Bundel - Politieke Avond van 3 februari 2021

Agenda bijlagen

Raadskamerindeling 3 februari 2021 (versie 14h00)

1.RZ 18.45 uur - 20.15 uur: Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024

Fase: Informatief/Meningsvormend (1)
Locatie: Raadzaal

- Behandeladvies 3 februari 2021, informatieve behandeling
- Raadsvoorstel "Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024"
- Bijlage 1 - Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021-2024
- Bijlage 2 - Onderzoek "Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem" Bureau Buiten (2019)
- Bijlage 3 - Bijlagenrapport Bureau Buiten (2019)
- Bijlage 4 - Motie Plan voor Creatieve Werkruimten (20M39)
- Lijst met deelnemers rondetafelgesprek
- Schriftelijke toelichting De Vloer, school voor podiumkunsten
- Toekomstvisie Jacobiberg
- Schriftelijke inbreng De Vormforensen "project plan Rijndistrict"
- SLAK pitch gemeenteraad 3 februari 2021
- Behandelresultaat 3 februari 2021, informatieve behandeling

2.LF 18.45 uur - 20.15 uur: Plan van aanpak Omgevingsplan Arnhem

Fase: Informatief / Meningsvormend (1)
Locatie: Landgoed/Festival

- Behandeladvies 3 februari 2021: informatieve / 1e meningsvormende behandeling
- Raadsvoorstel "Plan van Aanpak omgevingsplan Arnhem"
- Bijlage - Plan van Aanpak omgevingsplan Arnhem 3 november 2020
- Raadskameradvies "Plan van aanpak Omgevingsplan Arnhem" d.d. 03-02-21

3.RR 18.45 uur - 20.15 uur: Algeheel Lokaal Vuurwerkverbod Arnhem

Fase: Informatief / Meningsvormend (1)
Locatie: Restaurant

- Behandeladvies 3 februari 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling
- Raadsvoorstel "Algeheel Lokaal Vuurwerkverbod Arnhem"
- Raadsbrief "Vuurwerk inleveractie" d.d. 22-12-2020
- Raadsbrief "Raadsmotie centrale vuurwerkshow" (19M186) d.d. 06-10-2020
- Quickscan vuurwerkshow
- Behandelresultaat 23 september 2020: Vrij inspreken de heer Teunissen op de aangenomen motie 'Inspanning lokaal vuurwerkverbod" (19M187)
- Raadsvoorstel "Beslissing op een 5-tal bezwaarschriften met betrekking tot de motie 'Inspanningen lokaal vuurwerkverbod"
- Aangenomen motie vreemd aan de agenda "Inspanning lokaal vuurwerkverbod" (19M187) van de fracties CDA, Partij voor de Dieren, GroenLinks, AOP en ChristenUnie d.d. 8-7-2020
- Aangenomen motie vreemd aan de agenda "Centrale vuurwerkshow" (19M186) van de fracties CDA, Partij voor de Dieren, GroenLinks, AOP, ChristenUnie en DENK Verenigd Arnhem
- Agenderingsverzoek "Rapportage Vuurwerkonderzoek Gemeente Arnhem" van de fracties CDA en PVV.docx
- Beantwoording college Art. 44-vragen inzake inzake "Betrouwbaarheid draagvlakonderzoek vuurwerk", d.d. 22-10-2019
- Raadsbrief "Aanbieding Rapportage uitkomsten vuurwerkonderzoek op basis van motie 19M16" d.d. 22-10-19
- Rapportage Vuurwerkonderzoek Gemeente Arnhem

Aangenomen motie vreemd aan de agenda "Onderzoek beleving en toekomst van vuurwerk" (19M16) van de fractie CDA en D66

Beantwoording college Art.44-vragen "Vuurwerkvrij Arnhem", d.d. 19-02-2019

Inspreektekst de heer J. Sluyters d.d. 03-02-21

Schriftelijke bijdrage van Het Vuurwerk Liefhebbers Verbond (HVLV) d.d. 03-02-21

Inspraakreactie Vuurwerkwinkeliers Regio Arnhem en Belangenvereniging Pyrotechniek Nederland

Behandelresultaat 3 februari 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

4 20.15 uur - 20.30 uur: Pauze

5.RZ 20.30 uur - 22.00 uur: Staat van de Stad

Fase: Informatief
Locatie: Raadzaal

Behandeladvies 3 februari 2021, informatieve behandeling

Mail inzake "Op weg naar Staat van de Stad 2020" d.d. 29-01-21

Raadsbrief inzake "Procesmatig verloop van de Perspectiefnota 2022-2025" d.d 26-01-21

Mailing 1 "Op weg naar de Staat van de Stad 2020" d.d. 18 januari

Mailing 2 "Op weg naar de Staat van de Stad 2020 (2) d.d. 22 januari

Programma Staat van de Stad 2020

Presentatie "Algemene informatie Staat van de Stad" d.d. 03-02-21

6.LF 20.30 uur - 22.00 uur: Herijking welzijnsopdracht 2020

Fase: Meningsvormend (1)
Locatie: Landgoed / Festival
Dit agendapunt wordt doorgeschoven naar een volgende Politieke Avond

Behandeladvies 3 februari 2021, 1e meningsvormende behandeling

Raadsvoorstel "Herijking welzijnsopdracht 2020"

Bijlage - Richtinggevende notitie Herijking welzijnsopdracht 'Samen werken aan een sterke sociale basis'

Raadsbrief "Herijking Welzijnsopdracht 2020", d.d. 03-12-2019

Lijst met deelnemers 1e rondetafelgesprek, d.d. 02-12-2020

Behandelresultaat 9 december 2020, informatieve behandeling (1e rondetafelgesprek)

Schriftelijke inspraakreactie van het samenwerkingsverband Arnhemse buurthuizen en het BurgerserviceLab

Lijst met deelnemers 2e rondetafelgesprek, d.d. 20-01-2021

Behandelresultaat 20 januari 2020, informatieve behandeling (2e rondetafelgesprek)

Schriftelijke reactie van Sema

Schriftelijke reactie van Empowering Nisa d.d. 01-02-21

7.RR 20.30 uur - 22.00 uur: Initiatiefvoorstel "Diverse stad, diverse straatnamen"

Fase: Meningsvormend (1)
Locatie: Restaurant

Behandeladvies 3 februari 2021, 1e meningsvormende behandeling

Initiatiefvoorstel "Diverse stad, diverse straatnamen" van de fracties GroenLinks, D66, ChristenUnie, DENK Verenigd Arnhem en PvdA

Raadsbrief "Initiatiefvoorstel 'Diverse stad, diverse straatnamen'", d.d. 03-11-2020

Overzicht schriftelijke reacties - bundel

Schriftelijke inbreng dhr. Meijer

Schriftelijke inbreng mw. Hartog

Schriftelijke inbreng van mw. C. den Uijl namens JKF Kinderfonds

Schriftelijke inbreng dhr. M. van Butselaar

Schtriftelijke inbreng dhr. Heina Mirando

Schtriftelijke inbreng dhr. R. Raben

Schriftelijke inbreng mw. W. Hieltjes

Behandelresultaat 3 februari 2021, 1e meningsvormende behandeling

8 22.00 uur - 22.15 uur: Pauze

9.RZ 22.15 uur - 23.15 uur: Inzet scanauto en invoeren kentekenparkeren

Fase: Informatief / Meningsvormend (1)
Locatie: Raadzaal

Behandeladvies 3 februari 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Raadsvoorstel "Inzet scanauto en invoeren kentekenparkeren"

Bijlage 1 - Begrotingswijziging

Bijlage 2 - Verordening tot wijziging van de Verordening Parkeren en Parkeerbelastingen 2021

Uitspraak Hoge Raad over kentekenparkeren d.d. 10-04-2020

Beantwoording college art.44-vragen "Geen scanauto's in Arnhem" d.d. 20-03-2018

Schriftelijke reactie Dhr. E.R. Wiessenberg namens Bewonersgroep Arnhems Hart d.d. 03-02-21

Reactie APCG d.d. 03-02-21

Behandelresultaat 3 februari 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

10.LF 22.15 uur - 23.15 uur: Arnhemse Aanpak Energiearmoede

Fase: Meningsvormend (2)
Locatie: Landgoed/Festival

Behandeladvies 3 februari 2021, tweede meningsvormende behandeling

Amendement "Sneller, directer en meer uit de energiearmoede" (21A04) van de fracties D66, PvdA en Partij voor de Dieren

Motie "Sneller, directer en meer uit de energiearmoede" (21M08) van de fracties D66, PvdA, Partij voor de Dieren en GroenLinks

Beantwoording technische vragen CDA 28012021

Raadsvoorstel "Arnhemse Aanpak Energiearmoede"

Bijlage 1 - Arnhemse Aanpak Energiearmoede

Bijlage 2 - Kosten versus de kaders voor de besteding van het Klimaatfonds

Programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030 (vastgesteld op 29 januari 2020)

Aangenomen motie "Arnhems Actieplan Energiearmoede" (20M08) van de fracties PvdA, GroenLinks, Denk Verenigd Arnhem, ChristenUnie en Arnhem Centraal

Raadsbrief "Uitwerking Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie", d.d. 02-06-2020

Bijlage 1 - Wijkgerichte energietransitie Arnhem

Bijlage 2 - Het participatiekompas voor de Arnhemse Energietransitie

Raadsbrief "Deelname gemeente aan twee Europese subsidieprojecten gericht op het verminderen van energiearmoede", d.d. 18-02-2020

Raadsbrief "Subsidieverlening aan stichting Energiebank regio Arnhem", d.d. 26-05-2020

Bijlage 1 - Beleidsplan en Plan van Aanpak 2020-2022 stichting Energiebank Regio Arnhem

Bijlage 2 - Energiebank versus de kaders voor de besteding van het Klimaatfonds

Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis (vastgesteld d.d. 2 september 2020)

(de) Weg uit Armoede, Werken aan Perspectief. Nota Arnhemse Armoede Aanpak (2020 e.v.) (vastgesteld d.d. 16-12-2020)

Behandelresultaat I en M1 Arnhemse aanpak energiearmoede

Raadskameradvies Arnhemse Aanpak Energiearmoede 3 februari 2021

11.RR 22.15 uur - 23.15 uur: Ruimtelijke raamwerken velden 3 Noord en 23 Schuytgraaf

Fase: Informatief / Meningsvormend (1)
Locatie: Restaurant

Behandeladvies 3 februari 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Raadsvoorstel "Ruimtelijke raamwerken velden 3 Noord en 23 Schuytgraaf"

Bijlage 1 - ruimtelijke raamwerk veld 3 noord Schuytgraaf

Bijlage 2 - ruimtelijk raamwerk veld 23 Schuytgraaf

Bijlage 3 - maatregelencatalogus NIB (Natuurinclusief Bouwen Arnhem)

Bijlage 4 - puntensysteem NIB (Natuurinclusief Bouwen Arnhem)

Mail inzake Advies ruimtelijk raamwerk veld 23 en ruimtelijk raamwerk veld 3 noord d.d. 09-01-21

Schriftelijke inbreng mevrouw Otter d.d. 3-2-2021

Beantwoording technische vragen d.d. 10-02-21

Behandelresultaat 3 februari 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Raadskamerindeling Politieke Avond

3 februari 2021

Raadzaal	Landgoed/Festival	Restaurant
18.45 uur - 20.15 uur (90) Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024 (I/M1)	18.45 uur - 20.15 uur (90) Plan van Aanpak omgevingsplan Arnhem (I/M1)	18.45 uur - 20.15 uur (90) Algeheel Lokaal Vuurwerkverbod Arnhem (I/M1)
Pauze: 20.15 uur - 20.30 uur		
Raadzaal	**Landgoed/Festival**	**Restaurant**
20.30 uur - 22.00 uur (90) Staat van de Stad (I)		20.30 uur - 22.00 uur (90) Initiatiefvoorstel Diverse stad, diverse straatnamen (M1)
Pauze: 22.00 uur - 22.15 uur		
Raadzaal	**Landgoed/Festival**	**Restaurant**
22.15 uur - 23.15 uur (60) Inzet scanauto en invoeren kentekenparkeren (I/M1)	22.15 uur - 23.15 uur (60) Arnhemse aanpak energiearmoede (M2)	22.15 uur - 23.15 uur (60) Ruimtelijke raamwerken velden 3 Noord en 23 Schuytgraaf (I/M1)

Titel/onderwerp: # Plan van Aanpak huisvesting creatieve en culturele sector 2021-2024

Raadsadviseur: E. Dirksen Telefoonnr: 3774712 Elsebee.dirksen@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Doeko Pinxt
Portefeuillehouder:	H. de Vroome	Telefoonnr:	377 3247
		E-mailadres:	doeko.pinxt@arnhem.nl
Doel activiteit	Informatief/Meningsvormend I		

Toelichting

Voorstel
Het college stelt de raad voor het Plan van aanpak "Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024" vast te stellen.

Aanleiding
De aanleiding voor het opstellen van het Plan van aanpak is het rapport van bureau Buiten uit 2019 'Huisvesting culturele en creatieve sector Arnhem, onderzoek vraag en aanbod huisvesting'.
Dit onderzoek had tot doel om inzichtelijk te maken hoe de huisvesting van deze sector ervoor staat in Arnhem en om inzicht te geven in de behoeften aan werkruimten in de toekomst. Het rapport geeft aanbevelingen om, met gemeentelijke afdelingen en partijen in de stad, te werken aan het terugdringen van het te verwachten tekort aan werkruimte voor de sector van 15.000 m2.
Op 8 juli 2020 heeft uw raad een motie aangenomen die het college verzoekt op basis van de aanbevelingen van het rapport een huisvestingsplan voor de creatieve en culturele sector op te stellen [20M39].

Beoogd effect
Met dit kaderstellende Plan van aanpak wil het college het te verwachten tekort van 15.500 m2 aan werkruimten tegengaan. De ambitie is om de komende jaren (2021-2024) gemiddeld 3.000 m2 per jaar aan nieuwe creatieve bedrijfsverzamelgebouwen te realiseren, in samenwerking met de culturele en creatieve partijen in de stad. Deze bedrijfsverzamelgebouwen kunnen onder meer gerealiseerd worden door te werken met huurdifferentiatie en combinaties te maken met kunstenaars en makers met meer en minder verdienvermogen.
In het plan van aanpak staan

- de instrumenten die ingezet (kunnen) worden om te komen tot een gunstig woon- en werkklimaat voor kunstenaars en creatieve ondernemers;
- de (gewenste) financiële kaders voor de periode 2021-2024;
- contouren voor de Subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen;
- de verschillende belanghebbenden/spelers en de rol die zij hebben.

Het plan bevat actiepunten voor de korte termijn, de middellange en lange termijn.

Kanttekeningen
Indien voor de invulling van leegstaand vastgoed binnen de gemeentelijke organisatie andere keuzes worden gemaakt dan 'voor creatieven', zal de realisatie van gemiddeld 3.000 m2 per jaar aan nieuwe creatieve bedrijfsverzamelgebouwen, niet worden gehaald.

Financiën
Voor de jaren 2021-2024 is € 400.000,= aanjaaggeld nodig voor uitvoering van het Plan van aanpak "Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024", deze wordt gehaald door een verschuiving binnen de cultuurbegroting.

	Belangstellenden en betrokkenen zijn geïnformeerd over de behandeling en uitgenodigd hun mening/opvatting met de raad te delen.
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen of het voorstel kan worden doorgeleid naar de besluitvormende vergadering.
Spreekrecht publiek	Ja
Behandeladvies	Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld. **Informerende fase** Tijdens de informerende fase is er de mogelijkheid voor belanghebbenden om in te spreken. Afhankelijk van het aantal aanmeldingen zal dit onderdeel van de behandeling plaats vinden in de vorm van een rondetafelgesprek. *De portefeuillehouder is in deze fase welkom als toeschouwer.* **Meningsvorming I** - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.
Bijlagen	

Raadsvoorstel Plan van Aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021-2024
Bijlage 1: Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021-2024
Bijlage 2: Onderzoek Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem, Bureau Buiten (2019)
Bijlage 3: Bijlagenrapport Bureau Buiten (2019)
Bijlage 4: Motie Plan voor Creatieve werkruimten (20M39)
Lijst met deelnemers aan rondetefelgesprek 3 februari 2021

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 499771

Onderwerp: Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024

Voorstel

1. Het Plan van aanpak "Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024" vast te stellen.

Preambule

Daar waar het gaat om huisvestingsvraagstukken heeft Arnhem te maken met de verdeling van schaarste. Prioriteit geven aan de creatieve en culturele sector betekent automatisch dat andere doelgroepen minder of niet bediend kunnen worden. Telkens moet er een integrale afweging gemaakt worden welke groep prioriteit krijgt. Het is daarom van belang dat er gemeentebreed een afwegingskader komt voor prioritering van alle doelgroepen van beleid. Dit plan van aanpak richt zich op de huisvesting van de creatieve en culturele sector, maar neemt notie dat het hier om een groter vraagstuk gaat, namelijk hoe ga je om met de schaarste aan ruimte in de stad.

Inleiding

Het college van B&W heeft het onderzoek 'Huisvesting Creatieve en Culturele sector Arnhem', uitgevoerd door Bureau Buiten, op 9 juli 2019 vastgesteld. Doel van het onderzoek is om inzichtelijk te maken hoe de huisvesting van deze sector ervoor staat in Arnhem en om inzicht te geven in de behoeften aan werkruimten in de toekomst. Het rapport geeft aanbevelingen om, met gemeentelijke afdelingen en partijen in de stad, te werken aan het terugdringen van het te verwachten tekort aan werkruimte voor de sector van 15.500 m2.

In juli 2020 heeft de gemeenteraad een motie aangenomen 'Plan voor Creatieve Werkruimten', naar aanleiding van het bovengenoemde onderzoek.

De creatieve en culturele sector wordt hard geraakt door de coronacrisis. Opdrachten worden uit- of afgesteld, evenementen en voorstellingen moeten op een andere manier georganiseerd worden en de toekomst is zeer onzeker. Aandacht vanuit de gemeente voor de creatieve en culturele sector is hierdoor extra belangrijk, zowel voor de werkgelegenheid, als voor de huisvesting (randvoorwaardelijk).

De aanbevelingen uit het onderzoek van Bureau Buiten en de aangenomen motie zijn de aanleiding geweest om het Plan van aanpak "Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024" op te stellen. Dit is tot stand gekomen in afstemming met belangrijke partijen in de stad en de relevante afdelingen binnen de gemeente.

Arnhem GEMEENTE

Het Plan van aanpak biedt een naar verwachting haalbaar perspectief om het tekort aan woon- en werkruimte voor de creatieve en culturele sector de komende jaren te verlagen.

Beoogd effect

Een nog beter functionerend klimaat voor de creatieve en culturele sector in Arnhem te realiseren door het tekort aan woon- en werkruimte voor de sector terug te dringen.

Argumenten

1.1 Het Plan van aanpak geeft invulling aan de motie van de raad.

De gemeenteraad roept het college met haar motie "Plan voor Creatieve Werkruimten" (20M39) op om een Plan van aanpak aan de raad voor te leggen. Met dit voorstel wordt daar invulling aan gegeven.

1.2 De aanbevelingen in het onderzoek van Bureau Buiten zijn opgenomen in het Plan van aanpak.

Bureau Buiten heeft onderzoek gedaan naar de huisvesting van de creatieve en culturele sector en heeft aanbevelingen gegeven. De aanbevelingen in het onderzoek, welke tot stand zijn gekomen in samenwerking met de creatieve en culturele sector, zijn overgenomen in het Plan van aanpak.

*1.3 Het Plan van aanpak geeft invulling aan het Cultuurbeleid Stroom*versnelling*.*

In het cultuurbeleid (*Stroom*versnelling, actualisatie in 2020) is opgenomen dat het college ervoor zorgdraagt dat Arnhem een gunstig woon- en werkklimaat voor kunstenaars en creatieve ondernemers heeft.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Andere prioritering

Indien voor de invulling van leegstaand vastgoed binnen de gemeentelijke organisatie andere keuzes worden gemaakt dan voor 'creatieven', dan zal de realisatie van gemiddeld 3.000 m2 per jaar aan nieuwe creatieve bedrijfsverzamelgebouwen, waarmee het te verwachten tekort van 15.500 m2 per 2024 wordt tegengegaan, niet worden gehaald.

Participatie

Bij de totstandkoming van het onderzoek "Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem" uitgevoerd door Bureau Buiten in 2019, is afstemming geweest met belangrijke partijen in de stad. Onder andere is gesproken met creatieven en kunstenaars zelf en met vertegenwoordigers van hen, vanuit de Stichting Atelierbeheer (SLAK), die werk- en woonruimten beheert en aan kunstenaars en culturele instanties verhuurt.
Ook is afstemming geweest met de eigenaren van vastgoed, met woningbouwcorporaties en met particuliere eigenaren.

Een uitgebreide lijst van bevraagde personen is als bijlage toegevoegd.

Voor de uitwerking van het Plan van aanpak zal structureel overleg tussen de gemeente (Cultuur/ Economie), SLAK, woningbouwcorporaties en creatieven worden gevoerd.

Financiën

Voor de periode 2021 - 2024 is €400.000,- aanjaaggeld nodig om het plan uit te voeren (naast eventueel middelen voor investeringen of leningen).

Het aanjaaggeld betreft gemiddeld €100.000,- per jaar (periode 2021-2024). Voor uitvoering van het Plan van aanpak is dekking binnen de bestaande cultuurbegroting, onder voorbehoud dat de raad besluit om accres toe te kennen voor 2021.

Het college heeft op 28 april 2020 besloten, bij het aannemen van de actualisatie van het cultuurbeleid (*Stroom*versnelling), dat zij voornemens is om twee achtereenvolgende jaren (2021 en 2022) 0,5% minder accres (indexatie) door te rekenen in de subsidies van de culturele basisvoorzieningen ten gunste van makers.

Dit levert voor 2021 een verschuiving op in de cultuurbegroting van ongeveer €100.000,-. Dit zal de komende jaren structureel ingezet worden voor de huisvesting van de culturele en creatieve sector. Voor de jaren 2021-2024 is dit de dekking van de €400.000,- aanjaaggeld voor uitvoering van het Plan van aanpak "Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024".

Doorwerking minder accres in tabelvorm:

2021	2022	2023	2024
€100.000,-	€100.000,-	€100.000,-	€100.000,-
	€100.000,-	€100.000,-	€100.000,-

Vanaf 2022 levert deze verschuiving wederom €100.000,- structureel op. Ook deze middelen zijn beschikbaar voor de culturele sector.

Uitvoering

De regie voor de uitvoering van het Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024 ligt bij het Sociaal en Economisch Domein (Cultuur & Economie) van het cluster Strategie, Beleid en Regie.
Zij stemmen de uitvoering van het plan zowel intern binnen de gemeente als met belanghebbende partijen in de stad af. Deze partijen zijn in het Plan van aanpak benoemd.
Met het voorgaande beschouwen wij de motie 20M39 als afgedaan.

Communicatie

Er wordt een persbericht opgesteld.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel "Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024
- Onderzoek "Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem" Bureau Buiten (2019)
- Bijlagenrapport Bureau Buiten (2019)
- Motie Plan voor Creatieve Werkruimten (20M39)

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	499771

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 1 september 2020, nummer: 499771;

gelet op artikel 147, lid 2, in samenhang met artikel 108, lid 1, van de Gemeentewet;

besluit:

1. Het Plan van aanpak "Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024" vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021-2024

Preambule

Daar waar het gaat om huisvestingsvraagstukken heeft Arnhem te maken met schaarste omtrent vastgoed, ruimte en grond. Prioriteit geven aan de creatieve en culturele sector betekent automatisch dat andere doelgroepen dan minder bediend kunnen worden. Telkens moet er een integrale afweging gemaakt worden welke doelgroep prioriteit krijgt. Het is daarom van belang dat er gemeentebreed een afwegingskader komt voor prioritering van alle doelgroepen van beleid. Dit plan van aanpak richt zich op de huisvesting van de creatieve en culturele sector, maar neemt notie dat het hier om een groter vraagstuk gaat, namelijk hoe ga je om met beleidswensen in relatie tot de schaarste aan ruimte in de stad.

Aanleiding

De creatieve en culturele sector is belangrijk voor Arnhem. Onze stad staat bekend als plek waar mode en vormgeving floreert en huisvest ook andere disciplines van deze heterogene sector. Arnhem is door de aanwezigheid van hogeschool ArtEZ en door het belang en de omvang van de sector één van de landelijke G9 cultuursteden. Het optimaal faciliteren van de culturele en creatieve sector is daarom een belangrijk speerpunt voor de stad. Hierbij gaat het zowel om kunstenaars als mensen werkzaam in de creatieve industrie. De creatieve sector heeft gelet op de werkgelegenheid een belangrijke economische impact voor de stad. In 2019 heeft Bureau Buiten in opdracht van de gemeente Arnhem onderzoek gedaan naar de huisvesting van de creatieve en culturele sector. Hieruit is gebleken dat de beschikbaarheid van huisvesting voor de sector in Arnhem, net als in veel andere steden, onder druk staat: de werkgelegenheid in de sector groeit, de wachtlijsten voor huisvesting lopen op. Het tijdelijke aanbod voor deze sector neemt af en de groei van nieuw aanbod vlakt af. In 2024 is er een verwacht tekort aan werkruimten voor de creatieve en culturele sector van 15.500 m2.

Uit het onderzoek van Bureau Buiten blijkt verder het volgende:

- In 2018 bestond 3,6% van de werkgelegenheid in Arnhem uit banen in de creatieve en culturele sector. De werkgelegenheid in de creatieve industrie groeide in de afgelopen 10 jaar (2009-2018) met 28%. De groei van de werkgelegenheid in de totale economie van Arnhem was met 2% aanzienlijk minder sterk.
- Een groot deel (59%) van de sector werkt, noodgedwongen of niet, vanuit huis of heeft geen vaste werkplek. Het overige deel maakt gebruik van diverse andere vormen van huisvesting: commerciële bedrijfsruimten, kantoren en winkelruimtes, verzamelkantoren, broedplaatsen, zelfstandige ateliers of werkruimten, atelierwoningen of leegstandsbeheer in verschillende vormen. Anderen werken vooral op locatie: bij de opdrachtgever, in de koffiezaak of op een flexwerkplek. Bedrijfsverzamelgebouwen zijn ook in trek, 30% is gehuisvest in een bedrijfsverzamelgebouw. Bijna driekwart van de thuiswerkers die willen verhuizen, wil zich graag in een bedrijfsverzamelgebouw vestigen.
- Slechts een klein deel van de beschikbare panden in Arnhem is permanent of exclusief beschikbaar voor de creatieve en culturele sector. Tijdelijke panden hebben een belangrijke functie in de huisvesting van de sector. De tijdelijke panden voorzien kwantitatief in een grote behoefte, ook zijn tijdelijke panden relatief betaalbaar. De tijdelijkheid van huisvesting is echter ook een probleem voor creatieven. Het veroorzaakt onderbreking(en) in de bedrijfsvoering en beperkt de investeringen van ondernemers in de panden. Tijdelijkheid zorgt dus voor veel onzekerheden voor de ondernemers.
- Belangrijke oorzaken van afname van de beschikbaarheid van huisvesting zijn de populariteit van de stad, de woningbouwopgave en de grote druk op ruimten vanuit andere beleidsvelden.

De creatieve en culturele sector wordt hard geraakt door de coronacrisis. Opdrachten worden uit- of afgesteld, evenementen en voorstellingen moeten op een andere manier georganiseerd worden en de toekomst is zeer onzeker. Waar vóór corona de werkgelegenheid in de creatieve industrie harder groeide dan in overige sectoren (zie bijlage), is nog onzeker hoe de toekomst er uit ziet. Aandacht vanuit de gemeente voor de creatieve en culturele sector is hierdoor extra belangrijk, zowel voor de werkgelegenheid, als voor de huisvesting (randvoorwaardelijk).

Voorstel

Met dit kaderstellend Plan van aanpak willen we het te verwachten tekort van 15.500 m2 aan werkruimten tegengaan. De ambitie is om de komende jaren (2021-2024) gemiddeld 3.000 m2 per jaar aan nieuwe creatieve bedrijfsverzamelgebouwen te realiseren, in samenwerking met de culturele en creatieve partijen in de stad. Deze bedrijfsverzamelgebouwen kunnen onder meer gerealiseerd worden door te werken met huurdifferentiatie en combinaties te maken met kunstenaars en makers met meer en minder verdienvermogen. Zo zien we in de praktijk dat beeldende kunstenaars relatief weinig verdienvermogen hebben en dat filmmakers, vormgevers en architecten vaak meer verdienvermogen hebben. Door ze gecombineerd te huisvesten en met huurdifferentiatie te werken zijn er haalbare businesscases te maken. Door dergelijke locaties te combineren met wijkgerichte voorzieningen zijn op maatschappelijk vlak nog meer kansrijke samenwerkingen te realiseren.
Naast de onderbouwing over het te verwachten tekort aan m2 huisvesting, worden er in het rapport van Bureau Buiten ook meerdere aanbevelingen gegeven. In dit plan zijn de aanbevelingen verwerkt.

Huisvesting als fundament voor een gezonde creatieve en culturele sector

De realisatie van betaalbare woon- en werkruimte voor de creatieve en culturele sector is onderdeel van het gemeentelijk (cultuur)beleid. Het gaat hier om tal van locaties zoals ateliers, werkplaatsen, kantoorruimte, en woon-werkpanden. Daar waar er een bundeling is van creatieven op een locatie en waar er ontmoeting en uitwisseling plaatsvindt, spreken we van een creatief bedrijfsverzamelgebouw. Daar ontmoeten ideeën, maatschappelijke initiatieven en mensen elkaar. Er vindt innovatie plaats maar ook de productie van kunst en cultuur en programmering voor de wijk. Deze plekken vormen een meerwaarde en hebben betekenis voor de betrokken creatieven zelf, de wijk en Arnhem als creatieve stad. Creatieven die samen gehuisvest zijn in een bedrijfsverzamelgebouw kunnen gezien worden als een maatschappelijke voorziening, die met hun aanwezigheid en activiteiten positief bijdragen en waarde toevoegen, mits er voldoende wisselwerking is met de lokale omgeving. Daarom vinden we het van belang dat er betaalbare huren voor hen zijn en benaderen we hen niet puur als (commerciële) ondernemers.

Huisvesting van creatieven is niet alleen de verantwoordelijkheid van de gemeente, maar ook van onze samenwerkingspartners in de stad waaronder de sector zelf, private gebieds- en vastgoedontwikkelaars en woningbouwcorporaties. Bij gebiedsontwikkelingen vinden we het van belang dat er serieus gekeken wordt naar de mogelijkheden om creatieven te huisvesten en hen daarin ook actief mee te laten denken. Kunst & cultuur en de aanwezigheid van creatieven geven identiteit aan een leefomgeving en zorgen ervoor dat mensen er graag willen wonen. Het is die toegevoegde waarde waar zowel de creatieven, de gebiedsontwikkelaars als de bewoners gezamenlijk van zullen profiteren. Dat gezamenlijk belang en de meerwaarde voor iedere doelgroep vindt de gemeente van betekenis om te benadrukken en om het gesprek daarover te voeren met onze samenwerkingspartners.

Om het creatief potentieel van Arnhem te behouden, te laten groeien en uit te dragen, is het van belang om meer creatieve bedrijfsverzamelgebouwen te ontwikkelen en zo een gastvrije stad te zijn

voor (creatieve) makers en kunstenaars. En daarmee één van onze belangrijke kernwaarden, Arnhem als creatieve stad, te verzilveren.
Voor een toekomstbestendige stedelijke economie is het ook van belang dat innovaties en vernieuwende bedrijvigheid een plek vinden in onze stad. In de huidige economische situatie, door de coronacrisis, staan de ontwikkelingen van vernieuwende (lokale) bedrijvigheid en jong ondernemerschap onder druk. In Arnhem houden deze "starters" (vaak jonge net afgestudeerden die voor zichzelf beginnen) onze stad dynamisch. Het onlangs opgerichte Startersplatform en de creatieve sector vinden elkaar in de behoeften naar huisvesting.
Onderstaand voorstel is gericht op het creëren van extra huisvesting voor de creatieve en culturele sector. Tegelijkertijd weten we dat huisvesting van vele doelgroepen actueel is. De beschikbaarheid van (betaalbare) gebouwen voor alle doelgroepen is schaars. Wij richten ons in dit plan op de creatieve en culturele sector, met een continue integrale blik. Uiteindelijk is het van belang dat er gemeentebreed een afwegingskader komt voor prioritering van alle doelgroepen van beleid.

In het huidige cultuurbeleid (*STROOM*versnelling, actualisatie in 2020) wordt het volgende geschreven over de huisvesting van de culturele sector: "Het beschikken over (betaalbare) ruimte is veelal een voorwaarde om bij te kunnen dragen aan kunst en cultuur in de stad. Gezien de grote vraag naar ruimte en de schaarste aan maatschappelijk vastgoed is een actieve rol van de gemeente gewenst om de culturele en creatieve sector in Arnhem te kunnen (blijven) huisvesten. Als gemeentelijk vastgoed vrijkomt en we achten een culturele/maatschappelijke invulling kansrijk en financieel haalbaar, dan zullen wij deze invulling trachten te realiseren."

In dit kaderstellend plan van aanpak gaan we verder in op:

- de instrumenten die ingezet (kunnen) worden om te komen tot een gunstig woon- en werkklimaat voor kunstenaars en creatieve ondernemers;
- de (gewenste) financiële kaders voor de periode 2021-2024;
- contouren voor de Subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen (zie bijlage 1);
- de verschillende belanghebbenden/spelers en de rol die zij hebben (zie bijlage 2).

Actiepunten Plan van aanpak

Dit zijn de belangrijkste punten van het plan van aanpak, waar we op korte termijn het snelst resultaat verwachten te realiseren:

- Het aanjagen van nieuwe initiatieven voor permanente creatieve bedrijfsverzamelgebouwen door een proactieve houding van de gemeente. Dit realiseren we door integraal en nog beter intern af te stemmen, te zorgen voor rolduidelijkheid en door een hogere gezamenlijke prioritering van het huisvesten van o.a. de creatieven.
- Focussen op vrijkomend gemeentelijke vastgoed (met name schoolgebouwen) omdat we daar zelf de regie hebben over de toekomstige invulling en we daar een inhaalslag kunnen maken met betrekking tot permanente werkruimten.
- De instrumenten die we hebben (beter) inzetten en meer kenbaar maken.
- De instrumenten uitbreiden onder meer door een subsidieregeling ‘Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen’, waarmee derden gestimuleerd worden om initiatieven te nemen om creatieve bedrijfsverzamelgebouwen te realiseren.
- Monitoring van de aanpak, vraag (behoefte aan m2's werkruimte) en aanbod in de gaten houden, mede in relatie tot de gevolgen van corona en inzet van instrumenten waar nodig bijstellen.

Op de middellange en lange termijn verwachten we op deze punten resultaat te boeken:

- Belang van huisvesting van de creatieve en culturele sector meenemen binnen omgevingsvisie, gebiedsvisies en het bestemmingsplan (straks omgevingsplan). Hierdoor stimuleren we een gunstig voorwaardenscheppend klimaat voor creatieve huisvesting.
- Binnen voorwaarden voor tenders bij gebiedsontwikkeling meenemen van een aantal vierkante meters maatschappelijk vastgoed (per situatie afhankelijk), waar ook creatieven gehuisvest kunnen worden. Wanneer we eenmaal de grote inhaalslag gerealiseerd hebben, kunnen we door deze voorwaarden bij gebiedsontwikkeling te stellen voldoen aan de stijgende vraag.
- Gesprekken met woningbouwcorporaties en gebiedsontwikkelaars structureel voeren waarbij we telkens het gezamenlijk belang bespreken en daar waar mogelijkheden ontstaan gezamenlijke afspraken maken over de huisvesting van creatieven. Ook hierdoor kunnen we, wanneer we eenmaal de inhaalslag gerealiseerd hebben, voldoen aan de stijgende vraag.

Mogelijke instrumenten

Om de huisvesting van creatieven te verbeteren kunnen we onderstaande instrumenten inzetten, welke aansluiten bij de aanbevelingen van Bureau Buiten. Het inzetten van de juiste instrumenten in combinatie met een actieve houding van zowel de gemeente als andere belanghebbenden, zal er voor zorgen dat het tekort aan werkruimte afneemt.

- Menselijk kapitaal binnen de creatieve en culturele sector

Het zelforganiserend en creërend vermogen van de creatieve en culturele sector is groot. Creatieven zijn gewend om creatieve (en betaalbare) oplossingen te bedenken en met minimale middelen een maximaal resultaat te realiseren. Daar waar een businesscase voor een creatief bedrijfsverzamelgebouw in eerste instantie niet haalbaar lijkt te zijn, kan het wel haalbaar zijn door gebruik te maken van en ruimte te geven aan het onderscheidende vermogen van de sector. De sector bestaat bijvoorbeeld uit bovengemiddeld handige mensen die veel zelf kunnen doen. Door eigen uren in te zetten bij een verbouwing kunnen kosten lager uitvallen en plannen eerder financieel haalbaar zijn. Het gaat hierbij niet om constructieve ingrepen en gebouwgebonden installaties, maar wel bijvoorbeeld om het inbouwen van oefenruimtes.

- Voorkeurspositie voor doelgroep van beleid

Concreet weten we dat de komende jaren vele scholen een nieuwbouwlocatie krijgen, waardoor de oude locatie een nieuwe bestemming moet krijgen. Het gaat hier om meer vierkante meters dan er een tekort is aan ruimte voor de culturele en creatieve sector. Het betreft gemeentelijk vastgoed waar de gemeente bepaalt wat de toekomstige invulling gaat worden. Het is daarom dat, wanneer we naar de oplossing kijken van het huisvestingsvraagstuk voor creatieven, we al snel het vizier richten op schoolgebouwen. Tegelijkertijd kent Arnhem een grote woonopgave. De ene keer is een voormalig schoolgebouw beter geschikt voor wonen, de andere keer voor huisvesting van maatschappelijke doelgroepen van beleid, waaronder creatieven.

Wanneer gemeentelijk vastgoed vrijkomt wordt eerst aan de wijk via de Team Leefomgeving kenbaar gemaakt dat het vastgoed vrijkomt. Vervolgens wordt er gekeken of er ‘doelgroep van beleid’ is. Het vastgoed kan zo ingezet of verkocht worden voor maatschappelijke doeleinden, waaronder creatieven of bijvoorbeeld voor initiatieven van bewoners. Als er 'doelgroep van beleid' is, heeft zij het eerste recht om een gebouw te huren en/of te kopen. Het bestemmingsplan kan hierin ook een rol spelen. Zijn er meerdere doelgroepen van beleid en zijn deze niet te combineren, dan volgt er een voorstel / inventarisatie voor het college waarin hen gevraagd wordt prioriteit aan te geven. Vervolgens wordt met de doelgroep(en) van beleid gekeken of er een sluitende businesscase te maken is.

- Initiatievenberaad/ Nulfases/ Team Ruimtelijke Strategie (TRS)

Binnen Strategie, Beleid en Regie zijn het initiatievenberaad, de nulfases én TRS ontwikkeld. Dit zijn frequente overleggen, waar integraal en door meerdere disciplines gekeken wordt naar vraagstukken en de toekomstbestendigheid rondom de ontwikkeling / transformatie van gebouwen. Hier worden de afwegingen op strategisch niveau gemaakt, welke ontwikkeling het beste past in welk (vrijstaand) pand/ gebied. Denk aan functies als wonen, kantoren, zorg, maatschappelijke en ook creatieve huisvesting. Er is een positieve grondhouding om te kijken hoe een gebouw benut kan worden voor verscheidene beleidsdoelen, waaronder de huisvesting van de creatieve en culturele sector.

- Leegstandbeheer

Bij het vrijkomen van gemeentelijk vastgoed en indien leegstandbeheer van toepassing is, wordt er

gekeken of een pand geschikt is voor de tijdelijke huisvesting van doelgroepen van beleid, veelal met prioriteit voor de creatieve en de culturele sector.

- Omgevingsvisie

In de toekomstige omgevingsvisie wordt het belang vermeld van huisvesting van de creatieve en culturele sector. Bij stedelijke ontwikkelingen kan er daardoor meer rekening gehouden worden met dit vraagstuk. In het proces van de omgevingsvisie bepalen we als stad wat de belangrijkste opgaven zijn en wat de gewenste ruimtelijke koers is voor Arnhem. In dit proces wordt ook duidelijk welke delen van de stad zich de komende jaren gaan ontwikkelen/verkleuren en welke rol de creatieve sector bij deze veranderingen kan spelen.

- Bestemmingsplannen (straks omgevingsplan)

Als gemeente hebben we een positieve basishouding daar waar het gaat om bestemmingsplan-wijzigingen voor de huisvesting van de creatieve en culturele sector. In toekomstige omgevingsplannen kunnen we de invulling van culturele/creatieve functies bij minder courante locaties op voorhand vastleggen, zodat er geen bestemmingsplanwijziging doorlopen hoeft te worden.

- Aanbestedingen / tenders

Bij het uitgeven van tenders willen we, daar waar het een meerwaarde vormt voor de gebiedsontwikkeling, een 'maatschappelijke plint' meenemen in het programma van eisen. Zo'n plint kan ingevuld worden met maatschappelijke functies als een buurthuis en ook voor de creatieve/ culturele sector. Een aanbesteding biedt een basis voor de gemeente om afspraken te maken met ontwikkelaars om woningen of werkruimte voor creatieven te realiseren. De gemeente zal hier de komende jaren meer sturend in zijn. Door meer mogelijk te maken of te eisen binnen tenders, gebiedsvisies en bestemmingsplannen ontstaat er een stimulerende werking qua huisvesting van de creatieve en culturele sector. Een neveneffect kan zijn dat (afhankelijk van het aantal vierkante meters) het lastiger wordt om een positief resultaat te realiseren op de grondexploitatie. Daarnaast spelen andere factoren zoals 30% sociale huur als kader hier een rol. Door een afwegingsmatrix te maken, kunnen we beter bepalen wanneer we waarom welke keuzes maken.

- Woningbouwcorporaties

Het voorstel is om samen met woningbouwcorporaties en SLAK structureel overleg te voeren over de huisvesting van (bestaande) creatieven in de wijken. Zo willen we kansen creëren en onderzoeken voor extra huisvesting van creatieven in de wijken. Daarbij bekijken we ook hoe creatieven bij kunnen dragen aan de gestelde wijkdoelen. Uit onderzoek blijkt dat creatieven zorgen voor een aantrekkelijke woonomgeving, hiermee verbetert het woon- en leefgenot van alle bewoners. Dit is een meerwaarde voor de bewoners van alle Arnhemse wijken.

- Gebruik maken van gemeentelijk voorkeursrecht op aankoop van grond

Wanneer de rijksoverheid of de provincie grond en/of vastgoed wil verkopen, krijgt de gemeente vaak als eerste de kans. Dit is echter geen recht. Door aankoop kan de gemeente soms publieke doelen en ruimtelijke plannen realiseren. Wanneer vastgoed van andere overheden vrijkomt en de mogelijkheid bestaat om het aan te kopen kijken we of dit geschikt is voor o.a. de creatieve en culturele sector. Mocht dat zo zijn en er is een sluitende businesscase met een initiatiefnemer te maken dan kan de gemeente besluiten om het vastgoed aan te kopen en daarna te verhuren tegen een

kostprijsdekkende huur of het gebouw via een ABC-constructie[1] te verkopen aan de creatieve en culturele sector. Dit komt in de praktijk niet vaak voor en is niet geheel risicovrij en zal altijd verlopen via een raadsvoorstel, zodat er een afgewogen besluit genomen kan worden. Bij een dergelijke constructie kan er een periode zijn tussen aankoop en doorverkoop of tussen aankoop en daadwerkelijke verhuring. Die tijd is soms nodig om zaken inhoudelijk en financieel te regelen. Voor die tussenliggende periode moeten er middelen zijn om de kapitaallasten (lening + rente voor aankoop) te dekken.

- Voorkeursrechtafspraken maken met derden

Wanneer woningbouwcorporaties vastgoed verkopen heeft de gemeente niet standaard een voorkeursrecht van aankoop. We willen nader bekijken welke mogelijkheden er zijn om met derden afspraken te maken over voorkeursrecht. Het kan leiden tot strategisch aankopen van vastgoed en/of doorverhuren - doorverkopen ervan ten bate van de huisvesting van de creatieve en culturele sector. Ook hier geldt dat het in de praktijk niet vaak voorkomt, dat het niet geheel risicovrij is en dat het altijd zal verlopen via een raadsvoorstel, zodat er een afgewogen besluit genomen kan worden.

- Structureel overleg met belanghebbenden

De gemeente heeft overleg met vele partijen als SLAK, de Jacobiberg, Innovate, OPA, Fashion & Design Festival, Startersplatform, individuele creatieven, makers en kunstenaars over de huisvesting van de creatieve en culturele sector. Er ontbreekt echter een gezamenlijk overleg en een gezamenlijke agenda om tot concreet resultaat te komen. Het voorstel is om een dergelijk overleg 4x per jaar te organiseren. SLAK zal vanuit haar rol deze overleggen initiëren.

[1] De ABC-akte is een akte waarbij een onroerende zaak, een gebouw of woning tweemaal wordt verkocht, eerst door A aan B en dan door B aan C. De zaak wordt echter maar éénmaal geleverd, namelijk van A aan C. Het eigendom gaat dan ook rechtstreeks over van A op C. Als een koper binnen 6 maanden het pand doorverkoopt aan een ander, betaalt de opvolgende koper alleen overdrachtsbelasting over de meerwaarde van het pand. Dit wordt ook wel een ABC-constructie genoemd.

Financieringsinstrumenten

Binnen de gemeente hebben we de beschikking over verschillende reeds bestaande financieringsinstrumenten die onderstaand worden opgesomd. Sommige worden al ingezet, andere kunnen beter benut worden voor de financiering van de huisvesting van de creatieve en culturele sector. We doen hierbij ook het voorstel om een nieuwe Subsidieregeling "Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen" toe te voegen.

Bestaande financieringsinstrumenten:

- Kostprijsdekkende huur

Voor een 'doelgroep van beleid' rekenen we de kostprijsdekkende huur.

- Subsidie

Subsidie is een bekend financieringsinstrument. Subsidie kan verstrekt worden via een specifieke subsidieregeling (zie kopje Subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen), via een begrotingssubsidie waarbij de gemeente een vaste relatie heeft met een organisatie om bij te dragen aan beleidsdoelen (zie rol SLAK) en via incidentele subsidie. Wanneer een kostprijsdekkende huur te hoog is om vanuit huurinkomsten te betalen, en er sprake is van een creatief bedrijfsverzamelgebouw dat aangemerkt kan worden als een maatschappelijke voorziening, kan het gerechtvaardigd zijn om hen te subsidiëren vanwege de maatschappelijke functie die zij vervullen. In de regel ontvangen organisaties dan subsidie voor de activiteiten die zij doen en de maatschappelijke functie die zij hebben. Met de subsidie mogen zij dan ook vaste lasten waaronder huur betalen.

- Aankopen en investeringen mogelijk maken door borgstellingsfonds creatieve industrie

De gemeente heeft het Fonds borgstelling creatieve industrie voor leningen vanaf €50.000. De lening is bedoeld voor duurzame investeringen die beroepsmatig of bedrijfsmatig worden ingezet. Denk bijvoorbeeld aan instrumenten, apparatuur, materiaal, computers, camera's, software maar ook de aankoop of investeringen in een gebouw of werkruimte. Aankoop van vastgoed door de culturele instelling zelf valt hier ook onder. Voor kleinere leningen kan men terecht bij Cultuur+Ondernemen en/of de provincie Gelderland. Een lening bij een bank is niet altijd mogelijk voor ondernemers in de creatieve industrie en de kunst- en cultuursector, omdat de bank het risico te groot acht dat de lening niet wordt terugbetaald. De gemeente Arnhem kan onder bepaalde voorwaarden garant staan voor deze ondernemers, zodat financiering voor hen haalbaar wordt. Hiervoor werkt de gemeente samen met de Triodos bank. Het gaat hier altijd om een lening waarvan de verwachting is dat het geld dat geleend wordt terugverdiend kan worden. De financiële toetsing van de lening wordt gedaan door de Triodos bank, de inhoudelijke toetsing door de gemeente. In de praktijk zien we dat leningen keurig terugbetaald worden.

- Leningen

De gemeente kan voor maatschappelijke doelen besluiten om een lening te verstrekken. Dit is een bevoegdheid van het college. Zij is hier terughoudend in. Bij het borgstellingsfonds is het doel van de lening altijd concreet gekoppeld aan een terugverdienopgaven. Bij andere leningen hoeft het doel van de lening niet altijd direct verbonden te zijn aan een terugverdienopgaven. Denk bijvoorbeeld aan een lening ten aanschaf van een brandmeldinstallatie, zodat een locatie brandveilig wordt. Er wordt getoetst of de lening binnen de exploitatiebegroting van de leningnemer terugbetaald kan worden.

- Investeringen

De gemeente kan besluiten om zelf te investeren in de ontwikkeling van een creatief bedrijfsverzamelgebouw. Dat kan bijvoorbeeld door bestaand vastgoed van de gemeente hiertoe geschikt te maken. Het kan ook zijn dat de gemeente besluit om een nieuw creatief bedrijfsverzamelgebouw te ontwikkelen. In het geval van investeringen zal dit via een raadsvoorstel verlopen of passen binnen de kaders van de door de raad vastgestelde meerjarenprogrammabegroting. De investeringskosten (kapitaallasten) bij bestaand gemeentelijk vastgoed zullen in de meeste situaties verrekend worden met de kostprijsdekkende huur. Het betekent dat de kostprijsdekkende huur stijgt.

Nieuw financieringsinstrument:

- Subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen

Als onderdeel van dit plan is een nieuw voorstel; een "Subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen". Zie hiervoor bijlage 1.
Deze subsidieregeling stimuleert het realiseren van creatieve bedrijfsverzamelgebouwen en is bedoeld voor onder andere haalbaarheidsonderzoek en/of planvorming. Denk hierbij aan het inschakelen van specialistische kennis van derden (m.b.t. brandveiligheid, verduurzamen gebouwen, toekomstig beheer van het bedrijfsverzamelgebouw, alarminstallatie, asbestinventarisatierapport, financiën, constructieberekeningen, bouwtekeningen, architect, bodemonderzoek, bouwtechnisch onderzoek, het maken van een meerjarenonderhoudsplan etc).

Financieel kader

Voor de periode 2021 tot en met 2024 is er in totaal € 400.000,- aanjaaggeld nodig om het "Plan van aanpak Huisvesting culturele en creatieve sector 2021 - 2024" uit te voeren (naast eventueel middelen voor investeringen of leningen).

Het aanjaaggeld betreft gemiddeld €100.000 per jaar (periode 2021-2024). Voor uitvoering van het Plan van aanpak is dekking binnen de bestaande cultuurbegroting.

Hiermee wordt de doelstelling dat er gemiddeld 3.000m2 per jaar aan nieuwe creatieve bedrijfsverzamelgebouwen gerealiseerd wordt, en daarmee het te verwachten tekort per 2024 aan ruimte van 15.500 m2 vermindert, naar verwachting gerealiseerd.

De kans is groot dat er, naast het aanjaaggeld, ook financiële middelen nodig zijn voor investeringen in of aan gebouwen. Dat moet per situatie, per businesscase bekeken worden.

Subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen (zie contouren subsidieregeling bijlage 1)

Voor de Subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen willen we voor de looptijd van de subsidieregeling een bedrag van in totaal € 150.000 beschikbaar stellen. Dit bedrag is onderdeel van de bovengenoemde € 400.000,- aanjaaggeld.

De overige middelen (€ 250.000,-) kunnen ingezet worden voor de volgende maatregelen:

Aanloopsubsidie creatieve bedrijfsverzamelgebouwen

Tijdelijke subsidie voor een creatief bedrijfsverzamelgebouw voor een aanloopperiode van maximaal drie jaar. Wanneer het nodig is om tot een sluitende businesscase te komen van een creatief bedrijfsverzamelgebouw kan er een tijdelijke subsidie verstrekt worden. Die subsidie is voor een maximale periode van drie jaar, daarna wordt verwacht dat het creatieve bedrijfsverzamelgebouw het zonder subsidie gaat redden.

Tijdelijke dekking van de kapitaallasten

Om een ABC-constructie mogelijk te maken kan het zijn dat de gemeente tijdelijk vastgoed aankoopt om het binnen 6 maanden door te verkopen voor de huisvesting van de creatieve en culturele sector. Gedurende die tussenperiode moeten de kapitaallasten van aankoop gedekt worden. Wanneer een dergelijke, niet geheel risicovrije constructie wordt toegepast, verloopt dit altijd via een raadsvoorstel, zodat er een weloverwogen keuze gemaakt kan worden.

Monitoring

Door de coronacrisis wordt de creatieve en culturele sector hard geraakt. Opdrachten worden uit- of afgesteld, evenementen en voorstellingen moeten op een andere manier georganiseerd worden en de toekomst is zeer onzeker. Vanwege de onzekerheid in deze crisistijd is het lastig op de lange termijn van vier jaar vooruit kijken.
We gaan per jaar actief monitoren of het in het onderzoek van Bureau Buiten aangegeven tekort aan m2 huisvesting, nog actueel is. En de behoefte van de creatieve en culturele sector aan ruimtevraag, zal indien nodig worden bijgesteld. Bij de monitoring achterhalen we eveneens of we de juiste instrumenten nog inzetten.

Bijlage 1: Contouren Subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen

De subsidieregeling is voor haalbaarheidsonderzoek en/of planvorming:
Denk hierbij aan het inschakelen van specialistische kennis van derden met betrekking tot de brandveiligheid, verduurzamen gebouwen, toekomstig beheer van het bedrijfsverzamelgebouw, alarminstallatie, asbestinventarisatierapport, financiën, constructieberekeningen, bouwtekeningen, architect, bodemonderzoek, bouwtechnisch onderzoek en/of maken van een meerjarenonderhoudsplan.

We maken onderscheid tussen twee categorieën aanvragers:

Categorie a) Voor initiatieven die een locatie op het oog hebben die beschikbaar is, maar hun plan nog verder moeten uitwerken op haalbaarheid. Er is een kans dat het gerealiseerd kan worden.

Voorwaarden
Kosten voor planvorming worden alleen gehonoreerd indien er een collectief belang is, wanneer het om vastgoed gaat waar minimaal 250m2 (bruto vloeroppervlak) werkruimte voor de creatieve en culturele sector gerealiseerd kan gaan worden én wanneer er vooraf beoordeeld wordt dat er een slagingskans is dat er permanente (minimaal 5 jaar) woon- of werkruimte voor de sector gerealiseerd kan worden. Daarnaast moet het helder zijn op welke doelgroep(en) binnen de creatieve en culturele sector men zich richt en wat globaal de verwachte huur is, met een onderbouwing of die passend is bij de doelgroep. Dit zal beoordeeld worden door de gemeente. Het subsidiebedrag bedraagt hier €10 per m2, tot een maximum van €5.000 per locatie.

Categorie b) Voor initiatieven die al een locatie hebben, al een plan op papier hebben inclusief begroting en waarbij de kans dat het gerealiseerd gaat worden groot is.

Voorwaarden
Kosten voor planvorming worden alleen gehonoreerd indien er een collectief belang is, wanneer het om vastgoed gaat waar minimaal 250 m2 (bruto vloeroppervlak) werkruimte voor de creatieve en culturele sector gerealiseerd wordt én wanneer er vooraf door de gemeente beoordeeld wordt dat de slagingskans dat er permanente (minimaal 5 jaar) woon- of werkruimte voor de sector gerealiseerd kan worden groot is. Daarnaast moet het helder zijn op welke doelgroep(en) binnen de creatieve en culturele sector men zich richt en wat de verwachte huur is, met een onderbouwing of die passend is bij de doelgroep. Dit zal beoordeeld worden door de gemeente. Het subsidiebedrag bedraagt hier €10 per m2, tot een maximum van €20.000 per locatie.

Bijlage 2: Rolverdeling

Als gemeente zijn wij ons ervan bewust dat zowel intern als extern er belanghebbenden of spelers zijn die een rol hebben in de realisatie van woon- en werkruimte voor de creatieve en culturele sector. Om succesvol te zorgen voor meer woon- en werkruimte voor de creatieve en culturele sector is het van belang om zowel de rollen te erkennen, te beschrijven (inclusief wie welke verantwoordelijkheid heeft) en de wisselwerking tussen de belanghebbenden te beschrijven. De meest voorkomende spelers staan hieronder beschreven.

De initiatiefnemer van een creatief bedrijfsverzamelgebouw

De initiatiefnemer kan een bundeling zijn van bedrijven, creatieven, makers en/of kunstenaars die een bedrijfsverzamelgebouw willen realiseren. Zij dienen een collectief belang. Belangrijk is dat de regie bij de initiatiefnemer blijft. Zij kunnen in eerste instantie met hun vraag of idee bij de gemeente terecht en kunnen in de verschillende stadia ondersteuning krijgen. Dan wel via advies, ondersteuning in de planvorming of in een later stadium via een van de financieringsinstrumenten van de gemeente.

Stichting Atelierbeheer SLAK

Stichting Atelierbeheer SLAK ontwikkelt, beheert en verhuurt werk- en woonruimten voor kunstenaars en culturele organisaties. In Arnhem is SLAK de specialist op dit gebied en gesprekspartner voor de gemeente. SLAK ontvangt een structurele subsidie om bij te dragen aan een goed woon- en werkklimaat voor de creatieve en culturele sector. Van SLAK verwachten wij zowel een adviserende rol richting de gemeente als naar initiatiefnemers van een creatief bedrijfsverzamelgebouw. Daarnaast verwachten wij van hen een proactieve rol in het realiseren van woon- en werkruimte voor deze sector. Zo heeft SLAK geregeld overleg met tal van belanghebbenden waaronder de creatieven, woningbouwcorporaties en private investeerders. De inzet van SLAK richt zich vooral op de realisatie van permanente woon- en werkruimte voor de creatieve en culturele sector. Ook werkt SLAK aan een onderbouwing voor het inzichtelijk maken van de (financiële) meerwaarde van creatieve huisvesting in wijken.

Initiatiefnemers van creatieve bedrijfsverzamelgebouwen worden met SLAK in contact gebracht en SLAK adviseert de gemeente wanneer derden een aanvraag indienen bij de "Subsidieregeling creatieve bedrijfsverzamelgebouwen". Doel: we willen vermijden dat initiatiefnemers zelf het wiel opnieuw gaan uitvinden, we vinden het van belang dat initiatiefnemers weten dat zij bij SLAK terecht kunnen voor expertise, het belang dat SLAK op de hoogte is van ontwikkelingen van derden om daar waar mogelijk dwarsverbanden te leggen en/of haar netwerk te verbinden. Daarbij denken we aan de rol van SLAK als adviseur van de gemeente bij aanvragen voor deze subsidieregeling. Dit zal nader worden uitgewerkt.

Woningbouwcorporaties

De woningbouwcorporaties zijn belangrijke maatschappelijke gesprekspartners van de gemeente. Corporaties hebben ateliers en atelierwoningen in bezit. In een aantal gevallen verhuren corporaties vastgoed aan een creatieve ondernemers, soms in de vorm van een bedrijfsverzamelgebouw. Met hen willen we in gesprek blijven en kansen onderzoeken voor de huisvesting van maatschappelijke doelgroepen van beleid in de wijken, waaronder creatieven, daar waar zij bij kunnen dragen aan de wijkdoelen. Daarmee verwachten we meerdere beleidsdoelen te kunnen realiseren. Het gesprek met de woningbouwcorporaties wordt zowel gevoerd vanuit het fysieke domein (Wonen) als beleidsmatig (Cultuur en Economie) en wijkgericht (TLO).

Private investeerders
Gebieden worden regelmatig ontwikkeld door private investeerders. We zien dat er een gezamenlijk belang is om creatieven te huisvesten in wijken. Van private investeerders verwachten wij dat zij ook hun rol nemen in het zorgen voor huisvesting van de creatieve en culturele sector. Via de omgevingsvisie, gebiedsvisie en met voorwaarden bij aanbestedingen stuurt de gemeente daarop.

Sociaal en Economisch Domein (Cultuur & Economie) - gemeente
Sociaal en Economisch Domein/ Cultuur & Economie is gezamenlijk het eerste aanspreekpunt voor de realisatie van creatieve bedrijfsverzamelgebouwen, vanuit de verantwoordelijkheid voor huisvesting van kunstenaars en creatieve economie. Zij helpen initiatiefnemers verder door proactief mee te denken, hen in contact te brengen met SLAK of andere partijen en hen te wijzen op financieringsmogelijkheden, zoals fonds borgstelling creatieve industrie of een provinciale of gemeentelijke subsidie. Zij werken nauw samen en hebben structureel overleg over de huisvesting, samen met gemeentelijk vastgoed, grond en ontwikkeling, wonen, Teams Leefomgeving, woningbouwcorporaties, SLAK en uiteraard de initiatiefnemers.

Team Leefomgeving (TLO) - gemeente
De meest gedegen en actuele kennis van de lokale situatie in de wijken is aanwezig bij de Teams Leefomgeving. De samenwerking tussen wijkmanagers, bestuursadviseurs (kunst en cultuur, economie en o.a. welzijn), de initiatiefnemer en/of SLAK leidt, na interne afstemming bij de gemeente, tot voorstellen aan het college. Over de gewenste kansen en ontwikkelingen in een wijk, opties voor de huisvesting van de creatieve en culturele sector, gecombineerd met het huisvesten van maatschappelijke organisaties, met inachtneming van de leefomgeving van bewoners.

Vastgoedmanagement - gemeente
Vastgoedmanagement beheert de gemeentelijke vastgoedportefeuille en geeft aan beleid (onder andere cultuur & economie) en aan TLO op een proactieve manier inzicht in de mogelijkheden om gebouwen te verhuren als creatief bedrijfsverzamelgebouw. Bij de afweging om een gebouw te verkopen wordt de mogelijkheid om dit gebouw te transformeren tot creatief bedrijfsverzamelgebouw en/of individuele ateliers in de overweging meegenomen. Vastgoed verhuurt ruimtes aan 'doelgroepen van beleid' tegen een kostprijsdekkende huur. De afstemming en afspraken met de potentiële huurder verlopen via cultuur & economie als het gaat om de creatieven. Het uiteindelijk huurcontract waarin de gemaakte afspraken staan gaat via Vastgoedmanagement.

Gebieds- en Vastgoedrealisatie - gemeente
Gebieds- en Vastgoedrealisatie is onder andere verantwoordelijk voor gebiedsontwikkelingen en gronduitgifte in Arnhem.

Fysiek Domein (Ruimtelijke ontwikkeling) - gemeente
Fysiek domein/ Ruimtelijke ontwikkeling maakt kaders voor onder meer gebiedsontwikkeling waaronder de omgevingsvisie, gebiedsvisies en het bestemmingsplan (straks omgevingsplan). Bij het uitgeven van tenders voor gebiedsontwikkeling willen we vaker het ontwikkelen van een maatschappelijke plint meenemen in het programma van eisen. Naast tenders is het van belang dat ook de huisvesting van de creatieve en culturele sector meegenomen wordt in andere ruimtelijke kaders vanuit ruimtelijke ontwikkeling.

Fysiek Domein (Wonen) - gemeente
Fysiek Domein/ Wonen voert binnen de gemeente de regie over de prestatieafspraken met de woningbouwcorporaties. Daar waar zij mogelijkheden ziet zal zij het belang van huisvesting van maatschappelijke doelgroepen van beleid in het algemeen, en die van de creatieve en culturele sector in het bijzonder, benadrukken.



HUISVESTING CULTURELE EN CREATIEVE SECTOR ARNHEM

Onderzoek vraag en aanbod huisvesting

BUREAUBUITEN
economie & omgeving



Bureau BUITEN
Economie en Omgeving

Achter Sint Pieter 160
NL-3512 HT Utrecht

info@bureaubuiten.nl
+31 (0)30 - 231 89 45

www.bureaubuiten.nl

Huisvesting Culturele en creatieve sector Arnhem

Onderzoek vraag en aanbod huisvesting

Auteur(s):
Bart Versteegh
Jaap Meijs
Wouter Maat

Projectnummer 1334

Aangeboden aan:
Gemeente Arnhem
25 juni 2019

Inhoudsopgave

Aanbevelingen ***5***

Aanleiding onderzoek ***10***

1 De creatieve en culturele sector in Arnhem groeit en is fijnmazig over de stad verspreid ***11***

2 Het aanbod is divers, veelal tijdelijk en lastig in beeld te brengen ***15***

3 De sector is tevreden met de huisvesting, maar toch wil een groot deel verhuizen ***20***

4 Met name de beeldende kunsten is een lastig te huisvesten doelgroep ***22***

5 Mismatch tussen vraag en aanbod: prijs, omvang en tijdelijkheid ***24***

5.1 Toekomstig aanbod huisvesting: afname verwacht 24
5.2 Toekomstige vraag naar huisvesting: vraag neemt toe 25
5.3 Vraag en aanbod: opgaven voor de toekomst 27

6 Conclusies ***30***

6.1 Conclusies over het functioneren van de sector in Arnhem 30
6.2 Conclusies over de huidige huisvesting van de sector 30
6.3 Conclusies over de toekomstige huisvesting van de sector 31

Aanbevelingen

Op basis van de enquête onder de gehele creatieve en culturele sector in Arnhem, interviews met aanbieders van huisvesting en twee panelgesprekken met ondernemers komen we tot vier actiegerichte aanbevelingen voor de huisvesting van de creatieve en culturele sector.

A. Jaag de ontwikkeling van ruimtes voor de creatieve en culturele sector aan en zorg dat deze beter benut worden

Het onderzoek laat zien dat er een kwalitatieve en kwantitatieve mismatch is tussen vraag naar en aanbod van huisvesting voor de creatieve en culturele sector in Arnhem, en dat deze mismatch in de toekomst groter wordt. Dit is het gevolg van de uitbreidingsbehoefte (op korte en langere termijn) van de huidige ondernemers, de gestage groei van de sector in Arnhem (meer bedrijven) en het onttrekken van aanbod uit de huidige (tijdelijke) voorraad.

Om dit kwantitatieve tekort aan te pakken, is de aanbeveling de ontwikkeling van meer betaalbare ruimtes voor de creatieve en culturele sector aan te jagen en tegelijkertijd de doorstroming binnen het huidige aanbod te bevorderen. Hier liggen rollen voor zowel aanbieders als de gemeente.

Aanbieders van huisvesting kunnen maatregelen treffen om het gebruik van hun ruimtes (en daarmee in feite het aanbod) te optimaliseren. Dat kan door doorstroming te bevorderen, bijvoorbeeld door periodiek de selectiecriteria te beoordelen die worden gebruikt bij het aangaan van het huurcontract. Mogelijk kan ook een minimale gebruikstijd aan de eisen worden toegevoegd: het beeld bestaat namelijk dat bepaalde ruimten slechts enkele uren per week actief worden gebruikt, terwijl tegelijkertijd andere creatieven staan te springen om die ruimte te gebruiken. Deelgebruik van ruimtes is dan een kansrijke optie om het aanbod te vergroten.

De **gemeente** kan haar rol kan op twee manieren invullen. In de eerste plaats in de vorm van actief vastgoedbeleid door inzet van gemeentelijk vastgoed en/ of aankoop c.q. financiering van vastgoed ten behoeve van bestaande aanbieders van huisvesting. In de tweede plaats indirect door eigenaren van mogelijk geschikte panden te benaderen hun vastgoed in te zetten voor (tijdelijke) huisvesting van de sector. Het gaat dan bijvoorbeeld om eigenaren van leegstaande bedrijfspanden op bedrijventerreinen, waar mogelijk sprake is van een laagdrempelig verdienmodel (een lage huurprijs levert meer op dan leegstand).

In het onderzoek naar de meerwaarde en huisvesting van de creatieve sector voor de stad Utrecht is een aantal instrumenten benoemd om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van huisvesting en de doorstroming van ondernemers te bevorderen.[1] Het grootste deel van dergelijke instrumenten is naar verwachting ook toepasbaar in Arnhem, een deel wordt reeds ingezet. Gebruik kan gemaakt worden van:

- De omgevingsvisie en het omgevingsplan;
- Sectoraal beleid voor de creatieve industrie
- Stedenbouwkundige Programma's van Eisen voor bepaalde, te (her)ontwikkelen gebieden;
- MVO- of andere eisen in aanbestedingen;
- Het aanwenden van gemeentelijk vastgoed;
- Subsidiëring, zoals een realisatiesubsidie;
- Borgstellingsfonds;
- Instellen van een broedplaatsenloods (een platform waarop alle vraag en aanbod van dit soort ruimtes in Arnhem samen komt).

[1] In bijlage 8 bij deze rapportage is een globale omschrijving opgenomen van de werking van deze instrumenten.

- Het vestigen van voorkeursrecht
- Aankoop van panden

B. Zorg voor vaste concepten met een community factor, maar blijf ook tijdelijke huisvesting faciliteren

De sector heeft kwalitatief gezien behoefte aan zekerheid over de huurtermijn en aanwezigheid van andere creatieven in de directe omgeving.

De onzekerheid over hoe lang een ruimte kan worden gebruikt zorgt voor discontinuïteit in de bedrijfsvoering, mentale druk bij de huurder en het uitblijven van investeringen in het pand en de omgeving. Gevolg is dat de gebruikers niet optimaal kunnen functioneren. De uitdaging is een groter deel van het aanbod aan huisvesting voor een langere termijn en waar mogelijk voor vast aan te bieden.

Dit staat op gespannen voet met het feit dat een flink deel van de ruimtes juist beschikbaar is vanwege dat tijdelijke gebruik, waarbij de creatieve sector wordt gehuisvest als overbrugging tussen een oude en nieuwe situatie. Wat daarin tot nog toe buiten beeld blijft, is de meerwaarde die de vestiging van de sector in een gebied creëert. Van dit verdienmodel kan meer gebruik gemaakt worden. In veel gevallen blijkt de aanwezigheid van de creatieve en culturele sector een waardevermeerderend effect te hebben op het gebied. Deze waardevermeerdering kan verdisconteerd worden in de exploitatie van het gebouw en het gebied, en hiermee de huisvesting voor de sector een vaster karakter te geven. Door meer vastigheid verbetert voor creatieven de continuïteit in de bedrijfsvoering en raken ze meer verbonden met de plek waar ze zijn gevestigd. Meer vastigheid vergroot ook de mogelijkheden voor interactie met andere ondernemers en de omliggende bewoners en gebruikers, om gezamenlijke initiatieven te ontplooien en de bereidheid om (gezamenlijk) te investeren in beheer en onderhoud van het pand.

Naast meer zekerheid over de huurtermijn, is de community-omgeving waarin uitwisseling met andere culturele en creatieve bedrijven kan plaatsvinden, belangrijk voor de sector. Vaste of langdurig beschikbare plekken zijn daar een voorwaarde voor, net als een plek waar meerdere ondernemers dicht bij elkaar, liefst in hetzelfde gebouw, gevestigd zijn. Als aan deze voorwaarden wordt voldaan, is de sector ook bereid andere eisen (zoals locatie) deels te laten varen, zo blijkt uit ons onderzoek.

Aanbieders van huisvesting en ontwikkelaars kunnen elkaar hierin vinden; ze hebben immers een gezamenlijk belang bij langdurige beschikbaarheid van huisvesting c.q. aanwezigheid van creatieven in een gebied.

Naast vaste concepten blijft het belangrijk tijdelijke huisvesting te faciliteren en zo goed mogelijk te benutten (zie ook aanbeveling A). Tijdelijkheid is voor creatieven niet altijd ideaal, maar in de praktijk wel cruciaal voor de sector. Het zorgt voor veel massa (een groot deel van de sector is in tijdelijke panden gehuisvest), voor een betaalbare prijs.



Coehoorn Centraal is een voorbeeld van een aantal verzamelpanden waarin de sector zelf ook investeert en een community-effect ontstaat

C. Maak onderscheid in doelgroepen, maar zorg tegelijkertijd voor integratie

De creatieve en culturele sector is veelzijdig: van architect tot beeldhouwer, van schrijver tot ontwerper, van reclamebureau tot fotograaf. In elke beroepsgroep zijn er starters, start-ups en grown-ups, succesvolle en minder succesvolle ondernemers. Een deel van de beroepsgroepen heeft zeer specifieke huisvestingswensen, een deel van de beroepsgroepen heeft voldoende aan een bureau en goede internetverbinding.

Het onderzoek laat zien dat een aantal beroepsgroepen met voldoende verdienvermogen en weinig specifieke huisvestingseisen, vrij gemakkelijk en kort na oprichting, terecht kan in de reguliere markt voor bedrijfshuisvesting. Denk aan reclame- en communicatiebureaus, architecten en PR-bureaus. Beroepsgroepen aan de andere kant van het spectrum (weinig verdienvermogen, specifieke huisvestingseisen) zijn beeldhouwers en andere beeldend kunstenaars, podiumkunstenaars, muzikanten en sommige productontwerpers.

Het is relevant om in de toegankelijkheid en exploitatie van huisvesting, waar mogelijk onderscheid te maken naar doelgroep: de huurlasten zouden gekoppeld kunnen worden aan het verdienvermogen van de gebruiker. Een voorbeeld hiervan is het systeem van omzetgerelateerde huren. Dergelijke constructies worden op een aantal plekken in het land toegepast bij bijvoorbeeld de verhuur van maatschappelijk vastgoed, pop-upshops in leegstaande winkelpanden en bepaalde bedrijfsverzamelpanden[2].

Er zijn verschillende redenen om dit systeem toe te passen. In de eerste plaats omdat hiermee min of meer oneigenlijke situaties worden voorkomen. Namelijk, dat zowel een goed verdienend bedrijf als een bedrijf dat met moeite het hoofd boven water kan houden, dezelfde (gesubsidieerde) huurkosten betalen. In de tweede plaats omdat zodoende een beter verdienmodel voor de huisvesting ontstaat, doordat van goed verdienende bedrijven marktconforme huren worden gevraagd en zij zodoende indirect de huisvesting van minder goed verdienende bedrijven financieren. En in de derde plaats omdat verschillende typen bedrijven op deze wijze in één pand kunnen worden geplaatst en tot interactie kunnen komen. Dit biedt weer kansen voor toelevering en ontplooiing van bedrijven, wat vooral voor bedrijven interessant is die moeite hebben om hun talent naar de markt te brengen. Differentiatie naar draagkracht zorgt voor integratie en economische meerwaarde.

Omzetgerelateerde huren zorgen voor een beter verdienmodel voor aanbieders van huisvesting, in het geval de hogere administratieve lasten worden gecompenseerd door extra inkomsten. Voor ontwikkelaars kunnen omzetgerelateerde huren ervoor zorgen dat de meerwaarde van de aanwezigheid van de creatieve sector in een gebied (zie ook aanbeveling A), verder wordt vergroot. De kosten-batenverhoudingen worden immers gunstiger als de gemiddelde huur hoger ligt.

[2] Voorbeelden: Klokgebouw in Eindhoven (bedrijfsverzamelpand en incubator), Scheltemacomplex in Leiden (cultureel centrum met horeca), en diverse pop-upstores, onder andere in Groningen met het JOP (Jonge Ondernemers Plan).



Klarendal

D. Faciliteer de sector vanuit de gedachte van ecosystemen

Creatieven en aanbieders van huisvesting waarderen de actieve rol van de gemeente in het stimuleren van de creatieve en culturele sector. Het beeld is echter dat de gemeentelijke inzet is versnipperd. Er kan meer worden bereikt als de incidentele subsidies en stimuleringsgelden van de gemeente maar ook van andere partijen worden gebundeld, consistenter en gerichter wordt ingezet.

Kunstenaars en culturele instellingen gaan steeds meer en vaker nieuwe verbindingen aan: over de grenzen van disciplines heen, met andere sectoren of dwars door de traditionele productie- en afnameketen heen. In de evaluatie van het cultuurbeleid[3] komt naar voren dat het gemeentelijk subsidiebeleid hier niet op voorbereid is: de beoordeling van subsidies is nog verkokerd en niet berekend op cross-overs. Ook uit ons onderzoek blijkt dit. Zo kwam in de panelgesprekken naar voren dat het voor creatieven moeilijk in te schatten of te verklaren is waarom het ene initiatief wél op financiële ondersteuning kan rekenen en andere initiatieven niet.

Of het nou gaat om initiatieven op gebied van huisvesting of een productie, voor creatieven draagt dit allemaal bij aan één doel: versterking van (het vestigingsklimaat van) de sector. Goede, betaalbare, beschikbare huisvesting is belangrijk voor het vestigingsklimaat, maar is niet het enige. Gelukkig kan de sector in Arnhem ook veel andere initiatieven ontplooien, zodat een creatief ecosysteem ontstaat.
Het beeld is echter dat dit ecosysteem nóg beter kan functioneren als verschillende ondersteuningsvormen (subsidie, maar ook inzet in natura) meer als één samenhangend geheel worden gebracht.

[3] Zie ook de tweede impuls die wordt voorgesteld in de evaluatie van het Arnhems cultuurbeleid - Arnhem Stroomt Door, Tussenevaluatie cultuurbeleid 2012-2016, Gemeente Arnhem, 2016

Er zijn verschillende ecosystemen te onderscheiden binnen de creatieve sector. Er is een ecosysteem podiumkunsten te onderscheiden, een ecosysteem voor innovatieve productontwikkeling (waarbij verschillende disciplines samenkomen, ook buiten de creatieve en culturele sector, zoals productontwerp, communicatie, maar ook R&D van bijvoorbeeld Akzo). De aanbeveling is enkele ecosystemen te kiezen en deze integraal te ondersteunen en uit te dragen.[4]

Ondersteuning van een ecosysteem hoeft niet te gaan om grote bedragen, maar het voorziet wel in helderheld richting de sector en sluit beter aan bij de moderne creatieve sector waar die cross-overs veelal worden gezocht. Zo kan de sector ook beter zichtbaar worden in de stad en dat leidt weer tot meer draagvlak voor de inzet van de gemeente op deze sector. Een win-winsituatie. Bovendien is de verwachting dat de propositie van Arnhem als creatieve stad verbetert door gericht in te zetten op het ontwikkelen van coherente ecosystemen. Dit vergroot de kansen om aanspraak te maken op geld- en subsidiestromen van andere derden. Deze kunnen vervolgens weer ingezet worden voor versterking van het ecosysteem.

[4] Dat kan, naast huisvesting, door *innovatie en interactie* te bevorderen door bijvoorbeeld actief creatieve ondernemers met ander bedrijfsleven te verbinden; het versterken van het *netwerk* in het ecosysteem (van creatieven en anderen) en dit ook uit te dragen; en waar nodig de verbinding met het onderwijs te zoeken. Voorbeelden van succesvolle ecosystemen zijn vooral te vinden buiten de creatieve sector: bijvoorbeeld High Tech in Eindhoven.

Aanleiding onderzoek

De creatieve en culturele sector is belangrijk voor Arnhem. De stad staat bekend als plek waar mode en vormgeving floreert, maar huisvest ook andere disciplines van deze heterogene sector. De sector is zo groot, dat Arnhem een plek heeft in de G9 van cultuursteden.

Het optimaal faciliteren van de culturele en creatieve sector is daarom een belangrijk speerpunt voor de stad. Er zijn signalen dat de beschikbaarheid van huisvesting voor de sector in Arnhem, net als in veel andere steden, onder druk staat: de werkgelegenheid in de sector groeit, de wachtlijsten voor huisvesting lopen op, het tijdelijke aanbod neemt af en de groei van nieuw aanbod vlakt af. Tegelijkertijd is er nog weinig zicht op wat precies de huisvestingswensen van de sector zijn, wat het aanbod is en hoe deze zich kwantitatief en kwalitatief tot elkaar verhouden.

De gemeente Arnhem heeft Bureau BUITEN gevraagd onderzoek te doen naar de huisvestingsituatie van de creatieve en culturele sector in Arnhem. Vragen voor het onderzoek zijn:

- Past de aard en omvang van het huidige huisvestingsaanbod bij de grootte, kenmerken en behoeften van de culturele en creatieve sector in Arnhem?
- Hoe verhoudt het totale aanbod in Arnhem zich tot andere (G9) steden?
- Kunnen we het aanbod 'duiden' naar relevante kenmerken?
- Welke aanbod kenmerken zijn relevant om op te segmenteren?
- Is er een segment waarop Arnhem achterloopt, en zo ja, in welke mate?
- Welk aanbod wordt door de markt opgepakt, en voor welke is een gemeentelijke rol weggelegd?

Onderzoeksaanpak: enquête, gesprekken en data-analyse
Om deze vragen te kunnen beantwoorden, hebben we in samenwerking met de afdeling informatie van de gemeente een enquête opgesteld, getest en uitgezet onder alle ondernemers in de sector. Alle 2.642 ondernemers die in de gehanteerde definitie van de culturele en creatieve sector vallen[5] zijn benaderd. Dit heeft tot een respons geleid van 639, oftewel 25% netto respons[6]. De hoge respons kan gezien worden als een indicatie van hoe het onderwerp leeft in Arnhem. Om tot reflectie op en duiding van de resultaten te komen zijn de tussenresultaten besproken in twee panelgesprekken, met in totaal 21 deelnemende ondernemers in de sector.

Daarnaast zijn er gesprekken gevoerd met enkele sleutelfiguren: aanbieders van huisvesting (SLAK, Volkshuisvesting, IPKW, Coehoorn Centraal en een makelaar) en ARTeZ. Tot slot hebben we als onderdeel van het onderzoek een data-analyse uitgevoerd van de culturele en creatieve sector in Arnhem en het aanbod aan huisvesting voor de sector.

Een uitgebreide onderzoeksverantwoording is opgenomen in het bijlagenrapport, net als een integrale weergave van de enquête en de resultaten daarvan en de aanwezigen bij de panelgesprekken.

Leeswijzer
In deze beknopte weergave van het onderzoek komen de belangrijkste conclusies uit het onderzoek aan bod, in vijf uitspraken en vier aanbevelingen. We vatten de conclusies kort samen in hoofdstuk 6.

Separaat is een bijlagenrapport opgesteld met onderzoeks-verantwoording: enquête, uitslag van de enquête, gehanteerde definitie, bronvermelding en gesprekspartners (in interviews en panelgesprekken).

[5] Definitie gebaseerd op de definitie van TNO. Voor de gehanteerde definitie, zie bijlage 6
[6] In onze praktijk is een respons van 15% gangbaar

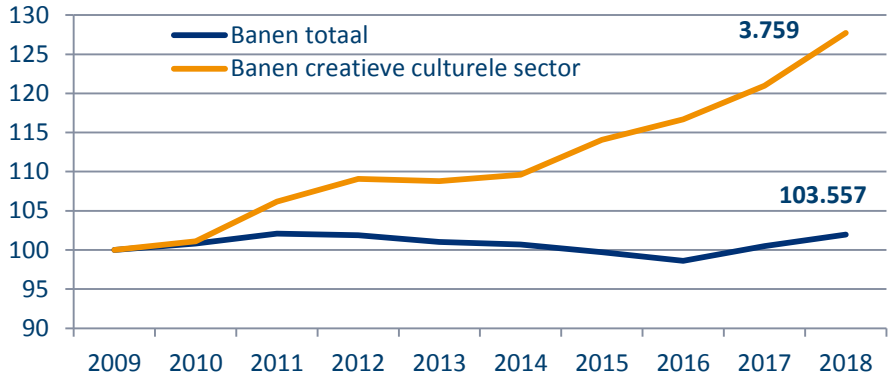
1 De creatieve en culturele sector in Arnhem groeit en is fijnmazig over de stad verspreid

Het belang van de creatieve sector neemt toe

De creatieve en culturele sector doet het goed in Arnhem en zelfs beter dan andere sectoren. Dat is zichtbaar in een aantal ontwikkelingen:

- In 2018 bestond 3,6% van de werkgelegenheid in Arnhem uit banen in de creatieve en culturele sector. Het belang van de sector neemt sterk toe. De werkgelegenheid in de creatieve industrie groeide in de afgelopen 10 jaar (2009-2018) met 28%. De groei van de werkgelegenheid in de totale economie van Arnhem was met 2% aanzienlijk minder sterk.
- De groei van de creatieve sector zwakte vanaf 2012 wat af en maakt sinds 2014 weer een forse groei door. De totale economie van Arnhem groeit pas weer vanaf 2016 (figuur 1.1).

Figuur 1.1: Ontwikkeling werkgelegenheid (indexcijfers) in Arnhem (2009 = 100)

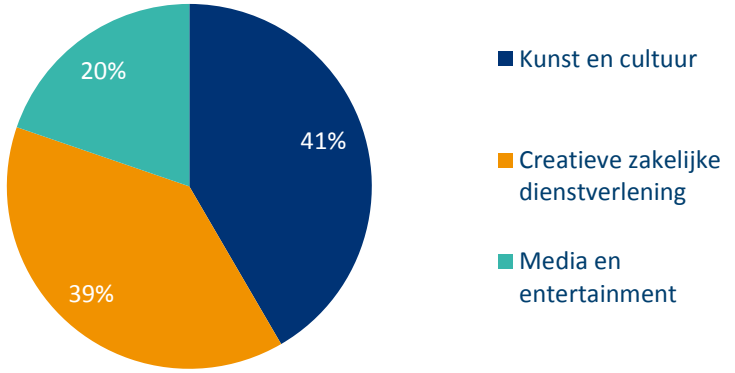


Ontwikkeling deelsectoren onstuimig, sinds 2016 in alle deelsectoren groei

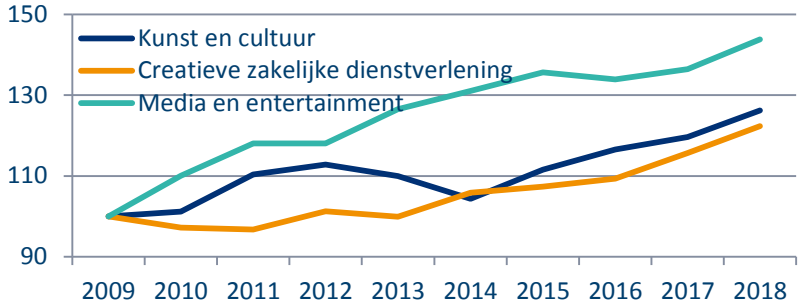
Binnen de sector zijn verschillen zichtbaar tussen de deelsectoren:

- Met 41% van de werkgelegenheid is de deelsector Kunst en cultuur het meest omvangrijk, gevolgd door Creatieve zakelijke dienstverlening (39%) en Media en entertainment (20%; figuur 1.2).
- In de periode 2009-2018 ontwikkelde de deelsector Media en entertainment zich qua werkgelegenheid het sterkst met 44%, gevolgd door Kunst en cultuur (26%) en Creatieve zakelijke dienstverlening (22%; figuur 1.3).
- De deelsector Media en Entertainment is het meest constant gegroeid. De ontwikkeling van de Kunst en cultuur is grilliger: deze deelsector zag een sterke stijging in 2010 en een forse daling in 2012, de sector is vanaf 2014 weer aan het groeien. De creatieve zakelijke dienstverlening kende tot 2016 een redelijk vlakke ontwikkeling, de sector groeit inmiddels steeds harder.

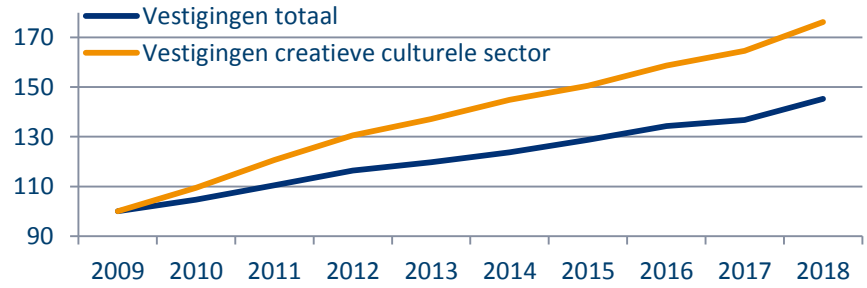
Figuur 1.2 Opbouw werkgelegenheid creatieve sector Arnhem (2018)



Figuur 1.3 Ontwikkeling werkgelegenheid (indexcijfers) creatieve deelsectoren Arnhem (2009 = 100)



Figuur 1.4: Ontwikkeling aantal vestigingen (indexcijfers) van ondernemingen in Arnhem (2009 = 100)



Sterke groei van het aantal creatieve ondernemingen, grote groep met zzp'ers

Niet alleen de werkgelegenheid nam flink toe, vooral ook het aantal bedrijven in de creatieve en culturele sector groeide:

- Het aantal vestigingen in de creatieve en culturele sector in Arnhem groeide tussen 2009 en 2018 met 76%. In de volle breedte van de economie is deze stijging slechts 45%. In 2019 is 80% van de ondernemers in de creatieve en culturele sector zzp'er.
- De stijging van het aantal bedrijven is aanzienlijk sterker dan de stijging van het aantal banen. Een trend die we ook (in mindere mate) in de rest van de economie zien.

Creatieve en culturele sector in de G9

De monitor Creatieve Industrie Nederland (Immovator, 2017) laat zien dat er binnen de G9 – de top 9 van de steden met een sterke aanwezigheid van creatieve industrie - verschillende specialisaties zijn. In Eindhoven en Rotterdam is de creatieve zakelijke dienstverlening (respectievelijk design, architectuur) relatief oververtegenwoordigd; terwijl in Groningen kunst en cultureel erfgoed en uitgeverijen relatief groot zijn. Media en entertainment komt veel voor buiten de traditionele G9 steden: Hilversum, Haarlemmermeer (m.n. persmedia) en Amersfoort. In Amsterdam is de creatieve sector in zijn geheel relatief gezien erg groot. Opvallend cluster is verder de fashion-logistiek in de regio Amsterdam.

De monitor laat ook zien dat in de persmedia, onder andere door digitalisering, een sterk dalende trend is. Ook traditionele media als tv heeft het relatief zwaar: in Hilversum, waar dit vrijwel de enige vertegenwoordiging is van de creatieve sector, daalde de werkgelegenheid de afgelopen 10 jaar.

Toch groeide de creatieve sector landelijk over de gehele, meest recent gemeten periode (2005-2015), met zo'n 2,3% per jaar.

Absoluut is Amsterdam de grootste werkgever voor de creatieve industrie, met 90.00 banen in de regio. Dat is zo'n 18,5% van het totaal aantal banen in de sector in Nederland: 486.000.

G9 en Arnhem

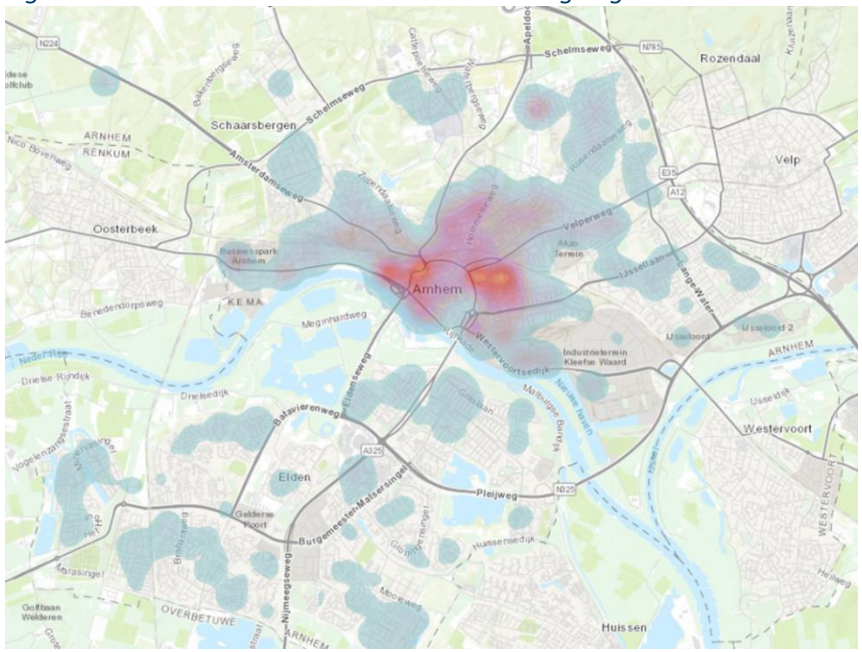
- De creatieve en culturele sector groeit in Arnhem sterker dan gemiddeld in de G9.
- Arnhem heeft, in vergelijking met bijvoorbeeld Eindhoven en Rotterdam, geen duidelijke 'specialisatie' in de sector. De sector in Arnhem is dus over de volle breedte sterk.

De sector is met name gevestigd in het centrum en in woonwijken

Opvallend is dat de creatieve en culturele sector fijnmazig is verspreid:

- De creatieven zijn verspreid gevestigd over de stad: in het centrum, in woonwijken en op enkele bedrijventerreinen (figuur 1.5).
- De grootste concentraties van werkgelegenheid zijn te vinden in het Spijkerkwartier en het Coehoorngebied nabij Arnhem Centraal.
- Veruit de meeste werkgelegenheid in de creatieve en culturele is gesitueerd in Arnhem-Noord.

Figuur 1.5 Hittekaart van de concentratie werkgelegenheid in de sector



Het merendeel van de sector is gevestigd in of aan huis

- In Arnhem is 46% van de sector gevestigd aan huis. De Creatieve Zakelijke dienstverlening is met 49% het vaakst in of aan huis gevestigd. Gevolgd door bedrijven in de deelsector Media en entertainment (48%) en Kunst en cultuur (39%). ZZP'ers zijn relatief iets vaker aan huis gevestigd (49%).
- Bedrijfsverzamelgebouwen zijn ook in trek, 30% is gehuisvest in een bedrijfsverzamelgebouw.

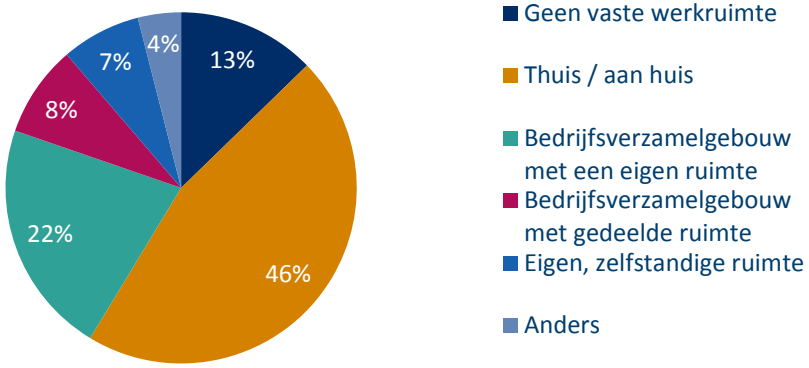


Coehoorn Centraal

Omvang, kosten en tevredenheid per deelsector is diffuus

- De gemiddelde vierkante meterprijs die wordt betaald ligt per deelsector dicht bij elkaar. Respondenten uit de deelsector Kunst en cultuur betalen gemiddeld minder per meter dan in de andere twee deelsectoren.
- De gemiddelde omvang van de ruimtes loopt per deelsector erg uiteen. De meeste respondenten beschikken over een ruimte niet groter dan 50 m².

Figuur 1.6 Huidige huisvesting (n=629)



Kwalitatieve belang van de creatieve en culturele sector

Kwantitatieve studies hebben laten zien dat de creatieve industrie doorgaans harder groeit dan de economie als geheel. Dat is ook in Arnhem het geval. De groei van het aantal banen en vestigingen zijn echter lang niet altijd de belangrijkste factor om de meerwaarde van een sector te duiden. De creatieve en culturele sector heeft bijvoorbeeld het onderscheidend vermogen om wijken en buurten op de kaart te zetten en een proces van meerwaardecreatie op gang te brengen. Uit het onderzoek van Bureau BUITEN over de creatieve industrie in Utrecht, worden een aantal voorbeelden in Nederland beschreven waarbij de creatieve industrie met succes wordt ingezet als aanjager van gebiedstransformaties of revitalisering.

Volgens het topsectorenbeleid is de creatieve industrie bovendien een onmisbare schakel in het geven van antwoorden op grote maatschappelijke vraagstukken en het bieden van een zinvolle betekenis aan nieuwe technologische mogelijkheden.

2 Het aanbod is divers, veelal tijdelijk en lastig in beeld te brengen

De creatieve en culturele sector is heel divers en dat is ook terug te zien in de huisvesting. Een groot deel (59%) van de sector werkt, noodgedwongen of niet, vanuit huis of heeft geen vaste werkplek[7]. Het overige deel maakt gebruik van diverse andere vormen van huisvesting: commerciële bedrijfsruimten, kantoren en winkelruimtes, verzamelkantoren, broedplaatsen en incubators, zelfstandige ateliers of werkruimten, atelierwoningen of leegstandsbeheer in verschillende vormen. Anderen werken vooral op locatie: bij de opdrachtgever, in de koffiezaak of flexwerkplek.

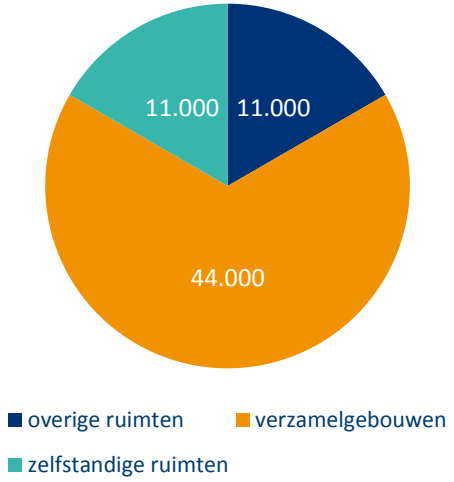
Divers aanbod van huisvesting…

Een klein deel van de ondernemers is gehuisvest in panden die specifiek voor de creatieve sector zijn bedoeld[8]. Er zijn naast grotere aanbieders zoals SLAK en Volkshuisvesting, ook talrijke andere, kleinere initiatieven specifiek gericht op de creatieve en culturele sector. Ondernemingen in de culturele en creatieve sector zijn daarnaast ook gevestigd in gebouwen die niet specifiek voor de sector huisvesting aanbieden. Het aanbod aan huisvesting voor de sector laat zich dus niet zo makkelijk typeren en in beeld brengen. Op basis van een inventarisatie van de gemeente m.m.v. SLAK en Volkshuisvesting is een lijst opgesteld, waarin grofweg onderscheid is gemaakt in drie typen huisvesting:

- Bedrijfsverzamelgebouwen
- Eigen, zelfstandige ruimten
- Overige ruimten, zoals combinaties van woningen en ateliers en winkels.

We schatten in dat de voorraad bedrijfshuisvesting voor de creatieve en culturele sector in Arnhem op dit moment ongeveer 66.000 m^2 bedraagt. Tweederde daarvan bevindt zich in verzamelpanden. In totaal gaat het om 173 panden, zowel grote als kleine panden. In bijlage 6 is een volledig overzicht van het in dit onderzoek gehanteerde aanbod opgenomen.

Figuur 2.1: Aanbod huisvesting zoals meegenomen in dit onderzoek, in m^2 en aantallen panden.



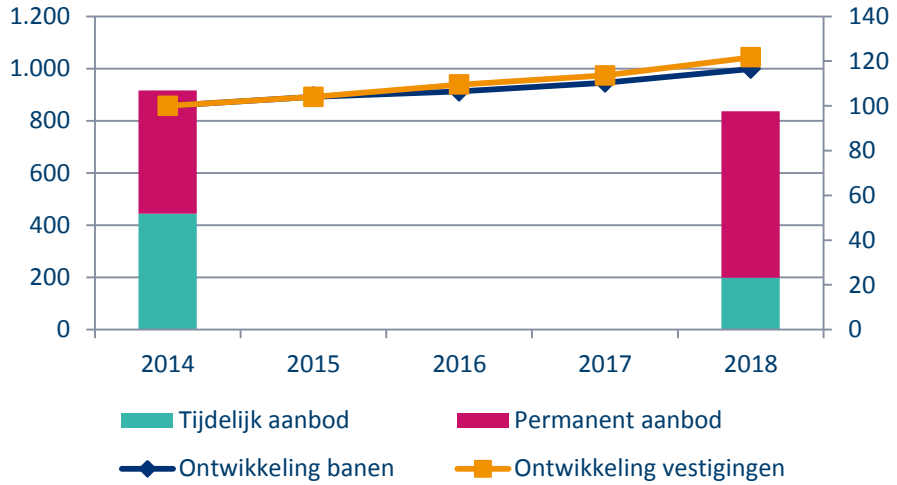
	aantal panden
overige ruimten	70
verzamelgebouwen	71
zelfstandige ruimten	32
totaal	**173**

Bron: Gemeente Arnhem, Volkshuisvesting, bewerking Bureau BUITEN

[7] Vergelijkbaar met de situatie in Utrecht: 52% van de creatieve ondernemers werkt daar vanuit huis.
[8] Hoe groot dat deel is, weten we niet exact. Zie ook de onderzoeksverantwoording (bijlage 1)

Figuur 2.2.[9] geeft een indicatief beeld van de ontwikkeling van het aanbod versus de ontwikkeling van het aantal vestigingen in de creatieve en culturele sector. Het laat zien dat het aanbod ten opzichte van 2014 is afgenomen, terwijl de sector groeit.

Figuur 2.2 Ontwikkeling van het aanbod in aantal ruimtes uitgesplitst naar permanent en tijdelijk, t.o.v. de relatieve ontwikkeling van het aantal banen en vestigingen in de creatieve en culturele sector (indices, 2014=100)[9]



Bron: Gemeente Arnhem, Provincie Gelderland, bewerking Bureau BUITEN

[9] Er zijn belangrijke kanttekeningen bij het figuur te plaatsen: 1) het aanbod is in *verhuurbare eenheden* weergegeven, terwijl in de rest van het onderzoek vierkante meters worden gehanteerd. 2) Het figuur is gebaseerd op één historisch vergelijkbaar bestand (2014-2018); een bestand dat voor dit onderzoek voor het jaar 2018 is aangevuld om een reëler beeld van de situatie te geven. Voor 2014 is die aanvulling niet meer te maken. Voor 2018 geeft het slechts een deel van het aanbod weer; het bevat niet de aanvulling die in dit onderzoek is gedaan, bestaande uit o.a. flexibele kantoorconcepten en enkele panden van Volkshuisvesting (zie ook bijlage 6).





Huisvesting in Spijkerkwartier (boven) en de Transformatier (onder)

…van veel verschillende aanbieders, die mogelijk niet allemaal in beeld zijn

De twee grootste aanbieders van huisvesting zijn Volkshuisvesting (woningcorporatie) en SLAK (stichting Atelierbeheer). Woningcorporaties Portaal en Vivare hebben beiden ook enkele panden voor de creatieve en culturele sector. Gezamenlijk zijn deze partijen verantwoordelijk voor 122 van de 173 panden. De andere 51 panden zijn commerciële panden of in handen van stichtingen of collectieven zoals Coehoorn Centraal, IPKW of Arnhems Buiten[10]. Uit de panelgesprekken kwam naar voren dat er ook ondernemers zijn die zelf een initiatief zoals een broedplaats hebben opgezet. Alle ruimten van SLAK worden gevuld door de creatieve en culturele sector; datzelfde geldt voor de panden van Volkshuisvesting die zijn opgenomen in de lijst (o.a. de Transformatie) en initiatieven als Coehoorn Centraal. Van de commerciële verzamelpanden is minder goed bekend of deze geschikt zijn voor de creatieve sector. Voor deze panden is een inschatting gemaakt van het gebruik door creatieve en culturele ondernemers. SLAK en Volkshuisvesting zijn gefocust op specifieke delen van de sector: SLAK verhuurt voor het grootste deel (50-60%) aan de subsector Kunst en cultuur; Volkshuisvesting heeft juist een groot aandeel in het modekwartier. In figuur 2.4 is de spreiding van de panden in Arnhem weergegeven.

Tijdelijkheid is de norm

Slechts een klein deel van de beschikbare panden is permanent of exclusief beschikbaar voor de creatieve en culturele sector. Aanbieder SLAK geeft aan dat 70% van de panden die zij aanbiedt, tijdelijk is. Dat kunnen huurcontracten zijn variërend van een half tot 5 jaar. Dit laat zien dat de tijdelijke panden een belangrijke functie hebben in de huisvesting van de sector. De tijdelijke panden voorzien kwantitatief in een grote behoefte. Ook zijn tijdelijke panden relatief betaalbaar.

[10] SLAK heeft ook panden in beheer van woningcorporaties, stichtingen en collectieven.

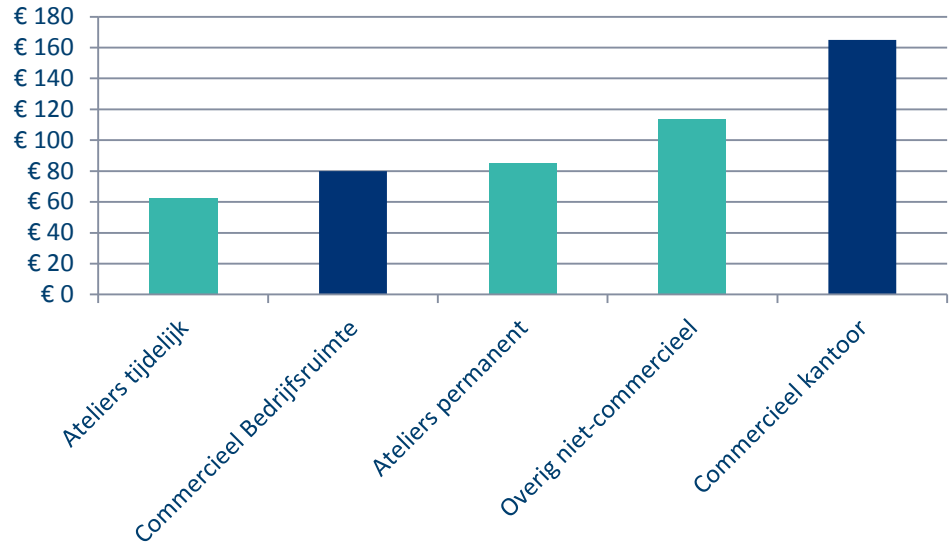


Huisvesting van Volkshuisvesting in Klarendal

Er is concurrentie met andere bedrijfstakken
Een groot deel van de commerciële bedrijfsruimten en flexibele kantoorconcepten, waarvan bekend is dat ook de creatieve en culturele sector er is gehuisvest, staan ook op reguliere makelaarssites. De ruimten zijn dus beschikbaar voor verhuur aan ondernemers uit andere bedrijfstakken.

Commerciële en niet-commerciële ruimten verschillen niet altijd sterk in prijs
De huurprijzen variëren van 25 tot 165 euro per m^2 per jaar (inclusief). Prijsverschillen zijn dus groot. Tijdelijke ateliers van SLAK liggen qua prijsniveau het laagst, gevolgd door bedrijfsruimten op bedrijventerreinen en permanente ateliers van SLAK. Commerciële kantoorruimte is met 165 euro per m^2 verreweg de duurste optie. Opvallend is dat permanente ateliers qua prijs nauwelijks verschillen van de bedrijfsruimten op bedrijventerreinen en dat andere niet-commerciële ruimten gemiddeld zelfs duurder zijn. Uit de panelgesprekken maken we echter op dat creatieven nauwelijks gebruik maken van deze commerciële bedrijfsruimten. Mogelijk dat commerciële bedrijfsruimten op bedrijventerreinen minder aantrekkelijk zijn voor de sector vanwege secundaire voorwaarden, zoals huurvoorwaarden (borgsom, looptijd contract), servicekosten, beschikbaarheid, afwezigheid van andere creatieven en grootte van de ruimten. Een overzicht van de prijzen is opgenomen in figuur 2.3.[11]

Figuur 2.3: Inschatting huisvestingslasten per type huisvesting, in euro's per m^2 per jaar

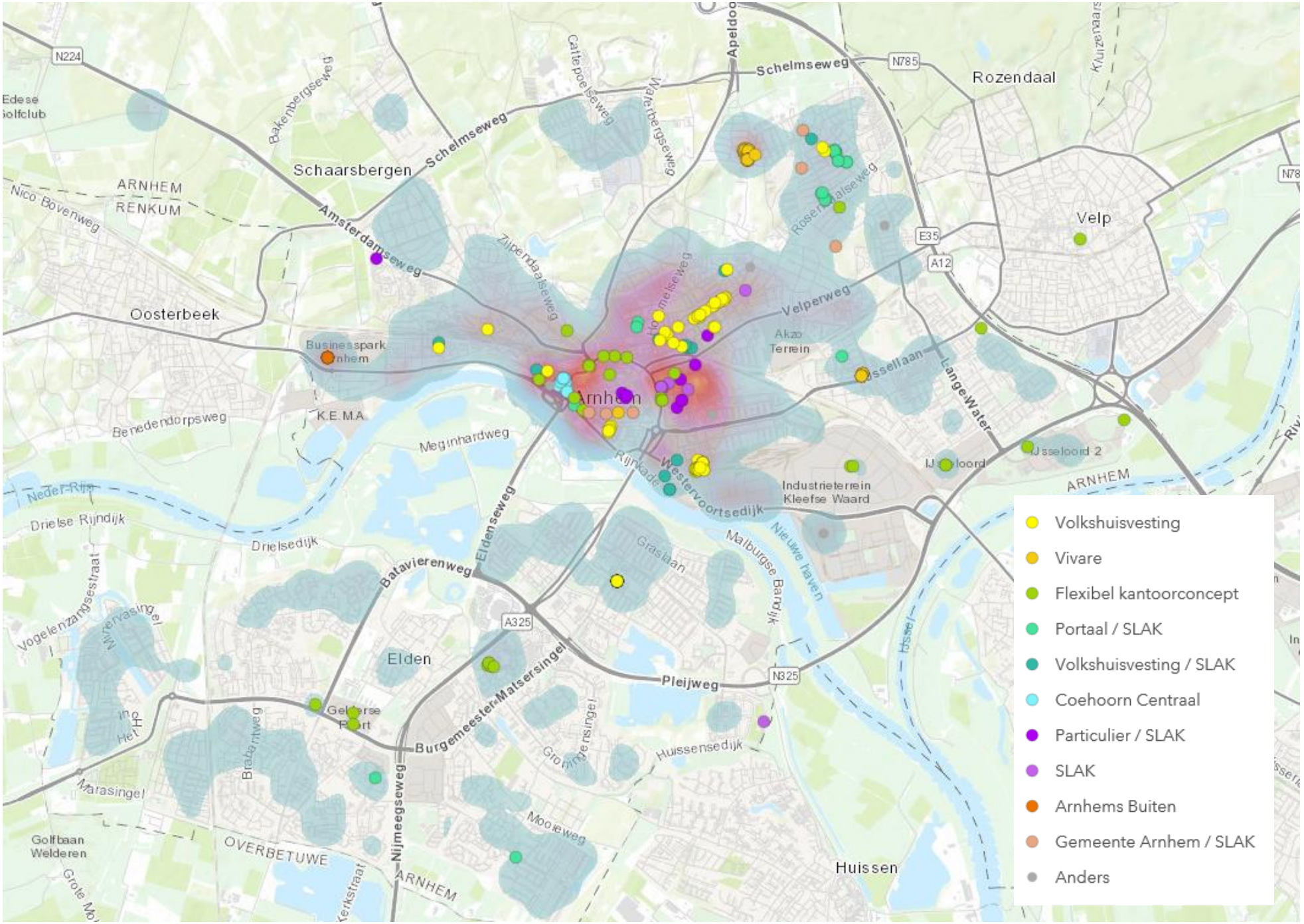


Bron: gesprekken met aanbieders en globale bureau-analyse fundainbusiness (momentopname april 2019).

Bezetting van de huisvesting is goed, maar niet volledig in beeld te brengen
Het beeld is dat de specifiek voor de creatieve en culturele sector bedoelde huisvesting, ook wordt gebruikt door de sector. SLAK, Coehoorn, IPKW en Volkshuisvesting hanteren een selectiecriterium waardoor naar schatting 95% van hun huisvesting wordt gevuld door ondernemers in de creatieve en culturele sector. Een deel van de sector huisvest zich in commerciële kantoor- of bedrijfspanden, panden van antikraak- of leegstandsbeheer. Er is geen volledig beeld van welke panden daarvan aan de vraag van de creatieve en culturele sector voldoen. Over de verhouding aanbod / bezetting van deze panden, is daarom niets te zeggen.

[11] De situatie verschilt per pand en hebben we niet voor elk pand in beeld. Bovendien zijn situaties soms lastig vergelijkbaar omdat voor niet-commerciële ruimten vaak met all-inclusive prijzen wordt gerekend en de kwaliteit lager is dan bij commerciële ruimten. Tot slot speelt bij commerciële ruimten mee dat kleinere ruimten / units per m2 duurder zijn dan grotere ruimten. Tabel bevat geschatte) prijzen per m^2 per jaar, opgesteld op basis van gesprekken en bureau-onderzoek (funda in business).

Figuur 2.4: verspreiding huisvesting over Arnhem (stippen), en concentratie ondernemers in de sector (vlekken, rood is hoge dichtheid)



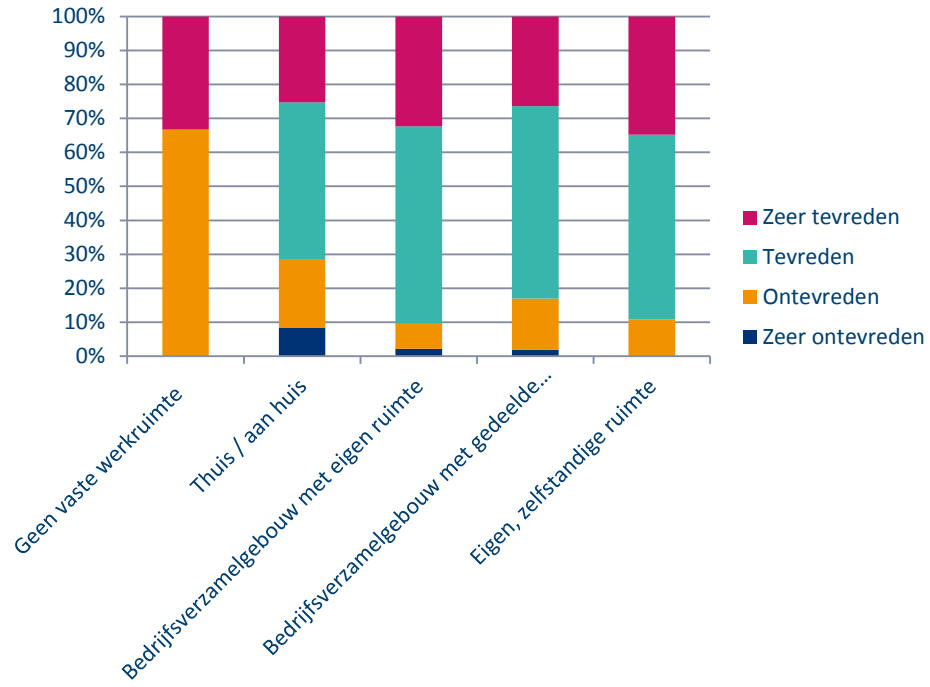
3 De sector is tevreden met de huisvesting, maar toch wil een groot deel verhuizen

Tevredenheid hoog, zeker bij gebruikers van verzamelpanden
De creatieve en culturele sector is voor het overgrote deel tevreden met de huisvesting waarin zij nu gevestigd is. 78% van de respondenten is tevreden of zeer tevreden. We zien dat de sector kunst en cultuur gemiddeld iets minder vaak tevreden is met de huisvesting dan de andere delen van de creatieve en culturele sector. Dat geldt ook voor de creatieven die thuis werken en geen eigen huisvesting hebben. Opvallend is verder dat de ondernemers die een eigen ruimte hebben in een verzamelpand in maar liefst 90% van de gevallen tevreden of zeer tevreden zijn met hun huisvesting (zie figuur 3.1).

De creatieven die ontevreden zijn over hun huisvesting, noemen met name de omvang van de ruimte als zwak punt. Ook worden kwaliteit en faciliteiten van het pand regelmatig genoemd.

De helft van de creatieven wil verhuizen, een groot deel al snel
Opvallend is dat van alle respondenten, 37% aangeeft dat zij binnen nu en twee jaar voornemens zijn te verhuizen. Ruim de helft van de creatieven die aan huis is gevestigd wil graag verhuizen. Dat doet vermoeden dat een groot deel van de thuiswerkers dat noodgedwongen doet, uit financiële redenen of omdat ze geen andere huisvesting kunnen vinden. Bijna driekwart van de thuiswerkers die willen verhuizen, wil zich graag in een bedrijfsverzamelgebouw vestigen.

Figuur 3.1: Tevredenheid over de huisvesting, naar hoe de respondenten zijn gehuisvest

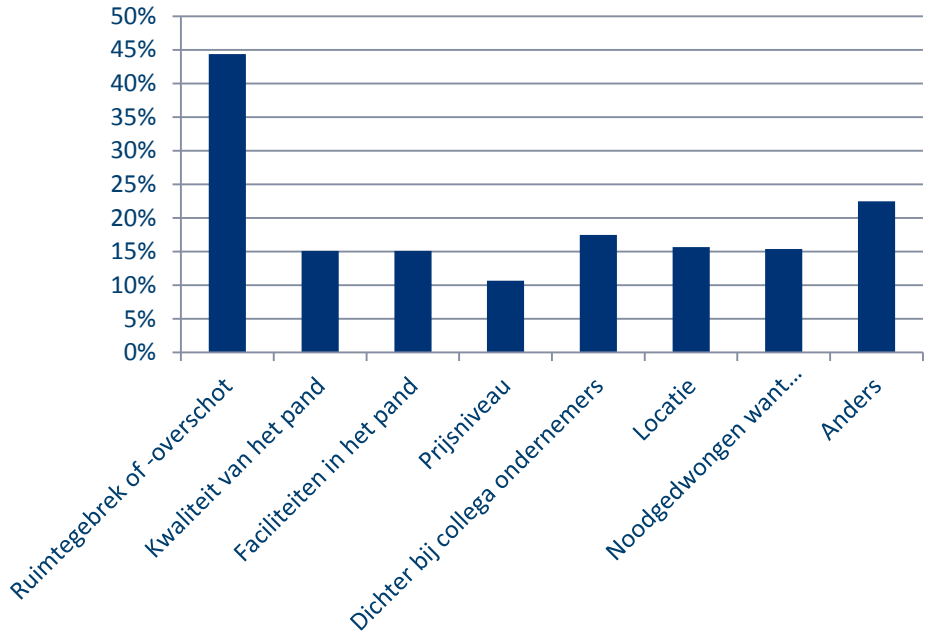


Ruim 16% van de respondenten is wel voornemens te verhuizen, maar dan tussen 2 en 5 jaar vanaf nu (2019). Ook in dat geval gaat het voor bijna de helft om aan huis gevestigden. We zien dat ruimtegebrek of –overschot de meest genoemde verhuisreden is (figuur 3.2). Verder worden diverse andere redenen genoemd, waaronder een aantal meerdere keren:

- scheiding van wonen en werken (of juist het combineren daarvan, of beperken van de reisafstand);
- het culturele klimaat van Arnhem in vergelijking tot andere steden (in deze gevallen gaat het om een verhuizing naar elders dan Arnhem);

- beperkingen in geluid / gebruikstijden van het pand
- diverse persoonlijke motieven.

Figuur 3.2: Verhuisredenen (percentage van de verhuizers dat deze verhuisredenen heeft ingevuld)



De verklaring voor de opvallende combinatie van hoge tevredenheid en hoge verhuiswens, moet gezocht worden in de combinatie geringe financiële middelen en een lage prijs voor huisvesting. Een groot deel van de creatieven heeft weinig te besteden en is blij dat het toch mogelijk is huisvesting te huren voor een laag bedrag. De verwachtingen van de huisvesting zijn daardoor laag. Maar als het even kan, willen ze wel iets beters.

Verhuiswensen: grotere ruimte, liefst in verzamelpand, binnen Arnhem

De wensen voor toekomstige huisvesting zijn als volgt samen te vatten:

- Twee typen ruimten kunnen op veel belangstelling rekenen: bedrijfsverzamelpanden en volledig zelfstandige bedrijfsruimten. Vooral ondernemers die nu aan huis zijn gevestigd, of geen vaste ruimte hebben, willen naar deze panden. De ondernemers die nu al in de verzamelpanden zitten dit type zijn gehuisvest, willen ook relatief minder vaak verhuizen;
- Verhuizers willen vrijwel altijd vanwege een grotere ruimte verhuizen;
- Tweederde van de verhuizers wil binnen Arnhem verhuizen; maar klein deel daarvan kijkt ook elders in de regio. Slechts 7% zoekt alleen buiten de regio Arnhem;
- Verhuizers willen het liefst in een gemengde stadswijk zitten (1/3^{e} van de verhuizers), gevolgd door de binnenstad.



Met name ondernemers die aan huis zijn gevestigd, willen vaker verhuizen. Bewoners van atelier- of kunstenaarswoningen, zijn echter vaak wel tevreden. Foto: atelierwoningen in de Druckerstraat.

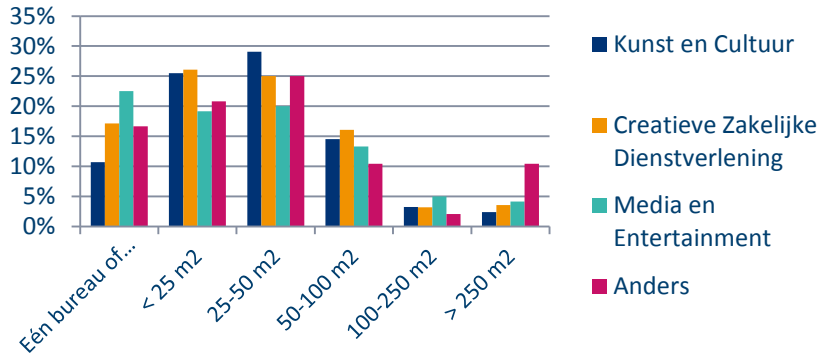
4 Met name de beeldende kunsten is een lastig te huisvesten doelgroep

Creatieven in de deelsector kunst en cultuur hebben relatief meer moeite geschikte huisvesting te vinden. Daar is een aantal redenen voor.

- **Het zijn kleine ondernemingen, met relatief veel ruimte per persoon**

De deelsector kunst en cultuur is nu gemiddeld iets groter gehuisvest dan de andere deelsectoren: absoluut gezien, maar zeker per arbeidsplaats bekeken. In figuur 4.1 is zichtbaar dat een relatief groot deel van de deelsector is gehuisvest in een ruimte groter dan 25 m^2. Bovendien zien we dat ondernemingen in kunst en cultuur gemiddeld vaker kleiner zijn: 92% van deze sector is ZZP'er tegenover ongeveer 83% in de andere deelsectoren.

Figuur 4.1: omvang huisvesting per sector



- **Hun activiteiten vragen om specifieke eisen qua huisvesting**

De kunst en cultuursector is divers van samenstelling: beoefening en productie van podiumkunsten, scheppende kunsten kunstgalerieën en expositieruimten en dienstverlening voor uitvoerende kunst. Zeker creatieven actief in de scheppende kunsten (49%, zo'n 560 ondernemers) stellen specifieke eisen aan de huisvesting. Beeldhouwers zoeken bijvoorbeeld huisvesting met relatief veel ruimte, op de begane grond en met stevige vloeren (want zware spullen) en waar lawaai geen overlast oplevert. Daarbij zijn de respondenten wel realistisch: door deze specifieke eisen op pandniveau geven weinig van hen aan voorkeur te hebben voor een specifieke plek binnen Arnhem; het belangrijkste is dat het pand voldoet. Uit soortgelijk onderzoek in Amersfoort (zie kader) blijkt daarnaast dat plafondhoogte en daglicht nog aanvullende eisen zijn die beeldend kunstenaars stellen aan hun huisvesting.

- **Ze zijn relatief vaker voornemens te verhuizen en willen daarbij vooral meer ruimte**

Ondernemers in de kunst en cultuur hebben relatief vaker het voornemen te verhuizen: 59% van de respondenten wil binnen nu en vijf jaar verhuizen; 40% binnen nu en twee jaar. Voor de rest van de creatieve en culturele sector is dat respectievelijk 52 en 26%. Gemiddeld is de sector kunst en cultuur nu gehuisvest op ongeveer 51 m^2 per ondernemer. De verhuizers hebben behoefte aan meer ruimte: gemiddeld zo'n 62 m^2. Ruimtegebrek is over de gehele sector een veelgenoemde verhuisreden, dit is in de kunst en cultuur niet anders.

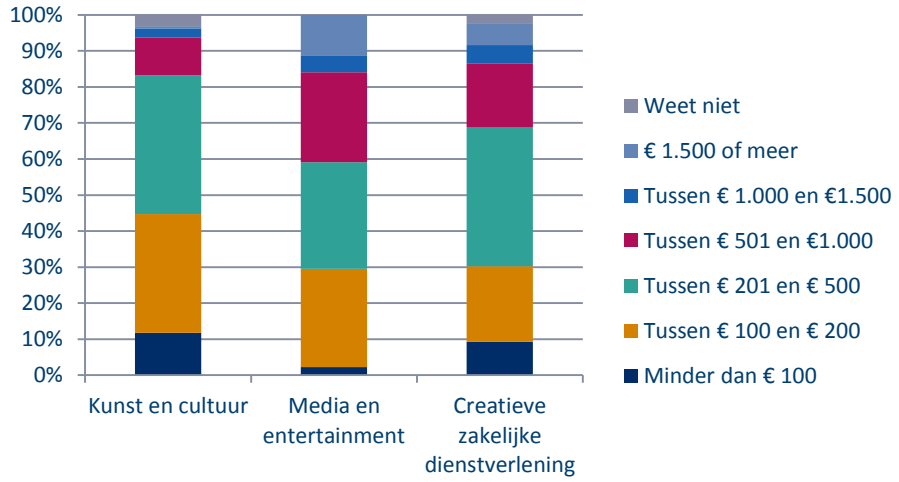
- **Ze hebben vaak relatief weinig inkomsten**

In de interviews en panelgesprekken is aangegeven dat ondernemers in de kunst en cultuursector relatief weinig verdienen. Volgens het CBS ligt het persoonlijk bruto jaarinkomen van 73 % van de beeldend kunstenaars,

onder de 20.000 euro[12]. Slechts 5% van de beeldende kunstenaars in Nederland zit boven de armoedegrens.. Het is voor te stellen dat bij dergelijke lage inkomsten weinig geld over blijft voor het huren of kopen van bedrijfshuisvesting. We zien dan ook dat in de kunst en cultuur zo'n 45% van de ondernemers minder dan 200 euro betaalt voor hun huidige huisvesting, tegenover zo'n 30% voor de andere deelsectoren. Figuur 4.2 maakt dat inzichtelijk.

Net als voor de andere deelsectoren is een groot gedeelte van de ondernemers in de kunst en cultuur aan huis of niet in een vaste werkruimte gehuisvest. Dat strookt niet altijd met de specifieke eisen die dit type ondernemers stellen aan hun huisvesting.

Figuur 4.2: Huisvestingslasten per maand per sector, relatief per prijscategorie



[12] Dit is inclusief nevenactiviteiten zoals lesgeven, cursusleider en baantjes in de horeca of elders meegenomen

Hoewel het voor kunst en cultuur met deze combinatie van redenen lastig is geschikte huisvesting te vinden, komt uit de enquête en gesprekken ook naar voren dat muzikanten lastig geschikte ruimten kunnen vinden, net zoals grote(re) gezelschappen die vaak op zoek zijn naar tijdelijke repetitieruimten.

Er is echter ook een aantal beroepsgroepen binnen de creatieve en culturele sector, die voldoende verdienvermogen hebben (en soms ook weinig specifieke huisvestingseisen), waardoor deze groepen vrij gemakkelijk en kort na oprichting, terecht kan in de reguliere markt voor bedrijfshuisvesting; en daar ook tevreden over zijn. Denk aan reclame- en communicatiebureaus, architecten en PR-bureaus.

Wensen en mogelijkheden kunst en cultuur in andere steden

De gemeente Amersfoort heeft onlangs onderzoek gedaan naar de huisvestingswensen van de 'creatieve makers' in de stad (gemeente Amersfoort, 2018), met een digitale enquête onder 280 professionele en amateurcultuurmakers (beeldende kunst, muziek, podiumkunsten, schrijven/dichten). Daaruit kwam naar voren dat:

- 50% van de cultuurmakers niet tevreden is over de ruimte die ze gebruiken. Dat geldt voor 55% van de beeldend kunstenaars.
- 24% van de beeldend kunstenaars geeft aan te kunnen leven van hun activiteiten. Alleen voor muzikanten ligt dat percentage nog lager.
- 25% van de makers zou graag een andere ruimte gebruiken, dat geldt ook voor beeldend kunstenaars
- De helft van de ondernemers is op zoek naar een plek waar meer creatieven zijn gevestigd, beeldend kunstenaars focussen zich ook op de binnenstad

Uit het onderzoek van de gemeente Utrecht (Bureau BUITEN, 2017) komt naar voren dat 65% van de ondernemers in de kunst en cultuur vindt dat er onvoldoende aanbod is naar hun wens: met name betaalbaarheid en geschiktheid zijn struikelblokken. Ook hier is geconstateerd dat deze deelsector relatief lage inkomsten heeft en dat dit op gespannen voet staat met het vinden huisvesting die voldoet aan de eisen, maar past binnen de financiële mogelijkheden.

5 Mismatch tussen vraag en aanbod: prijs, omvang en tijdelijkheid

5.1 *Toekomstig aanbod huisvesting: afname verwacht*

De verwachting is dat het toekomstig aanbod aan huisvesting eerder kleiner dan groter zal worden, met name door de populariteit van de stad, de woningbouwopgave en de grote druk op de ruimte. Voor de panden van woningcorporaties speelt de kerntakendiscussie ook een rol hierbij. Uit de gesprekken met aanbieders zijn geen concrete of levensvatbare plannen voor toevoeging of het uit de markt nemen van huisvesting naar voren gekomen. De gemeente heeft op moment van schrijven ook geen plannen voor toevoeging van ruimten.

De enige echt grote ontwikkeling waar mogelijk rekening mee gehouden moet worden, is de herontwikkeling van Arnhems Buiten[13]. Vindt deze ontwikkeling doorgang, dan neemt het aanbod af met bijna 11.500 m^2, zo'n 17% van de totale voorraad en 26% van de voorraad verzamelgebouwen.

Er is verder een, lastig te becijferen, afname van het aanbod te verwachten omdat een groot deel van het aanbod tijdelijk is. Hoe groot dit percentage precies is, is op basis van onze gegevens niet te zeggen. Datzelfde geldt voor eventuele nieuwe tijdelijke panden die aan het aanbod toegevoegd kunnen worden. Van de respondenten geeft 15% van de creatieven die willen verhuizen, aan dat dit komt doordat hun contract voor huisvesting af loopt. De ontwikkeling van het aanbod is weergeven in tabel 5.1.

Tabel 5.1: Ontwikkeling aanbod huisvesting voor de creatieve en culturele sector, in m^2

	huidige situatie 2019	toekomstig 2024	ontwikkeling 2019-2024
Zelfstandige ruimten	11.000	11.000	0
Verzamelgebouwen	44.000	32.500	-11.500
Overige ruimten	11.000	11.000	0
totaal	**66.000**	**54.500**	**-11.500**



Eén van de panden van SLAK op Arnhems Buiten

[13] https://www.gelderlander.nl/arnhem/honderden-huizen-op-arnhems-buiten-in-arnhem-en-oosterbeek~a255ccaf/

5.2 *Toekomstige vraag naar huisvesting: vraag neemt toe*

Kwantitatief
Om de toekomstige kwantitatieve vraag naar huisvesting vanuit de creatieve en culturele sector te bepalen, zijn twee zaken van belang.

1. *Ontwikkeling van de ruimtevraag van de huidige Arnhemse ondernemers in de sector*

Een groot deel van de ondernemers die nu geen werkruimte huren (ze hebben geen vaste werkruimte of werken aan huis), wil verhuizen naar een ruimte in een verzamelpand of eigen bedrijfsruimte. Ook de vraag naar eigen, zelfstandige ruimten neemt toe, met zo'n 6 procentpunt. In tabel 5.2 is de verschuiving zichtbaar tussen de huidige situatie en de wensen voor de toekomst. Een deel van die wensen gelden al op de korte termijn: dat zijn ondernemers die hebben aangegeven voornemens te zijn binnen nu en 2 jaar te verhuizen.

Uit de enquête blijkt daarnaast dat een deel van de ondernemingen die nu een ruimte huren in een verzamelpand of eigen bedrijfsruimte, graag naar een grotere ruimte zouden willen. Ruimtegebrek is dan ook de belangrijkste reden om te willen verhuizen (44% van de verhuizers geeft dat aan). De respondenten die willen verhuizen hebben nu gemiddeld 56 m^2 tot hun beschikking. De groep wenst gemiddeld een ruim 20% grotere ruimte, van bijna 70 m^2.

Een groot deel van de extra ruimtevraag komt daarmee uit bestaande ondernemers in de sector. De totale ruimtebehoefte van de huidige ondernemers neemt over 5 jaar met zo'n 24% toe ten opzichte van de huidige situatie, waarbij een groot deel al op korte termijn (16,5%punt). Daarbij is rekening gehouden met het feit dat de huidige huurders bij een verhuizing ook een ruimte achter laten.

Tabel 5.2: Verdeling ondernemers over typen huisvesting, 2019 en 2024

	huidige situatie 2019	toekomstig (wens) 2024
Geen vaste werkruimte	13%	5%
Aan huis gehuisvest	46%	37%
Eigen ruimte in verzamelpand	22%	30%
Gedeelde ruimte in verzamelpand	8%	9%
Eigen bedrijfsruimte (niet aan huis)	7%	13%
Andere ruimte	4%	7%

2. *Ruimtevraag van buitenaf en door nieuwe ondernemers*

Vraag naar huisvesting komt natuurlijk niet alleen uit de ondernemers die nu in Arnhem zijn gevestigd. Ook starters uit Arnhem en nieuwe ondernemers van buitenaf zorgen voor ruimtevraag. Als we er van uit gaan dat de sector net zo hard blijft groeien als de afgelopen 10 jaar, dan betekent dit ook een (relatief kleinere) extra vraag naar huisvesting.[14]

In tabel 5.3 is de totale ruimtebehoefte op dit moment en voor de toekomst (2024) weergegeven. Daarbij zijn de ondernemers die met een korte termijn verhuisbehoefte, gerekend tot de huidige vraag.

[14] De afgelopen 10 jaar is het aantal banen in de creatieve en culturele sector in Arnhem met 30 procent gegroeid. Het aantal vestigingen groeide met ruim 75%. Als deze ontwikkeling zich doorzet is het aantal ondernemingen in 2024 gegroeid naar 3.860 en het aantal werknemers tot ca 4.430. Er vanuit gaande dat die ondernemers dezelfde huisvestingswensen hebben als de respondenten (en gecorrigeerd voor nog altijd toenemende aantal ZZP'ers, die vaker aan huis zich vestigen of geen vaste werkruimte hebben), gaan we uit van zo'n 70.000 m^2 totale ruimtebehoefte.

Tabel 5.3: Huidige en toekomstige kwantitatieve ruimtebehoefte creatieve en culturele sector

	huidig (2019-2020)	toekomst (2024)	ontwikkeling vraag
Eigen ruimte in verzamelpand	32.900	36.100	+3.200
Gedeelde ruimte in verzamelpand	10.400	10.200	-200
Eigen bedrijfsruimte (niet aan huis)	12.900	15.000	+2.100
Andere ruimte	7.300	8.700	+1.400
totaal	63.500	70.000	6.500

Uiteraard is deze raming een inschatting en in de toekomst afhankelijk van veel verschillende factoren: de ontwikkeling van de economische conjunctuur, sectorale ontwikkelingen, ontwikkelingen in de vraag-aanbod verhoudingen in andere steden in Nederland, de uitstroom uit opleidingen, etc. Ook geldt dat kwalitatieve aspecten van het betreffende pand van invloed zijn op de daadwerkelijke vraag, zoals bijvoorbeeld het prijsniveau.

Kwalitatief: men wil een grotere ruimte voor (iets) minder geld

We constateerden eerder al dat de verhuizers graag meer ruimte tot hun beschikking willen hebben. Opvallend is dat de verhuizers gemiddeld gezien wel goedkoper gehuisvest willen zijn: 74% van die groep betaalt nu minder dan 500 euro per maand aan huisvestingslasten. In de toekomst is die groep – wanneer aan hun wensen tegenmoet wordt gekomen - gegroeid tot 80%.

Andere kwalitatieve aspecten

Naast omvang van de ruimtes en prijs, is uit het onderzoek (enquête, interviews en panelgesprekken) nog een aantal kwalitatieve aspecten op te maken die meespelen bij de vraag naar huisvesting voor de creatieve en culturele sector in Arnhem:

- Een groot deel van de ondernemers is aan huis gevestigd. Voor een deel van de ondernemers is dat in theorie ideaal omdat dit zorgt voor een bepaalde mate van vrijheid. In de praktijk blijkt dat een reguliere woning hier lang niet altijd voor voldoet. Atelierwoningen of woningen met praktijkruimte aan huis voldoen wel, maar het aanbod daarvan is te beperkt, zo blijkt uit de enquêtes.
- Uit enquêtes en panelgesprekken kwam naar voren dat het aanbod aan atelierwoningen ontoereikend is voor de vraag.
- Ondernemers in de creatieve en culturele sector geven aan dat tijdelijkheid voor hen een veelbepalende factor is. Zijn ruimtes niet tijdelijk, dan zijn ze bereid meer te betalen en vooral ook meer te investeren in de ruimtes en omgeving.
- Waar ondernemers in veel andere sectoren liefst hun ruimte 'turn-key' huren (zo compleet mogelijk en goed afgewerkt), is dat voor de creatieve en culturele sector veel minder belangrijk. Sterker nog: plekken waar creatieven de vrijheid krijgen samen met andere ondernemers iets van de ruimte te maken, lijkt een ideaal voor veel creatieve en culturele ondernemers. Het maakt creatieven in dat geval ook minder uit op welke plek dit pand staat.
- De tijdelijkheid van huisvesting is een probleem voor creatieven. Het veroorzaakt onderbreking(en) in de bedrijfsvoering en beperkt de investeringen van ondernemers in de panden. Uit het onderzoek blijkt namelijk dat ondernemers vaak bereid zijn te investeren in het pand of de omgeving, maar dat de tijdelijkheid hen daarin belemmert. Tot slot zorgt tijdelijkheid voor veel onzekerheden voor de ondernemers.
- Qua aanwezige voorzieningen in het pand zijn met name ateliers, opslag, ontmoetingsruimte en productieruimten in trek bij creatieven. Ook geeft een vrij groot aandeel aan behoefte te hebben aan een kantoorruimte bij de huisvesting.

5.3 *Vraag en aanbod: opgaven voor de toekomst*

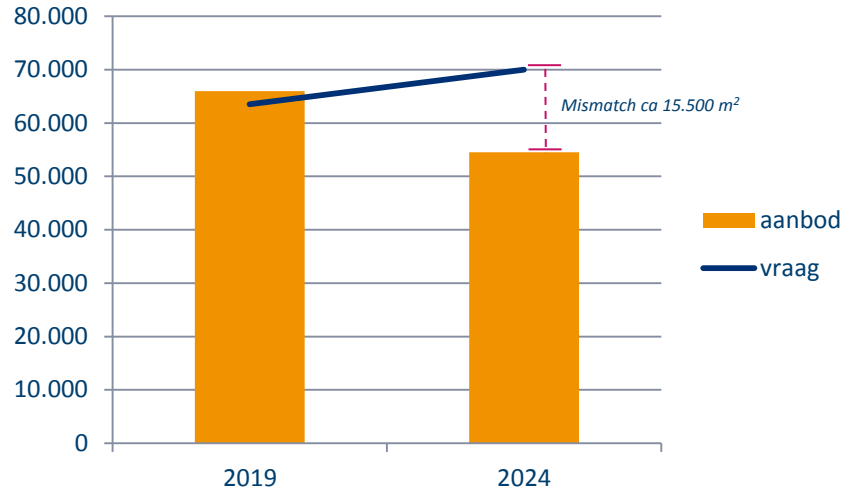
Kwantitatief voldoende aanbod om de vraag te faciliteren, maar kwalitatief niet; in de toekomst lopen de tekorten verder op

Als we de vraag naar en het aanbod van huisvesting voor de creatieve en culturele sector tegen elkaar afzetten, is de conclusie dat de voorraad huisvesting op dit moment in potentie groot genoeg is om de gehele sector te huisvesten[15]. Dat beeld houdt echter niet volledig stand als de uitsplitsing wordt gemaakt in typen huisvesting. Er is op dit moment met name een tekort aan eigen bedrijfsruimten. Alternatieve ruimten zijn er voldoende. In de toekomst (2024) is er naar verwachting vooral een tekort aan bedrijfsverzamelpanden voor de creatieve en culturele sector, van zo'n 14.000 m^2. Daarbij is er vanuit gegaan dat Arnhems Buiten binnen nu en 5 jaar niet meer beschikbaar is. Echter, ook als dit beschikbaar blijft, ontstaat er een kwantitatief tekort, van zo'n 2.300 m^2. Daarnaast is er meer vraag naar dan aanbod van eigen, zelfstandige bedrijfsruimten voor creatieven. Tabel 5.4 en figuur 5.5 geven een overzicht.

Tabel 5.4: Vraag en aanbod huisvesting creatieve en culturele sector, in m²

	2019			2024		
	vraag	aanbod	saldo	vraag	aanbod	saldo
Eigen ruimte in verzamelpand	32.900	44.000	700	36.100	32.500	-13.800
Gedeelde ruimte in verzamelpand	10.400			10.200		
Eigen bedrijfsruimte (niet aan huis)	12.900	11.000	-1.900	15.000	11.000	-4.000
Andere ruimte	7.300	11.000	3.700	8.700	11.000	2.300
totaal	**63.500**	**66.000**	**2.500**	**70.000**	**54.500**	**-15.500**

Figuur 5.5: Visualisatie vraag-aanbodconfrontatie 2019 en 2024 aanbod en vraag huisvesting creatieve en culturele sector, in m^2.



In figuur 5.5 is de ontwikkeling gevisualiseerd.

Belangrijke kanttekeningen bij de prognoses van vraag en aanbod

- Een belangrijke kanttekening voor de genoemde aanbodcijfers heeft te maken met het 'grijze gebied' van het aanbod. Daarbij gaat om bedrijfshuisvesting waarvan in principe elke onderneming gebruik kan maken: commerciële kantoren en bedrijfspanden. Dit aanbod is deels meegenomen in de cijfers op basis van internetonderzoek naar het type panden, locatie, prijs en huidige gebruikers. Of en in welke mate de panden terecht zijn opgenomen in het aanbod, is daarbij per definitie onderwerp van discussie. Dat komt door de afbakening van de onderzoeksvraag, maar ook door de pluriformiteit van de creatieve en culturele sector in vergelijking tot andere economische sectoren. Voor dat laatste geldt dat er, ook vanuit de enquête, geen algemene stelregel is op te stellen voor in hoeverre creatieven gebruik (kunnen / willen) maken van dit type huisvesting. Bovendien kunnen factoren

[15] Zie hiervoor ook de beperkingen in de aanbodinventarisatie, zoals benoemd in hoofdstuk 2

die meespelen in de toekomst veranderen: bijvoorbeeld door prijsveranderingen op de vastgoedmarkt, of verandering van inkomsten van creatieven. Zie ook in paragraaf 5.2. [16]

- Het onderzoek focust zich op vraag en aanbod van werkruimten voor creatieven. In sommige gevallen zijn deze werkruimten onderdeel van een woning, zoals bij atelierwoningen. In de panelgesprekken en open vragen van de enquête kwam naar voren dat er meer vraag dan aanbod is naar deze specifieke combinatie van wonen en werken.
- Uitgangspunt van de prognose is dat de ruimtebehoefte van creatieven over vijf jaar, relatief gezien, gelijk is aan de ruimtebehoefte van de creatieven op dit moment. Het kan zijn dat door technologische ontwikkelingen zoals verdere digitalisering of 3D printing, de ruimtebehoefte van creatieve activiteiten (deels) verandert.
- Voor de verwachte groei van de creatieve en culturele sector is uitgegaan van de groeiontwikkeling in de afgelopen 10 jaar. Er kunnen diverse redenen zijn waarom de groei zwakker of sterker is de komende periode – zie ook paragraaf 5.2.
- Zoals vrijwel alle prognoses van werkgelegenheid en bedrijfsruimten gaat ook deze prognose uit van een lineaire ontwikkeling van de sector. Dit doet geen recht aan de grilligheid waarmee de economie zich ontwikkelt, waarbij een daling in het ene jaar kan worden gecompenseerd door een stijging in het jaar erop.
- De respons van de enquête is hoog, en naar verwachting ook de representativiteit ervan. Toch kan niet worden uitgesloten dat het geen volledig kloppende afspiegeling is van de totale populatie.
- Tot slot is de invloed van kwalitatieve aspecten van huisvesting (prijs, vorm, locatie, etc.)op deze kwantitatieve vraag zo groot, dat deze absoluut niet los van elkaar gezien kunnen worden.

[16] Voor een volledig overzicht van het aanbod en andere kanttekeningen rond het gebruikte overzicht ervan, zie bijlage 6.

Kwalitatieve aspecten geven een veel genuanceerder beeld: prijs speelt mee…

De panelgesprekken en de veelvuldig ingevulde toelichting op de enquête door respondenten, laten zien dat er op dit moment een (kwalitatieve) mismatch is. Respondenten willen relatief vaak verhuizen, maar kunnen niet altijd een ruimte naar wens vinden. De belangrijkste reden hiervoor is de prijs. Een deel van het aanbod is te duur ten opzichte van de financiële draagkracht van een groot deel van de sector. Prijzen van huisvesting variëren van gemiddeld tussen de € 5,20 en € 13,75 per m^2 per maand inclusief servicekosten. Uit de enquête blijkt dat de sector nu gemiddeld € 5,56 per m^2 per maand betaalt. De betaalde huurprijzen zitten hiermee dus onderaan de bandbreedte. Bovendien is bekend dat de ondernemers die willen verhuizen, gemiddeld nog iets goedkoper gehuisvest willen zijn dan op dit moment: € 5,50 per m^2 per maand. De vraag naar huisvesting is kennelijk afhankelijk van het prijsniveau. Beschikbaarheid van goedkope huisvesting heeft een aanzuigende werking vanuit in elk geval de aan huis gevestigde ondernemers. Hoewel een exacte vraag-aanbodconfrontatie naar prijs niet is te maken, zien we wel dat de afname van het aanbod aan huisvesting zit in de lagere prijscategorieën (Arnhems Buiten).

…en mogelijk ook andere factoren

Andere kwalitatieve factoren die meespelen bij de interpretatie van de mismatch, zitten bijvoorbeeld in locatie, omvang, voorzieningen en ‘huisregels’ in bepaalde panden. Ook speelt tijdelijkheid mee: vaak moeten verhuizen betekent steeds weer zoeken naar nieuwe huisvesting. In de panelgesprekken kwam naar voren dat de mismatch voor bepaalde typen huisvesting onnodig groot is doordat ruimten bezet worden gehouden door creatieven die er maar incidenteel gebruik van maken van de ruimte of die meer ruimte bezet houden dan noodzakelijk.

Opgave: balans vinden in kwantiteit en kwaliteit

Conclusie is dat er in de nabije toekomst een kwantitatief tekort aan huisvesting is voor zelfstandige bedrijfsruimten voor creatieven. Het

kwantitatief tekort neemt naar verwachting toe, en zal ook gaan gelden voor bedrijfsverzamelpanden. Deze mismatch hangt echter sterk samen met kwalitatieve aspecten, waarvan prijs en tijdelijkheid de belangrijkste zijn. Dit maakt de opgave complex. Enerzijds omdat in het aanbod prijs en tijdelijkheid samenhangen (tijdelijke huisvesting is vaak goedkoop). Anderzijds omdat de kwantitatieve vraag alleen bestaat onder de voorwaarde dat het aanbod moet passen binnen de beperkte financiële mogelijkheden van de sector. Tot slot speelt mee dat tijdelijke huisvesting ook een functie vervult, omdat het een substantieel deel van de sector huisvest.

De belangrijkste opgave is in de eventuele realisatie van nieuwe huisvesting die balans in de gaten te houden. Hiervoor kan deels inspiratie gehaald worden uit de situatie en aanpak in andere gemeenten in Nederland (zie kader).

Vraag en aanbod creatieve en culturele sector elders in Nederland

Onderzoek heeft uitgewezen dat in **Amsterdam** elk jaar 1.000 tot 1.500 ondernemers een ruimte zoeken in creatieve broedplaatsen. De stad Amsterdam heeft als ambitie gesteld elk jaar 10.000 m^2 aan nieuwe creatieve incubators te realiseren. De MRA voert een actief broedplaatsenbeleid: de afgelopen 15 jaar is er 170.000 m^2 broedplaatsen bij gekomen. De meeste van deze locaties zijn 3 tot 20 jaar vastgelegd. Een deel van de incubators hanteert eigen beleid in zaken als toekenning en duur van de huurcontracten; de gemeente heeft als streven dat elke incubator een maximum van 5 + 5 jaar huurperiode aanhoudt.

Rotterdam heeft zich tot doel gesteld meer panden betaalbaar beschikbaar te stellen voor de creatieve sector, met focus op beeldend kunstenaars, podiumkunstenaars, filmers, fotografen, ontwerpers en architecten. Men zoekt daarbij naar een huurniveau van €50 per m^2 per jaar kale huur. Doel is elk jaar het aanbod uit te breiden met 3.000 m^2 per jaar. Belangrijke aanbieder in Rotterdam is SKAR: Stichting Kunstaccommodatie Rotterdam. Deze stichting heeft 25 panden in beheer, in totaal zo'n 20.000 m^2.

In **Groningen** is de verwachting dat het huisvestingsaanbod de komende jaren zal afnemen door druk uit de woningmarkt. Met name tijdelijke, goedkope locaties zullen wegvallen: verwachting is dat er een tekort ontstaat van 5.000 – 15.000 m^2 de komende jaren. Er is nu zo'n 105.000 m^2 aan broedplaatsen in de stad. Daarom is een quickscan broedplaatsen-beleid in uitvoering om te verkennen of een broedplaatsenbeleid zinvol kan zijn.

In 2017 is in Utrecht geschat dat de acute ruimtebehoefte voor de creatieve sector in bedrijfsverzamelgebouwen circa 15.000 m^2 is in de komende 2 jaar. Ook de vraag naar atelierwoningen en zelfstandige units is daar substantieel. De stad is nu met andere gemeenten in de regio bezig te verkennen in hoeverre aandeel leegstaand erfgoed in deze vraag kan voorzien.

6 Conclusies

Uit het onderzoek trekken we op drie thema's de volgende conclusies.

6.1 *Conclusies over het functioneren van de sector in Arnhem*

De creatieve en culturele sector in Arnhem is succesvol, Arnhem wordt dan ook terecht tot de G9 gerekend. Het percentage banen in de sector is relatief hoog en de sector groeit ook harder dan gemiddeld in Nederland. Verder valt op dat de sector over de volle breedte sterk is in Arnhem; de keerzijde daarvan is dat er – ten opzichte van andere G9 steden - geen duidelijke specialisatie is binnen de sector.

De creatieve en culturele sector is veelzijdig en veelkleurig. De activiteiten van creatieven verschillen sterk en dat beïnvloedt direct hun huisvestingsvoorkeuren: van vrij algemeen (kantoorachtige functies) tot zeer specifiek (bijvoorbeeld bij beeldend kunstenaars). Daarnaast loopt het verdienvermogen binnen de sector sterk uiteen. Dat beïnvloedt de inkomsten van de sector en indirect hun mogelijkheden om huisvesting te financieren. Dit zorgt ervoor dat een deel wél en een deel géén marktconforme huren kan betalen.

6.2 *Conclusies over de huidige huisvesting van de sector*

Het merendeel van de creatieven huurt / gebruikt geen specifieke huisvesting voor hun onderneming. Zij werken vanuit huis of bij hun klanten, in koffietentjes of huren af en toe een flexplek.

De sector is geconcentreerd in het centrum en de gemengde wijken daaromheen in Arnhem-Noord. Arnhem-Zuid huisvest veel minder creatieven. Dat geldt zowel voor de aan huis gevestigde ondernemers als voor creatieven die huisvesting huren.

Een groot deel van de ondernemers heeft tijdelijke huisvesting. Het onderzoek laat zien dat dat een grote, ongewenste, onzekerheid oplevert voor veel creatieven. Een nuancering is daarbij wel op z'n plaats: tijdelijke huisvesting voorziet tegelijkertijd in een substantieel deel van de vraag, voor een vaak lagere prijs dan huisvesting met vaste of langjarige contracten. De sector kan dus niet zonder tijdelijke huisvesting.

Creatieven zijn over het algemeen tevreden over hun eigen huisvesting, maar toch is een groot deel van de ondernemers voornemens te verhuizen. Men wil daarbij groter en relatief goedkoper gehuisvest zijn. De vraag is of dat in alle gevallen realistisch is.

We zien wel dat de in verzamelpanden of broedplaatsen gevestigde creatieven vaker tevreden zijn en minder vaak willen verhuizen dan anderen. Voor ondernemers die aan huis zijn gevestigd of geen vaste werkplek hebben, is dat juist andersom. Een deel van de sector is dus ongewenst aan huis gehuisvest. Onder de creatieven met een verhuiswens, zijn verzamelpanden of broedplaatsen populair. De aantrekkingskracht van deze panden zit in de interactie met andere creatieven. Interactie creëert bovendien onderlinge begrip voor elkaars activiteiten en de mogelijke overlast die daarmee gepaard gaat. Dat is, naast het geringe verdienvermogen en de specifieke huisvestingswensen van een deel van de sector, ook de reden dat weinig creatieven gebruik maken van reguliere bedrijfshuisvesting d.w.z. huisvesting die niet specifiek op de creatieve en culturele sector is gericht. Al laat het onderzoek ook zien dat reguliere bedrijfshuisvesting qua prijs soms prima kan concurreren met specifiek voor de creatieve en culturele sector beschikbare huisvesting.

6.3 *Conclusies over de toekomstige huisvesting van de sector*

De vraag naar huisvesting voor de creatieve en culturele sector neemt toe in de nabije toekomst. Dat komt doordat een deel van de huidige ondernemers te klein of ongewenst thuis is gehuisvest. Een andere factor die meespeelt is de sterke groei die de sector doormaakt. Dit zorgt naar verwachting ook in de toekomst voor meer vraag naar huisvesting.

Tegelijkertijd staat door de populariteit van de stad het aanbod onder druk: er zijn minder (tijdelijk) leegstaande panden en de opbrengsten voor woningen of andere bedrijfsruimte liggen hoog. De komende jaren wordt daarom een afname van het huisvestingsaanbod voor de creatieve sector verwacht. Bovendien zijn er geen concrete plannen voor grote toevoegingen die dit kunnen opvangen.

Dit zorgt voor een mismatch tussen vraag naar en aanbod van huisvesting voor de creatieve en culturele sector in Arnhem. De mismatch komt tussen nu en 5 jaar naar verwachting uit op ongeveer 15.500 $m^{2.}$, De precieze omvang is afhankelijk van zowel kwalitatieve aspecten als prijs en type huisvesting en in hoeverre deze aansluiten op de behoefte. Daarnaast zijn er algemene onzekerheden als de ontwikkeling van de conjunctuur, sectorale ontwikkeling en de ontwikkeling van de vraag-aanbod verhoudingen elders. De geraamde omvang van de mismatch is daarom een indicatie. Wanneer specifieke behoeften van de sector als prijs en kwaliteit niet als maatstaf worden gehanteerd, biedt reguliere bedrijfshuisvesting ook mogelijkheden. Maar deze sluit in de meeste gevallen qua aard, ligging en prijsniveau niet aan op de behoefte van de sector.



BUREAUBUITEN
economie & omgeving









BIJLAGENRAPPORT

Onderzoek huisvesting creatieve en culturele sector Arnhem

BUREAUBUITEN
economie & omgeving



Bureau BUITEN
Economie en Omgeving

Achter Sint Pieter 160
NL-3512 HT Utrecht

info@bureaubuiten.nl
+31 (0)30 - 231 89 45

www.bureaubuiten.nl

Bijlagenrapport

Onderzoek huisvesting creatieve en culturele sector Arnhem

Auteur(s):
Bart Versteegh
Jaap Meijs
Wouter Maat

Projectnummer 1334

Aangeboden aan:
Gemeente Arnhem
2 juli 2019

Bijlage 1 Onderzoeks-verantwoording

1.1 *Methodiek vraagraming*

Huidige situatie

Vanuit enquête weten we:
- hoe de sector is gehuisvest (in bedrijfsverzamelgebouw, in eigen zelfstandige ruimte, etc)
- hoe veel werknemers de respondenten hebben
- hoe groot hun huidig ruimtegebruik is bij dit aantal werknemers
- zo weten we het ruimtegebruik per werknemer per sector; en in welk type huisvesting dat neer komt

Dit vertalen we naar de volledige populatie door:
- te bepalen hoe representatief de respons is voor de gehele populatie en naar aanleiding hiervan eventuele correcties te doen
- het ruimtegebruik per werknemer per sector vanuit de enquête door te trekken voor de gehele populatie

Nu hebben we een schatting van het huidige ruimtegebruik per subsector en per type huisvesting voor de gehele creatieve en culturele sector.

Toekomstige situatie

Vanuit de enquête weten we:
- Welk deel van de verschillende subsectoren wil verhuizen
- Hoe groot de ruimtebehoefte is en of deze toe- of afneemt
- Naar welk typen huisvesting zij willen verhuizen.

Dit vertalen we naar de hele populatie door:
- De totale ruimtebehoefte te laten toenemen met hetzelfde percentage (per sector) als bij de respondenten
- De verschuiving van het type huisvesting door te rekenen in de gehele populatie.

Nu hebben we een schatting van de totale ruimtebehoefte en waar die neer komt, in de toekomst, vanuit de huidige populatie ondernemers.

Tot slot kijken we naar de groei per sector:
- Uitgangspunt is dat de komende 5 jaar de sector zich jaarlijks ontwikkelt conform het jaarlijkse groeipercentage van de afgelopen 10 jaar
- Vanuit de voorgaande exercitie weten we de ruimtebehoefte per baan. Dit gebruiken we om de ruimtebehoefte over 5 jaar te bepalen.
- We brengen heir een correctie op aan voor de groei van het aantal ZZP'ers, die gemiddeld gezien iets vaker aan huis of niet in een vaste ruimte werken.

Hierbij hanteren we de volgende uitgangspunten:
- Dat het niet-verhuisbehoevende deel in de huidige huisvesting blijft
- Dat het verhuizende deel van de populatie ook ruimte achter ;aat. Per type huisvesting is daarom gekeken welk deel van de behoefte (o.b.v. de verhuiswensen in de enquête) *extra* vestigers zijn.

1.2 *Confrontatie met het aanbod*

Huidige situatie

Het aanbod is bepaald als volgt:
- Aangeleverde lijst van de gemeente met creatieve ruimten
- Aangeleverde lijst van Volkhuisvesting met creatieve ruimten

- Combinatie van de lijst
- Correctie op de lijst ivm dubbelingen
- Correctie op de lijst ivm voorkeurswoningen die in de lijst van Volkshuisvesting stonden
- Aanvulling van de lijst met BAG-gegevens t.b.v. de vloeroppervlakten

Bijlage 2: Enquête

1. In welke deelsector is uw onderneming actief?
[meerdere antwoorden mogelijk]
- Kunst en cultuur (bijvoorbeeld makers en producenten van podiumkunsten (muzikant, toneelregisseur of –acteur, kleinkunst, dans) kunstenaar (video-artist, schilder, beeldhouwer), galerieën en expositieruimten, e.d.);
- Media en entertainment (bijvoorbeeld radio- en tv, uitgeverij, fotografie, e.d.);
- Creatieve zakelijke dienstverlening (bijvoorbeeld mode-ontwerper, vormgever, (interieur)architect, communicatie-adviseur, e.d.)
- Anders, namelijk….*[invulveld]*

2. Waar in Arnhem is uw bedrijf gevestigd?
- Schaarsbergen, Burgemeesterswijk, Hoogkamp, St.Marten, Sonsbeek, Klarendal, Klingelbeek e.o., Heijenoord, Lombok
- Alteveer, Craneveld, Monnikenhuizen, Geitenkamp, Velperweg e.o.
- Presikhaaf
- Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek
- Malburgen, Eimersweide, 't Duifje
- Vredenburg, Kronenburg, Rijkerswoerd
- Elden, De Laar
- Elderveld, Schuytgraaf
- Weet ik niet, of mijn wijk / gebied staat hier niet bij. De vier cijfers van mijn postcode zijn … *[invulveld]*

3. Hoeveel mensen werken er bij uw onderneming, inclusief u zelf?
- ik ben zzp-er / freelancer en heb geen personeel in dienst
- 2-4
- 5-10
- 11-24
- 25-49
- 50 of meer

4. In welk jaar is uw onderneming opgericht (bij benadering)?
- … *[invulveld]*

5. Hoe is uw onderneming nu gehuisvest?
- Ik heb geen vaste werkruimte *->naar vraag 11*
- Ik werk thuis / heb een bedrijfsruimte aan huis *-> naar vraag 6, slaan vraag 9 over*
- Ik ben gevestigd in een bedrijfsverzamelgebouw of ateliergebouw met daarbinnen een eigen ruimte *-> naar 5.1*
- Ik ben gevestigd in een bedrijfsverzamelgebouw of ateliergebouw waarin ik gebruik maak van een werkplek in een met anderen gedeelde ruimte *-> naar 5.1*
- Ik heb een eigen, zelfstandige ruimte (eigen voordeur, dus niet in een verzamelpand) *-> naar vraag 6*
- Anders, namelijk … *[invulveld]* -> gaan naar vraag 6

5.1 Zijn er andere creatieve / culturele ondernemers en organisaties in uw gebouw gevestigd?
- Ja, voornamelijk ondernemers / organisaties uit de creatieve en culturele sector (i: zie de sectoren en beroepen uit vraag 1)
- Ja, een aantal ondernemers / organisaties uit deze sector, maar vooral uit andere sectoren.
- Nee

- Weet ik niet

6. Hoe groot is de ruimte waarin uw onderneming is gehuisvest ongeveer?
- Eén bureau of werkplek
- < 25 m^2
- 25-50 m^2
- 50-100 m^2
- 100-250 m^2
- > 250 m^2

7. Welke functies zijn er in het pand waarin uw onderneming gehuisvest is aanwezig?
[meerdere antwoorden mogelijk]
- Kantoor (bureauwerkplek(ken)
- Atelier
- Oefen- / repetitieruimte
- Opnamestudio
- Expositieruimte
- Productieruimte /werkplaats
- Opslagruimte
- Verkoopruimte
- Overleg- en/of ontmoetingsruimte
- Anders, namelijk…[invulveld]

8. Hoe zou u de locatie van het pand waar uw onderneming is gehuisvest typeren?
- Het pand staat in de binnenstad
- Het pand staat op een bedrijventerrein of kantorenpark
- Het pand staat in een gemengde stadswijk (wonen, werken, voorzieningen)
- Het pand staat in een woonwijk
- Het pand staat in het buitengebied (buiten de bebouwde kom)
- Het pand staat ergens anders, namelijk …*[invulveld]*

9. Wat zijn de huidige huisvestingslasten van uw onderneming ongeveer op deze locatie (inclusief gas, water, licht), per maand, voor uw totale ruimte?
- minder dan € 100
- Tussen € 100 en € 200
- Tussen € 201 en € 500
- Tussen € 501 en € 1.000
- Tussen € 1.000 en €1.500
- € 1.500 of meer
- Weet niet

10. In hoeverre bent u tevreden met de huisvesting van uw onderneming?
- Zeer tevreden -> *naar 11*
- Tevreden -> *naar 11*
- Ontevreden -> *naar 10.1*
- Zeer ontevreden -> *naar 10.1*

10.1 Waar bent u het meest ontevreden over
[maximaal 2 antwoorden mogelijk]
- Omvang
- Kwaliteit van het pand
- Faciliteiten in het pand
- Prijsniveau
- Medegebruikers
- Locatie
- Anders, namelijk…. *[invulveld]*

11. Hoe belangrijk vindt u het om (na)bij andere ondernemers in de creatieve en culturele sector gehuisvest te zijn?

- Zeer belangrijk
- Belangrijk
- Neutraal
- Onbelangrijk
- Zeer onbelangrijk

12. Heeft uw onderneming de wens of het voornemen om te verhuizen?

- Ja, binnen nu en twee jaar *-> naar vraag 13*
- Ja, over twee tot vijf jaar *-> naar vraag 13*
- Nee *-> naar vraag 12.1*

12.1 Wat is de belangrijkste reden dat u in uw huidige pand gevestigd wil blijven?

- … *[invulveld] -> naar vraag 21*

13. Waar zou uw onderneming heen willen verhuizen?
[meerdere antwoorden mogelijk]

- Binnen de stad Arnhem
- In de regio Arnhem-Nijmegen
- Buiten de regio Arnhem-Nijmegen, namelijk…. *[invulveld] -> naar vraag 13.1*

13.1 U heeft aangegeven te willen verhuizen, (onder andere) buiten de regio Arnhem-Nijmegen. Wat is daar de reden achter?

- persoonlijke motieven (bv. familie, vrienden, partner e.d.)
- zakelijke motieven (zoals bv. aanwezigheid netwerk / toeleveranciers / afnemers / partners co-creatie, vestigingsklimaat, faciliteiten, nevenactiviteiten e.d.)
- combinatie van beiden
- ik houd alle opties open
- anders, nl. …. *[invulveld]*

14. Wat is de belangrijkste reden dat uw onderneming wil verhuizen?
[maximaal 2 antwoorden mogelijk]

- Ruimtegebrek of - overschot
- Kwaliteit van pand
- Faciliteiten in het pand
- Prijsniveau
- Ik wil dichter bij collega ondernemers zitten
- Locatie
- Noodgedwongen, mijn huurcontract loopt af
- Anders, namelijk…. *[invulveld]*

15. Wat voor type huisvesting zoekt uw onderneming?

- Vergelijkbaar met mijn huidige situatie
- Een bedrijfsruimte aan huis
- Een bedrijfsverzamelgebouw, ateliergebouw of broedplaats waarin ik een eigen ruimte kan huren
- Een bedrijfsverzamelgebouw, ateliergebouw of broedplaats waarin ik gebruik maak van een werkplek in een met anderen gedeelde ruimte (i: onder broedplaats verstaan we een verzamelgebouw voor de creatieve en culturele sector)
- Een eigen, zelfstandige ruimte (met een eigen voordeur, dus niet in een verzamelpand)
- Anders, namelijk… *[invulveld]*]

16. Hoe groot moet de ruimte ongeveer zijn waar uw onderneming naar toe wilt verhuizen?

- Hetzelfde als mijn huidige situatie
- Één bureau of werkplek
- < 25 m^2
- 25-50 m^2
- 50-100 m^2
- 100-250 m^2
- > 250 m^2

17. Welke functie(s) moet(en) er in uw toekomstige huisvesting aanwezig zijn?

[meerdere antwoorden mogelijk]

- Dezelfde functies als in mijn huidige situatie
- Kantoor (bureauwerkplek(ken)
- Atelier
- Oefen- / repetitieruimte
- Opnamestudio
- Expositieruimte
- Productieruimte / werkplaats
- Opslagruimte
- Verkoopruimte
- Overleg- en / of ontmoetingsruimte
- Anders, namelijk…*[invulveld]*

18. Op wat voor locatie wilt u in de toekomst met uw onderneming gehuisvest zijn?

- Op eenzelfde type locatie als mijn huidige huisvesting
- In de binnenstad
- Op een bedrijventerrein of kantorenpark
- In een gemengde stadswijk (wonen, werken, voorzieningen)
- In een woonwijk
- In het buitengebied
- Anders, namelijk…. *[invulveld]*

19. Wat bent u bereid voor uw toekomstige ondernemingshuisvesting te betalen?

- Hetzelfde bedrag als voor mijn huidige huisvesting
- minder dan € 100
- Tussen € 100 en € 200
- Tussen € 201 en € 500
- Tussen € 500 of €1000
- Tussen € 1.000 en €1.500
- € 1.500 of meer
- Weet niet

20. Wat vindt u nog meer belangrijk aan uw toekomstige huisvesting?
[meerdere antwoorden mogelijk]

- Dat ik dichtbij andere ondernemers in mijn sector gevestigd ben
- Dichtbij goed Openbaar Vervoer
- Dichtbij mijn klantenkring/ netwerk
- Goede autobereikbaarheid
- Dichtbij horeca (lunch-, koffie-, eetgelegenheden)
- De uitstraling van het pand
- Anders, namelijk…. *[invulveld]*

21. Heeft u nog opmerkingen die u kwijt wilt, over de enquête of als aanvullingen op uw antwoorden?

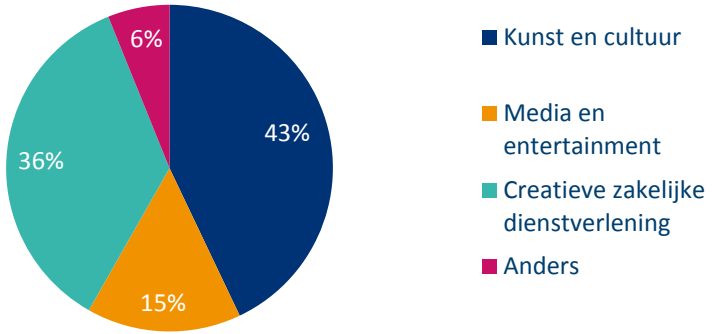
- … *[invulveld]*

22. Heeft u interesse in het eindrapport? Vult u dan a.u.b. uw e-mailadres in.

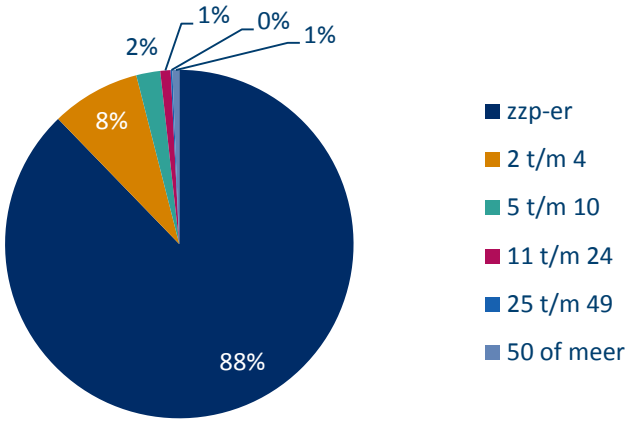
- … *[invulveld]*

Bijlage 3: Uitslag enquête

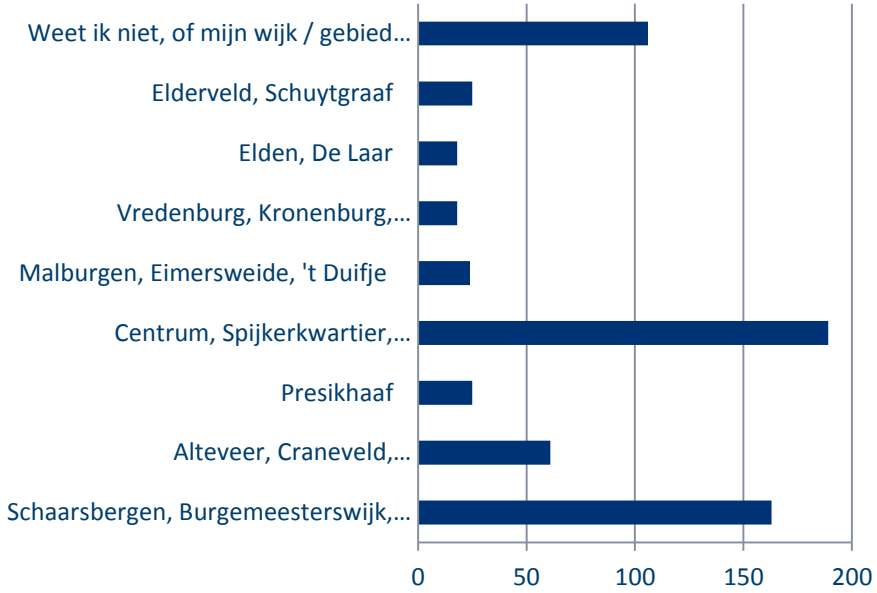
In welke deelsector is uw onderneming actief?



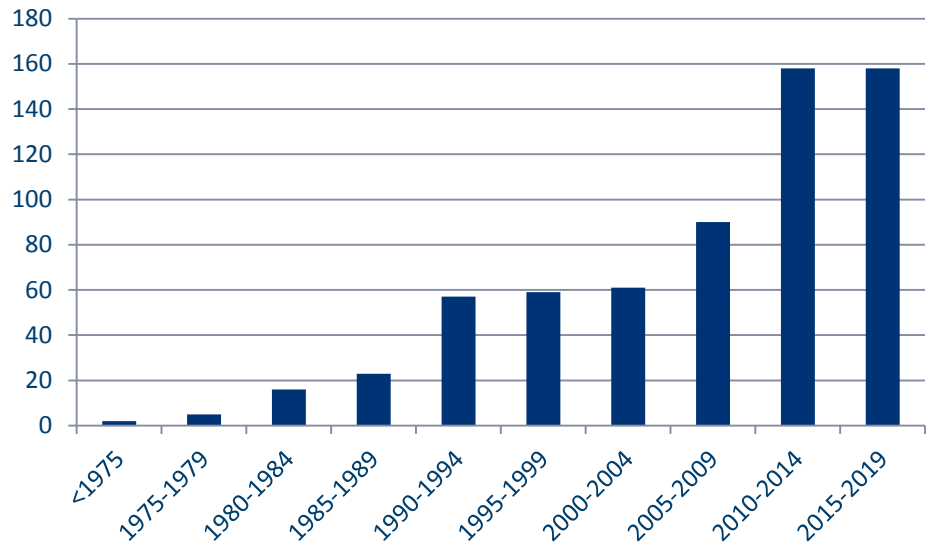
Hoeveel mensen werken er bij uw onderneming, inclusief u zelf?



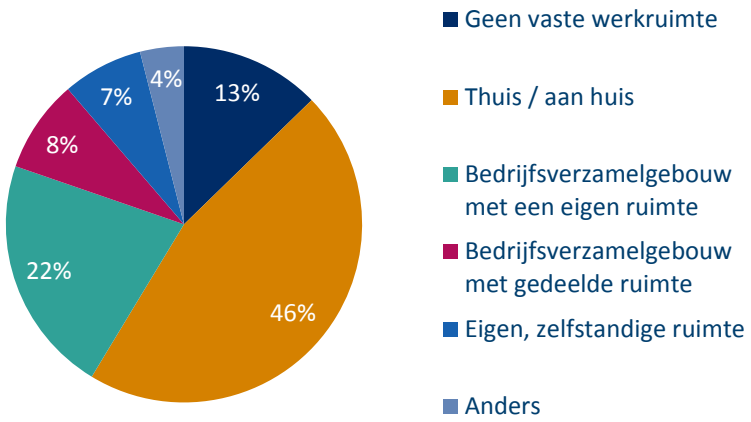
Waar in Arnhem is uw bedrijf gevestigd?



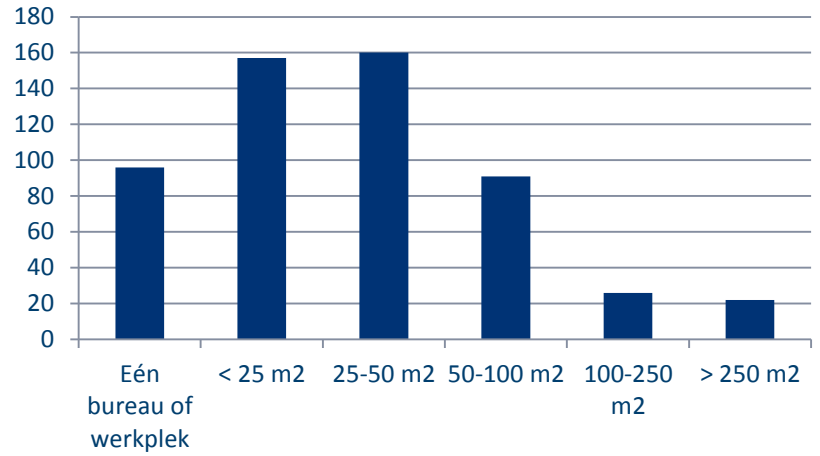
In welk jaar is uw onderneming opgericht (bij benadering)?



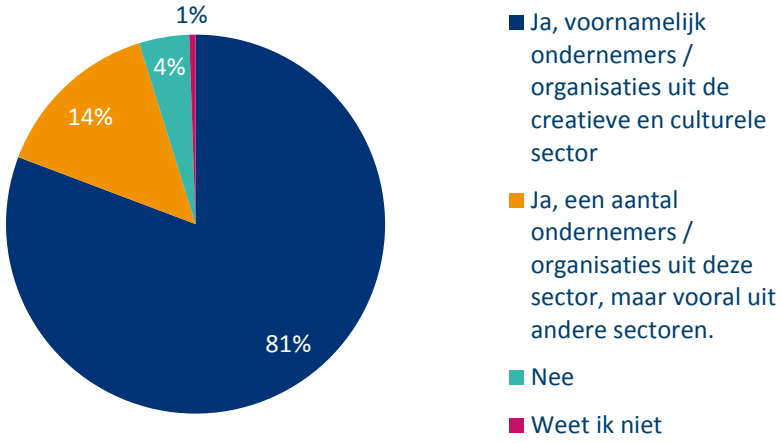
Hoe is uw onderneming nu gehuisvest?



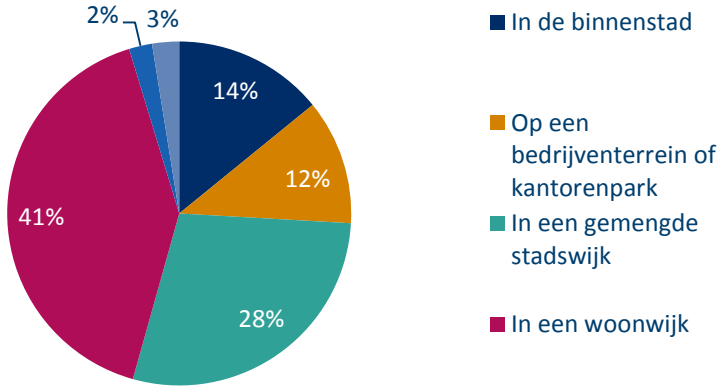
Hoe groot is de ruimte waarin uw onderneming is gehuisvest ongeveer?



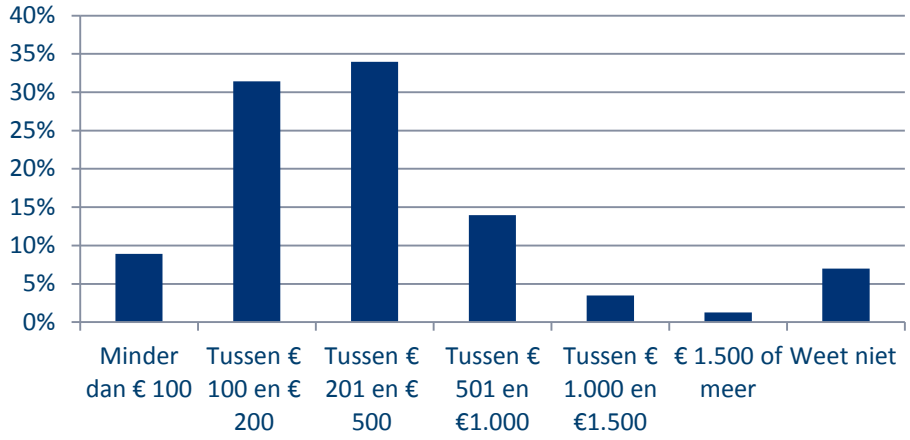
Zijn er andere creatieve / culturele ondernemers en organisaties in uw gebouw gevestigd?



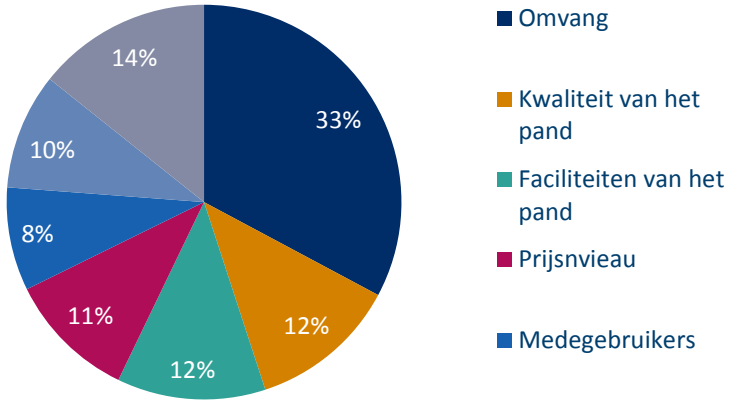
Hoe zou u de locatie van het pand waar uw onderneming is gehuisvest typeren? (waar gehuisvest)



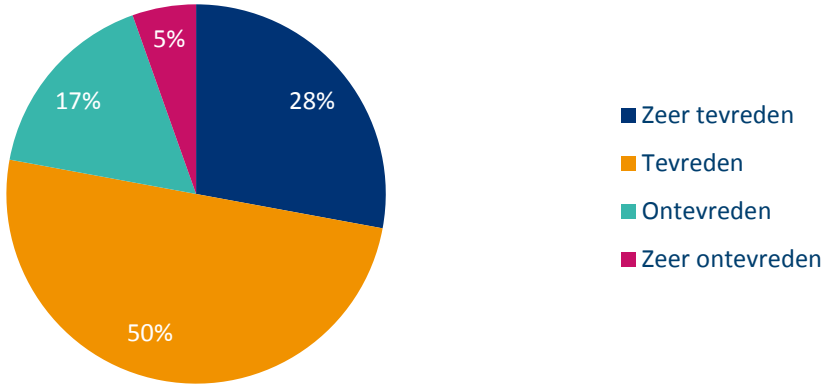
Wat zijn de huidige huisvestingslasten van uw onderneming ongeveer op deze locatie (inclusief gas, water, licht), per maand, voor uw totale ruimte?



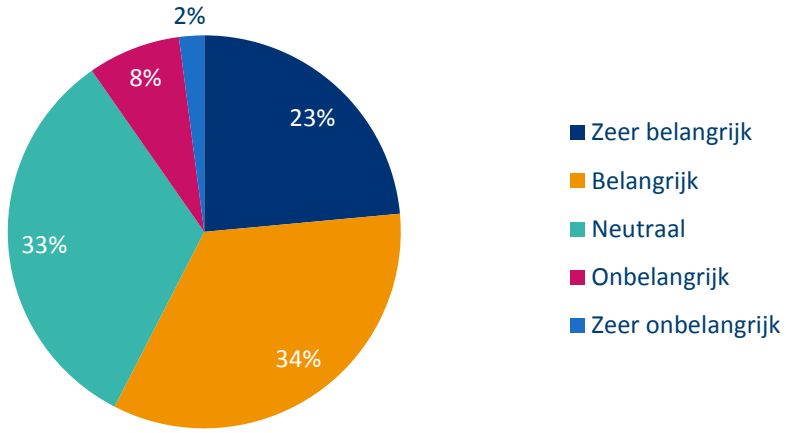
Waar bent u het meest ontevreden over



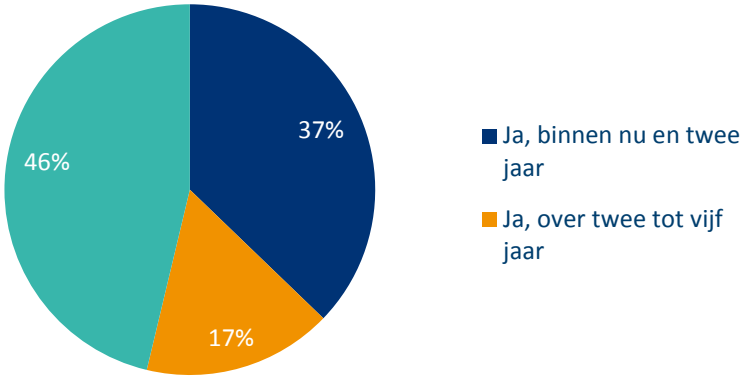
In hoeverre bent u tevreden met de huisvesting van uw onderneming?



Hoe belangrijk vindt u het om (na)bij andere ondernemers in de creatieve en culturele sector gehuisvest te zijn?



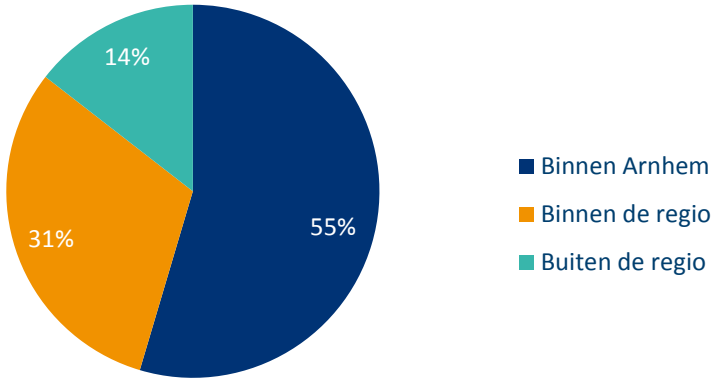
Heeft uw onderneming de wens of het voornemen om te verhuizen?



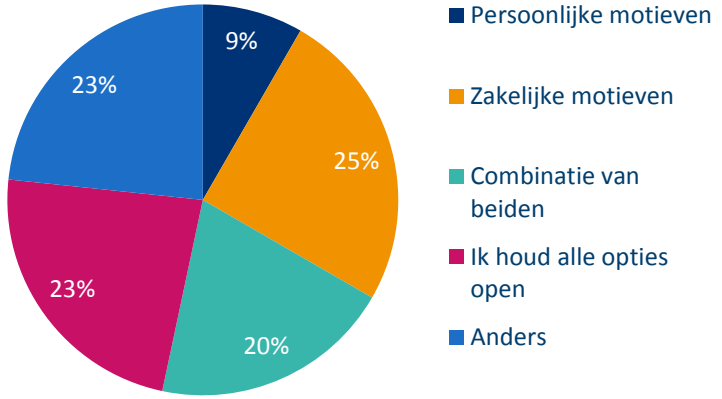
Wat is de belangrijkste reden dat u in uw huidige pand gevestigd wil blijven?

Kosten (op enkele uitzonderingen na)

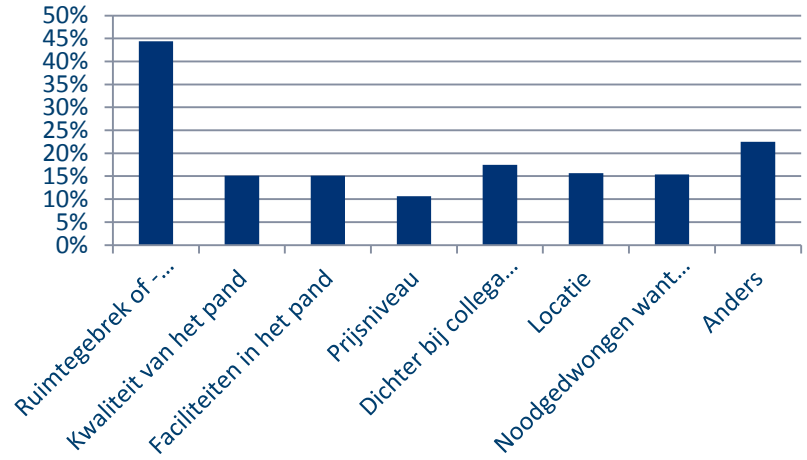
Waar zou uw onderneming heen willen verhuizen?



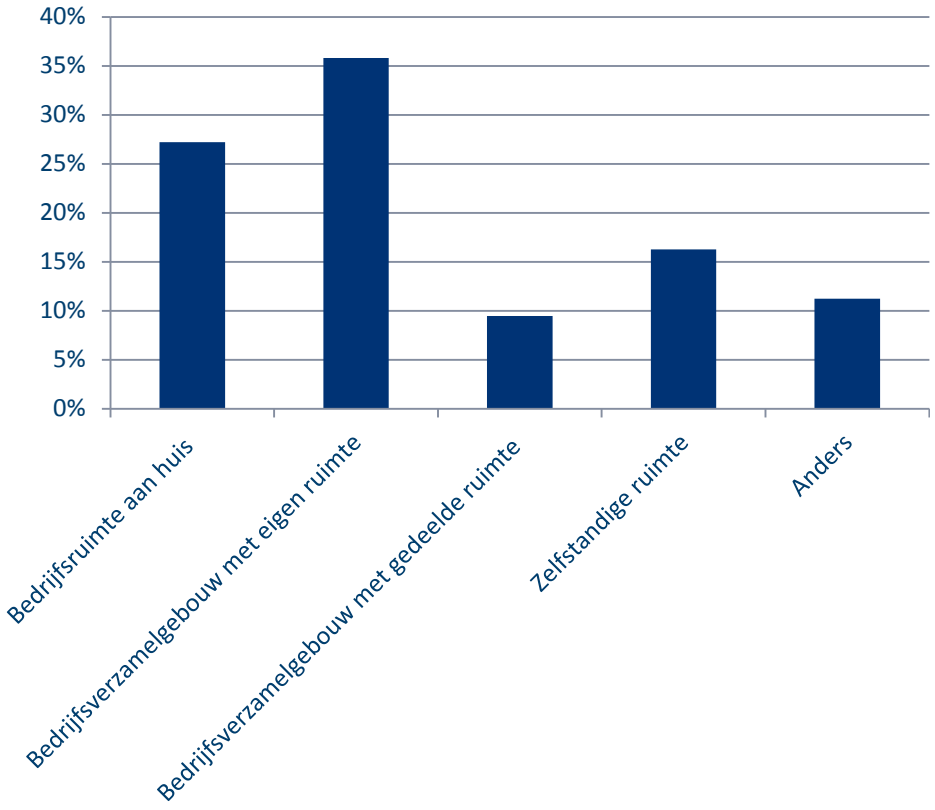
U heeft aangegeven te willen verhuizen, (onder andere) buiten de regio Arnhem-Nijmegen. Wat is daar de reden achter?



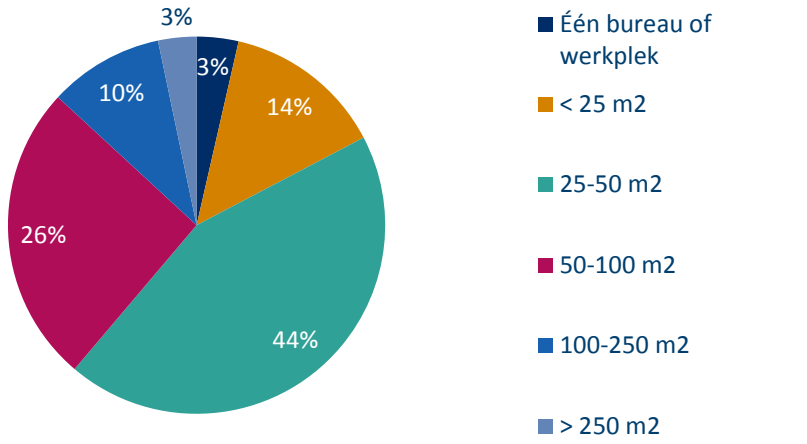
Wat is de belangrijkste reden dat uw onderneming wil verhuizen?



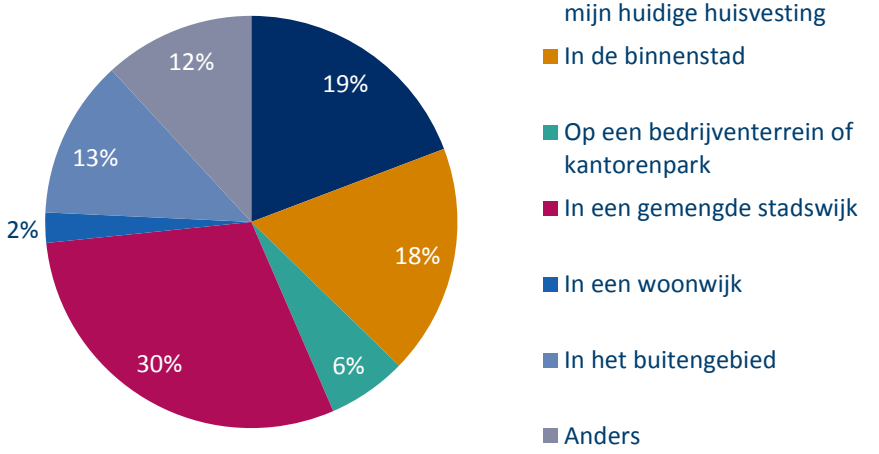
Wat voor type huisvesting zoekt uw onderneming?



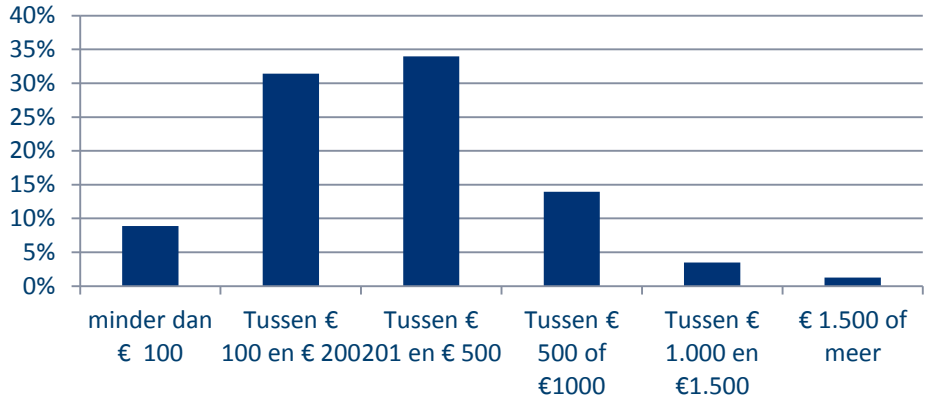
Hoe groot moet de ruimte ongeveer zijn waar uw onderneming naar toe wilt verhuizen?



Op wat voor locatie wilt u in de toekomst met uw onderneming gehuisvest zijn?



Wat bent u bereid voor uw toekomstige ondernemingshuisvesting te betalen?



Bijlage 4: Bronvermelding

- Amsterdam Economic Board (2014). Clusterstrategie Creatieve Industrie 2014-2020
- Bureau BUITEN (2017). Een bloeiende creatieve industrie in een levendige stad: De meerwaarde van creativiteit in gebiedsontwikkelingen in Utrecht
- Erasmus University Rotterdam (2018). Inspiratie voor innovatie: Eindrapport van het CICI-onderzoeksproject
- iMMovator (2017). Monitor creatieve industrie 2016
- Raad voor Cultuur (2018). 'Ontwerp voor de toekomst. Pleidooi voor creatieve reflectie op maatschappelijke vraagstukken'
- Gemeente Arnhem (2016). Arnhem Stroomt door: Tussenevaluatie cultuurbeleid 2012-2016
- Gemeente Arnhem (2017). Trendrapportage economie.
- Gemeente Amsterdam (2016). Revised Studio and Creative Incubator Policy for Amsterdam 2015 – 2018
- SKAR (2017). Beleidsplan en vastgoedstrategie 2017-2023
- Kenniscentrum Creating 010 (2018). Rotterdam Monitor Creatieve Industrie 2018

Bijlage 5: Respondenten

Interviews

- Bart Huydts - Art Business Centre Artez
- Paul de Bruin - Coehoorn Centraal
- Hans van der Doe - DK Makelaars
- Kevin Rijke - IPKW
- Arno de Blank, Pim Coenen - SLAK
- Annette de Bie - Volkshuisvesting

Deelnemers panelgesprek 20 maart

- Rob Voerman
- Arno Geesink
- Rick Tegelaar
- Louise te Poele
- Anneke van der Eerden
- Brieke Drost
- Jeroen Glas
- Marie Reintjes
- Caroline Evers
- Sebastiaan Kramer

Deelnemers panelgesprek 21 maart

- Annelou van Griensven
- Mirka Farabegoli
- Gijs verhoofstad
- Ide André
- Erik Stehmann
- Heleen van der Meer
- Julius Thissen
- Robert Velthorst
- Tom Kortbeek
- Mirka Farabegoli
- Gijs verhoofstad
- Ide André
- Klaas Kuiken
- René Tijssen

Bijlage 6: Aanbod

Adres	Opp. m^2	Eigenaar	Verhuurder / Verhuur via	Hoofdcategorie
Akkerwindestraat 1	7.672	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Akkerwindestraat 1 tot 25	240	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Badhuisstraat 17	192	Volkshuisvesting	SLAK	verzamelgebouwen
Beekstraat 98	690	Hulshof	SLAK	verzamelgebouwen
Bergstraat 33	505	Gemeente Arnhem	Coehoorn Centraal	verzamelgebouwen
Broerenstraat 53	3.271	Gemeente Arnhem	SLAK	zelfstandige ruimten
Bruningweg 21	496	Flexas	Makelaar	verzamelgebouwen
Coehoornstraat 15	393	Gemeente Arnhem	Coehoorn Centraal	verzamelgebouwen
Coehoornstraat 17	1.518	Gemeente Arnhem	Coehoorn Centraal	verzamelgebouwen
Coehoornstraat 19	85	Gemeente Arnhem	Coehoorn Centraal	verzamelgebouwen
Coehoornstraat 33	117	Gemeente Arnhem	Coehoorn Centraal	verzamelgebouwen
Coehoornstraat 35	242	Gemeente Arnhem	Coehoorn Centraal	verzamelgebouwen
Coehoornstraat 60	760	Gemeente Arnhem	Coehoorn Centraal	verzamelgebouwen
Dijkstraat 39	35	ANWS	SLAK	verzamelgebouwen
Dijkstraat 40	50	ANWS	SLAK	verzamelgebouwen
Dijkstraat 97	55	ANWS	SLAK	verzamelgebouwen
Dr. Schaepmanlaan 1	38	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Dr. Schaepmanlaan 13	38	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Dr. Schaepmanlaan 15	35	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Dr. Schaepmanlaan 5	35	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Driekoningenstraat 16	336	Berendsen v Gemert	SLAK	verzamelgebouwen
Druckerstraat 15	57	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Druckerstraat 19	57	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Druckerstraat 21	57	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Druckerstraat 29	57	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Druckerstraat 35	57	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Ds. Bechtlaan 1	1.172	Gemeente Arnhem	SLAK	verzamelgebouwen
Geitenkamp 16	197	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Geitenkamp 16	57	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Geitenkamp 62	166	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Geitenkamp 62	166	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Heijenoordseweg 9	4.861	Klimmendaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Het Nieuwe Land 8	398	De Eigen Zaak	Makelaar	verzamelgebouwen
Ijsselburcht 3	271	Color Business Center	Makelaar	verzamelgebouwen
Jansbuitensingel 7	553	We haveany space	Makelaar	verzamelgebouwen
Julianalaan 17	104	Gemeente Arnhem	SLAK	zelfstandige ruimten
Kastanjelaan 31	321	SLAK	SLAK	verzamelgebouwen
Klarendalseweg 109	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 114	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 119	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 123	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 137	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten

Adres	Opp. m²	Eigenaar	Verhuurder / Verhuur via	Hoofdcategorie
Klarendalseweg 151	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 180	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 32	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 362	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 363	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 371	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 376	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 378	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 381	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 394	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 401	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 440	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 442	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 75	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarestraat 27	31	Hulshof	SLAK	zelfstandige ruimten
Kloosterstraat 1	142	Mimi Studio's	Makelaar	verzamelgebouwen
Koningstraat 12	601	VastNed	SLAK	verzamelgebouwen
Koningsweg 19	417	Gemeente Arnhem	SLAK	zelfstandige ruimten
Koolstraat 21	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Langstraat 20	490	Gemeente Arnhem / Showroom Arnhem	Showroom Arnhem	overige ruimten
Lombardstraat 35	129	Vebe van Steijn	SLAK	verzamelgebouwen
Marten van Rossemstraat 42	70	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Mauritsstraat 13	53	Volkshuisvesting	SLAK	zelfstandige ruimten
Meander 251	381	Color Business	Makelaar	verzamelgebouwen
		Center		
Muntsteeg 11	50	Gemeente Arnhem	SLAK	zelfstandige ruimten
Nieuwe Kade 10	115	Volkshuisvesting	SLAK	zelfstandige ruimten
Nieuwe Kade 10	79	Volkshuisvesting	SLAK	zelfstandige ruimten
Nieuwe Plein 1	2.870	Gemeente Arnhem	Coehoorn Centraal	verzamelgebouwen
Nieuwe Plein 3	613	Gemeente Arnhem	Coehoorn Centraal	verzamelgebouwen
Nijhoffstraat 85	55	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Oost-Peterstraat 23	1.064	SLAK	SLAK	verzamelgebouwen
Oude Huissenseweg 4	187	SLAK	SLAK	verzamelgebouwen
Oude Kraan 20	407	Steijgerwalt Oosterbeek en Didam	BOKA - broedplaats oude kraan	verzamelgebouwen
Oude Kraan 72	3.431	CODUM Arnhem B.V.	BOKA - broedplaats oude kraan	verzamelgebouwen
Oude Oeverstraat 120	817	HSA B.V. Amsterdam	Makelaar	verzamelgebouwen
Paulstraat 104	63	Volkshuisvesting	SLAK	verzamelgebouwen
Rietgrachtstraat 115	116	Volkshuisvesting	SLAK	zelfstandige ruimten
Rosendaalsestraat 68	138	Nieuwenhuis	SLAK	zelfstandige ruimten
Scheldestraat 24	905	Portaal	SLAK	verzamelgebouwen
Sonsbeeksingel 147	624	Volkshuisvesting	Arnhems Modeincubator	verzamelgebouwen
Sonsbeeksingel 151	30	Volkshuisvesting	SLAK	verzamelgebouwen
Sonsbeeksingel 162	100	Volkshuisvesting	SLAK	zelfstandige ruimten
Sperwerstraat 97	1.033	Gemeente Arnhem	SLAK	overige ruimten

Adres	Opp. m^2	Eigenaar	Verhuurder / Verhuur via	Hoofdcategorie
Spijkerstraat 11	29	SLAK	SLAK	zelfstandige ruimten
Spijkerstraat 13	61	SLAK	SLAK	overige ruimten
Spijkerstraat 15	38	SLAK	SLAK	overige ruimten
Spijkerstraat 17	46	SLAK	SLAK	overige ruimten
Spijkerstraat 19	70	SLAK	SLAK	overige ruimten
St. Janskerkstraat 86	729	SLAK	SLAK	verzamelgebouwen
Statenlaan 8	3.278	Schipper Bosch	De Kleine Campus	verzamelgebouwen
Theaterplein 1	75	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Tiendweg 40	77	Volkshuisvesting	SLAK	zelfstandige ruimten
Transformatorplein 12	66	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Transformatorplein 14	52	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Transformatorplein 16	52	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Transformatorplein 18	52	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Transformatorplein 20	52	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Transformatorplein 22	31	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Transformatorplein 30	53	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Transformatorplein 32	48	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Transformatorplein 4	27	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Transformatorplein 6	26	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Utrechtsestraat 49	272	Volkshuisvesting	SLAK	verzamelgebouwen
Utrechtseweg 310	7.908	SLAK	SLAK	verzamelgebouwen
Utrechtseweg 310	1.981	SLAK	SLAK	verzamelgebouwen
Utrechtseweg 310	1.059	SLAK	SLAK	verzamelgebouwen
Utrechtseweg 310	546	SLAK	SLAK	verzamelgebouwen
Van Oldenbarneveldt-straat 90	4.455	Volkshuisvesting	De Transformatie	verzamelgebouwen
Venlosingel 90	125	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Vijverlaan 100	50	Volkshuisvesting	SLAK	verzamelgebouwen
Vossenstraat 6	1.000	Rozet	Makelaar	verzamelgebouwen
Wassenaarweg 40	323	Zuidpoort	Makelaar	verzamelgebouwen
Weerdjesstraat 8	318	Portaal	SLAK	verzamelgebouwen
West Peterstraat 9	167	Volkshuisvesting	SLAK	zelfstandige ruimten
Westervoortsedijk 73-HE	1.161	IPKW	IPKW	verzamelgebouwen
Willemsplein 4	307	We have any space	Makelaar	verzamelgebouwen
Zijpendaalseweg 8	122	Topmeet	Makelaar	verzamelgebouwen

Kanttekeningen bij het aanbodoverzicht

- Een belangrijke kanttekening voor de genoemde aanbodcijfers heeft te maken met het ‘grijze gebied’ van het aanbod. Daarbij gaat om bedrijfshuisvesting waarvan in principe elke onderneming gebruik kan maken: commerciële kantoren en bedrijfspanden. Dit aanbod is deels meegenomen in de cijfers op basis van kort internetonderzoek naar het type panden, locatie, prijs en huidige gebruikers. Of en in welke mate de panden terecht zijn opgenomen in het aanbod, is daarbij per definitie discutabel. Dat komt door de afbakening van de onderzoeksvraag, maar ook door de pluriformiteit van de creatieve en culturele sector in vergelijking tot andere economische sectoren. Voor dat laatste geldt dat er, ook vanuit de enquête, geen algemene stelregel is op te stellen voor in hoeverre creatieven gebruik (kunnen / willen) maken van dit type huisvesting. Bovendien kunnen factoren die meespelen in de toekomst veranderen: bijvoorbeeld door prijsveranderingen op de vastgoedmarkt, of verandering van inkomsten van creatieven.
- De in het onderzoek gehanteerde definitie van de creatieve en culturele sector sluit mogelijk niet volledig aan bij de door aanbieders

gehanteerde definitie. Zo wordt mogelijk een deel van het aanbod van Volkshuisvesting in het modekwartier gevuld door bedrijven in de detailhandel; die buiten de in het onderzoek gehanteerde definitie vallen.

- Uit de panelgesprekken blijkt dat een deel van de creatieven gebruik maakt van tijdelijke huisvesting in het kader van leegstandsbeheer, dat wordt aangeboden door commerciële partijen zoals AD Hoc. Vanwege deze tijdelijkheid, de veelheid van aanbieders en gebruikers ervan, zijn dit type panden niet meegenomen in het aanbodoverzicht.
- De gegevens over vloeroppervlakken van de panden zijn voor een deel afkomstig uit de aan de onderzoekers aangeleverde informatie van de gemeente Arnhem en Volkshuisvesting. Voor een deel is dit bestand aangevuld met gegevens uit de basisadministratie gebouwen van de gemeente Arnhem (BAG). De BAG bevat gegevens over de totale oppervlakte van het pand (BVO); terwijl in de praktijk door ondernemers (en dus ook voor creatieven), het verhuurbaar vloeroppervlak (VVO) wordt gebruikt. Afwijkingen hiertussen worden gemiddeld gezien geschat op 15% (waarbij VVO < BVO).

Bijlage 7: Definitie culturele en creatieve sector gemeente Arnhem

Voor dit onderzoek is de onderstaande definitie van de creatieve en culturele sector gehanteerd. Basis hiervoor is de TNO-definitie van de creatieve industrie (zie o.a. CBS 2011 - Onderzoeksrapportage creatieve industrie), waar in overleg met de gemeente Arnhem enkele SBI-codes uit zijn gelaten. Deze zijn doorgehaald in onderstaand overzicht.

- Kunsten en cultureel erfgoed:
  - Beoefening van podiumkunst (SBI 90011)
  - Podiumkunsten – producenten van podiumkunst (SBI 90012)
  - Scheppende kunsten – schrijven en overige scheppende kunst (SBI 9003)
  - Kunstgalerieën en –expositieruimten (SBI 91022)
  - Overige kunst en erfgoed:
    - ~~Informatieverstrekking op het gebied van toerisme (SBI 7990)~~
    - Dienstverlening voor uitvoerende kunst (SBI 9002)
    - ~~Steunfondsen (niet op het gebied van welzijnszorg (SBI 94993)~~
    - ~~Vriendenkringen op het gebied van cultuur, fanclubs (SBI 94994)~~
- Media en entertainmentindustrie:
  - Radio en televisie:
    - Productie van televisieprogramma's (SBI 59112)
    - Facilitaire diensten voor film, tv (SBI 5912)
    - Radio-omroepen (SBI 6010)
    - Televisie-omroepen (SBI 6020)
  - Persmedia:
    - ~~Uitgeverijen van kranten (SBI 5813)~~
    - ~~Uitgeverijen van tijdschriften (SBI 5814)~~
    - ~~Persagentschappen (SBI 6321)~~
    - ~~Overige dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie n.e.g. (SBI 6329)~~
    - Fotografie (SBI 74201)
  - Film:
    - Productie van films (geen televisiefilms) (SBI 59111)
    - Distributie van films en televisieproducties (SBI 5913)
  - Muziekindustrie:
    - Maken en uitgeven van geluidsopnamen (SBI 5920)
  - Boekenindustrie:
    - Uitgeverijen van boeken (SBI 5811)
  - Overige uitgeverijen:
    - ~~Overige uitgeverijen (niet van software) (SBI 5819)~~
    - ~~Uitgeverijen van computerspellen (SBI 5821)~~
    - ~~Overige uitgeverijen van software (SBI 5829)~~
  - Creatieve zakelijke dienstverlening:
    - Vormgeving en ontwerp
    - Architecten (geen interieurarchitecten) (SBI 71111)
    - Interieurarchitecten (SBI 71112)
    - Communicatie- en grafisch ontwerp (SBI 74101)
    - Industrieel en productontwerp (SBI 74102)
    - Interieur- en ruimtelijk ontwerp (SBI 74103)
  - Communiceren en informatie:
    - Public relationsbureaus (SBI 7021)
    - Reclamebureaus (SBI 7311)
    - Handel in advertentieruimte en -tijd (SBI 7312)
- ~~Organiseren van congressen en beurzen (SBI 8230)~~

Bijlage 8: instrumentarium

Publiekrechtelijk instrumentarium	Sturen op[1]				Voorbeelden van mogelijkheden
	M	B	€	D	
Sectoraal beleid creatieve industrie, cultuur en economie	X	X	X	X	Benoemen van kwalitatieve en kwantitatieve doelstellingen en een samenhangend pakket aan instrumenten die richtingen geven aan en transparantie bieden over het handelen van de gemeente ten aanzien van de culturele en creatieve sector. O.a. ten aanzien van creativiteit in gebiedsontwikkeling. Een voorbeeld van sectoraal beleid op het gebied van de creatieve industrie is het Atelier- en broedplaatsenbeleid van de gemeente Amsterdam.
Structuurvisie/ omgevingsvisie*	X	X			Benoemen van het belang van de creatieve industrie voor de stad en de kwalitatieve en kwantitatieve opgave als kader voor het bestemmingsplan dan wel het omgevingsplan. Het verdient de aanbeveling om voor (belangrijke) gebiedsontwikkelingen tevens gebiedsspecifieke opgaven en doelstellingen te formuleren. Immers, wanneer een bestemmingswijziging nodig is voor een ontwikkeling biedt de structuurvisie/de omgevingsvisie het afwegingskader.
Stedenbouwkundig Programma van Eisen (SPvE)	X	X			In een SPvE kunnen de realisatie van ruimte voor en meerwaarden van de creatieve industrie als basis dienen voor de programmatische uitgangspunten, ruimtelijke uitgangspunten en omgevingsaspecten van een gebiedsontwikkeling.
Bestemmingsplan / omgevingsplan**		X	X		• Ruime versus gedetailleerde bestemmingsregels: – Ruime regels bieden mogelijkheden voor het realiseren van een optimale combinatie van functies en activiteiten en voor een sluitende businesscase door het combineren van meer en minder rendabele functies. Bijv. het combineren van creatieve bedrijvigheid, horeca, detailhandel en maatschappelijke functies zoals een bibliotheek in een bestemming “Gemengd”. Bijv. Klokgebouw Eindhoven. – Wat willen we niet, in plaats van wat willen we wel: Door bepaalde functies uit te sluiten of te maximaliseren kunnen respectievelijk ongewenste functies worden voorkomen of de balans tussen functies worden bewaakt. Bijv. Havenkwartier Deventer en Volkshotel Amsterdam. – Ook een combinatie is mogelijk: aangeven wat gewenste functies zijn, wat ongewenste functies zijn en het bestuur op basis van criteria laten besluiten welke functies in het “grijze gebied” zijn toegestaan. – Het vastleggen van een bestemming “maatschappelijke doeleinden” voor voorzieningen in aansluiting bij de te realiseren maatschappelijke meerwaarden (die van belang worden geacht en

[1] M= Meerwaarden, B= beschikbaarheid, = betaalbaarheid, D = Doorstroming

					zijn vastgelegd in de omgevingsvisie) of het koppelen van een bestemming “bedrijven” aan een specifieke bedrijfstak van de creatieve industrie borgt deze functie en de bijbehorende grondwaarde voor de toekomst. • Een minimum pakket aan randvoorwaarden (bijv. ten aanzien van parkeren of milieubelasting), passend bij de gewenste maatschappelijke meerwaarden van de creatieve industrie, zorgt voor maximale ontwikkelruimte om deze meerwaarden te realiseren tegen minimale investeringskosten. • Bieden van experimenteerruimte door tijdelijke functies mogelijk te maken.

Privaatrechtelijk instrumentarium	Sturen op				Toelichting mogelijkheden
	M	B	€	D	
Anterieure (exploitatie)overeenkomst					Op basis van een exploitatieovereenkomst kunnen afspraken worden vastgelegd die verder reiken dan de mogelijkheden in het exploitatieplan. Zo heeft de gemeente Utrecht afspraken vastgelegd over betere energieprestaties dan volgens het bouwbesluit noodzakelijk. Eenzelfde aanpak kan gehanteerd worden voor de realisatie van maatschappelijke meerwaarden van de creatieve industrie. Ondanks de hoge mate van contractvrijheid, is enige terughoudendheid echter raadzaam. Volgens de heersende opinie dient de gemeente zich te beperken tot de publiekrechtelijke bevoegdheden. Indien zij afspraken wil maken die boven publiekrechtelijke bevoegdheden uitstijgen kan geconcludeerd worden dat sprake is van een overheidsopdracht die aanbesteed moet worden.
Aanbesteding	X	X	X		• Aanbestedingscriteria die sturen op de realisatie van maatschappelijke waarden en de betrokkenheid en integratie van bestaande initiatieven i.p.v. op maximale financiële waarde (bijv. een vaste prijs). • Creëren gelijk speelveld voor lokale / kleine initiatieven dmv aanpassen schaalgrootte + randvoorwaarden. • Mogelijkheden verkennen voor “right to bid” (voorbeeld Locality Act in Engeland) om bij verkoop voorrang te kunnen geven aan voor een buurtorganisatie bij verkoop van maatschappelijk vastgoed.
Concessie, bouwclaim, joint venture	X	X	X	X	• Verankeren van de meerwaarden van de creatieve industrie in een sterke gemeenschappelijke visie op het DNA van het gebied als basis voor de gebiedsontwikkeling en samenwerking. • verschillende vormen van PPS bieden in meerdere of mindere mate invloed: in het concessiemodel via het programma van eisen aan de voorkant van het project, in de bouwclaim tevens via invloed op de planvorming en in een joint venture via gezamenlijke planvorming en realisatie.
(Strategisch) grondbeleid	X	X	X		• Aankopen van grond en gebouwen op strategische locaties in de stad/ toekomstige gebiedsontwikkelingen zorgen naast publiekrechtelijke ook voor privaatrechtelijke sturingsmogelijkheden. • Het meewegen van maatschappelijke meerwaarden in de businesscases en grondexploitatie (bijv. doormiddel van een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) kan zorgen voor meer permanente en meer betaalbare huisvesting.
Aanwending gemeentelijk vastgoed	X	X	X	X	• Kostendekkende en / of gesubsidieerde huur voor broedplaatsinitiatieven in gemeentelijk vastgoed zorgen voor betaalbare huisvesting. • Doorstroming kan gerealiseerd worden door een toets op professionaliteit en inkomen te hanteren, in combinatie met een max. aantal jaren huur. • Bij het afstoten van gemeentelijk vastgoed kan geïnventariseerd worden of transformatie tot een broedplaats een mogelijkheid is. Tevens kan een verplichting tot lage huur opgenomen worden in uitgiftecontracten. Uiteraard wordt daarmee de opbrengst van het gemeentelijk vastgoed veel lager.

Financieel instrumentarium	Sturen op				Toelichting mogelijkheden
	M	B	€	D	
Investeringsfonds/ kredietborgstelling	X	X	X	X	Een laagrentende lening voor de realisatie broedplaatsen draagt bij aan broedplaatsontwikkeling. Daarbij kan onderzocht worden welke voorwaarden gesteld kunnen worden aan de realisatie van meerwaarden, huurprijzen en doorstroming. Arnhem heeft reeds een borgstellingsfonds.
Realisatiesubsidie	X	X	X	X	Ter aanvulling op de banklening kan een subsidie ingezet worden ter dekking van het verschil tussen wat men kan lenen en het benodigd verbouwingsbudget. Hiermee kan gestuurd worden op de realisatie van werkruimtes en meerwaarden, maximale huurprijs en doorstroming. Daarnaast kan gestuurd worden op een mix van verschillende (openbare) functies. Zie kader Atelier- en broedplaatsenbeleid Amsterdam.

Samenwerking	Sturen op				Toelichting mogelijkheden
	M	B	€	D	
Ondernemende groep	X	X	X		Door samen te werken met gebiedspartijen (grondeigenaren, bewoners, initiatiefnemers, maatschappelijke organisaties) kan een sterke gemeenschappelijke visie en ambitie voor een gebied worden gerealiseerd die vervolgens leidend is voor de planvorming, realisatie en het beheer. Een voorbeeld zijn de woningbouwcorporatie Trudo en ontwikkelaars van Strijp S die besluiten om het skatepark in Strijp S te behouden en te renoveren vanwege de betekenis van de plek voor het gebied als geheel.
Coördinatie (gebiedsmanager / -makelaar)	X	X	X		Bij elkaar brengen van gebiedspartijen (ondernemende groep) en sturen op gezamenlijke planvorming, het identificeren van kansen en knelpunten en procesmanagement.
Prestatieafspraken woningbouwcorporaties					Hierin kunnen afspraken over de nieuwbouw van sociale huurwoningen, de betaalbaarheid van woningen, de huisvesting van bepaalde doelgroepen en de kwaliteit en duurzaamheid van de woningen worden gemaakt. Dit biedt mogelijk kansen voor de realisatie van atelierwoningen.
Broedplaatsenloods		X			Een gemeentelijk aanspreekpunt voor initiatiefnemers van broedplaatsen die op zoek zijn naar informatie o.a. over locaties, vergunningen en financieringsmogelijkheden draagt bij aan de realisatie van nieuwe broedplaatsen. Daarnaast koppelt de broedplaatsenloods actuele vragen uit de markt aan beleidsdoelstellingen om, in lijn met beleid, proactief mee te denken en te werken aan de realisatie van nieuwe creatieve bedrijfsverzamelgebouwen.



BUREAUBUITEN
economie & omgeving







Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	8 juli 2020
Ter bespreking van	Moties vreemd aan de agenda
Motie van	Mark Coenders, Tülay Gemici - GroenLinks Guus van der Laak - Arnhem Centraal
Titel motie	Plan voor creatieve werkruimten
Nummer Zaaknummer	**20M39** 487333

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:
- Er op dit moment een kwalitatieve en kwantitatieve mismatch is tussen vraag naar en aanbod van huisvesting voor de creatieve en culturele sector in Arnhem, en dat deze mismatch in de toekomst groter wordt;
- In de culturele en creatieve sector 37% van de mensen een verhuiswens heeft, waarbij ruimtegebrek of ruimteoverschot de meest genoemde verhuisreden is;
- De aanwezigheid van de culturele en creatieve sector in een gebied een waardevermeerderend effect heeft op dat gebied;
- Bureau BUITEN de volgende vier concrete aanbevelingen deed in het onderzoek 'Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem':
    a. Jaag de ontwikkeling van ruimtes voor de creatieve en culturele sector aan en zorg dat deze beter benut worden;
    b. Zorg voor vaste concepten met een community factor, maar blijf ook tijdelijke huisvesting faciliteren;
    c. Maak onderscheid in doelgroepen, maar zorg tegelijkertijd voor integratie;
    d. Faciliteer de sector vanuit de gedachte van ecosystemen.
- De gemeente haar rol kan nemen in een breed spectrum; van faciliteren/aanjagen tot en met zelf exploiteren/ aankopen.

Overwegende dat:
- Er ruimte moet komen en blijven voor makers, lege plekken waar nieuwe cultuur kan groeien;
- Een actieve rol van de gemeente op het gebied van atelierruimte wenselijk is zodat talentvolle en succesvolle creatieve Arnhemmers een bijdrage kunnen blijven leveren aan het kunst- en culturele klimaat van de stad;
- Er meer bereikt kan worden als de gemeentelijke inzet niet versnipperd is.

AANGENOMEN

20 m 39 / P. 2

Verzoekt het college: - Een plan huisvesting creatieve en culturele sector op te stellen, met daarin een actieve rol van de gemeente; - Het plan op te stellen op basis van de aanbevelingen van het rapport van Bureau BUITEN en in overleg met de creatieve en culturele sector; - Het plan ter besluitvorming voor te leggen aan de gemeenteraad voor de behandeling van de MJPB 2021-2024.
en gaat over tot de orde van de dag Mark Coenders en Tülay Gemici - GroenLinks Guus van der Laak - Arnhem Centraal AANGENOMEN

Voor 28

Tegen 9

Motie vreemd aan de agenda "Plan voor creatieve werkruimten" (20M39)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
van Es		
Maref		
Loos		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Sanders		

Totaal 37

Lijst met deelnemers rondetafelgesprek
Plan van aanpak huisvesting creatieve en culturele sector 2021-2024

Overzicht insprekers

	Naam	Namens
1	Pim Coenen	SLAK
2	Stefan Rebergen	Jacobiberg
3	Laurien Timmermans	ArtEZ conservatorium
4	Elke Makowski	De Vloer
5	Annelou van Griensven	vormgever
6	Anook Cléonne	kunstenaar
7	Rob Voerman	kunstenaar

Beste Raadsleden, Arnhem, 02-02-21

Mijn naam is Elke Makowski en ik ben cultureel ondernemer in Arnhem. Ik geef samen met mijn collega Sofie Noij – Twaalfhoven leiding aan De Vloer school voor podiumkunsten.
Een Arnhemse amateurschool voor dans, theater en musical met 1000 deelnemers die wekelijks hun lessen komen volgen. Daarnaast bieden we veel kunst en culturele projecten en voorstellingen voor het basis en voortgezet onderwijs.

Samenvattend:

Wij, aanbieders van amateurkunsteducatie en participatie, worden in ons culturele ondernemerschap momenteel beperkt door het tekort aan fysieke, kwalitatieve en betaalbare ruimte en kunnen hierdoor niet geheel voldoen aan de vraag die er in de samenleving bestaat.

Na uitvoerig het plan “Arnhems buiten” en de gemeentelijke beleidsnotities te hebben gelezen is mij het volgende opgevallen:

Er wordt uitsluitend gesproken over huisvesting voor makers van kunst en cultuur, mensen die werk maken in kantoren, atelierruimten en werkplaatsen. Die producten ter plekke creëren.

Er zijn in Arnhem echter rond de 65.000 amateurkunstenaars die wekelijks in de vrije tijd hun lessen of cursussen volgen bij een van de vele culturele ondernemers van deze stad. Ondernemers die gebruik maken van werkruimten ten behoeve van bewoners. Zij maken vaak gebruik van particuliere ruimten, eigen (bedrijfs-)woning, sportacomodaties of multifunctionele ruimten in gemeentelijke (wijk)gebouwen.

De werkruimten die nodig zijn voor het faciliteren van deze kunstenaars zijn in het rapport buiten beschouwing gelaten en juist hier ligt een fors tekort aan geschikte werkruimte.

Omdat dit (en andere onderwerpen) al langere tijd speel in de amateurkunstsector heb ik sinds de maart 2020 (start van de coronacrisis) samen met collega’s van Rozet, Huis van Puck, de Muziekmakerij en de Kunstmakerij een platform opgericht genaamd Amateurkunst Aanbieders Arnhem (AAA). Dit platform is er voor alle aanbieders van kunsteducatie en kunstparticipatie. Oftewel voor alle cultureel ondernemers die de stad/wijken leuker, aantrekkelijker en aangenamer maken, die zorgen voor reuring en samenwerking.
Een van de doelstellingen van het platform is het onderzoeken en ondersteunen van de leden bij uiteenlopende kwesties, zoals het tekort aan huisvesting ten behoeve van amateurkunst. Deze enorme groep ondernemers (vaak zzp-ers) hebben steeds vaker te maken met ruimtetekorten.

Onder andere in overleg met Henk Dassen van het Huis van Puck bleek dat er momenteel alleen al hier 30 tot 40 groepen op de wachtlijst staan om ruimte te huren voor hun activiteiten. Het gaat vaak niet om ruimte die fulltime nodig is, maar per aanvrager meestal om een aantal uren per week. Uit de wachtlijst kunnen we opmaken dat er een groot gebrek is aan (goed gefaciliteerde) ruimten en dat de vraag het aanbod sterk overstijgt.
Komende maanden gaan we met de AAA verder uitzoeken welke noden er nog meer zijn in het amateurveld en zullen we de resultaten hiervan zeker delen met de gemeente.

Net als andere leden van de Arnhemse Amateurkunst Aanbieders loop ik in mijn eigen bedrijf ook regelmatig tegen de grenzen van beschikbare ruimte. Bijvoorbeeld in Schuytgraaf, een wijk in ontwikkeling, is de vraag al jaren groter dan we kunnen leveren. Niet omdat we niet willen, maar omdat er gewoonweg geen ruimte meer is. We bieden al jarenlang lessen aan op iedere locatie die er

voorhanden is in de wijk (MFC Salamander, MFC Omnibus, International School en Lorentz Lyceum), maar de vraag is groter en de ruimte in die wijk is op. Er is geen oude bebouwing waarvan gebruik kan worden gemaakt en nieuwbouw lijkt geen optie (meer) te zijn.

Ook in andere wijken en het centrum zit alles “vol” en dus wijken wij en collega’s steeds vaker uit naar andere, soms tijdelijke locaties (De Vloer start binnenkort bijvoorbeeld in het Rembrandt theater), waar we vervolgens tijdelijk of slechts een paar uur per week kunnen huren. Dit zorgt voor veel bijkomende problemen, zoals extra kosten voor inrichting van de verschillende (tijdelijke) locaties, maar vooral ook het probleem van het verplaatsen van activiteiten als een locatie op een gegeven moment moet sluiten. Dit betekent dat cursisten niet meer dichtbij in hun eigen buurt van hun activiteiten kunnen gebruikmaken. Bestendigheid in de huisvesting is dan ook voor ons een zeer belangrijk punt in de beleidsplannen.

De ruimten die voor ons vakgebied (podiumkunsten) geschikt zijn, zijn schaars. Simpelweg omdat we een grote oppervlakte nodig hebben en een hoog plafond en goede vloeren. De ruimte moet minimaal 120-150m2 zijn en vrij van obstakels (zoals zuilen) om er op een veilige manier met een groep mensen te kunnen werken. Vaak is het wenselijk om meerdere van dit soort ruimten op dezelfde locatie te gebruiken. Opbergruimte (voor spiegels en geluidsinstallaties) is ook van groot belang. De kosten van dergelijke ruimten zijn vaak echter behoorlijk prijzig, wat de bedrijfsvoering bemoeilijkt.
Daarnaast is het ook prettig om mensen te kunnen ontvangen/ontmoeten in een aparte ruimte voor of na de lessen, om het sociale aspect van ons werk en de interactie en ontmoeting te stimuleren.

We maken ook gebruik van sporthallen vanwege de ruimte, maar daar worden we als (cultureel) ondernemer gezien en daar gelden hogere tarieven voor. Anders dus, dan de sportverenigingen die tegen een sociaal tarief gebruik kunnen maken van de locatie.

Bedrijfsverzamelgebouwen of verhuurder van faciliteiten:

Het Huis van Puck en Rozet zijn voorbeelden van gebouwen waar ruimten aan meerdere gebruikers worden verhuurd en waar meerdere initiatieven/ondernemingen gehuisvest zijn. Als een ruimte door meerdere gebruikers wordt gebruikt, moet deze uiteraard multifunctioneel worden ingericht. Een koor van 60 deelnemers heeft namelijk iets anders nodig, dan een dansgroep met 12 deelnemers. Toch is het goed mogelijk dit soort ruimten in te richten voor alle (in dit geval podiumkunsten-) gebruikers. Er is op meerdere plekken in de stad een grote behoefte aan deze vorm van huur. Met name in Arnhem Zuid is er geen voorziening op dit gebied, terwijl hier inmiddels meer inwoners wonen dan in Arnhem Noord. (Rozet, de Jacobiberg en Huis van Puck staan allen in Arnhem Noord.)

Er zijn uiteraard nog meer invalshoeken om naar de behoefte aan huisvesting te kijken. Graag geef ik een verdere toelichting tijdens de raadsvergadering.

Met vriendelijke groet,

Elke Makowski
De Vloer school voor Podiumkunsten



TOEKOMST VISIE 10-2020

Stefan Rebergen
Rene Tijssen
i.s.m. Christiaan Holland

INLEIDING

Zou er in deze stad iets in het water zitten? Het wemelt in Arnhem namelijk van de muzikanten, bandjes, DJ's en creatieve professionals. Wanneer we die bloedgroepen bij elkaar brengen, ontstaat er iets bijzonders. Dat is te zien en te ervaren bij Jacobiberg, maar ook bijvoorbeeld bij allerlei festivals en evenementen in de stad. Arnhem is een muziekstad.

Jacobiberg heeft enkele jaren geleden een moeilijke periode doorgemaakt, maar heeft zich sinds de verhuizing naar de HES op Arnhems Buiten in rap tempo ontwikkeld tot de grootste muzikale broedplaats van Nederland. Dat is een prestatie van formaat. De huidige beschikbare ruimte wordt grotendeels gebruikt en er staan inmiddels zelfs allerlei belangstellenden op de wachtlijst. Het gaat goed. Er is een betrokken groep *residents* (huurders) en een al even enthousiaste groep vrijwilligers, er is een goede samenwerking met Luxor Live tot stand gebracht en er is een positieve exploitatie gerealiseerd. Zelfs in lastige tijden als de huidige Coronacrisis worden nieuwe activiteiten ontplooid zoals het nieuwe kanaal en de studio van Arnhem Live. Jacobiberg is *alive & kicking* – zogezegd. Het heeft zich ontwikkeld tot een ecosysteem waar allerlei mensen die zich met muziek bezighouden kunnen groeien en verbeteren.

Echter, het huidige succes van Jacobiberg biedt geen garantie voor de toekomst. De huidige locatie is eigendom van Amvest. Amvest heeft aangegeven dat er op de HES binnen afzienbare termijn een nieuwe wijk voor wonen en werken zal worden gerealiseerd. Hoewel de aanwezigheid van een popcentrum als een pluspunt voor de toekomstige ontwikkeling wordt gezien, is het allerminst zeker of we in de huidige omvang (en vooral: onder gelijkblijvend gunstige condities) kunnen blijven.

De toekomstvisie is dus vooral gericht op twee zaken: het consolideren van het succes en het ontwikkelen van een Plan B voor een alternatieve locatie – mocht dit nodig zijn.

Input voor deze toekomstvisie is opgehaald bij een groot aantal partijen. Bij muzikanten (gebruikers) uiteraard, maar ook bij popmakelaars, Luxor Live, De Basis, SLAK, ArtEZ, Amvest en de gemeente Arnhem. Zie pagina 11 voor een overzicht met gesprekspartners.



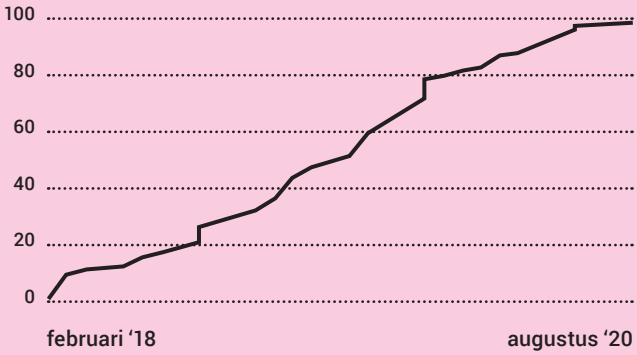
STAND VAN ZAKEN

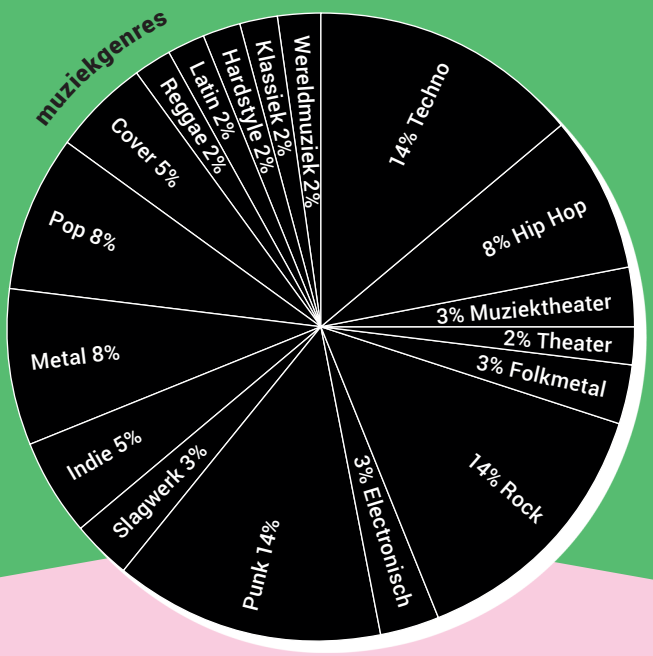
Als startpunt is het handig om een toekomstvisie te beginnen met een feitelijke stand van zaken. Het equivalent van: 'U bevindt zich hier'. Kijken we naar de huidige invulling en bezetting van het pand, dan ziet het beeld van facts & figures er als volgt uit:

* 98 huurders/residents (incl. docenten)
* 80 bands die regelmatig gebruik maken van oefenruimtes
* 6 gedeelde oefenruimtes
* 170 leerlingen op de Popschool
* 30 studio's
* DJ Studio de Berg
* Producer studio De Berg
* Jacobus (om mee te nemen naar festivals en evenementen)
* 15 ateliers in samenwerking met Artez
* Creatieve professionals: 30 Producers, 3 Fotografen, 2 Video-bedrijven
* Arnhem Live studio (dagelijkse uitzendingen)
* Events (o.a. Open Dag)

De capaciteit van het huidige pand wordt hiermee grotendeels benut. Op de wachtlijst staan inmiddels 7 bands en 15 individuen.

Wat opvalt, is het tempo waarmee de groei in de afgelopen 2,5 jaar tot stand is gebracht:





De aantrekkelijkheid van Jacobiberg wordt door de gesprekspartners als volgt omschreven:

* **Betaalbaar**
* **Laagdrempelig**
* **Coole plek**
* **Diversiteit** (muzieksoorten, jong & oud, bedrijfjes, etc.)
* **Katalysator** voor de muziekscene;
* **'Oase-gevoel'** (b.v. kunnen wandelen in de groene omgeving)
* **Parkeren en bereikbaarheid** (ook met OV)

Kijken we naar de muziekgenres die vertegenwoordigd zijn op de Jacobiberg, dan zien we een grote mate van diversiteit.Deze diversiteit zien we als een kracht, wat ook onderstreept wordt door het oordeel van de gebruikers die we hebben gesproken. Wat verder opvallend is, is dat Jacobiberg op dit moment ook verschillende bands uit Nijmegen (waaronder De Staat) onderdak biedt. De huidige verbouwing van De Basis in het oude Doornroosje pand is hier een belangrijke verklaring voor. Dit onderstreept de samenwerking in 025.



Jacobiberg wil de huidige positie van grootste muzikale broedplaats van Nederland consolideren en in kwalitatieve zin uitbouwen. De diverse functies in de muzikale waardeketen (van oefenruimtes/talentontwikkeling naar bijvoorbeeld scouting, opnamemogelijkheden, promotie en vermarkting) zijn namelijk erg versnipperd. Ook de zakelijke kant van muziek maken en in bandjes spelen, is voor veel partijen een onderbelicht aspect. Het blijkt dat beginnende en zich ontwikkelende muzikanten behoefte hebben aan een netwerk om kennis, expertise en ervaring te kunnen delen. We willen hierop inspelen door muzikaal talent in een incubator-achtige omgeving te ondersteunen met coaching en advies. Professionalisering dus. Daarnaast willen we in de sociale agenda en onderlinge ontmoetingen extra zaken gaan organiseren. Meer interactie en meer community dus. Opgeteld betekent dit: broedplaats, netwerk met ondersteuning en ontmoetingen (kruisbestuiving) als creatieve drie-eenheid.

Jacobiberg is de plek in Arnhem en omgeving waar je als muzikant, band, DJ of creatieve professional terecht kan om beter te worden (zowel muzikaal als professioneel) en verder te komen. We bieden dus niet alleen oefenruimtes maar vooral ook een relevant netwerk. De lijnen in dit netwerk zijn kort en informeel. Allerlei diensten en voorzieningen zitten onder hetzelfde dak: de popmakelaar die je aan nieuwe contacten (en mogelijke optredens) kan helpen, via Arnhem Live kom je aan exposure, er zijn opnamestudio's en producers in het pand en er is professionele ondersteuning op zakelijk vlak en op het gebied van techniek, communicatie, *social media*, etc.



We willen niet alleen de katalysator voor de muziekscene zijn, maar ook een meerwaarde hebben voor de stad. Op dit moment is Jacobiberg (ook door haar ligging) niet erg zichtbaar. Daar willen we wat aan gaan doen. Er is meer te halen uit de verbindende potentie van muziek. Muziek is niet alleen een cultuurdrager die mensen kan mobiliseren en verbinden, muziek is ook een product met een economische betekenis. Niet alleen in directe zin omdat veel mensen er hun boterham mee verdienen, maar ook indirect als belangrijke factor in de aantrekkelijkheid van het vestigen in een stad.
Arnhem profileert zich nadrukkelijk als cultuurhoofdstad van het Oosten. Zoals bekend is een dynamisch cultuurklimaat een wezenlijke voorwaarde voor bedrijven en instellingen om zich te vestigen c.q. te blijven. Dat cultuurklimaat is enerzijds een interessant, breed en divers cultuuraanbod en anderzijds gaat het om ruime mogelijkheden voor talent en makers om zich te ontwikkelen, om door te groeien en te professionaliseren. Jacobiberg is en blijft een wezenlijk onderdeel van die culturele infrastructuur.

MEERWAARDE

De huidige functies van de Jacobiberg zijn:
* **Talentontwikkeling** (oefenruimtes, popschool en DJ Studio)
* **Interactie** organiseren via de broedplaats, de sociale agenda en diverse events.
* **Exposure** voor muzikanten: Arnhem Live, Jacobus, social media
* **Ondersteuning** via popmakelaars (o.a. muzikantenbank), producenten etc.
* **Ruimte** voor (opdrachten van) opleidingen van het ROC & ArtEZ
* **Zakelijk** (Muziekgerelateerde ondernemers)
* **Archief**

Met deze kernfuncties richt Jacobiberg zich op de volgende doelgroepen:
* **Muzikanten**
* **Muziekdocenten**
* **Leerlingen**
* **Culturele ondernemers** (Muziekgerelateerde bedrijven & professionals: producers, video-makers, boekers etc.)
* **Vrijwilligers**
* **Onderwijs**

We willen graag invulling geven aan Jacobiberg 2.0 met de volgende (te ontwikkelen) functies:
* Muziekcafe met podium
* Werkplekken voor professionals – uiteraard passend bij de broedplaats
* Startersondersteuning en het aanjagen van cultureel ondernemerschap
* Ruimte (indien voorhanden) voor andere creatieve disciplines: dans, theater, beeldende kunst

Deze combinatie van functies leidt tot een meerwaarde voor de stad en tot een creatieve broedplaats waar je als muzikant verbindingen kan leggen, geïnspireerd kan raken en beter kan worden. We willen zoveel mogelijk mensen in en rond Arnhem bereiken die muziek willen maken of horen en we willen muziekliefhebbers actief betrekken bij onze activiteiten, onder meer door een podium en met een muziekcafe. Door werkplekken en ruimtes beschikbaar te maken voor andere creatieve disciplines ontstaat er een verbreding van de huidige muzikale broedplaats naar een creatieve broedplaats. Juist uit de cross-overs tussen verschillende disciplines kunnen mooie nieuwe dingen ontstaan.

Jacobiberg 2.0 heeft dus een bredere scope. Niet alleen in functies maar ook in doelgroepen. Muziekliefhebbers, omwonenden, bedrijven en instellingen kunnen muziek beleven op een inspirerende plek die meer opengesteld zal zijn voor het publiek.

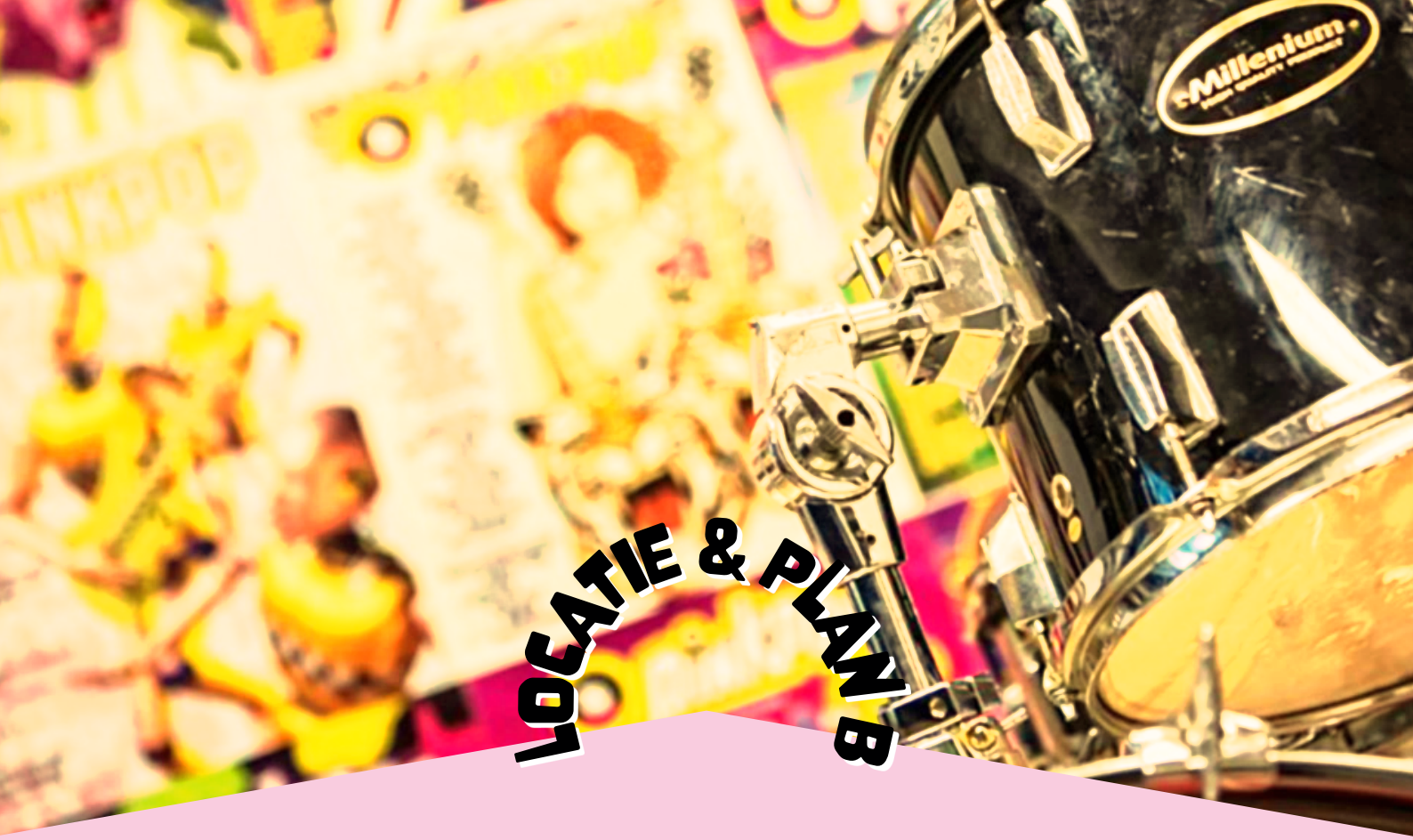


PROJECTEN

Een toekomstvisie moet uiteindelijk worden vertaald naar concrete projecten. Dat is in dit geval niet eenvoudig, vanwege de onzekerheid over de culturele sector als geheel vanwege de Coronacrisis en door de onduidelijkheid over de vraag of we straks in de plannen van Amvest voor de HES een plaats kunnen krijgen. Toch zijn er in de gespreksronde verschillende suggesties gedaan die we graag in dit document willen vastleggen. Niet per se met de intentie of de verplichting om alles uit te voeren, maar wel om nog eens te onderstrepen welke dynamiek en ambitie er in de groep gebruikers zit en welke verbetermogelijkheden voor Jacobiberg er zoal zijn.

* **Inwerk-/introductie programma** voor nieuwe huurders (kennismaking met andere residents en aanbieden exposure-mogelijkheden, zoals Arnhem Live).
* **Shared services:** een bandbus voor bands/act die op tour gaan.
* **Online overzicht** (agenda) met ALLE muziek-activiteiten in de stad.
* **Promotie Jacobiberg** door succesverhalen (succesvolle acts) te laten zien.
* **Summerschool** (mag ook in de winter) met coaching voor getalenteerde muzikanten (i.s.m. bestaande programma's van ArtEZ en/of de Basis).
* **Scouting functie** stroomlijnen i.s.m. met Plank en Poppunt Gelderland.
* **Plaat maken met residents** en evt. top-producer naar Arnhem halen.
* **Samenwerking met RTV Arnhem**, o.a. het doorzetten van Arnhem Live.

We denken in dit verband ook aan mogelijkheden als een *artist in residence* programma of een *producer in residence* concept. Met dit laatste wordt bedoeld dat we een internationaal aansprekende producer naar de Jacobiberg halen om met plaatselijk talent te werken.



LOCATIE & PLAN B

Zoals in de inleiding aangegeven is het huidige succes van Jacobiberg geen garantie voor de toekomst vanwege de onduidelijkheid over de locatie op Arnhems Buiten. De verwachting die Amvest heeft uitgesproken, is dat er binnen twee jaar gestart wordt met de realisatie van een nieuwe wijk voor wonen en werken. We moeten dus nu al beginnen met het maken van een Plan B voor een alternatieve locatie.

Buiten de locatie van de HES (waar we onder de huidige condities graag langer willen blijven) zijn er verschillende alternatieve opties aangedragen in de gespreksronde:

* **Arnhems Buiten**, het gedeelte van Propertize
* **Arnhem Zuid**, b.v. Lorentz school, Kronenburg kantoren (vml Alliander kantoor)
* **Westervoortsedijk**, b.v. Loods Corus of Melkfabriek (BPD)
* **Oude Kraan**/creatieve corridor
* **Stadsblokken** (Kondor Wessels)

Om deze mogelijkheden verder te verkennen, starten we in de komende periode met enkele gesprekken met onder meer bedrijfsmakelaars en vastgoedeigenaren.

Om die gesprekken niet blanco in te gaan, hebben we het volgende programma van eisen en wensen opgesteld:

1. minimaal 3500 m^2 ruimte – liefst meer – niet noodzakelijkerwijs op 1 locatie
2. Geluidwerende voorzieningen (isolatie)
3. Omgeving die deze bestemming ziet zitten
4. Betaalbaar
5. Goed bereikbaar, zowel met auto (parkeren!) als met openbaar vervoer
6. 24 uur p.d. toegankelijk
7. Mogelijkheid voor muziekcafe met podium
8. Gezamenlijke ruimtes die ontmoetingen & interactie mogelijk maken
9. Flexibele werkplekken
10. Geschikte ruimtes voor onderwijsdoeleinden
11. Duurzaam (nice to have) – heeft ook relatie met 2 (isolatie)
12. Periode van 5-7 jaar. Ofwel een termijn die bepaalde investeringen (in de inrichting en aankleding) rechtvaardigt.

TOT SLOT

Wat Papendal is voor de Nederlandse top-sport, wordt Jacobiberg 2.0 voor de regionale muziekscene. De grond in de regio Arnhem is in muzikaal opzicht erg vruchtbaar gebleken. Er is sprake van een stevige 'humuslaag' van muzikaal talent. Wel is er winst te behalen in termen van het verder helpen van talent: oefenruimtes MET community & interactie MET scouting-functie MET exposure (Arnhem Live) MET relatie met podia (Luxor Live o.a.) MET coaching (zie hiervoor de suggesties van artists in residence en een summer/winterschool).

Een community van 100+ bands, muzikanten, DJ's en (muziekgerelateerde) professionals levert ook mogelijkheden op voor alternatieve inkomstenstromen. Verdiensten uit huur van oefenruimtes kunnen worden aangevuld met onder meer betaalde diensten voor muzikanten, zaalverhuur, organiseren van bedrijfsuitjes en verder uiteraard inkomsten uit een klein podium en ondersteunende horeca. Jacobiberg ontvangt subsidie van de gemeente vanuit de meerjaren-voorziening voor cultuur, maar wil daarnaast meer eigen, nieuwe inkomstenbronnen aan-boren. Op die manier komen we steviger op onze eigen benen te staan.

De grootste muzikale broedplaats van NL is niet alleen interessant voor de gemeente (in termen van city marketing en het vasthouden van crea-tief talent) maar ook voor wijken en (vastgoed) partijen die bezig zijn met gebiedsontwikkeling. De creatieve vibe van een Jacobiberg-achtige voorziening kan relevant zijn voor placemaking in een specifiek gebied. Die kans (voor een nieuwe locatie) willen we in de komende periode verkennen met zowel de gemeente (die wellicht een bepaalde wijk een impuls wil geven) en met ontwikkelaars die in Arnhem actief zijn.

M.M.V.

Met medewerking van:

Marijn de Valk	Luxor Live
Wout Kemkes	Donnerwetter
Gijs Frencken	gemeente Arnhem
Simon Mamahit	Poppunt GLD
Pieter Kwant	Plank
Doeko Pinxt	gemeente Arnhem
Winand v/d Velde	Jacobiberg
Imke Loeffen	Poppunt GLD
Angela Verkuijlen & Maike Fleuren	de Basis
Stefan Grond	gemeente Nijmegen
Karst Hagedoorn	Amvest
Allard Koers	ArtEZ
Tamar Oosterlaar	SLAK

NOTHING BEATS ‘DE BERG’

POPCENTRUM JACOBIBERG
Utrechtseweg 310, Arnhem * gebouw H02
0264422106 * info@jacobiberg.nl

Inleiding

Arnhem
Arnhem is de hoofdstad van de provincie Gelderland en ligt aan de rivier de Rijn waardoor het in de geschiedenis een strategische plek is geweest. Voor handelslieden tijdens de 13e eeuw, maar ook in tijden van WO2 speelde de stad een belangrijke rol.

Industriële veranderingen
Wij geloven dat de creatieve sector vanuit Arnhem op diverse manieren een bijdrage levert aan het welzijn van ten eerste dit gebied (Rijndistrict bevindt zich tussen Johan de Wittlaan, Oude Zevenaarseweg en Westervoortsedijk) en de stad. Het industrieel erfgoed wat zich hier jaren gehuisvest heeft is aan het veranderen. Het centrum van Arnhem zal deze richting op gaan rollen. Dit heeft te maken met natuurlijke grenzen, de Rijn, natuurgebied de Veluwe, voorsteden en dorpen als Velp en Oosterbeek zorgen ervoor dat de stad natuurlijk richting dit industriegebied gaat groeien. Echter is de grond vervuild en trekt de zware industrie langzaam weg uit het gebied. Er komt ruimte voor nieuwe invulling. Door de grote loodsen en ruimtes die vrij komen ontstaat er een uitgesproken open ruimte voor creatieve invulling, experiment, innovatieve ambities en ondernemerschap.

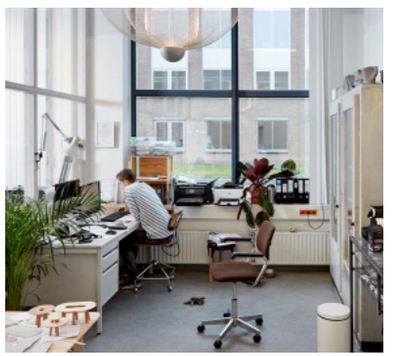
ArtEZ & het DNA van Arnhem maakstad
In het verlengde van de Rijn richting Oosterbeek ligt ArtEZ Hogeschool voor de kunsten. Een academie die studenten over de hele wereld trekt vanwege de ontwerp-



ArtEZ, Collectie Arnhem



Frank Kolkman, interaction designer



Studio Rick Tegelaar



Cobercofabriek



Arnhem na WO2



Coberco terrein met rechtsonder het oude van Ginkel

top-opleidingen die worden aangeboden. De culturele sector in Nederland/Arnhem wordt hiermee internationaal op de kaart gezet. De mensen die hier studeren kunnen zich in Arnhem vestigingen en (tijdelijk)werkzaam zijn. De ontwerpers die in Arnhem gevestigd zijn werken op nationaal en internationaal niveau.

Randstad en Nijmegen
We zien steeds meer aanwas uit de randstad richting Arnhem komen. Amsterdam en Rotterdam worden te duur om in te werken en wonen. Arnhem leidt aan het ‘second city syndroom’(A.J. Liebling 1952). We vechten al eeuwen voor bestaansrecht, maar het is bekend dat steden die dit ervaren een enorme veerkracht hebben (kijk naar hoe Arnhem na de WO zich ontwikkeld heeft). Dit gaat ook gepaard met onze profilering ten opzichte van Nijmegen. Met het cultureel stedelijk profiel: 025 Arnhem Nijmegen, hebben de grote culturele instellingen (CNA&CNN), gemeente en provincie hun krachten gebundeld.

Het ontwerpveld
Wonen, werken, leven in Arnhem in een maak-omgeving is niet voldoende. Elke ontwerper die in Arnhem woont heeft wel eens de vraag gekregen ‘waarom woon/werk je niet in de randstad?” De suggestie in deze vraag is wat heeft Arnhem eigenlijk te bieden? Een negatieve benaderingswijze voor een stad waar veel potentie is, maar waarin de kleinschaligheid en het provenciale als een nadeel worden gezien. Wij denken dat er inmiddels steeds meer ruimte komt om de potentie te laten zien. Onze drijfveer en doorzettingsvermogen zijn hierdoor gestimuleert, we moeten harder werken om te laten zien dat we er zijn, dat wat we maken mee gaat op niveau en dat we een eigen omgeving

kunnen creeren. Met ArtEZ als fundering waarin mensen worden opgeleid die binnen Nationale en Internationale grenzen te werken. En de gevestigde Arnhemse ontwerper is gewend te reizen en focus te creeren in haar/zijn doelen. We gaan erop uit waardoor we flexibel zijn en Arnhem is onze thuisbasis waar we kunnen terugtrekken om ons te ontwikkelen en experimenteren. Wij vinden wel dat er dan deze ruimte moet komen om ons te voeden en al deze kwaliteit te bundelen. Maar ook te laten zien wat we te bieden hebben.



De Kerk, Museum Arnhem

wie

<u>Draagvlak en start van de creative sector</u>
Om een goed draagvlak te creeeren is er een werkgroep van ±20 mensen uit het ontwerp veld samengesteld. Deze ambassdeurs zijn vertegenwoordigen hun eigen sector. De sectoren die gerepresenteerd worden zijn: Fashion design, Graphic Design, Interaction Design, Spoken Work/Creative Writing, Music, Urban, Product Design, Music en film. De mensen die deze sectoren vertegenwoordigen kunnen wisselen waardoor diverse netwerken worden aangesneden. Tevens zal de groep ongeveer 1 x per twee maanden samen komen om te kennis en ervaringen te delen. De groep is vertegenwoordiging van het ontwerpveld in Arnhem en voor ons een pijler van de behoeftes en evaringen.

Samen met Gemeente Arnhem onderzoeken we de mogelijkheden met betrekking tot bestemmingsplannen en vergunningen. Zodat we in een vroeg stadium inschatten wat wel en niet mogelijk is.



Klaas Kuiken



Konijnenvoer

werkgroep bedrijf	naam	sector
Studio Mockingbird	Rielle	cultureel organisator
Mensen zeggen dingen	Tim	spokenword
Bureau Ruimtekoers	Yosser	urbanplanning
Risowiso	Corine	print
Studio Dana Dijkgraaf	Dana	grafisch ontwerp
Studio Klaas Kuiken	Klaas	product ontwerp
Buro Bois	Suzanne	architectuur
Bart van den hoven		architectuur
Rozet	Kaboul vermijs	urban
Cultuur oost	Simon	urban
Visser&Meijenwaard	Vera&Steven	product design
Luxor	Robin	poppodium
Lavalu	Marielle	muziek
Syntax	Sjef&Oscar	muziek
Cafe Vrijdag	Ronald&Kimon	food&drinks
Konijnenvoer	Imane&Damian	vegan food
Luxor	Niels	food&drinks
Museum Arnhem	Saskia	beeldende kunst
Frank&Michiel	Frank&MIchiel	fine art
Machinery of Me	Rieke&Maarten	fine art
Overige partijen		
Gemeente Arnhem	Eline	
Michiel Broekhuizen advies	Michiel	horeca advies
SLAK	Pim	beheer
Schakel025	Esther	culturele kennis
Walter books	Krista	boekenwinkel en lezingen
Werkplaats Typografie	Anniek	
ArtEZ	Matthijs, Hendrik-jan, Martijn	

** De ideeen en namen uit dit plan mogen op een enkele manier gebruikt/gepubliceert worden door een derde partij zonder overleg met Sebastiaan Kramer of Annelou van Griensven.*

Initiators

Sebastiaan Kramer
Ervaren professional in business development met een focus op mode en de creatieve industrie. Met een persoonlijke interesse in strategische zaken en branding. Managing director bij Arnheim Fashion Group:
een bedrijf gespecialiseerd in creatief management, productie en ontwerp in de mode-industrie. Sebastiaan studeerde fashion aan ArtEZ en werkte afgelopen jaren samen met diverse opleidingen en organisaties. Hij is tevens docent en begeeft zich in diverse bestuurs omgevingen.

Annelou van Griensven
Een van de twee grafisch antropologen van het duo De Vormforensen. Een grafisch ontwerpstudio waarin Annelou beweegt tussen ideeen/inhoud en vormen. Ze initieeerde in 2011 het concept Dynamic Food, werkt graag hands-on en naast werk voor opdrachtgevers werkt ze aan eigen projecten waarin grafische tools en haar ideeen samen komen. Ze studeerde grafisch ontwerp aan ArtEZ en haar master design aan het Sandberg Instituut.

Beide initiators van het Rijndistrict geloven in het ontwerpen van een omgeving waarin deze je beinvloed en inspireerd om te ontwikkelen en je nieuwsgierigheid te stimuleren op een duurzame manier.



Sebastiaan Kramer



Annelou van Griensven



State of Fashion 2018



Machinery of me 2019



state of fashion



mensen zeggen dingen



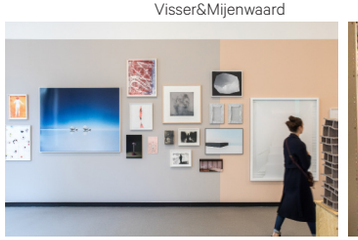
Werkplaats typografie



Visser&Mijenwaard



Luxor



pick me museum arnhem



Risowieso

Rijndistrict

wat





ruimte voor de makers-industrie
De tijd lijkt aangebroken om de stad duidelijker te gaan profileren als stad vol creativiteit, groen en vrije ontwikkel-ruimte. De Arnhemse creatieve maakindustrie heeft behoefte aan een geclusterde plek. Er zijn nog veel ondernemers uit het creatieve ecosysteem die versnipperd over de stad te vinden zijn. Arnhem mist een gebied waarin creatieve ondernemers van allerhande pluimage zich concentreren, een plek waar een continue energie van creativiteit en ideeën in de straten hangt van ‘s ochtends vroeg tot ‘s avonds laat.

een gebied die Arnhem maakstad vertegenwoordigen
Een gebied waar de ambitie, het plezier, ondernemerschap en vrijheid van creativiteit duidelijk zichtbaar is, waar ruimte is voor experiment, innovatie en maatschappelijke ontwikkeling.

‘t pé
Om een start te maken en te onderzoeken of we invulling kunnen geven aan een geclusterde ruimte willen we beginnen aan de rand van de binnenstad. Het oude van Ginkel pand is een mooi historisch gebouw, gelegen aan de Rijn en geeft ruimte en potentie voor een culturele invulling.Msbehoeftes liggen vanuit het publiek en de makers in de stad. Tevens zorgt een specifieke ruimte voor focus en zichtbaarheid.

waarom

de randstad naar Arnhem
Wij zien een verschuiving plaats vinden in



Richard Vijgen



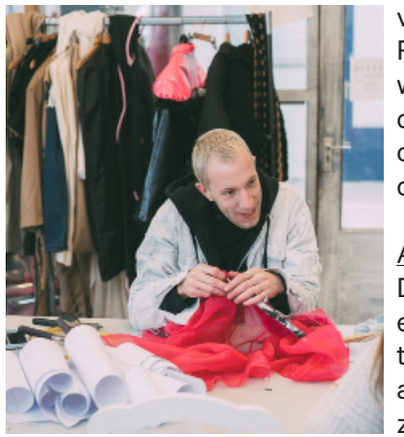
Solar shirt Pauline van Dongen



Sjaak Hullekes



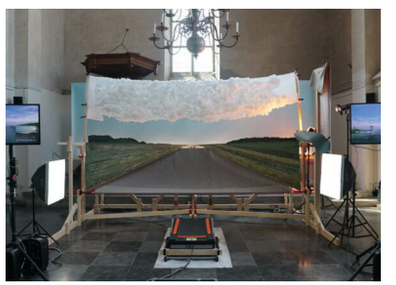
product design Arnhem



maison the faux



Collectie Arnhem



Frank&Michiel

vooral wonen, van mensen die vanuit de Randstad naar Arnhem verhuizen. De Randstad wordt voller en duurder waardoor er voor creatieven en start-ups minder mogelijkheden ontstaan om zich te kunnen vestigen en ontwikkelen.

ArtEZ als basis van ontwerp-DNA
Dankzij ArtEZ kan Arnhem zich ontwikkelen als een creatief dynamische stad. Centraal gelegen tussen Amsterdam en Dusseldorf en met veel afstudeerdend talent wat een positionering zoekt in het ontwerp veld.
Veel studenten en toekomstige ontwerpers komen naar Arnhem vanwege de kwaliteit van de opleidingen die Artez te bieden heeft. Echter denken wij (Sebastiaan Kramer en Annelou van Griensven) dat Arnhem nog veel potentie laat liggen in de profilering van Arnhem als maakstad. Op dit moment gebeurt er vooral veel naast elkaar dan met elkaar en wij denken dat dit te maken heeft met de verspreiding van de ontwerpers die zich wel vestigen in de stad.
Wij geloven in het bundelen van krachten en fysiek draagvlak creeren met doorstettingsvermogen en ambities.

Wij geloven dat de creatieve sector vanuit Arnhem op diverse manieren een bijdrage levert aan het welzijn van ten eerste dit gebied en de stad.

** De ideeen en namen uit dit plan mogen op een enkele manier gebruikt/gepubliceert worden door een derde partij zonder overleg met Sebastiaan Kramer of Annelou van Griensven.*

Drijfveren en motivatie:
- Ruimte geven om te ontwikkelen
- Potentieel te laten groeien.
- Zichtbaar maken wat Arnhem ‘maakstad’ is en te verbinden internationaal.
- Versterken van bestaande verbindingen en nieuwe leggen binnen de sector, binnen de omgeving van het gebied, nationaal en internationaal
- Het zichtbaar maken van deze verbindingen.
- Leegstand van grote industriële panden waar potentie is (buiten vergunningen en bestemmingsplannen) voor nieuwe werkplaatsen en horeca
- Arnhem breed op de kaart zetten. Door o.a. ArtEZ zijn er steeds meer internationale inwoners in Arnhem. Tevens zorgen de vastgoedprijzen in andere steden dat mensen van buiten Arnhem naar Arnhem verhuizen.
- relatief weinig bewoners, dus ruimte voor geluid, experiment en reuring



Rangeerterrein





Broekstraat



Veilingstraat



Rangeerterrein

<u>Ruimte voor ontwikkeling</u>

Eindhoven werkt al jaren aan een duidelijke profilering als designstad van Nederland. Zowel Arnhem als Eindhoven kennen internationaal goed aangeschreven kunstopleidingen (ArtEZ en de Design Academy) en zijn middelgrote provinciesteden (Arnhem telt 157.660 inwoners en Eindhoven telt 229.637 inwoners (Wikipedia, z.d.). Ze hebben daardoor een enorm voordeel op opleidingsinstituten in de grote wereldsteden aldus Lidewij Edelkoort (2004) “Minder seks, drugs en rock-’n-roll, maar meer concentratie op en meer compassie met het onderwerp van studie. Wat minder informatie ook waardoor de ideeën uit de student zelf moeten komen”. In hetzelfde artikel benadrukt Edelkoort dat “Deze regionale nesten van creativiteit hebben ons kleine land de laatste decennia geprofileerd en zullen in de toekomst nog grote bijdragen kunnen leveren aan de creatieve economie. Ik geloof dan ook in creativiteit als levensverzekering van individu en maatschappij”. Om de ‘levensverzekering’ goed af te kunnen sluiten kent Eindhoven het voormalige Phillips terrein Strijp S als een belangrijke thuishaven voor start-ups, creatieve entrepreneurs en, eens per jaar, de Dutch Design Week. Een industrieterrein als Strijp S heeft het voordeel van grote werkplaatsen tegen relatief lagere huurprijzen, zeer interessant voor (startende) ontwerpers en gerelateerde creatieve bedrijven. Arnhem kent vergelijkbare gebieden waaronder het Arnhemse Broek (Figuur 3.1). In België is Antwerpen de modestad bij uitstek. Die stad weet zich sinds de jaren 90 middels duidelijke branding zich internationaal op die manier te profileren. De stad heeft de compactheid en status als middelgrote stad op ‘C locatie’ weten om te zetten tot een onderscheidend karakter. Net als in Eindhoven, Arnhem maar zelfs ook Berlijn speelt in Antwerpen de lage vastgoed-/ huurprijs een belangrijke rol in het verwerven van start-ups in de mode(ontwerp)branche (Arnoldus, Van den Eijnden, De Groot & Nauta, 2009; Copercini, 2014).

waar

De binnenstad van Arnhem wordt omringt door verschillende creatieve gebieden. De creatieve corridor als slagader langs de Rijn en de zuidelijke binnenstad vol culturele centra als ArtEZ, Museum Arnhem, Rozet, Focus Filmtheater, het Stadstheater en Musis. Coehoorn centraal als ontwikkelgebied voor creatieve ondernemers, het modekwartier vol

ateliers en winkels van modeontwerpers en het creatieve bolwerk in het Spijkerkwartier dat daar al sinds jaar en dag te vinden is.
In het verlengde van deze creatieve corridor ligt het Rijn District. Vanuit de geschiedenis is dit een industriegebied en uitermate geschikt voor de maakindustrie van de creatieve sector. Dit gebied leent zich om Arnhem maakstad meer zichtbaar te maken op nationaal en internationaal niveau. De geschiednis van deze locatie en de nieuwe betekenis zijn verbonden met elkaar. Het gebied bevindt zich tussen de Coberco-fabriek, Kleefse Waard, De kleine Campus en Transformatorplein. Het zou dus een perfecte verbinder zijn om in de toekomst aansluiting te vinden.
Langzaam komt de stad op dit gebied af. Oosterbeek, Velp, De Veluwe en de Rijn (Arnhem Zuid) zijn de natuuurlijke grenzen waardoor in de toekomst de stad alleen nog richting dit industrie gebied kan groeien.
Waar op dit moment zwaar vervuilde grond, bestemmingsplannen en bestaande industrie een woonlocatie nog tegenhouden is er wel ruimte om te werken en te vertoeven aan de Rijn.
Het distrit leent zich uitermate voor verduurzaming van een groener gebied. Middels diverse mode intitatieven willen we hier op een innovatieve manier weer groen terug brengen en dit koppelen aan een eco-systeem waarin de maak (mode) industrie het groen gebruikt voor nieuwe collecties. Tevens samenwerkingen met bedrijven zoals Suez en/of S...., 2 switch zorgen dat hergebruik en bestaande afval stromen middels sociale arbeid nieuwe invulling geven aan het gebied, werkgelegenheid en de koppeling naar ontwerp.



Veilingstraat, Kledingbank



Het is tijd om te laten zien wat we in pacht hebben:
- groen en innovatie zijn speerpunten van gemeente en ontwerpers die in deze stad werken.
- duurzaamheid van de creatieve stad behouden door een plek te creëren waar bestaansrecht bevestigd wordt.
- leegstaande panden krijgen weer invulling en een nieuwe betekenis
- maatschappelijke betrokkenheid met de buurt en bestaande ondernemingen



Veilingstraat

Een culturele wederopbouw waarin we kunnen laten zien wat we in huis hebben.
We zijn niet een stad met één groot export-product, een zuid-as of multi-national als Philips, maar hebben enorm draagvlak op experiment, innovatie en duurzaamheid in de ontwerpsector.
Hierbij denken we aan ontwerpers (die experiment in hun praktijk gebruiken om nieuw werk te ontwikkelen) als: Richard Vijgen, Frank Kolkman, Spijkers en Spijkers, Sjaak Hullekes, Pauline van Dongen, Roos Meerman, RIck Tegelaar, Klaas Kuiken, Catalogtree, Frank&Michiel, Ineke Hans, Florentijn Hofman, Donna Verheijden, Floris Schoonerbeek, Humanoid, Elsien Ginghuis, Mieke Lucia van Hout, Arnout Visser, Bram de Groot, Syntax, Julius Thiessen, Visser&Meijwaard, Erik Stehmann,



Rijnkade

** De ideeen en namen uit dit plan mogen op een enkele manier gebruikt/gepubliceert worden door een derde partij zonder overleg met Sebastiaan Kramer of Annelou van Griensven.*

Pitch rondetafelgesprek gemeenteraad 3 februari 2021

Allereest wil ik mijn directeur-bestuurder Tamar Oosterlaar excuseren voor haar afwezigheid. Tamar is vanavond aanwezig bij een politieke avond over het Nijmeegse atelierbeleid maar sluit een volgende keer graag weer aan. Als adviseur beleid val ik vanavond in voor haar.

SLAK ateliers faciliteert al bijna 60 jaar creatieve makers, initiatieven en organisaties in Gelderland door het ontwikkelen, beheren en verhuren van (woon-)werkruimten, ruimten voor experiment, presentatieruimten en ontmoetingsruimten. Daarmee zijn wij de grootste en oudste atelierstichting van Nederland en een essentiële schakel in de keten van de creatieve industrie van Arnhem. Wij beheren in totaal circa 100 panden in Gelderland, waarvan 60 procent in Arnhem.

De actiepunten uit het rapport van Bureau BUITEN sluiten aan op onze ambities. Het tekort en de mismatch is een zaak waar wij sinds jaar en dag aan werken, dus het is goed dat deze nu ook formeel door de gemeente wordt gesignaleerd. We zijn daarom blij met de ambities van de gemeente om met extra middelen te zorgen voor een nog beter functionerend klimaat voor de culturele sector in Arnhem. Zoals bij ieder bekend staat dit klimaat op dit moment nog eens extra onder druk vanwege de coronacrisis. Tegelijkertijd neemt de druk op het vastgoed in de stad nog steeds toe.

Opdrachten, evenementen, tentoonstellingen en voorstellingen worden uit- of afgesteld. Met name de groep makers van podiumkunsten, zoals dans, theater en muziek, heeft het zwaar. En dat terwijl de inkomsten van makers voor de crisis al heel laag waren. Tegelijkertijd is er sprake van weinig leegstand in de panden die wij beheren. We zien dat makers hun werkruimtes koste wat kost willen behouden; het atelier is een van de weinige plekken waar nog ruimte is voor creativiteit. Daarnaast staat de creatieve werkruimte symbool voor het behoud van een professionele beroepspraktijk. Meer dan voorheen is de werkplek is dus een belangrijke strohalm voor makers.

In het plan van aanpak 'Huisvesting creatieve en culturele sector' wordt voorgesteld om jaarlijks 3.000 m2 beschikbaar te stellen en tevens 4 jaar lang een ton per jaar vrij te maken. Als deze middelen daadwerkelijk ingezet gaan worden dan zou dit een goede eerste basis zijn voor een bloeiend huisvestingsklimaat, hoewel het ten opzichte van het broedplaatsbeleid in Amsterdam maar een schijntje is. Wij vinden namelijk dat het beheer van gebouwen in de basis uit de exploitatie komen en dat daarmee een aanjagende rol voor zowel gemeente als haar partners in combinatie met projectmatige subsidies op dit moment voldoende zal zijn. We zijn wel benieuwd naar de manier waarop deze middelen dan vervolgens concreet worden ingezet. De instrumenten die de gemeente voorstelt zijn daarin een voorzet, maar wij hebben hier natuurlijk aanvullende ideeën over.*

Deze ideeën sluiten aan bij de ambities van SLAK. Dit voorjaar presenteren wij onze nieuwe meerjarenvisie. Wij maken op dit moment een professionaliseringsslag door, waarbij we de focus verleggen naar meer kwaliteit en regie. We willen dat onze ruimtes actief gebruikt worden en zichtbaar zijn. Ons toewijzingssysteem gaat op de schop en we sluiten nieuwe allianties met woningbouwcorporaties, beleggers en projectontwikkelaars. We zullen nog meer projecten aangaan zoals de Vlindertuin op de Geitenkamp, de atelierwoningen aan de Kleine Oord, CPO-projecten zoals op Saksen Weimar en placemakings-projecten zoals aan de Koningsweg. Op dit moment zijn wij bijvoorbeeld onder andere bezig met een plan voor het voormalige Van Ginkel-pand aan de Nieuwe Kade in samenwerking met projectontwikkelaar BPD, een groot pand aan de Koningstraat in samenwerking met en een particuliere eigenaar en de realisatie van atelierwoningen op het Roermondsplein in samenwerking met Portaal. Dit zijn allemaal projecten met een lange adem, maar met veel perspectief.

Kortom, wij blijven dus graag in gesprek met de gemeente, want als belangrijkste partner op het gebied van huisvesting van creatieven zitten wij heel dicht bij de praktijk. Wij kunnen daarbij optreden als onafhankelijk adviseur.

SLAK ateliers, februari 2021

BEHANDELRESULTAAT

RONDETAFELGESPREK 3 FEBRUARI 2021

GEMEENTE Arnhem

Plan van Aanpak huisvesting creatieve en culturele sector 2021-2024

Documentnummer:	
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Dhr. De Vroome

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Kraaijenbrink (AC), Combée (VVD), Van Dillen (CDA), Loor (D66), Gemici (GL), Greving (PvdA), Zijlstra (ChristenUnie), Eliëns (Partij voor de Dieren) en Hobbelen (AOP). De fracties van de PPV, Denk/VA en de SP waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
Na een korte pitch door alle deelnemers, vond aan de hand van vragen van de woordvoerders een gesprek plaats waarbij de amateurkunst, de invulling van leegstaand vastgoed (al dan niet binnen de gemeentelijke organisatie), de vraag wat Arnhem als stad wil zijn, het belang van kunst en cultuur voor de stad, de financiën etc. aan bod kwam.

Deelnemers aan het rondetafelgesprek:

	Naam	Namens
	Pim Coenen	SLAK
	Stefan Rebergen	Jacobiberg
	Laurien Timmermans	ArtEZ conservatorium
	Elke Makowski	De Vloer
	Annelou van Griensven	Vormgever / De Vormforensen
	Anook Cleonne	Kunstenaar
	Rob Voerman	Kunstenaar

Vier deelnemers hebben inmiddels een schriftelijke inbreng geleverd:
De Vloer, school voor podiumkunsten; Toekomstvisie Jacobiberg, De Vormforensen "project plan Rijndistrict", de pitch van het SLAK. Alle bijdragen zijn aan de vergaderstukken toegevoegd.

Conclusie
De voorzitter bedankt alle aanwezigen voor hun waardevolle inbreng en geeft aan dat het voorstel wordt doorgeleid naar de Meningsvorming-1 behandeling op een van de volgende Politieke Avonden.

De raadsadviseur,

E.J.S. Dirksen

De voorzitter,

K. K. Kalthoff

Titel/onderwerp: # Plan van aanpak Omgevingsplan Arnhem

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Klaas van Haaften
Portefeuillehouder:	Cathelijne Bouwkamp	Telefoonnr:	377 4511
		E-mailadres:	klaas.van.haaften@arnhem.nl;
Doel activiteit	Informerend (I) / Meningsvormend (M1)		
Toelichting	**Inhoud** Het plan van aanpak omgevingsplan is een document waarin beschreven wordt hoe Arnhem gaat komen tot één omgevingsplan; een forse klus waar we de komende jaren nog zoet mee zullen zijn. De regels van 150 bestemmingsplannen, 8 verordeningen en ongeveer 200 rijksregels moeten immers worden samengevoegd in één document. En daar komen allerlei beleidsmatige keuzes bij. Het plan van aanpak bevat 10 beslispunten waarmee uitgangspunten worden vastgelegd om de transitie vorm te geven. Het gaat hier bijvoorbeeld om de keuze om de transitie uit te werken via thematische wijzigingsbesluiten, een opdracht aan het college te verlenen om praktische spelregels voor participatie uit te werken en een delegatiebesluit voor te bereiden om meer bevoegdheid bij het college neer te leggen bij kleinere planologische wijzigingen. **Verhouding tot andere processen** Het komen tot een nieuw omgevingsplan is één van de processen die behoren bij de invoering van de nieuwe omgevingswet. Die wet staat gepland voor in werkingtreding op 1 januari 2022. Een ander belangrijk onderdeel daarvan is het vaststellen van een omgevingsvisie (voorheen werd dat een structuurvisie genoemd) voor de hele stad. Daarover wordt binnenkort een debatavond georganiseerd met de raad. **Proces** Het plan van aanpak omgevingsplan is eerder kort besproken in de raadswerkgroep omgevingswet en er heeft een technische briefing plaatsgevonden in de raadskamer. Hierdoor wordt de raadskamer geacht voldoende geïnformeerd te zijn. Na instemming met dit plan van aanpak zullen er nog meer uitwerkingsbesluiten hiervan naar de raad komen.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen of het voorstel kan worden doorgeleid naar de M2 of de besluitvormende vergadering.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	<u>Informatieve sessie</u> Er zal één inspreker komen inspreken, de heer Barends namens het Kennisnetwerk Arnhem Nijmegen. Na een betoog van maximaal vijf minuten is er gelegenheid voor het stellen van vragen. <u>Vergaderorde M1</u> GEWIJZIGDE vergaderorde meningsvorming 1: Op 14 oktober 2020 besloot de Agendacommissie om de de vergaderorde in de raadskamers bij M1 vergaderingen aan te passen, er wordt in twee termijnen vergaderd. - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle		

	termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.			
Bijlagen				

Raadsvoorstel "Plan van Aanpak omgevingsplan Arnhem"			
Bijlage - Plan van Aanpak omgevingsplan Arnhem 3 november 2020			

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 523117

Onderwerp: Plan van Aanpak omgevingsplan Arnhem

Voorstel

1. Te kiezen voor een transitie waarin raad en college via thematische wijzigingsbesluiten stap voor stap toewerken naar één omgevingsplan voor de hele gemeente

2. Vast te houden aan het principe dat de raad wijzigingen van het omgevingsplan vaststelt met uitzondering van:
    1. Beleidsneutrale thema's
    2. Reeds verleende vergunningen
    3. Kleinere ontwikkelingen
    4. Regels die voortvloeien uit vastgestelde raadskaders
    5. Instructieregels vanuit de provincie of het rijk
    6. Huidige wijzigingsbevoegdheden en uitwerkingsplichten

3. Het college opdracht te verlenen om de genoemde gevallen onder beslispunt 2 nader te concretiseren, een delegatiebesluit voor te bereiden en dit voorstel in 2021 ter besluitvorming voor te leggen aan de gemeenteraad

4. Niet vooraf te kiezen voor een beleidsneutrale of beleidsrijke transitie, maar dit per thematisch wijzigingsbesluit te bepalen

5. In het omgevingsplan uitnodigingsplanologie te verankeren door:
    1. bij de verschillende thematische wijzigingen meer activiteiten vergunningsvrij te maken
    2. bij vergunningverlening meer ruimte te bieden aan initiatieven als daar iets tegenover staat

6. Vast te houden aan het principe dat de raad bij grote (bouw)initiatieven die in strijd zijn met het omgevingsplan zijn invloed kan blijven uitoefenen door aan te sluiten bij de huidige werkwijze die we hanteren bij de Verklaring Van Geen Bedenkingen (VVGB)

7. Het college opdracht te verlenen om in overeenstemming met het besluit onder 6 een voorstel voor het bindende adviesrecht voor te bereiden dat aansluit bij het gedachtengoed van de VVGB en dit voorstel in 2021 ter besluitvorming voor te leggen aan de gemeenteraad

8. Het college opdracht te verlenen om praktische spelregels voor participatie bij het wijzigen van het omgevingsplan op te stellen en dit voorstel in 2021 ter besluitvorming voor te leggen aan de gemeenteraad

Arnhem GEMEENTE

9. Het college opdracht te verlenen om een voorstel voor te bereiden over welke Bruidsschatregels we kunnen schrappen nadat de Omgevingswet in werking treedt en dit voorstel in 2021 ter besluitvorming voor te leggen aan de gemeenteraad

10. Relevante bruidsschatregels per thema af te stemmen met onze bestaande regelgeving en deze via thematische wijzigingen van het omgevingsplan juridisch te verankeren.

Inleiding

De transitie naar één omgevingsplan is een klus waar we de komende jaren nog even zoet mee zijn. Het betekent dat we onze regels van bijna 150 bestemmingsplannen, zeker 8 verordeningen en naar verwachting 200 rijksregels samen gaan voegen in één nieuw document. De transitie betekent niet alleen dat we regels gaan integreren en harmoniseren maar ook digitaliseren. Daarnaast gelden er na 1 januari 2022 nieuwe procedurele en inhoudelijke eisen voor (de aanpassing van) een omgevingsplan.

Voor deze transitie zijn de komende jaren heel veel raadsbesluiten nodig, zowel in de voorbereiding als in de uitvoering. We willen een soepele en succesvolle overgang. Daarvoor is afstemming in deze besluitvorming essentieel. Het plan van aanpak dat voor u ligt voorziet hierin. Het kan beschouwd worden als het fundament onder de transitie. Met dit fundament zorgen we dat we op een goede manier kunnen toewerken naar één samenhangend, inzichtelijk en gebruiksvriendelijk omgevingsplan.

Met het vaststellen van dit plan van Aanpak besluit de raad over:

- de inhoudelijke uitgangspunten die ervoor zorgen dat Arnhem straks beschikt over een samenhangend, inzichtelijk en gebruiksvriendelijk omgevingsplan.
- de procesmatige uitgangspunten die ervoor zorgen dat de transitie vlot en soepel verloopt. Met zo min mogelijk overlast voor inwoners en ondernemers en een goede spreiding van de werkzaamheden.
- de kaders voor de besluiten die de raad in 2021 moet nemen om vanaf 1 januari 2022 met het omgevingsplan van rechtswege te kunnen werken en dit om te bouwen tot uiteindelijke één omgevingsplan voor de hele gemeente.

Beoogd effect

Een soepele en succesvolle overgang naar één samenhangend, inzichtelijk en gebruiksvriendelijk omgevingsplan door vooraf de inhoudelijke en procesmatige kaders voor de transitie vast te leggen.

Argumenten

1.1 **Een stapsgewijze aanpak maakt de transitie beheersbaar**
In een Omgevingsplan komen zo veel regels samen dat het onmogelijk is om in één keer een omgevingsplan op te stellen. Vandaar dat de wetgever het ook heeft over een transitie waar we als gemeente tot 2029 de tijd voor hebben. Wij stellen u voor een gebiedsgerichte thematische transitie te hanteren. We bouwen dan het omgevingsplan per thema op (bodem, erfgoed, water, bouwen et cetera) en maken per thema onderscheid per gebied als de opgaven daar om vragen.

Een uitgebreide motivering van deze aanpak vindt u in **paragraaf 3.3** van het bijgevoegde Plan van Aanpak.

2.1 + 3.1 **Door delegatie kan zorgvuldige besluitvorming blijven bestaan maar sneller plaatsvinden**

In algemene zin blijft de rol van de gemeenteraad bij het omgevingsplan onder de Omgevinsgwet in grote lijnen hetzelfde. De gemeenteraad stelt nu bestemmingsplannen vast en stelt straks ook wijzigingen van het omgevingsplan vast. Wel biedt de Omgevingswet de mogelijkheid op bepaalde wijzigingen te delegeren aan het college. Om de raad niet te belasten met teveel besluiten en besluitvorming sneller te kunnen laten plaatsvinden, stellen we dit voor de genoemde gevallen voor. In de loop van 2021 doen we een voorstel aan de raad met daarin een lijst van gevallen waarvoor het college bevoegd wordt gemaakt om wijzigingen van het omgevingsplan door te voeren. Het doel hiervan is het ontlasten van de raad, snellere besluitvorming en betere dienstverlening (zie hiervoor ook 1.1 onder het kopje kanttekeningen en risico's).

Een uitgebreide motivering van deze aanpak vindt u in **paragraaf 3.6** van het bijgevoegde Plan van Aanpak.

4.1 **We kijken per thema welke kansen er liggen om onze regelgeving te verbeteren**

Bij ieder wijzigingsbesluit kijken we of de regels die we overzetten naar het omgevingsplan verbeterd kunnen worden. Het is echter niet zinvol om op voorhand een keuze te maken voor een beleidsneutrale of beleidsrijke aanpak. Deze keuze is afhankelijk van verschillende factoren. Regels die recentelijk door de raad zijn vastgesteld en waar een participatietraject aan vooraf is gegaan kunnen hoogstwaarschijnlijk beleidsneutraal overgaan in het omgevingsplan. Maar er zijn ook thema's die als gevolg van nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen vragen om een beleidsrijke aanpak.

Een uitgebreide motivering van deze aanpak vindt u in **paragraaf 3.4** van het bijgevoegde Plan van Aanpak.

5.1 **Hiermee geven we meer ruimte aan initiatieven uit de samenleving en zorgen we tegelijkertijd voor betere plannen.**

De Omgevingswet heeft als uitgangspunt dat gemeenten meer ruimte moeten bieden aan initiatieven uit de samenleving (uitnodigingsplanologie). De wetgever ziet het omgevingsplan als een belangrijk instrument om deze ruimte te bieden. Vertrouwen is hierbij het sleutelbegrip. We houden vast aan de balans tussen ontwikkelen en beschermen die we hanteren in onze huidige bestemmingsplannen. We verrijken ons plan verder door uitnodigingsplanologie verder te verankeren. Dit betekent meer vergunningsvrij en meer binnenplanse afwijkingsmogelijkheden volgens het 'voor wat hoort wat' principe (Door de aanplant van een boom kunnen we een grotere uitbouw toestaan). We noemen dit beloningsplanologie. Bij deze aanpak hanteren we een gebiedsgerichte benadering. Hierbij kijken we per wijk of buurt welke ruimte er is en welke extra maatregelen nodig zijn (tegengaan hittestress, meer natuur, verbeteren leefomgeving). De ambities en doelstellingen uit de omgevingsvisie en de programma's zijn hierin leidend.

Een uitgebreide motivering van deze aanpak vindt u in **paragraaf 3.5** van het bijgevoegde Plan van Aanpak.

6.1 + 7.1 **Zo behoudt de Raad zijn invloed bij grote projecten**

Naast een wijziging van het omgevingsplan is het ook na de inwerkingtreding van de Omgevingswet mogelijk om aan initiatieven die afwijken van het omgevingsplan medewerking te verlenen. Dit kan door middel van een buitenplanse omgevingsvergunning. Net als nu is het college voor deze afwijking het bevoegd gezag. De huidige wet schrijft nu voor dat de raad kan bepalen in welke gevallen een verklaring van geen bedenkingen van de Raad nodig is. Onder de nieuwe wet wordt de verklaring van geen bedenkingen vervangen door het adviesrecht.

Omdat de huidige werkwijze in de huidige praktijk goed werkt, stellen we voor deze werkwijze onder de Omgevingswet te handhaven. In de loop van 2021 leggen we de kaders voor het bindende adviesrecht voor aan de gemeenteraad.

Een uitgebreide motivering van deze aanpak vindt u in **paragraaf 3.6** van het bijgevoegde Plan van Aanpak.

8.1 **Participatie levert een goede bijdrage aan besluitvorming**

Participatie is een belangrijk uitgangspunt van de Omgevingswet. De Omgevingswet zelf laat de invulling van participatie verder vrij maar in februari 2020 is in de Eerste Kamer een motie aangenomen. Deze motie verplicht gemeenten, provincies en waterschappen om participatiebeleid op te stellen waarin vastgelegd wordt hoe participatie wordt vormgegeven en welke eisen daarbij gelden. Om bij het wijzigen van het omgevingsplan de stad te betrekken, stellen we heldere en praktische spelregels voor participatie op. Daarbij sluiten we aan bij het projectvoorstel van de raadswerkgroep 'Aan de slag met Burgerparticipatie' en evalueren we eerdere participatietrajecten.

Een uitgebreide motivering van deze aanpak vindt u in **paragraaf 3.6** van het bijgevoegde Plan van Aanpak.

9.1 **Dit draagt bij aan onze dienstverlening**

Met de komst van de Omgevingswet krijgen we als gemeente ongeveer 600 regels die nu nog landelijk gelden cadeau. Dit gebeurt in de vorm van een 'bruidsschat'. Bij de inwerkingtreding landen deze regels automatisch allemaal in het tijdelijk omgevingsplan. Om onnodige regelgeving te voorkomen, stellen we voor om de regels uit de bruidsschat die niet van toepassing zijn in onze gemeente te schrappen.

Een uitgebreide motivering van deze aanpak vindt u in **paragraaf 3.7** van het bijgevoegde Plan van Aanpak.

10.1 **Een samenhangend, inzichtelijk en gebruiksvriendelijk omgevingsplan kan niet zonder afgestemde regelgeving**

We stemmen de relevante regels uit de bruidsschat af met onze bestaande regels uit de diverse verordeningen en in onze bestemmingplannen. In principe is ons eigen beleid hierbij leidend. Afstemming vindt plaats door de verschillende regels uit de bruidsschat, de verordeningen en de bestemmingsplannen onder te brengen in verschillende thema's. Denk bijvoorbeeld aan een thema bomen, bijgebouwen of bodem.

Een uitgebreide motivering van deze aanpak vindt u in **paragraaf 3.8** van het bijgevoegde Plan van Aanpak.

Kanttekeningen en risico's

1.1 **Onze digitale dienstverlening kan in een tijdelijke dip komen**
Uiteindelijk leidt het Omgevingsplan tot een impuls in onze (digitale) dienstverlening. De verwachting is echter wel dat de (digitale) raadpleegbaarheid van onze regelgeving tijdens de transitiefase onder druk kan komen te staan. Om een tijdelijke verslechtering in onze dienstverlening te voorkomen zorgen we dat we beleidsneutrale regels zo snel mogelijk kunnen overzetten (delegatie aan het college) en prioriteit geven aan regels die samenhangen met veelvoorkomende activiteiten zoals het bouwen van bijgebouwen.

4.1 **We lopen vooruit op de vaststelling van de omgevingsvisie**
De samenleving staat niet stil en we maken als gemeente constant nieuw beleid en nieuwe regels. Ook de omgevingsvisie, die naar verwachting in Q3 2021 ter besluitvorming aan uw raad wordt voorgelegd, heeft gevolgen voor het omgevingsplan. Dit raadsvoorstel anticipeert echter niet op nieuw beleid en nieuwe regelgeving.
Het doel van dit PvA is het zorgen voor samenhang in de transitie. Dit door vooraf de kaders voor deze operatie vast te leggen. Door nu al aan de slag te gaan met de voorbereidende stappen die voortvloeien uit dit besluit zijn we in staat om straks de doelen uit de visie sneller te vertalen in het omgevingsplan. Voor een overzicht van de besluitvorming van de verschillende instrumenten in de tijd en de relaties daartussen verwijzen we u naar de integrale planning in paragraaf 4.5 van het Plan van Aanpak.

5.1 **De gevolgen van de structurele effecten zijn nog onzeker**
Het is op dit moment nog niet in te schatten wat de gevolgen zijn van het toekomstige omgevingsplan op onze leges en handhaving. Door onze stapsgewijze aanpak kunnen we deze effecten per wijzigingsbesluit inschatten. Daarnaast volgen we de bevindingen van andere gemeenten op dit vlak en de inzichten van de VNG

Participatie

Voorbereiding
Naast de gemeentelijke ambtelijke organisatie heeft dit Plan van Aanpak mede gestalte gekregen door inzet van de ODRA, de raadswerkgroep Omgevingswet, de raadswerkgroep Aan de slag met Burgerparticipatie, de VNG, het programma Aan de slag met de Omgevingswet, Geonovum en de gemeenten Deventer en Nieuwegein.

Uitvoering
Onderdeel van het Plan van Aanpak is het opstellen van spelregels voor participatie bij het wijzigen van het omgevingsplan of het verlenen van vergunningen. We willen toewerken naar een gelijkwaardig speelveld voor initiatiefnemers, gemeente en andere betrokkenen. Hiervoor leggen we in 2021 een voorstel aan uw raad voor. Verder verwijzen we naar beslispunt 8 en **paragraaf 3.9** van het bijgevoegde Plan van Aanpak waarin een uitgebreide motivering over participatie is opgenomen.

Financiën

Eenmalige kosten
Om de implementatie van de Omgevingswet voor te bereiden in lijn met de wettelijke vereisten en het vastgestelde ambitieniveau is voor de periode 2019-2024 € 2.225.000,- beschikbaar gesteld. Dit is vastgesteld in de perspectiefnota 2020-2023 en hier wordt ook naar verwezen in de raadsbrief invoering omgevingswet van 02-07-2019. De uitvoering van dit plan van aanpak is integraal onderdeel van deze implementatie en de kosten hiervoor worden gedekt uit deze middelen.

Structurele kosten
Naast de invoeringskosten kan het ook zijn dat de nog nieuw op te stellen regels in het omgevingsplan invloed hebben op de structurele inkomsten en kosten van de gemeente Arnhem. Welke invloed dit gaat zijn en welke gevolgen dit heeft is op dit moment nog niet in te schatten.

Op basis van de gekozen lijn is het niet te verwachten dat er binnen de gemeente Arnhem drastische wijzigingen in de opzet van de regels zullen komen.

Door de gefaseerde thematische transitie die we in de gemeente Arnhem voor staan, krijgen we ook stapsgewijs inzicht in de concrete gevolgen voor leges en handhaving. Welke we dan op dat moment bij de raad in beeld kunnen brengen.

Uitvoering

Voor de uitvoering van dit raadsvoorstel verwijzen we u naar hoofdstuk 4 van het Plan van Aanpak. In dit hoofdstuk is de marsroute beschreven. Deze route bestaat uit drie fases waarvan de eerste twee het meest van belang zijn. De eerste fase richt zich op 2021 waarin we alle voorbereidende besluiten zoals opgenomen in dit voorstel aan uw raad voorleggen. De tweede fases richt zich op de jaren na de inwerkingtreding van de Omgevingswet. In deze fase gaan we aan de slag met de daadwerkelijke transitie door stap voor stap thema's toe te voegen aan het omgevingsplan.

Communicatie

Dit voorstel ziet toe op een voorbereidende stap in de implementatie van de Omgevingswet. Het heeft geen directe gevolgen voor onze inwoners, ondernemers of maatschappelijke partners. Een communicatieparagraaf is op dit moment niet nodig. Verder verwijzen we u naar het kopje Participatie.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad
- Raadsvoorstel Plan van Aanpak omgevingsplan Arnhem
- Plan van Aanpak omgevingsplan Arnhem 3 november 2020

Ter inzage stukken voor gemeenteraad
- Raadsvoorstel Plan van Aanpak omgevingsplan Arnhem
- Plan van Aanpak omgevingsplan Arnhem 3 november 2020

RAADSVOORSTEL

Besluit van	10 november 2020
Zaaknummer	523117

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 10 november 2020,

gelet op artikel cc van de Gemeentewet;

besluit:

1. Te kiezen voor een transitie waarin raad en college via thematische wijzigingsbesluiten stap voor stap toewerken naar één omgevingsplan voor de hele gemeente

2. Vast te houden aan het principe dat de raad wijzigingen van het omgevingsplan vaststelt met uitzondering van:
    a. Beleidsneutrale thema's
    b. Reeds verleende vergunningen
    c. Kleinere ontwikkelingen
    d. Regels die voortvloeien uit vastgestelde raadskaders
    e. Instructieregels vanuit de provincie of het rijk
    f. Huidige wijzigingsbevoegdheden en uitwerkingsplichten

3. Het college opdracht te verlenen om de genoemde gevallen onder beslispunt 2 nader te concretiseren, een delegatiebesluit voor te bereiden en dit voorstel in 2021 ter besluitvorming voor te leggen aan de gemeenteraad

4. Niet vooraf te kiezen voor een beleidsneutrale of beleidsrijke transitie, maar dit per thematisch wijzigingsbesluit te bepalen

5. In het omgevingsplan uitnodigingsplanologie te verankeren door:
    a. bij de verschillende thematische wijzigingen meer activiteiten vergunningsvrij te maken
    b. bij vergunningverlening meer ruimte te bieden aan initiatieven als daar wat tegenover staat

6. Vast te houden aan het principe dat de raad bij grote (bouw)initiatieven die in strijd zijn met het omgevingsplan zijn invloed kan blijven uitoefenen door aan te sluiten bij de huidige werkwijze die we hanteren bij de Verklaring Van Geen Bedenkingen (VVGB)

7. Het college opdracht te verlenen om in overeenstemming met het besluit onder 6 een voorstel voor het bindende adviesrecht voor te bereiden dat aansluit bij het gedachtengoed van de VVGB en dit voorstel in 2021 ter besluitvorming voor te leggen aan de gemeenteraad

GEMEENTE Arnhem

8. Het college opdracht te verlenen om praktische spelregels voor participatie bij het wijzigen van het omgevingsplan op te stellen en dit voorstel in 2021 ter besluitvorming voor te leggen aan de gemeenteraad

9. Het college opdracht te verlenen om een voorstel voor te bereiden over welke Bruidsschatregels we kunnen schrappen nadat de Omgevingswet in werking treedt en dit voorstel in 2021 ter besluitvorming voor te leggen aan de gemeenteraad

10. Relevante bruidsschatregels per thema af te stemmen met onze bestaande regelgeving en deze via thematische wijzigingen van het omgevingsplan juridisch te verankeren.

De griffier, De voorzitter,



Plan van Aanpak

omgevingsplan Arnhem

Samen bouwen aan Arnhem

3 november 2020

Inhoudsopgave aanpak omgevingsplan Arnhem

Inhoud

1. Inleiding 7
1.1. Doel van dit Plan van Aanpak 7
1.2. Hoe is dit Plan van Aanpak tot stand gekomen? 10
1.3. Leeswijzer 11
2. Rol van het omgevingsplan binnen de Omgevingswet 12
2.1. Een stukje theorie 12
2.2. De instrumenten op een rij 14
2.3. Belang van de beleidscyclus in dit PvA 17
3. Uitgangspunten en raadsbesluiten omgevingsplan 19
3.1 Uitgangspunten wetgever transitie naar één omgevingsplan 19
3.2.Welke afwegingen zijn er eigenlijk? 20
3.3. Fasering: Thema voor thema of gebied voor gebied 21
3.4. Transitie: Beleidsneutraal of beleidsrijk 23
3.5. Regelstelling: Beschermend of uitnodigend 24
3.6. Besluitvorming: Sneller of verder 28
3.7Rijksregels bruidsschat: integraal overnemen of wijzigen? 35
3.8 Verordeningen: Alles of op onderdelen? 37
3.9. Dienstverlening: loket of totaal digitaal 37
3.10. Overige besluiten 39
4. Marsroute 44
4.1 Eigenlijk zijn we in 2018 al gestart 44
4.2 Voorbereidingsfase 2020-2021 46
4.3 Transitiefase (2022-2025) 51
4.4 Beheerfase (na 2025) 54
4.5 Relatie beslismomenten o-plan, o-visie en o-programma's 55



1. Inleiding

Op 1 januari 2022 treedt de Omgevingswet in werking. Deze wet verplicht ons om regelgeving voor de fysieke leefomgeving[1] te integreren in één omgevingsplan. De transitie naar één gemeentedekkend omgevingsplan is een grote operatie waarvoor geen blauwdruk bestaat. Gemeenten mogen zelf bepalen hoe ze hun omgevingsplan willen vormgeven en in welk tempo ze dat doen. In dit document beschrijven en onderbouwen we onze aanpak en de (raads)besluiten die hiervoor nodig zijn.

Met het uitvoeren van dit Plan van Aanpak geven we gevolg aan de verbeterdoelen van de Omgevingswet. Dit doen we door te zorgen voor meer inzicht, samenhang, gebruiksgemak en maatwerk in ons lokale omgevingsrecht. Daarnaast zorgen we voor betere en snellere procedures met heldere spelregels voor participatie.

1.1. Doel van dit Plan van Aanpak

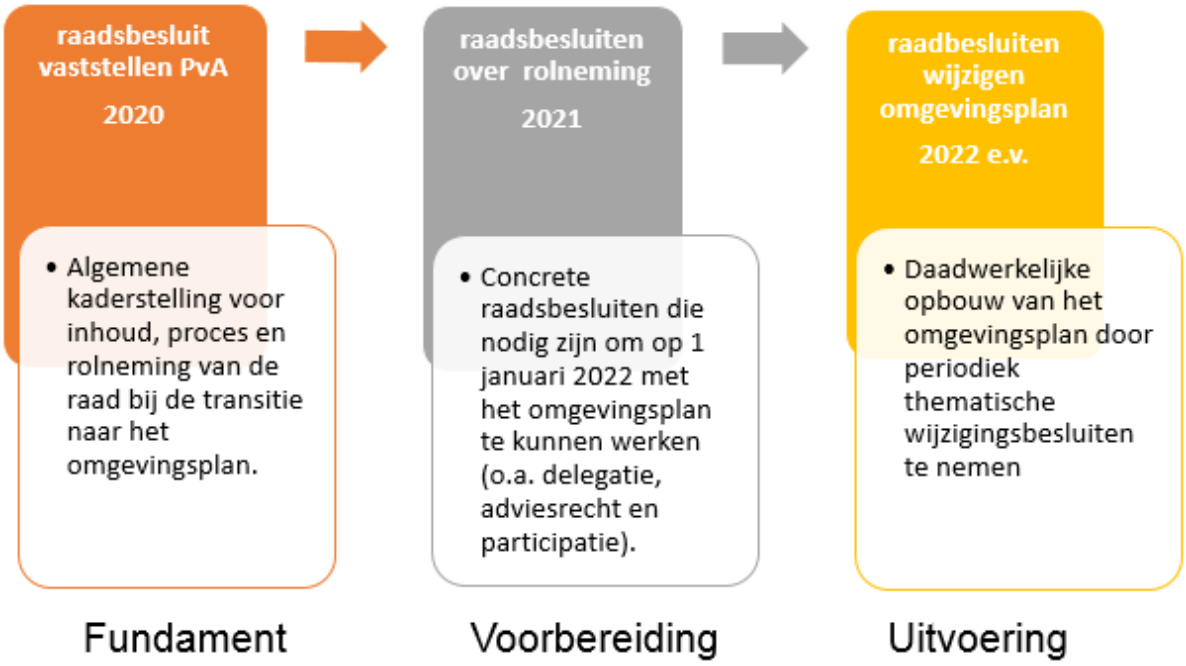
Dit Plan van Aanpak geeft ons houvast bij de transitie naar één omgevingsplan voor de hele gemeente Arnhem. Wanneer we aan de slag gaan met deze 'verbouwing' blijft de winkel gewoon open. Dat betekent dat we (digitaal) moeten kunnen blijven toetsen aan onze regels, vergunningen moeten kunnen verlenen en het omgevingsplan tussentijds moeten kunnen wijzigen als nieuwe ontwikkelingen of maatschappelijke ontwikkelingen daarom vragen. Een vlotte verbouwing met zo min mogelijk overlast voor onze inwoners en ondernemers vraagt om een goede voorbereiding.

Met het vaststellen van dit Plan van Aanpak besluit de raad over:

- de inhoudelijke uitgangspunten die ervoor zorgen dat Arnhem straks beschikt over een samenhangend, inzichtelijk en gebruiksvriendelijk omgevingsplan voor de hele gemeente;
- de procesmatige uitgangspunten die ervoor zorgen dat de transitie vlot en soepel verloopt met zo min mogelijk overlast voor inwoners en ondernemers en een goede spreiding van de werkzaamheden in de tijd;
- de kaders voor de besluiten die de raad in 2021 moet nemen om op 1 januari 2022 met het omgevingsplan van rechtswege[2] te kunnen werken en dit om te bouwen tot uiteindelijke één omgevingsplan voor de hele gemeente.

[1] De wetgever geeft geen exacte definitie van de fysieke leefomgeving maar geeft wel aan dat het in ieder geval gaat over bouwwerken, infrastructuur, water(systemen), bodem, lucht, landschappen, natuur en cultureel erfgoed. In Arnhem scharen we mobiliteit, een gezonde leefomgeving, duurzaamheid, klimaatadaptatie, biodiversiteit en circulariteit ook onder de fysieke leefomgeving.
[2] Op 1 januari 2022 beschikken we automatisch over een omgevingsplan van rechtswege. Dit plan bestaat uit al onze bestemmingsplannen aangevuld met een aantal voormalige rijksregels die we van het rijk cadeau krijgen (de bruidsschat). In paragraaf 3.1 gaan we hier nader op in.

Dit plan van aanpak vormt daarmee het fundament voor de verdere besluiten die nodig zijn om te komen tot één omgevingsplan.



Figuur 1: Dit PvA legt de basis voor de verdere besluiten die straks samen zorgen voor één omgevingsplan

Stelt de raad straks in één keer het omgevingsplan vast?

De omgevingswet gaat ervan uit dat de gemeenteraad het omgevingsplan vaststelt. Formeel klopt dit natuurlijk maar in de praktijk gaat dit nooit gebeuren. Op 1 januari 2022 beschikt onze gemeente automatisch over een 'omgevingsplan van rechtswege'. Dit 'omgevingsplan van rechtswege' gaan we vervolgens stap voor stap ombouwen in het Arnhemse omgevingsplan. Hiervoor zijn de komende jaren talloze raadsbesluiten nodig, zowel in de voorbereiding als in de uitvoering. Voor een soepele en succesvolle overgang is afstemming in deze besluitvorming essentieel. Dit plan van aanpak voorziet hierin en kan beschouwd worden als het fundament onder de transitie. Met dit fundament zorgen we er samen voor dat we de verbeteringen die we willen doorvoeren goed kunnen borgen in het omgevingsplan.



1.2. Hoe is dit Plan van Aanpak tot stand gekomen?

Het opstellen van een omgevingsplan is onderdeel van de brede uitvoeringuitvoering van de Omgevingswet. Dit PvA sluit aan bij de algemene uitgangspunten van de uitvoering zoals vastgelegd in de *Update Plan van Aanpak Omgevingswet van juni 2019.*



Figuur 2: De Arnhemse uitgangspunten voor de uitvoering van de Omgevingswet

Bovenstaande uitgangspunten zijn leidend geweest bij de totstandkoming van dit PvA. Deze uitgangspunten zijn verder geconcretiseerd door de ervaringen uit verschillende pilots en ons lopende werk en door gewoon met elkaar aan de slag te gaan. Hierdoor hebben we een scherp beeld gekregen over welk soort omgevingsplan past bij onze stad. Maar ook hoe we de veranderingen willen doorvoeren en de wijze waarop we de transitie het beste vorm kunnen geven. Om te zorgen dat we niets over het hoofd zien maken we daarnaast gebruik van de informatie van de VNG zoals het 'minimumlijstje' en het 'spiekbriefje' (zie kader).

Naast de gemeentelijke ambtelijke organisatie heeft dit Plan van Aanpak mede gestalte gekregen door inzet van de ODRA, de raadswerkgroep Omgevingswet, de raadswerkgroep Aan de slag met Burgerparticipatie, de VNG , het programma Aan de slag met de Omgevingswet, Geonovum en de gemeenten Deventer en Nieuwegein.

De VNG heeft op haar website een "minimumlijstje" gepubliceerd waaraan gemeenten moeten voldoen willen zij de Omgevingswet goed hebben geïmplementeerd. Daarnaast geeft het lijstje inzicht in de zaken die na de inwerkingtreding geregeld moeten worden, waar gemeenten in de aanloop naar die inwerkingtreding vast over na moeten denken. In dit minimumlijstje komt het omgevingsplan veelvuldig aan bod.

Ook heeft de VNG een "spiekbriefje" gepubliceerd met aanwijzingen voor de keuzes en inhoud van het omgevingsplan. Dit spiekbriefje is in de bijlage opgenomen. Naast het minimumlijstje en het spiekbriefje heeft de VNG nog andere hulpmiddelen ontwikkeld voor de gemeenten, zoals een "casco", diverse "staalkaarten", "keuzepaneel" en een "tool voor ontwerpkeuzes".

1.3. Leeswijzer

In **hoofdstuk 2** gaan we in op de relatie tussen het omgevingsplan en de andere instrumenten van de Omgevingswet zoals de omgevingsvisie, de omgevingsprogramma's en de omgevingsvergunning. **Hoofdstuk 3** is gewijd aan de uitgangspunten die we hanteren bij de transitie en de (raads)besluiten die daaruit voortvloeien. De marsroute die we voorstellen om in zeven jaar te komen tot 1 integraal omgevingsplan is opgenomen in **hoofdstuk 4**.



2. Rol van het omgevingsplan binnen de Omgevingswet

Het omgevingsplan is één van de belangrijkste instrumenten om te sturen op de ruimtelijke ontwikkeling van de stad. De regels in het omgevingsplan zijn juridisch bindend en daarmee sterk bepalend voor welke activiteiten waar plaats kunnen vinden. Het omgevingsplan kan echter niet los worden gezien van de andere nieuwe instrumenten uit de Omgevingswet. Om ons omgevingsrecht structureel te verbeteren is een juiste afstemming tussen omgevingsvisie, programma's, omgevingsplan en omgevingsvergunning essentieel. In dit hoofdstuk gaan we hier nader op in.

2.1. Een stukje theorie

Het belangrijkste doel van de Omgevingswet is het vereenvoudigen van ons omgevingsrecht. Deze vereenvoudiging is nodig omdat onze regels en vergunningenstelsels voor de fysieke leefomgeving in de loop der tijd steeds verder zijn versnipperd. De Omgevingswet kent vier verbeterdoelen:

1) Inzichtelijkheid: voorspelbaarheid, gebruiksgemak;
2) Leefomgeving centraal: werken vanuit een samenhangende visie op de leefomgeving;
3) Ruimte voor lokaal maatwerk: lokale overheden kunnen inspelen op wat er lokaal nodig en wenselijk is;
4) Snellere besluitvorming: overheden werken samen om integraal en snel te beslissen.



Figuur 3: De vier verbeterdoelen van de Omgevingswet

Het uitgangspunt bij deze verbeterdoelen is het vinden van een goede balans tussen:

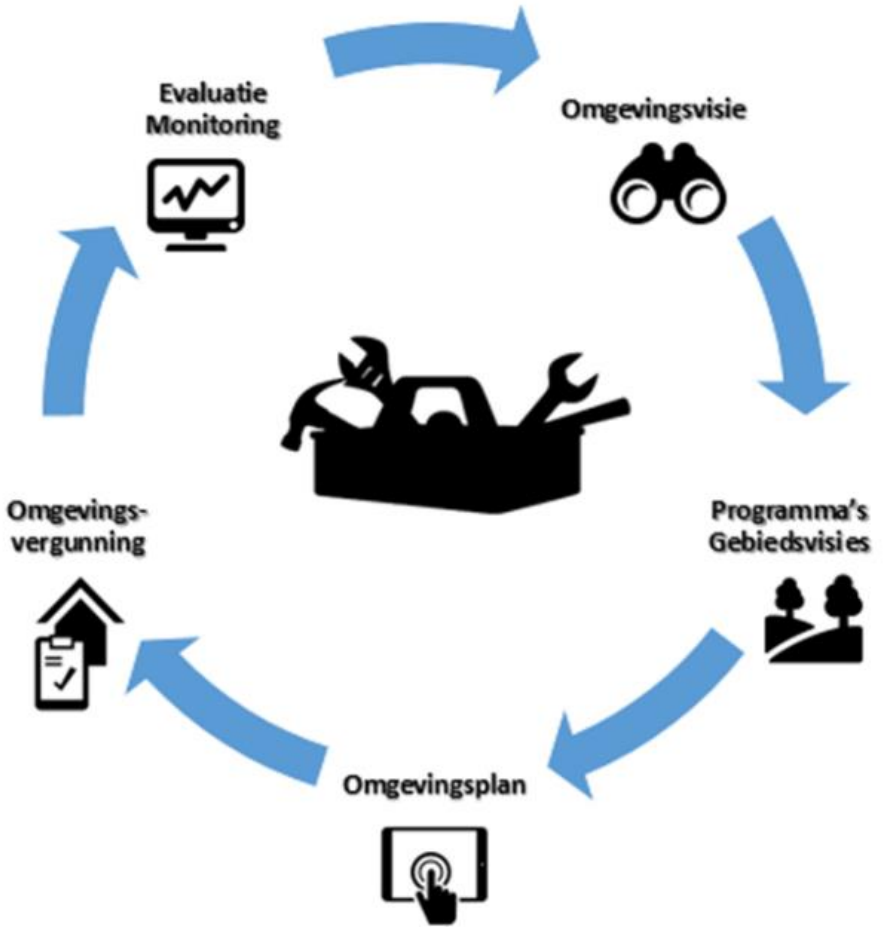
- het mogelijk maken van **nieuwe ontwikkelingen** die bijdragen aan onze maatschappelijke opgaven zoals woningbouw, energieopwekking, mobiliteit en klimaatadaptatie;
- het beschermen en versterken van onze bestaande **omgevingswaarden** zoals een gezonde en veilige leefomgeving, onze natuur, ons erfgoed en onze landschappen.

De balans tussen ontwikkelen en beschermen is een hele kluif. Wat voor de één een gewenste ontwikkeling is, kan voor de ander een onaanvaardbare aantasting zijn van de leefomgeving. Om meer duidelijkheid te geven over wat gewenste ontwikkelingen zijn en welke waarden in stand gehouden moeten worden heeft de Omgevingswet voor gemeenten vier nieuwe **kerninstrumenten** geïntroduceerd.

- De gemeentelijke **omgevingsvisie**. In de omgevingsvisie legt de gemeente haar ambities en beleidsdoelen voor de fysieke leefomgeving voor de lange termijn vast;
- De **programma's**. Om de gewenste kwaliteit van de fysieke leefomgeving te bereiken kunnen overheden een programma opstellen met maatregelen;
- Het **omgevingsplan**. Dit bevat alle regels over de fysieke leefomgeving die de gemeente stelt binnen haar grondgebied. Per gemeente is er één omgevingsplan. Het omgevingsplan vormt hiermee het kader voor de uitvoering.
- De **omgevingsvergunning**. Inwoners, bedrijven en overheden kunnen toestemming vragen om activiteiten in de fysieke leefomgeving te mogen uitvoeren door het aanvragen van een omgevingsvergunning.

De kracht van het nieuwe instrumentarium zit niet zozeer in het gereedschap zelf, maar in de afstemming tussen de instrumenten. Dat lijkt een vanzelfsprekendheid maar dit is het niet. Veel beleid waar we aan toetsen is vaak geschreven vanuit één sectoraal belang, met de inbreng van een eigen achterban. Vaak ook nog in verschillende periodes en daarmee met een eigen economische, politieke of maatschappelijke context. Daar komt nog bij dat de regels in bestemmingsplannen tot voor kort hooguit eens in de tien jaar werden geactualiseerd. Dit alles heeft ervoor gezorgd dat initiatiefnemers niet goed weten waar ze aan toe zijn en dat we als gemeente minder houvast hebben om te bepalen of een ontwikkeling bijdraagt aan onze maatschappelijke ambities.

In de volgende figuur is te zien hoe de verschillende instrumenten uit de Omgevingswet in elkaar doorwerken in de zogenaamde beleidscyclus.



Figuur 4: Plaats van de instrumenten in de beleidscyclus

2.2. De instrumenten op een rij

Omgevingsvisie
Momenteel zijn we bezig met de voorbereidingen voor de omgevingsvisie. In september 2020 is het Koersdocument omgevingsvisie Arnhem 2040 door het college vastgesteld. Daarna is het participatietraject begonnen in de vorm van de koerswijzer en de week van de stad. De inbreng uit het participatietraject is input voor de omgevingsvisie.

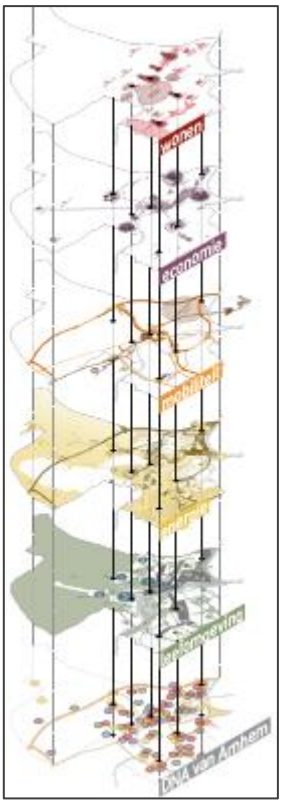
De omgevingsvisie is een strategische visie voor de **lange termijn** op de fysieke leefomgeving van de gemeente Arnhem. Het maken van een visie is vooral een proces van belangen afwegen en slimme oplossingen bedenken over hoe wij om willen gaan met de inrichting van de stad. Uiteenlopende beleidsdoelen, ambities, initiatieven vanuit de stad hebben afzonderlijk een claim op de fysieke ruimte. Samen met onze inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners komen we tot integrale afwegingen en oplossingen. Dit uit zich in een samenhangende ontwikkelstrategie voor de hele stad met gebiedsgerichte opgaven.

De raad stelt de omgevingsvisie vast en de inhoud van de visie is alleen bindend voor het bestuur zelf.

Programma's

Het programma is een flexibel instrument voor de **middellange termijn** waarmee meestal per thema wordt gewerkt aan de realisatie van de ambities uit de omgevingsvisie. Op het moment dat de omgevingsvisie is vastgesteld gaan we aan de slag met het opstellen van onze programma's. Dit kan betekenen dat recentelijk vastgestelde beleidsnota's die passen binnen de ambities van de visie worden ondergebracht in een programma. Er kunnen ook nieuwe of aangepaste programma's komen voor thema's die nu nog niet zijn ondergebracht in samenhangend beleid zoals gezondheid of ruimtelijke kwaliteit.

Een programma is een stuk concreter dan een omgevingsvisie en bevat vaak beleidsregels of concrete gebiedsuitwerkingen. Net als de omgevingsvisie zijn de programma’s koersbepalend en vormen zij het inhoudelijk kader voor het omgevingsplan.



Figuur 5:
thema's die we mogelijk onder kunnen brengen in een omgevingsprogramma

Het omgevingsplan

Op 1 januari 2022 beschikken we automatisch over een omgevingsplan. Dit is een zogenaamd omgevingsplan van rechtswege. Dit plan bestaat uit al onze bestemmingsplannen en een set voormalige rijksregels (de Bruidsschat). Deze regels krijgen we cadeau van het Rijk. We mogen zelf bepalen of we deze 1 op 1 overnemen of gaan aanpassen. Na 1 januari 2022 moeten we zorgen dat er samenhang ontstaat tussen de bestaande bestemmingsplanregels, de voormalige rijksregels en de regels uit onze verordeningen. Hierbij moeten we niet vergeten dat de nieuwe regels ook aan (blijven) sluiten bij de beleidsuitgangspunten uit de omgevingsvisie en de programma's. Dit gebeurt niet automatisch maar hiervoor is een (thematische) wijziging van het omgevingsplan nodig.

Het omgevingsplan actualiseren we niet meer om de tien jaar, maar passen we aan als (maatschappelijke) ontwikkelingen of nieuwe beleidsdoelen daarom vragen. We passen op dat moment alleen de onderdelen aan die nodig zijn en herzien niet meer het totale plan.

In principe stelt de raad een wijziging van het omgevingsplan vast, maar de raad kan dit ook delegeren aan het college. De regels uit het omgevingsplan zijn straks op verschillende manieren eenvoudig te raadplegen via het Digitaal Stelsel Omgevingswet (DSO). Dit kan per adres of per activiteit. Hiervoor is het noodzakelijk dat we al onze regels digitaliseren en gebiedsgericht maken en voor veel voorkomende activiteiten 'vragenbomen' maken. We zijn al bezig met het digitaliseren van onze regels en ook de software om goed aan te kunnen sluiten op de mogelijkheden van het DSO is inmiddels in huis. In paragraaf 3.8 gaan we hier verder op in.



Figuur 6: De proefversie van de DSO viewer https://pre.omgevingswet.overheid.nl/home

Omgevingsvergunning

We toetsen initiatieven straks aan het omgevingsplan (nu toetsen we deze aan het bestemmingsplan). In het omgevingsplan willen we meer gaan werken met algemene regels. Dit zorgt ervoor dat initiatiefnemers niet meer altijd toestemming nodig hebben. Dit beperkt de lastendruk. Als algemene regels niet voldoende zijn om belangen af te wegen, vragen we initiatiefnemers om een vergunning aan te vragen.

Voorbeeld van maatschappelijke opgaven in de beleidscyclus
In de **omgevingsvisie** leggen we vast dat onze stad beter bestand moet zijn tegen de gevolgen van klimaatverandering en in welke gebieden we hier prioriteit aan geven. In het **programma klimaatadaptatie** formuleren we voor deze gebieden beleid om beter bestand te zijn tegen wateroverlast, hittestress en/of droogte. We geven aan wat onze doelstellingen zijn (minder opwarming van een wijk of minder overstromingen) en hoe we deze doelstellingen willen bereiken (aanplanten van meer groen, aanleggen van meer waterberging of het weghalen van verhardingen). In het **omgevingsplan** formuleren we regels die moeten bijdragen aan het behalen van de doelstelling: bijvoorbeeld vastleggen dat bestaande groengebieden groen moeten blijven, of een regel dat de tuinen van nieuwe woningen voor een deel onverhard moeten blijven.



2.3. Belang van de beleidscyclus in dit PvA

Om de verbeterdoelen van de Omgevingswet te kunnen behalen moet de beleidscyclus dus goed werken. Dit betekent dat we onze ambities voor de stad duidelijk moeten omschrijven in de omgevingsvisie. Vervolgens moeten we in de programma's duidelijk maken op welke manier we deze doelen willen bereiken en welke rol het omgevingsplan daarin speelt.



3. Uitgangspunten en raadsbesluiten omgevingsplan

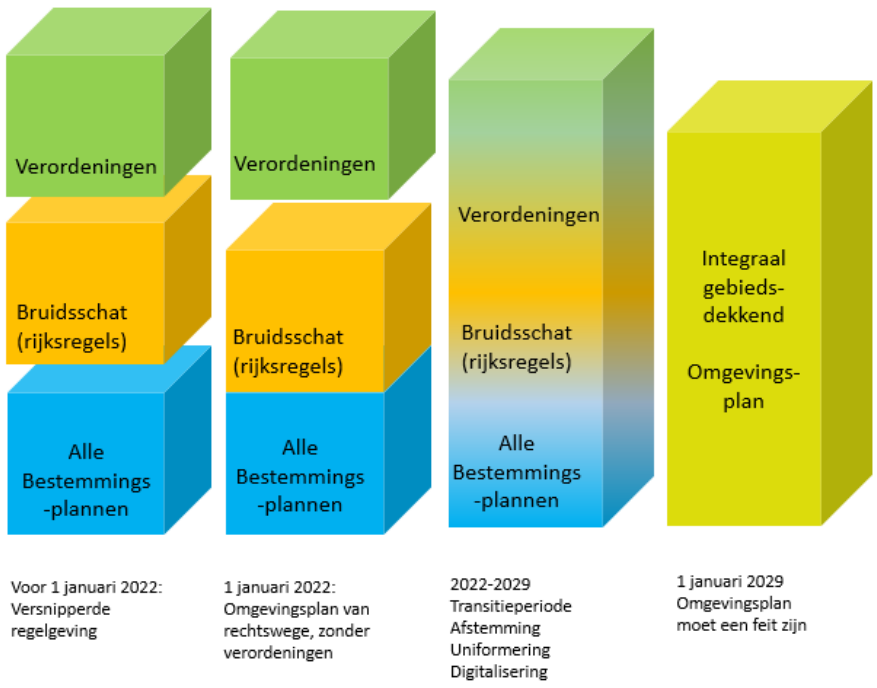
De transitie naar één omgevingsplan is een klus waar we de komende jaren nog even zoet mee zijn. Het betekent dat we onze regels van bijna 150 bestemmingsplannen, zeker 8 verordeningen en naar verwachting 200 rijksregels samen gaan voegen in een nieuw document. De transitie betekent niet alleen dat we regels gaan integreren en harmoniseren maar ook digitaliseren. Daarnaast gelden er na 1 januari 2022 nieuwe procedurele en inhoudelijke eisen waar een (aanpassing van een) omgevingsplan aan moet voldoen.

De huidige standaard die momenteel geldt voor het opstellen van bestemmingsplannen heeft de wetgever losgelaten. Er is dus geen 'format' waar we de regels in kunnen gieten. Dat betekent dat iedere gemeente zelf bepaalt hoe het omgevingsplan wordt vormgegeven.

In dit hoofdstuk laten we eerst zien hoe de wetgever de overgang van de huidige situatie naar een omgevingsplan heeft bedacht. Daarna gaan we in op de keuzes die we op de weg daar naar toe moeten maken.

3.1 Uitgangspunten wetgever transitie naar één omgevingsplan

De Omgevingswet treedt op 1 januari 2022 in werking. Vanaf dat moment hebben we tot 1 januari 2029 de tijd om ons hele gemeentelijke grondgebied te voorzien van één integraal omgevingsplan. In de afbeelding hierna is de transitie naar het omgevingsplan weergegeven.



Figuur 7: De transitie van nu nog versnipperde regelgeving naar één integraal omgevingsplan

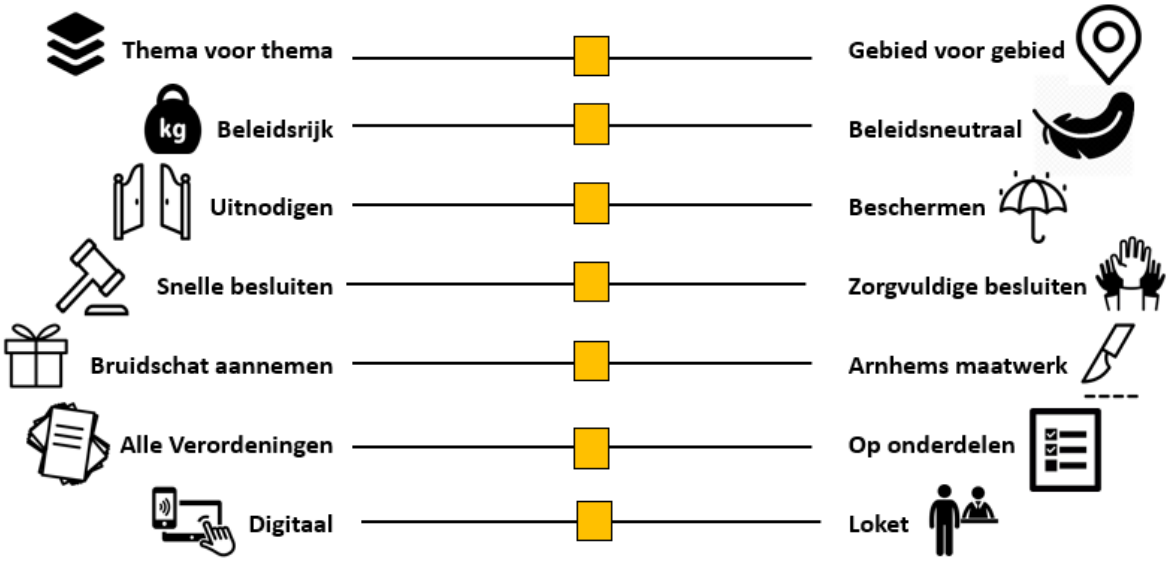
In de kolom geheel links is de huidige situatie weergegeven waarbij onze verordeningen, de rijksregels (die we straks cadeau krijgen) en de bestemmingsplannen los staan van elkaar. Deze situatie geldt tot 1 januari 2022.

Vanaf 1 januari 2022 maken al onze bestemmingsplannen en de 600 rijksregels automatisch deel uit van het omgevingsplan. We hoeven hier niets voor te doen. Gemeentelijke verordeningen behouden tot 2029 hun werking en hoeven tot die tijd dus nog geen onderdeel uit te maken van het omgevingsplan.

We hebben vervolgens tot 2029 de tijd om de regels uit de verordeningen te integreren in het omgevingsplan. Dit geld ook voor de rijksregels uit de bruidsschat. We hebben tot 2029 de tijd om te bepalen of we deze regels overnemen, aanpassen of schrappen.

3.2.Welke afwegingen zijn er eigenlijk?

Zoals eerder gezegd zijn gemeenten vrij om te bepalen hoe ze de transitie willen vormgeven. Hierbij zijn er verschillende afwegingen die gemeenten kunnen maken:



Figuur 8: Wat past bij de Arnhemse transitie naar het omgevingsplan?

Deze afwegingen hangen samen met de mate waarin we als gemeente onze huidige manier van werken willen veranderen. Hierbij is het goed te vermelden dat we in dit Plan van Aanpak ons gezonde verstand gebruiken. We willen niet veranderen om het veranderen maar alleen als onze inwoners, ondernemers en onze organisatie daar aantoonbaar beter van worden. Daarnaast letten we goed op welke keuzes we maken om te voorkomen dat we achteraf door voortschrijdende inzichten spijt krijgen. In de volgende paragrafen gaan we de verschillende afwegingen langs.

3.3. Fasering: Thema voor thema of gebied voor gebied

Overweging
In een omgevingsplan komen zoveel regels samen dat het onmogelijk is om in één keer een omgevingsplan op te stellen. Vandaar dat de wetgever het ook heeft over een transitie waar we als gemeente tot 2029 de tijd voor hebben. Hoe die transitie plaatsvindt, bepaal je als gemeente zelf. In principe zijn er twee verschillende manieren:

Zo kun je ervoor kiezen dit **gebiedsgericht** op te pakken: per gebied maak je dan het omgevingsplan in zijn geheel klaar. Eén voor één ga je vervolgens de verschillende gebieden af tot er een omgevingsplan voor het gehele grondgebied van de gemeente is. De tweede manier waarop het omgevingsplan kan worden opgebouwd is **themagericht**: over de gehele gemeente wordt dan een bepaald thema aan het omgevingsplan toegevoegd. Door een thema toe te voegen wordt het omgevingsplan steeds meeromvattender. De voordelen van beide werkwijzen zijn in onderstaande weegschaal weergegeven.



Keuze voor Arnhem
Arnhem kiest voor een combinatie van beide. Dit betekent een gebiedsgerichte thematische transitie. We bouwen het omgevingsplan per thema op (bodem, erfgoed, water, bouwen enzovoort) en maken per thema onderscheid per gebied als de opgaven daarom vragen. Door voor deze mengvorm te kiezen, beoogt Arnhem de voordelen van

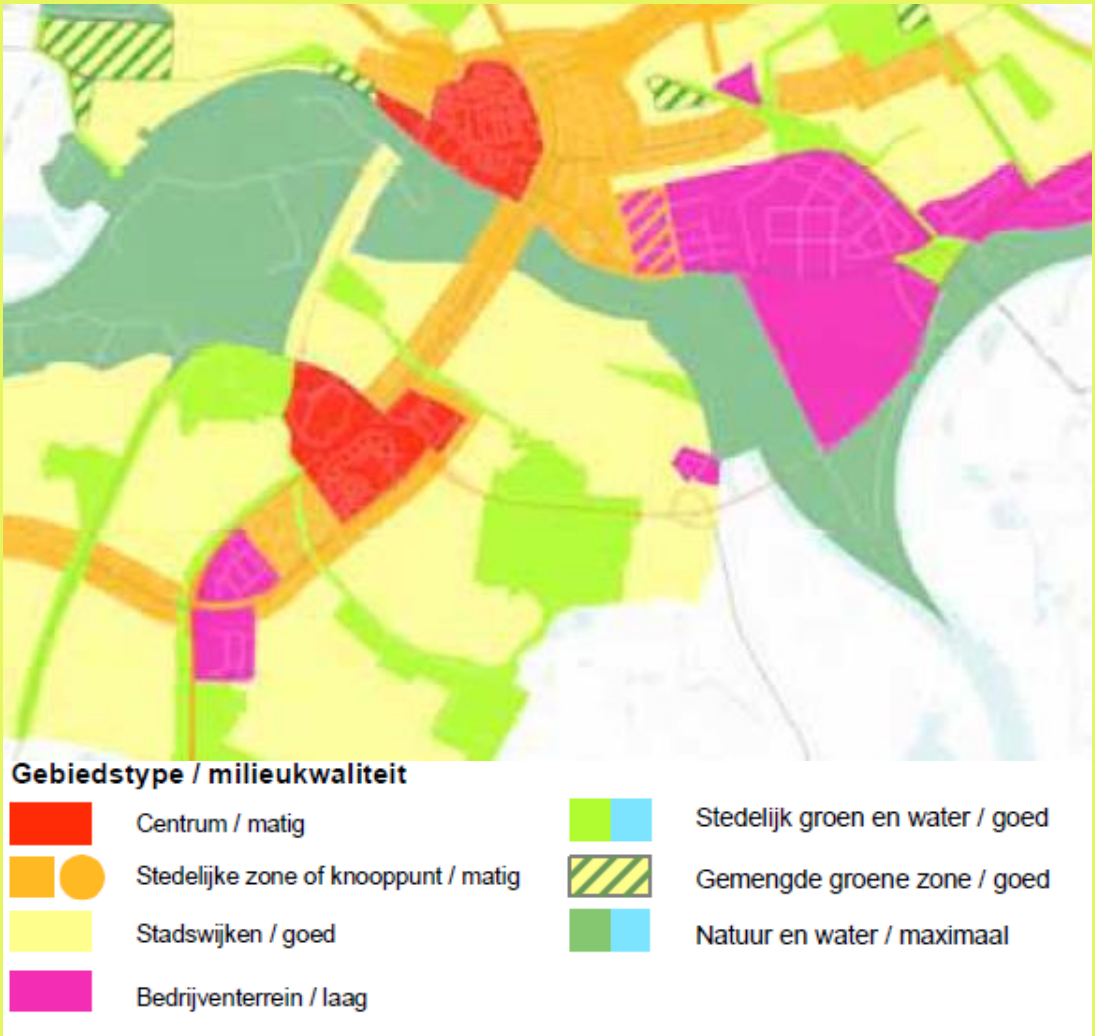
beide benaderingen te kunnen verzilveren en zo min mogelijk last te hebben van de nadelen.

Voorstel aan de raad

- Kiezen voor een gebiedsgerichte thematische transitie waarin we stap voor stap het omgevingsplan opbouwen.
- Elk toe te voegen thema als nieuw wijzigingsbesluit van het omgevingsplan vast te stellen.

Voorbeeld gebiedsgerichte thematische aanpak: Milieukaart Structuurvisie 2012

Onderstaande kaart uit onze huidige structuurvisie onderscheidt acht gebiedstypen: centrum, stedelijke zone/knooppunt, HOV knooppunt, stadswijk, bedrijventerrein, stedelijk groen, gemengde groene zone en natuur. Ieder gebiedstype kent zijn eigen ruimtelijke kenmerken en milieukwaliteiten. Binnen een bepaald gebiedstype gelden min of meer gelijke doelstellingen. Bijvoorbeeld in een stadswijk vooral aansturen op een hoge milieukwaliteit. In de stedelijke zone kan de milieukwaliteit wat minder zijn omdat we daar meer reuring toelaten.



Figuur 9: uitsnede milieubeleidskaart Structuurvisie Arnhem 2012

3.4. Transitie: Beleidsneutraal of beleidsrijk

Houden we onze regels hetzelfde of gaan we het allemaal compleet anders doen? Deze keuze is afhankelijk van verschillende factoren. Het kan worden bepaald door:

- de ambities uit de omgevingsvisie of het daaruit vloeiende beleid in de programma's.
- Eventuele instructieregels vanuit het Rijk of de provincie die vragen om een aanpassing van bestaande regels.
- De mate waarin straks bij het samenvoegen van regels sprake is van tegenstrijdigheden of onduidelijkheid die vraagt om bijsturing.
- De mate waarin we bepaalde activiteiten meer vrij willen laten door het instellen van algemene regels of helemaal geen regels.
- De mate waarin aanpassing van de regels bestaande rechten aantast of leidt tot planschade.

De keuze tussen een beleidsneutrale of een beleidsrijke overgang zal dus per thema kunnen verschillen. Regels die recentelijk door de raad zijn vastgesteld en waar een participatietraject aan vooraf is gegaan kunnen hoogstwaarschijnlijk beleidsneutraal overgaan in het omgevingsplan. Dit geldt in de meeste gevallen ook voor bestaande bouw- of gebruiksregels in onze huidige bestemmingsplannen. In principe willen we deze bestaande rechten van eigenaren respecteren.



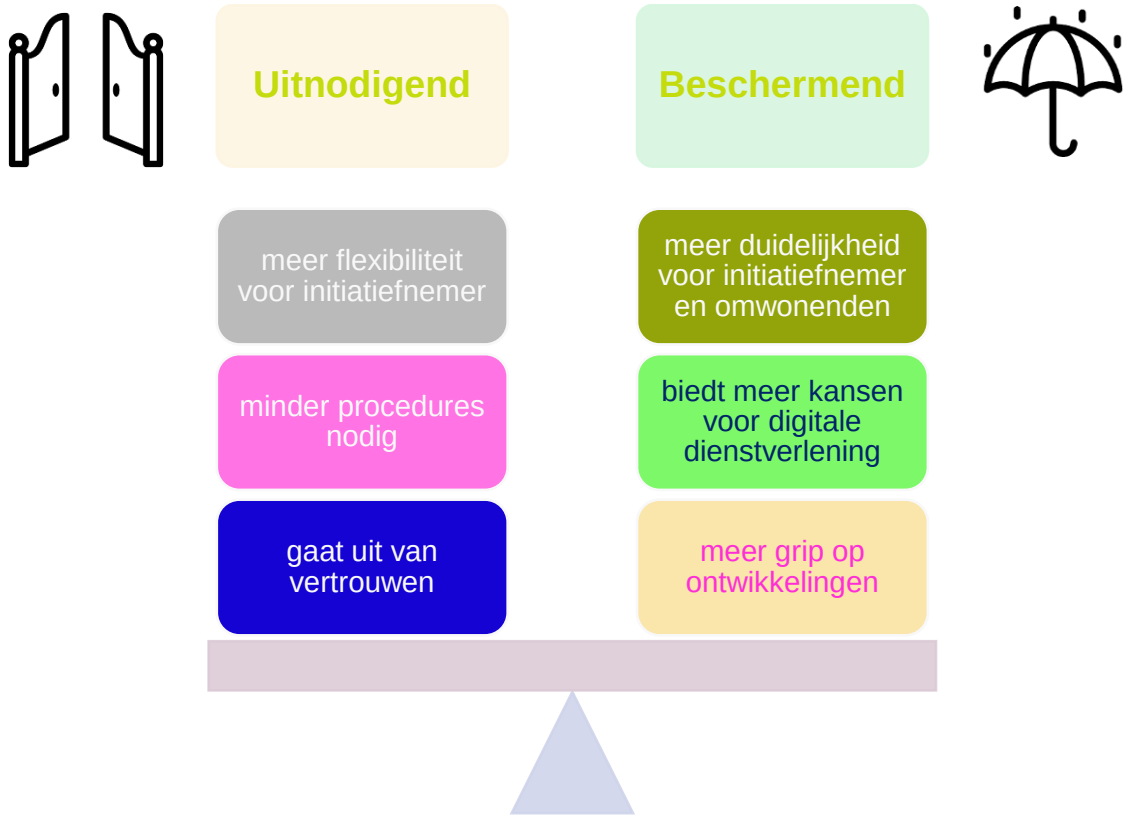
Keuze voor Arnhem
We maken niet op voorhand een keuze voor een beleidsneutrale of beleidsrijke aanpak als het gaat om het overhevelen van onze verordeningen, bestemmingsplanregels en voormalige rijksregels naar het omgevingsplan. In de voorbereiding maken we vast een inschatting of een regel beleidsneutraal of beleidsrijk 'overgaat'. Om het aantal besluiten gedurende de transitie te beperken, stellen we de raad voor om de overgang van beleidsneutrale regels in het omgevingsplan te delegeren aan het college. In paragraaf 3.7 gaan we hier nader op in.

Voorstel aan de raad

- Niet vooraf te kiezen voor een beleidsneutrale of beleidsrijke transitie, maar dit per thematisch wijzigingsbesluit te bepalen.
- Een delegatiebesluit te nemen voor thema's die beleidsneutraal overgaan in het omgevingsplan.

3.5. Regelstelling: Beschermend of uitnodigend

De Omgevingswet heeft als uitgangspunt dat gemeenten meer ruimte moeten bieden aan initiatieven uit de samenleving (uitnodigingsplanologie). De wetgever ziet het omgevingsplan als een belangrijk instrument om deze ruimte te bieden. Vertrouwen is hierbij het sleutelbegrip. In dit Plan van Aanpak vatten we uitnodigingsplanologie ruim op en kijken we naar alle elementen die ervoor kunnen zorgen dat initiatieven sneller gerealiseerd kunnen worden. Hierbij staat een optimale balans tussen ontwikkelen en beschermen centraal.



In onze huidige bestemmingsplannen hebben we al een goede traditie opgebouwd in het vinden van deze balans.

Ruimte in onze huidige bestemmingsplannen

In onze huidige bestemmingsplannen hebben we al veel ervaring met het vinden van een juiste balans tussen uitnodigen en beschermen. Het gaat dan om ruimte geven aan ontwikkelingen enerzijds en het kunnen beschermen en versterken van de vele kwaliteiten die onze stad rijk is anderzijds. Zo biedt het plan voor de binnenstad al veel mogelijkheden voor de uitwisseling van functies. Zo hoeft er geen procedure doorlopen te worden als een winkel verdwijnt en er bijvoorbeeld een lunchroom voor terugkomt. Ook op onze bedrijventerreinen is een breed pallet aan bedrijfsfuncties mogelijk en zijn er ruime bouwmogelijkheden. Bij woningen hanteren we een bijgebouwenregeling die veel ruimte biedt aan de wensen van de bewoners voor wat betreft de plaatsing en de vorm van bijgebouwen. In de openbare ruimte laten we ook een scala aan functies en bouwwerken toe zodat we niet voor ieder speeltoestel of boomspiegel een procedure hoeven te doorlopen.



In het omgevingsplan zetten we de goede elementen uit het bestemmingsplan graag door en gaan we kijken waar het nog beter kan. We zien hiervoor de volgende mogelijkheden:

Opnemen van open normen
Het idee is dat in het omgevingsplan voor een locatie algemene doelstellingen worden geformuleerd en dat initiatiefnemers binnen deze doelstellingen met plannen kunnen komen. Aan een open norm hangt altijd een vergunningsplicht zodat we als gemeente kunnen toetsen of een initiatief daadwerkelijk past binnen de uitgangspunten.

Opnemen van gesloten normen
Gesloten normen klinken op het eerste gezicht niet klantvriendelijk maar zijn dat wel. Door heel duidelijk aan te geven wat wel en wat niet kan weet een initiatiefnemer waar hij aan toe is. Binnen de kaders kan hij plannen maken en hij weet dat het dan ook gerealiseerd kan worden. Als gemeente kunnen we er daarbij zelfs voor kiezen om bepaalde activiteiten vergunningsvrij te maken. Denk bijvoorbeeld aan de bouw van een schuur in de achtertuin, maar ook de bouw van een nieuwe woning als er bijvoorbeeld geen welstandseisen zijn.

Beloningsplanologie
We willen ervoor zorgen dat onze regels in het omgevingsplan ruimte bieden aan initiatieven. Dat betekent dat als een bepaald bouwplan niet past binnen de regels er een uitwijkmogelijkheid is om het plan toch mogelijk te maken. Daar moet de initiatiefnemer dan wel iets voor doen. Als voorbeeld noemen we een initiatiefnemer die wat hoger wil bouwen dan de maximaal voorgeschreven bouwhoogte. We kunnen dan bijvoorbeeld zeggen dat dit is toegestaan mits hij voorafgaande aan de bouw de bestaande verharding in de tuin halveert. Hierbij gaan we goed kijken wat per gebied gewenste maatregelen moeten zijn. In de ene wijk kan de klimaatadaptatie bijvoorbeeld van belang zijn en in een andere wijk bijvoorbeeld de cultuurhistorische waarden.

Keuze voor Arnhem
We houden vast aan de balans tussen ontwikkelen en beschermen die we hanteren in onze huidige bestemmingsplannen. We verrijken ons plan verder door uitnodigingsplanologie verder te verankeren. Dit betekent meer vergunningsvrij en meer binnenplanse afwijkingsmogelijkheden volgens het 'voor wat hoort wat' principe (Door de aanplant van een boom kunnen we een grotere uitbouw toestaan). We noemen dit beloningsplanologie. Bij deze aanpak hanteren we een gebiedsgerichte benadering. Hierbij kijken we per wijk of buurt welke ruimte er is en welke extra maatregelen nodig zijn (tegengaan hittestress, meer natuur, verbeteren leefomgeving). De ambities en doelstellingen uit de omgevingsvisie en de programma's zijn hierin leidend.

Voorstel aan de raad

- Voortzetten van de balans tussen beschermen en ontwikkelen zoals die nu is opgenomen in onze bestemmingsplannen.
- Uitnodigingsplanologie in het omgevingsplan verder te verankeren door:
    - bij de verschillende thematische wijzigingen meer activiteiten vergunningsvrij te maken
    - bij vergunningverlening meer ruimte te bieden aan initiatieven mits daar wat tegenover staat.

3.6. Besluitvorming: Sneller of verder

Een bekende uitspraak is dat je alleen sneller gaat, maar samen verder komt. De Omgevingswet heeft als verbeterdoel betere en snellere besluitvorming. Dit doel kan vooral behaald worden door meer tijd de investeren aan de voorkant van een procedure door participatie en door vooraf heldere kaders op te nemen in de omgevingsvisie en in de uit te werken programma's en gebiedsvisies. Hieronder behandelen we beknopt de verschillende maatregelen die we kunnen nemen om onze besluitvorming beter en sneller te maken.

Rol gemeenteraad bij wijzigen omgevingsplan
In algemene zin blijft de rol van de gemeenteraad bij het omgevingsplan onder de Omgevingswet in grote lijnen hetzelfde. De gemeenteraad stelt nu bestemmingsplannen vast en stelt straks ook wijzigingen van het omgevingsplan vast. Wel biedt de Omgevingswet de mogelijkheid om bepaalde wijzigingen te delegeren aan het college. Om de raad niet te belasten met teveel besluiten en besluitvorming sneller te kunnen laten plaatsvinden stellen we dit in de volgende gevallen voor:

Beleidsneutrale thema's
In paragraaf 3.5 zijn we ingegaan op het begrip beleidsneutraal. Het gaat hier om bestaande regels die bij de overgang naar het omgevingsplan niet wijzigen. Denk aan recent vastgestelde regels of bestaande bouw- en functiemogelijkheden in onze bestemmingsplannen.

Reeds verleende vergunningen
De Omgevingswet stelt dat verleende vergunningen voor ruimtelijke ontwikkelingen binnen 5 jaar in het omgevingsplan opgenomen moeten zijn. Dit moet ervoor zorgen dat het omgevingsplan actueel blijft. Omdat met deze wijziging van het omgevingsplan geen nieuwe ontwikkelmogelijkheden worden geboden (deze zaten immers al in de verleende vergunning) kan dit beschouwd worden als een administratieve wijziging.

Kleinere ontwikkelingen
Denk bij kleinere ontwikkelingen aan (bouw)projecten die onder andere vallen onder de reikwijdte van de huidige kruimelgevallenlijst uit het Besluit omgevingsrecht (Bijlage II, artikel 4). Het gaat dan vaak om uitbreidingen of functiewijzigingen bij bestaande gebouwen, kleinere infrastructurele projecten of de bouw van kleinere installaties of nutsvoorzieningen in de openbare ruimte.

Regels die voortvloeien uit vastgestelde raadskaders
In veel gevallen stelt de raad beleid vast met daarin een voorstel om de kaders op te nemen in regels. Denk bijvoorbeeld aan het vastgestelde bomenplan. De omzetting van deze kaders in het omgevingsplan is in feite een uitvoerende actie. Daarom stellen we voor ook deze wijzigingen van het omgevingsplan door het college te laten doen.

Instructieregels vanuit de provincie of het Rijk
Het Rijk of de provincie heeft onder de Omgevingswet de mogelijkheid om gemeenten instructieregels op te leggen voor bepaalde nationale of provinciale belangen. Omdat

het ook hier gaat om de uitvoering van beleid is het ook logisch dat een dergelijke wijziging door het college wordt uitgevoerd.

Huidige wijzigingsbevoegdheden en uitwerkingsplichten
Onder de Omgevingswet vervalt de mogelijkheid voor de raad om in het omgevingsplan wijzigingsbevoegdheden en uitwerkingsplichten op te nemen. Ook de mogelijkheid van het college om voor de bestaande wijzigingsbevoegdheden en uitwerkingsplichten een wijzigings- respectievelijk uitwerkingsplan vast te stellen vervalt. Om deze planologische mogelijkheden voort te kunnen zetten, moeten we voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet deze bevoegdheden met delegatie wederom aan het college toewijzen.

Wat houdt een delegatiebesluit eigenlijk in?
De raad is bevoegd tot het vaststellen van een omgevingsplan. In artikel 2.8 van de Omgevingswet is bepaald dat de raad de bevoegdheid tot het vaststellen van delen van het plan kan delegeren aan het college. Zo'n delegatiebesluit vormt een zelfstandig besluit dat geen deel uitmaakt van het omgevingsplan. Hoewel delegatie onder de huidige wetgeving niet mogelijk is, komt het ook nu voor dat het college beslist over ruimtelijke projecten en niet de raad. Denk bijvoorbeeld aan het vaststellen van de huidige uitwerkings- en wijzigingsplannen.

In de loop van 2021 doen we een voorstel aan de raad met daarin een lijst van gevallen waarvoor het college bevoegd wordt gemaakt om wijzigingen van het omgevingsplan door te voeren. Het doel hiervan is het ontlasten van de raad, snellere besluitvorming en betere dienstverlening.

Rol gemeenteraad bij buitenplanse omgevingsplanactiviteiten
Naast een wijziging van het omgevingsplan is het ook na de inwerkingtreding van de Omgevingswet mogelijk om aan initiatieven die afwijken van het omgevingsplan medewerking te verlenen. Dit kan door middel van een buitenplanse omgevingsvergunning. Net als nu is het college voor deze afwijking het bevoegd gezag. De huidige wet schrijft nu voor dat de raad kan bepalen in welke gevallen een verklaring van geen bedenkingen van de raad nodig is. Onder de nieuwe wet wordt de verklaring van geen bedenkingen vervangen door het adviesrecht.

Omdat de huidige werkwijze in de praktijk goed werkt, stellen we voor deze werkwijze onder de Omgevingswet te handhaven. In de loop van 2021 leggen we de kaders voor het bindende adviesrecht voor aan de gemeenteraad.

Kaders gemeenteraad voor participatie
Participatie is een belangrijk uitgangspunt van de Omgevingswet en kan een goede bijdrage leveren aan besluitvorming. De Omgevingswet zelf laat de invulling van participatie verder vrij. Echter, in februari 2020 is in de Eerste Kamer een motie aangenomen die gemeenten, provincies en waterschappen verplicht om participatiebeleid op te stellen waarin vastgelegd wordt hoe participatie wordt vormgegeven en welke eisen daarbij gelden.

Voor het omgevingsplan moeten we in dit kader na gaan denken over de spelregels voor participatie bij:

- het aanpassen van het omgevingsplan als gevolg van thematische wijzigingen en nieuwe ontwikkelingen;
- het verlenen van vergunningen voor activiteiten die het omgevingsplan mogelijk maakt.

In dit Plan van Aanpak stellen we een heldere en praktische lijn voor waarin we toewerken naar een gelijkwaardig speelveld voor initiatiefnemers, gemeente en andere betrokkenen. We willen heldere kaders die relatief makkelijk te toetsen en te raadplegen zijn. Dit vraagt om transparante en gebruiksvriendelijke spelregels die snel inzicht geven of, en in welke mate, participatie nodig is. Hierbij zien we participatie vooral als toegevoegde waarde bij nieuwe ontwikkelingen en nieuw beleid. De participatievorm is daarbij weer afhankelijk van de invloed die participanten kunnen uitoefenen in het proces. Hieronder geven we aan welke overwegingen we hier in ieder geval bij betrekken. Bij het opstellen van de spelregels zelf hechten we veel waarde aan de inzichten die we hebben opgedaan uit eerdere participatietrajecten. We gaan dan ook graag met de betrokkenen hierover in gesprek.



uitgebreide Participatie

- bij ontwikkelingen waar een uitgebreide procedure geldt
- bij beleidsrijke overgang
- bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen met een grote impact
- bij nieuwe regels die voortvloeien uit de omgevingsvisie

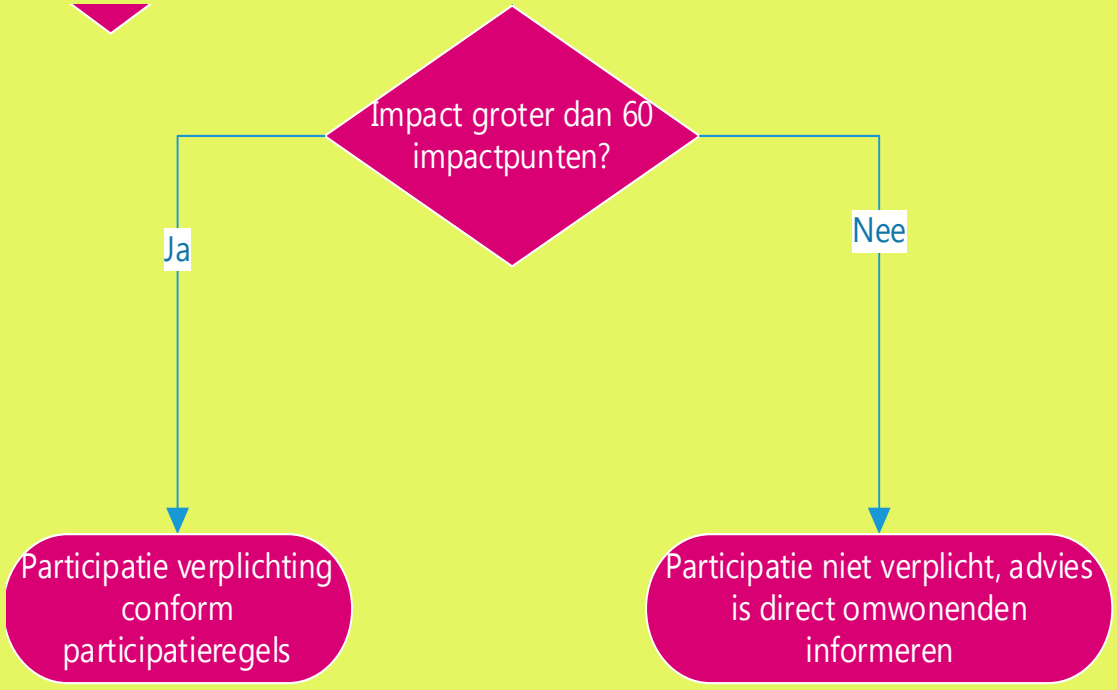
beperkte Participatie

- bij ontwikkelingen die passen binnen het omgevingsplan
- bij beleidsneutrale overgang
- bij wijzigingen a.g.v. reeds verleende vergunningen
- bij wijzigingen met een beperkte impact



Voorbeeld voor een praktische participatietool

Dit kan helpen om aan initiatiefnemers en belanghebbenden maar ook aan ons zelf aan de voorkant duidelijkheid te geven in welke gevallen we participatie nodig vinden.



Impactpuntencalculator nieuwe ontwikkeling	
De ontwikkeling omvat meer dan twee kadastrale percelen	20 punten
De ontwikkeling zorgt voor een toename aan bebouwing van meer dan 50%	20 punten
De ontwikkeling gaat gepaard met een functiewijziging anders dan wonen	20 punten
De ontwikkeling zorgt voor een afname van structureel groen	20 punten
De ontwikkeling kan effecten hebben op de gebruiksmogelijkheden van aangrenzende gronden	20 punten

Figuur 10: met beslisbomen en objectiveerbare punten kun je op een transparante manier duidelijkheid verschaffen of participatie nodig is

Keuze voor Arnhem
Onze besluitvorming blijft zorgvuldig maar we maken deze beter en sneller door een optimale afstemming tussen de verschillende kerninstrumenten van de Omgevingsget. De raad blijft het orgaan dat het omgevingsplan wijzigt, maar daar waar het kan laten we besluitvorming over aan het college. Om de rol van de raad als controlerend orgaan effectief uit te kunnen blijven voeren, ontwikkelen we kaders voor het bindende adviesrecht. Uitgangspunt is dat we zoveel mogelijk aansluiten bij de huidige werkwijze. Om bij het wijzigen van het omgevingsplan de stad te betrekken, stellen we heldere en praktische spelregels voor participatie op. Daarbij sluiten we aan bij het projectvoorstel van de raadswerkgroep 'Aan de slag met Burgerparticipatie'.

Voorstel aan de raad

<u>Wijzigen omgevingsplan</u>
- Vast te houden aan het principe dat de raad wijzigingen van het omgevingsplan vaststelt met uitzondering van:
    - Beleidsneutrale thema's
    - Reeds verleende vergunningen
    - Kleinere ontwikkelingen
    - Regels die voortvloeien uit vastgestelde raadskaders
    - Instructieregels vanuit de provincie of het Rijk
    - Huidige wijzigingsbevoegdheden en uitwerkingsplichten
- Voor deze gevallen neemt de raad in 2021 een delegatiebesluit
- Onderdeel van dit besluit is een nadere concretisering van de gevallen.

<u>Bindend adviesrecht</u>
- De huidige rolverdeling tussen college en raad bij grote planologische afwijkingen voort te zetten

<u>Participatie</u>
- Praktische spelregels voor participatie op te stellen aansluitend bij het projectvoorstel van de raadswerkgroep 'Aan de slag met Burgerparticipatie'.



3.7 Rijksregels bruidsschat: integraal overnemen of wijzigen?

Met de komst van de Omgevingswet krijgen we als gemeente ongeveer 600 regels die nu nog landelijk gelden cadeau. Dit gebeurt in de vorm van een 'bruidsschat'. Bij de inwerkingtreding landen deze regels automatisch allemaal in het tijdelijk omgevingsplan. Het is aan de gemeente of we voor (een deel van) deze regels andere keuzen maken (wijzigen of schrappen). Hieraan zijn wel voorwaarden verbonden.

De bruidsschatregels zijn onderverdeeld in algemene bepalingen, omgevingswaarden en regels met betrekking tot specifieke activiteiten. De algemene bepalingen en omgevingswaarden hebben betrekking op bouw, energie, zwerfafval, geluid, trillingen en geur. Daarnaast zijn in de bruidsschatregels regels opgenomen over vooral specifieke milieuactiviteiten, zoals lozingen, houden van dieren, wassen van motorvoertuigen, bereiden van voedingsmiddelen en sportvelden.

Wanneer de regeling in de bruidsschat niet overeenkomt met de regels in een bestaand bestemmingsplan of bestaande verordening, gaat de lokale regel voor. Bepaalde regels móeten worden overgenomen. In het Besluit kwaliteit leefomgeving (hierna: Bkl) staan instructieregels op welke manier bepaalde onderwerpen (geluid, bodem, geur, trilling, erfgoed) geregeld moeten worden door de lokale overheden. Hiervoor is beperkte aanpassingsvrijheid. Dit geldt in mindere mate voor de regels over de specifieke activiteiten.

De gedecentraliseerde rijksregels mogen deels lokaal worden aangepast. Hierbij zijn drie mogelijkheden:

- Schrap waar er geen lokaal probleem is;
- Stem af op de specifieke situatie in het gebied;
- Specificeer als er specifieke wensen voor een gebied zijn.

Keuze voor Arnhem

We schrappen de regels die niet in onze gemeente van toepassing zijn. Daarnaast stemmen we de relevante regels uit de bruidsschat af met onze bestaande regels uit de diverse verordeningen en in onze bestemmingplannen. In principe is ons eigen beleid hierbij leidend. Afstemming vindt plaats door de verschillende regels uit de bruidsschat, de verordeningen en de bestemmingsplannen onder te brengen in verschillende thema's. Denk bijvoorbeeld aan thema's als bomen, bijgebouwen of bodem.

Voorbeeld afstemming regelgeving bruidsschat in thema 'bijgebouwen'

In de huidige situatie gelden er voor het bouwen van bijgebouwen in de achtertuin verschillende regelingen. Het Rijk heeft een vergunningsvrije regeling voor bijbehorende bouwwerken en als gemeente hanteren we ook nog een eigen bijgebouwenregeling. De regelingen lijken in grote lijnen op elkaar maar in veel gevallen leiden ze vaak toch tot onduidelijke situaties, met veel verwarring voor de initiatiefnemer en veel uitzoekwerk voor de gemeente tot gevolg.

In het omgevingsplan vervangen we de twee regelingen door één regeling. Hierbij willen we de mogelijkheden die de kaders nu bieden zoveel mogelijk respecteren en zorgen dat initiatiefnemers zoveel mogelijk zonder vergunning aan de slag kunnen gaan. Wel met het behoud van ruimtelijke kwaliteit en leefbaarheid als uitgangspunt.



Voorstel aan de raad

- Bruidsschatregels die niet van toepassing zijn op onze gemeente te schrappen.
- Relevante bruidsschatregels per thema af te stemmen met onze bestaande regelgeving en deze via thematische wijzigingen van het omgevingsplan juridisch te verankeren.

3.8 Verordeningen: Alles of op onderdelen?

Het toevoegen van (onderdelen van) lokale verordeningen aan het omgevingsplan kan op twee manieren uitgevoerd worden. Er zijn gemeenten die ervoor kiezen om de onderdelen van de huidige verordeningen die toezien op de fysieke leefomgeving eerst samen te voegen in één gemeentelijke leefomgevingsverordening. Deze verordening kan vervolgens dan weer worden opgenomen in het omgevingsplan.

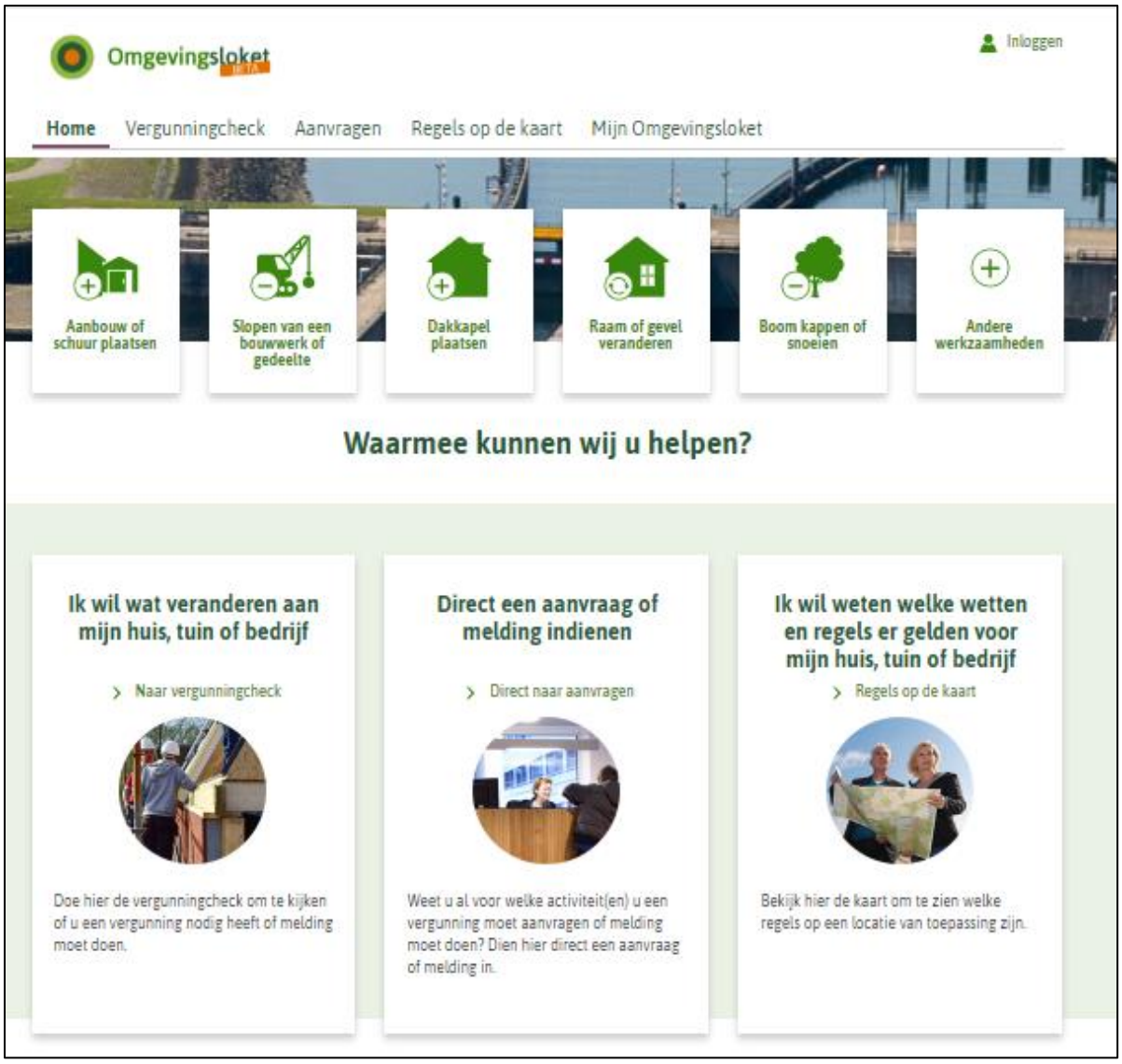
Keuze voor Arnhem
Arnhem kiest niet voor deze aanpak. De reden is dat we juist voorafgaande aan de opname in het omgevingsplan de verordeningen, bruidsschatregels en bestemmingsplanregels willen afstemmen (zie paragraaf 3.8).

Voorstel aan de raad

- Onderdelen van verordeningen die zich richten op de fysieke leefomgeving opnemen in het omgevingsplan
- De verordeningen per thema af te stemmen met de bruidsschatregels en de regels uit onze bestemmingsplannen en via thematische wijzigingen van het omgevingsplan juridisch te verankeren.

3.9. Dienstverlening: loket of totaal digitaal

Een belangrijk onderdeel in de transitie naar één integraal omgevingsplan is de digitalisering en daarmee het verbeteren van onze digitale dienstverlening.
Het is de bedoeling dat inwoners, ondernemers en andere geïnteresseerden straks via hun smartphone, tablet of pc eenvoudig kunnen zien welke regels ergens gelden. Om straks relatief eenvoudig de informatie uit een omgevingsplan te ontsluiten wordt onder de Omgevingswet het invullen van het adres straks de norm. Aan de hand van het adres worden alle regels getoond die ter plaatse gelden. Daarnaast komt er een mogelijkheid om uitsluitend de regels te zien die voor een bepaalde activiteit van toepassing zijn. Bijvoorbeeld de regels voor het bouwen van een bijgebouw, het slopen van een bouwwerk of het kappen van een boom. Het Omgevingsloket is straks de digitale ingang voor het omgevingsplan en vervangt het huidige ruimtelijkeplannen.nl.



Figuur 11: Proefversie van de startpagina van het Omgevingsloket waarmee straks de regels voor de fysieke leefomgeving worden ontsloten. Zie ook https://dmo.omgevingswet.overheid.nl/home

Het Rijk ontwikkelt dit systeem in het 'Digitaal Stelsel Omgevingswet'(DSO). Dit stelsel is gecombineerd en verbonden met alle lokale digitale systemen van provincies, waterschappen en gemeenten. Als gemeente moeten we ervoor zorgen dat onze eigen systemen straks aan kunnen sluiten op dit landelijke systeem. Daarnaast moeten we ervoor zorgen dat we onze regels zo opbouwen dat deze door een machine kunnen worden 'gelezen' en een plek krijgen op de digitale kaart.

Annotatiestrategie

Digitaal ontsluiten alleen is echter niet genoeg. We moeten ervoor zorgen dat de gebruiker eenvoudig kan zoeken wat waar mag of niet. Hiertoe moeten "tags" toegevoegd worden aan de juridische teksten in het omgevingsplan. Dit heet annoteren. Hiervoor is inmiddels de benodigde software aangeschaft en deels ingevoerd.

Toepasbare regels en vragenbomen
Het formuleren van toepasbare regels, en die ordenen in indieningsvereisten en vragenbomen, is niet wettelijk verplicht. Echter, zonder toepasbare regels zijn er geen checks mogelijk op lokale regels en is er ook geen aanvraagformulier waarin lokale vragen en indieningsvereisten naar voren komen. Vanuit het oogpunt van digitale dienstverlening is het maken van toepasbare regels daarom gewenst.

Het Rijk levert toepasbare regels en vragenbomen voor een aantal rijksregels die uit de bruidsschat komen. De VNG levert voorbeeldregels voor de meest voorkomende activiteiten die niet voortkomen uit de rijksregels. Lokale overheden leveren toepasbare regels voor lokale regels die zij aanvullend hebben op de rijksregels.

Keuze voor Arnhem
In Arnhem grijpen we de transitie naar één omgevingsplan aan als kans om onze digitale dienstverlening in het fysieke domein flink te verbeteren. Dit doen we door toepasbare regels op te stellen voor veel voorkomende activiteiten zoals het kappen van een boom en het bouwen van een schuur. Hierbij onderzoeken we welke specifieke vragen er in Arnhem veel worden gesteld. Daarnaast gaan we nog dit jaar aan de slag met het maken van toepasbare regels zodat we alvast voldoende ervaring opdoen. Hierbij denken we bijvoorbeeld aan toepasbare regels voor de kap van bomen en voor de regels die voortkomen uit het facetplan 'splitsen en verkameren'.

Bij de verdere ontwikkeling van de digitale dienstverlening houden we uiteraard rekening met onze inwoners die niet (goed) met de computer om kunnen gaan. Het blijft altijd mogelijk om informatie te krijgen via het loket of telefonisch.

Voorstel aan de raad

- We werken al aan de voorbereidende werkzaamheden ten aanzien van de digitale dienstverlening, daarom is hier geen besluit van de raad voor nodig.

3.10. Overige besluiten

Om tot één omgevingsplan te komen zijn nog een aantal andere besluiten nodig. Het gaat om besluiten die:

- vragen om een afweging van het college en daarmee niet direct een raadsaangelegenheid zijn
- wel een raadsaangelegenheid zijn maar meer technisch van aard zijn en niet vooraf vragen om een keuze of nadere kaderstelling van de raad.

Omdat we de raad een volledig beeld willen geven van de transitie lopen we deze besluiten in deze paragraaf even langs.

3.11.1 Toepassen van de uitgebreide procedure
Nadat een aanvraag voor een omgevingsvergunning binnenkomt heeft het college in principe een termijn van 8 weken. Bij een ingewikkelde aanvraag is deze termijn

behoorlijk krap. Het college kan daarom ook de uitgebreide procedure van toepassing verklaren (dit betekent een termijn van 26 weken). Het moet dan wel gaan om een activiteit met aanzienlijke gevolgen en waartegen naar verwachting verschillende belanghebbenden bedenkingen zullen hebben. Initiatiefnemers kunnen een zienswijze indienen tegen het besluit om de uitgebreide procedure toe te passen.

Gevolg voor Arnhem
Het komende jaar gaat het college bepalen of het zinvol is vooraf een lijst op te stellen voor dergelijke gevallen. We betrekken daarbij ook de ervaringen van andere gemeenten. Mocht het tot een dergelijke lijst komen dan infomeren we de raad hierover.

3.11.2 Kostenverhaal

Gemeenten zijn verplicht om de plankosten die samenhangen met ruimtelijke ontwikkelingen te verhalen op de initiatiefnemer. Denk bijvoorbeeld aan onderzoeks- en procedurekosten, maar ook aan de aansluiting van een nieuwbouwlocatie op de openbare weg. Deze verplichting blijft ook bestaan onder de Omgevinsgwet.

In Arnhem is het (net als in veel andere gemeenten) de praktijk dat de gemeente hierover vooraf afspraken maakt met de initiatiefnemer. Dat betekent dat in een zogenaamde anterieure overeenkomst overeenstemming wordt bereikt over de te verhalen kosten. Mocht dat niet lukken dan heeft de gemeente als stok achter de deur de mogelijkheid om deze kosten op te nemen in een exploitatieplan. Dit betekent dat een vergunning pas kan worden verleend als de kosten volgens de exploitatieopzet in het exploitatieplan vergoed zijn aan de gemeente.

Onder de Omgevingswet blijven beide manieren voor kostenverhaal mogelijk. Dus zowel vooraf, via een anterieure overeenkomst, als achteraf, via het exploitatieplan. De Omgevingswet zorgt wel voor een aantal wijzigingen in het kostenverhaal. Zo vervalt het exploitatieplan als apart document en gaat het op in het omgevingsplan. Daarnaast bieden de regels voor kostenverhaal meer flexibiliteit zodat gemeenten meer uitvoering kunnen geven aan uitnodigingsplanologie. In de nieuwe wetgeving kun je bij kostenverhaal kiezen uit twee systemen: integrale gebiedsontwikkeling of organische gebiedsontwikkeling.

Gevolg voor Arnhem
Het kostenverhaal is zowel in de huidige als de toekomstige wetgeving verplicht. De Omgevingswet maakt het toepassen van het kostenverhaal echter flexibeler. De voorkeur blijft om kostenverhaal te regelen via anterieure overeenkomsten. Hier blijft het college bij planontwikkelingen dan ook op aansturen.

3.11.3 Planschade en nadeelcompensatie

In het kader van rechtmatig overheidshandelen kan er aanspraak op schadevergoeding bestaan. Op dit moment maakt de wet onderscheid tussen planschade en nadeelcompensatie. Planschade is schade als gevolg van handelen in het ruimtelijk domein; bestemmingsplannen, omgevingsvergunningen). Nadeelcompensatie is schade die ontstaat door overig overheidshandelen (denk bv aan een tijdelijke wegafsluiting waardoor bedrijven moeilijk bereikbaar zijn en schade ondervinden). Binnen de gemeente Arnhem bestaan voor beide vormen procedureverordeningen. Hierin zijn de procedures vastgelegd, die gevolgd moeten worden bij aanvragen om schadevergoeding.

Gevolgen Omgevingswet
De Omgevingswet brengt het fenomeen planschade onder de noemer nadeelcompensatie. Door de Omgevingswet zullen er meer soorten schadeveroorzakende besluiten zijn, die we nu nog niet kennen (bijvoorbeeld maatwerkvoorschriften of binnenplanse omgevingsvergunningen). Verder zal het schademoment voor indirecte schade wijzigen, zal de waardebepaling aan de hand van de feitelijke situatie worden bepaald, zal het forfait van 2% naar 4% worden verhoogd en zal er ten aanzien van de voorzienbaarheid een afwijkende regeling zijn ten opzichte van de Algemene wet bestuursrecht.

De wijzigingen hebben gevolgen voor onze huidige planschadeverordening en onze huidige verordening Nadeelcompensatie. In 2021 leggen we een aangepast voorstel aan de raad voor waarin de wettelijke wijzigingen zijn doorgevoerd. Naar verwachting zal de VNG een modelverordening opstellen die we hierbij kunnen betrekken. Voor schadeveroorzakende besluiten van vóór de inwerkingtreding van de Omgevingswet geldt het oude recht nog maximaal 5 jaar. Gedurende die tijd zal de huidige gemeentelijke planschadeverordening dan ook in stand moeten blijven.

Gevolg voor Arnhem
In 2021 leggen we een aangepast voorstel voor de afhandeling van nadeelcompensatie aan de gemeenteraad voor waarin de wettelijke wijzigingen zijn doorgevoerd.

3.11.4 Leges en handhavingsbeleid

Mochten we de regels in het omgevingsplan gaan wijzigen, dan kan dit gevolgen hebben voor de leges en de handhaving. Denk bijvoorbeeld aan het vergunningsvrij maken van bepaalde activiteiten. We kunnen dan geen kosten meer vragen voor het in behandeling nemen van een vergunningsaanvraag omdat deze er niet meer is. Tegelijkertijd maken we als gemeente wel kosten, voor het controleren of bij het realiseren van de vergunningsvrije activiteiten de regels wel in acht worden genomen.

Het is op dit moment nog niet in te schatten wat de gevolgen zijn van het toekomstige omgevingsplan op onze leges en handhaving. Wat wel duidelijk is, is dat we als gemeente Arnhem niet kiezen voor een drastische wijziging in de opzet van onze regels.

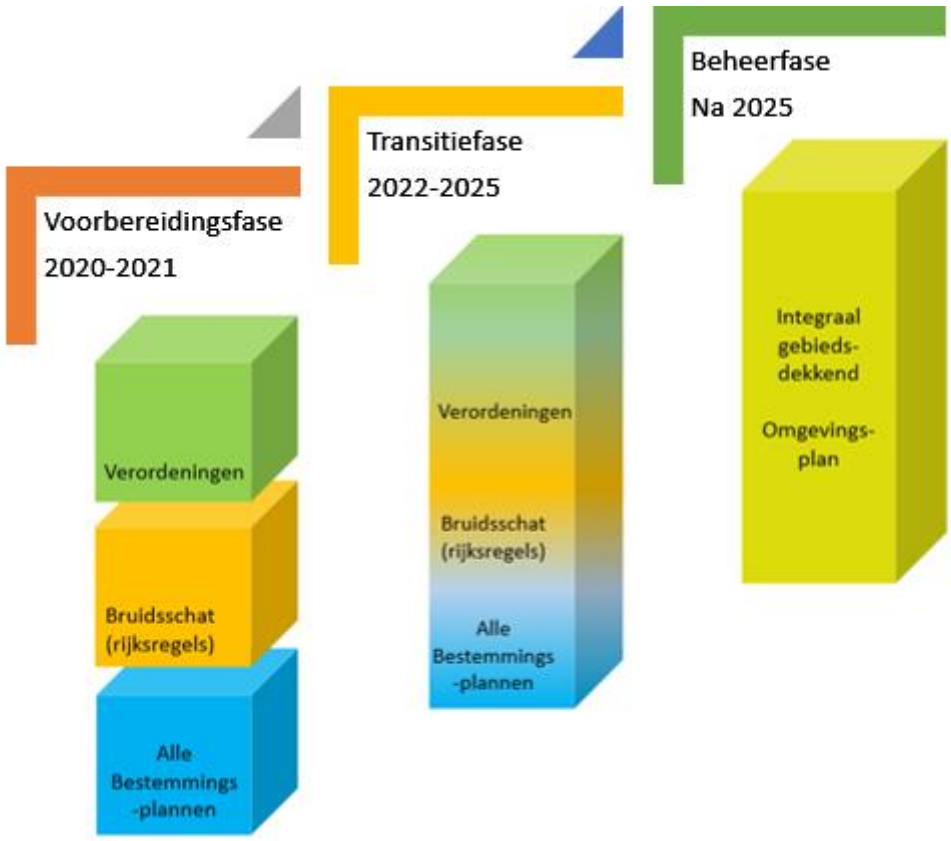
Daarnaast kiest Arnhem voor een gefaseerde thematische transitie. Dat betekent dat we per wijzigingsbesluit de concrete gevolgen voor leges en handhaving in beeld krijgen en daarover op dat moment het juiste besluit genomen kan worden.

Keuze voor Arnhem
Op voorhand is nog niet aan te geven wat de uiteindelijke gevolgen voor de leges en handhaving zijn. Per thematisch wijzigingsbesluit brengen we dit straks in beeld.



4. Marsroute

Over enkele jaren beschikt Arnhem over één integraal omgevingsplan voor het hele gemeentelijke grondgebied. In dit hoofdstuk beschrijven we de marsroute om daar te komen De marsroute bestaat uit verschillende fasen. Uitgangspunt is een goede spreiding van de werkzaamheden. Dit betekent een goede voorbereiding en een logische volgorde die aansluit bij het proces van de omgevingsvisie en de daaruit voortvloeiende programma's. En daarbij blijft de winkel gewoon open. Het is dus zaak dat initiatiefnemers weinig 'overlast' ondervinden van de verbouwing tot één omgevingsplan.



Figuur 12: De integratie van regelgeving in het omgevingsplan in de verschillende fases

4.1 Eigenlijk zijn we in 2018 al gestart

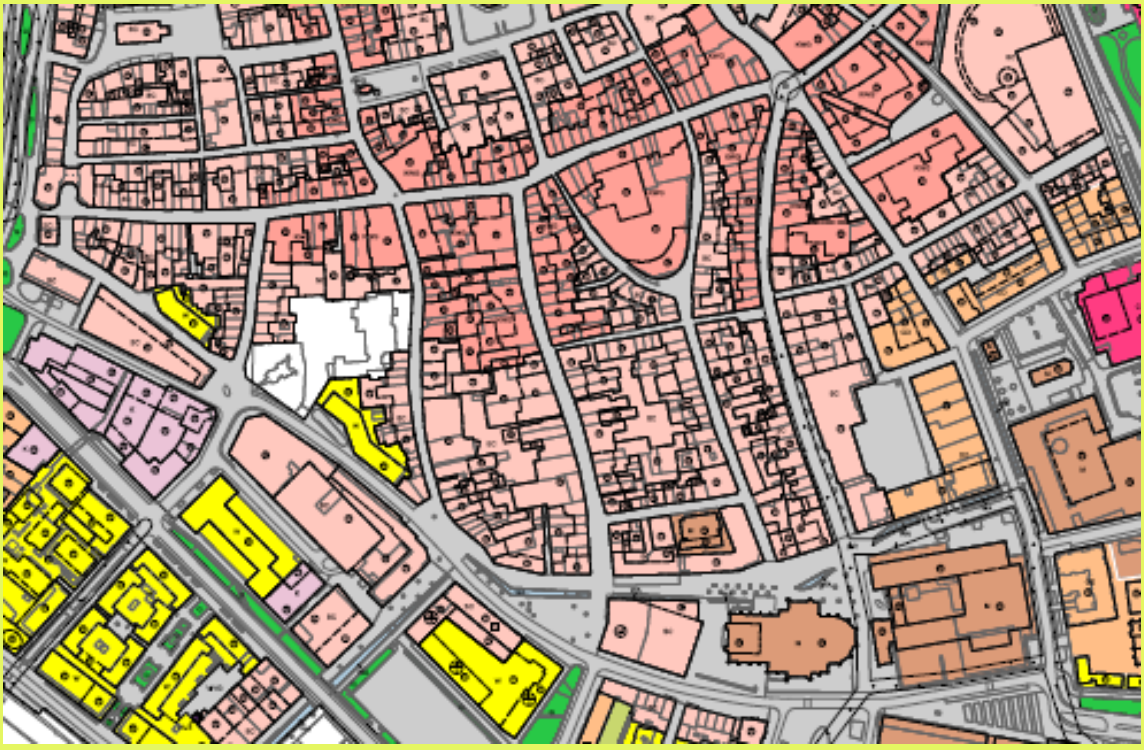
Met het vaststellen van dit Plan van Aanpak staan we niet aan de start van het proces. In 2018 zijn we al gestart met het opdoen van ervaring in het afstemmen van versnipperde regelgeving door verschillende pilots zoals erfgoed en gezondheid.
In 2019 zijn we begonnen met het actualiseren van een aantal grote bestemmingsplannen die alvast vooruitlopen op de mogelijkheden van de Omgevingswet. Deze ruimte hebben we gekregen omdat de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) Arnhem (maar ook veel andere gemeenten waaronder Deventer, Den Haag, Utrecht, Amersfoort en Breda) heeft aangewezen als experimentgemeente 'bestemmingsplan met verbrede reikwijdte'.

Anticiperen op de Omgevingswet in het plan 'Binnenstad en Singels'

In maart 2020 hebben we het conceptplan voor de Binnenstad naar buiten gebracht. In dit plan anticiperen we alvast op de Omgevingswet door:

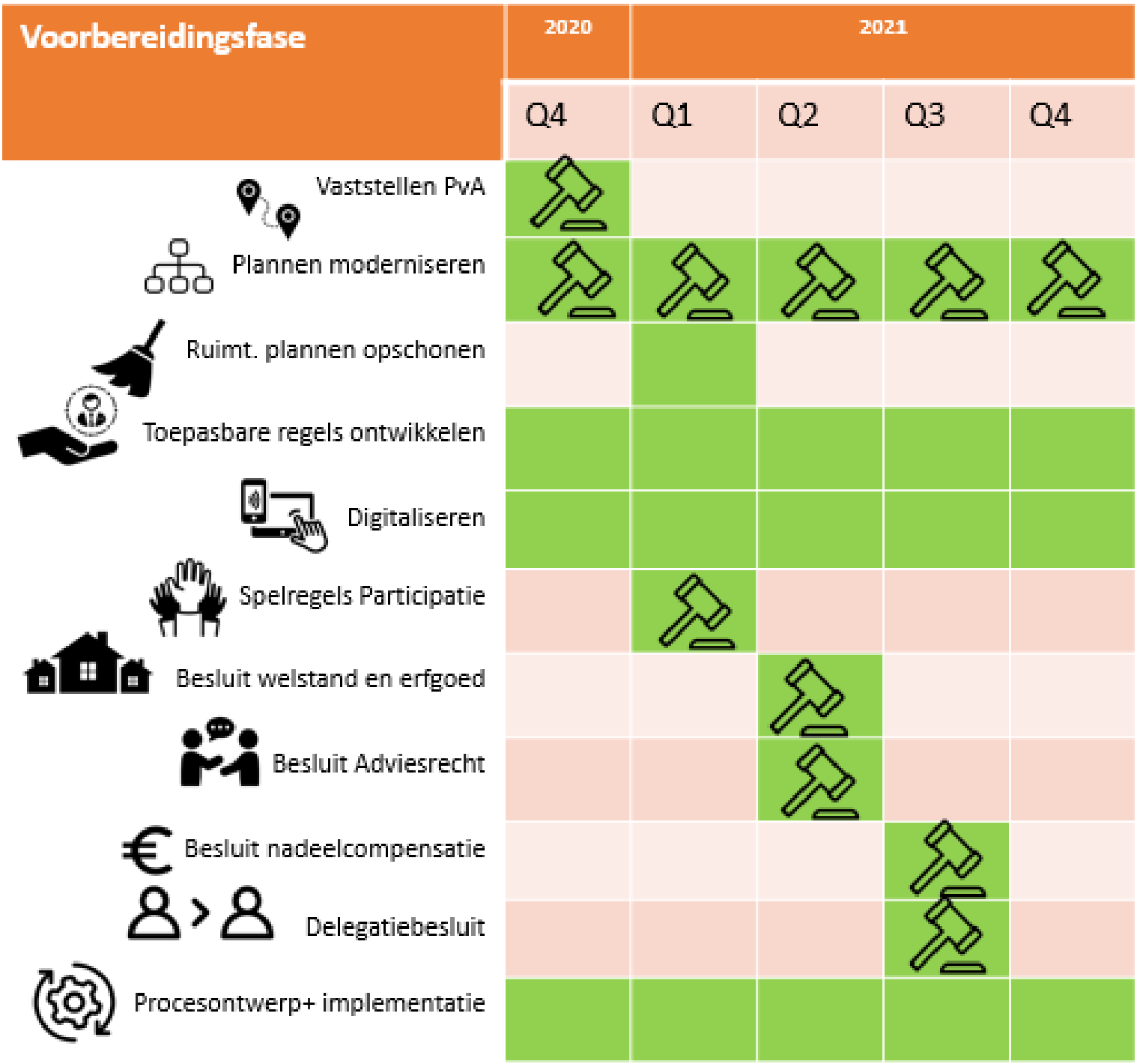
Meer samenhang aan te brengen in regelgeving
In het plan hebben we twee nieuwe thema's toegevoegd, namelijk monumenten en welstand. Door deze regelingen samen te voegen en beter op elkaar af te stemmen geeft dit omgevingsplan meer duidelijkheid over de ontwikkelmogelijkheden van een perceel. De komende jaren hevelen we stapsgewijs alle regels voor de fysieke leefomgeving over in het omgevingsplan.

Geen bestemmingen maar functies en activiteiten te benoemen
Het omgevingsplan bevat veel meer regels omvat dan het huidige bestemmingsplan. De huidige systematiek met bestemmingen is daardoor ontoereikend om de veelheid aan regelingen op een gebruiksvriendelijke manier te ontsluiten. In de systematiek en techniek van het omgevingsplan voor de Binnenstad heeft iedere regel daarom een eigen digitale en 'klikbare' laag gekregen. Op die manier kun je per perceel eenvoudig zien welke regels gelden. Daarnaast is het plan al voorbereid om 'bevraagd te worden' dat betekent dat je straks aan kunt geven welke activiteit je wilt verrichten en een digitaal antwoord krijgt of deze activiteit mogelijk is en of je een vergunning nodig hebt.

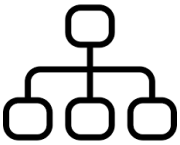


4.2 Voorbereidingsfase 2020-2021

In de voorbereidingsfase zorgen we ervoor dat Arnhem op het moment van inwerkingtreding van de Omgevingswet klaar is om met het omgevingsplan van rechtswege te kunnen werken. Met de kaders uit dit Plan van Aanpak als basis gaan we het volgende doen.



Figuur 13: de verschillende werkzaamheden en besluiten in de voorbereidingsfase



Plannen moderniseren (2020-2022)

We brengen in 2020 en 2021 voor verschillende gebieden beheersgerichte bestemmingsplannen in procedure waaronder het plan voor de Binnenstad (zie kader in de vorige paragraaf). Deze plannen bereiden we technisch alvast zodanig voor dat deze straks eenvoudig om te zetten zijn in het omgevingsplan. Daarnaast integreren we in een aantal van deze plannen alvast nieuwe thema's waaronder regels voor erfgoed en welstand.

Besluit: Verschillende vaststellingsbesluiten door de raad in 2021 en2022

==========



Ruimtelijke plannen opschonen (Q4 2020)

Om te zorgen dat straks de juiste (lees geldende) plannen overgaan in het nieuwe Digitale Stelsel Omgevinsgwet verwijderen we de verouderde plannen (zonder rechtskracht) uit de huidige planviewer op www.ruimtelijkeplannen.nl

Besluit: Hier hoeft de raad geen besluiten voor te nemen

==========



Toepasbare regels ontwikkelen (2020 - 2021)

De benodigde software is inmiddels aanbesteed en deels ingevoerd. Nu is het zaak ermee te leren werken en onze eerste regels om te zetten in slimme beslisbomen. We willen dit onder andere gaan doen voor de kapregels uit het nieuwe bomenplan en de nieuwe regels van het facetplan spitsen en verkameren.

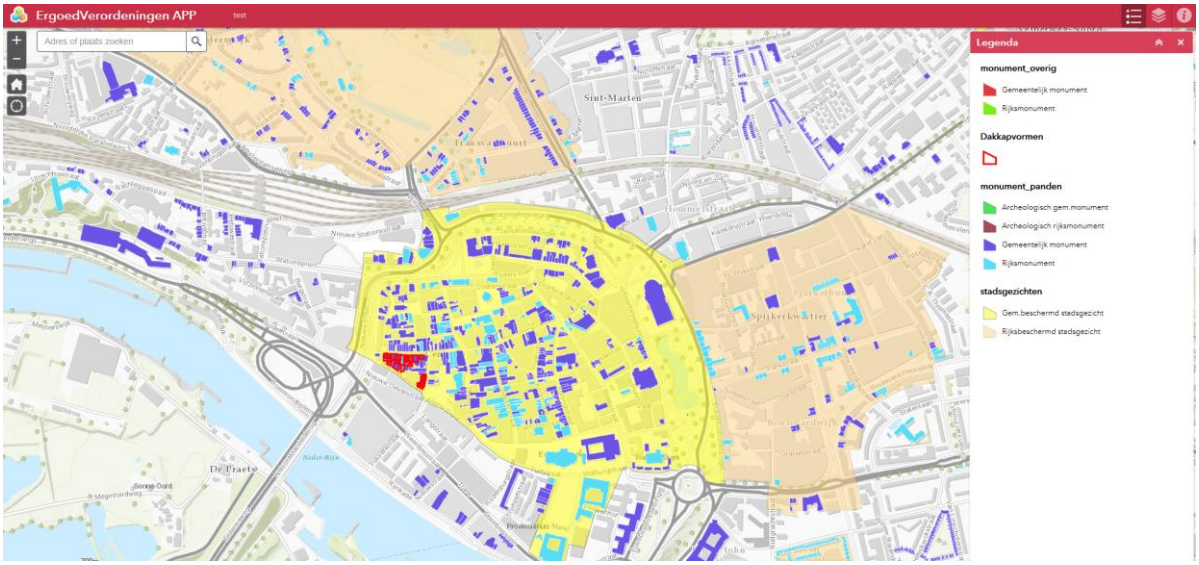
Besluit: Hier hoeft de raad geen besluiten voor te nemen

==========



Digitaliseren (2020-2025)

Omdat straks iedere regel die in het omgevingsplan een 'werkingsgebied' moet hebben, zijn we alvast aan de slag gegaan met het digitaliseren van een groot deel van onze regels.



Figuur 14: digitaliseren van monumenten en beschermde stadsgezichten

Besluit: Hier hoeft de raad geen besluiten voor te nemen

==========

Spelregels voor participatie opstellen (Q1 2021)

Voor het omgevingsplan gaan we spelregels voor participatie opstellen.

Besluit: vaststellen van praktische spelregels voor participatie aansluitend bij het projectvoorstel van de raadswerkgroep 'Aan de slag met Burgerparticipatie'

==========

Besluit voor toetsing welstand en monumenten (Q2 2021)

Om te kunnen bepalen of bouwplannen voldoen aan redelijke eisen van welstand en rekening houden met eventueel aanwezige monumentale waarden, hebben we nu het team welstand en monumenten. De huidige bepalingen over deze toetsing in de erfgoedverordening en de bouwverordening vallen niet onder het overgangsrecht en gaan dus ook niet automatisch over in het omgevingsplan. De raad moet hier voor de inwerkingtreding van de nieuwe wet een besluit over nemen.

Besluit: Voortzetten of door ontwikkelen van het huidige team welstand en monumenten

==========



Besluit adviesrecht (Q2 2021)

Onder de nieuwe wet wordt de verklaring van geen bedenkingen vervangen door het adviesrecht. Omdat de huidige werkwijze in de huidige praktijk goed werkt, stellen we voor deze werkwijze onder de Omgevingswet te handhaven. In de loop van 2021 leggen we de kaders voor het bindende adviesrecht voor aan de gemeenteraad.

Besluit: Aansluiten bij de huidige werkwijze VVGB als het gaat om het bindende adviesrecht

==========



Delegatiebesluit (Q3 2021)

De raad is bevoegd tot het vaststellen van een omgevingsplan. In artikel 2.8 van de Omgevingswet is bepaald dat de raad de bevoegdheid tot het vaststellen van delen van het plan kan delegeren aan het college. Het doel hiervan is het ontlasten van de raad, snellere besluitvorming en betere dienstverlening.

Besluit:
Vast te houden aan het principe dat de raad wijzigingen van het omgevingsplan vaststelt met uitzondering van:

- **Beleidsneutrale thema's**
- **Reeds verleende vergunningen**
- **Kleinere ontwikkelingen**
- **Regels die voortvloeien uit vastgestelde raadskaders**
- **Instructieregels vanuit de provincie of het Rijk**
- **Huidige wijzigingsbevoegdheden en uitwerkingsplichten**

==========



Processchema's ontwerpen voor wijzigen omgevingsplan (Q3 2020)

Ontwerpen en invoeren van de wijze waarop we het omgevingsplan gaan wijzigen als gevolg van nieuwe ontwikkelingen of thematische toevoegingen en aanpassingen Waar nodig herontwerpen we de werkprocessen, zodanig dat we in staat zijn om vlot besluiten te kunnen nemen. Ook bereiden we het proces voor waarmee we wijzigingen van het tijdelijk omgevingsplan uit kunnen voeren.

Besluit: Hier hoeft de raad geen besluiten voor te nemen

==========



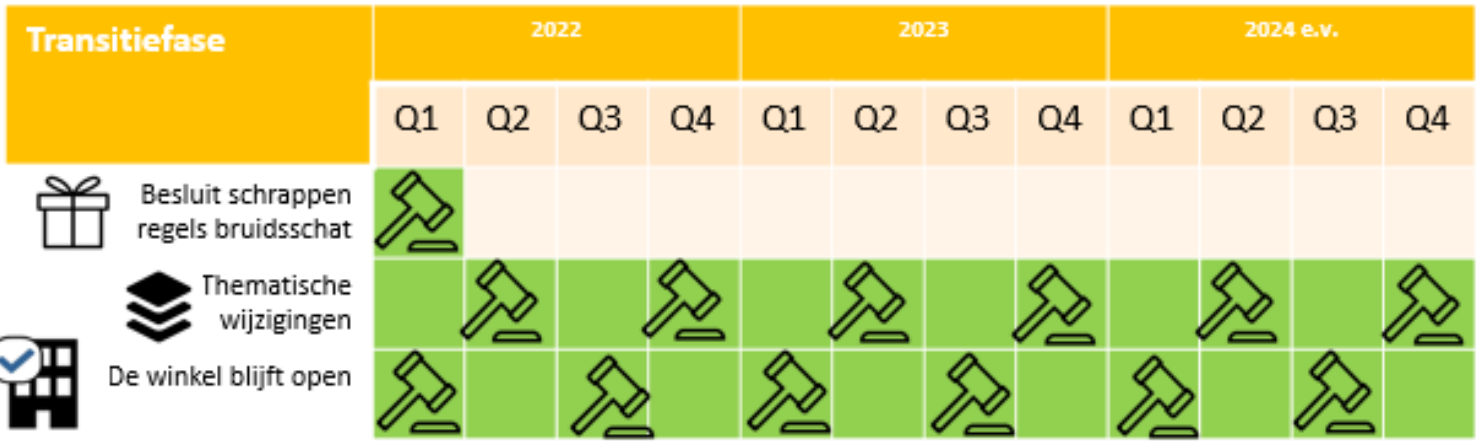
De winkel blijft open (2020-2021)

Uiteraard blijven er nieuwe initiatieven in de stad komen die kunnen vragen om een aanpassing van het omgevingsplan.

Besluit: verschillende vaststellingsbesluiten voor het wijzigen van het omgevingsplan als gevolg van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen

4.3 Transitiefase (2022-2025)

In de transitiefase, die afloopt op het moment dat het tijdelijk omgevingsplan in zijn geheel is getransformeerd in het uiteindelijke omgevingsplan, integreren we de rijkregels die gedecentraliseerd worden en onze eigen regelgeving over de fysieke leefomgeving in het omgevingsplan van rechtswege. Daarnaast passen we regels aan als daar op basis van de vastgestelde omgevingsvisie of instructieregels vanuit de provincie of het Rijk aanleiding toe is. Daarnaast blijft ook in deze fase uiteraard de winkel open.



Figuur 15: de verschillende werkzaamheden en besluiten in de transitiefase

Besluit schrappen regels bruidsschat (Q1 2022)

Tijdens de voorbereidingsfase oriënteert Arnhem zich op de inhoud van de bruidsschat. In deze fase kijken we welke regels niet van toepassing zijn in de gemeente Arnhem en maken we een voorstel van de te schrappen regels. Op die manier komen alleen de voor Arnhem relevante regels in het tijdelijke omgevingsplan terecht..

Besluit: een mogelijk voorstel aan de raad om op voorhand bepaalde bruidsschatregels niet op te nemen in het omgevingsplan

==========

Thematische wijzigingsbesluiten (2022-2025)

Nadat in 2022 de Omgevingswet in werking is getreden kunnen we daadwerkelijk aan de slag met het opbouwen van het omgevingsplan. Hiervoor leggen we stap voor stap verschillende thematische wijzigingsbesluiten aan de raad voor (tenzij de wijzigingen zijn gedelegeerd aan het college).

Deze besluiten bevatten alle wijzigingen die mogelijk voortkomen uit de omgevingsvisie en de programma's en/of instructieregels van het Rijk en de gemeente!

Vanwege de veelheid aan besluiten is een goede prioritering van groot belang. In de voorbereidingsfase doen we alvast een voorstel voor de volgorde van de thema's. Uiteraard kunnen maatschappelijke ontwikkelingen vragen om een andere volgorde.



Besluit: verschillende thematische wijzigingsbesluiten tenzij deze gedelegeerd zijn aan het college

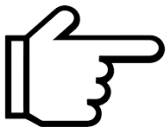
==========

Wijzigingen op grond van de omgevingsvisie en Programma's (vanaf 2022)

Als de omgevingsvisie en Programma’s vastgesteld zijn, hebben die een kaderstellende werking voor het omgevingsplan. Het vaststellen van de omgevingsvisie zal een belangrijke impuls geven aan het bijstellen van het omgevingsplan. De geest van de Omgevingswet zal vanaf dat moment een plek krijgen in het omgevingsplan van de gemeente. De wijzigingsbesluiten die voortvloeien uit de visie en de programma's maken we onderdeel van de thematische wijzigingen.

Besluit: verschillende thematische wijzigingsbesluiten tenzij deze gedelegeerd zijn aan het college

==========



Wijzigingen als gevolg van instructieregels (vanaf 2022)

Arnhem is niet volledig vrij als het gaat om het bepalen van de inhoud, toelichting of motivering van het omgevingsplan. Vanuit het Rijk en de provincie krijgt de gemeente instructieregels mee. Wanneer in het omgevingsplan een instructieregel niet juist, niet volledig of niet op tijd is uitgevoerd, kan dat gevolgen hebben. De bestuursrechter kan dan het omgevingsplan geheel of gedeeltelijk schorsen of vernietigen. Aan de instructieregels wordt een termijn verbonden. De wijzigingsbesluiten die voortvloeien uit de instructieregels maken we onderdeel van de thematische wijzigingen.

Besluit: verschillende thematische wijzigingsbesluiten tenzij deze gedelegeerd zijn aan het college

==========



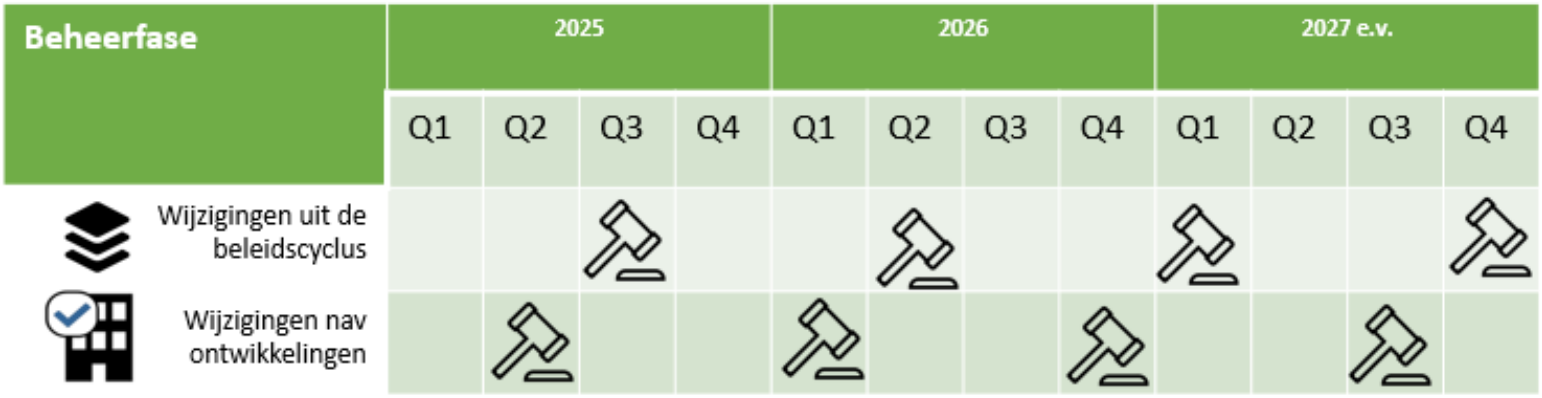
De winkel blijft open (2022-2024)

Uiteraard blijven er nieuwe initiatieven in de stad komen die kunnen vragen om een aanpassing van het omgevingsplan.

Besluit: verschillende vaststellingsbesluiten voor het wijzigen van het omgevingsplan als gevolg van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen

4.4 Beheerfase (na 2025)

De beheerfase volgt op de feitelijke integratie en maakt straks deel uit van onze reguliere werkzaamheden zoals het aanpassen van het omgevingsplan als gevolg van nieuwe ontwikkelingen en het actueel houden van onze regelgeving als gevolg van gewijzigd beleid.



Figuur 16: de verschillende werkzaamheden en besluiten in de beheerfase

Besluit: verschillende vaststellingsbesluiten voor het wijzigen van het omgevingsplan als gevolg van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen en gewijzigd beleid

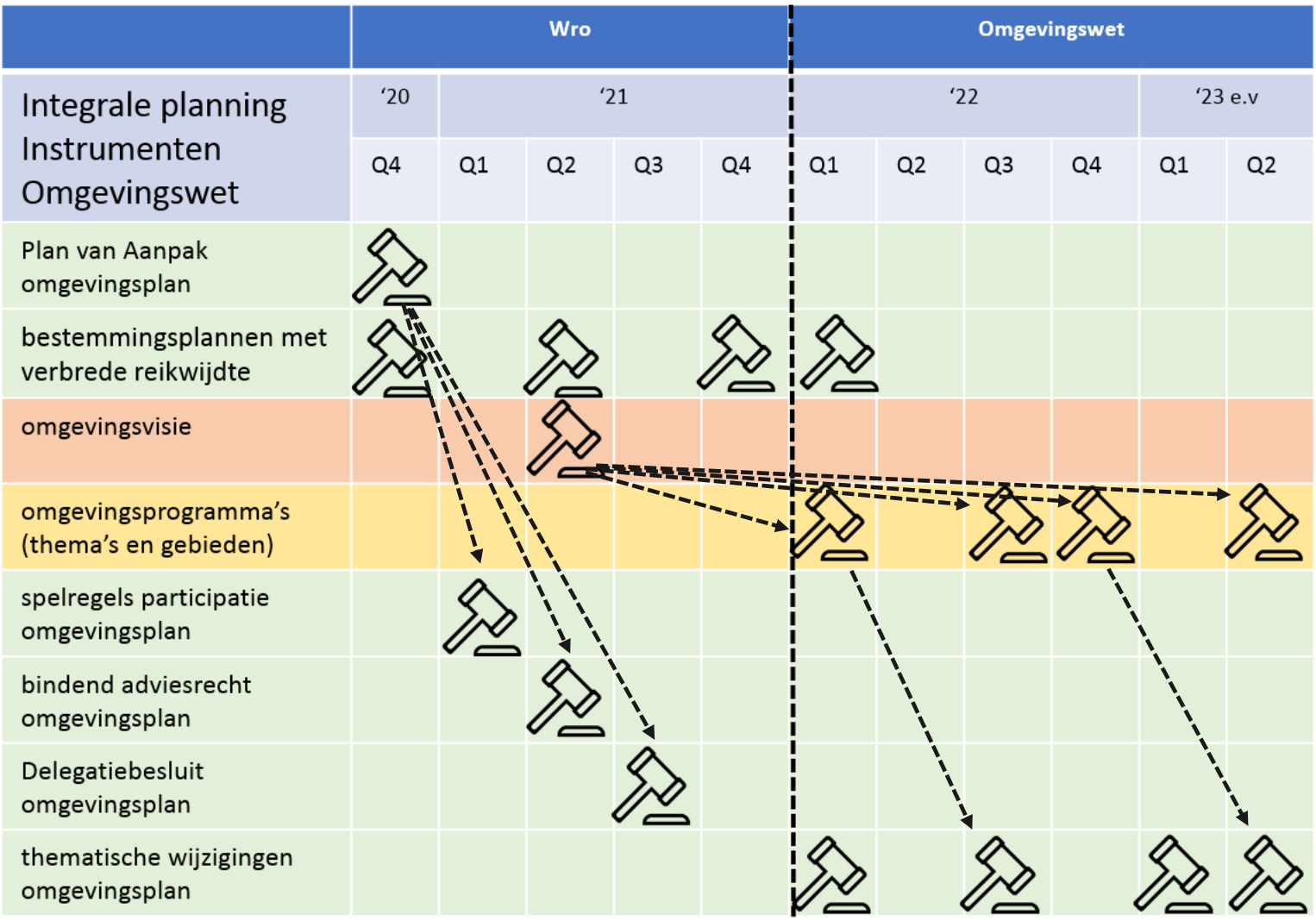


4.5 Relatie beslismomenten o-plan, o-visie en o-programma's

In de planning is de relatie te zien tussen de beslismomenten die samenhangen het omgevingsplan en de andere instrumenten, te weten de omgevingsvisie en de omgevingsprogramma's.

De groene rijen omvatten alle besluiten die samenhangen met de transitie naar één samenhangend omgevingsplan voor de hele gemeente. Dit Plan van Aanpak vormt de basis voor de raadvoorstellen die we de raad in 2021 gaan voorleggen over participatie, het bindend adviesrecht en delegatie. Het gaat hier om de voorbereidende besluiten die nodig zijn om na 1 januari 2022 met het omgevingsplan te kunnen werken. Daarnaast zijn deze besluiten nodig voor een soepele transitie naar één samenhangend omgevingsplan voor de hele gemeente. Gedurende deze periode leggen we ook nog verschillende bestemmingsplannen met verbrede reikwijdte aan uw voor. Deze plannen zin technisch alvast voorbereid op de digitale eisen van het omgevingsplan en kennen een beperkte mate van integraliteit.

In de rode rij ziet u het beslismoment voor de omgevingsvisie. De omgevingsvisie vormt in 2022 de inhoudelijke basis voor de omgevingsprogramma's. De beslismomenten van de omgevingsprogramma's zijn opgenomen in de gele rij. De programma's kunnen weer gevolgen hebben voor de regels in het omgevingsplan en daarmee dus de thematische wijzigingsbesluiten die we tegen die tijd aan uw raad voorleggen.



Figuur 17: integrale planning met relatie tussen beslismomenten verschillende instrumenten



BEHANDELRESULTAAT

3 februari 2021

Plan van aanpak Omgevingsplan Arnhem

Zaaknummer:	523117
Portefeuillehouder:	Wethouder Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Manders (AC), Loos (VVD), Hutten (CDA), Van Ommen (D66), Prinsen (GL), Bouma (PvdA), Witberg (Partij voor de Dieren), Nede (CU), Dilekci (Denk/VA) en Tujeehut (Arnhemse Ouderenpartij).

De fracties van de SP en de PVV waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
De beraadslaging van het raadsvoorstel 'Plan van aanpak Omgevingsplan Arnhem' bestond uit een informerend deel en een meningsvormend deel. Het informerende deel bestond uit een inspreker, de heer Barends. In het meningsvormende deel hebben de aanwezige fractievertegenwoordigers vragen gesteld aan de portefeuillehouder.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de meningsvormende fase is afgerond en dat het raadsvoorstel doorgeleid kan worden naar de besluitvormende fase.

De griffier,

W.M. Lammers

De voorzitter,

J. van der Loo

Titel/onderwerp: # Algeheel Lokaal Vuurwerkverbod Arnhem

Raadsadviseur: Petra Wielaard Telefoonnr: 06-31108054 petra.wielaard@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Erik van den Heuvel Marjolein van Dongen
Portefeuillehouder:	Ahmed Marcouch	Telefoonnr:	026-377 5982 026-377 4542
		E-mailadres:	erik.van.den.heuvel@arnhem.nl marjolein.van.dongen@arnhem.nl
Doel activiteit	Informatief/Meningsvorming 1		
Toelichting	**Voorstel** Het college stelt voor om de Algemene Plaatselijke Verordening voor Arnhem te wijzigen zodat er een algeheel lokaal consumentenvuurwerkverbod in de gemeente Arnhem ontstaat. Met dit voorstel uitvoering aan de door de raad aangenomen motie 'Inspanning Lokaal Vuurwerkverbod' (19M187). **Bezwaarmakers en belanghebbenden** Tegen de aangenomen motie "Inspanning Lokaal Vuurwerkverbod" is zijn vorig jaar vijf bezwaren op persoonlijke titel ingediend. De raad heeft op 16 september 2020 besloten om deze bezwaren niet-ontvankelijk te verklaren: *In het kader van de Algemene wet bestuursrecht heeft de raad met het aannemen van de motie geen besluit genomen waartegen bezwaar mogelijk is. Dat betekent dat de bezwaren niet-ontvankelijk verklaard dienen te worden en de bezwaarschriften niet inhoudelijk behandeld worden door de bezwaarschriftencommissie. Ook van van het horen van betrokkenen kan worden afgezien, omdat er sprake is van "kennelijke niet-ontvankelijkheid".* De in Arnhem woonachtige bezwaarmakers (4, op persoonlijke titel) zijn geïnformeerd over de behandeling van voorliggend raadsvoorstel en de mogelijkheid om in te spreken. *Een van de bezwaarmakers (op persoonlijke titel) is woonachtig in Utrecht en als zo danig geen direct belanghebbende bij het Arnhemse lokale vuurwerkverbod.* Op 23 september 2020 heeft de heer Teunissen als voorzitter van de Belangenvereniging Pyrotechniek Nederland en projectmanager VuurwerkCheck namens de gezamenlijke vuurwerkhandelaren in Arnhem gebruik heeft gemaakt van het vrije inspreekrecht. Gezien maatschappelijke ontwikkelingen en de opgedane ervaringen met het vuurwerkverbod van de afgelopen jaarwisseling als gevolg van de Coronacrisis wil deze belangenorganisatie bij monde van de heer Puplichuizen graag gebruik maken van de mogelijkheid om in te spreken. **Bestuurlijke documenten** Onder 'Bijlagen' treft u een overzicht van de bestuurlijke documenten (met bijlagen) over het onderwerp 'Vuurwerk(verbod)' over de huidige bestuursperiode (2018-2022).		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen of het voorstel kan worden doorgeleid naar de volgende fase in het besluitvormingsproces: meningsvorming 2 of de besluitvormende fase.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	*Informerende fase* Tijdens de informerende fase is er de mogelijkheid voor belanghebbenden om in te spreken. Zij krijgen de tijd om in maximaal 5 minuten hun betoog te houden waarna de aanwezige fractievertegenwoordigers enkele vragen kunnen stellen. Afhankelijk van het aantal insprekers zal dit onderdeel van de behandeling plaats vinden in de vorm van een rondetafelgesprek of in de vorm van het traditionele inspreken. De portefeuillehouder is welkom als toehoorder, maar heeft geen rol bij dezen		

	behandeling. *Meningsvorming 1* - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De wethouder reageert nadat alle fracties aan het woord zijn geweest, en beantwoordt de vragen, waarbij hij antwoorden kan samenvoegen en herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft, De voorzitter ziet erop toe dat de - beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de meningsvorming 2 fase, waar deze besproken zullen worden.
Bijlagen	Overzicht bestuurlijke documenten m.b.t. het onderwerp 'Vuurwerk(verbod)' bestuursperiode 2018-2022
Behandeladvies informatieve/meningsvormende (1) behandeling 3 februari 2021	
Raadsvoorstel "Algeheel Lokaal Vuurwerkverbod Arnhem"	
Raadsbrief "Vuurwerk inleveractie", d.d. 22-12-2020	
Raadsbrief "Raadsmotie centrale vuurwerkshow" (19M186), d.d. 06-10-2020	
Quickscan vuurwerkshow	
Behandelresultaat 23 september 2020: Vrij inspreken de heer Teunissen op de aangenomen motie 'Inspanning lokaal vuurwerkverbod" (19M187)	
Raadsvoorstel - Beslissing op een 5-tal bezwaarschriften met betrekking tot de motie "Inspanningen lokaal vuurwerkverbod" d.d. 16 september 2020	
Aangenomen motie vreemd aan de agenda "Inspanning lokaal vuurwerkverbod" (19M187) van de fracties CDA, Partij voor de Dieren, GroenLinks, AOP en ChristenUnie d.d. 8-7-2020	
Aangenomen motie vreemd aan de agenda "Centrale vuurwerkshow" (19M186) van de fracties CDA, Partij voor de Dieren, GroenLinks, AOP, ChristenUnie en DENK Verenigd Arnhem	
Agenderingsverzoek "Rapportage Vuurwerkonderzoek gemeente Arnhem" van de fracties CDA en PVV	
Beantwoording college Art. 44-vragen inzake inzake "Betrouwbaarheid draagvlakonderzoek vuurwerk", d.d. 22-10-2019	
Raadsbrief "Aanbieding Rapportage uitkomsten vuurwerkonderzoek op basis van motie 19M16" d.d. 22-10-19	
Rapportage Vuurwerkonderzoek Gemeente Arnhem	
Aangenomen motie vreemd aan de agenda "Onderzoek beleving en toekomst van vuurwerk" (19M16) van de fractie CDA en D66	
Beantwoording college Art.44-vragen "Vuurwerkvrij Arnhem", d.d. 19-02-2019	

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 511682

Onderwerp: Algeheel Lokaal Vuurwerkverbod Arnhem

Voorstel

1. Een algeheel lokaal consumentenvuurwerkverbod in te stellen door middel van een wijziging van de Algemene plaatselijke verordening (Apv) voor Arnhem, conform bijgaand voorstel.
2. Het algeheel lokaal consumentenvuurwerkverbod in werking te laten treden per 2 januari 2021.

Inleiding

Op 8 juli 2020 heeft uw raad een motie aangenomen (19M187) waarin u het college verzoekt / oproept / uitnodigt om over te gaan tot uitvoering van een algeheel consumentenvuurwerkverbod voor Arnhem. Met het amendement van 2 september 2020 (20A68) wordt nog eens bevestigd dat uw raad over wil gaan tot een vuurwerkverbod, door de extra gevraagde handhavingscapaciteit te borgen in de "Arnhemse herstelagenda Coronacrisis".

Om een dergelijk vuurwerkverbod te realiseren, dient de Apv voor Arnhem gewijzigd te worden. Dit voorstel strekt er toe uw raad een concreet voorstel tot wijziging van de Apv voor te leggen.

Het afsteekverbod zal per 2 januari 2021 inwerking treden. Zo hebben lokale ondernemers voldoende tijd om zich op deze aanpassing in de Apv voor te bereiden.

Wij beschouwen motie 19M187 hiermee als afgedaan.

Beoogd effect

Wijziging van de Apv voor Arnhem zodat er een algeheel lokaal consumentenvuurwerkverbod in de gemeente Arnhem ontstaat.

Argumenten

1.1. Uw raad heeft in een motie opgeroepen tot een algeheel vuurwerkverbod in de gemeente Arnhem.

GEMEENTE Arnhem

Op 8 juli 2020 heeft uw raad een motie aangenomen die oproept tot een algeheel consumenten-vuurwerkverbod binnen de grenzen van de gemeente Arnhem. Daarbij heeft u aangegeven dat er een steeds verder opkomende maatschappelijke discussie rondom het vuurwerk plaatsvindt. U stelt hierbij dat een tweederde meerderheid van de Arnhemmers voorstander is van een particulier vuurwerkverbod tijdens oud en nieuw als er een centrale vuurwerkshow georganiseerd wordt. Voorts merkt uw raad op dat de jaarlijkse aanhang voor een algemeen vuurwerkverbod met procenten groeit. Ook andere steden pleiten voor een algeheel consumentenvuurwerkverbod.

1.2. *Door invoering van een algeheel vuurwerkverbod wordt schade, overlast en stress verminderd.*

In de overwegingen bij de motie constateert uw raad dat er jaarlijks veel schade aan goederen ontstaat door het afsteken van particulier vuurwerk. Landelijk loopt dit in miljoenen euro's aan schade. Ook ontstaat er veel schade aan mensen die jaarlijks op de EHBO belanden door lichamelijk letsel ten gevolge van het afsteken van vuurwerk.
Tweederde van de inwoners van de gemeente Arnhem ervaart in meer of mindere mate overlast ten gevolge van het afsteken van vuurwerk. Ook dieren ervaren stress door het afsteken van vuurwerk.
Tot slot constateert uw raad dat hulpdiensten al verschillende jaren pleiten voor een verbod op het door particulieren afsteken van vuurwerk.

1.3. *Het bepleiten van een landelijk vuurwerkverbod door de centrale overheid biedt onvoldoende resultaat.*

Landelijk hebben diverse burgemeesters publiekelijk gepleit voor een algeheel particulier vuurwerkverbod. Een meerderheid van de Tweede Kamer is ook voor een dergelijk verbod. Desondanks heeft de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat ervoor gekozen om geen landelijke vuurwerkverbod in te voeren, maar deze besluitvorming aan de individuele gemeenten over te laten. De redenering erachter is dat gemeenten een wisselend beeld hebben bij de jaarwisseling. De staatssecretaris acht het van belang dat gemeenten zelf kunnen bepalen of zij een lokaal vuurwerkverbod willen instellen, wanneer zij oordelen dat dit nodig is om gevaar, schade of overlast te voorkomen.

Kanttekeningen en risico's

1.1. *Een algeheel consumentenvuurwerkverbod kan lastig te handhaven zijn.*

Allereerst mag consumentenvuurwerk - voor wat betreft de soorten die de rijksoverheid acceptabel acht - nog steeds wel verkocht worden. Voorts kost de handhaving van het verbod veel extra capaciteit. Uw raad heeft daarom uitgesproken dat de extra handhavingscapaciteit die in de herstelagenda ter beschikking is gesteld, waar nodig voor dit doel zal worden ingezet.
Duidelijk is dat deze extra handhavingscapaciteit pas beschikbaar komt in 2021 (en nog niet beschikbaar is voor de komende jaarwisseling). In coronatijd zullen daarnaast ook veel handhavers ingezet moeten worden om te handhaven op de regels die in verband met het virus gelden. Ook is er met oud en nieuw handhavingscapaciteit nodig in het kader van de openbare orde en veiligheid.

1.2. *Het invoeren van een algeheel vuurwerkverbod voor de komende jaarwisseling verdraagt zich slecht met algemene beginselen van behoorlijk bestuur.*

Een besluit tot het instellen van een algeheel consumentenvuurwerkverbod, zonder dat dit ruim van te voren is aangekondigd, is in strijd met het rechtszekerheidsbeginsel. Ondernemers hebben immers op grond van de huidige regelgeving reeds lange tijd geleden vuurwerk ingekocht en andere investeringen gedaan. Het hanteren van een dusdanig korte termijn voor het invoeren van een consumentenvuurwerkverbod zorgt ervoor dat zij niet tijdig hun bedrijfsvoering hebben kunnen aanpassen aan de nieuwe ontwikkelingen. De schade die zij daardoor leiden, kan leiden tot het indienen van schadeclaims bij de gemeente. De kans op te honoreren claims is reëel.
Door het algehele verbod op het afsteken van particulier vuurwerk per 2 januari 2021 in werking te laten treden, blijven deze scenario's bij de komende jaarwisseling achterwege.

Participatie

Op verzoek van uw raad hebben burgemeester Ahmed Marcouch en wethouder Jan van Dellen op vrijdag 2 oktober 2020 een gesprek gevoerd met de lokale vuurwerkondernemers. Zij hebben aangegeven dat zij ter voorbereiding op de komende jaarwisseling al de nodige investeringen hebben gedaan en dat zij bij een directe ingang van het afsteekverbod, de gemeente om financiële compensatie zullen vragen. Andere gemeenten - waaronder Amsterdam - hebben onder meer vanwege de te verwachten verzoeken om nadeelcompensatie afgezien om het afsteekverbod per direct (lees: komende jaarwisseling) in te laten gaan. Daarbovenop speelt de huidige coronacrisis (qua verloop en onzekerheid) en de daarmee gepaard gaande druk op de handhavingscapaciteit. Reden te meer om dit besluit pas per 2 januari 2021 in te laten gaan.

Financiën

Het per direct handhaven van een algeheel verbod op het afsteken van consumentenvuurwerk kan leiden tot een verhoogde druk op de handhavingscapaciteit. Dat kan tot extra inhuur van handhavingscapaciteit leiden of tot het niet handhaven op andere verboden en regelingen.
Als een besluit tot het instellen van een vuurwerkverbod kort voor de jaarwisseling wordt genomen en het besluit ook niet al lang voorzienbaar was, zou het voor de ondernemers onmogelijk zijn om hun bedrijfsvoering aan te passen aan dit besluit. Dat kan leiden tot het claimen van schade door de ondernemers bij de gemeente Arnhem, zoals zij ook hebben aangegeven tijdens het rondetafelgesprek van 23 september jl. in de raad. De kans op te honoreren claims is dan reëel.
Door het algehele verbod op het afsteken van particulier vuurwerk per 2 januari 2021 in werking te laten treden, blijven deze scenario's bij de komende jaarwisseling achterwege.

Uitvoering

De handhaving van het vuurwerkverbod zal door de Afdeling Vergunning en Handhaving worden uitgevoerd.

Communicatie

De wijziging van de Apv zal worden gepubliceerd op www.overheid.nl en het digitale Gemeenteblad van Arnhem.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

– Niet van toepassing.

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	511682

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 13 oktober 2020, nummer: 511682;

gelet op artikel 149 van de Gemeentewet;

besluit:

I Artikel 2.6.2 van de Algemene plaatselijke verordening voor Arnhem en de bijbehorende toelichting als volgt te wijzigen:

" **Artikel 2.6.2 Verbod consumentenvuurwerk tijdens de jaarwisseling**

1. Het is verboden om consumentenvuurwerk tot ontbranding te brengen.

2. Het verbod is niet van toepassing op door het college aangewezen plaatsen.

3. Het verbod is voorts niet van toepassing op situaties waarin wordt voorzien door artikel 429, aanhef en onder 1˚, van het Wetboek van Strafrecht."

Toelichting:

" Artikel 2.6.2 Verbod consumentenvuurwerk tijdens de jaarwisseling

In het Vuurwerkbesluit is bepaald dat het verboden is om vuurwerk af te steken op een ander tijdstip dan tussen 31 december 18.00 uur en 1 januari 02.00 uur van het daarop volgende jaar. Het afsteken van vuurwerk wordt op dit tijdstip toelaatbaar geacht vanwege de koppeling van het vuurwerkgebruik aan de feestelijkheden rond de jaarwisseling en de inbedding daarvan in de Nederlandse volkscultuur.

Landelijk hebben meerdere burgemeesters publiekelijk gepleit voor een algeheel particulier vuurwerkverbod. Een meerderheid van de Tweede Kamer is ook voor een dergelijk verbod. Desondanks heeft de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat ervoor gekozen geen landelijke vuurwerkverbod in te voeren, maar deze besluitvorming aan de individuele gemeenten over te laten. Redenering erachter is dat gemeenten een wisselend beeld hebben bij de jaarwisseling. De staatssecretaris acht het van belang dat gemeenten zelf kunnen bepalen of zij een lokaal vuurwerkverbod willen instellen, wanneer zij oordelen dat dit nodig is om gevaar, schade of overlast te voorkomen.

Arnhem GEMEENTE

Naar aanleiding van de maatschappelijke discussie rondom vuurwerk heeft de raad besloten om vuurwerk in de gemeente Arnhem te verbieden. De raad heeft in zijn besluitvorming meegenomen dat er jaarlijks veel schade aan goederen ontstaat door het afsteken van particulier vuurwerk, landelijk loopt dit in miljoenen euro's aan schade. Ook ontstaat er veel schade aan mensen die jaarlijks op de EHBO belanden door lichamelijk letsel ten gevolge van het afsteken van vuurwerk. Tweederde van de inwoners van de gemeente Arnhem ervaart een mate van overlast ten gevolge van het afsteken van vuurwerk. Ook dieren ervaren door het afsteken van vuurwerk stress. Tot slot pleiten hulpdiensten al verschillende jaren voor een verbod op het door particulieren afsteken van vuurwerk.

Met het eerste lid voert de raad een geheel verbod binnen de gemeente in om consumentenvuurwerk tot ontbranding te brengen. Het tweede lid biedt de mogelijkheid om het college plaatsen te laten aanwijzen waar consumentenvuurwerk bij uitsluiting tot ontbranding mag worden gebracht. Dit is van belang wanneer er centrale(re) vuurwerkshow(s) met oud en nieuw wel worden toegestaan in de gemeente. Het derde lid geeft voorrang aan een strafrechtelijke sanctie in de situatie waarin iemand een vuurwerk op zo korte afstand van gebouwen of goederen ontsteekt, dat daardoor brandgevaar kan ontstaan. Artikel 2.6.2 is gebaseerd op artikel 149 van de Gemeentewet."

II. Te bepalen dat de onder I bedoelde wijziging van de Algemene plaatselijke verordening voor Arnhem en de bijbehorende toelichting in werking treedt op 2 januari 2021 na eerdere bekendmaking in het Gemeenteblad.

De griffier, De voorzitter,

Aan de gemeenteraad

Datum : 22 december 2020
Zaaknummer :
Contactpersoon : Susanne Boerhof
Telefoonnummer : 06 50740141

Onderwerp: Vuurwerk inleveractie

Geachte raadsleden,

Het afsteken, bezitten en vervoeren van vuurwerk is verboden. De driehoek, politie, openbaar ministerie en burgemeester, heeft daarom besloten dat Arnhemmers tijdens een vuurwerkinleveractie op 24 en 28 december 2020 hun vuurwerk kunnen inleveren.

Het kabinet heeft voor komende jaarwisseling een vuurwerkverbod ingesteld. Het is verboden om vuurwerk te verkopen, te bezitten, af te steken en te vervoeren. Deze maatregel is genomen om het grote aantal ongelukken als gevolg van vuurwerk te voorkomen en zo de ziekenhuizen en de zorgmedewerkers te ontlasten die alle bedden en artsen nodig hebben voor coronapatiënten en de andere noodzakelijke zorg.

Als preventie en om inwoners in de gelegenheid te stellen om zich op een veilige manier van hun vuurwerk te ontdoen, hebben we in de driehoek besloten een vuurwerkinleveractie te organiseren. Het Openbaar Ministerie heeft een pardonregeling getroffen zodat alle typen vuurwerk, dus ook het illegale vuurwerk, ingeleverd kan worden.

Arnhemmers die nog vuurwerk hebben kunnen dit op 24 en 28 december inleveren bij de gemeentewerf. Dit geldt voor alle typen vuurwerk tot in totaal maximaal 25 kilo per persoon.

Inleverlocatie
Het vuurwerk kan worden ingeleverd op:

- Donderdag 24 december, 10.00 uur - 1600 uur
- Maandag 28 december, 10.00 uur - 16.00 uur

Gemeentewerf, Snelliusweg 50 in Arnhem

Mensen die het vuurwerk willen inleveren, kunnen dit op een tafel afgeven. Het vuurwerk wordt opgeslagen in speciale containers die hiervoor geschikt gemaakt zijn. Tijdens de inleveractie worden de lockdown-richtlijnen in acht genomen. Dit betekent dat er maximaal 2 mensen bijeen op straat mogen staan, met 1,5 meter onderlinge afstand.

Veilig vervoer
Een gespecialiseerd en gecertificeerd bedrijf zal het vervoer en uiteindelijk de vernietiging van het vuurwerk organiseren. De Omgevingsdienst Arnhem en de politie zijn aanwezig om het vuurwerk feitelijk in te nemen. Tevens is er beveiliging aanwezig op de betreffende dagen.

Bij het vermoeden van opslag van vuurwerk in de buurt kan altijd worden gemeld door te bellen via 0900-8844. Zo verkleinen we het gevaar in de wijken nog meer.

Ik hoop u zo voldoende te hebben geïnformeerd, en dat u en uw naasten in goede gezondheid verblijven.

Hoogachtend,
de burgemeester,

A. Marcouch

Aan de leden van de raad

Datum	: 6 oktober 2020
Zaaknummer	: 505493 (487333)
Contactpersoon	: Harry Popken
Telefoonnummer	: 026 3774066

Onderwerp: raadsmotie centrale vuurwerkshow (19M186)

Geachte voorzitter en leden,

Op 8 juli 2020 heeft de gemeenteraad van Arnhem de motie 'centrale vuurwerkshow' (19M186) en de motie 'inspanning lokaal vuurwerkverbod' (19M187) aangenomen. De raad heeft het college met de eerste motie verzocht onderzoek te doen naar de mogelijkheden om een centrale vuurwerkshow op de Rijn te organiseren die plaatsvindt tussen de John Frostbrug en de Nelson Mandelabrug. Arnhemmers dienen de show vanaf zowel de Rijnkade als vanaf Strand Zuid te kunnen bekijken. Er moet ruimte zijn om te ondernemen door bijvoorbeeld verkoop van drank en voedsel toe te staan en cocreatie in de vorm van een ondernemersfonds van binnenstadondernemers is een andere optie. Ten slotte heeft de raad opgedragen een financiële prognose op te stellen.

Eveneens op 8 juli heeft de gemeenteraad de motie 'inspanning lokaal vuurwerkverbod' aangenomen waarin onder meer wordt verzocht om over te gaan tot uitvoering van een algeheel particulier vuurwerkverbod voor Arnhem. Tijdens de politieke vergaderingen van 16 en 23 september is het lokale vuurwerkverbod aan de orde geweest. Aangezien hieruit nog acties volgen beperkt deze raadsbrief zich tot de vuurwerkshow.

Als bijlage van deze raadsbrief treft u aan een quickscan naar de mogelijkheden van een vuurwerkshow tijdens de jaarwisseling in Arnhem. Op dit moment heeft het college aarzelingen bij het organiseren van een centrale vuurwerkshow. Wij lichten dat onderstaand kort toe.

Nog geen vuurwerkverbod

Er is (nog) geen landelijk vuurwerkverbod voor alle consumentenvuurwerk. Amsterdam en Rotterdam hebben eerder, aan het begin van dit jaar, besloten een afsteekverbod in te voeren in combinatie met het organiseren van een centraal vuurwerk. Kortgeleden werd bekend dat de gemeente Amsterdam komende jaarwisseling ook nog geen afsteekverbod voor consumentenvuurwerk invoert. Argumenten hiervoor zijn de juridische risico's, de handhavingscapaciteit en de beperkingen als gevolg van de

coronaregels. Dit is in Arnhem niet anders. De coronamaatregelen vragen ook in Arnhem veel van onze handhavers en politie. Juist gedurende oudjaarsavond en -nacht zullen zij druk hiermee zijn. Bij een verbod voor het zelf afsteken van vuurwerk zou een alternatieve activiteit rondom middernacht waardevol zijn.

COVID-19 en vuurwerkshow

Op dit moment is het voor buitenevenementen met meer dan 250 bezoekers waar geen doorstroming plaatsvindt, verplicht om elke bezoeker te laten reserveren, een plaats aan te wijzen en een gezondheidscheck vooraf te doen. Het is te verwachten dat het virus in december nog steeds niet de wereld uit is, dus dat dezelfde maatregelen dan nog van kracht zijn of dat de maatregelen zijn aangescherpt. Dat maakt, los van de veiligheids- en gezondheidsrisico's van één centraal evenement, een vuurwerkshow die veel mensen naar één plek zal trekken dit jaar heel lastig.
Momenteel hebben horecaondernemers en evenementenorganisatoren het niet gemakkelijk en is er in verband met COVID-19 rondom de eerstvolgende jaarwisseling nog weinig verruiming in het beleid te verwachten. Dat maakt het organiseren van een vuurwerkshow op korte termijn ook voor ondernemers niet wenselijk.

Bijdrage ondernemers

Het lijkt er verder niet op dat er nu ondernemers te vinden zijn die komende jaarwisseling het risico willen nemen aanvullende events te organiseren. Ook zijn er op dit moment geen partijen bekend die willen of kunnen cofinancieren. Om mensen echt naar de stad te trekken kunnen we niet volstaan met een marginale vuurwerkshow, maar is echt spektakel nodig.
Het vinden van cofinanciering is in het algemeen en zeker nu geen sinecure. De quickscan maakt duidelijk dat er voor de korte termijn weinig argumenten te vinden zijn voor een centrale aanpak. Bij een initiatief volgend jaar zou dat anders kunnen zijn, zeker als dat initiatief van een ondernemer komt.

Op termijn

Een vuurwerkshow is op termijn zeker te overwegen, maar daar moeten we meer tijd voor nemen. De haalbaarheid is sterk afhankelijk van de ontwikkeling van alle maatregelen rond COVID-19, economisch herstel en de landelijke vuurwerkdiscussie.
Als komend jaar besloten wordt tot een vuurwerkverbod in combinatie met een show dan heeft het de voorkeur een ondernemer als organisator te hebben. De gemeente draagt dan 25% bij in de kosten van het organiseren van een vuurwerkshow. Een post van € 25.000 hiervoor is met ingang van 2021 opgenomen in de meerjarenprogrammabegroting.

Wij beschouwen hiermee de motie centrale vuurwerkshow (19M186) als afgedaan.

Hoogachtend,

het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

cc: Raadsleden en fractievolgers

Bijlage 1: motie centrale vuurwerkshow (19M186)
Bijlage 2: quickscan vuurwerkshow

Quick scan vuurwerkshow in Arnhem

1. Inleiding

Opdracht

Op 8 juli 2020 heeft de gemeenteraad van Arnhem de motie vreemd centrale vuurwerkshow (19M186) aangenomen met het verzoek:

1. onderzoek te doen naar de mogelijkheden om een centrale vuurwerkshow op de Rijn te organiseren die plaats vindt tussen de John Frost Brug en de Nelson Mandela Brug.
2. Mensen dienen de show vanaf zowel de Rijnkade als vanaf Strand Zuid te kunnen bekijken.
3. Er moet ruimte zijn om te ondernemen door bijvoorbeeld verkoop van drank en voedsel toe te staan en co-creatie in de vorm van een ondernemersfonds van binnenstadondernemers is een andere optie.
4. Ten slotte heeft de raad opgedragen een financiële prognose op te stellen.

Uitvoering

We hebben deze QuickScan uitgevoerd via gesprekken met lokale en landelijke ondernemers die horeca vertegenwoordigen, evenementen organiseren en instanties die iets willen betekenen voor Arnhem. Daarnaast is gebruik gemaakt van openbare informatie.

1.1 Vuurwerk

Een goede vuurwerkshow duurt 5 a 15 minuten, zet de lokale iconen centraal en het beschikbare budget bepaalt de intensiteit en showeffecten. Het kost dan ook enige voorbereidingstijd om het goed te organiseren. Vuurwerkshows worden tegenwoordig geprogrammeerd en het ontsteken wordt door diverse computers aangestuurd. Hiermee zijn mooie effecten op slagen van een uurwerk of vuurwerk op muziek mogelijk. Het programmeren is een kostbare zaak. Voor het landelijke vuurwerk in Rotterdam wordt zuinig geprogrammeerd, nog zuiniger is het om een eerder gebruikt programma opnieuw te gebruiken. Het vuurwerk is dan natuurlijk niet toegesneden op de situatie.
Een dergelijke show kan worden aangevuld met lichtshow of drones, drones hebben als nadeel dat ze in de afgelopen jaren in verband met het weer regelmatig niet zouden zijn opgestegen. Als er al veel mensen op de been zijn, is het heel lastig om tot zo'n besluit te komen. In bijlage 1 is ter informatie een korte beschrijving gegeven van een aantal shows.

1.2 Oud en nieuw

Al jaren vind er een discussie plaats: moet vuurwerk afsteken met Oud en Nieuw wel of niet verboden worden? Uit diverse onderzoeken ontstaat het beeld dat de meningen verdeeld zijn en dat er dus vanuit de bevolking weerstand kan ontstaan als de stad hier teveel aan uitgeeft. Daarnaast zal er ook begrip zijn. Want, met een slag om de arm, lijken in Arnhem met oud en nieuw vele miljoenen euro's besteed te worden aan vuurwerk.

Amsterdam en Rotterdam hadden besloten een afsteekverbod in te voeren in combinatie met het organiseren van een centraal vuurwerk. Kortgeleden werd bekend dat de gemeente Amsterdam komende jaarwisseling nog geen afsteekverbod voor consumentenvuurwerk invoert. Argumenten waren de handhaving en de beperkingen als gevolg van de coronaregels. In Rotterdam, waar jaarlijks het nationale vuurwerk plaatsvindt, geldt dit jaar wel een afsteekverbod.

Op 31 december vieren we in Nederland de overgang naar een nieuw jaar. We spelen die avond spelletjes met elkaar, eten een oliebol en steken na 24.00 uur vuurwerk af. Jonge mensen gaan meestal de stad in, oudere mensen vieren het feest vaak gewoon thuis.
In Arnhem is er tot 24.00 uur in de horeca weinig te doen, maar daarna zijn er overal feesten met aanmelding vooraf. Mensen en in dit geval Arnhemmers met oud en nieuw ander gedrag laten vertonen zal een extra inspanning vragen. Er zijn voorafgaand events nodig en spektakel.

1.3 Covid-19

Een mogelijke volgende piek in het aantal coronabesmettingen kan ertoe leiden dat alleen met strenge maatregelen en een beperkt aantal bezoekers iets georganiseerd kan worden. Op dit moment is het voor buitenevenementen met meer dan 250 bezoekers waar geen doorstroming plaatsvindt, verplicht om elke bezoeker te laten reserveren, een plaats aan te wijzen en een gezondheidscheck vooraf te doen. Het is te verwachten dat het virus in december nog niet de wereld uit is, dus dat dezelfde maatregelen dan nog van kracht zijn. Dus nu al is het heel lastig om een dergelijk evenement te organiseren.
Het hier voorliggende onderzoek richt zich niet op scenario's die ‘coronaproof’ zijn. Als gevolg van Covid-19 hebben ondernemers en in het bijzonder evenementen-organisatoren en horeca het moeilijk. Kosten lopen door of investeringen zijn nodig en de inkomsten zijn in het algemeen lager. In dit onderzoek hebben wij gevraagd naar mogelijkheden van co financiering, maar deze vraag is steeds afhoudend beantwoord.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 schetsen we enkele mogelijkheden voor ondernemers, daarna gaan we conform opdracht in op een aantal scenario's en alternatieven. In hoofdstuk 4 geven we de geraamde kosten per scenario.

2. Draagvlak ondernemers en co-creatie

In Rotterdam is het oud en nieuwfeest gestart als dansfeest met grote artiesten, met een vuurwerk op de kade. In eerste instantie was het omheind, met kaartverkoop, momenteel is alleen het gratis toegankelijke vuurwerk over. P&O Ferries uit Hoek van Holland organiseert jaarlijks een partyboot voor een exclusief groot gezelschap, de boot vaart naar Erasmusbrug voor het vuurwerk. Voor deze ligplaats betalen zij een bedrag dat wordt afgedragen om het event nog groter te maken.

Hagen events heeft eerder al eens voorgesteld een groots vuurwerk binnen de grenzen van Arnhem langs de Rijn te organiseren, met het idee dat het dan bereikbaar is voor iedereen. Het idee was dan een evenement/feest met tribunes waar mensen ook een kaartje voor kopen. Meerdere thema feesten in verschillende tenten met grote organisatoren. Zo'n feest moet eigenlijk altijd rondom een van je iconen worden georganiseerd.

De meest kansrijke items voor ondernemers in Arnhem lijken:

- verschillende events met muziek, dans en feest nabij het vuurwerk door ervaren organisatoren;
- rijnboten met exclusieve feesten (wordt in 2020 lastig i.v.m. COVID-19);
- tribunes met zitplaatsen voor een fantastische show.

In principe mag dit nu ook al, maar ondernemers zijn hiermee nog niet eerder gestart.

Laat ondernemers ondernemen

Voor een beperkt centraal vuurwerk komen mensen hun huis niet uit, er moet meer te doen zijn. Om mensen echt naar de stad te trekken kan het geen marginale show zijn, maar is echt spektakel nodig. Ondernemers geven aan dat een vuurwerkshow met events niet door de gemeente uitgevoerd moet worden want zij geven aan dit beter en goedkoper te kunnen regelen.
Ondernemers kunnen zich voorstellen dat zich iets kan ontwikkelen in de loop der jaren. Van volledig gesubsidieerd afbouwend naar niet gesubsidieerd, met het organiseren van diverse verschillende events voorafgaand aan het vuurwerk. Op dit moment is er echter geen animo.

Bijdrage ondernemers

Het lijkt er dus niet op dat er nu ondernemers te vinden zijn die komende jaarwisseling het risico willen nemen aanvullende events te organiseren. Ook zijn er op dit moment geen partijen bekend die willen of kunnen co financieren. Ondernemers hebben het op dit moment al heel erg zwaar. Het vinden van co financiering is in het algemeen en zeker nu geen sinecure.
De QuickScan maakt nu al in algemene zin duidelijk dat er voor de korte termijn weinig argumenten te vinden zijn voor een centrale aanpak.
Bij een initiatief volgend jaar zou dat anders kunnen zijn, zeker als dat initiatief van een ondernemer komt.

3. Scenario's

In dit hoofdstuk worden drie verschillende scenario's conform opdracht kort beschreven, wat kunnen we verwachten en wat moeten we dan doen. Ook geven we enkele andere mogelijkheden aan. Het nationale vuurwerk in Rotterdam kost ongeveer 4 ton en duurt 8 minuten, maar er valt dan ook veel te zien. Aan de andere kant kan ook voor € 25.000 een kleine vuurwerkshow georganiseerd worden, dat kan zelfs langer duren. Maar met alleen een vuurwerkshow van € 25.000 zijn we er niet, de kosten voor zo'n evenement lopen al snel op. Een publieksevenement aan de Rijn, middernacht, met alcohol en de mogelijkheid ook aan consumentenvuurwerk te komen vergt zeker veiligheidsmaatregelen.

4 scenario's

In feite bepaalt het beschikbare budget wat er kan, maar het organiseren van een vuurwerkshow moet ook aan zijn doelstellingen kunnen voldoen. Er zijn 3 basisscenario's geformuleerd, de mogelijkheden zijn oneindig, maar als vertrekpunt is dit voldoende voor een goede beeldvorming. Van de basisscenario's zal kort worden beschreven welke aandachtspunten er zijn. De 3 geformuleerde scenario's zijn:

- **Scenario Basis**: een weinig intensief vuurwerk op de Rijn
- **Scenario Middel**: een matig intensief vuurwerk op de Rijn
- **Scenario Groot**: een intensief vuurwerk op de Rijn

Op elk van deze 3 scenario's is een plus mogelijk, hierbij kan gedacht worden aan een event met muziek en/of een VIP arrangement bijvoorbeeld ter plaatse van Strand Zuid, op een partyboot of op de Rijnkade. 3 scenario's ieder met een plus levert al 6 scenario's met bijbehorend kosten plaatje. Noodzakelijke maatregelen en aandachtspunten bij de uitvoering van deze 3 scenario's zijn hieronder weergegeven.

Organisatorische hoofdlijn

- Om bezoekers aan trekken is het nodig een campagne te voeren, die mensen verleidt om het huis te verlaten, naar de stad te komen en eigen vuurwerk te laten staan;
- een wervend avond- en nachtprogramma aanvullend op het centrale vuurwerk;
- een vuurwerkprogramma van substantiële omvang;
- beveiliging en behekking om ongelukken te voorkomen;
- openbaar vervoer om mensen ter plaatse te krijgen;
- een of meer pontons, of desgewenst een afgezet stuk terrein op de stadsblokken;
- voor professioneel vuurwerk is vuurwerk ontbrandingstoestemming nodig. Dit verkrijgen duurt ongeveer 13 weken. Nodig zijn adviezen van de gemeente en brandweer en op de Rijn toestemming van Rijkswaterstaat;
- opruimwerkzaamheden.

Bij elk van de scenario's is, als gemeld, een plus mogelijk door eten, drinken en muziek toe te voegen. Daarnaast is het natuurlijk ook mogelijk om vuurwerk af te steken van de John Frostbrug, vanaf de Stadsblokken of een andere Arnhemse icoon. Indien we de John Frostbrug centraal willen zetten, moet de brug mogelijk een week worden afgezet en bewaakt.

In hoeverre een vuurwerkshow past als er hoog water is, is de vraag. Een nieuw alternatief is een korte show met een groot aantal lichtgevende drones, die allerlei figuren neerzetten.

Vuurwerk en/of drones kunnen eventueel worden aangevuld met lasers. Een show met drones heeft echter goed weer nodig en dat is tijdens de jaarwisseling vaak niet het geval. Licht en/of drones zal andere mogelijkheden, andere risico's, andere aandachtspunten en op onderdelen een ander financieel plaatje opleveren. De grote lijn in kosten blijft echter gehandhaafd.

Tijdens het uitvoeren van deze opdracht kwam uit meerdere hoeken de suggestie van het organiseren van gespreid vuurwerk. Dat leidt dan het 4^{e} scenario:

- **Scenario In de wijk**: verspreid over de stad op geschikte plaatsen in de wijk een groot vuurwerk.

In dit geval is voor iedereen het vuurwerk dichtbij en het kan net iets mooier worden dan het ongecontroleerd afsteken van consumenten vuurwerk door individuen.
Mensen blijven nu in het algemeen thuis in hun straat/wijk. Maar op een vuurwerk dicht bij huis zouden ze af kunnen komen.
Bij een centrale vuurwerkshow moet het vaste patroon veranderen en dat gaat niet vanzelf. De uitvoering is dan niet een show maar een luxe "consumentenvuurwerk" voor € 2.000 a € 4.000. Door het in de wijk te organiseren kan een wijkfeest met champagne, oliebollen etc. ontstaan. In het scenario Diffuus hebben we gerekend met 8 deelgebieden, dus nog niet met wijken.

4. Raming

Op basis van ervaringen in Arnhem, gesprekken met deskundigen en geformuleerde activiteiten is een eerste inschatting van verschillende kostenposten gemaakt. Op basis hiervan komen we tot het volgende overzicht.

Scenario	Kosten	Kosten inclusief Plus
Basis	€ 80.000	€ 110.000
Middel	€ 110.000	€ 140.000
Groot	€ 170.000	€ 200.000
Diffuus	€ 72.000	Niet nuttig

Om een vuurwerkshow van beperkte omvang op de Rijn te organiseren is al € 80.000 nodig, voor een compleet programma schatten we de kosten op € 200.000.
Naar verwachting zijn het Basis en Middel scenario zonder muziek onvoldoende onderscheidend om grote aantallen mensen te bewegen eigen vuurwerk te laten staan en naar de stad te komen. Een bescheiden vuurwerk in combinatie met een muziek programma kost al gauw meer dan een ton, terwijl een compleet programma in provinciale proporties geraamd wordt op ruim 2 ton.
Het scenario Diffuus is een scenario zonder toeters en bellen. In de raming van de kosten is de verhouding vuurwerk - overige maatregelen 1 : 2 voor het scenario Basis en de verhouding gaat naar meer evenwicht naarmate het vuurwerk groter wordt. Voor het scenario diffuus hanteren we ook de verhouding 1 op 2, waardoor er voor een vuurwerk in 8 gebieden van € 3.000 = € 24.000 + € 48.000 = € 72.000 geraamd wordt.

5. QuickScan kort

Dit jaar moet Arnhem niet op het laatste moment nog een vuurwerk willen realiseren, er is bij ondernemend Arnhem geen draagvlak, het is in verband met COVID-19 te onzeker en voor organisatoren te kort dag.

Er is meer nodig dan alleen een centraal vuurwerk om mensen ander gedrag te laten vertonen, als alternatief is het afsteken van vuurwerk decentraal in de stad naar voren gekomen.
Voor € 2 ton kan er in Arnhem een mooi vuurwerk worden georganiseerd.
Een bijdrage van de ondernemers of andere instanties kan in 2020 niet worden verwacht, voor 2021 zijn er wellicht mogelijkheden, maar in dat geval zal het om een beperkte bijdrage gaan.

Bijlage 1. Korte beschrijving eerdere vuurwerkshows

Centrale vuurwerkshows vonden bij de jaarwisseling 2019-2020 onder meer plaats in Rotterdam (Erasmusbrug, Hoek van Holland en Nesselande), Deventer en Hilversum.
Het vuurwerk in Hilversum kost jaarlijks circa € 25.000 en dat in Rotterdam € 400.000. Buiten Nederland pakt men het grootser aan: Parijs € 750.000, Londen € 2.000.000 en Sydney € 4.700.000. De nationale vuurwerkshow in Rotterdam kost dus enkele tonnen en duurt niet extreem lang. Hierna is in steekwoorden van een aantal locaties een korte beschrijving van vuurwerkshows gegeven.

- Hilversum: 15 minuten lang beperkt aantal vuurpijlen in de lucht.
- Slagharen: 16 minuten, verhaallijn met lichtshow met beperkte hoeveelheid vuurwerk aan het eind.
- Rotterdam: 11 minuten (5 a 30 pijlen in de lucht), matig intensief gestructureerd vuurwerk met een lichtshow.
- Londen 2020: 10 minuten, indrukwekkend Big Ben met 12 slagen, reuzenrad is onderdeel van de show met muziek, intens vuurwerk. Het geheel is mooi vanaf hoogte gefilmd. Het evenement maakt reclame voor Euro finals in 2020 (Football is coming home).
- Londen 2012 en 2016: 11 minuten, per slag van de Big Ben vuurpijlen en een aankondiging Olympische spelen, intens vuurwerk.
- Dubai 2020: 8 minuten rondom hoogste toren.
- Sydney 2020: 12 minuten, met licht en muziek rondom haven en brug. Zeer intens vuurwerk.

BEHANDELRESULTAAT

Informerende ronde vrij inspreekrecht

Vrij inspreken de heer Teunissen op de aangenomen motie 'Inspanning lokaal vuurwerkverbod' (19M187)

Zaaknummer:	N.v.t.
Portefeuillehouder:	Marcouch en Van Dellen

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Aydemir (Denk VA), Azoubay (PvdA), Combée (VVD), Nede (CU), De Groot (PvdD), Simonis (GL), Van den Broek (CDA), Venhoek (D66) en Van der Laak (Arnhem Centraal). De fracties van SP, PVV en de AOP waren niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Verder als toehoorder aanwezig: De Vroome.

Bespreking
De heer Teunissen heeft als voorzitter van de belangenvereniging Pyrotechniek Nederland en projectmanager VuurwerkCheck namens de gezamenlijke vuurwerkhandelaren in Arnhem gebruik gemaakt van het vrije inspreekrecht in de gemeenteraad. Daarbij aanwezig waren de heer De Roo en mevrouw Brouwer. Onderwerp van gesprek was de aangenomen motie 'Inspanning lokaal vuurwerkverbod' en de gevolgen voor de lokale ondernemers.

Toezegging
De burgemeester zegt toe samen met wethouder Van Dellen in kleiner verband verder te zullen praten met de vuurwerkverkopers in Arnhem en over dat gesprek terug te koppelen aan de raad.

Conclusie
De voorzitter bedankt de heer Teunissen, de heer De Roo en mevrouw Brouwer en contstateert dat in kleiner verband doorgepraat zal worden met zowel het college als met individuele raadsleden.
.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

E. Greving

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummers **503927**

Onderwerp: Beslissing op een 5-tal bezwaarschriften met betrekking tot de motie 'Inspanningen lokaal vuurwerkverbod'

Voorstel

Te besluiten om een vijftal bezwaren kennelijk niet-ontvankelijk te verklaren, aangezien de bezwaren zijn gericht tegen de door uw raad op 8 juli jl. aangenomen motie 'Inspanningen lokaal vuurwerkverbod' (19M187) en het aannemen door de raad van een motie geen besluit is waartegen bezwaar op grond van de Algemene wet Bestuursrecht kan worden gemaakt.

Inleiding

Uw raad heeft op 8 juli jl.de motie 'Inspanningen lokaal vuurwerkverbod' aangenomen. Daarop zijn 5 bezwaarschriften ontvangen.

Beoogd effect

Met het voorstel wordt beoogd een beslissing te nemen op de 5 bezwaarschriften.

Argumenten

Arnhem GEMEENTE

Uw raad heeft op 8 juli jl. de de motie 'Inspanningen lokaal vuurwerkverbod' aangenomen. In het kader van de Algemene wet bestuursrecht heeft u daarmee geen besluit genomen waartegen bezwaar mogelijk is. Dat betekent dat de bezwaren niet-ontvankelijk verklaard dienen te worden en de bezwaarschriften niet inhoudelijk behandeld worden door de bezwaarschriftencommissie. Ook van van het horen van betrokkenen kan worden afgezien, omdat er sprake is van "kennelijke niet-ontvankelijkheid".

Kanttekeningen en risico's

Tegen het besluit tot niet-ontvankelijk verklaren van het bezwaar kan beroep bij de bestuursrechter worden ingediend.

Financiën

Er zijn geen financiële gevolgen.

Uitvoering

Dit is niet aan de orde.

Communicatie

Het besluit wordt aan de bezwaarmakers toegezonden.

Bijlagen

Ter inzage stukken voor gemeenteraad

- 5 x bezwaarschriften van diverse burgers
- 5 x beschikking op bezwaar aan de indieners van de bezwaarschriften

RAADSVOORSTEL

Besluit van	16 september 2020
Zaaknummer	**503927**

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het raadsvoorstel;

gelet op artikel 7:1, eerste lid, in samenhang met artikel 8:1, eerste lid, van de Algemene wet bestuursrecht;

besluit:

de bezwaren van
- E.A. Koerntjes, d.d. 15 juli 2020;
- J. Sluijters, d.d. 15 juli 2020;
- R.J.F. Brandhorst, d.d. 15 juli 2020
- I.A. Vreeling, d.d. 15 juli 2020; en
- M. van Hassel, d.d. 16 juli 2020;

kennelijk niet-ontvankelijk te verklaren.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	8 juli 2020
Ter bespreking van	Moties vreemd aan de agenda
Motie van	Klaartje van Dillen - CDA Leo de Groot - Partij voor de Dieren Muriël Simonis - GroenLinks Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij Nathalie Nede - ChristenUnie
Titel motie	Inspanning lokaal vuurwerkverbod
Nummer Zaaknummer	**19M187** 487333

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:

- Een steeds verder opkomende maatschappelijke discussie rondom het vuurwerk plaatsvindt;
- Een twee derde meerderheid van de Arnhemmers voorstander is van een particulier vuurwerkverbod tijdens oud en nieuw als er een centrale vuurwerkshow georganiseerd wordt;
- Jaarlijks de aanhang voor een algeheel verbod met procenten groeit;
- Verschillende steden pleiten voor een algeheel consumenten verbod;
- Een meerderheid van de Tweede Kamer voorstander is van een landelijk verbod.

Overwegende dat:

- Jaarlijks landelijk miljoenen euro's aan schade aan goederen ontstaat door het afsteken van particulier vuurwerk;
- Jaarlijks véle mensen op de EHBO belanden door lichaamsletsel ten gevolgen van het afsteken van vuurwerk;
- Twee derde van de inwoners een mate van overlast ervaart ten gevolge van het afsteken van vuurwerk;
- Dieren ook stress ervaren;
- Hulpdiensten al verschillende jaren pleitten voor een consumenten verbod op het afsteken van vuurwerk;

AANGENOMEN

- Het antwoord van de burgemeester om als raadsfracties te gaan lobbyen bij politieke partijen in Den Haag onvoldoende inspanning biedt;
- Het inmiddels publiekelijk pleiten van de burgemeester voor een landelijk verbod een sterk signaal afgeeft;
- De traditie van vuurwerk behouden kan blijven zoals dat in andere landen ook is door het organiseren van één centrale vuurwerkshow;

Verzoekt het college / spreekt uit dat / roept het college op / nodigt het college uit etc.

- Te blijven pleiten voor een landelijk particulier vuurwerkverbod in de richting van de minister van veiligheid;
- Over te gaan tot uitvoering van een algeheel particulier vuurwerkverbod voor Arnhem, oftewel een algeheel lokaal vuurwerk verbod, wanneer enkel deze mogelijkheid geboden wordt.

en gaat over tot de orde van de dag

Klaartje van Dillen - CDA
Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Muriël Simonis - GroenLinks
Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij
Nathalie Nede - ChristenUnie

AANGENOMEN

Voor 19

Tegen 18

Motie vreemd aan de agenda "Inspanning lokaal vuurwerkverbod" (19M187)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
van Es		
Maref		
Loos		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Sanders		

Totaal 37

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	8 juli 2020
Ter bespreking van	Moties vreemd aan de agenda
Motie van	Klaartje van Dillen - CDA Leo de Groot - Partij voor de Dieren Muriël Simonis - GroenLinks Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij Nathalie Nede - ChristenUnie Talip Aydemir - DENK Verenigd Arnhem
Titel motie	Centrale vuurwerkshow
Nummer Zaaknummer	**19M186** 487333

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:

- Een steeds verder opkomende maatschappelijke discussie rondom het vuurwerk plaatsvindt;
- Een twee derde meerderheid van de Arnhemmers voorstander is van een particulier vuurwerkverbod tijdens oud en nieuw als er een centrale vuurwerkshow georganiseerd wordt;
- Jaarlijks de aanhang voor algehele vuurwerkshows in Nederland met procenten groter wordt, zeker in combinatie met een particulier afsteek verbod.

Overwegende dat:

- Het verschijnsel van vuurwerk een traditie is tijdens het inluiden van het nieuwe jaar;
- Vuurwerkshows in vele landen een traditie zijn bij grote steden;
- Arnhem als hoofdstad van Gelderland een mooi podium is voor het inluiden van een nieuw jaar;
- Vuurwerkshows bijdragen aan het saamhorigheidsgevoel van inwoners en toeschouwers die op deze evenementen afkomen;
- Een centrale vuurwerkshow een trekpleister kan zijn voor inwoners van omliggende dorpen en steden om oud en nieuw in Arnhem te vieren;

AANGENOMEN

- Ondernemers kunnen profiteren van meer en langer in de stad verblijvende mensen die oud en nieuw in de binnenstad komen vieren;

Verzoekt het college / spreekt uit dat / roept het college op / nodigt het college uit etc.

- Onderzoek te doen naar de mogelijkheden om een centrale vuurwerkshow op de Rijn te organiseren welke plaats vindt tussen de John Frost Brug en de Nelson Mandela Brug;
- Daarbij uit te gaan van een setting waarbij mensen vanaf zowel de Rijnkade als vanaf Strand Zuid de gelegenheid krijgen om deze show te bekijken;
- Een openhouding heeft jegens door particulieren of ondernemers georganiseerde activiteiten aan de zijde van Strand-Zuid die bijdragen een mooi evenement, denk hierbij bijvoorbeeld aan het toestaan van drank/voedselstand;
- De mogelijkheid mee te nemen waarin uitgegaan wordt van een co-creatie, denk hierbij aan de vorm van een ondernemersfonds waaraan binnenstad ondernemers meedoen om dit evenement te financieren;
- Een financiële prognose op te stellen en de raad hierover te informeren.

en gaat over tot de orde van de dag

Klaartje van Dillen - CDA
Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Muriël Simonis - GroenLinks
Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij
Nathalie Nede - ChristenUnie
Talip Aydemir - DENK Verenigd Arnhem

AANGENOMEN

Aan: de voorzitter van de gemeenteraad
Betreft: Agenderingsverzoek
Onderwerp: Rapportage Vuurwerkonderzoek Gemeente Arnhem – September 2019

Arnhem, 23 oktober 2019

Geachte voorzitter,

Hierbij verzoek ik u namens de fracties van het CDA en de PVV om de rapportage Vuurwerkonderzoek Gemeente Arnhem – September 2019 op de agenda van een commissievergadering te plaatsen. De CDA en PVV fracties wensen deze rapportage met de verschillende fracties en de portefeuillehouder te bespreken.

Wij willen de portefeuille houder bevragen naar de representativiteit van het onderzoek, gezien de PVV fractie nog geen reactie heeft ontvangen m.b.t. hun schriftelijke vragen aangaande het onderzoek.

Wanneer de portefeuillehouder kan bevestigen dat het onderzoek representatief is, willen wij het college en de fracties bevragen naar hun interpretatie van het rapport als wel welke mogelijkheden zij haalbaar achten om toe te passen in de stad.

Hoogachtend,

S. van den Broek
Namens de CDA fractie in de gemeenteraad van Arnhem
R. Sanders
Namens de PVV fractie in de gemeenteraad van Arnhem

Aan de leden van de raad

Datum	: 22 oktober 2019
Zaaknummer	: 400845
Contactpersoon	: Patrick van Hoof
Telefoonnummer	: 026 3775984

Onderwerp: Schriftelijke vragen art. 44 Rvo over de betrouwbaarheid van het draagvlakonderzoek vuurwerkbeleving

Geachte voorzitter en leden,

Raadslid R. Sanders van de fractie PVV heeft ons bij brief, ingekomen 4 september 2019, schriftelijk vragen gesteld op grond van artikel 44 van het Reglement van Orde voor de Politieke Avond van de gemeente Arnhem 2018 over de betrouwbaarheid van het draagvlakonderzoek vuurwerkbeleving. De uitkomsten van dit onderzoek zijn inmiddels met u gedeeld. De vragen van de PVV-fractie zijn als bijlage toegevoegd aan deze brief.

Ter beantwoording van deze vragen delen wij u het volgende mee.

> **1.** Deelt het college de mening dat gezien het bovenstaande de betrouwbaarheid van het onderzoek in het geding is? Zo, nee. Waarom niet? Zo, ja. Welke maatregelen gaat het college nemen om de betrouwbaarheid van dit onderzoek te verbeteren/garanderen?

Nee, het college deelt niet de mening dat de betrouwbaarheid van het onderzoek in het geding is.

> **2.** Deelt het college de mening dat gezien het bovenstaande het beter is om het onderzoek in zijn geheel opnieuw uit te laten voeren in een beter beveiligde omgeving? Zo, nee. Waarom niet?

Nee, het college deelt niet de mening dat het beter is om het onderzoek in zijn geheel uit te laten voeren in een beter beveiligde omgeving. De achtergrond hiervoor is de volgende.

In de motie vreemd aan de agenda dd. 17 april 2019 (Zaaknummer 19M16) roept de raad het college op om een 'zo open mogelijk onderzoek' uit te voeren naar de beleving van het afsteken van vuurwerk. Daarom heeft het college gekozen voor een methodiek die het voor alle Arnhemmers mogelijk maakt om op een laagdrempelige manier zijn of haar mening te geven: op elk moment, via pc, tablet of telefoon.

Het uitvoerende onderzoeksbureau Citisens maakt bij deze open methode gebruik van meerdere controles om de kans op onbetrouwbare uitkomsten zo klein mogelijk te maken. In verschillende stadia van het onderzoek zijn controles ingebouwd om misbruik (zoals het invullen door mensen die niet woonachtig zijn in Arnhem) van de vragenlijst tegen te gaan. Zo zijn verificatiekenmerken geselecteerd waarop de invuller slechts tot op zeer beperkte hoogte invloed heeft. De onderzoekers analyseren in deze kenmerken patronen en bij signalen van overmatig invulgebruik worden deze antwoorden niet

meegenomen bij het opstellen van de onderzoeksrapportage. (Juist met oog op de betrouwbaarheid van het onderzoek worden de specifieke verificatiekenmerken in dit antwoord niet benoemd.) Verder wordt bij het opstellen van de resultaten rekening gehouden met verschillen tussen de achtergrondkenmerken van de invullers en die van alle inwoners van de gemeente Arnhem (er wordt een zogenaamde 'weging' toegepast).

De onderzoeksverantwoording treft u ook aan in het inmidels aan de raad beschikbaar gestelde onderzoek.

3. Waarom is er niet voor het besloten Arnhemse DigiPanel gekozen om dit onderzoek uit te voeren?

Er is besloten om alle Arnhemmers, inclusief het Arnhemse DigiPanel, uit te nodigen voor dit onderzoek. In het kader van een 'zo open mogelijk onderzoek' heeft het college gekozen om naast het besloten panel via de open methode iedere Arnhemmer de mogelijkheid te geven om zijn of haar mening te geven. Het aantal invullers neemt hierdoor toe, waardoor niet alleen de representativiteit van de uitkomsten groter wordt, maar het ook mogelijk wordt om mogelijke verschillen tussen gebieden te analyseren.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlagen:
- Brief met artikel 44 vragen

cc: Raadsleden en fractievolgers

Aan de gemeenteraad

Datum	: 22 oktober 2019
Zaaknummer	: 411281
Contactpersoon	: Patrick van Hoof
Telefoonnummer	: 026 3775984

Onderwerp: Aanbieding Rapportage uitkomsten vuurwerkonderzoek op basis van motie 19M16

Geachte voorzitter en leden,

De raad heeft in mei in een motie (19M16) het college gevraagd om een onderzoek uit te voeren naar de beleving van het afsteken van vuurwerk in Arnhem bij de inwoners van de stad. Het resultaat van het onderzoek is terug te lezen in de "Rapportage Vuurwerkonderzoek Gemeente Arnhem".

Uit het onderzoek blijkt dat er door de inwoners verschillend wordt gedacht over het afsteken van vuurwerk. Een grote meerderheid wil strengere handhaving op het afsteken van vuurwerk buiten de afsteektijden en een klein deel van de respondenten ervaart overlast van het afsteken van vuurwerk in de vuurwerkvrije zones zelf (tussen 31 december 18.00 uur en 1 januari 02.00 uur).
De bekendheid van de aanwezige vuurwerkvrije zones kan verbeterd worden, al hebben de reeds aangewezen zones zich in meerderheid verzekerd van een groot maatschappelijk draagvlak.
Inwoners zijn verder beperkt bereid om op eigen initiatief vrijwillige vuurwerkvrije zones af te spreken.

De voorbereidingen voor een goed verloop van de komende jaarwisseling in Arnhem zijn gestart.
Op basis van de resultaten van het onderzoek zal op voorhand extra aandacht worden besteed aan de bekendheid over de vuurwerkvrije zones die nu zijn aangewezen.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlage(n)
- Rapportage Vuurwerkonderzoek Gemeente Arnhem

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0900-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl



citisens

door Necker van Naem

RAPPORTAGE VUURWERKONDERZOEK GEMEENTE ARNHEM – SEPTEMBER 2019

Inhoudsopgave

Inleiding p. 3

Belangrijkste resultaten p. 4

Onderzoeksresultaten gemeente p. 5
- Vuurwerk en beleving p. 6
- Overlast en handhaving p. 9
- Vuurwerkverbod p. 11
- Vuurwerkshow p. 14
- Vuurwerkvrije zones p. 16
- Lokaal vuurwerkverbod gemeente p. 20

Onderzoeksresultaten wijken p. 21
- Belangrijkste resultaten p. 22
- Overlast en handhaving p. 23
- Vuurwerkverbod p. 25
- Vuurwerkvrije zones p. 26

Onderzoeksverantwoording p. 27
- Responsoverzicht p. 28

Inleiding

AANLEIDING

De gemeente Arnhem wil graag van haar inwoners weten hoe zij denken over vuurwerk tijdens oud en nieuw. De afgelopen jaren is het aantal vuurwerkvrije zones in Arnhem flink toegenomen. Daarnaast staat er wetgeving op stapel waarmee gemeenten kunnen bepalen hun volledige grondgebied als vuurwerkvrije zone aan te wijzen. De gemeente Arnhem staat dan ook op het punt te bepalen hoe zij de komende jaren het vuurwerkbeleid vorm zal geven. Daarbij is de input van de inwoners van belang.

Dit onderzoek is uitgevoerd onder alle inwoners van gemeente Arnhem. Via een online vragenlijst konden zij hun mening geven. Het onderzoek is onder de aandacht gebracht via diverse online en offline middelen. Zo zijn de sociale media-kanalen van de gemeente ingezet (waaronder Twitter, Facebook en LinkedIn), is zowel het Arnhemse digi-panel als het Citisenspanel ingezet en is er een advertentie gepubliceerd in het huis-aan-huisblad *de Arnhemse koerier*.

Uiteindelijk hebben 5.508 Arnhemmers hun mening gegeven. In deze rapportage worden de gewogen resultaten weergegeven. Dat betekent dat de uitkomsten van het onderzoek representatief zijn voor alle inwoners van gemeente Arnhem. In de onderzoeksverantwoording leest u meer over de weging en de respons.

In het eerste deel van dit rapport leest u de resultaten die betrekking hebben op de hele gemeente. Daarna bieden we enkele inzichten in verschillen en overeenkomsten tussen de acht geselecteerde deelgebieden van de gemeente Arnhem. Beide delen worden ingeleid met een overzicht van de belangrijkste resultaten. Aan het eind van dit rapport vindt u de onderzoeksverantwoording.

Belangrijkste resultaten - gemeente

Vuurwerk afsteken geen wijdverspreide traditie onder Arnhemmers

De meerderheid van de Arnhemmers die de vragenlijst invulden ziet zelf vuurwerk afsteken niet als een belangrijke Nederlandse traditie. Daarbij steekt 15% van de invullers zelf vuurwerk af tijdens oud en nieuw. 40% vermijdt vuurwerk tijdens de jaarwisseling. Tegenstanders van een totaalverbod op vuurwerk noemen wel vaak als reden dat vuurwerk afsteken een Nederlandse traditie is.

Arnhemmers verdeeld over totaalverbod op vuurwerk en bezoek vuurwerkshow

Inwoners van Arnhem zijn verdeeld over een totaalverbod op vuurwerk. Ongeveer een derde is voor, een derde tegen en een derde is alleen voor een totaalverbod als de gemeente een vuurwerkshow organiseert. Ongeveer de helft van de inwoners geeft aan een centrale vuurwerkshow te bezoeken als de gemeente deze zou organiseren. De belangrijkste reden die invullers gaven om een centrale show te bezoeken is omdat het vuurwerk daar vaak mooi is. De belangrijkste reden om de show niet te bezoeken volgens invullers is omdat zij oud en nieuw liever thuis of bij vrienden vieren.

Als het door toekomstige wetgeving mogelijk wordt om als gemeente een lokaal vuurwerkverbod voor het gehele grondgebied in te voeren, dan is meer dan de helft van de Arnhemmers van mening dat de gemeente dit moet doen.

Vuurwerkvrije zones niet bekend, wel populair. Inwoners willen zelf geen initiatief nemen.

Ruim de helft van de Arnhemse inwoners die de vragenlijst invulden weet niet of er in hun woonomgeving een vuurwerkvrije zone is. Wel zijn ze hier positief over, met name bij dierenopvangcentra zijn de invullers positief over een vuurwerkvrije zone. Invullers zijn minder positief over vuurwerkvrije zones in de milieuzone of in uitgaansgebieden.

Inwoners die niet in de buurt van een vuurwerkvrije zone wonen, zijn verdeeld over de vraag of zij dit willen. Een derde van hen geeft aan dat dit niet hoeft. Aan de andere kant geeft 43% aan graag de gehele gemeente als vuurwerkvrije zone te zien. Arnhemmers nemen niet graag zelf initiatief voor een vrijwillige vuurwerkvrije zone (afgesproken onder buurtgenoten): driekwart van de invullers geeft aan geen initiatief te willen nemen.

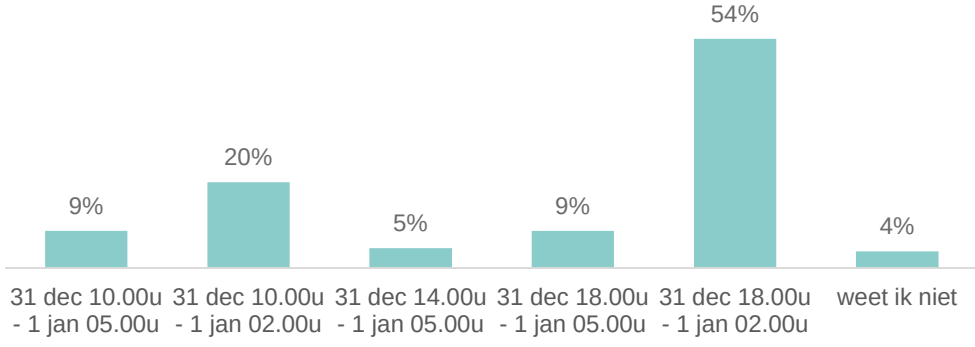


Onderzoeksresultaten - gemeente

Vuurwerk en beleving (1)

TIJDEN - AFSTEKEN

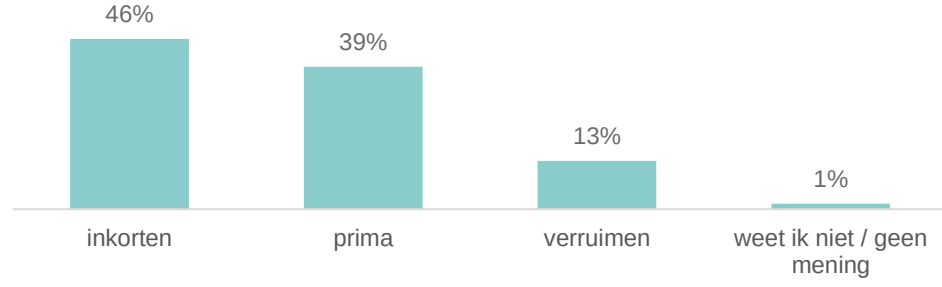
Wanneer mag er volgens u officieel vuurwerk afgestoken worden met oud en nieuw? (N=5.508)



Net iets meer dan de helft van de Arnhemmers (54%) weet wanneer er vuurwerk mag worden afgestoken (tussen 31 december 18.00u en 1 januari 02.00u).

TIJDEN - AANPASSING

Officieel mag vuurwerk worden afgestoken op 31 december vanaf 18.00u tot 1 januari om 02.00u. Wat vindt u hiervan? (N=5.508)

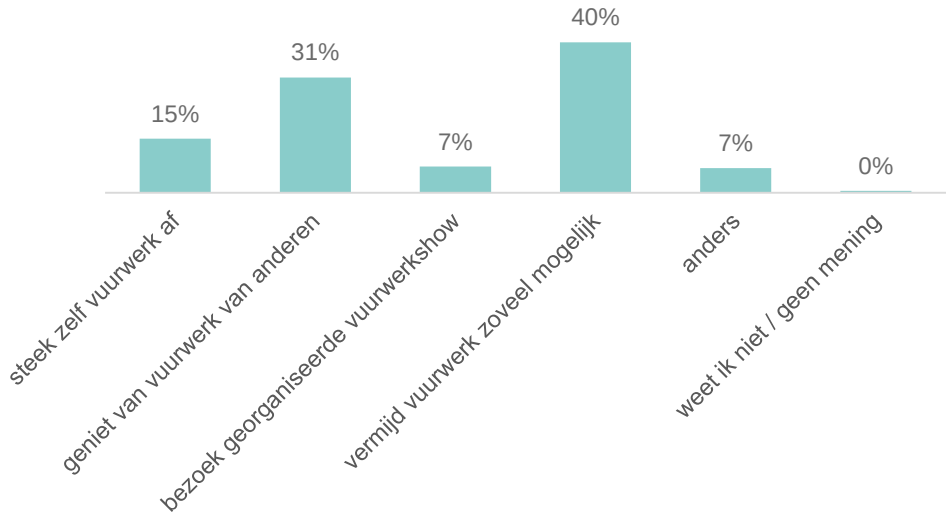


Arnhemmers is vervolgens gevraagd of zij deze periode passend vinden, of dat deze verruimd of ingekort zou moeten worden. Bijna de helft van de invullers (46%) geeft aan dat deze periode korter zou mogen zijn. Bijna vier op de tien inwoners vind de huidige periode prima. De groep die de periode wil verruimen is klein. Iets meer dan één op de tien inwoners vindt dat een goed idee.

Vuurwerk en beleving (2)

BELEVING OUD EN NIEUW

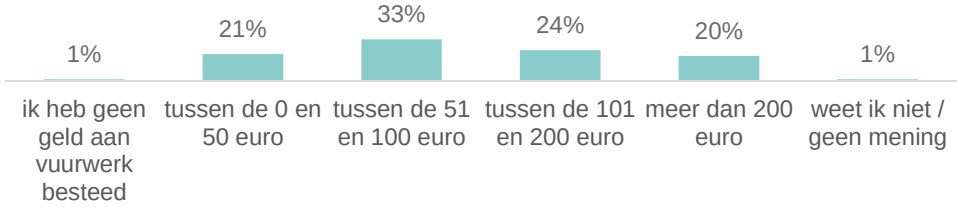
Als u denkt aan vuurwerk tijdens oud en nieuw, wat past dan het beste bij u? (N=5.508)



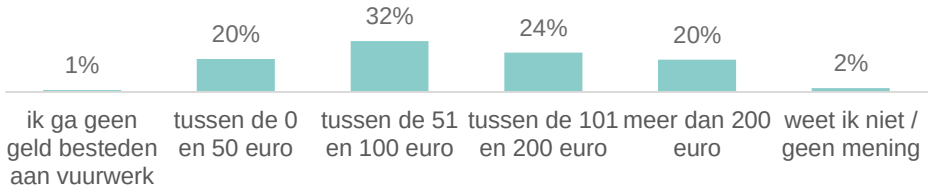
Een relatief kleine groep van de invullers geeft aan zelf vuurwerk af te steken (15%). Daarnaast wordt door ongeveer een op de drie Arnhemmers genoten van het vuurwerk van anderen. De grootste groep (40%) geeft aan vuurwerk zoveel mogelijk te vermijden.

UITGAVEN VUURWERK

Hoeveel geld heeft u ongeveer besteed aan vuurwerk tijdens afgelopen jaarwisseling? (N=800, alleen respondenten die zelf vuurwerk afsteken)



Hoeveel geld bent u van plan ongeveer te besteden aan vuurwerk tijdens aankomende jaarwisseling? (N=800, alleen respondenten die zelf vuurwerk afsteken)

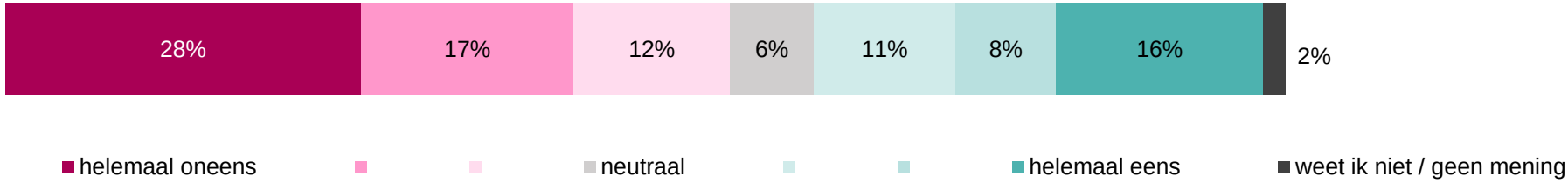


Inwoners die zelf vuurwerk afsteken blijken zowel afgelopen jaarwisseling als de komende jaarwisseling ongeveer evenveel geld te besteden. De helft van de inwoners die vuurwerk afsteken, geeft tussen de 0 en 100 euro uit.

Vuurwerk en beleving (3)

TRADITIE

In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling?
"Zelf vuurwerk afsteken is een belangrijke Nederlandse traditie" (N=5.508)

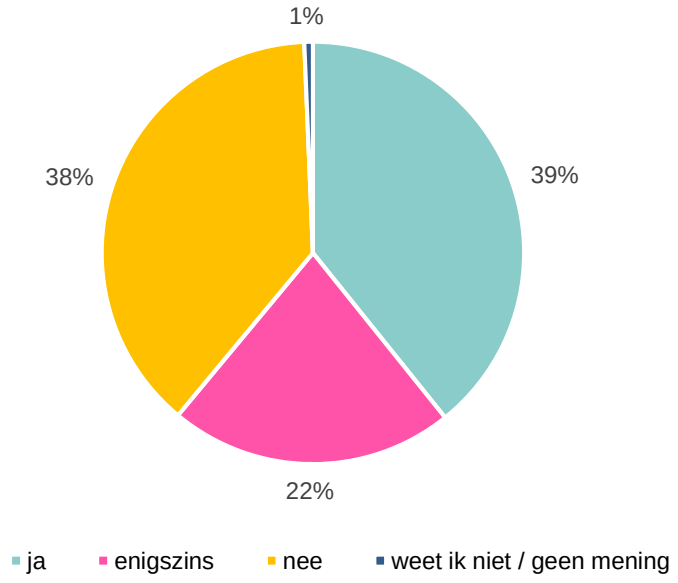


De meerderheid van de Arnhemmers ziet het zelf afsteken van vuurwerk niet als een belangrijke Nederlandse traditie. 57% van de inwoners is het niet eens met de voorgelegde stelling, 28% geeft aan het helemaal oneens te zijn met de stelling. Daarnaast geeft 2% van de Arnhemmers aan geen mening te hebben over dit onderwerp, en 6% van de invullers staat er neutraal tegenover. Dit betekent dat 35% van de invullers het wel eens is met de stelling, 16% is het helemaal eens met de stelling.

Overlast en handhaving (1)

OVERLAST

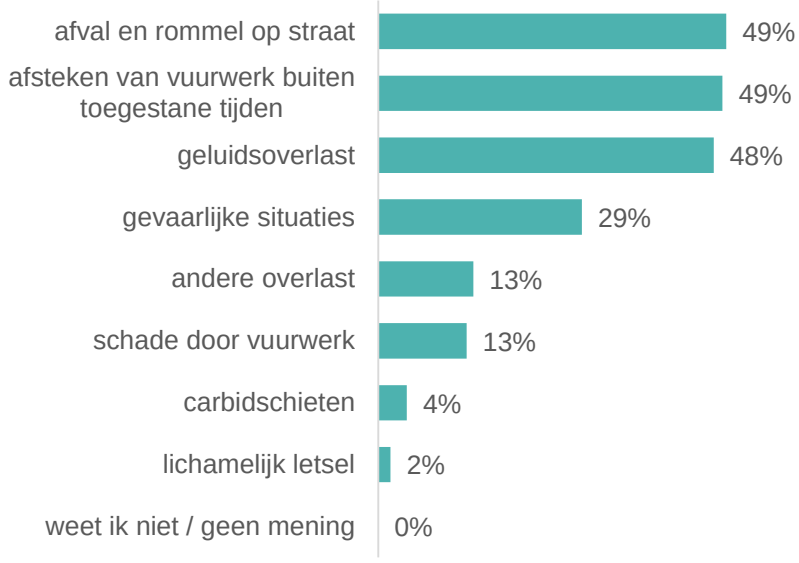
Heeft u tijdens de afgelopen jaarwisseling overlast van vuurwerk ervaren? (N=5.508)



De meerderheid van de Arnhemse inwoners heeft in enige mate overlast ervaren van vuurwerk. In totaal geven zes op de tien Arnhemmers aan (enigszins) overlast te hebben ervaren. Vier op de tien inwoners (39%) geeft aan geen overlast te hebben ervaren.

SOORT OVERLAST

Welke overlast heeft u ervaren? (N=3.353, alleen respondenten die overlast hebben ervaren en meerdere antwoorden mogelijk)

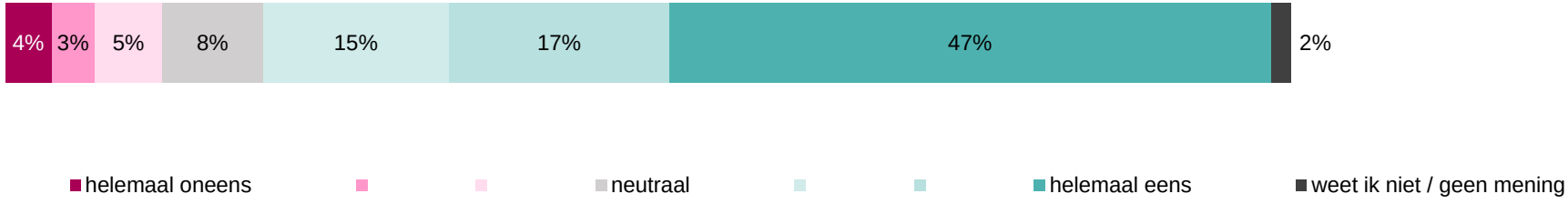


Arnhemmers die tijdens afgelopen jaarwisseling (enigszins) overlast van vuurwerk hebben ervaren, geven met name aan dat dit kwam door: afval en rommel op straat (49%), het afsteken van vuurwerk buiten toegestane tijden (49%) en geluidsoverlast (48%).

Overlast en handhaving (2)

CONTROLE OP AFSTEKEN VUURWERK

In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling?
"De overheid moet strenger controleren op het afsteken van vuurwerk buiten de toegestane tijden" (N=5.508)

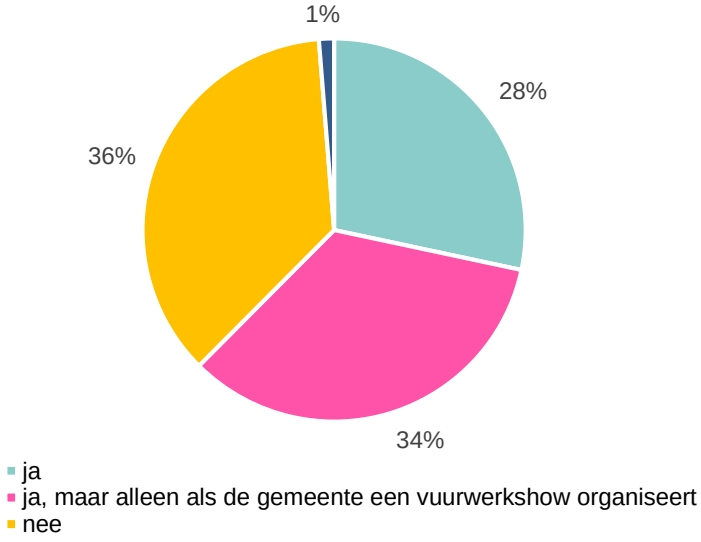


Bijna acht op de tien Arnhemmers (79%) vindt dat de overheid strenger moet controleren op het afsteken van vuurwerk buiten de toegestane tijden. 12% is het hier niet mee eens.

Vuurwerkverbod (1)

TOTAALVERBOD

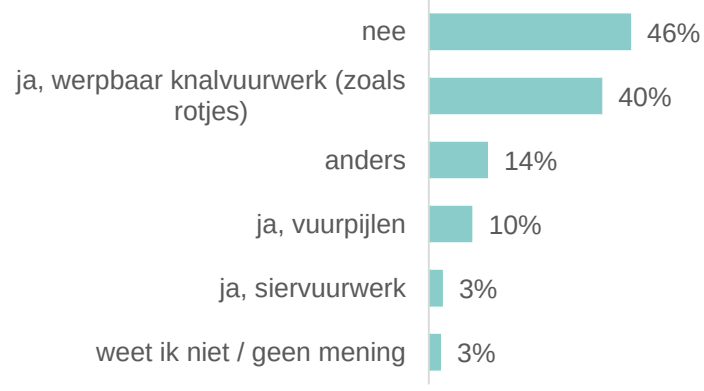
Bent u een voorstander van een totaalverbod op het afsteken van vuurwerk tijdens oud en nieuw? (N=5.508)



De Arnhemse mening over een totaalverbod op vuurwerk is verdeeld. 28% vindt dat er een totaalverbod moet komen. 34% vindt dat dit alleen kan als de gemeente een vuurwerkshow organiseert. Daarentegen is 36% van de Arnhemmers geen voorstander van een totaalverbod op vuurwerk.

DEELVERBOD

Bent u voorstander van het verbieden van bepaalde soorten vuurwerk? N=1.984, alleen respondenten die tegen een vuurwerkverbod zijn en meerkeuze)



Aan inwoners die tegen een totaalverbod op het afsteken van vuurwerk zijn, is gevraagd of zij wel bepaalde soorten vuurwerk zouden willen verbieden. 46% van hen is geen voorstander van het verbieden van bepaalde soorten vuurwerk. 40% geeft wel aan voorstander te zijn van het verbieden van werpbaar knalvuurwerk.

In de categorie ‘anders’ wordt vooral verwezen naar het verbieden van illegaal vuurwerk.

Vuurwerkverbod (2)

TOTAALVERBOD - VOORSTANDERS

Waarom bent u voorstander van een vuurwerkverbod? (N=3.454, alleen respondenten die voor een vuurwerkverbod zijn en meerkeuze)



Voorstanders van een totaalverbod op vuurwerk, noemen daarvoor vooral de volgende vijf redenen: 1) dierenleed (79%), 2) milieuschade (78%), 3) rommel op straat (77%), 4) overlast (75%) en de mening dat het (5) afsteken van vuurwerk gevaarlijk zijn (73%).

Vuurwerkverbod (3)

TOTAALVERBOD - TEGENSTANDERS

Waarom bent u tegen een vuurwerkverbod? (N=1.984, alleen respondenten die tegen een vuurwerkverbod zijn en meerkeuze)

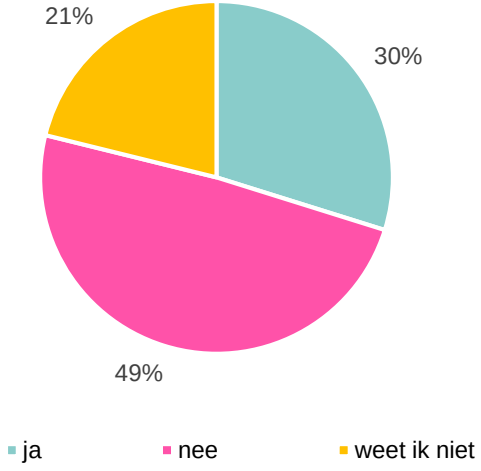


Tegenstanders van een totaalverbod op vuurwerk, noemen daarbij vooral de volgende drie redenen: 1) het afsteken van vuurwerk is een traditie (63%), 2) mensen hebben plezier in het afsteken van vuurwerk (61%) en 3) dat het beter is om echte overlast aan te pakken (58%).

Vuurwerkshow (1)

VUURWERKSHOW - BEZOEKEN

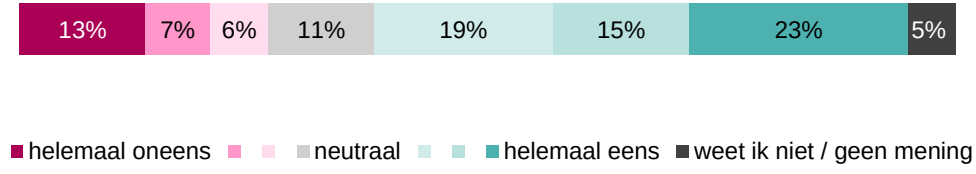
De gemeente Arnhem organiseert tijdens oud en nieuw geen centrale vuurwerkshow. Zou u een centrale vuurwerkshow in Arnhem bezoeken tijdens oud en nieuw als de gemeente deze organiseert? (N=5.508)



Ongeveer de helft (49%) van de Arnhemmers geeft aan een centrale vuurwerk niet te bezoeken als de gemeente deze organiseert. 30% geeft aan deze wel te willen bezoeken en 20% weet het nog niet.

VUURWERKSHOW - DRAAGVLAK

In hoeverre bent u het eens met de volgende stelling?
"Het zou een goede zaak zijn als de gemeente een centrale vuurwerkshow zou organiseren" (N=5.508)

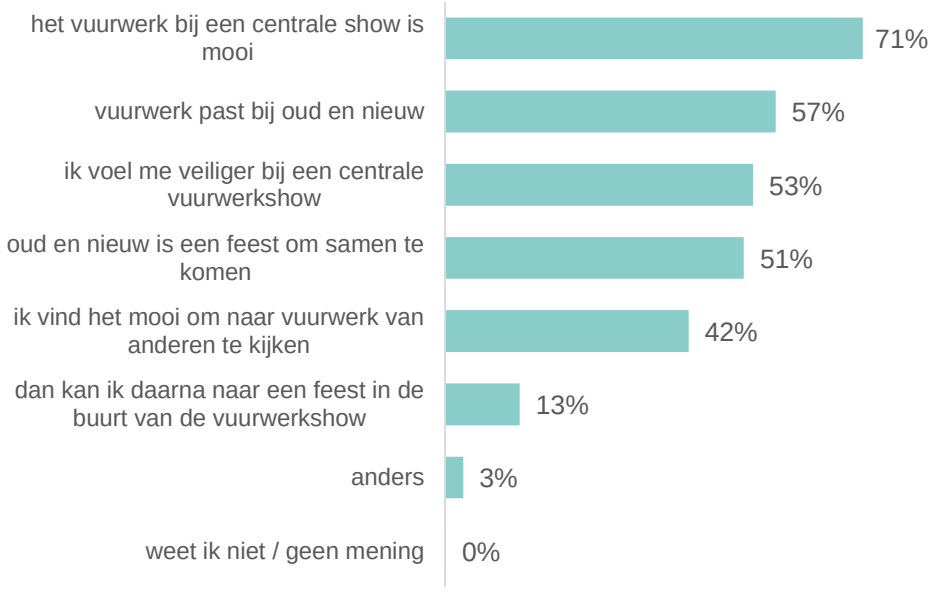


57% van de Arnhemmers vindt dat het een goede zaak zou zijn als de gemeente een centrale vuurwerkshow zou organiseren. 23% is het helemaal eens met de stelling. Een kwart van de Arnhemmers (26%) is het niet eens met de stelling.

Vuurwerkshow (2)

VUURWERKSHOW - BEZOEKERS

Waarom zou u een centrale vuurwerkshow tijdens oud en nieuw in Arnhem bezoeken? (N=1.643, alleen respondenten die zouden bezoeken)



De voornaamste reden voor inwoners van Arnhem (71%) om een centrale vuurwerkshow te bezoeken, is het mooie vuurwerk.

VUURWERKSHOW – NIET-BEZOEKERS

Waarom zou u een centrale vuurwerkshow tijdens oud en nieuw in Arnhem niet bezoeken? (N=2.700, alleen respondenten die niet zouden bezoeken)

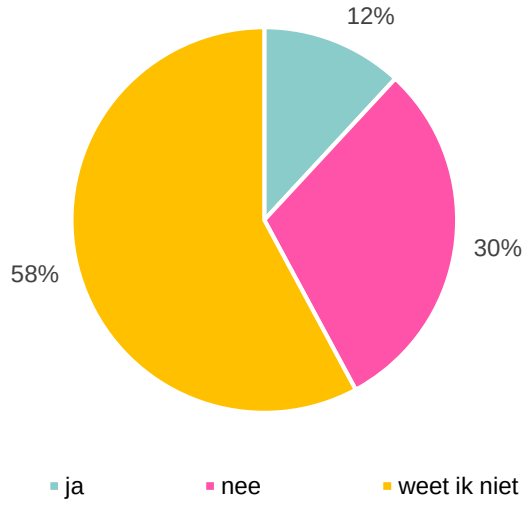


De voornaamste reden voor inwoners van Arnhem (67%) om een centrale vuurwerkshow niet te bezoeken, is dat zij oud en nieuw liever thuis of bij vrienden vieren.

Vuurwerkvrije zones (1)

VUURWERKVRIJE ZONES IN DE BUURT

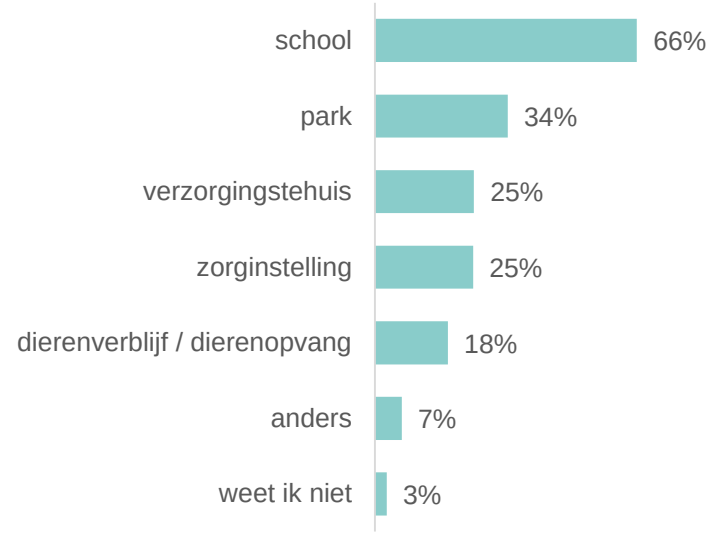
De gemeente Arnhem heeft verschillende locaties als vuurwerkvrije zone aangewezen. Hier mag op geen enkel tijdstip vuurwerk worden afgestoken Zijn er binnen uw buurt verplichte vuurwerkvrije zones ingesteld? (N=5.508)



Meer dan de helft van de invullers (58%) geeft aan niet te weten of er in hun buurt een verplichte vuurwerkvrije zone is. 12% geeft aan dat dit wel het geval is, en 30% geeft aan dat er geen vuurwerkvrije zone in hun buurt is.

SOORT LOCATIE

Wat voor een soort locatie is dit? (N=655, alleen respondenten die aangeven een vuurwerkvrije zone in de buurt te hebben en meerkeuze)

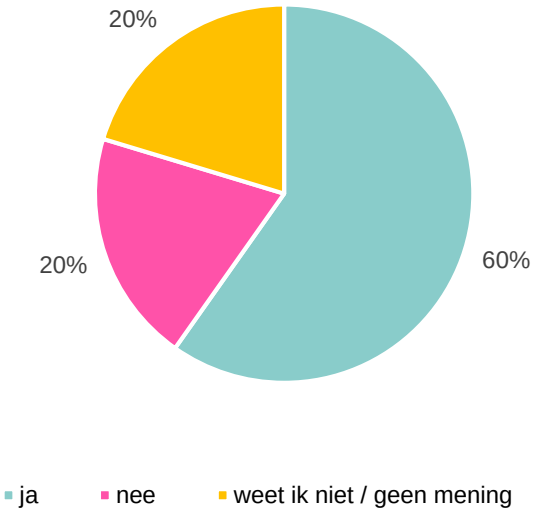


Van de 655 invullers die aangeven dat er een verplichte vuurwerkvrije zone in hun buurt is, geeft twee derde aan dat dit een school betreft. Onder de categorie ‘anders’ worden met name locaties genoemd die onder één van de antwoordcategorieën vallen.

Vuurwerkvrije zones (2)

AANTAL VUURWERKVRIJE ZONES

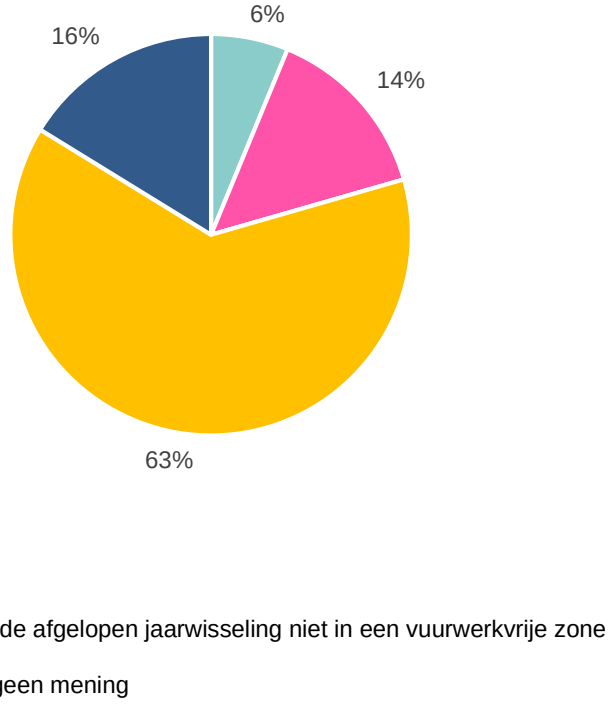
Vindt u dat er meer vuurwerkvrije zones moeten komen in uw gemeente?(N=5.508)



60% van de Arnhemmers vindt dat er meer vuurwerkvrije zones moeten komen in de gemeente Arnhem. 20% is het hier niet mee eens.

OVERLAST

Heeft u tijdens afgelopen oud en nieuw overlast gehad door vuurwerk in een aangewezen vuurwerkvrije zone? (N=5.508)



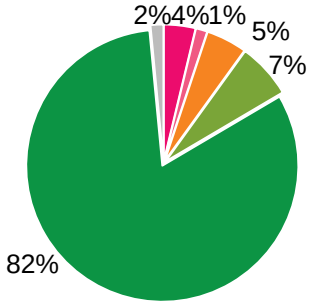
Het merendeel van de invullers was tijdens afgelopen jaarwisseling niet in een vuurwerkvrije zone (63%). 20% van de invullers gaf daarnaast aan wel in een zone te zijn geweest, maar geen overlast te hebben ervaren van vuurwerk.

Vuurwerkvrije zones (3)

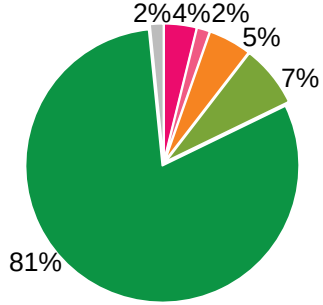
DRAAGVLAK LOCATIES

Wat vindt u van verplichte vuurwerkvrije zones bij de volgende locaties? (N=5.508)

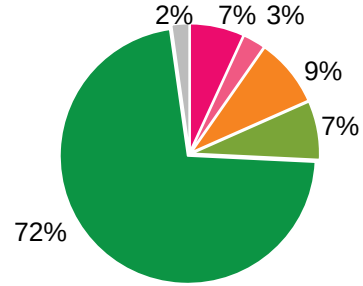
(1) zorginstelling



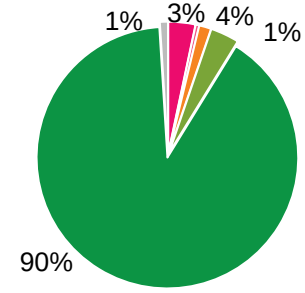
(2) verzorgingstehuis



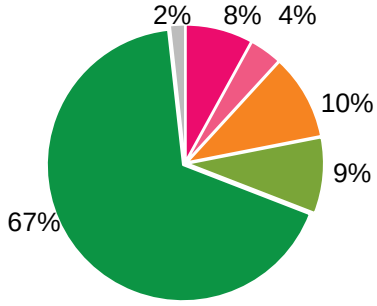
(3) school



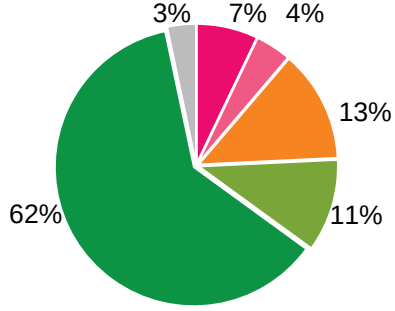
(4) dierenverblijf / dierenopvang



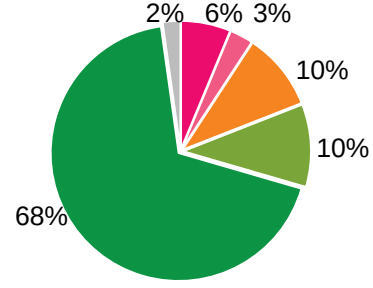
(5) park



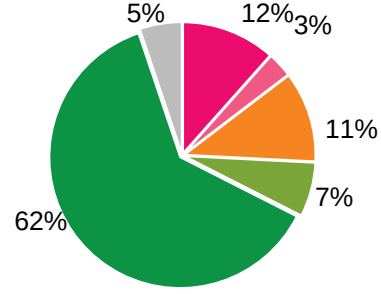
(6) uitgaansgebied



(7) winkelcentrum



(8) milieuzone



Inwoners van Arnhem zijn overwegend positief over verplichte vuurwerkvrije zones, vooral bij een dierenverblijf/dierenopvang (90%). Minder Arnhemmers zijn positief over verplichte vuurwerkvrije zones in de milieuzone en het uitgaansgebied (beiden 62%).

Het meest negatief zijn inwoners over een vuurwerkvrije zone in de milieuzone. 12% staat hier negatief tegenover.

Vuurwerkvrije zones (4)

VERPLICHTE VUURWERKVRIJE ZONES

Zou u een verplichte vuurwerkvrije zone in uw omgeving willen? (N=1.666, alleen inwoners zonder verplichte vuurwerkvrije zone in de buurt)



Aan inwoners die niet in de buurt van een verplichte vuurwerkvrije zone wonen, is gevraagd of zij vuurwerkvrije zone in hun omgeving zouden willen. Een derde (33%) geeft aan dat dit niet hoeft. De grootste groep (43%) ziet graag dat de hele gemeente een verplichte vuurwerkvrije zone wordt.

VRIJWILLIGE VUURWERKVRIJE ZONES

Zou u als inwoner initiatief willen nemen voor een vuurwerkvrije zone in uw leefomgeving? (N=5.508)



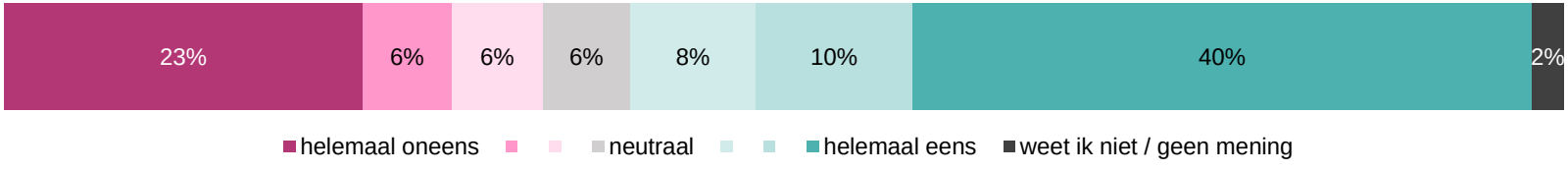
Aan alle invullers is de vraag voorgelegd of zij initiatief willen nemen voor een vrijwillige vuurwerkvrije zone (afgesproken tussen buurtbewoners). Bijna driekwart (72%) geeft aan geen initiatief te willen nemen en 17% weet dit niet of heeft geen mening over dit onderwerp.

Lokaal vuurwerkverbod gemeente

VERPLICHTE VUURWERKVRIJE ZONES

Momenteel is er nieuwe wetgeving in ontwikkeling, waardoor de gemeente vanaf de jaarwisseling 2020/2021 mogelijk een lokaal vuurwerkverbod mag opleggen in de hele gemeente. Wat vindt u?

“Als de wetgeving het toestaat, dan moet de gemeente Arnhem vuurwerk in de hele gemeente verbieden” (N=5.508)



Als het door nieuwe wetgeving mogelijk wordt om als gemeente een lokaal vuurwerkverbod voor het hele grondgebied van de gemeente in te voeren, geeft vier op de tien Arnhemmers aan hier voorstander van te zijn. 58% is het er in enige mate mee eens, 35% is het hier mee oneens.



citisens

door Necker van Naem

Onderzoeksresultaten - wijken

Belangrijkste resultaten - wijken

UITSPLITSING OP WIJKNIVEAU

Waar mogelijk zijn de antwoorden op de gestelde vragen uitgesplist naar de acht deelgebieden van de gemeente Arnhem. Daarbij zijn enkel de vragen weergegeven waarop een significant verschil tussen gebieden zichtbaar is.

Mate van overlast en type overlast verschilt tussen gebieden

In het deelgebied Noord-West ervaren inwoners de meeste overlast van vuurwerk. In Elden en De Laar is dit het minst vaak het geval. Ook verschilt het tussen gebieden welk type overlast ervaren wordt. Overlast door het afschieten van carbid komt bijvoorbeeld het meest voor in Malburgen en Elden en De Laar.

Voorkeur voor totaalverbod verschilt tussen gebieden

Inwoners van het gebied Noord-West zijn het vaakst voorstander van een totaalverbod op vuurwerk. Inwoners van CSA zijn voorstander indien de gemeente een vuurwerkshow organiseert. Inwoners uit de gebieden Elden en De Laar, Presikhaaf, Schuytgraaf en Elderveld en Malburgen zijn in mindere mate voorstander van een totaalverbod op vuurwerk.

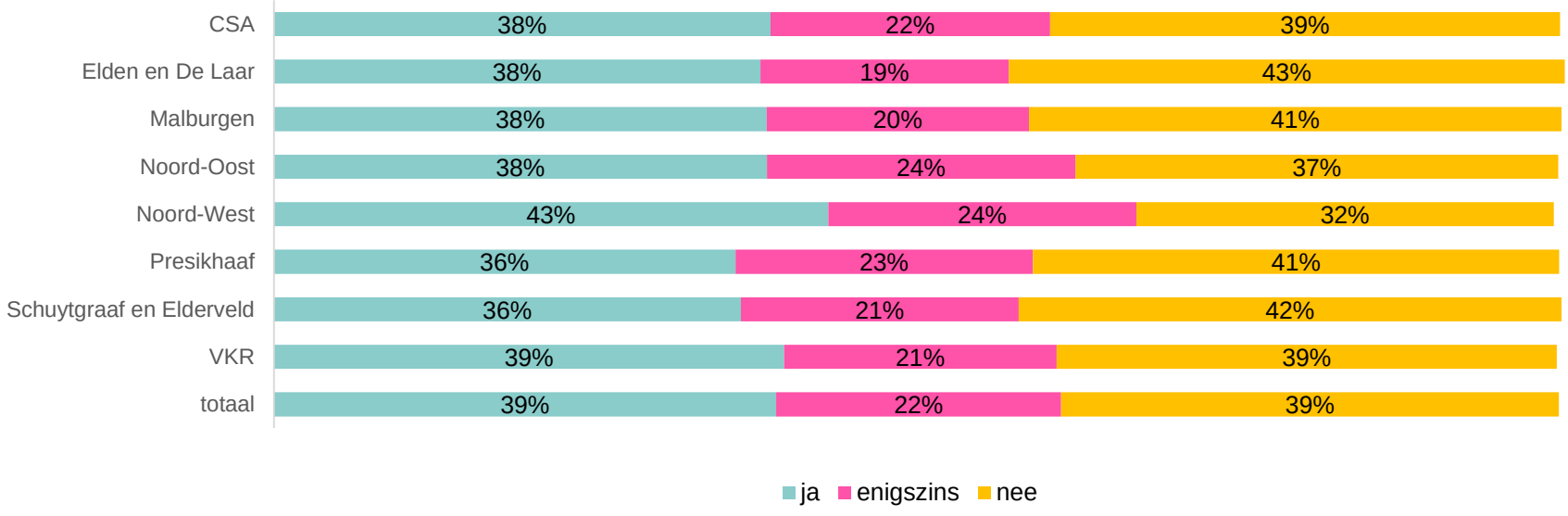
Vuurwerkvrije zones het populairst in Noord-West

Inwoners van het gebied Noord-West geven het meest aan dat er meer vuurwerkvrije zones in de gemeente moeten komen. Dit in tegenstelling tot inwoners van Elden en De Laar, Presikhaaf en Schuytgraaf en Elderveld.

Overlast en handhaving (1)

OVERLAST

Heeft u tijdens de afgelopen jaarwisseling overlast van vuurwerk ervaren?

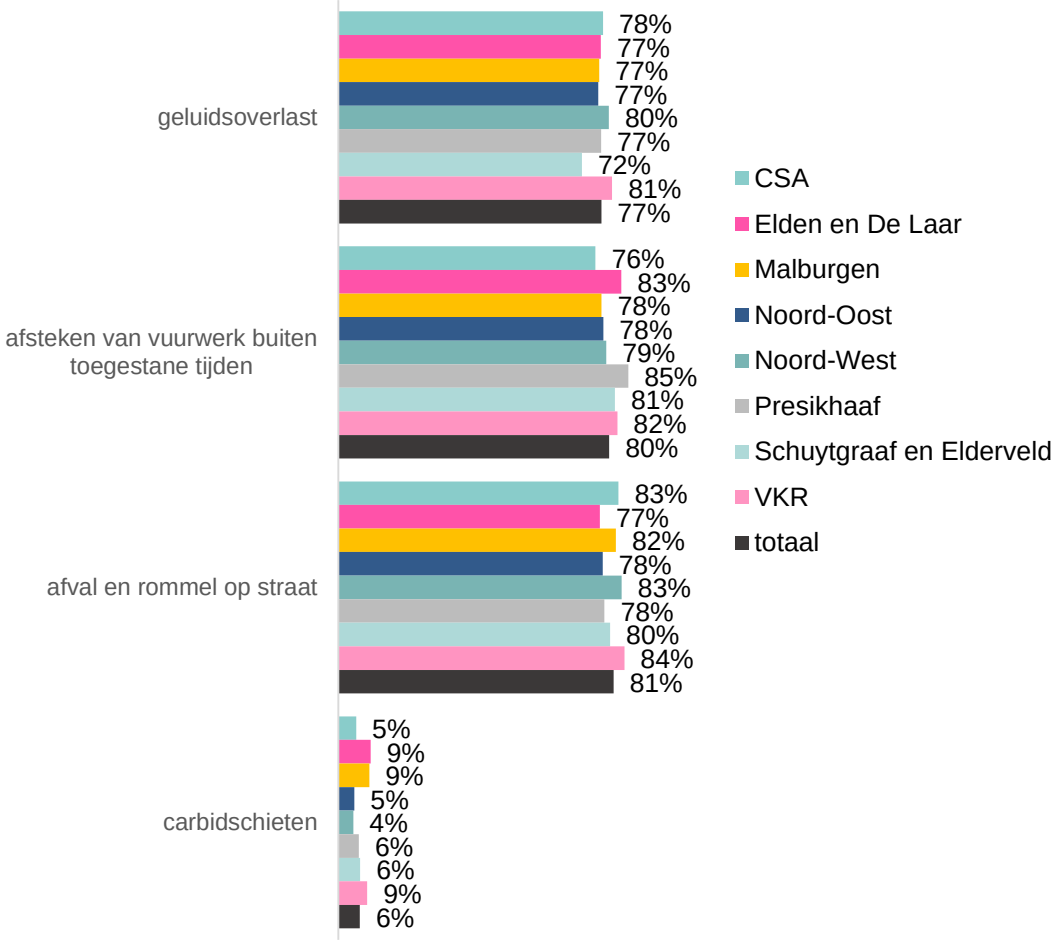


De mate van ervaren overlast door vuurwerk verschilt tussen inwoners van de deelgebieden. In het gebied Noord-West wordt de meeste overlast ervaren (43%). In het gebied Elden en De Laar geven relatief veel inwoners aan juist geen overlast te ervaren (43%).

Overlast en handhaving (2)

SOORT OVERLAST

Heeft u tijdens de afgelopen jaarwisseling overlast van vuurwerk ervaren?



De figuur hiernaast geeft weer welke typen overlast inwoners uit de verschillende deelgebieden ervaren. Zo wordt geluidsoverlast het meest ervaren in VKR (81%) en het minst in Schuytgraaf en Elderveld (72%).

Inwoners uit de gebieden Presikhaaf en Elden en de Laar ervaren relatief de meeste overlast van het afsteken van vuurwerk buiten de toegestane tijden. Respectievelijk 85% en 83%. In het gebied CSA wordt dit het minst genoemd (76%).

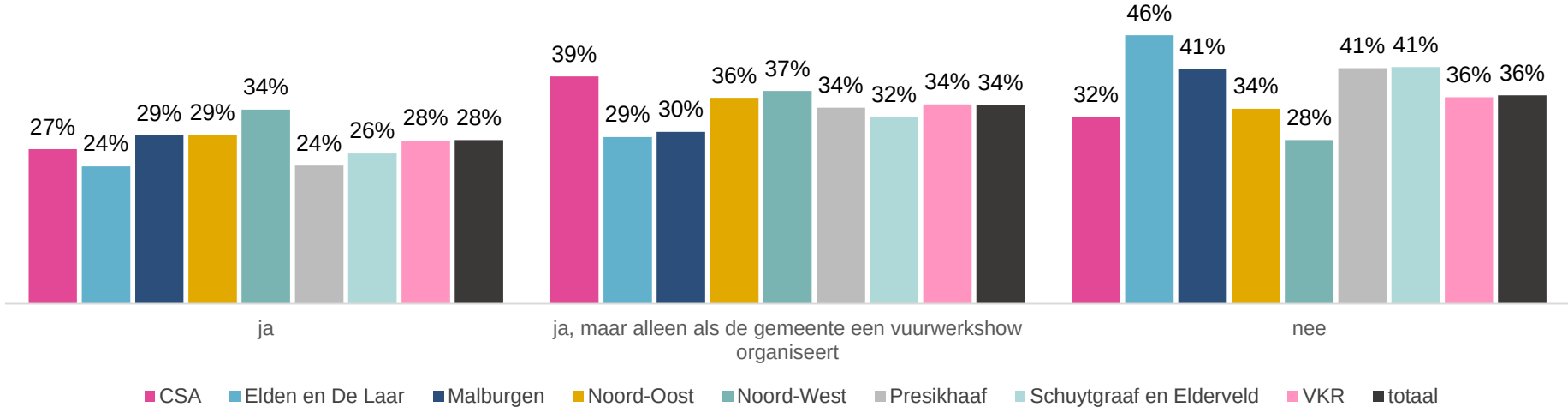
Arnhemmers die wonen in het deelgebied VKR (84%) geven bovengemiddeld vaak aan last te hebben van afval en rommel op straat tijdens de jaarwisseling. In de hele gemeente Arnhem is dit gemiddeld genomen 81%.

Overlast door het afschieten van carbid komt het meest voor in Malburgen en Elden en De Laar. 9% van de inwoners van beide gebieden geeft dit aan. In Presikhaaf is dit het minst: 4%.

Vuurwerkverbod

TOTAALVERBOD

Bent u een voorstander van een totaalverbod op het afsteken van vuurwerk tijdens oud en nieuw?



In het deelgebied Noord-West wonen relatief gezien de meeste voorstanders van een totaalverbod op het afsteken van vuurwerk. 34% van de inwoners van dit gebied is voorstander van een totaalverbod. Daarnaast is 37% van de inwoners van Noord-West voorstander van een totaalverbod mits de gemeente een vuurwerkshow organiseert.

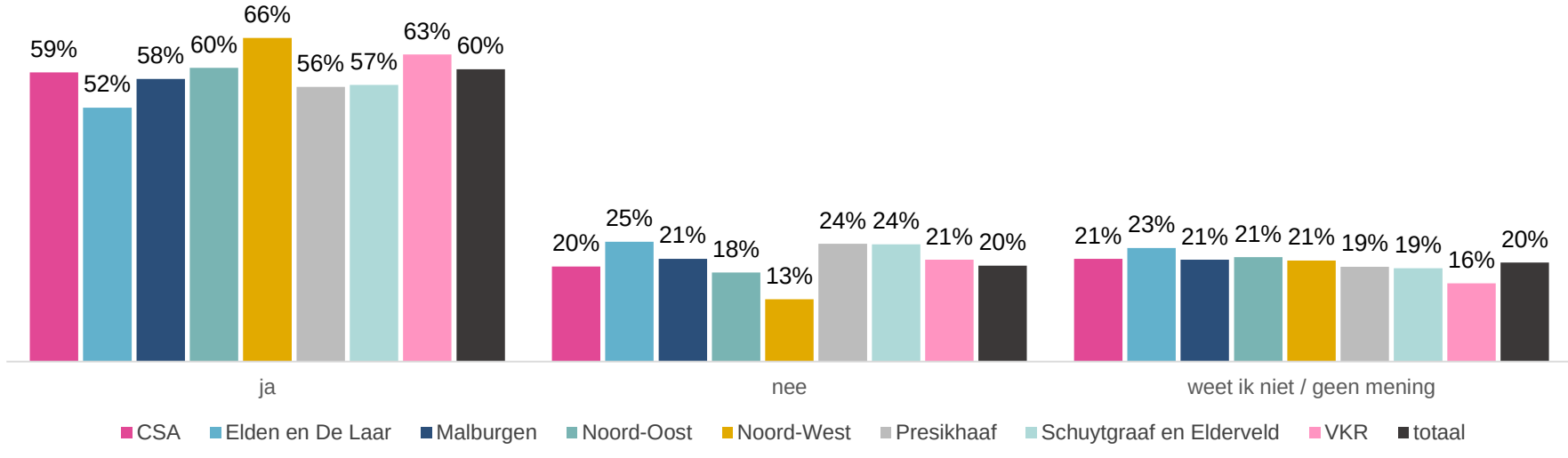
Wat opvalt is dat inwoners van het gebied CSA niet bovengemiddeld vaak voorstander zijn van een totaalverbod (27%), maar wel in het geval de gemeente een vuurwerkshow organiseert (39%).

Inwoners uit de gebieden Elden en De Laar (46%), Presikhaaf (41%), Schuytgraaf en Elderveld (41%) en Malburgen (41%) zijn het minst vaak voorstander van een totaalverbod op vuurwerk.

Vuurwerkvrije zones

VERPLICHTE VUURWERKVRIJE ZONES

Vindt u dat er meer vuurwerkvrije zones moeten komen in uw gemeente?



Inwoners van het gebied Noord-West vinden het vaakst dat er meer vuurwerkvrije zones in de gemeente Arnhem moeten komen (66%). Inwoners van het gebied Elden en De Laar vinden dit het minst vaak (52%). Ook inwoners van Presikhaaf en Schuytgraaf en Elderveld vinden relatief vaak dat er niet meer vuurwerkvrije zones in de gemeente Arnhem moeten komen.



citisens

door Necker van Naem

Onderzoeksverantwoording

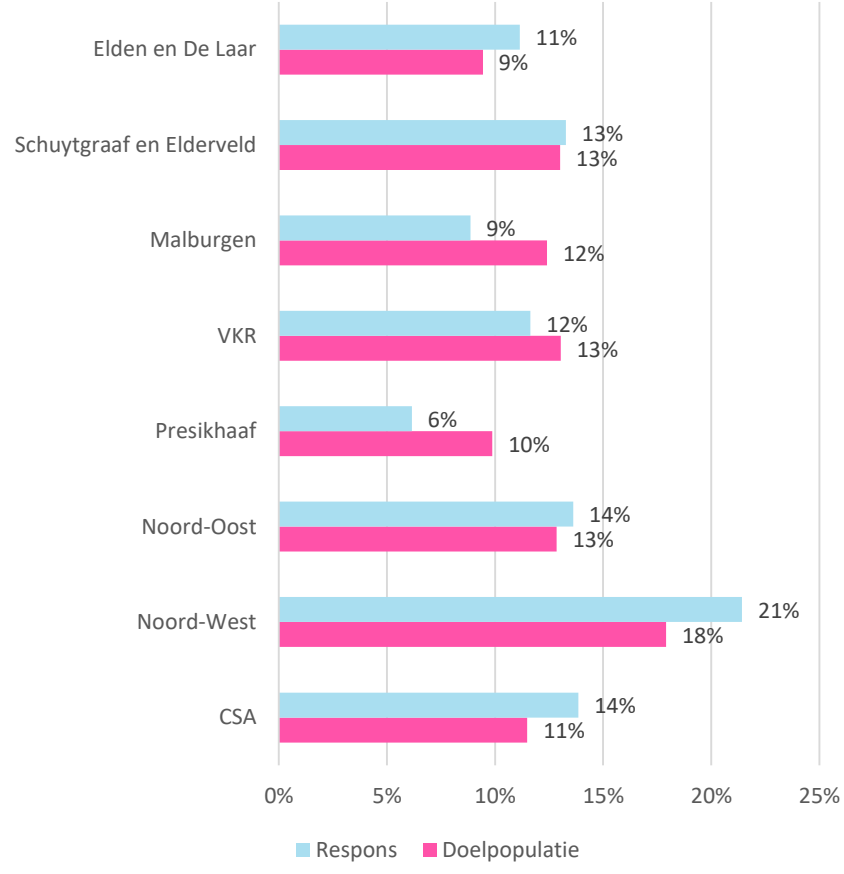
Respons en weging

Dit onderzoek is uitgevoerd in augustus en september 2019. De online vragenlijst kon worden ingevuld vanaf 26 augustus tot en met 16 september.

Van de 159.263 inwoners van de gemeente Arnhem hebben 5.508 invullers de vragenlijst ingevuld. Dit betekent dat 3,5% van alle inwoners van de gemeente Arnhem zijn/haar mening gaf.

De respons is goed verdeeld over de verschillende deelgebieden, waardoor de relevante resultaten konden worden uitgesplist.

De resultaten van dit onderzoek zijn gewogen aan de hand van de verdeling van de aanwezig betrokkenheidsprofielen in de gemeente Arnhem. Voor meer informatie over de betrokkenheidsprofielen, zie: www.citisens.nl/betrokkenheidsprofielen-citisensmodel/



Draagvlakonderzoek vuurwerk, gemeente Arnhem september 2019

ONDERZOEKSVERANTWOORDING

Alle inwoners van de gemeente Arnhem zijn uitgenodigd om mee te doen aan het onderzoek. Het onderzoek was via een open link te vinden (www.vuurwerkonderzoekarnhem.nl). De vragenlijst is door de gemeente op verschillende manieren onder de aandacht gebracht van inwoners, zowel online als via het huis-aan-huisblad *de Arnhemse koerier*. Ook zijn de leden van het Arnhemse digi-panel en de Arnhemse leden van het Citisens panel uitgenodigd.

Door middel van verschillende verificatiemethoden is achteraf gecontroleerd dat deelnemers woonachtig zijn in de gemeente Arnhem en ouder zijn dan 18 jaar of toestemming hebben van hun ouders/verzorgers. Ook zijn dubbele invullers uit de resultaten gefilterd en zijn controles uitgevoerd om eventueel misbruik van de vragenlijst te achterhalen. Onderdelen van het verificatieproces waren een check op postcode, invultijd en e-mailadres.

UITGEVOERD DOOR CITISENS

Organisaties zoeken nieuwe vormen om het publiek directer te bevragen, te verbinden. Merk jij dat ook? Dat is wat Citisens biedt.

Wij organiseren betrokkenheid. Met een veelzijdig team staan we voor je klaar: ervaren onderzoekers, data-analisten en campagnespecialisten.

www.citisens.nl // @citisens_nl

Citisens | door Necker van Naem
Goeman Borgesiuslaan 77
3515 ET Utrecht
T: 0343 820 380

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	15 mei 2019
Ter bespreking van	Motie vreemd aan de agenda
Motie van	W.P. van Burgsteden (CDA) M.P. Venhoek (D66)
Titel motie	Onderzoek beleving en toekomst vuurwerk
Nummer Zaaknummer	**19M16** 364460

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat

- Een steeds verder opkomende maatschappelijke discussie rondom het vuurwerk plaatsvindt.

Overwegende dat

- Het afsteken van vuurwerk een piek die 40 maal de limiet aan uitstoot oplevert gedurende de eerste 2 uur van het nieuwe jaar;
- Er door mens en dier veel hinder wordt ondervonden bij het afsteken van vuurwerk door schade aan lichaam en stress;
- De jaarlijkse balans aan schade aan goederen landelijk oploopt tot in de miljoenen euro's;
- Ook de kosten voor het opruimen van vuurwerk enorm zijn;
- Het bespreken van dit onderwerp op een later tijdstip een meer explosieve discussie teweeg zou kunnen brengen.

Verzoekt het college / spreekt uit dat / roept het college op / nodigt het college uit etc.

- Om te starten met een zo open mogelijk onderzoek naar de beleving van het afsteken van vuurwerk in Arnhem bij onze inwoners via Digipanel, de gemeentepagina in de Arnhemse Koerier en met de lokale (social)media;
- Met dit onderzoek ook op te halen of inwoners alternatieven in gedachten hebben rondom het vuurwerk in de toekomst;

AANGENOMEN

• De raad te informeren over de uitkomsten van dit onderzoek vóór het zomerreces 2019;
en gaat over tot de orde van de dag W.P. van Burgsteden (CDA) M.P. Venhoek (D66)

AANGENOMEN

Voor 27

Tegen 10

Motie vreemd aan de agenda "Onderzoek beleving en toekomst van vuurwerk" (19M16)

GROENLINKS	0	6
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
van Es		
Maref		
Loos		

CDA Arnhem	2	0
van Burgsteden		
van Dillen		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Dijk		
Venhoek		
van Ommen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Afdeling Arnhem	0	2
de Groot		
Hegge		

PvdA	3	0
Greving		
van Nunen		
Bouma		
de Vries		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Sanders		

Totaal 37

Aan: de leden van de raad

Datum : 19 februari 2019
Zaaknummer : 323068
Contactpersoon : Patrick van Hoof
Telefoonnummer : 026 3775984

Onderwerp: Beantwoording vragen ex art. 44 RvO 'Vuurwerkvrij Arnhem'

Geachte voorzitter en leden,

De raadsleden Venhoek van D66 en De Groot van Partij voor de Dieren hebben ons bij brief van 6 november 2018, schriftelijke vragen gesteld op grond van artikel 44 van het Reglement van Orde voor de politieke avond van de gemeente Arnhem over het afsteken van vuurwerk. De brief is met bijlagen toegevoegd aan deze reactie.

Ter beantwoording van de vragen delen wij u het volgende mee.

1. Is het college het met ons eens dat het afsteken van vuurwerk door particulieren gelet op bovengenoemde overwegingen, een onwenselijk verschijnsel is en dat traditie geen reden is om zoiets onwenselijks in stand te houden?

In uw raad wordt jaarlijks het gebruik van vuurwerk rondom de jaarwisseling aan de orde gesteld. Het college heeft, met de besluitvorming afgelopen december, invulling gegeven aan de breder gedragen wens om in Arnhem het gebruik van vuurwerk verder in te perken.

2. Is het college bereid te onderzoeken of het aantal vuurwerkvrije gebieden in onze gemeente geleidelijk kan worden uitgebreid. Te beginnen met gebieden met relatief veel natuur en dieren- en daarnaast ook de binnenstad te beginnen met het gebied binnen de singels?

De besluitvorming in de raad van afgelopen december heeft, met uitzondering van de binnenstad, geleid tot de eerder gewenste uitbreiding van vuurwerkvrije zones. Naast de wens van het aanwijzen van specifieke gebieden is ook het brede draagvlak van belang voor het beperken van de ruimte waarin vuurwerk mag worden afgestoken.

3. Is het college bereid zich actief aan te sluiten bij gemeenten die zich openlijk uitspreken om het afsteken van consumentenvuurwerk tegen te gaan, zoals Hilversum en Rotterdam?
4. Is het college bereid het vuurwerkbeleid op korte termijn te evalueren en met de raad te bespreken?

De vragen 3 en 4 liggen in elkaars verlengde. Het college heeft via de besluitvorming in december 2018 al laten blijken het afsteken van consumentenvuurwerk verder te willen inperken.

Niet alleen lokaal is het gebruik van vuurwerk onderwerp van discussie, dit is het ook landelijk. Aan het einde van het vorige jaar werd bekend dat er gewerkt zou kunnen worden aan landelijke regelgeving die het de lokale overheden mogelijk maakt om niet langer meer gebieden te benoemen die vuurwerkvrij zouden moeten blijven, maar om gebieden te gaan benoemen waar het gebruik nog is toegestaan.

De landelijke discussie wordt met interesse gevolgd. Ook signalen van de bewoners van Arnhem worden gehoord. Van vrijwillige vuurwerkvrije zones tot aanvullingen op de aangewezen gebieden. Op lokaal niveau kan daarmee ook goed bekeken worden waar de wensen liggen.

Het stellen van kaders en het vormgeven aan de discussie over het gebruik van vuurwerk in de stad is iets dat het college graag ziet gebeuren in samenwerking met uw raad. Als college zijn wij graag bereid om over dit onderwerp met u verder te spreken. Wellicht bieden de resultaten van de landelijke discussie en de mogelijkheden die landelijke regelgeving gaat creëren hiervoor een goede aanleiding.

Hoogachtend,
Het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlage: 1. Brief met artikel 44 vragen D66 en Partij voor de Dieren

i.a.a.: Raadsleden en fractievolgers

Geachte raadsleden, geacht college,

Graag wil ik u bedanken voor de tijd en de mogelijkheid die ik krijg om u toe te kunnen spreken.
Echter als ik realistisch kijk naar verhoudingen in de raad vraag ik mij wel af, of deze democratische mogelijkheid iets aan de voornemens gaat veranderen. Is het besluit eigenlijk niet allang genomen en is dit niets meer dan een procedureel iets, of, en daar hoop ik toch een beetje op, wordt er toch nog eens kritisch gekeken naar dit onderwerp.
Primair hoop ik dat dit stuk van tafel gaat, mocht dat niet lukken dan hoop ik in ieder geval dat de beslissing wordt uitgesteld en dat er nader onderzoek volgt.

Het algemeen lokaalvuurwerkverbod wat vandaag op tafel ligt zou wat mij betreft niet aangenomen moeten worden. Graag zou ik met u een aantal opvallende zaken willen delen.
Allereerst wordt in uw stukken beschreven dat een meerderheid van de Arnhemmers overlast ervaart door het afsteken van vuurwerk. Echter zie ik ook op pagina 7 van het onderzoek dat 15% zelf vuurwerk afsteekt en 31% geniet van het vuurwerk van anderen. Samen is dat dus 46%.
40% probeert het vuurwerk te vermijden. Mijn conclusie is dan ook dat een meerderheid van de Arnhemmers plezier beleeft aan het vuurwerk.

Ten tweede wordt op pagina 9 de soort van overlast genoemd. De grootste overlast wordt met een algemeen vuurwerk verbod niet weggenomen. Het afsteken van vuurwerk buiten de toegestane tijden wordt voornamelijk veroorzaakt door illegaal vuurwerk. Mensen die klagen dat er vanaf Sinterklaas al flink geknald wordt, hebben last van het illegale vuurwerk. Simpelweg omdat het legale vuurwerk dan nog niet verkocht wordt. Dit geld eveneens voor de geluidsoverlast. Ook ik schrik en loop te klagen over de harde knallen die worden veroorzaakt door cobra's en nitraten. Ook hier helpt dit verbod niet tegen, omdat dit soort vuurwerk al verboden is.

Tot slot in hoeverre was deze peiling, gehouden onder slechts 3,5% van de Arnhemse bevolking, representatief. Het is niet voor niets dat bij referenda een opkomst van minimaal 30% nodig is om het rechtsgeldig te laten zijn, dit omdat het anders niet representatief is. Deze 3,5% komt dan niet eens in de buurt.
Het zou dan ook een goede zaak zijn om hier nader onderzoek naar te doen, en de mensen ook bewust te maken dat de overlast die ze ervaren niet altijd wordt opgelost door een vuurwerkverbod.

Daarnaast las ik in de stukken dat artsen al langer een afsteekverbod willen. Natuurlijk snap ik vanuit het perspectief van de artsen dat ze hier voor pleiten, echter moeten we ook goed kijken hoe groot dit probleem in werkelijkheid is. Zonder dat ik af wil doen aan het aantal slachtoffers. Natuurlijk is ieder slachtoffer 1 te veel , maar met alles wat we doen nemen we risico's en vallen er slachtoffers. Daarom hebben wij ook strenge regels opgelegd aan het Nederlandse vuurwerk.
In de jaarwisseling van 2018-2019 zijn er in heel Nederland 396 mensen behandeld op de SEH en 900 mensen op de huisartsenpost, blijkt uit een rapport van veiligheid.nl (een

onafhankelijk expertisecentrum om ongevallen te voorkomen en veilig gedrag te stimuleren) . Voor Veiligheidsregio Gelderland-midden gaat het om in totaal slechts 10 mensen die op de SEH belanden. (2018-2019). Om dit aantal nog verder naar beneden te brengen heeft het kabinet besloten om knalvuurwerk, single shots en vuurpijlen per 2020 te verbieden. De resultaten van dit besluit zijn nog niet bekend ,dit door het algehele vuurwerkverbod van deze jaarwisseling. Er was al een dalende trend zichtbaar van de SEH bezoeken en de verwachting is dan ook dat deze nog verder gaat dalen. 71% van de slachtoffers kwam uit de categorie vuurwerk wat door het kabinet is verboden.

Het is een goede traditie in onze democratie om ook rekening te houden met de wens en de wil van de minderheid, anders dan bijvoorbeeld de pendule democratie zoals in het VK of de USA.
Het verbod op knalvuurwerk, singleshots en vuurpijlen is wat mij betreft een goede compromis voor de vuurwerkliefhebbers aan de ene kant en de mensen die zich zorgen maken over de vuurwerkslachtoffers aan de andere kant.

Concluderend zou ik dus willen zeggen:
Het lokaal vuurwerkverbod zoals deze nu voorligt gaat de overlast die wordt ervaren grotendeels niet oplossen. Ook dit jaar werd er flink illegaal geknald (zie geitenkamp)
Daarnaast beleeft een meerderheid van de Arnhemmers, zoals je kon lezen uit dit niet representatieve rapport plezier aan het vuurwerk .
En tot slot zijn de slachtoffers van vuurwerk nog redelijk te overzien en zouden de maatregelen vanuit de landelijke overheid afdoende moeten zijn.
Laten we dus eerst goed kijken hoe die maatregelen in de praktijk uitpakken en dit voorstel uitstellen, liefst afstellen.

Ongevallen met vuurwerk

Jaarwisseling 2019 - 2020



Disclaimer
Bij de samenstelling van deze publicatie is de grootst mogelijke zorgvuldigheid in acht genomen. VeiligheidNL aanvaardt echter geen verantwoordelijkheid voor eventuele, in deze uitgave voorkomende, onjuistheden of onvolkomenheden.
Overname van tekst of gedeelten van tekst is toegestaan, mits met de juiste bronvermelding. Indien tekst gebruikt wordt voor commerciële doelstellingen dient altijd vooraf schriftelijke toestemming verkregen te zijn.

Privacy en gegevensbescherming
VeiligheidNL gaat zorgvuldig om met persoonsgegevens en behandelt deze vertrouwelijk. Zo worden persoonsgegevens alleen verwerkt door personen met een geheimhoudingsplicht en voor het doel waarvoor deze gegevens zijn verzameld. Daarbij zorgt VeiligheidNL voor passende beveiliging van persoonsgegevens.

VeiligheidNL behandelt uw persoonlijke gegevens conform de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) zoals deze sinds 25 mei 2018 geldt. Lees meer over onze privacy verklaring op www.veiligheid.nl/privacy.

Ongevallen met vuurwerk

Jaarwisseling 2019 - 2020

Rapport 841
Versie 2

Huib Valkenberg
Susanne Nijman

Uitgegeven door
VeiligheidNL
Postbus 75169
1070 AD Amsterdam
www.veiligheid.nl

januari 2020

Inhoudsopgave

Hoofdstuk		Pagina
Voorwoord		**5**
Samenvatting		**6**
1	**Inleiding**	**7**
2	**Omvang problematiek vuurwerkletsels**	**8**
2.1	Vuurwerkletsels 2019-2020	8
2.2	Trend	8
2.3	Letsels	9
3	**Behandelingen op de Spoedeisende Hulpafdeling**	**10**
3.1	Vuurwerkslachtoffers	10
3.2	Type vuurwerk	10
3.3	Letsel	12
3.4	Kosten vuurwerkongevallen	13
3.5	Regionale informatie SEH-behandeling vuurwerkletsel	13
3.6	Alcoholvergiftigingen	14
4	**Behandelingen op de huisartsenpost**	**15**
4.1	Vuurwerkslachtoffers op de HAP	15
4.2	Type vuurwerk	15
4.3	Letsel	15
5	**Tabellen SEH-registratie vuurwerkongevallen**	**16**
6	**Verantwoording**	**20**
6.1	Inleiding	20
6.2	SEH-behandelingen	20
6.2.1	Van steekproef naar nationale schatting/telling	20
6.2.2	Uitbreiding LIS-registratie vuurwerkletsels	21
6.2.3	Classificatie letselernst	21
6.3	Dodelijke slachtoffers	21
6.4	Kosten van vuurwerkongevallen	21
6.5	Behandelingen op de huisartsenpost	22
6.6	Deelnemende SEH-afdelingen en huisartsenposten	22

Voorwoord

Veel Nederlanders vieren Oud en Nieuw door vuurwerk af te steken of ernaar te kijken. Maar helaas heeft deze feestelijke traditie ook een keerzijde. Behalve geluids- en milieuoverlast, schade en vernielingen veroorzaakt elke jaarwisseling namelijk ook gewonden door vuurwerk, sommige zeer ernstig. Reden voor het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat om de ontwikkeling van het aantal vuurwerkgewonden en de oorzaken in kaart te willen hebben.

VeiligheidNL houdt de aantallen vuurwerkgewonden die op Spoedeisende Hulp(SEH-) afdelingen van ziekenhuizen worden behandeld al lange tijd bij in het Letsel Informatie Systeem (LIS) waar 14 SEH-afdelingen aan deelnemen. Sinds enkele jaren wordt het Letsel Informatie Systeem speciaal voor het in kaart brengen van de vuurwerkgewonden uitgebreid met een apart onderzoek bij alle SEH's en een groot deel van de huisartsenposten in Nederland. Van veel van deze SEH's en huisartsenposten hebben we informatie over het letsel en de toedracht van het ongeval op individueel niveau ontvangen.

In de voorliggende rapportage 'Ongevallen met vuurwerk, jaarwisseling 2019-2020' wordt het aantal vuurwerkgewonden op Spoedeisende Hulpafdelingen en huisartsenposten van de afgelopen jaarwisseling gepresenteerd en worden voor de vuurwerkgewonden op de SEH-afdeling vergelijkingen gemaakt met voorgaande jaarwisselingen. Deze jaarlijkse standaardrapportage zal later dit jaar gevolgd worden door een diepte-analyse naar type vuurwerk en soort letsel onder vuurwerkslachtoffers. Beide rapportages worden opgesteld voor het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, zodat afgewogen kan worden welke preventieve maatregelen kunnen worden genomen om het aantal vuurwerkslachtoffers terug te brengen.

Graag wil ik de Nederlandse Vereniging van Spoedeisende Hulp Artsen (NVSHA), de Nederlandse Vereniging voor Traumachirurgie (NVT) en InEen, vereniging van organisaties voor eerstelijnszorg, bedanken voor de samenwerking bij de gegevensverzameling op de SEH-afdelingen en huisartsenposten. Maar vooral ben ik de SEH-afdelingen, huisartsenposten en uiteraard de patiënten die een bijdrage hebben geleverd aan dit onderzoek zeer erkentelijk!

Birgitte Blatter
Manager Monitoring en Onderzoek
VeiligheidNL

Samenvatting

Op 31 december 2019 en 1 januari 2020 zijn 385 personen op een Spoedeisende Hulpafdeling (SEH) van een ziekenhuis behandeld voor vuurwerkletsel. Hiervan waren 101 slachtoffers jonger dan 15 jaar.

Naast de vuurwerkslachtoffers die op een SEH-afdeling behandeld werden, bezochten naar schatting 900 personen met vuurwerkletsel een huisartsenpost.

Het totaal aantal vuurwerkslachtoffers dat tijdens de jaarwisseling 2019-2020 is gezien op een SEH-afdeling of een huisartsenpost bedraagt daarmee bijna 1.300. Dit betekent een stijging ten opzichte van de afgelopen twee jaarwisselingen. Het aantal SEH-bezoeken bedroeg een tiental minder dan vorig jaar, maar de 900 HAP-behandelingen zijn er 100 meer dan vorig jaar en 200 meer dan twee jaar geleden.

Het overgrote deel van de slachtoffers bestond uit jongens of mannen: 85 van de SEH-bezoekers en 79 procent van de patiënten op de HAP. De helft van de vuurwerkletsels werd opgelopen door jongeren of kinderen onder de 20 jaar.

Brandwonden en oogletsel kwamen zoals elk jaar weer het meest voor. Van alle slachtoffers op zowel de SEH-afdeling als de HAP had bijna 4 op de 10 (39%) een brandwond, en ruim een kwart (27%) oogletsel. Jongeren liepen relatief meer brandwonden op dan oudere slachtoffers, maar minder oogletsel.

De helft van de vuurwerkletsels ontstond bij omstanders, die het vuurwerk niet zelf hadden afgestoken.

Veruit de meeste letsels werden veroorzaakt door legaal vuurwerk (81%). Siervuurwerk was verantwoordelijk voor 55 procent van de letsels.

1 Inleiding

VeiligheidNL heeft samen met de Nederlandse Vereniging van Spoedeisende Hulp Artsen (NVSHA), de Nederlandse Vereniging voor Traumachirurgie (NVT) en InEen (vereniging van organisaties voor eerstelijnszorg) onderzoek gedaan naar de SEH (Spoedeisende Hulp)-bezoeken en behandelingen op de huisartsenpost (HAP) als gevolg van vuurwerkongevallen die tijdens de jaarwisseling 2019-2020 hebben plaatsgevonden. In dit rapport staan de resultaten van dit onderzoek beschreven. De belangrijkste onderzoeksvragen waren:

- Wat was de omvang van de problematiek rondom vuurwerkslachtoffers op SEH-afdelingen en huisartsenposten tijdens de jaarwisseling 2019-2020?
- Wat zijn de belangrijkste risicogroepen die op de SEH-afdelingen en huisartsenposten werden behandeld?
- Wat waren de belangrijkste oorzaken van de ongevallen waarvoor slachtoffers op de SEH-afdelingen en huisartsenposten werden behandeld?
- Wat is de aard en de ernst van de letsels die op de SEH-afdelingen huisartsenposten werden behandeld?
- Wat zijn de recente ontwikkelingen?

De totale omvang van de problematiek op zowel SEH als HAP wordt beschreven in hoofdstuk 2. De resultaten van de analyse van SEH-behandelingen als gevolg van vuurwerkongevallen volgen in hoofdstuk 3. Hoofdstuk 4 bevat de resultaten van analyse van vuurwerkongevallen waarvoor slachtoffers zijn behandeld op huisartsenposten. Om ontwikkelingen in de tijd weer te geven worden de gegevens over SEH-behandelingen vergeleken met de gegevens van voorgaande jaarwisselingen. Tabellen die de jaarwisselingen van eerdere jaren tot en met de laatste jaarwisseling beslaan, staan in hoofdstuk 5. In hoofdstuk 6 worden achtergrond en methode van dit onderzoek beschreven.

2 Omvang problematiek vuurwerkletsels

2.1 Vuurwerkletsels 2019-2020

Op 31 december 2019 en 1 januari 2020 zijn 385 personen op een Spoedeisende Hulpafdeling (SEH) van een ziekenhuis behandeld voor vuurwerkletsel. Hiervan waren 101 slachtoffers jonger dan 15 jaar. Deze informatie is afkomstig van alle Nederlandse SEH-afdelingen, die deze gegevens op verzoek van VeiligheidNL, in samenwerking met de Nederlandse Vereniging van Spoedeisende Hulp Artsen (NVSHA) en de Nederlandse Vereniging voor Traumachirurgie (NVT), verzameld hebben.

Het totaal aan vuurwerkslachtoffers die tijdens de jaarwisseling een SEH-afdeling bezochten is vastgesteld op basis van een inventarisatie bij alle 84 SEH-afdelingen in Nederland. De verdere verdiepende analyses (percentages) zijn gebaseerd op uitgebreide letsel- en toedrachtsinformatie van 245 vuurwerkslachtoffers die dit jaar tijdens de jaarwisseling door de SEH-afdelingen van 64 ziekenhuizen zijn geregistreerd. Van 20 SEH-afdelingen zijn dus alleen geaggregeerde gegevens ontvangen.

Naast de vuurwerkslachtoffers die op een SEH-afdeling behandeld werden, bezochten naar schatting 900 personen met vuurwerkletsel een huisartsenpost. In samenwerking met InEen, vereniging van organisaties voor eerstelijnszorg, zijn tijdens de afgelopen jaarwisseling door een groot deel van de huisartsenposten in Nederland vuurwerkslachtoffers geregistreerd. Huisartsenposten (HAP) leveren ook acute zorg, en ook daar worden dus vuurwerkslachtoffers gezien. In het algemeen worden op een HAP minder ernstige letsels behandeld dan op een SEH-afdeling.

Het totaal aan vuurwerkslachtoffers op de huisartsenpost tijdens de jaarwisseling is vastgesteld op basis van een inventarisatie bij 81 (van de in totaal 118) huisartsenposten, die gezamenlijk een verzorgingsgebied van ruwweg 12,4 miljoen inwoners representeren, en in totaal 660 vuurwerkslachtoffers hebben behandeld. De verdere verdiepende analyses (percentages) zijn gebaseerd op uitgebreidere letsel- en toedrachtsinformatie van 220 vuurwerkslachtoffers die dit jaar tijdens de jaarwisseling door 34 huisartsenposten zijn geregistreerd. Van 47 huisartsenposten zijn dus alleen geaggregeerde gegevens ontvangen.

Het totaal aantal vuurwerkletsel dat tijdens de jaarwisseling 2019-2020 is gezien op een SEH-afdeling of een huisartsenpost bedraagt daarmee bijna 1.300. Patiënten die door een HAP zijn doorverwezen naar een SEH-afdeling zijn alleen in de SEH-registratie meegeteld.

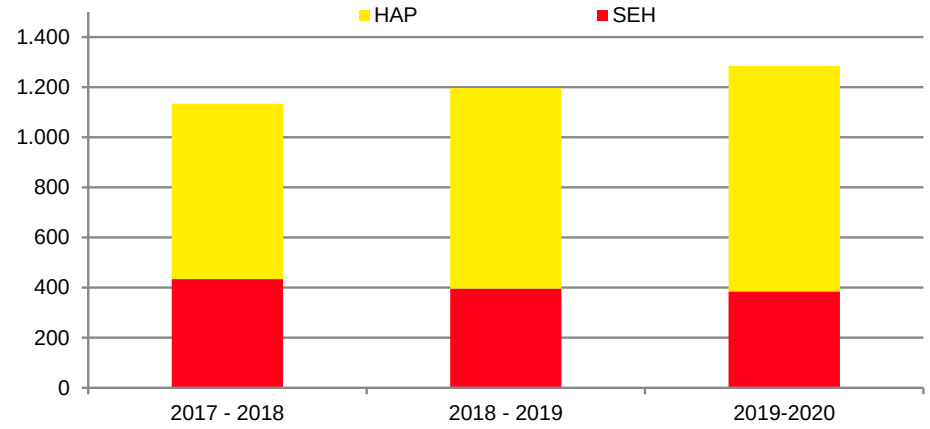
2.2 Trend

Het totaal aantal van 1.300 vuurwerkletsels betekent een stijging ten opzichte van de afgelopen twee jaarwisselingen (figuur 2.1). Het aantal SEH-bezoeken bedroeg een tiental minder dan vorig jaar. De 900 HAP-behandelingen betekent een stijging van 100 t.o.v. vorig jaar en 200 meer dan twee jaar geleden.

De licht dalende SEH-trend past in het beeld van de laatste jaren, maar van een sterke dalende trend zoals in de jaren 2012 - 2016 is geen sprake meer. Er is daarentegen dus de laatste jaren een stijging te zien van behandelingen op de huisartsenpost (waar sinds drie jaar registratie van vuurwerkletsel plaatsvindt). Een gedeeltelijke verschuiving van vooral relatief lichtere vuurwerkletsels van de SEH-

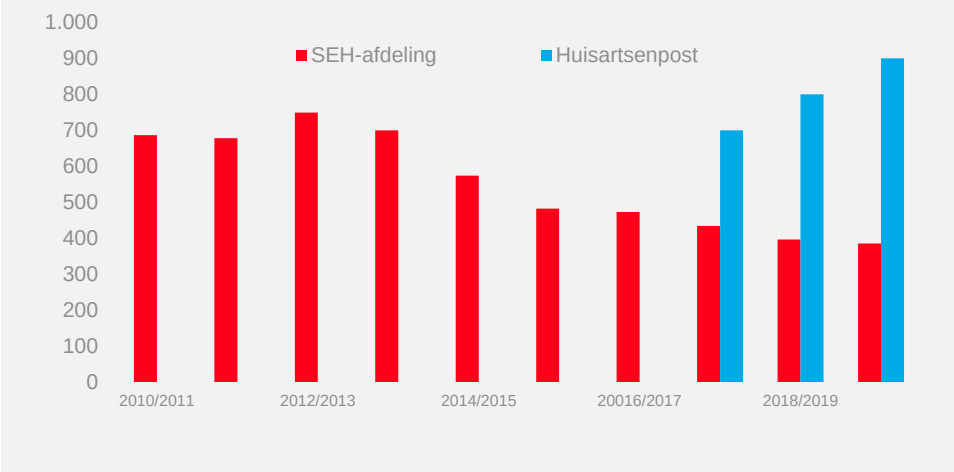
afdeling naar de HAP is daarbij waarschijnlijk, aangezien een soortgelijke verschuiving ook bij andere dan vuurwerkletsels is geconstateerd[1].

Figuur 2.1 Totaal vuurwerkongevallen 31-12 en 1-1, naar jaarwisseling*



Bron: Registratie vuurwerkongevallen 2019-2020, VeiligheidNL
*Trend is niet gecorrigeerd voor veranderingen in bevolkingssamenstelling of verkoopcijfers van vuurwerk

Figuur 2.2 Vuurwerkongevallen SEH en HAP, 2010/2011 – 2019/2020*



Bron: Registratie vuurwerkongevallen 2010-2020, VeiligheidNL
*Trend is niet gecorrigeerd voor veranderingen in bevolkingssamenstelling of verkoopcijfers van vuurwerk

2.3 Letsels

Brandwonden en oogletsel kwamen zoals elk jaar weer het meest voor. Van alle slachtoffers op zowel de SEH-afdeling als de HAP had bijna 4 op de 10 (39%) een brandwond, en 27 procent oogletsel. Van het totaal aantal slachtoffers onder de 15 jaar had 53 procent één of meerdere brandwonden, en 18 procent oogletsel. Bij de patiënten van 15 jaar of ouder was dit 32, respectievelijk 31 procent.

Naast oogletsels had nog één op de vijf slachtoffers letsel aan het hoofd. Ook hand- en vingerletsels (24%) kwamen veel voor, veelal brandwonden, maar ook fracturen, open wonden en oppervlakkig letsel.

De helft van de vuurwerkletsels ontstond bij omstanders, die het vuurwerk niet zelf hadden afgestoken.

Veruit de meeste letsels werden veroorzaakt door legaal vuurwerk (81%). Siervuurwerk was verantwoordelijk voor 55 procent van de letsels.

[1] Stam C, Blatter B. (2019) Letsels 2018. Kerncijfers LIS, Amsterdam: VeiligheidNL

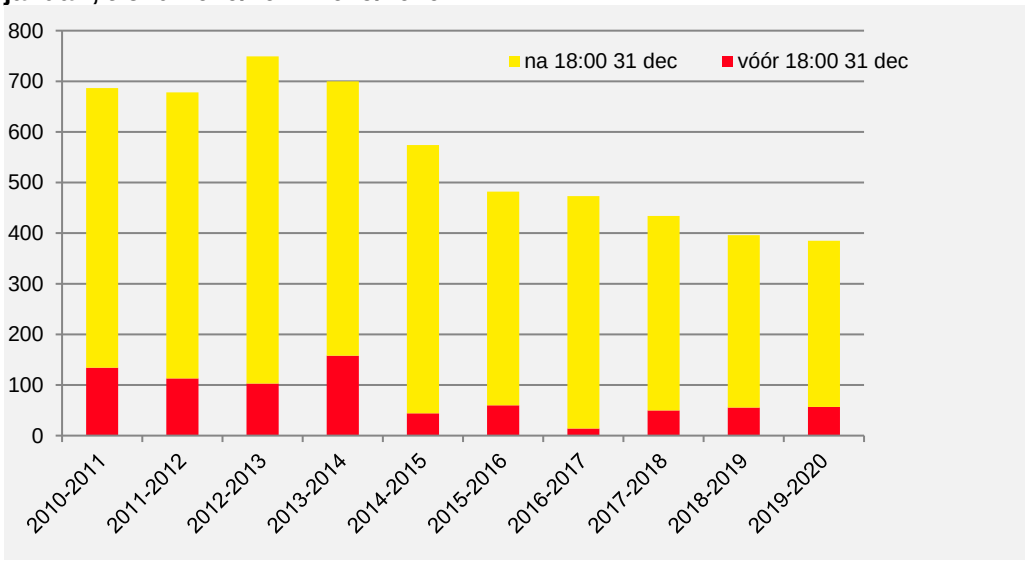
3 Behandelingen op de Spoedeisende Hulpafdeling

3.1 Vuurwerkslachtoffers

Meer dan de helft van de verwondingen werden opgelopen in de nieuwjaarsnacht (1 januari 0:00 – 5:59 u.; 53%), maar ook op oudejaarsdag in de middag (12:00 – 17:59 u.; 14%) en avond (18:00 – 23:59 u.; 21%) werd al veel vuurwerkletsel opgelopen. Vijftien procent raakte gewond op 31 december tussen 0:00 uur en 18:00 uur, wanneer wettelijk nog geen vuurwerk mag worden afgestoken. De eerste jaren na beperking van de afsteektijden, daalde dit aandeel. De laatste twee jaar stijgt dit aandeel weer licht (figuur 3.1). In totaal bezocht bijna een derde deel van de vuurwerkslachtoffers de SEH-afdeling voor of na de toegestane afsteektijden.

Het overgrote deel van de slachtoffers bestond uit jongens of mannen (85%). Van hen was de helft (49%) jonger dan 20 jaar. Eén op de tien was jonger dan 10 jaar. Van de vrouwelijke SEH-bezoekers was 43 procent jonger dan 20 jaar, maar wel bijna een kwart (24%) onder de tien jaar. In totaal was 48 procent van de SEH-bezoekers met vuurwerkletsel jonger dan 20 jaar, vergelijkbaar met eerdere jaren. Minder dan één op de tien SEH-bezoekers droeg een (veiligheids)bril ten tijde van het ongeval.

Figuur 3.1 **SEH-behandelingen als gevolg van vuurwerkongevallen op 31 december en 1 januari, trend 2010/2011-2019/2020**



Bron: Letsel Informatie Systeem 2010-2020, VeiligheidNL; Registratie vuurwerkongevallen 2013-2020, VeiligheidNL en NOS

3.2 Type vuurwerk

Van de letsels waarbij bekend was of er legaal dan wel illegaal vuurwerk bij betrokken was, was 20 procent door illegaal vuurwerk ontstaan (inclusief de inmiddels verboden babypijltjes en Romeinse kaarsen, en zelf geknutselde vuurwerkvarianten). Dat is iets minder dan tijdens de vorige jaarwisseling (27%). De meeste SEH-bezoekers die gewond raakten door illegaal vuurwerk vielen in de leeftijdscategorie 10-29 jaar, vooral 15-19 jaar (tabel 3.1).

Tabel 3.1 Vuurwerkletsels legaal/illegaal vuurwerk, naar leeftijd

	legaal (n=181)	illegaal (n=43)
0-9 jaar	17%	4%
10-14 jaar	14%	24%
15-19 jaar	17%	28%
20-29 jaar	27%	24%
30-39 jaar	10%	11%
40-49 jaar	6%	7%
50-59 jaar	7%	2%
60 +	2%	0%
Totaal	100%	100%

Ongevallen met siervuurwerk (49% van de gevallen waarin dit bekend was) en met knalvuurwerk (51%) waren ongeveer gelijk verdeeld. In de leeftijdsgroep 10-19 jaar was het aandeel knalvuurwerk opvallend groot (74%). In de groep 0-9 jaar en de slachtoffers ouder dan 30 jaar waren slachtoffers door siervuurwerk verreweg in de meerderheid.

Als we kijken naar alleen legaal vuurwerk is de verdeling iets anders en is 61 procent van de letsels veroorzaakt door siervuurwerk.

Ruim de helft van de letsels werd veroorzaakt door cakeboxen (11%), Single Shots (10%), vuurpijlen (10%), sierpotten/fonteinen (9%), carbidschieten (9%) en grondbloemen (6%). Daarna volgden illegale mortierbommen (6%) en nitraten (5%).

Het aandeel omstanders onder de slachtoffers was niet opvallend groot, met 38 procent (van de gevallen waarin de afsteker/omstander bekend was) zelfs iets lager dan de laatste jaren. Het aandeel omstanders onder de slachtoffers was het grootst bij 0-9 jarigen (67%) en het veruit kleinst bij 10-19 jarigen (25%). Van de mannelijke slachtoffers stak 70 procent het vuurwerk zelf af, terwijl dit bij de vrouwen slechts 17 procent was.

Een tiental vuurwerkletsels (2%) werd veroorzaakt door vuurwerk dat op straat gevonden was, vergelijkbaar met vorig jaar. Ongevallen door gevonden vuurwerk vinden meestal plaats in de ochtend of middag van 1 januari.

Tabel 3.2 **SEH-behandelingen na een vuurwerkongeval op 31 december of 1 januari, naar kenmerken van vuurwerk in percentages van totaal bekende cases**

	2017-2018 %	2018-2019 %	2019-2020 %
Vuurwerk zelf afgestoken[1]	56	58	62
Vuurwerk door een ander afgestoken	44	42	38
Knalvuurwerk (bijv. rotje)[2]	47	52	45
Siervuurwerk (bijv. vuurpijl)	53	48	55
Illegaal vuurwerk[3]	22	27	20
Legaal vuurwerk	78	73	80

Bron: Registratie vuurwerkongevallen 2017-2020, VeiligheidNL
[1] 2017-2018 6% onbekend; 2018-2019 13% onbekend; 2019-2020 9% onbekend
[2] 2017-2018 15% onbekend; 2018-2019 16% onbekend; 2019-2020 8% onbekend
[3] 2017-2018 16% onbekend; 2018-2019 12% onbekend; 2019-2020 7% onbekend

3.3 Letsel

Brandwonden (31%) en oogletsel (30%) door vuurwerk kwamen zoals ieder jaar weer het meest op de SEH-afdeling (tabel 5.8). Deze letsels variëren van licht letsel (kruit in de ogen, eerstegraads brandwonden aan de vingers) tot zeer ernstig letsel als blijvend oogletsel en derdegraads brandwonden in het gelaat.

Bij kinderen onder de 15 jaar kwamen brandwonden relatief veel voor (48% van de letsels bij kinderen) en oogletsel (21%) relatief minder dan bij oudere slachtoffers.

In drie procent van de gevallen was sprake van een amputatie, meestal van een of meerdere vingers, maar ook enkele amputaties van delen van ledematen. Zeven procent van de slachtoffers had een fractuur en zes procent een open wond. Van 19 procent van de SEH-bezoekers was het type letsel niet geregistreerd.

Naast de oogletsels had nog één op de vijf slachtoffers letsel aan andere delen van het hoofd (figuur 3.2; tabel 5.9), veelal brandwonden. Een op de vier had letsel aan de hand of vingers, ook veel brandwonden, maar met name bij de vingers ook amputaties, fracturen en open wonden. Een tiental personen had (ook) gehoorschade.

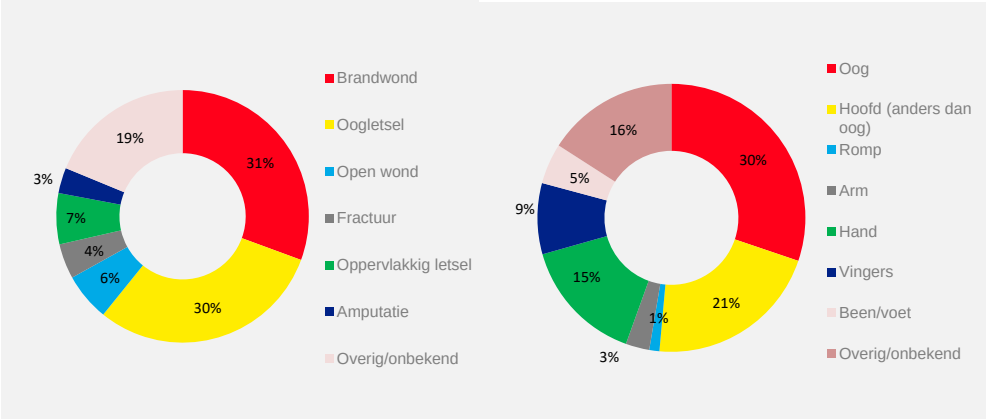
Van een kwart van de ongevallen ontbrak de informatie om de ernst van het letsel vast te stellen. Van de overige letsels werd 16 procent door een traumachirurg als licht bestempeld, 74 procent als gemiddeld ernstig en 10 procent als ernstig letsel, waarbij meestal operatief ingrijpen noodzakelijk was en blijvend letsel of functieverlies optrad.

SEH-bezoekers met letsel door illegaal vuurwerk hadden voornamelijk brandwonden (37%), maar ook oppervlakkige letsels (13%), oogletsels (12%), fracturen (12%), open wonden (8%) en enkele amputaties kwamen voor.

Ruim één op de tien slachtoffers (11%) werd opgenomen in het ziekenhuis, vergelijkbaar met het jaar daarvoor (13%). Naast de opnames werd 6 procent van de SEH-bezoekers doorverwezen naar een ander ziekenhuis/brandwondencentrum.

Tijdens de jaarwisseling 2019-2020 vielen twee doden door vuurwerk. In Arnhem kwamen twee personen om het leven door een brand die door vuurwerk was ontstaan. Sinds de jaarwisseling 2003-2004 overleden in totaal vijftien personen als gevolg van vuurwerk.

Figuur 3.2 SEH-behandelingen als gevolg van vuurwerkongevallen, naar type letsel en locatie letsel



Bron: Registratie vuurwerkongevallen 2019-2020, VeiligheidNL

3.4 Kosten vuurwerkongevallen

Tijdens de laatste vijf jaarwisselingen hebben op 31 december en 1 januari jaarlijks gemiddeld 400 slachtoffers een SEH-afdeling bezocht vanwege een ongeval waarbij vuurwerk betrokken was.

De gemiddelde directe medische kosten vanwege vuurwerkongevallen waardoor het slachtoffer op een SEH-afdeling is behandeld of in het ziekenhuis is opgenomen bedragen € 2.400. De totale jaarlijkse medische kosten komen op € 1,4 miljoen (tabel 3.3).

Van de 400 SEH-behandelingen vonden er 300 plaats bij personen van 15 tot en met 64 jaar. Naar schatting verzuimden hierdoor 300 mensen hun werk. De gemiddelde verzuimkosten (per verzuim) vanwege vuurwerkongevallen waarvan het slachtoffer op een SEH-afdeling is behandeld of in het ziekenhuis is opgenomen zijn € 8.800. De totale jaarlijkse verzuimkosten van de slachtoffers komen op € 1,8 miljoen (tabel 3.3).

De totale kosten (medisch + verzuim) van slachtoffers van een vuurwerkongeval tijdens de jaarwisseling waarvoor het slachtoffer een SEH-behandeling heeft gehad of in het ziekenhuis is opgenomen zijn jaarlijks € 3,2 miljoen (2014-2018).

Tabel 3.3 Kosten van vuurwerkongevallen

	Aantal SEH-behandelingen	Medische kosten gemiddeld	Medische kosten totaal	Verzuimkosten gemiddeld	Verzuimkosten totaal	Medisch + verzuim
2014-2018	400	2.400	1,4 miljoen	8.800	1,8 miljoen	3,2 miljoen

Bron: Letsel Informatie Systeem 2014-2018, VeiligheidNL, Letsellastmodel 2018, VeiligheidNL i.s.m. Erasmus Medisch Centrum Rotterdam

3.5 Regionale informatie SEH-behandeling vuurwerkletsel

In tabel 3.4 staat het aantal vuurwerkslachtoffers per veiligheidsregio weergegeven, zowel het totaal aantal vuurwerkslachtoffers als het aantal slachtoffers onder de 15 jaar. Deze informatie is afkomstig uit de gegevens die VeiligheidNL heeft verzameld bij alle SEH-afdelingen.

Tabel 3.4 Vuurwerkslachtoffers naar regio en jaarwisseling

Veiligheidsregio	Slachtoffers <15 jaar					Totaal slachtoffers				
	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020
Amsterdam-Amstelland	9	4	16	12	12	26	43	45	39	46
Brabant-Noord	8	2	7	6	5	26	4	31	21	14
Brabant-Zuidoost	8	6	6	2	4	12	8	16	9	12
Drenthe	1	1	1	3	3	12	10	2	7	14
Flevoland	0	0	0	1	0	6	5	9	3	5
Fryslân	7	6	7	2	3	17	22	12	11	7
Gelderland Midden	7	0	8	2	9	18	8	16	10	21
Gelderland-Zuid	5	1	2	1	4	12	8	8	11	10
Gooi en Vechtstreek	0	0	6	3	1	5	10	7	10	7
Groningen	0	11	5	0	2	27	31	27	25	8
Haaglanden	21	17	14	14	14	37	72	39	36	50
Hollands Midden	3	4	1	8	7	17	21	25	25	21
IJsselland	9	4	4	4	2	23	14	22	14	10
Kennemerland	8	3	3	1	3	35	20	11	15	12
Limburg-Noord	0	0	0	2	3	5	5	3	6	10
Midden-en West-Brabant	10	3	9	3	3	38	17	27	14	12
Noord- en Oost-Gelderland	6	4	0	2	2	13	16	17	18	8
Noord-Holland-Noord	5	3	3	4	1	14	14	13	21	9
Rotterdam-Rijnmond	14	11	11	13	8	44	54	40	40	39
Twente	10	2	8	3	5	42	28	18	14	24
Utrecht	7	9	5	9	6	35	39	19	22	28
Zaanstreek-Waterland	1	3	0	0	2	5	5	4	5	5
Zeeland	3	1	0	0	0	4	6	6	4	5
Zuid-Holland-Zuid	2	1	2	1	1	5	5	6	9	3
Zuid-Limburg	0	3	1	1	1	2	8	11	7	5
Totaal	144	99	119	97	101	480	473	434	396	385

Bron: Registratie vuurwerkongevallen 2019-2020, VeiligheidNL

3.6 Alcoholvergiftigingen

Op 31 december en 1 januari belandden 242 personen op de SEH-afdeling met een alcoholvergiftiging. Dat is iets minder dan tijdens de vorige jaarwisseling, toen 258 alcoholvergiftigingen werden geregistreerd, maar dit jaar ontbreken de gegevens van twee ziekenhuizen. Ten minste 50 van de personen met een alcoholvergiftiging waren jonger dan 18 jaar. Vorig jaar belandden 38 minderjarigen met een alcoholvergiftiging op een SEH-afdeling.

4 Behandelingen op de huisartsenpost

4.1 Vuurwerkslachtoffers op de HAP

Ook van de vuurwerkslachtoffers die de huisartsenpost bezochten was de helft jonger dan 20 jaar, en bijna 1 op de 5 was jonger dan 10 jaar. De meerderheid was een jongen of man, maar dit aandeel was iets kleiner dan op de SEH-afdeling.

4.2 Type vuurwerk

Eén op de zes letsels die op een huisartsenpost werden behandeld was veroorzaakt door illegaal vuurwerk. Dit is minder dan op de SEH-afdeling, omdat illegaal vuurwerk in de regel relatief ernstig letsel veroorzaakt. Bijna twee derde deel van de letsels kwam door siervuurwerk, iets meer dan op de SEH-afdeling.

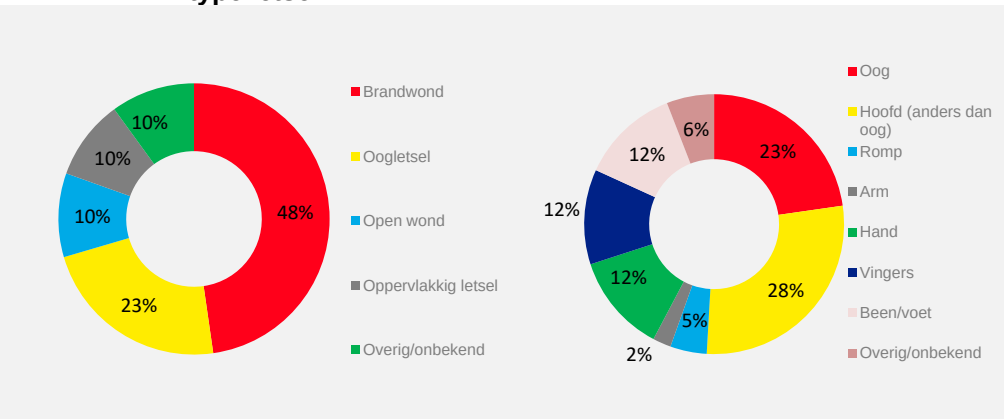
De meeste letsels werden veroorzaakt door vuurpijlen (11%), cakeboxen (10%) en sierpotten/fonteinen (10%). Huisartsen behandelden, vergeleken met de SEH-afdelingen, relatief veel letsels door sterretjes (4%).

Een opvallend groot deel, vergeleken met de SEH-cijfers, van de letsels kwam voor bij omstanders, bijna twee derde deel (65%). Alleen bij 10-14 jarigen had de meerderheid het vuurwerk zelf afgestoken. Bij knalvuurwerk betrof het in ruim de helft van de gevallen de leeftijdsgroep 10-19 jaar (20% bij siervuurwerk).

4.3 Letsel

Bijna de helft van de HAP-bezoekers verscheen met brandwonden (48%), wellicht wat minder ernstig letsel dan de brandwonden op de SEH: 23 procent had oogletsel (figuur 4.1). Fracturen en amputaties werden op de HAP niet behandeld. Naast oogletsel hadden patiënten ook veel ander letsel aan het hoofd of oor (28%) en letsels aan hand of vingers (24%) en benen (11%), vaak brandwonden. Zeven procent van de HAP-bezoekers had (ook) gehoorschade.

Figuur 4.1 HAP-behandelingen als gevolg van vuurwerkongevallen, naar type letsel



Bron: Registratie vuurwerkongevallen 2019-2020, VeiligheidNL

5 Tabellen SEH-registratie vuurwerkongevallen

Tabel 5.1 Aantal SEH-behandelingen, percentage ziekenhuisopnamen en dodelijke ongevallen ten gevolge van ongevallen met vuurwerk, naar jaarwisseling

Jaarwisseling	Aantal SEH-behandelingen Schatting op basis van LIS-registratie 31-12 t/m 01-01	Aantal SEH-behandelingen Telling Registratie LIS-NOS 31-12 t/m 01-01	Percentage ziekenhuisopnamen Schatting op basis van SEH-registratie 31-12 t/m 01-01	Dodelijke vuurwerkongevallen Krantenknipsel-registratie*
2004-2005	560		10	1
2005-2006	590		9	1
2006-2007	940		10	3
2007-2008	1.000		4	1
2008-2009	740		16	0
2009-2010	720		5	0
2010-2011	690		16	2
2011-2012	680		14	0
2012-2013	750		17	0
2013-2014		700	16	1
2014-2015		574	26	0
2015-2016		482	15	0
2016-2017		473	12	1
2017-2018		434	7	1
2018-2019		396	13	2
2019-2020		385	11	2

Bron: Letsel Informatie Systeem 2004-2013, VeiligheidNL; Registratie vuurwerkongevallen 2013-2020, VeiligheidNL; Krantenknipselregistratie 2003-2020, VeiligheidNL
* Rapportage van dodelijke ongevallen uit de Krantenknipselregistratie is niet beperkt tot 31-12 en 1-1

Tabel 5.2 Percentage SEH-behandelingen ten gevolge van ongevallen met vuurwerk op 31 december en 1 januari, naar datum binnenkomst en jaarwisseling

Datum binnenkomst	10-11 %	11-12 %	12-13 %	13-14 %	14-15* %	15-16 %	16-17 %	17-18 %	18-19 %	19-20 %
31/12	35	26	22	42	22	30	28	35	37	36
01/01	65	74	78	58	78	70	72	65	63	64
n-getal	*84*	*76*	*82*	*110*	*78*	*47*	*33*	*289*	*303*	*245*
Totaal %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Bron: Letsel Informatie Systeem 2010-2017, VeiligheidNL; Registratie vuurwerkongevallen 2017-2020, VeiligheidNL
* Wettelijke afsteektijden vuurwerk op 31-12 opgeschoven van 10:00 u. naar 18:00 u.

Tabel 5.3 SEH-behandelingen ten gevolge van ongevallen met vuurwerk op 31 december en 1 januari, naar leeftijdscategorie en jaarwisseling

Leeftijdscategorie	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
0-9 jaar	14	5	8	7	12	9	12	11	9	13
10-19 jaar	35	36	18	38	33	45	24	41	41	35
10-14 jaar	19	15	8	21	22	28		22	16	16
15-19 jaar	16	22	11	17	12	17		19	25	19
20-29 jaar	23	20	28	23	27	21	30	19	24	27
30-39 jaar	10	16	16	11	12	13	15	13	13	11
40-49 jaar	11	14	20	14	13	2	6	9	8	7
50-59 jaar	5	5	8	4	3	9	12	3	2	6
60 jaar en ouder	1	1	3	3	1	2		4	3	1
Onbekend		1						<1		1
Totaal %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Bron: Letsel Informatie Systeem 2010-2017, VeiligheidNL; Registratie vuurwerkongevallen 2017-2020, VeiligheidNL

Tabel 5.4 SEH-behandelingen ten gevolge van ongevallen met vuurwerk op 31 december en 1 januari, naar geslacht en jaarwisseling

Geslacht	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Man	85	82	89	83	86	83	76	84	82	85
Vrouw	15	18	11	13	14	17	24	16	18	15
Onbekend				4				<1		
Totaal %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Bron: Letsel Informatie Systeem 2010-2017, VeiligheidNL; Registratie vuurwerkongevallen 2017-2020, VeiligheidNL

Tabel 5.5 SEH-behandelingen ten gevolge van ongevallen met vuurwerk op 31 december en 1 januari, naar zelf afgestoken of omstander en jaarwisseling

	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Zelf afgestoken	52	39	61	63	50	49	39	52	50	56
Omstander	38	46	28	31	50	45	61	41	37	35
Onbekend	10	15	11	6	0	6	0	6	13	9
Totaal %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Bron: Letsel Informatie Systeem 2010-2017, VeiligheidNL; Registratie vuurwerkongevallen 2017-2020, VeiligheidNL

Tabel 5.6 SEH-behandelingen ten gevolge van ongevallen met vuurwerk op 31 december en 1 januari, naar legaal/illegaal vuurwerk en jaarwisseling

	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Illegaal vuurwerk	21	24	26	23	28[1]	19[1]	18[1]	18[1]	24	19
(waarschijnlijk) Legaal vuurwerk	47	35	37	56	45	58	55	65	64	74
Herkomst vuurwerk onbekend	33	43	37	21	27	23	27	16	12	7
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Bron: Letsel Informatie Systeem 2010-2017, VeiligheidNL; Registratie vuurwerkongevallen 2017-2020, VeiligheidNL

[1] 14-15: van de gevallen waarin dit bekend was 39% illegaal vuurwerk; 15-16: van de gevallen waarin dit bekend was 25% illegaal vuurwerk; 16-17 van de gevallen waarin dit bekend was 25% illegaal vuurwerk; 17-18 van de gevallen waarin dit bekend was 22% illegaal vuurwerk; 18-19: van de gevallen waarin dit bekend was 27% illegaal vuurwerk; 19-20 van de gevallen waarin dit bekend was 20% illegaal vuurwerk

Tabel 5.7 SEH-behandelingen ten gevolge van ongevallen met vuurwerk op 31 december en 1 januari, naar knalvuurwerk of siervuurwerk en jaarwisseling

	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Knalvuurwerk	38	32	33	51	41	49	39	40	44	46
Siervuurwerk	43	44	49	41	42	28	49	46	41	46
Onbekend	20	24	19	8	17	23	12	15	15	8
Totaal %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Bron: Letsel Informatie Systeem 2010-2017, VeiligheidNL; Registratie vuurwerkongevallen 2017-2020, VeiligheidNL

Tabel 5.8 SEH-behandelingen ten gevolge van ongevallen met vuurwerk op 31 december en 1 januari, naar type letsel

	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	18-19	19-20
	%	%	%	%	%	%	%
Brandwonden	35	22	26	30	36	33	31
Open wond	13	17	15	6	13	13	6
Oppervlakkig letsel	8	10	9	18	7	5	4
Oogletsel	23	24	23	36	27	27	30
Overig/onbekend	21	27	28	10	17	21	29
Totaal %	100	100	100	100	100	100	100

Bron: Letsel Informatie Systeem 2013-2017, VeiligheidNL; Registratie vuurwerkongevallen 2017-2020, VeiligheidNL

Tabel 5.9 SEH-behandelingen ten gevolge van ongevallen met vuurwerk, naar getroffen lichaamsdeel en jaarwisseling

Getroffen lichaamsdeel	10-11 %	11-12 %	12-13 %	13-14 %	14-15 %	15-16 %	16-17 %	17-18 %	18-19 %	19-20 %
Hoofd	56	61	58	45	41	47	64	56	53	51
Oog	*29*	*31*	*29*	*23*	*24*	*23*	*36*	*27*	*27*	*30*
Aangezicht	*16*	*23*	*25*	*23*	*9*	*	*	*	*	*
Oor	*6*	*4*	*1*	*-*	*1*	*-*	*6*	*4*	*1*	*2*
Hoofd overig	*4*	*3*	*3*	*-*	*6*	*19*	*21*	*25*	*25*	*19*
Arm	27	30	30	42	40	38	30	29	33	27
Hand	*14*	*16*	*16*	*10*	*17*	*19*	*6*	*15*	*15*	*15*
Vingers	*10*	*11*	*8*	*28*	*21*	*19*	*18*	*10*	*17*	*9*
Arm overig	*3*	*3*	*7*	*4*	*3*	*-*	*6*	*4*	*2*	*3*
Been	11	4	4	6	4	6	-	5	7	3
Overig	6	5	8	7	15	11	6	7	7	19
Totaal %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Bron: Letsel Informatie Systeem 2010-2017, VeiligheidNL; Registratie vuurwerkongevallen 2017-2020, VeiligheidNL

*Letsel aan aangezicht is vanaf 2015-2016 niet meer apart geregistreerd, aangezicht is als 'hoofd, overig' gecodeerd.

Tabel 5.10 SEH-behandelingen ten gevolge van ongevallen met vuurwerk op 31 december en 1 januari, naar (vervolg)behandeling en jaarwisseling

(Vervolg)behandeling	10-11 %	11-12 %	12-13 %	13-14 %	14-15 %	15-16 %	16-17 %	17-18 %	18-19 %	19-20 %
Behandeld en ontslagen	9	20	16	20	22	17	21	20	25	23
Behandeld en controle huisarts	14	8	5	10	17	-	3	3	4	4
Behandeld en controle SEH/polikliniek	57	46	50	54	29	43	45	44	44	43
Ziekenhuisopname	16	14	17	16	26	15	12	7	13	11
Overplaatsing ander ziekenhuis								8	2	6
Doorverwezen naar de oogarts						13	18	16	12	*
Overig	3	3	4	-	5	*	*	*		*
Onbekend	1	9	8	1	1	13*	18	18	13	13
Totaal %	100	100	100	100	100	**	**	**	**	**

Bron: Letsel Informatie Systeem 2010-2017, VeiligheidNL; Registratie vuurwerkongevallen 2017-2020, VeiligheidNL

* Vanaf 2015-2016 zijn voor doorverwijzing overig en onbekend samen genomen

** Percentages tellen niet op tot 100 procent, patiënt kan naar oogarts en andere behandelaar zijn doorverwezen

6 Verantwoording

6.1 Inleiding

Registratie van vuurwerkletsels op de SEH-afdeling en de huisartsenpost gebeurt in opdracht van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. Monitoring van vuurwerkletsels draagt bij aan een onderbouwde visie op de problematiek en toekomstig beleid.

Deze rapportage is gebaseerd op toedrachts- en diagnose-informatie zoals die is aangeleverd door artsen en medisch personeel op SEH-afdelingen en huisartsenposten, op basis van informatie die verstrekt is door de slachtoffers.

6.2 SEH-behandelingen

Voor het analyseren van de vuurwerkongevallen rond de jaarwisseling waarvoor slachtoffers zijn behandeld op de SEH-afdeling is gebruik gemaakt van informatie die verzameld is door VeiligheidNL in samenwerking met de Nederlandse Vereniging van Spoedeisende Hulp Artsen (NVSHA) en de Nederlandse Vereniging voor Traumachirurgie (NVT) op SEH-afdelingen van Nederlandse ziekenhuizen. Dit jaar hebben 64 SEH-afdelingen uitgebreide - anonieme - gegevens over de toedracht van het ongeval, diagnose- en ontslaggegevens en informatie over het soort vuurwerk geregistreerd. Naast (anonieme) persoonsgegevens en gegevens over het opgelopen letsel en de behandeling, is naar de volgende kenmerken van de ongevallen gevraagd:

- Werd het letsel veroorzaakt door illegaal vuurwerk?
- Werd het letsel veroorzaakt door knalvuurwerk of door siervuurwerk?
- Werd het letsel veroorzaakt door vuurwerk van een ander of was het vuurwerk door het slachtoffer afgestoken?
- Droeg het slachtoffer een vuurwerkbril?
- Wat was het specifieke soort vuurwerk dat betrokken was bij het ongeval?

De overige 20 SEH-afdelingen hebben op verzoek van VeiligheidNL het totaal aan vuurwerkletsels op 31 december en 1 januari op de SEH-afdeling vastgesteld en gemeld. Het totaal aan vuurwerkslachtoffers in deze rapportage is het resultaat van de registratie van het aantal slachtoffers op alle SEH-afdelingen in het land. De verdiepende analyses (percentages) zijn uitgevoerd op gegevens van 245 vuurwerkslachtoffers van de 64 SEH-afdelingen (zie tabel 6.1) die uitgebreidere informatie aanleverden.

6.2.1 Van steekproef naar nationale schatting/telling

Tot en met de jaarwisseling 2012-2013 werd de nationale schatting gebaseerd op de gegevens uit de LIS-ziekenhuizen, op dezelfde wijze als de gangbare nationale schattingen van SEH-behandelingen in het Letsel Informatie Systeem (LIS) van VeiligheidNL. Het landelijk aantal SEH-behandelingen voor vuurwerkletsels tijdens de jaarwisseling 2013-2014 werd al grotendeels vastgesteld op basis van de gegevens die de NOS en VeiligheidNL opvroegen bij alle SEH-afdelingen, minus één.

Het *aantal* vuurwerkslachtoffers dat tijdens de jaarwisseling op de SEH-afdeling belandde is van de jaarwisseling 2014-2015 tot en met de jaarwisseling 2017-2018 gebaseerd op de gegevens die door VeiligheidNL en de NOS verzameld zijn bij alle SEH-afdelingen van Nederlandse ziekenhuizen. Vanaf de jaarwisseling 2018-2019 is de NOS gestopt met de dataverzameling en ligt de uitvraag en verwerking van

gegevens over vuurwerkslachtoffers die op de SEH-afdeling behandeld zijn volledig bij VeiligheidNL.

6.2.2 Uitbreiding LIS-registratie vuurwerkletsels

Tot en met de jaarwisseling 2016-2017 werd de meer specifieke informatie over SEH-behandelingen als gevolg van vuurwerkongevallen gebaseerd op uitgebreide ongevalsgegevens die werden vastgelegd in de (+/- 13) ziekenhuizen die in die periode deelnamen aan het LIS van VeiligheidNL. Door de afname van het aantal vuurwerkslachtoffers in de laatste jaren naderde het aantal geregistreerde cases in de LIS-ziekenhuizen (n=33 tijdens de jaarwisseling 2016-2017) de kritische grens om betrouwbare analyses te kunnen doen. Om deze reden is voor het onderzoek naar vuurwerkletsel tijdens de jaarwisseling 2017-2018 aan alle SEH-afdelingen het verzoek gestuurd om de meer specifieke informatie over vuurwerkongevallen vast te leggen.

6.2.3 Classificatie letselernst

Op basis van de diagnoseteksten zijn de letsels die behandeld zijn op de SEH-afdeling door een traumachirurg ingedeeld naar licht, gemiddeld ernstig en ernstig letsel. Onder lichte letsels zijn letsels geclassificeerd die eenmalig zijn behandeld op de SEH, naar verwachting een kortdurende genezingsperiode nodig hebben en geen blijvende schade achterlaten (zoals bijvoorbeeld 1^{e} graads brandwonden). Onder gemiddeld ernstige letsels verstaan we uitgebreide letsels, waarvoor langdurig herstel nodig is, vervolgcontroles nodig zijn, kleine operaties nodig zijn en er sprake is van blijvende schade zoals littekens of gering functieverlies (zoals bijvoorbeeld 2e graads brandwonden, cornea laceraties, hechtwonden, eenvoudige breuken). Onder ernstig letsel zijn letsels geclassificeerd die ernstige/uitgebreide schade aan bijvoorbeeld ogen of handen tot gevolg hebben, waar een grote operatie voor nodig is en er sprake is van ernstige blijvende functionele schade (zoals bijvoorbeeld amputaties, oogperforaties, ernstige breuken, neurologische schade).

6.3 Dodelijke slachtoffers

In de Krantenknipselregistratie van VeiligheidNL is informatie gezocht naar dodelijke slachtoffers na een ongeval met vuurwerk. De krantenberichten zijn afkomstig uit de landelijke en regionale dagbladen. Dodelijke ongevallen door vuurwerk zijn in deze rapportage niet beperkt tot 31 december en 1 januari, maar betreffen een ruimere periode rond de jaarwisseling.

6.4 Kosten van vuurwerkongevallen

VeiligheidNL heeft, in samenwerking met het Erasmus Medisch Centrum Rotterdam (Afdeling Maatschappelijke Gezondheidszorg), een rekenmodel (Letsellastmodel) ontwikkeld dat onder meer bestaat uit een zorgmodel en een verzuimmodel. Met behulp van het zorgmodel kunnen de directe medische kosten per slachtoffer dat op een SEH-afdeling wordt behandeld of wordt opgenomen in een ziekenhuis geschat worden. Bij directe medische kosten kan bijvoorbeeld gedacht worden aan kosten van ambulance-spoedvervoer, spoedeisende hulp, overige poliklinische hulp, ziekenhuisverpleging (zowel initieel als heropnamen) en nazorg door de huisarts. Met behulp van het verzuimmodel kunnen de gemiddelde verzuimduur in werkdagen en de indirecte kosten ten gevolge van het verzuim per slachtoffer dat op een SEH-afdeling wordt behandeld of wordt opgenomen in een ziekenhuis geschat worden. De benodigde informatie om het Letsellastmodel te ontwikkelen is afkomstig uit het Letsel Informatie Systeem, standaard zorgregistraties zoals onder meer de Landelijke

Basisregistratie Ziekenhuiszorg, een aanvullend enquêteonderzoek onder een steekproef van LIS-patiënten, en uit bronnen met kostprijsinformatie.

Om tot een betrouwbare schatting van de medische en verzuimkosten door vuurwerkongevallen te komen betreffen de analyses in het Letsellastmodel jaarlijks gemiddelde kosten over de laatste vijf jaarwisselingen.

6.5 Behandelingen op de huisartsenpost

Voor het analyseren van de vuurwerkongevallen rond de jaarwisseling waarvoor slachtoffers zijn behandeld op de huisartsenpost is gebruik gemaakt van informatie die verzameld is door VeiligheidNL in samenwerking met InEen, vereniging van organisaties voor eerstelijnszorg, op 81 huisartsenposten, zie tabel 6.2. In deze registratie is bijgehouden of slachtoffers voor of na het bezoek aan de huisartsenpost bij de SEH zijn geweest. Deze slachtoffers zijn al meegeteld in het totaal aantal SEH-behandelingen en geëxcludeerd in het aantal behandelingen op de huisartsenpost. Het aantal vuurwerkslachtoffers op de HAP tijdens de jaarwisseling 2019-2020 is bepaald op basis van gegevens uit een totaal verzorgingsgebied (+/- 12,4 miljoen inwoners) van deze 81 huisartsenposten dat ruim twee derde deel van de bevolking van Nederland in 2019 beslaat.

Het totaal aantal patiënten dat in heel Nederland op een huisartsenpost behandeld is voor vuurwerkletsel (exclusief personen die daarvoor of daarna op een SEH-afdeling zijn geweest) is geschat op basis van het aantal geregistreerde patiënten op de HAP vermenigvuldigd met een ophoogfactor. Deze ophoging is als volgt berekend:

Aantal personen in de Nederlandse bevolking / Aantal personen in het verzorgingsgebied van de huisartsenposten die vuurwerkslachtoffers geregistreerd hebben

Op basis van 660 geregistreerde behandelingen in 81 HAP is met de ophoogfactor het totaal aantal HAP-behandelingen wegens vuurwerkletsel geschat op 900.

Dit jaar hebben 34 huisartsenposten uitgebreide - anonieme - gegevens over de toedracht van het ongeval, diagnose- en ontslaggegevens en informatie over het soort vuurwerk geregistreerd. Naast (anonieme) persoonsgegevens en gegevens over het opgelopen letsel en de behandeling, is naar de volgende kenmerken van de ongevallen gevraagd:

- Werd het letsel veroorzaakt door illegaal vuurwerk?
- Werd het letsel veroorzaakt door knalvuurwerk of door siervuurwerk?
- Werd het letsel veroorzaakt door vuurwerk van een ander of was het vuurwerk door het slachtoffer afgestoken?
- Droeg het slachtoffer een vuurwerkbril?
- Wat was het specifieke soort vuurwerk dat betrokken was bij het ongeval?

De verdiepende analyses (percentages) zijn uitgevoerd op gegevens van 220 vuurwerkslachtoffers van de 34 huisartsenposten (zie tabel 6.2) die uitgebreidere informatie aanleverden.

6.6 Deelnemende SEH-afdelingen en huisartsenposten

Aan de registratie van vuurwerkongevallen hebben tijdens de jaarwisseling 2019-2020 onderstaande SEH-afdelingen en huisartsenposten deelgenomen. De schuingedrukte ziekenhuizen en huisartsenposten in tabel 6.1 en 6.2 hebben naast de telling van het aantal vuurwerkslachtoffers ook gedetailleerde informatie per case vastgelegd.

Tabel 6.1 SEH-afdelingen*

Ziekenhuis	Plaats
Noordwestgroep Alkmaar	*Alkmaar*
Ziekenhuisgroep Twente	*Almelo*
Flevoziekenhuis	*Almere*
Meander Medisch Centrum	*Amersfoort*
Ziekenhuis Amstelland	*Amstelveen*
Amsterdam UMC - locatie Vumc	*Amsterdam*
Amsterdam UMC - locatie AMC	*Amsterdam*
OLVG Oost en West	*Amsterdam*
BovenIJ ziekenhuis	*Amsterdam*
Gelre Apeldoorn	*Apeldoorn*
Rijnstate	Arnhem
Wilhelmina Ziekenhuis Assen	*Assen*
Bravis ziekenhuis	*Bergen op Zoom*
Maasziekenhuis Pantein	*Beugen*
Rode Kruis Ziekenhuis	*Beverwijk*
Tergooi Blaricum	*Blaricum*
Amphia	Breda
IJsselland Ziekenhuis	Capelle aan den IJssel
RDGG	*Delft*
HMC Westeinde	*Den Haag*
HagaZiekenhuis	Den Haag
Noord west ziekenhuis	*Den Helder*
Deventer Ziekenhuis	*Deventer*
Van Weel Bethesda Ziekenhuis	Dirksland
Slingelandziekenhuis	*Doetinchem*
Albert Schweitzer	*Dordrecht*
Ziekenhuis Nij Smellinghe	*Drachten*
Gelderse Vallei	*Ede*
Catharina Ziekenhuis	Eindhoven
Antonius Ziekenhuis Emmeloord	*Emmeloord*
Treant - locatie Scheper	*Emmen*
Treant Zorggroep locatie Bethesda	Emmen
Treant Zorggroep locatie Refaja	*Emmen*
Medisch Spectrum Twente (MST)	Enschede
St. Anna Ziekenhuis	Geldrop
ADRZ	*Goes*
Rivas Beatrixziekenhuis	*Gorinchem*
Groene Hart Ziekenhuis	*Gouda*
UMCG	Groningen
Martini Ziekenhuis	*Groningen*
Spaarne Gasthuis Haarlem Noord	Haarlem
Spaarne Gasthuis Haarlem Zuid	Haarlem
Röpcke Zweers Ziekenhuis	*Hardenberg*
st Jansdal	*Harderwijk*
Tjongerschans	Heerenveen
Zuyderland MC	*Heerlen*
Elkerliek ziekenhuis	*Helmond*
Tergooi, Hilversum	*Hilversum*
Spaarne Gasthuis	Hoofddorp
Dijklander Ziekenhuis Hoorn	*Hoorn*
Medisch Centrum Leeuwarden	*Leeuwarden*
LUMC	*Leiden*
Alrijne	Leiderdorp

Maastricht UMC+	Maastricht
Isala Diaconessenhuis	*Meppel*
St. Antonius Ziekenhuis	*Nieuwegein*
Radboudumc	*Nijmegen*
Canisius Wilhelmina	*Nijmegen*
Dijklander Ziekenhuis	*Purmerend*
Laurentius Ziekenhuis	*Roermond*
Bravis ziekenhuis	*Roosendaal*
Fransiscus Gasthuis	Rotterdam
Maasstad Ziekenhuis	*Rotterdam*
Ikazia	Rotterdam
Het Oogziekenhuis Rotterdam	Rotterdam
Erasmus MC	Rotterdam
Jeroen Bosch Ziekenhuis	*s Hertogenbosch*
OZG	*Scheemda*
Franciscus Vlietland	Schiedam
Zuyderland MC	*Sittard/Geleen*
Antonius Ziekenhuis	*Sneek*
ZorgSaam	*Terneuzen*
Ziekenhuis Rivierenland	*Tiel*
ETZ (Elisabeth-TweeSteden Ziekenhuis)	*Tilburg*
Bernhoven	*Uden*
Diakonessenhuis	*Utrecht*
St. Antonius Ziekenhuis	*Utrecht*
UMC Utrecht	*Utrecht*
Maxima Medisch Centrum	*Veldhoven*
VieCuri	*Venlo*
Sint Jans Gasthuis	*Weert*
Streekziekenhuis Koningin Beatrix	*Winterswijk*
Zaans Medisch Centrum	Zaandam
LangeLand	*Zoetermeer*
Gelre Zutphen	*Zutphen*
Isala ziekenhuis	*Zwolle*

*****de schuingedrukte SEH-afdelingen hebben gedetailleerde informatie aangeleverd

Tabel 6.2 Huisartsenposten*

Huisartsenpost Alkmaar
Stichting Huisartsenpost Amstelland & Ziekenhuis Amstelland
Huisartsenpost Amsterdam Zuidoost & Academisch Medisch Centrum
Huisartsenpost Amsterdam Zuid & VU
Huisartsenpost Amsterdam CentrumOost & OLVG Oost
Huisartsenpost Amsterdam Noord & BovenIJ Ziekenhuis
Huisartsenpost Amsterdam West & OLVG West
Huisartsenspoedpost Assen (Centrale Huisartsendienst Drenthe)
Huisartsenpost Emmen & Leveste Scheperziekenhuis
Huisartsenpost Hoogeveen & Ziekenhuis Bethesda Hoogeveen
Huisartsenpost Meppel & Zorgcombinatie Noorderborg Diaconessenhuis Meppel
Huisartsenpost Bergen op Zoom & Bravis Ziekenhuis locatie Bergen op Zoom
Huisartsenpost Roosendaal & Bravis Ziekenhuis locatie Roosendaal
Huisartsenpost Etten-Leur
Huisartsenpost Breda & Amphia Ziekenhuis Molengracht
Huisartsenpost Boxmeer & Maasziekenhuis Pantein
Huisartsenpost Blaricum & Tergooiziekenhuizen Gooi-Noord
Huisartsenposten Schievliet
Huisartsenpost Dokkum
Huisartsenpost Drachten & Nij Smellinghe
Huisartenorganisatie Regio Zutphen
Huisartsenpost Zwolle (Medrie)
Regionale Huisartsenpost Drechtsteden & Albert Schweitzer Ziekenhuis Dorwijk
HAP De Gelderse Vallei & Ziekenhuis De Gelderse Vallei Ede
Huisartsenpost De Bevelanden & Admiraal De Ruyter Ziekenhuis Goes
Huisartsenpost Walcheren & Admiraal De Ruyter Ziekenhuis Vlissingen
Huisartsenpost Schouwen-Duiveland
HuisArtsenPost Midden-Holland & Groene Hart Ziekenhuis Bleulandlocatie
Huisartsenpost Hardenberg & Saxenburgh Groep Ziekenhuis RÃ¶pcke Zweers
Medicamus Spoedpost & Ziekenhuis St. Jansdal
Huisartsenpost Nieuwegein & St. Antonius Ziekenhuis Nieuwegein
Huisartsenpost Maastricht en Heuvelland & Academisch Ziekenhuis Maastricht
Huisartsenpost Westland
Huisartsenpost Nijmegen
Huisartsenpost Waterland & Waterlandziekenhuis
Huisartsenpost Zaanstreek & Zaans Medisch Centrum
Huisartsenpost SFG & Sint Franciscus Gasthuis (HAP Rijnmond)
Huisartsenpost Zuid & Maasstad ziekenhuis (HAP Rijnmond)
Huisartsenpost Ruwaard & Spijkenisse Medisch Centrum (HAP Rijnmond)
Huisartsenpost IJsselland & IJsselland Ziekenhuis (HAP Rijnmond)
HMC Westeinde (Hadoks)
Haga Leyweg (Hadoks)
Stichting huisartsenposten Midden Brabant Lage Witsiebaan, Tilburg
Stichting huisartsenposten Midden Brabant Waalwijk
Huisartsenpost Utrecht & Diakonessenhuis Utrecht
Huisartsenpost Leidsche Rijn & St. Antonius Ziekenhuis Utrecht
HAP Venlo & Ziekenuis VieCuri
Huisartsenpost Zeist & Diakonessenhuis Zeist
Huisartsenpost Zoetermeer & 't Lange Land Ziekenhuis
Huisartsenpost Groningen (Doktersdienst Groningen)
Huisartsenspoedpost Delfzijl (Doktersdienst Groningen)
Huisartsenspoedpost Leek (Doktersdienst Groningen)
Huisartsenspoedpost Stadskanaal (Doktersdienst Groningen)
Huisartsenspoedpost Scheemda (Doktersdienst Groningen)
Huisartsenpost Den Helder (HKN Huisartsen)
Huisartsenpost Schagen (HKN Huisartsen)
Huisartsenpost Texel (HKN Huisartsen)
Huisartsenpost Helmond (Huisartsenposten Oost-Brabant)
Huisartsenpost Oss (Huisartsenposten Oost-Brabant)
Spoedpost Uden & Ziekenhuis Bernhoven Uden
Spoedpost Enschede (Spoedzorg Huisartsen Twente)

Spoedpost Hengelo (Spoedzorg Huisartsen Twente)
Spoedpost Oldenzaal (Spoedzorg Huisartsen Twente)
Spoedpost Zuid & Locatie Haarlem Zuid
Spoedpost Noord & Locatie Haarlem Noord
Nucleus Zorg Locatie Oostburg
Nucleus Zorg Locatie Terneuzen
Huisartsenpost Eemland - Barneveld
Huisartsenpost Eemland - Amersfoort
Huisartsenpost Oostelijk Zuid-Limburg
Huisartsenpost West-Friesland
CHPA & Ziekenhuisgroep Twente Almelo
Spoedpost Roermond (Meditta)
Spoedpost Weert (Meditta)
Spoedpost Sittard
Regionale Huisartsenpost Apeldoorn (HRA)
Huisartsenpost Arnhem-Noord (Onze huisartsen)
Huisartsenpost Arnhem-Zuid (Onze huisartsen)
Huisartsenpost Zevenaar (Onze huisartsen)
Huisartsenpost Duin- en Bollenstreek
Huisartsenpost Oost Achterhoek

*****de schuingedrukte huisartsenposten hebben gedetailleerde informatie aangeleverd

Over VeiligheidNL

VeiligheidNL is een onafhankelijk expertisecentrum met de missie om ongevallen te voorkomen door veilig gedrag te stimuleren. We helpen mensen hun veiligheid te vergroten in en om het huis, maar ook op straat, op school en op het werk. We monitoren en signaleren ongevallen en letsel en onderzoeken welke vorm van preventie effectief is. Voor de monitoring is het Letsel Informatie Systeem (LIS) de basis, een registratiesysteem bij een representatieve steekproef van Spoedeisende Hulpafdelingen (SEH's) in Nederland, maar we rapporteren ook dodelijke ongevallen en ziekenhuisopnamen door letsels.

We ontwikkelen effectieve gedragsinterventies die praktisch, oplossingsgericht en op maat zijn en voeren deze ook deels uit. Ten slotte delen wij onze kennis en kunde direct met onze doelgroepen of via professionals, samenwerkingspartners en ambassadeurs. We werken voor en met overheden, bedrijven, zorgverleners en particulieren.

veiligheid nl

samen ongevallen voorkomen

Geachte heer/mevrouw,

Vol ongeloof, verdriet en teleurstelling hebben wij kennis genomen van het voorstel om een algeheel verbod op consumentenvuurwerk in te voeren binnen de grenzen van de gemeente Arnhem. Wij, leden van HVLV (Het Vuurwerk Liefhebbers Verbond), willen u graag van argumenten voorzien die duidelijk maken dat een dergelijk verbod absoluut niet zal helpen de schade, stress en overlast te verminderen (sectie Argumenten 1.2 in Raadsvoorstel “Algeheel Lokaal Vuurwerkverbod Arnhem”).

HVLV is een groeiende organisatie waarin vuurwerkliefhebbers uit zowel de particuliere als de bedrijvensector verenigd zijn met o.a. als doel het huidig negatieve beeld van de vuurwerktraditie recht te trekken. Voor alle overige taken, functies en speerpunten van de organisatie willen wij u graag verwijzen naar onze website https://hvlv.nl/ (en klik op “Over ons”).
Wij constateren de laatste paar jaren dat het Nederlands legaal consumentenvuurwerk onterecht in een verkeerd daglicht is komen te staan door met name het (misbruik van) illegaal vuurwerk; let wel, we praten over vuurwerk dat al jaren verboden is (!). HVLV gelooft in een eerlijk transparante berichtgeving naar de burger, justitie en politiek toe op basis van feiten die wel kloppen. Daarbij stellen wij ons op om de maatschappij (van jong naar oud) te informeren en te ondersteunen/helpen waar nodig is, en zijn wij bereid mee te denken in alternatieve oplossingen in plaats van een algeheel verbod.

Laten wij voorop stellen dat we erkennen dat er problemen (schade/overlast) zijn die met vuurwerk en de jaarwisseling te maken hebben; HVLV is juist opgericht om deze maatschappelijke problemen op te lossen dan wel bij te dragen aan oplossingen. Wij geloven echter niet in een verbod op siervuurwerk en redenen daarvoor kunt u lezen in twee recente publicaties van ons: “Evaluatie 2020-2021” en “Schade 2020-2021” (bijlage 1 en 2 van deze mail).
U geeft in sectie Argumenten 1.3 in Raadsvoorstel “Algeheel Lokaal Vuurwerkverbod Arnhem” aan dat het bepleiten van een landelijk vuurwerkverbod door de centrale overheid onvoldoende resultaat biedt maar als wij naar afgelopen Oud en Nieuw kijken was er wel degelijk een landelijk vuurwerkverbod. Desondanks zijn de overlastmeldingen afgelopen jaarwisseling ten opzichte van de vorige jaarwisseling verdubbeld, en hebben vele gemeenten afgelopen jaarwisseling juist een hogere schade te verwerken gekregen.

Graag gaan wij het gesprek (Teams is mogelijk) met u aan om niet alleen bovenstaande, maar ook onze publicaties toe te lichten; deze artikelen laten feiten en cijfers zien welke de “mainstream-media” doorgaans niet laat zien. In ons gesprek willen wij ook onze doelstellingen uiteenzetten en aangeven op welke manier wij onze doelen willen bereiken. Tevens willen wij ook met u meedenken en u voorzien van adviezen wanneer het gaat om beleid.

Neemt u in ieder geval de tijd om onze website en publicaties te bekijken; dit zouden wij samen met een inhoudelijke reactie van u enorm waarderen. Samen hopen wij tot oplossingen te komen die door iedereen als prettig wordt ervaren, samen kunnen wij dit!

Hoogachtend,
Namens Het Vuurwerk Liefhebbers Verbond,

Jeffrey
Marchel



©2020 HVLV – Het Vuurwerk Liefhebbers Verbond

Inleiding

Het Vuurwerk Liefhebbers Verbond evalueert de jaarwisseling!
Welk effect heeft het eenmalige vuurwerkverbod gehad?

2021 is inmiddels 10 dagen oud, en dat betekent dat er ondertussen een hele hoop data en berichtgeving beschikbaar is over hoe de bijzondere jaarwisseling van 2020 op 2021 is verlopen. Meningen van voor- en tegenstanders van een vuurwerkverbod lopen sterk uiteen, maar hoe zit het nu echt? HVLV dook in de cijfers om een gedegen evaluatie over de jaarwisseling op te stellen, en de hamvraag te beantwoorden: Welk effect heeft het eenmalige vuurwerkverbod gehad?

Inhoud

Overlast. 2
Illegaal vuurwerk. 2
Het milieu. 2
Inzet van hulpdiensten. 3
Slachtoffers. 3
Schade. 3
Conclusie. 5
Bronnen. 6

Overlast

Een van de voornaamste bezwaren tegen de vuurwerktraditie is de grote hoeveelheid overlast die mensen in de aanloop naar de jaarwisseling ervaren.
Volgens BNR Nieuwsradio is het aantal meldingen van vuurwerkoverlast sinds de aankondiging van het eenmalige vuurwerkverbod 'explosief gestegen'.
Landelijk is het aantal overlastmeldingen ten opzichte van 2019 verdubbeld.[1] In sommige gebieden was er zelfs een ruime verdubbeling van overlastmeldingen, zoals in Zuid Holland Zuid.[2]
De extra overlast wordt onder andere gelinkt aan de onvrede over het eenmalige vuurwerkverbod,[3] maar dat is waarschijnlijk niet de belangrijkste factor die de overlast deed toenemen.

Illegaal vuurwerk

De politie heeft, volgens Trouw, in 2020 bijna 123.000 kilo aan illegaal vuurwerk inbeslaggenomen. Dat is fors meer dan in het jaar daarvoor, toen de hoeveelheid inbeslaggenomen vuurwerk op 61.000 kilo bleef steken.[4]
De politie is voorzichtig met het benoemen van een oorzaak van de grotere vangst, maar de verdubbeling van het aantal overlastmeldingen in combinatie met de verdubbeling van inbeslag genomen illegaal vuurwerk wekt het vermoeden dat ook de handel in illegaal vuurwerk door het eenmalige verbod is toegenomen.
Dit vermoeden wordt bevestigd door de jonge handelaren in illegaal vuurwerk die in een aflevering van Danny op straat claimden dat hun omzet dankzij het vuurwerkverbod vervijfvoudigd is.[5]

Het milieu

Voor het maken van een vergelijking met voorgaande jaarwisselingen is het cruciaal om te vermelden dat de fijnstofconcentratie in de lucht dit jaar volgens actuele schattingen van het RIVM tot wel 10% lager is dankzij verminderde mobiliteit door de huidige lockdown maatregelen.[6]
Toch was de luchtkwaliteit ondanks de lockdown en het eenmalige vuurwerkverbod nog steeds erg slecht in steden als Amsterdam en Den Haag, zoals te lezen is op AT5.[7]
'In de omgeving van Amsterdam en in het oosten van het land zijn de concentraties fijnstof nog steeds aanzienlijk', schreef het RIVM.[7]
Als vermoedelijke oorzaken worden onder andere incidenten zoals brandstichting genoemd.[7]
Oogtv.nl meldt dat er door de Rijksuniversiteit Groningen ook in het noorden van het land substantiële hoeveelheden fijnstof in de lucht zijn gemeten.[8]
Hoewel er in sommige delen van het land dus wel een verminderde uitstoot van fijnstof werd gemeten, zorgden de vele vuren en de enorme hoeveelheid illegaal vuurwerk ervoor dat de positieve effecten van het eenmalige vuurwerkverbod in de dichtstbevolkte gebieden nihil waren.
Gelukkig is er, ook in de normale situatie zonder verbod op consumentenvuurwerk, in de gebieden met de hoogste concentraties fijnstof slechts sprake van een korte piekbelasting. De luchtkwaliteit is enkele uren na de jaarwisseling alweer terug gekeerd naar de normaalwaarden. De langetermijneffecten van het ontbranden van consumentenvuurwerk op het milieu lijken, mede door het eenmaal jaarlijks terugkerende karakter, verwaarloosbaar.[9]

Inzet van hulpdiensten

Op 01-01-2021 meldt de Volkskrant het volgende: "Hoewel het aantal geregistreerde incidenten van geweld tegen hulpverleners tijdens deze jaarwisseling vergelijkbaar was met voorgaande jaren, waren hier vaker agenten bij betrokken."[10]
"Over het algemeen werden deze jaarwisseling meer incidenten geregistreerd. Dat komt mogelijk doordat burgers vanwege het vuurwerkverbod eerder melding deden van overlast." Dit meldt politiebaas Henk van Essen aan persbureau ANP.[10]
Afgelopen jaarwisseling kreeg de brandweer iets minder meldingen dan vorig jaar: namelijk 3959 meldingen. Vorig jaar kreeg de brandweer tijdens de jaarwisseling 4340 meldingen.[11]
"Door de huidige coronasituatie waren er deze jaarwisseling minder incidenten, zoals woningbranden en autobranden." Zegt Richard Weurding, algemeen directeur van het Verbond van Verzekeraars tegen Hart van Nederland.[12]
Het lijkt er dus op dat een verbod op consumentenvuurwerk geen positieve effecten heeft op het werk van de politiemacht, en dat het verminderde aantal meldingen voor de brandweer voornamelijk te danken is aan de huidige lockdown maatregelen.

Slachtoffers

Ondanks dat er tijdens de jaarwisseling van 2020 op 2021 een enorme hoeveelheid illegaal vuurwerk werd afgestoken, zijn er deze jaarwisseling een stuk minder slachtoffers gevallen.
Op de spoedeisende hulp lieten 108 mensen zich behandelen, tegen 385 een jaar eerder; bij de huisartsenposten meldden zich 275 patiënten tegen 900 bij de vorige jaarwisseling, meldt NRC.[13]
In diverse media wordt de daling van het aantal slachtoffers, die ongeveer 70% bedraagt, breed uitgemeten. Echter, deze daling geeft geen correcte afspiegeling van het aantal slachtoffers mét een verbod op consumentenvuurwerk ten opzichte van de normale situatie waarin consumentenvuurwerk gewoon is toegestaan. Na de vorige jaarwisseling, maar vóór de afkondiging van het eenmalige verbod, heeft de overheid in samenspraak met de vuurwerkbranche besloten de meest risicovolle soorten vuurwerk te verbieden. Knalvuurwerk, single shots en vuurpijlen mogen daardoor niet meer in Nederland verkocht worden.[14] Deze artikelen zorgden tijdens voorgaande jaarwisselingen voor onevenredig veel slachtoffers.[15] De verwachting was dat deze nieuwe norm in vuurwerkland het aantal slachtoffers drastisch zou verlagen. Hierdoor is het vrijwel onmogelijk om de situatie van afgelopen jaarwisseling te vergelijken met die van voorgaande jaren.
Dit wordt nog eens extra bemoeilijkt door de effecten van de huidige coronamaatregelen, zoals ook wordt gesteld in het rapport over de jaarwisseling van VeiligheidNL: "Daarnaast is er reden om aan te nemen dat de lockdown van invloed is geweest op de wijze waarop de jaarwisseling werd gevierd. Een vergelijking van de cijfers over vuurwerkongevallen met eerdere jaren is daardoor minder voor de hand liggend."[16]

Schade

Zoals het bij de slachtoffer aantallen vrijwel onmogelijk is om een vergelijking met voorgaande jaarwisselingen te maken, is dat ook het geval met de schade die afgelopen jaarwisseling is ontstaan. In de praktijk blijkt dat vuurpijlen de meeste woning- en dakbranden veroorzaakten.[17] Door het verbod op deze artikelen was de verwachting dat de ontstane schade deze jaarwisseling drastisch verminderd zou zijn. Dit zie je deels ook terug in de schade cijfers van deze jaarwisseling.
"Zo speelde vuurwerk een rol in 20 procent van het totale aantal branden tijdens de jaarwisseling. Vorig jaar was dit nog 50 procent." aldus het verbond van verzekeraars.[18]

Verzekeraar Univé meldt: "Mede door de lockdownmaatregelen en het vuurwerkverbod kende Nederland een relatief rustige jaarwisseling. Toch zagen maar liefst 5 provincies het aantal autobranden tijdens oud en nieuw 2020/2021 toenemen in vergelijking met het jaar ervoor.[19]
Volgens Richard Weurding, algemeen directeur van het Verbond van Verzekeraars, hebben de lockdownmaatregelen invloed op de schadevermindering. "Door de huidige coronasituatie waren er deze jaarwisseling minder incidenten, zoals woningbranden en autobranden."[18]
De claims betreffende schade aan auto's liggen circa 40 procent lager dan in andere jaren.
Hierbij moet wel vermeld worden dat het schadebedrag door autobranden in werkelijkheid veel hoger ligt. "Omdat autobrand alleen gedekt is bij allrisk en beperkt casco, zien verzekeraars alleen deze claims en niet van voertuigen die WA-verzekerd zijn."[18]

Tot slot valt uit cijfers van gemeenten op te maken dat een verbod op consumentenvuurwerk niet of nauwelijks helpt om de schade aan gemeentelijke eigendommen te verminderen.
Hoewel er niets aan consumentenvuurwerk is verkocht is in sommige gemeenten, waaronder Rotterdam, slechts een daling van de schade van rond de 30% te zien ten opzichte van de jaarwisseling van 2019 op 2020.[20],[22] In andere gemeenten is de schade ongeveer gelijk gebleven of is er zelfs een stijging van schade genoteerd.[21],[22],[23],[24] Vooral de schade aan afvalbakken, bushokjes, speeltoestellen en andere publieke eigendommen blijft aanzienlijk, waarbij wel vermeld moet worden dat het niet mogelijk is om zulke schades met consumentenvuurwerk te veroorzaken.

Al deze cijfers vertellen ons dat het afsteken van consumentenvuurwerk geen bepalende factor is in de hoogte van de schade die tijdens jaarwisselingen ontstaat.
Het is aannemelijker dat menselijke gedragingen als vandalisme, vernieling, misbruik van illegaal vuurwerk, en de hoeveelheid mensen in de publieke ruimte meer bepalend zijn.
Deze laatste opvatting wordt versterkt door de schadecijfers van de jaarwisseling van 2017/2018, toen er ook een forse daling in geleden schade was. Dat jaar was het niet een lockdown die voor een drastische inperking van het menselijke verkeer zorgde, maar de slechte weersomstandigheden die er die avond waren.[25],[26]

Conclusie

Samenvattend kunnen we met zekerheid stellen dat de handel in illegaal vuurwerk (sterk) toeneemt bij een verbod op consumentenvuurwerk. Omdat illegaal vuurwerk verreweg de meeste overlast veroorzaakt, zorgt de toegenomen handel meteen voor een forse stijging in het aantal overlast meldingen.
Een verbod op consumentenvuurwerk draagt in de dichtstbevolkte gebieden weinig bij aan een afname in de fijnstof concentraties.
Verder lijkt een verbod op consumentenvuurwerk niet voor een afname van geweldsincidenten tegen hulpverleners te zorgen, en lijkt het slechts marginaal bij te dragen aan het verminderen van meldingen voor de brandweer.
Het is door het eerdere verbod op de meest risicovolle soorten consumentenvuurwerk en de lockdownmaatregelen van dit jaar buitengewoon moeilijk om een helder beeld te krijgen van het aantal slachtoffers van afgelopen jaarwisseling ten opzichte van de voorspelde daling in het aantal slachtoffers. Afgelopen jaarwisseling zijn er inderdaad minder slachtoffers gevallen, maar het is niet duidelijk hoe dit aantal slachtoffers zich verhoudt tot het eerder afgekondigde verbod op risicovolle soorten consumentenvuurwerk.
Uit eerdergenoemde data is duidelijk gebleken dat niet het ontsteken van consumentenvuurwerk de bepalende factor is in de uiteindelijke hoogte van de geleden schades, maar dat vooral menselijke gedragingen als vernieling, vandalisme, misbruik van illegaal vuurwerk, en de afwezigheid van menselijk verkeer in de publieke ruimte bepalend zijn.

Concluderend vindt HVLV dat het experiment van de afgelopen jaarwisseling geslaagd is. Wat ons betreft staat vast dat een verbod op consumentenvuurwerk niet zal bijdragen aan het oplossen van de veelvoud aan problemen tijdens de jaarwisseling. Sterker nog, er is duidelijk te zien dat een verbod op consumentenvuurwerk grote averechtse gevolgen heeft!

Dit alles bevestigt onze opvattingen.
Wij zullen blijven strijden voor het behoud van de Nederlandse vuurwerktraditie.
Zodat toekomstige generaties tijdens de jaarwisseling op een verantwoorde en duurzame manier kunnen genieten van prachtig, goedgekeurd consumentenvuurwerk, wat zij samen met hun familie en vrienden zelf af kunnen steken.

Het Vuurwerk Liefhebbers Verbond.
#samensterkvoorvuurwerk

Bronnen

1) https://www.bnr.nl/nieuws/juridisch/10427062/aantal-meldingen-van-vuurwerkoverlast-explosief-gestegen

2) https://www.ad.nl/dordrecht/verdubbeling-meldingen-van-vuurwerkoverlast-in-zuid-holland-zuid-maar-knal-alleen-is-niet-genoeg~a6d943de/

3) https://www.ad.nl/rotterdam/het-regent-meldingen-van-vuurwerkoverlast-bij-politie-met-veel-tips-kunnen-we-weinig-geef-ons-huisnummers~a148dcf5/

4) https://www.trouw.nl/binnenland/in-2020-dubbel-zoveel-vuurwerk-in-beslag-genomen-als-in-2019~b2bdc3f5/?utm_campaign=shared_earned&utm_medium=social&utm_source=copylink

5) https://m.youtube.com/watch?v=W3Po0ybTslU&t=34s

6) https://www.rivm.nl/lucht/nog-geen-duidelijk-verband-zichtbaar-tussen-verminderde-mobiliteit-en-concentraties-fijnstof-en

7) https://www.at5.nl/artikelen/206513/minder-vuurwerk-maar-luchtkwaliteit-in-amsterdam-toch-erg-slecht-tijdens-jaarwisseling#:~:text=Die%20norm%20ligt%20op%2040,of%20zelfs%20vierhonderd%20microgram%20aan.

8) https://www.google.com/amp/s/www.oogtv.nl/2021/01/dit-deed-de-jaarwisseling-met-de-hoeveelheid-fijnstof-in-de-noord-nederlandse-lucht/amp/

9) https://www.clo.nl/indicatoren/nl057006-luchtverontreiniging-tijdens-de-jaarwisseling

10) https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/politiebaas-agenten-deze-jaarwisseling-vaker-betrokken-bij-geweldsincidenten~bfaeb5a4/

11) https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/5206355/auto-afgebrand-jaarwisseling-emotioneel#:~:text=Branden%20tijdens%20de%20jaarwisseling,tijdens%20de%20jaarwisseling%204340%20meldingen.&text=Dit%20jaar%20kreeg%20de%20brandweer,95%20woningbranden%20en%20226%20autobranden.

12) https://www.hartvannederland.nl/nieuws/2021/drastische-vermindering-schade-tijdens-jaarwisseling/

13) https://www.nrc.nl/nieuws/2021/01/05/aantal-vuurwerkslachtoffers-met-70-procent-gedaald-a4026231

14) https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/vuurwerk/verboden-vuurwerk-vanaf-2020#:~:text=Consumenten%20mogen%20sinds%201%20december,niet%20meer%20op%20voorraad%20hebben.

15) Rapport 844 VeiligheidNL

16) Rapport 889 VeiligheidNL

17) https://www.amweb.nl/schade/nieuws/2020/01/johan-van-den-berg-salvage-vuurpijlen-onder-het-dakbeschot-belangrijke-oorzaak-branden-101120870

18) https://www.hartvannederland.nl/nieuws/2021/drastische-vermindering-schade-tijdens-jaarwisseling/

19) https://www.unive.nl/actueel/2020/regionale-stijgingen-aantal-autobranden-ondanks-rustige-jaarwisseling#:~:text=2021%2C%2013%3A00-,Regionale%20stijgingen%20aantal%20autobranden%20ondanks%20rustige%20jaarwisseling,vergelijking%20met%20het%20jaar%20ervoor.

20) https://www.ad.nl/rotterdam/jaarwisseling-levert-rotterdam-een-schadepost-van-tonnen-op-ondanks-vuurwerkverbod~ac253306b/

21) https://www.bndestem.nl/bergen-op-zoom/vuurwerkschade-in-steenbergen-ondanks-verbod-hoger-dan-vorig-jaar~a2395d14/

22) https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/124861/Jaarwisselingsschade-Reimerswaal-meer-dan-verdubbeld-Middelburg-meldt-juist-minder-schade

23) https://www.hollandskroon.nl/inwoners/nieuws/ondanks-vuurwerkverbod-toch-veel-schade-van-vuurwerk-deze-jaarwisseling

24) https://www.ad.nl/rivierenland/ondanks-vuurwerkverbod-tienduizenden-euro-s-schade-in-regio-in-molenlanden-zelfs-meer-dan-vorig-jaar~a3fb263d/

25) https://www.rtlnieuws.nl/economie/artikel/5207235/schade-jaarwisseling-2020-2021-huizen-autos-gehalveerd

26) https://weerverleden.nl/20171231&all

2021

Jaarwisseling 2020-2021

IS ER ONDANKS HET VUURWERKVERBOD MEER SCHADE?

©2021 HVLV – HET VUURWERK LIEFHEBBERS VERBOND

Ondanks het vuurwerkverbod, meer schade aan gemeentelijke eigendommen?!

Op 7 januari trad het Verbond van Verzekeraars naar buiten met het nieuws dat de schade aan particuliere eigendommen afgelopen jaarwisseling ruim is gehalveerd.[1]

Dit is natuurlijk erg goed nieuws; iedere schade is er immers een teveel.

Tegelijkertijd lag dit nieuwsbericht totaal niet in de lijn der verwachting. Het aantal overlastmeldingen is in aanloop naar afgelopen jaarwisseling verdubbeld,[2] en ook de hoeveelheid in beslag genomen illegaal vuurwerk is ten opzichte van het voorgaande jaar verdubbeld.[3] Dit alles wijst erop dat er afgelopen jaar een flinke toename was in de handel in illegaal vuurwerk. En het is juist dit vuurwerk dat de grootste potentie heeft om schade te veroorzaken.

De jaarwisselingsevaluatie van HVLV schetst een minder rooskleurig beeld dan het bericht van het Verbond van Verzekeraars.[4] Uit de evaluatie blijkt dat er nog steeds forse schades werden geleden.

In sommige gemeenten zou tijdens de jaarwisseling van 2020/2021 zelfs meer schade zijn ontstaan dan tijdens de jaarwisseling van 2019/2020, ondanks dat er afgelopen jaar geen consumentenvuurwerk is verkocht.

Er komen steeds meer berichten over gemeentelijke jaarwisselingsschade naar buiten die dit beeld bevestigen.

Uiteraard zijn er ook een aantal, voornamelijk grotere, gemeenten die ten opzichte van de jaarwisseling van 2019/2020 een daling van het schadebedrag noteren.

Van de grotere steden is Dordrecht op dit moment de absolute koploper. Hier daalde de schade met 68,3% naar €28.600,-.[5] Gevolgd door Den Haag, waar ondanks een daling van 52,0% nog steeds voor €367.000,- schade werd aangericht.[6]

In Amsterdam ontstond ondanks een daling van 48,2% nog steeds voor €274.500,- aan schade.[7]

Daarna volgen er 7 gemeenten die een relatief lichte daling laten zien van tussen 33,3% en 11,2%.[8-14]

Onder deze 7 gemeenten valt ook Rotterdam, waar de schade ondanks het eenmalige vuurwerk verbod met 30,6% daalde naar €284.320,-.[9]

In Borssele bleef de schade afgelopen jaarwisseling met €9400,- gelijk.[15]

Het is opmerkelijk dat er over het algemeen relatief lichte dalingen van schadebedragen zijn. Voorstanders van een verbod op consumentenvuurwerk claimen maar al te graag dat een definitief verbod dé oplossing is om alle schade te voorkomen. Maar hoewel er afgelopen jaar, op het fop- en schertsvuurwerk na, 100% minder consumentenvuurwerk is verkocht, zien de meeste gemeenten slechts een daling in de geleden schade van rond de 30% of minder.

Het is nog veel opmerkelijker dat er afgelopen jaarwisseling in tenminste 24 gemeenten meer schade is aangericht in vergelijking met de jaarwisseling van 2019/2020.

Naar ons hebben 8 gemeenten te maken met toegenomen schadebedrag van tussen 0,85% en 32,2%.[16-23]

De gemeenten Huizen, Soest, Molenlanden en Woudenberg zagen de schade binnen hun gemeentegrenzen toenemen met 41,0% tot 81,5%.[24-27]

Dan komen we bij de schokkende cijfers.

Tot dusver bekend zijn er minimaal 12 gemeenten waarbij de geleden schade afgelopen jaarwisseling (ruim) verdubbelde, of zelfs verveelvoudigde(!).

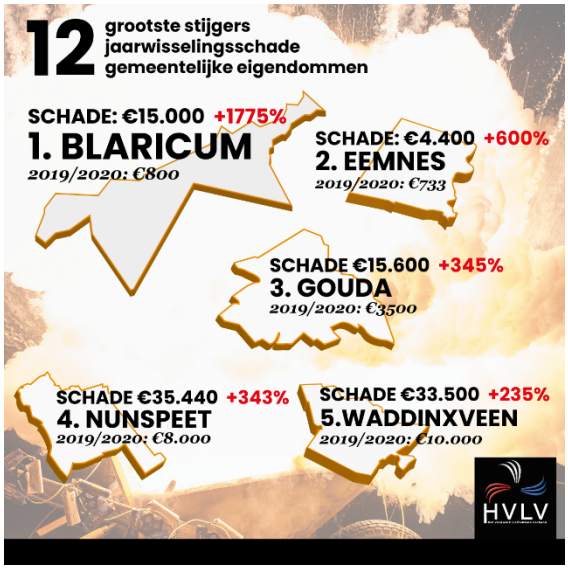
Zeist, Laren, Bunschoten, Den Helder, en Hardinxveld-Giessendam noteerden een toename in de schade van 100% tot wel 170%.[28-32]

In Leusden, Schouwen-Duiveland, en Waddinxveen is de schade ruim 3x zo groot. Daar liep de schade op met 208% tot 235%.[33],[34],[35]

In Nunspeet en Gouda is de schade bijna 4,5x groter in vergelijking met de jaarwisseling van 2019/2020. Hier steeg de schade met respectievelijk 343% en 345%.[36],[37]

In Eemnes is de schade van afgelopen jaarwisseling door een stijging van 482% bijna 6x zo hoog als die van het jaar daarvoor.[38]

De grootste procentuele stijging wordt tot dusver in Blaricum genoteerd. Hier steeg de schade van €800,- naar €15000,-. Een stijging van maar liefst 1775%![39]





Conclusie

Volgens HVLV is er maar één conclusie die we op basis van al deze gegevens kunnen trekken:

Het afsteken van consumentenvuurwerk is niet de bepalende factor voor de hoogte van de schade die er tijdens een jaarwisseling ontstaat.

Was dit namelijk wél het geval geweest, dan had je na afgelopen jaarwisseling binnen alle gemeenten een daling van de schadebedragen moeten zien.

Echter, niets is minder waar. Vele gemeenten kregen afgelopen jaarwisseling een (fors) hogere schadepost te verwerken, en op enkele uitzonderingen na laten andere gemeenten 'slechts' een daling van hoogstens rond de 30% zien. Dit terwijl er, op het zogeheten fop- en schertsvuurwerk na, 100% minder consumentenvuurwerk is verkocht.

Onze conclusie wordt versterkt op basis van diverse constateringen uit de bron artikelen.

Zo wordt het ontstaan van de schade in vrijwel alle artikelen toegeschreven aan rellen, illegaal vuurwerk, brandstichting, vernieling, en het ontsteken van vreugdevuren op de openbare weg.

Ook valt er veel op te maken uit welke soorten gemeentelijke eigendommen beschadigd of vernield zijn; transformatorkastjes, speeltoestellen, bushokjes, bankjes en arbi's moesten het ontgelden. Verder zijn er een hoop straatkolken en parkeerautomaten vernield, maar verreweg de meeste vernielingen zijn aangericht aan containers, afvalbakken en verkeersborden.

Het is onmogelijk om dit soort vernielingen aan te richten met consumentenvuurwerk, omdat de explosieve kracht van consumentenvuurwerk aan strenge veiligheidseisen gebonden is.

Gelukkig zien steeds meer mensen dat in. Zo zegt de burgemeester van Kampen, Bort Koelewijn, tegen de Stentor: "De vernielingen zijn met zwaar en verboden vuurwerk aangericht. „Met in Nederland toegelaten vuurwerk krijg je een verkeersbord niet kapot en met illegaal vuurwerk wel degelijk. Dus het is allemaal illegaal vuurwerk geweest dat is toegepast, met onnodige schade."[21]

HVLV hoopt dat gemeenten en hun burgemeesters na deze jaarwisseling de juiste conclusies zullen trekken. Het verbieden van goedgekeurd consumentenvuurwerk biedt geen oplossing voor het ontstaan van schade en overlast binnen uw gemeente.

Met een permanent vuurwerkverbod treft u enkel de welwillende burger, en maakt u de handel in illegaal vuurwerk een stuk lucratiever.

Wij hopen dat u allen wijs zult zijn in uw besluiten.

Het Vuurwerk Liefhebbers Verbond.

24-01-2021

Bronnen:

1) https://www.rtlnieuws.nl/economie/artikel/5207235/schade-jaarwisseling-2020-2021-huizen-autos-gehalveerd

2) https://www.bnr.nl/nieuws/juridisch/10427062/aantal-meldingen-van-vuurwerkoverlast-explosief-gestegen

3) https://www.trouw.nl/binnenland/in-2020-dubbel-zoveel-vuurwerk-in-beslag-genomen-als-in-2019~b2bdc3f5/

4) https://hvlv.nl/evaluatie-jaarwisseling-2020-2021/

5) https://dordtcentraal.nl/actueel/fors-minder-schade-tijdens-jaarwisseling/

6) https://www.ad.nl/den-haag/schade-vuurwerkvrije-jaarwisseling-in-den-haag-drie-ton-lager~a2c8a622/

7) https://www.amsterdam.nl/nieuws/nieuwsoverzicht/schade-jaarwisseling/

8) https://www.hollandskroon.nl/inwoners/nieuws/ondanks-vuurwerkverbod-toch-veel-schade-van-vuurwerk-deze-jaarwisseling

9) https://www.rotterdam.nl/nieuws/verloop-jaarwisseling/

10) https://www.de-faam.nl/nieuws/nieuwsflits/1036336/kosten-schade-jaarwisseling-middelburg

11) https://www.tubantia.nl/hellendoorn/jaarwisseling-ruim-10-mille-schade-in-gemeente-hellendoorn~ab6ee666/

12) https://www.de-bevelander.nl/nieuws/algemeen/1035851/jaarwisseling-is-rustig-verlopen-in-gemeente-kapelle

13) https://www.gemeentehw.nl/actueel/schade-jaarwisseling-hoeksche-waard-bijna-e-30-000/

14) https://0297.nl/nieuws/81384/ruim-22-000-schade-in-de-ronde-venen-door-jaarwisseling

15) https://www.internetbode.nl/regio/beveland/328609/schade-tijdens-jaarwisseling-in-borsele-is-ongeveer-gelijk-aan-

16) https://www.ad.nl/dossier-jaarwisseling-rivierenland-2020-2021/ondanks-vuurwerkenshy-verenshy-bod-tienduizenenshy-den-euro-s-schade-in-regio-in-molenlanenshy-den-zelfs-meer-dan-vorig-jaar~a3fb263d

17)https://www.sliedrecht.nl/Nieuws_bekendmakingen/Nieuws/Nieuwsarchief/2021/Januari/Voorlopige_schade_jaarwisseling_Sliedrecht_20_000_euro

18) https://www.destentor.nl/amersfoort/verdubbeling-vuurwerkschade-in-regio-amersfoort-het-is-het-gevolg-van-verveling~ad6806ca/

19) https://www.rtvnoord.nl/nieuws/778091/Hogelandster-burgemeester-Deze-schadepost-kan-de-gemeente-niet-gebruiken

20) https://www.alphens.nl/nieuws/ondanks-vuurwerkverbod-hoger-schadebedrag-tijdens-jaarwisseling-in-alphen.html?fbclid=IwAR1VR_gQQusqutr2CGDdhsLtJUAY-ApGNhmI-R0CDIIk0bbkvecQZISlK9g

21) https://www.destentor.nl/kampen/schade-jaarwisseling-kampen-23-mille-echt-werk-van-de-eencelligen-onder-ons~a43e88be/

22) https://haarlemmermeergemeente.nl/nieuws/wethouder-steffens-verbolgen-over-vuurwerkschade

23) https://www.nhnieuws.nl/nieuws/279317/in-zeven-gemeenten-juist-meer-vuurwerkschade-ondanks-vuurwerkverbod

24) https://www.nhnieuws.nl/nieuws/279317/in-zeven-gemeenten-juist-meer-vuurwerkschade-ondanks-vuurwerkverbod

25) https://www.destentor.nl/amersfoort/verdubbeling-vuurwerkschade-in-regio-amersfoort-het-is-het-gevolg-van-verveling~ad6806ca/

26) https://www.ad.nl/dossier-jaarwisseling-rivierenland-2020-2021/ondanks-vuurwerkenshy-verenshy-bod-tienduizenenshy-den-euro-s-schade-in-regio-in-molenlanenshy-den-zelfs-meer-dan-vorig-jaar~a3fb263d/

27) https://www.destentor.nl/amersfoort/verdubbeling-vuurwerkschade-in-regio-amersfoort-het-is-het-gevolg-van-verveling~ad6806ca/

28) https://www.rtvutrecht.nl/nieuws/2123767/ondanks-vuurwerkverbod-heeft-zeist-dubbel-zoveel-schade-na-oud-en-nieuw.html

29) https://www.nhnieuws.nl/nieuws/279317/in-zeven-gemeenten-juist-meer-vuurwerkschade-ondanks-vuurwerkverbod

30) https://www.destentor.nl/amersfoort/verdubbeling-vuurwerkschade-in-regio-amersfoort-het-is-het-gevolg-van-verveling~ad6806ca/

31) https://www.nhnieuws.nl/nieuws/279317/in-zeven-gemeenten-juist-meer-vuurwerkschade-ondanks-vuurwerkverbod

32) https://www.ad.nl/rivierenland/vuurwerkschade-hardinxveld-giessendam-bijna-3-keer-zo-hoog-als-vorig-jaar~aa0ef621/?fbclid=IwAR3iQ1YuO_doBuqBNXSJwVrQijJmsjWZoiWoNc3f8z1NurpEhitNSv8zOac

33) https://www.destentor.nl/amersfoort/verdubbeling-vuurwerkschade-in-regio-amersfoort-het-is-het-gevolg-van-verveling~ad6806ca/

34) https://www.omroepzeeland.nl/nieuws/124823/Fors-meer-schade-tijdens-jaarwisseling-op-Schouwen-Duiveland

35) https://www.hartvanwaddinxveen.nl/nieuws/algemeen/21549/schade-door-vuurwerk-fors-in-waddinxveen

36) https://nunspeet.nieuws.nl/nieuws/21135/flinke-schadepost-in-nunspeet-en-andere-kernen-door-stevig-vuurwerk/

37) https://www.ad.nl/gouda/extreem-veel-schade-voor-een-jaarwisseling-met-een-vuurwerkverbod~a22d4214/

38) https://www.ad.nl/amersfoort/verdubbeling-vuurwerkschade-in-regio-amersfoort-het-is-het-gevolg-van-verveling~ad6806ca/

39) https://www.nhnieuws.nl/nieuws/279317/in-zeven-gemeenten-juist-meer-vuurwerkschade-ondanks-vuurwerkverbod

Onderwerp: Algeheel Lokaal Vuurwerkverbod Arnhem

Arnhem, 2 februari 2021

Geachte Raadsleden, Geacht College,

Namens de insprekers willen wij onze dank uitspreken voor de mogelijkheid om wederom met u van gedachten te wisselen over het onderwerp Vuurwerk in de Gemeente Arnhem en het lokale Afsteekverbod in het bijzonder. De belangrijkste resultaten van de eerdere gesprekken waren vooral het begrip dat er gekomen is voor elkaars standpunten, de wil om met elkaar in gesprek te blijven en samen tot een oplossing te komen.

Sindsdien is er veel gebeurd. Corona greep nog meer om zich heen met een algeheel tijdelijk Vuurwerkverbod voor heel Nederland als gevolg. Tijdelijk, omdat er in de landelijke politiek géén meerderheid is voor een vuurwerkverbod alhoewel uw Raadsstukken zoals de Motie en het Raadsvoorstel anders beschrijven. Afgelopen Jaarwisseling heeft geresulteerd in een nieuwe situatie en nieuwe ervaringen waarvan wij van mening zijn dat die meegewogen zouden moeten worden in het Raadsvoorstel dat nu ter tafel ligt. Graag gaan we daar verder op in en vatten we e.e.a. samen in 3 punten.

Punt 1: Opgedane ervaringen

Heel veel Burgers, in alle lagen van de bevolking zowel jong als oud, hebben afgelopen Oud & Nieuw als saai, eenzaam en benauwend ervaren. Natuurlijk speelde de lockdown daarin een rol maar vooral het gemis aan het traditionele middernachtmoment met mooi Siervuurwerk werd door velen genoemd. En wat gaan mensen doen als ze zich vervelen? Dan gaan ze op zoek naar alternatieven. Niet alleen illegaal vuurwerk afsteken maar ook baldadigheid en rotzooi trappen.

Langjarig onderzoek geeft aan dat met Oud & Nieuw gemiddeld 75% van de Nederlandse bevolking met Oud & Nieuw naar buiten gaat. Volgens schattingen bleef een meerderheid a.g.v. de oproep van het Kabinet deze keer binnen en zou slechts ca. 30% van de Burgers toch naar buiten zijn gegaan.

Desondanks rapporteerde de landelijke politie lokaal veel incidenten. Wij citeren dhr. J. Struijs, voorzitter van de Nederlandse Politiebond: “Ondanks het verbod was er veel vuurwerk en ook veel geweld tegen agenten, ook in steden waarin je dat niet zou verwachten. Ook was er sprake van veel brandstichting, vernielingen en autobranden.” En een citaat van Burgemeester Marcouch: “De overgrote meerderheid van de Arnhemmers heeft zich solidair verklaard met de zorg. Hen wil ik complimenteren, zij zijn ook thuisgebleven. Maar helaas zijn er ook egoïstische Arnhemmers die wel veel illegaal vuurwerk hebben afgestoken. Ondanks het vuurwerkverbod en de oproep niets af te steken.” Uiteindelijk was er een veelvoud meer aan incidenten dan zonder een vuurwerkverbod en dat terwijl ca. 70% van de Burgers binnen is gebleven.

Begin vorig jaar heeft de Centrale Overheid een blijvend landelijk Deelverbod op al het legale knalvuurwerk en vuurpijlen ingesteld, volgens uw Raad de veroorzakers van een meerderheid van de Arnhemse klachten als geluidsoverlast, schade en letsel, speelde daarin mee. Met dat deelverbod konden de meeste mensen nog wel leven. “Maar Siervuurwerk hoort bij Oud & Nieuw en als ik het niet in de winkel kan krijgen dan haal ik het wel ergens anders.” hebben wij heel veel gehoord. En dat bleek:

In de verschillende Arnhemse wijken ging met de Jaarwisseling een enorme hoeveelheid illegaal vuurwerk de lucht in. Immers, elk stuk vuurwerk dat u afgelopen Oud & Nieuw op de grond zag of

hoorde knallen, zag opstijgen of met een mooi groot rond siereffect in de lucht zag, was verboden om te kopen of om af te steken. Dat deed ons pijn, want handhaving vindt op winkelniveau uiteraard wél plaats door de betrokken diensten maar in de wijken was handhaving zeer beperkt. Het vermoeden bestaat dat dit met prioritering en bezetting te maken heeft. Als er niet gehandhaafd kan worden, waarom stelt de Raad dan wel een verbod in?

Sinds Oud & Nieuw zijn er vele oproepen geweest, o.a. van onze eigen Gelderse Commissaris van de Koning, om af te zien van lokale Afsteekverboden op Siervuurwerk: het leidt zonder goede handhaving op illegaal vuurwerk en illegaal afsteken juist tot meer overlast en meer incidenten. Een Afsteekverbod werkt alleen als je volop inzet op handhaving en een goed alternatief biedt. Een lokale vuurwerkshow is daarbij ook niet de oplossing: dat vraagt op zichzelf enorm veel crowdmanagement en handhaving terwijl dat laatste juist in de wijken nodig is. En kleinere shows door wijkverengingen of de lokale voetbalclub is wettelijk onmogelijk om daar invulling aan te geven.

Daarnaast blijft er enorme onduidelijkheid voor Burgers omdat de verkoop van legaal vuurwerk niet lokaal verboden kan worden door een Gemeente. Dat betekent dat de Arnhemmers straks dus wel vuurwerk mogen kopen, het in huis mogen hebben, het vuurwerk om middernacht buiten op straat mogen zetten maar het dan niet af mogen steken. Van een dergelijke onduidelijke situatie zou een Gemeente in onze ogen zelf ook geen voorstander moeten zijn.

Wij ronden dit eerste punt af met het volgende:

Afgelopen Oud & Nieuw was het ondanks het Vuurwerkverbod en de oproep om binnen te blijven toch nog een behoorlijke chaos. Uit alle lagen van de Arnhemse bevolking is opgeroepen om het afsteken van Siervuurwerk niet in de ban te doen. Waarom straft de Raad een hele grote groep welwillenden met een Afsteekverbod op Siervuurwerk dat kennelijk niet naar behoren kan worden gehandhaafd i.p.v. de kleinere groep die illegale dingen doet aan te pakken? Wij vragen de Raad dan ook om o.b.v. de opgedane ervaringen haar standpunt op zijn minst te heroverwegen en niet over te gaan tot het instellen van een niet-werkend en niet-handhaafbaar lokaal Afsteekverbod maar vooral in te zetten op handhaving van de landelijke vuurwerkwetgeving en uitbanning van illegaal vuurwerk.

Punt 2 & 3: Gevolgen & Nieuw situatie

Tijdens de eerdere gesprekken hebben wij van velen van u bijval gekregen t.a.v. het uitblijven van het betrekken van de lokale vuurwerkondernemers bij het vuurwerkdossier en de gevolgen voor deze ondernemers bij eventueel door de Raad te nemen besluiten. De vuurwerkverkoop brengt grote investeringen met zich mee die vele jaren vergen om terug te verdienen. Daarnaast zijn er veel repeterende kosten, staan er restvoorraden in onze bunkers, hebben wij verplichtingen richting onze leveranciers en voor velen van ons is de vuurwerkverkoop van essentieel economisch belang.

Het instellen van een Afsteekverbod, zonder rekening te houden met de gevolgen voor de ondernemers, zal leiden tot grote financiële gevolgen die voor sommigen desastreus zouden kunnen zijn. Het kan en mag toch niet zo zijn dat een politiek besluit leidt tot het in financiële problemen brengen van lokale ondernemers?

Het Raadsvoorstel dat nu ter tafel ligt omvatte door uiteenlopende redenen een vorm van uitstel waarbij het lokale Afsteekverbod per 02-01 jl. in zou gaan. Op deze manier konden wij onze verplichtingen aan onze leveranciers nakomen en konden wij in ieder geval nog één keer onze voorraden verkopen en een resultaat boeken.

Helaas verergerde de Corona-pandemie zich en leidde dit tot het eenmalige landelijke algehele vuurwerkverbod om de zorg te ontlasten. Weg omzet, weg resultaat, weg oh zo nodige Corona-

goedmaker. Gelukkig hebben de meeste leveranciers zich coulant opgesteld. Tenminste: af van de verplichtingen konden de winkeliers niet, maar in veel gevallen is alles doorgeschoven naar dit jaar. Hierdoor hebben de meesten van ons de kosten over 2020 nog enigszins weten te drukken maar voor dit jaar kijken we tegen dezelfde uitdaging aan als afgelopen najaar: vele financiële verplichtingen, restvoorraden in de vuurwerkbunkers en alle eerder genoemde punten.

Kortom, voor ons is er door het algehele nationale tijdelijke Vuurwerkverbod in dat half jaar tijd helemaal niets veranderd. Wij staan bij het eventueel instellen van een lokaal Afsteekverbod nog steeds voor dezelfde vooral financiële uitdaging als een half jaar geleden.

Als de Raad ondanks onze oproep besluit om vast te blijven houden aan het instellen van een Afsteekverbod dan verzoeken wij de Raad om met dezelfde beweegredenen als afgelopen jaar de ingangsdatum van het lokale Afsteekverbod uit te stellen naar een ingangsdatum in 2022 zodat de ondernemers in 2021 alsnog aan hun doorgeschoven 2020-verplichtingen kunnen voldoen.

Een dergelijk uitstel laat onverlet dat wij ondernemers van mening zijn dat er daarnaast gekeken dient te worden naar een vorm van compensatie voor de verwachte financiële gevolgen van een lokaal Afsteekverbod voor de betrokken ondernemers, voor nu en in de toekomst.

Samenvattend

Graag ronden wij af door onze 3 punten kort samen te vatten:

1. Wij vragen de Raad om o.b.v. de opgedane ervaringen haar standpunt op zijn minst te heroverwegen en niet over te gaan tot het instellen van een niet-werkend en niet-handhaafbaar lokaal Afsteekverbod maar vooral in te zetten op handhaving van de landelijke vuurwerkwetgeving en uitbanning van illegaal vuurwerk.
2. Als de Raad desondanks besluit om vast te blijven houden aan een Afsteekverbod dan verzoeken wij de Raad de ingangsdatum uit te stellen naar volgend jaar (2022).
3. Wij verzoeken de Raad bij het instellen van een Afsteekverbod een vorm van compensatie beschikbaar te stellen voor de verwachte toekomstige inkomstenderving voor de betrokken ondernemers.

Namens de betrokken nogmaals dank voor de mogelijkheid tot deze gedachtenwisseling. Uiteraard stellen wij ons graag beschikbaar om op lokaal niveau ons in te blijven zetten op dit dossier om gezamenlijk tot een nadere invulling te komen.

Hoogachtend,

Vuurwerkwinkeliers Regio Arnhem en Belangenvereniging Pyrotechniek Nederland

BEHANDELRESULTAAT

INFORMATIEF (RONDETAFELGESPREK) 3 FEBRUARI 2021

Algeheel Lokaal Vuurwerkverbod Arnhem

Zaaknummer:	511682
Portefeuillehouder:	Dhr. Marcouch

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Pape (VVD), Becker (CU), Van den Broek (CDA), Aydemir DENK-Verenigd Arnhem), De Vries (PvdA), Hogenhout (PvdD), Simonis (GroenLinks), Henzen (PVV), Spruijt, Van Plateringen (Arnhemse Ouderenpartij), Venhoek (D66).
De SP fractie was niet vertegenwoordigd.

Overige aanwezigen: Marcouch (burgemeester), Van Dellen (wethouder), Van den Heuvel (adviseur)

Verloop
Deelnemers aan het rondetafelgesprek:
De heer J. Sluyters spreekt op persoonlijke titel.
De heer H. Puplichuizen spreekt namens VuurwerkwinkeliersRegio Arnhem en Belangenvereniging Pyrotechniek Nederland.
De heer O. Heller spreekt als vuurwerkverkoper in Arnhem.
De heer Jeffrey spreekt namens Het Vuurwerk Liefhebbers Verbond (HVLV).

De deelnemers aan het rondetafelgesprek krijgen de gelegenheid om zich voor te stellen en hun opvatting over het raadsvoorstel met de raadskamer te delen.
De raadskamer wordt in de gelegenheid gesteld om vragen te stellen aan de deelnemers en met de deelnemers over het voorstel in gesprek te gaan.
Thema's tijdens het gesprek zijn: beleving, sociale verbinding, traditie, gezondheidsrisico's, luchtkwaliteit, aandacht binnen de branche voor het milieuvriendelijker maken van vuurwerk zoals geen tot minder gebruik van plastic, normen en waarden discussie in relatie tot overlast, landelijk beleid en wetgeving, financiën, investeringen en compensatie.

De inspraakbijdragen van de deelnemers zijn aan de vergaderstukken toegevoegd.

Conclusie
De voorzitter bedankt alle aanwezigen voor hun inbreng en deelname en concludeert dat met dit rondetafelgesprek de informatieve fase is afgerond. Het voorstel wordt doorgeleid naar de meningsvorming-1 behandeling.

De raadsadviseur,

P. Wielaard

De voorzitter,

R. Maref

Titel/onderwerp: 'Staat van de Stad 2020'

Raadsadviseur: K. Vons Telefoonnr: 377 4087 katinka.vons@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Joost Fledderus
Portefeuillehouder:	Paping	Telefoonnr:	377 1718
		E-mailadres:	joost.fledderus@arnhem.nl
Doel activiteit	Informerend (I) - Technische bijeenkomst		
Toelichting	**Staat van de Stad 2020** De Staat van de stad levert informatie in de vorm van feiten en cijfers voor het strategisch proces van de gemeente Arnhem in aanloop naar de 'Perspectiefnota 2022-2025'. Het college verzorgt deze ambtelijke toelichting op de 'Staat van de Stad 2020', waarbij er ingezoomd wordt op ontwikkelingen die in Arnhem zichtbaar zijn, zoals o.a. de invloed van Corona. De informatie betreft een breed scala aan onderwerpen en is bedoeld voor alle geïnteresseerde collegeleden, raadsleden en fractievolgers. De bijeenkomst wordt verzorgd door 2 onderzoekers van O & S waarbij de presentaties afgewisseld worden met inzichten van externe experts door middel van korte video's. **Programma** Na een welkomstwoord door wethouder Paping zullen de onderzoekers Joost Fledderus en Katrien Oomen u d.m.v een presentatie informeren over de volgende onderwerpen: 1. ontwikkeling van covid-19 in Arnhem, vergelijking met andere steden, wijkverschillen en effect op inwoneraantal 2. ontwikkelingen op het gebied van welzijn, zorg, veiligheid 3. ontwikkelingen werkloosheid, werkgelegenheid, effecten op binnenstad en mobiliteit 4. effecten coronacrisis op armoede en vice versa, voorlopige cijfers m.b.t. schoolverzuim in de regio tijdens coronacrisis Als intermezzo kunt u inzichten bekijken van: 1. Happines Lab over het welzijn van Gelderlanders tijdens de coronacrisis 2. Natasha Notten; Sociologe en Lector Gezonde Samenleving Windesheim over de coronacrisis, armoede en ongelijkheid 3. Patrick van der Duin; Directeur Stichting Toekomstbeeld der Techniek over de zin en onzin van terugkijken in relatie tot het voorspellen van de toekomst Het volledige programma is in de bijlage terug te vinden. **Proces voorafgaand** 1. In de raadsbrief d.d. 26 januari 2021 heeft het college de raad geinformeerd m.b.t. het procesmatig verloop van de Perspectiefnota 2022-2025. Hierin staat de 'Staat van de Stad 2020' als onderdeel van het strategisch proces in aanloop naar de 'Perspectiefnota 2022-2025'. 2. Naast de raadsbrief heeft u ambtelijk twee mailingen ter inspiratie ontvangen, in aanloop naar de bijeenkomst van de 'Staat van de Stad 2020'.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de technische bijeenkomst.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	De hele raadskamer wordt besteed aan een technische briefing over de 'Staat van de Stad 2020'. Inspreken is niet mogelijk. Dat volgt in de behandeling van de Perspectiefnota.		
Bijlagen			

Raadsbrief 'Procesmatig verloop van de Perspectiefnota 2022-2025' d.d. 26 januari			
Mailing 1 'Op weg naar Staat van de Stad 2020 (1)' d.d. 18 januari			
Mailing 2 'Op weg naar Staat van de Stad 2020 (2)' d.d. 25 januari			
Programma 'Staat van de Stad 2021'			

griffie

Van: Joost Fledderus
Verzonden: vrijdag 29 januari 2021 15:06
Aan: Raadsleden Arnhem; Fractievolgers Arnhem
CC: Ronald Paping; Rob van Wuijtswinkel
Onderwerp: Op weg naar Staat van de Stad 2020 (3)

Beste raadsleden,

Volgende week gaan we het hebben over de 'Staat van de Stad 2020'. Dit jaar staat dit natuurlijk in het teken van de coronacrisis en de effecten hiervan op de stad. In de aanloop naar de bijeenkomst delen we met u alvast wat beelden ter inspiratie. Vandaag de derde en laatste in de reeks.

Deze week: de invloed van corona op de (lokale) economie
Deze eerste keer staan we stil bij het thema 'economie'. Weet u nog dat de daling in het consumentenvertrouwen nog nooit zo groot was als in april 2020? Het ging gepaard met veel minder bestedingen door huishoudens. Een uitzondering daarop was de consumptie van 'voedingsmiddelen, dranken en tabak': die ging in maart met bijna 10% omhoog. Maar u heeft natuurlijk niet gehamsterd…?

Als we kijken naar de cijfers zien we een bijzondere ontwikkeling. Het aantal faillissementen was in twintig jaar niet zo laag en de werkloosheid is nauwelijks gestegen. Toch hebben veel ondernemers het moeilijk. Hoeveel Arnhemse ondernemers deden een beroep op bijvoorbeeld de regeling 'Tijdelijke Ondersteuning Zelfstandige Ondernemers' (TOZO)? We bespreken het tijdens Staat van de Stad.

Radio: Minder faillissementen, maar ondernemers staat het water aan de lippen (luistertijd 23 minuten)
12 januari 2021
Blijft de schade beperkt, of is het stilte voor de storm? Beluister het in deze radiouitzending van NPO1 met econoom en financieel journalist Erica Verdegaal.

Veel cijfers over (lokale) economie te vinden in het coronadashboard (leestijd samenvatting 2 minuten)
In het Arnhemse coronadashboard zijn veel cijfers over o.a. werkloosheid, ww-uitkeringen en tozo te vinden. Tijdens Staat van de Stad zullen we deze cijfers ook bespreken.

GEMEENTE Arnhem

Met vriendelijke groet,
Joost Fledderus
sr. adviseur Onderzoek & Statistiek
Afdeling informatie

Bezoek
Eusebiusbuitensingel 53
6828 HZ Arnhem
Post
Postbus 9029
6800 EL Arnhem
Www
www.arnhem.nl
arnhem.incijfers.nl
opendata.arnhem.nl

Aan de gemeenteraad

Datum : 26 januari 2021
Zaaknummer : 542122
Contactpersoon : Natasja Bouwman
Telefoonnummer : 06-40678005

Onderwerp: Procesmatig verloop van de Perspectiefnota 2022-2025

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van het voorstel voor het procesmatige verloop van de Perspectiefnota 2022.

Inleiding
We zijn bezig met de voorbereidingen op de Perspectiefnota 2022-2025. In deze nota zullen we het kader schetsen voor de komende jaren en de belangrijkste opgaven voor onze stad uiteenzetten. Het verloop van de coronacrisis en de bijbehorende maatregelen zullen hierin vanzelfsprekend een belangrijk onderdeel zijn. Daarnaast worden de recente ontwikkelingen en plannen voor de stad opgenomen.

Planning
Volgens de vigerende Verordening financieel beleid en beheer 2020 van de gemeente Arnhem moet de Perspectiefnota voor 1 juni aan uw raad worden aangeboden. De Ontwerp-Begroting 2022 wordt voorbereid op basis van de vastgestelde Perspectiefnota. Bij een behandeling van de Perspectiefnota voor de zomer ontstaat ruimte om de gedane voorstellen en maatregelen zorgvuldig te kunnen afwegen ten opzichte van het definitieve begrotingskader. Hierin wordt rekening gehouden met onder andere ontwikkelingen in de meicirculaire en in het verloop van de coronacrisis. Mogelijk zullen door het onzekere verloop van deze laatste, gedurende de procedure bijstellingen nodig zijn.

Staat van de stad
De Staat van de stad levert informatie in de vorm van feiten en cijfers voor het strategisch proces van de gemeente Arnhem. Op 3 februari 2021 willen we voor de raad een technische toelichting op Staat van de stad verzorgen. Hierbij gaan we kijken naar de ontwikkelingen die in Arnhem zichtbaar zijn, met hierbij vanzelfsprekend de invloed van corona.

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

Participatie
We vinden het belangrijk dat belanghebbenden betrokken zijn bij de ontwikkelingen in de stad. Om na te denken over de wijze waarop we participatie willen vormgeven in het kader van de Perspectiefnota heeft een gesprek met de raadswerkgroep Participatie plaatsgevonden. Er zijn ideeën uitgewisseld en geconcludeerd is dat het goed is om de participatie in dit kader stapsgewijs op te pakken. Mede op basis van dit gesprek gaan we hierin de volgende lijn volgen.

De Perspectiefnota is een integraal kaderstellend document waarin de plannen en visies op de diverse beleidsterreinen terugkomen. In de voorbereiding van deze visies/plannen zelf hebben participatietrajecten vaak al plaats gevonden en/ of zijn nog aan de gang. In de Perspectiefnota maken we dit inzichtelijk.
Daarnaast starten we dit jaar met het verbeteren van de informatievoorziening over de Perspectiefnota. We gaan bij de concept Perspectiefnota een grafische weergave maken (denk daarbij aan een animatie en/of infographic) om burgers, ondernemers en instellingen hierover te informeren. Hierin zullen we uitleggen wat de Perspectiefnota is en wat het belang is van deze nota voor de stad. Deze grafische weergave zullen we breed verspreiden via social media en op de gemeentepagina van de Arnhemse Koerier. Daarnaast zullen we hierbij ook inwoners uitnodigen om hierop te reageren, op deze manier raadplegen we de inwoners.

Vanuit de raadswerkgroep zijn er verschillende ideeën benoemd om de concept Perspectiefnota bij belanghebbenden onder de aandacht te brengen vanaf het moment dat deze nota bij de raad ligt. Ideeën die genoemd zijn; een filmpje vanuit de partij, gesprekken in de wijk, een digitale Q&A-sessie waarin geïnteresseerden kunnen chatten met raadsleden, een 'week van de perspectiefnota' etc. Hierbij kan de ambtelijke organisatie desgewenst inhoudelijk en binnen de mogelijkheden ondersteunen. Als deze behoefte er is, dan zullen we dit verder met de griffie afstemmen.

Financieel kader
Het uitgangspunt voor het financieel perspectief voor de Perspectiefnota 2022-2025 is de Begroting 2021. In de periode tussen het vaststellen van de Begroting 2021 en het aanbieden van de Perspectiefnota treden er financiële ontwikkelingen op die een plek krijgen in de Perspectiefnota. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om de jaarlijkse autonome ontwikkelingen, zoals de september- en december-circulaire 2020 en de berekening van de volume en nominale indexatie. Daarnaast zullen ook de financiële effecten van de uitvoering van moties en van urgente knelpunten, zoals bijvoorbeeld naar aanleiding van de coronacrisis, naar voren komen. In de Perspectiefnota wordt een actualisatie van het financieel beeld gegeven, dat als kader voor de Begroting 2022 dient.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

R.J.M. van Wuijtswinkel A. Marcouch

Van: Joost Fledderus
Verzonden: vrijdag 15 januari 2021 12:37
Aan: Raadsleden Arnhem <raadsleden@arnhem.nl>; Fractievolgers Arnhem <fractievolgers@arnhem.nl>
CC: Ronald Paping <Ronald.Paping@arnhem.nl>; Rob van Wuijtswinkel <Rob.van.Wuijtswinkel@arnhem.nl>
Onderwerp: Op weg naar Staat van de Stad 2020 (1)

Beste raadsleden,

Binnenkort (waarschijnlijk begin februari) gaan we het hebben over de 'Staat van de Stad 2020'. Dit jaar staat dit natuurlijk in het teken van de coronacrisis en de effecten hiervan op de stad.

In de aanloop naar de bijeenkomst delen we met u alvast wat beelden ter inspiratie - net zoals eerder in het kader van de visie op het sociaal domein.

Deze week: de invloed van corona op ons welbevinden
Deze eerste keer staan we stil bij het thema 'welbevinden'. De coronamaatregelen hebben een grote impact gehad op hoe we ons voelen. De mate en vorm van die impact verschilt echter tussen groepen. Zo laat onderzoek van Kieskompas onder meer dan 3.000 Gelderlanders zien dat met name jonge inwoners (18-34 jaar) meer last hadden van stress en eenzaamheid dan andere leeftijdsgroepen.

Sociologe Marianne van Bochove in Sociale Vraagstukken (leestijd 10 minuten)
2 september 2020
In juli 2020 was meer dan een derde van de Nederlanders bang voor verlies aan inkomen of merkte dat al. Ruim een kwart van de werknemers was bang voor baanverlies. Zzp'ers lijken op dat moment het meest getroffen. Daarnaast vreesde een kwart van de bevolking zelf Covid-19 op te lopen, bijna de helft vreesde dat voor zijn of haar familie. Lees meer in het interview met Marianne van Bochove.

Meer weten over corona in Arnhem? (leestijd samenvatting 2 minuten)
Daarnaast wijzen we u graag nog eens op het Coronadashboard dat onlangs weer vernieuwd is. Op het dashboard zijn de meest actuele cijfers over verschillende thema's te zien. We zijn benieuwd wat u opvalt!

GEMEENTE Arnhem

Met vriendelijke groet,
Joost Fledderus
sr. adviseur Onderzoek & Statistiek
Afdeling informatie

(+31) 026-377(1718)
joost.fledderus@arnhem.nl

Bezoek
Eusebiusbuitensingel 53
6828 HZ Arnhem
Post
Postbus 9029
6800 EL Arnhem
Www
www.arnhem.nl
arnhem.incijfers.nl
opendata.arnhem.nl

Van: Joost Fledderus
Verzonden: vrijdag 22 januari 2021 14:48
Aan: Raadsleden Arnhem <raadsleden@arnhem.nl>; Fractievolgers Arnhem <fractievolgers@arnhem.nl>
CC: Ronald Paping <Ronald.Paping@arnhem.nl>; Rob van Wuijtswinkel <Rob.van.Wuijtswinkel@arnhem.nl>
Onderwerp: Op weg naar Staat van de Stad 2020 (2)

Beste raadsleden,

Binnenkort (waarschijnlijk begin februari) gaan we het hebben over de 'Staat van de Stad 2020'. Dit jaar staat dit natuurlijk in het teken van de coronacrisis en de effecten hiervan op de stad. In de aanloop naar de bijeenkomst delen we met u alvast wat beelden ter inspiratie. Vandaag de tweede in de reeks.

Deze week: de invloed van corona op criminaliteit en overlast
Deze eerste keer staan we stil bij het thema 'criminaliteit en overlast'. Uit cijfers van de politie blijkt dat in 2020 de 'traditionele' criminaliteit is afgenomen, maar dat tegelijkertijd de digitale criminaliteit is verdubbeld ten opzichte van 2019. Ook in Arnhem zien we een grote toename van het aantal misdrijven in de categorie 'horizontale fraude', waar zaken zoals oplichting op het internet onder vallen.

Ook het aantal meldingen overlast is tijdens de coronacrisis enorm gestegen. In de Gelderlander stond al eens het bericht dat Arnhem 'het meest geklaagd' werd. Het gaat dan om geluidsoverlast, maar ook overlast door jeugd wordt bijvoorbeeld vaker gemeld. Tijdens Staat van de Stad gaan we verder in op de verschillen tussen de Arnhemse wijken. Waar denkt u dat het meeste overlast werd gemeld?

Podcast: Cybercrime tiert welig (luistertijd 5 minuten)
15 januari 2021
In deze podcast van BNR Nieuwsradio vertelt lector Cybersafety Wouter Stol meer over de toename van digitale criminaliteit.

Coronadashboard weer vernieuwd (leestijd samenvatting 2 minuten)
Overlast en criminaliteit zijn ook onderwerpen in het Arnhemse coronadashboard. Zo zie je duidelijk de enorme toename in overlast in maart en april vorig jaar.

GEMEENTE Arnhem

Met vriendelijke groet,
Joost Fledderus
sr. adviseur Onderzoek & Statistiek
Afdeling informatie

(+31) 026-377(1718)
joost.fledderus@arnhem.nl

Bezoek
Eusebiusbuitensingel 53
6828 HZ Arnhem
Post
Postbus 9029
6800 EL Arnhem
Www
www.arnhem.nl
arnhem.incijfers.nl
opendata.arnhem.nl



Staat van de Stad 2020

Zoals elk jaar geeft Onderzoek en Statistiek een overzicht van de trends en ontwikkelingen in de gemeente Arnhem aan de hand van recente cijfers. Dit keer ontkomen we niet aan de gevolgen van de coronacrisis voor de stad. Wat betekent dit voor het welbevinden, de economie en de fysieke leefomgeving van Arnhemmers? We staan stil bij de cijfers die ook in het coronadashboard worden gepresenteerd, maar we plaatsen deze ook in perspectief van de lange termijn. De presentatie van onderzoekers van O&S wordt aangevuld met inzichten van experts (door middel van korte video's). Het doel van de bijeenkomst is om geïnformeerd te worden over de belangrijkste trends en ontwikkelingen en samen hier begrip van te vormen.

Het programma ziet er als volgt uit:

1. Welkom door Ronald Paping
Presentatie door Joost Fledderus (afdeling O&S); Introductie (ontwikkeling van covid-19 in Arnhem, vergelijking met andere steden, wijkverschillen en effect op inwoneraantal)
- Ruimte voor vragen

- Intermezzo: Happines Lab over het welzijn van Gelderlanders tijdens de coronacrisis

2. Presentatie door Katrien Oomen (afdeling O&S); Welbevinden (ontwikkelingen op het gebied van welzijn, zorg, veiligheid)
- Ruimte voor vragen

3. Presentatie door Joost Fledderus (afdeling O&S); Economie en fysieke leefomgeving (ontwikkelingen werkloosheid, werkgelegenheid, effecten op binnenstad en mobiliteit)
- Ruimte voor vragen

- Intermezzo: Natasha Notten (Sociologe en Lector Gezonde Samenleving Windesheim) over de coronacrisis, armoede en ongelijkheid

4. Presentatie door Katrien Oomen (afdeling O&S); Armoede en onderwijs (effecten coronacrisis op armoede en vice versa, voorlopige cijfers m.b.t. schoolverzuim in de regio tijdens coronacrisis)
- Ruimte voor vragen

- Intermezzo: Patrick van der Duin (Directeur Stichting Toekomstbeeld der Techniek) over de zin en onzin van terugkijken in relatie tot het voorspellen van de toekomst

5. Afsluiting

Staat van de Stad 2020

Afdeling Informatie

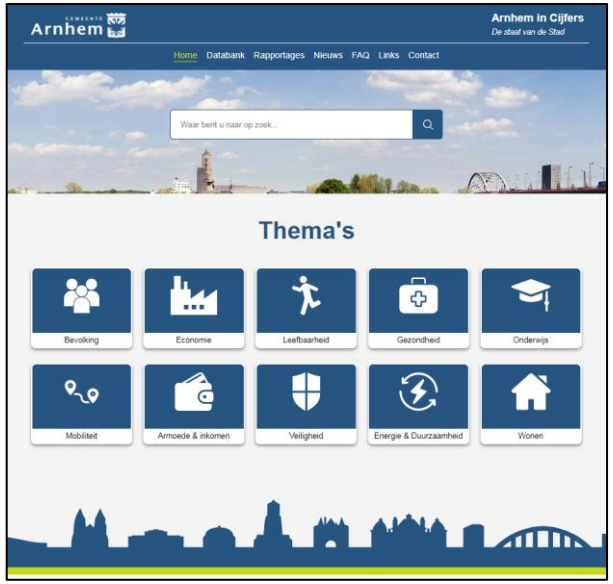
Joost Fledderus & Katrien Oomen
Onderzoek & Statistiek
arnhem.incijfers.nl

3 februari 2021

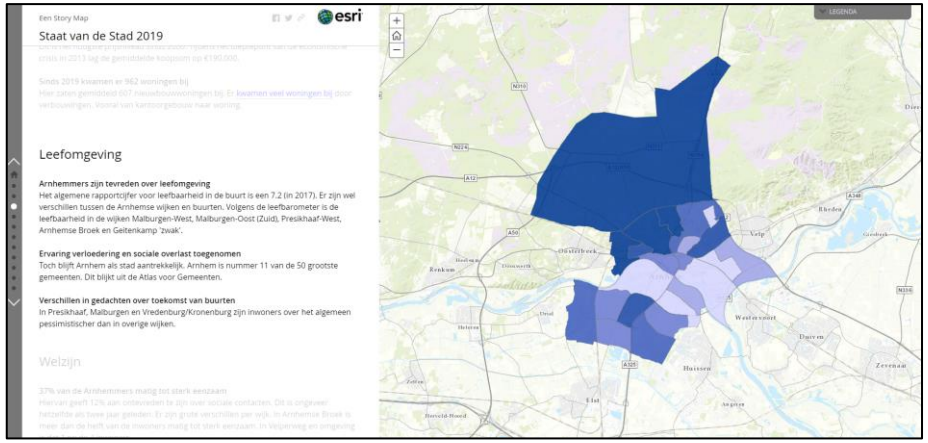


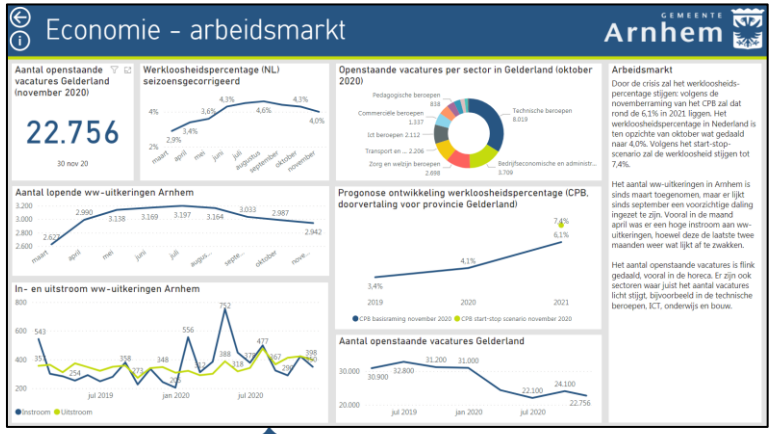
Staat van de Stad 2020

arnhem.incijfers.nl



arnhem.nl/staatvandestad





arnhem.nl/coronavirus

Welzijn







Economie







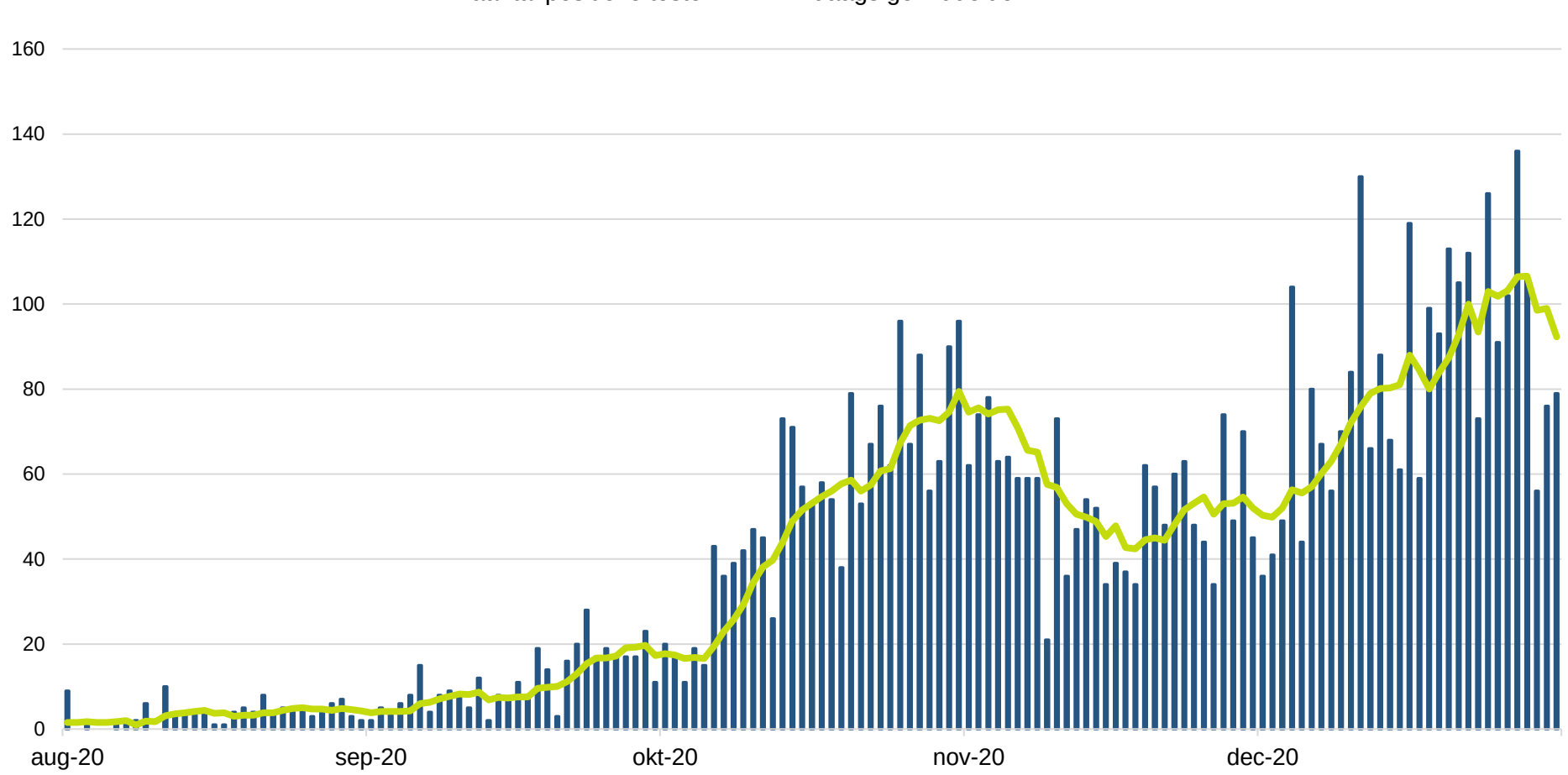
Armoede & onderwijs





Aantal positieve testen covid-19

Bron: RIVM

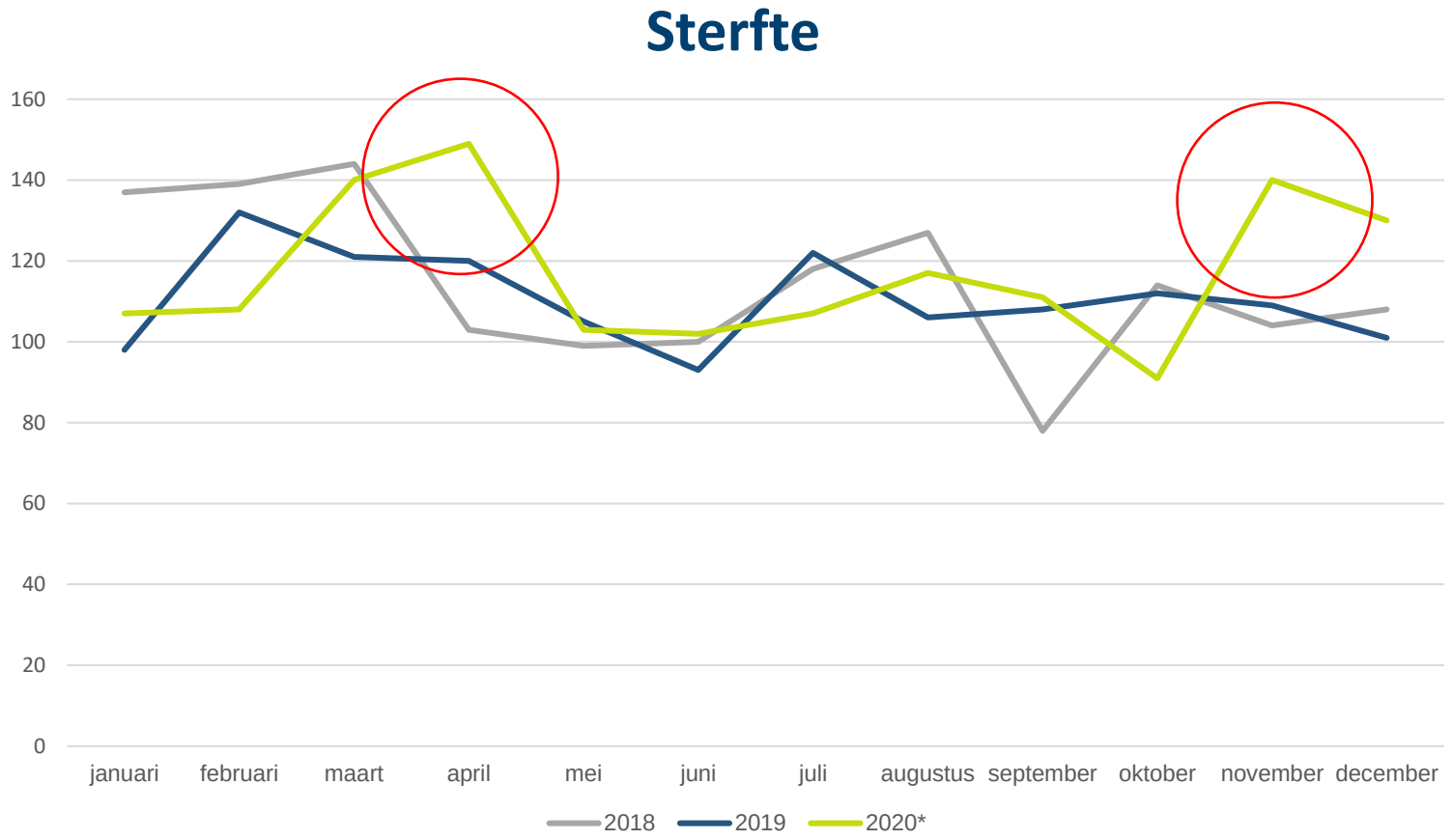


Corona in Arnhem:

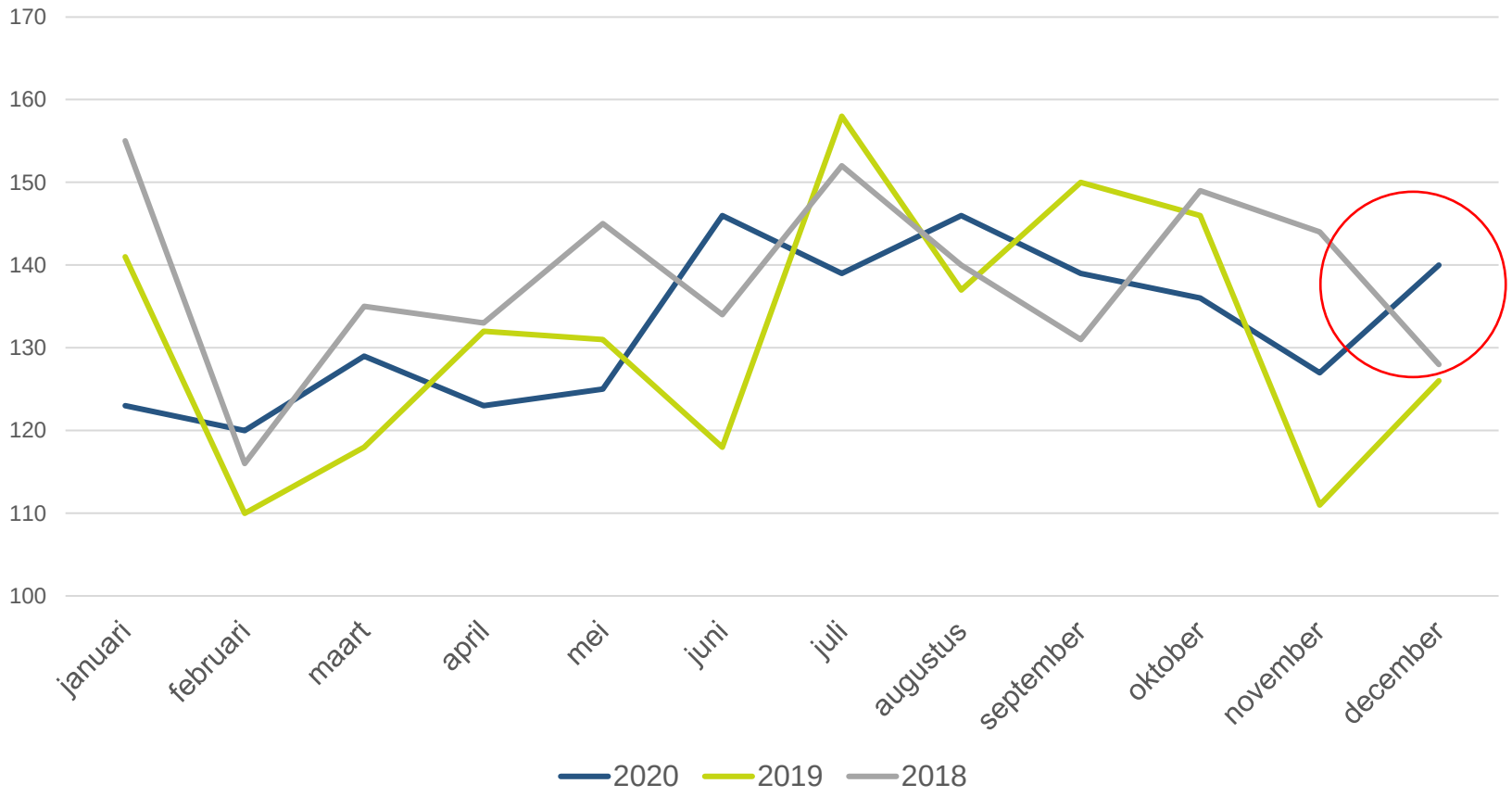
6.722 positieve testen

132 ziekenhuisopnames

86 overledenen



Corona-baby's?

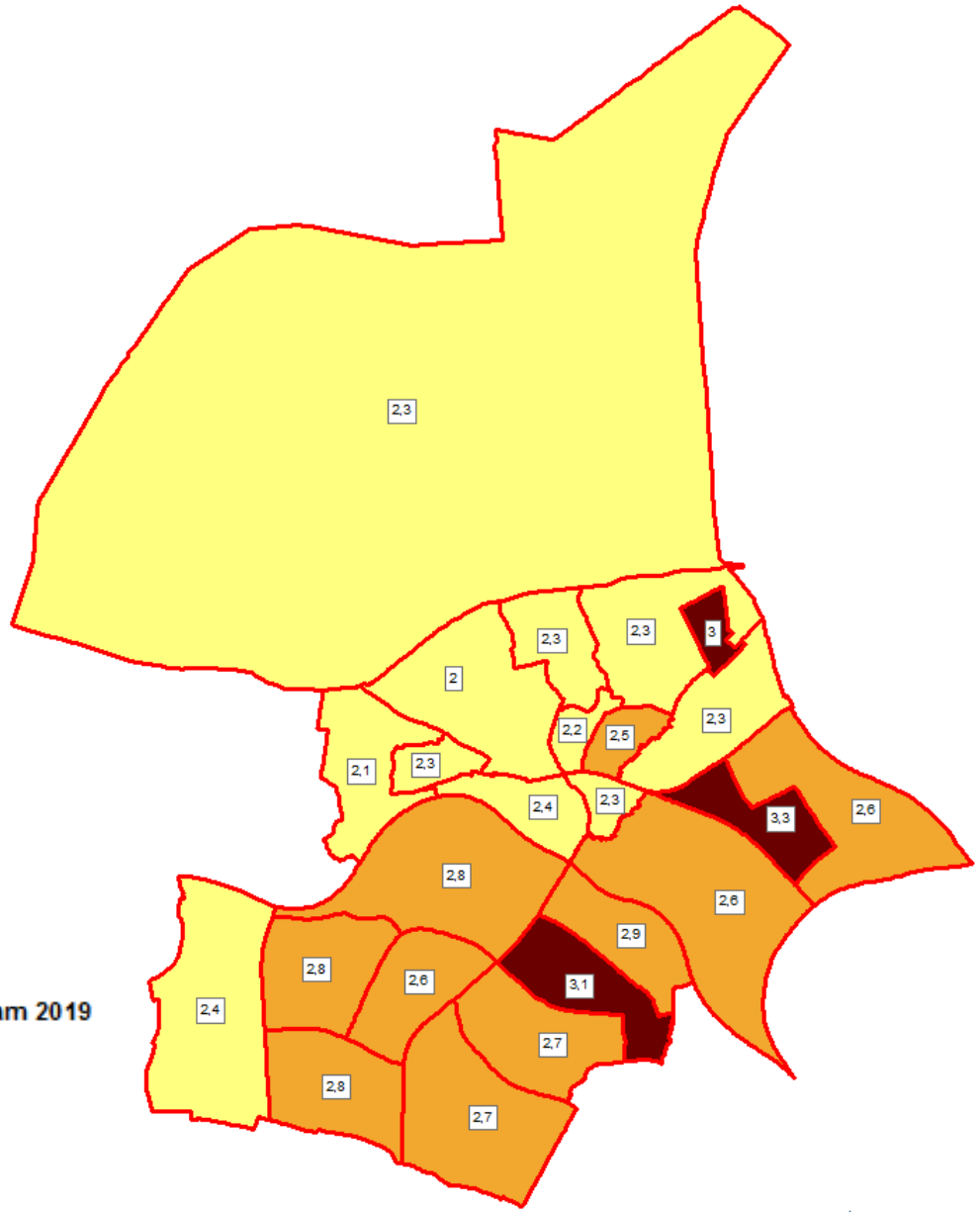


Welzijn



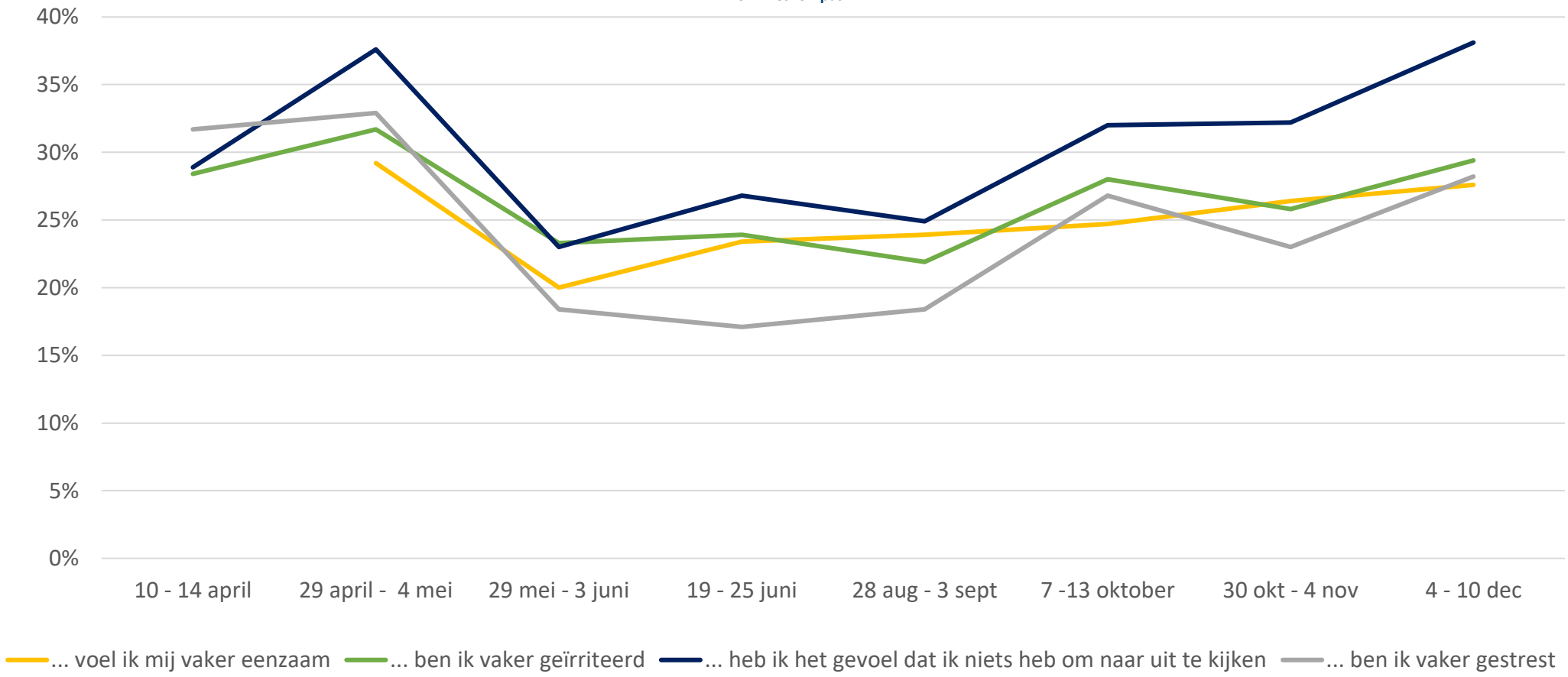
Eenzaamheid

- **Sociale eenzaamheid**
- **Emotionele eenzaamheid**
- **? Effecten corona**



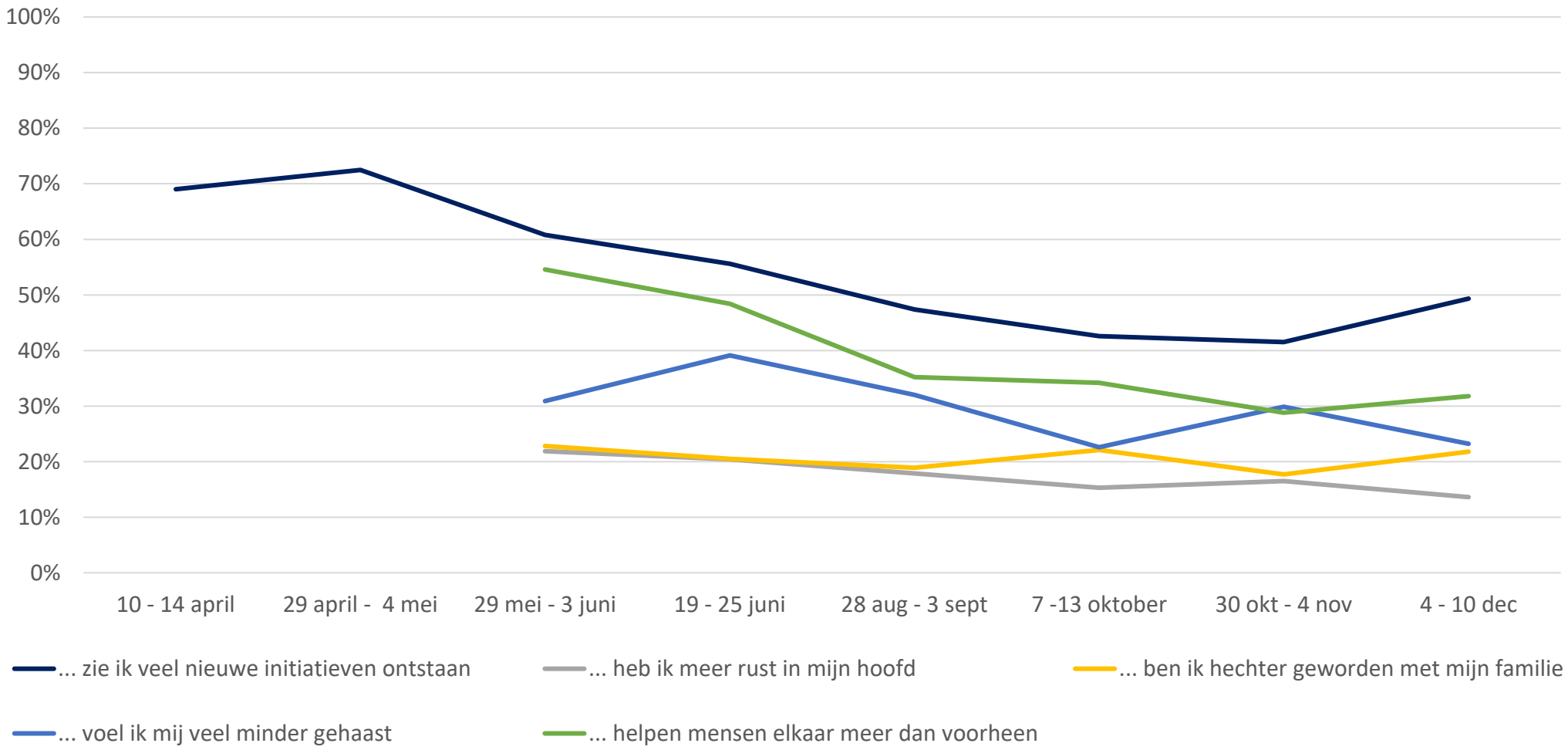
Sinds de corona-uitbraak in Nederland…

Bron: Kieskompas



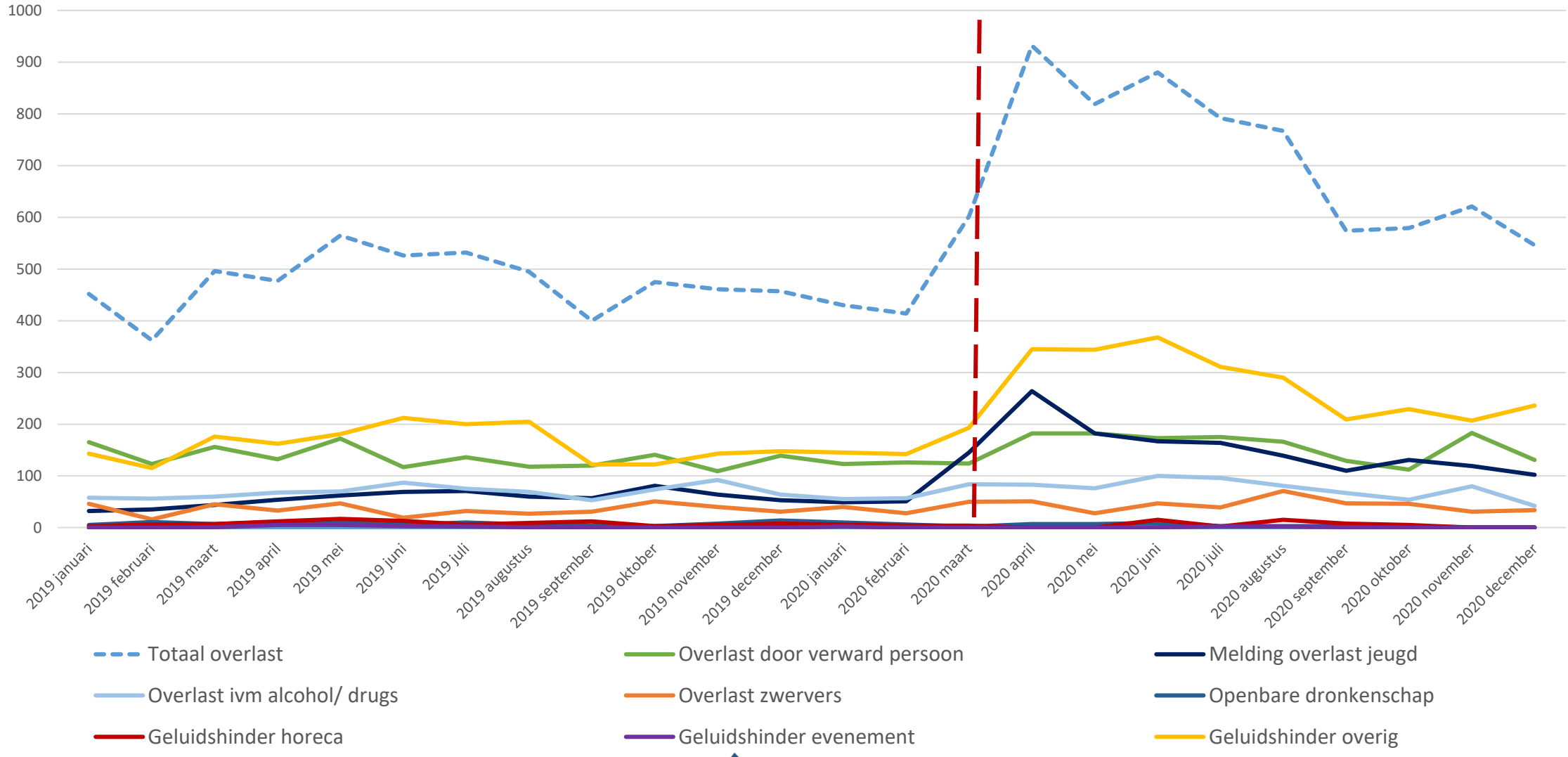
Sinds de corona-uitbraak in Nederland…

Bron: Kieskompas

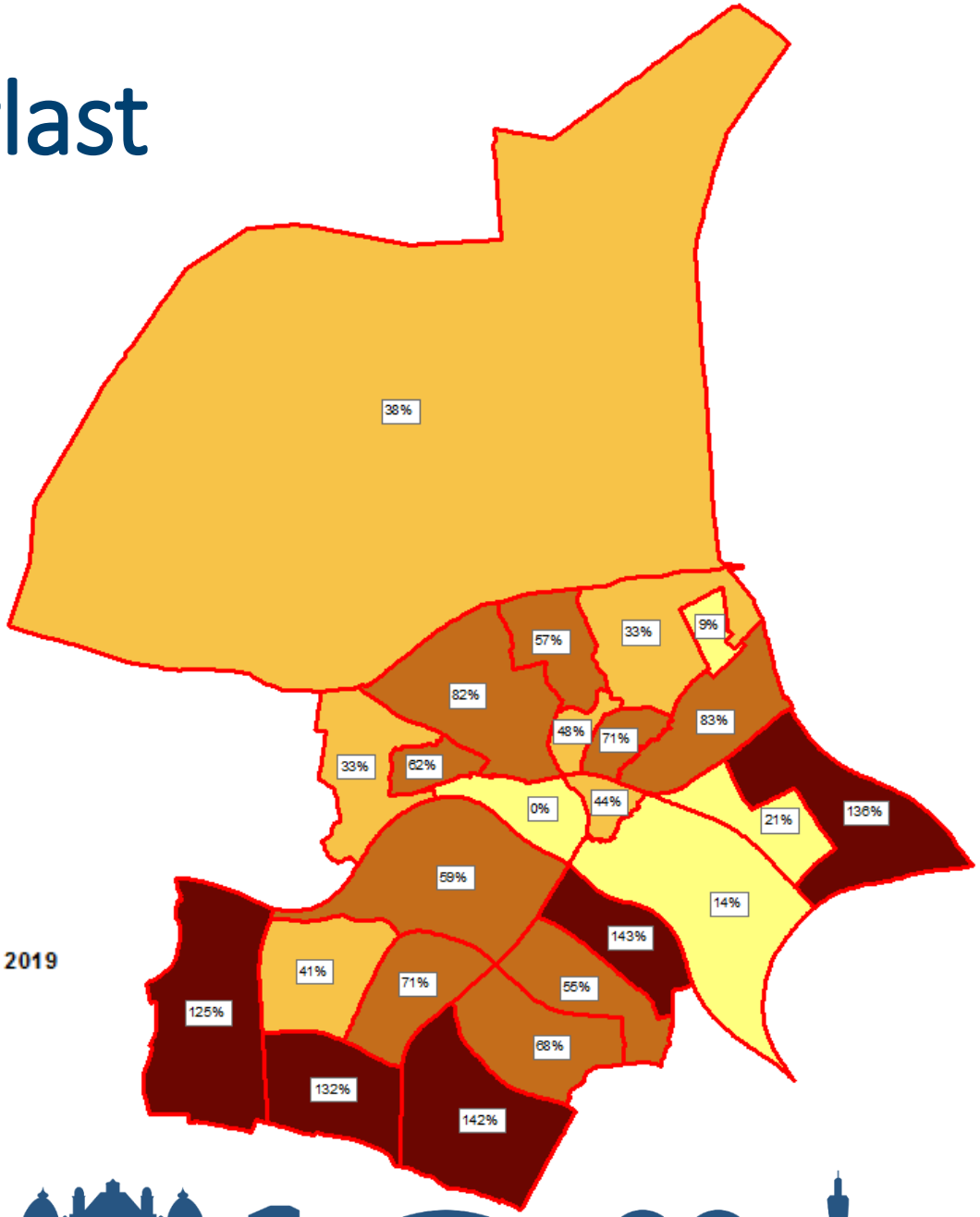


Registraties overlast 2019-2020…

Bron: Politie



Registraties overlast



Legenda

percentage verschil meldingen overlast 2020 ten opzichte van 2019

- minder dan 25%
- 25% tot 50%
- 50% tot 100%
- 100% of meer

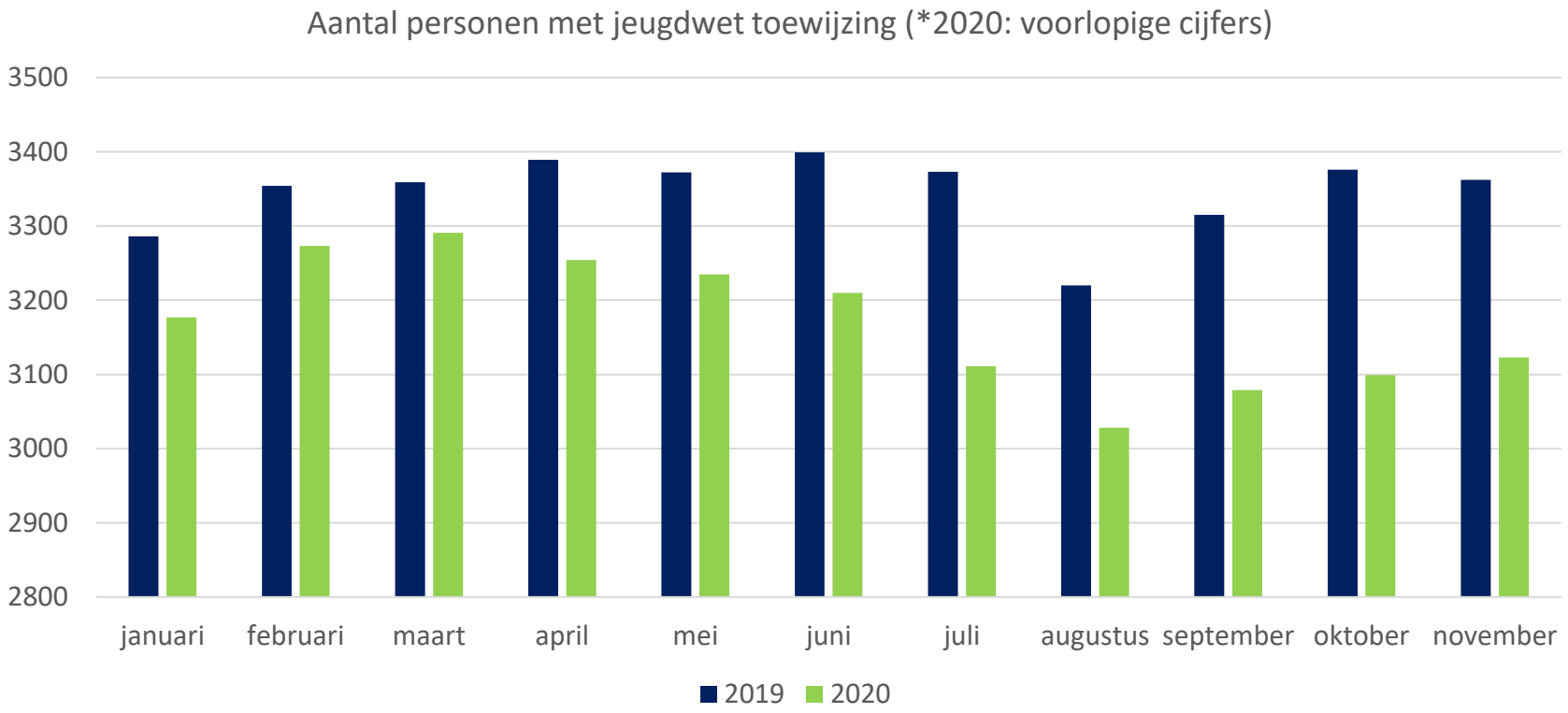
Verwachtingen



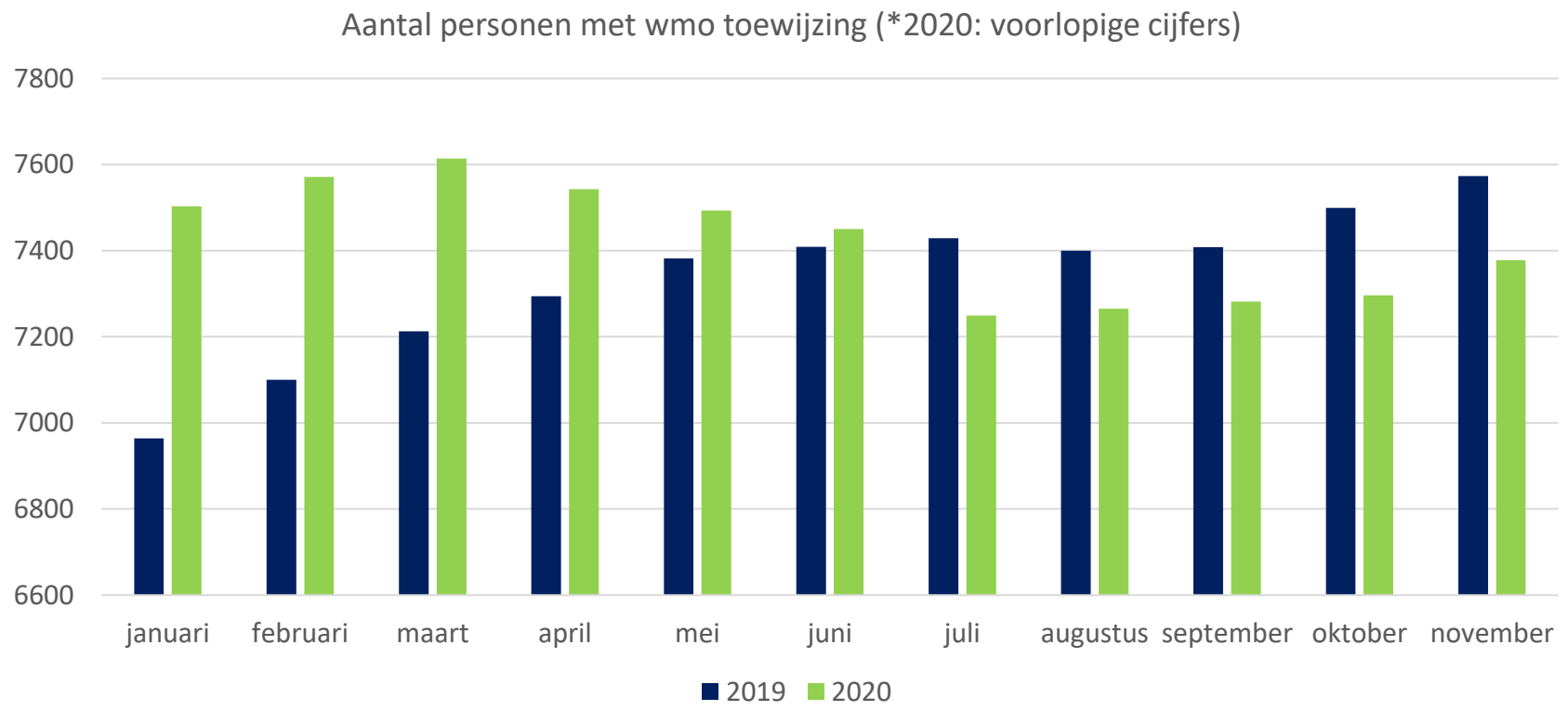




Jeugdwet


Aantal personen met jeugdwet toewijzing (*2020: voorlopige cijfers)
3500
3400
3300
3200
3100
3000
2900
2800
januari
februari
maart
april
mei
juni
juli
augustus
september
oktober
november
2019
2020

Wmo


Aantal personen met wmo toewijzing (*2020: voorlopige cijfers)
7800
7600
7400
7200
7000
6800
6600
januari
februari
maart
april
mei
juni
juli
augustus
september
oktober
november
2019
2020

Economie



Economie

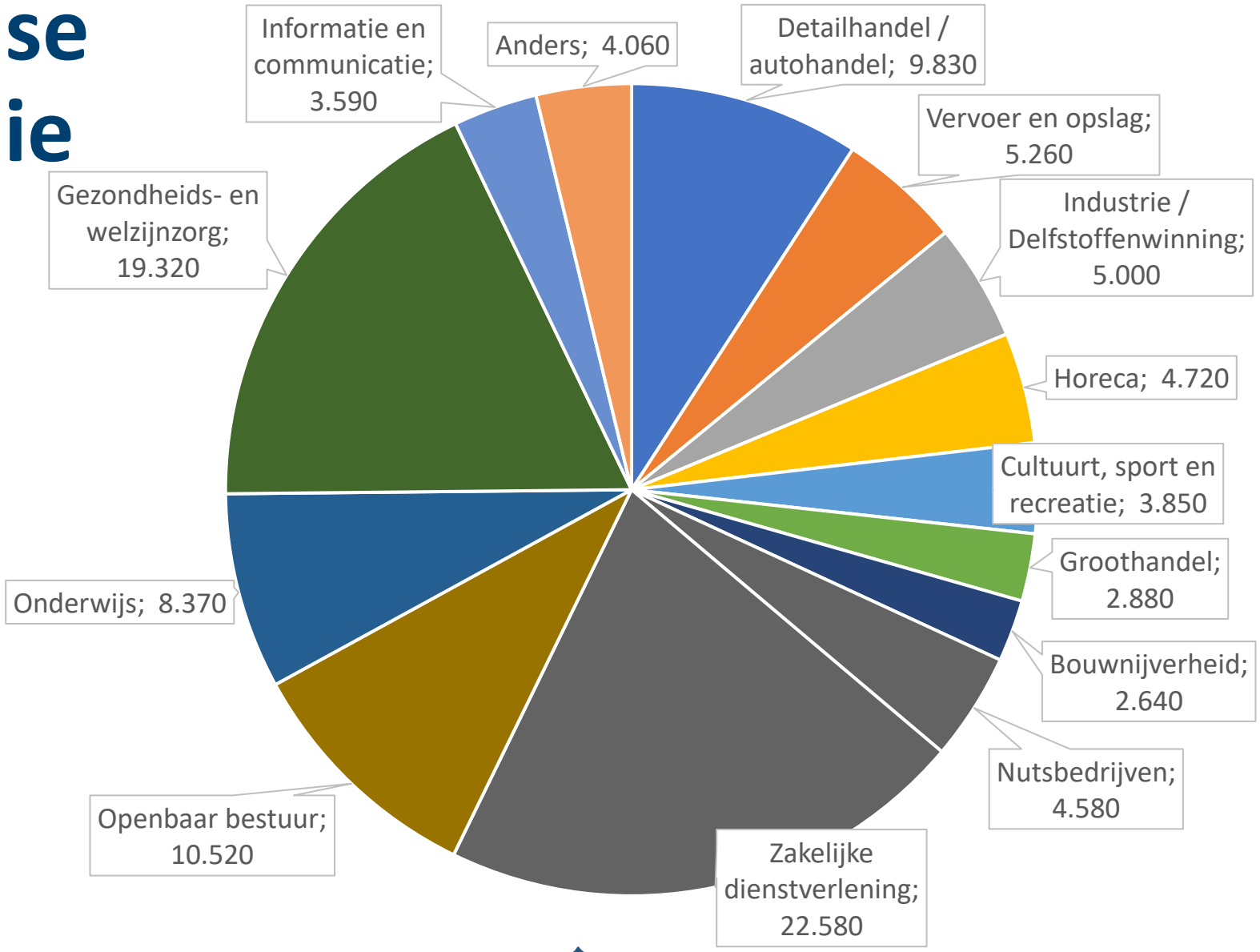
- Aantal faillissementen in Arnhem gelijk gebleven
- Werkloosheid is relatief laag
- Leegstand in centrum niet toegenomen

- Meer bedrijven gestopt, minder nieuwe bedrijven
- Tozo: meer dan 3.300 ondernemers
- NOW: ca. 2.500 aanvragen
- ~20% van ondernemers ziet sterke negatieve gevolgen (dec ‘20)



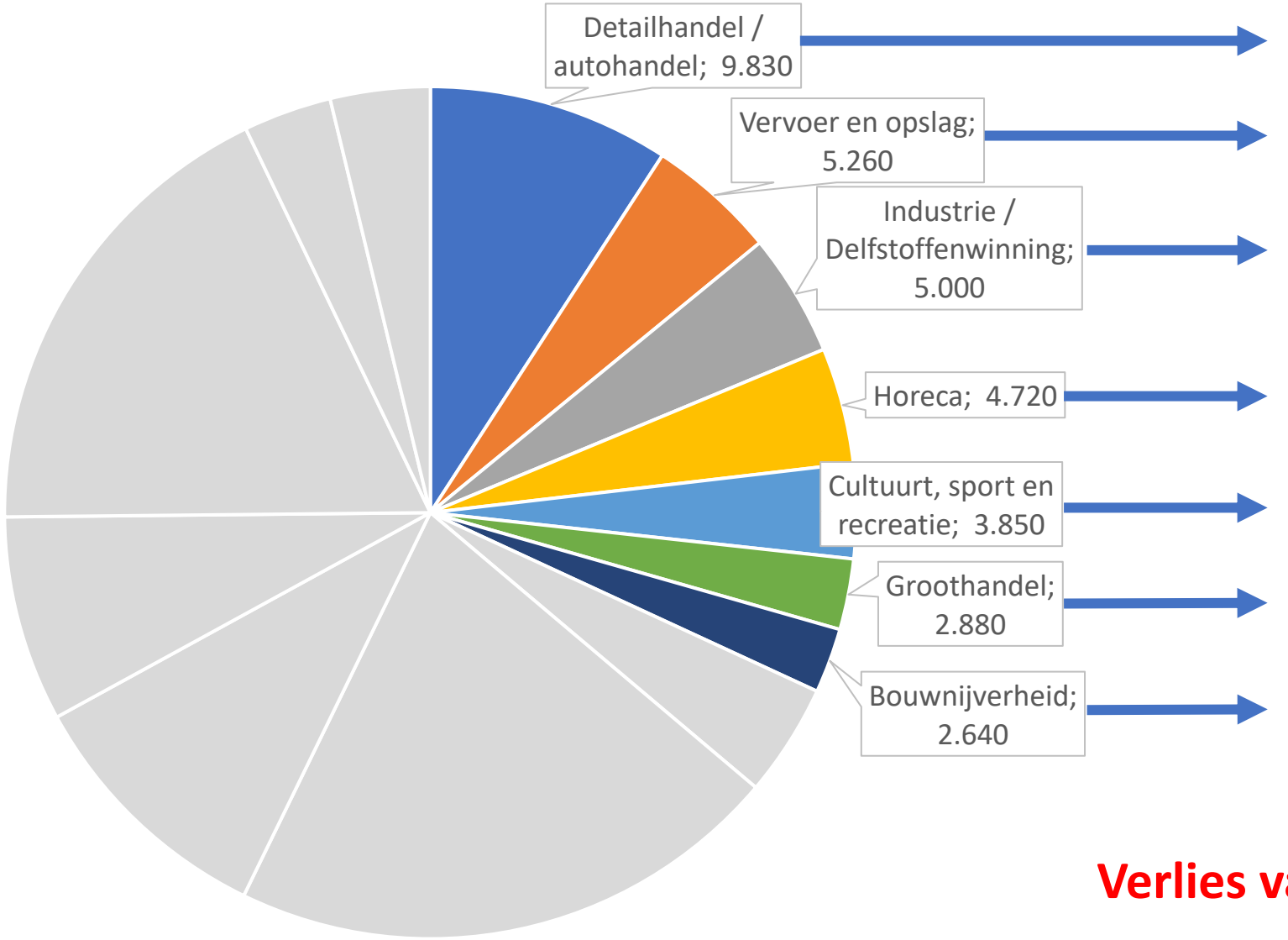


Arnhemse economie



Bron: PWE 2019

Kwetsbare sectoren



-3,0%

-5,4%

-4,3%

-10,9%

-4,7%

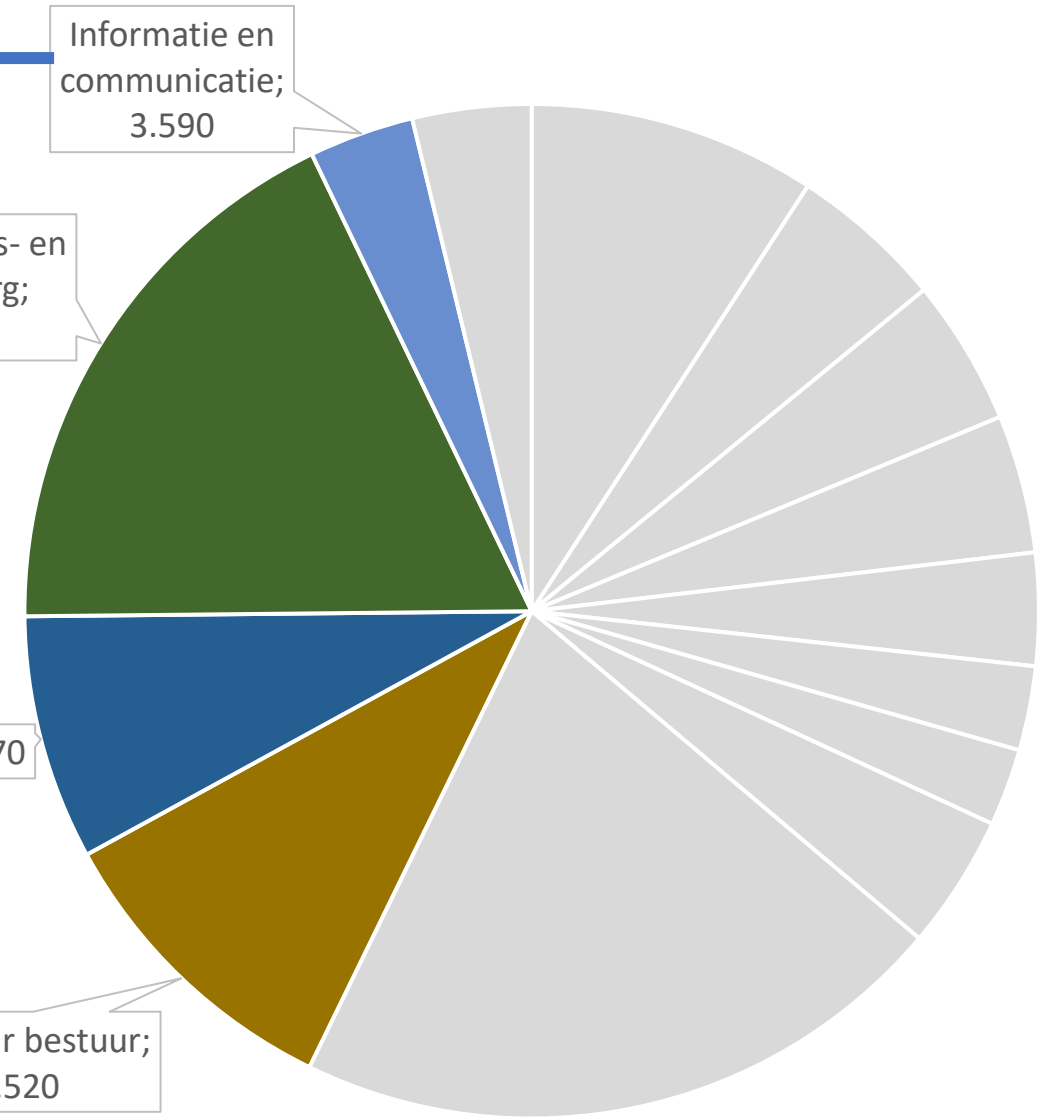
-3,6%

-4,8%

Verlies van ca. 1.700 banen

Bron: PWE 2019/UWV 2021

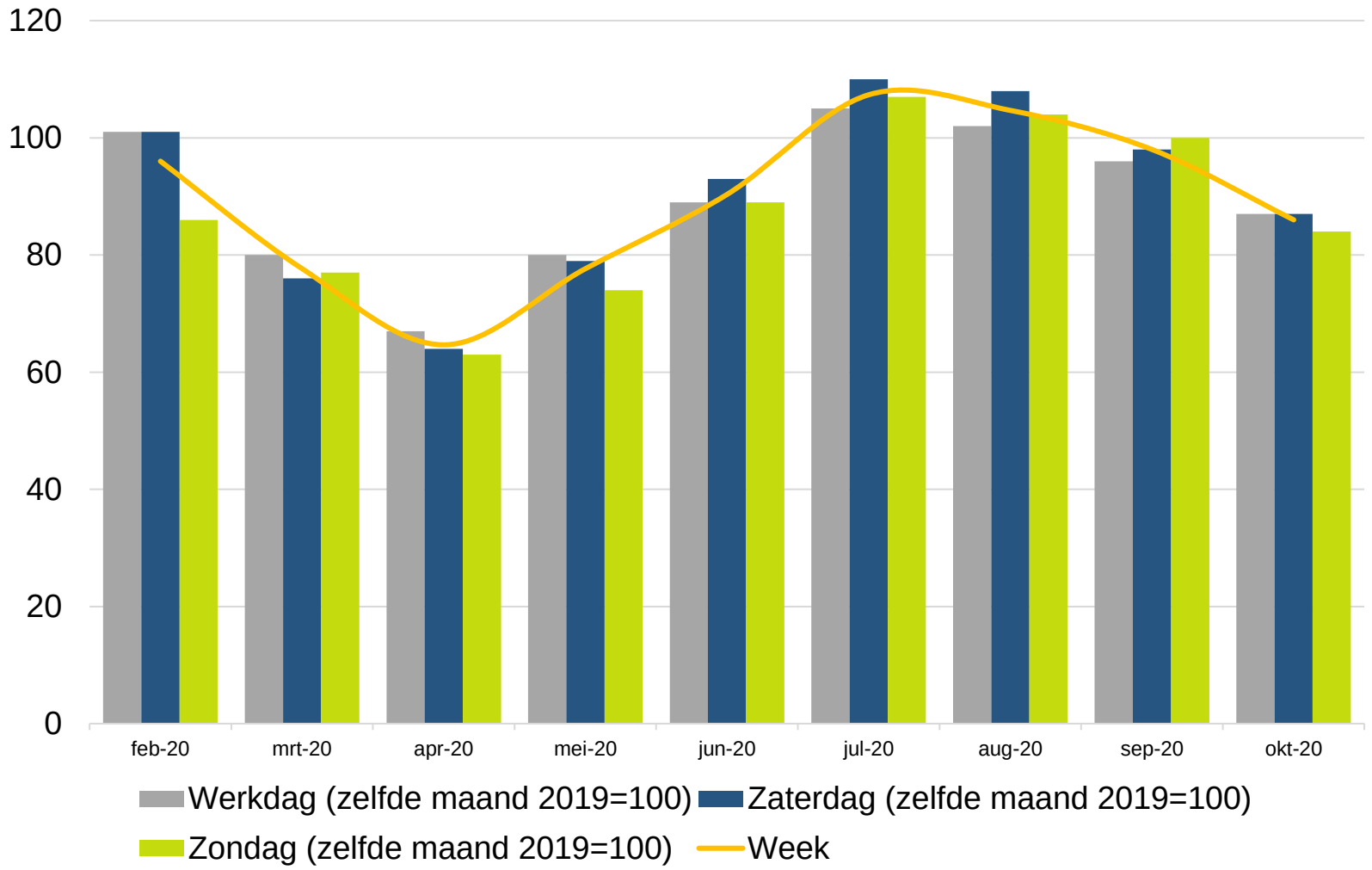
Weerbare sectoren



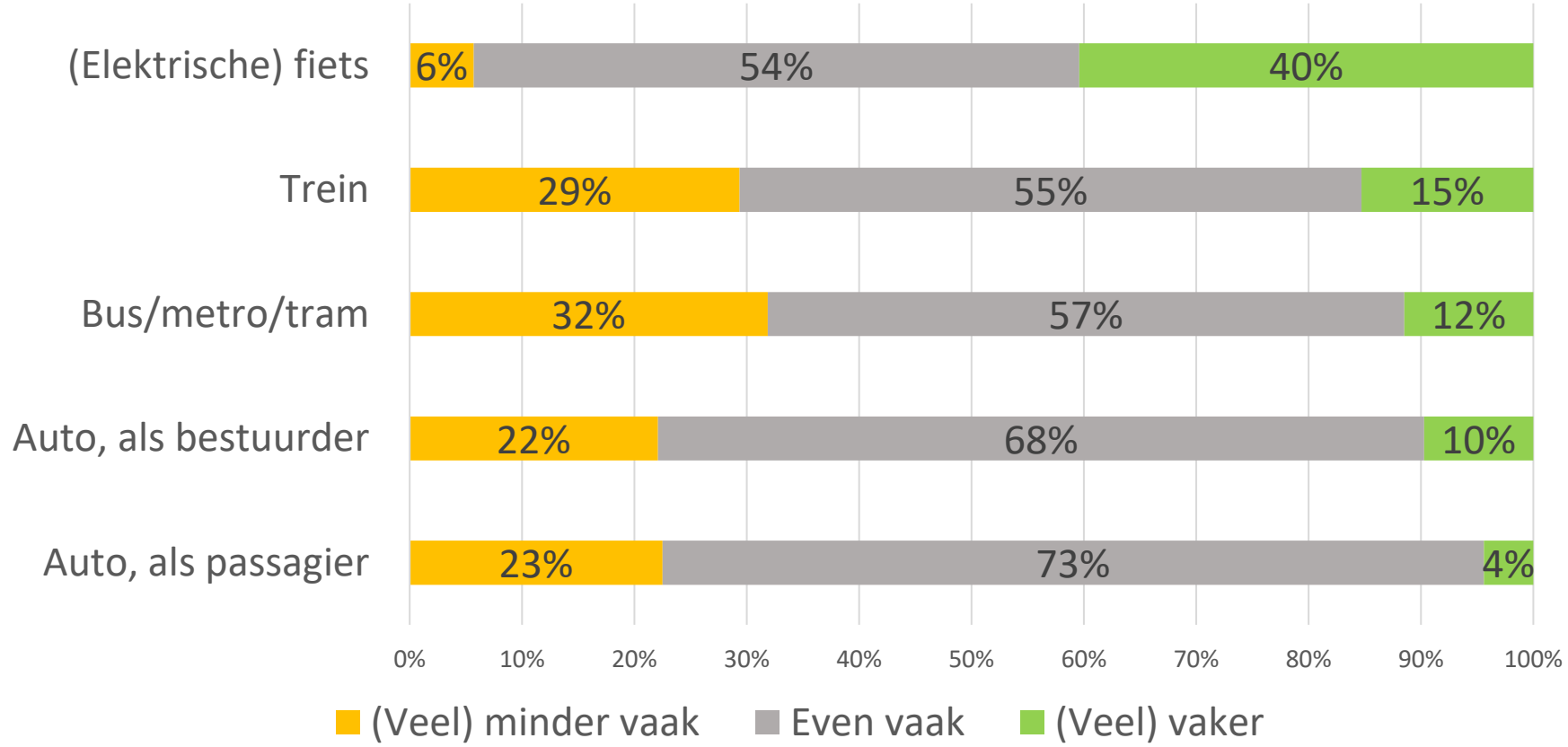
Groei van ca. 1.700 banen

Bron: PWE 2019/UWV 2021

Motorvoertuigen Gelderland 2020

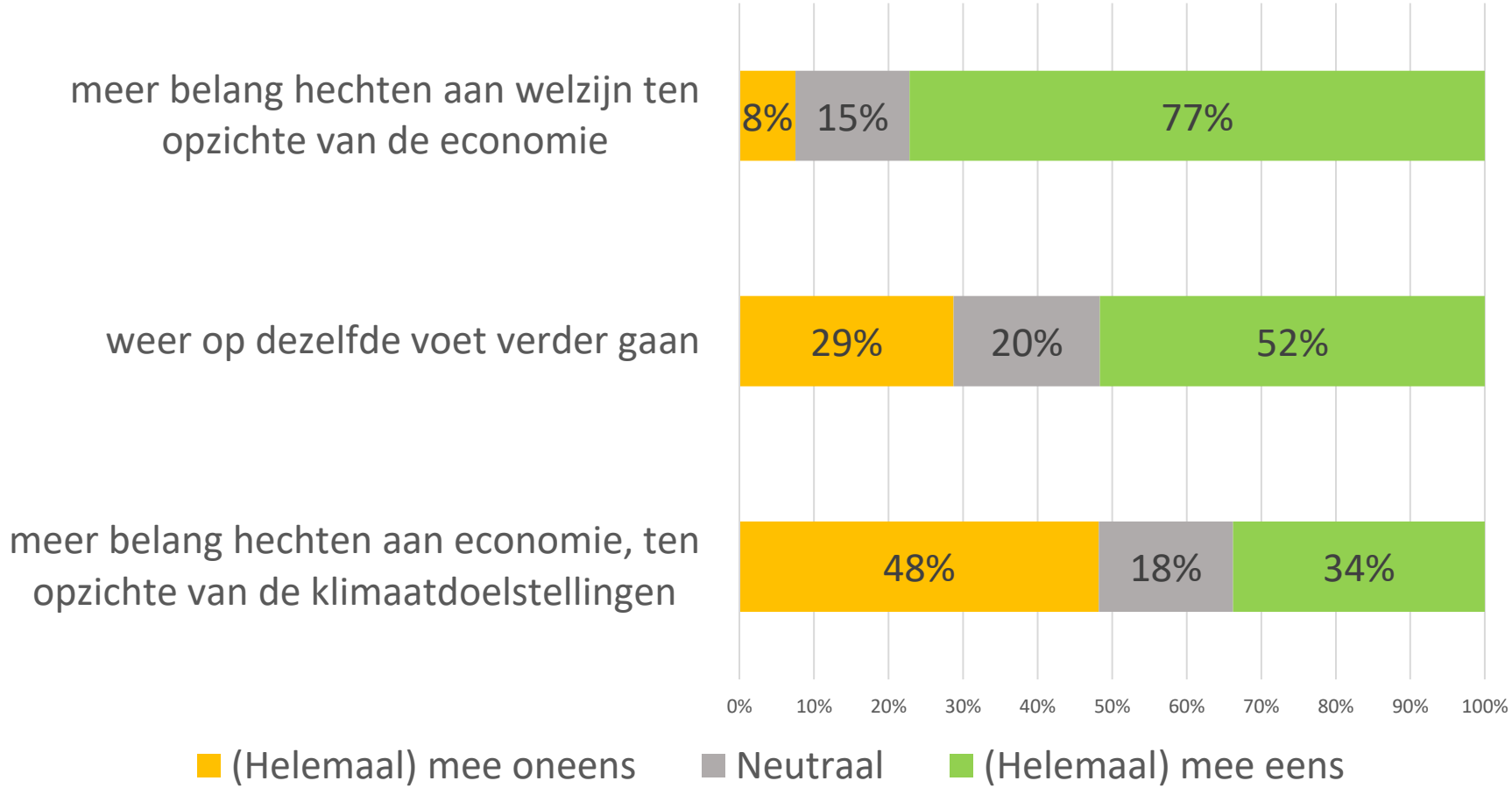


Denkt u na de corona-crisis vaker of minder vaak van de volgende vervoersmiddelen gebruik te maken?



Bron: Kieskompas 2020

Na de coronacrisis zullen we…

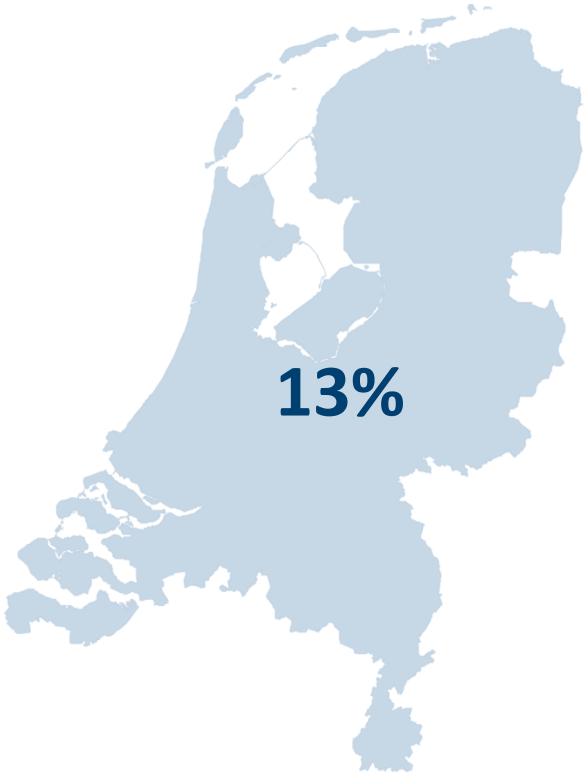


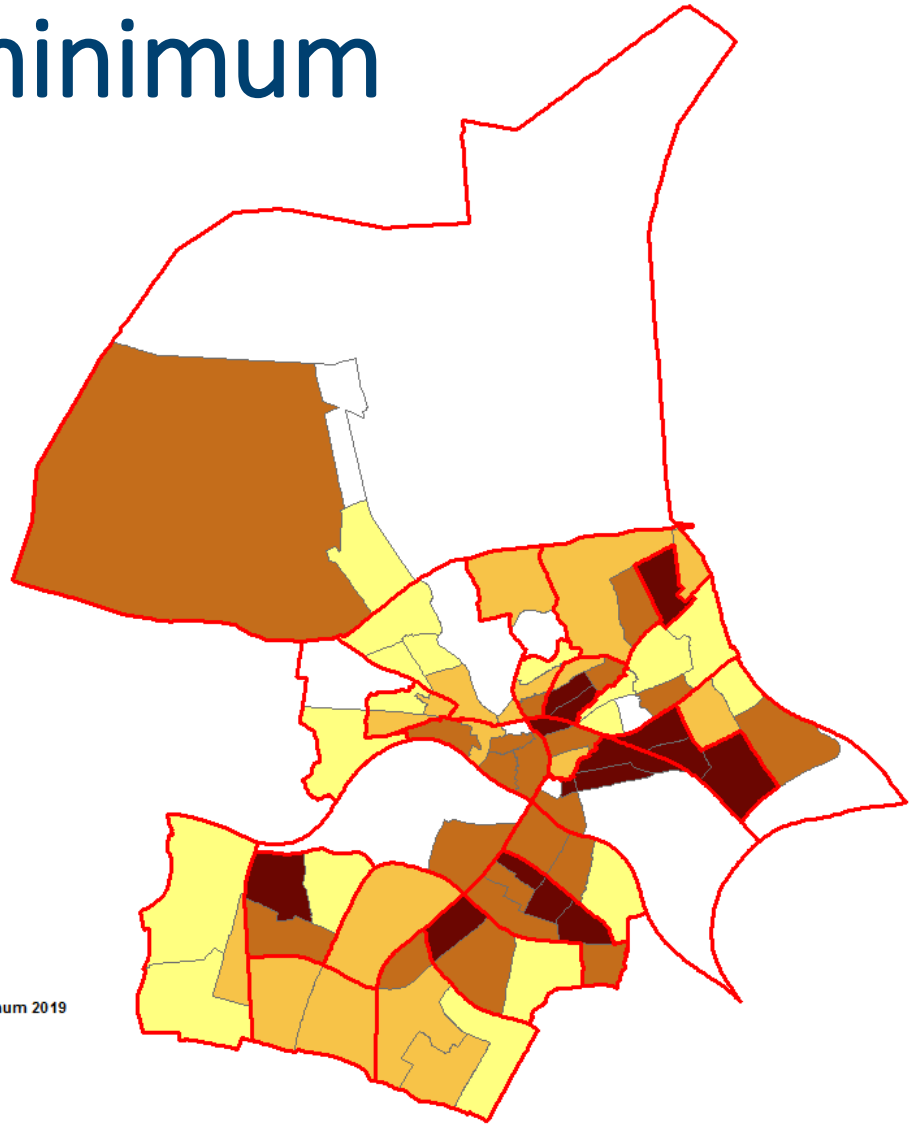
Bron: Kieskompas 2020

Armoede & onderwijs

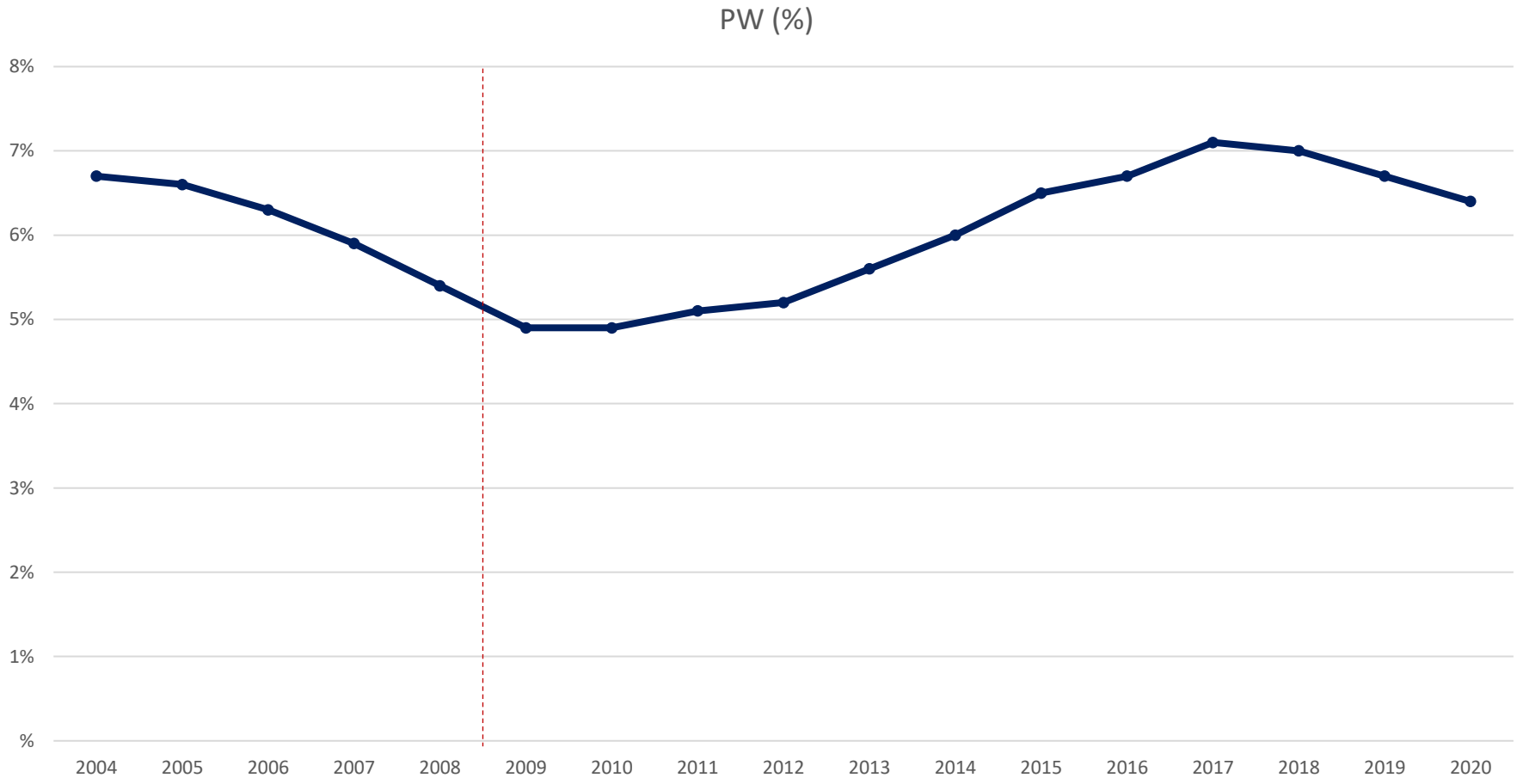


120% sociaal minimum





Participatiewet



Onderwijs


lieve Juffen
en
meesters
we missen jullie
OOK


Lieve
we
kinder
missen
en
jullie
DE TROUBADOUR
Jenaplan Christelijke Basisschool

Onderwijs

Afgelopen jaren:
8% schooladviezen bijgesteld

2019-2020:

60% scholen gaf lager schooladvies

Minder verzuimmeldingen



Armoede & onderwijs



arnhem.incijfers.nl

www.arnhem.nl/staatvandestad



Titel/onderwerp: # Herijking welzijnsopdracht 2020

Raadsadviseur: E. Dirksen Telefoonnr: 3774712 Elsebee.dirksen@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	M. Zeilstra
Portefeuillehouder:	M. Louwers	Telefoonnr:	377 4449
		E-mailadres:	marieke.zeiltra@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvorming I		
Toelichting	**Voorstel** Het college stelt de raad voor de notitie Herijking welzijnsopdracht 'Samen werken aan een sociale basis' vast te stellen. **Aanleiding** In de begroting is opgenomen dat in 2020 de stedelijke welzijnsopdracht wordt herijkt. Het doel van de herijking is om een beweging op gang te brengen die de uitvoering van het welzijnswerk verder versterkt, waarbij zo slim mogelijk combinaties van functies en voorzieningen worden gemaakt voor de inwoners in onze wijken. Op 3 december 2019 heeft het college een raadsbrief gestuurd over de hoofdlijnen van de aanpak. **Beoogd effect raadsvoorstel** Door gerichter aan preventie te werken wil het college een verschuiving van zorg naar welzijn, van maatwerkvoorzieningen naar algemene voorzieningen realiseren. Deze aanpak wordt gekoppeld aan een projectmatige inzet van organisaties op het snijvlak van zorg en welzijn aan de hand van concrete afspraken over te bereiken resultaten. Het doel van dit raadsvoorstel is om door deze herijking te bereiken dat er 1. concrete keuzes op basis van stedelijke en wijkspecifieke opgaven worden gemaakt; 2. op een slimmere wijze welzijnswerk wordt ingezet door middel van sociale innovaties; 3. duidelijkere focus komt op thema's en doelgroepen; 4. meer gewerkt wordt op basis van resultaten in plaats van op basis van activiteiten; 5. meer samenhang en samenwerking komt in plaats van de nu bestaande versnippering; 6. professionalisering en verzakelijking plaatsvindt met een duidelijk opdrachtgeverschap en met regie vanuit de gemeente. **Acht beslispunten** Uit de richtinggevende notitie Herijking welzijnsopdracht 'Samen werken aan een sterke sociale basis' vloeien een achttal beslispunten voort. Waaronder het vaststellen van de ambitie: Samen zorgen we voor een sterke sociale basis waarin iedereen gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en om mee te doen en waarbij met preventie zoveel als mogelijk het beroep op zorg wordt voorkomen. Tevens worden de inhoudelijke thema's vastgesteld, de uitgangspunten voor de Arnhemse manier van werken en de sturingsprincipes voor de aansturing en uitvoering van het welzijnswerk. **Financiën** In de Begroting 2020 - 2024 is besloten om meer focus aan te brengen in de te bereiken doelen en de te behalen resultaten. In deze notitie zijn de richting en de uitgangspunten bepaald. Hiermee is de verwachting dat een besparing (door het effectiever inzetten van middelen) op bestaande welzijnssubsidies wordt gerealiseerd van € 200.000, - in 2021 oplopend tot een structurele besparing van € 545.000, - Met de preventieve inzet van algemene voorzieningen ontstaat financiële ruimte in het sociaal domein die deels kan worden ingezet om de inzet op preventie verder te versterken.		

	Rondetafelgesprek 9 december 2020 Er hebben zeven betrokkenen/belanghebbenden deelgenomen aan het rondetafelgesprek. Op verzoek van de raadskamer zal een tweede rondetafelgesprek plaats vinden met de gebruikers van het welzijnswerk in de wijken. **Rondetafelgesprek 20 januari 2021** Er hebben 14 jongeren en/vrijwilligers uit diverse wijken in de stad deelgenomen aan dit rondetafelgesprek. (zie behandelresultaat).
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Afronden van de informatieve fase en doorgeleiden naar de meningsvormende fase.
Spreekrecht publiek	Nee
Behandeladvies	*Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld.* **Meningsvorming 1** - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De wethouder reageert nadat alle fracties aan het woord zijn geweest, en beantwoordt de vragen, waarbij hij antwoorden kan samenvoegen en herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft, De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de Besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.
Bijlagen	

Raadsvoorstel Herijking welzijnsopdracht 2020
Bijlage 1 Richtinggevende notitie Herijking welzijnsopdracht 'Samen werken aan een sterke sociale basis'
Raadsbrief: Herijking Welzijnsopdracht 2020 d.d. 3-12-2019
Lijst met deelnemers 1e rondetafelgesprek december 2020
Behandelresultaat rondetafelgesprek 9 december 2020
Lijst met deelnemers 2e rondetafelgesprek 20 januari 2021
Behandelresultaat 2e rondetafelgesprek 20 januari 2021

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 415959

Onderwerp: Herijking welzijnsopdracht 2020

Voorstel

1. De richtinggevende notitie Herijking welzijnsopdracht 'Samen werken aan een sterke sociale basis' vast te stellen.
2. Het financiëel effect zoals beschreven in de paragraaf Financiën te verwerken in Begroting 2021.

Inleiding

In de begroting is opgenomen dat in 2020 de stedelijke welzijnsopdracht wordt herijkt. Het doel van de herijking is om een beweging op gang te brengen die de uitvoering van het welzijnswerk verder versterkt, waarbij zo slim mogelijk combinaties van functies en voorzieningen worden gemaakt voor de inwoners in onze wijken. Op 3 december 2019 bent u per raadsbrief geïnformeerd over de hoofdlijnen van de aanpak. Onderdeel van de herijking is ook een financiële taakstelling.

In de afgelopen maanden zijn wijkgesprekken gevoerd in alle Arnhemse gebieden en zijn samen met instellingen en bewoners de hoofdthema's besproken. Deze notitie geeft richting aan de herijking. We willen het welzijnswerk, veel meer dan nu het geval is, vanuit de behoeften in de wijken vormgeven. Zodat Arnhemmers die elkaar willen helpen dat goed kunnen doen en waar nodig worden ondersteund. Arnhemmers hebben hulp nodig dichtbij, in de eigen omgeving. Deze ondersteuning wordt geboden door vrijwilligers of professionals die de buurt goed kennen. Organisaties werken met elkaar samen voor en met de Arnhemmers.

Onder welzijnswerk verstaan wij de door de gemeente gesubsidieerde of via inkoop gefinancierde inzet, gericht op algemene voorzieningen die bijdragen aan een sterke sociale basis. Dit alles kan niet zonder de vele vrijwilligers die zich inzetten voor hun naasten en hun buurt. Wij willen hen helpen om dat te kunnen blijven doen.

Onder sociale basis verstaan wij het geheel van organisaties, diensten en voorzieningen die het mogelijk maken dat mensen in wijken, buurten, groepen, netwerken en gezinnen samen kunnen leven en participeren in Arnhem. Dit is een brede definitie waar veel onder valt. De sociale wijkteams vallen daar bijvoorbeeld ook onder. Maar ook sportverenigingen, zorgaanbieders, huisartsen, scholen, culturele instellingen en vele andere organisaties, diensten en voorzieningen maken hier onderdeel van uit.

Beoogd effect

We willen met de herijking van de welzijnsopdracht bereiken dat er:
1. concrete keuzes op basis van stedelijke en wijkspecifieke opgaven worden gemaakt;
2. op een slimmere wijze welzijnswerk wordt ingezet door middel van sociale innovaties;
3. duidelijkere focus komt op thema's en doelgroepen;
4. meer gewerkt wordt op basis van resultaten in plaats van op activiteiten;

Arnhem GEMEENTE

5. meer samenhang en samenwerking komt in plaats van de nu bestaande versnippering;
6. professionalisering en verzakelijking plaatsvindt met een duidelijk opdrachtgeverschap en met regie vanuit de gemeente.

Beslispunten

Uit de richtinggevende notitie vloeien de volgende beslispunten voort:

1. Vaststellen dat aan het welzijnswerk twee waarden ten grondslag liggen: de intrinsieke waarde (de sociale basis als zelfstandige waarde) en de extrinsieke waarde (preventie geboden binnen de sociale basis ten dienste van de transformatie van het sociaal domein).
2. Vaststellen dat de ambitie luidt: Samen zorgen we voor een sterke sociale basis waarin iedereen gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en om mee te doen en waarin met preventie zoveel als mogelijk het beroep op zorg wordt voorkomen.
3. Vaststellen dat het welzijnswerk zich moet richten op de volgende inhoudelijke thema's:
    - Opgroeien en opvoeden
    - Maatschappelijke verbinding (ontmoeten, eenzaamheid voorkomen, leefbaarheid, voorkomen overlast, bewonersondersteuning, vrijwilligersondersteuning);
    - Zelf- en samenredzaamheid (lichte vormen van begeleiding en ondersteuning, mantelzorg en informele zorg, langer thuis wonen en financiële kwetsbaarheid);
    - Specifieke thema's en actuele ontwikkelingen. Er moet ruimte blijven voor specifieke thema's waarop door het welzijnswerk op moeten worden ingespeeld, zoals seksuele diversiteit, ggz-problematiek en dementie.
4. Vaststellen van de volgende uitgangspunten voor de Arnhemse manier van werken (de uitgangspunten worden in de notitie toegelicht):
    a. We werken opgavegericht: het welzijnswerk een versterking is van de sociale basis.
    b. We zetten in op meer sociaal makelaarschap
    c. We stellen de behoeften van bewoners centraal
    d. We vinden lichte vormen van begeleiding en ondersteuning van belang voor onze inwoners
    e. We werken met oog voor de omgeving
    f. We zetten maximaal in op ondersteuning van vrijwilligers en ondersteuning van mantelzorgers
    g. We werken vanuit de wijken: wijkgericht werken is het uitgangspunt voor alle organisaties in de sociale basis
    h. We komen samen tot resultaten door te tellen en te vertellen
    i. We zetten in op samenwerking op basis van partnerschap en we bieden ruimte voor innovatie.
5. Vaststellen van de sturingsprincipes voor de aansturing en uitvoering van het welzijnswerk:
    a. Voor de op het individu gerichte inzet zijn de sociale wijkteams leidend en voeren zij de regie. Hiervoor moet de samenwerking tussen de sociale wijkteams en het welzijnswerk worden verbeterd waarbij de sociale wijkteams direct een beroep kunnen doen op expertise en capaciteit die wordt georganiseerd, vrijgemaakt en aangeboden door het welzijnswerk.
    b. Voor de groepsgericht inzet is het welzijnswerk leidend en voeren de welzijnsorganisaties de regie. Het welzijnswerk en de sociale wijkteams werken samen

bij het organiseren van algemene voorzieningen die nodig zijn om het beroep op maatwerkvoorzieningen te beperken.

6. Vaststellen dat de middelen voor welzijn gerichter ingezet gaan worden waardoor efficiënter gewerkt gaat worden en de in de Begroting 2020-2024 vastgestelde besparing op bestaande welzijnssubsidies wordt gerealiseerd van € 200.000,- in 2021, oplopend tot een structurele besparing van € 545.000,-. We vragen partijen om samen te werken en om te bezien waar overlappingen zitten in de werkzaamheden. Via de wijken halen we op waar deze bezuinigingen gerealiseerd kunnen worden.
7. Vaststellen dat de herijking moet leiden tot het meer gebruik maken van algemene voorzieningen in plaats van maatwerkvoorzieningen en dat deze gerichte inzet op preventie financieel mogelijk wordt gemaakt door hiervoor in de jaren 2021, 2022 en 2023 € 200.000 vanuit de middelen uit de bestemmingsreserve Transformatie zorg ter beschikking te stellen.
8. We monitoren de preventieve inzet van algemene voorzieningen in plaats van maatwerkvoorzieningen alsook de realisatie van de besparingen op welzijn en maken inzichtelijk in welke mate deze worden gerealiseerd.

Toetssteen voor alle subsidiëring van het welzijnswerk is de mate waarin invulling wordt gegeven aan de uitgangspunten voor de Arnhemse manier van werken, de mate waarin aan de Arnhemse opgave en thema's wordt bijgedragen alsook de mate waarin met andere nieuwe en bestaande initiatieven en organisaties wordt samengewerkt.

Argumenten

1.1 Een groeiende groep Arnhemmers in een kwetsbare positie redt het niet helemaal alleen.
Herijking van de welzijnsopdracht is als speerpunt opgenomen o.a. in de perspectiefnota 2020-2023. Mensen willen elkaar ontmoeten, elkaar helpen, samen dingen ondernemen in of buiten de wijk, eenzaamheid tegengaan en meedoen in de stad. Een goede sociale basis heeft niet alleen voor een individuele inwoner meerwaarde, maar dus ook voor de buurt en de wijk waarin iemand leeft.

1.2 Een betere aansluiting op zorg is nodig.
Welzijn kan bijdragen aan de afschaling van zorg. Maar welzijn is ook veel meer dan afschaling van zorg. Goede voorliggende en/of algemene voorzieningen kunnen bijdragen aan lagere zorgkosten. De transformatie in het sociaal domein maakt dat de gemeente verantwoordelijk is geworden voor het bieden van passende zorg. Het gaat daarbij primair om lichte vormen van begeleiding en ondersteuning. Alleen waar dit echt noodzakelijk is worden zwaardere vormen ingezet. Het liefst zijn wij problemen voor. Daarom zetten wij stevig in op preventie. Welzijnswerk speelt hierbij een steeds belangrijkere rol. Met een goede sociale basis kan worden voorkomen dat problemen van inwoners verergeren en kan hulp dichterbij hen worden georganiseerd. Het welzijnswerk heeft daarmee een (extrinsieke) waarde waarmee een beroep op specialistische vormen van zorg en ondersteuning wordt voorkomen of beperkt. Specialistische ondersteuning kan gaan over individuele maatwerkvoorzieningen in het kader van de (jeugd)zorg, maar bijvoorbeeld ook over schulden, overlast, armoede, bijstand of schooluitval. Gelet op de extrinsieke waarde is deze richtinggevende notitie afgestemd op de doorontwikkeling van (de visie op) het sociaal domein.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Door de betrokkenheid van een groot aantal actoren en de samenhang met diverse beleidsterreinen (sociaal en fysiek) is een goede afbakening van belang. Vandaar dat in de notitie primair wordt gefocust op de welzijnsopgave als onderdeel van de Arnhemse Sociale Basis.

Participatie

Bij het tot stand komen van deze agenda zijn verschillende samenwerkingspartners betrokken. Er zijn acht wijkgesprekken gevoerd waaraan ook raads- en burgerleden hebben deelgenomen. Er is gesproken met de Adviesraad Sociaal Domein, met de sociale wijkteams, de Teams Leefomgeving en bijvoorbeeld met diverse bewonersorganisaties. We spraken met Praktische Zaken en de adviseurs van de Arnhemse AdviesBrigade. Ook is er nauw contact met verschillende buurthuizen in de stad. Door de coronacrisis zijn in de stad al diverse voorbeelden ontstaan die laten zien hoe de nieuwe beoogde samenwerking in de praktijk kan uitpakken. Bijvoorbeeld ten aanzien van de gezamenlijke inzet van het jongerenwerk door AM Support, Presikhaaf University, Rijnstad en Pactum Rijnside. Maar zeker ook door de vele vrijwilligers die zich hebben gemeld en die zelf initiatieven hebben genomen. VoorelkaarinArnhem (SWOA, MVT en Rijnstad) heeft deze beweging actief ondersteund. Ook tijdens de implementatie zullen wijkgesprekken worden gevoerd en blijft de participatie van bewoners en instellingen onverminderd van belang.

Financiën

In de Begroting 2020 - 2024 is besloten om meer focus aan te brengen in de te bereiken doelen en te behalen resultaten. In deze notitie zijn de richting en de uitgangspunten bepaald. Hiermee is de verwachting dat een besparing, door het effectiever inzetten van middelen, op bestaande welzijnssubsidies wordt gerealiseerd van € 200.000,- in 2021 en oplopend tot een structurele besparing van € 545.000,-

De welzijnsorganisaties zijn betrokken bij deze verandering en in de subsidiebeschikking 2020 is deze verandering aangekondigd. De welzijnsorganisaties zijn gevraagd zich voor te bereiden op deze verandering onder andere door met partners in de wijk samen te werken en te bezien waar dubbelingen zitten in de werkzaamheden en hun organisatie zo flexibel mogelijk in te richten en voor te sorteren op de gewenste beweging.

We gaan meer aan preventie doen, maar we gaan ook gerichter aan preventie werken. We willen een verschuiving van zorg naar welzijn, van maatwerkvoorzieningen naar algemene voorzieningen realiseren. We koppelen dit aan een projectmatige inzet van organisaties op het snijvlak van zorg en welzijn aan de hand van concrete afspraken over te bereiken resultaten. Wij werken daarbij integraal, wetende dat de kosten (investeren in preventie in het welzijnswerk) voor de baten (minder uitgaven aan maatwerkvoorzieningen in het sociaal domein) uitgaan. Met de preventieve inzet van algemene voorzieningen ontstaat financiële ruimte in het sociaal domein die deels kan worden ingezet om de inzet op preventie verder te versterken. Om deze beweging op gang te brengen en stimuleren stellen wij voor in de jaren 2021, 2022 en 2023 € 200.000, - vanuit de resterende middelen uit de bestemmingsreserve Transformatie zorg ter beschikking te stellen. In de bestemmingsreserve resteert in 2024 na deze besteding € 546.000,-.

We monitoren de preventieve inzet van algemene voorzieningen in plaats van maatwerkvoorzieningen alsook de realisatie van de besparingen op welzijn en maken inzichtelijk in welke mate deze worden gerealiseerd.

Uitvoering

Met de herijking wordt geïnvesteerd in een nieuwe manier van werken met inwoners en maatschappelijke organisaties die breder toegepast kan worden, bijvoorbeeld bij sport-, cultuur- en onderwijsactiviteiten in wijken, maar ook breder in het sociaal domein of het werken met subsidies en gesubsidieerde organisaties. Om die verbreding en verankering te borgen is het noodzakelijk dat verschillende onderdelen van de organisatie betrokken zijn bij de herijking. Daartoe zijn een ambtelijke stuurgroep en projectgroep opgezet.

De herijking moet uitgevoerd worden met ingang van 2021. Hiervoor is het nodig dat op de herijking wordt geanticipeerd in de te maken subsidieafspraken voor 2021. Partijen in de stad zijn de laatste jaren steeds via de subsidiebeschikking geïnformeerd over de veranderingen.

De aanpak is opgebouwd uit drie fases. De drie fases zijn niet hard van elkaar te scheiden, maar zijn wel te onderscheiden:
I. Richten: bepalen wat herijkt moet worden in en met de welzijnsopdracht. Wat willen we bereiken, welke beweging moet op gang worden gebracht?
II. Inrichten: bepalen hoe de herijking gerealiseerd kan worden. Wat is er nodig om de beoogde beweging in gang en voor elkaar te krijgen? Het gaat hierbij om het vaststellen van de uitgangspunten en het bepalen van de randvoorwaarden nodig voor implementatie.
III. Verrichten: het daadwerkelijk uitvoeren van de herijking.

Communicatie

In het voorjaar van 2020 zijn in verschillende wijken consultatiegesprekken gevoerd over datgene wat volgens inwoners en organisaties behouden moet blijven, de gewenste veranderingen en de randvoorwaarden voor de herijking. De sociale wijkteams, de Teams Leefomgeving, welzijnspartners in de stad en inwoners blijven intensief betrokken, ook bij de vervolgstappen.

We willen met deze richtinggevende notitie in de tweede helft van 2020 in gesprek gaan met uw raad en uw zienswijze en besluiten meenemen als opmaat voor de verdere inrichting en de implementatie richting 2021. In 2020 zijn er geen grotere veranderingen in de subsidieafspraken doorgevoerd. Onze partners zijn op de hoogte, onder andere via de beschikkingen en periodieke gesprekken.

De partners krijgen na besluitvorming door het college ook het raadsvoorstel toegezonden. Ook betrekken wij instellingen en bewoners actief bij de implementatie.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad
- Richtinggevende notitie Herijking welzijnsopdracht 'Samen werken aan een sterke sociale basis'

RAADSVOORSTEL

Besluit van

Zaaknummer 415959

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 7 juli 2020, nummer: 415969;

gelet op artikel 160 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De richtinggevende notitie Herijking welzijnsopdracht 'Samen werken aan een sterke sociale basis' vast te stellen..
2. Het financiëel effect zoals beschreven in de paragraaf Financiën te verwerken in Begroting 2021.

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

Herijking welzijnsopdracht

Samen werken aan een sterke sociale basis

Richtinggevende notitie

Bestuurlijke stuurgroep
Wethouder Martien Louwers
Wethouder Hans de Vroome

Ambtelijk stuurgroep
Marieke Zeilstra (Programmamanager Meedoen in Arnhem)
Marijn Willemen (Stedelijk manager Wijken)
Ellen Krabbenborg (Programmamanager Zorg Dichterbij)
Mathilde van der Kooij (Senior businesscontroller)

Versie 30 juni 2020

Samenvatting en beslispunten

Regie voeren over je eigen leven en problemen zo veel mogelijk in eigen kring oplossen. Dat is de laatste jaren inzet geweest van het beleid op het brede sociale domein. Een groeiende groep Arnhemmers redt dat echter niet helemaal alleen. Hun hulpbronnen lijken tekort te schieten. We zien in de wijken behoeften ontstaan waar we op een nieuwe manier mee om willen en moeten gaan. Een voorbeeld hiervan is de behoefte aan meer ontmoetingsplekken. We signaleren ook dat landelijk steeds meer aandacht komt voor het thema eenzaamheid, zowel bij ouderen als bij jongeren. Ook preventief jongerenwerk wint terrein. Het wordt ingezet om te voorkomen dat jongeren overlast veroorzaken maar bijvoorbeeld ook om te voorkomen dat zij zonder startkwalificatie school verlaten.

Het aantal kwetsbare ouderen dat een beroep doet op ondersteuning vanuit de Wmo neemt toe. Deels zou deze groep ook terecht kunnen bij laagdrempelige voorzieningen in onze wijken. Een laatste ontwikkeling die we zien is dat steeds nieuwe groepen mensen in Arnhem komen wonen als gevolg van migratie. Deze groepen hebben soms specifieke behoefte aan ondersteuning in hun buurt, dicht bij hun huis.

Bovengenoemde ontwikkelingen vragen om een herijking van het Arnhemse welzijnswerk. Deze notitie geeft richting aan deze herijking. We willen dit, veel meer dan nu het geval is, vanuit de behoeften in de wijken vormgeven. Zodat Arnhemmers die elkaar willen helpen dat goed kunnen doen en waar nodig worden ondersteund. Arnhemmers hebben hulp nodig dichtbij, in de eigen omgeving. Deze ondersteuning wordt geboden door vrijwilligers of welzijnswerkers die de buurt goed kennen. Organisaties werken met elkaar samen, voor en met de Arnhemmers.

Onder welzijnswerk verstaan wij de door de gemeente gesubsidieerde of via inkoop gefinancierde inzet, gericht op algemene voorzieningen die bijdragen aan een sterke sociale basis. Dit alles kan niet zonder de vele vrijwilligers die zich inzetten voor hun naasten en hun buurt. Wij willen hen helpen om dat te kunnen blijven doen.

Onder sociale basis verstaan wij het geheel van organisaties, diensten en voorzieningen die het mogelijk maken dat mensen in wijken, buurten, groepen, netwerken en gezinnen samen kunnen leven en participeren in Arnhem. Dit is een brede definitie waar veel onder valt. De sociale wijkteams vallen daar bijvoorbeeld ook onder. Maar ook sportverenigingen, zorgaanbieders, huisartsen, scholen, culturele instellingen en vele andere organisaties, diensten en voorzieningen maken hier onderdeel van uit.

Met de herijking brengen we meer focus aan in de opdracht aan het welzijnswerk door vast te stellen:

- wat de Arnhemse opgave is voor de sociale basis: wat is onze ambitie?
- wat dat betekent voor het welzijnswerk: wat zijn de inhoudelijke thema's waarop het welzijnswerk zich binnen de sociale basis moet richten?
- wat de uitgangspunten zijn voor de Arnhemse manier van werken: hoe willen we dat het welzijnswerk werkt en samenwerkt?

- wat de sturingsprincipes zijn voor de uitvoering van het welzijnswerk: hoe komen we waar we willen zijn?
- wat de financiële kaders zijn van het welzijnswerk: wat is het budget voor welzijnswerk?

Op deze manier zetten we een beweging in die leidt tot de herijking van het welzijnswerk. De richting die we hieraan geven en de uitgangspunten die we daarbij formuleren kunnen een bredere uitstraling hebben en ervoor zorgen dat er een bredere beweging komt in de totale Arnhemse sociale basis. De primaire focus is dit echter op dit moment nog niet. De samenwerking vanuit het welzijnswerk met andere onderdelen van de sociale basis, met name de sociale wijkteams en de teams leefomgeving, komt wel nadrukkelijk terug in de notitie.

Uit de richtinggevende notitie vloeien de volgende beslispunten voort:

1. Vaststellen dat aan het welzijnswerk twee waarden ten grondslag liggen: de intrinsieke waarde (de sociale basis als zelfstandige waarde) en de extrinsieke waarde (preventie geboden binnen de sociale basis ten dienste van de transformatie van het sociaal domein).
2. Vaststellen dat de ambitie luidt: samen zorgen we voor een sterke sociale basis waarin iedereen zoveel als mogelijk gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en om mee te doen en waarin met preventie het beroep op zorg wordt voorkomen.
3. Vaststellen dat het welzijnswerk zich moet richten op de volgende inhoudelijke thema's:
    - Opgroeien en opvoeden;
    - Maatschappelijke verbinding (ontmoeten, eenzaamheid voorkomen, leefbaarheid, voorkomen overlast, bewonersondersteuning, vrijwilligersondersteuning);
    - Zelf- en samenredzaamheid (lichte vormen van begeleiding en ondersteuning, mantelzorg en informele zorg, langer thuis wonen en financiële kwetsbaarheid);
    - Specifieke thema's en actuele ontwikkelingen (zoals seksuele diversiteit en dementie).
4. Vaststellen van de volgende uitgangspunten voor de Arnhemse manier van werken (de uitgangspunten worden in de notitie toegelicht):
    a. We werken opgavegericht: het welzijnswerk een versterking is van de sociale basis.
    b. We zetten in op meer sociaal makelaarschap.
    c. We stellen de behoeften van bewoners centraal.
    d. We vinden lichte vormen van begeleiding en ondersteuning van belang voor onze inwoners.
    e. We werken met oog voor de omgeving.
    f. We zetten maximaal in op ondersteuning van vrijwilligers en ondersteuning van mantelzorgers.
    g. We werken vanuit de wijken: wijkgericht werken is het uitgangspunt voor alle organisaties in de sociale basis.
    h. We komen samen tot resultaten door te tellen en te vertellen.
    i. We zetten in op samenwerking op basis van partnerschap en we bieden ruimte voor innovatie.
5. Vaststellen van de sturingsprincipes voor de aansturing en uitvoering van het welzijnswerk:
    a. Voor de op het individu gerichte inzet zijn de sociale wijkteams leidend en voeren zij de regie. Hiervoor moet de samenwerking tussen de sociale

wijkteams en het welzijnswerk worden verbeterd waarbij de sociale wijkteams direct een beroep kunnen doen op expertise en capaciteit die wordt georganiseerd, vrijgemaakt en aangeboden door het welzijnswerk.

b. Voor de groepsgericht inzet is het welzijnswerk leidend en voeren de welzijnsorganisaties de regie. Het welzijnswerk en de sociale wijkteams werken samen bij het organiseren van algemene voorzieningen die nodig zijn om het beroep op maatwerkvoorzieningen te beperken.
c. Toetssteen voor alle subsidiëring van het welzijnswerk is de mate waarin invulling wordt gegeven aan de uitgangspunten voor de Arnhemse manier van werken, de mate waarin aan de Arnhemse opgave en thema's wordt bijgedragen alsook de mate waarin met andere nieuwe en bestaande initiatieven en organisaties wordt samengewerkt.

6. Vaststellen dat de middelen voor welzijn gerichter ingezet gaan worden waardoor efficiënter gewerkt gaat worden en de in de Begroting 2020-2024 vastgestelde besparing op bestaande welzijnssubsidies wordt gerealiseerd van € 200.000, - in 2021, oplopend tot een structurele besparing van € 545.000, -. We vragen partijen om samen te werken en om te bezien waar overlappingen zitten in de werkzaamheden. Via de wijken halen we op waar deze bezuinigingen gerealiseerd kunnen worden.
7. Vaststellen dat de herijking moet leiden tot het meer gebruik maken van algemene voorzieningen in plaats van maatwerkvoorzieningen en dat deze gerichte inzet op preventie financieel mogelijk wordt gemaakt door hiervoor in de jaren 2021, 2022 en 2023 € 200.000 vanuit de middelen uit de bestemmingsreserve Transformatie zorg ter beschikking te stellen.
8. We monitoren de preventieve inzet van algemene voorzieningen in plaats van maatwerkvoorzieningen alsook de realisatie van de besparingen op welzijn en maken inzichtelijk in welke mate deze besparingen worden gerealiseerd.

Inhoud

Samenvatting en beslispunten 2
Inhoud 4
1. Inleiding 6
Waarom herijken? 6
Definities en focus: herijking gaat over het welzijnswerk binnen de sociale basis 7
Coronacrisis 7
Aanpak herijking 8
2. De Arnhemse inzet 9
Waar en voor wie we het doen 9
De thema's waaraan het welzijnswerk moet bijdragen 10
Opgroeien en opvoeden 11
Maatschappelijke verbinding 11
Zelf- en samenredzaamheid 13
Specifieke thema's en actuele ontwikkelingen 14
3. Uitgangspunten voor de Arnhemse manier van werken 15
Opgavegericht werken, het welzijnswerk is er ter versterking van de sociale basis 15
Meer sociaal makelaarschap 15
Behoeften bewoners centraal stellen 16
Lichte vormen van begeleiding en ondersteuning zijn nodig 16
Oog voor de omgeving 16
Ondersteuning van vrijwilligers en ondersteuning van mantelzorgers nieuwe stijl 17
Wijkgericht 17
Resultaten tellen en vertellen: leren en ontwikkelen 18
Partnerschap en innovatie 19
4. Sturingsprincipes: hoe we komen waar we willen zijn 20
De sturingsprincipes 20
Op het individu gerichte inzet 21
Groepsgerichte inzet 22
Partnerschap en innovatie 23
Toetssteen voor subsidiëring 23
5. Financiën 25
Welzijnswerk en de begroting 25
Huidige en toekomstige samenstelling budget 25
Financiële ontwikkelingen 27

6. Vervolgstappen....28
Implementatie....28
Aanhaken bij lopende trajecten....29

1. Inleiding

Waarom herijken?
In de meerjarenprogrammabegroting is opgenomen dat in 2020 het welzijnswerk wordt herijkt. Het doel van de herijking is om meer richting te geven aan het welzijnswerk in onze stad en in de wijken en daarmee een beweging op gang te brengen die de uitvoering van het welzijnswerk versterkt. We willen zo slim mogelijk combinaties van functies en voorzieningen realiseren voor de inwoners in onze wijken.

Aan de herijking van het welzijnswerk binnen de sociale basis liggen twee waarden ten grondslag.

Intrinsieke waarde: een stevige sociale basis als zelfstandige waarde
In Arnhem is altijd al veel aandacht voor saamhorigheid en cohesie in de wijken. Er wordt gelukkig veel en goed werk verzet voor en met de inwoners van Arnhem. Dat gebeurt door veel vrijwilligers en grotere en kleinere organisaties die kinderen, jongeren, ouders en ouderen helpen met hun dagelijkse problemen. Het kan gaan om geldzaken, opvoeding en opgroeien, gezondheid, sport en spel, mantelzorgondersteuning, taalmaatjes of maaltijden voor ouderen. Ook worden er nieuwe en vernieuwende initiatieven opgestart door de inwoners zelf. In elke wijk zijn wel goede voorbeelden te noemen. Van vrijwilligers die buurthuizen zelfstandig draaiend houden tot buurtbewoners die activiteiten voor hun buurt organiseren. Het welzijnswerk heeft daarmee een intrinsieke waarde. Mensen willen elkaar ontmoeten, elkaar helpen, samen dingen ondernemen in of buiten de wijk, eenzaamheid tegengaan en meedoen in de stad. Een goede sociale basis heeft niet alleen voor een individuele inwoner meerwaarde, maar dus ook voor de buurt en de wijk waarin iemand leeft.

Extrinsieke waarde: preventie
De transformatie in het sociaal domein maakt dat de gemeente verantwoordelijk is geworden voor het bieden van passende zorg. Het gaat daarbij primair om lichte vormen van begeleiding en ondersteuning. Alleen waar dit echt noodzakelijk is worden zwaardere vormen ingezet. Het liefst zijn wij problemen voor. Welzijnswerk speelt hierbij een steeds belangrijkere rol. Met een goede sociale basis kan worden voorkomen dat problemen van inwoners verergeren en kan hulp dichterbij hen worden georganiseerd. Het welzijnswerk heeft daarmee een (extrinsieke) waarde waarmee een beroep op specialistische vormen van zorg en ondersteuning wordt voorkomen of beperkt. Specialistische ondersteuning kan gaan over individuele maatwerkvoorzieningen in het kader van de (jeugd)zorg, maar bijvoorbeeld ook over schulden,

overlast, armoede, bijstand of schooluitval. Gelet op de extrinsieke waarde is deze richtinggevende notitie afgestemd op de doorontwikkeling van (de visie op) het sociaal domein.

Definities en focus: herijking gaat over het welzijnswerk binnen de sociale basis
Over definities in en over welzijnswerk en sociale basis kan lang gesproken worden zonder dat daaruit een eensluidende definitie voortvloeit. Toch is het nodig om aan te geven wat we verstaan onder sociale basis en welzijnswerk. Daarmee geven we ook aan waar deze richtinggevende notitie over gaat en waarover niet.

Onder welzijnswerk verstaan wij de door de gemeente (gesubsidieerde of via inkoop gefinancierde) inzet gericht op algemene voorzieningen die bijdraagt aan een sterke sociale basis en preventie. Deze inzet wordt gedaan voor en door vele vrijwilligers in de Arnhemse wijken. Organisaties ondersteunen de buurtinitiatieven, buurthuizen en vrijwilligers en de gemeente heeft verschillende subsidieregelingen om initiatieven actief te stimuleren. Het welzijnswerk maakt onderdeel uit van de sociale basis.

Onder sociale basis verstaan wij het geheel van organisaties, diensten en voorzieningen die het mogelijk maken dat mensen in wijken, buurten, groepen, netwerken en gezinnen samen kunnen leven en participeren in Arnhem. Dit is een brede definitie waar veel onder valt. De sociale wijkteams vallen daar bijvoorbeeld ook onder. Net als dat sportvoorzieningen, gezondheidsinstellingen, onderwijs, cultuur en vele andere organisaties, diensten en voorzieningen onderdeel uitmaken van en bijdragen aan de sociale basis.

Deze richtinggevende notitie is gericht op de herijking van het welzijnswerk binnen de sociale basis. De richting die we hieraan geven en de uitgangspunten die we daarbij formuleren kunnen wel een bredere uitstraling hebben en ervoor zorgen dat er een bredere beweging komt in de sociale basis. De primaire focus is dit echter op dit moment nog niet. De samenwerking vanuit het welzijnswerk met andere onderdelen van de sociale basis, vooral de sociale wijkteams en de teams leefomgeving, komt wel nadrukkelijk terug in de notitie. Hier is ook nog veel winst te behalen.

Coronacrisis
Deze richtinggevende notitie is gericht op de middellange en lange termijn. ‘In het nu’, op het moment van het schrijven van deze notitie speelt de coronacrisis. Deze is ingrijpend en bepaalt op dit moment ook de inzet van nu door het welzijnswerk. Daarbij zijn goede initiatieven te zien, zoals de samenwerking in het verband van www.voorelkaarinarnhem.nl en de gezamenlijke inzet vanuit jongerenwerkers en gemeentelijke handhavers en politie. Ook zien we in wijken hele mooie nieuwe initiatieven van burgers ontstaan. Juist dit soort initiatieven en

samenwerkingen sluiten aan op de beweging die we willen realiseren en zetten we door ook voor de middellange en lange termijn.

Aanpak herijking
De aanpak bouwen wij op vanuit drie fases.

I. Richten: bepalen wat herijkt moet worden in en met de welzijnsopdracht. Wat willen we bereiken? Welke beweging moet op gang worden gebracht?
   Resultaat: richtinggevende notitie ten behoeve van keuzes door de gemeenteraad
II. Inrichten: bepalen hoe de herijking gerealiseerd kan worden. Wat is er nodig om de beoogde beweging voor elkaar te krijgen? Het gaat hierbij om het vaststellen van de uitgangspunten en bepalen van de randvoorwaarden nodig voor implementatie.
   Resultaat: implementatieplan
III. Verrichten: het daadwerkelijk implementeren van de herijking en vertaling naar opdrachten voor partners in de stad.
   Resultaat: realisatie implementatieplan

Het resultaat van de eerste fase is deze richtinggevende notitie. In deze notitie geven we achtereenvolgens aan:

- wat de Arnhemse opgave is: waar doen we het voor en voor wie en op welke inhoudelijke thema's gaan we ons richten
- wat de uitgangspunten zijn voor de Arnhemse manier van werken
- wat op hoofdlijnen de sturingsprincipes zijn
- hoe de financiën eruit zien
- wat de vervolgstappen zijn.

Om tot de richtinggevende notitie te komen, hebben wij acht wijkgesprekken gevoerd in de gebieden Malburgen, Schuytgraaf-Elderveld, De Laar, Noord-Oost, RKV, Presikhaaf en Elden. Aan die gesprekken hebben actieve bewoners, initiatieven en organisaties deelgenomen. Ook is gesproken met partijen als Adviesraden sociaal domein, professionele organisaties in de stad (Rijnstad, SWOA, MEE, AM Support, MVT, Presikhaaf University, etc., de sociale wijkteams, Praktische Zaken, Ideeënmakelaars, Adviesbrigade) en met vertegenwoordigers van Arnhemse buurthuizen en andere initiatieven van buurtbewoners. De wijkgesprekken zijn ook door raadsleden bezocht.

2. De Arnhemse inzet

Bij het geven van richting aan het welzijnswerk in de sociale basis hoort het formuleren van de Arnhemse opgave voor de sociale basis: waar doen we het voor en voor wie? Daarna gaan we in op wat dat betekent voor het welzijnswerk: wat zijn de inhoudelijke thema's waarop het welzijnswerk zich binnen de sociale basis moet richten.

Waar en voor wie we het doen
Wij willen samen zorgen voor een sterke sociale basis waarin iedereen zoveel als mogelijk gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en om mee te doen. Door Arnhemmers te stimuleren en waar nodig faciliteren bij het organiseren van activiteiten voor hun buurt, bouwen we samen aan een sterke sociale basis. We versterken de saamhorigheid tussen inwoners, dat mensen naar elkaar omkijken voor elkaar klaarstaan. Door Arnhemmers op tijd met activiteiten en voorzieningen een duwtje in de rug te geven en een helpende hand te reiken, voorkomen we samen met hen dat ze in de problemen komen of dat hun problemen groter worden.

Bij het inzetten van schaarse middelen doen wij dit in eerste instantie voor de Arnhemmers die de hulp het hardste nodig hebben. Het gaat dan om kwetsbare kinderen, jongeren en ouderen. Maar ook specifieke kwetsbare groepen, denk aan ggz-problematiek in wijken, waarbij steeds meer zorg thuis wordt geboden en vaker een beroep wordt gedaan op welzijnswerk. Volwassenen worden waar nodig ondersteund vanuit het sociaal domein, bijvoorbeeld met activering naar werk, schuldhulpverlening en een uitkering. De inzet vanuit de sociale basis moet daarop goed worden afgestemd. Net zoals de samenwerking moet worden gezocht met andere leefdomeinen als sport en cultuur[1].

Het versterken van de sociale basis doen we niet alleen als gemeente. De gemeente is een van de actoren in het speelveld van de sociale basis. Veel vrijwilligers zetten zich in voor hun buurt en andere inwoners. Zonder hen kan de sociale basis niet worden versterkt. De herijking is er dus ook nadrukkelijk op gericht om hen te stimuleren, te faciliteren en te helpen. Dit sluit naadloos aan op de intrinsieke waarde van het welzijnswerk. Welzijnswerk gaat om inclusief samenleven, maatschappelijk verbinden en sociale cohesie. We willen met elkaar realiseren dat de sociale kwaliteit in onze wijken zo hoog mogelijk is[2]. Dat degene die hulp nodig heeft,

[1] Deze richtinggevende notitie richt zich, zoals in de inleiding aangegeven, op de inzet van het welzijnswerk binnen de sociale basis.

[2] Sociale Kwaliteit voor een sterke Sociale Basis. Lisbeth Verharen, Meike Heessels, Carinda Jansen, Judith Wolf, december 2019, Hogeschool Arnhem Nijmegen Sociale kwaliteit is de mate waarin mensen mogelijkheden hebben om te participeren in sociale relaties op een manier die hun welzijn, capaciteiten en individueel potentieel verbetert (https://socialquality.org/about-iasq/iasq-basics/). Sociale kwaliteit maakt dat mensen hun potentieel kunnen benutten, zichzelf kunnen realiseren en zodoende ook hun bijdrage kunnen leveren aan het collectief: aan hun sociaal netwerk, de buurt, het dorp, de samenleving. Sociale kwaliteit ontstaat wanneer op het niveau van de samenleving is voldaan aan vier conditionele voorwaarden: sociaaleconomische zekerheid, sociale inclusie, sociale cohesie en sociale empowerment (Philips, 2011; Wolf, 2016; www.socialquality.org/theory/).

geholpen wordt. Dat degene die zich in wil zetten voor de samenleving, dat goed kan doen. Daarom werken wij en de gesubsidieerde organisaties nauw met de vele vrijwilligersinitiatieven samen en helpen hen waar nodig, zodat zij hun goede werk kunnen blijven doen en de maatschappelijke netwerken in de buurten sterk blijven. Een bredere en nauwere samenwerking met professionele organisaties, zoals de sociale wijkteams, zorgaanbieders, onderwijs etc. is hierbij van belang. Samen doen betekent ook dat het in de sociale basis gaat om bijvoorbeeld de jongere én zijn ouders en school en om de oudere én zijn kinderen en huisarts. Je kunt een jongere of oudere alleen maar helpen als je haar of zijn omgeving daarbij betrekt.

Sommige wijken kennen complexe sociaalmaatschappelijke problemen: werk, onderwijs, jongeren, veiligheid, ondermijning, zorg en wonen hebben allemaal, integraal, extra aandacht nodig. In Arnhem zijn dit vooral wijken aan de zuid- en oostkant van de stad. Deze wijken kennen vergeleken met de rest van de stad en regio maar ook landelijk gezien een hogere werkloosheid, een lager opleidingsniveau, kinderarmoede, radicalisering en een grotere gevoeligheid voor ondermijnende criminaliteit. Juist ook in deze wijken is te zien dat er veel behoefte is aan zorg en aan investeringen in de sociale basis. Het versterken van de sociale basis levert een belangrijke bijdrage aan het versterken van deze wijken. Maar alleen inzetten vanuit welzijnswerk is niet voldoende. Wij zoeken daarom de samenwerking en organiseren de samenhang met andere beleidsdomeinen. Door bijvoorbeeld aan te haken op de woondeal en door de inzet vanuit de sociale basis hand in hand te laten gaan met nieuwe woningbouwplannen en de verduurzamingsopgave. En met zorgaanbieders en ziektekostenverzekeraars te kijken hoe we preventiever kunnen werken en grotere problemen kunnen voorkomen.

De thema’s waaraan het welzijnswerk moet bijdragen

In deze paragraaf geven we aan wat de inhoudelijke thema’s zijn waarop het welzijnswerk zich in de sociale basis moet richten. Daarvoor hebben wij gesprekken gevoerd in de wijken met bewoners, organisaties en initiatieven. Ook hebben we gesproken met professionals en hun organisaties en met interne, gemeentelijke collega’s. Daaruit vloeien thema’s voort waaraan het welzijnswerk moet bijdragen. We beschrijven in deze notitie op hoofdlijnen wat onder deze thema’s wordt verstaan.

De thema’s krijgen verder handen en voeten in samenspraak met onze partners: in de uitvoering op wijkniveau. Met hen werken we in 2020 verder uit wat de inhoud van het thema is, wat binnen het thema belangrijk is en wat we willen bereiken. De thema’s en de themagesprekken zijn structurerend voor de subsidieafspraken richting 2021 en verder. Op

wijkniveau worden subsidieafspraken gemaakt over wat prioriteit heeft en wat concreet moet worden bijgedragen aan de thema's. Voor een deel zijn de thema's al opgenomen in wijkprogramma's en in samenwerking ontwikkeld. Een gezamenlijke taal is in Arnhem echt van belang voor het welzijnswerk en breder voor de hele sociale basis.

De thema's zijn:

- Opgroeien en opvoeden
- Maatschappelijke verbinding
- Zelf- en samenredzaamheid
- Specifieke thema's en actuele ontwikkelingen

Hieronder geven we aan waar de inzet binnen elk thema op is gericht. Daarmee geven we aan wat onze ambitie is. Deze ambitie moet verder worden uitgewerkt en geconcretiseerd op wijkniveau. Voor een deel is dat in de uitvoeringspraktijk overigens ook al gebeurd.

Opgroeien en opvoeden
Gericht op het zoveel als mogelijk bieden van gelijkwaardige kansen op ontwikkelen en meedoen voor kinderen en jongeren. Als we ons richten op hen en hun toekomst, kunnen we latere problemen voorkomen. Onze gemeenschappelijke inzet zorgt daarmee voor het grootste resultaat. Met opzet spreken wij over opgroeien en opvoeden. Het gaat er namelijk om dat het welzijnswerk niet alleen is gericht op het kind of de jongere, maar juist ook op haar of zijn omgeving: ouders, school, straat, sport. Een goede afstemming en samenwerking tussen bijvoorbeeld kind- en jongerenwerk (denk aan Rijnstad, AM Support en Presikhaaf University), sport (denk aan Sportbedrijf en Jeugdfonds Sport & Cultuur Arnhem), onderwijs (denk aan PAS-VVE) en jeugd(gezondheids)zorg (denk aan VGGM-Kansrijke Start, huisartsen en zorgaanbieders) is daarom van belang bij het bieden van gelijkwaardige kansen op ontwikkelen en meedoen. Het gaat hierbij ook om het kennen van de online leefwereld. Deze is voor veel kinderen en jongeren net zo belangrijk als de straat. Online jongerenwerk maakt daarom onderdeel uit van onze aanpak. Ook zijn jongeren vaak mantelzorger. Als het gaat om mantelzorgondersteuning verdienen zij specifieke aandacht.

Maatschappelijke verbinding
Gericht op het stimuleren en faciliteren van maatschappelijke verbinding in de wijken en buurten. Een goede sociale basis heeft niet alleen voor een individuele inwoner meerwaarde, maar ook voor de buurt en de wijk waarin iemand leeft. Een combinatie van een goede fysieke en sociale omgeving zorgt voor maatschappelijke verbinding. Dat mensen elkaar kennen, herkennen en erkennen. Elkaar opzoeken en bezoeken, samen leven in hun buurt. Maatschappelijke verbinding gaat over saamhorigheid, onderling vertrouwen en participatie in

de buurt. Maatschappelijke verbinding is een breed thema. Hieronder hangen de volgende deelthema's.

- *Ontmoeten en ontmoetingsplekken*
  Gericht op het mogelijk maken van ontmoeten en creëren van ontmoetingsplekken. Enerzijds gaat het over buurthuizen die een belangrijke ontmoetingsfunctie hebben, maar het is ook gericht op ontmoeten tussen generaties en tussen mantelzorgers (lotgenotencontact). Om ontmoeten mogelijk te maken, investeert de gemeente in fysieke basisvoorzieningen in de wijken zoals buurthuizen. Ook wordt onderzocht hoe de bestaande voorzieningen gemakkelijker en beter kunnen worden benut en hoe eventuele nieuwe voorzieningen aansluiten op de bestaande voorzieningen. Hiervoor is het nodig een integraal accommodatiebeleid te ontwikkelen dat geldt voor alle soorten accommodaties inclusief de MFC's.
- *Eenzaamheid*
  Gericht op het tegengaan van eenzaamheid en sociaal isolement bij zowel ouderen als bij jongeren. De aanpak eenzaamheid is een belangrijk speerpunt van het Rijk en van het Arnhems college. In 2019 is daartoe een uitvoeringsplan opgesteld en in 2020 starten we met een communicatiecampagne, een wijkgerichte aanpak en een opzet voor monitoring. Hiervoor werken we samen met het Ministerie van VWS en met de organisaties en initiatieven in de wijken.
- *Leefbaarheid en overlast*
  Gericht op het verbeteren van de leefbaarheid en het voorkomen van overlast. In sommige van onze buurten staat de leefbaarheid onder druk. De veiligheidsinzet van politie en gemeente moet de leefbaarheid in de buurten verbeteren. Vanuit het welzijnswerk moet met deze en andere partijen worden samengewerkt. Leefbaarheid gaat ook over jezelf thuis voelen in je wijk, samenleven en het overbruggen van spanningen tussen bewoners, tussen generaties, tussen leefstijlen. De intrinsieke waarde van het welzijnswerk komt binnen dit deelthema sterk tot uiting. De inrichting van de openbare ruimte kan samenleven en verbinding bevorderen. Daarom denken wij mee bij fysieke ingrepen in wijken.
- *Bewonersondersteuning*
  Gericht op het faciliteren en stimuleren van actieve bewoners. Bewoners en bewonersgroepen worden ondersteund door het welzijnswerk. Bewonersondersteuners en opbouwwerkers in de wijken geven informatie en advies aan bewoners en helpen bij het oprichten van een bewonersgroep of werkgroep. Zij ondersteunen het realiseren van plannen, organiseren van bijeenkomsten of de uitvoering van een activiteit. Daarmee stimuleren wij bewoners om actief te worden en zich mede verantwoordelijk te voelen voor hun wijk. Ook helpen wij groepen en individuele burgers op deze manier met het vergroten van hun zelfredzaamheid, eigen verantwoordelijkheid en zelf oplossend vermogen. Tegelijkertijd verbeteren wij de samenwerking tussen organisaties die werken ten behoeve van de wijkbewoners doordat we hen stimuleren om dit gezamenlijk op te pakken.
- *Vrijwilligersondersteuning*

Gericht op het faciliteren en stimuleren van vrijwilligers. Zonder die vele vrijwilligers is er geen sociale basis. De vrijwilligers(organisaties) verdienen daarom ondersteuning. De manier waarop vrijwilligers actief willen zijn, verandert. Niet iedereen kan of wil in een bestuur van een organisatie zitten, maar mensen willen zich wel op projectbasis inzetten voor de buurt. Organisaties en initiatieven merken dat en spelen daarop in. De manier waarop wij de ondersteuning van vrijwilligers vormgeven, moet met deze ontwikkelingen meebewegen en de werkwijze daarop aanpassen. Met Burgerkracht hebben we hierbij ervaring opgedaan en ontstaat een sociale infrastructuur van burgerinitiatieven die gericht zijn op ‘Burgers steunen Burgers’.

Zelf- en samenredzaamheid

Gericht op het versterken van de zelf- en samenredzaamheid waardoor het beroep op maatwerkvoorzieningen in het sociaal domein wordt beperkt. De transformatie in het sociaal domein maakt dat de gemeente verantwoordelijk is voor het bieden van passende zorg (lichte vormen van begeleiding en ondersteuning waar mogelijk, zwaardere vormen waar nodig). Het liefst zijn wij problemen voor. Daarom zetten wij stevig in op het versterken van de zelf- en samenredzaamheid. Dit doen we door:

- *Lichte vormen van begeleiding en ondersteuning*
  Gericht op het inzetten van lichte vormen van begeleiding en ondersteuning zodat het beroep op specialistische vormen van zorg en ondersteuning zoveel als mogelijk wordt voorkomen of beperkt. Met de herijking versterken wij de samenwerking en de wisselwerking tussen de sociale wijkteams en het welzijnswerk. In het kader van dit deelthema zoeken wij nadrukkelijk de verbinding op met de doorontwikkeling van de visie op het sociaal domein.
- *Mantelzorg en informele zorg*
  Gericht op het faciliteren en stimuleren van mantelzorg en informele zorg. Arnhemmers zorgen vaak voor hun geliefden, voor familie, voor buren. Deze informele zorg is van groot belang voor de Arnhemmers die hulp nodig hebben en het helpt bij het beperken van het beroep op maatwerkvoorzieningen. Daarom willen wij informele zorg stimuleren en helpen waar dat kan. Niet alleen door informele zorgverleners direct te ondersteunen, maar ook door bijvoorbeeld de professionele zorgverleners en de sociale wijkteams te helpen bij de manier waarop je het beste met informele zorg om kunt gaan. Mantelzorgers en informele zorg verdienen een expliciete ‘plek’ aan de zorgtafel.
- *Langer thuis wonen*
  Het streven is om mensen zo lang mogelijk thuis te laten wonen. In hun eigen woning en buurt. Dat vergt wat van de woningen die worden gebouwd, maar ook van de sociaalmaatschappelijke netwerken en ondersteuning die in wijken wordt geboden. Vanuit het beleidsdomein wonen wordt hierop ingezet. Wij zorgen ervoor dat door het welzijnswerk op die inzet wordt aangesloten en dat het welzijnswerk helpt bij het realiseren van dit streven.
- *Financiële kwetsbaarheid*

Gericht op het beperken van de financiële kwetsbaarheid. Schulden en armoede beperken kinderen, jongeren en ouderen in hun mogelijkheden om zich te ontwikkelen. Vanuit het welzijnswerk kunnen deze beperkingen niet financieel worden weggenomen. Wel laten we het welzijnswerk inzetten op het voorkomen van financiële kwetsbaarheid. Hoe ga je om met geld, hoe voorkom je schulden, hoe ga je om met rekeningen die binnenkomen die je niet snapt of die je vanwege laaggeletterdheid niet goed kunt lezen, hoe regel je je financiën als je begint te dementeren?

Specifieke thema's en actuele ontwikkelingen

Ruimte moet blijven voor specifieke thema's waarop door het welzijnswerk op moeten worden ingespeeld, zoals seksuele diversiteit[3] en actuele ontwikkelingen als het gaat om ggz-problematiek in de wijken en dementie. De vraag is wel of deze aandacht afzonderlijk moet worden georganiseerd of dat deze specifieke thema's en actuele ontwikkelingen integraal in samenwerking kunnen worden opgepakt.

[3] Voor het thema seksuele diversiteit is in 2020 een separate uitvoeringsagenda opgesteld, juni 2020

3. Uitgangspunten voor de Arnhemse manier van werken

Onderstaande uitgangspunten geven richting aan de herijking en bieden de basis voor de subsidiëring ten behoeve van het welzijnswerk. Daar waar in het vorige hoofdstuk de inhoudelijke thema's centraal stonden, staat in dit hoofdstuk de manier van werken centraal. De uitgangspunten zijn gebaseerd op de gesprekken die in de wijken zijn gevoerd, op gesprekken met professionals, organisaties en interne experts.

Opgavegericht werken, het welzijnswerk is er ter versterking van de sociale basis
Dit is niet eens zozeer een uitgangspunt, maar geeft veeleer aan hoe we tegen het welzijnswerk aankijken. Daaruit spreekt dat het ons niet gaat om de gemeente en de gesubsidieerde organisaties, maar om wat wij gezamenlijk met de Arnhemmers en gesubsidieerde organisaties bereiken bij het versterken van de sociale basis. Waarom wij het doen en wat wij doen, is belangrijker dan wie het doet.

Meer sociaal makelaarschap
Er zijn veel initiatieven en organisaties actief in onze wijken. In de wijkgesprekken wordt vaak de behoefte aan verbinding uitgesproken. De grote diversiteit aan initiatieven, organisaties en activiteiten vanuit de Arnhemse samenleving wordt gewaardeerd en willen we behouden. De keerzijde van diversiteit is versnippering waardoor mensen van elkaar niet weten wat ze doen en waardoor kansen om elkaar te helpen worden gemist. Versnippering willen we in het vervolg voorkomen. Samenwerkende organisaties op het terrein van het jongerenwerk hebben bij de aanpak van de coronacrisis in het voorjaar van 2020 laten zien dat zij samen de regie kunnen pakken op nieuwe maatschappelijke vraagstukken (jongeren vanuit vertrouwen aanspreken op gedrag in het kader van de noodverordening).

Sociaal makelaarschap betekent dat de gesubsidieerde inzet wordt gericht op het bouwen en versterken van sociaalmaatschappelijke netwerken. Het vervullen van sociaal makelaarschap gaan wij als gemeente centraal stellen in de subsidievoorwaarden. Van grote welzijnsorganisaties verwachten wij dat zij als sociaal makelaar breder in wijken de sociaalmaatschappelijke netwerken versterken en zorgen voor verbinding. Van alle organisaties vragen wij dat zij samenwerken en zo samen een grotere toegevoegde waarde creëren. Elke subsidietoekenning gaat vergezeld van de verwachting dat samenwerking en partnerschap gezocht moet worden met de niet-professionele netwerkonderdelen. De precieze invulling gebeurt thema- en gebiedsafhankelijk, samen met bewoners uit de wijken.

Behoeften bewoners centraal stellen
Sterk samenhangend met het vorige uitgangspunt en aansluitend op de brede beweging in het sociaal domein (van ‘zorgen voor’ naar ‘zorgen dat’) zetten wij versterkt in op het helpen van inwoners, vrijwilligersorganisaties en initiatieven bij het organiseren van hun activiteiten. De behoeften van bewoners en bewonersorganisaties staan centraal voor professionele gesubsidieerde organisaties; zij staan naast de inwoners en helpen hen bij het organiseren van activiteiten, bij het bieden van hulp en ondersteuning. De gesubsidieerde inzet richt zich daarmee minder op zelf organiseren en meer op het helpen organiseren. Ook dit naar vermogen. Daarom zal het per initiatief kunnen verschillen welke hulp bij het organiseren en ontplooien van activiteiten nodig is.

Lichte vormen van begeleiding en ondersteuning zijn nodig
Lichte vormen van ondersteuning en begeleiding worden gemist in de wijken. Niet alleen door hen die dit nodig hebben, maar ook door de organisaties en vrijwilligers die hen helpen. Effect hiervan is dat er eerder en vaker een beroep wordt gedaan op zwaardere vormen van begeleiding en ondersteuning en dat mensen tussen wal en schip vallen. In de opdrachtverlening aan de sociale wijkteams zit de opdracht om lichte kortdurende ondersteuning te bieden. Door de grote hoeveelheid werk lukt het hen niet altijd om deze ondersteuning te bieden. Op dit moment lopen in twee wijken pilots waar de sociale wijkteams worden uitgebreid met de opdracht om zelf de lichte coaching en begeleiding te bieden in plaats van door te verwijzen. Door het welzijnswerk worden ook lichte vormen van ondersteuning en begeleiding geboden. Denk aan sociaal raadsliedenwerk, (een deel van het) kinder- en jongerenwerk, echtscheidingsbemiddeling, buurtbemiddeling, respijtzorg en dagbesteding. Zaak is deze inzet gericht op de individuele inwoner meer af te stemmen met de sociale wijkteams zodat de inwoners het beste in samenhang worden geholpen. Een goede samenwerking tussen de sociale wijkteams, het welzijnswerk en de teams leefomgeving is daarvoor van cruciaal belang en moet intensiever worden ingevuld. Dit vergt het expliciteren en vastleggen van afspraken over rollen, taken en bevoegdheden.

Oog voor de omgeving
Samen doen betekent de inzet richten op de omgeving van de Arnhemmers. De inzet van het welzijnswerk gebeurt niet zonder dat bijvoorbeeld een professional oog heeft voor de omgeving. Het gaat om de jongere én zijn ouders en school. Om de oudere én zijn kinderen en huisarts. We kijken op deze manier nadrukkelijk naar de sociale context waardoor we de maatschappelijke verbinding en sociaalmaatschappelijke netwerken versterken. Dit betekent niet dat een welzijnswerker (of sociaal werker) altijd alles zelf moet oppakken en oplossen. Wel verwachten wij van het welzijnswerk dat goed wordt gekeken kijken naar de omgeving van bijvoorbeeld het kind, dat ze het signaleren als er meer problemen lijken te zijn, het gesprek

daarover beginnen en het sociaalmaatschappelijk netwerk (zie het uitgangspunt over sociaal makelaarschap) benutten om de verbinding te leggen met een partner die kan helpen. Omgevingsgerichtheid geldt als uitgangspunt voor de gehele professionele inzet in het welzijnswerk en we dagen onze partners uit om aan te geven hoe ze hieraan invulling geven. Dit wordt vervolgens verwerkt in de subsidievoorwaarden. Oog voor de omgeving vatten wij ook zo op dat wij kijken naar en de samenwerking opzoeken met andere partijen dan het welzijnswerk die bijdragen aan de versterking van de sociale basis. Zeker waar het gaat om andere financiers, zoals Dullertsstichting, Leefbaarheidsalliantie van de Provincie, KNHeidemij, Oranjefonds, Rabobank, etc.

Ondersteuning van vrijwilligers en ondersteuning van mantelzorgers nieuwe stijl
De vrijwilliger en de mantelzorger van een aantal jaren geleden zijn niet de vrijwilliger en de mantelzorger van nu en van de toekomst. De ondersteuning zal mee moeten veranderen. Uitgangspunt daarbij is dat de ondersteuning zich sterker richt op de vraag naar ondersteuning van de vrijwilliger en mantelzorger zelf en de organisaties die met vrijwilligers werken. Een tweede uitgangspunt is dat de professionele organisaties in het sociaal domein en het welzijnswerk worden ondersteund bij de omgang met informele zorg en gewezen worden op het belang van informele zorg. Vrijwilligersondersteuning en mantelzorgondersteuning zijn in de wijken relevant, maar spelen allebei nadrukkelijk ook op stedelijk niveau. Over deze beide vormen van ondersteuning maken wij daarom ook, naast de wijkgerichte aanpak, stedelijke afspraken. Voor de mantelzorgondersteuning is het Mantelzorgakkoord stedelijk afgesloten en richtinggevend. Dit akkoord willen wij ook wijkgericht vertalen.

Wijkgericht
De gemeente Arnhem heeft als ambitie te willen sturen vanuit de leefwereld van inwoners. Niet alleen om weer burgers meer invloed te geven op een directe leefomgeving, maar ook om effectiever als gemeente de goede keuzes te maken in uitvoering. Wijksturing vindt plaats ‘van buiten naar binnen’: vraaggericht. De vierentwintig wijken van Arnhem zijn geclusterd in acht gebieden die elk een eigen wijkprogramma hebben, gebaseerd op wat er in die gebieden speelt en wat aansluit op de behoeften van de inwoners en andere stakeholders uit de wijk. In de wijkprogramma’s worden ook de thema’s en uitgangspunten uit de herijkingsnotitie geprioriteerd, uitgewerkt en geconcretiseerd. Thema's die in meerdere gebieden spelen worden stadsbreed gemaakt. Dit is een aanpak die al wordt toegepast en die we willen versterken. Juist de wijkprogramma’s willen we vanuit de wijkgerichte aanpak en met inbreng vanuit bewoners een belangrijke scharnier laten zijn bij het realiseren en uitvoeren van onze thema’s en uitgangspunten. Versterken van wat we al doen en van daaruit door ontwikkelen. Daarbij wordt nauw samengewerkt in de driehoek TLO’s, sociaal wijkteams en welzijnswerk.

Wijkgericht betekent ook dat wij onze inzet richten op die wijken die het het hardste nodig hebben. Dat gebeurt nu al bij de verdeling van de middelen over de gebieden. Daarbij verbinden wij de inzet van het welzijnswerk nadrukkelijker met andere beleidsdomeinen. Wijkgericht betekent niet dat alles alleen wijkgericht gebeurt. Bij sommige aspecten van het welzijnswerk ligt het juist voor de hand om ook stedelijk te functioneren en afspraken te maken. Eerder noemden we vrijwilligersondersteuning en mantelzorgondersteuning als voorbeelden hiervan. Ook de inzet van jongerenwerk in relatie tot voorkomen van overlast en middelengebruik is een voorbeeld.

Resultaten tellen en vertellen: leren en ontwikkelen

Wij gaan meer sturen op resultaten en niet op uren die zijn gemaakt. Dat begint met het in de subsidievoorwaarden maken van duidelijke afspraken over wat bereikt moet worden met het welzijnswerk ter versterking van de sociale basis. Dit blijft complex door de vele externe factoren die van invloed kunnen zijn op het realiseren van maatschappelijke effecten en zal daarom niet van vandaag op morgen helemaal lukken. De gemeente is een van de actoren in het speelveld en niet altijd de aangewezen spelverdeler.

De ingezette beweging (input → output → outcome) wordt verder ontwikkeld met het in de wijkprogramma's formuleren van wat bereikt moet worden en het daarin uitwerken van de uitgangspunten (het fundament) die gelden voor het welzijnswerk. Bijvoorbeeld als het gaat om het betrekken van de omgeving van het kind en de jongere en het invullen van het sociaal makelaarschap.

Vervolgens is het van belang om met elkaar te volgen of het lukt, of de inzet leidt tot het gewenste resultaat. Niet alleen op het moment dat subsidies moeten worden verantwoord, maar ook tussentijds. Daarmee dwing je elkaar om het gesprek te voeren over wat we willen bereiken. En over wat we kunnen leren van wat we hebben gedaan. Welke interventies hebben gewerkt en waarom? Wat werkte niet, waarom niet en kan dat worden opgelost of moeten we het anders gaan doen?

Kwantitatieve en kwalitatieve resultaten spelen dus een rol: het gaat om 'tellen en vertellen'. Wij hebben daarbij onze partners nadrukkelijker aan te spreken op hun inzet en resultaten. Net als dat zij ons (de gemeente) kunnen aanspreken op het nakomen van onze afspraken. Elkaar aanspreken op resultaten en daarvan leren, vergt ook een verandering in houding en gedrag. Expliciteren van verwachtingen, niet alleen op papier maar ook in gesprek. Elkaar durven aanspreken op het wel of niet nakomen van afspraken. Maar ook nieuwsgierig zijn naar waarom iets wel of niet lukt, zodat daarvan kan worden geleerd.

Partnerschap en innovatie

Met de bestaande organisaties bouwen wij aan partnerschap om de herijking gerealiseerd te krijgen. Dat vergt wel van alle betrokken partijen dat ze meegaan in de beweging en daadwerkelijk komen tot verandering. Alleen zo komen we tot een sterkere sociale basis. Tegelijkertijd willen we ruimte bieden aan innovaties en nieuwe initiatieven. Dit willen we doen door hiervoor financiële ruimte vrij te houden.

De afgelopen jaren hebben zich innovaties en nieuwe initiatieven en organisaties aangediend die zich inmiddels hebben bewezen en die ook in aanmerking komen voor meerjarige subsidie. Daarvoor blijven wij de ruimte geven. Wij richten ons bij de subsidiëring op die organisaties die in Arnhem geworteld en actief zijn, zowel op relatief nieuwe organisaties als op bestaande organisaties.

De diversiteit aan subsidiepartners wordt hierdoor alleen maar groter en dat is een verrijking. De keerzijde is dat inwoners en professionals soms door de bomen het bos niet meer zien en dat er overlap in activiteiten ontstaat. Met het vergroten van de diversiteit willen we daarom tegelijkertijd de samenwerking tussen subsidiepartners en met bewoners en burgernetwerken versterken. Het doel is: meer samenhang en herkenbaarheid van het ondersteuningsaanbod. Aan subsidies verbinden wij daarom de voorwaarde dat in samenwerking wordt opgetreden. Wij kijken daarbij naar mogelijkheden om gezamenlijke organisaties te subsidiëren in plaats van afzonderlijk subsidies te verstrekken.

4. Sturingsprincipes: hoe we komen waar we willen zijn

De sturingsprincipes

Om ervoor te zorgen dat de uitgangspunten in de praktijk tot uitwerking komen en dat we daarmee daadwerkelijk invulling geven aan de inhoudelijke thema's, is het nodig aan te geven hoe we invulling geven aan onze verantwoordelijkheid: hoe komen we waar we willen zijn? Dit doen we op hoofdlijnen door het formuleren van sturingsprincipes voor het welzijnswerk binnen de sociale basis.

Binnen die inzet zijn twee vormen te onderscheiden:

A. Op het individu gerichte inzet: deze inzet is bedoeld voor individuele Arnhemmers, hun gezin of directe omgeving. Denk aan sociaal raadslieden, (deel van het) kinder- en jongerenwerk, (deel van het) mantelzorgondersteuning, echtscheidingsbemiddeling, respijtzorg, dagbesteding etc.
B. Een groepsgerichte inzet: deze inzet is bedoeld voor grotere groepen en is vaak collectief van aard. Denk aan bewonersondersteuning, (deel van het) kinder- en jongerenwerk, (deel van de) mantelzorgondersteuning, vrijwilligersondersteuning etc.

De sturingsprincipes voor deze vormen zijn:

a. Voor de op het individu gerichte inzet zijn de sociale wijkteams leidend en voeren zij de regie. Hiervoor moet de samenwerking tussen de sociale wijkteams en het welzijnswerk worden verbeterd waarbij de sociale wijkteams direct een beroep kunnen doen op expertise en capaciteit die wordt georganiseerd, vrijgemaakt en aangeboden door het welzijnswerk.
b. Voor de groepsgericht inzet is het welzijnswerk leidend en voeren zij de regie. Het welzijnswerk en de sociale wijkteams werken samen bij het organiseren van algemene voorzieningen die nodig zijn om het beroep op maatwerkvoorzieningen te beperken.
c. Toetssteen voor alle subsidiëring van het welzijnswerk is de mate waarin invulling wordt gegeven aan de uitgangspunten voor de Arnhemse manier van werken, de mate waarin aan de Arnhemse opgave en thema's wordt bijgedragen alsook de mate waarin met andere nieuwe en bestaande initiatieven en organisaties wordt samengewerkt.

Deze sturingsprincipes lichten we nader toe in de hiernavolgende paragrafen. In de uitvoering wordt deze manier van werken verder uitgewerkt in samenspraak met partners.

Op het individu gerichte inzet
De op het individu gericht inzet hangt samen met wat wij eerder de extrinsieke waarde van het welzijnswerk noemden. Het liefst zijn wij problemen voor en helpen wij Arnhemmers zo dichtbij en licht mogelijk. Daarom zetten wij stevig in op het bieden van lichte vormen van begeleiding en ondersteuning dichtbij mensen en hun leefomgeving. Sociaal werk speelt daarbij een belangrijke rol met de op het individu gerichte inzet.

Voor deze vormen van sociaal werk is het van belang de samenwerking van het welzijnswerk met de toegang tot het sociaal domein te versterken. De sociale wijkcoaches wegen af welke hulp iemand nodig heeft en voert de regie op de casussen in het sociaal domein. Daarbij moet de link met bijvoorbeeld het kinder- en jongerenwerk en het ouderenwerk worden versterkt. Dat gebeurt op dit moment nog niet voldoende. Daarom willen we de samenwerking tussen de sociale wijkteams en het welzijnswerk versterken ten aanzien van de inzet die is bedoeld voor individuele Arnhemmers, hun gezin of directe omgeving.
Dit bekent dat door het welzijnswerk expertise en capaciteit wordt georganiseerd en aangeboden die ingezet wordt samen met de sociale wijkteams ten behoeve van lichte vormen van individuele begeleiding en ondersteuning. Als een coach bijvoorbeeld ziet dat een ouderenwerker een oudere goed kan helpen, heeft SWOA die beschikbaar en brengt de coach de oudere in contact met de ouderenwerker. Overigens hebben de sociaal wijkteams binnen deze samenwerking de verantwoordelijkheid om aan te geven welke maatwerkvoorzieningen goed omgezet kunnen worden tot algemene voorzieningen die door het welzijnswerk worden opgezet en uitgevoerd.

Met deze aanpak en dit samenspel tussen sociaal wijkteams en het welzijnswerk dragen we op een fundamentele manier bij aan de transformatie in het sociaal domein: het beperken van het beroep op maatwerkvoorzieningen. We versterken de ketensamenwerking tussen welzijnswerk, sociale wijkteams, professionele organisaties en de vrijwilligersorganisaties. Daarmee zorgen wij ervoor dat Arnhemmers die het nodig hebben, gebruik kunnen maken van lichte vormen van begeleiding en ondersteuning dichtbij hen in de buurt. Binnen de samenwerking die op deze manier wordt versterkt, verdienen mantelzorgers een ‘plek aan tafel’. Zij dragen wezenlijk bij aan de hulp en ondersteuning van hun naasten.

Om het samenspel te organiseren zijn samenwerkingsafspraken nodig tussen sociaal wijkteams, de gesubsidieerde organisaties en de gemeente (Teams Leefomgeving en 'kernorganisatie') over rollen, taken en bevoegdheden die geborgd worden in de

subsidievoorwaarden en opdrachtverstrekking. Hierbij hoort het maken van afspraken over één regievoerder voor een inwoner die met meerdere partijen te maken kan krijgen. Dat hoeft niet per sé de wijkcoach te zijn, dat kan ook een welzijnswerker zijn.

Een goede samenwerking vergt dat samen informatie wordt gedeeld en geduid (monitoring en evaluatie). Dat manieren van werken op elkaar worden afgestemd en ketensamenwerking plaatsvindt. In overleg met hen werken we deze werkwijze verder uit en maken we inzichtelijk wat dit van de betrokken organisaties vraagt. Waar nodig passen we daarbij de subsidieafspraken met welzijnsorganisaties en de opdrachtverstrekking aan de sociale wijkteams aan. Wij bekijken ook of, wellicht in een later stadium, bijvoorbeeld zorgcentra en (praktijkondersteuners van) huisartsen op deze manier van samenwerken kunnen aansluiten.

Wij beseffen dat dit gedeeltelijk een andere manier van werken is dan we tot op heden gewend waren. Belangrijk is vooral dat de uitvoering in wijken verder versterkt wordt. Dat is de kern van de herijking. Met de sociale wijkteams en de welzijnsorganisaties gaan wij in gesprek over wat nodig is om deze manier van werken te kunnen realiseren. Met ingang van 2021 wordt met deze manier van werken gestart. Om de versterkte bijdrage van het welzijnswerk aan de transformatie van de zorg van de grond te krijgen, wordt een beroep gedaan op de bestemmingsreserve Transformatie zorg. Aan de inzet vanuit die middelen koppelen wij concrete voorwaarden en resultaten aan de subsidiëring die aansluiten op het doel en de opzet van de bestemmingsreserve.

Samenwerking vergt nabijheid. Met iemand die je nauwelijks kent en die je niet makkelijk kunt opzoeken, is het moeilijk samenwerken. Daarom gaan wij op wijkniveau met onze partners onderzoeken hoe deze nabijheid te organiseren, bijvoorbeeld door op één locatie per gebied samenwerken mogelijk te maken. Op deze manier kom je samen snel en eenvoudig tot de best passende hulp. De manier waarop wordt gewerkt aan één heldere ingang voor Arnhemmers met financiële vragen/problemen, is een voorbeeld van de manier van werken die wij voorstaan.

Groepsgerichte inzet

De groepsgerichte inzet hangt samen met wat we eerder de intrinsieke waarde van het welzijnswerk noemden en sluit nauwer aan op de huidige werkwijze waarbij de Teams Leefomgeving een belangrijke rol spelen vanuit de gemeente. Ten aanzien van deze inzet is de het welzijnswerk leidend en voeren zij de regie. Bewoners moeten hierbinnen een expliciete plek hebben en worden betrokken bij samenwerking en uitvoering. De manier waarop dat

gebeurt, verandert wel. Onze uitgangspunten zijn daarbij leidend en werken we samen met onze partners verder uit.

Via de subsidies sturen wij op de verandering, bijvoorbeeld gericht op:

- het bouwen en versterken van sociaalmaatschappelijke netwerken: het verbinden van initiatieven, bundelen van krachten en voorkomen van versnippering;
- het centraal blijven stellen van de behoefte van de bewoners en hen nauw te betrekken bij het welzijnswerk;
- het werken op basis van omgevingsinclusie;
- een wijkgerichte aanpak gebaseerd op de uitgewerkte thema's in de wijkprogramma's. Daarmee maken we de subsidiëring meer gericht op de inhoudelijke opgaven en wat we willen bereiken in de wijken.

Met het sturen op de verandering willen wij veranderen wat beter moet. Niet veranderen wat goed werkt. Nieuwe initiatieven en aanpakken die goed hebben gewerkt en die aansluiten op de thema's en uitgangspunten van de herijking, houden we dan ook zoveel als mogelijk in stand.

Partnerschap en innovatie

Voor beide vormen van inzet geldt dat wij nu geen reden zien om per 2021 voor een volledig open inschrijving te kiezen, met als mogelijke uitkomst dat we afscheid nemen van partners die geworteld zijn in de Arnhemse samenleving en partners worden toegelaten die geen enkele binding hebben met de stad. De gemeente wil zich echter ook niet alleen beperken tot de huidige meerjarige subsidiepartners. De afgelopen jaren hebben zich vele initiatieven aangediend die zich inmiddels hebben bewezen en die ook in aanmerking komen voor meerjarige subsidie. Vanuit het principe van partnerschap en innovatie willen wij ons primair richten op die organisaties die in Arnhem geworteld en actief zijn, nieuw en bestaand. Om nieuwe en innovatie initiatieven een kans te bieden, houden wij in onze budgetten middelen vrij.

Toetssteen voor subsidiëring

Toetssteen voor de subsidiëring is de mate waarin invulling wordt gegeven aan de Arnhemse uitgangspunten voor de Arnhemse manier van werken, de mate waarin aan de Arnhemse opgave en thema's wordt bijgedragen, maar ook de mate waarin met andere nieuwe en bestaande initiatieven en organisaties wordt samengewerkt. Met het vergroten van de diversiteit willen we tegelijkertijd de samenwerking tussen subsidiepartners versterken waarmee we de sociale basis voor de Arnhemmers duidelijker en effectiever maken. De

samenwerking die daarvoor nodig is, versterken wij door de thema’s samen met onze partners verder uit te en door gezamenlijk met bewoners per wijk te komen tot een gezamenlijke inzet aan de hand van de wijkprogramma’s.

5. Financiën

Binnen de gemeente en in de stad worden gesproken over ‘het’ welzijnswerk of ‘de’ welzijnsopdracht. Het welzijnswerk is onderdeel van de sociale basis. Net zoals de sociale wijkteams dat bijvoorbeeld zijn. De vraag is hoe dit financieel in de begroting is geregeld en wat het budget voor welzijnswerk is. Dat blijkt niet eenvoudig aan te geven, omdat er niet een duidelijke post welzijnswerk is opgenomen. In deze notitie bieden wij het benodigde inzicht en doen wij een voorstel om het budget welzijnswerk duidelijk te krijgen in de toekomst. Dat kan er ook beter worden gestuurd vanuit de wijken.

Welzijnswerk en de begroting

In de begroting is geen specifieke post welzijnswerk opgenomen. Wel wordt in de begroting sinds dit jaar een programma Welzijn en Inclusie onderscheiden. Een aantal posten/budgetten die onder dit programma hangen, vallen ‘tussen’ de programma’s Welzijn en Zorg in en zouden onder beide programma’s kunnen vallen, bijvoorbeeld delen van Maatschappelijke opvang en Vrouwenopvang/huiselijk geweld. Om toch een eenduidig inzicht te verschaffen, stellen wij voor om aan te sluiten op het taakveld ‘samenkracht en burgerparticipatie’ dat landelijk wordt gehanteerd. Dat sluit het meeste aan bij wat gangbaar onder welzijnswerk wordt verstaan en de ambities die het college heeft met de herijking van de welzijnsopdracht. Het is ook het taakveld dat daarvoor wordt gebruikt in de landelijke monitor sociaal domein. Bijvoorbeeld sport, cultuur en onderwijs zijn aparte taakvelden. Deze zijn relevant en hangen als onderdeel van de sociale basis nauw samen met het welzijnswerk, maar hebben een eigen taakveld.

Huidige en toekomstige samenstelling budget

Kijkend naar het taakveld zien we dat hieraan in de huidige begroting[4] de volgende productbudgetten of delen daarvan zijn gekoppeld. Het koppelen van budgetten aan taakvelden gebeurt door gemeenten zelf, die daarbij moeten afgaan op zeer globale landelijke richtlijnen. In de onderstaande, aangegeven budgetten zitten ook de budgetten die via wijken lopen.

	2019	2020
Totaal R605 Samenlevingsopbouw	3.494.716	3.699.406
Totaal R606 Wijksturing en wijkzaken	282.972	282.657
Totaal R607 Ondersteuning opgroeien en opvoeden	6.048.481	6.069.481
Totaal R608 Maatschappelijke ondersteuning	536.102	481.800

[4] We gaan uit van de MJPB 2019-2022 en niet de MJPB 2020-2023, omdat een selectie op taakvelden in laatstgenoemde MJPB nog niet mogelijk is vanwege de recente invoering van een nieuw financieel systeem.

Totaal R609 Ondersteuning vrijwilligers	1.032.124	1.032.124
Totaal R610 Inclusie, integratie, antidiscriminatie	117.612	237.612
Totaal R611 Maatsch opvang, OGGz verslavingszorg[5]	928.673	928.673
Totaal R612 Asiel- en vluchtelingenzaken	1.194.683	496.186
Totaal R614C Algemeen sociaal deelfonds	4.716.382	3.480.221
Totaal R615 WMO	1.381.302	1.363.842
Totaal R616B Jeugd sociaal deelfonds	92.187	92.187
Totaal	**19.825.234**	**18.164.189**

Wat opvalt is dat er ook budgetten zijn gekoppeld aan dit taakveld die meer gericht zijn op individuele vormen van zorg en ondersteuning. Deze budgetten zijn geel gearceerd:

- Maatschappelijke ondersteuning
- Algemeen sociaal deelfonds
- WMO
- Jeugd sociaal deelfonds.

Als deze budgetten niet worden meegerekend, komen we tot het onderstaande overzicht.

	2019	**2020**
Totaal R605 Samenlevingsopbouw	3.494.716	3.699.406
Totaal R606 Wijksturing en wijkzaken	282.972	282.657
Totaal R607 Ondersteuning opgroeien en opvoeden	6.048.481	6.069.481
Totaal R609 Ondersteuning vrijwilligers	1.032.124	1.032.124
Totaal R610 Inclusie, integratie, antidiscriminatie	117.612	237.612
Totaal R611 Maatschapelijke opv. / OGGZ / verslavingszorg (sociaal raadsliedenwerk)	928.673	928.673
Totaal R612 Asiel- en vluchtelingenzaken	1.194.683	496.186
Totaal	**13.099.261**	**12.746.139**

[5] Het betreft hier sociaal raadsliedenwerk dat per abuis in het systeem aan het product R611 Maatschappelijke opvang / OGGZ / Verslavingszorg is gekoppeld.

Voor het duidelijk krijgen van het budget voor welzijnswerk is het van belang expliciet te krijgen of deze budgetten toegerekend moeten blijven aan dit taakveld. Dit vergt nader uitzoekwerk en afstemming dat naar aanleiding van deze herijkingsnotitie wordt opgepakt (fase van inrichting en fase van verrichting).

Financiële ontwikkelingen
In de Begroting 2020 - 2024 is besloten om meer focus aan te brengen in de te bereiken doelen en te behalen resultaten. In deze notitie zijn de richting en de uitgangspunten bepaald. Hiermee is de verwachting dat een besparing, door het effectiever inzetten van middelen, op bestaande welzijnssubsidies wordt gerealiseerd van € 200.000, - in 2021 en oplopend tot een structurele besparing van € 545.000, -

De welzijnsorganisaties zijn betrokken bij deze verandering en in de subsidiebeschikking 2020 is deze verandering aangekondigd. De welzijnsorganisaties zijn gevraagd zich voor te bereiden op deze verandering onder andere door met partners in de wijk samen te werken en te bezien waar overlappingen zitten in de werkzaamheden en hun organisatie zo flexibel mogelijk in te richten en voor te sorteren op de gewenste beweging.

We gaan meer aan preventie doen, maar we gaan ook gerichter aan preventie werken. We willen een verschuiving van zorg naar welzijn, van maatwerkvoorzieningen naar algemene voorzieningen realiseren. We koppelen dit aan een projectmatige inzet van organisaties op het snijvlak van zorg en welzijn aan de hand van concrete afspraken over te bereiken resultaten. Wij werken daarbij integraal, wetende dat de kosten (investeren in preventie in het welzijnswerk) voor de baten (minder uitgaven aan maatwerkvoorzieningen in het sociaal domein) uitgaan. Met de preventieve inzet van algemene voorzieningen ontstaat financiële ruimte in het sociaal domein die deels kan worden ingezet om de inzet op preventie verder te versterken. Om deze beweging op gang te brengen en te stimuleren stellen wij voor om in de jaren 2021, 2022 en 2023 € 200.000, - vanuit de resterende middelen uit de bestemmingsreserve Transformatie zorg ter beschikking te stellen. In de bestemmingsreserve resteert in 2024 na deze besteding € 546.000, -.

We monitoren de preventieve inzet van algemene voorzieningen in plaats van maatwerkvoorzieningen alsook de realisatie van de besparingen op welzijn en maken inzichtelijk in welke mate deze worden gerealiseerd.

6. Vervolgstappen

Wij organiseren een terugkoppelsessie met de deelnemers van de wijkgesprekken. Op een interactieve manier gaan we met hen op wijkniveau in gesprek over de herijking en wat we hebben gedaan met hun input. Omdat dit een ‘fysieke’ meeting wordt, is het moment dat de sessie plaatsvindt afhankelijk van coronamaatregelen. Dit soort gesprekken blijven wij voeren in het kader van burgerparticipatie, ook bij de implementatie en uitvoering van de herijking. Wij gaan er vanuit dat deze beleidsnotitie na de zomer 2020 door de gemeenteraad behandeld wordt. De fases van richten en inrichten lopen daarmee enigszins in elkaar over, omdat er richting 2021 ook nieuwe subsidieafspraken moeten worden gemaakt met partners in de stad.

Implementatie
Om de herijking te gaan implementeren, gaan wij de volgende vervolgstappen zetten:
→ Wij stellen een implementatieplan op met daarin een heldere fasering en resultaten per fase. (september 2020)

→ In samenspraak met onze partners werken wij dit jaar de thema’s verder uit. Hiervoor sluiten we aan op de gesprekken die nu al in wijken worden gevoerd om de doelen binnen thema’s te concretiseren. De thema’s van de herijking landen op deze manier in de wijkprogramma’s voor 2021.

→ In twee wijken Geitenkamp en Schuytgraaf of Elderveld / Elden gaan we voor 2021 met de nieuwe manier van werken aan de slag op basis van de wijkprogramma’s en met de nadrukkelijke koppeling van de sociale wijkteams wat betreft de op het individu gerichte inzet. Met deze aanpak dragen we bij aan de transformatie van het sociaal domein. Daarna rollen we de aanpak uit over de andere wijken.

→ De herijking vraagt een brede verandering van de manier van werken, van de afspraken die we met elkaar maken, ook over rollen en taken, alsook van houding en gedrag, niet alleen bij onze partners maar ook bij onszelf. Het gaat om een intensieve en vrij permanente veranderopgave, vooral wat betreft implementatie en uitvoering. De uitvoering is afhankelijk van de professionals en de wijkbewoners die er samen de schouders onder zetten. De rol van de gemeente is erop gericht inspanningen en middelen doelgericht in te zetten voor de inwoners in de wijken.
De veranderopgave gaan we opzetten in een implementatieplan waarin ook bovenstaande vervolgstappen worden opgenomen. Zo gaan we de komende jaren stapsgewijs samen met inwoners en organisaties het welzijnswerk herijken.

Aanhaken bij lopende trajecten

Op andere beleidsdomeinen alsook breder binnen de sociale basis lopen trajecten waarmee de herijking nauwe samenhang heeft of waarmee de samenhang moet worden versterkt. Of het nu gaat om sport, onderwijs, jeugdgezondheidszorg, de woondeal of de doorontwikkeling van de visie op het sociaal domein. In de bestuurlijke en ambtelijke stuurgroep en de projectgroep borgen wij deze samenhang en zorgen wij dat de herijking wordt aangehaakt op de andere lopende trajecten en vice versa.

De implementatie van de herijking vergt meerdere jaren en zullen we stapsgewijs vormgeven. In de tussentijd staat de wereld niet stil en worden lopende subsidieafspraken uitgevoerd. Waar mogelijk anticiperen wij daarbij op de beoogde herijking.

Aan de gemeenteraad

Datum : 3 december 2019
Zaaknummer : 415959
Contactpersoon : Dennis Janssen
Telefoonnummer : 026 3775803

Onderwerp: Herijking Welzijnsopdracht 2020

Geachte voorzitter en leden van de raad,

Wij willen u informeren over de herijking van de welzijnsopdracht die is opgenomen in de Perspectiefnota en de meerjarenprogrammabegroting 2020-2023. Wij schetsen in deze brief de aanleiding van de herijking, de uitgangspunten die wij hierbij hanteren en onze aanpak. Ook geven wij aan hoe wij u bij de herijking gaan betrekken. Ten slotte duiden wij op hoofdlijnen het financieel kader voor welzijn zoals opgenomen in de begroting. Meer achtergrondinformatie over landelijke trends en ontwikkeling bij andere gemeenten hebben wij opgenomen in de bijlage bij deze brief.

1. Waarom herijken?
Regie voeren over je eigen leven en problemen zo veel mogelijk in eigen kring oplossen. Dat is de laatste jaren veelal inzet geweest van het beleid op het brede sociale domein. Een groeiende groep Arnhemmers in een kwetsbare positie in onze stad redt het echter niet helemaal alleen. Hun hulpbronnen lijken tekort te schieten en er is bijvoorbeeld behoefte aan meer ontmoeting en aan ontmoetingsplekken. We signaleren ook landelijk steeds meer aandacht voor bijvoorbeeld thema's als eenzaamheid bij ouderen en jongeren[1]. Er is ook meer aandacht voor bijvoorbeeld preventief jongerenwerk om jongeren te ondersteunen richting hun toekomst. En om te voorkomen dat ze bijvoorbeeld school verlaten of in de criminaliteit terecht komen of overlast veroorzaken[2]. We zouden meer en proactief willen inspelen op het toegenomen aantal mensen in onze stad dat alleenstaand is. Hiervoor is onlangs een uitvoeringsagenda eenzaamheid opgesteld. Ook zien we een toename in het aantal kwetsbare ouderen dat een beroep doet op ondersteuning vanuit de Wmo maar hiervoor deels ook terecht zou kunnen bij laagdrempelige voorzieningen in onze wijken. Ten slotte komen steeds nieuwe groepen mensen naar Arnhem als gevolg van migratie. Dat leidt tot meer diversiteit en dus ook tot wijken met steeds meer mensen met een migratieachtergrond[3]. Zij hebben soms specifieke behoefte aan ondersteuning in hun buurt, dicht bij hun huis.

[1] https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/eenzaamheid/aanpak-eenzaamheid
[2] https://www.sociaalwerknederland.nl/thema/jeugd-opvoeding/nieuws/7207-nieuwsuur-aantal-jongerenwerkers-liefst-vertienvoudigen-kamervragen-aan-grapperhaus
[3] Nog een ontwikkeling: de extramuralisering en de vergrijzing slaan hard neer in wijken waar vooral corporaties bezit hebben. In corporatie-complexen groeit het aantal bewoners die zorgbegeleiding nodig hebben. Het gaat om kwetsbare ouderen, maar ook om mensen met een verstandelijke of geestelijke handicap, die de ondersteuning van een hen omringend ‘wij’ hard nodig hebben. SCP Kim Putters en Radboud Engbersen: De sociale basis keert terug in nieuwe gedaanten

Een stevige sociale basis

In Arnhem is altijd al veel aandacht voor bovengenoemde groepen en voor saamhorigheid en cohesie in de wijken. Er wordt gelukkig veel en goed werk verzet voor en met de inwoners van Arnhem. Dat gebeurt door veel vrijwilligers en grotere en kleinere organisaties als het Meldpunt Vrijwillige Thuishulp, Rijnstad, Presikhaaf University, AM Support, COC, Vluchtelingenwerk en SWOA. Zij richten zich op kinderen, jongeren, ouders en ouderen met hun dagelijkse problemen. Het kan gaan om geldzaken, opvoeding en opgroeien, gezondheid, sport en spel, mantelzorgondersteuning, taalmaatjes of maaltijden voor ouderen. Ook worden er nieuwe en vernieuwende initiatieven opgestart door de inwoners zelf. In elke wijk zijn hiervan wel goede voorbeelden te noemen.

Transformatie sociaal domein

De transformatie in het sociaal domein maakt dat de gemeente verantwoordelijk is geworden voor het bieden van passende zorg (lichte vormen van begeleiding en ondersteuning waar mogelijk, zwaardere vormen waar nodig). Het liefst zijn wij problemen voor. Daarom zetten wij stevig in op preventie. Welzijnswerk speelt hierbij een steeds belangrijkere rol. Met een goede sociale basis kan worden voorkomen dat problemen van inwoners verergeren en kan hulp dichterbij hen worden georganiseerd. Het welzijnswerk heeft daarmee een (extrinsieke) waarde waarmee een beroep op specialistische vormen van zorg en ondersteuning wordt voorkomen of beperkt. Specialistische ondersteuning kan gaan over individuele maatwerkvoorzieningen in het kader van de (jeugd)zorg, maar bijvoorbeeld ook over schulden, overlast, armoede, bijstand of schooluitval.

De intrinsieke waarde van welzijnswerk

Het welzijnswerk heeft ook een intrinsieke waarde. Mensen willen elkaar ontmoeten, samen dingen ondernemen in of buiten de wijk, bij voorkeur niet eenzaam zijn en meedoen in de stad. Een goede sociale basis heeft niet alleen voor een individuele inwoner meerwaarde, maar dus ook voor de buurt en de wijk waarin iemand leeft.[4] Een combinatie van een goede fysieke en sociale omgeving zorgt voor sociale cohesie. Sociale cohesie gaat over saamhorigheid, groepsidentificatie, onderling vertrouwen en participatie in de buurt. Uit onderzoek blijkt dat de leefsituatie in wijken waar veel sociale cohesie wordt ervaren, beter is dan in buurten met relatief weinig sociale cohesie.[5] Het sociale netwerk dat mensen hebben, speelt hierbij een belangrijke rol. De leefsituatie van mensen die geregeld contact hebben met familie, vrienden en kennissen of buren, is beter dan die van mensen die sporadisch contact hebben.[6]

Van Wijken Weten

De welzijnsbudgetten zijn de laatste jaren neergelegd bij de Teams Leefomgeving. Deze teams zijn opdrachtgever van alle bovengenoemde organisaties. Zij signaleren, praten met inwoners en vertalen de behoeften naar concrete voorzieningen. Dat heeft veel opgeleverd, maar we zien ook dat er dilemma's ontstaan. Zo is de subsidie voor het opbouwwerk bijvoorbeeld stopgezet bij Rijnstad. En vervolgens ontstaat het opbouwwerk in een nieuwe vorm in verschillende wijken met andere partijen of met Rijnstad. We constateren dat in Arnhem het welzijnswerk nu meer versnipperd is en dat de koppeling met stedelijke doelen niet altijd helder is. Sommige onderwerpen, zoals mantelzorg en (ondersteuning van)

[4] https://www.verwey-jonker.nl/doc/vitaliteit/De%20invloed%20en%20effecten%20van%20sociale%20samenhang_1169.pdf.
[5] Het gaat hier om de *beleving* van cohesie bij bewoners van een buurt, niet om een geobjectiveerde meting.
[6] https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2019/De_sociale_staat_van_Nederland_2019., pagina 315

vrijwilligerswerk spelen in alle wijken maar worden ook vanwege hun vanzelfsprekendheid niet altijd opgenomen in wijkactieplannen.

2. Uitgangspunten

In de Perspectiefnota 2020-2023 hebben wij uitgangspunten geformuleerd voor de herijking. Deze zijn leidend en geven richting aan de herijking:

1. de verschillende behoeften van inwoners in de wijk vormen het uitgangspunt;
2. meer focus in de te bereiken doelen en de te behalen resultaten;
3. goede opdrachten en heldere afspraken met subsidiepartners vanaf 2021;
4. een nieuw subsidieproces en bijbehorende sturingsinstrumenten;
5. verbeterde informatie over de behoeften en de ondersteuningsvraag vanuit de wijken.

3. Aanpak

De aanpak bouwen wij op uit drie fases.

I. Richten (tot en met februari 2020)
Bepalen wat herijkt moet worden in en met de welzijnsopdracht. Wat willen we bereiken? Welke beweging moet op gang worden gebracht?
Resultaat: richtinggevende notitie ten behoeve van keuzes door de gemeenteraad

II. Inrichten (maart-april 2020)
Bepalen hoe de herijking gerealiseerd kan worden. Wat is er nodig om de beoogde beweging voor elkaar te krijgen? Het gaat hierbij om het vaststellen van de uitgangspunten en bepalen van de randvoorwaarden nodig voor implementatie.
Resultaat: implementatieplan

III. Verrichten (mei-december 2020)
Het daadwerkelijk implementeren van de herijking en vertaling naar opdrachten voor partners in de stad.
Resultaat: realisatie implementatieplan

Het uitgangspunt om behoeften van inwoners leidend te laten zijn, passen wij al toe in de aanpak van de herijking. Dit doen wij met de maatschappelijke consultatie die wij in december 2019 en januari 2020 uitvoeren in de wijken, bij de mensen zelf. We gaan met de inwoners in gesprek over de vraag wat zij nodig hebben aan voorzieningen en ondersteuning om maatschappelijke initiatieven te kunnen laten slagen. Waar zou de gemeente zich met de inwoners en maatschappelijke organisaties op moeten richten? Wij spreken tijdens de consultatie met doelgroepen en (potentiële) gebruikers van welzijnsvoorzieningen evenals met kleinere initiatieven en organisaties die een bijdrage leveren aan en een belangrijke rol vervullen binnen het welzijnswerk. Voor bijeenkomsten in januari 2020 nodigen wij ook raadsleden uit. We betrekken ook de Adviesraden en de deskundigheid van de Adviesbrigade, en stedelijke netwerken zoals de samenwerking tussen Arnhemse buurthuizen.

In de inrichtingsfase brengen wij in kaart wat er nodig is voor de beoogde beweging. Het gaat hierbij om het vaststellen van de uitgangspunten en bepalen van de randvoorwaarden die nodig zijn voor de implementatie. Deze uitgangspunten en randvoorwaarden betreffen alle relevante aspecten:

i. Inhoud
Wat moet inhoudelijk verder worden ontwikkeld en/of vastgesteld? Het kan hierbij gaan om een kaderstellende nota die wordt vastgesteld door de raad en/of een aanpassing van de subsidienota/subsidieverordening. Het kan ook gaan om het vertalen van de in de eerste fase geïnventariseerde maatschappelijke opgaven naar concrete doelen die vertaald kunnen worden in opdrachten aan betrokken organisaties of netwerken aan organisaties.

ii. Organisatie
Welke organisatorische uitgangspunten en randvoorwaarden zijn van belang? Zo kan bijvoorbeeld de vraag aan bod komen welke samenwerking op wijkniveau nodig is tussen TLO, sociale wijkteams en welzijnsorganisaties. Of de vraag welk uitgangspunt wordt gehanteerd met betrekking tot de samenwerking met maatschappelijke (welzijn)organisaties: vindt die afzonderlijk plaats of met netwerken van maatschappelijke organisaties? Welke interne, gemeentelijke afstemming en rolverdeling past bij de herijkte welzijnsopdracht? Hieronder valt de opzet en invulling van de opdrachtgeversrol en het samenspel met gesubsidieerde organisaties.

iii. Proces
Bij dit aspect gaat het over de vraag welk proces gevolgd moet worden om de herijking te implementeren. Zo kan de keuze voorliggen of de herijking breed en allesomvattend plaatsvindt of dat een stapsgewijs implementatieproces wordt gehanteerd. Ook moet verduidelijkt worden wie, wanneer en waarover beslist.

iv. Subsidieafspraken
De herijking wordt in 2020 richting 2021 uitgewerkt in vernieuwde subsidieafspraken. Welke uitgangspunten worden hierbij gehanteerd? Welke randvoorwaarden moeten worden ingevuld om de veranderingen voor elkaar te krijgen en hoe wordt de voortgang gemonitord? Dit wordt aangehaakt op het lopend traject om de subsidiëring verder te ontwikkelen. Afstemming met dat subsidietraject wordt gedaan vanuit de projectgroep.

In de tussentijd staat de wereld niet stil en worden lopende subsidieafspraken uitgevoerd. Waar nodig anticiperen wij daarbij op de beoogde herijking.

Bij het daadwerkelijk implementeren van de herijking gaat het om aanpassing van de opdrachtbrieven, zo nodig aanpassen van verordeningen, aanpassen financiële documenten etc. Het implementeren vraagt ook aandacht voor de nieuwe verhouding tussen de gemeente en de externe partners. Dat betekent meer aandacht voor de rollen, houding en gedrag bij zowel de gemeente als de samenwerkingspartners. Dit is een plan dat zich primair op de uitvoering richt en waarover de raad wordt geïnformeerd.

4. Betrokkenheid raad
Het resultaat van de eerste fase is de richtinggevende notitie. Daarin geven wij aan wat wij willen bereiken met de herijking en welke bewegingen wij in gang willen brengen. De richtinggevende notitie leggen wij u voor ter besluitvorming (voorjaar 2020).

5. Financieel kader Welzijn en Inclusie

In de MJPB 2020-2023 heeft u voor Welzijn en Inclusie € 18,2 mln. aan stedelijke middelen en € 10,2 mln. aan wijkmiddelen (samen 28,4 miljoen) opgenomen. Daarbij horen ook begrotingsposten die niet direct tot het 'traditionele welzijnsveld' horen. Denk aan maatschappelijk opvang, verslavingszorg en vrouwenopvang (specialistische vormen van ondersteuning). Het meer traditionele welzijnsveld omvat samenlevingsopbouw, opgroeien en opvoeden (preventief jeugdbeleid), vrijwilligersondersteuning en integratie. Dat gaat in totaal om € 10,8 miljoen. Ook de budgetten van de sociale wijkteams en de Teams Leefomgeving spelen een belangrijke rol op dit terrein. Dat geldt ook voor budgetten waarmee we breder investeren in de sociale basis, bijvoorbeeld vanuit sport of onderwijs. In de MJPB 2020-2023 is een financiële taakstelling van € 545K opgenomen vanaf 2021. De herijking moet ook inzicht geven in de mogelijkheden om deze taakstelling te realiseren.

Uiteraard zullen wij u informeren wanneer er belangrijke ontwikkelingen zijn. Wij gaan graag met u in het voorjaar 2020 in gesprek over de richtinggevende notitie.

Hoogachtend.

het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

BIJLAGE 1

Landelijke trends in het welzijnsveld

Wij hebben een verkenning uitgevoerd naar de belangrijkste landelijke trends in het welzijnsveld. In deze bijlage bieden wij u inzicht in deze trends.

In de afgelopen jaren heeft het welzijnswerk in Nederland zich stevig ontwikkeld, mede onder invloed van bezuinigingen en de komst van de uitvoering van de nieuwe WMO en de jeugdzorg naar de gemeenten in 2015. Er is een geheel nieuwe wereld ontstaan met de sociale wijkteams, veelal samengesteld uit professionals van verschillende organisaties.

Het welzijnsveld wordt in veel gemeenten herijkt. Soms gebeurt dit expliciet, soms impliciet. Het meest expliciet is dit verwoord met de definitie gericht op sociale veerkracht en de koppeling daarbij aan beschikbare hulpbronnen. Kijkend naar het bestaande welzijnswerk is te zien dat dat zich richt op het versterken van de sociale hulpbronnen (samenredzaamheid) en op het versterken van de persoonlijke hulpbronnen door middel van lichte vormen van zorg en ondersteuning.

In de herijkingen van andere gemeenten zien wij zes hoofdbewegingen die wij voor u beschrijven.

1. Hernieuwde aandacht voor welzijnswerk
2. Slimmer inzetten van welzijnswerk
3. Focus op thema's en doelgroepen
4. Van activiteiten naar resultaten
5. Van versnippering naar samenhang en samenwerking
6. Professionalisering en verzakelijking

1. Hernieuwde aandacht voor het welzijnswerk
Een relatief lange tijd ging er landelijk niet veel aandacht uit naar het welzijnswerk. Als er al aandacht was dan gebeurde dit vooral in het licht van eventuele bezuinigingen. Sinds dit jaar zien we bij meer gemeenten dat er meer aandacht uitgaat naar het welzijnswerk, ook beleidsmatig. Dit komt vooral door de transformatie in het sociaal domein.

2. Slimmer inzetten van welzijnswerk ter vermindering van het beroep op maatwerkvoorzieningen
Het sociaal domein en het welzijnswerk worden in verschillende steden steeds meer integraal benaderd om een goed samenspel te realiseren tussen de welzijnsinzet en maatwerkvoorzieningen jeugd, zorg, inkomen etc. Daarbij worden ook andere termen gebruikt om de focus van het welzijnswerk te typeren, zoals: algemene voorzieningen, voorliggend veld en sociale basis. Ingegeven door financiële tekorten ligt een sterke nadruk op het beperken en voorkomen van de inzet van maatwerkvoorzieningen door een intensievere koppeling met het welzijnswerk. De integrale benadering is of wordt meestal ingebed in een integraal beleidskader voor het sociaal domein (zorg en welzijn).

Steeds meer wordt er in andere steden, net als in Arnhem, gewerkt vanuit de leefwereld van de inwoners. Inwoners maken namelijk geen onderscheid tussen beleidsdomeinen. De vormgeving van de integrale benadering verschilt in gemeenten.

De vormgeving is soms *organisatorisch* van aard door (delen van) het welzijnswerk in en direct bij de toegang en wijkteams te organiseren. Het gaat dan om lichte vormen van ondersteuning die onderdeel uitmaken van het welzijnswerk, zoals jeugdcoaches, vroeg signalering schulden, ouderenadviseur, financiële zelfredzaamheid. De vormgeving kan ook *inhoudelijk* zijn. Het gaat dan om bijvoorbeeld een sterke nadruk in de opdracht op het preventief en afschalend laten functioneren van het welzijnswerk ten opzichte van maatwerkvoorzieningen, soms door de opdracht daar geheel op te enten. Afspraken worden gekoppeld aan samenwerkingsafspraken over en het faciliteren van het samenspel tussen sociale wijkteams en het welzijnswerk, bijvoorbeeld door middel van convenanten, een gezamenlijk aanbod en/of de inzet van sociale makelaars.

3. Groeiende focus op thema's en doelgroepen
De derde hoofdbeweging is dat er steeds meer gefocust wordt op een (beperkt) aantal thema's en/of doelgroepen. Het gaat dan om bijvoorbeeld opgroeien en opvoeden, mantelzorg, vrijwilligerswerk, preventie, langer thuis blijven wonen, ontmoeting en verbinding en financiële zelfredzaamheid. Daarmee wordt vaak gefocust op (kwetsbare) jongeren en ouderen. Of op doelgroepen zoals statushouders of mensen met een beperking. Welzijnsorganisaties wordt gevraagd gerichte aanbiedingen te formuleren op deze thema's en voor deze doelgroepen.

4. Van activiteiten naar resultaten
Met de gevraagde inzet van welzijnsorganisaties op de thema's en voor doelgroepen wordt gezocht naar manieren om de bijdrage van deze inzet aan de realisatie van maatschappelijke opgaven meer inzichtelijk te maken. Alle gemeenten zijn hier zoekende in, ook wat betreft het bouwen van een passende informatievoorziening. De resultaten van de inspanningen die geleverd worden zijn moeilijk meetbaar te maken. Daarom wordt vaak teruggevallen op het in beeld brengen van gerealiseerde voorzieningen, ontplooide activiteiten, het aantal bereikte inwoners/deelnemers en de ervaringen/beoordelingen van inwoners (via enquêtes). Beleving van (kwaliteit van) voorzieningen speelt vaak een grote rol.

5. Van versnippering naar samenhang en samenwerking
Herijkingen van welzijnsbeleid zijn vaak ook gericht op het verminderen van de versnippering, het versterken van de samenhang van het welzijnsaanbod en de samenwerking in het welzijnsveld. Hiermee wordt niet bedoeld dat kleinere initiatieven en diversiteit in het welzijnsaanbod beperkt moeten worden, maar dat in de benadering van het welzijnsveld samenwerking en netwerkvorming wordt gestimuleerd. Dat gebeurt door middel van het vragen om een gezamenlijk aanbod van verschillende initiatieven en organisaties en, verkennend, het werken met een hoofdaannemer. De ene keer gebeurt dat gebiedsgericht, dus per stadsdeel een aanbod. De andere keer gebeurt dat thematisch, dus per thema een aanbod. Soms gebeurt dit door middel van een aanbesteding, vaker door middel van subsidiëring.

6. Meer benutten professionaliteit en verzakelijking

Minder expliciet verwoord, maar wel zichtbaar in de ontwikkeling van de verschillende aanpakken, is dat bij de subsidiëring (of inkoop) de professionaliteit van en bij welzijnsorganisaties steeds meer wordt benut en aangesproken. Dit betekent dat vanuit de gemeente wordt aangegeven wat moet worden bereikt ten aanzien van thema's en/of doelgroepen. Daarbij worden aandachtspunten en procesmatige en financiële voorwaarden meegegeven. Op basis daarvan moeten de organisaties op basis van hun professionaliteit aangeven hoe ze dat gaan bereiken.

Deelnemers rondetafelgesprek herijking Welzijnsopdracht 2020

Naam	Namens/organisatie
Paul Roessen	Rijnstad
Bea Schouten	SWOA
Mustafa Amezrine	AM-Supportteam
Mariken van Woerkum	Wijkteams
Rudolf Beijerman	Samenwerkende Buurthuizen
Nabil el Malki	Presikhaaf University
Kaan Gecöl	Leerling van het Thomas a Kempis

BEHANDELRESULTAAT
RONDETAFELGESPREK 9 DECEMBER 2020

GEMEENTE Arnhem

Herijking Welzijnsopdracht 2020

Documentnummer:	
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Mw. Louwers

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Van der Laak (AC), Kalthoff (VVD), Hutten (CDA), Loor (D66), Dolsma (GL), De Vries (PvdA), Jansen (ChristenUnie) en Dilekçi (Denk/Verenigd Arnhem). De fracties van de PPV, SP, PvdD en AOP waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
Deelnemers aan het rondetafelgesprek:

	Naam	Namens/organisatie
1	Paul Roessen	Rijnstad
2	Bea Schouten	SWOA
3	Mustafa Amezrine	AM-Supportteam
4	Mariken van Woerkum	Wijkteams
5	Rudolf Beijerman	Samenwerkende Buurthuizen
6	Nabil el Malki	Presikhaaf University
7	Kaan Gecöl	Leerling van het Thomas a Kempis

Tijdens het rondetafelgesprek hebben de woordvoerders en de betrokkenen met elkaar gesproken over (onderdelen van) het voorstel.
Twee deelnemers hebben voorafgaand aan de bijeenkomst een schriftelijke reactie naar de raad gestuurd. Deze zijn aan de stukken toegevoegd.
Aan het einde de bijeenkomst geeft de fractie van D66 aan nog een aantal ….burgers/betrokkenen/belanghebbenden te willen spreken voordat het voorstel inhoudelijk door de raadskamer wordt behandeld.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat dit rondetafelgesprek is afgerond. Hij maakt hierbij de opmerking dat op verzoek van de raadskamer de gebruikers van de voorzieningen zullen worden gevraagd in te spreken c.q. hun input te leveren. Afhankelijk van de aanmeldingen zal dit aanleiding geven tot het organiseren van een tweede rondetafelgesprek of zal een informatieve behandeling gecombineerd worden met de Meningsvorming-1 behandeling.

De raadsadviseur,

E.J.S. Dirksen

De voorzitter,

R. Maref

Aan de raad van de gemeente Arnhem **Arnhem, 15-01-2021**

Onderwerp: raadsvoorstel "Herijking Welzijnsopdracht 2021".

Geachte raadsleden,

Op 9 december hebben wij, namens het samenwerkingsverband van de Arnhemse buurthuizen en het BurgerserviceLab ingesproken op bovengenoemd raadsvoorstel.
We hebben toen o.a. aangegeven dat we heel blij zijn dat in dit voorstel het wezenlijke belang van allerlei vormen van burgerinitiatieven wordt erkend, van belang voor de kracht en de versterking van de sociale basis in de stad en in het bijzonder in de wijken.
Die avond hebben we ook aangegeven dat die sociale basis zelf de regie zou moeten voeren over de sturing, in samenwerking met en gefaciliteerd door gemeente en professionele organisaties.
Wij missen helaas in het raadsvoorstel de rol die burgers kunnen en willen spelen bij de sturing op het welzijnsbeleid. In paragraaf 5b wordt in het beslispunt helemaal niet meer gesproken over de rol van burgerinitiatieven.
Daar staat dat de sturing plaats vindt door de gemeente met het professionele welzijnsveld.
Er wordt opeens helemaal niet meer gerept over op welke wijze de burgerinitiatieven een bijdrage kunnen leveren aan programmering en invulling daarvan.

In het raadsvoorstel staat heel expliciet:" *Voor de groepsgerichte inzet is het welzijnswerk leidend en voeren de welzijnsorganisaties de regie*".
Er wordt verder gesteld dat samen met de sociale wijkteams gezorgd wordt voor *"....het organiseren van algemene voorzieningen die nodig zijn om het beroep op maatwerkvoorzieningen te beperken".*
Daarmee lijkt het te gaan om meer accent op preventie en bezuiniging.

Maar juist daarom is het belangrijk dat die "algemene voorzieningen" betrokken worden bij de regievoering, programmering en vormgeving.
Want daar ligt de kracht van de sociale basis: bij de buurthuizen en/of andere burgerinitiatieven. Dat zijn de initiatieven waar vooral wijkbewoners dagelijks vrijwillig mee aan de slag zijn voor het welzijn van wijkbewoners.

Wij willen er daarom voor pleiten om als uitgangspunt in de sturing nadrukkelijk te kiezen voor een driehoek-benadering, waarbij er een gelijkwaardige plek is voor burgerinitiatieven in de wijken naast de plek voor de gemeente en die voor de professionals.
Naar ons idee kan dat prima vormgegeven worden per wijk of per werkgebied van het TLO.
Wij pleiten er dan ook voor dat bij de herijking van de welzijnsopdracht samengewerkt wordt met de buurthuizen c.q. burgerinitiatieven. En dat dat dan ook expliciet vastgelegd wordt in deze nota.
Dat betekent een stap verder gaan dan de (eventueel nog) bestaande bewonersplatformen.

Wij willen u vragen het raadsvoorstel op dit onderdeel te amenderen.

Wij kunnen ons goed voorstellen dat u nog vragen hebt. Uiteraard willen wij graag met u van gedachten wisselen. U kunt ons bellen of als u daar de voorkeur aan geeft, is een zoomsessie uiteraard ook mogelijk. Wij willen dit punt ook tijdens de tweede inspreekronde inbrengen.

Namens het samenwerkingsverband Arnhemse buurthuizen en het BurgerserviceLab

Cees van Helvert
Regina Ram

Lijst met deelnemers :

	Naam	Namens
1	Lucas De Jong.	Willemeen
2	Riley Buisman	Willemeen
3	Stefan Zon	Willemeen
4	Thomas Kiezebrink	Willemeen
5	Sema	De Madser
6	Redouan	De Madser
7	Diego Jansen	De Madser
8	Katharina Ferreiro	De Madser
9	Evindar Pala	De Madser
10	Eva-Maria van de Geest	Youth for Christ
11	Mattijs	Youth for Christ
12	Rabia Zararsiz	Empowering Nisa
13	Sasya Abdouni	Empowering Nisa
14	Nikki van Elzelingen	Empowering Nisa
15	Jannie van Vlaanderen	Buurthuiskamer ’t Duifje
16	Hassan Koubaa	Stichting Prisma en wijkbeheergroep Immerloo
17	Wilma Koel	Stichting Prisma en wijkbeheergroep Immerloo
18	Wase Omar	Stichting sport en integratie

BEHANDELRESULTAAT

TWEEDE RONDETAFELGESPREK 20 JANUARI 2021

GEMEENTE Arnhem

Herijking Welzijnsopdracht 2020

Documentnummer:	
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Mw. Louwers
Resultaat van bespreking:	

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Van der Laak (AC), Kalthoff (VVD), Hutten (CDA), Loor (D66), Coenders (GL), De Vries (PvdA), Jansen (ChristenUnie), Aydemir (Denk/Verenigd Arnhem), Çetintaş (SP) Wiggers (AOP). De fracties van de PPV en de PvdD waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
Deelnemers aan het rondetafelgesprek:

	Naam	Namens
	Thomas Kiezebrink	Willemeen
	Lucas De Jong	Willemeen
	Stefan Zon	Willemeen
	Redouan	De Madser
	Katharina Ferreiro	De Madser
	Evindar Pala	De Madser
	Eva-Maria van de Geest	Youth for Christ
	Mattijs	Youth for Christ
	Rabia Zararsiz	Empowering Nisa
	Sasya Abdouni	Empowering Nisa
	Nikki van Elzelingen	Empowering Nisa
	Anita Arnold	Buurtkok Malburgen
	Hassan Koubaa	Stichting Prisma en wijkbeheergroep Immerloo
	Wase Omar	Stichting sport en integratie

BEHANDELRESULTAAT

TWEEDE RONDETAFELGESPREK 20 JANUARI 2021

Conclusie
De voorzitter bedankt alle aanwezigen voor hun waardevolle inbreng en concludeert dat met dit tweede rondetafelgesprek de informatieve fase is afgerond. Het voorstel wordt doorgeleid naar de de Meningsvorming-1 behandeling.

De raadsadviseur,

E.J.S. Dirksen

De voorzitter,

J. van der Loo

Ik ben Sema en ik had graag gister aanwezig willen zijn op het gemeentehuis om mijn verhaal te doen. Door omstandigheden lukte dit helaas niet. Graag deel ik mijn verhaal omdat ik het belangrijk vind om jullie te laten weten hoe het jongerenwerk afgelopen jaar voor mij belangrijk is geweest en nog steeds is.

Vroeger toen ik 13 was kwam ik samen met mijn vriendinnen bij de jongerencentrum Splash in Malburgen. Dit was een leuke tijd. Er waren projecten waar ik mijn talenten ontdekte, zoals dansen en zingen. Een van de projecten heette Geluid uit Zuid. Waarbij we een liedje opnamen en we een clip maakte. Ik vond de Splash een fijne plek om te zijn om samen te chillen met mijn vriendinnen en vrienden. Dit was beter als buiten hangen.

Wat later kwam ik bij jongerencentrum de Madser. Ook hier werd toen veel gedaan met muziek. Er was een leuke sfeer. Met de jongerenwerker had ik veel contact. We praten over alles wat mij bezighield en hij gaf mij veel adviezen. Adviezen die ik later zelf weer door kon geven aan andere jongeren. Ook vond ik het fijn om af en toe met een stagiaire te zitten om te praten over de gewone dingen. Er was veel betrokkenheid. In die tijd was ik soms best wel brutaal, had ik soms problemen op school en liet ik thuis tegen dingen aan. Dit waren dingen die ik makkelijk kon bespreken met de begeleiding zonder dat er een oordeel werd geveld. Ook hadden we soms een uitje, die waren vaak erg leuk.

Daarna ben ik de opleiding Pedagogisch Medewerker Speciale Doelgroepen begonnen en ben ik stage gaan lopen bij het Jongeren projectbureau in de Madser. Ik kon zo jongeren veel leren omdat ik wist wat mij had geholpen. Door stage te lopen zag ik wat de jongerenwerkers nog meer deden en dat ze op veel verschillende manieren de jongeren hielpen.

Nu 8 jaar later kom ik nog steeds op de Madser, nu bij de moedergroep. Inmiddels heb ik een dochtertje van anderhalf. Het is fijn dat ik nog steeds welkom ben bij de Madser. Het geeft mij een "Thuisgevoel" Tijdens de moedergroep zijn we er voor elkaar. Ook voor de kindjes is het fijn om samen te spelen. Ik merk dat andere moeders niet zo heel veel andere contacten hebben en het fijn vinden om samen dingen te delen. Er is veel openheid, we hebben veel gesprekken over opvoeden, normen en waarde en dingen van vroeger. Als je meer begeleiding wil kan dat, hier is veel tijd voor bij de jongerenwerkers. De kracht van het jongerenwerk is dat je mag zijn wie je bent en dat er ruimte is voor iedereen. Ze geven je nieuwe inzichten en daardoor kom je weer verder.

Arnhem, 1 februari 2021

Aan de raad van de gemeente Arnhem

Onderwerp: Raadsvoorstel "Herijking welzijnsopdracht 2020"

Geachte leden van de raad,

Op 20 januari jl. zijn drie van onze meidenwerkers met u in gesprek gegaan over het raadsvoorstel “Herijking welzijnsopdracht 2020”. Tijdens het rondetafelgesprek hebben ze kenbaar gemaakt wat het belang is van het meidenwerk en hebben daarbij ook stilgestaan bij de positieve uitwerking die het meidenwerk voor hen persoonlijk heeft gehad. Via deze weg wil Empowering Nisa ook een schriftelijke reactie inbrengen op het voorstel.

Zo zijn wij verheugd om te lezen dat het voorstel als ambitie heeft om samen te zorgen voor een sterke sociale basis waarin *iedereen* zoveel als mogelijk gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en om mee te doen en waarin met preventie het beroep op zorg wordt voorkomen. Empowering Nisa deelt deze ambitie en zet zich dan ook in om deze te helpen realiseren.

Ook lezen wij dat met het voorstel wordt beoogd de middelen voor welzijn gerichter in te zetten, waardoor efficiënter gewerkt gaat worden. In het voorstel worden partijen gevraagd samen te werken en te bezien waar overlappingen zitten in de werkzaamheden. Vervolgens zou moeten worden opgehaald waar bezuinigingen gerealiseerd kunnen worden. Versnippering zou daarbij voorkomen moeten worden. Hoewel wij van mening zijn dat publieke middelen altijd op zorgvuldige wijze besteed zouden moeten worden, pleiten wij ervoor dat de gewenste bezuinigingsslag niet ten koste gaat van de specifieke begeleiding en ondersteuning die kwetsbare groepen als jonge meiden ontvangen en nodig hebben. Immers, Empowering Nisa heeft al een keer eerder moeten ervaren dat de belangen van deze groep uit het oog werden verloren (zie ook onze brief “Geldkraan dicht voor meidenwerk Arnhem” d.d. 10 november 2020).

En dat is problematisch om verschillende redenen. Meiden zijn over het algemeen kwetsbaarder in het volwassen worden dan jongens. Ze zijn moeilijker te bereiken, komen niet op de gewoonlijke vindplaatsen samen en trekken zich ook vaker terug. Ook hebben meiden vaak minder bewegingsvrijheid als gevolg van een controlerende en bepalende sociale omgeving. Dit maakt dat meiden met problematiek vaak niet in beeld zijn, terwijl ook zij het verdienen de ondersteuning te krijgen die zij op dat moment nodig hebben. Meiden hebben dus behoefte aan een vertrouwde plek waar ze zichzelf kunnen zijn, een plek zoals Empowering Nisa al jaren aan ze biedt. Dit alles maakt het meidenwerk erg specifiek.

Via deze weg verzoeken wij u daarom nogmaals om oog te houden voor de diversiteit van de verschillende doelgroepen en de specifieke begeleiding en ondersteuning die kwetsbare groepen als jonge meiden nodig hebben. Bezuinigen zou immers geen doel op zich moeten zijn. Wij verzoeken u dit ook als zodanig terug te laten keren in de nota, zodat daadwerkelijk *iedereen* zoveel als mogelijk gelijkwaardige kansen heeft om zich te ontwikkelen en om mee te doen.

Wij hopen u hierbij voldoende te hebben geïnformeerd. Mocht u nog behoefte hebben aan een toelichting, zijn wij daar uiteraard toe bereid.

Met vriendelijke groet,

Ouafae Nasri
Bouchra El Haddad

Titel/onderwerp: **Initiatiefvoorstel 'Diverse stad, diverse straatnamen'**

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	GroenLinks, D66, ChristenUnie, Denk Verenigd Arnhem en PvdA	Ambtenaar:	Hein den Hartog
Initiatiefnemers	Coenders; Van Ommen; Nede; Usta; Greving		
Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp	Telefoonnr:	377 4298
		E-mailadres:	Hein.den.Hartog@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend (M1)		
Toelichting	**Voorstel** De fracties van GroenLinks, D66, ChristenUnie, DENK Verenigd Arnhem en PvdA stellen met het initiatiefvoorstel voor beleidsregels straatnaamgeving vast te stellen met als doel te streven naar een zo representatief mogelijk straatnamenbestand waarin de diversiteit van belangrijke Arnhemmers en Nederlanders zo goed mogelijk tot uiting wordt gebracht, en waairn recht wordt gedaan aan de complexe geschiedenis van de stad. **Het besluit** 1. De raad besluit de volgende beleidsregels straatnaamgeving vast te stellen: a. Er worden meer diverse straatnamen bepaald, door meer straatnamen te laten verwijzen naar vrouwen, voorvechters van gelijkheid en mensenrechten, en mensen met een migratieachtergrond. b. Straatnamen vernoemd naar personen moeten bijdragen aan een betere afspiegeling van de diversiteit van Arnhem en de diverse geschiedenis van Arnhem en het college te verzoeken de 'Uitvoeringsvoorschriften naamgeving en nummering' zo aan te passen dat deze (beleidsregel) aan artikel 1, lid 1 wordt toegevoegd: c. In een nader te bepalen buurt in Schuytgraaf worden straten vernoemd naar activisten, met een focus op activisten tegen racisme of andere vormen van discriminatie. d. In buurten met straatnamen die verwijzen naar zwarte pagina's in ons verleden worden (straat)namen toegevoegd die de andere kant van het daar benoemde verhaal laten zien; e. Bij het uitvoeren van de straatnaamgeving wordt samenwerking gezocht met inwoners en groepen als De Bovengrondse, Dare to decolonize, Prodesse Conamur en Erfgoed Gelderland. 2. Straatnamen die verwijzen naar zwarte pagina's in ons verleden (online en op straat) worden voorzien van uitleg. De kosten hiervoor (maximaal € 15.000) te dekken uit het budget Openbare Ruimte. 3. De werking van deze beleidsregels wordt in het jaar 2022 besproken op basis van een door het college uit te voeren evaluatie. **Beoogd effect** De initiatiefnemers willen met dit initiatiefvoorstel dat de straatnamen van Arnhem passen bij de diversiteit van Arnhem en bij de complexe geschiedenis. Door deze diversiteit terug te laten komen in de straatnamen, wordt gezorgd voor emancipatie en voor meer bewustzijn over de Arnhemse geschiedenis. **Reactie college** In de raadsbrief die is toegevoegd aan de stukken behandelt het college de vier onderdelen van het preventieplan.		

Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen of het voorstel kan worden doorgeleid naar de M2 of de besluitvormende vergadering.
Spreekrecht publiek	Nee
Behandeladvies	<u>Vergaderorde M1</u> - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - Na de eerste termijn van de raadskamer reageren de initaitiefnemers van het initiatiefvoorstel. Zij hebben daarvoor ook een termijn. - Vervolgens wordt aan de raadskamer de mogelijkheid geboden om, als er behoefte aan is, vragen aan het college te stellen of om advies gevraagd. - Daarna volgt het tweede termijn van de raadskamer en het tweede termijn van de initiatiefnemers. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.
Bijlagen	

Initiatiefvoorstel "Diverse stad, diverse straatnamen" van de fracties GroenLinks, D66, ChristenUnie, DENK Verenigd Arnhem en PvdA
Raadsbrief "Initiatiefvoorstel 'Diverse stad, diverse straatnamen'", d.d. 03-11-2020
Overzicht schriftelijke reacties - bundel
Schriftelijke inbreng de heer Meijer
Schriftelijke inbreng mevrouw Hartog
Schriftelijke inbreng van mw. C. den Uijl namens JKF Kinderfonds
Schriftelijke inbreng dhr. M. van Butselaar
Schtriftelijke inbreng dhr. Heina Mirando
Schtriftelijke inbreng dhr. R. Raben
Schriftelijke inbreng mw. W. Hieltjes

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer

Onderwerp: Diverse stad, diverse straatnamen

Voorstel

1. De raad besluit de volgende beleidsregels straatnaamgeving vast te stellen:
    a. Er worden meer diverse straatnamen bepaald, door meer straatnamen te laten verwijzen naar vrouwen, voorvechters van gelijkheid en mensenrechten, en mensen met een migratieachtergrond.
    b. Straatnamen vernoemd naar personen moeten bijdragen aan een betere afspiegeling van de diversiteit van Arnhem en de diverse geschiedenis van Arnhem en het college te verzoeken de ‘Uitvoeringsvoorschriften naamgeving en nummering’ zo aan te passen dat deze (beleidsregel) aan artikel 1, lid 1 wordt toegevoegd:
    c. In een nader te bepalen buurt in Schuytgraaf worden straten vernoemd naar activisten, met een focus op activisten tegen racisme of andere vormen van discriminatie.
    d. In buurten met straatnamen die verwijzen naar zwarte pagina’s in ons verleden worden (straat)namen toegevoegd die de andere kant van het daar benoemde verhaal laten zien;
    e. Bij het uitvoeren van de straatnaamgeving wordt samenwerking gezocht met inwoners en groepen als De Bovengrondse, Dare to decolonize, Prodesse Conamur en Erfgoed Gelderland.
2. Straatnamen die verwijzen naar zwarte pagina’s in ons verleden (online en op straat) worden voorzien van uitleg. De kosten hiervoor (maximaal € 15.000) te dekken uit het budget Openbare Ruimte.
3. De werking van deze beleidsregels wordt in het jaar 2022 besproken op basis van een door het college uit te voeren evaluatie.

Inleiding

Arnhem is een diverse stad met een complexe geschiedenis. Het koloniale verleden is een Nederlands verleden. Steeds meer is in de Nederlandse samenleving de discussie op gang aan het komen over ons complexe verleden. Waar we voorheen het witte perspectief centraal stelden, worden dankzij inzet van velen nu ook andere perspectieven zichtbaar. In Arnhem besloten we bijvoorbeeld in juli 2020 om voortaan Keti Koti – de afschaffing van de slavernij in Suriname en de Antillen – te herdenken en vieren. Dit past bij onze diverse samenleving.

De geschiedenis van de slavernij is ook een Arnhemse geschiedenis. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de winsten van Arnhemmers in Nederlands-Indië, of de rol van de voorname Arnhemse familie Brantsen in de slavernij in Suriname. Daarnaast zijn er straten vernoemd naar omstreden figuren als Paul Kruger en zijn er standbeelden van bijvoorbeeld Van Heutsz en de Atjehoorlog op het terrein van Bronbeek. Maar der andere kant van onze complexe geschiedenis moet ook meer naar voren komen op straat.

Arnhem GEMEENTE

Maar liefst een derde van alle Arnhemmers heeft een migratieachtergrond. In vernoemingen zien we deze diversiteit echter nog weinig terug. Straatnamen die verwijzen naar personen, verwijzen bijna altijd naar het verleden, en zijn zo een afspiegeling van onze geschiedenis. Omdat de meeste belangrijke maatschappelijke functies in het verleden door witte mannen zijn ingevuld, hebben vrouwen en inwoners met een biculturele achtergrond hierin dus een achterstand. Hierin is de afgelopen decennia een inhaalslag gemaakt. Nu is het tijd om dit ook door te vertalen in onze straatnamen. Door het aantal straatnamen die verwijzen naar vrouwen, mensen met een migratieachtergrond en andere minderheden uit te breiden.

Verschillende andere gemeenten gingen Arnhem al voor in het meer zichtbaar maken van onze complexe geschiedenis. Zo heeft Utrecht sinds 2018 de Bitterzoete Route, een wandeling door de wijk Lombok langs straatnaamborden die verwijzen naar het koloniale verleden. Ook in Amsterdam en Rotterdam zijn er verschillende voorstellen geweest om de straatnamen diverser te maken. Ook in Arnhem kan en moet het diverser. We stellen daarom voor om bij het benoemen van nieuwe straatnamen te streven naar een zo representatief mogelijk straatnamenbestand waarin de diversiteit van belangrijke Arnhemmers en Nederlanders zo goed mogelijk tot uiting wordt gebracht, en waarin recht wordt gedaan aan de complexe geschiedenis van onze stad.

Beoogd effect

De straatnamen van Arnhem moeten passen bij de diversiteit van Arnhem en bij onze complexe geschiedenis. Door deze diversiteit terug te laten komen in onze straatnamen, zorgen we voor emancipatie en voor meer bewustzijn over onze geschiedenis.

Argumenten

1.1 Het college is bevoegd tot het vaststellen van straatnamen
De raad heeft de bevoegdheid om straten te benoemen overgedragen aan het college van burgemeester en wethouders. Via beleidsregels kan de gemeenteraad wel regels opstellen over het benoemen van straatnamen.

1a.1 De diversiteit van de stad moet terugkomen in de straatnamen

De commissie straatnaamgeving adviseert het college van burgemeester en wethouders over straatnamen. In bijvoorbeeld de wijk Rijkerswoerd zijn veel straten naar mensen vernoemd. Zelfs in deze vrij recente wijk zijn witte mannen nog oververtegenwoordigd. Ongeveer 65% van de straatnamen zijn naar witte mannen vernoemd. Maar 5% van de straten zijn vernoemd naar mannen van kleur. Slechts 30% van de straten zijn naar vrouwen vernoemd, waarvan ook nog zelfs 2% naar vrouwen van kleur. In andere wijken waar veel straatnamen zijn vernoemd naar mensen – zoals 't Broek – is deze verhouding nog schever. Door toekomstige straten meer te vernoemen naar bijvoorbeeld vrouwen, voorvechters van gelijkheid en mensenrechten, en mensen met een migratieachtergrond, zorgen we ervoor dat de diversiteit van de stad terugkomt in vernoemingen. En zoals de Amerikaanse activiste voor kinderrechten zei: "You can't be what you can't see" (je kan niet zijn wat je niet kan zien). Dit betekent dat zichtbaar moet zijn welke mensen ons voorgingen in de geschiedenis, en dat dit zeker niet alleen witte mannen waren. Daarmee kan zichtbaarheid van onze complexe geschiedenis bijdragen aan emancipatie.

1b.1 In de regels zorgen we voor de verplichting meer diverse straatnamen te zoeken

In de 'Uitvoeringsvoorschriften naamgeving en nummering' van 2011 staan de regels voor straatnamen. Hierin staan ook regels over straatnamen vernoemd naar personen. Hier voegen we een (beleids)regel over diversiteit aan toe. Zo kunnen straatnamen toegevoegd worden die passen bij de diversiteit van de stad, bijvoorbeeld door straten te vernoemen naar landen van waaruit Arnhemmers migreerden naar onze stad.

1c.1 Het toevoegen van straatnamen vernoemd naar activisten past bij het centrale thema van straatnamen in Schuytgraaf

Het centrale thema van straatnamen in Schuytgraaf is verandering. Dit is onder andere te zien in de hoofdweg: de Metamorfoseallee. Passend bij dit thema zijn mensen die als activist streden voor gelijkheid en verandering. Om de diversiteit van de straatnamen in Arnhem te vergroten is het voorstel hierbij te focussen op antiracistische en feministische activisten. Voorbeelden kunnen zijn vernoemingen naar Tula (leider opstand tot slaaf gemaakten in Curaçao), Cuffy (leider opstand tot slaaf gemaakten in het huidige Guyana), Marie Anne Tellegen (feministe en verzetsstrijder), Sojourner Truth (Nederlandssprekende Amerikaanse burgerrechtactiviste), Martin Luther King (burgerrechtenactivist) en Anton de Kom (verzetsstrijder en antikoloniale schrijver

1d.1 Straatnamen bieden vaak nu maar één kant van het verhaal in een buurt

In het Arnhems Broek hebben we straatnamen vernoemd naar personen uit ons koloniale verleden, zoals Abel Tasman, Jan Pietersz. Coen en Jan van Riebeeck. Elders in Arnhem hebben we bijvoorbeeld de Van Heutszlaan. Hier tegenover staan geen namen van bijvoorbeeld tot slaaf gemaakten als Wange van Bali en de later in Arnhem levende Anna van Vossenburg, en anti-apartheidsstrijders als Desmond Tutu. Wanneer er straatnamen toegevoegd worden in een buurt met straatnamen die verwijzen naar zwarte pagina's in ons verleden, voegen we daar de andere kant van het verhaal aan toe.

1e.1 Goede context bij straatnamen doen we samen

In 2018 voerde de Bovengrondse actie in Arnhem door verschillende straten naar vrouwen te vernoemen. Dare to decolonize, een collectief uit de regio Arnhem-Nijmegen mede ontstaan vanuit de antiracismedemonstraties van juni 2020, dat zich inzet voor het delen van kennis over diversiteit, racisme en black history. Prodesse Conamur is de historische vereniging van Arnhem met veel kennis over de geschiedenis. Erfgoed Gelderland is een coöperatie waarin meer dan 200 erfgoedorganisaties samenwerken. Zo zijn er nog meer groepen en individuen die mee kunnen en willen denken over het zichtbaar maken van onze complexe geschiedenis. Deze groepen zouden

daarom ook betrokken moeten worden. Daarnaast kan de commissie straatnaamgeving deze groepen ook bevragen over toekomstige straatnamen, evenals bewoners van de betrokken buurten.

2.1

Uitleg van straatnamen zorgt voor bewustwording

In Arnhem hebben straatnaamborden op dit moment niet of nauwelijks uitleg. Ook niet als de straat vernoemd is naar een persoon die wandaden heeft begaan. Op de webpagina 'Verklaring straatnamen' van de gemeente Arnhem staat bij straten wel uitleg, maar zonder context. Zo staat bij de Van Heutszlaan als omschrijving slechts "Johannes B. van Heutsz (1851-1924), gouverneur van Atjeh (1898-1903) en van voormalig Nederlands Oost-Indië (1904-1909)." Er wordt hierbij geen aandacht besteed aan zijn wandaden. Door uitleg te geven bij straatnamen creëer je bewustwording over onze complexe geschiedenis en zorgen we ervoor dat we beter kunnen leren van de lessen uit onze geschiedenis. Door zowel online als op straat uitleg toe te voegen, zorgen we ervoor dat deze makkelijk benaderbaar is. Bij vervanging van straatnaamborden zou er een QR-code op de borden kunnen komen die rechtstreeks naar uitleg op de webpagina verwijst.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Een quotum kan nodig zijn voor meer diverse straatnamen

Recent onderzoek[1] wees uit dat het meer divers maken van straatnamen zonder quota moeizaam gaat in Amsterdam. We vertrouwen er echter op dat met dit voorstel quota niet nodig zijn in Arnhem. Uit een evaluatie moet blijken of dit gegrond is.

Financiën

Het aanpassen van de spelregels rond het benoemen van straatnamen heeft geen financiële gevolgen. Het toevoegen van uitleg bij straatnamen zal beperkte kosten in voorbereiding, vormgeving en materiaal met zich meebrengen. Ons voorstel is hier eenmalig € 15.000,- voor beschikbaar te stellen vanuit het budget Openbare Ruimte. Bij de evaluatie van dit voorstel wordt dan bekeken of dit voldoende was.

Uitvoering

Het college voert de straatnaamgeving uit met inachtneming van deze nieuwe beleidsregels. Daarnaast koppelt het college jaarlijks (bijvoorbeeld via de jaarstukken) terug hoe zij om is gegaan met de beleidsregels uit dit voorstel. Het college voert daarnaast in 2022 een evaluatie uit van de resultaten van dit voorstel, waarbij gekeken wordt in hoeverre het gelukt is om (geplande) straatnamen meer divers te laten zijn.

Communicatie

Een afschrift van dit besluit zal verzonden worden door de griffie aan de commissie straatnaamgeving. Het college nodigt daarnaast relevante betrokkenen uit voor gesprekken rond de straatnamen.

[1] Zie hier het onderzoek, geraadpleegd op 21 september 2020.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad
Niet van toepassing.

Ter inzage stukken voor gemeenteraad
Niet van toepassing.

RAADSVOORSTEL

Besluit van

Zaaknummer

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het initiatiefvoorstel van de fracties GroenLinks, D66, DENK/Verenigd Arnhem, ChristenUnie en PvdA van 4 oktober 2020;

gelet op artikel 6 van de Wet basisregistraties adressen en gebouwen, artikel 147a van de Gemeentewet en de Verordening naamgeving en nummering (adressen);

besluit:

1. De raad besluit de volgende beleidsregels straatnaamgeving vast te stellen:
    a. Er worden meer diverse straatnamen bepaald, door meer straatnamen te laten verwijzen naar vrouwen, voorvechters van gelijkheid en mensenrechten, en mensen met een migratieachtergrond.
    b. Straatnamen vernoemd naar personen moeten bijdragen aan een betere afspiegeling van de diversiteit van Arnhem en de diverse geschiedenis van Arnhem en het college te verzoeken de ‘Uitvoeringsvoorschriften naamgeving en nummering’ zo aan te passen dat deze (beleidsregel) aan artikel 1, lid 1 wordt toegevoegd:
    c. In een nader te bepalen buurt in Schuytgraaf worden straten vernoemd naar activisten, met een focus op activisten tegen racisme of andere vormen van discriminatie.
    d. In buurten met straatnamen die verwijzen naar zwarte pagina’s in ons verleden worden (straat)namen toegevoegd die de andere kant van het daar benoemde verhaal laten zien;
    e. Bij het uitvoeren van de straatnaamgeving wordt samenwerking gezocht met inwoners en groepen als De Bovengrondse, Dare to decolonize, Prodesse Conamur en Erfgoed Gelderland.
2. Straatnamen die verwijzen naar zwarte pagina’s in ons verleden (online en op straat) worden voorzien van uitleg. De kosten hiervoor (maximaal € 15.000) te dekken uit het budget Openbare Ruimte.
3. De werking van deze beleidsregels wordt in het jaar 2022 besproken op basis van een door het college uit te voeren evaluatie.

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Aan de gemeenteraad

Datum : 3 november 2020
Zaaknummer : 520958
Contactpersoon : Hein den Hartog
Telefoonnummer : 026 3774298

Onderwerp: Initiatiefvoorstel 'Diverse stad, diverse straatnamen'

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van onze reactie op het initiatiefvoorstel 'Diverse stad, diverse straatnamen' van de fracties van GroenLinks, D66, DENK/Verenigd Arnhem, ChristenUnie en PvdA van 4 oktober 2020.

Inleiding
Het initiatiefvoorstel bestaat uit de onderstaande drie punten:

1. De raad besluit de volgende beleidsregels straatnaamgeving vast te stellen:
    a. Er worden meer diverse straatnamen bepaald,
    b. Straatnamen vernoemd naar personen moeten bijdragen aan een betere afspiegeling van de diversiteit van Arnhem en de diverse geschiedenis van Arnhem.
    c. In een nader te bepalen buurt in Schuytgraaf worden straten vernoemd naar activisten, met een focus op activisten tegen racisme of andere vormen van discriminatie.
    d. In buurten met straatnamen die verwijzen naar zwarte pagina's in ons verleden worden (straat)namen toegevoegd die de andere kant van het daar benoemde verhaal laten zien;
    e. Bij het uitvoeren van de straatnaamgeving wordt samenwerking gezocht met inwoners en groepen als De Bovengrondse, Dare to decolonize, Prodesse Conamur en Erfgoed Gelderland.
2. Straatnamen die verwijzen naar zwarte pagina's in ons verleden (online en op straat) worden voorzien van uitleg.
3. De werking van deze beleidsregels wordt in het jaar 2022 besproken op basis van een door het college uit te voeren evaluatie.

Reactie op het initiatiefvoorstel
De strekking van het initiatiefvoorstel is om bij de vernoeming van straten naar personen bij te dragen aan een betere afspiegeling van de diversiteit en de diverse geschiedenis van Arnhem. In het initiatief worden twee voorstellen gedaan, namelijk het wijzigen van de beleidsregels en het geven van een toelichting op bestaande namen. Wij werken hier graag aan mee.

Ad 1 a-b
Arnhem is een diverse stad met diverse straatnamen. Het is belangrijk dat dit terugkomt bij het toekennen van straatnamen. Zo kreeg een buurtje in De Laar in de jaren '80 al de namen van vrouwelijke activisten. In Malburgen zijn tal van sportlieden vernoemd, en in Rijkerswoerd zijn Mahatma Gandhi, Bertha von Suttner en Jane Adams (winnaars van de Nobelprijs voor de vrede) voorbeelden. Meer aandacht voor mensen die van invloed zijn geweest op ontwikkelingen van en in Arnhem vindt het college met u belangrijk.

Om een gevoel te hebben voor het aantal recent vernoemde straten:
- In 2019 zijn 18 nieuwe straatnamen toegekend, waarvan drie buiten Schuytgraaf en twee persoonsnamen (Ien Dales en Louis Frequin).
- In 2018 zijn er geen straatnamen toegekend.
- In 2017 zijn 15 nieuwe straatnamen toegekend, drie buiten Schuytgraaf waarvan één persoonsnaam (Audrey Hepburn).

Ad 1 c
De raad vraagt in Schuytgraaf om toevoeging van straatnamen vernoemd naar activisten. Dit is in afwijking van het huidige beleid waarbij er geen enkele persoonsnaam als straatnaam wordt gebruikt in Schuytgraaf. Wij willen graag onderzoeken of we in afwijking van het huidige beleid in een buurt diversiteit kunnen aanbrengen in de straatnamen. Daarnaast zijn wij ook bereid om de mogelijkheden buiten Schuytgraaf te bezien.

Ad 1 d
De hier genoemde mogelijkheid doet zich vooral voor bij inpassingsplannen in bestaande wijken. In dat geval is het uitgangspunt dat we de toe te voegen straten blijven benoemen binnen het thema van de straatnamen in die buurt. Wij kunnen daarbij conform uw voorstel op zoek gaan naar namen die de andere kant van het verhaal laten zien. Wij willen graag onderzoeken of we in afwijking van het huidige beleid in een buurt diversiteit kunnen aanbrengen in de straatnamen.

Ad 1 e
Wij staan positief tegenover het voorstel om groepen zoals genoemd te raadplegen. In Arnhem maken we hierbij gebruik van een straatnaamcommissie; een adviesorgaan aan het college, dat binnen de kaders komt met voorstellen voor nieuwe straatnamen. Het vaststellen van de straatnamen is een collegebevoegdheid, waarbij de vastgestelde beleidsregels het kader vormen. Om voldoende voeling te hebben met de Arnhemse burger, zijn er sinds 2005 binnen de commissie ook twee burgerleden actief

die elke drie jaar rouleren. De straatnaamcommissie zoekt regelmatig contact met deskundigen of verenigingen die op een bepaald terrein kennis hebben. Het zoeken van samenwerking met de groepen die u noemt kan hierop een waardevolle aanvulling vormen.

Ad 2.
Het is mogelijk om door middel van QR-codes meer uitleg te geven over de bestaande namen. Daarnaast willen we meer bekendheid geven aan de bestaande website met toelichting op de straatnamen, en toevoeging van een redactie om een en ander op een verantwoorde wijze te verwoorden.

Ad 3.
We vinden het een goed idee om de werking van deze beleidsregels in het jaar 2022 te bespreken op basis van een door het college uit te voeren evaluatie.

Tot slot
Straatnaamgeving is iets wat dicht bij iedereen staat. Het raakt veel interesses en komt dicht bij de eigen omgeving. Ook het feit dat een straatnaam min of meer voor de eeuwigheid wordt gegeven is van direct belang bij het maken van keuzes.
Ook landelijk is straatnaamgeving onderwerp van gesprek. In Binnenlands Bestuur is hier recent aandacht aan besteed.

Terugkijkend naar hoe we gekomen zijn tot waar we nu staan, is wellicht het boekje van plaatsgenoot Cees Crone (oud burgerlid straatnaamcommissie) "Arnhem dubbelstad, over wijken en straten" interessant. Hierin worden veel wetenswaardigheden over de Arnhemse straatnamen geschetst.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

R.J.M. van Wuijtswinkel A. Marcouch

Reacties op voorstel hernoeming straatnamen
(21-10-20)

	Datum	reactie	Naam
1.	06-10-20	Prima initiatief. Vergeet deze topper niet! *Tara Singh Varma*	Gerard Pon
2.	06-10-20	Het idee om straatnamen te verwisselen op basis van afkomst en kleur is zuiver racisme. In Amsterdam heeft een cultuurgezelschap geen subsidie meer gekregen vanwege: te wit Zullen we dat eens omdraaien en een gospelkoor uit Amsterdam Zuid oost geen subsidie meer verlenen, want TE ZWART U, de lokale politici bedrijft hiermee levensgevaarlijke politiserende politiek waarvan u het einde niet weet. Doe het niet	Leo van der Meer
3.	06-10-20	Ik zou het bespottelijk vinden en getuige van nog meer polaristatie als straatnamen in Arnhem hernoemd zouden worden naar activisten tegen racisme en/of discriminatie. Niet alleen is het erg arbitrair wie daarvoor in aanmerking zou komen, het draagt totaal niet bij aan het doel dat hiermee voor ogen staat. Niet doen dus.	Erik van Vonderen
4.	06-10-20	Uit onderstaand bericht blijkt dat u voornemens bent om in de wijk Schuytgraaf staatnamen naar activisten tegen racisme of discriminatie te gaan vernoemen. Ik ben zeer bezorgd over deze vorm van activisme in uw raad en in uw stad. U bent hierdoor bezig om verdeeldheid te zaaien i.p.v. te verbinden. Ik voel mij, als geboren Nederlander, hierdoor in een hoek gedrukt waar ik niet thuishoor. Ik heb niemand in mijn omgeving, in mijn lange leven, zich ooit racistisch horen of zien uiten. In dit land, met al zijn kansen, dienen we samen te werken en naast elkaar te staan.	J.M. Nellen

		Wees trots op uw land!	
5.	06-10-20	ik las op twitter dat jullie racistische straatnamen wilde opruimen. klinkt als een prachtig initiatief! let wel dat er daar door een alt-right account een oproep is gedaan richting minder tolerante mensen uit dit land om jullie hierover lastig te vallen, link hier: https://twitter.com/VizierOpLinks/status/1313408537368948736 hoop dat jullie je hier niet te veel van aan zullen trekken want nogmaals het klinkt als een goede stap.	kiara grouwstra
6.	06-10-20	Wat een ongelofelijk slecht idee om straten te gaan hernoemen. Wat nou zwarte bladzijde uit onze geschiedenis? Afgezet tegen de huidige maatstaven wellicht, echter in de toenmalige tijd gezien wist men niet beter. Sterker nog, dankzij die gouden eeuw hebben we onze welvaart gekregen. Daar profiteren jullie nu ook van. Wie doen jullie nu een plezier met die hernoemingen? Helemaal niemand! Het is symboolpolitiek, iets wat jullie anderen altijd verwijten. Dus kom op en zie af van die onzin.	Erik
7.	07-10-20	Ben er zeer op tegen de geschiedenis te verdraaien. Belachelijk idee om activisten via de achterdeur hun zin te geven, ik denk aan Christa Soeters of Michael van Zeijl. Zoekt U naar info? Christa was tegen dodenherdenking: geen 4 mei voor mij. Dit is echt voor Arnhem een gotspe. U wijsheid toewensend,	Hidde Nota
8.	07-10-20	Jullie willen graag meningen mbt straatnamen. Jullie voorstellen voor aanpassen zijn belachelijk. Het wordt steeds gekker in dit land en daar doen jullie aan mee! Bah	Mathijs Wassink
9.	08-10-20	Niet alleen het Corona -virus maar ook het Amsterdam-virus heeft zich in Arnhem gevestigd, Dat laatste virus, zeker in de hoofden van verschillende raadsleden. De “weg met ons” partijen hebben in Arnhem weer een plannetje bedacht.	Jacky van Reen

		Straatnamen in de Schuytgraaf moeten namen krijgen van activisten tegen racisme of discriminatie. Waar dacht u aan: de Sylvana WEG, de Akwazie WEG, de Meulenbelt WEG, de KOPZ WEG. De mevrouw " HELDER" weg, het : Hey meisje! park. Kan zo wel een wijkje namen bedenken. Als jullie bij alle namen duidelijk vermelden dat het om een weg gaat, dan kan het nog een toeristische trekpleister worden. Nog een tip, de bedenkers van dit plan daar zouden jullie ook een weg of plein naar kunnen vernoemen, misschien handig om de bedenkers dan samen te vatten in een naam voor een plein, ik noem iets ' het malloten plein'. Of: malloten uit de raad WEG. Wat ik mij afvraag, wanneer komen jullie bij zinnen, wanneer gaat dat Amsterdam-virus uit jullie hoofd? Waarom doen en bedenken jullie dit? Aanvulling 23-10-20: Laat Arnhemmers ook namen aandragen, er zijn toch genoeg interessante mensen die hiervoor in aanmerking komen. Mensen die iets voor Arnhem hebben betekend. Verzetstrijders, bekende mensen die in Arnhem geboren zijn. Het is voor mij echt onbegrijpelijk dat jullie achter deze totaal gekkies met hun waanzinnige plannen aanlopen en blijven bedienen. Mensen die juist polarisatie in Nederland aanwakkeren. Denk eens na raadsleden! Ik ben geen inwoner van Arnhem, maar betrokken bij Arnhem. Mijn hele jeugd heb ik doorgebracht in Arnhem op de Meinerswijk. Mijn vader was de bedrijfsleider van de fabriek. De Meinerswijk waarvan leden van de raad opeens een mening hebben, vroeger wisten ze niet eens waar de Meinerswijk lag. Maar dit is weer een andere discussie, Maar moest ik even kwijt.	

10.	09-10-20	Jullie idee om straatnamen te hernoemen naar vrouwen en 'anti-racisme'-activisten en zo 'blanke superieuriteit' willen zuiveren, getuigt dat het Amsterdam-virus zich verder verspreid. Hebben jullie je een schuldgevoel laten aanpraten door mensen die wat dingen schreeuwen over racisme? Men hoeft het niet met elkaar eens te zijn en men zal nooit hoeven buigen voor de mening van een kleine groep herrie schoppers. Als jullie dit doorzetten, beginnen jullie dan alsjeblieft met twee straten te noemen naar Volkert van de Graaf en Mohammed Bouyeri? Zij hebben namelijk beiden iemand vermoord die racisme zouden bedrijven. Zij hebben de wereld gezuiverd van racisme, helden! Ook hebben ze een goed politicus en geweldig theater schrijver het leven ontnomen, doch waren het top acties! Deze mannen verdienen een straatnaam! geen excuses voor het sarcasme.	Youri verheul

Geachte Raad,

mijn ingeving voor de namen

Namen voor de gemeente Arnhem:

Als we kijken naar namen voor de nieuwe wijk Schuytgraaf lijkt het me gepast om de voorvechters van vrijheid te nemen. Namen die daar eer aan doen zijn namen die we al in onze geschiedenis al meerdere malen geëerd hebben en nog jaren zullen doen en hier (oosterbeek) begraven liggen.

zo houd je de relatie met hun kinderen en achter kleinkinderen in stand. De geschiedenis van de stad en de Airborne. Ook de Poolse soldaten kan je eren hierdoor. namen zijn er helaas in ovenvloed en ik denk dat je voor de Arnhemmers geen betere invulling kan geven. dan onbekende waar Arnhemmers totaal geen raakvlak mee hebben.

Je eert de mensen en je kan desnoods familie uitnodigen ten ere van de vrijheid die ze hier hebben gegeven. Hoe trots kan je zijn als kind als klein kind zijn dat je (groot) vaders naam hier vereeuwigd wordt. Ook als inwoner van die straat weet je wat hij voor Arnhem gedaan heeft.

Opmerking over de Q codes bij voor de gemeente raad zwarte pagina's : ongewenst de mensen in die tijd hebben voor het koninkrijk of voor hun gemeenschap hun morele plicht gedaan. Om hier extra geld voor uit te geven ongewenst.

Bewoners kunnen als ze zo betrokken zijn met hun geschiedenis en er willen wonen dit opzoeken op internet.

Met vriendelijke groet,

Alexander Meijer

Arnhem, 12 januari 2021

Betreft: Mijn ideeën en inbreng m.b.t. nieuwe straatnamen.

Geachte raadsleden,

Graag lever ik u schriftelijk mijn ideeën aan als Arnhemmer ten behoeve van de nieuwe straatnamen.

Dit doordat ik verhinderd ben door mijn werk in de gezondheidszorg.

Waar ik in eerste instantie graag voor ga is de positieve geschiedenis, die Arnhem heeft opgebouwd door een aantal Arnhemse helden. Dus meegaan in het positivisme, deel ik.

Ik heb beeld bij het meer divers maken, laat de toekomst zeker openstaan voor deze diversiteit en helden met een positieve inbreng vanuit een mogelijke andere achtergrond dan de Nederlandse.

Graag zou ik de helden die onze stad hebben bevrijd, op straatnaambordjes willen tegenkomen. Zij zorgende ervoor de stad te kunnen laten worden wat het nu is. In vrijheid leven. De veteranen die ons langzaam door hoge leeftijd, aan het ontvallen zijn. Houdt ze in ere en in leven door hen namen te geven van straten in Arnhem. Daardoor blijven ze in leven en is het een constante positieve herinnering aan het leven wat we nu hebben. Blijven herinneren is goed voor onze jongere generaties. Bewust te zijn van hetgeen wat we nu hebben dankzij hen.

(Ik besef mij dat dagelijks door over de J. Frost brug te rijden. Wanneer ik de lantaarnpalen zie van de Oversteek te Nijmegen. Een eer aan de gevallenen die onze steden hebben bevrijd).

Poolse strijders ook om niet te vergeten. Ze worden veel vergeten. Zet ze in de spotlight. Dit helpt het positieve beeld ook naar de vele Poolse mensen die hier zijn komen wonen en werken en waar over het algemeen negatief naar gekeken wordt. Hiermee tackel je ook dat stuk ‘’andere achtergrond’’.

Meer Arnhemse helden: We hebben er al veel zoals Escher en Klompe, maar er zijn er meer.

De oprichters van de Johanna stichting o.a. (Mevr. van Es) en Arie KLapwijk.

Trots zijn in eerste instantie op wat Arnhem Arnhem heeft gemaakt. Meer aandacht voor de positieve geschiedenis dan meteen storten op de Akwasi –laan, of Gerard Joling Gaybrapad, of iets dergelijks.

Het wegtoveren van onze zwarte bladzijdes, daar vind ik wat van. Ik ben geen voorstander van deze zwarte bladzijdes negeren. Ze waren er ,en als het goed is zijn daar lessen uit geleerd. Er zijn inmiddels genoeg positieve initiatiefnemers die nog even mogen doorgroeien tot dat ze ook iets significants hebben gedaan voor dit land en onze stad en niet per definitie omdat het over hun ‘’achtergrond’ ’gaat. Zwart, wit gemengd of gay of wat dan ook: Wat hebben we binnen de maatschappij aan positiefs in de stad gedaan? Daar ga ik graag voor.

Hartelijke groet en veel succes,

Hoogachtend,LC Hartog (Lisette, uit de Wijk T Broek/ Statenkwartier, lid van het wijkplatform aldaar).

Van: Carina den Uijl [mailto:projecten@jkfkinderfonds.nl]
Verzonden: maandag 18 januari 2021
Onderwerp: Re: Diverse stad, diverse straatnamen

Mijn naam is Carina den Uijl, ik ben inwoner van Arnhem en al 14 jaar werkzaam bij het JKF Kinderfonds in Arnhem.

Ik wil graag de Duitse Diacones Johanna van Ness voordragen omdat ik van mening ben dat zij zoveel voor kinderen met een beperking in Arnhem (en Nederland) heeft betekend (en nog steeds doet) dat zij een eervolle vermelding op een straatnaambordje verdient.

Iedereen kent wel de beelden van de gehandicapte kinderen in Roemeense tehuizen. Zo was het in 1900 ook in Arnhem/ Nederland. Johanna van Ness was hoofd van het Diaconessenziekenhuis in Arnhem en besloot hier wat aan te doen omdat ze wist dat ook deze kinderen konden leren communiceren, beter bewegen en soms zelfs een vak konden leren. Een nuttige dagbesteding voor deze mismaakte en gebrekkige kinderen was nodig om ze meer kwaliteit van leven te geven. Johanna van Ness kwam uit Duitsland waar de kinderrevalidatie al een begrip was op dat moment. Daarom wist ze dat het zinvol was.

Samen met dr. Renssen en dominee Disselhof (van het Diaconessenziekenhuis) ging ze in 1900 alle notabelen in Arnhem en omstreken af en vergaarde daarmee genoeg kapitaal en gronden om het tehuis te kunnen bekostigen.

In de jaren die volgden groeide de Johanna Stichting door naar een revalidatiecentrum (Klimmendaal), een school (de Onderwijsspecialisten) en het Dorp. Iedereen heeft wel gehoord van de actie ‘open het Dorp’. Dit was een initiatief van dr. Klapwijk, destijds directeur van de Johanna Stichting, hij merkte dat de kinderen en jongeren met een lichamelijke beperking steeds ouder konden worden door de goede kinderrevalidatie. Deze jongeren wilden net zoals hun leeftijdsgenoten ook graag op zichzelf gaan wonen. In het Dorp kan dat (nog steeds)

Nu, 121 jaar later zetten we haar werk nog steeds met liefde voort. Het JKF Kinderfonds, voorheen de Johanna Stichting, financiert projecten voor kinderen en jongeren met een lichamelijke beperking om ervoor te zorgen dat zij een zo goed mogelijke kwaliteit van leven hebben en ‘gewoon’ mee kunnen doen. We ondersteunen bijvoorbeeld wetenschappelijk onderzoek voor beloopstudies en behandelmethoden, de meerkosten voor schoolreisjes, werkweken, sportdagen, arbeidstoeleiding, aangepast wonen, gezond leven, muziek- en cultuurprojecten en ga zo maar door. Nog steeds met het kapitaal dat Johanna van Ness samen met dr. Renssen en dominee Disselhof in 1900 bij elkaar bijeen hebben gekregen.

Kortom: Arnhem mag bijzonder trots zijn op Johanna van Ness omdat zij de grondlegger is van de kinderrevalidatie van Nederland en dat is begonnen in Arnhem! Dat is denk ik wel een eervolle vermelding waard.

Straatnaambordjes
Nog even een suggestie v.w.b. de straatnaambordjes omdat hier de laatste tijd (nu bijvoorbeeld ook) veel over te doen is geweest. Vanuit mijn rol als projectadviseur van het JKF Kinderfonds bekeken lijkt het mij een goed idee om de straatnaambordjes voortaan te voorzien van een QR-code in plaats van een extra bordje met onderschrift als blijkt dat er ophef is over de vermelde persoon. De informatie over deze persoon kan dan ten allen tijden geactualiseerd worden. Mensen met een visuele beperking kunnen de informatie dan ook makkelijker lezen. Dit lijkt mij een leuk stageproject voor studenten van de school voor de journalistiek samen met leerlingen uit het speciaal onderwijs met eindredactie van het Gelders Archief. Een mooi inclusief en leerzaam project voor onze jeugd en

bovendien zijn de extra bordjes dan overbodig en bespaart dit in de toekomst onnodige kosten en is het beter voor het milieu.

Met vriendelijke groet,

Carina den Uijl
projectadviseur

Heijenoordseweg 3
6813 GG ARNHEM
T 026-3526981
F 026-3526999
@ projecten@jkfkinderfonds.nl
I www.jkfkinderfonds.nl
T https://twitter.com/JKF_Kinderfonds

Beste Gemeenteraad van Arnhem

Toen ik vorige maand naar de besluitvormende vergadering keek, wilde de fractie van de SP een extra agendapunt, namelijk “de 2de lockdown”. Dit werd door tenminste één fractie, die van Arnhem Centraal, niet gehonoreerd ivm het niet willen overwerken.

En nu zitten we hier, over straatnaambordjes te praten, het is een gotspe dat de dus overvolle agenda wel gevuld mag worden met symboolpolitiek van de bovenste plank. Leggen jullie dit maar uit aan de ondernemers/burgers die ik dagelijks bijna huilend aan de telefoon heb, triest!

Maar over het onderwerp “straatnaambordjes” wil ik graag het meest gehoorde geluid in de stad uitspreken. Ik heb in iedere wijk en van iedere afkomst wel Arnhemmers gesproken.

Arnhemmers willen het liefste dat Arnhemse Helden op de nieuwe straatnaambordjes komen, hierbij mag wel met diversiteit rekening worden gehouden uiteraard, want daar is niemand op tegen! Het meeste hoorde ik: onze Airborne helden, Theo Bos en Joop Legerstee.

Het weghalen van straatnamen en/of een uitleg erbij wordt door niemand die ik gesproken heb op prijs gesteld. “Deze mensen horen gewoon bij onze geschiedenis. Geschiedenisles geef je op school en niet in ons straatbeeld” is wat ik heel veel hoorde.

Mijn voorstel aan de raad is om dit soort symboolpolitiek niet eens te behandelen. Maar omdat ik bang ben dat de meerderheid hier wel voor kiest, nogmaals “leg het de stad maar uit!!”, stel ik voor zsm voor Arnhemse Helden te gaan, zodat dit onnodige agendapunt afgehamerd kan worden.

Martijn van Butselaar

Pitch van de heer Roma Heina Mirando

Meneer Roma Heina Mirando uit Arnhem wil graag zijn beroemde grootvader Tata Mirando voordragen.

Iedereen uit Arnhem kent het beroemde zigeunerorkest van Tata Mirando wel. Tata Mirando werd geboren als Josef Weiss in 1895 en is wereldberoemd geworden vanwege zijn zigeunermuziek. Hij is de grondlegger van het Koninklijk Zigeunerorkest Tata Mirando. Tata (wat vader betekent) speelde de contrabas.

De familie trok met woonwagens door Europa en speelde overal waar ze terechtkwamen. In Duitsland bleek er heel veel interesse voor zigeunermuziek te zijn. Daar kregen ze het koninklijke predicaat van Keizer Willem II. Tijdens de opkomst van Hitler dook de familie onder bij circus Boltini en het orkest werd omgedoopt tot 'De Zwarte Raven'.
Eenmaal in Nederland aangekomen met het circus besloot de familie hier te blijven. Ook omdat het te gevaarlijk werd om weer terug te gaan naar Duitsland. Tata Mirando verdiende in deze tijd zijn brood als vioolbouwer en trad zo nu en dan op. Het circus speelde ook voor de Duitse Wehrmacht en daardoor was hij voor vervolging gevrijwaard. De rest van zijn familie heeft de oorlog helaas niet overleefd. Uiteindelijk heeft de familie zich in Arnhem gevestigd waar Tata Mirando in 1967 ook overleed.

Het beroemde orkest bestaat nog steeds. De heer Roma Heina Mirando behoort tot de derde generatie uit deze familie met het Sinti/ zigeunerorkest Roma Heina Mirando. Er is zelfs al een vierde generatie muzikanten.

Tata Mirando heeft de zigeunermuziek (zielsmuziek zoals ze het ook wel noemen) naar Nederland gebracht en daarmee de muziekcultuur enorm verrijkt. Daarom is de wens van Roma Heina Mirando dat de naam van zijn grootvader voortleeft als straatnaam, laan of wijk in Arnhem in het land dat zijn grootvader Tata Mirando - zoals hij het zelf verwoordde - 'het beste land van Europa voor hem' was.

Diverse stad, diverse straatnamen

Ik woon met veel genoegen in de Transvaalbuurt in Arnhem-Noord. Er wonen vriendelijke, een beetje afstandelijke mensen. De straten in de buurt zijn vernoemd naar leiders van de Boerenrepublieken en de Boerenlegers in hun strijd tegen de Britse expansie in Afrika. Rond 1900 waren de Boeren en hun leiders mateloos populair in Nederland, in een tijd van oplevend Nederlands nationalisme en ideeën over het bestaan van een 'Nederlandse stam'. Van die tijd dateren de Transvaalbuurten in heel Nederland.

Het is een fascinerende maar ook ingewikkelde geschiedenis, die in Zuid-Afrika en elders besmet is geraakt doordat het nationalisme van de Boeren niet alleen was doortrokken van gevoelens van witte suprematie, maar het ook een van de pijlers werd van het gewelddadige en racistische Apartheidsregime dat zich na 1945 ontwikkelde. Wat dus ooit leek als gerechtvaardigd verzet van een loot van de Nederlandse stam, heeft donkere schaduwkanten waar we ons nu niet meer achter scharen.

Tijden veranderen. Nederland is in beweging. Nederland was altijd in beweging. Daarom kwamen er plotseling Transvaalbuurten, werden Rembrandt en J.P. Coen vereerd, hadden we ooit een Stalinlaan. Nu vinden we andere dingen belangrijker dan vroeger. En vinden we sommige dingen van vroeger niet meer verantwoord.

Onze publieke symbolen – namen van organisaties, standbeelden, straatnamen – zijn vaak bepaald door het verleden. Zij zijn geen 'traditie' maar momentopnamen, bevroren in de tijd, gegoten in metalen straatnaambordjes. Daar kom je niet zomaar van af.

Wat doe je dan als de waarden in een samenleving veranderen? Als we racisme verafschuwen omdat het ons massamoord en systematische discriminatie heeft gebracht? Als we prestaties van vrouwen even belangrijk vinden als die van mannen? Als influencers belangrijker worden dan de bisschop en de dominee? Als we niet nationale maar morele helden nodig hebben? Als de Nederlandse samenleving zo verandert dat niet iedereen zich meer herkent in de symbolen en voorbeelden van vroeger? Hoe breng je die veranderingen in beeld?

Dan zorg je bijvoorbeeld dat straatnamen beter aansluiten bij de veranderde tijd.

Nu kan men vragen: wat doet het ertoe hoe we straten noemen? Het antwoord is: symbolen doen ertoe. Representativiteit is van belang. In ons leven omringen we ons, bewust en minder bewust, met symbolen. We willen dat die onze waarden weerspiegelen. We willen ons in de omringende wereld herkennen. Of dat nu feestdagen zijn, of reclames, filmaanbod, standbeelden, sporthelden, of straatnamen.

Men kan ook zeggen: we moeten de geschiedenis niet herschrijven. Je hoort dat argument veel als het om naamsverandering gaat, of om het weghalen van standbeelden. Maar we veranderen onze omgeving voortdurend. We halen oude stationsgebouwen neer, herstellen de loop van een watertje door de binnenstad, bouwen en herbouwen godshuizen.

Nederland verandert. Door veranderingen in de bevolkingssamenstelling, door de veranderende rollen van de geslachten, door de invloeden van elders, door steeds nieuwe problemen waarvoor de mensheid en dus ook de Arnhemmer zich gesteld ziet.

Nederland was en is altijd in beweging. Heden ten dage vinden we gelijke rechten en kansen belangrijk. Het is het kernstuk van onze grondwet. Dat maakt het onvermijdelijk dat we diversiteit moeten omarmen. Want het nastreven van gelijke rechten is alleen belangrijk als niet iedereen hetzelfde is. En diversiteit vraagt om een diverse omgeving en een meerstemmige stedelijke symboliek.

Ik pleit dus voor een creatieve en flexibele omgang met onze publieke ruimte, waarin we plaats maken voor de belangen en belangstelling van de burgers van nu, een inclusieve ruimte waarin we ons bewust kunnen worden van de huidige waarden. Dat kan door de stedelijke ruimte diverser te maken.

U begrijpt dat ik het raadsvoorstel van harte ondersteun, en sterker nog, voor de toekomst zou willen dat we een cultuur van tolerantie en diversiteit, van inclusie en dialoog kunnen creëren. Een Arnhem waarin verschillende mensen, vrouwen en mannen, geboren Arnhemmers en import-Arnhemmers, traditionalisten en wereldbestormers, zich kunnen herkennen.

Geef die diversiteit de ruimte, laat haar zien in de stedelijke symboliek. En grijp die symboliek aan om mensen bewust te maken en tot denken en spreken te brengen. Hang borden op, creëer alternatieve informatiekanalen, organiseer rondleidingen, plaats tegenbeelden als een wijk één dominant perspectief uitdraagt of de straatnamen niet meer passen bij de waarden van nu. Betrek bewoners. Het gaat dus veel verder dan alleen het in metaal gieten en printen van een paar namen van vrouwen en pleitbezorgers van een rechtvaardige samenleving. Maar het is een begin.

Remco Raben

Arnhem, 19 januari 2021

In mijn bijdrage aan het rondetafelgesprek wil ik graag de volgende punten inbrengen:
*Gelijke kansen en rechten vormen de basiswaarden van onze samenleving.
*Daardoor is het onvermijdelijk de diversiteit te omarmen.
*Straatnamen zijn momentopnamen uit het verleden.
*Stadsbestuur en bewoners zijn verantwoordelijk voor de symboliek in de stad mee te laten bewegen met de veranderende waarden in de samenleving.

Geachte aanwezigen, zowel hier in de zaal als thuis via de livestream,

Hierbij wil ik graag het voorstel om Theo Bos een eigen straat te geven in Arnhem, toelichten.

Toen ik de oproep van de straatnamencommissie in de Gelderlander las, dacht ik : Wie komt er nu in aanmerking om een eigen straat te krijgen?

Het antwoord was gauw gevonden: Theo Bos, onze Mister Vitesse.

Een positief rolmodel voor velen, van jong tot oud, zowel op als buiten het veld, enorm geliefd onder de Arnhemmers, omdat hij er zelf ook één was.

Een echte Arnhemse held, die nog steeds leeft in de harten van heel veel Arnhemmers. Theo was en is het symbool van onverzettelijkheid, nuchterheid, strijd, doe maar normaal dan doe je al gek genoeg, humor, trots en Vitesse. Dit past bij de Arnhemse cultuur.

Het zou mooi zijn dat de gemeente Arnhem, Arnhemse helden gaat vereren met een straatnaam, om te beginnen met de Theo Bosstraat!

Er is een groot maatschappelijk draagvlak voor deze straatnaam, zoals is gebleken uit de reacties naar de Gelderlander toe m.b.t. deze straatnaam.

In tijden waarin de politiek zo dicht mogelijk bij de burger wil staan, is dit een uitgelezen kans om juist de kloof tussen burger en politiek te dichten. Ook in de woelige tijden waarin we ons bevinden, zou het voor velen een enorme opsteker zijn als dit gerealiseerd kan worden.

Mocht de straatnamencommissie besluiten om een Theo Bosstraat te realiseren, dan mogen ook zeker de familie en overige dierbaren van Theo Bos niet vergeten worden. Zij zouden dan de officiële opening kunnen verrichten.

Hierbij wil ik de gemeente en de straatnamencommissie bedanken voor deze mogelijkheid om de wens van heel veel Arnhemmers voor het voetlicht te brengen.

Initiatiefvoorstel 'Diverse stad, diverse straatnamen'

Initiatiefnemers	Coenders (GroenLinks), Van Ommen (D66), Nede (ChristenUnie), Usta (Denk/Verenigd Arnhem), Greving (PvdA)
Zaaknummer:	
Portefeuillehouders:	Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Verdijk (AC), Usta (DENK/Verenigd Arnhem), Henzen (PVV), Nede (CU), Greving (PvdA), Maref (VVD), Prinsen (GL), Van Iperen (D66), Van den Broek (CDA), Hogenhout (PvdD) en Van Plateringen (Arnhemse Ouderen Partij).
De fracties van de SP was niet bij de beraadslaging aanwezig.

Bespreking
De beraadslaging bestond uit de meningsvormende behandeling over het initiatiefvoorstel 'Diverse stad, diverse straatnamen'. Hierin hebben de fractievertegenwoordigers hun mening uitgesproken over het inititiatiefvoorstel, vragen gesteld aan de indieners daarvan en onderling gedebateerd. Zo is het onder andere gegaan over nut en noodzaak en de manier van informeren over de naambordjes.

VVD, CDA en de Arnhemse Ouderen Partij hebben aangekondigd mogelijk met moties te komen.

Conclusie
Na afronding concludeerde de voorzitter dat de M1 voldoende is behandeld en dat nu overgegaan wordt naar de volgende fase, namelijk de meningsvormende M2 behandeling.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

J. Van der Loo

Titel/onderwerp: # Inzet scanauto en invoeren kentekenparkeren

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Maarten Bulsink
Portefeuillehouder:	Roeland van der Zee	Telefoonnr:	377 3341
		E-mailadres:	maarten.bulsink@arnhem.nl
Doel activiteit	Informerend (I) & Meningsvormend (M1)		
Toelichting	**Inhoud** Dit raadsvoorstel maakt het mogelijk dat in Arnhem een scanauto ingezet kan worden om de parkeerhandhaving te automatiseren. Hiervoor is het invoeren van een kenteken noodzakelijk. De inzet van de scanauto zorgt voor meer effectieve en efficiënte controle. Het raadsvoorstel bevat vijf beslispunten: 1. Parkeerhandhaving in de gemeente Arnhem te automatiseren door het inzetten van een scanauto; 2. Parkeerders die gebruik maken van de parkeerautomaat te verplichten hun kenteken in te voeren; 3. Een investeringskrediet van € 120.000 beschikbaar te stellen voor aanpassing van de parkeerautomaten en de bijbehorende kapitaallast van € 26.040 te dekken uit de parkeerexploitatie ; 4. In te stemmen met bijgevoegde begrotingswijziging; 5. De Verordening tot wijziging van de Verordening Parkeren en Parkeerbelastingen 2021 (citeertitel: Parkeerverordening 2021) vast te stellen conform bijgevoegd concept. **Begrotingswijziging** Met het voorstel wordt ook de begroting gewijzigd. Zo worden er eenmalige en structurele kosten gemaakt voor bijvoorbeeld het maken van geografische ondergronden en het onderhouden daarvan. Ook wordt verwacht dat de opbrengsten uit parkeren zullen toenemen. Zowel door de toename van betalingsbereidheid en door de toename van naheffingen.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen of het voorstel kan worden doorgeleid naar de M2 of de besluitvormende vergadering.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	<u>Informerende fase</u> Indien er insprekers zich melden (dat is bij tijden van publicatie van de agenda niet het geval) dan kan de inspreker in maximaal vijf minuten de raadskamer toespreken, waarna de gelegenheid bestaat voor fractievertegenwoordigers om de inspreker vragen te stellen. <u>Vergaderorde M1</u> GEWIJZIGDE vergaderorde meningsvorming 1: Op 14 oktober 2020 besloot de Agendacommissie om de de vergaderorde in de raadskamers bij M1 vergaderingen aan te passen, er wordt in twee termijnen vergaderd. - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken.		

	Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.			
Bijlagen				

Raadsvoorstel "Inzet scanauto en invoeren kentekenparkeren"			
Bijlage 1 - Begrotingswijziging			
Bijlage 2 - Verordening tot wijziging van de Verordening Parkeren en Parkeerbelastingen 2021			

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 487424

Onderwerp: Inzet scanauto en invoeren kentekenparkeren

Voorstel

1. Parkeerhandhaving in de gemeente Arnhem te automatiseren door het inzetten van een scanauto
2. Parkeerders die gebruik maken van de parkeerautomaat te verplichten hun kenteken in te voeren
3. Een investeringskrediet van € 120.000 beschikbaar te stellen voor aanpassing van de parkeerautomaten en de bijbehorende kapitaallast van € 26.040 te dekken uit de parkeerexploitatie
4. In te stemmen met bijgevoegde begrotingswijziging
5. De Verordening tot wijziging van de Verordening Parkeren en Parkeerbelastingen 2021 (citeertitel: Parkeerverordening 2021) vast te stellen conform bijgevoegd concept

Inleiding

Een goede parkeerhandhaving is belangrijk voor de werking van het betaald parkeren en de leefbaarheid in de binnenstad en omliggende wijken. In Arnhem gebeurt dat op dit moment nog grotendeels handmatig. De parkeerhandhaving kan deels worden geautomatiseerd door de inzet van een scanauto. Deze scanauto rijdt rond en controleert of er voor een voertuig is betaald. Voor parkeren op straat is het invoeren van het kenteken hiervoor noodzakelijk. Immers, pas wanneer van alle geparkeerde voertuigen, waarvoor betaald is, het kenteken bekend is, kan de handhaving met een scanauto worden uitgevoerd. Het helpt hierbij dat op dit moment nog maar 40% van de straatparkeerders met muntgeld of pinpas betaalt. De meerderheid gebruikt belparkeren (via een app), waarbij het kenteken al wordt gebruikt.
Een belangrijk aandachtspunt bij invoering van kentekenparkeren is de privacy. Dit is in 2018, maar ook al daarvoor, aangegeven bij de beantwoording van art.44 vragen. Afspraak is dat de invoering van kentekenparkeren aan de gemeenteraad wordt voorgelegd. De wijze van betalen bij de parkeerautomaat zal veranderen. Om dat juridisch te kunnen doen en verantwoorden dient de parkeerverordening te worden aangepast.

Beoogd effect

Een eerlijkere, efficiëntere en effectievere parkeerhandhaving door inzet van een scanauto.

Argumenten

1.1 De parkeerhandhaving wordt efficiënter.
Momenteel kunnen bezoekers aan de binnenstad op twee manieren de parkeerbelasting voldoen. Dit kan via een parkeerapp op een telefoon of bij een parkeerautomaat op straat. De meerderheid van de

Arnhem GEMEENTE

bezoekers van Arnhem betaalt tegenwoordig met de telefoon. Indien men de parkeerbelasting betaalt via de mobiele telefoon hoeft men geen kaartje achter de voorruit te plaatsen. Via een zogenaamde belprovider wordt het parkeergeld voldaan en het kenteken van het voertuig wordt automatisch geregistreerd in de Arnhemse parkeerrechtendatabase. De kentekens van alle vergunninghouders en een deel van de mensen met gehandicaptenparkeerkaart staan al in de parkeerrechtendatabase. Doordat dit een groot deel van de parkeerders is, staat 95% van de kentekens van alle parkeerders al in deze database.

Bij de parkeerhandhaving wordt nu gebruik gemaakt van scanapparatuur. Hiermee worden alle voertuigen handmatig gescand. De voertuigen die niet herkend worden in de parkeerrechten-database, worden vervolgens visueel gecontroleerd of er een kaartje, of gehandicaptenkaart in de auto ligt. Deze werkwijze is een relatief arbeidsintensieve en tijdrovende klus. Wanneer ook deze laatste 5% van de parkeerders het kenteken registreert in de Arnhemse parkeerrechtendatabase is deze handmatige visuele controle niet meer nodig. Door inzet van een scanauto kan deze controle veel efficiënter worden uitgevoerd. Voertuigen worden immers niet meer handmatig gescand en eventueel visueel gecontroleerd, maar dit gebeurt allemaal door de scanauto.

1.2 *De parkeerhandhaving wordt effectiever en eerlijker en levert daardoor meer op.*
Met een scanauto kunnen dagelijks veel meer voertuigen worden gecontroleerd. De kans dat iemand die niet heeft betaald wordt gecontroleerd, wordt groter. Dit leidt tot extra inkomsten van naheffingsaanslagen. In de financiële berekening bij het voorstel is er daarom rekening mee gehouden dat meer mensen gaan betalen. De betalingsgraad neemt namelijk door de frequentere controle toe. Hierdoor stijgen de parkeerinkomsten. Het parkeren wordt zo eerlijker, doordat de kans groter is dat niet-betalende mensen een naheffing krijgen en meer mensen gaan betalen voor het parkeren.

2.1 *Het comfort voor de parkeerder neemt toe.*
Een parkeerder die nu een kaartje koopt, dient terug te lopen naar zijn of haar voertuig om dit kaartje achter de voorruit te leggen. Wanneer een parkeerder gebruik maakt van kentekenparkeren is dat niet meer noodzakelijk. Hiermee wordt voor de parkeerder de wandeling vanaf de kaartautomaat richting het voertuig overbodig. De parkeerder kan direct na het invoeren van het kenteken richting de bestemming, wat het comfort voor de parkeerder vergroot.

2.2 *Er wordt minder fraude gepleegd met gehandicaptenkaarten.*
Met een gehandicaptenparkeerkaart mag men vrijwel overal in Nederland gratis parkeren. Hierdoor zijn deze kaarten zeer gewild en worden deze veel gestolen. Door het digitaliseren van deze kaarten wordt het veel minder aantrekkelijk om ze te stelen. Hiermee wordt deze fraude voorkomen en hebben de gebruikers van deze kaarten minder last van auto-inbraken. Voorlopig kunnen alleen in Arnhem afgegeven kaarten worden verwerkt in de digitale database. Controle van voertuigen met een gehandicaptenparkeerkaart op een betaalde parkeerplaats zal in eerste instantie dus nog deels visueel plaatsvinden. Dit probleem speelt in alle gemeenten die een scanauto inzetten, vandaar dat een landelijke werkgroep bezig is dit probleem op te lossen om zo de parkeerhandhaving volledig te kunnen automatiseren.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *Er kan weerstand ontstaan vanuit privacy-overwegingen.*
Momenteel kan een parkeerder in Arnhem op straat parkeren zonder dat het kenteken van de auto wordt vastgelegd. Bij invoering van het kentekenparkeren is dit niet meer mogelijk. Hier kan vanuit privacy-overwegingen bezwaar tegen zijn. In andere steden heeft dit ook al tot rechtszaken geleid. Op basis van recente jurisprudentie (Hoge Raad 10 april 2020) is het systeem van kentekenparkeren echter een gerechtvaardigde inmenging in het recht op privéleven. Het systeem is volgens de Hoge Raad niet in strijd met het Europees Verdrag voor de rechten van de Mens (EVRM). Met ander woorden, de Hoge Raad is van mening dat het gebruikte middel in verhouding staat tot het te bereiken doel.

Het systeem werkt ook in andere steden, doordat de privacy goed is geborgd. Ingevoerde kentekens komen in de parkeerrechtendatabase. Deze database wordt beheerd en onderhouden door het Servicehuis Parkeer- en Verblijfsrechten (SHPV). De database is ondergebracht bij het Nationaal Parkeer Register (NPR) onder toezicht van de RDW. Communicatie tussen de scanauto en het NPR gebeurt in versleutelde vorm. Indien een parkeervergunning is afgegeven, dan wel de verschuldigde parkeerbelasting is voldaan, worden de gescande versleutelde kentekengegevens binnen 48 uur verwijderd. Pas wanneer geen parkeervergunning is afgegeven en de verschuldigde parkeerbelasting niet op aangifte is voldaan, wordt de versleuteling van het kenteken ongedaan gemaakt.

4.1 *Bij de begrote toename van de parkeerinkomsten is uitgegaan van een behoedzaam scenario.*
Door de invoering van het scanparkeren zullen de parkeerinkomsten toenemen omdat parkeervakken vaker gecontroleerd kunnen worden. De cijfers zijn gebaseerd op de huidige opbrengsten en naheffingsaanslagen en de mate waarin deze veranderen. De mate waarin deze bedragen (procentueel) veranderen zijn gebaseerd op de invoer in andere steden. De daadwerkelijke toename van opbrengsten in Arnhem is echter lastig in te schatten. De huidige coronacrisis maakt dit nog moeilijker, doordat cijfers over verwachte aantallen parkeerders lastiger zijn te voorspellen. Er is daarom in bijgaande begrotingswijziging uitgegaan van een gematigde raming, waarbij uitgegaan is van de onderkant van de bandbreedte. De kans bestaat dat de daadwerkelijke opbrengst hoger uit zal vallen, maar daarover bestaat onvoldoende zekerheid. Op basis van de ervaringen kan de raming worden bijgesteld. Het positieve saldo van de invoering van het scanparkeren wordt toegevoegd aan de bestemmingsreserve Bereikbaarheid.

Participatie

Er is voor de inzet van een scanauto en het kentekenparkeren geen participatie nodig.

Financiën

Tabel begrotingswijziging 'invoering kentekenparkeren'

	Nr.	**20-014**
	Onderwerp	Invoering scanparkeren
	I / S	Incidenteel en Structureel
	Raad d.d.	
	Zaaknr.	487424

bedragen	**Exploitatiebegroting**	Begroting	Meerjarenraming		
x € 1.000		2020	2021	2022	2023
	Lasten				
Programma	W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA)				
	Kapitaallasten	0	0	26.040	25.632
	Overige lasten	0	63.000	22.000	22.000
		0	63.000	48.040	47.632
	Baten				
Programma	W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA)				
	Opbrengsten straatparkeren	0	400.000	600.000	600.000
	Opbrengsten naheffingsaanslagen	0	200.000	300.000	300.000
		0	600.000	900.000	900.000
	Exploitatieresultaat	**0**	**537.000**	**851.960**	**852.368**
	Mutaties reserves				
	Toevoegingen BR Bereikbaarheid	0	537.000	851.960	852.368
	Onttrekkingen	0	0	0	0
		0	537.000	851.960	852.368
	Totaal Resultaat	0	0	0	0

	Meerjaren Investeringsplan (MIP)	Begroting	Meerjarenraming		
		2020	2021	2022	2023
	Investering configuratie parkeerautomaten		120.000		
	Totaal Investeringen	0	120.000	0	0

De benodigde investering van € 120.000 voor de configuratie van de parkeerautomaten heeft een afschrijvingstermijn van 5 jaar en zal begin 2021 uitgevoerd worden waardoor de bijbehorende kapitaallasten van € 26.040 zich voor het eerst in 2022 voordoen.

De eenmalige kosten in 2021 zijn € 41.000 voor het maken van geografische ondergronden, het digitaliseren van de gehandicaptenparkeerkaart en communicatie.
De overige kosten nemen met € 22.000 structureel toe vanaf 2021. Dit zijn kosten voor extra dataverkeer, het onderhouden van de geografische ondergronden, het beheer van de digitale

gehandicaptenparkeerkaart, kosten voor het gebruik van de parkeerrechtendatabase en de kapitaallasten van de investering in de parkeerautomaten.

De begrote extra parkeeropbrengsten zijn € 900.000 structureel. Deze toename heeft twee redenen. Door de inzet van de scanauto neemt het aantal controlemomenten van een parkeerplek toe. De betalingsbereidheid onder parkeerders neemt toe waardoor de begrote opbrengsten met € 600.000 toenemen. Doordat er meer wordt gecontroleerd worden er ook meer naheffingsaanslagen uitgeschreven. De opbrengsten uit naheffingsaanslagen zullen naar verwachting met € 300.000 toenemen.
De handhaving met de scanauto zal naar verwachting per 1 mei 2021 ingevoerd kunnen worden.
Dit betekent dat voor het jaar 2021 8/12 van de jaarlijks verwachte opbrengsten begroot wordt, te weten € 600.000.

P1, het bedrijf dat verantwoordelijk is voor de uitvoering van de parkeertaken, investeert in de scanauto, de apparatuur in de scanauto en de backoffice. Doordat er minder parkeerhandhavers nodig zijn, kunnen zij dit kostenneutraal uitvoeren.

Uitvoering

Uitvoering van de maatregelen gebeurt door de vakgroep parkeren in samenwerking met parkeerbeheerder P1. Alle parkeerautomaten in de gemeente Arnhem zijn voorbereid op de invoer van kentekeninvoer. Voor de invoer van het kentekengebonden parkeren dient wel de configuratie op de automaten te worden aangepast en moeten de modems in de automaten worden vervangen. P1 zal ervoor zorgen dat er tijdig een operationele scanauto is. De gehele invoering zal naar verwachting per 1 mei 2021 gereed zijn.

Communicatie

Ondanks het feit dat men nu al in veel gemeenten het kenteken via de parkeerautomaat moet invoeren is het zaak om de parkeerders in Arnhem hier goed over te informeren. Hierbij zal aandacht zijn voor zowel de praktische werking als voor de borging van de privacy. Naast de gebruikelijke communicatie kanalen (o.a. website, krant en informatie op de automaat zelf) informeren we de parkeerder op straat met een gerichte campagne over de kentekeninvoer via de parkeerautomaat.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad
- Begrotingswijziging
- Verordening tot wijziging van de Verordening Parkeren en Parkeerbelastingen 2021

RAADSVOORSTEL

Besluit van

Zaaknummer 487424

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 13 oktober 2020, nummer: 487424;

besluit:

1. Parkeerhandhaving in de gemeente Arnhem te automatiseren door het inzetten van een scanauto
2. Parkeerders die gebruik maken van de parkeerautomaat te verplichten hun kenteken in te voeren
3. Een investeringskrediet van € 120.000 beschikbaar te stellen voor aanpassing van de parkeerautomaten en de bijbehorende kapitaallast van € 26.040 te dekken uit de parkeerexploitatie
4. In te stemmen met de begrotingswijziging
5. De Verordening tot wijziging van de Verordening Parkeren en Parkeerbelastingen 2021 (citeertitel: Parkeerverordening 2021) vast te stellen conform bijgevoegd concept

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

Concernwijziging / tabel voor in raadsvoorstel

	Nr.	**20-014**
	Onderwerp	Invoering scanparkeren
	I / S	Incidenteel en Structureel
	Raad d.d.	
	Zaaknr.	487424

bedragen	**Exploitatiebegroting**	Begroting	Meerjarenraming		
x € 1.000		2020	2021	2022	2023
	Lasten				
Programma	W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA)				
	Kapitaallasten	0	0	26.040	25.632
	Overige lasten	0	63.000	22.000	22.000
		0	63.000	48.040	47.632
	Baten				
Programma	W1 Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek (CSA)				
	Opbrengsten straatparkeren	0	400.000	600.000	600.000
	Opbrengsten naheffingsaanslagen	0	200.000	300.000	300.000
		0	600.000	900.000	900.000
	Exploitatieresultaat	**0**	**537.000**	**851.960**	**852.368**
	Mutaties reserves				
	Toevoegingen BR Bereikbaarheid	0	537.000	851.960	852.368
	Onttrekkingen	0	0	0	0
		0	537.000	851.960	852.368
	Totaal Resultaat	0	0	0	0

	Meerjaren Investeringsplan (MIP)	Begroting	Meerjarenraming		
		2020	2021	2022	2023
	Investering configuratie parkeerautomaten		120.000		
	Totaal Investeringen	0	120.000	0	0

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 13 oktober 2020, Bedrijfsvoering, zaaknummer 487424;

gelet op artikel 225 van de Gemeentewet;

besluit:

vast te stellen de volgende verordening tot wijziging van de

VERORDENING PARKEREN EN PARKEERBELASTING 2021

Artikel I Wijziging

De Verordening Parkeren en Parkeerbelasting 2021 wordt als volgt gewijzigd:

Aan artikel 6 'Wijze van heffing en termijnen van betaling' wordt een lid toegevoegd, dat luidt als volgt: '6. Bij de voldoening op aangifte moet het kenteken van het motorvoertuig waarmee wordt geparkeerd of waarvoor de vergunning geldt worden opgegeven.'

Artikel II Inwerkingtreding en citeertitel

1. Dit besluit treedt in werking op de eerste dag na die van de bekendmaking.
2. Dit besluit wordt aangehaald als: Eerste wijziging Parkeerverordening 2021.

Aldus vastgesteld in de raadsvergadering van XXX.

De griffier, De voorzitter,

Toelichting op het wijzigingsbesluit

Verordening Parkeren en Parkeerbelastingen 2021
Afdeling II Parkeerbelastingen

Bestaande tekst	*Nieuwe tekst*
Artikel 6 Wijze van heffing en termijnen van betaling	Artikel 6 Wijze van heffing en termijnen van betaling
1. De belasting bedoeld in artikel 2, onderdeel a, wordt geheven door voldoening op aangifte en moet worden betaald bij de aanvang van het parkeren. 2. Indien bij aanvang van het parkeren het in werking stellen van de parkeerapparatuur geschiedt door het via een mobiele telefoon of ander communicatiemiddel inloggen op de centrale computer, geschiedt de betaling van de belasting in afwijking van het bepaalde in het eerste lid: a. uiterlijk 1 maand na het einde van het parkeren; en b. overeenkomstig de voorwaarden van de aanbieder van de betreffende dienst. 3. De belasting bedoeld in artikel 2, onderdeel b, wordt geheven via een gedagtekende schriftelijke kennisgeving, waartoe ook wordt gerekend een nota of andere schriftuur, en moet worden betaald voorafgaand aan het tijdstip waarop de vergunning wordt verleend. 4. Een naheffingsaanslag moet terstond worden betaald. 5. Voor de toepassing van het eerste lid wordt het in werking stellen van de parkeerapparatuur op de daartoe bestemde wijze en met inachtneming van de door het college van burgemeester en wethouders gestelde voorschriften als voldoening op aangifte aangemerkt.	1. De belasting bedoeld in artikel 2, onderdeel a, wordt geheven door voldoening op aangifte en moet worden betaald bij de aanvang van het parkeren. 2. Indien bij aanvang van het parkeren het in werking stellen van de parkeerapparatuur geschiedt door het via een mobiele telefoon of ander communicatiemiddel inloggen op de centrale computer, geschiedt de betaling van de belasting in afwijking van het bepaalde in het eerste lid: a. uiterlijk 1 maand na het einde van het parkeren; en b. overeenkomstig de voorwaarden van de aanbieder van de betreffende dienst. 3. De belasting bedoeld in artikel 2, onderdeel b, wordt geheven via een gedagtekende schriftelijke kennisgeving, waartoe ook wordt gerekend een nota of andere schriftuur, en moet worden betaald voorafgaand aan het tijdstip waarop de vergunning wordt verleend. 4. Een naheffingsaanslag moet terstond worden betaald. 5. Voor de toepassing van het eerste lid wordt het in werking stellen van de parkeerapparatuur op de daartoe bestemde wijze en met inachtneming van de door het college van burgemeester en wethouders gestelde voorschriften als voldoening op aangifte aangemerkt. **6. Bij de voldoening op aangifte moet het kenteken van het motorvoertuig waarmee wordt geparkeerd of waarvoor de vergunning geldt worden opgegeven.**

ECLI:NL:HR:2020:639

Instantie	Hoge Raad
Datum uitspraak	10-04-2020
Datum publicatie	10-04-2020
Zaaknummer	19/01440
Formele relaties	In cassatie op : ECLI:NL:GHAMS:2019:529
Rechtsgebieden	Belastingrecht
Bijzondere kenmerken	Cassatie
Inhoudsindicatie	Kentekenparkeersysteem gemeente Amsterdam, strijd met art. 8 EVRM?
Vindplaatsen	Rechtspraak.nl Viditax (FutD), 10-04-2020

Uitspraak

HOGE RAAD DER NEDERLANDEN

BELASTINGKAMER

Nummer 19/01440
Datum 10 april 2020

ARREST

in de zaak van

[X] te [Z] (hierna: belanghebbende)

tegen

het COLLEGE VAN BURGEMEESTER EN WETHOUDERS VAN DE GEMEENTE AMSTERDAM

op het beroep in cassatie tegen de uitspraak van het Gerechtshof Amsterdam van 5 februari 2019, nr. 17/00577, op het hoger beroep van belanghebbende tegen een uitspraak van de Rechtbank Amsterdam (nr. AMS 16/1758) betreffende een aan belanghebbende opgelegde naheffingsaanslag in de parkeerbelasting van de gemeente Amsterdam. De uitspraak van het Hof is aan dit arrest gehecht.

1 Geding in cassatie

Belanghebbende heeft tegen de uitspraak van het Hof beroep in cassatie ingesteld. Het beroepschrift in cassatie is aan dit arrest gehecht en maakt daarvan deel uit.
Het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Amsterdam heeft een verweerschrift ingediend.
Namens belanghebbende is de zaak schriftelijk toegelicht door B.A. Boer, advocaat te Den Haag.

2 Beoordeling van de klachten

2.1 In cassatie kan van het volgende worden uitgegaan.

2.1.1 Op 3 april 2015 stond de auto van belanghebbende in Amsterdam geparkeerd op een plaats waar toen parkeerbelasting was verschuldigd. Voor de auto was geen parkeerbelasting voldaan. De heffingsambtenaar van de gemeente Amsterdam (hierna: de heffingsambtenaar) heeft aan belanghebbende op 9 april 2015 een naheffingsaanslag in de parkeerbelasting opgelegd. Het bezwaar daartegen is ongegrond verklaard.

2.1.2 De gemeente Amsterdam hanteert een systeem van "kentekenparkeren" waarin de wijze van betaling van parkeerbelasting is voorgeschreven (hierna ook: het kentekenparkeersysteem). Dit was ook het geval ten tijde van het hiervoor in 2.1.1 omschreven belastbare feit.
Dat systeem houdt voor zover hier van belang het volgende in.
Een parkeerder moet via de parkeerautomaat of mobiele telefoon het kenteken van zijn auto invoeren om parkeerbelasting te kunnen voldoen. Controle op voldoening van parkeerbelasting vindt plaats met gebruik van zogenoemde scanauto's door een particulier bedrijf dat kentekens van geparkeerde voertuigen scant (registreert) en deze gegevens in versleutelde vorm (een 40 karakters tellende code) verstrekt aan het Servicehuis Parkeer- en Verblijfsrechten (hierna: Servicecentrum). Het Servicecentrum beschikt over gegevens waaruit blijkt of voor het voertuig een parkeervergunning is afgegeven, dan wel parkeerbelasting op aangifte is voldaan. Het Servicecentrum beschikt niet over kentekengegevens in onversleutelde vorm.
Indien een parkeervergunning is afgegeven dan wel de verschuldigde parkeerbelasting is voldaan, worden de ingevoerde versleutelde kentekengegevens na 48 uur verwijderd.
Indien geen parkeervergunning is afgegeven en de verschuldigde parkeerbelasting niet op aangifte is voldaan, wordt de versleuteling van het kenteken ongedaan gemaakt en wordt de heffingsambtenaar ingelicht onder vermelding van het betrokken kenteken. De heffingsambtenaar vraagt vervolgens bij de Rijksdienst voor het Wegverkeer (hierna: RDW) de gegevens van de kentekenhouder op ten behoeve van het opleggen van een naheffingsaanslag. De gegevens worden bewaard gedurende de termijn voor de afhandeling van eventueel bezwaar en beroep.

2.2.1 In hoger beroep was in geschil of de naheffingsaanslag parkeerbelasting terecht is opgelegd. Voor zover in cassatie van belang kwam het in dat geschil erop aan of belanghebbende parkeerbelasting anoniem moet kunnen betalen en of de wijze waarop de in 2.1.2 bedoelde gegevens worden verzameld, bewerkt, opgeslagen en doorgestuurd zich verdraagt met artikel 8 van het Europees Verdrag inzake de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (hierna: EVRM) en met het Besluit gemeentelijke parkeerbelastingen

(hierna: het Besluit).

2.2.2 Het Hof heeft geoordeeld dat geen rechtsregel de (gemeentelijke) overheid verplicht betaling van parkeerbelasting met contant geld mogelijk te maken. Onder verwijzing naar het arrest van de Hoge Raad van 8 juli 2005, ECLI:NL:HR:2005:AR8903, heeft het Hof geoordeeld dat als voorziening voor de betaling van parkeerbelasting volstaat dat alleen betaling langs elektronische weg beschikbaar is. Aan artikel 8 EVRM kan naar het oordeel van het Hof geen recht op betaling van parkeerbelasting door middel van contant geld worden ontleend.

2.2.3 Het Hof heeft verder geoordeeld dat een verboden inmenging als bedoeld in artikel 8 EVRM zich niet heeft voorgedaan. De controles door middel van scanauto's zijn aan te merken als waarnemingen in de publieke ruimte die op zichzelf geen verboden inmenging opleveren. De redelijke verwachtingen van belanghebbende omtrent zijn privacy zijn in dit opzicht niet geschaad. Belanghebbende kon verwachten dat het kenteken van de auto zou worden geregistreerd ten behoeve van controle op de voldoening van parkeerbelasting. Het Hof heeft niet aannemelijk geacht dat de verzamelde parkeergegevens op systematische wijze worden verzameld en bewaard met (mede) het doel "om aan de hand van een analyse van die gegevens per voertuig een beeld te krijgen van de verplaatsingen daarvan gedurende een jaar".

2.2.4 Mocht desalniettemin ten aanzien van de verplichting tot het opgeven van het kenteken bij het voldoen van parkeerbelasting, ondanks de bij de uitvoering daarvan gehanteerde waarborgen, wel een verboden inmenging van openbaar gezag in de uitoefening van het recht op respect voor iemands privéleven als bedoeld in artikel 8, lid 1, EVRM worden aangenomen, dan is naar het oordeel van het Hof sprake van een rechtvaardigend belang als bedoeld in artikel 8, lid 2, EVRM. Dit heeft het Hof voor zover in cassatie van belang gemotiveerd zoals hierna weergegeven in 2.2.5 en 2.2.6.

2.2.5 De inmenging is bij de wet voorzien omdat de bevoegdheid tot het verlangen van een opgave van het kenteken van het te parkeren voertuig in het Besluit is opgenomen en deze bevoegdheid, in verbinding met artikel 231, lid 1, Gemeentewet, wettelijke grondslag vindt in artikel 47 AWR.

2.2.6 Voor de aanwezigheid van de in artikel 8, lid 2, EVRM bedoelde noodzakelijkheid geldt (mede) als uitgangspunt dat aan de wetgever (waaronder de gemeenteraad als lokale wetgever) een zekere beoordelingsvrijheid wordt gelaten. Daarbij gaat het Hof tevens ervan uit dat tot het in artikel 8, lid 2, EVRM bedoelde 'economisch welzijn van het land' ook elementaire taken van de gemeentelijke overheid kunnen behoren, waaronder de heffing van parkeerbelasting. Met het systeem van kentekenparkeren zijn de effectiviteit en de efficiency van de heffing van parkeerbelasting gediend. Niet kan worden gezegd dat is tekortgedaan aan de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit. Het kentekenparkeersysteem is niet in strijd met artikel 8 EVRM, aldus het Hof.

2.3 De eerste klacht bestrijdt het hiervoor in 2.2.2 weergegeven oordeel van het Hof. Deze klacht kan niet tot cassatie leiden. De Hoge Raad hoeft niet te motiveren waarom hij tot dit oordeel is gekomen. Bij de beoordeling van deze klacht is het namelijk niet nodig om antwoord te geven op vragen die van belang zijn voor de eenheid of de ontwikkeling van het recht (zie art. 81, lid 1, van de Wet op de rechterlijke organisatie).

2.4.1 De tweede en derde klacht zijn gericht tegen het in 2.2.3 weergeven oordeel van het Hof. Betoogd wordt onder andere dat het Hof heeft miskend dat bij het kentekenparkeersysteem van de gemeente Amsterdam een inmenging als bedoeld in artikel 8 EVRM aan de orde is en daarom al in het kader van dit oordeel had moeten worden onderzocht of is voldaan aan de voorwaarden van artikel 8 EVRM die een inmenging zouden kunnen rechtvaardigen.

2.4.2 Artikel 8 EVRM bepaalt dat geen inmenging van enig openbaar gezag is toegestaan in de uitoefening van het recht van eenieder op respect voor zijn privéleven, dan voor zover bij wet is voorzien en in een democratische samenleving noodzakelijk is in het belang van de nationale veiligheid, de openbare veiligheid of het economisch welzijn van het land, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of

de goede zeden of voor de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen.

2.4.3 Bij de beantwoording van de vraag of sprake is van een inmenging door de gemeente in het recht van belanghebbende op respect voor zijn privéleven als bedoeld in artikel 8 EVRM doordat bij het opleggen van de naheffingsaanslag gebruik wordt gemaakt van het hiervoor in 2.1.2 bedoelde kentekenparkeersysteem, is het volgende van belang.
Dat kentekenparkeersysteem omvat de eis dat het kenteken wordt opgegeven van het voertuig dat wordt geparkeerd. Het opgegeven kenteken is te herleiden tot de persoon van de kentekenhouder. Dit komt tot uitdrukking in artikel 43 van de Wegenverkeerswet 1994 (tekst 2015; hierna: WVW), dat bepaalt, voor zover hier van belang, dat aan overheidsorganen (zoals de heffingsambtenaar) door de RDW uit het kentekenregister gegevens worden verstrekt voor zover zij aangeven die gegevens nodig te hebben voor de uitoefening van hun publieke taak. De omstandigheid dat een bij het parkeren opgegeven kenteken door de heffingsambtenaar aan de persoon van de kentekenhouder kan worden gekoppeld, maakt het in beginsel mogelijk het parkeren van een voertuig op de openbare weg met gedragingen van een persoon in verband te brengen. De eis dat het kenteken van het geparkeerde voertuig wordt opgegeven, kan dan ook in beginsel het privéleven van een persoon raken.[1]
In het hiervoor in 2.1.2 bedoelde kentekenparkeersysteem gaat het zowel bij het door de parkeerder opgegeven kenteken als bij de waarnemingen met behulp van scanauto's in de openbare ruimte van kentekens van geparkeerde auto's om het systematisch verzamelen, vastleggen, bewerken, gedurende enige tijd bewaren en gebruiken van gegevens over het al dan niet betaald zijn van verschuldigde parkeerbelasting. Ook de met behulp van scanauto's verkregen gegevens zijn op basis van artikel 43 WVW aan de hand van het kenteken van het voertuig in beginsel te koppelen aan (gedragingen van) een persoon.
Aan het voorgaande moet de gevolgtrekking worden verbonden dat het gebruik van het kentekenparkeersysteem bij het opleggen van de naheffingsaanslag een inmenging door de gemeente in het recht van belanghebbende op respect voor zijn privéleven als bedoeld in artikel 8 EVRM oplevert.[2]

2.4.4 De door het Hof genoemde omstandigheden dat belanghebbende kon verwachten dat controle van de parkeerbelasting zou plaatsvinden en dat bij en ten behoeve van die controle het kenteken van de auto zou worden geregistreerd, alsmede dat gegevens van een voertuig waarvoor een parkeervergunning is afgegeven of parkeerbelasting is voldaan, na 48 uur worden verwijderd, kunnen aan het voorgaande niet afdoen. Ter zake van waarnemingen in de openbare ruimte zijn de redelijke verwachtingen van een persoon met betrekking tot privacy een belangrijke maar niet een beslissende factor bij beantwoording van de vraag of het privéleven wordt geraakt.[3] Verder laten de door het Hof genoemde omstandigheden onverlet dat het in artikel 8 EVRM bedoelde recht op respect voor het privéleven wordt geraakt van degenen van wie tot de persoon herleidbare (kenteken)gegevens systematisch worden verzameld, vastgelegd, bewerkt en langer worden bewaard, zoals belanghebbende.

2.4.5 Gelet op het voorgaande geeft het oordeel van het Hof dat een inmenging als bedoeld in artikel 8 EVRM niet aan de orde is, blijk van een onjuiste rechtsopvatting. De tweede en derde klacht zijn terecht voorgesteld. Of dit tot cassatie kan leiden, hangt af van het lot van de hierna nog te behandelen klachten.

2.5.1 De vierde klacht bestrijdt het hiervoor in 2.2.5 vermelde oordeel van het Hof dat, indien een inmenging aan de orde is, deze bij wet is voorzien. De vierde klacht bevat een onderdeel over artikel 10 Grondwet en twee onderdelen over artikel 8 EVRM.

2.5.2 De woorden "behoudens bij of krachtens de wet te stellen beperkingen" in artikel 10 van de Grondwet brengen mee dat beperkingen op het recht op eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer slechts kunnen worden gerechtvaardigd door of krachtens een wet in formele zin.[4] Dit wordt miskend in het betoog van belanghebbende dat hieraan slechts door een wet in formele zin kan worden voldaan. Dat betoog gaat bovendien eraan voorbij dat de in de Gemeentewet geregelde bevoegdheid van de gemeente om parkeerbelasting te heffen en

een (parkeer)belastingverordening vast te stellen mede omvat, bezien in samenhang met de hiervoor in 2.4.3 genoemde in artikel 43 WVW voorziene bevoegdheid, dat er een wettelijke basis voor de heffingsambtenaar is om het kenteken van een geparkeerde auto te koppelen aan de persoon van de kentekenhouder. Zonder voldoende toelichting, die ontbreekt, valt niet in te zien waarom de uitoefening van die wettelijke bevoegdheden op de wijze zoals voorzien in dat kentekenparkeersysteem niet zou stroken met artikel 10 van de Grondwet. De vierde klacht faalt daarom voor zover deze betrekking heeft op artikel 10 van de Grondwet.

2.5.3 Uit de eis in artikel 8 EVRM dat een inmenging in de uitoefening van het recht op respect voor het privéleven is voorzien bij wet ("in accordance with the law") vloeit, anders dan in de vierde klacht wordt betoogd, niet voort dat hieraan slechts bij wet in formele zin kan worden voldaan.[5]

2.5.4 De vierde klacht komt verder op tegen het hiervoor in 2.2.5 vermelde oordeel van het Hof dat aan de eis "bij wet voorzien" is voldaan omdat de bevoegdheid tot het verlangen van een opgave van het kenteken van het te parkeren voertuig in het Besluit is opgenomen en deze bevoegdheid, in verbinding met artikel 231, lid 1, Gemeentewet, wettelijke grondslag vindt in artikel 47 van de AWR.

2.5.5 Op grond van artikel 225, lid 1, letter a, Gemeentewet kunnen gemeenten in het kader van de parkeerregulering een belasting heffen ter zake van het parkeren van een voertuig op een bij de belastingverordening dan wel krachtens de belastingverordening in de daarin aangewezen gevallen door het college van burgemeester en wethouders te bepalen plaats, tijdstip en wijze. In artikel 234, lid 2, aanhef en letter a, Gemeentewet is bepaald dat als voldoening op aangifte uitsluitend wordt aangemerkt het bij aanvang van het parkeren in werking stellen van een parkeermeter of een parkeerautomaat op de daartoe bestemde wijze en met inachtneming van de door het college gestelde voorschriften. Het gaat hier om bepalingen in een wet in formele zin krachtens welke kan worden bepaald dat opgave van een kenteken van het te parkeren voertuig een vereiste is om bij aanvang van het parkeren een parkeermeter of parkeerautomaat in werking te stellen en dat dit vereiste onderdeel is van een kentekenparkeersysteem zoals hiervoor in 2.1.2 bedoeld.

2.5.6 Anders dan het Hof heeft geoordeeld, is in het Besluit niet te lezen dat opgave van het kenteken kan worden verlangd, ook niet indien het Besluit wordt gelezen in verbinding met artikel 231, lid 1, Gemeentewet en artikel 47 AWR. Daarom is dat oordeel onbegrijpelijk.

2.5.7 Gelet op het voorgaande is het in 2.5.4 weergegeven onderdeel van de vierde klacht terecht voorgesteld. Dit kan op grond van het volgende echter niet tot cassatie leiden.

2.5.8 Per 1 juli 2013 is in de Parkeerverordening 2013[6] van de gemeente Amsterdam de volgende omschrijving van het begrip 'parkeerrecht' opgenomen: "kentekenregistratie in het digitale parkeerbelastingbestand waarbij is voldaan aan parkeerbelastingplicht voor het gebruik van parkeerapparatuurplaatsen op basis van of krachtens deze verordening door middel van parkeervergunningen, bijzondere vergunningen, tijdgebonden parkeerrechten en/of door middel van het in werking stellen van de parkeerapparatuur".

2.5.9 Gelet op de in 2.5.8 weergeven tekst van de Parkeerverordening 2013, die ook gold ten tijde van het belastbare feit, in combinatie met het bepaalde in de artikelen 225 en 234 van de Gemeentewet is ten tijde van het opleggen van de naheffingsaanslag ten aanzien van de eis van opgave van het kenteken van het te parkeren voertuig voldaan aan de eis "bij wet voorzien" als bedoeld in artikel 8, lid 2, EVRM.

2.6.1 De vijfde klacht is gericht tegen het hiervoor in 2.2.6 weergegeven oordeel van het Hof dat tot het economisch welzijn van het land ook elementaire taken van de gemeentelijke overheid kunnen behoren, zoals de heffing van parkeerbelasting. Volgens belanghebbende raakt het kentekenparkeersysteem niet het economisch welzijn van het land.

2.6.2 Het lijdt geen twijfel dat het doel van een maatregel waarmee wordt gewaarborgd dat belasting wordt betaald een legitiem doel is als bedoeld in artikel 8, lid 2, EVRM, te weten het economisch welzijn van het land.[7] Dat geldt ook als het gaat om een maatregel die tot doel

heeft te waarborgen dat een gemeentelijke belasting zoals de parkeerbelasting wordt betaald. De vijfde klacht faalt.

2.7 De zesde, zevende, achtste en negende klacht kunnen evenmin tot cassatie leiden. De Hoge Raad hoeft niet te motiveren waarom hij tot dit oordeel is gekomen. Bij de beoordeling van deze klachten is het namelijk niet nodig om antwoord te geven op vragen die van belang zijn voor de eenheid of de ontwikkeling van het recht (zie art. 81, lid 1, van de Wet op de rechterlijke organisatie).

2.8 De slotsom is dat de klachten niet tot cassatie kunnen leiden.

3 Proceskosten

De Hoge Raad ziet geen aanleiding voor een veroordeling in de proceskosten.

4 Beslissing

De Hoge Raad verklaart het beroep in cassatie ongegrond.

Dit arrest is gewezen door de vice-president G. de Groot als voorzitter, en de raadsheren M.A. Fierstra, J. Wortel, A.F.M.Q. Beukers-van Dooren en P.A.G.M. Cools, in tegenwoordigheid van de waarnemend griffier F. Treuren, en in het openbaar uitgesproken op 10 april 2020.

---

[1] Vgl. EHRM 4 mei 2000, Rotaru tegen Roemenië, nr. 28341/95, par. 43, EHRM 25 september 2001, P.G. en J.H. tegen het Verenigd Koninkrijk, nr. 44787/98, par. 56, EHRM 28 januari 2003, Peck tegen het Verenigd Koninkrijk, nr. 44647/98, par. 57, EHRM 17 juli 2003, Perry tegen het Verenigd Koninkrijk, 63737/00, par. 36, EHRM 2 september 2010, Uzun tegen Duitsland, nr. 35623/05, par. 43-44, EHRM 24 april 2018, Benedik tegen Slovenië, nr. 62357/14, par. 104.

[2] Vgl. EHRM 4 mei 2000, Rotaru tegen Roemenië, nr. 28341/95, par. 46, EHRM 2 september 2010, Uzun tegen Duitsland, nr. 35623/05, par. 46, EHRM 24 april 2018, Benedik tegen Slovenië, nr. 62357/14, par. 120, EHRM 14 januari 2019, Catt tegen het Verenigd Koninkrijk, nr. 43514/15, par. 93, EHRM 30 januari 2020, Breyer tegen Duitsland, nr. 50001/12, par. 81.

[3] Zie bijv. EHRM 25 september 2001, P.G. en J.H. tegen het Verenigd Koninkrijk, nr. 44787/98, par. 57.

[4] Vgl. HR 24 februari 2017, ECLI:NL:HR:2017:288, rechtsoverweging 2.3.2.

[5] Vgl. o.a. EHRM 6 juni 2006, Segerstedt-Wiberg e.a. tegen Zweden, nr. 62332/00, par. 76.

[6] Gemeenteblad 2013, afd. 3A, nr. 91/423.

[7] Vgl. EHRM 16 juni 2015, Othymia Investments BV tegen Nederland, nr. 75292/10, par. 41.

Aan de leden van de raad

Datum	: 20 maart 2018
Zaaknummer	: 232371
Contactpersoon	: Martijn te Lintelo
Telefoonnummer	: 026-3772184

Onderwerp: Schriftelijke vragen art.44 Rvo inzake "Geen scanauto's in Arnhem"

Geachte voorzitter en leden,

Het raadslid Maarten Venhoek van de fractie D66 heeft ons bij brief, ingekomen 29 januari 2018, schriftelijke vragen gesteld op grond van artikel 44 van het Regelement van Orde voor de politieke maandag van de gemeente Arnhem 2014 met als onderwerp "Geen scanauto's in Arnhem".

Onderstaand vindt u de integrale tekst van de vragen.

In een aantal gemeentes in Nederland wordt voor de controle op parkeren gewerkt met een systeem waarbij de controle op het parkeren wordt gedaan door middel van scan-auto's. Met rondrijdende auto's worden alle op straat geparkeerde auto's gefotografeerd en wordt (achteraf) geconstateerd of het verschuldigde parkeergeld is betaald.

In dit systeem worden alle op straat geparkeerde auto's gefotografeerd. Ook die auto's waar niets mee aan de hand is, waar de bestuurder het verschuldigde parkeergeld heeft voldaan. Het overgrote deel van de parkeerders dus.

In 2016 is bij de behandeling van de MJPB door het college gespeculeerd op het besparen op de handhaving door het invoeren van parkeren op basis van kenteken. Een systeem waarin iedereen die op straat wil parkeren zijn kenteken moet registreren in een systeem. Bij de behandeling zijn in de meningsvorming door de fractie van D66 bezwaren aangetekend vanwege de grote privacy bezwaren. Het registreren van kentekens door de overheid is een aantasting van het recht van inwoners om zich vrij en onbespied in de openbare ruimte te kunnen bewegen. Het college heeft aangegeven geen stappen in deze richting te zullen nemen zonder overleg met en instemming door de raad.

Het Amsterdamse Gerechtshof heeft in januari 2015 uitgesproken dat parkeerders geen kenteken hoeven in te voeren zolang zij kunnen aantonen dat zij betaald hebben, bijv. via een kwitantie van de automaat. De Hoge Raad heeft daarna in februari 2016 uitgesproken dat indien wel betaald is maar een verkeerd kenteken is ingevoerd dit geen grond is om een naheffing op te leggen.

Er kleven dus ook allerlei juridische en praktische bezwaren aan het invoeren van betalen op kenteken en scannen voor het handhaven.

D66 heeft de volgende vragen aan het college:

1. *Is het college met ons van mening dat het handhaven met scanauto's een disproportionele inbreuk is op het recht van de inwoners en bezoekers van Arnhem om zich vrij en onbespied door Arnhem te kunnen bewegen?*

2. *Is het college met ons van mening dat het altijd mogelijk moet zijn om anoniem te kunnen betalen voor het parkeren op straat of in de gemeentelijke parkeergarages?*
3. *Kan het college ons toezeggen dat er geen handhaving van de parkeergelden door middel van scanauto's gaat plaats vinden?*

Ter beantwoording van deze vragen delen wij u het volgende mee.

Wij onderzoeken de mogelijkheden voor het gebruik van scanauto's. Belangrijk argument daarbij betreft het grote efficiencyvoordeel van een gedigitaliseerd controlesysteem, mede door het groeiende aantal (digitale) kentekengebonden parkeerrechten van vergunninghouders en belparkeren (betalen voor parkeren met een mobiele telefoon). De uitvoerder van de parkeertaken in Arnhem, P1, staat positief tegenover de inzet van een scanauto. Het is wel belangrijk aan te geven dat een belangrijk deel van alle betalende parkeerders op dit moment nog het parkeerkaartje bij de parkeerautomaat betaalt (ca. 65%). In de huidige situatie hoeft geen kenteken te worden ingevoerd, en kunnen deze auto's daarmee niet digitaal worden gecontroleerd. Indien er wordt besloten tot kentekenparkeren, zal dat zoals u aangeeft aan de gemeenteraad worden voorgelegd.

Wij zijn ons bewust dat er privacyaspecten spelen bij de inzet van een scanauto door parkeerbeheer. Wij zullen daar zorgvuldig mee omgaan. Hoe dat er precies uitziet, en welke eisen we daaraan stellen, moet nader bepaald worden. We verwachten dat we medio 2018 daar meer duidelijkheid over kunnen geven.

Wat betreft anoniem betalen: anoniem betalen betekent contant betalen, aangezien een bank- of betaalkaart altijd persoonlijk is. Gezien alle ontwikkelingen op dit vlak kunnen wij op dit moment niet aangeven wanneer en of betalen voor parkeren in de toekomst 100% digitaal gaat. We verwachten dat betaling met contant geld verder zal afnemen, ook door de groei van belparkeren (nu al 33% van het betaald parkeren). Uiteindelijk moet een bedrijfsmatige en politieke afweging worden gemaakt of twee systemen (contant en digitaal betalen) naast elkaar moeten blijven bestaan.

In het vertrouwen u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd,

Hoogachtend
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,

de secretaris, de burgemeester,

Bijlagen:
- Brief met artikel 44 vragen

Cc: Raadsleden en fractievolgers

Gemeente Arnhem,
T.a.v. de gemeenteraad,
Postbus 9029,
6800 EL Arnhem.

Arnhem, 3 februari 2021.

Betreft raadsvoorstel: Inzet scanauto en invoeren kentekenparkeren.

Beste raadsleden,

Voor u ligt het raadsvoorstel “Inzet scanauto en invoeren kentekenparkeren” van wethouder Roeland van der Zee. Een voorstel dat meer geld in het laatje moet brengen dan tot op heden met de huidige manier van controleren en handhaven. Echter, dit voorstel is niet gebaseerd op harde cijfers. Tevens laat het voorstel een aantal risico’s en neveneffecten onderbelicht. Daar vragen wij uw aandacht voor.

Alleen foutparkeren
Het doel dat meer mensen betrapt worden die niet betalen voor parkeren ondersteunen we. De scanauto zal echter alleen fout parkeren ‘pakken’. De andere verkeersovertredingen (tegen verkeer inrijden, negeren inrijverbod, etc.) ziet de scanauto niet. Die overtredingen worden alleen door mensen gesignaleerd, bijvoorbeeld door de parkeercontroleur, die zich te voet en op de fiets in de stad bewegen.

Veiligheid en zichtbaarheid:
Met het inzetten van een scanauto worden ook minder parkeercontroleurs ingezet. Dat is jammer, want hun zichtbare aanwezigheid werkt preventief tegen allerlei verkeersovertredingen en andere overlast. Daarbij houden ze de omgeving in de gaten, en kunnen desgewenst direct ingrijpen en/of signalen in de buurt doorspelen naar de afdeling handhaving van de gemeente Arnhem. We hebben al te weinig handhavers, als er nog minder overblijven door de invoer van de scanauto, dan zal het veiligheidsgevoel in bewoners en gasten van Arnhem verder afnemen.

Bedenk ook dat een scanauto maar heel kort aanwezig is, vaak nog geen minuut in de straat of op een parkeerplaats is. En vergelijk dat met parkeercontroleurs die zeker 10 minuten aanwezig, bezig en zichtbaar zijn. Parkeercontroleurs bewegen zich overal en zijn dan de ogen en oren van de stad, juist in de avonduren waarbij onverlaten uit hun schulp kruipen.

De parkeercontroleurs hebben ook een belangrijke functie als aanspreekpunt voor bewoners en gasten. Niet alleen over bijvoorbeeld een parkeerboete, maar ook voor andere inlichtingen zoals de weg vragen of bij de zoektocht naar een winkel. Daarnaast informeren ze bestuurders om in de avonduren goedkoper in één van de gemeentelijke parkeergarages te parkeren in plaats van op straat.

Kortom, naast hun officiele controle en handhavingstaak zien wij de controleurs ook als belangrijke, zichtbare stadsstewards. We zijn bang dat dit zal verdwijnen als een scanauto de hele dag rond rijdt, met een chauffeur die zijn voertuig niet of nauwelijks uitkomt.

Gehandicaptenkaart:
In de stukken lezen we dat ervanuit gegaan wordt dat de gehandicaptenkaart compleet gedigitaliseerd gaat worden. Hierover wordt al jaren gesproken en sommige gemeenten houden dit tegen omdat er nog veel vragen over zijn.

Voorafgaand aan deze voorgekomen digitalisering zien wij graag de volgende vragen beantwoord: Hoe zal het gaan met de zogenaamde bijrijderspas voor gehandicapten waarbij de chauffeur een wisselend voertuig kan bedienen om de gehandicapte te vervoeren? En zijn deze digitale gehandicaptenkaarten voor geheel Europa geldig, zoals nu ook de papieren versie is?

Privacy:
We maken ons zorgen over de privacy. We lezen in het voorstel: "Indien een parkeervergunning is afgegeven, dan wel de verschuldigde parkeerbelasting is voldaan, worden de gescande versleutelde kentekengegevens binnen 48 uur verwijderd." Wie nu vraagt waar zijn auto was op 5 december 2020 kan dit nog steeds terug vinden in het huidige systeem. Wanneer weten we zeker dat deze informatie werkelijk binnen 48 uur wordt verwijderd?

Naheffingen:
Over de te verwachten naheffingen is een behoorlijk bedrag vermeld. Er wordt echter niet gerept over de kosten die de gemeente kwijt is, of gaat zijn, aan het afhandelen van alle bezwaren. Uit onderzoek door de NOS is gebleken dat bezwaar maken tegen boetes van de scanauto vaak loont. Dit artikel moedigt bezwaar maken aan. Immers, nee heb je en ja kun je dan krijgen!
https://nos.nl/artikel/2363617-parkeerboetes-door-scanauto-s-aanvechten-loont.html

Als een scanauto een voertuig registreert waarvoor niet is betaald, dan krijgt de eigenaar een naheffing op de mat. Tegen de tijd dat de naheffing op de mat valt, weet de eigenaar al lang niet meer waar zijn auto toen was. Met een betaling via de app of met een bankpas kan men het zelf achterhalen (*was ik daar, heb ik toen betaald?).* Maar voor een naheffing, als men contant heeft betaald, die via de scanauto wordt opgelegd, wordt het geheugen wellicht via een bezwaar opgefrist (*ik weet het niet mee, toont u maar aan dat mijn wagen daar stond*).

Papieren tickets:
De papieren parkeertickets verdwijnen. Dus wie straks contant heeft betaald, heeft niet betaald want de papieren tickets verdwijnen als bewijs. En daarmee verdwijnt ook de papieren naheffing, het papiertje dat de chauffeur onder zijn ruitenwisser vindt. Let wel: *Contante betalingen zijn wettelijke betaalmiddelen en dienen ook mogelijk te blijven bij parkeerautomaten. Hiervoor is eerder o.a. Nijmegen op de vingers getikt toen zij alleen digitale betalingen wilde invoeren.*

Al jaren vragen wij om de papieren parkeertickets aan te pakken zodat deze niet als zwerfafval verder leven in de openbare ruimte. Wanneer wij, bewoners in de binnenstad, zwerfafval knijpen zien we die tickets overal. We vinden het jammer dat de gemeente dit niet eerder aanpakte. Dus, met het verdwijnen van deze papieren verspilling en bron van zwerfafval zijn wij wel blij.

Slot:
Tot slot, missen wij een betere uitwerking. Wat zijn de totale meerkosten als de scanauto straks door heel Arnhem rijdt? En, zal er dan ook geen enkele parkeercontroleur meer fysiek aanwezig zijn op straat?

Het is spijtig dat de wethouder niet eerst met de gesprekspartners heeft overlegd (participatie) zodat wellicht de bovenstaande vragen en opmerkingen niet nodig waren geweest en deze in de uitwerking het mee had kunnen nemen.

We hopen dat u, als gemeenteraad, de hierboven beschreven zorgen meeneemt in uw afwegingen en overwegingen ten aanzien van de voorgenomen invoering van de scanauto en het kenteken parkeren.

Met vriendelijke groeten,

Dhr. E.R. Wiessenberg,
Bewonersgroep Arnhems Hart,
.



griffie

Van: Els van der Waal | APCG <info@apcg.nl>
Verzonden: woensdag 3 februari 2021 14:00
Aan: Raadsleden Arnhem; Fractievolgers Arnhem
CC: griffie
Onderwerp: Reactie kentekenparkeren Apcg

Beste Raadsleden en fractievolgers,

Vanavond staat het voorstel 'Inzet scanauto en invoeren kentekenparkeren' op de politieke agenda. Het Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg) signaleert hierbij een knelpunt voor inwoners met een beperking met een gehandicaptenparkeerkaart voor passagiers. En daarbinnen kunnen nog worden onderscheiden de groepinwoners met een passagierskaart met een auto op naam + chauffeur en de groep inwoners met een passagierskaart die met anderen meerijden in wisselende auto's. Wij zijn van mening dat dit knelpunt voor de inzet van de scanauto op 1 mei moet worden opgelost.

Net als met een reguliere gehandicaptenparkeerkaart, kun je met een passagierskaart overal gratis parkeren. Zelfs op plekken waar anderen niet mogen parkeren, met een blauwe schijf. De parkeerkaart (+ evt blauwe schijf) ligt dan zichtbaar achter de voorruit van de auto.
De passagierskaart is niet gekoppeld aan een kenteken en komt dus niet in de parkeerrechtendatabase terecht. Hoe wordt voorkomen met de inzet van de scanauto dat gebruikers een onterechte boete krijgen en/of dat zij telkens opnieuw moeten bewijzen dat zij een parkeerkaart hebben?

Voor een deel van de groep kan de GPKapp een oplossing bieden, als de gemeente deze aanschaft. Dit betekent echter wel voor de gebruikers meer handelingen uitvoeren bij het parkeren dan nu. Maar voor de inwoners zonder smartphone blijft de digitalisering een probleem.

Met vriendelijke groet,

Dick Cochius,
Voorzitter Arnhems platform chronisch zieken en gehandicapten (Apcg)

BEHANDELRESULTAAT

I en M1 3 februari 2021

INZET SCANAUTO EN INVOEREN KENTEKENPARKEREN

Zaaknummer:	487424
Portefeuillehouder:	Wethouder Van der Zee

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Spruijt (AC), Maref (VVD), Van Dillen (CDA), Venhoek (D66), Van der Loo (GL), De Vries (PvdA), Hogenhout (Partij voor de Dieren), Nede (ChristenUnie), Aydemir (Denk/ VA) en Tujeehut (Arnhemse Ouderenpartij).

De fracties van SP en PVV waren niet vertegenwoordigd.

Inspreken
Een tweetal schriftelijke inspraakreacties zijn ingediend.

Verloop M1
De M1 bespreking is afgerond. Diverse fracties overwegen moties en/of amendementen in te dienen.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de meningsvorming 1 is afgerond en dat het voorstel doorgeleid kan worden naar de meningsvorming 2.

De griffier,

Kersten

De voorzitter,

Manders

Titel/onderwerp: "Arnhemse Aanpak Energiearmoede"

Raadsadviseur: K. Vons Telefoonnr: 377 4087 Katinka.vons @arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Hans van Ammers
Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp	Telefoonnr:	3774431
		E-mailadres:	Hans.van.Ammers@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend (M2)		
Toelichting	Het college biedt de raad het raadsvoorstel "Arnhemse Aanpak Energiearmoede" aan ter vaststelling en vraagt tevens aan de raad voor de aanpak in de komende 3 jaar (t/m 2023) een bedrag van 1 miljoen euro beschikbaar te stellen uit het klimaatfonds. **Inhoud raadsvoorstel "Arnhemse Aanpak Energiearmoede"** De energierekening kan worden verlaagd door het energieverbruik te verlagen. Dat kan bijvoorbeeld door energiezuinig gedrag, energiezuinige apparaten en verlichting, en door grotere maatregelen aan of in de woning te nemen. Voorbeelden van grotere maatregelen zijn isolatie en zonnepanelen. Binnen het nieuwe energieprogramma NemiA) richt het college zich op al deze aspecten. Voor de voorliggende aanpak energiearmoede richt het college zich op gedragsverandering en energiebesparende maatregelen die weinig investeringen vragen, maar wel direct leiden tot lagere energiekosten. De aanpak energiearmoede is opgebouwd rond drie kernpunten: 1. Elk huishouden krijgt ondersteuning aangeboden in het verlagen van de energierekening waarbij nadrukkelijk oog is voor de persoonlijke en financiële omstandigheden. 2. Er wordt aangesloten bij wat al plaatsvindt in de buurten en wijken voor wat betreft fysieke (verduurzaming) en sociale projecten vanuit armoede, schulddienstverlening, gezondheid en werk&inkomen. 3. Er wordt nauw samengewerkt met partijen in het sociaal domein en partijen die actief zijn in de energietransitie. Het beoogd effect is het verlagen van de energiekosten van minimaal 2.500 huishoudens met een laag inkomen met 200 tot 300 euro per jaar. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan de opgave voor het thema Gebouwde omgeving uit het energieprogramma NemiA 2020-2030 van naar schatting 1,8 kton CO2 per jaar. De aanpak zal bij de ondersteunde huishoudens ook leiden tot meer bewustwording over de energietransitie en de meerwaarde van energiebesparing. **Financiën** De financiële bijdrage die het college vraagt aan de raad past binnen de kaders voor het besteding van het klimaatfonds. Daarnaast kiest het college ervoor om stap voor stap de doelgroep te gaan bereiken door tot eind 2023 minimaal 2.500 huishoudens te gaan ondersteunen. Dit is inclusief de 450 huishoudens die de Energiebank gaat ondersteunen. Zij heeft hier voor 3 jaar een gemeentelijke subsidie voor gekregen. De raadsbrief van 26 mei 2020 hierover is als bijlage bijgevoegd. Het college kijkt tevens naar mogelijkheden van cofinanciering zodat het ambitieniveau opgeschaald kan worden naar 3.000 huishoudens. Hiervoor is het college in gesprek met de provincie Gelderland en kijkt onder meer naar subsidiemogelijkheden vanuit Europese programma's (raadsbrief d.d. 18-02-2020 is als bijlage toegevoegd). **Wat vooraf ging** *1. Pilot energiearmoede* Er is een pilot energiearmoede gedaan van eind 2019 - begin 2020 in de Geitenkamp, het Arnhemse Broek en Kronenburg/Vredenburg. In deze pilot zijn 38 huishoudens geholpen door hen te laten zien hoe ze eenvoudig energie kunnen besparen door ander gedrag en door energiebesparende maatregelen. Hiervoor kwam een energiecoach twee keer bij de bewoners langs. Dit pakket heeft bij de huishoudens geleid tot een verlaging van de energierekening met gemiddeld 200 tot 300 euro per jaar.		

	2. New Energy Made in Arnhem (NemiA) Het college zet de komende jaren vol in op energietransitie. Het college wil toewerken naar een klimaatneutraal en duurzaam Arnhem. Een stad die niet meer draait op gas, kolen of olie, maar overgaat op schone energiebronnen als zon en wind. Op 29 januari 2020 heeft de raad dit uitgangspunt bevestigd door het nieuwe energieprogramma New Energy Made in Arnhem (NemiA) vast te stellen. Hierin kunt u leze hoe het gemeentebestuur van Arnhem die opgave in de komende 10 jaar gaat realiseren. In die vergadering heeft de raad ook een motie over energiearmoede aangenomen 20m08 waarin de raad het college oproept om met een aanpak te komen om energiearmoede in Arnhem te verminderen. De motie en het nieuwe energieprogramma zijn aan de stukken toegevoegd. *3. Uitwerking Arnhemse Aanpak wijkgerichte energietransitie* In het nieuwe energieprogramma als uitgangspunt gesteld is dat de energietransitie niet mag leiden tot (verdere) energiearmoede en schuldenproblematiek. (zie ook bijgevoegde raadsbrief d.d. 26 mei Uitwerking Arnhemse Aanpak wijkgerichte energietransitie"). *4. Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis* Voor kwetsbare groepen veroorzaakt de coronacrisis een extra druk op hun persoonlijke situatie. We zien dat huishoudens die het in het begin van de crisis al niet breed hadden, nu in de financiële problemen dreigen te komen door het ontbreken van een financiële buffer of doordat ze werkeloos zijn geworden. Voor de komende maanden verwachten we dan ook een stijging in het aantal schulddienstverzoeken en een toename aan werkeloosheid. Om die reden hebben wij in onze 'Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis' voorgesteld extra compensatie te geven voor gezinnen in langdurige armoede en voor het voorkomen van schulden. Aan deze investeringen in een sociaal sterke stad draagt ook de voorliggende aanpak energiearmoede bij. De Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis is de raad vastgesteld op d.d. 2 september 2020 en bij de stukken geplaatst. *5. De nieuwe vastgestelde armoede aanpak: " Weg uit de armoede: werken aan perspectief"* Er wordt gesproken van energiearmoede als een huishouden meer dan 10% van haar lage besteedbaar inkomen aan energiekosten betaalt. Hierbij wordt ook de relatie gelegd met het betaalrisico. Een huishouden heeft een betaalrisico als het niet genoeg geld heeft voor het minimale levensonderhoud na het betalen van de woon- en energiekosten. Woonlasten in het algemeen en energielasten in het bijzonder worden expliciet benoemd als cruciale, te beheersen kosten in de nieuwe armoedeaanpak '(de) Weg uit armoede: werken aan perspectief' die door de raad op 16 december 2020 is vastgesteld (zie bijlage). **Proces** Op 20 januari 2021 is in de raadskamer gestart met de behandeling van het raadsvoorstel met een gecombineerde informerende ronde en de meningsvormende (M1) ronde. De inspreker heeft zich afgemeld, waardoor de raadskamer direct met de meningsvorming 1 is begonnen. De meningsvorming 1 is afgerond en het voorstel is doorgeleid naar de meningvorming 2. Wethouder Bouwkamp heeft toegezegd, jaarlijks met een evaluatie te komen. Tevens zijn er een viertal moties aangekondigd.
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de meningsvormende (M2) fase.
Spreekrecht publiek	Nee
Behandeladvies	<u>Meningsvormend (M2)</u> Het doel van de M2 is het bespreken van de reeds ingediende moties en/of amendementen. Behandeling gebeurt als volgt per motie of amendement, op volgorde van volgnummer: 1. Indiener licht motie of amendement toe 2. Woordvoerders van andere fracties krijgen de gelegenheid om vragen te stellen aan de indiener of hun standpunt te delen 3. De portefeuillehouder krijgt de gelegenheid om te reageren op de motie of amendement (pre-advies)

	4. Woordvoerders kunnen reageren op de bijdrage van de portefeuillehouder Daarna is de volgende motie of amendement aan de beurt, totdat alle moties of amendementen zijn besproken. Interrupties zijn toegestaan, maar kunnen vanwege de tijd beperkt worden. Als in de m2-behandeling naar het oordeel van de raadskamer alle concept-moties en -amendementen behandeld zijn, kan het voorstel worden doorgeleid naar de besluitvorming. Indien niet alle wijzigingsvoorstellen, maar toch een groot aantal behandeld is, kan er overwogen worden het raadsvoorstel door te geleiden naar de besluitvorming en de overige niet behandelde wijzigingsvoorstellen in de besluitvorming aanbod te laten komen.
Bijlagen	

Raadsvoorstel "Arnhemse Aanpak Energiearmoede"			
Bijlage 1 - Arnhemse Aanpak Energiearmoede			
Bijlage 2 - Kosten versus de kaders voor besteding van het Klimaatfonds			
New Energy Made in Arnhem (vastgesteld op 29 januari 2020)			
Aangenomen motie "Arnhems Actieplan Energiearmoede" 20M08 d.d. 29 januari 2020			
Raadsbrief "Uitwerking Arnhemse aanpak wijkgerichte energietransitie" d.d. 26 mei 2020			
Raadsbrief "Deelname gemeente aan twee Europese subsidieprojecten gericht op het verminderen van energiearmoede" d.d. 18-02-2020			
Raadsbrief 26 mei 2020 "Subsidieverlening aan stichting Energiebank regio Arnhem"			
Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis (vastgesteld d.d. 2 september 2020)			
Vastgestelde armoede aanpak: " (de) Weg uit armoede: werken aan perspectief' d.d. 16 december 2020			
Behandelresultaat I/M1 20 januari			

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	
Bij de bespreking van	Arnhemse Aanpak Energiearmoede
Wijzigingsvoorstel van	Patrick van Iperen - D66 Vincent Bouma - PvdA Hans Eliëns – Partij voor de Dieren
Titel van het wijzigingsvoorstel	Sneller, directer en meer uit de energiearmoede
Nummer Zaaknummer	 **21A04**

De volgende raadsleden stellen de volgende verandering voor:

Voorafgaand aan de tekst op pagina *'Eind 2023 hebben we daarnaast een aanbod ontwikkeld voor het resterende deel van de totale doelgroep. Dit aanbod is gevormd op basis van de ervaringen van de eerste jaren. Met dit aanbod helpen we vanaf 2024 de overige huishoudens in energiearmoede.'* toe te voegen:

Het streven is om alle huishoudens zo snel mogelijk uit de energiearmoede te hebben. Daarom evalueren we de aanpak jaarlijks en bekijken we hoe we de doelgroep tussentijds kunnen uitbreiden.

Op pagina 10 de *tekst 'Deze leerdoelen gaan ons helpen om voor eind 2023 een aanbod gereed te hebben voor de ondersteuning van alle overige huishoudens in de doelgroep die nog geen ondersteuning hebben ontvangen.'* te wijzigen naar:

De jaarlijkse evaluatie en deze leerdoelen gaan ons helpen om voor eind 2023 een aanbod gereed te hebben voor de voor de ondersteuning van alle overige huishoudens in de doelgroep die nog geen ondersteuning hebben ontvangen. Waar mogelijk passen we de aanpak al voor eind 2023 aan, om de overige huishoudens ook eerder dan eind 2023 te kunnen ondersteunen.

Toelichting:

In de 'Arnhemse Aanpak Energiearmoede' is bewust gekozen voor een gefaseerde aanpak, gezien de omvang van het aantal huishoudens. De aanpak voor de komende drie jaar wordt – naast het helpen van 2.500 huishoudens – gebruikt om te leren en om voor de overige huishoudens in energiearmoede vanaf 2024 een aanpak te hebben.

De indieners zijn voorstander van een zorgvuldige aanpak waarin de effecten goed moeten worden gemonitord. Het is echter zonde om geen gebruik te maken van de jaarlijkse evaluaties en pas met een aanbod te komen voor alle overige huishoudens in 2024. Met de wijzigingsvoorstellen wordt namelijk beoogd de jaarlijkse evaluatie te gebruiken om te bekijken of er sneller, directer en meer huishoudens voor 2024 uit de energiearmoede kunnen worden geholpen. Indien dit vraagt om een budgettaire verhoging, dan verwachten we een voorstel van het college om dit te bekostigen vanuit het klimaatfonds.
Patrick van Iperen - D66 Vincent Bouma - PvdA Hans Eliëns – Partij voor de Dieren

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	
Bij de bespreking van	Arnhemse Aanpak Energiearmoede
Motie van	Patrick van Iperen - D66 Vincent Bouma - PvdA Hans Eliëns – Partij voor de Dieren Muriël Simonis - GroenLinks
Titel van de motie	Sneller, directer en meer uit de energiearmoede
Nummer Zaaknummer	**21M08**

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 24 februari 2021 een besluit te nemen over ‘sneller uit de energiearmoede komen voor Arnhemse inwoners.

De aanleiding is dat de Arnhemse Aanpak Energiearmoede inzet op het helpen van 2.500 huishoudens om uit de energiearmoede te komen. De indieners willen zo snel als mogelijk meer huishoudens met energiearmoede steunen.

Door dit voorstel aan te nemen wordt een versnelling mogelijk gemaakt in het helpen van huishoudens met energiearmoede.

We weten dat (overwegingen)

- 2.500 huishoudens worden geholpen met de Arnhemse Aanpak Energiearmoede;
- 14.000 – 15.000 huishoudens te maken hebben met energiearmoede;
- inwoners met hoge energierekeningen minder te besteden hebben en daardoor eerder een beroep moeten doen op armoederegelingen;
- de wethouder heeft toegezegd jaarlijks met een evaluatie te komen;

We vinden dat (argumenten)

- zoveel mogelijk huishoudens moeten worden geholpen uit de energiearmoede;
- huishoudens niet kunnen worden uitgesloten van deelname wanneer dit niet past binnen de gefaseerde aanpak;
- de jaarlijkse evaluatie een moment is om de (gefaseerde) aanpak jaarlijks bij te stellen en te bezien hoe meer huishoudens kunnen worden geholpen

Daarom verzoekt de gemeenteraad aan het college om (beslispunten):

- bij de jaarlijkse evaluatie te bekijken wat al stadsbreed kan worden uitgerold en hoe een versnelling kan worden gerealiseerd;
- de eventuele extra kosten die dit met zich mee brengt bij voorkeur te dekken vanuit het klimaatfonds.

Raadsleden

Patrick van Iperen - D66
Vincent Bouma - PvdA
Hans Eliëns – Partij voor de Dieren
Muriël Simonis - GroenLinks

Memo

Datum : 28 januari 2021

Aan : CDA, de heer S. van den Broek

Van : Hans van Ammers

Iaa : Cathelijne Bouwkamp

Betreft : Technische vragen 'Arnhemse aanpak energiearmoede'

Het CDA heeft op 26-1 per mail de volgende technische vragen gesteld in het kader van de behandeling "Arnhemse Aanpak Energiearmoede".

"In het voorstel staat dat er €1.000.000 uit het Klimaatfonds wordt gebruikt voor zowel het opleiden als het aannemen van energiecoaches.

Vraag 1: Hoeveel coaches is het college concreet van plan in dienst te nemen?

Vraag 2: Hoeveel vrijwilligers denkt het college binnen te willen halen?

Vraag 3: Wat zijn hiervoor de gebudgetteerde kosten?

Vraag 4: Wat zijn de opleidingskosten voor de coaches én de vrijwilligers?

In de commissiebehandeling van woensdag 20-01 werd door het college geantwoord op een vraag van het CDA wat de benodigde kosten zijn voor het uitvoeren volgens het ambitieniveau van dit voorstel. Hieruit werd duidelijk dat het college circa €650,- per woning nodig heeft. Dit bestaat uit 300-350 euro per woning voor de coach en 300-350 euro per woning aan te treffen maatregelen.

Vraag 5: Gebaseerd op het aantal woningen die aangepakt gaan worden (2500-450 door energiebank = 2050) is het beschikbare budget €487,- per woning. Kan het college haar ambitie van 2050 woningen in de komende 3 jaar waarmaken met het beschikbare budget, gelet op een tekort van bijna €200,- per woning o.b.v. het antwoord dat het college op 20-1 in de commissie gaf? Zo ja, graag een toelichting.

Vraag 6: Op basis van het antwoord dat het college gaf zal het college in staat zijn circa 1540 woningen kunnen realiseren (1.000.000 / 650), is deze berekening correct? Zo nee, graag een toelichting.

Vraag 7: Het college zoekt nog naar andere partijen voor cofinanciering en geeft daarmee volgens het voorstel zelfs tot 3000 woningen te kunnen komen. Is dit reëel of wordt hiermee juist de ambitie van 2050 woningen realistischer? Zo ja, graag een toelichting."

Hierbij geven wij onze antwoorden op de gestelde vragen.

Vraag 1: Hoeveel coaches is het college concreet van plan in dienst te nemen?

Het aantal energiecoaches dat wordt ingezet weten we nog niet. Na goedkeuring door de raad van de aanpak, gaan we met de uitwerking aan de slag.

Vraag 2: Hoeveel vrijwilligers denkt het college binnen te willen halen?

Ook dit aantal we nog niet (zie ook antwoord op vraag 1).

Vraag 3: Wat zijn hiervoor de gebudgetteerde kosten?

Zie vraag 5.

Vraag 4: Wat zijn de opleidingskosten voor de coaches én de vrijwilligers?

In de kostenraming (zie antwoord op vraag 5) is een budget opgenomen van € 40.000 voor de opleiding en training van vrijwilligers en betaalde energiecoaches.

Vraag 5: Gebaseerd op het aantal woningen die aangepakt gaan worden (2500-450 door energiebank = 2050) is het beschikbare budget € 487,- per woning. Kan het college haar ambitie van 2050 woningen in de komende 3 jaar waarmaken met het beschikbare budget, gelet op een tekort van bijna €200,- per woning o.b.v. het antwoord dat het college op 20-1 in de commissie gaf? Zo ja, graag een toelichting.

De opbouw van het bedrag van 1 miljoen euro wordt in de onderstaande tabel toegelicht:

De gemiddelde kosten per huishouden bedragen € 385. Voor de 2.050 huishoudens bedragen de geraamde kosten derhalve € 790.000. Daarnaast zijn kosten begroot voor de opleiding van energiecoaches, communicatie en de Lerende Aanpak (zie overige kosten) en wel op € 130.000. En voor projectmanagement € 80.000.

In de vergadering van 20 januari werd een bedrag van € 650 per huishouden genoemd. Dit is niet het juiste bedrag.

KOSTENRAMING - aanpak energiearmoede 2020 t/m 2023
(afgeronde bedragen)

		geraamde kosten (ex BTW)
Ondersteunen 2.050 huishoudens (*):	€	790.000
Overige kosten:		
- opleiding , training van energiecoaches	€	40.000
- communicatie divers: bijeenkomsten en materiaal	€	60.000
- lerende aanpak/praktijk: ondersteuning door de HAN	€	30.000
	€	130.000
Projectmanagement	€	80.000
Totale geraamde kosten	**€**	**1.000.000**

(*) = uit subsidie die aan de Energiebank Regio Arnhem apart is verstrekt voor 3 jaar (raadsbrief 26-5-2020)

Vraag 6: Op basis van het antwoord dat het college gaf zal het college in staat zijn circa 1540 woningen kunnen realiseren (1.000.000 / 650), is deze berekening correct? Zo nee, graag een toelichting.

Nee dat is niet juist. Zie hiervoor het antwoord op vraag 5.

Vraag 7: Het college zoekt nog naar andere partijen voor cofinanciering en geeft daarmee volgens het voorstel zelfs tot 3000 woningen te kunnen komen. Is dit reëel of wordt hiermee juist de ambitie van 2050 woningen realistischer? Zo ja, graag een toelichting.

Het raadsvoorstel betreft de doelstelling voor de komende 3 jaar is in totaal 2.050 en 450 voor rekening van de Energiebank; totaal daarmee 2.500.

Een opschaling naar 3.000 huishoudens is mogelijk als er aanvullende financiering beschikbaar komt.

Zoals in het raadsvoorstel aangegeven hebben we ons gericht op een bijdrage van de provincie of uit een Europese subsidie-aanvraag. Tot onze spijt hebben wij begin deze week gehoord dat de subsidieaanvraag die wij binnen het Europese HORIZON-programma hebben gedaan niet is gehonoreerd. Afgelopen woensdag hebben we van de provincie gehoord dat zijn geen bijdrage gaan verlenen. Het onderwerp is naar onze mening echter dermate actueel dat wij nog steeds goede kansen zien voor subsidiemogelijkheden binnen de nieuwe Europese subsidieprogramma's 2021-2027.

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 441703

Onderwerp: Arnhemse Aanpak Energiearmoede

Voorstel

1. De Arnhemse Aanpak Energiearmoede vast te stellen.
2. In de komende 3 jaar (t/m 2023) 2.500 huishoudens te ondersteunen, waarbij de Energiebank er 450 voor haar rekening neemt.
3. Voor de aanpak in de komende 3 jaar een bedrag van 1 miljoen beschikbaar te stellen uit het Klimaatfonds.

Inleiding

We zetten in Arnhem de komende jaren vol in op de energietransitie. We willen toewerken naar een klimaatneutraal en duurzaam Arnhem. Een stad die niet meer draait op gas, kolen of olie, maar overgaat op schone energiebronnen als zon en wind. Op 29 januari jl heeft u als raad het nieuwe energieprogramma New Energy Made in Arnhem (NemiA) vastgesteld. Hierin geven we aan hoe wij die opgave in de komende 10 jaar gaan realiseren. In die vergadering heeft u ook een breed gedragen motie over energiearmoede vastgesteld. In deze motie roept u ons op te komen met een aanpak om energiearmoede in onze stad te verminderen; de Arnhemse Aanpak Energiearmoede. Deze aanpak ligt nu aan u voor. Hij is voorzien van een financiële onderbouwing voor de komende 3 jaar, tot eind 2023. Wij beschouwen de motie (20M08) hiermee als afgedaan.

In het nieuwe energieprogramma is als uitgangspunt gesteld dat de energietransitie niet mag leiden tot (verdere) energiearmoede en schuldenproblematiek. We gaan voor een transitie die 'samen, eerlijk en duurzaam' is.
We spreken van energiearmoede als een huishouden meer dan 10% van haar lage besteedbaar inkomen aan energiekosten betaalt. We leggen hierbij ook de relatie met het betaalrisico. Een huishouden heeft een betaalrisico als het niet genoeg geld heeft voor het minimale levensonderhoud na het betalen van de woon- en energiekosten. Woonlasten in het algemeen en energielasten in het bijzonder worden expliciet benoemd als cruciale, te beheersen kosten in de nieuwe armoedeaanpak '(de) Weg uit armoede: werken aan perspectief' (juni 2020). Deze aanpak ligt momenteel ter vaststelling aan u voor.

De energierekening kan worden verlaagd door het energieverbruik te verlagen. Dat kan bijvoorbeeld door energiezuinig gedrag, energiezuinige apparaten en verlichting, en door grotere maatregelen aan of in de woning te nemen. Voorbeelden van grotere maatregelen zijn isolatie en zonnepanelen. Binnen het NemiA programma richten we ons op al deze aspecten. Voor de voorliggende aanpak energiearmoede

Gemeente Arnhem

richten we ons op gedragsverandering en energiebesparende maatregelen die weinig investeringen vragen, maar wel direct leiden tot lagere energiekosten.
Deze insteek slaat aan. Dat blijkt ook uit de energiearmoede pilot die we eind 2019 - begin 2020 hebben gedaan in drie buurten in Geitenkamp, Arnhemse Broek en Kronenburg/Vredenburg. In deze pilot hebben we 38 huishoudens geholpen door hen te laten zien hoe ze eenvoudig energie kunnen besparen door ander gedrag en door energiebesparende maatregelen als tochtstrips en radiatorfolie te installeren. Deze werd gratis aangeboden. Hiervoor kwam een energiecoach twee keer bij de bewoners langs. Dit pakket heeft bij de huishoudens geleid tot een verlaging van de energierekening met gemiddeld 200 tot 300 euro per jaar.

De aanpak energiearmoede is opgebouwd rond drie kernpunten:
1. Elk huishouden krijgt ondersteuning aangeboden in het verlagen van de energierekening waarbij nadrukkelijk oog is voor de persoonlijke en financiële omstandigheden.
2. We sluiten aan bij wat al plaatsvindt in de buurten en wijken voor wat betreft fysieke (verduurzaming) en sociale projecten vanuit armoede, schulddienstverlening, gezondheid en werk&inkomen.
3. We werken in de aanpak nauw samen met partijen in het sociaal domein en partijen die actief zijn in de energietransitie.

In onze stad is er een groot aantal huishoudens dat wordt geconfronteerd met energiearmoede. En deze groep is ook divers. Daarom kiezen we voor een gefaseerde aanpak. Dat betekent dat we stap voor stap de doelgroep gaan bereiken. In de komende drie jaar (tot eind 2023) gaan we minimaal 2.500 huishoudens ondersteunen. Dit is inclusief de 450 huishoudens die de Energiebank, in lijn met de voorliggende aanpak, al gaat ondersteunen. Zij heeft hier voor 3 jaar een gemeentelijke subsidie voor gekregen. U bent daarover geïnformeerd in onze brief van 26 mei 2020.
We kijken naar mogelijkheden van cofinanciering zodat we de ambitie kunnen opschalen naar 3.000 huishoudens. Hiervoor zijn we in gesprek met de provincie Gelderland en kijken onder meer naar subsidiemogelijkheden vanuit Europese programma's.

Voor kwetsbare groepen veroorzaakt de coronacrisis een extra druk op hun persoonlijke situatie. We zien dat huishoudens die het in het begin van de crisis al niet breed hadden, nu in de financiële problemen dreigen te komen door het ontbreken van een financiële buffer of doordat ze werkeloos zijn geworden. Voor de komende maanden verwachten we dan ook een stijging in het aantal schulddienstverzoeken en een toename aan werkeloosheid. Om die reden hebben wij in onze 'Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis' voorgesteld extra compensatie te geven voor gezinnen in langdurige armoede en voor het voorkomen van schulden. Aan deze investeringen in een sociaal sterke stad draagt ook de voorliggende aanpak energiearmoede bij.

Beoogd effect

Verlagen van de energiekosten van minimaal 2.500 huishoudens met een laag inkomen met 200 tot 300 euro per jaar. Hiermee leveren we een bijdrage aan de opgave voor het thema Gebouwde omgeving uit het energieprogramma NemiA 2020-2030 van naar schatting 1,8 kton CO2 per jaar. De aanpak zal bij de ondersteunde huishoudens ook leiden tot meer bewustwording over de energietransitie en de meerwaarde van energiebesparing.

Argumenten

1.1 De aanpak draagt bij aan CO2-reductie en betaalbaarheid.

Het verlagen van de energiekosten van minimaal 2.500 huishoudens levert een bijdrage aan de opgave voor het thema Gebouwde omgeving uit het energieprogramma NemiA 2020-2030 van naar schatting 1,8 kton CO2 per jaar.

1.2 Voor een inclusieve energietransitie is het belangrijk dat iedereen mee kan doen, ook huishoudens met een laag inkomen.

Uitgangspunt voor de wijkgerichte energietransitie is dat we de energietransitie samen doen en dat het eerlijk is en duurzaam gebeurt. Huishoudens met een laag inkomen die vaak wonen in matig tot slecht geïsoleerde woningen, betalen al relatief veel aan energiekosten en hebben vaak ook niet de middelen om te investeren in energiebesparing.
Het verlagen van de energierekening van de Arnhemmers levert een bijdrage aan het verbeteren van hun persoonlijke situatie en het verminderen van armoede. Zo dragen we bij aan het verkleinen van het gat tussen zij die niet mee kunnen komen en zij die dat wel kunnen en de kansen daartoe hebben.

1.3 Persoonlijke hulp is nodig om de huishoudens met een laag inkomen te helpen hun energierekening te verlagen.

Het verlagen van de energierekening is een goede manier om de huishoudens een hoger besteedbaar inkomen te geven. Dit blijkt uit projecten in binnen- en buitenland en ook uit onze eigen pilot. Een persoonlijke benadering is daarin essentieel, omdat we een blijvend hoger besteedbaar inkomen nastreven. Daarvoor is echt contact met het huishouden nodig, waarbij oog is voor de persoonlijke en financiële situatie.
Een energiecoach gaat minimaal twee keer bij een huishouden langs voor advies over energiebesparing en het installeren van kleine energiebesparende maatregelen. Vanuit een breed netwerk wordt hulp aangeboden voor eventuele problemen rond armoede, schulden, gezondheid en mogelijkheden van werk. De sociale wijkteams, gebiedsteams werk&inkomen, TLO's, de Energiebank, het Energieloket, maar ook de verhuurders van woningen gaan hiervoor nauw samenwerken. Particuliere woningeigenaren bieden we extra hulp aan zodat zij meer zicht krijgen op hoe zij hun eigen woning verder kunnen verduurzamen.

1.4 Daarmee sluiten we aan bij de wijkgerichte aanpak.

We sluiten aan bij de acties die in onze wijken en buurten worden ondernomen. Dat doen we op drie manieren:

1. We lopen mee in de verduurzamingsprojecten van onze verhuurders (woningcorporaties en particuliere verhuurders) in wat wij de Aandachtswijken noemen; wijken met veel problematiek rondom leefbaarheid. Het overgrote deel van de groep Arnhemmers in energiearmoede woont in deze wijken: Geitenkamp, Presikhaaf, Arnhemse Broek en Malburgen.
2. We sluiten aan bij de aanpak vanuit de energietransitie in Kansrijke wijken als Vredenburg, Kronenburg (SmartPolder) en Elderveld. In Vredenburg komt vrij veel energiearmoede voor.

3. We ondersteunen bewonersgroepen in wijken die al actief zijn in het thema energiearmoede zoals in het Spijkerkwartier en Arnhem-West.

Los van deze projectmatige aanpak kunnen individuele huishoudens overal in de stad altijd hetzelfde ondersteuningsaanbod aanvragen. Hiervoor is de Energiebank Arnhem het eerste aanspreekpunt.
In de praktijk zal de aanpak flexibel zijn waardoor we meteen kunnen inspelen op nieuwe inzichten en kansen. Meer informatie over de aanpak die we voorstaan vindt u in hoofdstuk 2 en 5 (uitvoering) van de aanpak (bijlage 1).

1.5 Zo benutten we de kansen die er liggen in de koppeling van energie met andere opgaven.

Energiearmoede is een wezenlijk onderdeel van armoede. Met het verlagen van de energierekening van huishoudens met lage inkomens leveren we een bijdrage aan het verminderen van armoede. Ervaringen in het buitenland met het verminderen van energiearmoede, laten zien dat de aanpak veel mensen sterker maakt en zich sterker laat voelen. Een deel van de inwoners die een lagere energierekening, en daarmee vaak ook comfortabelere woning, hebben gekregen, blijkt minder gebruik te maken van gezondheidsvoorzieningen als de huisarts.
Daarnaast is de aanpak erop gericht om bewoners enthousiast te maken om als energiecoach in hun eigen wijk aan het werk te gaan. Of interesse te wekken om te werken in de energietransitie, daar ligt immers genoeg werk en gaan we handen te kort komen. In de aanpak trekken we dan ook nauw op met de disciplines armoede, schulddienstverlening, gezondheid en werk&inkomen, de programma's 'Doorbraak naar werk' en 'Vitale economie', om de kansen te benutten die de voorliggende aanpak voor kwetsbare Arnhemmers kan hebben.

2.1 We kiezen voor een gefaseerde lerende aanpak.

We schatten in dat we in Arnhem te maken hebben met 14.000 tot 15.000 huishoudens met enige vorm van energiearmoede. Een grote en ook hele diverse groep. Het zijn huishoudens met financiële en/of sociale problemen, met en zonder migratie-achtergrond, , inwoners die vanwege gezondheid of handicap veel thuis zijn, starters op de woningmarkt en ouderen die van een minimum inkomen moeten rondkomen.
De omvang maakt dat we niet alle huishoudens tegelijk kunnen gaan helpen. De aanpak vraagt om bijna maatwerk per huishouden. We kiezen daarom voor een gefaseerde aanpak waarin we in de komende 3 jaar, tot eind 2023, zeker 2.500 huishoudens gaan ondersteunen. Van deze groep gaat de Energiebank Regio Arnhem (hierna te noemen Energiebank) 450 huishoudens ondersteunen in lijn met de voorliggende aanpak waarin zij een belangrijke partner is. Als we de benodigde cofinanciering weten te realiseren, schalen we op naar in totaal 3.000 huishoudens (zie ook: financiën).
Doordat we in de komende jaren huishoudens op verschillende manieren gaan benaderen en ondersteunen (zie argument 1.3), daarbij oog en oor hebbend voor wat de huishoudens echt nodig hebben, werken we toe naar een stadsbreed aanbod om vanaf 2024 alle kwetsbare huishoudens ondersteuning te bieden in het verlagen van hun energierekening. Hiervoor zetten we een lerende praktijk op binnen het netwerk met ondersteuning van de Hogeschool Arnhem Nijmegen (HAN).

3.1 De ondersteuning aan de huishoudens vraagt een flinke investering.

We bieden de ondersteuning immers gratis aan zodat huishoudens direct financieel profiteren van het aanbod. Op basis van kentallen voor de modules die we de huishoudens gaan aanbieden hebben we de investeringen geraamd op 1 miljoen euro. Dan gaat het om kosten voor:

- inzet van energiecoaches voor bewustwording van energieverbruik en de kosten van energie en van het effect van de verandering van eigen gedrag (module A);
- de installatie van eenvoudige energiebesparende maatregelen in de woning (module B);
- financieel advies voor verdere verduurzaming van de woning aan particuliere huiseigenaren (module C);
- opleiding van nieuwe energiecoaches;
- communicatie en monitoring.

In de kostenraming is rekening gehouden met samenloop met verduurzamingsprojecten van verhuurders.

3.2 De Energiebank heeft voor haar bijdrage in de aanpak al een subsidie ontvangen.

In de kostenraming zijn niet de kosten opgenomen van de ondersteuning die de Energiebank aan 450 huishoudens gaat bieden. In mei 2020 heeft de Energiebank hiervoor van de gemeente een subsidie van in totaal 150.000 euro ontvangen.

3.3 De financiële bijdrage past binnen de kaders voor de besteding van het Klimaatfonds.

Bij voorstellen voor bestedingen uit het Klimaatfonds boven de 500.000 euro is de instemming van uw raad nodig. De financiering van de opgave is getoetst aan de kaders voor de financiering uit het Klimaatfonds die door de raad zijn vastgesteld. Zie voor de argumentatie bijlage 3.
We zijn met de provincie in gesprek over een bijdrage aan de aanpak en zien kansen voor EU-subsidiëring. Indien deze bijdrage er komt kunnen we opschalen naar een groter aantal huishoudens.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Het aantal huishoudens met energiearmoede is een inschatting.

We hebben een zo goed mogelijke inschatting gedaan van het aantal huishoudens in energie-armoede. We hebben gekeken naar het aantal huishoudens dat moet rondkomen van 120 tot 130% van het sociaal minimum (de Gelrepas norm) en woont in een matig tot slecht geïsoleerde woning (energielabel E of lager, veelal woningen ouder dan 1995). We komen dan uit op de eerder genoemde 14.000 tot 15.000 huishoudens. Dit is een inschatting en geen exacte telling.

1.2 Het aanbod maakt verdere verduurzaming van de woningen niet overbodig.

Het aanbod richt zich op eenvoudige energiebesparende maatregelen als tochtstrips, radiatorfolie, ledlampen, een slimme thermostaat. Voor het verduurzamen van de woningen is natuurlijk meer nodig. Voor de huurwoningen zijn de verhuurders hiervoor verantwoordelijk; wij als gemeente ondersteunen hen daarin vanuit het programma NemiA. Voor particulieren biedt het voorliggende aanbod huiseigenaren de optie een financieel advies te krijgen voor de verdere verduurzaming van hun woning; dat is module C. Hiermee, en met desgewenst ondersteuning vanuit ons Energieloket, kunnen zij hun woning verder verduurzamen. Mochten we tijdens de aanpak merken dat aanvullende of nieuwe financiële arrangementen voor particuliere eigenaren nodig zijn, dan zullen wij hierin actie

ondernemen. Ook zullen we onderzoeken of de huidige witgoedregeling gericht kan worden op het stimuleren van energiezuinige apparaten.

2.1 Een gefaseerde aanpak betekent dat we niet alle huishoudens meteen kunnen gaan helpen.

De opgave om alle 14.000 tot 15.000 huishoudens in energiearmoede te gaan ondersteunen in het verlagen van hun energierekening is een forse. We hanteren daarom een gefaseerde aanpak waarin we de komende drie jaar, tot eind 2023, minimaal 2.500 huishoudens gaan helpen. Mochten we cofinanciering weten aan te trekken dan zullen we in de komende 3 jaar opschalen naar 3.000 huishoudens.

2.2 Het opleiden van voldoende energiecoaches heeft daarin prioriteit.

De opbouw en diversiteit van de groep huishoudens vraagt om energiecoaches die in staat zijn de huishoudens op de juiste manier te benaderen, met oog voor hun persoonlijke omstandigheden. De Energiebank Arnhem heeft hier de afgelopen jaren ervaring in opgebouwd. Zij werkt momenteel met een groep van 20 tot 30 kundige vrijwilligers. Onze opgave van minimaal 2.500 huishoudens vraagt om een grote groep coaches. Deze kan ook niet alleen uit vrijwilligers bestaan. En we hebben energiecoaches nodig die het contact met inwoners met een migratie-achtergrond goed kunnen leggen. Met o.a. de Energiebank zijn we in gesprek om een grotere diverse groep coaches op te leiden die de gerichte ondersteuning kunnen bieden.

Participatie

In de afgelopen maanden is met veel organisaties gesproken waaronder onze woningcorporaties, sociale wijkteams, Energiebank en Energieloket. Ook met de huurdersverenigingen is over de aanpak gesproken. Zij onderschrijven en ondersteunen de aanpak en willen er graag hun bijdrage aan leveren. We kunnen dus van een breed gedragen aanpak spreken.
In de energiearmoede pilot die we eind 2019 - begin 2020 hebben gehouden in delen van Geitenkamp, Arnhemse Broek en Kronenburg/Vredenburg ondervonden we veel waardering bij de bewoners die we hebben kunnen helpen. Dat heeft geleid tot het verder optimaliseren van de aanpak tot de aanpak die nu aan u voorligt. In de uitvoering zullen we de aanpak voortdurend verder verbeteren.

Financiën

Op basis van de aannames en uitgangspunten zoals deze zijn opgenomen in de aanpak energie-armoede, verwachten we tot eind 2023 voor de minimaal 2.500 huishoudens een miljoen euro nodig te hebben. Dit betreft kosten voor het inhuren van energiecoaches, opleiding van nieuwe coaches, energiebesparende maatregelen in de woningen, financieel advies, communicatie en monitoring. Dit staat dus nog los van de al bestaande subsidie die de Energiebank heeft ontvangen waarmee zij ondersteuning bieden aan 450 huishoudens binnen deze groep. Het voorstel is dit miljoen te dekken vanuit het Klimaatfonds.

Onze ambitie is om met behulp van cofinanciering, provinciaal, Europees of anderszins, op te schalen naar 3.000 huishoudens. Wij schatten de kansen op cofinanciering daarbij vrij groot in. Eén van de mogelijkheden die we nu al zien is een recente EU-subsidieaanvraag. Als partner in een beoogd netwerk

van Europese steden is er een projectvoorstel ingediend gericht op het verminderen van energiearmoede. Deze aanvraag is volledig in lijn met de aanpak die hier aan u voorligt. We horen in januari of de subsidie wordt toegekend. Is dat het geval dan ontvangen wij een subsidie van ongeveer 250.000 euro.

Uitvoering

In de komende maanden gaan we starten met de uitrol van de aanpak in de verschillende wijktypen zoals aangegeven in argument 1.4. In Immerloo gaan we samen optrekken met een verduurzamings-project van Volkshuisvesting waarbij we bewoners uitnodigen mee te werken aan energiebesparing in hun wijk door zelf energiecoach te worden.
In de Kansrijke wijken Vredenburg/Kronenburg gaan we optrekken in het project SmartPolder dat daar in nauwe samenwerking met de woningcorporaties al is gestart. Ook in Elderveld starten we de gesprekken met de bewoners over meedoen en meedenken.
In het Spijkerkwartier gaan we het wijkinitiatief Spijkerenergie ondersteunen in hun actie kwetsbare wijkbewoners het aanbod aan te bieden. In al deze projecten en initiatieven gaan we met onze partners in het netwerk in gesprek hoe we de samenwerking vorm gaan geven zodat we onze huishoudens een zo optimaal mogelijk ondersteuningsaanbod kunnen doen.

De ervaringen die we opdoen met de aanpak in de komende 3 jaren gaan ons helpen om voor eind 2023 een aanbod gereed te hebben voor de ondersteuning van alle overige huishoudens in de doelgroep. Hierover zullen wij u tijdig informeren en u een nieuw voorstel doen.

Communicatie

De aanpak energiearmoede zal worden afgestemd met de communicatiestrategie vanuit ArnhemAan zodat actuele informatie vindbaar is op de website en social media kanalen voor huishoudens uit de doelgroep en de partners in ons netwerk. Doelgroepenanalyse en klantreis staan centraal bij het bepalen van een creatief concept voor het vergroten van het bereik van de aanpak. De communicatie over de aanpak zal naast communicatie via aanpalende disciplines vooral ook via de communicatiekanalen van onze partners zoals woningcorporaties, sociale wijkteams, Energiebank en Energieloket verlopen.
Samen met onze partners zullen wij als gemeente invulling geven aan de communicatie naar en met de huishoudens uit de doelgroep maar ook onderling in het netwerk over de wijze waarop wij huishoudens met een laag inkomen gaan ondersteunen in het verlagen van hun energierekening.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Bijlage 1: Arnhemse Aanpak Energiearmoede.
- Bijlage 2: Kosten versus de kaders voor de besteding van het Klimaatfonds.

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	441703

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 6 oktober 2020, nummer: 441703;

gelet op artikel 190 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De Arnhemse Aanpak Energiearmoede vast te stellen.
2. Voor de aanpak in de komende 3 jaar (t/m 2023) een bedrag van 1 miljoen euro beschikbaar te stellen uit het Klimaatfonds.

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

De Arnhemse Aanpak Energie Armoede (2020-2023)



flyer uit de pilot energiearmoede eind 2019-begin 2020

oktober 2020

Inhoud

1. CONTEXT 3

1.1 Energietransitie in Arnhem 3

1.2 Energie en armoedebeleid 3

1.3 Energie en andere opgaven 3

2. Definitie en doelgroep 4

2.1 Definitie Energiearmoede 4

2.2 Doelgroep 4

3. Ervaringen MET DE AANPAK VAN ENERGIEARMOEDE 6

3.1 Ervaringen in Plymouth, Groot Brittannië 6

3.2 Ervaringen in Nederland 6

3.3 Ervaringen in Arnhem 7

4. aanpak 7

4.1 Doelstellingen 7

4.2 Ondersteuningsaanbod 8

4.3 Persoonlijke en integrale aanpak 8

4.4 Aansluiten bij wat speelt in de wijk en buurt 8

4.5 Netwerk van samenwerkende partijen 9

4.6 Koppelkansen 9

4.7 Leren en verbeteren 10

5. Uitvoering 10

5.1 Aanpak in Aandachtsbuurten en -wijken 10

5.2 Aanpak in de Kansrijke buurten en - wijken 11

5.3 Aanpak in de Actieve wijken 12

5.4 Stadsbreed individueel 12

5.5 Uitvoeringsplan 12

Bijlage 1: Ervaringen MET AANPAK ENERGIEARMOEDE 13

1. CONTEXT

Hoe houden we energie beschikbaar en betaalbaar, juist ook voor een groep Arnhemmers die nu al moeite heeft de energierekening te betalen, huishoudens in energiearmoede. Met de voorliggende 'Arnhemse Aanpak Energie Armoede' wordt de aanpak gepresenteerd voor een inclusieve energietransitie in Arnhem.

In dit eerste hoofdstuk bespreken we hoe de aanpak past binnen in ons beleid en ambities met betrekking tot energietransitie en armoede.

1.1 Energietransitie in Arnhem

Arnhem wil een actieve regierol bij de energietransitie in de wijken. De concrete inrichting is vormgegeven in het programmaplan 'New energy made in Arnhem 2020-2030' (NemiA 2020-2030). De doelstelling van NemiA 2020-2030 is 61% CO2-reductie ten opzichte van 2017, met als tussendoelstelling 25% in 2023.

Binnen de energietransitie is nadrukkelijk oog voor Arnhemmers die nu al moeite hebben hun energierekening te betalen. We willen voorkomen dat zij, door stijgende gasprijzen, een nog groter deel van hun beschikbare inkomen kwijt zijn aan energie. We doen dat door hen te helpen hun energierekening te verlagen door hen bijvoorbeeld te ondersteunen bij het isoleren van hun woning en het omschakelen naar schone energiebronnen.

1.2 Energie en armoedebeleid

De ondersteuning van inwoners vanuit de energietransitie wordt integraal ingevuld. Aanbod en vraag worden goed mogelijk op elkaar afgestemd om toegang van inwoners tot de ondersteuning te vereenvoudigen, het bereik onder de huishoudens die het nodig hebben te vergroten en de effectiviteit van de hulp te verbeteren. Hiervoor wordt vanuit de energietransitie nauw samengewerkt met diverse initiatieven en partners in de stad en worden verbindingen gelegd met beleidsterreinen als armoede en schulddienstverlening.

In het Arnhemse armoedebeleid 'Weg uit armoede: werken aan perspectief' van juni 2020 wordt onder andere gesteld dat woonlasten een grote kostenpost zijn voor inwoners met een laag inkomen. Vaak zijn de woonlasten meer dan 50% van het inkomen. Dus wanneer het lukt om deze lasten omlaag te krijgen, of beter te beheersen, ontstaat een blijvend effect. Vanuit het armoedebeleid wordt langs twee sporen ingezet op het beïnvloeden van de woonlasten: via de Woondeal wordt ingezet op meer betaalbare woningen en via de energietransitie wordt ingezet op het verlagen of beter beheersen van de energierekening.

1.3 Energie en andere opgaven

Vanuit de energietransitie en de voorliggende aanpak energiearmoede zien wij nadrukkelijk kansen voor andere opgaven in onze stad. We denken hierbij aan de mogelijkheden die de aanpak biedt om aan het werk te gaan in de energietransitie en aan de gevolgen die een lagere energierekening kan hebben voor het welzijn van onze bewoners.

2. DEFINITIE EN DOELGROEP

2.1 Definitie Energiearmoede

Energiequote en betaalrisico

Om de kwetsbare doelgroepen in de energietransitie in kaart te brengen, kijken we naar twee graadmeters: energiequote en betaalrisico. We spreken van energiearmoede als een huishouden in energiearmoede als het huishouden meer dan 10% van het besteedbaar inkomen kwijt is aan energiekosten. Dat noemen we een energiequote van meer dan 10%.

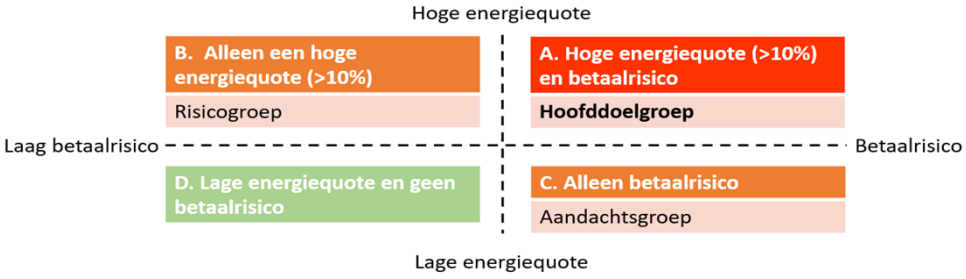
Energiearmoede is een onderdeel van het bredere armoedeprobleem. We kijken daarom ook naar de graadmeter betaalrisico. Dat is het risico dat een huishouden na het betalen van de woon- en energiekosten, en ook voor hypotheek, huur of ziektekosten, onvoldoende budget overhoudt voor andere minimaal noodzakelijk levensonderhoud. We kiezen voor deze graadmeters op basis van de studie 'Meten met twee maten' van het Planbureau voor de Leefomgeving (2018).

Onderverdeling in groepen

Op basis van de graadmeters energiequote en betaalrisico delen we huishoudens op in vier groepen (zie figuur 1):

A. Huishoudens met een hoge energiequote (meer dan 10%) en een betaalrisico. Dit is onze **hoofddoelgroep.** Zij ervaren op dit moment energiearmoede. Hier willen we direct mee aan de slag.
B. Huishoudens met alleen een hoge energiequote. Dit is een belangrijke **risicogroep**. Zij lopen de kans om de komende jaren in energiearmoede terecht te komen.
C. Huishoudens met alleen een betaalrisico. Deze groep is een **aandachtsgroep**. Hun situatie is ook zorgelijk, maar valt niet direct binnen de invloedsfeer van de energietransitie. Energie besparen heeft voor hen minder toegevoegde waarde. Hun energiequote is namelijk al relatief laag. Wel biedt de aanpak energiearmoede ook voor als kans tot kostenbesparing. We houden deze groep in beeld om te voorkomen dat ze in energiearmoede terecht gaan komen door bijvoorbeeld stijgende kosten van de energierekening of veranderend inkomen.
D. Huishoudens met een lage energiequote en geen betaalrisico; deze vallen buiten deze aanpak.

In de vier groepen hebben we het steeds over zowel huurders van corporaties, huurders van private eigenaren als particuliere huiseigenaren.



Figuur 1 – Schematische weergaven van de groepen op basis van de twee graadmeters

2.2 Doelgroep

Hoe ziet de doelgroep eruit?

De doelgroep bestaat uit huishoudens:

- met een **laag inkomen** uit werk of uitkering: tot 120% van het sociaal minimum voor alleenstaanden en tot 130% van het sociaal minimum voor meerpersoonshuishouden. Dit is de groep die ook een Gelrepas kan aanvragen.
- die wonen in een woning met een **laag energielabel** (wij gaan hier uit van label E of lager). Vaak is het een woning van voor 1995. Zij geven dus relatief veel geld uit aan energie. Vooral aan het op temperatuur houden van hun huis.
- Als het om een huiseigenaar gaat: die niet genoeg eigen geld of ruimte heeft in de hypotheek om energiebesparende maatregelen te nemen. We richten ons hierbij op woningen met een WOZ-waarde tot ongeveer 200.000 euro (grens sociale koopwoningen).

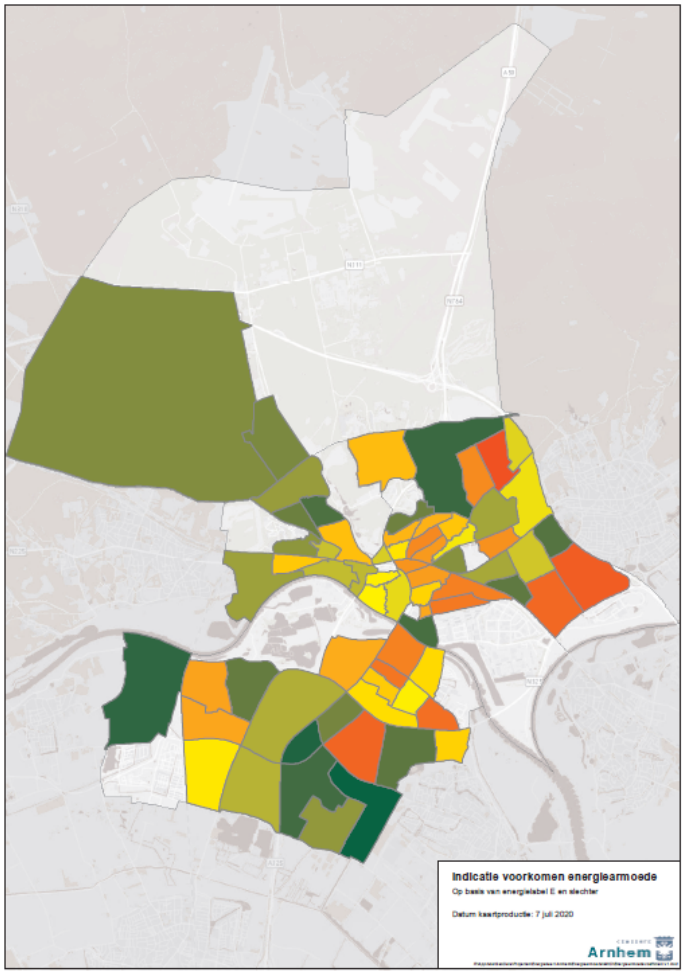
De doelgroep blijkt een hele diverse groep Arnhemmers te zijn. Het gaat om:
- huishoudens die ook op andere terreinen financiële problemen hebben met de betaling van ziektekosten(verzekering) of hypotheek/huur. Ze hebben soms zelfs schulden.
- huishoudens die vanwege hun sociaal-economische status of gezondheid het moeilijk vindt om juiste beslissingen te nemen om uit hun persoonlijke situatie te komen.
- huishoudens die door een klein sociaal netwerk niemand hebben die hen helpt om de nodige stappen te nemen.
- inwoners die vanwege handicap, ziekte of leeftijd noodgedwongen veel thuis zijn en daarom een hoge energierekening hebben.
- Inwoners met een migratieachtergrond, waaronder ook statushouders, die soms ook de taal niet machtig zijn en weinig zicht hebben waaraan ze energie uitgeven. Zo krijgen ze snel een hoge rekening.
- Inwoners die hun verwarming uit of heel laag zetten omdat ze de rekening niet kunnen betalen. Dit noemen we ook wel 'verborgen energiearmoede'.
- starters op de woningmarkt die een hogere huur hebben ten opzichte van huurders die al lang dezelfde woning huren.
- jongeren met schulden.
- ouderen die van een minimum inkomen rond moeten komen.

De diversiteit maakt het belangrijk om met deze inwoners op een juiste wijze te communiceren. Vooral het in echt contact komen van inwoners met een migratieachtergrond blijkt vaak lastig te zijn.

<u>Grootte van de doelgroep</u>
Landelijk gezien valt ongeveer 4% van de huishoudens in onze hoofddoelgroep: hoofddoelgroep A met een hoge energiequote en een betaalrisico. Wij verwachten dat in Arnhem het percentage hoger ligt dan deze 4%. In onze stad hebben we namelijk in verhouding meer mensen met een laag inkomen dan het landelijk gemiddelde. En in verhouding zijn er ook meer mensen die te maken hebben met armoede en schulden. Ook is Arnhem een stad met veel panden van voor 1950. Hierdoor zijn de huizen in Arnhem gemiddeld minder goed geïsoleerd dan in jongere steden. We zien ook dat aantal mensen met een betaalrisico de laatste jaren stijgt. De inschatting is dat we het in Arnhem over 14.000 tot 15.000 huishoudens hebben die te maken hebben met enige vorm van energiearmoede. Dat is zo'n 19% van de Arnhemse huishoudens.

Buurten met prioriteit

In samenwerking met Onderzoek & Statistiek hebben we op basis van onze graadmeters voor energiearmoede een kaart gemaakt van Arnhem waar per buurt is aangegeven in hoeverre er sprake is of dreigt van energiearmoede. Dit is te zien op kaart 1. De rode buurten zijn de buurten waar naar verhouding de meeste energiearmoede dreigt. In de oranje buurten is dat minder en in de donkergroene het minste. De rode buurten hebben onze prioriteit. Op basis van de analyse komen we tot de volgende wijken waar zich de meeste huishoudens met energiearmoede bevinden: Geitenkamp, Presikhaaf, Malburgen-Oost, Arnhemse Broek en Vredenburg.



Kaart 1 - Indicatie buurten waar energiearmoede relatief veel voorkomt

3. ERVARINGEN MET DE AANPAK VAN ENERGIEARMOEDE

In het ontwikkelen van deze aanpak konden we profiteren van meerdere ervaringen uit binnen- en buitenland met het verminderen van energiearmoede. De lessen die we hebben geleerd hebben wij verwerkt in deze aanpak. Meer over deze ervaringen leest u in bijlage 1.

3.1 Ervaringen in Plymouth, Groot Brittannië

Vooral de ervaringen in Plymouth, Groot Brittannië, hebben ons geïnspireerd. De inzet van energiecoaches in deze stad leidde niet alleen tot een verlaging van de energierekening met gemiddeld zo'n €250, - per jaar. Het gaf een groot deel van de bewoners, die vaak een gestapelde sociale problematiek kennen (armoede, werkeloosheid, gezondheidsproblemen), ook het gevoel dat ze weer meer controle kregen over hun leven.

3.2 Ervaringen in Nederland

Huishoudens in (dreigende) energiearmoede zijn vaak gemotiveerd om hun eigen situatie te verbeteren. Dat blijkt uit een landelijk onderzoek van TNO in 2017. De inzet van energiecoaches bleek daarbij belangrijk.

De belangrijkste uitkomsten uit het onderzoek van TNO/ECN zijn:

- Focus op de intrinsieke motivatie van de huishoudens: let niet alleen op techniek en geld, maar heb ook oog voor het sociale aspect, sociale problematiek. Een sociaal werker met kennis van energie bereikt wellicht meer dan de technicus die vooral kijkt naar besparing.
- Bezoek huishoudens meer dan één keer: benut de kracht van herhaling van het bezoek. Bied inzicht in de besparing door monitoring en breng samen met bewoners enkele gratis energiebesparende producten aan.
- Gebruik bij de opzet van een project voldoende tijd en middelen: besteed voldoende aandacht aan selectie, opleiding en waardering van de energiecoaches. Investeer in het contactmoment achter de voordeur en betrek organisaties bij de aanpak die het vertrouwen hebben van de doelgroep.

3.3 Ervaringen in Arnhem

Energiebank Regio Arnhem

De Energiebank Regio Arnhem (hierna te noemen Energiebank) biedt al sinds 2015 op drie manieren hulp aan huishoudens in het blijvend verlagen van de energierekening: hulp bij bewustwording, hulp bij besparing en hulp bij het verlagen van de energierekening. Tot nu toe zijn ongeveer 150 huishoudens geholpen in Arnhem. De Energiebank wil de komende drie jaar (2020-2022) gaan opschalen en 450 huishoudens gaan begeleiden in het verlagen van hun energierekening.

Pilot Energiearmoede 2019-2020

Op basis van de ervaringen in Plymouth zijn we in september 2019 in Arnhem een pilot gestart. De pilot richtte zich op delen van de wijken Geitenkamp, Arnhemse Broek en Kronenburg/ Vredenburg. In totaal zijn tot en met februari 2020 38 huishoudens twee keer bezocht. Deze huishoudens kregen allemaal gratis advies aan huis en gratis energiebesparende maatregelen. Dit leidde tot een energiebesparing van 200 tot 300 euro per jaar.

De bezochte huishoudens waren enthousiast over het aanbod. De pilot bevestigt dat een persoonlijke ondersteuning het beste effect heeft. Een bepaald deel van de doelgroep is goed te bereiken via een mailing en antwoordkaartje. Het bereiken van de meer kwetsbare doelgroepen vraagt een nauwere samenwerking met onze uitvoeringspartners binnen het armoedebeleid. Aandacht voor laaggeletterdheid en taalproblemen is daarbij heel belangrijk.

4. AANPAK

4.1 Doelstellingen

Het totaal aantal huishoudens dat in Arnhem te maken heeft met enige vorm van energiearmoede is groot. Zo groot dat we hen niet allemaal tegelijk kunnen helpen. Om die reden beginnen we met een ondersteuning van minimaal 2.500 huishoudens tot eind 2023. Als het ons lukt aanvullende financiering te vinden schalen we op naar 3.000 huishoudens.

Van deze groep:
- hebben alle huishoudens eind 2023 een lagere energierekening;
- heeft een groot deel een energiequote van minder dan 10%;
- heeft het overige deel uitzicht op een energiequote van minder dan 10%.

Eind 2023 hebben we daarnaast een aanbod ontwikkeld voor het resterende deel van de totale doelgroep. Dit aanbod is gevormd op basis van de ervaringen van de eerste jaren. Met dit aanbod helpen we vanaf 2024 de overige huishoudens in energiearmoede.

Met de aanpak energiearmoede willen wij ook een actieve bijdrage leveren aan het opleiden en omscholen van Arnhemmers voor een bijdrage aan de energietransitie. Ook gaan we actief op zoek naar hoe we verwachte positieve effecten van de aanpak op gezondheid en welzijn kunnen benutten.

4.2 Ondersteuningsaanbod

Kernpunten
Hoe bieden we de huishoudens ondersteunen in het verlagen van hun energierekening. De Arnhemse aanpak energiearmoede heeft drie kernpunten:
1. Een persoonlijke en integrale aanpak,
2. Die aansluit bij wat er speelt in de wijk en buurt, en
3. Aangeboden vanuit een netwerk van samenwerkende private en publieke partijen.

We lichten deze punten één voor één toe in de volgende 3 paragrafen.

4.3 Persoonlijke en integrale aanpak

Echt contact
Voor een goede aanpak is het dus van belang dat we in contact komen met de bewoners. Ervaringen in Europa, Nederland, bij de Energiebank en uit onze eigen pilot laten zien dat het cruciaal is om oog te hebben voor de specifieke leefsituatie van elk huishouden. En daarmee dus oog voor hun sociale problematiek en financiële situatie.

Het eerste contact met het huishouden vindt daarbij plaats door de organisatie of instelling die daarvoor het meest geschikt is en bij voorkeur al contact heeft met het huishouden, dus 'achter de voordeur' komt. Uit de praktijk blijkt het vooral effectief als huishoudens stap voor stap worden meegenomen door de ondersteuning.

Advies en hulp
Er is een hoofdrol weggelegd voor de energiecoach. Een energiecoach komt bij de huishoudens thuis en kijkt met de bewoner naar mogelijke besparingen. De energiecoach brengt in elk geval 2 bezoeken en nemen de huishoudens stap voor stap mee in energiebesparing en energiekostenverlaging.

Het ondersteuningsaanbod aan de huishoudens bestaat uit 3 onderdelen, modules. Het huishouden wordt zich bewust van hun energieverbruik (module A). En ze krijgen tips om hier meer grip op te krijgen. Ook krijgen ze hulp bij het installeren van energiebesparende maatregelen (module B). Dit kan variëren van eenvoudige maatregelen als radiatorfolie, ledlampen en tochtstrips Particuliere woningeigenaren krijgen het aanbod van een persoonlijk financieel advies voor verdere verduurzaming van hun woning (module C).

Integrale aanpak
Integraal betekent ook dat we verder kijken dan alleen energie. In overleg met de bewoner kan een coach de bewoner in contact brengen met bijvoorbeeld het sociale wijkteam om andere ondersteuning aan te bieden. Of is een bewoner geïnteresseerd in een baan in de energietransitie? Dan leggen we een verbinding naar onze partners op het terrein van Werk & Inkomen.

4.4 Aansluiten bij wat speelt in de wijk en buurt

Het tweede kernpunt van de aanpak is dat we aansluiten bij wat er speelt in de wijk. Er wordt al van alles ondernomen in de wijken waarbij wij kunnen aansluiten. Dat gaat van fysieke projecten op het gebied van duurzaamheid tot alles wat wordt gedaan op gebied van armoede, gezondheid en werk. We kijken hierbij ook naar de kansen die de Woondeal en de Arnhem-Oost aanpak. Met de aanpak van energiearmoede versterken we zo het hele aanbod.

We maken onderscheid tussen drie soorten wijken en buurten:

a. *Aandachtsbuurten/-wijken:* Hier heeft het verbeteren van de leefbaarheid de focus. We sluiten aan bij lopende projecten. Zo sluiten we aan bij verduurzamingsprojecten en groot onderhoud van met name de woningcorporaties. Maar we houden ook oog voor individuele gevallen.
b. *Kansrijke buurten/-wijken:* Hier nemen de gemeente en andere partijen het initiatief om de woningen voor 2030 van het aardgas af te halen. Vanuit het programma NemiA zijn hier een aantal projecten opgezet. Eén van de resultaten die we hier willen behalen is het verminderen van energiearmoede.
c. *Actieve buurten/-wijken:* Hier zijn bewonersgroepen actief. Zij nemen initiatief om met andere bewoners energie te besparen en energie op te wekken. Voorbeelden hiervan zijn de vier huidige Arnhemse 'Wijken van de Toekomst'. In deze wijken willen we meeliften op de (sociale) energie van wijkinitiatieven.

Naast de bovengenoemde projectmatige aanpak kunnen individuele huishoudens elders in de stad altijd gebruik maken van een ondersteuning in het verlagen van hun energierekening.

4.5 Netwerk van samenwerkende partijen

Het derde kernpunt in onze aanpak is dat we gaan samenwerken met een netwerk aan partijen. De aanpak energiearmoede biedt kansen voor meer domeinen. De aanpak vraagt daarom samenwerking met verschillende publieke en private partners. Samenwerking zorgt voor draagvlak en eigenaarschap bij alle partners. Samen bepalen we welke organisatie het beste het eerste contact met een huishouden kan leggen en per module welke partner daarvoor het meest geschikt is.

Het netwerk zal zich zeker verder uitbreiden als we aan de slag gaan.

Er zijn gesprekken gevoerd met veel van onze partners waaronder de woningcorporaties en de Energiebank. Zij herkennen allemaal het probleem van energiearmoede. Zij hebben vertrouwen in de aanpak die wij voorstellen en willen actief deelnemen aan de uitvoering en verdere ontwikkeling van de aanpak. Dit vraagt nog uitwerking en nadere afspraken.

<u>Sociaal ecosysteem</u>
Door gebruik maken van elkaars kennis en vaardigheden zullen alle partners in het netwerk voordeel hebben van de gezamenlijke aanpak. Zo versterken we elkaar en vullen elkaar aan. We gaan met andere woorden een '*sociaal ecosysteem*' ontwikkelen. Zo kunnen we samen onze kwetsbare huishoudens op de beste manier helpen. Sommige van de bovengenoemde organisaties zijn hier al mee bezig.

4.6 Koppelkansen

In de voorliggende aanpak zien wij kansen om een bijdrage leveren aan andere stedelijke opgaven.

<u>Werk & Inkomen</u>
De aanpak energiearmoede vraagt bijvoorbeeld om de inzet van energiecoaches en medewerkers met een technische achtergrond voor het installeren van de kleinschalige bewustwordings- en energie besparingsmaatregelen. Wij willen hiervoor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt opleiden en inzetten en hen enthousiast maken voor betaald werk in de bredere energietransitie.

<u>Gezondheid & Welzijn</u>
Langdurige armoede heeft serieuze gevolgen voor de fysieke en mentale gezondheid. Een lagere energierekening kan veel huishoudens wat lucht geven in hun persoonlijke situatie. Dat blijkt uit de ervaringen van het energiearmoede project in Plymouth, Engeland.

Er is ook een koppelkans met het thema levensloopbestendigheid, in het aanpassen van de woning, en de aanpak van schimmel in woningen. Het idee is dat als we met energiemaatregelen aan de slag gaan, wij signaleren of andere aanpassingen in de woning gewenst, verstandig en zinvol zijn.

4.7 Leren en verbeteren

Belangrijk onderdeel van de aanpak is continu verbeteren. Daardoor leren we voortdurend hoe we onze huishoudens in energiearmoede zo goed mogelijk kunnen ondersteunen. We hebben vijf onderzoeks- en leerdoelen opgesteld voor de komende drie jaar. Hiervoor werken we samen met onder andere Hogeschool Arnhem Nijmegen (HAN). De onderwerpen zijn 1) inzicht in de doelgroep (grootte, diversiteit), 2) een passend en flexibel, stadsbreed ondersteuningsaanbod, 3) schakelen van individueel naar collectief niveau en andersom, 4) netwerkontwikkeling en 5) kennis delen. Deze leerdoelen gaan ons helpen om voor eind 2023 een aanbod gereed te hebben voor de ondersteuning van alle overige huishoudens in de doelgroep die nog geen ondersteuning hebben ontvangen.

In de komende periode zullen we dan ook intensief gaan monitoren, waarbij we ook kijken naar de effecten van de aanpak op gebieden als armoede, schulden, gezondheid en werk.

5. UITVOERING

Op basis van de hierboven beschreven aanpak zien we de volgende verdeling van de huishoudens over de 3 wijktypen en individueel stadsbreed.

Tabel 1 - Overzicht ondersteuningsaanbod

Wijk- en buurttypen	Wat	Hoe	Aantal Huishoudens t/m 2023 *)
1. Aandachtswijken en -buurten	Projecten verhuurders	Aansluiten op de verduurzamingsprojecten van de verhuurders.	1.100 tot 1.350
	Individuele huishoudens (huurders en woningeigenaren)	Vanuit de verduurzamingsprojecten van de verhuurders gaan we huishoudens in aangrenzende delen van de buurten een ondersteuningsaanbod doen. We kiezen hierbij voor woningen die voorlopig niet op de planning staan voor verduurzaming vanuit de verhuurders.	
2. Kansrijke wijken en buurten	Projecten gemeente en verhuurders	Aansluiten op aardgasvrije en project.	750 tot 1.000
3. Actieve wijken	Wijkinitiatieven energietransitie	Ondersteunen wijkinitiatieven in de actieve wijken met onze aanpak energiearmoede	200
4. Stadsbreed individueel	Huurders en private eigenaren.	In de delen van de stad waar we geen projectmatige aanpak hebben (1, 2 of 3) zijn we alert op huishoudens die meest baat hebben bij individueel ondersteuningsaanbod.	450
		totaal	2.500-3.000

*) de range laat het minimum aantal huishoudens zien dat we gaan ondersteunen en het maximum haalbare met extra cofinanciering. De Energiebank zal van de genoemde huishoudens 450 huishoudens ondersteunen met modules A en B. Zij heeft hiervoor reeds een gemeentelijke subsidie ontvangen.

Niet elk huishouden zal elke module nodig hebben. Dit zal duidelijk worden als we stilstaan bij de uitvoering in het volgende hoofdstuk.

5.1 Aanpak in Aandachtsbuurten en -wijken

Het grootste gedeelte van onze doelgroep woont in de Aandachtsbuurten en -wijken. De wijken waar de meeste mensen met energiearmoede zijn: Geitenkamp, Arnhemse Broek, Presikhaaf en Malburgen. In deze buurten en -wijken gaan wij als volgt aan de slag:

Aansluiten bij projecten verhuurders
We sluiten aan bij projecten van woningcorporaties en andere verhuurders waar dat mogelijk is. Woningcorporaties gaan op de komende jaren een flink aantal woningen verduurzamen. Zij nemen die kosten voor hun rekening. Wij sluiten daar op aan vanuit de voorliggende aanpak energiearmoede.

Per verduurzamingsproject bekijken hoe de rol van de energiecoach eruit komt te zien. De eerste stap zal zijn module A: bewustwording. We beginnen met huishoudens zoveel mogelijk bewust maken van hun mogelijkheden. Ook met veranderingen in gedrag kan je namelijk veel energie besparen. Deze module zullen we niet individueel maar projectgewijs aanbieden, dus aan alle huishoudens binnen de verhuurdersprojecten. In elke woning zal een energiecoach in principe een aantal kleine energiebesparende maatregelen installeren; module B. We bekijken voor welke maatregelen het zinvol is die bovenop de verduurzamingsmaatregelen van de verhuurders te installeren. Kijk voor de modules nog eens naar tabel 1 in paragraaf 3.2.

Binnen een project zullen soms niet alle huishoudens binnen de doelgroep van de aanpak energiearmoede vallen. Als de inschatting is dat het overgrote deel van de huishoudens binnen de doelgroep valt, dan gaan we alle huishoudens de gratis ondersteuning aanbieden. Bij een groot gedeelte denken we aan 80% of meer. In het geval de verhouding anders ligt, is maatwerk nodig en zullen Arnhemmers die buiten de doelgroep vallen bij het Energieloket Midden Gelderland terecht kunnen voor een woonwensencoach. Een optie kan zijn dat een huishouden een kleine vergoeding betaalt voor het ondersteuningsaanbod. Dit zal van project tot project besproken worden tussen gemeente en verhuurder.

Initiëren Verminderen energiearmoede in aangrenzende straten en buurten
Naast de aansluiting op de verduurzamingsprojecten van de verhuurders gaan we in aangrenzende delen van de buurt of wijk ook huishoudens het ondersteuningsaanbod aanbieden. Hiervoor kiezen we een groep woningen, huizenblok of straat, die voorlopig niet op de planning staan om verduurzaamt te worden door de verhuurders. Op die manier kunnen we bewoners in energiearmoede direct al laten profiteren van een lagere energierekening.

Gespikkeld particulier bezit
In sommige buurten waar we op deze manier te werk gaan zit wat we noemen ‘gespikkeld bezit’. Dit zijn woningen die door de corporaties zijn verkocht. In deze buurten krijgen de woningeigenaren aanvullend op de huurders module B: het toepassen van kleine maatregelen. Als huishoudens ervoor openstaan, dan kunnen zij advies over vervolgstappen ontvangen (module C).

Op basis van gesprekken met de woningcorporaties, denken we tot en met 2023 zo'n 1.100 tot 1.350 huishoudens te kunnen helpen.

5.2 Aanpak in de Kansrijke buurten en - wijken

De aanpak in de Kansrijke buurten en wijken komen voor het grootste gedeelte overeen met de projectmatige aanpak in de Aandachtsbuurten en -wijken.

We gaan beginnen met het aanbieden van het ondersteuningsaanbod in de Kansrijke wijken Kronenburg/Vredenburg (project SmartPolder), Elderveld-Noord (aanvraag ingediend voor subsidie vanuit PAW) en Groen-West. We denken tot eind 2023 750 tot 1.000 huishoudens te gaan bereiken. Hiervan is een deel, zo'n 10%, particuliere eigenaar.

Voorbeeld van de aanpak:
Het project SmartPolder in Kronenburg, Vredenburg richt zich op huurders van corporatiewoningen (circa 90% van de woningvoorraad), eigenaren van voormalige corporatiewoningen (zogenaamd gespikkeld bezit) en overige particuliere eigenaren. Wij bieden hen allemaal module A en B; de eigenaren ook module C. In samenwerking met het projectteam én de bewoners wordt maatwerk geboden. Module A (bewustwording) wordt in groepsverband op één of meer informatieve bijeenkomsten aangeboden. Daarna komt een

energiecoach bij de huishoudens langs. Afhankelijk van de aard van de verduurzamingsmaatregelen van de verhuurders wordt module B wel, niet of deels aangeboden. Het moet namelijk wel zinvol zijn om de maatregelen te installeren. Eigenaren krijgen module C aangeboden.

5.3 Aanpak in de Actieve wijken

In de actieve wijken betrekken we de aanwezige wijkinitiatieven. Zij zijn al enige tijd actief rond het thema energietransitie. We stemmen met hen af hoe we het beste het ondersteuningsaanbod kunnen aanbieden.

We gaan beginnen met de initiatieven in het Spijkerkwartier en Arnhem-West. We gaan bespreken hoe we in hun activiteiten de aanpak een plek kunnen geven en wie daarin welke rol op zich neemt. Dat kan zijn door informatieve communicatiecampagne te organiseren, een informatiebijeenkomst of huishoudens direct benaderen

We schatten in dat we in de genoemde wijken in de komende 3 jaar 200 huishoudens kunnen gaan ondersteunen; huurders en particuliere woningeigenaren.

5.4 Stadsbreed individueel

Naast de aanpak in de drie typen wijken, zie de drie paragrafen hierboven, helpen we individuele huishoudens ook vraaggericht. Met vraaggericht bedoelen we dat we een huishouden helpen als zij er via ons als gemeente of één van onze partners om vraagt. Dit kan bijvoorbeeld gaan via de sociale wijkteams, Werk & Inkomen of een woningcorporatie.

Voorbeeld van de aanpak:
Een huishouden in het centrum dreigt betalingsachterstand op te lopen. Via een verwijzing van het sociaal wijkteam legt een energiecoach contact en biedt (naast het ondersteuningsaanbod van het sociaal wijkteam) in elk geval module A aan en indien gewenst module B aan. Mocht het gaan om een particuliere eigenaar dan wordt, rekening houdende met de financiële situatie van het huishouden, een advies op maat opgesteld voor de verdere verduurzaming van de woning (module C).

5.5 Uitvoeringsplan

Om tot uitvoering van de aanpak over te gaan zijn in elk geval de volgende stappen nodig:

- werken aan de samenwerking binnen het netwerk van private en particuliere partners, inclusief rolneming.
- werven van extra energiecoaches inclusief hun opleiding.

De aanpak energiearmoede zal worden afgestemd met de communicatiestrategie vanuit ArnhemAan zodat actuele informatie vindbaar is op de website en social media kanalen voor huishoudens uit de doelgroep en betrokken partners. Samen met onze partners zullen wij als gemeente invulling geven aan de communicatie naar en met de huishoudens uit de doelgroep, maar ook onderling in het netwerk over de wijze waarop wij huishoudens met een laag inkomen gaan ondersteunen in het verlagen van hun energierekening.

BIJLAGE 1: ERVARINGEN MET AANPAK ENERGIEARMOEDE

In het ontwikkelen van deze aanpak konden we profiteren van meerdere ervaringen met de aanpak van energiearmoede. De lessen die we hebben geleerd hebben wij verwerkt in deze aanpak. Dit geeft vertrouwen dat we goed op weg zijn naar een passend aanbod. In dit hoofdstuk kijken we eerst naar lessen uit Europa. Dan kijken we naar de ervaringen in Nederland. We sluiten af met wat we hebben geleerd van de pilot in Arnhem van 2019-2020.

1. Ervaringen in Europa

De eerste ervaringen in Arnhem met het tegengaan van energiearmoede zijn opgedaan tijdens het Europese subsidieproject Climate Active Neighbourhoods (kortweg CAN). Arnhem heeft van 2016 tot begin 2020 deelgenomen aan CAN. Hierin werkten we samen met 9 organisaties uit 4 EU-landen. In dit Europese project deden ook de steden Plymouth (Verenigd Koninkrijk) en Brest (Frankrijk) mee. De bewoners werden in beide steden door energiecoaches geholpen om meer energiebewust te worden. In hun woningen werden eenvoudige energiebesparende maatregelen geïnstalleerd. Deze maatregelen werden gratis aangeboden.

Ervaringen Plymouth

Vooral de ervaringen In Plymouth. Groot Brittannië, hebben ons geïnspireerd. De aanpak leidde niet alleen tot een verlaging van de energierekening met gemiddeld zo'n €250, - per jaar. Het had ook andere positieve effecten. Het gaf een groot deel van de bewoners het gevoel dat ze weer wat meer controle kregen over hun leven. Bewoners die vaak een gestapelde sociale problematiek kennen; armoede, werkloosheid, gezondheidsproblemen, schulden. Uit de monitoring die samen met de NHS (National Health Service) was opgezet bleek dat ongeveer 40% van de deelnemers in Plymouth aangaf zich beter te voelen en dat ongeveer de helft aangaf minder gebruik te maken van gezondheidsvoorzieningen als de huisarts. Ook de bezoeken aan het ziekenhuis en andere zorgverleners als de fysiotherapeut was met ongeveer 1/3 afgenomen. Een deel gaf aan zich zoveel beter te voelen dat ze ervoor openstonden om hun leven weer wat meer op de rails te krijgen. En dat in wijken waar sprake is van soms zelfs generatielange werkeloosheid.

Europese samenwerking

Op Europees niveau wordt al sinds enkele jaren kennis verzameld over energiearmoede. Dit gaat van de mate van energiearmoede in de lidstaten tot innovatief beleid en aanpak en ervaringen uit de praktijk. We hebben het dan over het EPOV-project, het Energy Poverty Observatory project. Het project maakt deel uit van de ambitie van de EU om energie armoede in alle lidstaten onder de aandacht te brengen en het zodoende aan te sporen om er actie op te ondernemen[1].

EPOV heeft een handleiding gemaakt om energiearmoede in de eigen situatie inzichtelijk en bespreekbaar te maken. Daarin wordt voorgesteld om:

- onderzoek te doen naar waar energiearmoede in de eigen stad of gemeente voorkomt,
- een gepast ondersteuningsaanbod op te stellen voor ieder huishouden in energiearmoede waarvan onderdeel uitmaken: bewustwording, maatregelen, financieel advies en een informatiepunt of helpdesk.
- te bepalen met welke partijen je samen de huishoudens wilt gaan ondersteunen met in elk geval de verhuurders van woningen, huurdersverenigingen en sociaal maatschappelijke organisaties
- af te spreken wie het ondersteuningsaanbod aan het huishouden aanbiedt.

[1] Meer informatie op: http://www.energypoverty.eu.

2. Ervaringen in Nederland

Huishoudens in dreigende energiearmoede zijn vaak zeer gemotiveerd om hun eigen situatie te verbeteren. Dat blijkt uit een landelijk onderzoek van TNO in 2017. De inzet van energiecoaches bleek daarbij belangrijk.

Het onderzoek toonde eveneens dat een goede voorbereiding niet mag ontbreken. Deze huishoudens leven in zware omstandigheden door armoede, slechte gezondheid en schulden. Dit vraagt meer dan een eenmalige ondersteuning door vrijwilligers voor tips en advies om energie te besparen. Het vraagt om een serieuze investering om deze doelgroep mee te krijgen in de energietransitie.

De belangrijkste uitkomsten uit het onderzoek van TNO/ECN zijn:

- Focus op de intrinsieke motivatie van de huishoudens: let niet alleen op techniek en geld, maar focus ook op het sociale aspect. Een sociaal werker met kennis van energie bereikt wellicht meer dan de technicus die vooral kijkt naar besparing.
- Bezoek huishoudens meer dan een keer: benut de kracht van herhaling van het bezoek. Bied inzicht in de besparing door monitoring en breng samen met bewoners enkele gratis besparende producten aan.
- Gebruik bij de opzet van een project voldoende tijd en middelen: besteed voldoende aandacht aan selectie, opleiding en waardering van de energiecoaches. Investeer in het contactmoment achter de voordeur en betrek organisaties bij de aanpak die het vertrouwen hebben van de doelgroep.

<u>Community of Practice</u>

Zestien Nederlandse gemeenten hebben zich in 2017 verenigd in de CoP (Community of Practice) rond het thema ‘Energietransitie huishoudens met een smalle beurs.’ Binnen deze CoP werken gemeenten samen met netbeheerders, de rijksoverheid en diverse kennisinstellingen. Zij zoeken naar oplossingen voor een energietransitie waarin alle huishoudens worden meegenomen.

Inzichten vanuit de CoP waren:

- De aanpak energiearmoede vraagt een integrale domein overstijgende aanpak;
- Veel gemeentes beschikken over een deel van de oplossing. Breng dit samen tot één geheel;
- Landelijk moet er meer aandacht komen voor dit thema. Denk aan een landelijke lobby.

In 2019 is Arnhem vanwege de betrokkenheid en ervaringen met de pilot Energiearmoede toegetreden tot de CoP. Op die manier kunnen we snel gebruik maken van de kennis en ervaringen van gemeenten die ook actief zijn in het verminderen van energiearmoede.

3. Ervaringen in Arnhem

<u>Energiebank Regio Arnhem</u>

In 2015 werd door netbeheerder Alliander het initiatief genomen voor het opstarten van de Energiebank Arnhem. Vanuit een unieke samenwerking met onder meer de gemeente Arnhem, Humanitas, welzijnsorganisatie Rijnstad en de Voedselbank ontstond een stichting. Deze zet zich in voor mensen die te weinig geld hebben om hun energierekening te betalen. Op basis van de lessen en ervaringen in Arnhem zijn inmiddels in vijf gemeenten een Energiebank actief.

De missie van de Energiebank is om huishoudens die moeite hebben hun energierekening te betalen op energievlak te helpen. De Energiebank biedt op drie manieren hulp in het blijvend verlagen van de energierekening: hulp bij bewustwording, hulp bij besparing en hulp bij het verlagen van de energierekening. Hiermee zet de Energiebank zich in voor armoedebestrijding, het omlaag brengen

van het energiegebruik en het verlagen van de uitstoot van CO2. Tot nu toe zijn 150 huishoudens geholpen in Arnhem.

De Energiebank gaat nu opschalen. In 2020 heeft de Energiebank Arnhem het 'Beleidsplan en Plan van Aanpak 2020-2022' opgesteld. Ze wil de komende drie jaar (2020-2022) 450 huishoudens begeleiden in het verlagen van hun energierekening. Om dit waar te maken heeft de Energiebank vanuit de gemeente Arnhem in 2020 subsidie toegewezen gekregen voor deze drie jaar. Voor regionale opschaling is er voor die drie jaar in juli 2020 een extra subsidie toegewezen vanuit de provincie Gelderland.

Pilot Energiearmoede 2019-2020

Op basis van de ervaringen in met name Plymouth, Engeland hebben we in Arnhem een kleine pilot uitgevoerd. Deze is gestart in september 2019. De pilot richtte zich op de wijken Geitenkamp, Arnhemse Broek en Kronenburg/Vredenburg. Het doel van de pilot was om te onderzoeken hoe we huishoudens met een laag inkomen goed kunnen ondersteunen bij het verlagen van de energierekening.

In totaal konden in de drie wijken 50 huishoudens gebruik maken van de energiecoach. Per wijk werd gekozen voor een andere benadering van de huishoudens, om zo gevoel te krijgen of de manier van benadering effect heeft op de reactie. In Geitenkamp nodigden we huishoudens uit met een geadresseerde brief (en een follow-up actie). In Arnhemse Broek vroegen we wijkcoaches om het aanbod mee te nemen binnen hun aanbod aan minimaregelingen. In Kronenburg/Vredenburg organiseerden we kleine promotie events op straat. Het aanbod aan maatregelen was voor alle wijken hetzelfde.

In totaal zijn tot en met februari 2020 38 huishoudens twee keer bezocht. Deze huishoudens werden voorzien van gratis advies aan huis. Dit bestond uit bewustwording over waar energie aan werd uitgeven en de installatie van een aantal energiebesparende maatregelen.

Resultaten Pilot

Zowel de bezochte huishoudens als de energiecoaches die zijn ingezet waren enthousiast over het aanbod. De pilot bevestigt dat een persoonlijke ondersteuning concreet bijdraagt aan het verlagen van de energierekening. Maar het heeft ook een serieus positief effect heeft op het gedrag, het binnenklimaat (waaronder ook wooncomfort) en het milieu. De besparingen motiveerden veel huishoudens om te kijken of ze nog meer konden besparen en zelfs energie opwekken (zonnepanelen).

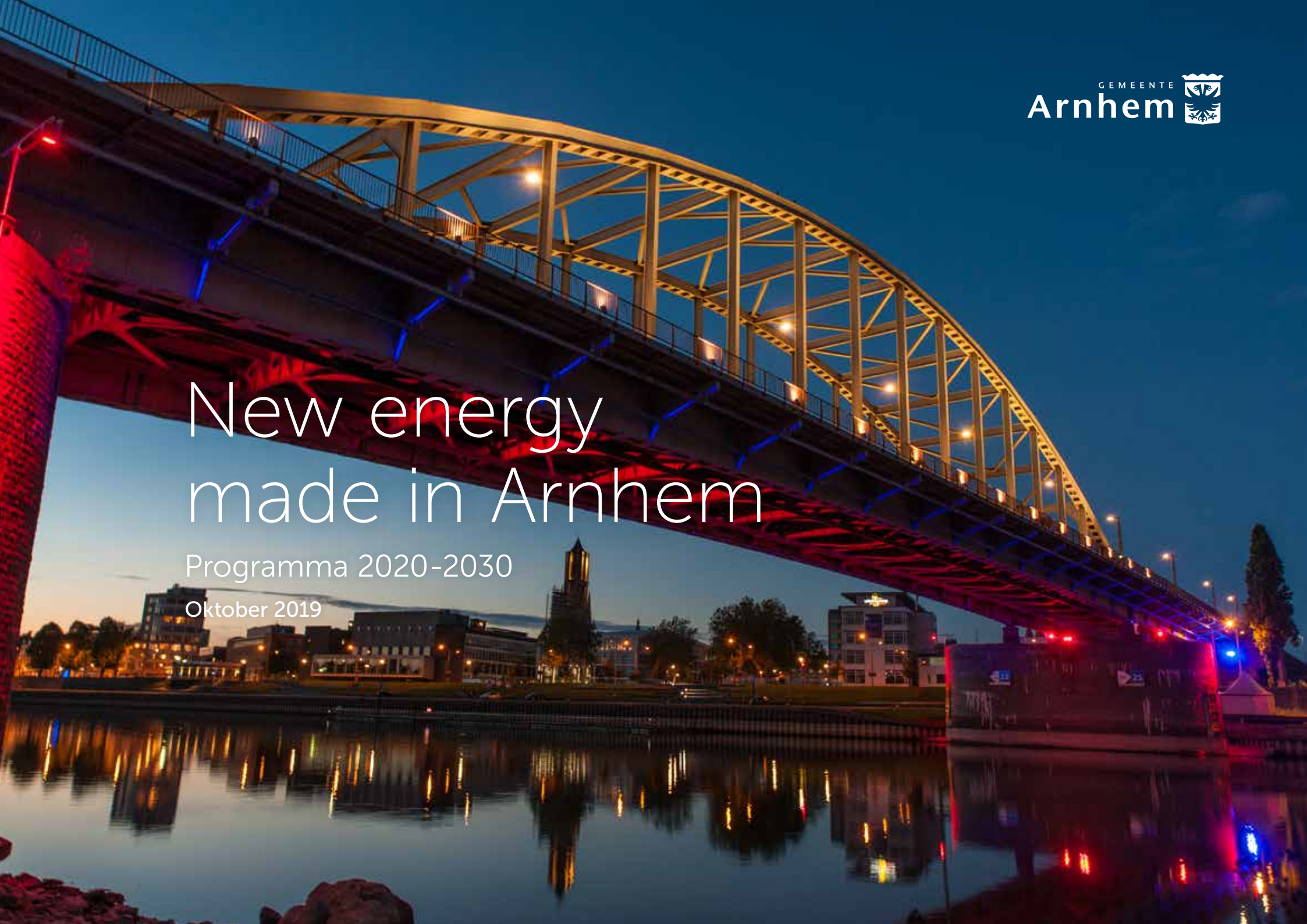
Een bepaald deel van de doelgroep is goed te bereiken via een mailing en antwoordkaartje. In Geitenkamp reageerde 32% op basis van een persoonlijke uitnodiging inclusief aanmeldkaartje. Maar als we echter verder inzoomen op meer kwetsbare doelgroepen, dan lopen we tegen de grenzen van het bereik aan. Bij een meer kwetsbare categorie in het Arnhemse Broek bleven de aanmeldingen vrijwel uit. Het bereiken van de meer kwetsbare doelgroepen vraagt een nauwere samenwerking met de uitvoeringspartners binnen het armoedebeleid. Aandacht voor laaggeletterdheid en taalproblemen moeten serieus worden genomen.

Bijlage 2: kosten aanpak energiearmoede (2020-2023) versus de kaders voor de besteding van het Klimaatfonds (zaaknummer 441703)

[De Kaders zijn g*eamendeerd door de Gemeenteraad vastgesteld op 15 mei 2019]*

Onderwerp	Spelregels	Argumenten voor financiering AANjaagfonds uit het Klimaatfonds
Voorwaarden voor bestedingen	1. Passend binnen het doel van de BR Duurzaam Arnhem. 2. In lijn met het bestedingsperspectief. 3. Een zo mogelijk kwantitatieve toelichting hoe de besteding bijdraagt aan (één van de) doelen van het fonds. 4. Investeringen worden gerealiseerd binnen de gemeentegrenzen. Een beperkt deel van de investeringen kan buiten de gemeente, maar binnen de regio Arnhem Nijmegen worden ingezet. 5. Er wordt aangeven in welke mate de investering wordt gedekt uit reguliere investeringen van betrokken instellingen / sectoren, uit besparingen op energie en/of uit bijdragen van andere overheden en derden. 6. Het is duidelijk welk instrumentarium wordt ingezet, passend binnen de beleidskaders. 7. Risico's zijn beschreven.	1. Lager energieverbruik van huishoudens met een laag inkomen draagt bij aan het realiseren van de doelstellingen van NemiA 2020-2030 en voldoet zodoende aan het doel van BR Duurzaam Arnhem. 2. Financiering van de aanpak voor de komende 3 jaar (tot eind 2023) is in lijn met het bestedingsperspectief aangezien deze bijdraagt aan het verminderen van energiearmoede bij specifieke groepen Arnhemmers en daarmee de doelstelling energiearmoede te verminderen zoals benoemd in de doelstellingen van NEmiA 2020-2030 en de motie die beide 29-1-2020 door de raad zijn vastgesteld c.q. aangenomen. 3. In de aanpak is voorzien dat 2.500, mogelijk oplopend naar 3.000, huishoudens in de periode tot eind 2023 ondersteuning krijgen bij het verlagen van hun energierekening. Op basis van ervaringen uit de pilot 2019-2020 betekent dit een gemiddelde CO2-besparing per huishouden van 600 kilogram per jaar (thema gebouwde omgeving). Vanaf 2023 betekent dit een jaarlijkse besparing 2,1 kton CO2. 4. De aanpak richt zich alleen op het ondersteunen van Arnhemse huishoudens in het verlagen van hun energierekening. 5. De aanpak energiearmoede is onderdeel van een pakket aan inspanningen en maatregelen in het kader van energiebesparing in de bestaande woningvoorraad. Het totale pakket bestaat uit o.a. de investeringen die woningcorporaties doen om hun woningen te verbeteren en de investeringen die particuliere woningeigenaren doen in o.a. isolatie en zonnepanelen. Binnen de begroting van de aanpak energiearmoede worden de kosten gefinancierd uit het Klimaatfonds. In het totale pakket van maatregelen om de bestaande woningen energiezuiniger te maken wordt een groot deel van de investeringen betaald door woningcorporaties en particuliere woningeigenaren. 6. Met de bijdrage uit het Klimaatfonds worden huishoudens actief geholpen hun (huur- of eigen) woningen ter verduurzamen en daarmee hun energierekening te verlagen. Hiervoor krijgen de huishoudens een specifiek ondersteuningsaanbod (3 modules) aangeboden. 7. Aan het verlenen van een bijdrage vanuit het Klimaatfonds aan de aanpak energiearmoede zijn geen risico's verbonden. We ramen dat we met een bijdrage van 1 miljoen euro 2.500 huishoudens gericht kunnen ondersteunen. Opschaling vindt plaats pas na verkrijgen van cofinanciering.

Onderwerp	Spelregels	Argumenten voor financiering AANjaagfonds uit het Klimaatfonds
	8. Waar mogelijk wordt 'social return on investment' onderdeel van de opdrachtverstrekking	8. Het op maat adviseren van de huishoudens zal extra werkgelegenheid gaan creëren. Zo zijn er meer energiecoaches nodig. We gaan samen met onze partners in de stad (zoals de Energiebank, het Energieloket en de woningcorporaties) actief bewoners met een afstand tot de arbeidsmarkt uitnodigen om mee te werken aan de opgave. We bieden hen een opleiding aan tot energiecoach of desgewenst een baan in de brede energietransitie.
	9. Uitgangspunt voor besteding is het multiplyer-effect, waarbij andere partijen meefinancieren, zoals provincie, rijk, bewoners en/of bedrijven.	9. Het multiplyer-effect ligt niet binnen deze aanpak energiearmoede, maar in het totale pakket aan maatregelen en inspanningen gericht op de energetische verbetering van de bestaande woningvoorraad. De aanpak energiearmoede is onderdeel van de totale aanpak. De totale investeringen aan verduurzamingsmaatregelen (isolatie, duurzame energieopwekking) die woningcorporaties en particuliere eigenaren doen om de doelen van het programma NemiA te halen in de Arnhemse woningvoorraad bedragen enkele honderden miljoenen euro's. Deze aanpak energiearmoede is een integraal onderdeel van de aanpak van de energetische verbetering van de bestaande woningvoorraad; daarmee is het te rechtvaardigen om een deel van die investeringen te beschouwen als het multiplyer-effect van de energiearmoede-aanpak. In de gezamenlijke uitvoering van de aanpak zullen de woningcorporaties de aanpak ondersteunen in menskracht, dus tijd, en communicatie. Dit is een niet-gekwantificeerd multiplyer-effect. Voor wat betreft de opschaling naar 3.000 huishoudens heeft de provincie Gelderland aangegeven open te staan voor een financiële bijdrage aan de aanpak en er zijn kansen voor EU-subsidiëring. Ook dit is een deel van het multiplyer-effect.
	10. Uitgangspunt is dat kosten voor bewoners minimaal gelijk blijven of dalen door een lagere energierekening.	10. De aangeboden hulp zal, gezien de resultaten van de Pilot Energie Armoede 2019-2020, in alle gevallen leiden tot een lagere energierekening in de orde van 200 tot 300 euro per jaar.
Bevoegdheid voor het doen van bestedingen	11. Bestedingsvoorstellen van meer dan €500.000,- worden ter goedkeuring aan de raad voorgelegd. Voor het overige is het college bevoegd.	11. aangezien het gaat om een investering van 1 miljoen is deze ter goedkeuring door de raad.
Verantwoording van de bestedingen	12. Verantwoording vindt plaats in de reguliere P&C-cyclus	12. wordt meegenomen in de P&C-cyclus.
	13. Het bestedingsperspectief wordt jaarlijks aangepast.	13. wordt doorlopende gemonitord.



GEMEENTE Arnhem

New energy made in Arnhem

Programma 2020-2030

Oktober 2019

New energy made in Arnhem

Programma 2020-2030

Oktober 2019



Voorwoord

Een klimaatneutraal en duurzaam Arnhem. Dat is waar we naar toe willen. Een groene en gezonde stad met schone lucht, waarin het ook voor onze kinderen en kleinkinderen nog prettig wonen is. Een stad met een schone economie die niet meer draait op kolen, olie en gas, maar op schone energiebronnen als zon en wind. Om daar te komen, zetten we de komende jaren vol in op de energietransitie: de strategie om Arnhem in 2050 onafhankelijk te laten zijn van fossiele brandstoffen.

De energietransitie als kans

We willen ook in Arnhem bijdragen aan het tegengaan van de opwarming van de aarde en concreet invulling geven aan de doelstellingen uit het Akkoord van Parijs. Dat vraagt om keuzes, maatregelen en investeringen. Die keuzes zijn tegelijk kansen; de energietransitie kan een vliegwiel zijn voor innovatie, nieuwe bedrijvigheid en extra werkgelegenheid. Door het verminderen van CO_2 dragen we niet alleen bij aan de aanpak van klimaatverandering, maar neemt ook de luchtkwaliteit, de gezondheid en de kwaliteit van het wonen van de Arnhemmers toe.

Tegengaan energiearmoede

Om deze transitie mogelijk te maken hebben we nadrukkelijk oog voor Arnhemmers die nu al moeite hebben om hun energierekening te betalen. De verwachting is dat de energiekosten hoger worden en de gasprijs de komende jaren fors stijgt. We willen voorkomen dat dit leidt tot energiearmoede: dat mensen een groter deel van hun beschikbaar inkomen dan kwijt zijn aan het verwarmen van hun huis en elektriciteit. De gemeente zet daarom actief in op het ondersteunen van Arnhemmers bij het isoleren van woningen en het overschakelen naar schone energiebronnen. Het uitgangspunt daarbij is dat de energietransitie voor iedereen haalbaar en betaalbaar is.

Aan de slag

Dit programma beschrijft hoe we onze doelen willen bereiken. Gecombineerd met een set aan concrete maatregelen laten we zien dat we niet willen blijven hangen in woorden of mooie vergezichten. Er ligt kortom een hoop werk op ons te wachten. Aan de slag dus.

Cathelijne Bouwkamp

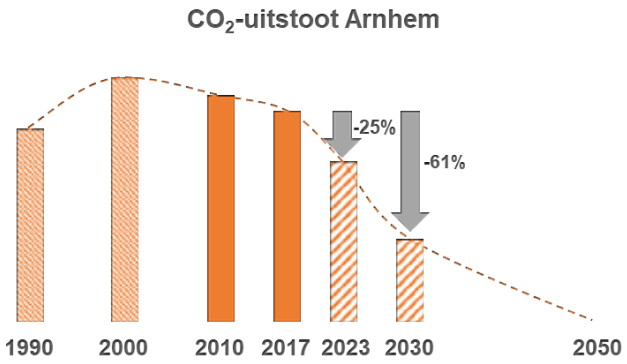
Wethouder Klimaat & Energie

Samenvatting

New energy made in [Arnhem] 2020-2030

De opgave

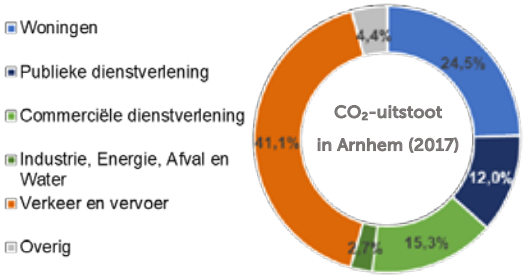
Arnhem volgt in haar ambities internationale afspraken, het klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. Om dit te bereiken moet de komende jaren veel gebeuren. De doelstelling van het actieprogramma New energy made in Arnhem (NemiA) 2020-2030 is 61% CO_2-reductie ten opzichte van 2017, met als tussendoelstelling 25% in 2023.
Deze reductie wordt grotendeels gerealiseerd door het actieprogramma NemiA 2030 en overige programma's binnen de gemeente. Een deel van de reductie komt van autonome ontwikkeling, de resterende opgave zullen wij van buiten de gemeentegrens moeten halen of hier in de komende jaren aanvullende ambities op formuleren.



Totale reductie opgave 2030	61%	572 kTCO$_2$
Autonome ontwikkelingen	14%	130
(in)Direct binnen actieprogramma Nemia 2030	20%	191
(in)Direct binnen andere programma's Arnhem	1%	5
(in)Direct buiten eigen gemeentegrens	26%	246

Waar staan we nu?

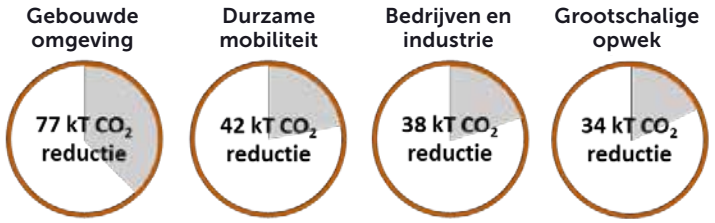
Het huidige energiegebruik van Arnhem bedraagt 12.366 TJ, dit veroorzaakt jaarlijks 938 kT CO_2-uitstoot. Dit is als volgt verdeeld over verschillende sectoren.



Sector	Energiegebruik (TJ/jaar)
Woningen	3.398
Publieke gebouwen	1.358
Mobiliteit	5.309
Bedrijven	1.518
Industrie	299
Overig	484
Totaal	12.366

Doelstelling per thema

Binnen verschillende thema's zijn acties opgesteld die leiden tot de volgende CO_2-reductiedoelstellingen per thema:



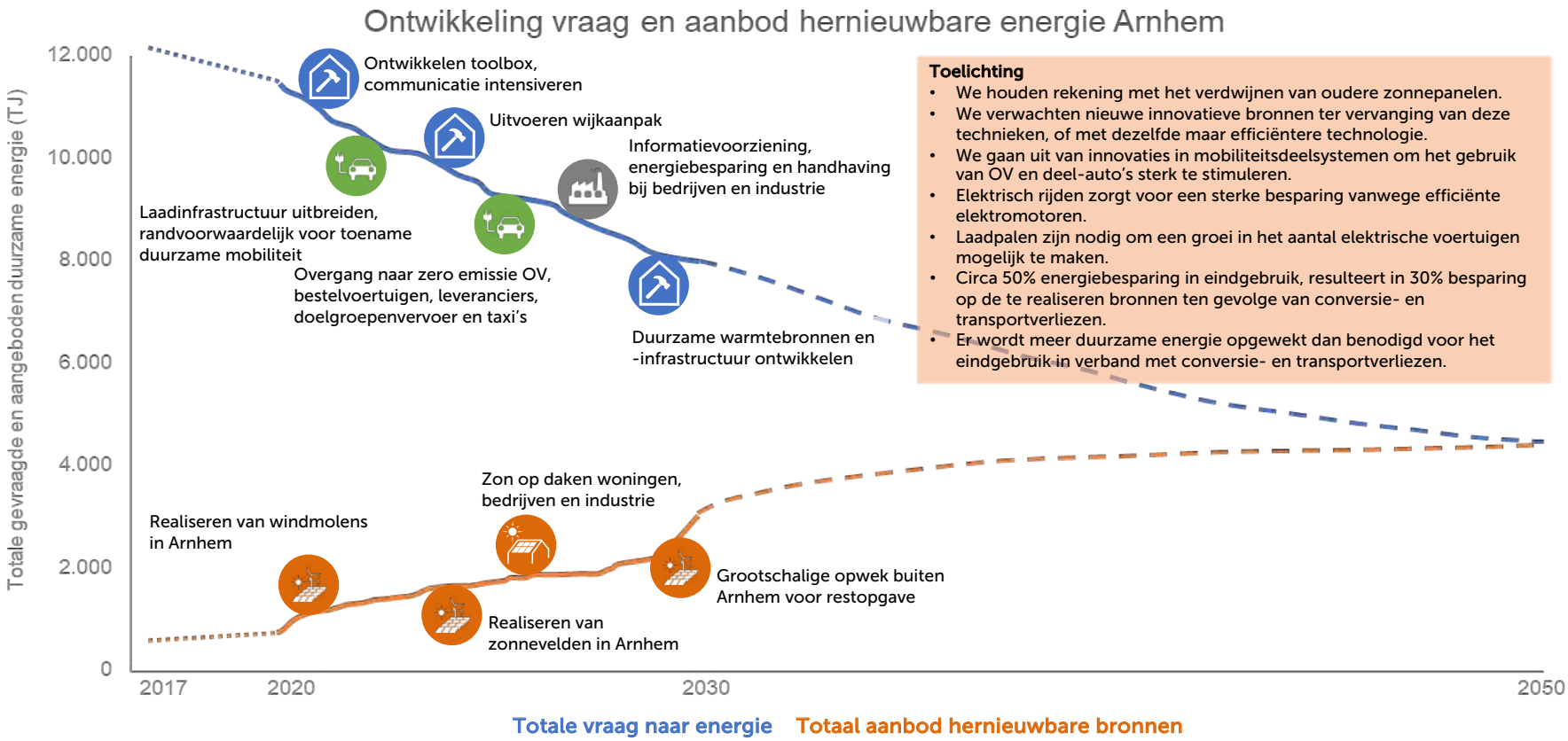
Gebouwde omgeving
Binnen de gebouwde omgeving werken we met een wijkgerichte aanpak aan het transitie gereed maken van woningen en gebouwen. We gaan isoleren, van het gas af, energie opwekken en op zoek naar duurzame warmtebronnen.

Bedrijven en industrie
Energie besparen, hergebruiken en opwekken bij bedrijven en industrie draagt bij aan de reductiedoelstelling. Dit bereiken wij door betere informatievoorziening, stimuleren van en handhaven op verplichte maatregelen.

Duurzame mobiliteit
Huidige vervoersmiddelen gaan we verduurzamen en het mobiliteitssysteem veranderen. Het gaat om infrastructuur, materiële veranderingen en om verandering in gedrag.

Grootschalige opwek
De elektriciteit die we in de toekomst nodig hebben wordt op een duurzame manier opgewekt. We doen onderzoek naar geschikte locaties en realiseren windmolens en zonnevelden.

Samenvatting



Toelichting

- We houden rekening met het verdwijnen van oudere zonnepanelen.
- We verwachten nieuwe innovatieve bronnen ter vervanging van deze technieken, of met dezelfde maar efficiëntere technologie.
- We gaan uit van innovaties in mobiliteitsdeelsystemen om het gebruik van OV en deel-auto's sterk te stimuleren.
- Elektrisch rijden zorgt voor een sterke besparing vanwege efficiënte elektromotoren.
- Laadpalen zijn nodig om een groei in het aantal elektrische voertuigen mogelijk te maken.
- Circa 50% energiebesparing in eindgebruik, resulteert in 30% besparing op de te realiseren bronnen ten gevolge van conversie- en transportverliezen.
- Er wordt meer duurzame energie opgewekt dan benodigd voor het eindgebruik in verband met conversie- en transportverliezen.

Belangrijkste doelstelling	2023	2030
Energiebesparing gebouwde omgeving	5%	15%
Bestaande woningen en publieke gebouwen aardgasvrij met lokale duurzame bron	1.500	6.500
Zonnepanelen op daken woningen en publieke gebouwen	150.000	250.000

Openbare laadpunten / snellaadpunten	1.000 / 20	6.000 / 100
Deelauto's / deelfietsen / actieve gebruikers per voertuig		1.000 / 2.000 / 15
Zero emissie bestelvoertuigen in binnenstad / vermindering vervoersbewegingen (in 2025)	100% / 25%	
Elektrische taxi's in de binnenstad		100%

Belangrijkste doelstelling	2023	2030
Energiebesparing bedrijven en industrie	5%	15%
Zonnepanelen op daken bedrijven en industrie	25.000	75.000
Bestaande bedrijven aardgasvrij met lokale duurzame bron	100	500

Windmolens in Arnhem	4	5*
Zonnevelden in Arnhem	18 MWp (circa 20 hectare)	42 MWp (circa 45 hectare)

*) Rest wordt bepaald binnen de regionale energiestrategie

Leeswijzer

Het programma New energy made in Arnhem 2020-2030 (NemiA) bestaat uit twee delen. Het eerste deel is ‘de koers’. Hierin staan de doelen en de strategische keuzes met de achtergrond van het programma. Ofwel, de richting die gekozen is voor Arnhem. Het tweede deel is het ‘actieprogramma’. Hierin staan de gekozen activiteiten om de koers te varen. Beide delen zijn zelfstandig te lezen.

Deel 1 – De Koers

In hoofdstuk 2 is de context van het programma toegelicht. De (inter)nationale, provinciale en regionale kaders komen in dit hoofdstuk aan bod. Hoofdstuk 3 gaat in op de Arnhemse koploperspositie in Duurzaamheid. Hieruit volgen in hoofdstuk 4, samen met een beschrijving van waar we nu staan, de doelen en ambities voor dit programma. Hoe wij als gemeente hierin acteren en wat de bepalende factoren zijn om het te laten slagen staat beschreven in hoofdstukken 5 en 6. In de laatste twee ‘koers’ hoofdstukken, hoofdstukken 7 en 8, staan de raakvlakken met andere beleidsvelden waar we aan werken en is de monitoring toegelicht.

Deel 2 – Actieprogramma

Na een inleiding op het actieprogramma wordt in hoofdstuk 2 tot en met 5 de inhoud en de opgave van de thema’s ‘gebouwde omgeving’, ‘duurzame mobiliteit’, ‘bedrijven en industrie’ en ‘grootschalige opwek’ beschreven aan de hand van Arnhemse voorbeelden. In deze hoofdstukken zijn de acties met bijbehorende doelstellingen voor 2023 en 2030, en de impact uitgewerkt. Hoofdstuk 6 gaat in op bewustwording en gedragsverandering wat thema overstijgend is. In hoofdstuk 7 komen activiteiten aan bod op aanverwante thema’s die helpen in het realiseren van het programma. Dit zijn bijvoorbeeld ‘human capital’ en ‘innovatie’.

Bijlage

In de bijlage is de raming van benodigde organisatie en middelen voor het nieuwe programma voor de periode 2020-2022 opgenomen. Daarna volgt een beschrijving van het proces en een begrippenlijst.



Inhoudsopgave

Voorwoord 3
Samenvatting 4
Leeswijzer 6
Inhoudsopgave 8

DE KOERS 11

1. Inleiding 12

2. Context 13
- 2.1 Internationaal 13
- 2.2 Nationaal 13
- 2.3 Provinciaal 13
- 2.4 Regionaal 14

3. Arnhem als koploper duurzaamheid 15
- 3.1 Integrale wijkaanpak 15
- 3.2 Duurzame mobiliteit 16
- 3.3 Arnhemse energie innovaties 17

4. Doelen, ambities en vertrekpunt 18
- 4.1 Energieverbruik en CO2-uitstoot 18
- 4.2 Invloedsfeer gemeente 20
- 4.3 Stappen tot nu toe 22

5. Rolneming 23
- 5.1 Presterende overheid 23
- 5.2 Samenwerkende overheid 24
- 5.3 Rechtmatige overheid 24
- 5.4 Responsieve overheid 25
- 5.5 Een regierol in de energietransitie 25

6. Bepalende factoren 26
- 6.1 Samenwerken en medeverantwoordelijkheid 26
- 6.2 Draagvlak 26
- 6.3 Integrale aanpak 26
- 6.4 Flexibel programmeren 27
- 6.5 Nationaal beleid 27

7. Samenhang met andere beleidsvelden 28
- 7.1 Ruimte en milieu 28
- 7.2 Circulaire economie 28
- 7.3 Economie 28
- 7.4 Human capital 29
- 7.5 Sociaal domein 29
- 7.6 Klimaatneutraliteit 29
- 7.7 Gebiedsrealisatie en vastgoed 29
- 7.8 Verduurzaming voedselsysteem 29
- 7.9 Klimaatadaptatie 29

8. Monitoring 30
- 8.1 Het belang van goede monitoring 30
- 8.2 Beschikbare en benodigde gegevens 30
- 8.3 Het samenbrengen van acties en effecten 30
- 8.4 Monitoring als evaluatiemiddel 30

ACTIEPROGRAMMA 33

1. Inleiding 34

2. Gebouwde omgeving 37
2.1 Transitievisie warmte opstellen 41
2.2 Wijkaanpak uitvoeren 43
2.3 Toolbox met ondersteunend instrumentarium ontwikkelen 45
2.4 Communicatie en bewustwording intensiveren 46
2.5 Energiearmoede aanpakken 47
2.6 Duurzame warmtebronnen en -infrastructuur voor Arnhem ontwikkelen 48
2.7 Uitvoeren van warmteprojecten 49
2.8 Ruimte bieden voor Arnhemse innovaties 50

3. Duurzame mobiliteit 51
3.1 Werkgeversaanpak modal shift 54
3.2 Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit 55
3.3 Vergroten aandeel elektrische voertuigen 56
3.4 Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek 58
3.5 Taxibeleid verduurzamen 59
3.6 Zero emissie concessie doelgroepenvervoer 60
3.7 Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente 61
3.8 Zero emissie openbaar vervoer concessie 62
3.9 Stimulering waterstof mobiliteit 63

4. Bedrijven en industrie 65
4.1 Communicatie en bewustwording intensiveren 68
4.2 Energiebesparing bevorderen 69
4.3 Opwek en hergebruik van energie bevorderen 70
4.4 Aardgasvrij maken bedrijven en industrie 71

5. Grootschalige opwek 73
5.1 Windmolens realiseren 76
5.2 Zonnevelden realiseren 78

6. Bewustwording en gedragsverandering 81
6.1 Activiteiten bewustwording en gedragsverandering 83

7. Acties op aanverwante thema's 84
7.1 Onderwijs en arbeidsmarkt 84
7.2 Partnerschappen 85
7.3 Stimuleren van innovaties 85

BIJLAGEN 89
Bijlage 1. Raming benodigde organisatie en middelen 90
Bijlage 2. Procesbeschrijving 91
Bijlage 3. Begrippenlijst 94





De Koers

New energy made in Arnhem

Programma 2020-2030

1. Inleiding

In het Coalitieakkoord 2018-2022 staat dat we koploper willen zijn op het gebied van duurzaamheid en daarnaast een actieve regierol willen innemen bij de warmtetransitie in de wijken. In april 2019 zijn de bijhorende koers, uitgangspunten en aanpak vastgesteld in 'De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie'.

Voor de verduurzaming van de stad en de wijken hebben we forse proces- en investeringsmiddelen vrijgemaakt. Hierdoor kunnen we concreet aan de slag op regionaal-, stedelijk- en wijkniveau. We nemen hierbij de regie in handen en ondersteunen inwoners en bedrijven waar nodig. Dit vraagt om een concrete richting. Wat is de Arnhemse opgave en welke inspanningen horen hierbij? Arnhem onafhankelijk van fossiele brandstoffen in 2050, is het doel. Ofwel, het realiseren van de energietransitie in Arnhem.

De concrete richting hebben we vormgegeven in dit New energy made in Arnhem (NemiA) 2020-2030 programma. Het beschrijft de doelen en inspanningen die tot 2023 en tot 2030 nodig zijn. We laten zien hoe we onze koploperpositie invullen, welke rol de gemeente bij de verschillende activiteiten inneemt, welke afspraken met partners nodig zijn, wat er aan budgetten en menskracht nodig is, en hoe we de voortgang meten en monitoren.

We hebben het programma vormgegeven met een diversiteit aan Arnhemse partijen, zie bijlage 2. We hebben gezamenlijke werksessies gedaan en verdiepende één-op-één gesprekken gevoerd. De inhoud die we hieruit hebben opgehaald samen met de ervaring en ontwikkelingen vanuit de voorlopers van NemiA 2020-2030 (programma Arnhem Energiestad 2011-2014 en NemiA 2015-2020), de vastgestelde Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie (april 2019) en de Kaders voor het klimaatfonds (mei 2019) zijn gebruikt in het vormgeven van het programma.

NemiA 2020-2030 is dé koers voor Arnhem voor de komende jaren. Het biedt ons houvast om geformuleerde energietransitie ambities te realiseren en het is een bouwsteen voor de omgevingsvisie. In het programma staat het terugbrengen van de energietransitie gerelateerde CO_2-uitstoot centraal. Dit raakt ook andere beleidsvelden. Waar de beleidsvelden direct raken aan de energietransitie zijn ze benoemd en meegenomen in het programma.

We gaan aan de slag met Arnhemse bedrijven en inwoners daar waar de impact het grootst is. Het uitgangspunt is dat iedere Arnhemmer mee kan komen met de energietransitie, en dat de verdeling van maatschappelijke lasten eerlijk en duurzaam is. We doen het samen, eerlijk én duurzaam en de Arnhemmer staat daarbij voorop.



2. Context

In dit hoofdstuk beschrijven we de (inter)nationale, provinciale en regionale context voor de verdere verduurzaming van Arnhem.

2.1 Internationaal

In december 2015 hebben 195 landen, waaronder Nederland, het Klimaatakkoord van Parijs getekend. Een historisch moment. In het akkoord is het streven vastgelegd om de opwarming van de aarde te beperken tot 1,5 graad. CO_2-uitstoot wordt hiervoor als oorzaak genoemd, met fossiele brandstoffen als grote boosdoener. Hiervoor zijn maatregelen nodig op nationaal niveau tot en met de individuele bewoner.

2.2 Nationaal

Nederland heeft het Klimaatakkoord van Parijs ondertekend en haar doelstellingen bepaald voor 2030 (49% CO_2-uitstoot vermindering ten opzichte van 1990) en 2050 (minimaal 80-95% CO_2-uitstoot vermindering ten opzichte van 1990). Deze doelen zijn vastgelegd in de Klimaatwet. Op 28 juni 2019 is een concept Klimaatakkoord gepresenteerd dat dit vertaalt naar concrete doelstellingen op verschillende thema's. Aan vijf klimaattafels zijn voorstellen ontwikkeld: industrie, gebouwde omgeving, mobiliteit, elektriciteit, landbouw en landgebruik. Het Klimaatakkoord wordt naar verwachting in het najaar van 2019 gesloten. Hierin staat hoe inwoners, bedrijven, overheden en organisaties gaan zorgen voor minder CO_2-uitstoot. Wanneer dit duidelijk is wordt het Klimaatakkoord verder door vertaald naar Arnhem.

2.3 Provinciaal

Het Coalitieakkoord 'Samen voor Gelderland' 2019-2023 heeft als ambitie 55% CO_2-reductie in 2030 ten opzichte van 1990. Hierin volgt het de lijn van het Gelders Energieakkoord, een samenwerking tussen meer dan 200 organisaties en instellingen in de provincie Gelderland. De focus van het coalitieakkoord ligt op innovatie, energiebesparing, hernieuwbare energie en energie-infrastructuur.

De provincie heeft aangegeven een actieve rol op zich te nemen in de energietransitie. In het akkoord geeft ze aan dat ze gaat "regisseren waar nodig en faciliteren waar mogelijk, om de doelstellingen te realiseren" langs de lijnen:

- *Samenwerking met gemeenten (partnerschap)*, o.a. in de regionale energiestrategieën en via een doorontwikkeld Gelders Energieakkoord.
- *Bewustwording en draagvlak*, o.a. door het ondersteunen van informatiepunten en energiecoöperaties, door voorbeeldgedrag, en door proces- en financiële- burgerparticipatie voor wind- en zonneprojecten aan te moedigen.
- *Gericht stimuleren van innovatie*, o.a. door bestaande innovatieclusters zoals in Arnhem een impuls te geven en uit te dagen om mee te denken of te werken aan het realiseren van de doelstellingen.
- *Versnellen van energiebesparing en hernieuwbare energie*, o.a. door het opstellen van een klimaatplan voor het realiseren van de doelstelling in 2030 en het nakomen van de gemaakte afspraken met het Rijk: de realisatie van windenergie, het benutten van alle mogelijkheden voor zonne-energie op gebouwen en zonnevelden, een bijdrage aan de realisatie van nieuwe energiebronnen leveren als diepe geothermie, het gesprek aangaan met netbeheerders over het beheer en het ontwerp van het energienetwerk, het gesprek aangaan over energiearmoede met o.a. de Gelderse woningbouwcorporaties en het Rijk, en het beschikbaar stellen van kennis en financieringsinstrumenten voor het verduurzamen van corporatiebezit, de overgang naar aardgasloze wijken, en Wijken van de Toekomst.
- *De energie-infrastructuur wordt uitgebouwd* door een versnellingsteam op te zetten met de regio's en gemeenten om meer warmtenetten en een uitbereiding van de laadinfrastructuur voor mobiliteit op elektriciteit en waterstof te organiseren, business cases voor grootschalig duurzame opwek vorm te geven, en de wettelijke energiebesparingseisen bij bedrijven te handhaven.

2.4 Regionaal

De Regionale Energiestrategie (RES) is een instrument uit het Klimaatakkoord waarmee gezamenlijk keuzes worden gemaakt voor het opwekken van schone energie en voor hoe we woningen en gebouwen duurzaam gaan verwarmen. We werken toe naar een strategie om de lokale/regionale energiedoelstellingen te behalen voor 2030 met een doorkijk naar 2050. Dit doen we met de andere 15 gemeenten van de regio Arnhem-Nijmegen, de waterschappen, Alliander en de provincie Gelderland, in de Regio Arnhem-Nijmegen. We maken samen keuzes en afspraken voor de opwekking van duurzame elektriciteit, de warmtetransitie in de gebouwde omgeving en de daarvoor benodigde opslag en energie infrastructuur, en over het beslag dat dit legt op de ruimte. Ook de maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven in de regio zijn nauw betrokken. De RES bouwt voort op de Routekaart energietransitie Regio Arnhem-Nijmegen van maart 2018. Het NemiA programma dient ook als input voor het Arnhemse bod binnen de regionale energiestrategie (RES) Arnhem-Nijmegen. In juni 2020 dient het concept RES-bod gereed te zijn, in maart 2021 de definitieve uitwerking (RES 1.0). Deze wordt vervolgens elke twee jaar herijkt. Bovenstaande is als eis opgenomen in het Klimaatakkoord.

Verschillende niveaus spelen een rol in de verduurzaming van Arnhem. Van internationaal tot regio (groen), de gemeentegrenzen van de stad Arnhem (oranje) en uitwerking op wijkniveau (wit).



3. Arnhem als koploper duurzaamheid

Het voorgaande hoofdstuk omschreef de internationale-, nationale, provinciale- en regionale context voor de verduurzaming van Arnhem. Lokaal hebben we ook onze eigen ambities, visies en doelen. “Arnhem koploper in Duurzaamheid” staat in het Coalitieakkoord 2018-2021. Een koploper is een gemeente die activiteiten heeft gerealiseerd met de grootste impact ten opzichte van andere gemeenten of met de nieuwste aanpak, initiatieven of (sociale) innovaties. Koploperschap helpt in het realiseren van een opgave omdat je focus aanbrengt door keuzes te maken in wat je doet en het verhaal dat je hierover vertelt. Om te bepalen waar we als Arnhem koploper in zijn is een benchmark gedaan met de steden Den Haag, Nijmegen, Breda, Enschede, Amersfoort en Haarlem. In de benchmark is gekeken naar de historie van de stad, de huidige ontwikkelingen en ambities van Arnhemse partijen en onszelf als gemeente ten opzichte van de andere steden. Specifiek is gekeken naar de drie thema’s waarop we denken een koploperspositie te kunnen innemen:

1. Integrale wijkaanpak
2. Duurzame mobiliteit
3. Arnhemse energie innovaties

De benchmark maakt duidelijk wat onze kracht is op de drie thema’s en wat nodig is om hier een koploperspositie op te behalen via de Arnhemse energietransitie.

3.1 Integrale wijkaanpak

In Arnhem hebben we een lange geschiedenis van wijkgericht werken, onder andere met wijkregisseurs en wijkprogramma’s. Sinds 2015 werken we nog meer samen met de wijken en vanuit de wijken. Dit doen we met ‘Teams leefomgeving’ die aansluiten bij wat in de wijken leeft. Samen met wijkbewoners bekijken ze wat nodig is in de wijk. Dit gaat veelal over grote thema’s als ontmoeten, participatie en meer kansen voor kinderen. In een aantal wijken zijn bewoners zelf al actief op het gebied van duurzaamheid en de energietransitie. Burgerinitiatief en -participatie zijn voorwaarden voor succes in een wijkaanpak. De Arnhemse wijkaanpak is een succesvoorbeeld van participatie in de praktijk voor andere steden.

Lijn 2030

Lijn 2030 is een initiatief van Arnhem AAN. Het elektrische busje gaat met zijn kundige bestuurder op aanvraag langs in Arnhemse wijken om met bewoners te praten over zaken die in de buurt belangrijk zijn. De gesprekken gaan over groen, afval, parkeren, spelen en over energie vraagstukken als energie besparen, aardgasvrij maken van woningen en het plaatsen zonnepanelen. Door deze gesprekken brengt lijn 2030 thema’s naar boven die mogelijk nog weinig leven in wijken en toch belangrijk zijn voor de toekomst van de wijk. **www.lijn2030.nl**



De kracht van de ‘Teams leefomgeving’ zit in het verbinden en borgen van de wijkopgaven met de initiatieven in de wijk. In de aanpak van een wijk worden fysieke opgaven, bijvoorbeeld het verbeteren van de infrastructuur, klimaatbestendigheid en het groen in de wijk, gecombineerd met de sociale opgaven, bijvoorbeeld armoede en eenzaamheid. Het combineren van fysieke en sociale opgaven in een wijk om de leefbaarheid te vergroten wordt ook wel een ‘integrale wijkaanpak’ genoemd. In Malburgen heeft de wijkaanpak geleid tot duurzamere oud- en nieuwbouwwoningen, meer beleefbaar groen in de wijk, en openbare ruimte als ontmoetingsruimte. De energietransitie is een fysieke opgave met een groot sociaal effect. Het vraagt immers om investeringen die niet elke inwoner kan doen.

Tegelijkertijd is het een grote ingreep in de gebouwde omgeving die kansen biedt om andere opgaven gelijktijdig mee te nemen. Een aanpak die meerdere gemeenten pogen te realiseren, maar waar nog niet veel succesvoorbeelden van zijn. Met de Arnhemse wijkaanpak willen we koploper zijn. Dit vraagt om regie door budget vrij te maken en onze processen integraal in te richten. Dan laten we vanuit de praktijk zien dat onze Arnhemse wijkaanpak ook voor de energietransitie werkt.

3.2 Duurzame mobiliteit

Arnhem is de enige stad in Nederland die vanaf 1949 nog steeds gebruik maakt van een trolleybusnetwerk voor openbaar vervoer. Inmiddels rijden er, sinds begin 2019, twee Trolley 2.0-stadsbussen die hun batterij opladen tijdens het rijden. Hierdoor kunnen ze 10 kilometer zonder bovenleiding elektrisch rijden. We hebben met drie andere steden in Nederland een milieuzone. Bij Den Haag en Nijmegen is deze in ontwikkeling. In Gelderland is Arnhem koploper van elektrische laadinfrastructuur. Landelijk staat Arnhem op de achtste plaats. We doen mee in Europese E-mobility-projecten. De gemeente kan op deze manier bedrijven zoals Allego toegang geven tot een internationaal speelveld. Hierdoor krijgen ze ruimte voor innovatieve oplossingen en hebben ze toegang tot middelen om businesscases rond te krijgen. Ook waterstof heeft bij ons, als Energiestad, een prominente positie. Op het Industriepark Kleefse Waard (IPKW) hebben we één van de vier openbare waterstoftankstations van heel Nederland. Hiermee zijn we onderdeel van de nationale hoofdinfrastructuur voor waterstof-elektrisch vervoer. Het Arnhemse bedrijf HyGear (waterstofinstallaties) is actief bij de verdere ontwikkeling van deze infrastructuur. We zetten in op groene waterstof.

Andere gemeenten zetten ook in op duurzame mobiliteit. Laadinfrastructuur, zowel elektrisch als waterstof, de modal shift en het gebruik van deelmobiliteit zijn vaak ingezette acties. Door de trolleybus en het -netwerk te blijven ontwikkelen, en in te zetten op volledig uitstootvrije (zero emissie) deelmobiliteit kunnen we koploper worden op Duurzame Mobiliteit. Ook op het gebied van efficiënte stadslogistiek en met een groen taxibeleid kunnen we voorop lopen.



eHub

eHubs zijn plekken op straat met elektrische fietsen, scooters en auto's die gedeeld kunnen worden door gebruikers. De regio Arnhem-Nijmegen neemt deel aan een Europese proef hiermee. In de regio Arnhem-Nijmegen moeten uiteindelijk 13 eHubs ontstaan. Zowel Nijmegen als Arnhem willen in dit project deelsystemen voor mobiliteit stimuleren met zowel elektrische fietsen, elektrische bakfietsen, e-scooters en elektrische auto's. Er wordt ook aandacht besteed aan het gebruik van de eHubs en mobiliteitsgedrag.

H2Nodes

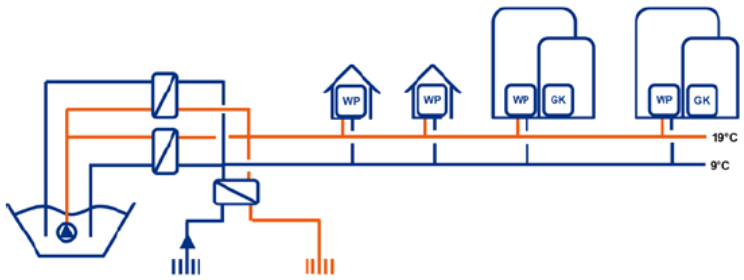
Met H2Nodes wordt het gebruik van waterstof gestimuleerd en wordt een nieuw openbaar waterstoftankstation geopend in Arnhem. H2Nodes is een Europees project het netwerk wil versterken van waterstoftankstations in Noord-Europa. Met H2Nodes wordt het gebruik en de techniek rondom waterstofmobiliteit gestimuleerd. We werken binnen dit project samen met lokale en internationale partners aan schonere lucht.

3.3 Arnhemse energie innovaties

Arnhem wordt Energiestad genoemd. Het is aan ons om dit uit te dragen en hier eigenaarschap in te tonen. Deze naam komt voort uit onze rijke historie in de publieke elektriciteitsvoorziening, en uit de diverse startups in Arnhem die zich bezig houden met het onderzoeken en ontwikkelen van nieuwe vormen van opwekking, transport en opslag van elektriciteit.

Smart Polder

Een innovatieve combinatie van bestaande technologieën door Arnhemse bedrijven. Het gemaal aan de Burgemeester Matsersingel, dat zorgt voor de waterhuishouding in de wijk Vredenburg/Kronenburg, wordt aangepast zodat er warmte en koude uit het oppervlaktewater kan worden gehaald. Een start van het aardgasvrij maken van de wijk. Samen met een 'Warmte Koude Opslag installatie' kunnen omliggende woningen, kantoren en gebouwen van warm water worden.

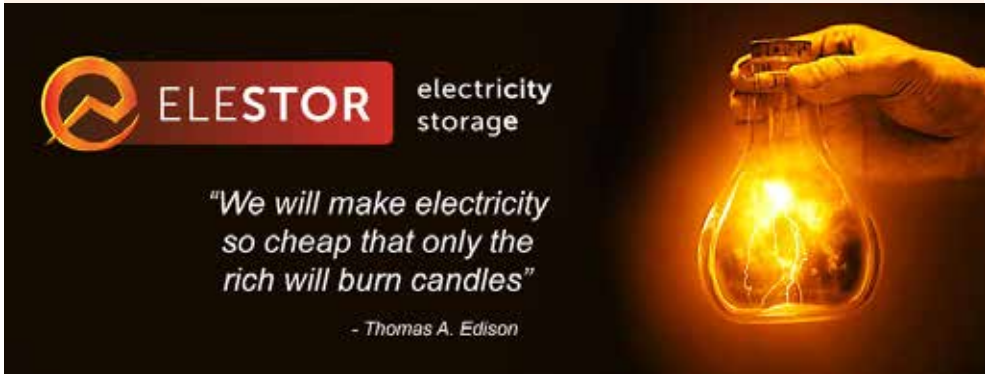


Op het Industriepark Kleefse Waard (IPKW) vinden ontwikkelingen plaats voor het gebruik van waterstof en energieopslag. Door de mogelijkheden die waterstof en energieopslag hebben in de energietransitie te benadrukken en het gebruik ervan te stimuleren brengen we Arnhem in positie van koploper op het gebied van (groene) waterstof en energieopslag, gemaakt en gebruikt in Arnhem.

Het zijn de aanwezige vakkennis, expertise en faciliteiten die maken dat professionele partijen kiezen voor Arnhem als basis. Het is aan ons om Arnhem aantrekkelijk te houden en te maken voor zowel startups als innovatieve (energie) bedrijven die ons verder helpen met de energietransitie. Hiervoor liggen zowel kansen op het gebied van human capital als op het aantrekkelijk maken voor bedrijven om zich hier te vestigen. Daarmee is Arnhem nu en in de toekomst de plek waar energie innovaties ontwikkeld, gebruikt en geëxporteerd worden.

Flow battery van Elestor

De baanbrekende 'flow battery' van Elestor slaat elektriciteit op voor een fractie van de kosten van traditionele batterijen, veilig en met een lange levensduur. Voor de batterij worden waterstof en broom gebruikt, elementen die in overvloed op de wereld aanwezig zijn, in tegenstelling tot de materialen in de huidige batterijen.

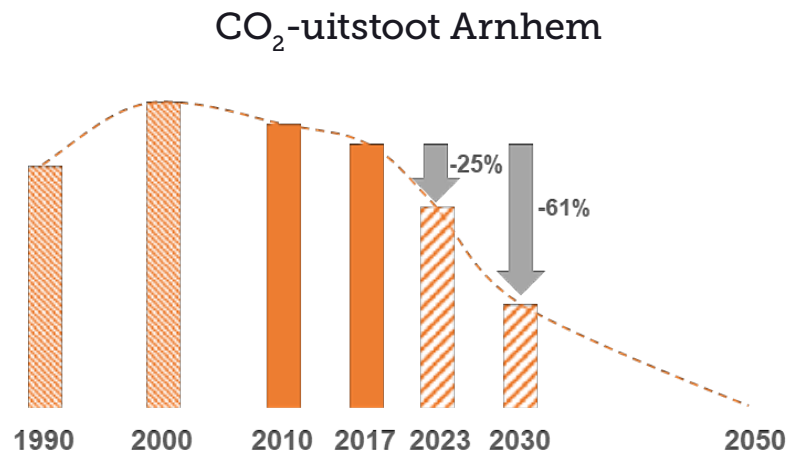


4. Doelen, ambities en vertrekpunt

We werken met dit programma NemiA 2020-2030 aan de ambitie om als Arnhem in 2050 klimaatneutraal te zijn. Dit betekent dat alle activiteiten binnen de grenzen van de gemeente geen negatief effect hebben op het klimaat. De uitstoot van broeikasgassen – bijvoorbeeld CO_2, methaan en oplos- en koelmiddelen – is nul. Energie wordt zoveel mogelijk zelf duurzaam opgewekt. Waar dit niet lukt, wordt dit duurzaam ingekocht binnen de regio.
Ofwel, een stad met een toekomstbestendige economie die niet meer draait op kolen, olie en gas, maar op schone energiebronnen als zon en wind. Om daar te komen, zetten we de komende jaren vol in op de energietransitie.

Wij hebben samen met andere Gelderse gemeenten en de provincie een hoge ambitie. Daarom hebben we ons gecommitteerd aan de doelstelling van het Gelders Energie Akkoord om als Arnhem in 2030 55% minder CO_2 uit te stoten dan in 1990. Deze ambitie is ook het vertrekpunt voor de regionale energiestrategie.

De CO_2-uitstoot van Arnhem en alle andere gemeenten wordt bijgehouden in de landelijke Klimaatmonitor. De Klimaatmonitor kijkt naar het gebruik van elektriciteit, aardgas en andere fossiele brandstoffen in de gemeente om van daaruit de CO_2-uitstoot te berekenen [1]. We gebruiken de cijfers van de Klimaatmonitor van 2017 om de voortgang van dit programma te meten. Dit is het meest recente jaar waarvan CO_2-uitstoot berekeningen beschikbaar zijn. Dit heeft effect op de reductieopgave omdat Arnhem sinds 1990 is gegroeid en daarmee ook de energievraag en uitstoot in absolute zin. Tegelijkertijd is vanaf 2000 een dalende trend te zien. We compenseren voor de groei en dalende trend voor de jaren tussen 1990 en 2017 in de doelstelling door de CO_2-reductieopgave voor 2030 op 61% te zetten ten opzichte van 2017. Om deze doelstelling te halen moet de dalende trend vanaf 2000 de komende jaren versnellen.



Op basis van de verschillende klimaatambities komen we als Arnhem tot de volgende doelstellingen voor het NemiA 2020-2030 programma:

1. In 2030 is de Arnhemse uitstoot van CO_2 61% lager dan die van 2017 (gelijk aan GEA ambitie van 55% ten opzichte van 1990).
2. In 2023 is de Arnhemse uitstoot van CO_2 25% lager dan die van 2017.

4.1 Energieverbruik en CO_2-uitstoot

Het doel van dit programma is om de CO_2-uitstoot in onze stad te reduceren via energietransitie maatregelen. Om iets te kunnen zeggen over hoeveel hiervoor nodig is duidelijkheid nodig over de huidige totale uitstoot.
Het totale energiegebruik van Arnhem (12.366 TJ in 2017, inclusief snelwegen) is in te delen in verschillende sectoren, die aansluiten bij de sectortafels van het Klimaatakkoord. De energiebronnen die het energieverbruik voorzien in deze

[1] De berekening van de CO_2-uitstoot in de Klimaatmonitor gaat niet verder terug dan 2010. Cijfers van de jaren hiervoor zijn op basis van emissieregistratie en minder nauwkeurig.

sectoren zijn samen verantwoordelijk voor de totale CO_2-uitstoot (938 kT) in de stad.

De gegevens zijn afkomstig uit de Klimaatmonitor en onder andere gebaseerd op data van netbeheerders en RWS. Het energiegebruik van de industrie en van overige sectoren is gebaseerd op emissieregistratie cijfers.

Gebouwde omgeving

Binnen de gebouwde omgeving wordt gekeken naar het energiegebruik van woningen en publieke gebouwen. Deze bestaat uit het verwarmen en het elektriciteitsgebruik van apparaten en verlichting binnen deze gebouwen. De CO_2-uitstoot is goed voor respectievelijk 24,5% en 12,0%.

Mobiliteit

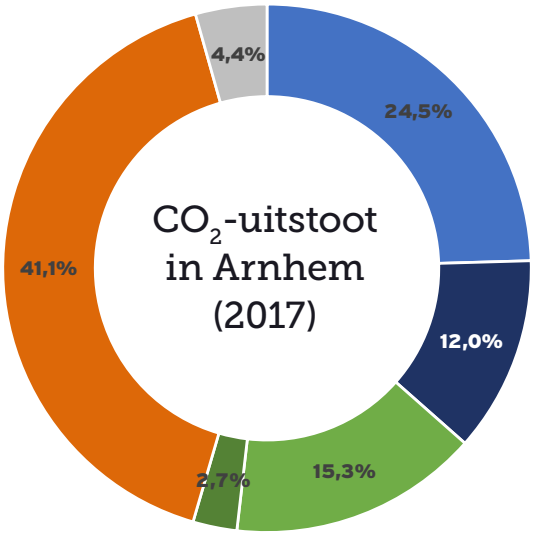
Het grootste deel van het huidige energiegebruik in Arnhem, en bijbehorende emissies, komt voort uit de sector mobiliteit met 41,1% van de CO_2-uitstoot. Hieronder valt persoonlijk autovervoer, openbaar vervoer, mobiliteit van bedrijven en de scheepvaart. Voor het wegverkeer wordt ook de uitstoot van de snelwegen binnen de gemeentegrenzen meegenomen.

Bedrijven & industrie

Het energiegebruik van commerciële dienstverlening (bedrijven) en de industrie bedraagt respectievelijk 15,3% en 2,7% van de CO_2-uitstoot. Hieronder valt de energie die nodig is voor industriële processen, en de energie voor verwarming, verlichting, IT en andere apparaten in bedrijven.

Overig

Daarnaast valt er nog een deel van de uitstoot binnen overige sectoren. Dit bedraagt in totaal 4,4%. Hieronder valt onder andere de uitstoot van landbouw, bosbouw, visserij, waterzuivering en afvalverwerking. Het aandeel van deze verschillende sectoren is relatief klein, daarom wordt hier in dit programma niet de focus op gelegd.



Sector	Energiegebruik (TJ/jaar)	CO_2-uitstoot (kT/jaar)	CO_2-uitstoot (%)
Woningen	3.398	230	24,5
Publieke gebouwen	1.358	112	12,0
Mobiliteit	5.309	386	41,1
Bedrijven	1.518	144	15,3
Industrie	299	25	2,7
Overig	484	41	4,4
Totaal Arnhem	12.366	938	100

4.2 Invloedsfeer gemeente

De doelstellingen vragen ons om grote stappen te zetten in het verminderen van het gebruik van energie, een efficiënter gebruik, en om de energie die we gebruiken duurzaam op te wekken. Hoe realistisch is deze opgave voor ons als Arnhem? Op basis van een modelstudie is de inschatting gemaakt dat **14%** van de Arnhemse opgave wordt ingevuld door **autonome ontwikkelingen** (130 kT CO_2). Dit zijn innovaties en technologische ontwikkelingen die ervoor zorgen dat het energiegebruik efficiënter en minder wordt, en ook acties die buiten de gemeente worden ingezet. Voorbeelden hiervan zijn:

- Verduurzaming mobiliteit afkomstig van buiten Arnhem
- Effectievere opwekking van elektriciteit en warmte
- Efficiëntieverhoging van apparaten en processen

Ook instrumentarium uit het Klimaatakkoord dat op Rijksniveau wordt ontwikkeld en invloed heeft op lokaal niveau zoals CO_2-belasting voor grote bedrijven en industrie valt hieronder.

Totale reductie opgave 2030	61%	572 kT CO_2
Autonome ontwikkelingen	14%	130
(in)Direct binnen actieprogramma NemiA 2020-2030	20%	191
(in)Direct binnen andere programma Arnhem	1%	5
(in)Direct buiten eigen gemeentegrens	26%	246

In het actieprogramma (deel 2) zijn acties geformuleerd waar wij als gemeente de komende 10 jaar op gaan inzetten. Met deze acties hebben we zowel direct als indirect invloed op de CO_2-reductie in Arnhem. De totale CO_2-reductie van alle acties binnen de verschillende thema's komt neer op **20%** van de opgave voor Arnhem in 2030 (191 kT CO_2). Hier valt onder andere onder:

- Isolatie woningen en gebouwen
- Aardgasvrij verwarmen woningen en gebouwen
- Elektrisch vervoer
- Energiebesparende maatregelen bedrijven
- Eigen energiegebruik gemeente (panden, voertuigen en openbare ruimte)
- Energieopwekking binnen de gemeentegrenzen

Naast de acties vanuit het programma NemiA 2020-2030 zijn **in andere programma's** aanvullende acties opgenomen die een CO_2-reductie realiseren zoals in het programma 'Luchtagenda' en 'Arnhem Beter Bereikbaar'. Deze additionele acties dragen voor **1%** bij aan de Arnhemse opgave (5 kT CO_2).

Het overige deel van de totale CO_2-reductie kunnen we niet binnen onze eigen grenzen realiseren. Als we kijken naar de hoeveelheid energie die nodig is om zelfvoorzienend te zijn, en de ruimte die hiervoor nodig is dan kunnen we met de huidige technieken binnen onze gemeentegrenzen niet alles realiseren. We zijn een gemeente met een stedelijk karakter en een beperkte beschikbare ruimte in het buitengebied. In de RES Arnhem-Nijmegen wordt uitgezocht of dit deel van onze Arnhemse opgave binnen de regio gerealiseerd kan worden. Zo niet, dan zal Arnhem extra inspanningen moeten leveren. Het deel van onze energievraag dat we **niet binnen onze gemeentegrenzen** kunnen realiseren correspondeert met **26% CO_2-reductie**.



Eerste vuilniswagen op waterstof

Afvalinzamelaar Suez start in 2020 met een proef voor het inzamelen van afval met 7 waterstof aangedreven inzamelvoertuig in Arnhem. Dit is een resultaat van het Europese samenwerkings-project HECTOR.

De resterende 39% CO_2-uitstoot in 2030 komt uit verschillende sectoren. Een groot deel van de mobiliteit gebruikt nog fossiele brandstoffen en binnen de gebouwde omgeving en bij bedrijven en industrie wordt nog volop gebruik gemaakt van aardgas in 2030. Het aandeel hernieuwbaar opgewekte elektriciteit (binnen en buiten de gemeentegrenzen) is lager dan de totale verwachte elektriciteitsvraag in 2030 in Arnhem.

4.3 Stappen tot nu toe

De afgelopen jaren hebben we voortgang geboekt in de energietransitie. Vanaf 2011 hebben we in Arnhem via het programma Arnhem Energiestad 2011-2014 duurzame energieprojecten opgezet en zijn we innovaties gestart die helpen om de CO_2-uitstoot naar beneden te brengen, met positief resultaat:

- Een stijging van het percentage opgewekte hernieuwbare energie in 2014 naar 5,3%. Wat boven het toenmalig landelijk gemiddelde lag van 4,5%;
- Een afname in het gemiddelde energieverbruik per huishouden van 8,3% in 2014 ten opzichte van 2009;
- Een stevige basis gelegd voor een omvangrijk netwerk met partijen die actief werken aan een duurzaam Arnhem;
- Een verdubbeling van het aantal stadswarmte aansluitingen én de bron van de stadswarmtenet is veranderd (AVR Duiven in 2014) wat zorgt voor 70% CO_2-reductie ten opzichten van aardgas gebruik.

We hebben deze positieve lijn doorgezet in het programma New energy made in Arnhem 2015-2020. Het programma is opgezet en tot uitvoering gebracht met de kennis en kunde van duurzame elektriciteit voor de gebouwde omgeving en de vervoerssector uit onze stad. Daarbij hebben we ingezet op het creëren van meer banen en het aantrekken van investeringen. Binnen dit programma zijn onder andere de volgende resultaten behaald:

- Het totaal aantal banen in de Energie- en Milieutechnologie (EMT) sector is gegroeid naar 8.000 in 2018 ten opzichte van 7.500 in 2014;
- We hebben het netwerk met partners verder uitgebreid en verstevigd naar bijna 140 deelnemers vanuit maatschappelijke organisaties, overheid, ondernemers, onderwijs, onderzoek, en ondernemende inwoners (117 partners in 2014);
- Het aantal zonnepanelen op daken is gegroeid van 12.000 naar 82.000;
- Het gemiddelde energiegebruik van huishoudens is met 7,1% gedaald ten opzichte van 2014;
- Het eigen wagenpark is tijdens dit programma verder verduurzaamd (55% van de gereden kilometers met het eigen wagenpark zijn gereden op duurzame brandstoffen);
- De hoeveelheid duurzame energie opwek is naar 6,7% gestegen in 2018.

In 2017 heeft de rekenkamer het programma NemiA 2015-2020 doorgelicht.
Na interviews en gesprekken met de stad, ambtenaren en raadsleden concludeerde de rekenkamer dat het tijd is om vaart te maken, maar dat ambities en opgaves ook gepaard moeten gaan met beschikbaarheid van capaciteit en middelen. Ook gaf zij aan dat de doelen deels onvoldoende meetbaar zijn. Dit advies hebben we meegenomen bij het vormgeven van dit programma door de doelstellingen en de bijhorende activiteiten zoveel mogelijk in de meetbare en herleidbare eenheid CO_2 te definiëren en hier actieve monitoring op te doen. De raad heeft de conclusies en aanbevelingen overgenomen.

Duurzame warmte

Een groot aantal gebouwen (80) en woningen (4.975) in Arnhem is al aangesloten op het warmtenet dat in Arnhem, Duiven en Westervoort loopt met als warmtebron de afvalverbranding (AVR) in Duiven. Daarmee is een deel van de warmtevraag al op een duurzame manier voorzien: dit voorkomt jaarlijks 16,1 kT CO_2-uitstoot.

Zonne energie

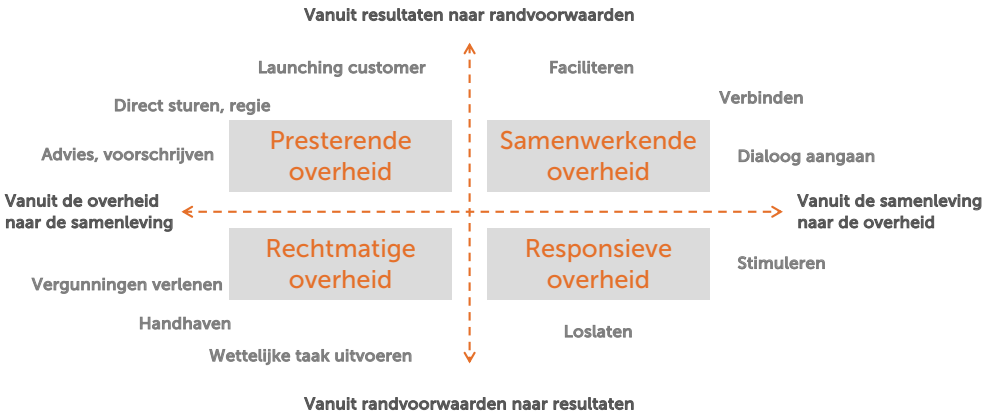
Daarnaast liggen er op veel Arnhemse daken al zonnepanelen - in augustus 2019 een totaal van 82.000 zonnepanelen. Met deze duurzaam opgewekte energie wordt jaarlijks 9,5 kT aan CO_2-uitstoot voorkomen.

Begin 2019 is ook een zonnepark geopend op het terrein van de RWZI aan de Drielsedijk. Daarmee komt het aantal zonnepanelen in veldopstelling in Arnhem op 7.380. De energie die hier duurzaam wordt opgewekt voorkomt jaarlijks 1 kT aan CO_2-uitstoot.



5. Rolneming

Om doelstellingen te behalen kunnen we verschillende rollen aannemen om de nodige invloed uit te oefenen. Een gemeente is het meest effectief als zij opereert binnen haar cirkel van invloed, en deze probeert te vergroten door het zoeken van medestanders en partners om stappen mee te zetten. Dat vraagt om durf, creativiteit en een actieve houding. In dit hoofdstuk laten we aan de hand van het sturingsmodel van de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB) zien welke rollen er zijn en hoe wij ze zelf toepassen in de energietransitie. Aan de hand van dit sturingsmodel hebben we in het actieprogramma bij elke actie aangegeven welke rol van ons nodig is om tot uitvoering te komen. De rollen die de gemeente kan nemen verschillen sterk van elkaar daarom hebben we per actie gekeken wat de meest passende rol is.



De linkerkant van het model laat de rollen zien waarbij de gemeente binnen haar cirkel van invloed opereert: presterende en rechtmatige overheid. De rechterkant van het model vraagt om samenwerking met lokale en regionale partners om de gemeentelijke cirkel van invloed te vergroten. Het regionale portefeuillehoudersoverleg duurzaamheid, het G40 netwerk en de VNG zijn hier voorbeelden van.

5.1 Presterende overheid

Een presterende overheid geeft duidelijk richting, voert regie en geeft advies. Wij zijn zelf initiatiefnemer, opdrachtgever, marktpartij of launching customer en geven daarin het goede voorbeeld. Inkoop- en aanbestedingsbeleid wordt als sturend instrument gebruikt voor het realiseren van de transitieopgaven.

Arnhemse voorbeelden

- Arnhem stelt grond beschikbaar voor het ontwikkelen van duurzame elektriciteitsopwek via windmolens en zonnepanelen.
- Arnhem stelt uitdagende en aansprekende ambities en -eisen in aanbestedingen en inkooptrajecten, o.a. via de CO_2-prestatieladder
- Arnhem heeft sinds 2016 prestatieafspraken met alle woningcorporaties en huurdersorganisaties, waarin de partijen samen werken aan betaalbaar en duurzaam wonen, in leefbare wijken met, indien nodig, de beschikbaarheid van passende zorg.
- Arnhem neemt, samen met professionele partners, initiatief tot het onderzoeken en ontwikkelen van hernieuwbare warmtebronnen (aquathermie, riothermie, bodemwarmte, geothermie, industriële restwarmte).

Voorbeelden van andere gemeenten

- Enschede is launching customer van het duurzaam mobiliteitsplatform Stad-up dat een Mobility as a Service oplossing (MaaS-oplossing)

ontwikkelt. Werknemers reizen met OV, elektrische deelauto's en elektrische fietsen in plaats van eigen auto's op benzine of diesel.
- De zwaarwegende factor duurzaamheid in de aanbesteding van het taxibeleid in Amersfoort heeft geleid tot de ontwikkeling van een volledig elektrisch wagenpark voor de regionale taxi.
- In Den Haag is een duurzame logistieke regio hub aanbesteding uitgezet om een distributiepunt te organiseren van waar vervoerders emissieloos de stad kunnen bevoorraden.

5.2 Samenwerkende overheid

Een samenwerkende overheid stelt het voeren van de dialoog centraal. We pakken de rol van makelaar: faciliteren, verbinden en informatie delen. Gezamenlijk pakken we projecten op en maken we initiatieven van bewoners, bedrijven en anderen mogelijk.

Arnhemse voorbeelden

- Het netwerk van partijen aangesloten in New energy made in Arnhem.
- We hebben samen met VNO-NCW, de Arnhemse bedrijfskoepels en de Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) de 'Arnhemse bedrijvenaanpak' opgesteld die nu in uitvoering is.
- Arnhem werkt samen met partners in het Energieloket Midden Gelderland, voor informatievoorziening en hulp bij energiebesparing en -opwek aan bewoners en bedrijven.
- Arnhem werkt samen met zorginstellingen uit de regio Arnhem, ODRA en stichting Milieuplatform Zorgsector aan de afspraken over onder meer energiebesparing en - opwek in de Green Deal verduurzamen zorginstellingen Arnhem e.o..
- Arnhem werkt samen met ontwikkelaars en de energiecoöperatie aan de ontwikkeling van 4 windmolens en een zonneveld op Koningspleij Noord.
- Arnhem heeft de leiding over de bewustwordingscampagne Arnhem AAN en de Aanjagers, en werkt hierin samen met stedelijke partners.

Voorbeelden van andere gemeenten

- Zeist werkt in het initiatief Samen Duurzaam Zeist samen met inwoners en ondernemers aan initiatieven die bijdragen aan een groen, duurzaam en gezond Zeist. Zo biedt de gemeente letterlijk ruimte aan voor initiatieven en worden bijvoorbeeld gesprekken met wethouders en de bevolking georganiseerd om goede ideeën op te halen.
- Deurne werkt samen met verbindingsorganisatie Energyport Peelland en andere gemeenten om meer zonne-energie op te wekken. Zij leveren onder andere ondersteuning bij communicatie en stellen grond beschikbaar voor zonnevelden.

5.3 Rechtmatige overheid

De rechtmatige overheid stelt de uitvoering van de wettelijke taak centraal.
In deze rol reguleren wij maatschappelijke initiatieven en stellen we kaders voor de uitvoering. We creëren beleidsruimte voor initiatieven (omgevingsvisie) en regelruimte (beperken van onnodige regels en zorgen voor duidelijke regels) om een gelijk speelveld creëren.

Arnhemse voorbeelden

- Arnhem heeft een milieuzone voor het binnenstedelijk gebied, gericht op het weren van vervuilende vervoersmiddelen, en handhaaft op de naleving ervan.

- Arnhem verplicht ontwikkelaars tot opstellen van een energievisie bij nieuwbouw van meer dan 50 woningequivalenten.
- De Omgevingsdienst Regio Arnhem (ODRA) adviseert en houdt toezicht en handhaaft op het nemen van energiemaatregelen door bedrijven en instellingen.
- Arnhem heeft door de raad vastgestelde criteria voor de locatiekeuze van zonnevelden.

Voorbeelden van andere gemeenten

- Gouda handhaaft de plicht van bedrijven en scholen om energie te besparen. Dit gebeurt in combinatie met stimulerende initiatieven, zo wordt in samenwerking met Omgevingsdienst Midden-Holland en ondernemersplatform DPG advies geboden over besparingsmogelijkheden.

5.4 Responsieve overheid

In de rol van responsieve overheid treedt de overheid grotendeels terug, laat ze los en geeft ze ruimte. De gemeente ondersteunt en stimuleert de initiatieven die uit de Arnhemse samenleving komen.

Arnhemse voorbeelden

- Arnhem heeft een duurzaamheidslening voor particuliere woningeigenaren, waarmee zij isolatie-, warmte- en opwekmaatregelen kunnen financieren.
- Arnhem heeft een Aanjaagfonds voor wijkinitiatieven op het gebied van energietransitie en klimaatadaptatie.
- Arnhem co-financiert wijken die Wijk van de Toekomst[2] willen worden.

Voorbeelden van andere gemeenten

- Den Haag past regelgeving die belemmerend werkt voor duurzame initiatieven van burgers en bedrijven aan vanuit de lijn in het coalitieakkoord "Vertrouwen op Haagse Kracht"van.

5.5 Een regierol in de energietransitie

Rijksdienst voor ondernemend Nederland (RVO) geeft in meerdere energietransitie onderzoeken aan dat een actieve en initiërende rol van de gemeente (presterende overheid) een grote succesfactor is in het slagen van de transitie en het bereiken van doelen. Arnhemse samenwerkingspartners vragen om een duidelijke richting en keuzes van de gemeente, zodat ze op basis hiervan zelf kunnen gaan handelen. De afgelopen jaren heeft Arnhem vooral ingezet op ruimte geven voor ontwikkelingen die vanuit de samenleving ontstaan en van daaruit beleid bepalen. Dit is een meer samenwerkende en responsieve rol. De regierol vraagt om een verschuiving naar een meer presterende overheid. Zodat we duidelijkheid en richting geven vanuit onze eigen cirkel van invloed aan een uitvoerbare en betaalbare energietransitie. En, we tonen echt leiderschap met lef, doorzettingsvermogen, durven buiten de lijntjes te gaan, en inspireren anderen. Zodat we een echte koploper worden op het gebied van duurzaamheid.

De Raad voor de Leefomgeving en Infrastructuur (RLI) adviseert in haar rapport 'Opgaven voor duurzame ontwikkeling', uit juli 2016, dat goed doordacht transitiemanagement noodzakelijk is om de grote veranderingen van o.a. de energietransitie voor elkaar te krijgen. Dat betekent dat er commitment van politiek en bestuur en van de samenleving moet zijn voor de beoogde veranderingen, en dat er heldere lange termijn doelen moeten worden gesteld. De RLI pleit voor koersvastheid in tijden van verandering. NemiA 2020-2030 is onze koers voor de komende jaren en hiermee nemen wij de regie op de Arnhemse energietransitie.

[2] Het programma Wijk van de Toekomst richt zich op Gelderse wijken die vooroplopen in de energietransitie naar een duurzame aardgasvrije wijk.

6. Bepalende factoren

Naast de rol die wij innemen om de doelstellingen te behalen zijn er andere factoren die hier invloed op hebben. We beschrijven deze factoren en hoe we deze meenemen in dit programma.

6.1 Samenwerken en medeverantwoordelijkheid

Geen van de partijen kan de energietransitie afzonderlijk realiseren, ook wij niet. We moeten het samen doen. Met de Arnhemse en regionale partners, en met het Rijk, de Vereniging Nederlandse Gemeenten, de G40, de provincie Gelderland, de Waterschappen en partners binnen het Gelders Energieakkoord.

Het Arnhemse netwerk rondom New energy made in Arnhem bestaat inmiddels uit bijna 140 partners: overheden, bedrijven, maatschappelijke instellingen, onderwijs- en onderzoeksinstellingen en Arnhemmers. Via partnerschappen en wijkconvenanten willen we de medeverantwoordelijkheid en bijdrage van onze samenwerkingspartners in de energietransitie concretiseren. In de overeenkomsten staan afspraken over doelen, rollen en concrete bijdragen. Deze sluiten aan bij de rol van verschillende partijen in de processen en projecten van het actieprogramma van NemiA 2020-2030 (deel 2 van het totaal programma). De partnerschappen, convenanten en proces- en projectafspraken spelen in op het advies van de Rekenkamer bij de doorlichting van NemiA 2015-2020; om afspraken met partners en stakeholders minder vrijblijvend te maken zodat de maatschappelijke opgave echt aangepakt kan worden.

6.2 Draagvlak

De energietransitie vraagt om ingrijpende maatregelen als het aardgas vrij maken van woningen en andere gebouwen. Deze veranderingen raken de directe levenssfeer van mensen. Om dit gezamenlijk voor elkaar te krijgen is bij de inwoners van Arnhem acceptatie van de verandering nodig en de bereidwilligheid om mee te doen en de ontwikkelingen te steunen. Ook wel draagvlak genoemd. Inwoners moeten begrijpen waarom (de noodzaak) een verandering nodig is om de verandering te accepteren en actief bij te dragen. De effectiviteit van de verandering is afhankelijk van acceptatie van de kwaliteit van de oplossing. We hebben als Arnhem betaalbaarheid, betrouwbaarheid en zekerheid voorop staan. Wanneer we dit bij elke maatregel of activiteit voorop stellen krijgen we inwoners mee en kunnen we onze doelen realiseren.

We zien het als onze taak om bewoners, bedrijven en andere partijen te stimuleren om actie te ondernemen en actief deel te nemen aan de vormgeving van de activiteiten. Hiervoor moeten we momentum creëren. We gaan het gesprek aan op een gelijkwaardig niveau en bieden handelingsperspectief. We maken keuzes voor Arnhem, bieden duidelijkheid over wat er gaat gebeuren, geven advies voor concrete stappen, brengen partijen samen, geven samen vorm aan de uitvoering, realiseren samen, en we bieden mogelijkheden om alle Arnhemmers mee te laten doen in de energietransitie. Zodat iedereen stappen kan zetten.

Mensen zetten makkelijker stappen als het aansluit bij datgene dat op dat moment bij ze leeft. Veel Arnhemmers ervaren energie als een vaste last die maandelijks betaald moet worden, en die zelfs leidt tot energiearmoede. Door het energiebewustzijn en duurzaam gedrag te koppelen aan thema's die de mensen dagelijks bezighouden, zoals armoede, eenzaamheid en gezondheid, is de kans op verandering groter. Bij bedrijven kan het bijvoorbeeld gaan over uitbreiding of krimp waarbij we planologisch ruimte kunnen creëren, gunstige voorwaarden bieden en belemmeringen wegnemen of beperken.

6.3 Integrale aanpak

Het aansluiten bij actuele situaties zorgt voor meer draagvlak voor de nodige energietransitie maatregelen. Dit betekent dat meerdere onderwerpen uit de leefomgeving worden gecombineerd. Een integrale aanpak waarin opgaven in de wijk als parkeerproblematiek worden gecombineerd met duurzame mobiliteit activiteiten als deelauto's en verbeterde openbaar vervoer infrastructuur. Het

biedt kansen om tegelijkertijd te werken aan comfortabel wonen, onderhoud aan de riolering, wegen en straten, een groene en aantrekkelijke leefomgeving, werkgelegenheid, onderwijs in bijvoorbeeld nieuwe energietechnieken, en het aanpakken van energiearmoede. We koesteren initiatieven van wijkbewoners en ondernemers en koppelen deze met de energietransitie opgave. Waar wijken zich niet spontaan organiseren nemen we het voortouw om bewoners bij elkaar te brengen rondom thema's als energiearmoede, leefbaarheid en gezondheid. Waar het combineren van andere wijkopgaven een kans is wordt deze benut om een betaalbare en gedragen energietransitie te realiseren.

6.4 Flexibel programmeren

De energietransitie is complex vanwege de zichtbare en tastbare invloed op de leefomgeving van iedereen, de verschillende belangen van partijen die een rol spelen, en door de snelle technologische ontwikkeling van bestaande en nieuwe duurzame energie oplossingen. In deze onzekere en steeds veranderende omgeving is het belangrijk om flexibel te zijn in de richting die je uitzet. De uitdaging is om duidelijkheid te bieden voor de korte termijn, lange termijn ambities in het vizier te houden en tegelijkertijd flexibel in te kunnen spelen op actuele ontwikkelingen.

6.5 Nationaal beleid

In het kader van het Klimaatakkoord wordt op Rijksniveau beleid en instrumentarium ontwikkeld dat invloed heeft op lokaal niveau. Op dit moment wordt gesproken over CO_2-belasting voor grote bedrijven en industrie, een labelplicht, gebouwgebonden financiering, en het aanpassen van de warmtewet en gaswet. Het succes van dit beleid en instrumentarium en de snelheid waarmee dit ingevoerd gaat worden heeft grote invloed op het behalen van de lokale doelen.



7. Samenhang met andere beleidsvelden

Ook op andere beleidsterreinen dan de energietransitie wordt CO_2-uitstoot gereduceerd, energie bespaard, duurzame energie opgewekt en worden innovaties aangejaagd. Om de ambitieuze doelstelling op CO_2-reductie te halen hebben we alle inspanningen hard nodig, waarbij NemiA 2020-2030 zich focust op CO_2-reductie maatregelen voor de realisatie van de energietransitie. Daarnaast is het niet altijd mogelijk om een harde knip te leggen tussen de verschillende beleidsvelden omdat het een gezamenlijke inspanning is, en ze effect hebben op elkaar. Dit hoofdstuk geeft een opsomming weer van Arnhemse ontwikkelingen in beleidsvelden die een directe of indirecte verbinding hebben met de energietransitie en bijdragen aan de CO_2-reductie doelstelling.

7.1 Ruimte en milieu

- Prestatieafspraken met woningcorporaties over onder andere verduurzaming van de woonportefeuille als uitwerking van de Arnhemse woonprincipes 2025 (december 2015).
- Duurzame energie opwekking is een belangrijk onderwerp in de structuurvisie (2012) en de nog op te stellen omgevingsvisie.
- In de nota 'De Arnhemse binnenstad binnen bereik' (november 2017) en het programma Ruimte voor ontwikkeling, programmalijn 'Arnhem beter bereikbaar', zijn duurzame mobiliteit en duurzaam openbaar vervoer een belangrijk onderdeel.
- De Luchtagenda (januari 2019) geeft invulling aan het verlagen van stikstof en fijnstof in de stad, en heeft impact op de uitstoot van CO_2, met onder andere een Euro 3 milieuzone, het stimuleren van elektrisch (deel)vervoer en duurzame stadslogistiek.

7.2 Circulariteit

- De regio Arnhem-Nijmegen is beste circulaire regio van Nederland, 2018.
- Het regionale portefeuillehoudersoverleg (PFO) Economie heeft drie ambities bepaald waarvan circulaire economie er één van is. Vanuit PFO Duurzaamheid zetten we regionaal in op:
  - Zoveel mogelijk circulaire inkoop (eventueel gezamenlijk)
  - Bouw en Urban Mining
  - Bedrijfsafval
- Vanuit PFO Economie wordt ingezet op aanjagen en stimuleren van bedrijven om bedrijfsprocessen en producten circulair te maken. Onder andere door goede voorbeelden uit de regio te laten zien als voorbeeld voor anderen.
- Wij ondersteunen als gemeente Arnhem circulaire initiatieven als inkoper, bevoegd gezag (aanpak belemmerende regelgeving), financieel ondersteuner (investeringsagenda), promotor annex verbinder en beleidsmaker op het gebied van bedrijventerreinen en arbeidsmarkt.
- Circulaire werklocatie IPKW in Arnhem, en koplopers Stexfibers (hennepvezels verzachtende techniek voor high-end textiel in plaats van milieubelastend katoen), Elestor en Peeze (100% gecertificeerde klimaatneutrale Arabica koffie) werkt aan het sluiten van grondstof kringloop.
- Arnhem heeft in 2019 de Green deal circulaire Grond-, weg- en waterbouw ondertekend, en streeft naar zo veel mogelijk circulariteit in haar openbare werken.
- In het afvalbeleid afvalplan 2012-2020 'Van afval naar grondstof' en bij de aanbestedingen van afvalstromen worden hoge eisen gesteld aan circulariteit en het motto "geen afval maar grondstof".
- Arnhem participeert in een regionaal project met gemeente Nijmegen, Duiven, HAN en WUR rond afvalstoffen en grondstoffen op bedrijventerrein.

7.3 Economie

- Vanuit het programma 'Vitale Economie' werken we aan een sterk energiecluster in Arnhem en de regio. Dit doen we door aantrekkelijke kennis- en werklocaties te realiseren en energie-gerelateerde innovaties te stimuleren. Dit draagt positief bij aan Arnhem als goed vestigingsklimaat en nieuwe werkgelegenheid.
- Het evenementenbeleid wordt aangepast om evenementenorganisatoren te stimuleren om te verduurzamen, met focus op thema's energie, mobiliteit en afval.

7.4 Human Capital

- Een human capital agenda is in ontwikkeling.
- Hybride onderwijsvormen om technisch talent aan te trekken worden ontwikkeld.
- We stimuleren Innovaties die de energietransitie versnellen en het aantrekken en opleiden van technisch talent voor de energiesector.

7.5 Sociaal domein

- Het bestrijden van armoede krijgt veel aandacht, en er wordt samengewerkt in het bestrijden van energiearmoede. In het programma Doorbraak naar werk (juli 2019) wordt ingezet op inclusie, social return en werk maken van duurzaamheid.
- We zetten de huisvestingssubsidies, die we aan maatschappelijke instellingen verlenen, in als sturingsinstrument op duurzame doelstellingen.

7.6 Eigen organisatie

- We hebben de ambitie om met onze eigen organisatie energie en klimaatneutraal te worden. In het Klimaatplan is onze CO_2-footprint bepaald en zijn CO_2-reductie maatregelen in juli 2019 vastgesteld. Voorbeelden hiervan zijn het toepassen van zonnepanelen op onze gebouwen, het stimuleren van elektrisch vervoer en gebruik van openbaar vervoer, het gebruiken van ledlampen voor openbare verlichting en het energieneutraal maken van de gemeentewerf. De doelstelling is vastgesteld op 40% CO_2-reductie in 2023 ten opzichte van 2018.
- Eind 2019 willen we gecertificeerd zijn voor de CO_2-prestatieladder trede 3, het gebruikelijke instapniveau. Om de CO_2 uitstoot van onze eigen organisatie (gemeente Arnhem, Sportbedrijf Arnhem en Scalabor), bij te houden, is een CO_2 managementsysteem nodig, dat jaarlijks wordt getoetst op ambities, reductie en continue verbetering door een onafhankelijke en geaccrediteerde Certificerende Instelling.
- We hebben de ambitie om gecertificeerd te worden voor treden 4 en 5. Dan wordt bijvoorbeeld ook de CO_2-uitstoot van alle leveranciers waar we als gemeente inkopen meegenomen.

7.7 Gebiedsrealisatie en vastgoed

- Het stellen van voorwaarden aan duurzame gebiedsontwikkeling en het beschikbaar stellen van gemeentelijke gronden voor grootschalige opwek zijn belangrijke beïnvloedingsfactoren voor de verduurzaming van de stad.
- Voorwaarden bij gebiedsontwikkeling voor de reductie van CO_2 zijn nodig om een klimaat neutrale stad te worden. Bij bouwprojecten zijn de materialen door hun productiemethoden en transport verantwoordelijk voor ongeveer 20% van de CO_2-uitstoot in de bouw.

7.8 Verduurzaming voedselsysteem

- We zetten in op stadslandbouw met de Arnhemse visie Stadslandbouw (2017). Hiermee organiseren we korte ketens tussen producent en consument waardoor minder transport nodig is. Zowel van de producten naar de consument als van de reststromen omdat de betere afstemming tussen consument en producent minder voedselverspilling oplevert.

7.9 Klimaatadaptatie en groen

- In de structuurvisie 2012-2020 zijn de ambities voor het voorkomen en verminderen van hittestress opgenomen.
- Een aanpak klimaatadaptatie is in de maak, waarin wordt beschreven hoe we de nationale ambities voor klimaatadaptatie vertalen naar Arnhem en onze stad klimaatbestendiger maken, op het gebied van droogte, hitte, wateroverlast en waterveiligheid.
- Vergroenen van de stad: er wordt geïnvesteerd in de kwaliteit en de variatie van het groen in de stad. Voor het bevorderen van de biodiversiteit en de leefomgeving van dieren is het belangrijk om het groen in de stad meer met elkaar te verbinden.
- Het groen in onze stad vangt zowel CO_2 als de gevolgen van de klimaat-verandering (wateroverlast) op. Dit vergt de ontwikkeling van een integrale kijk op groen bij de totstandkoming van het omgevingsplan en de omgevingsvisie.

8. Monitoring

De voorgaande hoofdstukken hebben onze ambitie voor de komende 10 jaar en de rol die we hierin nemen beschreven. We weten met de doelstelling waar we heen willen en we weten waar we nu staan. Om onderweg te weten waar we staan, is monitoring van de voortgang noodzakelijk.

8.1 Het samenbrengen van acties en effecten

In het vorige hoofdstuk hebben we laten zien welke andere beleidsvelden invloed hebben op de CO_2-uitstoot van Arnhem. De monitoring van de totale CO_2-reductie in de stad vindt plaats binnen dit programma en laat zien welke resultaten over de diverse beleidsvelden worden bereikt. In de metingen is hierbij geen onderscheid tussen het beïnvloedbare deel van de CO_2-reductie en het deel dat toe te schrijven is aan autonome ontwikkelingen. Door de CO_2-reductie actief te monitoren en samen te voegen wordt sturing gegeven aan het behalen van de doelen, de uitvoering van actieprogramma en aan de acties in andere beleidsvelden.

8.2 Het belang van goede monitoring

Meten is weten. Zeker in een transitie waarin nog veel onduidelijk is helpt monitoring om de lange termijn koers vast te houden en te zien of we toewerken naar waar we heen willen. Ook het Rekenkamer onderzoek naar het programma New energy made in Arnhem 2015-2020 gaf dit aan. Daarnaast is goed monitoren van belang om samen te leren van de impact van projecten en processen die in gang worden gezet. Zowel op inhoud, bijvoorbeeld de hoeveelheid CO_2-reductie, als op het proces, hoe gaat de samenwerking. Het kunnen onderbouwen van de voortgang met cijfers draagt bij aan de acceptatie bij inwoners en bedrijven.

8.3 Beschikbare en benodigde gegevens

Om goed te kunnen monitoren hebben we gegevens nodig. Voor de monitoring van de voortgang van het actieprogramma gebruiken we de Klimaatmonitor als voornaamste bron. Daarnaast halen we aanvullende gegevens op bij partijen zoals netbeheerder Liander, warmteleverancier Nuon, woningcorporaties, en onze Arnhemse samenwerkingspartners. In het actieprogramma staan de indicatoren per actie benoemd waarop gemonitord wordt. Hier staat ook een tabel met de te monitoren indicatoren en welke brongegevens hiervoor nodig zijn. Tenzij anders vermeld worden deze gegevens minimaal 1 keer per jaar verzameld. Inhoudelijke data (waaronder die in de Klimaatmonitor) loopt over het algemeen 1 of 2 jaar achter op de actualiteit. Dit komt omdat de informatie vanuit veel partijen/bronnen aangeleverd wordt. Real time monitoren vraagt om een aanzienlijke hoeveelheid zelfstandig bijgehouden data. De vraag is dan vooral wat dit extra oplevert versus de kosten die hiermee gepaard gaan.

Niet alle acties in het actieprogramma zijn te kwantificeren en daarmee te monitoren. Wat is het effect van de acties om draagvlak en bewustzijn te vergroten en gedragsverandering teweeg te brengen? De acties in het actieprogramma die dit als primair doel hebben worden gemonitord via enquêtes, gesprekken of een focusgroep waarin kwantitatieve en kwalitatieve vragen worden gesteld aan de doelgroep.

8.4 Monitoring als evaluatie middel

Bij de uitvoering van het actieprogramma staan we ieder jaar stil bij het meten van de effecten van de betreffende actie. Als acties veel effect hebben zetten we daar extra op in. Als blijkt dat acties niet het gewenste effect hebben stoppen we ze of passen we ze aan. Op basis hiervan actualiseren we het actieprogramma elke twee jaar. Nieuwe energietransitie acties die in de tussentijd ontwikkeld zijn krijgen dan ook een plek.







Actieprogramma

New energy made in Arnhem

Programma 2020-2030

1. Inleiding

De koers is bepaald. We zetten de komende jaren vol in op de energietransitie om koploper te worden in duurzaamheid. We werken toe naar een toekomstbestendige stad waarin de economie draait op schone energiebronnen als zon, wind en duurzame warmte. Het programma NemiA 2020-2030 is onze houvast in het realiseren van onze energietransitie ambities, en het is een bouwsteen voor de omgevingsvisie.

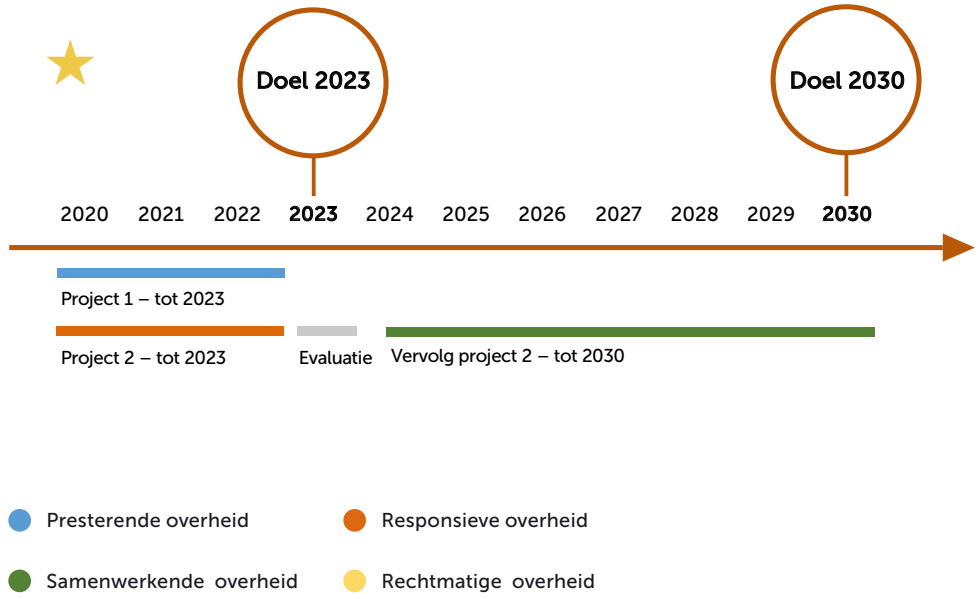
Op verschillende niveaus zijn klimaatambities gesteld: Parijs, het Nationaal Klimaatakkoord en het Gelders Energieakkoord. We hebben de klimaatambities vertaald in eigen doelstellingen voor dit programma:

1. In 2030 is de Arnhemse uitstoot van CO_2 61% lager ten opzichte van 2017 (gelijk aan GEA ambitie van 55% ten opzichte van 1990).
2. In 2023 is de Arnhemse uitstoot van CO_2 25% lager ten opzichte van 2017.

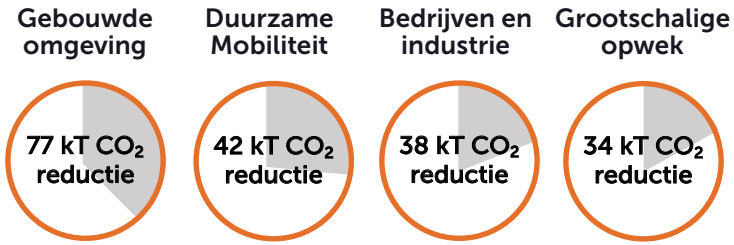
Koploper zijn betekent dat we activiteiten realiseren met een grotere impact dan andere gemeenten, of dat we nieuwe aanpakken, initiatieven of (sociale) innovaties ontwikkelen en toepassen. Een koploperpositie in de energietransitie past Arnhem. Nu al kiezen startups en multinationals, die dagelijks samenwerken, aan de ontwikkeling van nieuwe energiesystemen om dit vanuit Arnhem te doen. Wij staan bekend om onze wijkaanpak, een succesvoorbeeld van participatie in de praktijk. Als we energietransitieopgaven koppelen aan onze Arnhemse wijkaanpak, met Arnhemse innovaties, en laten zien dat dit werkt, zijn we een echte koploper. Duurzame mobiliteit is ook een koploperkans voor ons. We hebben relatief veel laadpunten en als één van de weinige gemeenten in Nederland een waterstoftankstation. Door in te zetten op volledig uitstootvrije (zero emissie)
deelmobiliteit, efficiënte stadslogistiek, en een groen taxibeleid worden we koploper. Hoe we dit gaan doen is uitgewerkt in dit actieprogramma.

Het Rijk geeft aan de hand van vijf sectortafels invulling aan het Nationale klimaatakkoord. Dit zijn: gebouwde omgeving, mobiliteit, industrie, elektriciteit en landbouw. Het actieprogramma is opgedeeld aan de hand van vier van deze thema's: Gebouwde omgeving, Mobiliteit, Bedrijven en Industrie, en Grootschalige opwek (elektriciteit). Het thema landbouw valt weg omdat deze sector minimaal aanwezig is in onze gemeente.

Elk thema is een hoofdstuk en bestaat uit een aantal acties waar we op inzetten om de CO_2-uitstoot in Arnhem terug te brengen, en om de energietransitie te realiseren. De thema's worden in de hoofdstukken eerst kort toegelicht waarna alle bijhorende acties worden beschreven in een eigen paragraaf. Voor elke actie is een overzicht gemaakt van de nodige activiteiten in de tijd, zoals het opstarten van processen en het vormgeven van projecten, de rol die wij hierin innemen en het doel van de actie. De acties die onze koploperpositie op duurzame mobiliteit en integrale wijkaanpak versterken zijn gemarkeerd met een ster.



Alle acties van een thema tellen op tot het aandeel CO_2-reductie dat dit thema heeft in de doelstelling van het programma waar wij als gemeente directe invloed op hebben. Dit is in totaal 191 kT CO_2-reductie in 2030. Het overige deel (381 kT) komt voort uit autonome ontwikkelingen, andere programma's en uit activiteiten die niet binnen onze eigen gemeentegrenzen passen (zie ook hoofdstuk 3). Samen leidt dit tot 61% CO_2-reductie in 2030 ten opzichte van 2017.



Het niveau van uitwerking van de thema's in het actieprogramma verschilt in concreetheid en in omvang. De thema's 'mobiliteit' en 'gebouwde omgeving' zijn het meest omvangrijk omdat we hier ook onze koploperspositie mee kunnen waarmaken.

Na de thema hoofdstukken staat in het hoofdstuk 'Acties op aanverwante thema's' acties benoemd op onderwerpen die positief bijdragen aan het halen van de doelstelling en voor alle energietransitie thema's gelden. Bijvoorbeeld 'het stimuleren van innovaties' en 'arbeidsmarkt vergroten'. Per thema zijn de benodigde middelen en fte's voor de periode tot en met 2022 aangegeven. In bijlage 1 is hiervan een overzichtstabel opgenomen.





Gebouwde omgeving

2. Gebouwde omgeving

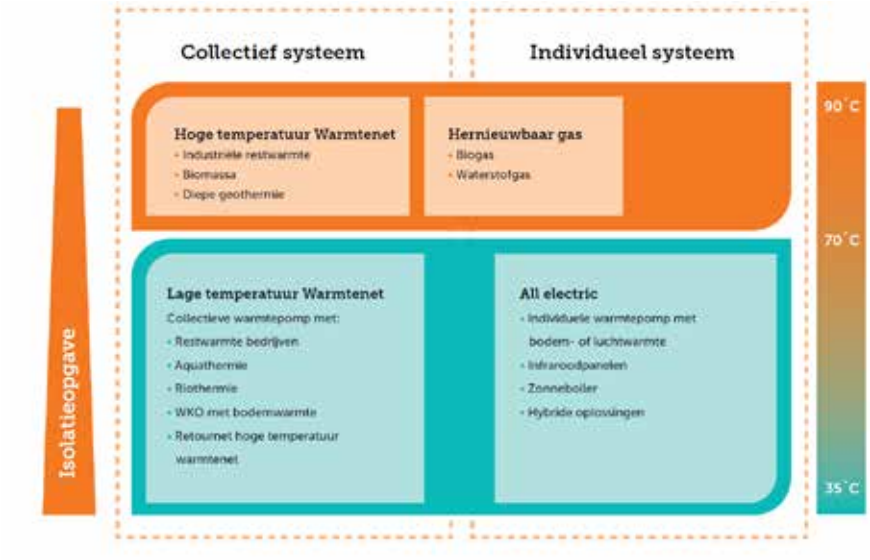
We zijn uiterlijk 2050 overgegaan van fossiele energie naar schone energie. Het afbouwen van het gebruik van aardgas voor de verwarming van woningen en gebouwen is hierin een belangrijk onderdeel. Dit is hét doel van 'De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie', die op 17 april 2019 is vastgesteld door de gemeenteraad. In dit hoofdstuk hebben we 'De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie' uitgewerkt in acties met concrete doelen met bijhorende activiteiten, impact en rollen. Het actieprogramma gebouwde omgeving voor NemiA 2020-2030 bestaat uit deze acties:

- Transitievisie warmte opstellen
- Wijkaanpak uitvoeren
- Toolbox met ondersteunend instrumentarium ontwikkelen
- Communicatie en bewustwording intensiveren
- Energiearmoede aanpakken
- Warmtebronnen en - infrastructuur voor Arnhem ontwikkelen
- Uitvoeren van warmteprojecten
- Ruimte bieden voor Arnhemse innovaties

Door een duidelijke doelstelling met acties op dit thema vast te stellen, van hieruit samen met gebiedspartners plannen te ontwikkelen en daarin aansluiting te zoeken met ontwikkelingen en opgaven in de wijken, leggen we de basis om de komende jaren flinke stappen te maken in de verduurzaming van de gebouwde omgeving in Arnhem.

De opgave

Arnhem heeft ruim 74.000 woningen en ruim 4.500 gebouwen van publieke bedrijven en instellingen. De acties in dit hoofdstuk richten zich op deze gebouwen, hier wordt naar verwezen als gebouwde omgeving. De gebouwen van commerciële bedrijven, instellingen en industrie vallen onder het thema 'bedrijven en industrie' (hoofdstuk 4). Het energiegebruik in de gebouwde omgeving is in totaal 4.756 TJ in 2017 en is goed voor bijna 36,5% (342 kT) van de totale CO_2-uitstoot van Arnhem. Ongeveer 75% van het energiegebruik is aardgasgebruik. Willen we minder CO_2 uitstoten, dan moeten we meer energie opwekken met bijvoorbeeld zonnepanelen en met alternatieve energie infrastructuren gaan verwarmen, douchen en koken. Het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving is een enorme opgave. 68.000 woningen in Arnhem gebruiken aardgas voor de verwarming van de woning. We moeten gebouwen isoleren en beter ventileren, koken op inductie, alternatieve energie-infrastructuur in de straat leggen of de bestaande infrastructuur aanpassen. Op basis van de huidige stand der techniek zijn er vier energiesystemen mogelijk die duurzame energie naar woningen en gebouwen kunnen brengen. Het gasnet (voor hernieuwbaar gas), een hoge temperatuur warmtenet, een lage temperatuur warmtenet en een elektrisch netwerk. De duurzame energie kan opgewekt worden uit veel verschillende bronnen. De systemen verschillen in of ze collectief of individueel kunnen worden toegepast en bij ieder systeem hoort ook een grotere of kleinere isolatieopgave.



Voor deze energiesystemen zullen nieuwe warmtebronnen gevonden moeten worden, zoals warmte uit afval- of oppervlaktewater. Bij de rioolwaterzuivering in Elderveld onderzoeken we hoe restwarmte uit het afvalwater van de zuivering ingezet kan worden. In Vredenburg/Kronenburg onderzoeken we in het project Smart Polder hoe warmte uit oppervlaktewater gecombineerd kan worden met warmte-koude opslag in de bodem. Onder hernieuwbaar gas vallen biogas (groen gas) en waterstofgas. Waterstof die met de huidige technieken en kosten wordt opgewekt, wordt vooral door industrie gebruikt en waar mogelijk door de transportsector. Dit wordt voornamelijk gedaan voor toepassingen waar geen andere duurzame alternatieven voorhanden zijn. Op dit moment zijn er nog geen concrete kansen om waterstof grootschalig toe te passen in de gebouwde omgeving, wel worden er eerste pilots uitgevoerd. Daarom delen we deze bron in dit programma (tot 2030) voor de gebouwde omgeving nog geen specifieke cijfers toe. We pakken wel alle kansen voor verdere ontwikkeling van groene waterstof in Arnhem en we houden de ontwikkelingen scherp in de gaten.

Waterstofontwikkelingen in Arnhem

In een intentieverklaring hebben 10 partijen zich in april 2019 verbonden aan het project Power to Power. Binnen dit project gaat ervaring opgedaan worden met het omzetten van overschotten van hernieuwbare elektriciteitsproductie in waterstof om dit tijdelijk op te kunnen slaan. Het uiteindelijk doel wat vastgelegd is in de intentieverklaring is 's werelds eerste volledig functionerende power to power plant op megawatt schaal; een op waterstof gedragen energieopslagsysteem op bedrijventerrein IPKW.

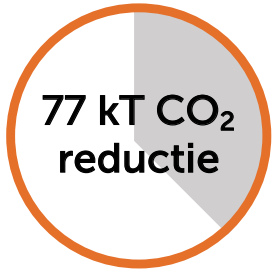
Waterstofontwikkelingen buiten Arnhem

Onderzoekers van de KU Leuven zijn erin geslaagd een speciaal zonnepaneel te ontwikkelen dat waterstofgas maakt uit het vocht in de lucht. Na 10 jaar ontwikkeling is het rendement van één paneel opgedreven tot 250 liter per dag, een wereldrecord volgens de onderzoekers. Twintig van deze zonnepanelen zouden een gezin een winter lang van stroom en warmte kunnen voorzien. (Bron: www.vrt.be)

De CO_2-uitstoot binnen de gebouwde omgeving ligt grotendeels binnen onze directe invloed. We hebben verschillende mogelijkheden om het nemen van energiebesparende maatregelen voor woningen en publieke gebouwen te stimuleren. Afdwingen kan (nog) niet. Wel zijn we net als andere gemeenten verplicht om uiterlijk in 2021 een transitievisie warmte op te stellen. Hierin wordt opgenomen wanneer en op welke manier wijken voor 2030 aardgasvrij worden. Het doel is om met de voorgestelde acties 77 kT CO_2-besparing te bereiken in 2030. Voor alle acties in de gebouwde omgeving is tot en met 2021 het volgende benodigd:

Benodigdheden	15 FTE	€7.500.000

Gebouwde omgeving



Externe ontwikkelingen zoals de object gebonden financiering waar op Rijksniveau over besloten wordt en technologische ontwikkelingen zoals nieuwe isolatietechnieken en warmtebronnen zullen bijdragen aan nog meer CO_2-reductie in Arnhem, maar deze liggen buiten onze invloedssfeer.

Wat doen we nu al?

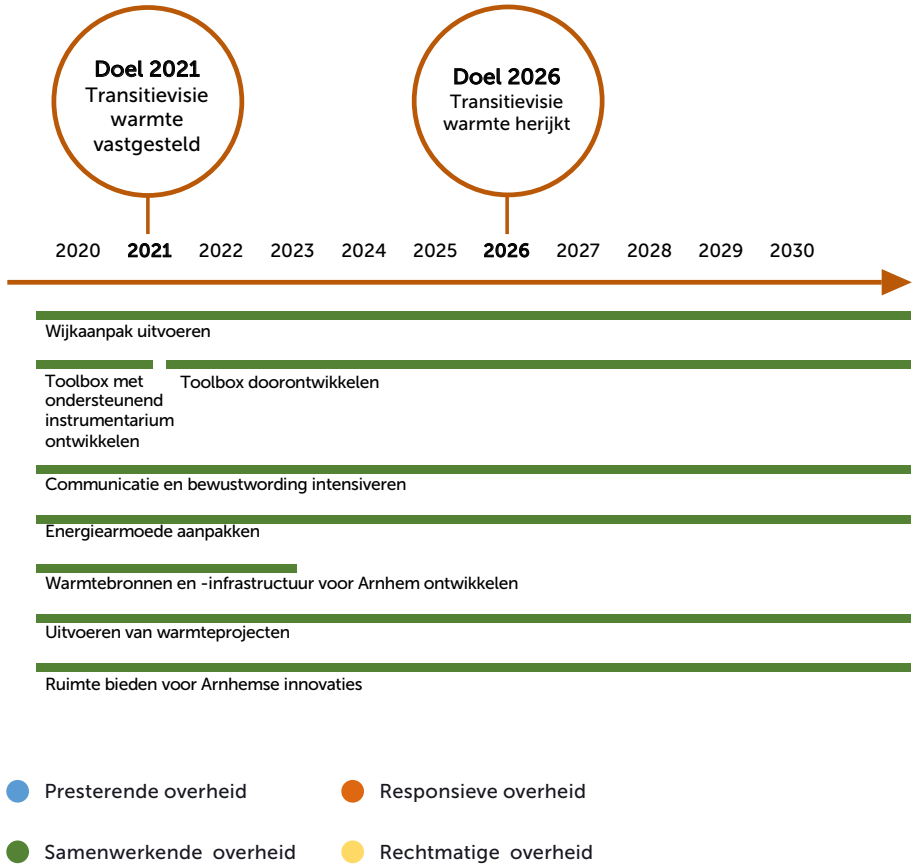
We nemen met 'De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie' de regie als gemeente door richting te geven aan de transitie in de gebouwde omgeving. We nemen hierin een presterende en samenwerkende rol: we hebben de leiding over de communicatiecampagne op energiebesparing Arnhem AAN, we gaan actief de wijken in om samen met bewoners en bedrijven op zoek te gaan naar manieren om energie te besparen en alternatieven voor aardgas te vinden, we ontwikkelen tools om bewonersinitiatieven verder te helpen zoals het AANjaagfonds en de Aanjagers en werken hierbij samen met onze stedelijke partners. Zo hebben we het initiatief genomen om samen met corporaties, waterschap en netbeheerder in de wijk Elderveld te onderzoeken wat de mogelijkheden zijn van gebruik van restwarmte van de rioolwaterzuivering voor de wijk. In de vier 'Wijken van de toekomst' binnen het programma van het Gelders Energie Akkoord loopt een soortgelijk onderzoek naar alternatieve warmteoplossingen. Dit zijn de wijken Spijkerkwartier, Alteveer Cranevelt, Heijenoord, Lombok en Hoogkamp. Het isoleren van woningen is hier al gestart. En in Kronenburg/Vredenburg werken we aan een energieconcept van warmte uit oppervlaktewater in combinatie met WKO. In de verduurzaming van de gebouwde omgeving maken we zoveel mogelijk gebruik van onze ervaring met de Arnhemse wijkaanpak. Dit betekent dat we bij de technische opgave van de energietransitie de sociale- en ruimtelijke opgaven van de wijk zoveel mogelijk meenemen. Een succesvol voorbeeld hiervan is Malburgen, waar de wijkaanpak heeft geleid tot duurzamere oud- en nieuwbouwwoningen, meer beleefbaar groen in de wijk en openbare ruimte als ontmoetingsruimte.

Gebouwen bieden ook mogelijkheden voor het opwekken van energie met bijvoorbeeld zonnepanelen op daken. Als gemeente hebben we een klein deel van deze gebouwen in eigen bezit. We zijn al bezig om deze gebouwen verder te verduurzamen. Zo hebben we ledverlichting toegepast en maatregelen genomen zoals vervanging door zuinige installaties en het inregelen en optimaliseren van deze installaties en HR++ glas. Dit is al bij veel panden van de gemeente toegepast. Er liggen daarnaast 5.000 zonnepanelen op gemeentelijke panden, 8 panden zijn aangesloten op het stadswarmtenet, 4 panden hebben een warmte-koude opslag (WKO) en 3 panden warmtepompen. Daarnaast worden er pilots uitgevoerd om nieuwe technieken en oplossingen te onderzoeken. Zo zijn er brandstofcellen aangebracht in twee panden. In zijn algemeenheid wordt er sowieso bij (reguliere) vervangingsinvesteringen van gemeentelijke panden gekeken of er binnen de bestaande budgetten duurzame varianten mogelijk zijn.
Vanaf medio 2019 is inzicht mogelijk in het energieverbruik per pand. Hierdoor is inzichtelijk wat het effect is van genomen maatregelen en of er afwijkend energieverbruik voorkomt, zodat hierop gemonitord en gestuurd kan worden.
De potentie voor energieopwekking die aanwezig is bij gebouwen van commerciële partijen en instellingen is uitgewerkt in hoofdstuk 4 van het actieprogramma onder het thema 'bedrijven en industrie'.

2.1 Transitievisie warmte opstellen

Een belangrijke afspraak die aan de sectortafel Gebouwde Omgeving van het landelijk Klimaatakkoord is gemaakt, is de verplichting voor gemeenten om uiterlijk eind 2021 een transitievisie warmte vastgesteld te hebben. Hierin komt te staan welke wijken als eerste aan bod komen om de transitie naar een alternatieve warmteoplossing te maken. Dit zijn de wijken waar de meeste kansen liggen op het technische vlak, slimme koppelingen gelegd kunnen worden met andere opgaven in de wijk en waar bewoners bereid zijn om aan de slag te gaan. Voor de wijken die vóór 2030 van het gas af gaan, moeten in 2021 ook de potentiële energiebronnen en -infrastructuren bekend zijn. Uiterlijk eind 2021 heeft elke gemeente een transitievisie warmte voor de gehele gemeente, die is vastgesteld door de gemeenteraad. Door de transitievisie eens in de 5 jaar te actualiseren kunnen voortgang, ervaringen en innovaties hierin worden verwerkt. Hiervoor is in 2019 een stadsbrede warmteverkenning uitgevoerd waarin de meest aannemelijke alternatieve warmteoplossingen en -bronnen per wijk in kaart zijn gebracht. Ook zijn de meest kansrijke gebieden geïnventariseerd en besproken.

Om te komen tot een gedegen transitievisie warmte zijn er verschillende acties nodig die voor eind 2021, maar ook in de periode daarna, uitgevoerd moeten worden. Deze acties zijn uitgebreid beschreven in dit hoofdstuk. De resultaten ervan vormen input voor de transitievisie warmte in 2021 en de herijking in 2026.



Zo doen we als onderdeel van het technisch-economisch spoor verder onderzoek naar potentiële bronnen en de warmte-infrastructuur (zie actie 2.6) en gaan we de wijken in om samen met bewoners en andere stakeholders te bekijken hoe energie bespaard kan worden en (voor sommige wijken) wat alternatieven zijn voor aardgas in de betreffende wijk. Elke wijk is anders en heeft een eigen benadering nodig, die aansluit bij de doelgroep (zie 2.2). Hiervoor ontwikkelen we een toolbox met instrumenten die op verschillende wijzen ingezet kunnen worden (zie actie 2.3 en 2.4). Eén van de uitgangspunten die de gemeente heeft gesteld in de Arnhemse aanpak wijkgerichte energietransitie is dat de energietransitie niet mag leiden tot (verdere) energiearmoede en schuldenproblematiek en dat de energietransitie bij voorkeur wordt ingezet als instrument tegen energiearmoede. Daarom zetten wij in op een aanpak tegen energiearmoede (zie actie 2.5) die onderdeel wordt van de transitievisie warmte.

De formele aanwijzing van de plannen en warmteoplossing per wijk vindt plaats in de transitievisie warmte. Dit weerhoudt de gemeente, stakeholders en vele wijkinitiatieven er niet van om nu al te starten waar kansen zich voor- doen (zie actie 2.7). Op deze manier kunnen al eerste ervaringen worden opgedaan die we meenemen bij het opstellen van de transitievisie warmte. Binnen deze projecten wordt actief ingezet om ruimte te maken voor (Arnhemse) innovaties (zie actie 2.8).

Doel is een door de gemeenteraad vastgestelde transitievisie warmte eind 2021 waarin staat met welke wijken wanneer gestart wordt met de warmtetransitie, met welke partijen we dit gaan doen en met welke warmteoplossing inclusief warmtebron (voor de wijken vóór 2030). Een herijking van de transitievisie warmte zal in 2026 plaatsvinden, waarin de eerste ervaringen, nieuwe inzichten en innovaties meegenomen worden.

Voor de acties op gebouwde omgeving zijn de kosten geraamd tot en met 2021. Er wordt een nieuwe inschatting van formatie en benodigde middelen opgenomen in de transitievisie warmte.

Monitoring

Indicator	Bron
Transitievise warmte vastgesteld	Gegevens gemeente



2.2 Wijkaanpak uitvoeren

Om in 2021 te kunnen besluiten welke wijken voor 2030 van het gas af gaan, gaan we in de periode 2019-2021 actief de wijken in, om samen met bewoners en bedrijven op zoek te gaan naar manieren om energie te besparen, in de wijk op te wekken en alternatieven voor aardgas te vinden. Gezien het feit dat de opgave maar ook het draagvlak en het zelforganiserend vermogen per wijk verschillen, vraagt dit om een aanpak per wijk. Deze aanpak wordt samen met bewoners en overige gebruikers gedaan en sluit aan bij andere ontwikkelingen in de wijk. Waar het zelforganiserend vermogen onvoldoende ontstaat, neemt de gemeente samen met stedelijke partners het voortouw.

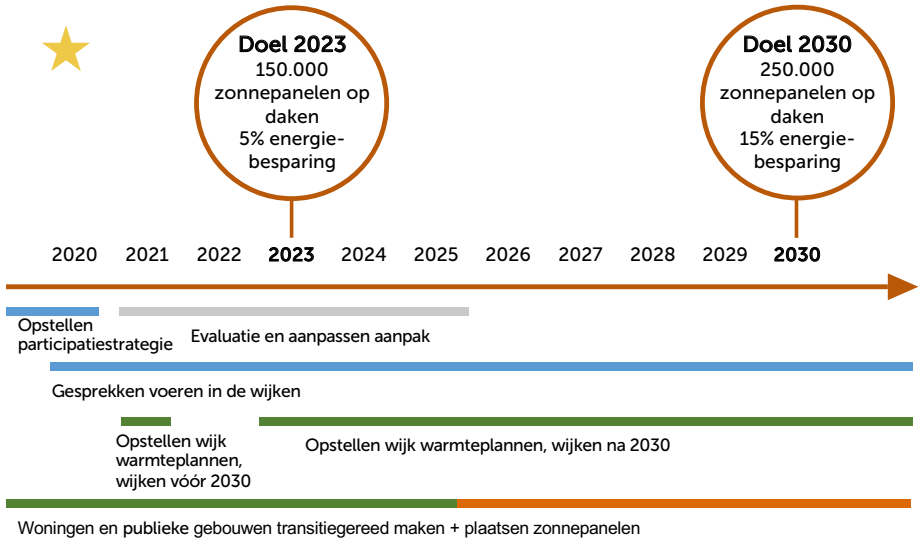
De eerste stap is het opstellen van een participatiestrategie. Hierin wordt uitgedacht hoe alle inwoners en bedrijven betrokken worden op een manier die onder andere aansluit bij de staat van de woningen, de bewoners, maar ook het aantal initiatieven dat er al is. Voor de wijken die voor 2030 van een duurzame warmteoplossing worden voorzien, stellen we een wijk warmteplan op waarin de aanpak hoe en wanneer de wijk over kan gaan op een duurzame warmteoplossing is beschreven.

Het doel van de wijkaanpak is om in gesprek te gaan met de bewoners van alle Arnhemse wijken over:

- Wat bewoners zelf kunnen doen aan energiebesparing, energie opwek en het transitiegereed maken van hun woning met kleine en grotere maatregelen (bewustwording en aanzetten tot handelen / no regret maatregelen).
- Een per wijk met bewoners en andere stakeholders op te stellen wijk warmteplan om op termijn aardgasvrij te worden. In de transitievisie warmte komen deze warmteplannen per wijk terug. Deze warmteplannen per wijk hoeven niet allemaal dezelfde inhoudsopgave te hebben. Plannen voor wijken die voor 2030 aan de beurt zijn, zullen gedetailleerder zijn dan plannen voor wijken die pas in 2045 aan de beurt zijn.

Naast de opgave om de gebouwde omgeving duurzaam te verwarmen, bieden de daken van de gebouwde omgeving kansen voor de opwek van elektriciteit met zonnepanelen op daken. Op dit moment ligt er circa 23.500 kWpiek aan zonnepanelen op Arnhemse daken van woningen en bedrijven (circa 73.000 zonnepanelen). Dit is ongeveer 2,7% van het huidige elektriciteitsgebruik in Arnhem. We nemen ‘zon op dak’ als onderdeel mee van de wijkaanpak om de contactmomenten met de inwoners optimaal te benutten. Naast het richten op daken van particuliere woningen ondersteunen we corporaties om (grote) zon projecten op de daken van hun bezit te realiseren.





Het resultaat van de wijkaanpak is dat alle bewoners zich bewust zijn van de opgave van de energietransitie en hieraan een bijdrage leveren op een manier die past bij de bewoners en de wijk waarin ze wonen. Om dit mogelijk te maken wordt een instrumentarium/toolbox ontwikkeld (zie acties 2.3 en 2.4). Het doel is uitgedrukt in energiebesparing, dit is de netto besparing inclusief de te verwachten toename van woningen en bijbehorende energievraag.

Monitoring

Indicator	Bron
Energiegebruik gebouwde omgeving	Klimaatmonitor
Aantal zonnepanelen op daken	Greenspread
Aantal aanvragen duurzaamheidslening	Gegevens gemeente
Aantal aanvragen subsidie energiebesparing eigen huis (SEEH)	Gegevens gemeente

Koppelingen

- Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie.
- Warmteverkenning.



2.3 Toolbox met ondersteunend instrumentarium ontwikkelen

Om de wijkgerichte energietransitie vorm te geven en te versnellen, zal er op landelijk, regionaal en stedelijk niveau ondersteunend beleid en instrumentarium worden doorontwikkeld. Op regionaal en stedelijk niveau heeft de gemeente directe invloed op de ontwikkeling hiervan. We ontwikkelen een toolbox waarin alle instrumenten om de energietransitie te versnellen zijn opgenomen. Deze instrumenten zijn gericht op verschillende doelgroepen: woningeigenaren, huurders en bedrijven, instellingen en verenigingen.

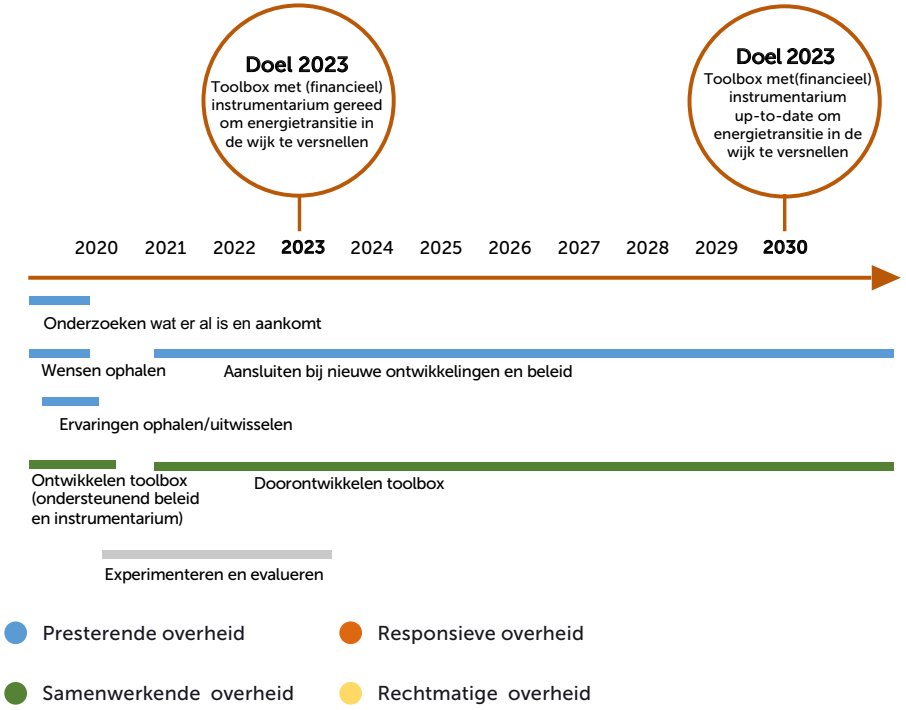
We maken eerst inzichtelijk wat er al is, vervolgens kijken we of er nog instrumenten missen en wat we kunnen toevoegen. Het is van belang hier helder over te communiceren zodat de eindgebruiker de instrumenten ook goed kan gebruiken. Dit brengen wij onder bij de doorontwikkelde campagne van Arnhem AAN (zie actie 2.4).

Belangrijk onderdeel hiervan is de ontwikkeling van financieringsinstrumentarium. De kosten van de energietransitie zijn aanzienlijk. Een deel van de aanpassingen vormen voor eigenaren rendabele investeringen: via lagere energiekosten kunnen ze deze investeringen terugverdienen. Dat betekent trouwens niet dat deze kosten voor iedereen financierbaar zijn.

Op alle overheidsniveaus zullen snel maatregelen genomen moeten worden om de transitie betaalbaar te houden. Denk aan maatregelen in de sfeer van subsidies, financieringsconstructies, belasting, energieprijzen en regelgeving. Deze maatregelen zijn van groot belang voor het welslagen van de energietransitie. Arnhem staat open voor verantwoorde experimenten met nieuwe financieringsconstructies.

Instrumenten zoals lage renteleningen moeten doorontwikkeld worden om voorfinanciering mogelijk te maken. Een ander deel van de investeringen voor de aanpassingen zal zich niet laten terugverdienen. De vraag is dus hoe te komen tot een rechtmatige verdeling van deze kosten, zodat in beginsel ieder huishouden en iedere gebouweigenaar in staat is om de voor de verduurzaming benodigde investeringen te dragen. De gemeente gaat verder met het ontwikkelen van en experimenteren met nieuwe financieringsconstructies, zoals de duurzaamheidslening. Daarbij wordt aangesloten bij landelijke experimenten zoals gebouwgebonden financiering en woonabonnementen

Van belang bij de betaalbaarheid is ook het moment van investeren. Het is belangrijk dat hierover bij de Arnhemmer duidelijkheid en voorzienbaarheid wordt gecreëerd en dit moment gekoppeld wordt aan natuurlijke momenten van investeringen zoals bij groot onderhoud en verhuizing.



Monitoring

Indicator	Bron
Goed gevulde toolbox met instrumenten voor verschillende doelgroepen	Gegevens gemeente

Koppelingen

- Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energiestransitie.

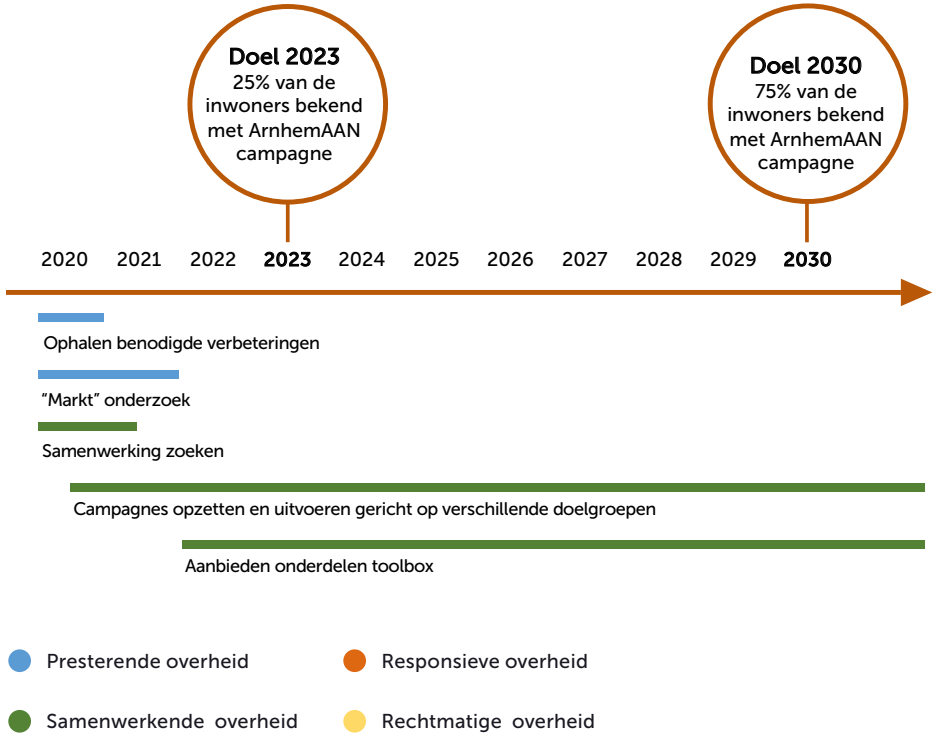
2.4 Communicatie en bewustwording intensiveren

In september 2017 zijn we de stadscampagne Arnhem AAN gestart. In de toenmalige maatschappelijke context was het nodig om vooral te werken aan bewustwording op het gebied van energiegebruik en duurzame opwek. Inmiddels is de situatie veranderd. Het duurzame energiethema heeft landelijk meer aandacht gekregen en qua bewustwording is er een flinke slag gemaakt. Lokaal heeft de campagne Arnhem AAN enige bekendheid verworven. Het is de 'vlag' waaronder we de energietransitie in de wijken vormgeven. De Arnhemse gemeenteraad heeft medio voorjaar 2019 "De Arnhemse aanpak wijkgerichte energietransitie" vastgesteld en daarin bepaald dat alle communicatie zal gaan verlopen via Arnhem AAN. Door deze ontwikkelingen verschuift de focus van Arnhem AAN van bewustwording naar gedragsverandering, gericht op energiebesparing.

Hierin zoeken wij samenwerking met partners in de stad zoals woningcorporaties, wijkinitiatieven en -collectieven en versterken en verbreden wij de Arnhem AAN campagne.

De onderdelen van de toolbox (zie actie 2.3) worden inzichtelijk aangeboden, met een heldere structuur van welke instrumenten voor welke doelgroep bedoeld zijn. Voorbeelden hiervan zijn het Aanjaagfonds voor buurtinitiatieven die verder geholpen willen worden en de duurzaamheidslening voor particuliere woningeigenaren.

Deze communicatie wordt voor alle inwoners van alle wijken in Arnhem ingezet. Binnen de wijkaanpak wordt een participatieaanpak ontwikkeld die aansluit bij de stadsbrede communicatie. Doel is om de campagne Arnhem AAN te specificeren voor de verschillende wijken en de campagne zelf te verbreden naar partnerschap van afzenders (gemeente, corporaties) en onze partners te committeren aan de campagne.



Monitoring

Indicator	Bron
Aantal inwoners bekend met Arnhem AAN campagne	Enquête
Scores op bewustwording in onderzoek onder inwoners (bijvoorbeeld Digipanel)	Digipanel onderzoek
Aantal aanvragen energieloket	Gegevens Energieloket
Aantal unieke bezoekers websites (Arnhem AAN, energieloket)	Gegevens webbeheerder

Koppelingen

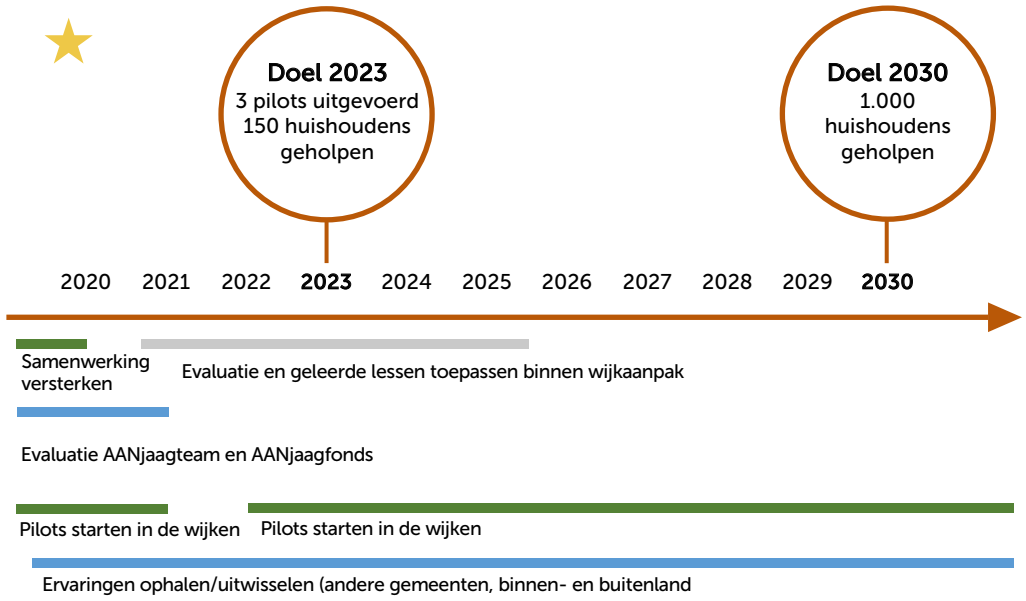
- Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie.

2.5 Energiearmoede aanpakken

Niet iedereen is in staat om zomaar mee te doen met de energietransitie. Zeker niet als er prangende kwesties bij mensen spelen rondom veiligheid, leefbaarheid, schulden of andere problemen in de privésfeer. De insteek is om voor alle wijken een zodanige betrokkenheid van de bewoners te realiseren dat de energietransitie op een eerlijke wijze kan worden gerealiseerd. Veel aanpassingen zijn nodig achter de voordeur. Dit dwingt tot nauwe aansluiting bij de dynamiek in de wijken. Daarbij is samenwerking met sociale wijkteams en teams leefomgeving essentieel. We evalueren het Aanjaagteam en het Aanjaagfonds en onderzoeken hoe deze hieraan kunnen bijdragen.

In een drietal wijken starten we een pilot energiearmoede. In deze wijken worden energiecoaches ingezet, die bewoners helpen op weg naar een lagere energierekening. De lessen die in deze pilots worden geleerd, nemen we mee in de wijkgerichte aanpak.
Dit betekent:

- Samen met professionele stakeholders het voortouw nemen in wijken die dat nodig hebben en waar kansen ontstaan.
- Samen met partners op wijkniveau acties uitvoeren, pilots starten en maat-regelen nemen in een aantal wijken rondom het tegengaan van toenemende energiearmoede.





Monitoring

Indicator	Bron
Aantal huishoudens geholpen	Gegevens gemeente voor de pilot Energiebank

Koppelingen

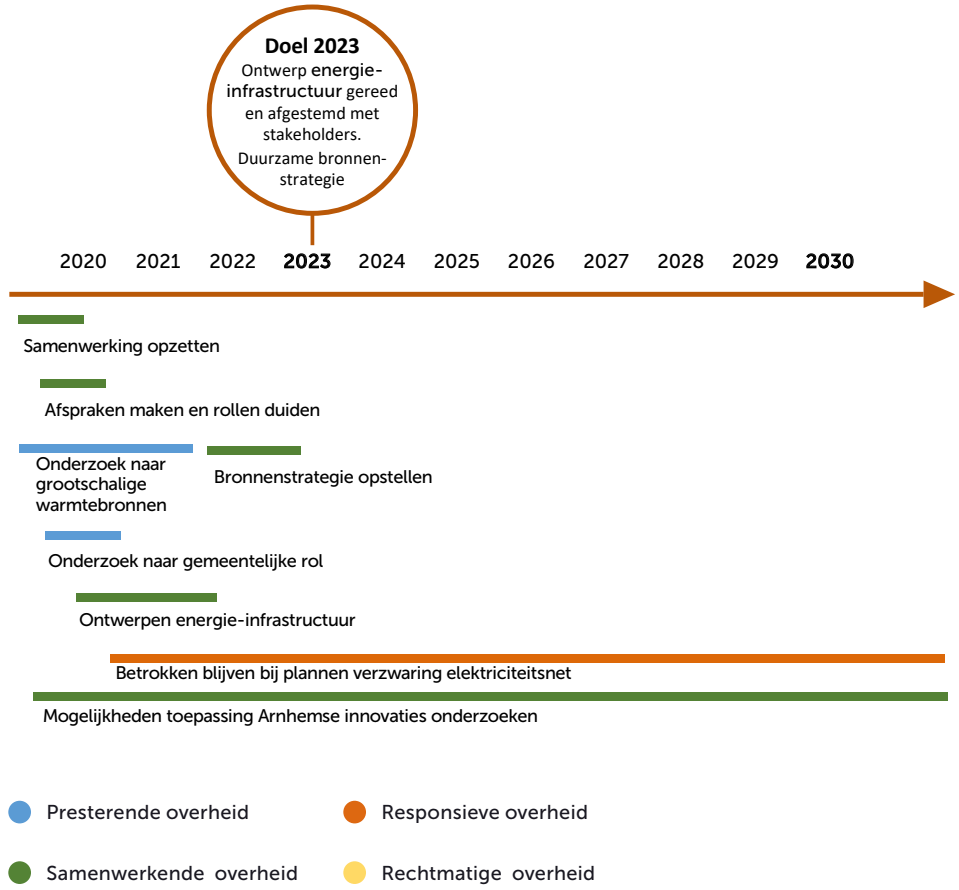
- Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie.

2.6 Duurzame warmtebronnen en -infrastructuur voor Arnhem ontwikkelen

Om de gesprekken met de inwoners goed te kunnen voeren en om als gemeenteraad wijken aan te kunnen wijzen die van het gas af gaan (transitievisie warmte), is het nodig om te weten welke infrastructuur en hernieuwbare energiebron(nen) in die wijken beschikbaar zijn als alternatief voor aardgas. Dit vergt nog verder onderzoek en vooral ook afstemming met de wijkbewoners en stakeholders. Op basis hiervan wordt een gewenste energie-infrastructuur ontworpen. Dit zal voor sommige delen van Arnhem een netwerk met duurzame warmte zijn en voor andere delen een verzwaard elektriciteitsnet.

Zonder duurzame warmtebronnen kunnen we de gebouwde omgeving niet verduurzamen. Daarom wordt onderzocht wat de potentie is van grootschalige duurzame warmtebronnen zoals diepe geothermie en aquathermie, die in meerdere wijken via grootschalige waternetten kunnen worden ingezet. Deze onderzoeken voeren we samen met de regio uit en dit is ook onderdeel van de RES, waar het gaat om het verdelingsvraagstuk van regionale bronnen. Naast grootschalige warmtebronnen wordt ook gezocht naar kleinschalige warmtebronnen die de warmtevraag van (een deel van) een wijk kunnen voorzien. Dit moet bij elkaar leiden tot een bronnenstrategie voor Arnhem waarbij zowel de lokale potentie is meegenomen als de afstemming is gezocht met betrekking tot regionale bronnen.

De overstap naar aardgasvrije warmteoplossingen heeft ook effect op het elektriciteitsnet. Door collectieve warmtepompen in een warmtenet of individuele warmtepompen voor woningen te gebruiken, neemt de elektriciteitsvraag toe. Aan de hand van de voorgestelde warmteoplossing uit de transitievisie warmte wordt door Liander het effect op het elektriciteitsnet berekend. Deze verzwaring kan uitgesteld of zelfs voorkomen worden wanneer gebruik wordt gemaakt van opslag in de vorm van elektriciteit, warmte of waterstof. Hier liggen kansen voor het toepassen van (Arnhemse) innovaties. Door als gemeente hierin nauw samen te werken, kunnen mogelijkheden voor deze innovaties in een vroeg stadium worden herkend en ondersteund. Als gemeente kunnen wij mogelijk een rol spelen in de aanleg, het onderhoud of het beheer van de warmte-infrastructuur. Wij gaan onderzoeken of deze rol gewenst is.



Monitoring

Indicator	Bron
Het ontwerp van de energie-infrastructuur	Gegevens gemeente
Bronnenstrategie	Gegevens gemeente

Koppelingen

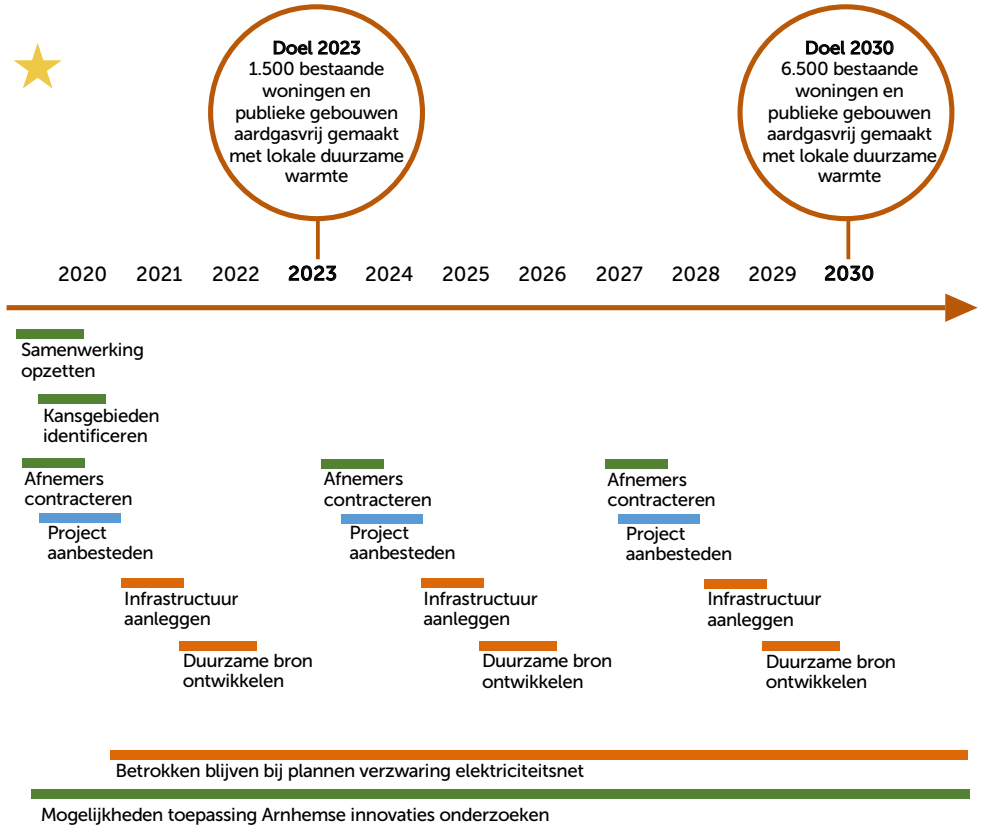
- Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie.

2.7 Uitvoeren van warmteprojecten

Naast het transitiegereed maken van de woningen en gebouwen in Arnhem zijn er in verschillende wijken kansen en initiatieven om de komende jaren, samen met bewoners, bedrijven en woningcorporaties, aan de slag te gaan met het ontwikkelen van een alternatieve warmtevoorziening. Door hier nu al mee te starten wordt waardevolle ervaring opgedaan die meegenomen kan worden in de verdere ontwikkeling van de toolbox en de wijkaanpak.

Een aantal projecten zijn al gestart zoals het Smart Polderproject in Vredenburg/Kronenburg. Deze worden de komende jaren uitgevoerd. Wij geven uitvoering aan de warmteplannen voor de wijken die zijn opgenomen in de transitievisie warmte en kijken actief naar gebieden waar zich kansen voordoen. We ondersteunen initiatieven door deze verder uit te laten werken en helpen bij het samenbrengen van partijen, de aanbesteding en (externe) financiering.

Indien uit onderzoek naar voren komt dat grootschalige duurzame bronnen haalbaar zijn, dan wordt de komende jaren een start gemaakt met de ontwikkeling hiervan. De ontwikkeling van een warmtebron zoals geothermie neemt al snel meer dan 10 jaar in beslag. Daarom is het niet de verwachting dat deze voor 2030 operationeel zal zijn. Voor de projecten waarbij woningen en gebouwen de komende jaren op een alternatieve manier gaan worden verwarmt, worden kleinschalige lokale duurzame bronnen ontwikkeld.



Monitoring

Indicator	Bron
Aantal woningen van het aardgas af	Gegevens gemeente

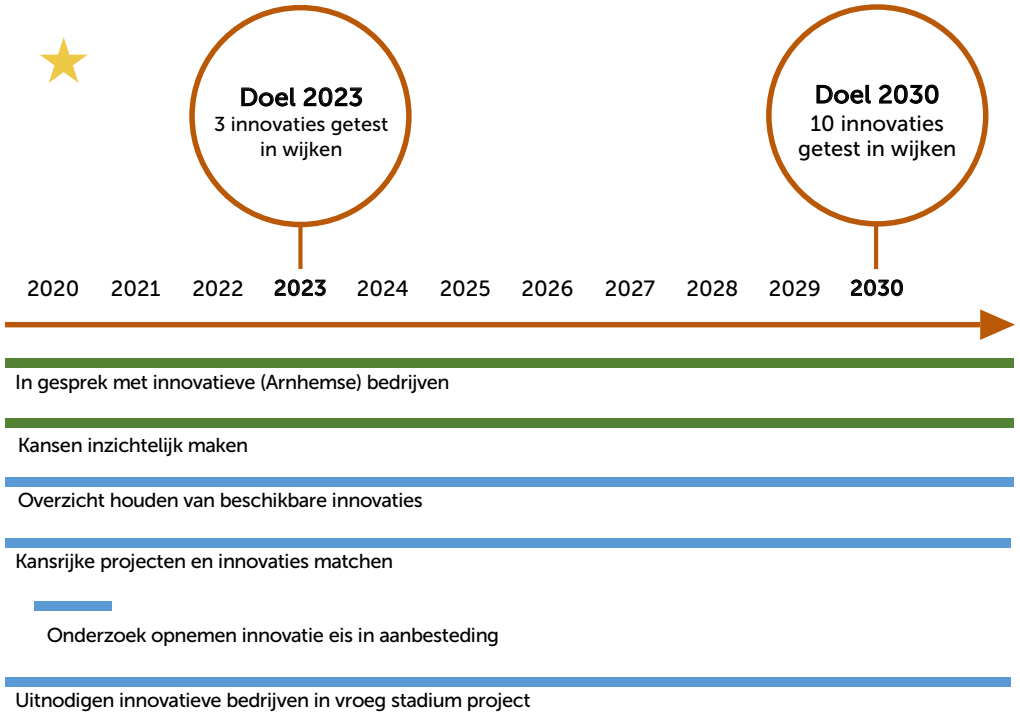
Koppelingen

- Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie.

2.8 Ruimte bieden voor Arnhemse innovaties

In de warmtetransitie zijn er ook kansen voor Arnhemse bedrijven om in de wijken innovaties mee te ontwikkelen en toe te passen. Waar wij in de komende jaren aan de slag gaan worden nadrukkelijk (Arnhemse) innovatieve bedrijven uitgenodigd om mee te denken en mee te doen. Daarnaast zoeken wij actief samenwerking met onderwijsinstellingen, innovatieve bedrijven en grote bedrijven die betrokken zijn bij warmteprojecten om te komen tot nieuwe oplossingen die de warmtetransitie kunnen versnellen. Hiermee worden kansen gecreëerd voor regio en stad en krijgen de Arnhemse economie en werkgelegenheid een impuls. Daarnaast onderzoeken we of we het toepassen van (Arnhemse) innovaties onderdeel willen maken van de aanbesteding van warmteprojecten.

In de wijken met waar bewoners open staan voor innovaties gaan we samen met wijkbewoners, ondernemers en andere stakeholders starten met pilots waarbij de Arnhemse innovaties in de praktijk worden getest. Hiervoor is het nodig dat we weten in welke wijken dit mogelijk is (onderdeel van de wijkaanpak) en welke innovaties er in Arnhem zijn die getest kunnen worden in de praktijk. Dit moet vervolgens bij elkaar worden gebracht.





Monitoring

Indicator	Bron
Aantal innovaties getest in wijken	Gegevens gemeente

Koppelingen

- Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie.



Duurzame mobiliteit

3. Duurzame mobiliteit

We kunnen en willen koploper worden op duurzame mobiliteit. Een belangrijk deel van het energieverbruik en de CO_2-uitstoot van Arnhem zit in de manier waarop we ons verplaatsen van, naar en binnen Arnhem. We werken aan een toekomst waarin deze mobiliteit op een duurzame manier georganiseerd is. Huidige vervoersmiddelen moeten verduurzamen en een verandering van het mobiliteitssysteem is nodig. Dit betekent dat auto's, scooters, bussen en vrachtwagens niet meer op fossiele brandstoffen rijden en het mobiliteitssysteem slim, schoon, veilig en aangenaam is. Het gaat om infrastructuur en materiële verandering, én om een verandering in gedrag.

Het actieprogramma mobiliteit voor NemiA 2020-2030 bestaat uit de acties:

- Werkgeversaanpak modal shift
- Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit
- Vergroten aandeel elektrische voertuigen
- Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek
- Taxi-beleid verduurzamen
- Zero emissie concessie doelgroepenvervoer
- Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente
- Zero emissie OV-concessie
- Stimulering waterstof mobiliteit

Deze acties worden in de volgende paragrafen beschreven.

We werken met partijen samen om de concrete doelstellingen van de acties te realiseren. Hiermee verduurzamen we het huidige energiegebruik, besparen we energie door ons minder te verplaatsen en op een efficiëntere manier.

De opgave

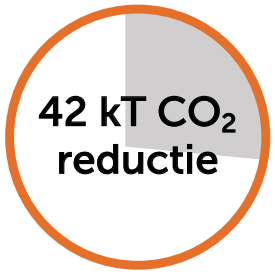
De manier waarop we ons verplaatsen heeft ook belangrijke consequenties voor de manier waarop we onze ruimte inrichten. 35% van onze gemeente bestaat uit bebouwde omgeving, wegen, stoep en spoor. Hiervan wordt 3% ingenomen door parkeervakken. Door duurzame mobiliteit mee te nemen in ruimtelijke ontwikkelingen kunnen we deze ruimte efficiënter en anders gaan besteden. Zo kan nagedacht worden over lagere parkeernormen in een wijk, waardoor er meer behoefte ontstaat voor deelauto-concepten en er meer ruimte is voor groen.



Alle mobiliteit in onze gemeente zorgt op dit moment voor circa 41% van de totale CO_2-uitstoot van Arnhem (386 kT). Het verduurzamen van mobiliteit speelt dus een belangrijke rol in de opgave om in 2030 61% CO_2-reductie te realiseren. Net als onze totale CO_2-reductie ambitie, is niet elk deel van de mobiliteitsopgave door ons als gemeente te beïnvloeden. De mate van invloed die wij hebben op de opgave om de mobiliteitssector te verduurzamen is onder te verdelen in drie categorieën:

- De uitstoot waar wij invloed op hebben is naar schatting 100 kT CO_2. Dit is bijna 30% van de uitstoot in de mobiliteitssector. Lopende programma's en nieuwe doelstellingen en acties dragen bij aan het verduurzamen van dit deel.
- Een deel van de uitstoot die wordt toegerekend aan Arnhem, waar wij als gemeente geen (in)directe invloed op hebben, is doorreizend verkeer over de snelweg, scheepvaart en railverkeer. Dit is naar schatting circa 200 kT.
- Door autonome ontwikkelingen (verduurzaming scheepvaart, transitie naar elektrisch vervoer buiten Arnhem etc.) is een reductie van circa 90 kT te verwachten (25% van de totale uitstoot van de mobiliteitssector).

Duurzame mobiliteit



Wanneer de inspanningen worden uitgevoerd en de doelstellingen voor 2030 worden gehaald verwachten wij een CO_2-reductie binnen de mobiliteitssector van 42 kT. Samen met andere stakeholders en bewoners kunnen we een groter bereik creëren. Dit kan bijvoorbeeld door te streven naar landelijke normen voor zero emissie vervoer, lobby voor verduurzaming van de scheepvaart etc.

Om met de verschillende acties deze reductie te behalen is tot en met 2022 het volgende benodigd:

Benodigdheden	2 FTE	€2.015.000

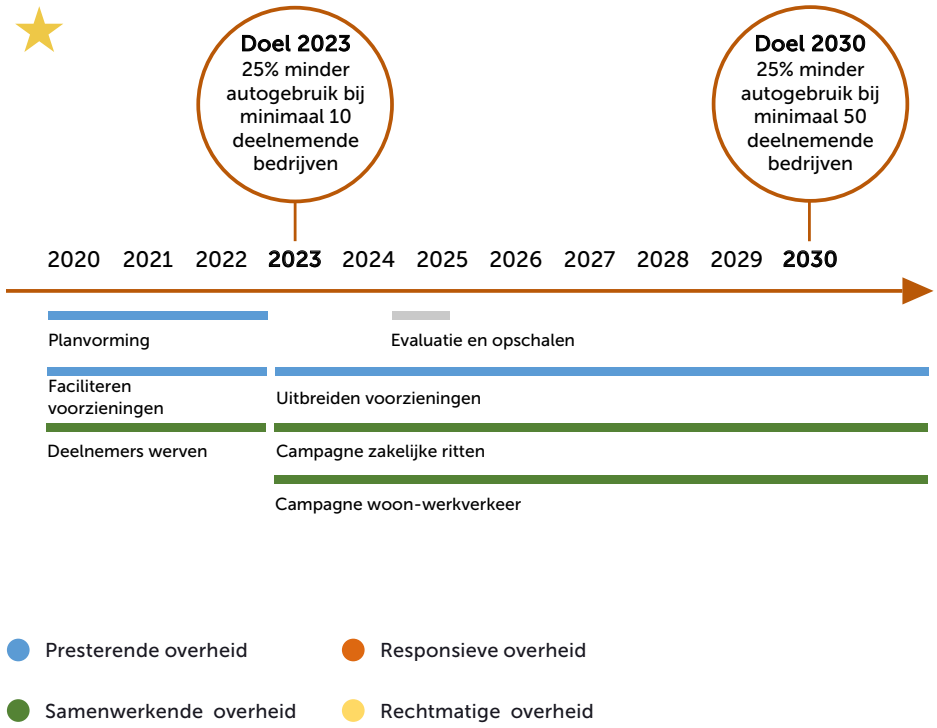
Wat doen we al?

Wij zetten proactief in op een versnelling van de verduurzaming van mobiliteit. De ambitieuze Luchtagenda van begin 2019 is hier een voorbeeld van. Hierin scherpen we de milieuzone voor diesel bestelvoertuigen aan, organiseren we schone walstroom voor schepen, en onderzoeken we de mogelijkheden en het effect van het omleiden van doorgaand verkeer rondom het centrum. Verder werken we vanuit de programmalijn 'Arnhem beter bereikbaar' van het programma Ruimte voor ontwikkeling aan inclusief, veilig en duurzaam vervoer. Hierbij houden we rekening met de ruimtelijke inpassing en kostenefficiëntie. Ook werken we aan een dekkend openbaar laadnetwerk voor elektrische voertuigen en zijn er plannen voor meer snellaad-locaties. Ook werken we aan het koppelen van laadvoorzieningen aan lokaal duurzaam opgewekte elektriciteit.

We hebben als Arnhem een unieke positie in Nederland op mobiliteitsgebied. Door de inzet van de elektrische Trolleybus is een groot deel van het openbaar vervoer schoon. Met de doorontwikkeling naar de Trolley 2.0 kunnen de bussen tot 12 km buiten het trolleynetwerk op elektriciteit rijden. Een ontwikkeling die we willen versterken is de inzet van waterstofmobiliteit. We hebben een sterk vertegenwoordigde Energie en Milieutechnologie sector in Arnhem waardoor kennis, expertise en de mogelijkheid om hier stappen in te zetten aanwezig is. We investeren met de Provincie Gelderland, en werken samen met kennisinstellingen en de markt om de waterstof ontwikkelingen in Arnhem uit te breiden. Ook werken we met de provincie Gelderland aan een zero-emissie busconcessie in 2023 waar de Trolley 2.0 een grote rol in krijgt.
Naast de transitie naar schonere mobiliteitstechnieken voeren we actief beleid om het autogebruik te verminderen en het gebruik van fiets en Ov te bevorderen (modal-shift). Zo werken we intensief samen met de provincie Gelderland binnen het HOV-Actieplan aan een netwerk van Hoogwaardig Openbaar Vervoer verbindingen om autogebruikers een goed alternatief te bieden.

3.1 Werkgeversaanpak modal shift

Bijna de helft van de uitstoot van onze mobiliteit komt van zakelijk- en woon-werkverkeer. Werkgevers hebben daarmee een belangrijke taak, aangezien ze invloed hebben op de mobiliteit van hun werknemers. Door als gemeente samen met werkgevers een aanpak te ontwikkelen waarmee werknemers van bedrijven met minimaal honderd medewerkers gestimuleerd worden om zakelijke ritten en woon-werkverkeer via slimme en schone alternatieven te organiseren wordt vervoer een stuk duurzamer. En door het gebruikt van OV en fietsen te belonen in plaats van autorijden wordt de 'modal shift' gestimuleerd.



We stimuleren het gebruik van de werkgevers aanpak vanuit een samenwerkende rol door campagne te voeren om gedragsverandering teweeg te brengen, een belangrijke factor voor succes. We geven samen met bedrijven vorm aan de middelen en faciliteiten om slim en schoon transport aantrekkelijk te maken. Denk aan fietsinfrastructuur, parkeervakken voor deelauto's en OV als volwaardig alternatief. Daarnaast nemen we regie door duurzaam mobiliteitsbeleid op te stellen, werknemers te stimuleren en te belonen, en te investeren in voorzieningen voor duurzaam vervoer.

Monitoring

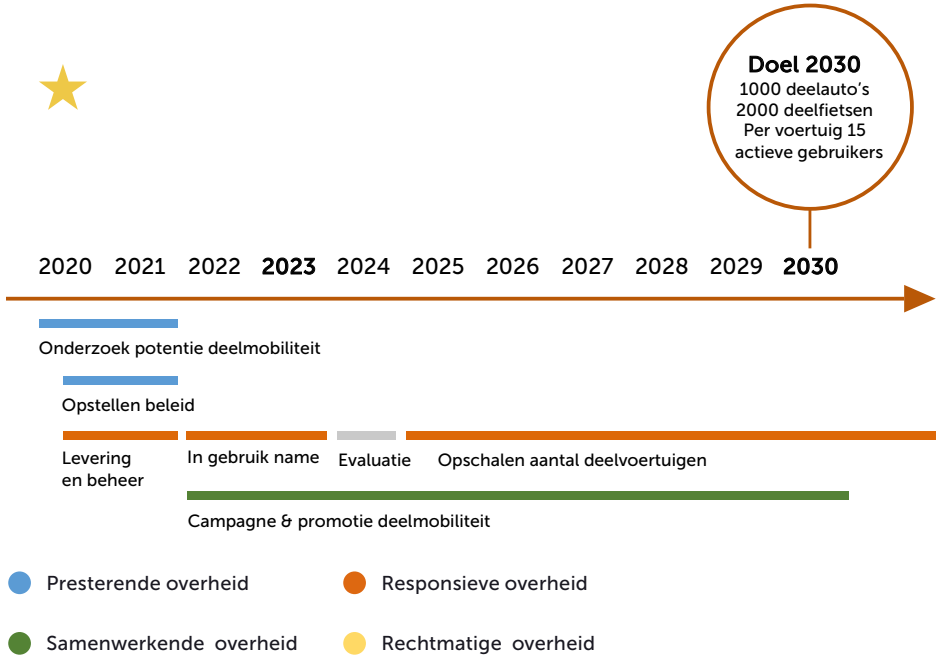
Indicator	Bron
Aantal deelnemende bedrijven	Overzicht gemeente
Aantal gereden auto kilometers, OV en fiets kilometers	Administratie van het bedrijf (nulmeting uitvoeren in startjaar)

Koppelingen

- Programmalijn 'Arnhem Beter Bereikbaar' van programma Ruimte voor ontwikkeling (gemeente Arnhem).
- Programma 'Slim & Schoon onderweg' (gemeenten regio Arnhem Nijmegen, provincie, Rijkswaterstaat, ministerie Infrastructuur en Waterstaat, bedrijfsleven en vervoerders).
- Arnhemse Luchtagenda (januari 2019).

3.2 Uitbreiden gebruik zero emissie deelmobiliteit

Inwoners en forenzen, naast het bestaande OV, een aanbod van andere soorten van mobiliteit nodig om hun eigen auto of zakelijke leaseauto te laten staan of zelfs in te ruilen. Dit is nodig om het aantal autokilometers in de stad te reduceren. Een toenemend, gespreid en gevarieerd aanbod van deelmobiliteit helpt gerichte doelgroepen om duurzame voertuigen en fietsen te delen. Op dit moment is hebben we geen beleid dat deelmobiliteitsaanbieders faciliteert en zelfs stimuleert in de uitrol hiervan. Normen voor deelmobiliteit in gebiedsontwikkelingen zijn nodig. Daarnaast moeten we ruimte beschikbaar stellen voor nieuwe deelvervoer-oplossingen, zoals deelscooters en Light Electric Vehicles (LEV's) (o.a. elektrische steps).



De impact van het inzetten van schone deelmobiliteit is groot (circa 5 kT CO_2-reductie). Dit komt omdat de hoeveelheid gemaakt kilometers wordt ingeperkt en de hoeveelheid vervuilende kilometers wordt teruggebracht. Deelmobiliteit biedt ook kansen voor ontwikkelingen in de openbare ruimte. Door deelmobiliteit te stimuleren is er minder ruimte nodig voor parkeren, ruimte die bijvoorbeeld gebruikt kan worden voor meer groen in de stad.

Deelmobiliteit in andere steden

Amsterdam heeft anno 2019 al 500+ deelauto's en wil in 2025 in de stad 2.500 deelauto's hebben rijden. Delft kende begin dit jaar 800+ deelfietsen met 10.000 geregistreerde gebruikers. Op topdagen worden >4 ritten per dag per fiets gereden. Bron: www.gelderlander.nl

We dagen de markt uit om deelmobiliteitconcepten in Arnhem te introduceren door normen voor deelmobiliteit op te stellen. Hierin beschrijven we hoe deelmobiliteit in de bestaande openbare ruimte en nieuwbouwontwikkelingen wordt meegenomen en gekoppeld wordt aan parkeerbeleid. Met de normen geven we richting en nemen we regie, en tegelijkertijd bieden we ruimte voor eigen initiatief waarin we een meer samenwerkende rol aannemen. Op deze manier versnellen we de ontwikkeling van deelvervoer in nieuw te bouwen wijken.

Monitoring

Indicator	Bron
Aantal elektrische deelauto's en deelfietsen	Gegevens aanbieder deelmobiltieit
Aantal actieve gebruikers deelmobiliteit	Gegevens aanbieder deelmobiliteit
Aantal gereden kilometers binnen Arnhem met deelmobiliteit	Gegevens aanbieder deelmobiliteit

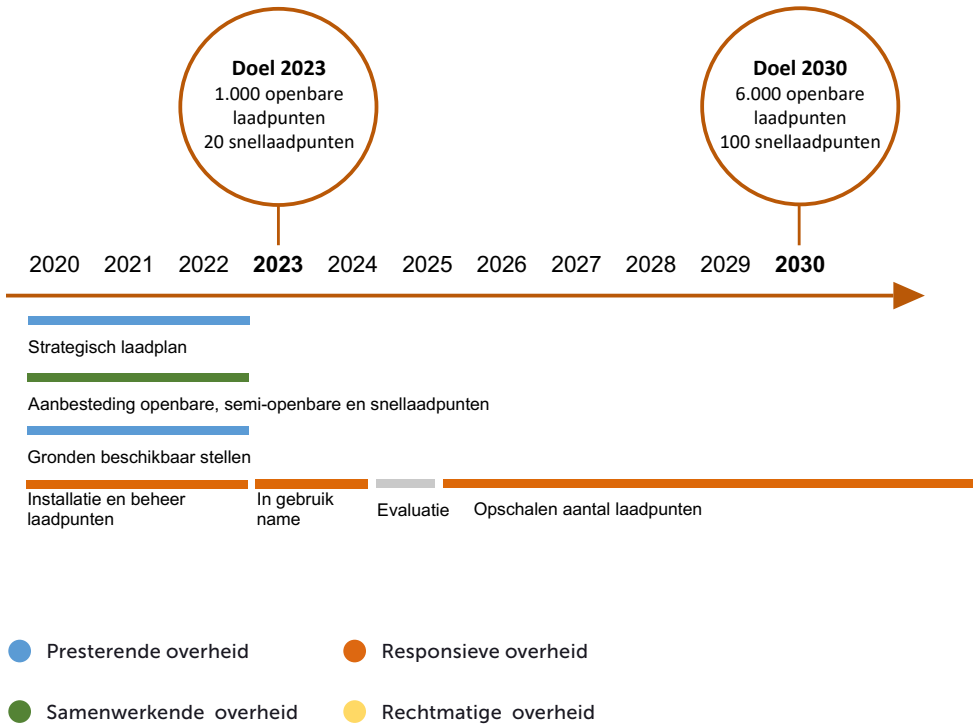
Koppelingen

- E-hubs pilot-programma (3 e-hubs met deelauto's en deelfietsen worden dit jaar nog aangelegd in Arnhem; start in 3e kwartaal 2019).

3.3 Vergroten aandeel elektrische voertuigen

Elektrisch vervoer kent een ongekende opmars en elektrische voertuigen nemen richting 2030 een steeds groter marktaandeel voor hun rekening op de Nederlandse wegen. Naar verwachting is in 2030 ca. 20% tot 30% van de Nederlandse personenauto's volledig elektrisch. Voor Arnhem zou dit een CO_2-reductie van maximaal 70 kT betekenen. Een groot deel hiervan is toe te kennen aan de autonome ontwikkeling, buiten de eigen invloed. De aanleg van voldoende laadinfrastructuur is randvoorwaardelijk om deze ontwikkeling mogelijk te maken en daarmee de reductie te behalen. Door als stad voorop te lopen in het aantal beschikbare laadpunten wordt de transitie naar elektrisch vervoer in Arnhem versneld en daarmee een groter aandeel elektrische voertuigen. De CO_2-reductie van de aanvullende inspanningen is naar schatting 20 kT. Om dit mogelijk te maken hebben we een beleidsplan laadinfrastructuur (strategisch laadplan) nodig[3]. We moeten ruimte beschikbaar stellen voor laadpalen en snelladers. De investering, ontwikkeling en exploitatie van het laadnetwerk is aan de markt. Waar de laadpalen nog niet rendabel zijn maar wel strategisch gezien geplaatst moeten worden nemen we regie door mee te investeren als presterende overheid.

In een 'strategisch laadplan' bepalen we hoeveel palen wanneer en waar geplaatst worden om de ontwikkeling van elektrische voertuigen te stimuleren. We nemen hierbij een rol als presterende overheid waar we opdrachtgever zijn van het uitvoeringsplan en er extra aandacht is voor lokale ondernemers. We organiseren publieke laadpunten en stimuleren semi-openbare laadpunten. Op dit moment hebben we circa 550 (semi) publieke laadpunten. Uit voor Arnhem gemaakte prognoses vanuit Over Morgen data-tooling, blijkt dat er 6.000 openbare laadpunten nodig zijn in 2030 waarvan ongeveer 100 snellaadpunten.



[3] Zie Nationale Agenda Laadinfrastructuur

Monitoring

Indicator	Bron
Aantal publieke laadpunten	Gegevens gemeente, Klimaatmonitor
Aantal publieke snelladers	Gegevens gemeente
Aantal semi-publieke laadpunten	Gegevens gemeente, Klimaatmonitor
Bezettingsgraad laadpalen	Gegevens laadpuntbeheerder
Vervoersbewegingen elektrische voertuigen binnen milieuzone.	Data op basis van kentekenregistratie bij binnentreden milieuzone
Percentage vervoersbewegingen elektrische voertuigen ten opzichte van totaal aantal vervoersbewegingen	Data op basis van kentekenregistratie bij binnentreden milieuzone

Koppelingen

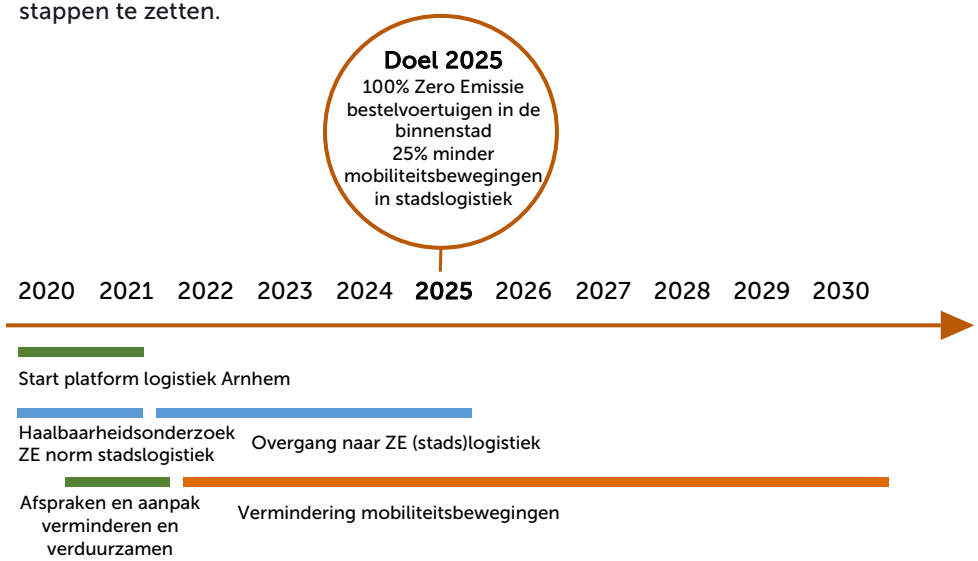
- Arnhemse Luchtagenda (januari 2019).
- Programmalijn 'Arnhem Beter Bereikbaar' van programma Ruimte voor ontwikkeling (gemeente Arnhem).
- Programma Vitale Economie: programmalijn Toekomstbestendig Vestigingsklimaat.
- Sustainable Urban Mobility Plans (SUMP).



3.4 Verduurzamen/verminderen mobiliteitsbewegingen stadslogistiek

We zien een druk op de leefomgeving en bereikbaarheid ontstaan met de toename van stadslogistieke distributie, busjes die bestellingen afleveren. De beschikbaarheid van schonere bestelbussen en vrachtvoertuigen neemt toe. Om onze stad leefbaar te houden zijn deze duurzame vervoersmiddelen nodig en moeten mobiliteitsbewegingen beperkt worden. Hiervoor is intensieve samenwerking (platform logistiek Arnhem) mét en tússen distributeurs/vervoerders (aanbodkant) en hun klandizie (vraagkant; Arnhemse ondernemers) nodig. We doen een haalbaarheidsonderzoek naar duurzame stadslogistiek in 2025 om vanuit de resultaten regie hierop te voeren als presterende overheid. Dit doen we onder andere door de vraag- en aanbodkant op het gebied van stadsdistributie samen te brengen. Een constante dialoog met de betrokken stakeholders is nodig omdat de belangen voor (kleine) ondernemers, inwoners en gemeente groot zijn.

We gaan verder op de maatregelen die we op dit gebied al in gang hebben gezet: de grenzen van de milieuzone voor stadslogistiek zullen bijvoorbeeld minimaal de grootte krijgen van de huidige milieuzone. Hiermee dwingen we distributeurs om stappen te zetten.



Monitoring

Indicator	Bron
Vervoersbewegingen binnen milieuzone en percentage vervoersbewegingen elektrische bestelvoertuigen ten opzichte van totaal bestelvoertuigen	Data op basis van kentekenregistratie bij binnentreden milieuzone
Vervoersbewegingen bestelvoertuigen binnenstad (milieuzone)	Data op basis van kentekenregistratie bij binnentreden milieuzone (nulmeting uitvoeren in startjaar)

Koppelingen

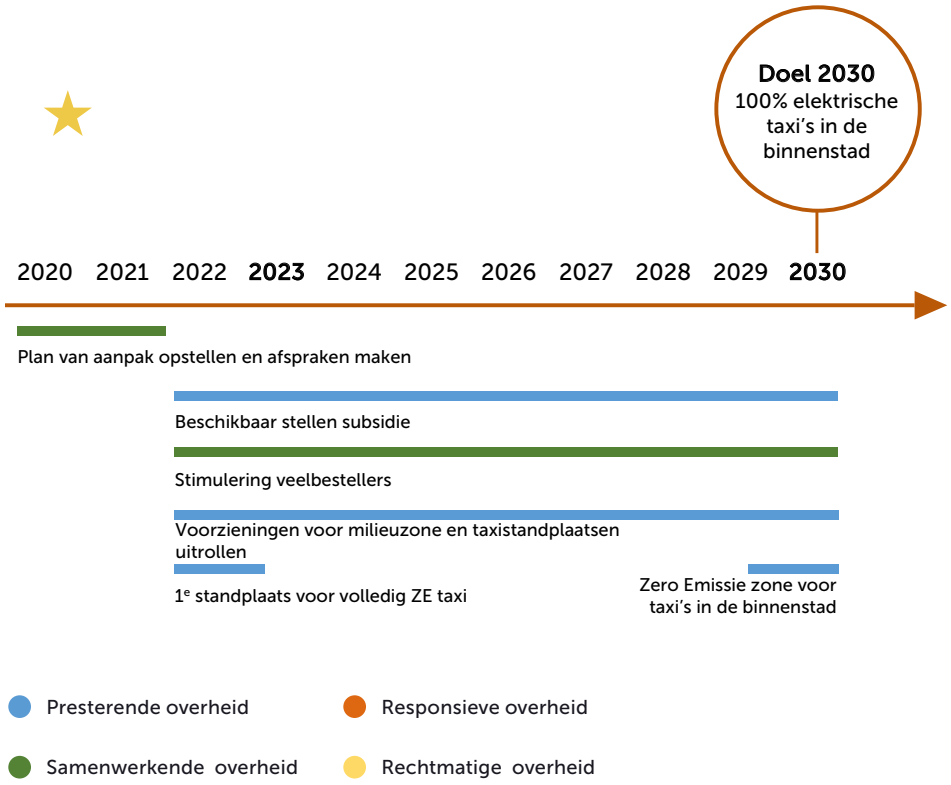
- Programmalijn ‘Arnhem Beter Bereikbaar’ van programma Ruimte voor ontwikkeling (gemeente Arnhem).
- Arnhemse Luchtagenda (januari 2019).
- Programma Vitale Economie; programmalijn toekomstbestendig vestigingsklimaat en aantrekkelijke stad.

Presterende overheid
Responsieve overheid
Samenwerkende overheid
Rechtmatige overheid

3.5 Taxibeleid verduurzamen

Taxi's rijden 35 keer meer kilometers dan een gemiddelde personenwagen in de stad. Door hun zichtbaarheid in het straatbeeld kunnen ze een voorbeeldfunctie vervullen. Als alle taxi's volledig elektrisch gaan rijden wordt CO_2-, fijnstof- en stikstofdioxide-uitstoot vermeden. We gaan in dialoog met de taxibranche, Stichting Kwaliteitstaxi Arnhem (SKTA) en haar chauffeurs, en stimuleren ze om de overstap te maken naar een zero emissie voertuig. Het vraagt om investeringen van de taxiondernemingen en -chauffeurs in nieuwe elektrische voertuigen. We onderzoeken de mogelijkheden voor subsidies op voertuigen om ze te stimuleren om de overstap te maken. Zo is de relatie met actie 3.9, stimuleren waterstofmobiliteit, al gelegd; taxichauffeurs kunnen ook gebruik maken van deze regeling. Ook bekijken we de mogelijkheden om mee te investeren in laadpalen als presterende overheid en het organiseren van snellaadpunten op strategische plekken. En we helpen met de marketing van "de groene taxi".

De gemeente gaat samen met de taxibranche, Stichting Kwaliteitstaxi Arnhem (SKA) en haar chauffeurs een plan van aanpak en afspraken maken met als doel 100% elektrische taxi's in de Arnhemse binnenstad.



Monitoring

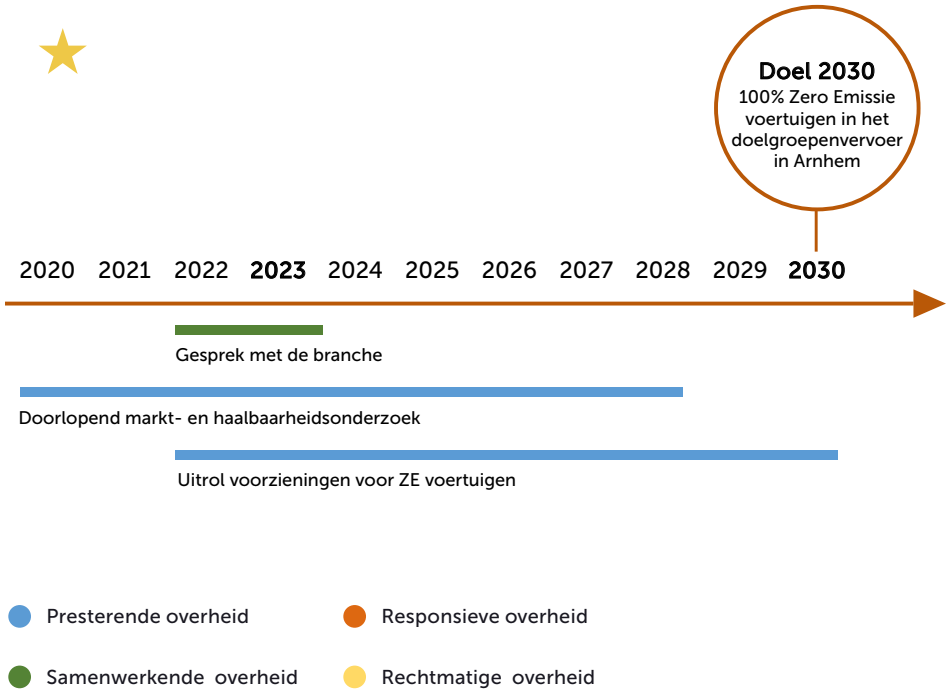
Indicator	Bron
Aantal elektrische taxi's aangesloten bij de SKTA	Gegevens SKA
Percentage elektrische taxi's van totaal aantal taxi's aangesloten bij de SKTA	Gegevens SKA
Aantal elektrische taxi's binnenstad (milieuzone)	Data op basis van kentekenregistratie bij binnentreden milieuzone

3.6 Zero emissie concessie doelgroepenvervoer

Net als taxi's, rijden voertuigen in het doelgroepenvervoer relatief veel kilometers in de stad. Doelgroepenvervoer bestaat uit personenwagens en (rolstoel)taxibussen voor Wmo-vervoer (Wet maatschappelijke ondersteuning) en leerlingenvervoer. Beiden zijn onderdeel van de doelstellingen voor 2023 en 2030.

Met onze milieuzone sturen we op verduurzaming van het doelgroepvervoer. We kunnen hier meer behalen doordat we voor het grootste deel van deze markt als gemeente zelf opdrachtgever zijn, al dan niet gezamenlijk met omliggende gemeenten in de Vervoersorganisatie Regio Arnhem-Nijmegen. Aangezien we hier zelf inkopende partij in zijn, is het opschalen van het aandeel elektrische voertuigen naar 100% elektrisch in 2030 als inkoopvoorwaarde te realiseren. Als mede-concessieverlener nemen we een sturende rol door de inkoopvoorwaarden voor voertuigen in dit type vervoer te bepalen. De beschikbaarheid van rolstoeltaxibussen is nog een aandachtspunt. Anders dan gewone, elektrische personenwagens zijn deze nog maar met een kleine actieradius (100-150 km) beschikbaar. We verwachten dat in 2030 rolstoeltaxibussen ruimschoots beschikbaar zijn.

Om te zorgen dat op elk moment de juiste inkoopeisen voor bepaalde type voertuigen worden gesteld, is een constante dialoog nodig tussen vervoerders, leveranciers van (rolstoel)taxibussen en onze inkooporganisatie. Van vervoerders wordt verwacht dat ze investeren in elektrische voertuigen en bijbehorende laadinfrastructuur.



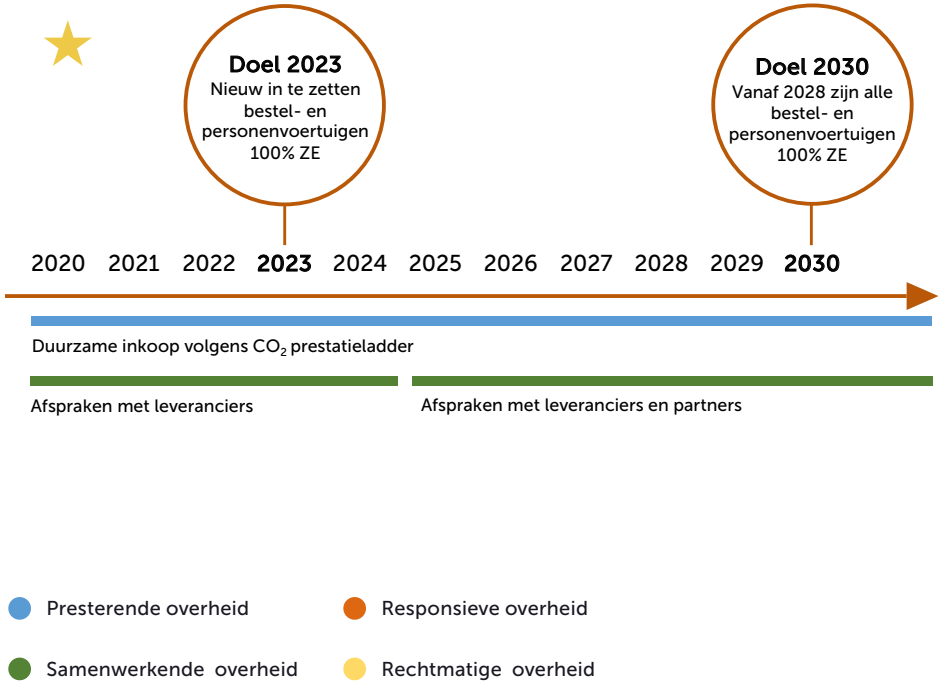
Monitoring

Indicator	Bron
Aantal elektrische taxi's binnen de concessie(s) doelgroepenvervoer	Gegevens concessiehouder
Percentage elektrische taxi's binnen de concessie(s) doelgroepenvervoer	Gegevens concessiehouder

3.7 Vergroten aandeel zero emissie voertuigen leveranciers gemeente

We zijn als gemeente zelf een relatief grote inkooporganisatie. Dit betekent dat we veel vervoersstromen veroorzaken. Door te zorgen dat deze zoveel mogelijk beperkt worden en duurzaam zijn geven we vorm aan onze voorbeeldfunctie. Hier ligt de kans om eerder dan de markt volledig elektrisch vervoer in te kopen bij onze leveranciers. Dit kan in het begin tot hogere inkoopprijzen leiden. De verwachting is dat vanaf 2023 elektrische equivalenten van personen- en bestelvoertuigen goedkoper zijn in aanschaf dan het diesel/benzine alternatief. Richting 2030 is deze keuze, naast CO_2-uitstoot besparend en het positieve voorbeeldgedrag dat het oplevert, in toenemende mate kostenbesparend.

De nieuw in te zetten bestel- en personenvoertuigen zijn vanaf 2023 volledig elektrisch. Voertuigen mogen niet ouder zijn dan 5 jaar, waardoor in 2028 (twee jaar eerder dan voor de rest van Arnhem) alle bestelauto's, die voor ons rijden als opdrachtgever, elektrisch zijn. Dit geldt voor alle voertuigen waaraan in aanbestedingen eisen kunnen worden gesteld. Zo nemen we de regie op dit onderwerp als presterende overheid. We verduurzamen ons inkoopproces door de CO_2-prestatieladder te gebruiken en verwachten van vervoerders dat ze investeren in de nieuwe, duurzame voertuigen. Vanuit de voorbeeldfunctie die de gemeente heeft, geldt dit ook voor het eigen wagenpark.



Monitoring

Indicator	Bron
Aantal zero emissie personen en bestelauto's leveranciers	Gegevens leveranciers
Aantal conventionele personen en bestelauto's leveranciers	Gegevens leveranciers

Koppelingen

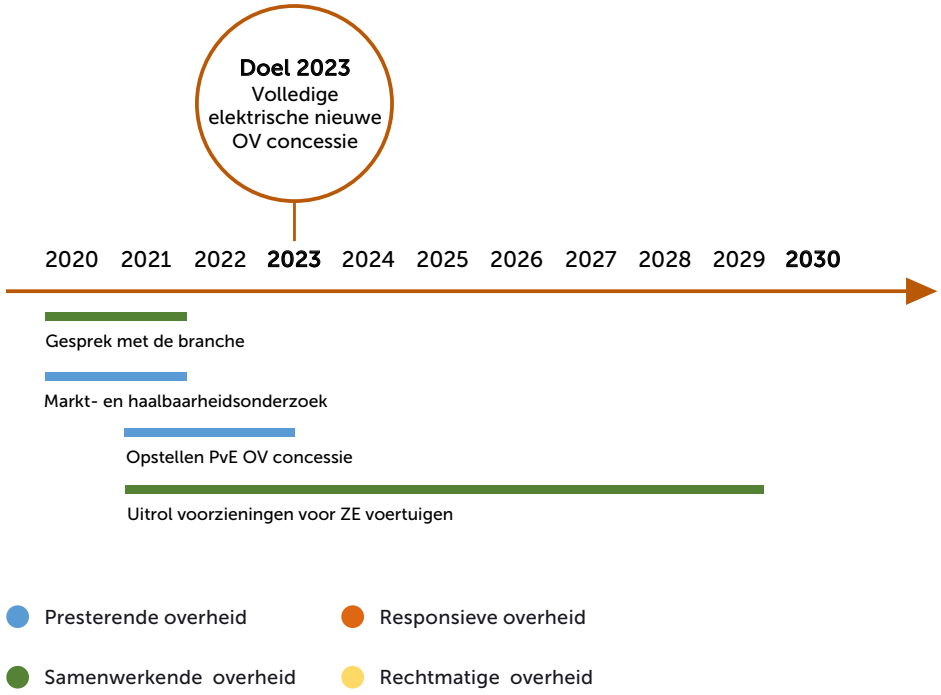
- Klimaatplan gemeente Arnhem (met CO_2-prestatieladder)

3.8 Zero emissie openbaar vervoer concessie

Onze huidige openbaar vervoer concessie Arnhem-Nijmegen kent een contractduur tot 2023. In de komende jaren maken we het programma van eisen voor de nieuwe concessie ná 2023. Duurzaamheid is hierin een belangrijke inkoopvoorwaarde. Een groot deel van de bussen rijdt nu op groen gas rijdt. In 2023 wordt elektrisch de standaard. Dit komt uit het Bestuursakkoord ZE (zero emissie) busvervoer (2016). Hierin is de verplichting opgenomen om vanaf 2025 alleen nieuwe zero emissie bussen te laten rijden.

Vanuit een rol van samenwerkende overheid brengen we de dialoog op gang tussen de vraag- en aanbodkant. Samen bepalen we een goede set aan inkoopvoorwaarden die realistisch en betaalbaar is. De provincie heeft de regie als concessieverlener en wij zijn als gemeente een onderdeel van de inkooporganisatie Stadsregio Arnhem-Nijmegen.

Een volledig elektrische OV-concessie zal waarschijnlijk kostenverhogend zijn, maar ook significante duurzame impact hebben op de stad (6 kT CO_2-reductie[4]). Vervoerders investeren in voertuigen die op korte termijn nog duurder zijn dan het diesel/benzine alternatief. Positief is dat de aanleg en bekostiging van de laadinfrastructuur wordt losgekoppeld van de concessie. De laadinfrastructuur hoeft niet door de nieuwe vervoerder te worden betaald, maar zal voor 90% bekostigd worden door de provincie Gelderland. Dit maakt de haalbaarheid groter en houdt het openbaar vervoer betaalbaar.



Monitoring

Indicator	Bron
Aantal zero emissie bussen binnen OV-concessie	Gegevens concessiehouder
Percentage zero emissie bussen binnen OV-concessie	Gegevens concessiehouder

Koppelingen

- Programmalijn ‘Arnhem Beter Bereikbaar’ van programma Ruimte voor ontwikkeling (gemeente Arnhem).
- Bestuursakkoord ZE Busvervoer - 2016, 14 vervoersautoriteiten (waaronder provincie Gelderland) en het Rijk.

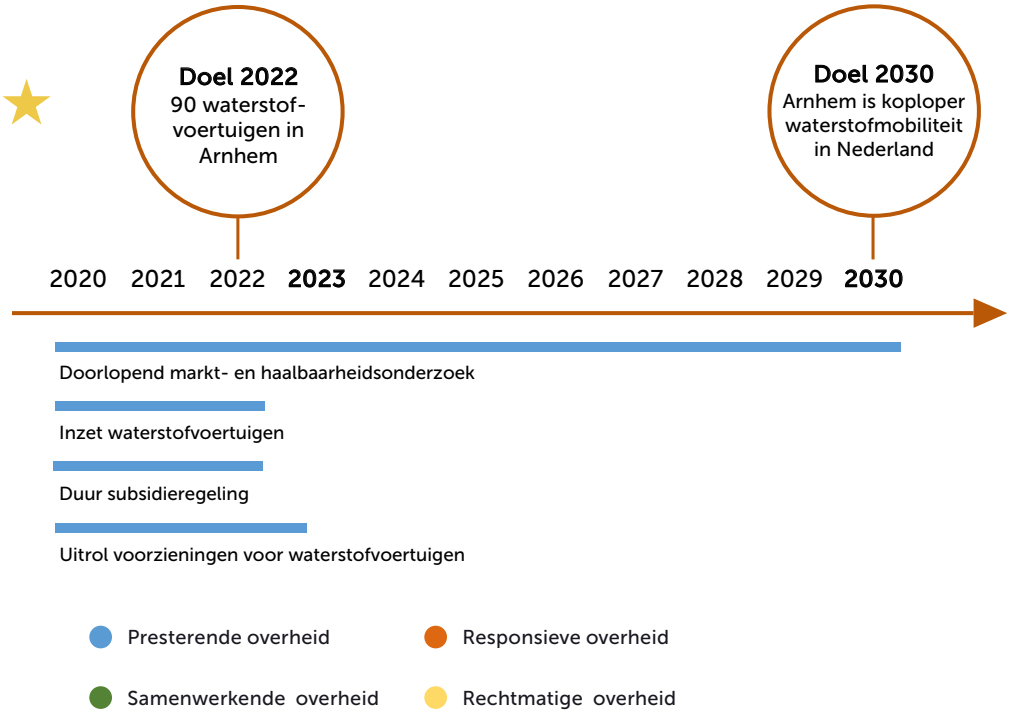
[4] Op basis van uitstoot huidige bussen binnen de bebouwde kom

3.9 Stimulering waterstof mobiliteit

Het is op dit moment onduidelijk hoe de rol van waterstof gaat zijn in de mobiliteitssector. Qua ontwikkelingen loopt de markt voor waterstofmobiliteit achter op die van batterijen voor elektrische voertuigen. Op dit moment wordt hard gewerkt aan het doorbreken van het kip-ei probleem (eerst waterstoftankstations of waterstofvoertuigen). We willen graag koploper worden op het gebied van waterstofmobiliteit. Zo hebben we een aanbesteding gegund om uiterlijk in 2022 90 waterstofvoertuigen te laten rijden in een straal van 30 km rond Arnhem. Deze voertuigen gaan tanken bij het waterstoftankstation van PitPoint aan de Westervoortsedijk. We hebben samen met de provincie Gelderland in het H2Nodes programma geinvesteerd van waaruit het nieuwe waterstoftankstation wordt gerealiseerd.

De inzet van 80 waterstofvoertuigen biedt ons en de samenwerkingspartners (H2Nodes[5] partners, kennis- en onderwijsinstellingen en marktpartijen) kennis en ervaring voor de verdere marktonwikkeling van waterstofmobiliteit. We ontwikkelen een visie en strategie voor groene waterstof in 2030, met daarbinnen de toepassing van waterstof voor mobiliteit. Doel is om als stad in 2030, ook op het vlak van waterstofmobiliteit, koploper te zijn in Nederland.

Deze actie heeft slechts een kleine impact op de CO_2-reductie in Arnhem door de beperkte schaal en het gebruik van waterstof dat uit aardgas wordt gemaakt. De reductie over de levensduur van een auto is circa 20% tot 30% CO_2-reductie ten opzicht van een vergelijkbare benzine auto.



Monitoring

Indicator	Bron
Aantal waterstoftankstations in Arnhem en Nederland	Data RWS, Klimaatmonitor, PitPoint
Kilogram getankte waterstof bij Arnhemse waterstofstations	Data PitPoint

Koppelingen

- H2Nodes programma met onder andere de provincie Gelderland en PitPoint.
- Programma Vitale economie; programmalijn sterker energiecluster.

[5] Met het Europese programma H2Nodes wordt het gebruik van waterstof gestimuleerd. We werken binnen dit project samen met lokale en internationale partners aan schonere lucht.



Bedrijven en industrie

4. Bedrijven en industrie

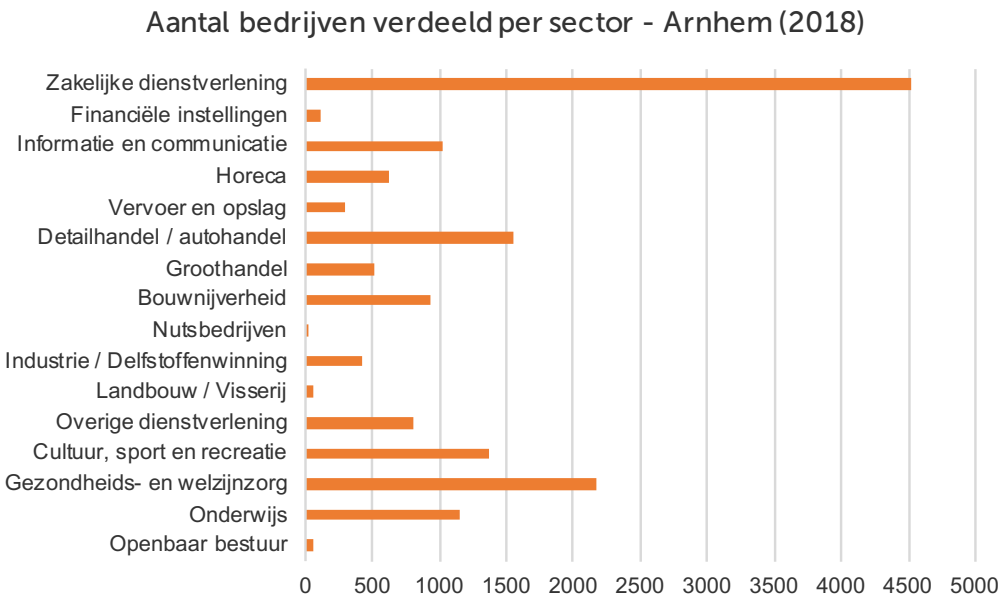
Alle bedrijven in Arnhem hebben een bijdrage te leveren aan het terugdringen van de CO_2-uitstoot. Een gemeenschappelijk aanpak is echter lastig. Zaken als energiebesparing zijn niet de voornaamste prioriteit van bedrijven. De uitdaging zit hem dan ook in het in beweging krijgen van de Arnhemse bedrijven en hen te overtuigen dan wel te verplichten maatregelen te nemen. Op collectief niveau kun je meer doen dan op individueel niveau. Binnen Arnhem hebben we een aantal collectieven die een rol spelen in de aanpak van bedrijven en industrie. Deze zijn beschreven in dit hoofdstuk. De aanpak is uitgewerkt in acties met concrete doelen met bijhorende activiteiten, impact en rollen. Het actieprogramma bedrijven en industrie voor NemiA 2020-2030 bestaat uit de acties:

- Communicatie en bewustwording intensiveren
- Energiebesparing bevorderen
- Opwek en hergebruik van energie bevorderen
- Aardgasvrij maken van bedrijven en industrie

Vanuit een duidelijke doelstelling met bijbehorende acties gericht op het verminderen van de CO_2-uitstoot van bedrijven en de industrie in Arnhem, ontwikkelen we samenwerkingen met bedrijven en hun koepelorganisaties. We trekken samen op, ontwikkelen plannen en stimuleren initiatieven en opgaven die spelen voor bedrijven en de industrie. Hiermee zorgen wij er met elkaar voor dat de bedrijven in Arnhem een bijdrage leveren in het terugdringen van de CO_2-uitstoot.

De opgave

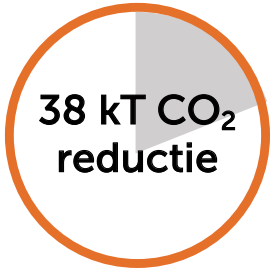
In Arnhem hebben wij in totaal circa 15.650 bedrijven, instellingen en industrieën. Deze bedrijven zijn onder te verdelen in verschillende sectoren. Het is echter moeilijk om ze in hokjes in te delen. Elk bedrijf is anders in aantal medewerkers, energiegebruik, type gebouw en grootte. Wat de bedrijven wel gemeenschappelijk hebben, is het gebruik van energie en de daaraan gerelateerde CO_2-uitstoot. Het energiegebruik is onder andere gerelateerd aan verwarming van het gebouw, gebruik van apparaten, verlichting alsmede processen.



Het energiegebruik van commerciële bedrijven en industrieën is 1.817 TJ in 2017. Dit zorgt in totaal voor 169 kT CO_2-uitstoot, 18% van de totale CO_2-uitstoot van Arnhem. Dit energiegebruik is verdeeld in 45% aardgas en 55% elektriciteit. Om de CO_2-uitstoot terug te dringen is in eerste instantie ingezet op bewustwordings- en besparingsmaatregelen, zowel gericht op gas als elektriciteit. Daarnaast zijn er kansen voor opwek van en hergebruik van energie door zonnepanelen op daken en het gebruik van restwarmte.

De CO_2-uitstoot van bedrijven en industrieën ligt grotendeels binnen onze directe invloed. We hebben verschillende mogelijkheden om het nemen van energiebesparende maatregelen voor commerciële bedrijven en industrieën te stimuleren. Acties afdwingen kan alleen bij erkende maatregelen die binnen 5 jaar terug te verdienen zijn. In de transitievisie warmte is ook aandacht voor commerciële bedrijven. Deze visie, die eind 2021 vastgesteld moet zijn, beschrijft wanneer en op welke manier bedrijven binnen wijken en op bedrijventerreinen aardgasvrij worden. Het doel is om met de voorgestelde acties 38 Kt CO_2-besparing te bereiken.

Bedrijven en industrie



Voor het uitvoeren van de acties gericht op bedrijven en de industrie is tot en met 2022 het volgende benodigd:

Benodigdheden	1,5 FTE	€1.200.000

Wat doen we nu al?

Als gemeente zijn we momenteel in gesprek met VNO-NCW en de bedrijfskoepels in Arnhem om te komen tot bevordering van de uitvoering van de Verplichte Erkende Maatregelen (EML) vanuit de Wet Milieubeheer. Deze wet verplicht midden- en grootverbruikers van energie tot het uitvoeren van erkende maatregelen die binnen 5 jaar terug te verdienen zijn. Ondanks dat dit een wettelijke verplichting is, is dit bij veel bedrijven nog (onvoldoende) bekend. De ODRA zorgt voor de handhaving hiervan en beoordeeld momenteel circa 100 bedrijven per jaar.
In de samenwerking met VNO-NCW en de bedrijfskoepels is een subsidie van de provincie toegekend voor tegemoetkoming in de kosten voor energiescans. De gemeente verhoogt deze provinciale subsidie met 25%, omdat wij het belangrijk vinden dat bedrijven deze verplichting gaan nakomen.
Daarnaast willen we bij kleinverbruikers ook energiebesparing stimuleren. Zij zijn niet verplicht om de erkende maatregelen uit te voeren, maar hebben wel een zorgplicht. Als gemeente hebben wij voor kleinverbruikers een aanvullende subsidieregeling met soortgelijke vergoedingen als voor de subsidieregeling voor midden- en grootverbruikers.

Vooruitlopend op deze stadsbrede subsidieregeling is in 2018 al een pilot gestart met energiescans voor ondernemers in de binnenstad.

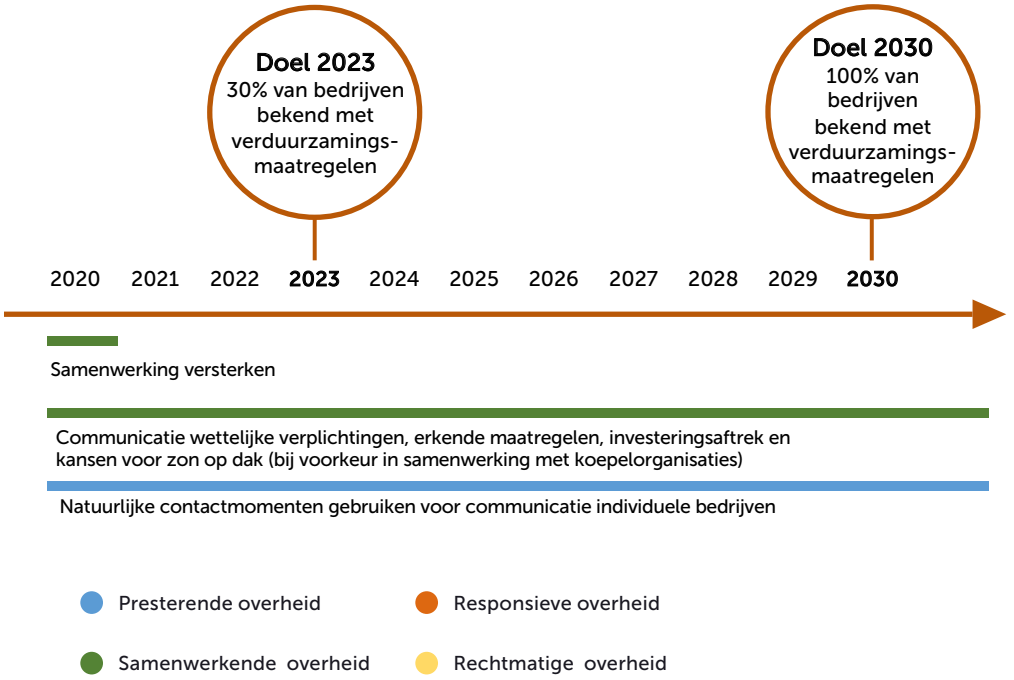
Vanuit de ontstane samenwerking met VNO-NCW en de bedrijfskoepels willen we verder gaan met energiebesparing en stimuleren van energie-opwek en -transitie.

Momenteel zetten we in op het stimuleren van energie-opwek bij bedrijven door het organiseren van informatiebijeenkomsten over mogelijkheden voor SDE-subsidie voor zonnepanelen op bedrijfsdaken. Naast informatieverstrekking krijgen bedrijven ook een adviesgesprek aangeboden om na te gaan of de aanvraag van de SDE subsidie interessant voor hen is.

4.1 Communicatie en bewustwording intensiveren

De komende jaren gaan wij door met het vergroten van het bewustzijn bij commerciële bedrijven en industrieën. We beseffen ons dat verduurzamingsmaatregelen bij hen niet de hoogste prioriteit heeft. We bieden hierbij ondersteuning door heldere communicatie over onder andere aankomende wettelijke verplichten, zoals de verplichting voor kantoren voor het hebben van minimaal energielabel C en de erkende maatregelen vanuit de Wet Milieubeheer. Ditzelfde doen wij op het gebied van kansen voor bedrijven voor zon op dak, de mogelijkheden van investeringsaftrek voor bedrijven, energiescans, maar ook door het verkennen van mogelijkheden voor het bieden van duurzame inkoopacties of financieringsconstructies om investeringen mogelijk te maken. Bij voorkeur doen wij dit samen met koepelorganisaties. Via hen kan een grote groep bedrijven worden bereikt. Wij sluiten aan bij hun communicatiemomenten, zoals bijeenkomsten of nieuwsbrieven. Voor individuele bedrijven gebruiken wij voor zover mogelijk natuurlijke contactmomenten om communicatie op het gebied van duurzaamheid mee te combineren.

We blijven in gesprek met koepelorganisaties over de rol die commerciële bedrijven en industrieën hebben in de energietransitie en wat zij hierbij nodig hebben van de gemeente.



Monitoring

Indicator	Bron
Aantal op de hoogte van verduurzamings-maatregelen en verplichtingen	Enquête
Aantal bedrijfsbezoeken	Gegevens gemeente
Aantal bijeenkomsten voor bedrijven waarbij verduurzaming op de agenda staat	Gegevens gemeente

Koppelingen

- Programma Vitale economie; Toekomstbestendige werklocaties.

4.2 Energiebesparing bevorderen

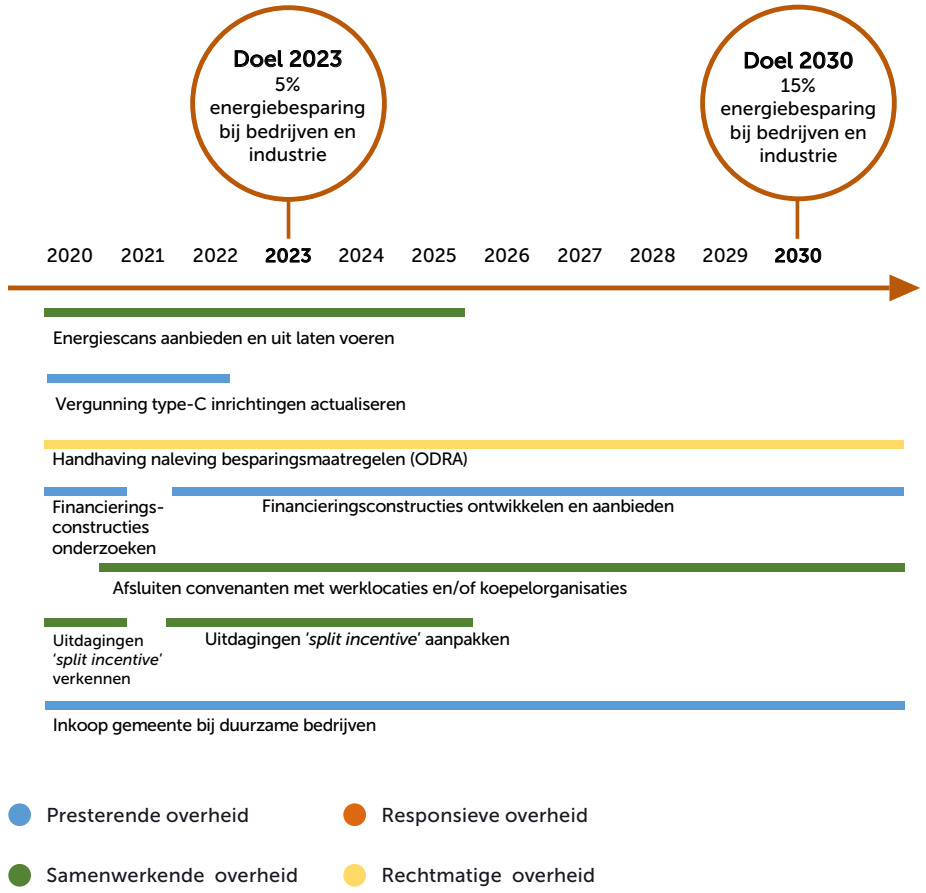
Bij commerciële bedrijven en de industrie kunnen grote stappen worden gezet in het besparen van energie. Om inzicht te krijgen in de wettelijke maatregelen die genomen moeten worden, bieden wij momenteel al energiescans voor bedrijven aan. Bij midden- en grootverbruikers wordt 50% van de kosten voor de energiescan gedekt door de provincie en 25% door de gemeente tot het plafondbedrag. Voor kleinverbruik vergoeden we als gemeente 75% van de kosten tot het plafondbedrag. De erkende maatregelen die binnen 5 jaar terug te verdienen zijn, moeten verplicht worden uitgevoerd vanuit de Wet Milieubeheer. We onderzoeken financieringsconstructies zoals een duurzaamheidslening voor bedrijven om de benodigde investeringen mogelijk te maken. We continueren de opdracht aan de omgevingsdienst (ODRA) voor handhaven op naleving van de besparingsmaatregelen in verband met de veranderende Erkende Maatregelenlijst en herhalingscontroles.

Momenten van gronduitgifte, herplaatsing of vergunningsaanvragen gaan wij gebruiken om het nemen van duurzaamheidsmaatregelen af te dwingen. Bij voorkeur hanteren gemeenten in de regio dezelfde voorwaarden. Wij gaan hierover met hen in gesprek. Voor inrichtingen die niet op basis van de Wet Milieubeheer, maar enkel op grond van de vergunning benaderd kunnen worden gaan wij de komende jaren de vergunningen actualiseren. Door hier een goede energie- en duurzaamheidsparagraaf in op te nemen, worden maatregelen voor de toezichthouder afdwingbaar.

Als gemeente geven wij het goede voorbeeld door in te kopen en samen te werken met bedrijven die vooroplopen op het gebied van duurzaamheid.

Waar dit een toegevoegde waarde heeft, sluiten we convenanten met werklocaties en/of koepelorganisaties om duurzaamheidsambities en de ondersteuning daarin vanuit de gemeente uit te spreken en vast te leggen.

We gaan samen met bedrijven in gesprek over de uitdagingen voor verduurzaming door het zogenoemde 'split incentive'. Hierbij is het bedrijf geen eigenaar van het gebouw, waardoor deze beperkte mogelijkheden heeft om verduurzamingsmaatregelen te nemen.



Monitoring

Indicator	Bron
Energiegebruik bedrijven en industrie	Klimaatmonitor

Koppelingen

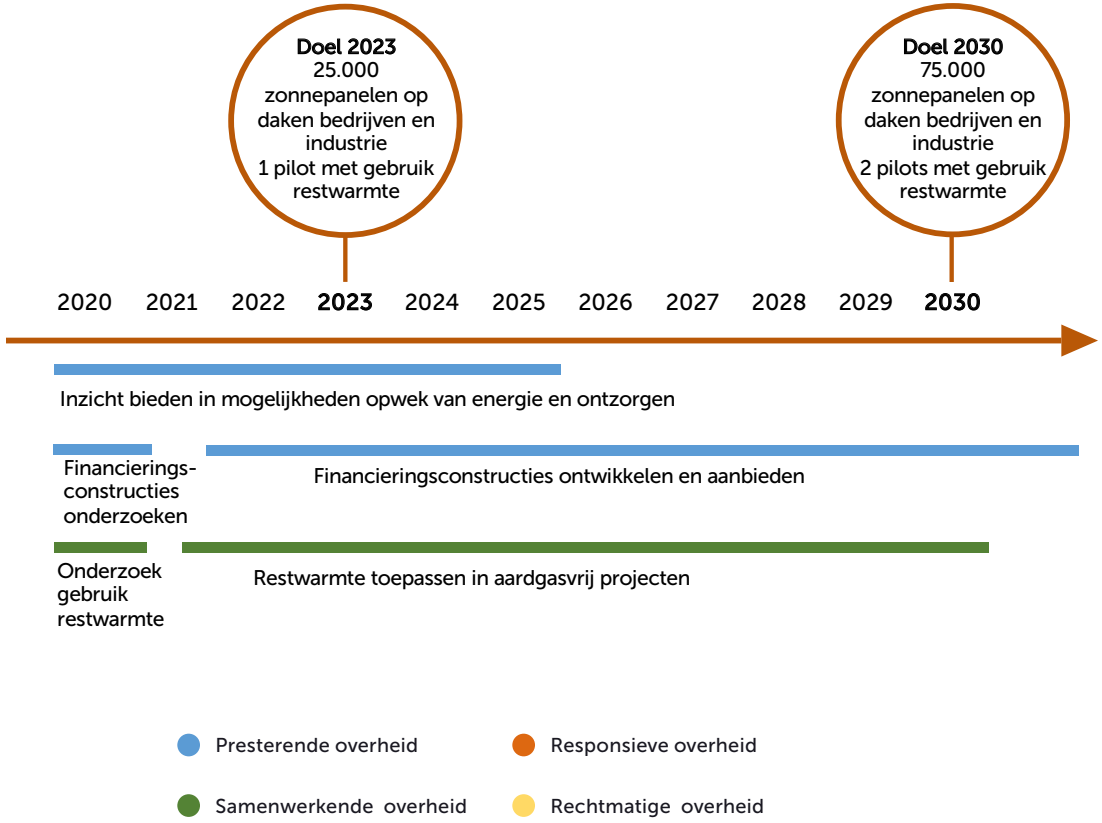
- Vitale economie - toekomstbestendige werklocaties.

4.3 Opwek en hergebruik van energie bevorderen

De daken van commerciële bedrijven en industrieën en de beschikbare ruimte op werklocaties bieden mogelijkheden voor opwek van duurzame elektriciteit met voornamelijk zonnepanelen. We stimuleren de opwek van energie op deze locaties door bedrijven en parkmanagement inzicht te bieden in de mogelijkheden en te ontzorgen waar mogelijk. Om de benodigde investeringen mogelijk te maken onderzoeken wij financieringsconstructies, zoals een duurzaamheidslening voor bedrijven. Hierbij richten wij ons bij voorkeur op collectieven zoals koepelorganisaties.

Bij verschillende bedrijven en industrieën is restwarmte beschikbaar uit processen en koeling. Deze warmte wordt momenteel grotendeels afgegeven aan de buitenlucht of geloosd in het oppervlaktewater. Als gemeente gaan we samen met de betreffende bedrijven onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om de restwarmte her te gebruiken voor eigen gebruik of voor omliggende bedrijven of woningen. Bij vestiging van nieuwe bedrijven met mogelijke restwarmte worden hier van te voren al afspraken over gemaakt.





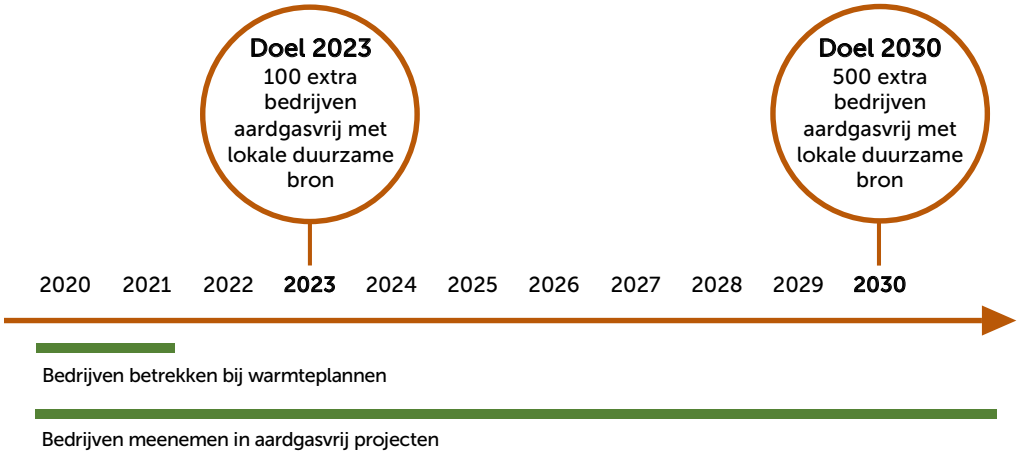
Monitoring

Indicator	Bron
Energiegebruik bedrijven en industrie	Klimaatmonitor
Hoeveelheid zonnepanelen op daken	Overzicht Greenspread

4.4 Aardgasvrij maken bedrijven en industrie

Net als de rest van de gebouwde omgeving moeten bedrijven en industrieën ook uiterlijk in 2050 aardgasvrij zijn. In hoofdstuk 2 zijn acties benoemd gericht op woningen en publieke bedrijven en instellingen. Deze acties komen samen in de transitievisie warmte die eind 2021 moet zijn vastgesteld. Hierin staat wanneer en op welke manier bedrijven van het aardgas af gaan. Om dit te kunnen bepalen gaan we actief in gesprek met bedrijven. De warmtevraag en vraag naar aardgas voor andere toepassingen verschilt sterk tussen bedrijven. We nodigen bedrijven daarom al in een vroeg stadium uit voor bijeenkomsten over wijk warmteplannen. Zo krijgen wij wederzijds inzicht in de kansen en de uitdagingen van het aardgasvrij krijgen van bedrijven. Daarnaast zijn bedrijven mogelijk interessant als warmtebron door hun restwarmte in te zetten voor de warmtevraag van andere bedrijven of dichtbijgelegen woningen. Dit nemen wij mee in de bronnenstrategie die voor heel Arnhem wordt ontwikkeld.







Monitoring

Indicator	Bron
Aantal bedrijven mee in aardgasvrij project	Gegevens gemeente
Aantal bedrijven aardgasvrij	Gegevens gemeente of Klimaatmonitor



Grootschalige opwek

5. Grootschalige opwek

We streven naar een elektriciteitsgebruik in 2050 zonder fossiele brandstoffen. Dit vraagt om duurzame elektriciteit. Want ook al zetten we flink in op besparing in de andere thema's ('gebouwde omgeving', 'duurzame mobiliteit' en 'bedrijven en industrie'), in het toekomstige energiegebruik zal het percentage elektriciteit hoger zijn dan nu. Dit komt onder andere door de omschakeling naar elektrisch vervoer en verwarming met warmtepompen. In dit hoofdstuk gaan we in op hoeveel duurzame elektriciteitsopwekking we nodig hebben, wat we binnen onze gemeentegrenzen kunnen realiseren, en wat wij aan de regio vragen voor het deel dat we niet binnen onze gemeentegrenzen kunnen realiseren. We hebben de voorkeur om de opwekking zo dichtbij mogelijk te realiseren. Waar we op inzetten, met welk doel, bijhorende activiteiten, impact en rollen is in dit hoofdstuk uitgewerkt. Het actieprogramma grootschalige opwek voor NemiA 2020-2030 bestaat uit de twee acties:

- Windmolens realiseren
- Zonnevelden realiseren

"Eerst de daken vol leggen en dan pas de grond gebruiken", is een veel gehoord argument. Beiden hebben we nodig om onze doelen binnen de gestelde tijd te realiseren. Wanneer in 2030 zonnepanelen op 50% van de geschikte[6] daken in de gemeente Arnhem liggen, wekken deze naar schatting 5% van de energievraag op. In 2050 kan dit 14% zijn, wanneer alle geschikte daken benut worden voor zonnepanelen. Zon op dak is dus een belangrijk thema maar niet voldoende om aan de elektriciteitsvraag te voldoen. We hebben dus ook grootschalige opwek op land nodig. De focus hierbij ligt, in ieder geval voor de komende 10 tot 20 jaar, op grondgebonden zonnevelden en windmolens. Dit zijn bewezen technologieën die binnen een afzienbare termijn veel elektriciteit kunnen opwekken. We gaan bij dit thema uit van windmolens boven 30 meter tiphoogte en van grondgebonden zonnepaneleninstallaties met een oppervlakte van meer dan 0,5 ha. Zowel zon op dak als de (gebouw-gebonden) windmolens kleiner dan 30 meter tiphoogte zijn uitgewerkt onder het thema 'gebouwde omgeving'.

Grootschalige opwek realiseren is meer dan het bepalen van een hoeveelheid en het selecteren van een locatie. Grootschalige opwek van zonne-energie en windenergie heeft een grote ruimtelijke impact. Windmolens hebben bijvoorbeeld een grote zichtbaarheid in het landschap en zonnevelden gebruiken veel grondoppervlakte. Daarom kijken we ook naar het integreren van deze windmolens en zonnevelden in het landschap, en naar de acceptatie en de benodigde participatie hiervoor. Het is een ruimtelijk vraagstuk en daarmee raakt het de Omgevingswet. De geformuleerde doelen voor 2023 en 2030 in het actieprogramma zijn dan ook onderdeel voor de op te stellen Arnhemse Omgevingsvisie.

De opgave

Het huidige elektriciteitsgebruik (2017) in Arnhem vraagt om circa 70 windmolens en 450 hectare zonnevelden. Als we uitgaan van de besparingsmaatregelen, het aardgasvrij maken van woningen en gebouwen, en de ontwikkelingen rondom elektrische mobiliteit waar we op inzetten dan zouden we in 2030 80 windmolens en 600 hectare zonnevelden nodig hebben. We zijn een gemeente met een stedelijk karakter en een beperkte beschikbare ruimte in het buitengebied. We zijn als Arnhem een groene gemeente. Daarmee is ons landschap waardevol voor recreatie en natuur. Hoe we omgaan met grootschalige opwek in het landschap is daarom een belangrijke overweging. Het benodigde aantal windmolens en zonnevelden is met de huidige beperkingen niet te realiseren binnen onze gemeentegrenzen.

We werken met andere regiogemeenten samen aan de Regionale Energiestrategie (RES) Arnhem-Nijmegen. Een van de onderdelen van de RES is een strategie ontwikkelen voor grootschalige hernieuwbare energie op land, binnen de regio. Hierbij kijken we met de andere gemeenten uit de regio naar hoeveel windmolens en hoeveel hectare zonnevelden mogelijk is in welke gebieden. Bij de selectie van gebieden kijken we naar de landschappelijke kwaliteit, draagvlak, maatschappelijke kosten en mogelijke koppelkansen als klimaatadaptatie en recreatie. Onze duurzame elektriciteitsopgave is onderdeel van de RES Arnhem-Nijmegen.

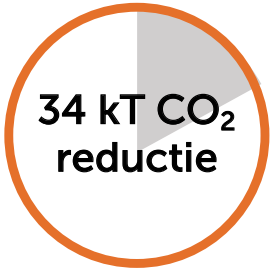
[6] Geschikt qua zoninstraling en verwachte draagkracht

Voor het deel dat we niet binnen onze gemeentegrenzen kunnen realiseren (246 kT CO_2 reductie) wordt in de RES bekeken of dit binnen de regio gerealiseerd kan worden. De provincie zal wanneer dit niet lukt met de andere Gelderse regio's kijken of daar mogelijkheden zijn.

Opwek vermogen windmolen en zonneveld

Volgens de huidige stand van de techniek wekt een gemiddelde windmolen op land (3 MW) circa 26 TJ per jaar op, wat een CO_2-reductie van 3 kT oplevert. Een zonneveld van 10 hectare wekt ongeveer 35 TJ per jaar op, wat een CO_2-reductie van 4,2 kT oplevert. Dit zijn gemiddeldes en kunnen per project verschillen.

Grootschalige opwek



Binnen onze gemeentegrenzen kunnen we 34 kT aan grootschalige opwek realiseren.

Om de voorgestelde hoeveelheid grootschalige opwek te realiseren is tot en met 2022 het volgende benodigd:

Benodigdheden	2 FTE	€400.000

Wat doen we nu al?

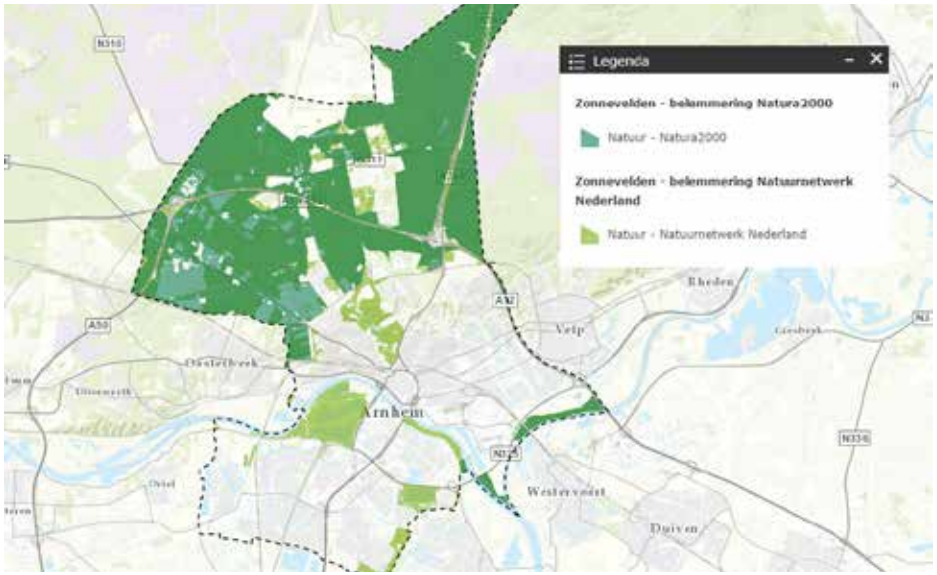
Vanuit het programma van New energy made in Arnhem – 2015-2020 – zijn verschillende projecten met zonnevelden en windmolens gestart. Zevenentwintig locaties voor zonnevelden zijn gewogen aan de hand van onze criteria voor de locatiekeuze van zonnevelden, vastgesteld in 2016. Daarvan zijn er nu 9 geschikt bevonden. Deze hebben een totale opwekpotentie tussen de 19 en 25 MW. Eén van deze locaties is het zonneveld van 2 MW bij de waterzuivering van Waterschap Rivierenland, dat begin 2019 geopend is. Een andere locatie is het zonneveld Koningspleij. Het gaat hier om een zonneveld van 12 MW. Nabij het zonneveld zijn 4 windmolens van elk 3 MW gepland. De besluitvorming over de ruimtelijke procedures van wind- en zonnepark ligt bij de Raad van State. Naar verwachting worden het wind- en zonnepark in 2020 geopend.



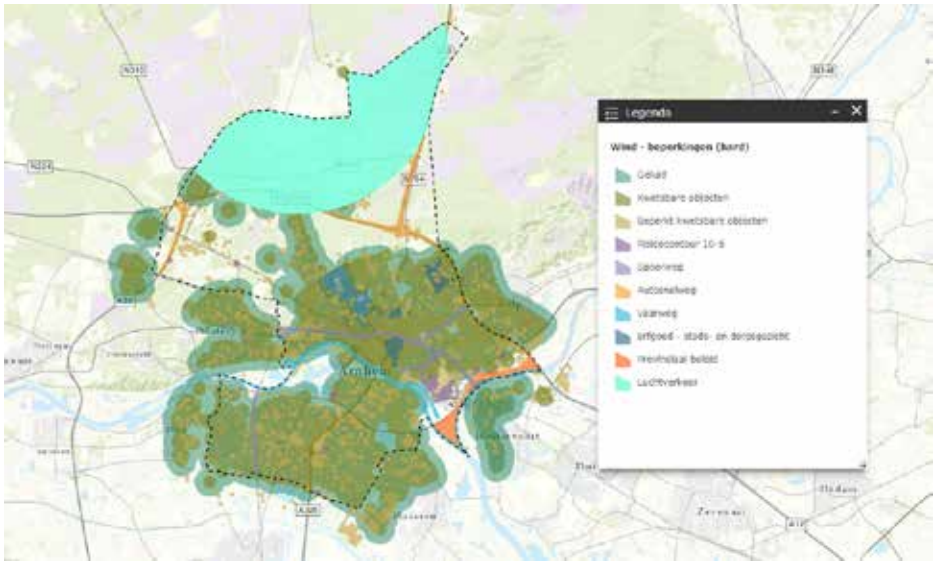
5.1 Windmolens realiseren

Ons grondgebied bestaat grotendeels uit bebouwd gebied en waardevolle landschaps- en natuurgebieden. Voor beide type gebieden bestaan nationale kaders die belemmerend werken op het realiseren van windmolens. Afhankelijk van de grootte van de windmolen moet deze minimaal 400 meter van woningen afstaan. Er wordt een uitzondering gemaakt wanneer een woning wordt bestempeld als molenaarswoning. Dan mag deze afstand kleiner zijn. De landschaps- en natuurgebieden in onze gemeente vallen deels onder 'Natuurnetwerk Nederland' en 'Natura 2000'. Realisatie van windmolens is hier mogelijk mits het binnen de strenge eisen valt rondom ecologie en natuurwaarde behoud. Vanuit natuur en ecologie zou het mogelijk zijn om een grotere locatie met meerdere windmolens te realiseren op de Veluwe, waar de afstand tot woonbebouwing groot genoeg is. Het radar gebied van Defensie op en rondom vliegveld Deelen is echter een harde belemmering, waardoor het realiseren van windmolens in dit gebied op dit moment uitgesloten is.

In het traject van de Regionale Energiestrategie formuleren we principes en criteria om tot gebieden te komen voor het realiseren van windmolens en zonnevelden. Het kan zijn dat deze op gespannen voet staan met huidige kaders die in de huidige vorm belemmerend werken. We trekken in dat geval gezamenlijk op met de regiogemeenten om lobby te voeren richting instanties waarvan de huidige kaders belemmerend werken. Het gezamenlijk werken aan een Regionale Energiestrategie zorgt voor ruimte voor het realiseren van windmolens en zonnevelden. Zo heeft Rijkswaterstaat, één van de betrokken stakeholders, al aangegeven mogelijkheden te willen bieden voor windenergie in de rivierbedding en rivier als er binnen de regio geen ruimte is. Ze gaan dus alleen akkoord met windmolens in de rivierbedding en rivier als er binnen de gemeente en de regio echt geen andere ruimte is om de opgave te realiseren. Waarbij het niet willen op een bepaalde locatie geen geldend argument is.



Figuur 1



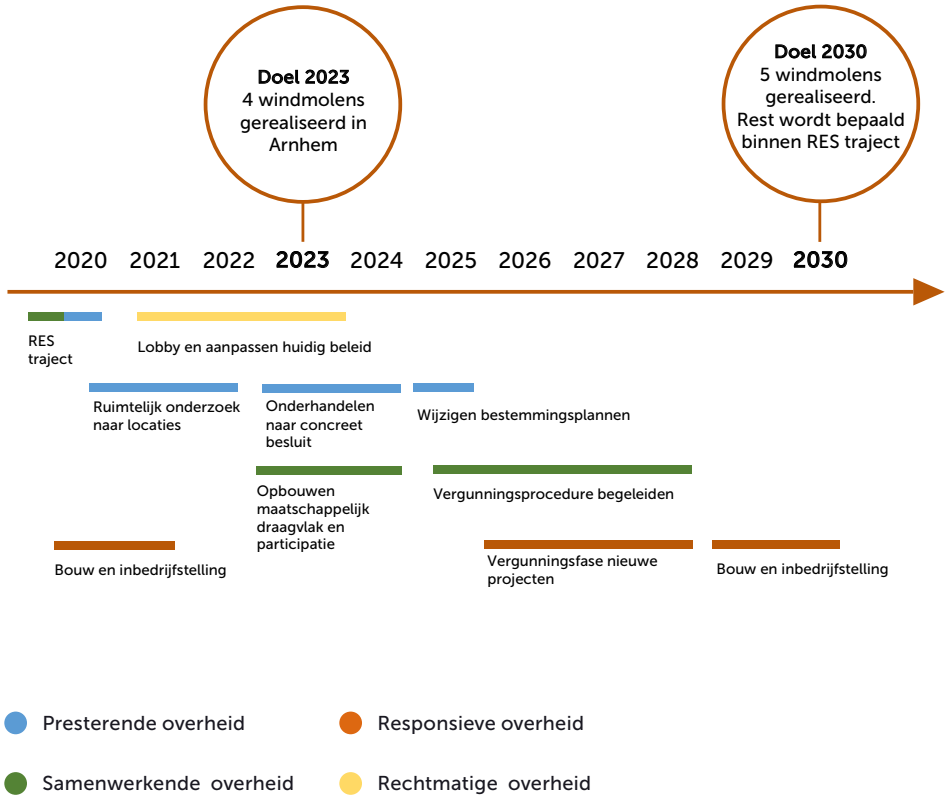
Figuur 2

Uiteindelijk moet de RES gerealiseerd worden. De basis voor de eisen aan initiatiefnemers rondom proces- en financiële participatie en landschappelijke inpassingseisen wordt in de RES gelegd. De concrete uitwerking van wat dit betekent voor de Arnhemse eisen voor draagvlak, lokaal/regionaal eigenaarschap en winstdeling voor omwonenden (zoals genoemd in het coalitieakkoord) is een verantwoordelijkheid voor ons zelf als gemeente.

De doelstelling voor 2030 is sterk afhankelijk van de uitkomsten van het RES traject. Voor 2023 hebben we het doel om 4 windmolens die nu in voorbereiding zijn bij Koningspleij gerealiseerd te hebben. We begeleiden de vergunningsprocedure(s) die meerdere jaren duren. In de omgevingsvergunningen nemen we een einddatum op zodat de installaties na afloop van de levensduur worden afgebroken. Daarnaast gaan we proberen om zoveel mogelijk Arnhemse partijen te betrekken bij de te bouwen windparken. Ook EMT-gerelateerde bedrijven en instellingen kunnen hun innovatieve positie hiermee versterken. We nemen hiermee een kaderstellende rol in. Hoe we dit gaan doen werken we het komende jaar uit.

Uit analyses (een quickscan uit 2013 van de provincie Gelderland en een analyse van Over Morgen in 2019) komen twee locaties waar windmolens gerealiseerd kunnen worden die meegenomen worden in het RES traject. De eerste is de waterzuivering bij de Drielsedijk waar jaren een kleine windmolen heeft gestaan. De tweede locatie is IJsseloord 2, dat dichtbij de rivier, op de grens met andere gemeenten, en nabij bebouwing en ganzenfourageergebied ligt. Deze aspecten worden in de RES onderzocht en behandeld. Vooralsnog is enkel de windmolen aan de Drielsedijk meegenomen in de doelstelling voor 2030. Afhankelijk van het RES traject worden aanvullende locaties opgenomen.

Om zowel de 4 geplande windmolens als eventuele toekomstige aantallen te realiseren werken we samen met grondeigenaren en Liander om een haalbare locaties te selecteren waarbij de maatschappelijke kosten relatief laag blijven. Daarnaast voeren we gesprekken met energiecoöperaties en burgerinitiatieven om de participatie bij projecten vorm te geven.



Monitoring

Indicator	Bron
Aantal gerealiseerde windmolens	Gegevens gemeente, Klimaatmonitor
Duurzame windenergie opgewekt TJ/jr	Gegevens leverancier, Klimaatmonitor

5.2 Zonnevelden realiseren

Het zonnepark bij de rioolwaterzuivering aan de Drielsedijk dat in het voorjaar van 2019 is gerealiseerd (7.200 panelen) is het eerste zonnepark van Arnhem. In Arnhem hebben we nog 9 locaties waar wordt gewerkt aan de realisatie van zonnevelden. 8 van deze locaties zijn toegewezen op basis van de in 2016 vastgestelde 'Criteria voor de locatiekeuze van zonnevelden in Arnhem'. Wijkinitiatief Duurzaam Craneveer is daarnaast bezig met de realisatie van zonnecarports boven de parkeerplaats van het Nederlands Openluchtmuseum. Samen met het zonneveld van de rioolwaterzuivering aan de Drielsedijk tellen de locaties op tot 34 hectare zonnevelden.

Locatie	Grootte (ha)	Status
Koningspleij-Noord	9	Ver in voorbereiding
Akzohaven	4,5	Initiatief bij IPKW
Ijsseloord 2	5	Initiatief bij Giesbers
Geluidscherm Schuytgraaf	3	Momenteel niet rendabel, geluidsscherm wordt wel 'zonnepaneel-klaar' gebouwd
Rioolwaterzuivering Drielsedijk	2	Gerealiseerd (voorjaar 2019)
Rolbaan	4	Wordt uitgewerkt in de context van het zoekgebied Deelen
Gelredome	1,5	Business case wordt verder uitgewerkt
Knooppunt Velperbroek	2,5	Initiatief bij Rijkswaterstaat
Nieuwe Haven	1	Wacht op brede visie op de haven
Openluchtmuseum	1,5	Marktverkenning gestart
Totaal	**34,0**	

We zijn kaderstellend, doordat we met de vastgestelde criteria heldere eisen en wensen stellen aan initiatiefnemers van zonnevelden. Het zijn eisen voor hoe een project in het landschap geïntegreerd wordt en welke participatie mogelijkheden we verwachten in het proces van ontwerpen en financiën. Wij geven een kader aan initiatiefnemers waar ze aan moeten voldoen om een zonneveld te realiseren en voeren zo een strategie voor kwaliteit en draagvlak. In de RES onderzoeken we of er locaties zijn die nu nog niet in aanmerking komen voor zonnevelden vanuit huidige beleidskaders of andere belemmerende kaders.

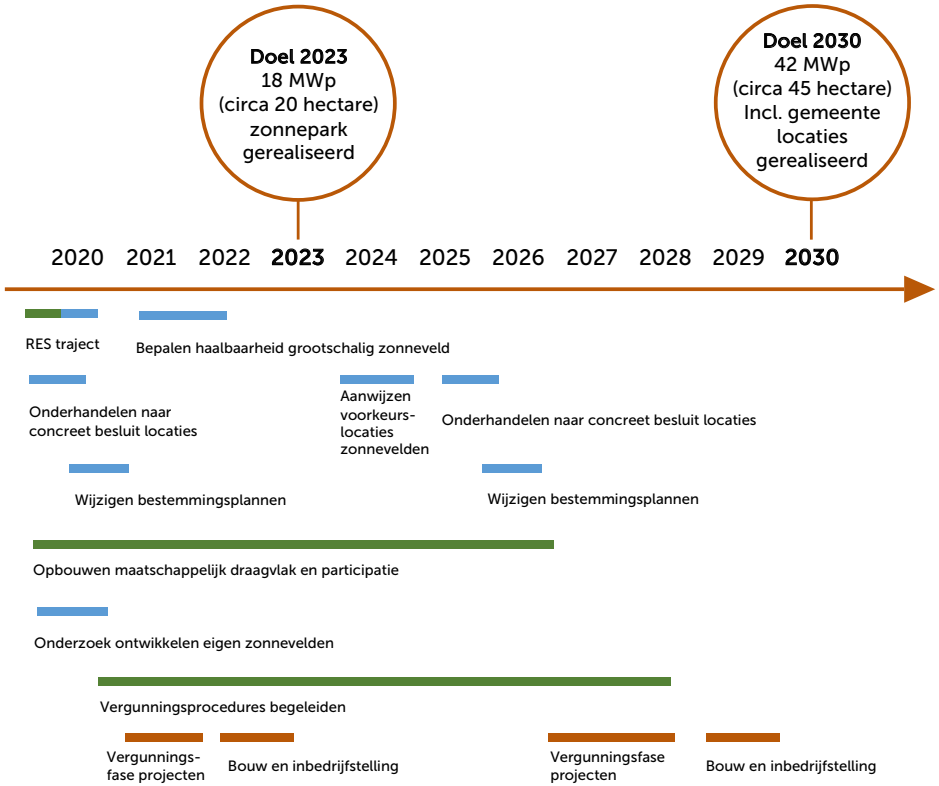
Onze doelstelling is om in 2023 20 hectare van de 9 nog niet gerealiseerde locaties gereed te hebben. De overige locaties worden voor 2030 gerealiseerd, aangevuld met nieuwe locaties, zoals Deelen of kleine initiatieven. We werken toe naar het realiseren van 45 hectare aan zonnevelden in 2030 in onze gemeente.

Voor de realisatie hanteren we drie categorieën van schaalgrootte waarbij we bij elk een andere rol en strategie voeren:

- Large - groter dan 10 hectare: Dit zijn initiatieven op grootschalige, soms geclusterde locaties waar veelal bovengemeentelijke belangen spelen. Dit type grootschalige zonnevelden nemen we mee in de RES. Bijvoorbeeld het zoekgebied met potentie rondom Deelen, waar we met meerdere partijen (Defensie, Alliander, gemeente Ede, provincie) de haalbaarheid bepalen. Wij hebben hierin een regierol.
- Medium - tussen 2 en 10 hectare: In de afgelopen jaren zijn 27 locaties binnen deze schaalgrootte afgewogen aan vastgestelde criteria. Hiervan zijn er 9 geschikt bevonden (zie tabel). 6 van deze locaties zijn in gemeentelijk eigendom, hierop nemen wij een regierol met als doel dat we deze locaties in 2030 gerealiseerd hebben. Daarnaast benaderen we de grondeigenaren van overige locaties actief en helpen we hen bij de ontwikkeling om de kans op realisatie te vergroten.
- Small – kleiner dan 2 hectare: Initiatieven van dit formaat spelen een belangrijke rol in de verduurzaming van de gebouwde omgeving en de wijkgerichte energietransitie. Bijvoorbeeld het wijkinitiatief Duurzaam Craneveer op de

parkeerplaats bij het Nederlandse Openluchtmuseum en het initiatief op de Hoogkamp. We treden hier als gemeente faciliterend op.

Het ontwikkelen van eigen zonnevelden kan dienen als financieringsinstrument. De opbrengsten uit een zonnepark worden hierbij ingezet voor andere duurzaamheidsmaatregelen. We streven naar financiële deelname van Arnhemse partijen en bewoners en lokaal eigenaarschap. Dit kan al dan niet via energiecoöperaties. We onderzoeken het komende jaar of we dit via een kaderstellende rol doen of via een faciliterende rol.



Monitoring

Indicator	Bron
Aantal hectare aan zonnevelden gerealiseerd	Overzicht Greenspread
Duurzame zonne-energie opgewekt in TJ per jaar	Overzicht Greenspread

Koppelingen

- Zonnewijzer provincie Gelderland.
- Concept zonneladder Rijk.

Presterende overheid
Responsieve overheid
Samenwerkende overheid
Rechtmatige overheid



Bewustwording en gedragsverandering

6. Bewustwording en gedragsverandering

Energie besparen, het opwekken van hernieuwbare energie en het afkoppelen van het aardgas zijn grote opgaven. Het zijn opgaven die we alleen maar succesvol kunnen uitvoeren als we dit samen doen met alle Arnhemmers: inwoners, ondernemers, instellingen en overheden. We hebben elkaar hard nodig. Een klein deel van de Arnhemmers is actief bezig met energiebesparing. Diverse groepen in Arnhem zijn werken aan het verduurzamen van de hele buurt of wijk. Het overgrote deel van Arnhem moet deze stap nog zetten. Hoofdstuk 2 'gebouwde omgeving' geeft aan wat we hiervoor gaan doen. Betaalbaarheid, betrouwbaarheid en zekerheid voor de eindgebruiker staat hierbij voorop. We bieden zoveel mogelijk handelingsperspectief voor iedereen. Dit doen we ook voor het thema (schone en) 'duurzame mobiliteit'. Handelingsperspectief, maar ook acceptatie en draagvlak zijn nodig om mensen in beweging te krijgen, zodat ze de keuzes voor verduurzaming maken. Bewustwording is de eerste stap in verandering.

Stadscampagne Arnhem AAN is in 2017 gestart om bewustwording en gedragsverandering teweeg te brengen. Het verduurzamingsverhaal wordt verteld aan de hand van voorbeelden van de buurman en buurondernemer. Vanuit de overtuiging: kleine en grote stappen zijn goed. Met Lijn 2030 (www.lijn2030.nl) als het rijdende boegbeeld van Arnhem AAN zorgen we dat inwoners en ondernemers in gesprek gaan over klimaat en energie. De Aanjagers ondersteunen wijkinitiatieven, zowel met bewustwording als met de uitvoering van maatregelen op het gebied van energiebesparing en hernieuwbare opwek. Inmiddels zijn er meer dan 20 wijkinitiatieven actief in Arnhem.

Steeds meer partijen willen zich aansluiten bij Arnhem AAN en van hieruit hun duurzame doelstellingen communiceren, bijvoorbeeld de woningbouwcorporatie. Ook worden diverse duurzame activiteiten in de stad onder de noemer van Arnhem AAN georganiseerd. Zo ontstaat er een stads brede duurzaamheidsbeweging wat het overzichtelijk houdt voor Arnhemmers.

Bij alle thema's van dit programma (gebouwde omgeving, duurzame mobiliteit, bedrijven en industrie, en grootschalige opwek) zijn communicatie- en bewustwordingsacties en inspanningen nodig. Alle communicatie activiteiten worden onder de vlag van Arnhem AAN gelanceerd. In de communicatie kiezen we drie doelgroepen:

Inwoners, met daarbij onderscheid in de volgende subdoelgroepen:

- inwoners die actief zijn en wijken waar al wijkinitiatieven lopen op het thema energie
- huurders en verhuurders
- woningeigenaren, waaronder ook VvE's
- huishoudens met een minimum inkomen

Bedrijven en instellingen met daarbij aandacht voor bewustwording, zowel onder werkgevers als werknemers, stimulering en handhaven. We onderscheid de volgende subdoelgroepen:

- retail
- midden en klein bedrijf (MKB)
- grote bedrijven
- instellingen, waaronder verenigingen, overheden, scholen

Bezoekers, waaronder van evenementen

De communicatie- en bewustwordingsactiviteiten zijn opgenomen in het actieprogramma van de thema's. Daarnaast zetten we in op een aantal activiteiten om de bewustwording en gedragsverandering in algemene zin te vergroten. Deze zijn hieronder toegelicht. De activiteiten worden tussentijds geëvalueerd en zo nodig aangepast, bijgestuurd en aangevuld.

6.1 Activiteiten bewustwording en gedragsverandering

Actieplan per doelgroep uitwerken voor bewustwording en gedragsverandering
De campagnes en activiteiten van Arnhem AAN worden verdeeld over de diverse genoemde doelgroepen. Per doelgroep (inwoners, bedrijven en instellingen en bezoekers) wordt een actieplan uitgewerkt, aanvullend op en in samenhang met de acties uit dit programma NemiA 2020-2030.

Lijn2030 voortzetten

Lijn 2030 het boegbeeld van Arnhem AAN. Lijn2030 wordt de komende jaren nog meer ingezet voor onder andere de wijkaanpak (paragraaf 2.2). We zorgen dat Lijn2030 beschikbaar is en blijft om in de wijken het gesprek te voeren over duurzaamheid. Hiervoor hebben we capaciteit nodig: voldoende mensen die dit kunnen en willen doen. Op dit moment zitten de Aanjagers op Lijn2030. Zij hebben goed contact kunnen krijgen met inwoners en zijn voldoende op de hoogte van de lokale energietransitie.

Goede voorbeelden uitdragen

We willen zoveel mogelijk Arnhemmers inspireren met goede voorbeelden. Dit doen we ook vanuit Arnhem AAN. We hebben daarbij extra aandacht voor Arnhemse innovaties.

Goede informatievoorziening voor inwoners, bedrijven en instellingen

Informatie over de energietransitie en de mogelijkheden die er zijn voor Arnhemmers om hier iets in te doen moet goed beschikbaar zijn. We besteden extra aandacht aan ‘follow up’ na informatieverstrekking. We hebben een plek nodig waar iedere inwoner (eigenaar of huurder) en bedrijf of instelling terecht kan. Waar vragen zodanig beantwoord worden dat ze verder kunnen en niet afhaken. Het energieloket midden Gelderland (ELMG) is een goede plek voor de doelgroep woningeigenaren. We werken nog aan een plek voor de andere doelgroepen (inwoners, bedrijven en instellingen).

Website Arnhem AAN vernieuwen

We gaan aan de slag met de website van Arnhem AAN en zorgen er voor dat deze ook van waarde is voor de verschillende doelgroepen. De website fungeert als basisplatform en wordt gekoppeld aan sociale media acties, uiteraard ook weer per doelgroep. Naast bewustwording en gedragsverandering zijn informeren en het bieden van concreet handelingsperspectief (per doelgroep) communicatiedoelen. De communicatie activiteiten uit dit NemiA 2020-2030 programma, algemeen en van de verschillende thema’s, worden opgenomen.

Aanhaken bij communicatie van thema’s die raken aan energie

We koppelen de campagne Arnhem AAN aan activiteiten voor bewustwording en gedragsverandering voor thema’s die de energietransitie direct raken. Denk hierbij aan bijvoorbeeld klimaatadaptatie met de onderwerpen wateroverlast, hitte stress en droogte.

Voor de activiteiten op het gebied van bewustwording en gedragsverandering is tot en met 2022 het volgende benodigd:

Benodigdheden	1 FTE	€700.000

7. Acties op aanverwante thema's

7.1 Onderwijs en arbeidsmarkt

Door toenemende krapte op de arbeidsmarkt en de veranderende beroepseisen kan de energietransitie alleen maar succesvol zijn als tijdig op de veranderende arbeidsmarktbehoeftes wordt geanticipeerd. Tegelijkertijd zal de transitie ook tot verlies van banen leiden en is aandacht voor het borgen van inclusiviteit van de arbeidsmarkt essentieel. Human capital en digitalisering zijn voorwaarden voor de energietransitie.

De Human Capital Agenda van de landelijke Topsector Energie haakt aan op arbeidsmarkttekorten en onderscheidt vijf prioriteiten:

- Vergroten van de (zij)instroom: meer energietechnici op de arbeidsmarkt.
- Scholieren in het voortgezet onderwijs interesseren voor energietechniek.
- Vergroten van de instroom in de energiesector via topsectorbeurzen.
- Vernieuwing van het huidige opleidingsaanbod in het beroepsonderwijs.
- Permanente scholing van docenten in het beroepsonderwijs.

Samenwerking tussen werkgevers- en werknemersorganisaties, overheden en regionale organisaties is cruciaal voor het succes. (bron: SER rapport Energietransitie en werkgelegenheid; Kansen voor een duurzame toekomst, april 2018)

In Arnhem zetten wij in op versterking van de samenwerking van bedrijven en kennisinstellingen, zodat we samen met het bedrijfsleven en onderwijsinstellingen kunnen anticiperen op wat de maatschappij 'straks' nodig heeft. Dit doen we door:

- Het ontwikkelen van een Human Capital aanpak op kraptesectoren, zoals de energiesector.
- Het ontwikkelen van een aantrekkelijk klimaat voor studenten in Arnhem en regio.
- Het stimuleren van intensieve samenwerking tussen kennisinstellingen onderling en met bedrijven, stad en regio. Zij kunnen door intensievere samenwerking zorgen voor werkgelegenheid en voor de benodigde, passende opleidingen en een betere match van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt.

Concreet zal dit laatste plaatsvinden op het IPKW binnen het te ontwikkelen Innovatielab voor New Energy & Mobility (werktitel). De initiatiefnemers: de Gemeente Arnhem, de Provincie Gelderland, IPKW, het bedrijfsleven en de HAN hebben gezamenlijk een visiedocument ontwikkeld waaruit de vraag, de meerwaarde en vooral ook de noodzaak van een hybride leer- en werkomgeving blijkt. In het Innovatielab staat de samenwerking in de quadruple helix (onderwijs-onderzoek-bedrijfsleven en overheid) centraal. Maar het is meer dan alleen een hybride leer- en werkomgeving. Het is ook de ideale vestigingsplek voor startups en voorziet in ontmoetings- en trainingsfaciliteiten. Het Innovatielab opent in 2020/2021 zijn deuren.

We nemen als gemeente daarnaast het initiatief om lokale en regionale bouw- en installatiebedrijven bij elkaar te brengen en te stimuleren tot (betere) samenwerking. Dit met als doel dat deze bedrijven hun krachten bundelen en gezamenlijk gaan werken aan adequate en integrale oplossingen voor de verduurzaming en energietransitie van de Arnhemse wijken.



7.2 Partnerschappen

Elke gemeenten is aan het werk met de energietransitie. De uitdaging die we hebben liggen op het gebied van besparing, duurzame opwek, en gedragsverandering is groot. Onderlinge samenwerking kan helpen om vooruit te komen. De RES is hier een voorbeeld van. Daar hebben wij als Arnhem onze buurgemeenten voor nodig. Er zijn ook maatregelen die een grote CO_2-reductie kunnen realiseren, maar waar wij als Arnhem geen directe invloed op hebben. Bijvoorbeeld het verlagen van de snelheid op de rijkssnelwegen rondom Arnhem. Dit zou een substantiële verlaging van CO_2-uitstoot, fijnstof en geluid opleveren. Arnhem kan dit niet alleen. Dit vraagt om een lobby op landelijk niveau. Door een alliantie te vormen met andere gemeenten en provincies kan het gesprek over maximum snelheid rondom kernen op de politieke agenda worden gezet. Dit is een ambitieus voorbeeld waarmee we grote stappen kunnen zetten. En daar zijn er meer van. Daarom zoeken we als Arnhem de komende jaren nog meer contact met andere gemeenten. Onze buren, provinciegenoten en ook anderen daarbuiten waarmee we gezamenlijk aandacht kunnen vragen voor impactvolle onderwerpen. We verzamelen concrete voorbeelden en beschrijven waar ze vastlopen om gerichte lobby in te zetten. Aanpassingen in de regelgeving kunnen we alleen organiseren met anderen.

7.3 Stimuleren van innovaties

Wil Arnhem uiteindelijk uitkomen op 55% CO_2-reductie in 2030, dan is het zaak in het heden zowel meters te maken (onder meer via energiebesparing, duurzame opwek, hernieuwbare warmte) als meters voor te bereiden (onder meer voor grootschalige energieopwek, ontwikkeling warmtebronnen en opslag van elektriciteit en warmte). De actieve ontwikkeling van innovaties is ook onderdeel van deze strategie, aangezien het tijd kost om van de ontwikkeling van innovaties naar het grootschalig kunnen toepassen ervan te komen.

In de ontwikkeling van innovaties zijn verschillende fasen te onderscheiden: Ontdekking, Ontwikkeling, Demonstratie en Toepassing. In de opeenvolgende fasen hebben bedrijven behoefte aan verschillende instrumenten en financierings-regelingen, veelal afkomstig van de overheid. Ook als gemeente kunnen we bijdragen aan het stimuleren van energiegerelateerde innovaties. De ontwikkeling hiervan draagt zowel bij aan het realiseren van onze klimaatdoelstellingen als aan de versterking van ons lokaal ecosysteem van bedrijven en kennisinstellingen op het gebied van duurzame energie. Het belang en de betrokkenheid van Arnhem per onderscheidende fase verschilt:

- **Ontdekking:** Dit is de tekentafelfase, waarin een bedrijf onderzoek doet naar een technologie, en het mogelijke toepassingsgebied. Bedrijven kunnen een beroep doen op regelingen van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) om bijvoorbeeld onderzoeksprojecten te formuleren. In deze fase ziet gemeente Arnhem geen rol voor ondersteuning weggelegd. In deze fase en het begin van de volgende fase kunnen Stichting KIEMT en OostNL ook als wegwijzers fungeren richting partners en financiering.

- **Ontwikkeling:** In deze fase wordt gewerkt aan prototypes en proeftuinen in een relevante, maar gecontroleerde en op zichzelf staande omgeving. Eventuele partners worden gezocht en haalbaarheidsstudies worden gemaakt ter voorbereiding op het testen van het product in de uiteindelijke operationele omgeving. Voor de gemeente is deze experimenteerfase van innovaties interessant, omdat er sprake is van samenwerking en dynamiek tussen bedrijven en vaak ook met kennisinstellingen. Dit leidt tot een uitdagend ecosysteem op het gebied van energie dat als een magneet kan werken op nieuwe startups, MKB'ers en studenten. Zelfs als niet alle testen en prototypes uitmonden in een succes, draagt het bij aan een ondernemer- en innovatievriendelijk klimaat dat zorgt voor extra werkgelegenheid. De gemeente kan met het co-financieren van haalbaarheidsstudies en procesgeld bijdragen aan de voorbereiding die in deze fase nodig is om de ontwikkeling naar de volgende fase te maken. Ook kunnen we subsidiescans laten uitvoeren om te kijken of de innovatie toegang heeft tot grotere subsidies op rijks-en Europees niveau.

- **Demonstratie:** De proeftuin is geslaagd en de technologie kan worden geïntegreerd in de uiteindelijke operationele omgeving. De focus van het bedrijf ligt nu op productie en certificering. Deze fase is voor Arnhem interessant omdat innovaties in Arnhemse wijken en bedrijventerreinen een podium kunnen krijgen, concreet kunnen worden gemaakt en kunnen worden getest. Zo gaan ze bijdragen aan de CO_2-reductie in de stad. Daarnaast laat het zien dat Arnhem proeftuin is voor energie innovaties. Mocht deze demonstratie succesvol zijn dan is het aan de gemeente, samen met het bedrijf, om te besluiten wat de volgende stap zal zijn.

- **Toepassing:** De technologie is technisch, juridisch en commercieel gereed om op grote schaal te worden toegepast. De volgende stappen zijn productie en marktintroductie van het product. In deze fase zouden we in het geval bij een interessante innovatie als gemeente de rol van opdrachtgever op ons kunnen nemen en een opdracht kunnen verlenen aan de lokale marktpartij om de innovatie daadwerkelijk toe te passen. Als overheid kan je hiermee bovendien een succesvolle commerciële lancering van de innovatie stimuleren. In deze fase is er geen sprake meer van subsidie.

De gemeente heeft belang bij en speelt een rol in de fasen ontwikkeling, demonstratie en toepassing. Als we in Arnhem innovaties willen toepassen binnen onze ideeën, dan moeten we zo veel mogelijk aan de voorkant aangeven wat we willen en proactief handelen. De kans op succesvolle pilots is groter als we goed zicht hebben op de onderscheidende innovaties waaraan in Arnhem wordt gewerkt, in welk stadium deze innovaties zich bevinden en hoe deze zouden kunnen worden ingezet voor de opgave van de energietransitie.

Inzicht in welke innovaties en ontwikkeling van innovaties

Het toepassen van innovaties is meestal duurder dan de toepassing van de bestaande technologie; waterstof versus diesel, ecovat versus gewoon aardgas stoken. Daarnaast speelt ook dat het tijd en tests kost om de techniek en het gebruiksgemak goed te krijgen, dat er veel regels zijn en relatief veel verschillende partijen die op één lijn moeten komen wil de innovatie ergens in de energie 'keten' opgenomen worden. In de praktijk blijkt dat dit de draagkracht en tijd van de meeste ondernemers ver overstijgt; er is sprake van een 'marktfalen'.
Om de innovaties te kunnen laten bijdragen aan een sterk energiecluster, het vergroten van de werkgelegenheid, en gereed te maken voor toepassing in de Arnhemse wijkgerichte energietransitie, zal de gemeente inzet plegen om het marktfalen op te heffen. Dit doen we door een stimuleringsregeling voor innovaties, gecoördineerd vanuit het programma **Vitale economie**. - Gemeentelijke rol: **Stimuleren**

Demonstratie en toepassing

Met het inzicht in welke Arnhemse innovaties kunnen bijdragen aan de (wijkgerichte) energietransitie, zijn er de volgende acties via het programma New energy made in Arnhem:

- In wijken waar de gemeente het voortouw neemt in de energietransitie, zullen we gericht (Arnhemse) innovaties een plek geven, en meehelpen om eventuele onrendabele toppen af te dekken - **Regie**
- In wijken waar ruimtelijke ontwikkelingen zijn, stimuleren we ontwikkelaars om ook buiten de nieuwbouw een deel van de bestaande bouw van het aardgas af te krijgen, en daarbij innovaties te gebruiken. De gemeente kan meehelpen om eventuele onrendabele toppen af te dekken - **Stimuleren**
- In wijken waar wijkinitiatieven zelf ideeën hebben over innovaties faciliteren we deze ideeën en ontwikkelingen. De gemeente kan meehelpen om eventuele onrendabele toppen af te dekken – **Faciliteren**


Eusebius
HESS
brengtrolley
5240
BX-FT-74





Bijlagen

New energy made in Arnhem

Programma 2020-2030

Bijlage 1. Raming benodigde organisatie en middelen

NemiA 2020-2022

Thema	Inschatting benodigde middelen t/m 2022	FTE	CO_2-reductie (kT)
Gebouwde omgeving	€7.500.000 (t/m 2021*)	15 (t/m 2021*)	77
Duurzame mobiliteit	€2.015.000	2	42
Bedrijven en industrie	€1.200.000	1,5	38
Grootschalige opwek	€400.000	2	34
Bewustwording en gedragsverandering	€700.000	1	-
Totaal	**€11.815.000**	**21,5**	**191**

* Voor de acties op gebouwde omgeving zijn de kosten geraamd tot en met 2021, en wordt een nieuwe inschatting van formatie en benodigde middelen in de transitievisie warmte opgenomen, die in 2021 aan de raad wordt aangeboden.

Bijlage 2. Procesbeschrijving

Het programma New energy made in Arnhem 2020-2030 is een herijking van het programma New energy made in Arnhem 2015-2020. Het nieuwe programma is opgesteld met een aantal aandachtspunten uit de ervaringen en voortgang van het vorige programma (een voortgangsrapportage in 2017) en een onderzoek van de rekenkamer. De aandachtspunten zijn als volgt:

- Meetbare en SMART geformuleerde doelstellingen;
- Concrete, minder vrijblijvende, rolverdeling van gemeente en andere partijen;
- Weergave van CO_2-reductie;
- Doelen en acties zijn afgestemd op internationale, landelijke, provinciale en regionale context.

Februari 2019 zijn we gestart met het vormgeven van het nieuwe programma. Onze eigen specialisten hebben samen met Arnhemse partijen, en met hulp van bureau Over Morgen gewerkt aan een nieuwe visie, doelstellingen en concrete acties voor de periode 2020-2030. We hebben verschillende partijen betrokken in groepsverband en individueel via werksessies en interviews. Onderstaand figuur geeft een overzicht van de betrokken partijen en hoe zij betrokken zijn. De diversiteit aan specialisten en partijen heeft een inhoudelijk sterk en gedragen programma opgeleverd waar we met de stad mee aan de slag gaan.

De gemeentelijke werkgroep heeft samen met Over Morgen het programma opgesteld. Hiervoor hebben ze bepaald wie er betrokken werd en welke vorm en inhoud van de werksessies en interviews gebruikt werden om tot de inhoud van het programma te komen.

De begeleidingsgroep was een klankbordgroep bestaande uit personen die Arnhem goed kennen en actief zijn in de energietransitie. De begeleidingsgroep bestond uit Alliander, provincie Gelderland, Clean Mobility Center, Ondernemerscontact Arnhem, Portaal, Vivare, Rijn en IJssel Energiecoöperatie en Hoogkamp Energie. Gedurende het proces zijn zij geraadpleegd over de inhoud, en namen zij deel aan sessies.

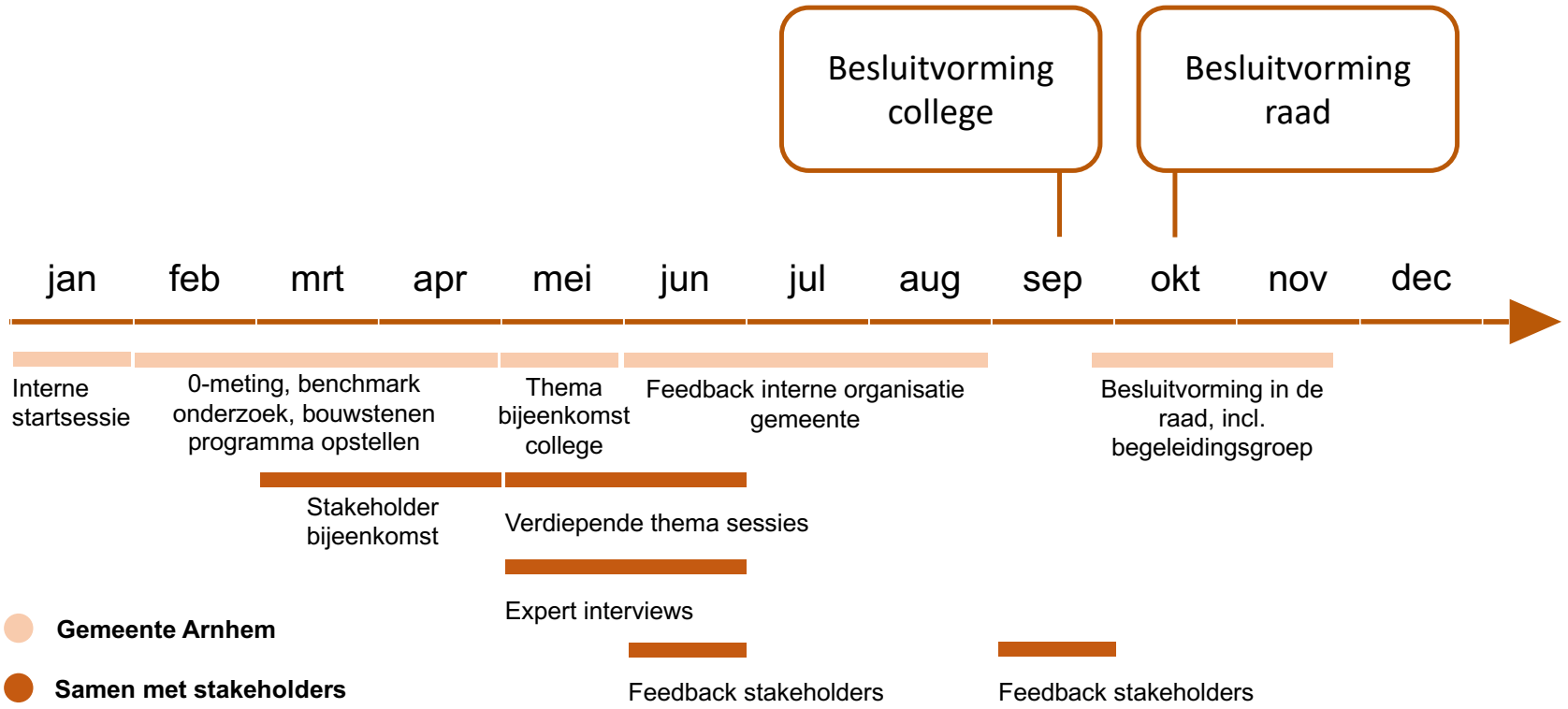
Voor één van de werksessies hebben wij de begeleidingsgroep uitgebreid met andere stakeholders om samen met hen vanuit een bredere kijk naar de verschillende thema's te kijken. De partijen die hierbij betrokken zijn, zijn weergegeven in onderstaand overzicht.

Op regelmatige basis heeft er afstemming plaatsgevonden met wethouder Cathelijne Bouwkamp, portefeuillehouder duurzaamheid. Zij gaf samen met haar staf de **bestuurlijke begeleiding**. Daarnaast is een themabijeenkomst georganiseerd voor het college rondom de koploperpositie in duurzaamheid.

Experts. Om vakinhoudelijke kennis zijn een aantal experts geïnterviewd over onze rol in de energietransitie op de thema's gebouwde omgeving, mobiliteit, grootschalige opwek, en bedrijven en industrie. Dit hebben wij gedaan met Kiemt, Hogeschool Arnhem-Nijmegen, RWS, Clean Mobility Center en Nuon.

De tijdlijn geeft de verschillende activiteiten in het proces weer met in het 'licht oranje' onze interne activiteiten, en in het 'donker oranje' de activiteiten die we samen met Arnhemse partijen hebben gedaan.


Werkgroep
Begeleidingsgroep
Betrokken partijen
Gemeente Arnhem
Programmateam New energy made in Arnhem
College
Raad
provincie Gelderland
Clean Mobility Center
Waterschap Rijn en IJssel
One Oost Nederland Energiek
HOOGKAMP Energie
OKA Ondernemers Kontakt Arnhem
hier opgewekt
Rijkswaterstaat Ministerie van Infrastructuur en Milieu
alliander
RIJN EN IJSSEL ENERGIE COÖPERATIE
kiemt
Stichting Arnhemse Bedrijventerreinen StAB
PORTAAL
Vivare
ArtEZ
VEOLIA
Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
Horeca Nederland
VNO NCW
BINNENSTAD ARNHEM made in Arnhem
allego
Rijksoverheid
volkshuisvesting Arnhem
NUON
Elaad nl
TOV ARNHEM


Besluitvorming college
Besluitvorming raad
jan
feb
mrt
apr
mei
jun
jul
aug
sep
okt
nov
dec
Interne startsessie
0-meting, benchmark onderzoek, bouwstenen programma opstellen
Thema bijeenkomst college
Feedback interne organisatie gemeente
Besluitvorming in de raad, incl. begeleidingsgroep
Stakeholder bijeenkomst
Verdiepende thema sessies
Expert interviews
Feedback stakeholders
Feedback stakeholders
Gemeente Arnhem
Samen met stakeholders

Bijlage 3. Begrippenlijst

Een aantal begrippen, getallen en eenheden zijn niet vanzelfsprekend, deze worden als volgt toegelicht:

- CO_2-prestatieladder: een instrument voor organisaties om CO_2 uitstoot in kaart te brengen en te verminderen. Er zijn verschillende treden, waarbij elke stap verder de organisatie verder verduurzaamt.
- Energiearmoede: wanneer een groot deel van het beschikbaar inkomen aan elektriciteit, gas en brandstof besteedt wordt is het de moeite waard om te zoeken naar besparingsmogelijkheden.

Grootschalige opwek

Hiermee worden installaties bedoeld waarmee op grote schaal duurzame energie geproduceerd kan worden. In Arnhem zijn de opties windturbines of zonneparken. 1 windturbine levert ongeveer evenveel op als 7 hectare zonneveld.



Gebouwde omgeving

- Aquathermie, geothermie en riothermie: warmte die uit oppervlaktewater (aqua), uit diepere aardlagen of het riool onttrokken wordt.
- No regret maatregelen & transitiegereed: maatregelenals basisisolatie, ventilatie en koken met inductie die je nu gelijk kunt nemen om je huis te verduurzamen en klaar te maken voor een van de opties in duurzame warmtevoorziening, van het gas af.
- Warmtenet: een systeem dat warm water, op duurzame wijze verwarmt, rondpompt om woningen en gebouwen te verwarmen.
- WKO: warmte-koude opslag: een systeem dat warmte of verkoeling opslaat voor later gebruik.

Duurzame mobiliteit

- E-mobility: mobiliteit met elektrische voertuigen
- Laadinfrastructuur: het netwerk van laadpunten waarmee elektrische voertuigen opladen
- Modal shift: verschuiving van autovervoer naar OV en de fiets.
- ZE vervoer: vervoer zonder uitstoot van CO_2 (zero emissie).

CO_2 en kiloton (kT)

In dit programma wordt vaak verwezen naar CO_2. Dit gaat over de uitstoot (emissie) van broeikasgassen als gevolg van de energie die we gebruiken.

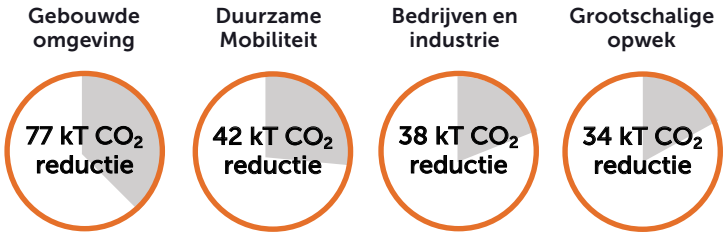
- Een doelstelling met een % CO_2 (reductie) is een aandeel van de totale uitstoot van de stad.
- Een aantal kT CO_2 is een precieze hoeveelheid (1 kT = 1 kiloton = 1.000.000 kg) die bespaard wordt door bepaalde activiteiten op een duurzamere manier of niet meer te doen.

Voorbeelden:

- De opwek van een windmolen (3 MW) bespaart circa 3 kT CO_2-uitstoot per jaar vergeleken met de gemiddelde uitstoot van grijze stroom (de huidige mix van elektriciteit, grotendeels uit kolen- en gascentrales).
- Het energiegebruik voor verwarming, warm water enelektriciteit van een gemiddeld Arnhems huishouden is goed voor circa 5,3 ton CO_2 per jaar. 1 kT staat gelijk aan het energiegebruik van 185 huishoudens.
- Een elektrische auto bespaart ongeveer 2,2 ton CO_2 per jaar ten opzichte van een vergelijkbare benzine auto. Dit is wanneer de elektrische auto op grijze stroom rijdt (de huidige mix van elektriciteit, grotendeels uit kolen- en gascentrales). Anders is de besparing nog hoger; 3,4 ton. 1 kT staat gelijk 300 elektrische auto's die volledig op duurzaam opgewekte elektriciteit rijden. 890 elektrische auto's op grijze stroom.

TJ en TWh

Hoeveelheden energie worden uitgedrukt in joule (J) of in het aantal joule dat per uur wordt opgewekt (bijv. kWh). In het rapport wordt verwezen naar GJ, TJ of PJ – 1 miljard tot 1.000.000 miljard joule), en in de Regionale Energie Strategie gaat het vaak over 35 TWh dat opgewekt moet worden met zonneparken en windmolens in het hele land.



100 TJ = 12,5 kT CO_2-reductie
Dit staat ongeveer gelijk aan:



4 windturbines (type Koningspleij)



7.000 woningen met zonnedaken (12 panelen/ woning)



28 ha zonneveld

Colofon

Het programma New Energy Made in Arnhem is opgesteld door bureau Over Morgen in opdracht van, en in samenwerking met, gemeente Arnhem.

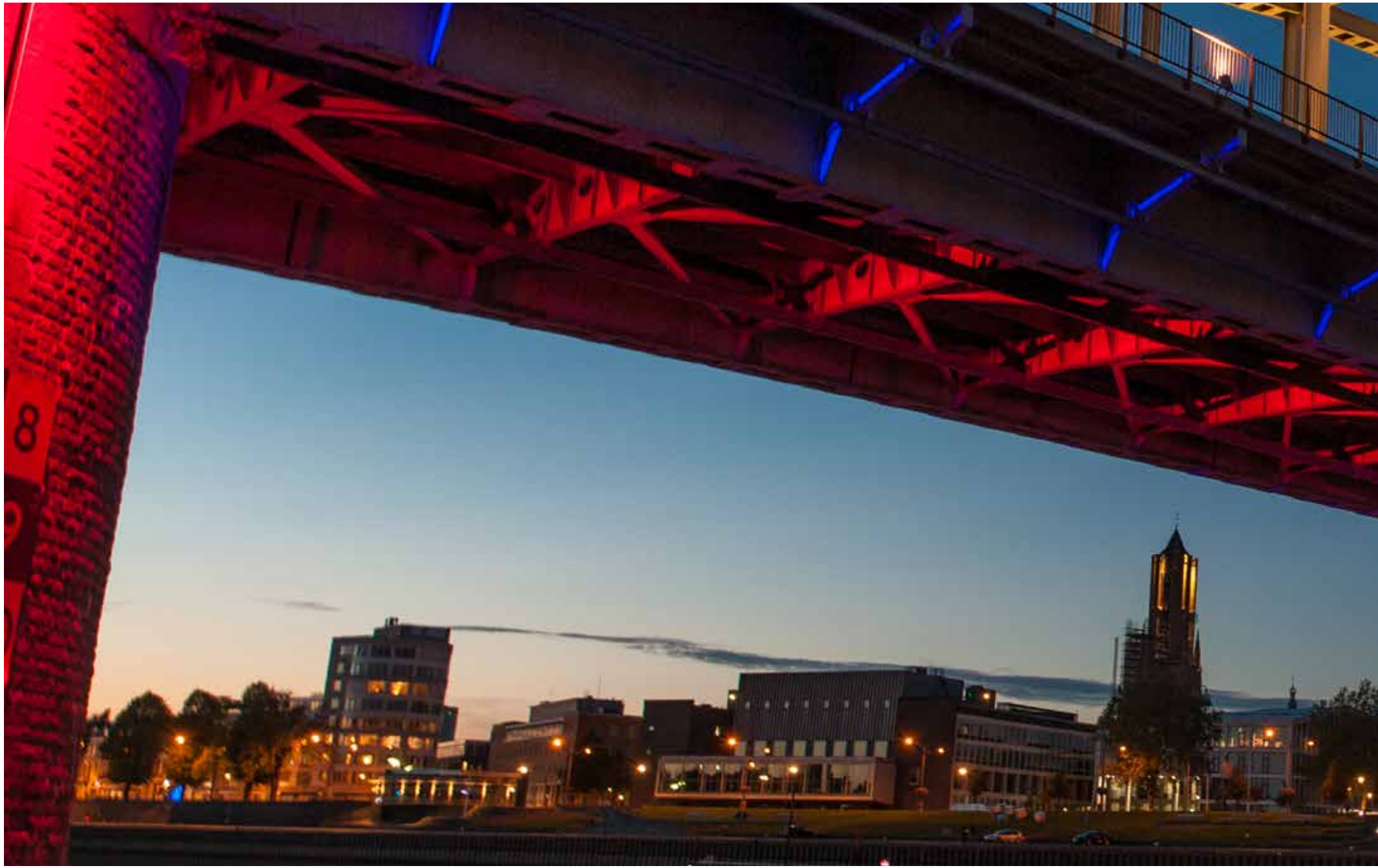
Fotografie

Rinus Baak - cover, p. 15, 16, 51, 65, 70, 71, 75, 81, 84, 87, 98, 99
Robin Ammerlaan - p. 10, 31, 32, 35, 37, 42, 43, 44, 88
Leslie Goedhart - p. 97
Stefan Verkerk - p. 12
Wytske Averink - p. 7, 22, 57, 73
Suez - p. 21

Vormgeving

www.mick-ontwerpt.nl







New energy made in Arnhem

Programma 2020-2030

Oktober 2019

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	29 januari 2020
Ter bespreking van	New energie Made in Arnhem
Motie van	Vincent Bouma, PvdA Mark Coenders, GroenLinks Muriël Simons, GroenLinks Talib Aydemir, Denk/Verenigd Arnhem Daniël Becker, Christen Unie Lea Manders, Arnhem Centraal
Titel motie	Arnhems Actieplan Energiearmoede
Nummer Zaaknummer	**20M08** 396707

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:

- Het voorkomen van energiearmoede als een van de speerpunten wordt benoemd in NeMiA 2020-2030 in het hoofdstuk ´De bebouwde omgeving´.
- Klimaatverandering alleen haalbaar is als iedereen mee doet
- Het college momenteel op verschillende gebieden met ontwikkelingen op het gebied van duurzaamheid bezig is.

Overwegende dat:

- Niet iedereen de financiële draagkracht heeft om zelf mee te kunnen betalen aan de energietransitie
- Het college meer zou kunnen doen aan het voorkomen van energiearmoede dan nu beschreven is

Verzoekt het college:

- Om uiterlijk in Q3 met een actieplanplan "Arnhemse aanpak energiearmoede" te komen
- Hierbij inzichtelijk te maken hoeveel middelen daarvoor beschikbaar zijn.

AANGENOMEN

20m08/P.2

en gaat over tot de orde van de dag

Vincent Bouma, PvdA
Mark Coenders, GroenLinks
Muriël Simonis, GroenLinks
Talib Aydemir, Denk/Verenigd Arnhem
Daniël Becker, Christen Unie
Lea Manders, Arnhem Centraal

AANGENOMEN

Voor 27

Tegen 11

Motie "Arnhems Actieplan Energiearmoede" (20M08)

GROENLINKS	6	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
van Es		
Maref		
Loos		

CDA Arnhem	2	0
Hutten		
van den Broek		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Bal		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Dijk		
Venhoek		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Afdeling Arnhem	2	0
de Groot		
Hegge		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	2
Verheij		
Sanders		

Totaal 38

Aan de gemeenteraad

Datum : 2 juni 2020
Zaaknummer : 476415
Contactpersoon : Ursula van Wandelen
Telefoonnummer : 06-23015813

Onderwerp: uitwerking Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie

Geachte voorzitter en leden,

Met deze brief willen wij u informeren over de voortgang en uitwerking van de Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie, zoals door uw raad in april 2019 is vastgesteld.

Inleiding
Arnhem werkt toe naar een klimaatneutrale gemeente in 2050. Eén van de thema's uit het 'New energy made in Arnhem' (NemiA) programmaplan 2020-2030, vastgesteld door uw raad op 29 januari 2020, is de gebouwde omgeving. Binnen de gebouwde omgeving werken we met een wijkgerichte aanpak aan het besparen van energie, het transitie-gereedmaken (isoleren) van woningen en gebouwen en het aardgasvrij maken van (delen van) buurten en wijken. De kaders voor deze wijkgerichte aanpak zijn door uw raad vastgesteld in april 2019 in de 'Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie'. Zeven uitgangspunten staan hierin centraal:

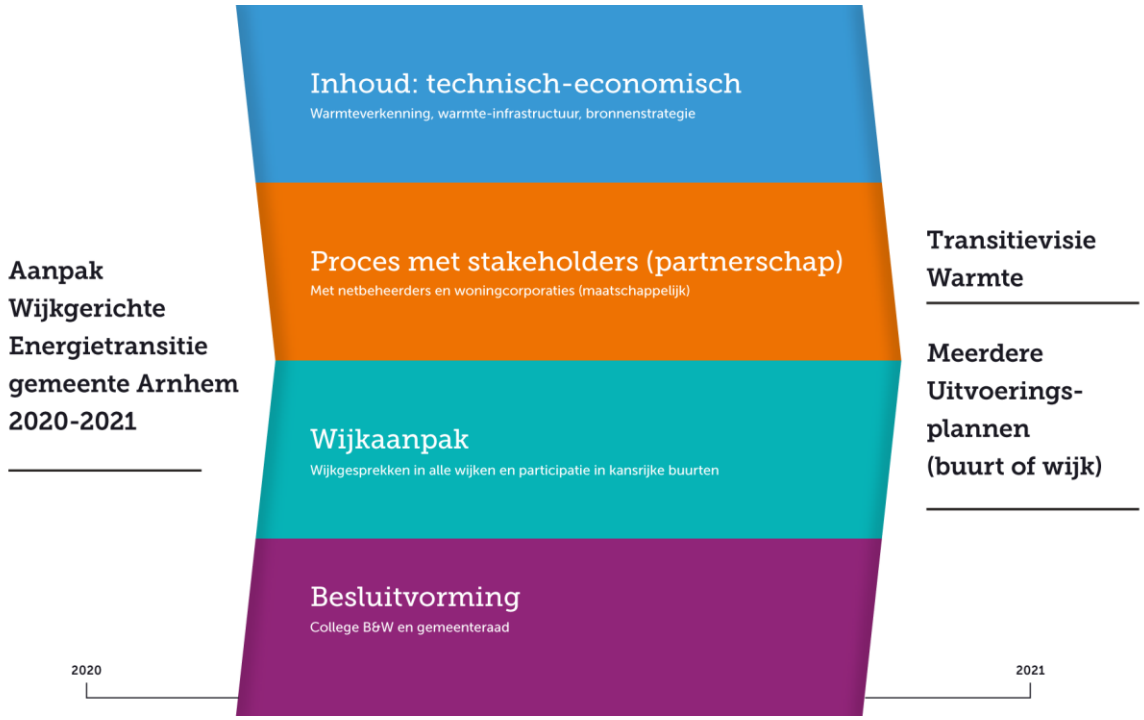
1. De Trias Energetica is leidend; eerst besparen.
2. De meest duurzame oplossing gaat voor. Minder duurzame bronnen zijn tijdelijk en decentrale bronnen hebben de voorkeur.
3. De aanpak is wijkgericht en samen met bewoners en overige gebruikers. Hierbij wordt aangesloten bij andere ontwikkelingen in de wijk.
4. Waar zelforganiserend vermogen onvoldoende ontstaat, neemt de gemeente samen met stedelijke partners het voortouw, maar altijd in verbinding met de bewoners.
5. Ruimtelijke impact is niet te voorkomen. Ruimte wordt eerst gezocht in verhard stedelijk gebied.
6. Betaalbaarheid, betrouwbaarheid en zekerheid voor de eindgebruiker staan voorop.
7. De energietransitie mag niet leiden tot (verdere) energiearmoede en schuldenproblematiek en wordt bij voorkeur ingezet als instrument tegen energiearmoede.

Transitievisie Warmte
In het derde kwartaal van 2021 wordt de Transitievisie Warmte aan u voorgelegd ter besluitvorming. Hierin wordt het tijdspad geschetst waarop wijken en/of buurten van het aardgas gaan. Het brengt daarmee een eerste prioritering aan: welke wijken/buurten zijn vóór 2030 aan de beurt en welke wijken daarna. Voor de wijken/buurten die op de planning staan vóór 2030 zal de Transitievisie Warmte inzicht geven in de mogelijke alternatieve en kansrijke warmteoplossingen. Het betreft hier een globale richting; de definitieve keuze voor het alternatief voor aardgas per wijk/buurt wordt genomen in een apart door de raad vast te stellen uitvoeringsplan per wijk of buurt. De uitvoeringsplannen worden in samenspraak met de bewoners gemaakt.

De uitvoeringsplannen voor de wijken die voor 2030 van het aardgas gaan, worden medio 2022 ter besluitvorming aan de raad voorgelegd. Met de Transitievisie Warmte verschaffen we onze inwoners en stakeholders duidelijkheid over de fasering van de warmtetransitie. Hierdoor kunnen zij plannen en investeringen afstemmen. Graag informeren wij u met deze raadsbrief over de uitwerking van de wijkgerichte aanpak voor de komende periode tot aan het vaststellen van de Transitievisie Warmte.

Figuur 1 laat zien dat de aanpak om tot de Transitievisie Warmte te komen uit vier sporen bestaat. Het eerste spoor gaat over de inhoudelijke onderzoeken die gedaan worden. Bijvoorbeeld naar de capaciteit van lokale warmtebronnen in de wijk en naar het meest aannemelijke alternatief voor aardgas per wijk. Het tweede spoor gaat over de samenwerking met de maatschappelijke en professionele partners, zoals de woningcorporaties en de netbeheerder. Het is ons uitgangspunt om zoveel mogelijk te werken met duurzame decentrale bronnen met restwarmte. Voor de wijken/buurten, die door de aard van de bebouwing afhankelijk zijn van hoge temperatuurwarmte en waar geen decentrale bron aanwezig is, is Vattenfall de meest logische gesprekspartner. Spoor 3 betreft de wijkaanpak: de samenwerking met onze bewoners en andere wijkgebruikers. Deze vormt het hart en daarmee de kern van de aanpak. Daarover volgt meer informatie na figuur 1. En ten slotte, spoor 4 gaat over het besluitvormingsproces. Tijdens het proces organiseren we een aantal raadsinformatiebijeenkomsten om u mee te nemen wat betreft inhoud en proces.

Figuur 1: proces voor Transitievisie Warmte met vier sporen



Uitwerking spoor 3, de wijkaanpak energietransitie

De energietransitie is een grote opgave die vraagt om samenwerking van overheden, bedrijven en bewoners. We hebben elkaar nodig om stappen te kunnen zetten. Als gemeente nemen we het voortouw om in gesprek te gaan

over deze belangrijke opgave met onze inwoners en ondernemers in de wijken. Hiermee geven we invulling aan de uitgangspunten 3 en 4 van de Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie. We vinden het belangrijk om als gemeente niet top down aan te wijzen welke wijken voor 2030 van het aardgas zullen gaan. Dit willen we doen samen met onze stakeholders, inwoners en ondernemers. In 2019 hebben wij een warmteverkenning uitgevoerd. Deze geeft ons inzicht in het meest aannemelijke alternatief voor warmte tegen de laagste maatschappelijke kosten. Per wijk zijn hierin de potentiële warmtebronnen en warmteoplossingen omschreven. Hierbij is gekeken naar de status van het vastgoed, de aannemelijkheid van een warmtebron/optie en meekoppelkansen. Om te komen tot prioritering zien wij voor de korte termijn als kansrijk de wijken/buurten waar een decentrale bron met restwarmte aanwezig is, waar de technische haalbaarheid is onderzocht en waar er bovendien sociale meekoppelkansen zijn. Hierbij hebben wij in ogenschouw genomen dat een diversiteit aan wijken/buurten wenselijk is om brede ervaring op te doen.

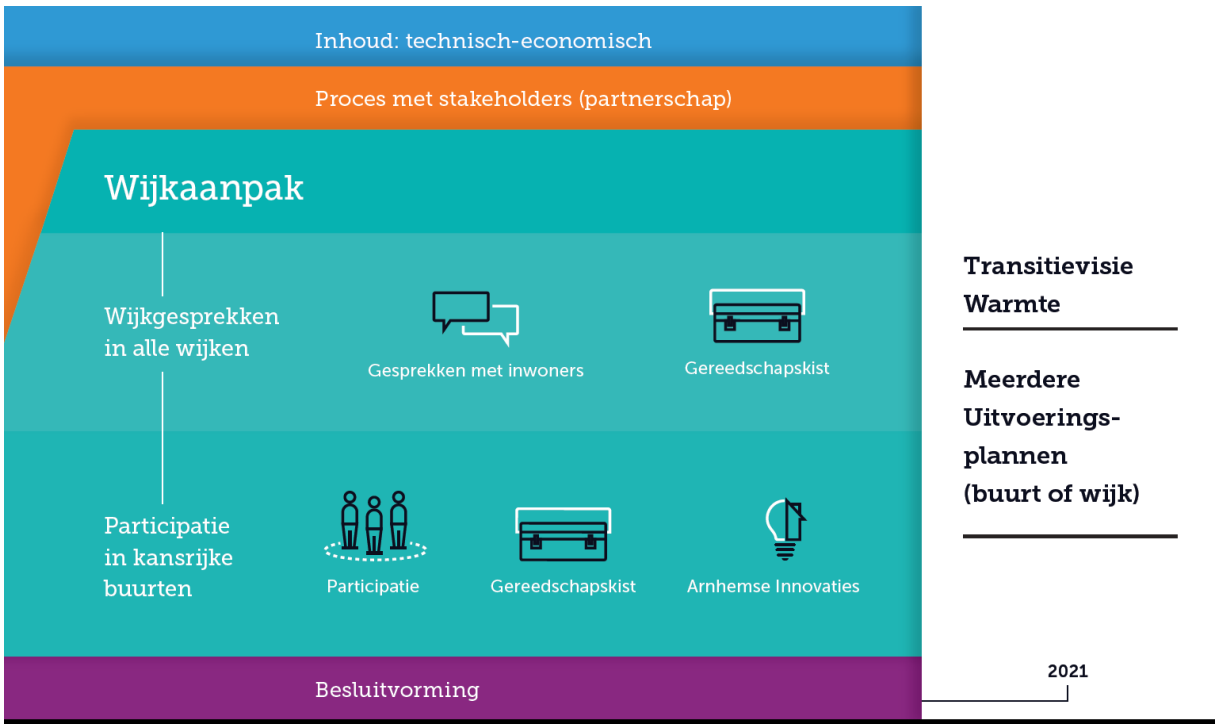
Dit heeft geleid tot een ***voorlopige indeling*** in twee typen wijken: ***de kansrijke wijken en de overige wijken***. Onze werkwijze in het opstellen van de Transitievisie Warmte verschilt in deze twee typen wijken. We gaan adaptief om met deze voorlopige indeling: als tijdens het proces blijkt dat 2030 te vroeg is voor sommige kansrijke wijken/buurten, dan worden ze in de Transitievisie Warmte niet opgenomen als wijken die voor 2030 van het aardgas af gaan. En als andersom blijkt tijdens de wijkgesprekken in overige wijken, dat er zwaarwegende redenen zijn om nader te onderzoeken of een bepaalde wijk wél voor 2030 van het aardgas kan gaan, zullen we dit nader onderzoeken. Het verschil tussen de twee typen wijken en de werkwijze van de gemeente in deze wijken wordt hieronder toegelicht.

Kansrijke wijken/buurten: wijken of buurten die het meest kansrijk zijn om vóór 2030 van het aardgas af te gaan, o.a. vanwege de aanwezigheid van een decentrale bron met restwarmte en/of -koude of wijken/buurten die geschikt zijn, of eenvoudig geschikt te maken zijn, voor een all-electric oplossing vanwege de aanwezigheid van woningen met een hoog energielabel. Dat deze wijken/buurten kansrijk zijn om voor 2030 van het aardgas af te gaan, wil nog niet zeggen, dat ze in de Transitievisie Warmte daadwerkelijk zullen worden aangewezen als dergelijke wijken. We nemen als gemeente namelijk ook de regie om samen met stakeholders, inwoners en ondernemers in de wijken te onderzoeken of deze wijken/buurten daadwerkelijk vóór 2030 aardgasvrij kunnen worden, hoe we energie kunnen besparen en hoe we woningen en gebouwen transitiegereed kunnen maken. In de loop van deze participatieprocessen in 2020 en 2021 wordt helder of (een deel van) de kansrijke wijk/buurt ook echt van het aardgas kan voor 2030, met oog op besluitvorming in het derde kwartaal van 2021 over de Transitievisie Warmte. Bij 'groen licht' voor een wijk/buurt om voor 2030 van het aardgas te gaan, wordt er samen met de bewoners en ondernemers een uitvoeringsplan per wijk/buurt opgesteld waarin een keuze wordt gemaakt over de infrastructuur, duurzame bron, planning en kosten. Het opstellen van de uitvoeringsplannen zal in sommige gevallen deels parallel lopen aan het opstellen van de Transitievisie Warmte. We verwachten dat de eerste uitvoeringsplannen medio 2022 voorgelegd zullen worden aan de raad. Een aantal kansrijke wijken/buurten, zoals Vredenburg/Kronenburg, Elderveld-Noord, Hoogkamp/Sterrenberg en Hoogstede/Klingelbeek zijn breed geïnformeerd over de kans die zich mogelijk voordoet om te versnellen in de energietransitie en dat we deze kans samen met de bewoners verder willen onderzoeken. Met een aantal wijken/buurten hebben wij helaas alleen nog gesprekken gevoerd met de duurzaamheidswerkgroepen van bewoners en stonden wij op het punt de wijk in te gaan. Deze wijkgesprekken hebben we echter vanwege corona uit moeten stellen. Wij hopen de wijkgesprekken na de zomer weer op te kunnen pakken.

Overige wijken: wijken waarvoor we niet direct een aanleiding of kans zien om voor 2030 aardgasvrij te worden. De gemeentelijke aanpak voor deze wijken focust vooral op energiebewustwording, energiebesparing en draagvlak creëren voor warmtetransitie in het algemeen. Basis hiervoor is een generieke, stadsbrede aanpak via de communicatiecampagne ArnhemAAN. Daarnaast worden in alle overige wijken gesprekken met wijkbewoners en ondernemers gevoerd. In deze gesprekken informeren we inwoners en ondernemers over het feit dat de wijk nog niet voor 2030 van het aardgas gaat, maar dat mensen wel kunnen bijdragen door het energieverbruik te verlagen en (deels) hernieuwbaar op te wekken. We informeren ze hoe ze maatregelen op het vlak van energie besparen en het opwekken van hernieuwbare energie kunnen nemen. Tweede doelstelling van de wijkgesprekken is om met inwoners en ondernemers het gesprek aan te gaan over de energietransitie, te luisteren wat er speelt en vragen, dilemma's en zorgen van mensen te inventariseren. De wijkgesprekken zouden eigenlijk starten in april 2020, maar zijn vanwege het coronavirus uitgesteld tot september 2020. Deze gesprekken vinden plaats van september 2020 tot mei 2021 en leveren input voor de Transitievisie Warmte.

Twee van de vier Arnhemse ***Wijken van de Toekomst*** (Hoogkamp en Arnhem-West) behoren tot de categorie van kansrijke wijken. De twee andere Wijken van de Toekomst, Spijkerkwartier en Alteveer Cranevelt, zien wij niet als kansrijk om voor 2030 van het aardgas af te gaan. Deze wijken zijn al wel gestart met een intensieve aanpak als Wijk van de Toekomst. In deze wijken zullen de bewoners doorgaan met werken aan energiebewustwording, besparing (collectief) en het transitie-gereedmaken van de woningen, teneinde tussen 2030 en 2040 van het aardgas af te gaan. De gemeente heeft hier een faciliterende rol. De wijkaanpak met uitsplitsing in twee typen wijken is in onderstaand figuur weergegeven.

Figuur 2: uitwerking wijkaanpak in twee typen wijken



In bijlage 1 is de kaart van Arnhem opgenomen waarop te zien is welke wijken tot welke categorie behoren. Hierbij is het van belang om nogmaals te benadrukken dat dit om een voorlopige indeling gaat. De wijkgerichte aanpak gaat uit van de Trias Energetica (uitgangspunt 1 uit de Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie): overal waar we in gesprek gaan met onze bewoners, zetten we eerst in op energiebesparing door gedragsverandering en investeringen in kleine en grotere maatregelen als isolatie. Energie die niet gebruikt wordt, hoeft immers ook niet opgewekt te worden. We werken hierbij samen met partijen als het Energieloket Midden Gelderland en de Energiebank. Voor de warmtevraag maken we in eerste instantie gebruik van decentrale bronnen met restwarmte, zoals restwarmte van bedrijven (datacenter aan de rand van Plattenburg) of energie uit oppervlaktewater (Vredenburg/Kronenburg) of afvalwater (Elderveld-Noord) en zetten we in op zonnepanelen op daken (uitgangspunt 2). In de kansrijke wijken grijpen we ook de ruimtelijke ontwikkelingen die daar spelen aan als kans. Denk aan de vervanging van het gemaal in Vredenburg, het vervangen van het riool in Elderveld-Noord en de nieuwbouwontwikkelingen in Arnhem-West, waar we onderzoeken of een deel van de bestaande wijk ook op het nieuw aan te leggen warmtenet aangesloten kan worden (uitgangspunt 5).

Participatiekompas voor de wijkaanpak

Samen met bureau STIPO hebben we de 'Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie' vertaald in een werkwijze om met bewoners in de verschillende wijken samen te werken aan de energietransitie. Het ontwikkelde Participatiekompas is opgenomen in bijlage 2 en geeft ons handvatten voor het op maat samenwerken met Arnhemmers in al hun diversiteit. Het uitgangspunt is dat iedereen een aanknopingspunt heeft waar hij op aan kan sluiten om het gesprek over de energietransitie te starten. Het Participatiekompas bestaat uit vier coördinaten:

1. ***Transitietempo***: onderscheid naar de hiervoor toegelichte twee typen wijken (kansrijke wijken en overige wijken);
2. ***Type participatie dat nodig is:*** participatie op projectniveau rondom een lokale bron, participatie op wijk/buurtniveau voor een uitvoeringsplan en participatie om tot een ontzorgingsaanbod te komen;
3. ***Diverse snelheden onder bewoners:*** van innovatoren die vooroplopen, de groep die aanhaakt als het aanbod helder is tot degenen die als laatste aanhaken, volgens de innovatie-adaptatiecurve van Rogers;
4. ***Diverse voorkeurstypen onder bewoners:*** bewoners verschillen van elkaar, bijvoorbeeld in hun interesse voor het onderwerp energietransitie en hun houding richting de overheid, maar ook in hun levensfase en daarmee samenhangend de tijd en energie die ze hebben om te participeren.

Het Participatiekompas helpt ons om per wijk tot een passende participatie-aanpak te komen en om onze werkwijze tussentijds aan te passen op basis van geleerde lessen.

Toolbox energietransitie

Omdat betaalbaarheid, betrouwbaarheid en zekerheid voor de eindgebruiker (uitgangspunt 6) voorop staan, ontwikkelen we een toolbox waarin alle (beleids)instrumenten voor verschillende doelgroepen (huurder, woningeigenaar, bedrijf, instelling of vereniging) zijn opgenomen. Denk aan financiële regelingen als leningen en subsidies, maar ook aan energiecoaches en warmtecamerawandelingen met de buurt. Het communicatieplatform ArnhemAAN geeft de doelgroepen informatie over deze instrumenten en ook in de wijkgesprekken wordt er aandacht aan besteed. Naast het communiceren van de bestaande instrumenten, biedt de toolbox ons zicht op welke nieuwe instrumenten ontwikkeld zouden kunnen worden. In de wijkgesprekken kan ook blijken dat er nieuwe instrumenten nodig zijn. Die vullen we aan waar nodig en mogelijk.

Arnhemse Aanpak Energiearmoede

Daarnaast werken we aan een plan van aanpak voor het bestrijden van energiearmoede, omdat de energietransitie niet mag leiden tot (verdere) energiearmoede en schuldenproblematiek (uitgangspunt 7). Dit plan van aanpak zal in het derde kwartaal van 2020 zoals besproken naar u toekomen.

Vervolg

Tijdens de behandeling van het programmaplan New energy made in Arnhem 2020-2030 op de politieke avond van 4 december 2019 heeft wethouder Bouwkamp toegezegd 1 x per half jaar de raad d.m.v. een informatief gesprek mee te nemen in inhoud en voortgang van het programma. Op weg naar besluitvorming over de Transitievisie Warmte in 2021, organiseren we een aantal informatieve raadsbijeenkomsten.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Wijkgerichte energietransitie

versie mei 2020

Arnhem



- Kansrijk aardgasvrij voor 2030
- Kansrijk aardgasvrij voor 2030 (wijk van de toekomst)
- Energie besparen
- Energie besparen (wijk van de toekomst)
- Parken / buitengebied
- Industrieterrein

Arnhem Aan

Participatiekompas

Arnhemse Wijkgerichte Energietransitie

STIPO
maart 2020

Interreg North-West Europe Climate Active Neighbourhoods

GEMEENTE Arnhem

Het Participatiekompas is mede mogelijk gemaakt door financiering
vanuit het Europese Fonds voor de Regionale Ontwikkeling

Interreg
EUROPEAN UNION
North-West Europe
Climate Active
Neighbourhoods
European Regional Development Fund

stipo

GEMEENTE
Arnhem

Maart 2020

STIPO, team voor stedelijke ontwikkeling, werkt aan betere steden.
Samen met de gebruikers richten we ons op: Langdurige kwaliteit ademend met de wensen van de tijd, de ziel van de plek met onderscheidend vermogen waarin mensen willen blijven investeren, gelaagdheid voor meervoudig en divers gebruik voor een eerlijke en inclusieve stad, publieke kwaliteit met de openbare ruimte als plek voor interactie en de plinten als de kapstok van de omgeving, eigenaarschap van de mensen, ondernemers en gebruikers van de plek.

Voor meer informatie www.stipo.nl

Voorwoord

De gemeente Arnhem staat net als elke andere gemeente in Nederland voor een grote opgave: in 2050 willen we klimaatneutraal zijn. Eén van de thema's uit het 'New energy made in Arnhem' (NemiA) programmaplan 2020-2030 is de gebouwde omgeving. Binnen dit thema werkt de gemeente met een wijkgerichte aanpak aan het besparen van energie, het transitie gereed maken (isoleren) van woningen en gebouwen en het aardgasvrij maken van wijken en buurten. De kaders voor deze wijkgerichte aanpak zijn door de gemeenteraad vastgelegd in de 'Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie' (april 2019).

In Arnhem zijn de afgelopen jaren al veel initiatieven voor verduurzaming van de gebouwde omgeving ontstaan vanuit bewoners zelf. Denk aan de vele buurtinitiatieven die een stapje verder zijn geholpen met het Aanjaagfonds, de vier Wijken van de Toekomst, maar ook de stappen die bewoners en bedrijven individueel zetten om hun eigen woning of bedrijfspand te verduurzamen Omdat gemeenten de regierol in de energietransitie hebben gekregen, neemt gemeente Arnhem ook in wijken waar het initiatief niet vanuit bewoners vanzelf ontstaat, het voortouw. Dit doet de gemeente samen met andere stakeholders, zoals woningcorporaties en de netbeheerder, door in gesprek te gaan met bewoners en bedrijven over de opgave van de wijkgerichte energietransitie.

Samen met bureau Stipo heeft gemeente Arnhem het raadskader voor de 'Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie' vertaald in een werkwijze om met bewoners in de verschillende wijken van Arnhem samen te werken aan de energietransitie. Voorliggend participatiekompas is het eindresultaat, dat is opgesteld in nauwe samenwerking met de ambtenaren van het team Wijkgerichte Energietransitie en de Teams Leefomgeving van alle Arnhemse wijken en buurten. De kennis van en ervaring met de diverse bewonersinitiatieven in de Arnhemse wijken hebben hiervoor een goede basis geboden. De kern van de werkwijze wordt beschreven in hoofdstuk 2 waarin het Participatiekompas wordt uitgewerkt. Dit model geeft handvatten om samen en op maat in de wijken aan de slag te gaan.

Inhoudsopgave

Inleiding **5**
1.1 De Arnhemse Aanpak voor de Wijkgerichte Energietransitie 5
1.2 De doelstelling voor de participatie 7
1.3 Participatie Eisen vanuit het Klimaatakkoord 8
1.4 Werkwijze bij het opstellen van de strategie en de uitwerking per wijk 9
1.5 Leeswijzer 9

Het Participatiekompas, voor maatwerk in de wijken **10**
2.1 Coördinaat 1: het Transitie Tempo 12
2.2 Coördinaat 2: het type participatie 16
2.2.1 Projectparticipatie rond een kansrijke bron 16
2.2.2 Participatie om tot een gedragen wijkuitvoeringsplan te komen 17
2.2.3 Participatie om tot het best passende ondersteuningsaanbod voor de woningen te komen 18
2.3 Coördinaat 3: de diverse snelheden in omgaan met verandering 20
2.4 Coördinaat 4: Bewoners naar voorkeursprofiel 23

Samen aan de slag met bewoners **28**
3.1 Heldere uitnodiging en structuur 28
Blijven uitnodigen 29
3.2 Aansluiten bij het dagelijks leven van bewoners 29
Sluit aan bij onderwerpen die WEL belangrijk voor mensen zijn 30
Denk na over tijdstippen, juiste momenten en plekken 31
Help mensen de transitie in stukjes te knippen 32
Zorg voor een natuurlijke doorlopende flow 34
Werk vanuit een vertrouwde afzender 34

Nawoord **35**

Hoofdstuk 1

Inleiding

Arnhem gaat uiterlijk in het jaar 2050 over van fossiele energie naar schone energie. Een belangrijk onderdeel hiervan is het besparen van energie en het uitfaseren van aardgas voor de verwarming van woningen en gebouwen. In het participatiekompas wordt beschreven hoe per wijk de bewoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties worden betrokken bij de wijkgerichte energietransitie.

1.1 De Arnhemse Aanpak voor de Wijkgerichte Energietransitie

Kenmerkend voor de Arnhemse Aanpak is de mantra: We doen het samen, eerlijk en duurzaam en de bewoners spelen daarbij een belangrijke rol. De noodzakelijke energietransitie is een kans om energiearmoede tegen te gaan en innovaties van Arnhemse bedrijven in te zetten. Arnhem streeft naar een goede en tijdige betrokkenheid van inwoners, bedrijven en maatschappelijke partijen. Bij kansen om een collectieve voorziening voor warmteopwekking en -distributie te realiseren doet de gemeente dat bij voorkeur in de vorm van een open publieke voorziening.

In 2021 besluit de raad over de transitievisie warmte. Hierin wijst de raad aan welke buurten of (delen van) wijken vóór 2030 van het aardgas gaan, welke alternatieve warmtebronnen daar kunnen worden toegepast, en welke buurten of (delen van) wijken na 2030 aan de beurt zijn. Om deze transitievisie warmte op te kunnen stellen worden per buurt of wijk de alternatieve warmte-oplossingen inzichtelijk gemaakt en stakeholders, bewoners en wijkinitiatieven betrokken bij de keuzes die moeten worden gemaakt.



De transitievisie warmte wordt vanuit diverse sporen opgezet:

- het economisch-technische spoor met onder meer de bronnen-strategie;
- het spoor met alle cruciale stakeholders;
- het spoor in de buurten of wijken rond de dagelijkse sociaal/maatschappelijke praktijk.

De diverse sporen beïnvloeden elkaar onderling, zodat het maatschappelijk draagvlak en het persoonlijke verhaal van bewoners altijd in zicht is bij de ontwikkeling van de aanpak voor de overstap naar een alternatieve warmtevoorziening in de wijk. Het is binnen dit rijke en zorgvuldige proces dat de transitievisie warmte wordt opgesteld, alsmede de separate uitvoeringsplannen.

Leidende uitgangspunten bij de Arnhemse AANpak (april 2019)

De energietransitie is een complex proces, waarin tal van dilemma's naar boven komen. De gemeenteraad heeft een serie uitgangspunten geformuleerd die als richtlijn geldt bij het maken van de keuzes.

1. De Trias Energetica is leidend; eerst besparen.
2. De meest duurzame oplossing gaat voor. Minder duurzame bronnen zijn tijdelijk en decentrale bronnen hebben de voorkeur.
3. De aanpak is wijkgericht en samen met bewoners en overige gebruikers. Hierbij wordt aangesloten bij andere ontwikkelingen in de wijk.
4. Waar zelforganiserend vermogen onvoldoende ontstaat, neemt de gemeente samen met stedelijke partners het voortouw, maar altijd in verbinding met de bewoners.
5. Ruimtelijke impact is niet te voorkomen. Ruimte wordt eerst gezocht in verhard stedelijk gebied.
6. Betaalbaarheid, betrouwbaarheid en zekerheid voor de eindgebruiker staan voorop.
7. De energietransitie mag niet leiden tot (verdere) energiearmoede en schuldenproblematiek en wordt bij voorkeur ingezet als instrument tegen energiearmoede.

1.2 De doelstelling voor de participatie

Arnhem is zowel een initiatiefrijke stad met veel lokale duurzame energie activiteiten in de diverse buurten als een stad met grote corporatiewijken waar meer sociale problematiek samenkomt. De Arnhemmers in al deze wijken staan heel verschillend in de energietransitie. Sommige mensen vinden het heel erg belangrijk om in actie te komen en het klimaat te verbeteren, anderen staan er onverschillig in, hebben veel eigen zorgen of vinden het bijvoorbeeld vooral aan Den Haag om met oplossingen te komen. Toch zullen al deze mensen, onafhankelijk van hun houding en positie, betrokken moeten worden bij de energietransitie.

Het participatiekompas geeft antwoord op de vraag hoe je de Arnhemmers in al hun diversiteit op maat kunt betrekken. En ook wanneer het verstandig is om te beginnen met het betrekken van mensen. Het uitgangspunt is dat iedereen een haakje heeft waar je op aan kunt sluiten om het gesprek over de transitie te starten. Het is niet de verantwoordelijkheid van de bewoner om uit zichzelf mee te doen en de energietransitie belangrijk te vinden, het is aan de gemeentelijke professionals om het haakje voor gesprek te vinden.

De energietransitie is een traject dat het komende decennium veel aandacht zal blijven vragen. Op dit moment ligt de focus op het ontwikkelen van de gemeentelijke strategie, waaronder de warmtetransitie visie, die de aanpak voor de komende jaren gaat bepalen. Bewoners worden hierbij betrokken, maar veel speelt zich nog vooral op papier af. Hierna volgt de - voor bewoners - wat onzichtbare fase van voorbereidingen en daarna een heel zichtbare en tastbare periode van werk in uitvoering, zowel op straat als in de woningen. Deze afwisseling in nauwe betrokkenheid en minder zichtbare betrokkenheid, daagt uit tot slimme communicatiestrategie en meerdere manieren om bewoners ook betrokken te houden als er even geen nieuws te melden is.

Ook zijn niet alle onderdelen van het proces om tot aardgasvrije wijken te komen voor dezelfde mensen interessant of belangrijk. Sommige bewoners denken graag mee bij de plannen, andere zijn vooral geïnteresseerd in (samen) doen. Met het participatiekompas wordt het proces in stukjes geknipt en mensen steeds in staat gesteld op maat mee te doen. Daarbij wordt ook rekening gehouden met mensen voor wie de transitie te complex is of aandacht vraagt die zij nu in hun leven niet kunnen opbrengen. Participatie houdt in dit geval in dat de werkwijze om ook hun woningen te isoleren en gereed te maken voor de overstap naar een andere warmtebron zo goed mogelijk past bij hun leven, wensen en (financiële) mogelijkheden. De participatie wordt dan meer ingevuld vanuit de methodiek van design thinking waarbij het leven van de bewoner centraal staat en niet zijn of haar bijdrage aan het ontwikkelproces. Er wordt maatwerk geleverd in het (ontzorg) aanbod, zodat iedereen mee kan doen.

Particuliere Woningeigenaren en Huurders

De focus in het participatiekompas ligt op het betrekken van de particuliere woningeigenaren. Zij zullen zelf een stap moeten zetten om hun woning op tijd gereed te maken voor de aansluiting op een andere warmtebron. Dat betekent echter niet dat de huurders niet meegenomen worden in de participatie rond de energietransitie. De woningcorporatie is verantwoordelijk voor een ordentelijk proces met haar huurders voor de aanpassingen van hun woningen. De gemeente heeft echter een belangrijke zorgplicht naar al haar bewoners en kijkt ook naar de kwetsbare huurders, waar energiearmoede dreigt of reeds speelt, die informatie onvoldoende begrijpen of niet zelfredzaam zijn. Daarnaast vindt de gemeente het ook belangrijk dat alle Arnhemmers hun energievraag naar beneden brengen, ook de huurders. Dat betekent onder meer dat de informatiecampagne over de energietransitie zich vanzelfsprekend ook op alle Arnhemmers richt en we wijkgesprekken met de hele stad voeren.

1.3 Participatie Eisen vanuit het Klimaatakkoord

Het Klimaatakkoord stelt vast dat burgerparticipatie bijdraagt aan de bevordering van draagvlak voor de maatregelen uit het klimaatbeleid. Zeker bij de realisatie van de aardgasvrije woningen/wijken, waar beleid reikt tot achter de voordeur van bewoners, is acceptatie en medewerking cruciaal.

Het Klimaatakkoord maakt onderscheid tussen participatie in de beleidsfase enerzijds, waarin de overheid de verantwoordelijkheid heeft voor een goed proces (Regionale Energie Strategie, Transitie Visie Warmte) en anderzijds, de participatie rond concrete projecten die geïnitieerd zijn door bewoners, een lokaal bedrijf of maatschappelijke organisatie. Dit kunnen projecten zijn als lokale windmolens, deelauto's in de wijk of een collectieve warmte oplossing. In dat geval ligt de verantwoordelijkheid vooral bij de initiatiefnemer.

Het Rijk is weinig concreet over de eisen aan de invulling van de participatie bij de ontwikkeling van de RES, Transitie Visie Warmte en de uitvoeringsplannen. Mogelijk verandert dat in de komende jaren als de contouren van de oplossingen beter zichtbaar worden en mogelijkheden ontstaan voor meer 'dwingende' aanpakken. In ieder geval gaat de Omgevingsvisie - die per 2021 van kracht wordt - inspraak mogelijk maken.

Een goed aanknopingspunt voor de Arnhemse aanpak is het streven in het Klimaatakkoord naar een evenwichtige eigendomsverhouding (50%) in de nieuwe energie oplossingen. Er wordt verwacht dat er bewust wordt nagedacht over publiek eigenaarschap, bijvoorbeeld in de vorm van energiebedrijven waarin bewoners, overheden en/of lokale bedrijven participeren, naast de voorzieningen die de grote bestaand bedrijfsleven gaat bieden. Deze lokale publieke ondernemingen zijn meer dan alleen een technische/economische oplossingen, ze dragen ook bij aan de lokale veerkracht, versterken het sociale weefsel en bieden een verdienmodel dat een deel van de opbrengsten weer laat terugvloeien naar de wijk.

Vanuit het Klimaatakkoord zijn aanbevelingen en handreikingen beschikbaar. De handreiking participatie in duurzame energie-projecten biedt een overzicht van wettelijke leidraden en mogelijke instrumenten om participatie vorm te geven, evenals inspiratie uit voorgaande processen. https://www.klimaatakkoord.nl/participatie/handreiking-participatie-duurzame-energie/participatie-in-beleidsfase

1.4 Werkwijze bij het opstellen van de strategie en de uitwerking per wijk

Het participatiekompas en de separate uitwerking per wijk bouwt voort op de ervaringen die reeds zijn opgedaan door het AANjaagteam, de expertise van de diverse ambtelijke professionals in de wijken en de vele onderzoeken die zijn uitgevoerd. Op basis van deskresearch van het bestaand materiaal en aanvullende verklarende interviews zijn wijkprofielen opgesteld. Deze profielen zijn vervolgens in een tweetal werksessies verrijkt en aangescherpt door de teams Leefomgeving en de leden van het ambtelijke energietransitie team. Parallel hieraan is een eerste aanzet tot de overkoepelende strategie opgesteld. Ook deze is getoetst door de beide teams alvorens deze verder is uitgewerkt.

Bronnen:

- Warmteverkenning http://data.overmorgen.nl/arnhem
- Storymaps per buurt
- Betrokkenheidsanalyse Bewoners door Citisens, inclusief verdiepingsanalyse
- De Arnhemse AANpak van de Wijkgerichte Energietransitie
- Wijkinitiatieven ArnhemAAN
- Evaluatie 1 jaar Lijn 2030
- Smart Energy Cities methodiek
- Energiemonitor 2019 HOOM
- Handreiking Participatie in Duurzame Energie, bijlage bij Klimaat Akkoord

1.5 Leeswijzer

Na dit inleidende hoofdstuk waarin de doelstellingen, vereisten en werkwijze kort zijn beschreven wordt in hoofdstuk 2 het Participatiekompas toegelicht. Het Participatiekompas is het instrument waarmee voor iedere wijk de participatie strategie kan worden vastgesteld. Dit hoofdstuk vormt de kern van dit documenten legt de basis voor de verdere uitwerking per wijk in de latere hoofdstukken. Hoofdstuk 3 biedt vervolgens praktische tips voor de projectmanager Participatie bij de organisatie van de participatie in zijn of haar wijken.
In de bijlage zijn ter inspiratie verschillende instrumenten opgenomen die mogelijk van nut kunnen zijn bij het ontwikkelen van een passend aanbod in de wijk.

Het participatiekompas wordt vergezeld door een eerste voorlopige uitwerking per wijk, uitgaande van de verdeling in kansrijke wijken, wijken van de toekomst en de overige wijken. Op basis van deze aanzet kan de projectmanager participatie de aanpak per wijk verder uitwerken.
Dit is een apart document, getiteld ‘Op maat aan de slag in de Arnhemse Wijken’.

Hoofdstuk 2

Het Participatiekompas, voor maatwerk in de wijken

Het participatiekompas voor heel Arnhem is een veelomvattend geheel: een heel scala aan wijken, doelgroepen, mogelijke energieoplossingen, tijdspaden en zo verder. Iedere wijk heeft haar eigen buurtjes, couleur locale, wijkvraagstukken, bewonersorganisaties en sociale dynamiek. Om zo goed mogelijk recht te doen aan deze diversiteit en er voor te zorgen dat in alle wijken de bewoners op maat worden meegenomen in de energietransitie is het Participatiekompas ontwikkeld.

Het Participatiekompas kent vier coördinaten die de participatie aanpak en inzet van specifieke tools per wijk bepalen:

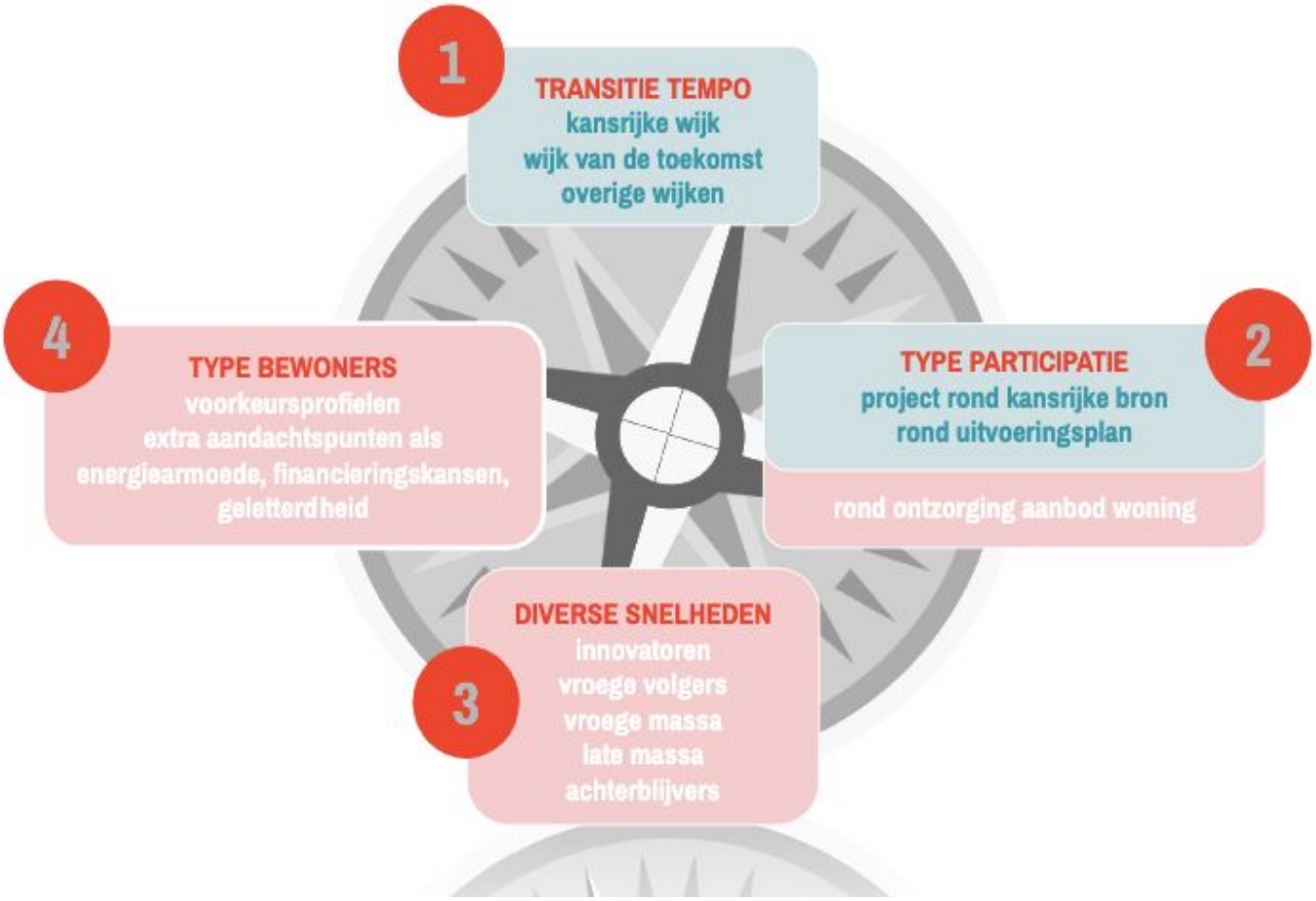
1. **Het transitie tempo**: onderscheid naar drie typen wijken, de wijken met kansen om te versnellen rond een bron, wijken van de toekomst en de overige wijken die allemaal vast aan de slag gaan met bewustwording, energie besparen, isoleren en andere zogenaamde no-regret maatregelen.
2. **Het type participatie dat nodig is**: projectparticipatie rond een kansrijke bron in de wijk, participatie bij de ontwikkeling van het uitvoeringsplan voor een buurt of (delen van de) wijk en de participatie om tot het best passende aanbod te komen om bewoners te ontzorgen bij het aardgas ready maken van hun woning (inmeten, offertes, aannemer, financiering, tijdelijk opslag spullen, tijdelijke woning ect).
3. **De diverse snelheden onder bewoners**: van innovatoren die voorop lopen, de massa die aanhaakt als het aanbod helder is tot degenen die als laatste aanhaken, volgens de innovatie-adaptatie curve van Rogers.
4. **De diverse voorkeurstypen onder bewoners**: kritische vernieuwers, stadse nomaden, eigengereide digitalen, honkvaste buurtbewoners, geïnformeerde gezinsdrukte, gevestigde beïnvloeders, zorgzame senioren en zelfbewuste aanpakkers, volgens het Citisens model.

Het is duidelijk dat een kansrijke wijk, met vooral hoogopgeleide bewoners met veel vertrouwen in overheid en eigen kunnen een andere strategie vraagt dan een kansrijke wijk met dezelfde opgave maar een heel ander type bewoners. De aanpak is weer anders als de wijk vooralsnog nog niet van het aardgas af zal gaan, maar de bewoners wel bewust moeten worden van de veranderingen die er ook in hun woning nodig zijn. Naast de verschillen zijn er ook overeenkomsten dwars door de wijken heen. De overeenkomsten bieden ook voeding voor de ontwikkeling van nieuwe instrumenten en tools.

Het Participatiekompas stelt de projectmanager Participatie is staat om per wijk te bepalen wat er nodig is en steeds weer opnieuw zijn of haar koers te bepalen. De eerste strategische lijn voor 2020-2021 voor de diverse wijken is uitgewerkt in het begeleidende document ‘Op maat aan de slag in de Arnhemse Wijken’.

Het Participatiekompas: zet je koers uit in de wijk!

- Wat is nu, op dit moment, het participatie vraagstuk?
- Waar staat de wijk per coördinaat?
- Wat biedt de Arnhemse Toolbox dat ik kan inzetten?
- En met welke bewoners, ondernemers en organisaties kan ik samenwerken?



Arnhemse Toolbox Energietransitie

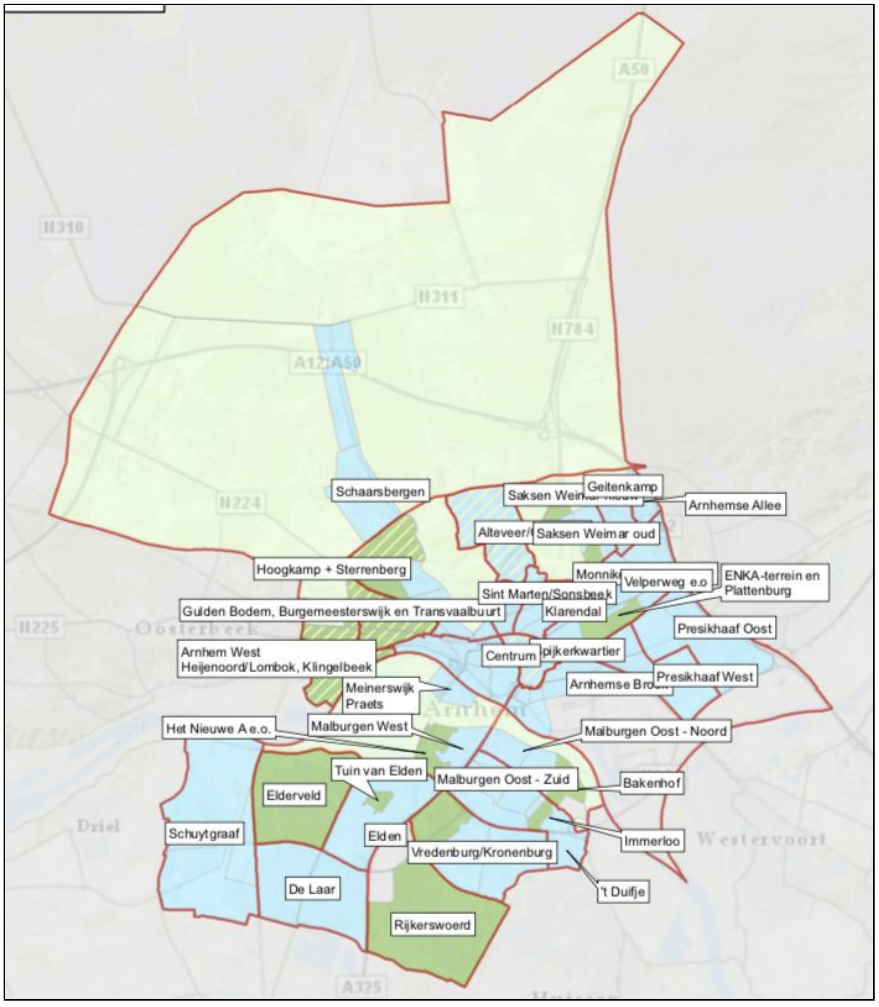
De gemeente biedt een uitgebreide toolbox met instrumenten die variëren van online informatiebronnen en fysieke vraagbaken in de wijk zoals Lijn 2030 , adviesmogelijkheden voor bewoners via bijv. een woonwensen coach of de 10x10 coaches voor mensen met een migratieachtergrond, juridische aanpassingen zoals het vereenvoudigen van vergunningen en financiële ondersteuning via onder meer de energiebespaarlening.

2.1 Coördinaat 1: het Transitie Tempo

Binnen Arnhem zijn drie typen wijken onderscheiden op basis van een analyse van de status van het vastgoed, de technische haalbaarheid, de sociale en technische meekoppelkansen, aannemelijke warmte opties en een spreiding in diversiteit van de wijken om optimaal te kunnen leren.

- *Kansrijke wijken voor 2030 aardgasvrij*: wijken of buurten binnen wijken die op dit moment het meest kansrijk zijn om voor 2030 op een andere warmtebron over te stappen, ofwel vanwege de aanwezigheid van een decentrale bron of de goede staat van het vastgoed.
- *Wijken van de Toekomst*: wijken, die niet onder de kansrijke wijken vallen, maar waar vanuit het Wijken van de Toekomst-programma reeds veel initiatief onder bewoners is gestart, van onderzoek naar alternatieve bronnen tot bewustwordingscampagnes. Deze worden echter niet allemaal kansrijk geacht om voor 2030 van het aardgas af te gaan.
- *Overige wijken:* wijken die allemaal vast aan de slag gaan met bewustwording, energie besparen, isoleren en andere zogenaamde no-regret maatregelen. De gemeente voert met al deze wijken een gesprek over de energietransitie. Onder 'overige wijken' vallen ook de buurten binnen de 'kansrijke wijken' die niet mee kunnen doen aan de kansen rond de bron. Deze wijken worden vooralsnog niet kansrijk geacht om voor 2030 van het aardgas af te gaan.





Deze verdeling is geen idee-fixe. Als op enig moment duidelijk wordt dat versnelling niet mogelijk is, of er zich juist in andere wijken een kans voordoet kan er op -of afgeschaald worden in inzet in de wijk.

Kansrijke wijken voor aardgasvrij in 2030

In de kansrijke wijken wordt in 2020 en 2021 onderzocht of deze wijk voor 2030 van het aardgas af zou kunnen. Er zijn twee soorten kansrijke wijken. Het eerste type kansrijke wijk kent een reële kans op de ontwikkeling en haalbare exploitatie van een decentrale warmtebron in de wijk. Deze bron hoeft niet beschikbaar te zijn voor de hele wijk. Vaak zal er dan ook sprake zijn van een kansrijk project voor een of meerdere buurten binnen de wijk, terwijl de rest van de wijk zich bij de 'overige wijken' schaart en zich via de campagnes en ondersteuning vanuit ArnhemAAN en ELMG klaarmaakt voor de transitie.

- Vredenburg/Kronenburg: Lokaal warmtenet (MT) met thermische energie uit oppervlaktewater;
- Plattenburg: Lokaal warmtenet (MT) met restwarmte van het datacenter op het Akzo terrein;
- Hoogkamp: Lokaal warmtenet (MT) met warmte vanaf een thermisch zonneveld;
- Elderveld: Lokaal warmtenet (LT/MT) met thermische energie uit afvalwater (RWZI);
- Arnhem West: Diverse kansen op een lokaal warmtenet /LT/MT/HT), waaronder herontwikkelingsproject de Hes (bodemwarmte) en de herontwikkeling van Het Dorp;
- Malburgen Oost (Immerloo): warmtenet/stadswarmte van Vattenfall (corporatie traject).

Er wordt een werkgroep ingesteld waarin bewoners zijn vertegenwoordigd om tot een goede aanpak van het project te komen. Per wijk wordt gekeken wie allemaal een plek in de werkgroep dienen te krijgen om tot een goede afspiegeling van de voor het project relevante bewoners te komen. Zie hiervoor de uitwerking per wijk.

De andere kansrijke wijken zijn recente nieuwbouwwijken waar de woningen al op label A tot A+++ zitten of met relatief weinig inzet aangepast kunnen worden naar Label A. In deze wijken wordt ingezet op een overstap naar all electric, individueel of collectief.

Het gaat om de wijken:

- Malburgen Oost-noord: De Bakenhof/Stadseiland
- Malburgen West: Het Nieuwe A
- Rijkerswoerd
- Monnikenhuizen: Saksen Weimar
- Monnikenhuizen: Nieuw Monnikenhuizen
- Elden: Tuin van Elden

In deze wijken hoeft geen alternatieve bron te worden ontwikkeld. Echter, duurzame opwekking van elektriciteit is wel een belangrijk thema. En er zal wel een afweging worden gemaakt of het verstandig is om te werken met collectieve warmtepompen of juist dit per woning individueel of groepjes woningen op te lossen. Daarnaast zullen alle bewoners aan de slag moeten om de laatste stap te zetten om de woning gereed te maken voor de overstap. Mogelijk kunnen er onderdelen uit de diverse wijken samen genomen worden, omdat het steeds om dezelfde vraagstukken gaat. Daarnaast ligt het

voor de hand dat er samenwerking mogelijk is in betrekken van leveranciers of organiseren van vraagbundeling.

Wijken van de Toekomst

Het programma Wijken van de Toekomst richt zich op één van de hoofdthema's van de energietransitie in de gebouwde omgeving: de stapsgewijze afkoppeling van het aardgas van de Gelderse wijken én de opbouw van een nieuwe basis voor warmtevoorziening. Het programma maakt onderdeel uit van het Gelders Energieakkoord en is reeds in 2016 gestart. Een Wijk van de Toekomst richt zich zowel op de aardgasvrij opgave, als op duurzaam vervoer en aanpassingen rond klimaatadaptatie en is dus breder georiënteerd dan alleen de energietransitie. De activiteiten van de initiatieven in deze wijken worden ondersteund vanuit de provinciale subsidie Wijk van de Toekomst met cofinanciering van de gemeente. Daarnaast zijn AANjagers, met middelen uit het AANjaagfonds, ingezet om de bewonersinitiatieven te ondersteunen. In principe zijn er vier Wijken van de Toekomst in Arnhem. De wijken Arnhem West en Hoogkamp zijn echter ook aangewezen als kansrijke wijken. Rest de wijken:

- Alteveer - Cranevelt / Duurzaam Craneveer
- Spijkerkwartier / Spijkerenergie

Om het initiatief in deze wijken recht te doen is er voor gekozen deze twee Wijken van de Toekomst apart te benoemen in het participatiekompas. De bestaande trekkers in de wijken, de bewonersinitiatieven Duurzaam Craneveer en Spijkerenergie, zijn door de gemeente ook aangewezen als belangrijke partner in de ontwikkeling van de uitvoeringsplannen. Daarnaast zijn ze een cruciale partner in de uitvoering van de bewustwordingsactiviteiten in de wijken.

De Arnhemse Wijken van de Toekomst worden op dit moment begeleid door de procesbegeleiders vanuit het programma Wijken van de Toekomst. Voor het vervolg is het belangrijk dat er heldere afspraken komen waarin duidelijk vermeldt staat welke rol en verantwoordelijkheid de bewonersinitiatieven Duurzaam Craneveer en Spijkerenergie hebben in de begeleiding van de ontwikkeling van de uitvoeringsplannen, de bewustwordingsactiviteiten en waar van toepassing, de lopende onderzoeken rond decentrale bronnen. Daarbij is het ook belangrijk dat helder is hoe zij samen met de gemeente de andere bewoners in de wijk gaan betrekken. Per wijk moet worden bezien welke rol gevraagd kan worden en men bereid is te nemen. Zie hiervoor ook de uitwerking per wijk.

Overige wijken

In de overige wijken worden mensen bewust gemaakt van de energietransitie: wat is de aanpak van de gemeente, wat gaat er in hun wijk gebeuren, wat kunnen ze zelf nu al doen om hun energievraag te verminderen en hoe kunnen ze hun woning gereed gaan maken voor de overstap naar een andere energiebron. Deze wijken hebben een ander tijdspad dan de kansrijke wijken, zij zullen nog niet voor 2030 van het aardgas afgaan.

Het wijkgesprek

In al deze wijken vindt een wijkgesprek met de wijkbewoners plaats, waarin wordt uitgelegd hoe de Arnhemse aanpak er uit ziet de komende jaren, hoe bewoners zich kunnen informeren en zelf aan de slag kunnen gaan en wordt opgehaald wat bewoners bezighoudt, waar ze zich zorgen over maken of wat ze van de gemeente of andere partijen verwachten.

Dit gesprek wordt georganiseerd in samenwerking met de logische partners in de wijk. Denk aan de woningcorporaties, het duurzaamheidsinitiatief en de wijkvereniging.

In de nadere uitwerking van de wijken in hoofdstuk 6 is onderscheid gemaakt tussen wijken met vooral koop of huur en zijn de wijken die in voorgestelde aanpak op elkaar lijken geclusterd. Dit geeft de volgende clustering:

overige wijken met vooral koopwoningen

- Elden en De Laar;
- Schaarsbergen, Burgemeesterswijk, Gulden Bodem en Velperweg e.o.;
- St. Marten, Sonsbeekkwartier en Transvaalbuurt;
- Monnikenhuizen en Presikhaaf Oost.

overige wijken met vooral huurwoningen (corporatie bezit en vrije sector huur)

- Klarendal, Arnhemse Broek, Presikhaaf West, Malburgen Oost-noord en Malburgen West;
- Geitenkamp en Malburgen Oost-zuid;
- Centrum.

2.2 Coördinaat 2: het type participatie

In de wijken spelen verschillende vraagstukken rond de energietransitie. Deze vragen allemaal hun eigen participatie aanpak. Soms is het belangrijk alle bewoners in de wijk te betrekken, en soms is het vooral belangrijk om alleen de bewoners die het betreft goed aan tafel te hebben zitten. Soms wil je samen met bewoners co-creëren en soms gaat er er meer om goed te luisteren, dit goed te vertalen en dat weer goed terug te geven. De complexiteit van de transitie zorgt ervoor dat in de wijk vaak meerdere zaken tegelijkertijd spelen: met een initiatiefrijke groep bewoners worden de kansen rond een bron verkend, de hele wijk wordt daarnaast betrokken bij de ontwikkeling van het wijkuitvoeringsplan en mogelijk loopt er ook nog een traject met een woningcorporatie rond de renovatie en verduurzaming van een flat. Als projectmanager Participatie, en als WET team, is het belangrijk om al deze trajecten goed te onderscheiden en te voorzien van eigen participatie aanpakken. Daarbij bezie je ook steeds waar deze trajecten elkaar onderling beïnvloeden, versterken of tegenwerken.

In het participatiekompas worden daarom drie soorten participatie onderscheiden. Bij het bepalen van de koers voor de buurt of (delen van de) wijk bepaal je welke soort(en) participatie nodig is.

2.2.1 Projectparticipatie rond een kansrijke bron

In sommige gevallen is er een specifieke kans om een mogelijke warmtebron te ontwikkelen en neemt de gemeente het voortouw met stakeholders of is er een initiatief genomen door de bewoners om zelf tot een alternatieve warmtebron te komen. Om deze alternatieve bron rendabel te kunnen exploiteren is in veel gevallen een minimaal aantal afnemers nodig. Dat kunnen bewoners en/of bedrijven en maatschappelijke organisaties zijn. De participatie is in deze gevallen gericht op:

- Het zo goed mogelijk uit te voeren van het project zelf. Zijn alle stakeholders goed betrokken, kan iedereen die relevant is zijn mening uiten, is er ruimte om in de uitvoering een rol te nemen?
- Benutten van de kans, door het werven van het benodigd aantal bewoners die warmte van de bron gaan afnemen. Hoeveel bewoners zijn er minimaal nodig? Wanneer is het aanbod (de prijs, de aanpassingen in de woning etc.) van dien aard dat zij mee willen doen? Wat houdt mensen tegen?

Projectparticipatie speelt in de kansrijke wijken en in de Wijken van de Toekomst.

<u>kansrijke wijk</u>
Verantwoordelijk voor de participatie: de gemeente.
Mogelijke vorm: op te richten projectwerkgroep waarin een afvaardiging van bewoners, gemeente, en andere logische betrokkenen (ontwikkelaar, corporatie, netbeheerder, technische partij, mogelijk bewonersinitiatief) vertegenwoordigd zijn.

Wijken van de Toekomst
Verantwoordelijk voor de participatie: het bewonersinitiatief (heldere afspraken vastleggen) met op de achtergrond de gemeente als partner
Mogelijke vorm: het bewonersinitiatief waarin diverse bewoners zijn verenigd, aangevuld met momenten waarop de gemeente en andere logische betrokkenen aanschuiven (andere bewonersorganisaties in de wijk, ontwikkelaar, corporatie, netbeheerder, technische partij).

2.2.2 Participatie om tot een gedragen wijkuitvoeringsplan te komen

Voor alle wijken moet - op termijn - een uitvoeringsplan worden ontwikkeld. In dit plan staat tenminste vermeldt wat de bron voor de wijk gaat worden, wat de tijdsfasering is en wie welke rol heeft in het proces daar naartoe.

Het rijk is weinig specifiek over de uitwerking. Belangrijk is dat bewoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties worden betrokken bij het opstellen ervan. En dat het plan acht jaar voordat de wijk van het aardgas afgaat gereed is. Voor Arnhem betekent dit het volgende:

- Voor de wijken die daadwerkelijk voor 2030 van het aardgas afgaan moet in 2022 het uitvoeringsplan gereed zijn. Het plan moet uitwijzen of, hoe en onder welke voorwaarden dit haalbaar is. Alle bewoners in de wijk moeten betrokken worden of de oprechte kans hebben om mee te praten bij het opstellen van het uitvoeringsplan.
- In het projectplan Wijken van de Toekomst uit het Gelders Energieakkoord is opgenomen dat de bewonersinitiatieven het voortouw nemen in de ontwikkeling van het uitvoeringsplan. De betreffende wijken van de toekomst zijn geen kansrijke wijk, de horizon is hier 2040 of mogelijk zelfs 2050.
- De overige wijken hoeven voorlopig nog geen uitvoeringsplan te hebben. Voor deze wijken zijn de bestaande warmteverkenning en de gemeentebrede transitievisie warmte (in de maak) voorlopig voldoende.

kansrijke wijk
Verantwoordelijk voor de participatie: de gemeente.
Mogelijke vorm: het uitvoeringsplan zelf wordt ontwikkeld door de partners in de projectwerkgroep van de wijk waarin de gemeente, bewonersorganisatie en andere partners zijn verenigd. De kansen rond de mogelijke warmtebron voor de wijk zijn het vertrekpunt voor het plan.
In een serie bewonersbijeenkomsten worden steeds onderdelen van het plan besproken en/of getoetst bij de bewoners van de wijk.[1] Om er zeker van te zijn dat er een brede vertegenwoordiging van de bewoners is kan ervoor gekozen worden aanvullend een klankbordgroep (twee bewoners per flat, buurt) in te stellen. Dit is vooral belangrijk in wijken waar mensen niet snel uit zichzelf naar een bijeenkomst komen, of de verschillen tussen de diverse buurten in de wijk heel groot zijn.

[1] Zie het Hoofdstuk Samen aan de Slag voor tips om zoveel mogelijk mensen in de wijk te bereiken.

Wijken van de Toekomst
Verantwoordelijk voor de participatie: het bewonersinitiatief en de gemeente trekken hier samen op. Er worden specifieke afspraken gemaakt waarin de verantwoordelijkheden over en weer duidelijk zijn. De gemeente kan de rol van de eerste verantwoordelijke op zich nemen, of andersom het buurtinitiatief. Dit is afhankelijk van de wensen van het initiatief.
Mogelijke vorm: het uitvoeringsplan wordt ontwikkeld binnen de structuur van het bewonersinitiatief waarin diverse energieke bewoners zijn verenigd, aangevuld met momenten waarop de gemeente en andere logische betrokkenen aanschuiven (andere bewonersorganisaties in de wijk, ontwikkelaar, corporatie, netbeheerder, technische partij).
Ook hier kan het verstandig zijn een klankbordgroep in te stellen. De coördinatie hiervan ligt bij de gemeente.

2.2.3 Participatie om tot het best passende ondersteuningsaanbod voor de woningen te komen

Bijna alle bewoners in de Arnhem zullen aanpassingen aan hun woningen moeten (laten) doen. Het is belangrijk dat hiervoor een goed ondersteuningsaanbod wordt geboden. Zo'n aanbod kan bestaan uit een advies voor de benodigde aanpassingen, een voorselectie van betrouwbare bouwpartijen en leveranciers, juridische ondersteuning rond de aanvraag van vergunningen, financiële ondersteuning middels leningen of bijvoorbeeld een woonabonnement en praktische hulp, zoals het aanbrengen van eenvoudige isolatiematerialen voor kierdichting. Veel van de onderdelen voor het aanbod zijn reeds opgenomen in de Toolbox Energietransitie. Andere zullen de komende jaren nog worden ontwikkeld, ofwel door bewoners zelf, ofwel door ondernemers, gemeente of een samenwerking daar tussen.

Wat voor ondersteuningsaanbod er nodig is is afhankelijk van de bewoners in de wijk en het benodigde type aanpassingen aan hun woning. Bewonersinitiatieven die zelf met een plan voor hun wijk zijn gekomen, zoals in Hoogkamp, zullen mogelijk zelf zo'n aanbod ontwikkelen. De projectmanager Participatie heeft in dit geval een faciliterende rol en koppelt de initiatiefnemers aan de verschillende instrumenten in de Toolbox Energietransitie.

In de wijken met veel corporatiebezit en gespikkeld bezit is een ander type ondersteuningsaanbod nodig. Vaak zal het de vraag zijn of hier wel uitgebreide participatietrajecten moeten worden opgezet om tot een visie voor de wijk te komen. Mensen kunnen het lastig vinden om dit soort complexe trajecten te overzien, worden in beslag genomen door zorgen in het eigen leven, en beschikken niet over voldoende zelfstartend vermogen en financiële armslag om zelfstandig hun woningen gereed te maken over de overstap. De bewoners moeten netjes meegenomen worden in de aanpak voor hun wijk en de ruimte krijgen hun mening te geven. Maar belangrijker in deze wijken is dat de bewoners ontzorgd worden en vooral geholpen worden met het nemen van concrete stappen. Hier ligt een grote verantwoordelijkheid voor de gemeente om de mensen op maat te ondersteunen.

De participatie neemt in dit geval meer de vorm aan van co-creatie en is er op gericht om tot een passend ondersteuningsaanbod en werkwijze te komen. Aan de hand van visuele werkvormen met veel fotobeelden en tekeningen worden inzichten opgehaald, belangrijke belemmeringen in kaart

gebracht en randvoorwaarden genoteerd die bewoners inbrengen. De projectmanager Participatie vertaalt deze naar een uitvraag voor het benodigde aanbod door professionele partijen en de gemeente. En wellicht naar aanvullende sociale activiteiten in de wijk, waarin bewoners of maatschappelijke organisaties (elkaar) helpen.

Door samen te ontwerpen, waarin het leven van de bewoner centraal staat en inzicht wordt verkregen in de ambities en obstakels die een bewoner heeft te overwinnen (ook wel service design genoemd) is het mogelijk het aanbod en campagnemateriaal zo goed mogelijk te laten aansluiten op de taal, aanpak en diensten die de bewoner passen. Denk bijvoorbeeld aan een oudere dame die zich vooral zorgen maakt over de volgestouwde zolder die leeg moet worden geruimd voor de isolatie van het dak, of het Hindoestaanse gezin dat misschien wel twee zonneboilers nodig heeft omdat ze drie keer per dag willen douchen om rein aan tafel te kunnen gaan.

Deze wijze van participatie is vooral van belang in de wijken met veel corporatiebezit of gespikkeld bezit: zoals Vredenburg/Kronenburg, Malburgen, Presikhaaf, Geitenkamp. En is onafhankelijk van het onderscheid kansrijke wijk, wijk van de toekomst of overige wijk. In al deze wijken moet voor de (in meer of mindere mate) kwetsbare bewoners een ondersteuningsaanbod worden ontwikkeld. In het derde kwartaal van 2020 is het plan Energiearmoede gereed dat een belangrijk onderdeel van het aanbod zal zijn.

Dit ondersteuningsaanbod wordt logischerwijze onderdeel van de groeiende Toolbox Energietransitie.

2.3 Coördinaat 3: de diverse snelheden in omgaan met verandering

Een belangrijke zorg die bij veel politici en ambtenaren leeft is de ervaring dat niet alle bewoners uit zichzelf naar informatiebijeenkomsten komen en aan de slag gaan met hun woningen. Zij komen in hun werk bewoners tegen die totaal geen interesse hebben voor het thema energietransitie of ronduit negatief zijn over het onderwerp. Er zijn twee manieren om hier vanuit het participatiekompas op in te spelen:

- Erkennen dat er onderscheid bij mensen is in hun omgang met nieuwe innovaties (wat de energietransitie feitelijk is) zoals in deze paragraaf wordt beschreven en gericht sturen op wie je in welke fase van de ontwikkeling betrekt (en dus ook mensen voorlopig nog even laten - die komen straks wel).
- Erkennen dat mensen allemaal heel verschillende behoeften, voorkeuren en ambities hebben zoals in de paragraaf 2.4. aan de hand van het Citisens model wordt uitgewerkt en daar actief op inspelen met de soorten activiteiten, communicatieboodschappen en ondersteuningsaanbod.

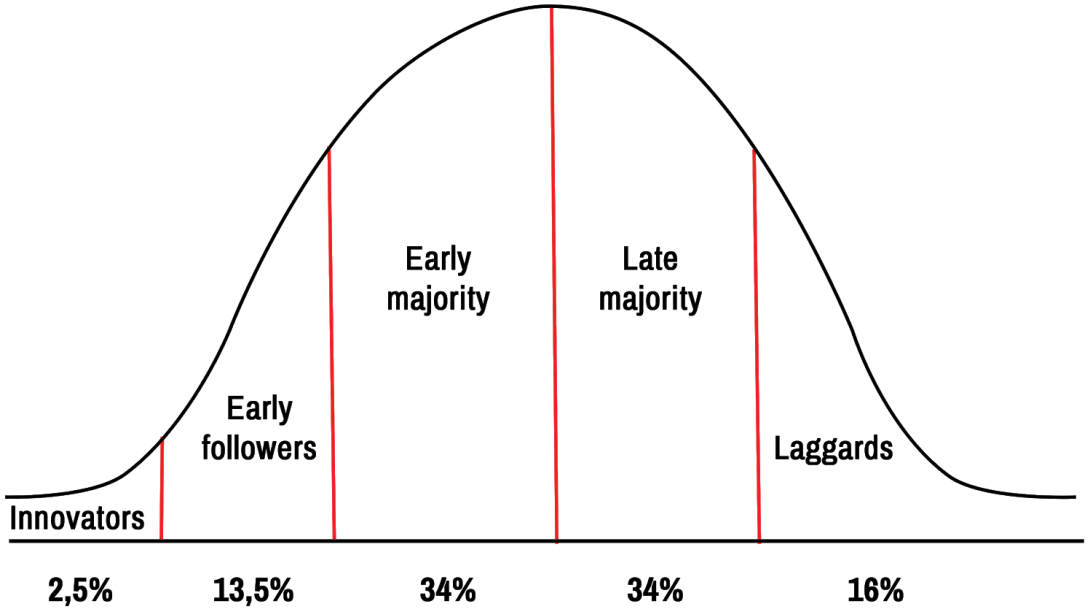
100% slagingskans?
In beide gevallen blijft gelden: participatie garandeert geen 100% slagingskans. Daar is het ook niet voor bedoeld. Participatie gaat erover dat mensen het recht hebben om nauw betrokken te worden bij de veranderingen die overheidswege worden ingezet en zich in hun leven afspelen. En het recht het met deze veranderingen eventueel ook volstrekt oneens te zijn. Bij participatie krijgen de mensen de kans om zich te informeren, actief mee te praten, zelf vorm te geven en mogelijk ook zelf (met andere bewoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties) de uitvoering op te pakken.

Bij de energietransitie moet iedereen uiteindelijk van het aardgas af. Dat kun je niet met een participatieproces regelen. Je kunt de groep mensen die begrijpt dat het noodzakelijk en onvermijdelijk is wel veel groter maken en ook kun je ervoor zorgen dat de overstap naar een andere warmtebron zo makkelijk mogelijk is voor een zo groot mogelijk aantal (hele diverse) mensen of anders gesteld, zoveel mogelijk onnodig leed voorkomen. Echter, er zal wetgeving aan te pas moeten komen om echt iedereen over te laten stappen. Zolang het een vrije keus is, kun je ook nee zeggen tenslotte.

De verwachting is dat er snel aanvullend instrumentarium zal komen om gemeenten te ondersteunen om ook de groep die niet uit zichzelf wil of kan meedoen over te laten stappen. De afweging tussen het publieke belang, het collectieve belang van een groep en het belang van de individu wordt dan een spannende.

Bewoners volgens de innovatie adoptie curve

Vanuit onderzoek naar innovatie is bekend dat de adoptie van nieuwe producten en diensten via een vast stramien verloopt.[2] Als deze curve vertaald[3] wordt naar de energietransitie dan ziet dat er als volgt uit:



2,5% innovatieven: in de energietransitie zijn het vaak drie à vier bewoners, die in een buurt de koppen bij elkaar steken. Mensen die graag het wiel uitvinden en uit een enorme persoonlijke drive op zoek gaan naar nieuwe oplossingen.

13,5% vroege volgers: de eerste groep bewoners, die enthousiast mee gaat doen met de innovatoren, wil wel wat uitproberen en is trendgevoelig. Mensen die niet van *scratch* willen beginnen, maar wel graag meedoen vanaf het prille begin.

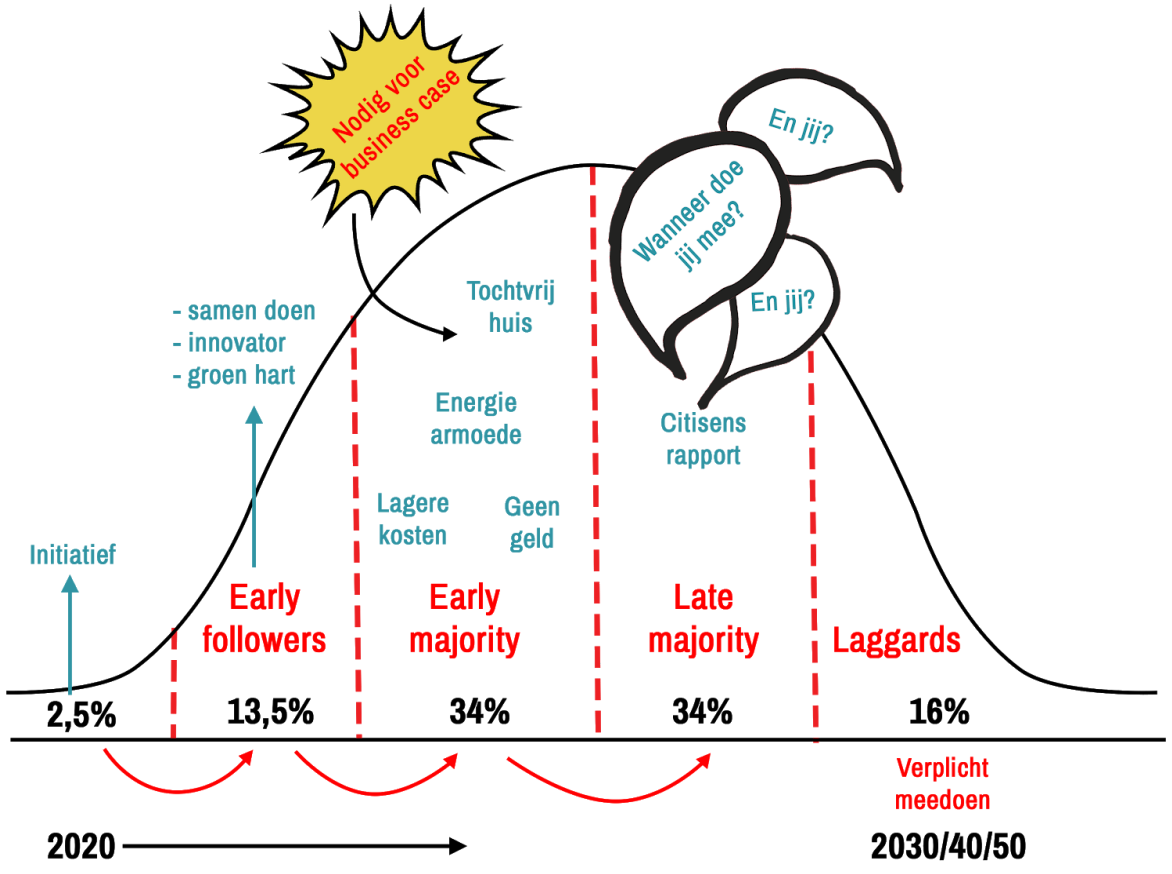
34% vroege meerderheid: de groep die aan de slag gaat als het aanbod of de aanpak in de wijk bekendheid heeft gekregen. Hier begint de markt zijn werk te doen. Een kleine groep mensen laat zien dat het kan, wat vertrouwen geeft dat het werkt. Mensen zijn nieuwsgierig, wellicht trots en doen graag mee met de succesvolle nieuwe aanpak in hun wijk.

34% late meerderheid: de groep mensen die instapt als het proces helemaal rond is, gemeengoed is geworden en eigenlijk moeten ze nu ook wel mee. Er is op dit moment dus geen sprake meer van een vernieuwing: het is helder wat er moet gebeuren, wat de oplossing is en de meeste andere mensen zijn al lang bezig met de verduurzamingsmaatregelen.

[2] Het innovatie en adoptiemodel van Rogers
[3] Werkwijze uit het Smart Energy Cities model

16% achterblijvers: de groep bewoners die afwacht en normaal pas instapt als de innovatie in de uitverkoopschappen ligt (achterhaald is). In het geval van de energietransitie zullen voor deze groep waarschijnlijk dwingende maatregelen nodig zijn.

Vanuit dit model kan ook de tijdslijn voor de participatie in de energietransitie gevolgd worden. Het begint met het bijeenbrengen van een eerste groep innovatieven, die het leuk vinden om te starten en van daaruit wordt de groep betrokkenen steeds groter. Dit is een volgordelijk proces. Vaak is er veel politieke of ambtelijke onrust omdat bepaalde groepen niet bereikt worden. Het is belangrijk dat de projectmanager Participatie zijn of haar uiterste best doet om alle mensen erbij te betrekken, maar wel op het juiste moment. Het is niet zinvol om 'achterblijvers' al vanaf het prille begin te betrekken, zij zullen niet in iets onduidelijks stappen.



Dus,

- met *innovatieven*, zoals we die in Arnhem kennen vanuit de Wijken van de Toekomst en het Aanjaagfonds, verken je het vraagstuk van de wijk, heb je het over technische zaken, duik je in de complexe materie. Laat hen aansluiten bij het strategische stakeholder overleg. En ga met hen de energie in de wijk aanwakkeren. Maar realiseer je, vanuit hun passie zijn het soms slechte verbinders. De empathie voor bewoners zonder groen innovatief hart is niet groot.

- Met de *eerste volgers* ga je de stap naar 'gewone mensen taal' maken. Zij hebben meer aansluiting bij andere bewoners en snappen beter wat bij hen speelt, wat ze belangrijk vinden. Deze groep kan het aanbod voor de wijk met de gemeente en andere stakeholders ontwikkelen.

- Met de *vroege meerderheid* ga je het aanbod als eerste testen en verbeteren. Zij tekenen in op de campagne, om allerlei redenen, en snappen dat het nog in ontwikkeling is. Ze vinden het leuk om samen met elkaar dit te doen.

- De *late meerderheid* krijgt relatief de minste aandacht. Het aanbod is rond, het is duidelijk wat er moet gebeuren en waar mensen moeten zijn. Zij kunnen met de reguliere aanbieders, financieringsmogelijkheden en ondersteuning vanuit de Toolbox Energietransitie aan de slag. Tenzij het vanuit de collectieve oplossing nodig is dat ze meedoen, dan zul je actief campagne moeten voeren om hen te stimuleren. Gaan ze dan niet mee, dan vallen ze in de volgende groep.

- De *achterblijvers* vragen wel aandacht. Wat is de reden dat ze niet aanhaken? Afhankelijk van het gekozen aanpak voor de wijk zullen ze of al op korte termijn moeten (bij een collectieve oplossing) of tot 2050 kunnen wachten. Tegen die tijd heeft het Rijk instrumentarium of wetgeving gereed voor deze groep. Echter, je wilt voorkomen dat er schrijnende redenen zijn of in de tijd gaan ontstaan (zoals stijging energieprijzen).

2.4 Coördinaat 4: Bewoners naar voorkeursprofiel

De tweede manier om recht te doen aan de diversiteit onder bewoners is door rekening te houden met de diverse voorkeursstijlen van mensen. Onderzoeksbureau Citisens heeft voor Arnhem de diverse wijken in kaart gebracht (zie het schema op de volgende pagina).

De voorkeursstijlen zijn een geabstraheerde werkelijkheid. Niemand valt voor 100% binnen een van de kleuren. Echter, voor het maken van een eerste ontwerp voor de aanpak voor de wijk geven de profielen veel inzicht. Vooral ook om te weten wat zeker niet de juiste aanpak gaat zijn!

De verfijning vindt plaats in de praktijk, wanneer de lessen en ervaringen uit de eerste bijeenkomst, informatiemarkt of 'buren-helpen-buren-isoleren' dag worden vertaald naar de aanpak voor het volgende moment of het ontwerp van de communicatie materialen. De profielen geven geen specifiek zicht op de grote groep mensen met een migratieachtergrond in 1e, 2e of 3e generatie, of er mensen met schuldenproblematiek zijn, of hoe belangrijk een bepaald groen park wordt gevonden of hoe graag men samen een buurtbedrijf zou willen starten. Voor deze verfijningslag haalt de projectmanager Participatie informatie op bij de teams leefomgeving, de sociale wijkteams, de bewonersorganisaties,

de culturele of migrantenorganisaties en de vele andere partners die helpen het beeld van de buurtjes in de wijk verder in te kleuren. Met hen, maar ook met de expertise binnen de gemeente rond de aanpak van energiearmoede, ondersteunen van lokaal initiatief, en andere programma's wordt de aanpak en de bijpassende activiteiten steeds verder bepaald.

De door het bureau Citisens gehanteerde doelgroepen



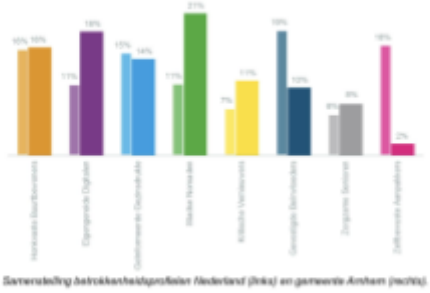
Arnhem volgens Citisens

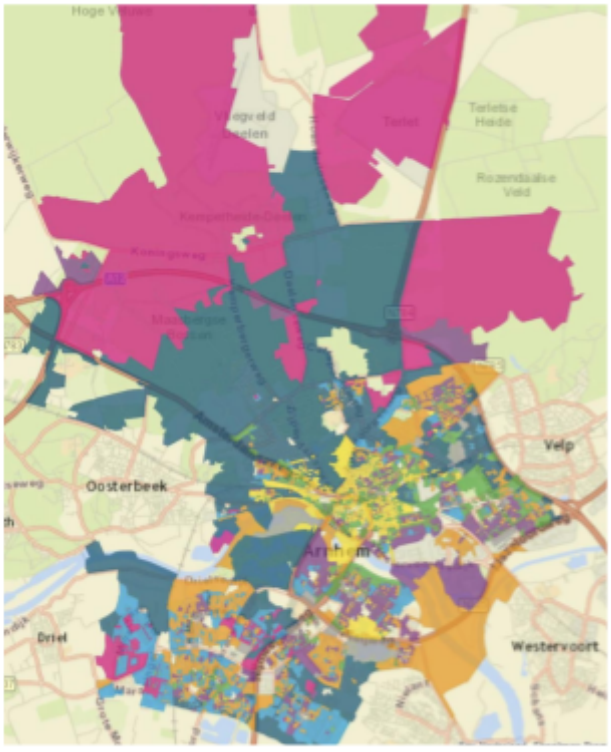
Zichtbaar wordt dat de wijken met veel huurwoningen vooral Honkvaste Buurtbewoners en Eigengereide Digitalen kennen. Deze mensen hebben het minste vertrouwen in de overheid, in zichzelf, hebben weinig budget en zijn ook niet bezig met de energietransitie. De wijken met vooral particulier eigendom en veelal oudere grote woningen zoals de omgeving van de Burgemeesterswijk en Klingelbeek zijn ook zeer homogeen: de Gevestigde Beïnvloeders. Deze groep heeft juist veel vertrouwen in zichzelf, in de overheid en ook budget en organisatievermogen om aan de slag te gaan.

Arnhem volgens Citisens verdeling

Arnhem onderscheidt zich ten opzichte van het gemiddelde in Nederland door:

- *oververtegenwoordiging Eigengereide Digitalen, Stadse Nomaden en Kritische Vernieuwers*
- *een ondervertegenwoordiging aan Gevestigde Beïnvloeders en Zelfbewuste Aanpakkers.*





In de nieuwbouwwijken in Arnhem Zuid leven veel mensen uit de groep Geïnformeerde Gezinsdrukte, gecombineerd vaak met Honkvaste Buurtbewoners. Deze beide groepen zijn vooral gericht op lokale vraagstukken: overlast, speelplekken, de school van de kinderen. Ze *doen* liever, dan dat ze *meepraten*. Het centrum daarentegen wordt gedomineerd door Kritische Vernieuwers. Ook dat zijn echte doeners, die meteen ook zelf initiatief nemen. Ze zitten daarnaast ook wel graag aan tafel bij gesprekken over de visie voor die wijk.

In voormalig corporatiewijken, waar veel herstructurering plaats heeft gevonden wonen vaak kleine groepjes Stadse Nomaden naast de bekende huurdersprofielen Honkvaste Buurtbewoners en Eigengereide Digitalen. Daarmee kan een combinatie ontstaan van mensen met totaal verschillende leefwerelden die elkaar slecht begrijpen. Tegelijk zijn Stadse Nomaden ook vaak wel enthousiast te maken voor kleine overzichtelijke buurtprojecten.

Wat vertellen deze profielen?

Het is belangrijk te beseffen dat al deze mensen moeten worden meegenomen in de overstap naar andere energiebronnen: ook de mensen die (om allerlei legitieme redenen) totaal niet bezig zijn met dit thema en er zelfs een aversie of angst voor hebben. De profielen helpen proactief in te spelen op te verwachten weerstanden, ruimte te creëren voor ongenoegen of positieve ideeën en naast de bewoners te gaan staan.

Bij iedere bewoner is een aanknopingspunt te vinden om het gesprek aan te gaan. De profielen laten zien wat 'ingangen' zijn om een gesprek te starten. Dat kan een onderwerp zijn dat hoog op de irritatie-lijst staat, een kanaal als een gewaardeerde buurtactiviteit waar je makkelijk op aan kan sluiten, of het optrekken met de vrijwilligersclub die in de buurt hoog aangeschreven staat. Maar ook juist onderwerpen in het persoonlijke leven van de bewoners, waar de energietransitie mogelijk een antwoord op kan bieden. Denk aan hoge energierekeningen door verouderde apparatuur en te weinig besef van de impact van gedrag op de energierekening. En aan gebrek aan comfort bij slecht geïsoleerde woningen, zeker bij mensen met een slechte gezondheid. Waar het omgaat is dat mensen merken dat ze worden gezien, dat er begrip is voor wat er speelt (in de wijk of hun leven), dat onderschreven wordt dat waarschijnlijk niemand zit te wachten op al deze rompslomp en kosten en… dat we het toch samen gaan doen! Dus hoe doen we het nu op een manier die bij jou / jullie past?

Daarnaast geven de profielen informatie weg die nuttig is voor de organisatie van activiteiten of het inrichten van het participatieproces. Zo is duidelijk dat de Geïnformeerde Gezinsdrukte te druk is en dat dit deels komt doordat ze kinderen hebben. De schaarse vrije tijd besteden ze dan liever niet aan inspraakavonden. Wat nu als er een activiteit wordt georganiseerd waarmee de ouders zich kunnen informeren en op snelle manier input kunnen geven, terwijl de kinderen zich vermaken met spelletjes of grappige weetjes over energie?

Bij sommige bewoners, vooral onder delen van de Honkvaste Buurtbewoners, speelt zoveel andere problematiek dat zij eigenlijk niet lastig gevallen moeten worden met de complexiteit van de transitie. Hier is het belangrijk dat de aanpak en het aanbod zo goed mogelijk passen bij wat ze nodig hebben, belangrijk vinden en aankunnen. De participatie is er hier op gericht deze inzichten op te doen. Daarvoor hoeven de mensen niet naar bijeenkomsten te komen, maar gaat de projectmanager Participatie zelf naar de mensen toe (thuis interviews, tijdens koffieochtenden of klaverjas avonden in het buurthuis, of sociale activiteiten die je zelf in de straat of portiek organiseert), betrekt deze professionals uit het sociale domein erbij en verdiept hij of zij zich zo goed mogelijk in wat een passend ondersteuningsaanbod zou kunnen zijn voor de benodigde aanpassingen in de woningen.

Aandacht voor senioren

Het betrokkenheidsprofiel **Zorgzame Senioren** is een lastig profiel, omdat de leeftijd doorloopt van de groep van 65 tot 75 die vaak nog zeer actief is en de mensen daarboven, die deels in een verzorgingsflat wonen of in corporatiebezit. Dit betrokkenheidsprofiel vinden we in meer of mindere mate verspreid over bijna alle overige wijken. De groep ouderen uit dit profiel laat zeer weinig van zich horen richting de gemeente of woningbouw. Hun betrokkenheid beperkt zich tot de eigen sociale kring. Een kwart van hen is actief in sociale activiteiten in de buurt.

De jonge (tot 75) senioren 'kleuren' vaak mee met de andere betrokkenheidsprofielen in de wijk, zoals de honkvaste buurtbewoner of de gevestigde beïnvloeder. Hen kom je ook tegen in de lokale duurzaamheidsinitiatieven en op de bewonersavonden.

In de leeftijdsgroepen daarboven wordt het lastiger. Ze zien vaak weinig nut in investeren in het energiezuinig maken van hun woning, niet zelden met het idee 'het zal mijn tijd wel duren'. En dat is begrijpelijk. Tegelijk is het helder dat de gehanteerde afschrijvingstermijn op duurzame investeringen (30 jaar) voor hen niet aantrekkelijk is. Daarnaast, voor mensen van boven de 75 jaar is het niet mogelijk om een (duurzame) lening af te sluiten. Dit is een belangrijk aandachtspunt bij de inzet van passend (financieel) instrumentarium in de wijken.

Bij particulier bezit is het vaak beter om in te spelen op de mutatiemomenten, wanneer de oudere bewoners naar een andere woning gaan en nieuwe jonge mensen met nog een hele wooncarrière voor zich de verouderde woning intrekken en grondig gaan opknappen.

Goed om voor deze groep senioren rust te creëren, en het duidelijk aan te geven als ze nog niets aan woning hoeven te doen.

Veel oudere senioren wonen ook in woningen van woningcorporaties of in zorginstellingen. In dat geval zal de instelling de aanpassing aan de woning verzorgen.

Wat wel belangrijk kan zijn, voor alle senioren, is het verlagen van hun energierekening. Senioren stoken vaak wat hoger, zijn meer thuis en hebben het ook regelmatig eerder koud. Wat zijn mogelijkheden om het comfort van je huis te verhogen en de rekening te verlagen? Bij het ontwerpen van nieuwe aanbod voor de Toolbox Energietransitie is het belangrijk goed aan te sluiten bij wat voor hen belangrijk is en te zorgen voor herkenning.

Een eerste uitwerking van de koers voor de diverse Arnhemse wijken is uitgewerkt in een aparte bijlage bij deze strategie. In het hoofdstuk volgen verschillende praktische tips gegeven die de projectmanager Participatie helpen, na bepaling van de juiste koers voor de betreffende wijk voor een gegeven periode, het proces goed in te richten.

Hoofdstuk 3

Samen aan de slag met bewoners

Concrete participatie aanbevelingen om in de praktijk mee te werken

3.1 Heldere uitnodiging en structuur

In het transitieproces is het belangrijk zowel mensen in beweging te brengen als rust te creëren. Niet iedereen hoeft meteen aan de slag en niet alles hoeft morgen. In de communicatie in de wijken zijn de volgende punten belangrijk om mee te nemen:

- Schets het grote plaatje voor heel Arnhem en laat zien hoe de wijk daarin past.
- Biedt een tijdslijn voor de wijk en benoem de verschillende stappen: energie besparen, uitvoeringsplan maken, woningen aardgasvrij ready maken, dan pas overstappen op andere bron.
- Geef per stap aan hoe de bewoners daarin betrokken worden: we doen het samen, eerlijk, duurzaam en met de wijk. U kunt meedenken en praten in een bewonersinitiatief of via de wijkraad, of meedoen via activiteiten en uiteindelijk bent u zelf degene die besluit over de aanpassingen in de woning. Ben daarnaast eerlijk over besluiten die een collectief karakter hebben en wellicht dwingend worden op termijn. Bewoners zijn niet gek, en willen weten wat ze te wachten staat.
- Ben ook duidelijk in wat bewoners wel en niet hoeven te doen. Als er nog geen urgentie is, zeg dat dan. Maar biedt altijd handelingsperspectief: dit kunt u al wel doen, daar is informatie te vinden.
- Laat zien hoe de gemeente haar verantwoordelijkheid als regisseur neemt en voor haar bewoners klaar staat met ondersteuning, informatie en concrete diensten.

In elk wijkgesprek, waarin de wethouder zoveel mogelijk aanwezig is, kunnen boodschappen worden meegenomen. Daarnaast is het verstandig de boodschap te vertalen naar mooie aantrekkelijke visuele middelen (infographic, animatie) die bewoners helpen de complexiteit te overzien en op vertrouwde plekken steeds te raadplegen zijn en een vaste plek in de communicatie hebben.



Stills uit animatie van gemeente Hilversum over de wijkaanpak in de wijk Hilversumse Meent

Een animatie kan bijvoorbeeld ook op het informatiescherm in het buurthuis of gezondheidscentrum worden afgespeeld of op de wijkwebsite. Zorg sowieso dat alle informatie te benaderen is vanuit de kanalen die bewoners gebruiken en verwacht niet dat bewoners zelf naar de daarvoor in het leven geroepen gemeentelijke website gaan: ben daar waar bewoners zijn.

Blijven uitnodigen

Het is aantrekkelijk als er een goed georganiseerde groep bewoners in een wijk aanwezig is, die als gesprekspartner kan dienen. Echter, zorg ervoor dat alle bewoners in de wijk zich steeds uitgenodigd voelen om mee te praten en actief te worden. Niet alleen aan het begin van het wijktraject, maar ook de komende jaren.

Veel initiatiefrijke bewoners met de juiste ingangen naar de gemeente kunnen andere bewoners ook een gevoel van uitsluiting geven en leiden tot afwenden en gebrek aan betrokkenheid. Voer als projectmanager Participatie het gesprek hierover met de georganiseerde bewoners en help hen een open deur te houden. Het gebeurt maar al te vaak dat er frustratie aan beide zijden ontstaat: niemand wil met ons meedoen vs. wij mogen niet meedoen, zij bepalen alles.

3.2 Aansluiten bij het dagelijks leven van bewoners

De meeste bewoners hebben niet gevraagd om de transitie naar alternatieve energiebronnen. Tegelijkertijd, het raakt wel iedereen. Het is daarom van groot belang dat de participatieaanpak aansluit bij het leven van de bewoners in elk van de wijken. Dat betekent een aanpak die aansluit bij de wijk, maar vooral ook bij de bewoners. Voor bewoners in bijvoorbeeld Geitenkamp en Immerloo betekent dit ontzorgen, in Hoogkamp wordt gezamenlijk gezocht naar een oplossing en in Saksen-Weimar zullen bewoners vooral geïnformeerd moeten worden, zodat ze op een voor hen passend moment individueel aan de slag kunnen gaan.

Hoe kun je goed aansluiten bij de behoeften van bewoners, bij hun levenspad en hun dagelijkse wegen. Dit kan heel concreet en praktisch zijn: via welke kanalen kunnen we bewoners aanspreken? Op welke plekken komen we ze tegen? Wanneer hebben ze tijd? Inzichten in huishoudenssamenstelling, inkomen, type woningen en de betrokkenheidsprofielen van Citisens zijn van groot belang voor het beantwoorden van deze vragen.

Bovendien zijn er enkele richtlijnen die ertoe bijdragen dat het gesprek voor bewoners een logisch karakter krijgt en je de kans op ontvankelijkheid voor het onderwerp vergroot:

- sluit aan bij onderwerpen die WEL belangrijk voor mensen zijn;
- denk na over tijdstippen, juiste momenten en plekken;
- help mensen de transitie in stukjes te knippen;
- zorg voor een natuurlijke doorlopende flow;
- werk vanuit een vertrouwde afzender.

Hieronder werken we deze punten kort met voorbeelden uit.

Sluit aan bij onderwerpen die WEL belangrijk voor mensen zijn

Energietransitie mag als begrip misschien niet op interesse rekenen, maar het onderwerp biedt tal van koppelkansen die wel passen bij vraagstukken uit het persoonlijke leven. Denk aan kostenbesparing, betere gezondheid, een warme woning zonder tocht en koude vloeren, kansen om buurtbewoners te ontmoeten. En in de wijk kunnen vragen spelen rond te weinig groen, te weinig cohesie, gebrek aan veerkracht om zelf problemen met elkaar op te lossen.

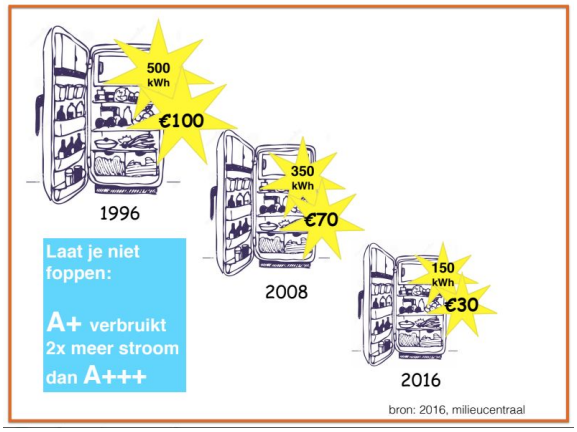
Kortom: leg niet het energievraagstuk bij bewoners neer, maar laat de kansen die de transitie hen ook biedt op een begrijpelijke manier landen.

Hoe start je?
Huisbezoeken bieden de kans bewoners te spreken in hun eigen vertrouwde omgeving. Het is een op een contact in plaats van in een grote groep. Veel mensen voelen zich dan veiliger en praten makkelijker. Bovendien biedt zo'n bezoek inzichten die je alleen maar op kunt doen als je in iemands huis komt. Ga mee met een bekend gezicht in de wijk. Het gesprek zal vaak gaan over andere zaken die de realiteit bepalen: armoede, schuldenproblematiek, ziekte, werkloosheid. Biedt een luisterend oor en bouw aan vertrouwen.

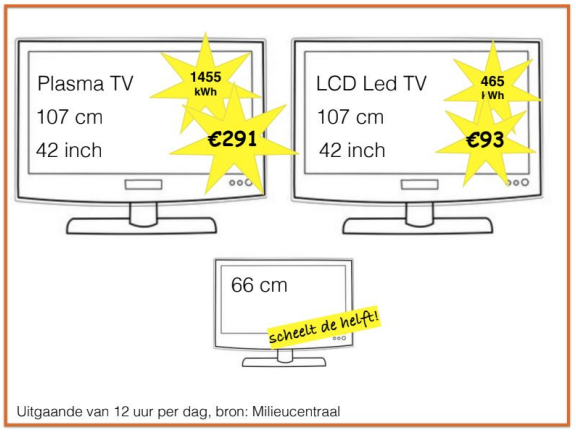
Vertaal wat je hoort en zorg voor herkenning 'hé dat gaat over mij!'
Kijk goed om je heen, luister naar de opmerkingen van bewoners en vertaal die terug naar communicatieboodschappen bij bijeenkomsten. Laat hun opmerkingen terugkomen in je verhaal, maak er posters van en hang ze tegen de wanden, vertaal het naar een quiz of toneelstuk.











Denk na over tijdstippen, juiste momenten en plekken

Het moet niet ingewikkeld zijn om op de hoogte te blijven of mee te doen aan een activiteit.

Deel uitnodigingen uit op praktische locaties zoals het winkelcentrum om de hoek, de basisschool, kerk of moskee en zoek ouderen op in het zorgcentrum.

Denk aan tijdstippen. Doorgaans is het niet handig bijeenkomsten te organiseren tijdens reguliere werktijden, tenzij je in een wijk met veel gepensioneerden actief bent of juist huismoeders wilt benaderen. En in een wijk met veel kinderen zoals Rijkerswoerd organiseer je geen activiteit op zaterdagmorgen wanneer de helft van de ouders langs het sportveld staat. Vaak is het verstandig om aan te sluiten bij reeds bestaande evenementen, zo maak je de drempel om aan te sluiten minder hoog. Dat hoeven niet perse wijkactiviteiten zijn, denk ook de Rotary avonden of de samen eet-avonden in het buurthuis.

Denk aan de vorm. In een gezinswijk waar ouders vreselijk druk zijn is het slim om wat leuks voor de kinderen te organiseren als de ouders naar de informatiebijeenkomst gaan. In een multiculturele wijk kan het slim zijn om bijeenkomsten en informatie te verzorgen in een andere taal of samen met iemand uit de gemeenschap zelf. En bij ouderen stuur je uitnodigingen in een groter lettertype.







Help mensen de transitie in stukjes te knippen

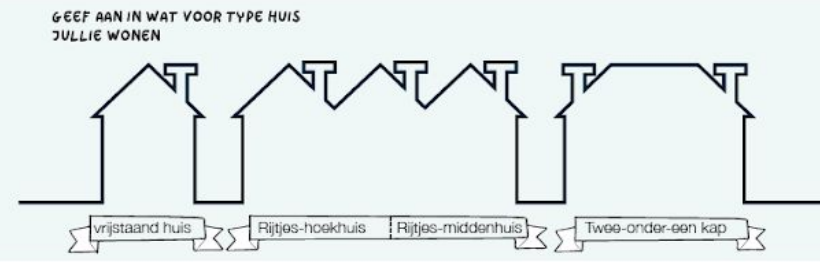
De energietransitie gaat over veel verschillende dingen en is zo groot dat het verlammend kan werken. Er zijn goede voorbeelden van simpele tools die mensen inzicht geven en alles wat er moet gebeuren opknippen in behapbare stappen, zodat mensen meer vertrouwen krijgen in hun eigen kunnen.

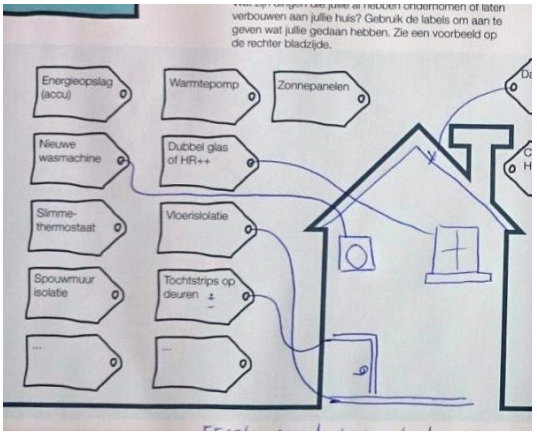
Invulboekje energiegebruik en ritme van je huis
Veel mensen hebben weinig inzicht in hun energiegebruik en realiseren zich niet welke apparaten allemaal energie verbruiken, hoe vaak ze die eigenlijk gebruiken en hoeveel dat voor hun energierekening betekent. De TV kan achteloos de hele dag aanstaan, maar als het een groot plasma scherm is dan kost dat stiekem een hoop geld.

Smart Energy Cities ontwikkelde een invulboekje waarmee bewoners enkele dagen voor een gepland interview mee aan de slag gaan. Het is visueel aantrekkelijk vormgegeven en helpt mensen aan de hand van leuk geformuleerde vragen zich voor te bereiden op een energiegesprek. Er wordt gevraagd naar huishoudenssamenstelling, aanpassingen in huis en hoe beslissingen tot stand komen. Ook bevat het boekje een quiz die de kennis van bewoners test. Het boekje helpt bewoners te begrijpen waar de energietransitie over gaat en wat het voor hen betekent. Het is een mooie basis voor een gesprek en helpt om snel te verdiepen en onverwachte inzichten op te halen.

Het is belangrijk om het boekje af te stemmen op het type bewoners dat ermee moet worden bereikt. Voor de gemeente Apeldoorn ontwikkelde Ideate een speels boekje dat een stapje verder gaat dan het invulboekje zoals gemaakt door Smart Energy Cities. Naast invulopdrachten wordt informatie verstrekt op maat. Zo kunnen mensen ontdekken in welk bewonersprofiel ze passen en worden enkele no-regret maatregelen op een rijtje gezet. Dit boekje bevat tevens een opdracht die bewoners laat nadenken over het ritme van hun huis, zo worden mensen bewust gemaakt van de vele momenten op een dag waarop ze gebruik maken van energie.

Het kan ook stimulerend zijn om bewoners hun ingevulde boekje mee te laten nemen naar een gezamenlijke activiteit, zo worden mensen uitgenodigd in gesprek te gaan over overeenkomsten en verschillen tussen elkaars energiegebruik.









Werkboek aardgasvrij

Voor een type bewoners dat kapitaalkrachtig is en overweegt nu of in de toekomst een renovatie aan de woning te verrichten stelde Smart Energy Cities een werkboek samen. Middels zeven stappen wordt de bewoner geholpen de routekaart uit te stippelen met het oog op het energiezuinig maken van de woning. Met gebruik van concrete vragen en tijdslijnen wordt ingezet op slimme en natuurlijke momenten in het leven van de bewoner, zoals een voorziene verbouwing.



Energiemaatregelen om mee te nemen

Beschrijf welke zaken u in één keer goed kan/wilt meenemen in de verbouwing

O Isolatie muren, vloer, dak, ramen/deuren	
O Kierdichting	
O Warmteafgifte	

		nooit	<2 jr	2-5 jr	5-10 jr	>10 jr
1	Hoelang wilt u hier nog blijven wonen?		*	*		
2	Heeft u plannen voor gezinsuitbreiding?					
3	Liggen er interne verhuizingen of de aan-pak van (kinder)kamers in het verschiet?					

Er wordt een tijdlijn geboden tot na 2040, zo wordt bewoners duidelijk gemaakt dat het niet allemaal nu hoeft te gebeuren. Het biedt inzicht in het feit dat de route naar een energiezuinige woning in stapjes kan. Het werkboek komt in een map die verder toelichtingen bevat, waarnaar op verschillende plekken in het werkboek wordt verwezen. Deze tool biedt kennis en inzicht op een toegankelijke manier en is daarom geschikt voor de woningeigenaar die met een duwtje in de rug zelf aan de slag gaat.

Informatiemarkt

Een informatiemarkt is een vrijblijvende en informele werkvorm waar bewoners gericht langs kraampjes en tafels kunnen lopen. Plaats panelen met centrale boodschappen en zorg voor iemand die het gesprek aangaat met bewoners: zo wordt voor de bewoner duidelijk wat er gaande is. Opmerkingen van bewoners worden serieus opgevangen door ze op te schrijven op een groot vel papier. Het is duidelijk dat de opmerking is gehoord, is begrepen en serieus wordt genomen. Het

organiseren van een marktje kan met enige regelmaat, waarbij vaste onderdelen een plek hebben maar ook wisselende partijen aan kunnen sluiten.





Het fijne aan het organiseren van een marktje is dat er voor ieder wat wils is. Wel is het daarbij van belang dat alle partijen dezelfde boodschap uitdragen, anders ontstaat er verwarring.

Maar, deze werkvorm is niet voor elk type bewoners passend, bij groepen waar veel botsende belangen spelen of er wantrouwen richting de gemeente heerst kan het verstandiger zijn om stevige gespreksleiding te organiseren.

Zorg voor een natuurlijke doorlopende flow

Een veel voorkomend probleem in participatieprocessen is dat het gemeentelijke proces leidend wordt voor de communicatiemomenten. Pas als de gemeente weer iets te vertellen heeft wordt er iets georganiseerd. Geen nieuws, is dus geen contact. Voor bewoners is het politiek/ambtelijke traject in veel gevallen totaal niet interessant of relevant. Zij zijn met elkaar allerlei zaken aan het organiseren in de wijk en de gemeente is daar als partner bij betrokken.

- Richt het participatieproces in de wijk zo in dat het aansluit op de verwachtingen en logica van bewoners.
- Zorg dat de uitkomsten van de ene bijeenkomst weer terugkomen in een volgend moment.
- Maak een ketting van bijeenkomsten, posters, kleine activiteiten, nieuwsbrieven, wijkacties en zorg voor heldere consolidatie momenten waarop alles weer even bijeen komt.

Werk vanuit een vertrouwde afzender

Kies een afzender voor de uitnodigingen die past bij de genodigden. Soms is dat de wethouder, of de afdeling energietransitie van de gemeente, maar vaker ook zegt dat mensen niets en hebben ze liever een vertrouwde naam, zoals de ambtenaar van Team Leefomgeving of een betrokken bewonersorganisatie. De insteek moet steeds zijn: welke afzender resoneert het beste bij de bewoners die je wilt bereiken? En niet, wat is de structuur die de gemeente intern hanteert.

Hoofdstuk 4

Nawoord

Dit participatiekompas heeft ten doel het energietransitie team, en meer specifiek, de project managers participatie, voor de lange termijn te begeleiden in het opstellen van een aanpak, deze te evalueren en weer aan te passen voor de volgende fase van de transitie.

Met het participatiekompas heeft de project manager participatie een instrument in handen dat hem of haar in staat stelt steeds opnieuw te bepalen wat het participatie vraagstuk op dat moment is en hoe hij of zij daar een aanpak op kan ontwikkelen.

Daarnaast hebben we diverse praktische tips willen meegeven die we zelf in eigen praktijk hebben opgedaan en die helpen om die aanpak handen en voeten te geven.

De energietransitie is een zeer complex proces. Recht willen doen aan alle diverse bewoners met hun wensen en verwachtingen, angsten en onzekerheden, begrijpelijke onkunde of juist diepgaande expertise is een goede en noodzakelijke ambitie. We zullen ten slotte deze transitie met elkaar moeten klaren.

Wij, vanuit STIPO, hopen met dit participatiekompas een bijdrage te hebben geleverd in het ontwarren van de kluwen aan diversiteit, tijdspaden, doelstellingen en schaalgroottes en een strategische werkwijze te hebben opgeleverd om steeds opnieuw kaf van het koren te kunnen scheiden en een helder pad vooruit te kunnen bepalen.

Minouche Besters
Charlot Schans
Nienke Sluimer
STIPO Team voor Stedelijke Ontwikkeling

Aan de gemeenteraad

Datum : 18 februari 2020
Zaaknummer : 441491
Contactpersoon : Hans van Ammers
Telefoonnummer : 026 3774431

Onderwerp: Deelname gemeente aan twee Europese subsidieprojecten gericht op het verminderen van energiearmoede

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van ons besluit van 18 februari 2020 om bij honorering van twee Europese subsidieprojecten de gemeentelijke bijdrage van € 305.000,- te financieren uit het Klimaatfonds. Met de deelname aan deze projecten halen we budget en kennis binnen om Arnhemmers die een groot deel van hun lage besteedbare inkomen kwijt zijn aan energiekosten, te helpen om hun energierekening te verlagen.

Inleiding
Zowel in de door u in april 2019 vastgestelde 'Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie' als in het op 29 januari jl. vastgestelde Arnhemse programma 'New Energy Made in Arnhem 2020-2030' is nadrukkelijk oog voor Arnhemmers die moeite hebben hun energierekening te betalen. Dit zijn inwoners die een groot deel van hun lage besteedbare inkomen kwijt zijn aan energiekosten. Mede omdat de verwachting is dat de gasprijs de komende jaren fors zal gaan stijgen en dat we willen dat de energietransitie voor iedere Arnhem haalbaar en betaalbaar is, is het risico groot dat deze inwoners een steeds groter deel van hun besteedbaar inkomen aan vooral het verwarmen van hun woning kwijt zullen zijn. Wij zetten daarom actief in op het ondersteunen van inwoners bij het isoleren van de woningen en het overschakelen naar duurzame energiebronnen. Wij zien in de deelname van de gemeente aan twee nieuwe Europese subsidieprojecten een manier om hieraan deels invulling te geven. De benodigde gemeentelijke bijdrage wordt uit het Klimaatfonds gefinancierd. Dit voorjaar horen we of de subsidieaanvragen ook daadwerkelijk worden toegekend.

Deelname van de gemeente aan twee Europese subsidieaanvragen
We hebben als gemeente de mogelijkheid deel te nemen aan twee Europese subsidieprojecten binnen het Interreg programma Noordwest-Europa (NWE): het project CAN-CAP en het project HEET. Beide Europese samenwerkingsprojecten richten zich op het verminderen van energiearmoede en dragen dus bij aan de haalbaarheid en betaalbaarheid van de doelstellingen van het energieprogramma. Binnen deze twee projecten ligt de focus in eerste instantie op huurders en woningeigenaren met een laag inkomen.

De projectaanvraag genaamd CAN-CAP gaat voort op het eind vorig jaar afgeronde EU-project Climate Active Neighbourhoods (kortweg CAN) en met name de positieve ervaringen die in Plymouth (VK) en Brest (F) zijn opgedaan in het verlagen van de energierekening van inwoners van achterstandswijken. Binnen CAN-CAP willen we 100 huurders van sociale huurwoningen gaan helpen hun energierekening te verlagen door het geven van advies en door in hun woningen kleine energiemaatregelen te installeren zoals bijvoorbeeld tochtstrips en LEDlampen. Als het project wordt toegekend gaan we daarin nauw samenwerken met onze woningcorporaties waarvan de woningen zijn.
In het project zijn nog 4 partners betrokken uit Frankrijk, Duitsland, België en het Verenigd Koninkrijk. Bij honorering zal het project ruim anderhalf jaar gaan lopen.

De tweede aanvraag voor Europese subsidie is voor het project genaamd HEET, waarbij de afkorting staat voor 'Homeowner Empowerment in the Energy Transition'. HEET richt zich op de groep woningeigenaren met een laag of onzeker inkomen. Zonder gerichte hulp en vooral zonder op maat gemaakte financiële arrangementen is deze groep woningeigenaren niet in staat hun woning te verduurzamen en zo hun energierekening te verlagen. Binnen dit project willen we 200 eigenaren gaan helpen hoe ze hun energierekening kunnen verlagen op dezelfde manier als bij de huurders in CAN-CAP. Daarnaast krijgen ze als huiseigenaar allemaal een advies over hoe ze hun woning verder kunnen verduurzamen met als resultaat een sterk verbeterd energielabel en dus een lagere CO2-uitstoot.
In het HEET-project doen naast de gemeente Arnhem en de Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN) nog 9 partners uit België, Frankrijk, Luxemburg en het Verenigd Koninkrijk mee. De HAN zal onderzoek doen naar het effect van de hulp aan onze inwoners. Ook zal de HAN uit de ervaringen in alle deelnemende steden en gemeenten, lessen trekken voor een effectieve langjarige aanpak in Nederland en daarbuiten. Bij honorering krijgen we ruim 3 jaar om het project te gaan uitvoeren.

Aanvragen borduren voort op eerdere ervaringen rond het verminderen van energiearmoede
De beide EU-projecten waaraan we willen gaan deelnemen, bouwen qua aanpak voort op de ervaringen die Plymouth (VK) en Brest (F) én de ervaringen van onze eigen Energie Armoede Pilot die we eind vorig jaar zijn gestart. Ervaringen die allemaal zijn opgedaan binnen het EU-project CAN waar Arnhem ook partner in was en dat op 1 januari jl. is gestopt.

<u>Ervaringen in Engeland en Frankrijk</u>
In Plymouth en Brest werden bewoners door energiecoaches 1-op-1 geholpen om meer energiebewust te worden en werden in hun woningen eenvoudige energiebesparende maatregelen geïnstalleerd. Dit leidde niet alleen tot een verlaging van hun energierekening, en dus een vermindering van hun energiearmoede, maar de benadering bleek een groot deel van de bewoners ook het gevoel te geven dat ze weer wat meer controle kregen over hun leven. Dit leidde bij ongeveer de helft van de bewoners ertoe dat ze zich gezonder voelde en zodoende minder gebruik ging maken van gezondheidsvoorzieningen als de huisarts. De analyse is dat deze toename in welzijn en welbevinden kwam doordat ze op een positieve manier werden benaderd.

<u>Pilot Energie Armoede</u>

Gezien de hierboven beschreven positieve ervaringen zijn we in 2019 in delen van 3 wijken (Geitenkamp, Het Broek en Vredenburg/Kronenburg) een eigen pilot gestart. Met als doel ervaring op te doen met de manier waarop we onze eigen inwoners het beste kunnen helpen hun energierekening blijvend te verlagen. En dan gaat het om inwoners die nu een groot deel van hun besteedbaar inkomen aan energie besteden. Inmiddels zijn in de pilot 35 huishoudens benaderd door een energiecoach waarbij in alle gevallen de energierekening met minimaal € 150,- op jaarbasis is verlaagd. De betrokken bewoners geven aan heel positief te staan tegenover de geboden hulp.

Consequenties
Bij honorering van de Europese subsidieprojecten ontvangt de gemeente een subsidie van 60% op de geplande activiteiten. Dit houdt in dat we grofweg twee keer zo veel inwoners kunnen gaan helpen en ondersteunen in het verlagen van hun energierekening; in beide projecten tezamen zo'n 300 huishoudens. De samenwerking met onze buitenlandse partners geeft ons daarbij waardevolle kennis en ervaring in handen hoe wij onze inwoners het beste kunnen helpen. De organisaties die de hulp aan de bewoners gaan verlenen - zoals de Energiebank Arnhem en de Rijn en IJssel Energie coöperatie - zijn verder in staat energieadviseurs op te leiden die naar de huishoudens toe gaan om hen gericht te helpen. Ten slotte kan er geregeld worden dat (vooral) de woningeigenaren financieel advies krijgen hoe zij hun woning kunnen verduurzamen.

Met de Arnhemse activiteiten die we in beide subsidieprojecten willen gaan doen, is een budget gemoeid van bijna € 930.000,-. Bij honorering wordt 60% aan deze kosten gesubsidieerd. De overige 40% moet door de aanvrager, en dat zijn wij als gemeente, worden gefinancierd. Dat komt voor beide projecten neer op een eigen bijdrage van afgerond € 305.000. Hierbij is rekening gehouden met een provinciale bijdrage van € 30.000,- omdat de projecten bijdragen aan de provinciale doelstellingen voor de energietransitie. De eigen bijdrage zullen wij bij honorering van de projecten financieren uit het Klimaatfonds. De bijdrage voldoet aan de spelregels Klimaatfonds die hierover door u zijn vastgesteld.

Communicatie
We horen dit voorjaar of de projectaanvragen worden gehonoreerd. Als dat het geval is zullen we persberichten opstellen waarin we de deelname aan de projecten bevestigen en bij de feitelijke start van de activiteiten breed in en met de stad gaan communiceren.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Aan de gemeenteraad

Datum : 26 mei 2020
Zaaknummer : 474305
Contactpersoon : Betty Jacobi
Telefoonnummer : 06 54315322

Onderwerp: subsidieverlening aan stichting Energiebank regio Arnhem

Geachte voorzitter en leden,

Wij stellen u voor kennis te nemen van ons besluit van 26 mei jl. om geld vrij te maken uit het Klimaatfonds en subsidie te verlenen voor drie jaar (2020, 2021, 2022) aan de stichting Energiebank regio Arnhem (voortaan te noemen Energiebank) en op basis van een evaluatie van de resultaten van de Energiebank voor eind 2022 te besluiten over de wijze van voortzetting en financiering van de Energiebank.

Inleiding
Arnhem zet de komende jaren vol in op de energietransitie. We willen toewerken naar een klimaatneutraal en duurzaam Arnhem dat niet meer draait op kolen, olie en gas, maar overgaat op schone energiebronnen als zon en wind. Een uitdaging waarin we in aanloop naar 2050 heel concreet 74.000 woningen gereed moeten gaan maken voor nieuwe en duurzamere vormen van energie- en warmtevoorziening. Daarvoor zetten we in op het besparen van energie en het opwekken van duurzame energie. We hebben hierbij nadrukkelijk oog voor de Arnhemmers die nu al moeite hebben om hun energierekening te betalen. In de door de raad vastgestelde kaders 'Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie' (april 2019) en 'New Energy Made in Arnhem: programma 2020-2030' (januari 2020) is het uitgangspunt geformuleerd dat de energietransitie niet mag leiden tot (verdere) energiearmoede en schuldenproblematiek. Energiearmoede betekent dat mensen een groot deel van hun beschikbaar inkomen (=>10%) kwijt zijn aan het verwarmen van hun woning en elektriciteit.
In de afgelopen jaren hebben we de gasprijzen, o.a. door hogere belasting, zien stijgen. Met het oog op een fossielvrije toekomst dreigen deze kosten verder toe te nemen. De kostenstijging is vooral problematisch voor huishoudens die nu al een groot deel van hun besteedbaar inkomen kwijt zijn aan energie. Omdat deze groep huishoudens vaak ook in matig geïsoleerde woningen woont, zijn de gevolgen van de prijsstijging voor hen extra groot. Om te voorkomen dat de energietransitie leidt tot een tweedeling tussen zij die wel en zij die niet mee kunnen doen, spannen we ons in voor het aanpakken van deze zogenaamde energiearmoede. Hoewel de basis van de energiearmoede-aanpak voortvloeit uit de geschetste energietransitie, ligt het voor de hand om deze te verbinden met (en op onderdelen in te bedden in) het beleid rondom armoede en schulden.

Zowel vanuit het perspectief van het individuele welzijn van onze inwoners, als vanuit het perspectief van onze Arnhemse samenleving als geheel vinden wij het belangrijk dat zoveel mogelijk Arnhemmers zo zelfstandig mogelijk meedoen. Een goede financiële basis en het zo zelfstandig mogelijk verwerven van voldoende inkomen, zonder geldstress en zonder schulden te hoeven maken, zijn hierbij cruciaal. Tegelijkertijd erkennen we dat financiële zelfstandigheid niet voor iedereen vanzelfsprekend en ook mogelijk is. Voor die inwoners is passende ondersteuning nodig. Wij verbreden en verdiepen die ondersteuning door op het snijvlak van de energietransitie en armoede & schulden een aanpak voor het bestrijden en voorkomen van energiearmoede te ontwikkelen.
Het Plan van Aanpak Energiearmoede zal in het derde kwartaal van 2020 gereed zijn. In de aanpak werken wij met een groot netwerk van partners uit het fysieke, sociale en economische domein samen. Eén van de partners is de Stichting Energiebank Regio Arnhem (hierna te noemen de Energiebank).

De Energiebank wil energie als eerste levensbehoefte betaalbaar houden voor iedereen. De missie van de Energiebank is om huishoudens die moeite hebben hun energierekening te betalen op energievlak te helpen om daarmee hun energierekening blijvend te verlagen. De Energiebank biedt op drie manieren hulp: hulp bij bewustwording, hulp bij besparing en hulp bij het verlagen van de energierekening. Hiermee zet de Energiebank zich in voor armoedebestrijding, het omlaag brengen van het energiegebruik en het verlagen van de uitstoot van CO2. Tot nu toe zijn op deze manier vanaf het ontstaan van de Energiebank in het najaar van 2015, in Arnhem 150 huishoudens begeleid en is hun energieverbruik gemonitord. De huishoudens ontvangen daarnaast tips om energie te besparen via de nieuwsbrief van de Energiebank.

De Energiebank wil in 2030, samen met het netwerk van organisaties in Arnhem die aan armoede-bestrijding en energiebesparing werken, de helft van de doelgroep bezocht hebben. Voor de komende drie jaar (2020-2022) betekent dit het begeleiden van 450 huishoudens. Dit is een hoge ambitie, waarvoor een schaalsprong nodig is ten opzichte van de huidige manier van werken van de Energiebank. Door samen te werken met andere organisaties en mogelijk nieuwe methoden moet dit realiseerbaar zijn. Voor deze schaalsprong wordt voor de komende drie jaar subsidie aangevraagd bij gemeente Arnhem en voor het regionale deel bij de provincie Gelderland.

Consequenties
Door financiële middelen vrij te maken uit het Klimaatfonds kunnen we een bijdrage leveren aan het realiseren van energiebesparing (CO2-reductie) én zorgen we ervoor dat de huishoudens die in energiearmoede leven, kunnen besparen op hun energierekening. Subsidiëring van de Energiebank draagt zowel bij aan onze klimaat- en energiedoelstellingen als aan onze armoede- en schulddienstverleningsdoelstellingen.

In opdracht van de raad wordt momenteel gewerkt aan de 'Arnhemse aanpak Energiearmoede' die binnenkort aan u zal worden voorgelegd. In deze aanpak is voorzien dat de gemeente onder anderen gaat samenwerken met de energiecoaches van de Energiebank en het Energieloket Midden Gelderland. Deze eerste stap kan al een lagere energierekening opleveren van € 150 à € 200 per jaar. Deze

samenwerking moet op de langere termijn leiden tot een aanpak samen met meerdere partijen om structureel armoede aan te pakken en de groep kwetsbare Arnhemmers in de komende jaren te laten profiteren van de kansen van de energietransitie en hun (energie)armoede te verminderen. De kern van de Arnhemse Aanpak Energiearmoede laat zich als volgt omschrijven:

1. persoonlijke en integrale ondersteuning van de huishoudens die te maken hebben met energiearmoede,
2. aansluitend op de dynamiek van de wijken en buurten en
3. aangeboden vanuit een netwerk van samenwerkende sociaal-maatschappelijke partners.

De Energiebank is één van de partners en subsidiëring zorgt ervoor dat zij substantieel een bijdrage kunnen leveren aan bovengenoemde aanpak. Hiermee sluit de aanpak van de Energiebank naadloos aan op het brede armoede- en schuldenbeleid waarbij dezelfde potentiële groep huishoudens centraal wordt gesteld.

Communicatie

Vanuit de communicatiestrategie Arnhem AAN zullen we actief communiceren over de verlening van subsidie aan de Energiebank, de doelstellingen van de Energiebank en de samenwerking met de gemeente in de aanpak om energiearmoede tegen te gaan.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Ter inzage bijlage:
- Beleidsplan en Plan van Aanpak 2020-2022 stichting Energiebank Regio Arnhem

STICHTING ENERGIEBANK REGIO ARNHEM

BELEIDSPLAN en PLAN VAN AANPAK 2020 - 2022

Bestuur:

George Lagerberg, voorzitter

Sjaak van ’t Hof, lid

Lianne Konings, secretaris en penningmeester

mailadres: Liannekoni@gmail.com

Postadres: De Wolflaan 8, 6815 HJ Arnhem

KvK nr: 77019326

Beleidsplan Stichting Energiebank Regio Arnhem

In dit beleidsplan lichten we graag toe welke doelen de Stichting Energiebank Regio Arnhem (hierna te noemen de Energiebank) nastreeft en op welke wijze we deze doelen willen realiseren.

1. MISSIE EN VISIE

ONZE MISSIE
De Energiebank wil energie als eerste levensbehoefte betaalbaar houden voor iedereen. In Nederland zijn er ongeveer 750.000 huishoudens die te weinig geld hebben om hun energierekening te betalen. Voor Arnhem betekent dit ongeveer 10.000 huishoudens. Het is onze missie deze huishoudens op energievlak te helpen om daarmee hun energierekening blijvend te verlagen.

ONZE VISIE

- HULPGERICHT: Hulp bieden aan huishoudens in energiearmoede is waar we het voor doen. In alles wat we doen staat het belang van de mensen die we helpen altijd op nummer één.

- BESTENDIG: We geloven in korte termijn hulp met een langdurig effect. Daarom helpen we mensen om grip te krijgen op hun energiekosten en om hun kosten daadwerkelijk te verlagen. Hierdoor worden ze zelfredzaam en kunnen zij in de toekomst verdere stappen maken.

- INTEGER: We zijn open, eerlijk en onafhankelijk in de keuzes die we maken, de samenwerkingen die we aangaan en de adviezen die we geven. We zijn transparant in onze belangen en in onze verantwoording en we handelen nooit in strijd met de doelen en kernwaarden van de Energiebank.

- SLIM: We streven ernaar om met zo min mogelijk middelen zo veel mogelijk te bereiken. Dit doen we door waardevolle samenwerkingen aan te gaan en te kiezen voor een optimaal aanbod aan renderende slimme oplossingen – óók als deze gedoneerd worden.

- VOORUITSTREVEND: Verbeteren zit in onze aard. Dat maakt dat we continu bezig zijn om ons concept duurzamer, slimmer, effectiever, gemakkelijker en aansprekender te maken.

ONZE DOELSTELLINGEN
De doelstellingen van de Energiebank zijn:

- Energie als eerste levensbehoefte bereikbaar houden voor huishoudens die te weinig geld hebben om hun energierekening te betalen.
- Huishoudens op de korte termijn ondersteunen en op de lange termijn versterken, door op drie manieren hulp te bieden: hulp bij bewustwording, hulp bij besparing en hulp bij het verlagen van de energierekening.
- Duurzaamheid vinden we belangrijk. We willen dit verbinden aan het bestrijden van de gevolgen van armoede door donaties in de vorm van duurzaam opgewekte energie in de nabije toekomst mogelijk te maken.
- Als de organisatie in Arnhem is ingericht en functioneert en de processen goed zijn ingericht en getraind, kan deze methodiek ook worden toegepast in andere gemeenten en voor andere doelgroepen. Dat is niet ons eerste doel, maar de concrete vraag is door de provincie al aan ons gesteld.

Concluderend: De Energiebank zet zich in voor armoedebestrijding, het omlaag brengen van het energiegebruik en het verlagen van de uitstoot van CO_2.

ONZE STRATEGIE
Zoals gesteld: de Energiebank helpt huishoudens hun energierekening blijvend te verlagen. Met behulp van onze energiecoaches doorlopen huishoudens een traject van energiebewustwording waarin zij gestimuleerd en geholpen worden om energie te besparen. Daarnaast ontvangen huishoudens een pakket met energiebesparende producten. Dit alles met als doel om op korte termijn een langdurig effect te bereiken.
Tot nu toe zijn op deze manier 150 huishoudens in Arnhem begeleid. We houden contact met de gecoachte huishoudens door het blijvend monitoren van hun energieverbruik en het aanbieden van tips om energie te besparen via onze nieuwsbrief.

2. WAT WILLEN WE BEREIKEN

ONZE AMBITIE
De Energiebank heeft de volgende ambities:

1. **Energiecoaching**
   De eerste en belangrijkste ambitie van de Energiebank is een groeiend aantal Arnhemse huishoudens die moeite hebben met het betalen van de energierekening, te helpen door het bieden van energie-coaching en enkele gratis energiebesparende producten en diensten te geven. De doelgroep zijn huishoudens in een huurhuis die in aanmerking komen voor de Gelrepas.
   Onze aanpak bestaat uit coachingstrajecten, waarbij we volgens een vast stramien de mogelijkheden tot energiebesparing in kaart brengen, een aantal eenvoudige technische hulpmiddelen installeren en gedragsveranderingen realiseren. Om deze coachingstrajecten goed en verantwoord te kunnen organiseren, vragen wij de gemeente en de provincie subsidie om deze versnelling te realiseren.

2. **Witgoedregeling**
   De Energiebank wil stimuleren dat huishoudens die gebruik maken van faciliteiten ter bestrijding van armoede niet terug hoeven te vallen op, in aanschaf voordelige, maar in gebruik zeer onzuinige apparatuur. We willen samen met de gemeente, corporaties en mogelijk andere stakeholders werk maken van een aanbod aan energiezuinige apparatuur voor de doelgroep. Zo worden ze duurzaam en op langere termijn geholpen aan een lagere energierekening. In eerste instantie gaan we voor witgoed maar we willen zeker ook kijken hoe dit uit te breiden is naar andere energiezuinige apparatuur.

3. **Woningverbetering**
   De Energiebank wil er samen met de gemeente aan bijdragen dat zowel woningeigenaren als woningcorporaties de energiebehoefte per woning verkleinen om daarmee de woonlasten omlaag te brengen en het comfort te verhogen. De meeste huishoudens die door de Energiebank worden gecoacht en geadviseerd kunnen niet direct investeren in de woning door eigendom van een verhuurder of door gebrek aan financiële ruimte. Bewustwording en kleine energie besparende maatregelen voor de bewoners is nuttig, maar kan vele malen effectiever door extra financiële ruimte en/of inspanningen van de verhuurders. Het gaat dan niet alleen om de standaard verduurzamingsmaatregelen die corporaties planmatig oppakken, maar ook het beschikbaar maken van diensten als de aanpak van achterstallig onderhoud, CV-tuning en het aanbrengen van bijv. klokthermostaten.
   In samenwerking met de gemeente willen we met woningcorporaties en grote particuliere verhuurders in gesprek om voor hen een meer ondersteunende rol te spelen in het bezoeken en ondersteunen van de huishoudens binnen hun bezit. Verhuurders kunnen hun huishoudens doorsturen naar de Energiebank, waarna de coach van de Energiebank de huishoudens verder op weg helpt. Bij signaleren van uitdagingen, energielekken en bespaarkansen koppelt de

coach dit vervolgens terug aan de verhuurder. Zo ontstaat er een win-win voor alle partijen; de gemeente vermindert de schuldenproblematiek, de corporaties hebben minder problematische huurders en de Energiebank bereikt haar besparingsdoelstelling met directe winst voor de huishoudens.
Daarnaast kunnen wij ons ook richten op die groep huishoudens in een koopwoning die aan de criteria (in aanmerking komen voor de Gelrepas) voldoen om ze te helpen bij het verlagen van hun energiebehoefte. Aangezien de mogelijkheden hier anders zijn, zal het traject ook anders ingevuld worden. Hiervoor kan de beschikbare RRE-subsidie in 2020 een aantrekkelijke start vormen, waar wij graag met de gemeente over in gesprek gaan.

4. **Ondersteuning opschaling Energiebank in Gelderland**
   De Energiebank wil op verzoek van de provincie Gelderland een actieve bijdrage leveren aan nieuwe initiatieven in Gelderland om ook een Energiebank op te richten. We helpen met het opzetten van lokale Energiebanken door ondersteuning bij de werving en training van vrijwilligers, bij het vormgeven van de organisatie en het beschikbaar stellen van de algemene werkwijze van de Energiebank.

5. **Energieherverdeling**
   De Energiebank wil bereiken dat overschotten aan geproduceerde energie in de toekomst beschikbaar komen voor mensen die vanwege hun lage inkomen moeite hebben met het betalen van de energierekening. Wet- en regelgeving staan deze vorm van dienstverlening (nog) in de weg. Een eerste stap is om vanuit de Energiebank (letterlijk) aansluiting te zoeken bij lokale initiatieven voor de opwekking van duurzame energie waar ook de minder kapitaalkrachtige huishoudens van kunnen profiteren.

ONZE BEOOGDE RESULTATEN

1. Energiecoaching

Bovenal stelt de Energiebank zich voor de komende drie jaar tot doel om een solide organisatie neer te zetten. In 2030 wil de Energiebank, samen met het netwerk van organisaties in Arnhem die aan armoedebestrijding (bijvoorbeeld Rijnstad) en energiebesparing (bijvoorbeeld ELMG) werken, de helft van onze doelgroep bezocht hebben. Dat is een hoge ambitie en daarvoor is een schaalsprong nodig ten opzichte van de huidige manier van werken. Dat kan in samenwerking met andere organisaties en mogelijk nieuwe methoden. Daarvoor zoeken we de samenwerking met allerlei organisaties.
Om meer huishoudens te kunnen bereiken, hebben we een wervingsplan gemaakt.

Wat betreft het ondersteunen van huishoudens zijn dit de doelen voor de komende jaren:

Jaar	**2020**	**2021**	**2022**
Aantal huishoudens	100	150	200

In 2016 heeft ECN onderzoek gedaan naar de effectiviteit van interventies om energie efficiëntie te vergroten en energiearmoede te verlagen. Energiebank Arnhem maakte onderdeel uit van dit onderzoek. Uit dit onderzoek blijkt dat de interventies in gedragselementen er destijds toe leidden dat de huishoudens gemiddeld € 110,- per jaar bespaarden. Dit komt neer op een energiebesparing van 257 kWh en een besparing van 85 m³ gas per jaar per huishouden. Met het oog op de beoogde schaalsprong bij Energiebank Arnhem willen we het besparingseffect verhogen door het inzetten van meer technische hulpmiddelen naar gemiddeld € 200,- per huishouden per jaar. Hierbij beogen wij een besparing van 150m³ gas en 400 kWh op jaarbasis.

Deze doelstelling baseren we o.a. op landelijke resultaten binnen de aanpak energiearmoede en de verwachte resultaten uit de pilot Energiearmoede in de gemeente Arnhem.

Dit zal leiden tot het onderstaande overzicht:

	2020	**2021**	**2022**
Aantal begeleide huishoudens	100	150	200
Besparing in geld	€ 20.000	€ 30.000	€ 40.000
Energiebesparing	40.000 kWh	60.000 kWh	80.000 kWh
Besparing gas verbruik	15.000 m³	22.500 m³	30.00 m³

Op basis van bovenstaand overzicht zien we een rendement van in totaal € 160.000,- besparing bij in totaal 450 huishoudens over de drie jaar (met een blijvende besparing van € 90.000,- per jaar). Hiermee tonen we aan dat het de helft van de aangevraagde subsidie idealiter al binnen de projectperiode ten goede zou kunnen komen aan de doelgroep.

2. Witgoedregeling
De Energiebank gaat in gesprek met producenten en leveranciers van zuinige nieuwe of jong gebruikte huishoudelijke apparaten om bij haar klanten oude onzuinige apparaten te vervangen. Denk hierbij vooral aan koelkasten, vriezers, TV's , drogers en (vaat)wasmachines, maar er is bij de doelgroep ook behoefte aan andere apparaten om te vervangen als ze kapot gaan.
We willen samen met de gemeente, corporaties en mogelijk andere stakeholders werk maken van deze witgoedregeling: een aanbod aan energiezuinige apparatuur voor de doelgroep. Zo worden ze duurzaam en op lange termijn geholpen aan een lagere energierekening.

3. Woningverbetering
De kwaliteit van de woning is vaak een maat voor de behoefte aan energie. Slecht geïsoleerde huizen vragen om veel gas voor warmte. Veel mensen in een armoedesituatie wonen in zo'n huis. Om deze situatie te kunnen verbeteren, is inzet van de woningcorporaties en particuliere verhuurders nodig. De Energiebank gaat als eerste, samen met de gemeente, met de drie grote corporaties in overleg hierover. Doel van het overleg is dat de corporaties gerichte, aan de woning gebonden energiebesparende maatregelen gaan uitvoeren. Daarna worden ook de grote particuliere verhuurders benadert. Denk aan het verduurzamen van het serviceaanbod van woningcorporaties aan hun bewoners.

4. Ondersteuning opschaling Energiebank in Gelderland.
De Energiebank wordt al benaderd door andere gemeenten en corporaties om in andere gemeenten een bijdrage te leveren aan energiecoaching voor minima en de opstart van lokale Energiebanken. In de tweede helft van 2020 starten we met deze ondersteuning in gemeenten rondom Arnhem

5. Energieherverdeling
Het distribueren van overschotten aan energie is op dit moment wettelijk gezien lastig. De Energiebank zoekt aansluiting bij landelijke en plaatselijke initiatieven en partners (zoals Liander) om dit mogelijk te maken. Concrete resultaten liggen nog niet in het verschiet. De verwachting is dat in 2022 een eerste pilot kan worden gerealiseerd.

PLAN VAN AANPAK VAN DE ENERGIEBANK 2020 – 2022

HOE GAAN WE ONZE DOELEN BEREIKEN**?**
Onze belangrijkste ambitie is het de komende drie jaar coachen van het genoemde aantal van 450 huishoudens in Arnhem.
De ondersteuning van huishoudens doen we met onze energiecoaches, waarbij we het coachingstraject zoals dat de afgelopen jaren is gedaan willen optimaliseren op basis van de in het verleden opgedane ervaringen en de inzichten vanuit de pilot Energiearmoede in Arnhem. Binnen het traject ontvangen de huishoudens coaching, tips en energiebesparende producten om de energierekening structureel te verlagen. Het streven is dat het energieverbruik minimaal 10 tot 20% daalt. Uit onderzoek blijkt dat puur gedragswijziging een besparing van 10% oplevert, eenvoudige maatregelen (laaghangend fruit) kan nog eens 10% opleveren. Voorwaarde daarbij is wel dat het huishouden daaraan actief meewerkt.

De Energiebank werkt door haar activiteiten aan bewustwording bij de doelgroep over de Energietransitie en zo aan draagvlak voor de maatregelen die genomen moeten worden in de wijken.
Circa 30 (vrijwillige) energiecoaches adviseren huishoudens energie te besparen (gedragsverandering) en verstrekken gratis effectieve energiebesparende producten, zoals ledlampen, tochtstrippen en radiatorfolie, om deze totale besparing te bereiken. Ook oriënteert de Energiebank zich over het bieden van meer ingrijpende maatregelen, zoals als het aanbrengen van isolatie en het waterzijdig inregelen van de CV-installatie. Voor dit soort werkzaamheden kan mogelijk, in overleg met de gemeente en corporaties, een beroep worden gedaan op mensen in een uitkeringssituatie.
Om onze potentiële klanten te bereiken heeft de Energiebank een breed netwerk van contacten in de Arnhemse samenleving opgebouwd. Zo is welzijnsorganisatie Rijnstad betrokken bij het opleiden van de energiecoaches. Rijnstad heeft kennis van de doelgroep en de problematieken die hier spelen, onder andere wat betreft schuldsanering en budgetbeheer. Ook leggen we de link met het energieloket dat als portal kan dienen voor aanmelding en doorverwijzing.
De Energiebank stelt zich tot doel om de overige ambities (2-5) waar mogelijk met andere stakeholders binnen de planperiode van drie jaar te realiseren.

WAT IS ER NODIG?
De basis van de Energiebank wordt een solide en professionele organisatie. We werken met een paar (gedeeltelijk) betaalde medewerkers. Dat zijn: een algemeen coördinator (contact bestuur), een vrijwilligerscoördinator, een coördinator coaching, een trainer en een intervisor.
Bestuurlijk juridische stukken zijn voorbereid en goedgekeurd. We hebben een gedragscode, privacybeleid en privacyverklaring, aanmeldformulieren voor huishoudens en coaches.
Processen zijn beschreven en daarmee toetsbaar en reproduceerbaar. Binnenkort zullen wij de monitoringsmethodiek vastgesteld hebben, conform de door de gemeente gewenste criteria.
Om de ambitie te kunnen waarmaken, bouwen we een stevig en betrouwbaar netwerk van Energiecoaches op (opleiden en begeleiden). Tot nu toe gebeurde dat vrijwillig, maar om aan de toekomstige plannen te voldoen en kwaliteit te kunnen garanderen, is een professionaliseringsslag nodig. Het doel voor 2020, 100 huishoudens coachen, kan met onze energiecoaches. Om verder door te groeien komen er in 2020 nieuwe coaches bij die al ingewerkt worden en in 2021 direct mee kunnen draaien.
Daarnaast moet er ook capaciteit zijn voor organisatie, training en intervisie/supervisie. Vooral hierbij is externe financiële ondersteuning nodig. Ook moeten wij de beschikking hebben over voldoende energiebesparende producten en diensten om energiebesparing bij de doelgroep te bereiken.

FINANCIËN

De Energiebank is ambitieus. We willen toewerken naar een klein professioneel team en deels betaalde coaches die de schaalsprong realiseren om de ambities waar te maken. Voor de Energiebank Basis werken we de komende drie jaren met de volgende begroting.

UITGAVEN

Jaar	**2020**	**2021**	**2022**
Personele lasten*	€ 54.000	€ 54.000	€ 54.000
Inzet personeel voor opzet Energiebanken in andere gemeenten	€ 12.000	€ 12.000	€ 12.000
Energiebesparende producten**	€ 14.000	€ 14.000	€ 14.000
Beheer- en kantoorkosten	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000
Verzekeringen	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000
ICT/Telefonie	€ 4.000	€ 4.000	€ 4.000
Communicatie/marketing	€ 8.000	€ 8.000	€ 8.000
Vrijwilligers opl. & intervisie & bestuur	€ 6.000	€ 6.000	€ 6.000
Onvoorzien	€ 6.000	€ 6.000	€ 6.000
Totaal	**€ 112.000**	**€ 112.000**	**€ 112.000**

* Toelichting De personele lasten zijn als volgt gespecificeerd:
Algemene coördinatie 8 uur x 40 weken x € 75 = € 24.000
Coördinatie vrijwilligers en coaches 10 uur x 40 weken x € 50 = € 20.000
21% BTW over € 48.000 = € 10.180 (afgerond € 10.000).

** Voor energiebesparende producten is een vast bedrag per jaar opgenomen. In de praktijk zal dit niet gelijkmatig over de jaren worden opgemaakt. Naarmate we meer huishoudens helpen, wordt het bedrag hoger. We zullen dat door sponsoring oplossen.

INKOMSTEN

Jaar	**2020**	**2021**	**2022**
Gemeente Arnhem	€ 50.000	€ 50.000	€ 50.000
Provincie Gelderland	€ 62.000	€ 62.000	€ 62.000
Overige partijen*(sponsors)	?	?	?
Totaal	**€ 112.000**	**€ 112.000**	**€ 112.000**

ACTIEPLAN 2020 - 2022

1. We hebben een bestuur dat een actieplan, gericht op onze eerste ambitie, gaat uitvoeren. (gerealiseerd)
2. We zoeken nog naar een extra bestuurslid (vacature)
3. Plannen bespreken en afstemmen met huidige vrijwilligers. (gerealiseerd)
4. Verdere opbouw van het aantal energiecoaches, bestaande uit de vrijwilligers. (loopt) en mogelijk andere coaches zoals van de Energiecoöperatie.
5. Voortgang met coaching van huishoudens (loopt)
6. Verdere ontwikkeling van de intervisie voor de coaches (loopt)
7. Afspraken maken met corporaties, ArnhemAAN, Stichting Rijnstad, ELMG en andere organisaties over de inhoud van mogelijke samenwerking. Bijvoorbeeld met corporaties om te praten over de invulling van energiebesparende maatregelen ter ondersteuning van de doelen. ; met Rijnstad over het doorsturen van potentiële “klanten” en het opleiden, trainen en on the fly begeleiden van onze coaches
8. Afspraken maken met de coördinatoren: wat is hun taak, zijn ze daartoe goed in staat en bereid en hoe gaan we werken met vergoedingen? (beslispunten)
9. Actualisatie en optimalisatie van communicatiemiddelen en look-en-feel Energiebank;
10. Acquisitie richting potentiële stakeholders voor aanbod richting onze doelgroep.
11. Oriëntatie naar kansen en inkoop van diensten als cv-tuning (MBO stagiaires), led-advies, energievergelijking, monitoring (Watch-E), keuze energieleverancier (goedkope leverancier passend bij het verbruik, eigen expertise) etc.

PLANNING
Onderstaande planning start na definitieve goedkeuring en toekenning van de budgetten voor 2020.

2020

Q1 (jan-mrt)

- Informeren en betrekken huidige vrijwilligers bij doorstart Energiebank Arnhem;
- Ontwikkeling communicatiemiddelen (mogelijk o.a. vanuit pilot Energiearmoede);
- Versterken interne organisatie en regionale netwerk;
- Optimalisatie klantrelatiebeheer, aanbod, planning en coördinatie;
- Uitwerken betrokkenheid binnen subsidietraject HEET;
- Werven vrijwillige energiecoaches;
- Uitvoeren energiecoaching bij +/- 25 huishoudens.
- Oriëntatie werkgelegenheidstrajecten binnen aanpak Energiebank;
- Inrichten monitoring van resultaten;
- Organisatie intervisiebijeenkomst energiecoaches Q1.
- Ontwikkeling communicatiecampagne werving huishoudens en coaches najaar 2020

Q2 (apr-jun)

- Gesprek met een of meer kandidaat bestuursleden (penningmeester)
- Contracten met betaalde coördinatoren afsluiten;
- Investeren in lokale/regionale netwerk;
- Opbouwen nieuwe samenwerkingen met gemeente/maatschappelijke initiatieven e.d.;
- Opstarten promotie en wervingsactiviteiten Energiebank Arnhem;
- Versterken klantrelatiebeheer, planning en coördinatie;
- Eventuele deelname inzet subsidietraject HEET;
- Opstarten p.v.a. fondsenwerving en sponsoring;
- Uitvoer energiecoaching bij +/- 25 huishoudens;
- Organisatie intervisiebijeenkomst energiecoaches Q2.

Q3 (jul-sep)

- Oriëntatie en overleg met Woningcorporaties voor samenwerking;
- Inzet optimaal klantrelatiebeheer, planning en coördinatie;
- Projectpartner binnen HEET;
- Uitvoer actieve communicatiecampagne energiecoaching;
- Uitvoer energiecoaching bij +/- 25 huishoudens;
- Versterken huidige opzet uitvoer energiecoaching;
- Organisatie intervisiebijeenkomst energiecoaches Q3;
- Vergroten naamsbekendheid Energiebank.

Q4 (okt-dec)

- Focus op promotie en werving huishoudens voor coaching gesprekken;
- Uitvoer coaching gesprekken bij +/- 25 huishoudens;
- Projectpartner binnen HEET;
- Evaluatie inzet Energiebank 2020;
- Ontwikkeling plan van aanpak 2021;
- Organisatie intervisiebijeenkomst energiecoaches Q4.

2021

- Verbeteren van de kwaliteit en het rendement van geleverde diensten;
- Versterken naamsbekendheid Energiebank;
- Intensivering samenwerking gemeente, woningcorporaties en energiecoöperaties;
- Ontwikkeling sociale innovatie door o.a. witgoedregeling A+++ apparatuur, aanpassing bijzondere bijstand, en inzet nieuwe technieken (cv-tuning, Watch-E, displays, monitoring etc.).

2022

- Versterken integrale regionale aanpak voor een Sociale Energietransitie;
- Verhogen rendement uit bezoeken van de energiecoach;
- Versterken dienstverlening en monitoring resultaten;
- Opstarten pilot met doorleveren van energie.

MONITORING
Op basis van de planning wordt er ieder kwartaal een rapportage voor het bestuur opgesteld. De rapportage is een moment om eventuele verschillen in de planning te bespreken en aanpassingen aan onze acties en/of planning te maken.

SAMENWERKING EN RELATIES MET ANDEREN
Met het oog op de beschikbare RRE-subsidie in 2020 kan en wil de Energiebank haar werkzaamheden verder verbreden naar huishoudens met een eigen woning. Hiervoor is samenwerking gezocht met onder andere het Energieloket Midden Gelderland.

De Energiebank draagt bij aan het halen van de in het Arnhemse coalitieakkoord 2018 - 2022 gestelde doelen voor het uit de schulden helpen van Arnhemmers en hoewel het niet de doelstelling is, het in gang zetten van een energietransitie (van het aardgas halen van wijken), gekoppeld aan klimaatadaptatie en levensloopbestendigheid. Zo kan de Energiebank in een belangrijke behoefte voorzien van de gemeente Arnhem. Dit geldt ook voor woningcorporaties, welzijnsorganisaties en wijkteams die weten welke huishoudens een steuntje in de rug van de Energiebank kunnen gebruiken. Energiebank Arnhem wil intensief samenwerken met (lokale en regionale) producenten van duurzame energie, andere energiebedrijven en het netwerkbedrijf.

RISICO EN RISICOBEHEERSING

Het doel van de Energiebank is zoveel mogelijk Arnhemse huishoudens die moeite hebben met het betalen van de energierekening, te helpen. Risico's die ertoe kunnen leiden dat we dit doel niet realiseren zijn:

1. We bereiken te weinig mensen uit de doelgroep.
2. Onvoldoende geschikte medewerkers en vrijwilligers
3. Advies en begeleiding leiden niet tot gedragsverandering bij de doelgroep.
4. We vinden geen additionele financiering voor het door ontwikkelen van onze plannen.

Risico	**Oorzaak**	**Gevolg**	**Beheersmaatregel**
We bereiken te weinig mensen uit de doelgroep.	Communicatie bereikt de doelgroep niet op de juiste tijd en plaats	Informatie zet niet aan tot aanmeldingen.	Intensivering van de samenwerking met partners in de stad en actiever communiceren op de juiste plaatsen.
Onvoldoende geschikte medewerkers en vrijwilligers	De mensen die zich aanmelden voldoen niet aan de gestelde eisen	We kunnen onze ambities niet waarmaken	Samenwerking met de vrijwilligersbank, met bedrijven en organisaties om meer contacten en daardoor meer geschikte kandidaten te vinden; opleiding en training/intervisie om het niveau van onze mensen te verhogen
Advies en begeleiding leiden niet tot gedragsverandering bij de doelgroep.	- Motivatie: huishoudens passen gedrag niet aan. - Aansluiten bij doelgroep is onvoldoende.	Gewenste besparing wordt niet bereikt. Coaches krijgen niet het vertrouwen dat nodig is om resultaten te halen.	Beter zicht op motivatie door scherpere intake procedure. Evalueren/onderzoeken waar de oorzaak ligt. Oppakken in de opleiding en intervisie.
Geen extra financiering	Fondsenwerving en sponsoring loopt niet naar verwachting	Ambities kunnen niet worden vergroot.	Vooralsnog niet nodig, voor de jaren na 2022 moet er een nieuw, realistisch financieringsplan worden gemaakt.
Wat hangt er af van samenwerking met andere partijen zoals ELMG?			

CONCLUSIE

Wij willen dat de Energiebank voor overheid, woningcorporaties en bedrijven een serieuze partner wordt in het bedienen van huishoudens met een laag inkomen binnen de energietransitie. We hopen als maatschappelijk partner de sociaal maatschappelijke uitdagingen rond armoedebestrijding, gezondheid en sociale zekerheid te verbinden met de overkoepelende uitdaging van de Energietransitie.

Vanuit de Energiebank Arnhem ontwikkelen we nieuwe wegen om energiebesparing ook bereikbaar te maken voor een doelgroep die dat de komende jaren meer dan ooit nodig heeft.

- We willen een groeiend aantal Arnhemse huishoudens helpen met het blijvend verlagen van de energierekening;
- We willen bereiken dat woningcorporaties werken aan het verlagen van de energiebehoefte in hun woningbezit, om daarmee de kosten van hun huurders omlaag te brengen en het comfort te verhogen;
- De Energiebank wil zich oriënteren in de mogelijkheden om overschotten van geproduceerde energie beschikbaar te maken voor mensen met een laag inkomen.
- We willen binnen de regelingen voor armoedebestrijding meer aandacht en focus op duurzame alternatieven en aanpassing dan wel ontschotting tussen de verschillende regelingen. Bij de aanschaf van witgoedapparatuur zouden huishoudens niet terug hoeven te vallen op tweedehands apparatuur met hoog energieverbruik.
- We zoeken de samenwerking met witgoedspecialisten, Scalabor en andere potentiële stakeholders in de regio, om slimme constructies te ontwikkelingen voor opleiding, werkgelegenheid en het verlagen van de energierekening bij huishoudens thuis.

VOORWAARDEN VOOR UITVOERING

- Om de doelstellingen te behalen en de beoogde rol als maatschappelijk partner te kunnen waarmaken vragen wij een actieve samenwerking op de genoemde gebieden met de gemeente Arnhem en vice versa. We vragen bereidheid van de gemeente Arnhem om samen met ons op te trekken in de uitdagingen die de innovatie binnen het thema armoedebestrijding met zich meebrengt.

Bijlage 3: Energiebank versus de kaders voor de besteding van het Klimaatfonds (zaaknummer 474305)

[De Kaders zijn g*eamendeerd door de Gemeenteraad vastgesteld op 15 mei 2019]*

Onderwerp	Spelregels	Argumenten voor financiering Energiebank uit het Klimaatfonds
Voorwaarden voor bestedingen	1. Passend binnen het doel van de BR Duurzaam Arnhem. 2. In lijn met het bestedingsperspectief. 3. Een zo mogelijk kwantitatieve toelichting hoe de besteding bijdraagt aan (één van de) doelen van het fonds 4. Investeringen worden gerealiseerd binnen de gemeentegrenzen. Een beperkt deel van de investeringen kan buiten de gemeente, maar binnen de regio Arnhem Nijmegen worden ingezet. 5. Er wordt aangeven in welke mate de investering wordt gedekt uit reguliere investeringen van betrokken instellingen / sectoren, uit besparingen op energie en/of uit bijdragen van andere overheden en derden 6. Het is duidelijk welk instrumentarium wordt ingezet, passend binnen de beleidskaders. 7. Risico's zijn beschreven. 8. Waar mogelijk wordt 'social return on investment' onderdeel van de opdrachtverstrekking 9. Uitgangspunt voor besteding is het multiplyer-effect, waarbij andere partijen meefinancieren, zoals provincie, rijk, bewoners en/of bedrijven. 10. Uitgangspunt is dat kosten voor bewoners minimaal gelijk blijven of dalen door een lagere energierekening.	1. De Energiebank draagt bij aan het realiseren van de doelstellingen van NEMiA en voldoet zodoende aan het doel van BR Duurzaam Arnhem: De energiebank zet energiecoaches in om huishoudens te adviseren en ondersteunen in het nemen van energiebesparende maatregelen. Maatregelen die bijdragen aan een klimaatneutraal en aardgasvrij Arnhem. 2. De Energiebank is in lijn met het bestedingsperspectief aangezien het bijdraagt aan het realiseren van de energietransitie in wijken (De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie, april 2019) en wel specifiek het speerpunt 'nemen van energiebesparende maatregelen' en de strategie genoemd in de energiedoelstellingen 2020-2030 (NEMiA 2020-2030) dat in janauri 2020 ter door de raad is vastgesteld.' 3. De Energiebank ondersteunt huishoudens in Arnhem om maatregelen te nemen die zijn gericht op het realiseren van feitelijke energiemaatregelen in de woningen en op gedrag (denk aan woonkamerdeur dicht doen om warmte binnen te houden, thermostaat een graadje lager). De Energiebank verstrekt gratis effectieve energiebesparende producten, zoals ledlampen, tochtstrippen en radiatorfolie tot circa € 150,--. Vanuit de Energiebank worden vooralsnog geen verdere investeringen gefinancierd. De maatregelen leiden tot energiebesparing, daling in het gasgebruik en kostenbesparing voor de huishoudens. 4. De Energiebank ondersteunt huishoudens in de gemeente Arnhem en heeft als ambitie dit op te schalen naar andere gemeenten in Gelderland. Voor dit laatste ontvangt zij gelden vanuit de Provincie Gelderland. Dit wordt apart verantwoord en gemonitord. 5. De energiebank werkt met vrijwillige coaches, waardoor de personele lasten gering zijn. Voor dekking van de lasten wordt subsidie gevraagd aan gemeente Arnhem en provincie Gelderland. Bovendien wordt in de toekomst gezocht naar sponsoren. 6. Naast passend energieadvies (radiator graadje lager, deuren dicht) door de energiecoaches worden energiebesparende maatregelen geinstalleerd zoals radiatorfolie, tochtstrips en led lampen. 7. In kanttekening 1.2 van de collegenota is het risico beschreven dat er onvoldoende energiecoaches geworven kunnen worden en de geleverde ondersteuning aan huishoudens er wellicht niet toe zal leiden dat de betrokken bewoners onvoldoende daadwerkelijk energie bespaart. Wij schatten dit risico laag in. Er zijn op dit moment al 30 vrijwilligers actief. 8. De Energiebank zet met name vrijwilligers in als energiecoaches. Daarnaast is het streven om een aantal betaalde krachten in te kunnen zetten. De Energiebank is niet primair bedoeld om Arnhemmers met afstand tot de arbeidsmarkt in te zetten. Dit is dus geen onderdeel van de ondersteuning die vanuit de Energiebank is voorzien. 9. Bewoners dragen bij aan een multiplyer-effect doordat zij altijd eigen inzet leveren aan de activiteiten (gedrag) en op basis van de uitkomsten van de ondersteuning eerder over te gaan tot het plegen van investeringen aan hun eigen huis en perceel. Naast subsidie uit het Klimaatfonds is de provincie Gelderland voornemend budget beschikbaar te stellen voor de komende 3 jaar. 10. De Energiebank financiert geen grote maatregelen en investeringen aan woningen en percelen maar richt zich voornamelijk op het geven van advies en het toepassen van kleine energiebesparende

Onderwerp	Spelregels	Argumenten voor financiering Energiebank uit het Klimaatfonds
		maatregelen in de woning om de energierekening blijvend naar beneden te brengen. De activiteiten van de Energiebank zijn helemaal gericht op het zorgen voor een lagere energierekening.
Bevoegdheid voor het doen van bestedingen	11. Bestedingsvoorstellen van meer dan €500.000,- worden ter goedkeuring aan de raad voorgelegd. Voor het overige is het college bevoegd.	11. voldoet aangezien het gaat om een bijdrage van in totaal € 150.000,- verspreid over 3 jaar (2020, 2012, 2022).
Verantwoording van de bestedingen	12. Verantwoording vindt plaats in de reguliere P&C-cyclus 13. Het bestedingsperspectief wordt jaarlijks aangepast.	12. wordt meegenomen in de P&C-cyclus. 13. wordt doorlopend gemonitord.

CEMEENTE Arnhem

Arnhemse Herstelagenda Corona-crisis



Voorwoord

Voor u ligt onze herstelagenda. Een agenda die een antwoord geeft op de crisis die heerst en onze stad wapent tegen de effecten daarvan. En een agenda die daarbij ziet dat in de grote opgaven voor de stad ook de kansen liggen om onze kracht als stad te versterken.

We zien het in de stad: corona raakt iedereen. Soms in de persoonlijke gezondheid, of die van familieleden. In het werk, op de frontlinie tegen het virus of in het draaiende houden van de belangrijkste processen, het onderwijs, de zorg en onze economie. De coronacrisis zet voor veel Arnhemmers het leven op de kop.

Ons land heeft in de afgelopen maanden een gezondheidscrisis meegemaakt die zijn weerga niet kent. Het coronavirus heeft in Nederland en in Arnhem sinds eind februari geleid tot tienduizenden besmettingen en ziekenhuisopnames, en duizenden doden. Een collectieve schok, die ook onze stad niet heeft overgeslagen.

De ontwikkelingen en maatregelen om het virus te bestrijden volgden elkaar aan het begin van de crisis in hoog tempo op. Er zijn maatregelen genomen die we een week daarvoor niet voor mogelijk zouden hebben gehouden. Een crisis die de veerkracht, creativiteit en volharding van onze stad stevig op de proef stelde.

En nog steeds doet. Want hoewel we voorzichtig licht aan de horizon van de gezondheidscrisis zien, is nog veel onzeker. Wat we wel weten: de impact is enorm. We zien grote effecten van de coronacrisis op sociaaleconomisch en sociaalmaatschappelijk vlak. We zien dat voor kwetsbare groepen de coronacrisis veel extra druk veroorzaakt. En we zien dat nieuwe groepen hard geraakt worden: mensen die ineens hun baan kwijt raakten, een inkomensval maken, hun onderneming kwijt raken of ernstige zorgen hebben over een dreigend faillissement.

We willen de bedrijvigheid, leefbaarheid, werkgelegenheid en aantrekkelijkheid van onze stad beschermen. Onze prachtige stad moet die stad blijven waar je wil wonen, werken en verblijven, coronacrisis of niet. En waar herstel vanwege de coronacrisis nodig is, willen we dat plegen. Dat wat onze stad uniek maakt, willen we versterken.

Daarom kiezen we er juist nu voor om te investeren. In onze mensen en in onze bedrijven. Met een herstel- en versterkingsplan dat investeringen laat zien, oplopend tot ruim €19 miljoen in onze exploitatie. We maken daarin een bewuste inhoudelijke keuze. We kiezen ervoor om daar te investeren waar de impact het grootst is, maar ook daar waar we bestaande transities en de unieke kansen van Arnhem verder kunnen versterken.

Juist nu Arnhem versterken door te investeren in de kracht van onze stad.

Inhoudsopgave

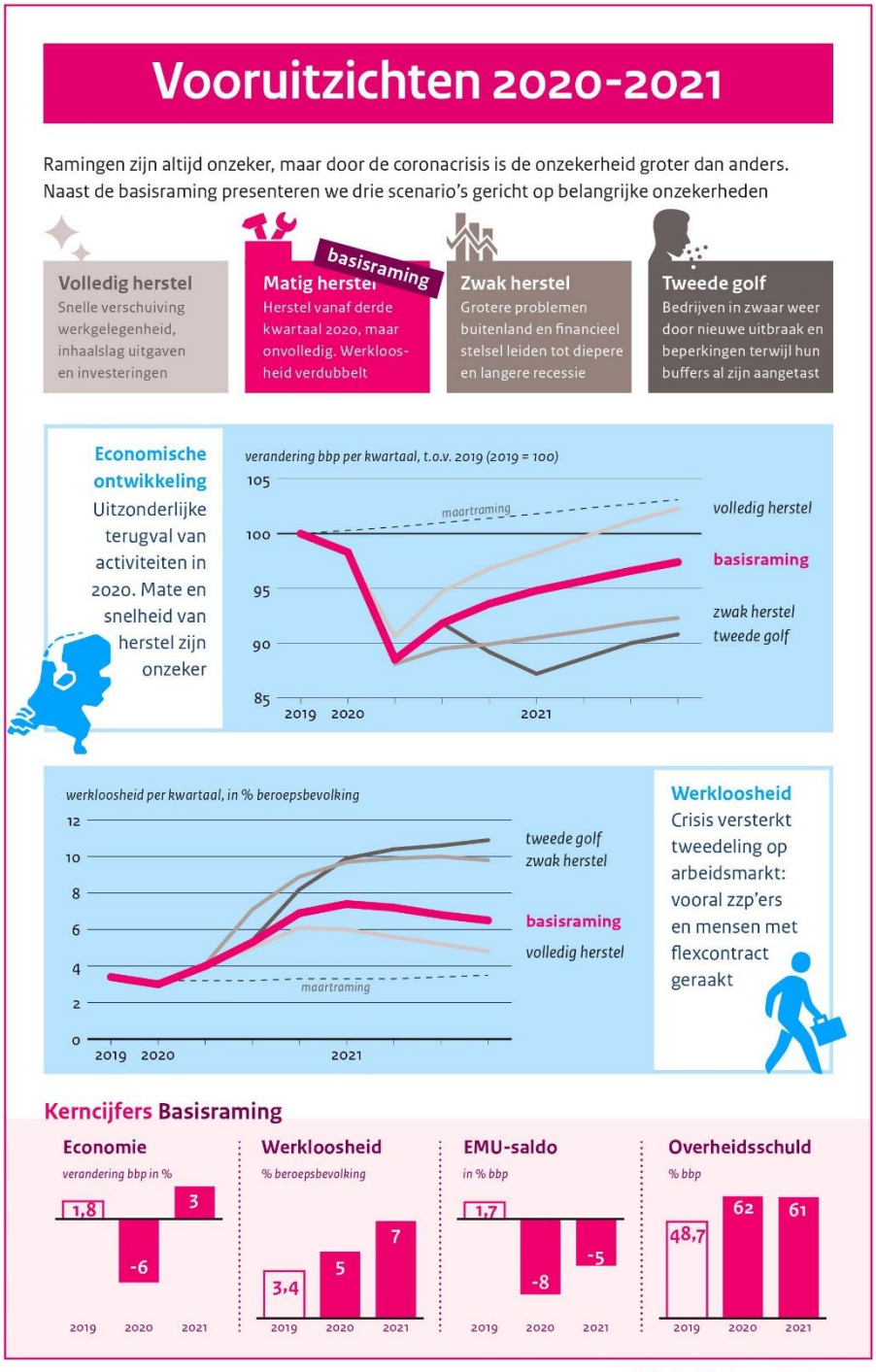
Voorwoord 2
Inhoudsopgave 3
1. De coronacrisis in Arnhem 4
1.1 Impact van corona op onze stad 4
1.1.1 Scenario's 4
1.1.3 Te verwachten effecten 5
1.1.4 Wat we nu al zien 5
1.1.4 Financiële impact coronacrisis in Arnhem 6
1.2 Arnhemse aanpak coronacrisis 8
1.2.1 Doen wat direct nodig is voor onze Arnhemmers 8
1.2.2 Waar mogelijk en nodig een Arnhemse invulling hanteren die verschil maakt 8
1.2.3 In verbinding met de stad 9
1.2.4 Aanpak voor middellange en lange termijn is nu nodig 9
2. Ons herstel- en versterkingspakket 10
2.1 Anticyclisch investeren 11
Investeren in de kracht en de toekomst van onze stad 11
2.2 Investeren in een sociaal sterke stad 13
Investeren in werk 14
Schulden voorkomen 14
Van opvang naar wonen 15
Prenatale zorg 16
2.3 Investeren in een leefbare en groene stad 17
Investeren in de kwaliteit van de openbare ruimte 18
Handhaving, veiligheid en ondermijning 18
2.4 Versterken en vernieuwen 19
Energy Innovatieprogramma en Innovatielab 19
Versterken agenda's (economie, groen en leefbaar) 20
Versterken verhaal Slag om Arnhem 20

1. De coronacrisis in Arnhem

1.1 Impact van corona op onze stad

1.1.1 Scenario's

Om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van de financiële impact van de coronacrisis publiceren het Centraal Plan Bureau (CPB), De Nederlandse Bank en de Europese Commissie regelmatig rapportages waarin aan de hand van scenario's de gevolgen zo goed mogelijk worden geduid. De meest recente ramingen zijn opgenomen in de juniraming van



© Centraal Planbureau, Den Haag 2020

het CPB van 17 juni 2020. De inhoud van deze rapportages helpen om een inschatting te kunnen maken van de gevolgen voor onze begroting. Wel met de kanttekening dat de impact van de scenario's voor de gemeenten minder ingrijpend is omdat het Rijk gemeenten compenseert.
Het bepalen van de Arnhemse impact van de coronacrisis voor zowel de harde financiële impact als voor de aanvulling van het risicoprofiel heeft plaatsgevonden vóór de meest recente raming van het CPB in juni verscheen. Voor het bepaling van de impact is aangesloten bij een eerder gepresenteerd scenario van het CPB waarbij er sprake is van contactbeperkende maatregelen van 6 maanden, de industrie zwaarder getroffen wordt, de wereldhandel weg zakt, de werkloosheid oploopt tot meer dan 5% en er pas in 2021 weer sprake zal zijn van economische groei. Naar verwachting presenteert de Vereniging voor Nederlandse Gemeenten in de zomermaanden scenario's die specifieker toegespitst zijn op de gevolgen voor de gemeenten. Ter voorbereiding van de begroting 2021 worden de inschatting van de financiële impact en de gevolgen voor het risicoprofiel geactualiseerd.

1.1.3 Te verwachten effecten

De gevolgen van de coronacrisis op lange termijn zijn zeer onzeker. Op basis van het basisscenario, dat de gemeente Arnhem volgt, en rapporten van onder andere de Sociaal-Economische Raad en het Sociaal en Cultureel Planbureau, valt te denken aan de volgende effecten:

Grote effecten op economie, werk en welzijn
• Toename schulden • Toename werkloosheid, met name onder zzp'ers en flexwerkers • Nieuwe kwetsbare groepen, bijvoorbeeld onder zelfstandige ondernemers • Toename faillissementen • Krimp innovatieve sectoren • Uitstel of afstel investeringen

Als we het meest extreme scenario van het CPB aanhouden, valt ook te verwachten dat bovenstaande effecten als het ware 'escaleren'.

1.1.4 Wat we nu al zien

De coronacrisis heeft dus impact op allerlei aspecten van onze samenleving. Op www.arnhem.nl/coronavirus heeft de gemeente Arnhem via een *coronadashboard* de gevolgen voor Arnhem inzichtelijk gemaakt aan de hand van verschillende relevante cijfers op de terreinen economie, werk en welzijn. Hieronder zijn drie belangrijke impactvelden beschreven.

Impact op de zorg

Een gezondheidscrisis zoals de coronacrisis heeft natuurlijk grote impact op de zorg. Niet alleen op de vanzelfsprekend benodigde ziekenhuis- en verpleegzorg, maar ook op reguliere zorg waar de gemeente via de wet maatschappelijke ondersteuning een verantwoordelijkheid heeft. Tijdens de coronaperiode hebben veel zorgaanbieders op creatieve en alternatieve manieren de uitvoering van zorg voortgezet. Voor de zorg die niet geleverd kon worden vanwege de coronamaatregelen hebben de aanbieders compensatie ontvangen. Inmiddels zien we dat bijna alle zorg weer is opgepakt of op zeer korte termijn weer wordt opgepakt.

Veel inwoners van onze stad zijn goed door de afgelopen maanden heen gekomen. Er zijn echter inwoners die extra ondersteuning nodig hebben. Hoe groot die groep is weten we nu nog niet. Door het als risico te benoemen, kunnen we de mogelijke extra zorgvraag opvangen.

Impact op de economie

De coronacrisis de Nederlandse en dus ook Arnhemse economie flink geraakt. Het consumentenvertrouwen maakte in april 2020 de grootste daling ooit door. Ook de koopbereidheid van consumenten daalt enorm. Een Gelderse doorvertaling van de CPB-scenario's verwacht een daling van de bruto binnenlands product in onze provincie tussen de 1 en 8% in 2020.

Het ondernemersvertrouwen daalt. Bijna de helft van de ondernemers verwacht dat het voortbestaan van hun bedrijf in gevaar komt als de coronacrisis langer dan een half jaar aanhoudt. 37% van de zzp'ers zegt dat de voortgang van zijn/haar bedrijf wordt bedreigd. Met name ondernemers in de sector logies-, maaltijd en drankverstrekking zijn pessimistisch. In de sectoren groothandel, detailhandel en zakelijke dienstverlening worden ook veel Arnhemse banen bedreigd. Het Centraal Bureau voor de Statistiek meldt op 9 juni dat ondernemers zich inmiddels minder zorgen maken.

Impact op werk

Door de crisis zal het werkloosheidspercentage stijgen: in het gunstigste scenario naar circa de 4%, in het slechtste scenario loopt het op richting 9%. Nu al is een toename van het aantal ww-uitkeringen in Arnhem waar te nemen. Het aantal openstaande vacatures is flink gedaald, vooral in de horeca. Er zijn ook sectoren waar juist het aantal vacatures licht stijgt, bijvoorbeeld in de ICT, onderwijs en bouw.

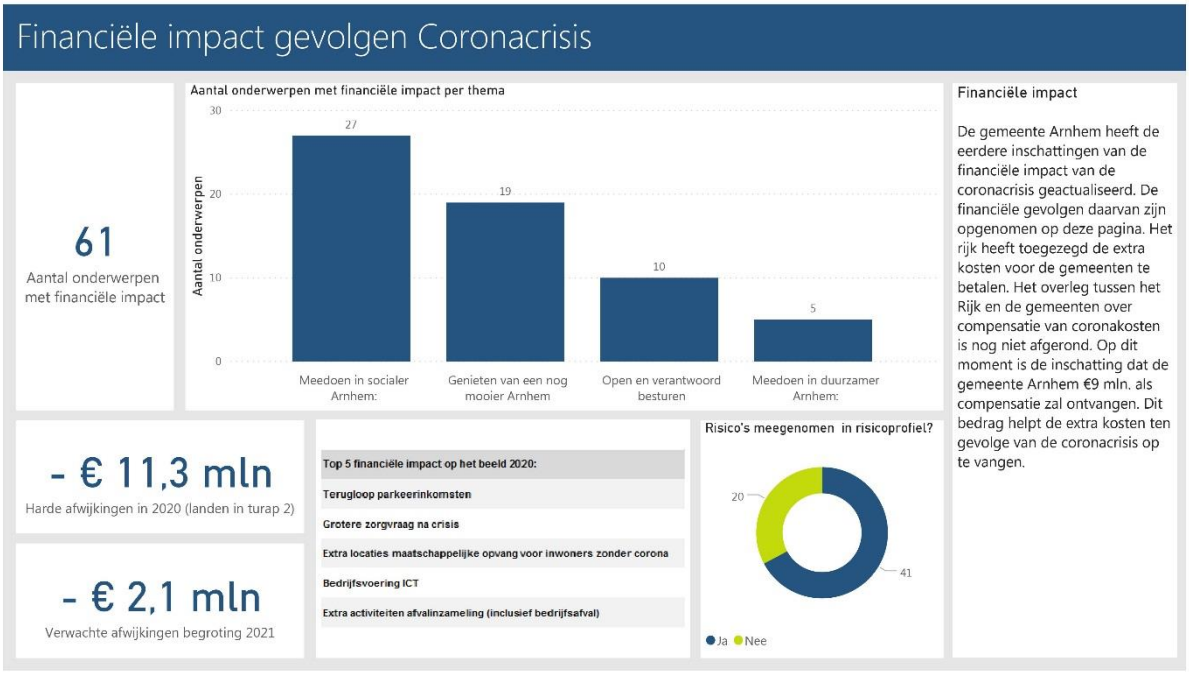
De instroom van participatiewet-uitkeringen voor de maand maart 2020 is gestegen ten opzichte van dezelfde maand in 2019, terwijl de uitstroom van deze uitkering lager is. Van de mensen die instromen, zien we dat een deel een relatief gunstige uitgangspositie heeft, onder de 45 jaar is en direct van de werkvloer komt. Tegelijk zien we dat 60% van de Arnhemmers die zich melden geen startkwalificatie heeft. Op basis van het gevolgde scenario verwachten we een toenemende instroom in de bijstand: in 2020 een stijging van +-250 inwoners en in 2021 nog eens een stijging van 300 inwoners.

1.1.4 Financiële impact coronacrisis in Arnhem

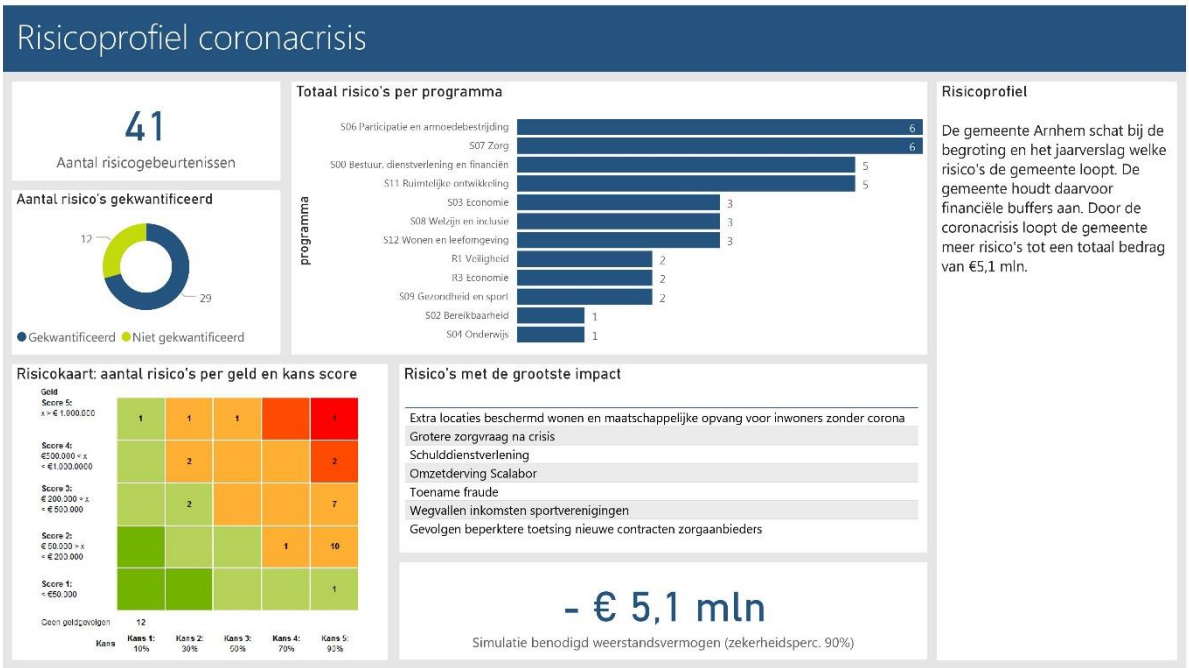
De coronacrisis heeft impact op de gemeentelijke financiën. De impactanalyse zoals opgesteld bij de Perspectiefnota is geactualiseerd. De 'harde' nadelige effecten die tot een overschrijding in onze begroting leiden, zijn in beeld gebracht. We schatten dit in op € 11,3 miljoen in 2020 en € 2,1 miljoen in 2021. Bij deze inschatting is uitgegaan van een duur van de beperkende maatregelen van 6 maanden. Dat is het uitgangspunt, maar we blijven monitoren en sturen zo nodig bij. We willen zekerheid bieden, maar zeker ook adaptief blijven. De impactanalyse sluit nauw aan bij het scenario van de basisraming van het CPB van 17 juni.

Ook is in beeld gebracht welke compensatie vanuit het Rijk en de provincie wordt ontvangen. In de komende periode wordt meer duidelijk over de nog te verwachten compensatie van het Rijk (voor de periode na 1 juni en voor beleidsvelden waarop nog geen compensatie is toegekend). Vooralsnog schatten we in dat de totale compensatie vanuit het

Rijk ruim € 9 miljoen bedraagt. Het Rijk dempt daarmee de impact van de gevolgen voor de gemeenten. Vóór de coronacrisis zijn de financiën van de gemeenten en ook van de gemeente Arnhem verslechterd door de toename van de kosten van zorg.



Niet op alle beleidsvelden worden nadelige effecten voor de begroting verwacht, maar we hebben wel een risico opgenomen in het risicoprofiel. Daarmee stijgt het risicoprofiel met ruim € 5 miljoen. Van de 41 risico's zijn er 12 nog niet gekwantificeerd. In de aanloop naar de begroting 2021 zullen waar nodig de risico-inschattingen nog worden geactualiseerd. In onderstaande figuur is het risicoprofiel in beeld gebracht en zijn ook de belangrijkste risico's genoemd:



1.2 Arnhemse aanpak coronacrisis

De impact van de coronacrisis noopt tot een duidelijke aanpak. In Arnhem hebben steeds de volgende uitgangspunten een rol gespeeld:

- We hebben oog voor kwetsbare groepen en de ondernemers in de stad.
- We willen onze stedelijke infrastructuur overeind houden.
- We zijn altijd in verbinding met de stad.

1.2.1 Doen wat direct nodig is voor onze Arnhemmers

Onze directe prioriteit is de gezondheid en veiligheid van onze inwoners. Onze crisisorganisatie en handhavingsstrategie zijn er op gericht om grootschalige coronabesmetting te voorkomen. We zorgen ervoor dat mensen de zorg krijgen die ze nodig hebben. Het Rijk nam vele besluiten die wij voortvarend doorvertaald hebben naar onze lokale situatie. Wij vragen veel van onze inwoners, instellingen en bedrijven. Voortdurend doen wij een beroep op eigen verantwoordelijkheid van de samenleving. We zijn er trots op hoe daar invulling aan is gegeven. Het is grotendeels aan de inwoners te danken dat we ons nu in fase bevinden waarin we stap voor stap ons normale leven hervinden.

1.2.2 Waar mogelijk en nodig een Arnhemse invulling hanteren die verschil maakt

Onze houding als het gaat om het vertalen van de landelijke regelingen is als volgt: met een zo passend mogelijke Arnhemse invulling. De afgelopen tijd hebben we daarbij ook steeds gezocht naar manieren om het verschil te maken. Met creativiteit, snelheid en aandacht. Als initiatiefnemer, financier, pleitbezorger, verbinder of anderszins. In afgelopen tijd resulteerde dit in elk geval in een Arnhemse invulling van maatregelen. Zo stelden we laptops beschikbaar aan kinderen in kwetsbare gezinnen voor onderwijs op afstand, gingen we met onze handhavers, politie, omgevingsdienst, Breng en jongeren een handhavingsamenwerking aan, ondersteunden we sportverenigingen, continueerden we subsidies met afspraken over alternatieve invulling zodat onze infrastructuur op orde bleef (ook in de zorg), deden we mee in een initiatief van samenwerkende hulporganisaties en in nauw overleg met Stichting Ondernemersfonds Arnhem lanceerden we een noodfonds voor (collectieven van) ondernemers met ideeën die de economische structuur overeind houden.[1]

Terwijl we ons voorbereidden op de stap voorwaarts, namen we ondertussen aanvullende, toekomstgerichte maatregelen: we verruimden de mogelijkheden voor de horecaterrassen, er kwam een loket dat ondernemers helpt met de coronaregels en we hebben acties ondernemen om ondernemerschap te behouden, en we hebben ingezet op snel nieuw werk voor Arnhemmers die hun baan kwijt raakten.

[1] Zie voor een overzicht van de ruim honderd maatregelen die ons college al genomen heeft de Raadsbrief "Arnhemse aanpak: de weg vooruit" d.d. 02-06-2020.

1.2.3 In verbinding met de stad

In onze aanpak van de coronacrisis stonden we nooit alleen, maar juist altijd in verbinding. We hielden de vinger aan de pols in het onderwijs en de zorg, gingen in gesprek met mantelzorgers en staan in nauw contact met verenigingen, culturele instellingen, ondernemers en ondernemersverenigingen. De afgelopen weken zijn contacten in de stad geïntensiveerd. Het beeld is diffuus: sommigen zijn hard geraakt, anderen in veel mindere of andere mate. De coronacrisis leidde ook tot positieve ontwikkelingen. Er kwam veel creativiteit los in de stad, en ook werden samenwerkingsvormen verdiept, verbreed en verstevigd door de 'crisismentaliteit'. Dat willen we graag vasthouden.

1.2.4 Aanpak voor middellange en lange termijn is nu nodig

Gezien de grote impact van de coronacrisis, zijn onze ruim 100 korte termijn maatregelen en acties noodzakelijk geweest, maar op zichzelf onvoldoende voor de lange termijn. Bovendien is veel onzeker, en zien we dat die onzekerheid zijn neerslag heeft in de stad. Wij willen daarom juist nu voor zekerheid en duidelijkheid zorgen, en daarmee het goede voorbeeld geven. Het college heeft daarom bij de Perspectiefnota besloten om een onderzoek uit te laten voeren naar de bestemmingsreserves in de zoektocht naar financiële ruimte, om van extra betekenis te zijn voor de stad. Extra financiële ruimte stelt ons in staat om een herstel- en versterkingspakket vorm te geven, die een herstelagenda biedt voor de stad, zijn ondernemers en inwoners.

2. Ons herstel- en versterkingspakket

We hebben financiële ruimte gezocht om gericht een aantal herstel- en versterkingsinvesteringen mogelijk te maken die de te verwachten effecten van de coronacrisis kunnen verzachten, vermijden of zelfs tegengaan. Waar innovatie en investeringen dreigen weg te vallen, kiezen wij ervoor om ze juist nu te doen. Investeringen die effect hebben in de sectoren die getroffen zijn, en voor de inwoners en ondernemers die door de coronacrisis worden getroffen.[2] Omdat de middelen van een gemeente beperkt zijn, kiezen we er juist steeds voor om die maatregelen te nemen die elkaar versterken, of voor een veelvoudig vermeerderingseffect zorgen. Daarnaast investeren we steeds in dat wat ons al sterk maakt. We doen dat langs vier pijlers:

Anticyclisch investeren	**Investeren in een sociaal sterke stad**	**Investeren in een leefbare en groene stad**	**Versterken en vernieuwen**
+€5,25 miljoen[3]	+€8,29 miljoen	+€3,08 miljoen	+€2,7 miljoen
We investeren in de stad om nu het verschil te maken voor het herstel én de grote opgaven in de belangrijke transities in onze stad door juist nu anticyclische investeringen te doen in de belangrijke transities van onze stad.	We beschermen werkgelegenheid en de meest kwetsbare groepen door te investeren in een sociaal sterke stad.	We houden onze stad aantrekkelijk en maken hem een nog mooiere plek om te wonen door te investeren in een leefbare en groene stad.	We investeren in innovatie, ons verdienvermogen als stad en dat wat ons allen bindt, door te kiezen voor versterken en vernieuwen.

[2] Hiermee geven wij eveneens uitvoering aan de aangenomen motie "Corona vergroot kloof tussen arm en rijk, gemeente moet die kloof verkleinen".
[3] Dit zijn met name kapitaallasten, die een veelvoud aan investeringen mogelijk maken.

2.1 Anticyclisch investeren

De coronacrisis brengt economisch zwaar weer met zich mee. Hierdoor ontstaat het risico dat er minder wordt geïnvesteerd in innovatie en de belangrijke transities zoals de energietransitie, circulaire economie, maar ook de woningbouwopgave. Hoewel de investeringsinstrumenten van een gemeente vaak beperkt zijn, geeft anticyclisch investeren ons nu direct de mogelijkheid om tegen de stroming in voor lokaal positief economisch effect te zorgen. Het anticyclisch inzetten van de gemeentelijke begroting komt erop neer dat in een periode van onderbesteding de overheid zijn eigen uitgaven vergroot. We maken hierbij de keuze om te investeren in de grote transities die in het verschiet liggen. Deze opgaven worden gedeeld door provincie, Rijk en Europa en geven ons de mogelijkheid om middels cofinanciering het investeringsvolume te vergroten. Het potentieel aan investeringen in de stad als het gaat om wonen, leefomgeving, mobiliteit, energie en klimaat die mogelijk geïntensiveerd en versneld kunnen worden bedraagt in de komende jaren meer dan 300 miljoen euro.

Investeren in de kracht en de toekomst van onze stad

Als het gaat om anticyclisch investeren, maken we dus een bewuste inhoudelijke keuze: we investeren in de kracht en de toekomst van onze stad, juist nu omdat een risico op het wegvallen van investeringen ontstaat. Daarom investeren we daar waar het bijdraagt aan de grote transities en de opgaven die daar bij horen zoals de energietransitie, duurzame mobiliteit, circulaire economie en klimaatadaptatie. Zo gaan we de effecten van de crisis niet alleen proactief te lijf, maar kiezen we ook voor oplossingen die onze stad meer klaarmaken voor de toekomst, en voor nieuwe kansen zorgen.

Investeren in de kracht van onze stad betekent daarbij dat we zoveel mogelijk aansluiten bij het sterke economische profiel van Arnhem en de regio: met bedrijven op het terrein van energie, energieopslag en duurzame elektriciteit. We gaan voor duurzaam, sociaal en lokaal. We zoeken daarin versterking van de werkgelegenheid in onze stad en regio, en een gerichte toeleiding naar banen voor Arnhemmers met minder kansen op de arbeidsmarkt.

En we doen het niet alleen. Daarin zit de multiplierkracht van onze investeringen. We zoeken bij voorkeur aansluiting op andere, reeds bestaande agenda's en samenwerkingen, om zo een zichzelf versterkend effect te creëren. Door een bijdrage te leveren aan de cofinanciering van voorgenomen investeringen van anderen. We denken daarbij aan de woondeal, de groene metropoolregio en de verstedelijkingsstrategie. Hierbij worden door gezamenlijke overheden de opgaven van de komende jaren bepaald. We vergroten daarvoor ook de plancapaciteit, om het investeren zo veel mogelijk te kunnen versnellen.

In de Arnhemse Begroting wordt voor deze herstelagenda opgeteld over de jaren 2021 tot en met 2024 een bedrag van bijna € 20 miljoen in de exploitatie vrijgemaakt. Voor een deel zijn dat ook de kapitaallasten waarmee in de jaren 2021 tot en met 2024 voor een fors bedrag aan investeringen kan worden gedaan. Indien voor nieuwe investeringen binnen de kaders van deze pijler anticyclisch investeren gekozen wordt om voor de periode van 3 jaar de marktrente te gebruiken, kan met de opgenomen kapitaallasten voor ruim € 13 miljoen geïnvesteerd worden (bij deze berekening is uitgegaan van een gemiddelde afschrijvingstermijn van 15 jaar). Bij medefinanciering kan dit een veelvoud worden.

We zien twee categorieën van investeringsmogelijkheden:

1. Investeringen die we in de toekomst sowieso moeten doen, maar nu alvast naar voren halen.
2. Ontwikkelingen in de stad die naar voren kunnen worden gehaald, door er vanuit ons in te investeren en daarbij combinaties te maken met andere overheidsagenda's.

2020: Wat we nu al extra doen (*ingezet in reactie op coronacrisis*)[4]
• Onderhoud fietspad Arnhem Centraal Station. • Groot onderhoud asfalt Velperplein. • Kruispunt Apeldoornseweg-Sonsbeeksingel, aanpassing inrichting en asfalt. • Renovatie Bushalte Station Arnhem-Zuid. • Diverse kleine werkzaamheden centrum. • Groot onderhoud fietspad Amsterdamseweg. • Onderzoek kabels en leidingen Oude Zevenaarseweg (graven proefsleuven). • Voorbereiding rioolvervanging Lelyweg e.o. • Voorbereiding uitvoering Olympusgebied. • Extra werkzaamheden Station Velperpoort.

2020: Wat we nog meer gaan doen (*korte termijn*)
• We maken een lobby-agenda in relatie tot onze herstelagenda en de herstelagenda's van andere overheden.

2021-2024: Wat we verder gaan doen (*middellange en lange termijn*)
We denken aan projecten[5] zoals: • Het versnellen van het realiseren van woningbouw in Schuytgraaf. • Investeren in de HOV-lijn Arnhem-Zevenaar via de Westervoortsedijk. • Duurzame mobiliteitshubs, zoals de Rozetgarage. • Het vergroenen en klimaatadaptief maken van het Croydonplein en omgeving (Kronenburg). • Het vergoenen en klimaatadaptief maken van de Van Muylwijkstraat. • Het opknappen van het Gele Rijdersplein. • Het verduurzamen van bedrijfsterreinen. • *En andere projecten en investeringen die passen bij onze uitgangspunten voor anticyclisch investeren.*

Jaar	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Bedrag	-	1.000.000	1.350.000	1.550.000	1.350.000

Beoogd effect korte en lange termijn:
+ Bevorderen werkgelegenheid
+ Energietransitie versnellen
+ Verduurzamen
+ Leefbaarder maken van de stad

[4] De opsomming is niet volledig maar geeft een beeld van de acties die reeds in gang zijn gezet.
[5] Daar waar nog raadsbesluiten nodig zijn, zullen wij daarvoor voorstellen aan de raad doen.

2.2 Investeren in een sociaal sterke stad

De coronacrisis heeft een grote sociaaleconomische en sociaalmaatschappelijke impact op onze stad. Veel Arnhemmers raakten hun baan kwijt, en zien zich plotseling geconfronteerd met een grote inkomensdaling en zorgen over de toekomst. Ondermens maken zich zorgen om het voortbestaan van hun bedrijf, of hebben zelfs te maken met een faillissement. Kwetsbare groepen in de stad hebben in het bijzonder onze aandacht. Daarom doen we een aantal investeringen om onze stad sociaal sterk te houden en werkgelegenheid te behouden.

2020: Wat we nu al extra doen (*ingezet in reactie op coronacrisis*)

- Samen met het onderwijs zijn we de Arnhemse Aanpak Onderwijs gestart, om ontwikkeling van kinderen tijdens en na schooltijd een extra boost te geven.
- Samen met bedrijfsleven en kennisinstellingen starten we een platform ter ondersteuning van starters in Arnhem.
- De pilot 'Geldzaken & Ondernemers gaat van start.
- Voor initiatieven die ook juist nu ruimte maken voor mensen die al langer aan de kant van de arbeidsmarkt staan, ondersteunen wij vanuit het Werkinvesteringsfonds.
- We zetten het platform 'Middengelderlandwerktdoor' neer, helemaal gericht op van werk naar werk.
- We zetten in op praktijkgerichte scholing (korte trainingen / opleidingen die leiden tot diploma of certificaat). Deze snelle omscholingstrajecten kunnen mensen helpen bij een switch van sector.
- We kijken wat mogelijk is aan oplossingen voor leerlingen in het speciaal onderwijs waarbij de stage (vaak de eerste werkplek) wegvalt.
- We trekken nauw samen op met UWV op de groep mensen die een uitkering aanvraagt en waarvan verwacht wordt dat ze niet binnen een jaar een nieuwe baan vinden.
- We versnellen de regionale uitvoering van social return.
- In de wijken zorgen we - samen met onze partners - voor alternatieve dagbesteding voor ouderen en zetten we in op ontmoeting en beweging in de openbare ruimte. We willen nog beter weten wat voor hen - ook na een lange periode alleen - nu van belang is.

2020: Wat we nog meer gaan doen (*korte termijn*)

- We faciliteren de verbreding van het platform Voor elkaar in Arnhem en zetten in op een versteviging van deze nieuwe samenwerkingsvorm.
- Gezamenlijk (vanuit Rijksmiddelen, onderwijsmiddelen van de gemeente en investering vanuit onderwijs zelf) investeren we extra in de ontwikkeling van kinderen, onder andere via de Zomerscholen.
- In de wijken zetten we - samen met welzijnspartners en sportbedrijf - in op zomerprogramma's voor jongeren.

2021-2024: Wat we verder gaan doen (*middellange en lange termijn*)

- Investeren in werk.
- Schulden voorkomen.
- Extra compensatie voor gezinnen in langdurige armoede.
- Pilot: ondersteuning op maat armoedeval.
- Van opvang naar wonen.
- Prenatale zorg.

Beoogd effect korte en lange termijn:
+ Beschermen kwetsbare groepen
+ Bevorderen werkgelegenheid
+ Matching vacatures
+ Voorkomen van schulden

Investeren in werk

Het aan het werk houden, krijgen, of van een uitkering naar een baan helpen van Arnhemmers, is in de volle breedte een belangrijke missie van dit college. De coronacrisis zet door productie-uitval en economische neergang in bepaalde sectoren de werkgelegenheid in onze stad ernstig onder druk. Daarom gaan we extra investeren in werk, werk, en nog eens werk. We zoeken daarbij naar aansluiting bij lokale werkgevers en opgaven in de regio. Dat doen we langs vijf lijnen:

1. Extra ondersteuning, scholing, begeleiding en coaching aan Arnhemmers die hun baan kwijtraakten.
2. Extra (snelle) korte termijn-inzet voor risicogroepen, zoals zelfstandige ondernemers, jongeren en statushouders.
3. Een pilot tijdelijk semipubliek werkgeverschap als overbrugging om te kunnen investeren in personeel, waarmee werkgelegenheid behouden blijft.
4. Ondersteuning werkgevers om mensen die al langer aan de kant staan een kans te geven.
5. Langdurige begeleiding van de groep Arnhemmers die niet makkelijk zelfstandig aan de slag komt, zoals jongeren in het speciaal onderwijs, om hen de mogelijkheid te bieden om duurzaam aan het werk te gaan.

Jaar	2020	2021	2022	2023	2024
Bedrag	-	2.200.000	2.300.000	600.000	600.000

Schulden voorkomen

Landelijk gezien heeft 1 op de 5 huishoudens problematische schulden, waar men niet zelfstandig uit komt. Door de coronacrisis is het risico dat dit verder toeneemt, zelfs naar 1 op de 3 huishoudens. Voor Arnhem zou dit een groei betekenen van 15.000 huishoudens met problematische schulden kende naar 25.000 huishoudens. We besteden meer middelen aan preventie, om er zo vroeg mogelijk bij te kunnen zijn. Ook maken we van onze 'vroeg erop af'-methode een 'nog vroeger erop af-methode', door meer partners en signalen te betrekken bij de aanpak, zodat we contact krijgen met Arnhemmers nog voordat er sprake is van problematische schulden, om hen zo goed mogelijk te helpen bij het op orde krijgen van hun financiële huishouding.

Jaar	2020	2021	2022	2023	2024
Bedrag	-	150.000	150.000	150.000	-

Extra compensatie voor gezinnen in langdurige armoede

Voor veel gezinnen die langdurig een laag inkomen hebben, brengt de coronacrisis veel onzekerheid en financiële onrust met zich mee. Met name tweeoudergezinnen met kinderen in het voortgezet onderwijs, hebben vaak te maken met een langdurig tekort, waardoor een zeer kwetsbare situatie ontstaat. Via een individuele inkomenstoeslag voor gezinnen gaan we deze gezinnen extra ondersteunen, zodat ook het risico op verdere schulden kleiner wordt.

Jaar	2020	2021	2022	2023	2024
Bedrag	-	150.000	150.000	150.000	150.000

Pilot: ondersteuning op maat armoedeval (werken moet lonen)

We maken middelen vrij voor een pilot voor de ondersteuning op maat, gericht op tijdelijke extra ondersteuning bij bepaalde levensgebeurtenissen, die soms tot een armoedeval leiden We denken aan maatwerkbudget zodat we extra budget en ruimte hebben om een hoger inkomen bij betaald werk tijdelijk te kunnen garanderen. Dat draagt bij aan activering naar (meer) betaald werk.

Jaar	2020	2021	2022	2023	2024
Bedrag	-	100.000	100.000	-	-

Van opvang naar wonen

Om uitvoering te geven aan de coronamaatregelen en een veilige omgeving te creëren voor daklozen, hebben we in korte tijd creatieve oplossingen gevonden om goede maatschappelijke opvang te blijven bieden. Dat heeft ons laten zien dat er mogelijkheden zijn om de maatschappelijke opvang fundamenteel te verbeteren. Een 'eigen plek' heeft een positieve invloed op daklozen, ze vinden meer rust en kunnen beter nadenken over het weer opbouwen van hun leven. Om aan de coronamaatregelen te kunnen blijven voldoen, is aanpassing van de opvang noodzakelijk. Wanneer we de huidige voorzieningen ombouwen naar een of tweepersoonskamers dan neemt het aantal opvangplekken met 50% af.
In de wetenschap dat een eigen plek van belang is, de noodzaak om de maatschappelijke opvang sowieso langere tijd 'coronaproof' te houden, en met het adagium om maatschappelijke opvang zo veel mogelijk te voorkomen, investeren we in eigen woningen voor daklozen in onze stad. We kiezen voor meer wonen en daarmee minder opvang. Voor jongeren wordt dit extra bekrachtigd door onze deelname aan het landelijk actieprogramma Dak- en Thuisloze jongeren, waarbij de inzet is om geen enkele jongere meer langdurig (langer dan drie maanden) in de opvang of op straat te hebben.

Jaar	2020	2021	2022	2023	2024
Bedrag	-	150.000	150.000	150.000	150.000

Prenatale zorg

Onzekere tijden, economisch en anderszins, kunnen voor extra stress zorgen, zeker bij kwetsbare (aanstaande) ouders en jonge moeders. Daarom kiezen we ervoor om juist nu succesvolle interventies en activiteiten van de Veiligheids- en Gezondheidsregio Gelderland-Midden te blijven ondersteunen. Het betreft hier onder andere het programma Stevig ouderschap, het programma Voorzorg en prenatale huisbezoeken.

Jaar	2020	2021	2022	2023	2024
Bedrag	-	120.000	120.000	120.000	120.000

2.3 Investeren in een leefbare en groene stad

Arnhem is niet alleen een stad waar je graag wil zijn, je wil er ook graag wonen. Dat komt mede door al het prachtig groen dat onze stad kent. Tijdens de zwaarste beperkende maatregelen die we in de eerste weken van de coronacrisis gekend hebben, was al dat groen en die mooie buitenruimte een grote uitkomst. De openbare ruimte gaf ons letterlijk de ruimte om te ademen in een angstige tijd. Die aantrekkingskracht van de stad, en het plezier dat het ons brengt, is uniek - en daar willen we extra in investeren, en de investeringen van anderen versterken.

2020: Wat we nu al extra doen (*ingezet in reactie op coronacrisis*)
• Met een 'Zomer in Arnhem'-programma bieden we op het gebied van cultuur, vermaak en toerisme tijdens de zomermaanden Arnhem veilig en gezond ondersteuning. • Stadsmarketing richt zich met campagnes en acties op juist de inwoners van de stad en regio. • We kijken wat nodig is om buurthuizen coronaproof te maken en kijken naar mogelijkheden voor mensen die niet met regulier openbaar vervoer durven (en geen indicatie hebben).

2020: Wat we nog meer gaan doen (*korte termijn*)
• Verfraaiing openbare ruimte met kunst en groen in samenwerking met partners • Er zijn diverse steunmogelijkheden waar sportverenigingen gebruik van kunnen maken. Bijvoorbeeld bij NOC*NSF en Stichting Waarborgfonds Sport. Wij gaan de sportverenigingen actief helpen bij het gebruikmaken van deze steunmogelijkheden. • Ook voor kunst- en cultuurinstellingen zijn er diverse ondersteuningsprogramma's van het Rijk. Voor sommige daarvan is ook een bijdrage van de regionale en lokale overheid vereist. Zo mogelijk voorziet ook de gemeente daarin. • Voor de vergunning van tijdelijke uitbreiding van terrassen hoeven geen leges te worden betaald, de uitbreiding blijft mogelijk tot 1 oktober. • We gaan geen leges heffen voor evenementen die in de periode half maart tot 1 september niet hebben plaatsgevonden, en geen leges heffen op vergunningen voor evenementen die voor de periode tot 1 september worden aangevraagd (en binnen de RIVM-maatregelen passen). • Scheepvaartrechten voor cruiseschepen voor de periode van 1 april tot 1 oktober gaan we halveren.

2021-2024: Wat we verder gaan doen (*middellange en lange termijn*)
• Investeren in de kwaliteit van de openbare ruimte. • Handhaving, veiligheid en ondermijning.

Beoogd effect korte en lange termijn:
+ Bevorderen leefbaarheid
+ Verduurzamen
+ Bevorderen werkgelegenheid
+ Bevorderen aantrekkelijkheid van de stad

Investeren in de kwaliteit van de openbare ruimte

Hoe mooi onze stad ook is, in toenemende mate wordt geconstateerd dat de kwaliteit van de leefomgeving in sommige delen van de stad onder grotere druk komt te staan. Een schone en groene buurt, waarin de openbare ruimte heel en op niveau is, draagt in positieve zin bij aan leefbaarheid én veiligheid, aan een prettige en gezonde woonomgeving.

Naast het op basisniveau houden van de openbare ruimte is het daarom gewenst om extra in te zetten op probleemgebieden, sleetse plekken binnen wijken en buurten en belangrijke corridors of *hot spots*. We willen kansen kunnen benutten om de openbare ruimte blijvend te verbeteren in gebieden waar we aan de slag gaan in het kader van de woondeal, klimaatadaptatie en de energietransitie.

Niet alleen structurele investeringen in de kwaliteit van de openbare ruimte maken onze stad mooier, maar ook tijdelijke kunst en groen in de openbare ruimte maken Arnhem aantrekkelijker. Ook daar maken we geld voor vrij.

Jaar	2020	2021	2022	2023	2024
Bedrag	40.000	390.000	350.000	350.000	350.000

Handhaving, veiligheid en ondermijning

Veiligheid is een basisvoorwaarde voor de ontwikkeling van de stad. In de afgelopen maanden hebben onze handhavers een belangrijke rol vervuld in het naleven en handhaven van de coronamaatregelen. We hebben de capaciteit kunnen uitbreiden door slim gebruik te maken van alternatieve inzet van ons jongerenwerk en ook de Omgevingsdienst heeft veel werk verricht. Toch heeft de afgelopen tijd veel gevraagd van onze handhavingsorganisatie en werd de kwetsbaarheid ervan zichtbaar en voelbaar. De aanvullende inzet kan niet worden gecontinueerd, terwijl de druk op en roep om handhaving niet zal verminderen, mede gezien de aanvullende beleidsvelden die een beroep doen op handhaving, denk daarbij aan het tegengaan van seksuele intimidatie.
Daarnaast moeten we alert zijn op ongewenste vormen van georganiseerde criminaliteit in de stad. Op verschillende niveaus ontvangen wij signalen dat ondernemers in nood geraakt door de coronacrisis, extra vatbaar zijn voor financiële ondersteuning van malafide bedrijven en personen. We zijn hier met diverse partners hard op aan het werk om tijdig signalen op te vangen en daar ook daadkrachtig op te acteren. De coronacrisis mag niet als effect hebben dat criminelen extra grip krijgen op onze stad. Daarom zetten wij als gemeentebestuur naast de strafrechtketen extra middelen in om georganiseerde criminaliteit (ondermijning) tegen te gaan. Dit doen we bijvoorbeeld door onze inzet in het kader van de Wet Bibob op kwalitatief hoogwaardig niveau te organiseren.

Jaar	2020	2021	2022	2023	2024
Bedrag	-	400.000	400.000	400.000	400.000

2.4 Versterken en vernieuwen

Een investering in innovatie en vernieuwing is een investering in de toekomst van onze stad. Het zorgt voor nieuwe kansen en mogelijkheden, en is een investering in het verdienvermogen van de stad. Naast innoveren en vernieuwen, loont het ook om te investeren in dat wat je sterk en uniek maakt, maar je al 'in huis' hebt.

2020: Wat we nu al extra doen (*ingezet in reactie op coronacrisis*)
• In overleg met ondernemers, ondernemersverenigingen en kennisinstellingen onderzoeken we steeds mogelijkheden om juist in deze tijd innovatiekansen niet verloren te laten gaan.

2020: Wat we nog meer gaan doen (*korte termijn*)
• Versterken agenda's (economie, groen en leefbaar).

2021-2024: Wat we verder gaan doen (*middellange en lange termijn*)
• Energy Innovatieprogramma en Innovatielab. • Versterken verhaal Slag om Arnhem.

Beoogd effect:
+ Vergroten bedrijvigheid
+ Versterken innovatie
+ Bevorderen werkgelegenheid
+ Bevorderen aantrekkelijkheid van de stad

Energy Innovatieprogramma en Innovatielab

Provincie Gelderland, gemeente Arnhem, Industriepark Kleefse Waard en de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen hebben samen een businesscase gemaakt voor een meerjarig energie-innovatie programma en -lab. Het doel is een schaalsprong in de impact van Arnhem c.q. onze regio op de economie en de energietransitie. Het initiatief bestaat uit twee componenten die elkaar versterken:

1. een meerjarig *Energy Innovatieprogramma* op onderwerpen en technologie waar Arnhem c.q. de regio sterk in is: waterstof- en brandstofceltechnologie, decentrale energieopslag en -infrastructuur en ICT technologie voor slimme energienetten. Dit wordt gevuld door de TU Delft, lectoraten en studenten van de Hogeschool Arnhem en Nijmegen, ROC's en het bedrijfsleven. Eén van de onderdelen: toepassen van Arnhemse c.q. regionale innovatietechnologie in de eigen Arnhemse en regionale energietransitiepraktijk.
2. een *Energy Innovatielab*: een fysieke plek waar alle betrokken onderzoeks-, onderwijs- en innovatiepartners uit het voornoemde programma elkaar makkelijk kunnen vinden en beter kunnen samenwerken vanuit gedeelde laboratoriumfaciliteiten voor test- en ontwikkelwerk, gecombineerde leer/werkplekken, bedrijfsruimten en vergaderfaciliteiten, inclusief universitaire dependance.

Jaar	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
Bedrag	-	1.150.000	150.000	150.000	150.000

Versterken agenda's (economie, groen en leefbaar)

Samen met de stad, ander overheden, bedrijven en organisaties, ontwikkelt de gemeente allerlei strategische agenda's om de kansen van onze stad, onze inwoners en bedrijven te vergroten, en potentiële investeringen binnen te halen of te vermeerderen. Denk bijvoorbeeld aan de Economische agenda van Arnhem, of onze agenda's als het gaat klimaatadaptatie, groen in de wijken, of de woondeal. Om deze agenda's en daarmee de kansen voor Arnhem te versnellen, investeren we nog dit jaar € 200.000, - extra in het versterken hiervan.

Het versterken van de agenda's doen we niet alleen. Dit doen we met andere overheden bij bijvoorbeeld de woondeal en verstedelijkingsstrategie, maar zeker ook met Arnhemmers en Arnhemse ondernemers. Om te zorgen dat alle investeringen ook goed een plek vinden in onze stad investeren wij in het versterken van onze agenda's door deze uit te werken met onze lokale partners, inwoners en bedrijven.

Jaar	2020	2021	2022	2023	2024
Bedrag	200.000	-	-	-	-

Versterken verhaal Slag om Arnhem

Herdenken is onlosmakelijk verbonden met onze stad. Het is de Slag om Arnhem, het verhaal van de brug te ver, de enorme impact van dit kantelpunt in de geschiedenis, dat onze inwoners en de regio verbindt. Operatie Market Garden was van zulk groot belang in de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, dat de term 'Nationale Airborneherdenking' niet zou misstaan. Het maakt ons uniek, en het gaat hier om zoveel meer dan alleen herdenken. De herdenkingsactiviteiten hebben een grote aantrekkingskracht op bezoekers uit het binnen- en buitenland, en zijn van grote betekenis voor de hele regio. Niet alleen in september, maar gedurende het hele jaar. Om de kansen die dit biedt voor toerisme en bedrijvigheid verder te benutten, willen we investeren in de herdenking om dit structureel te versterken, de breedte van het programma in de stad (zoals in het onderwijs) te borgen en ruimte te maken voor vernieuwing in de Airborneherdenking.

Jaar	2020	2021	2022	2023	2024
Bedrag	-	225.000	225.000	225.000	225.000



(de) Weg uit armoede: werken aan perspectief

Arnhemse armoedeaanpak - 2020 e.v.

juni 2020

GEMEENTE Arnhem

Voorwoord

In een betere wereld is helemaal geen armoede en heeft iedereen een menswaardig bestaan. Dan heeft een gemeente geen armoedebeleid nodig. Maar de werkelijkheid is anders. Niet iedereen heeft voldoende inkomen. Te veel mensen leven in armoede, soms van generatie op generatie. Dus doen we als gemeente wat we kunnen.

Meer dan vijfhonderd jaar geleden kenden we in Nederland al armoedebestrijding. Toen nog vooral door de kerken. Vanaf eind negentiende eeuw werd armoedebestrijding meer en meer een zaak van de overheid, met de introductie van de sociale wetgeving. Ook ontstonden er steeds meer particuliere initiatieven die hun bijdrage leverden.

Tegenwoordig is armoedebeleid grotendeels een zaak van de gemeente, al gaat de landelijke overheid over de hoogte van de bijstand en het minimumloon. In Arnhem willen we dat iedere Arnhemmer een voldoende bestaansminimumniveau heeft én vrij en zelfstandig kan deelnemen aan de samenleving. Dat betekent dat iedereen een goede en gezonde toekomst voor zich ziet en dat ze zelf kunnen voorzien in hun levensonderhoud. We zetten daarom in op het voorkomen en beperken van (langdurige) armoede en het doorbreken van generatiearmoede.

Armoede is meer dan ‘geen geld hebben’. Armoede betekent vaak niet meer mee kunnen doen. Met sporten, met evenementen, met de buurt. Armoede zorgt voor veel problemen, van stress tot sociale uitsluiting. Het is een negatieve spiraal waaraan het lastig is je te ontworstelen.

Toch is het juist dát wat wij voor ogen hebben. Onze inzet is er vooral op gericht om Arnhemmers te helpen, en te ondersteunen, zodat ze zelfstandig en langdurig een beter bestaan kunnen opbouwen. Voor zichzelf en voor hun kinderen. Daarnaast bieden we een vangnet voor mensen die dat echt niet (meer) lukt.

In deze Armoedevisie laten we zien op welke manier en met welke acties we dat willen bewerkstelligen. Bijvoorbeeld door het verlagen van vaste lasten en het verlagen van de energierekening, of door de toegang tot gemeentelijke inkomensondersteuning makkelijker te maken. We moderniseren de GelrePas en laten die beter aansluiten op de behoefte van onze inwoners. Het zijn slechts enkele voorbeelden van acties die we inzetten. Met als één doel: geen Arnhemmers in armoede.

Ronald Paping
Wethouder gemeente Arnhem

Inhoudsopgave

VOORWOORD 3

HOOFDSTUK 1: DE WEG UIT ARMOEDE, WERKEN AAN PERSPECTIEF 5
1.1 Wat voor ons ligt 5
1.2 De leeswijzer 6

HOOFDSTUK 2: HET ARMOEDEVRAAGSTUK IN ARNHEM NADER BEKEKEN 7
2.1 Hoe wij armoede zien 7
2.2 Armoede in Arnhem in cijfers uitgedrukt 7

HOOFDSTUK 3: WAAR STAAN WE VOOR EN WAT WILLEN WE BEREIKEN 9
3.1 Waar staan we voor 9
3.2 Wat willen we bereiken 10
I. Alle Arnhemmers hebben hun financiële basis op orde 10
II. Arnhem voorkomt en beperkt (langdurige) armoede 10
III. Arnhem doorbreekt generatie-armoede 10
3.3 Armoede staat niet op zich en vraagt brede integrale inspanning; samen met onze partners 11

HOOFDSTUK 4: DE UITVOERING IN BEELD GEBRACHT 13
4.1 Acties op: Alle Arnhemmers hebben de financiële basis op orde 13
4.2 Acties op: Arnhem voorkomt en beperkt (langdurige) armoede 16
4.3 Acties op: Arnhem zet in op het doorbreken van generatiearmoede 18
4.4 Acties op: Armoede staat niet op zich en vraagt brede integrale inspanning; samen met onze partners 20

HOOFDSTUK 5: FINANCIËN EN MONITORING 22
5.1 Financiën 22
5.2 Monitoring 23

Bijlage 1: Het proces 24

Bijlage 2: Inzicht in de armoedeproblematiek in Arnhem 25

Bijlage 3: Samenvatting Minima-effectrapportage Arnhem (Nibud, 2019) 29

Bijlage 4: Gemeentelijke en landelijke inkomensondersteuning 34

Bijlage 5: Toelichting vernieuwing GelrePas 35

Bijlage 6: Beeldplaat Arnhemse armoedeaanpak 38

Bronvermelding 39

1 De weg uit Armoede, werken aan perspectief

1.1 Wat voor ons ligt

In Arnhem zijn relatief veel inwoners die de financiële basis niet op orde hebben. Veel van deze inwoners kennen daarnaast ook nog vraagstukken, zoals schulden, gezondheidsproblemen, niet aan het werk zijn, opvoedingsvraagstukken. Deze problemen kunnen elkaar in de greep houden, maar elkaar ook versterken. Om deze problemen te voorkomen en op te lossen, moeten we op veel terreinen aan de slag.

Armoedebestrijding is er daar één van en tegelijkertijd een hele belangrijke. De gemeente Arnhem heeft samen met haar strategische partners al veel, en op onderdelen met succes, geïnvesteerd. Zo blijkt uit de Nibud effectrapportage dat inwoners van Arnhem ruimhartig financieel ondersteund worden en een goed vangnet aanwezig is. Daarnaast wordt flink geïnvesteerd in het aanbod op gelijke kansen voor kinderen die opgroeien in een gezinssituatie waar financiële zelfstandigheid minder vanzelfsprekend is.

We zijn er echter nog lang niet. Het aantal inwoners dat (langdurig) moeilijk kan rondkomen, en daardoor afhankelijk is van hulp, blijft nog steeds toenemen. Ook zien we dat het in bepaalde delen van de stad niet goed gaat en de problematiek daar steeds verder toeneemt. Andere wijken vragen aandacht om erger te voorkomen. Het aantal mensen dat een beroep doet op inkomensondersteuning binnen Arnhem blijft onverminderd groot en de kans dat dit zal stijgen, vanwege het Covid-19 virus, is groot. En als gekeken wordt naar de totale uitgaven in het sociale domein dan zijn deze relatief hoog ten opzichte van andere gemeenten, waarbij de inzet op dit moment vooral curatief is. Arnhem zet de middelen nog te weinig in op voorkomen van financiële problemen.

Op alle fronten zijn we aan de slag om de problemen samen aan te pakken. Dit doen we door het vormgeven van een nieuwe visie op het sociale domein en een goed aangescherpte uitvoering. Verder hebben we de afgelopen jaren fors ingezet om een verandering zichtbaar te maken waarbij minder inwoners afhankelijk zijn van een uitkering en aan het werk gaan. Belangrijke keuze hierbij is het zorgen voor nabijheid, zowel in de wijken, maar ook door naast onze inwoners te staan en te zien wat nodig is. Nu is het de tijd om na te gaan welke aanscherpingen in de ondersteuning van mensen in armoede nodig en daadwerkelijk ook zinvol zijn. Om op deze manier bij te dragen aan het doorbreken van het armoedevraagstuk in de gemeente Arnhem, de tweedeling in de stad te verminderen en de kansengelijkheid te vergroten.

Impact Coronacrisis

Het Covid-19 virus (Corona) en de maatregelen die nodig zijn om ons tegen het virus te beschermen gaan een forse impact hebben op onze stad. Onzeker is hoe hard en wanneer we (financieel) getroffen worden. Het SCP[1] geeft aan dat de sociale impact groot is voor kwetsbaren en ouderen. Ook zullen jeugdigen flink worden getroffen, waaronder studenten en kinderen uit kwetsbare gezinnen. Flexkrachten en zelfstandig ondernemers worden, ondanks tijdelijke noodmaatregelen, hard getroffen. Het rapport van de werkgroep Sociale impact van de Coronacrisis benoemt drie groepen mensen met een (vergrote) financiële kwetsbaarheid:

1. Mensen die voor de crisis al in armoede leefden en/ of schulden hadden;
2. Mensen die door de crisis in zwaar weer zijn gekomen;
3. Mensen die nu nog geen problemen hebben of denken te hebben (maar straks wel).

Na aanleiding van alle berichtgeving verwachten we dat meer aanspraak gemaakt zal worden op de regelingen en voorzieningen rondom de inkomensondersteuning. Dit heeft zeer waarschijnlijk invloed op het financiële budget van de gemeente Arnhem.

[1] Sociaal en Cultureel Planbureau

1.2 De leeswijzer

In hoofdstuk 2 leest u waar het eigenlijk over gaat in Arnhem. In hoofdstuk 3 leest u wat de Arnhemse kernopgave en ambities zijn om de armoedeproblematiek aan te pakken. In dit hoofdstuk leest u ook over de integrale benadering van het probleem en welke waarden worden gehanteerd. In hoofdstuk 4 wordt de uitvoeringsagenda in beeld gebracht. In hoofdstuk 5 gaan we in op financiën en monitoring. Het proces dat doorlopen is om deze nota tot stand te laten komen, treft u in Bijlage 1.

2 Het armoedevraagstuk in Arnhem nader bekeken

2.1 Hoe wij armoede zien

Armoede is in de kern 'het structureel niet kunnen rondkomen door een te kort aan financiële middelen', waarbij voor een langere periode te weinig financiële middelen beschikbaar zijn voor een 'niet-veel-maar-toereikend budget' (SCP, 2019). Veelal als gevolg van een (langdurig) laag inkomen en/of problematische schulden. Armoede is echter niet alleen financiële schaarste. Armoede is, voor inwoners die het betreft, ook vooral een situatie met onvoldoende kansen in het onderwijs, op de arbeidsmarkt, op een krachtig sociaal netwerk en op onvoldoende kennis en vaardigheden. Armoede gaat bovendien regelmatig samen met vraagstukken op het gebied van zorg en welzijn.

Niet-veel-maar-toereikend budget

Het minimale budget voor onvermijdelijke en zeer wenselijke uitgaven. Het betreft de minimale uitgaven van een zelfstandig huishouden aan basale zaken als voedsel, kleding, wonen, verzekeringen, persoonlijke verzorging en de minimale kosten van ontspanning en sociale participatie

(SCP, 2019).

Brede kijk op Armoede

Een situatie waarin sprake is van onvoldoende materiële, culturele en sociale middelen, waardoor mensen zijn uitgesloten van een levensstandaard die in de samenleving waarin men woont als minimaal wordt gezien."

Definitie Europese Unie

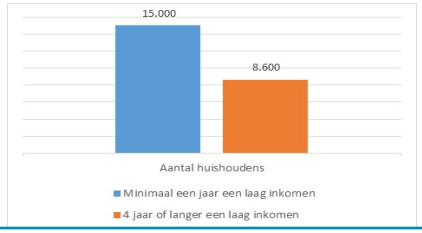
De dynamiek van armoede wordt tegenwoordig ook gezien en zorgt vaak voor een neerwaartse spiraal en het in standhouden van de situatie. Dit komt doordat leven in armoede meestal leidt tot chronische stress. Mensen verliezen daardoor vaak het overzicht over de lange termijn, waardoor keuzes gemaakt worden voor de korte termijn. Dit zijn achteraf gezien meestal niet de beste keuzes om uit de situatie te komen. Daarbij geven ouders, die in armoede leven, vaak onbedoeld en ongemerkt armoede aan hun kinderen door.

2.2 Armoede in Arnhem in cijfers uitgedrukt

Afhankelijk van definitie[2] hebben 15.000 tot 17.000 Arnhemse huishoudens een laag inkomen, waardoor zij een groot risico lopen om in een armoedesituatie te verkeren. Soms gaat dit gepaard met schulden en vaak met gezondheidsproblemen. We constateren dat het risico op armoede in Arnhem nog steeds toeneemt. We zien dat het niet alleen gaat om huishoudens met een uitkering. Het gaat - voor een kleiner deel - ook om werknemers en zelfstandigen. We zien bevestigd dat nog steeds ruim 5.000 Arnhemse kinderen opgroeien in een gezin met een laag inkomen met gevolgen voor hun ontwikkeling. Het risico op armoede komt in sommige wijken aanmerkelijk meer voor dan in andere wijken. In deze wijken zien we ook dat de sociaal culturele en gezondheidsaspecten van armoede het meest voorkomen.

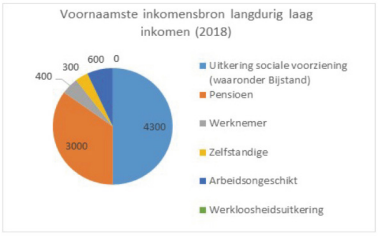
[2] 120% resp. 130% van de bijstandsnorm

1 op de 5
Arnhemse huishoudens heeft minimaal een jaar een laag inkomen*. **1 op 8** minimaal 4 jaar

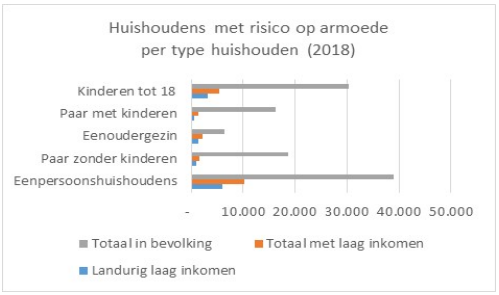


* 120% van de bijstandsnorm

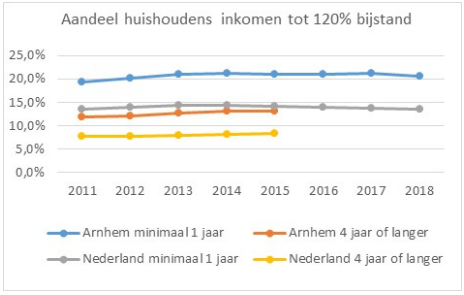
50% van de huishoudens met een langdurig laag inkomen heeft een **'uitkering sociale voorziening'** als voornaamste inkomensbron.



Minimaal 4700 Arnhemse kinderen
Groeien op in financiële schaarste.



Langdurig risico op armoede groeit



Bijna alle onderzochte huishoudtypen kunnen met gebruik van de voorzieningen **Rondkomen** Voor zowel de basiskosten als de kosten voor sociale participatie. **

Paren met twee oudere kinderen kunnen op bijna alle onderzochte inkomensniveaus de kosten voor sociale participatie niet bekostigen. Voor alleenstaanden < 65 is de bestedingsruimte klein.

Malburgen Oost-Zuid (39%)

Presikhaaf West (35%)

Risico armoede het grootst in

Geitenkamp (40%)

Arnhemse Broek (32%)

Klarendal (30%)

** Minimaeffectrapportage Nibud, 2019 (bijlage 3). Hierbij is uitgegaan van alle uitgaven die als noodzakelijk kunnen worden beschouwd (Nibud), een pakket voor sociale participatie volgens het SCP, geen schulden en het gebruik van alle landelijke en Arnhemse armoederegelingen.

Bijlage 2 biedt aanvullende informatie

3 Waar staan we voor en wat willen we bereiken?

3.1 Waar staan we voor

Wij zien een stad voor ogen waar in Arnhemmers actief, vrij en zelfstandig deelnemen aan de samenleving. De Arnhemmer heeft daarbij perspectief op een goede en gezonde toekomst. Ze kunnen zichzelf voorzien in eigen levensonderhoud en hebben regie over hun eigen leven. Hierbij hanteren wij de volgende waarden:

Waarden	Toelichting
Medemenselijkheid en zorgzaamheid	We zijn outreachend bij het vermoeden van (financiële) problemen en proberen te voorkomen dat inwoners de grip op hun leven verliezen. We zorgen voor elkaar en we staan naast onze inwoners. Zoals dit ook is verankerd in de Grondwet (artikel 19 en 20).
Zelfstandigheid	We willen zoveel mogelijk voorkomen dat inwoners onze ondersteuning nodig hebben. Onze ondersteuning is duurzaam en gericht op het vergroten van de eigen kracht, het netwerk en de mogelijkheden van een inwoner om op deze manier te komen richting (financiële) zelfstandigheid en meedoen. Ook (duurzame) nazorg is hierbij belangrijk.
Bestaanszekerheid	We bieden de inwoners een realistisch perspectief door te zorgen voor een toereikend en stabiel inkomen en een activerende aanpak die leidt tot (naar vermogen)participeren. Hierbij houden we rekening met de onderliggende gedragsbepalende factoren.
Wederkerigheid	We zijn goed voor onze inwoners, maar verwachten tegelijkertijd toewijding van onze inwoners om in de ondersteuning ook de problemen zelf proberen op te lossen dan wel dat gemaakte afspraken worden nagekomen.
Vertrouwen en gelijkwaardigheid	We sluiten aan bij de behoefte en uitgangspositie van de inwoner, waarbij we ons richten op een positieve aanpak en niet (ver)oordelen. We laten de verantwoordelijkheid zo veel mogelijk bij de inwoner, zodat de eigen regie wordt behouden. We hebben vertrouwen in elkaars aanpak. We realiseren ons dat in het geval van armoede “weten nog geen doen is[3] ”. We hebben een realistisch perspectief op de situatie waar onze inwoner zich in bevindt.
Samenwerking	We benaderen vraagstukken rondom armoede integraal zowel op inhoud als in de aanpak om te komen tot duurzame oplossingen. Dit doen we in samenspraak met inwoners, maatschappelijke organisaties, ondernemers en over beleidsterreinen heen.
Oplossingsgericht	We investeren alleen in datgene wat voor een inwoner écht nodig is om duurzaam uit de armoedesituatie te komen. We denken hierbij in kansen en mogelijkheden. We leveren maatwerk als de situatie daarom vraagt en zijn we niet bang om ongelijke gevallen ongelijk te behandelen. We zijn daarin voorspelbaar, betrouwbaar en navolgbaar.
Doelmatigheid	Bij alles wat wij doen: de principes van eenvoud en doeltreffendheid staan voorop. We richten processen zo doelmatig mogelijk in, zodat de toegang tot en de aanvraag van gemeentelijke regelingen, hulp en ondersteuning eenvoudig, begrijpelijk en makkelijk zijn. We stemmen af op het niveau van de inwoner en zijn aanwezig op vindplekken. We monitoren onze dienstverlening en stellen deze dienstverlening en beleid bij daar waar nodig.

[3] Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2017). Weten is nog geen doen. Een realistische perspectief op redzaamheid.

3.2 Wat willen we bereiken

De gemeente Arnhem heeft de volgende drie ambities om armoede te voorkomen, te bestrijden als wel haar inwoners perspectief te bieden en te activeren naar vrijer en zelfstandiger bestaan.

I. Alle Arnhemmers hebben hun financiële basis op orde

Elke inwoner van Arnhem heeft voldoende inkomsten om te kunnen voldoen in zijn /haar basislevensonderhoud en mee te kunnen doen in de samenleving. Hierbij gaan we uit van het 'Niet veel maar toereikend budget.'

- Zoveel mogelijk Arnhemmers hebben voldoende inkomen uit betaald werk;
- Vroegtijdige signalering van financiële armoede;
- Verlaging van de kosten voor minima;
- Een effectief, eenvoudig, laagdrempelig tijdelijk financieel vangnet voor het geval de basis niet op orde is;
- Voorkomen en aanpakken van schulden;
- We laten niet zomaar los en bieden (duurzame) nazorg.

II. Arnhem voorkomt en beperkt (langdurige) armoede

Een lang tekort werkt door op alle leefgebieden en op het hebben van beperkte financiële reserves.
In Arnhem zetten we in op een verkorting van de periode waarin onze inwoners langdurig moeten rondkomen van een laag inkomen door inwoners perspectief te bieden.

- Vroegtijdig signaleren en voorkomen van een langdurig laag inkomen;
- In te zetten op ontwikkeling en (activerend) werk;
- Zetten ons instrumentarium daar waar kan in als springplank;
- Versterken van kansrijk netwerk (verbinden en ontmoeten);
- Aandacht voor combinaties van (zorg)vraagstukken en wat dat van ons vraagt;
- Samenwerken vanuit al onze beïnvloedingsmogelijkheden: sport, onderwijs, wijken, zorg, cultuur;
- We laten niet zomaar los en bieden (duurzame) nazorg;
- Inwoners hebben een stem!

III. Arnhem doorbreekt generatie-armoede

Ouders geven armoede ongemerkt en onbedoeld door over op hun kinderen. Door armoede in gezinnen aan te pakken, maar bovenal kinderen een kans te geven om zich persoonlijk en vrij te ontwikkelen op hetzelfde niveau als andere kinderen, kunnen we latere (financiële) problemen voorkomen. We zetten in op het realiseren van minder maatschappelijke achterstand en een betere uitgangspositie voor participatie voor kinderen die in een armoedesituatie opgroeien.

- Meer onderwijskansen voor kinderen en jongeren;
- Stimuleren van een gezonde leefstijl;
- Investeren in laagdrempelig aanbod Sport en cultuur;
- Begeleiding van ouders waar nodig.

3.3 Armoede staat niet op zich en vraagt brede integrale inspanning; samen met onze partners

Omdat armoede niet op zichzelf staat en vaak ook andere vraagstukken in het sociale domein versterkt, kunnen we het armoedevraagstuk in onze stad nooit solitair bestrijden. We zullen met vereende krachten, vanuit ons gemeentelijk huis én samen met onze partners, in moeten zetten op een langdurige en niet-aflatende inspanning.

We

- Zetten ons als gemeente vanuit alle beleidsvelden waar we het verschil kunnen maken maximaal in om samenwerkend tot andere resultaten voor onze stad te komen. Sport, onderwijs, energie, zorg, werk en zo meer.
- Werken op wijkniveau. Dicht bij de Arnhemmers, op de plek waar zij wonen. Hier verbinden de gebiedsteams Werk en Inkomen, de sociale wijkteams en de teams leefomgeving vraagstukken aan oplossingen op maat.
- Kunnen niet zonder goede samenwerking met onze belangrijke maatschappelijke partners die samen met ons aan deze opgave werken.
- Willen voortdurend van onze inwoners (jong en oud) weten wat zij ervaren en wat beter kan.



4 De uitvoering in beeld gebracht

In dit hoofdstuk beschrijven we de acties die we gaan uitvoeren om bovenstaande ambities te realiseren. We geven per ambitie weer waar we samen met andere beleidsterreinen optrekken en welke acties concreet vanuit de armoedeaanpak worden opgepakt. Sommige acties zijn al in gang gezet, sommige zijn op korte termijn realiseerbaar en sommige acties vragen verdere verkenning dan wel onderzoek.
Bij de realisatie van deze uitvoeringsagenda houden we rekening met de impact die ontstaat door Covid-19.

4.1 Acties op: Alle Arnhemmers hebben de financiële basis op orde

Iedereen kan financiële problemen krijgen. Deze situatie willen we niet te lang laten duren. Hierom zetten we in op het vroeg signaleren van de situatie en het voorkomen van erger door zorg te dragen van een optimale ondersteuning. Dit doen we door te focussen op het optimaliseren van de toegang tot de ondersteuning en dat iedere inwoner voldoende inkomsten heeft. Zodra er rust is in de financiële situatie ontstaat er vaak ook ruimte voor perspectief en activering.

4.1.1 Verbindende acties richting vergroten financiële zelfstandigheid

Binnen de gemeente Arnhem wordt, vanuit verschillende beleidsterreinen (schulden, armoede, werk), breed ingezet bij de inwoner op het bereiken van financiële zelfstandigheid (schulden, armoede, werk). In de uitvoeringsagenda Schulddienstverlening is deze brede inzet vertaald naar concrete acties.
We trekken samen op in:

Verbindende acties richting bereiken van financiële zelfstandigheid (Uitvoeringsagenda Schulddienstverlening)	Nr.
Passend preventief aanbod voor kinderen tot en met 18 jaar	1
Aansluiten bij de landelijke week van het geld	2
Heldere communicatie door de gemeente, in de volle breedte	3
Het vergroten van het bereik Startpunt Geldzaken	4
Samenwerking externe initiatieven	5
Extra inzet op communicatie in verband met de coronacrisis	8
Extra inzet op budgetchecks in verband met de coronacrisis	9
Stroomlijnen van de toegang voor financiële vragen	11
Intensivering ondersteuning laaggeletterden	14
Signalering en verwijzing door ketenpartners	17
Signalering en verwijzing door werkgevers	18
Arnhemse aanpak Energie-armoede	19

4.1.2 Acties gericht op financiële basis op orde vanuit de armoedeaanpak

A. Vergroten toegang tot en gebruik van (inkomens)ondersteuning en voorzieningen	
Context	Het indienen van gemeentelijke of landelijke aanvragen staat niet bekend als makkelijk of gebruikersvriendelijk. Inwoners geven dan ook aan dat zij vaak 'door de bomen het bos niet meer zien'. Zo moeten ze bijvoorbeeld meerdere keren hun persoonsgegevens aandragen of weten ze niet waar ze moeten zijn. Dit weerhoudt hen om (inkomens)ondersteuning en voorzieningen aan te vragen.
Resultaat	√ We vereenvoudigen - vanuit het perspectief van de inwoner - de toegang en het proces tot de aanvraag van regelingen en voorzieningen voor gemeentelijke (inkomens)ondersteuning. √ In onze communicatie en dienstverlening nemen we de landelijke ondersteunings-mogelijkheden goed mee. √ We vergroten het bereik en kunnen zo gericht mogelijk ondersteuning bieden. √ Inwoners kunnen op één plek terecht (digitaal - telefonisch - fysiek). √ Betere informatievoorziening over mogelijkheden (inkomens)ondersteuning en voorzieningen bij (informele) vindplaatsen en ketenpartners. Deze actie sluit in elk geval aan bij actie 3,4 en 11 uit de uitvoeringsagenda Schulddienstverlening.
Planning	Start 2020 - doorloop 2021
Trekker	Gemeente Arnhem

B. Ontwikkelen een GelrePas 2.0	
Context	De GelrePas is een belangrijke basisvoorziening in ons armoede- instrumentarium. We willen meer gebruik van de pas en optimale efficiency. Tegelijkertijd laten we het aanbod op de GelrePas meer aansluiten op de behoefte van onze inwoners. We hebben daarbij ook specifiek oog voor kinderen, jongeren en gezinnen met kinderen. Daarnaast willen we zoveel mogelijk verschillende vergoedingen voor participatie onderbrengen in de pas. Dat maakt het geheel van regelingen voor de inwoner overzichtelijker. Gezinnen kunnen met een inkomen tot 130% gebruik maken van de pas en overige inwoners met een inkomen tot 120% van de bijstandsnorm. Zie bijlage 4 voor een uitgewerkte toelichting.
Resultaat	De vernieuwde GelrePas heeft als doel: √ Versterken van de inkomensondersteuning; √ Stimuleren van sociale participatie en activering; √ Kosten voor inwoners te verlagen.
Planning	Aanvang 2021 operationeel.
Trekker	Gemeente Arnhem Samen met regiogemeenten, stichting Leergeld, Sportbedrijf, Rozet, Jeugdfonds Sport en Cultuur

C. Verlagen van de vaste lasten: inzet energie-armoede en Woondeal

Context

De vaste lasten voor wonen zijn een grote kostenpost voor inwoners met een laag inkomen. Vaak meer dan 50% van het inkomen. Wanneer het ons lukt de lasten omlaag te krijgen, hebben we (na investering) een structureel effect. Hiervoor zien we in elk geval in komende tijd twee mogelijkheden. Via de woondeal gaan we meer betaalbare woningen realiseren. Daarnaast richten we ons op een specifiek deel van de vaste lasten: de energierekening. Het zijn vanuit de opgave van energietransitie vaak juist de groepen met een lager inkomen die minder snel de stappen (kunnen) zetten naar verduurzamingsmaatregelen. Voor de aanpak energie-armoede richten we op huishoudens die meer dan 10% van hun inkomen kwijt zijn aan de energierekening. We gaan hier dus gericht aan de slag om meerdere vliegen in een klap te vangen:

- verduurzaming
- lagere vaste lasten
- energietransitie versterkt de tweedeling in de stad niet
- een extra mogelijkheid om intensief in contact te komen met Arnhemmers (vindplaats)

Resultaat

√ Aanpak energiearmoede: vaste lasten voor energie verlagen, verduurzaming door de hele stad en inzet Energiebank;
√ Meer betaalbare (huur- en koop) woningen door de Woondeal;
√ Vergroten van de kernvoorraad bij corporaties;
√ Zorgen dat de woningcorporaties de huurkosten niet hoger dan de tweede aftoppingsgrens in rekening brengen voor deze inwoners.
√ Verdere stimulering van de Arnhem-Oost aanpak.

Planning

Start 2020 - doorlopend.
De Energiebank is van start gegaan.

Trekker

Gemeente Arnhem

D. Inzet op resultaten van het convenant Beschermingsbewind

Context

In het belang van de best passende dienstverlening aan Arnhemmers met financiële problemen hebben we afspraken gemaakt met inmiddels ongeveer 15 bewindvoeringskantoren.
We hebben afspraken over kwaliteit, continuïteit, door- en uitstroom en vooral de best passende vorm van ondersteuning aan onze (financieel kwetsbare) inwoners bevestigd in een samenwerkingsconvenant. Belangrijk onderdeel van de samenwerkingsafspraken is dat bewindvoerders bij schuldenbewinden zorgen voor een snelle en goede doorgeleiding naar een traject Schulddienstverlening, waarmee de inwoner (weer) perspectief krijgt op een schuldenvrije toekomst. Wij verstrekken de verwijzers in de stad een lijst met onze convenantpartners en doen een dringend beroep op hen om deze kantoren onder de aandacht te brengen bij de inwoners, als beschermingsbewind geïndiceerd is.

Resultaat

√ Met deze actieve benadering willen wij Arnhemmers een goede kwaliteit en best passende vorm van beschermingsbewind en ondersteuning bij financiële problemen bieden.

Planning

Monitoring in het eerste jaar en mogelijk bijsturing.

Trekker

Gemeente Arnhem

E. Landelijk aandacht vragen voor inkomen bestaanszekerheid

Context

Inkomenspolitiek wordt landelijk bepaald. Lokaal hebben wij van doen met de ervaringen in de praktijk. Daar waar we lokaal stagneren en het rijk aan zet is om veranderingen in de positie van onze Arnhemmers te brengen, zorgen we dat dit onder de aandacht komt.

Resultaat

√ We maken inzichtelijk waar onze inwoners t.o.v. het landelijk beleid tegen aanlopen en welke kansen er zijn om dit op te lossen;
√ We leggen verbinding met de strategische agenda van de G40;
√ We doen dit in samenwerking met andere gemeenten en de VNG.

Planning

Start 2020 - Doorlopend

Trekker

Gemeente Arnhem

4.2 Acties op: Arnhem voorkomt en beperkt (langdurige) armoede

4.2.1 Verbindende acties richting voorkomen en beperken van (langdurige) armoede

In Arnhem is langdurige armoede relatief veelvoorkomend. We zien namelijk een samenhang met de tijd dat een deel van de Arnhemmers in een uitkeringspositie zit.
Om langdurige armoede te doorbreken, zetten we vol in om onze inwoners richting (betaald) werk te krijgen; mee te laten doen in de samenleving (sociale activering); schulden te voorkomen en te bestrijden; en de samenhang met andere vraagstukken in beeld te krijgen en op te lossen (bijvoorbeeld zorg).
De acties die we daarin gezamenlijk ondernemen worden in onderstaande tabel kort benoemd.

Verbindende acties voorkomen en beperken langdurige armoede (armoede - schulden - werk - zorg)	Nr.
Programmaplan Doorbraak naar Werk: Participatieronde, Human Capital Agenda, Inclusieve arbeidsmarkt, Social Return on Investment	d.d. 3 juli 2019
Programma 'Zorg Dichterbij'	-
Herijking Sociale Basis (Welzijn): gericht op ontmoeten, verbinden	d.d. juni 2020
Gezond en Fit	d.d. maart 2020
Uitvoeringsagenda schulddienstverlening:	d.d. juni 2020
• Sociaal Hospitaal Doorbraakmethode	6
• Intensivering ondersteuning laaggeletterden	14
• Signalering en verwijzing door ketenpartners	17
• Signalering en verwijzing door werkgevers	18

4.2.2 Acties gericht inzetten van instrumentarium van uit de armoedeaanpak

F. (Inkomens)ondersteuning en voorzieningen gericht op perspectief en activering	
Context	Wij zorgen voor mensen die onze zorg nodig hebben. Tegelijkertijd willen we dat onze inwoners duurzaam uit de armoedesituatie komen. In andere gemeenten zien wij dat inkomensvoorzieningen niet alleen als vangnet dient, maar ook gericht wordt ingezet als stimulans en springplank. Ook wij willen onze inkomensondersteuning en voorzieningen op die manier gaan inzetten.
Resultaat	De gemeentelijke armoederegelingen worden meer flexibel, meer op maat en meer gericht ingezet. √ We gaan de regelingen overzichtelijker vormgeven. √ We gaan regelingen en bedragen, zoals de IIT, aanpassen op de Minimaeffectrapportage (MER). √ We willen vanuit de Bijzondere Bijstand beter aansluiten bij het leveren van maatwerk. We onderzoeken of een bijdrage mogelijk is, meer afhankelijk van de persoonlijke situatie en de ambitie van de inwoner/het huishouden. √ We benutten de mogelijkheden voor incidentele ondersteuning bij bepaalde levens-gebeurtenissen of armoedeval, gericht op zelfredzaamheid. √ Daarnaast onderzoeken we op welke wijze kwetsbare inwoners, die wellicht zelf nooit zelfredzaam zullen zijn, structurele en duurzame ondersteuning kunnen krijgen.
Planning	Op onderdelen vraagt dit om een Raadsbesluit. In het eerste kwartaal van 2021 komen we met een concreet voorstel.
Trekker	Gemeente Arnhem

G. Inzet Werken Loont

Context

Momenten waarop veranderingen in het leven plaatsvinden die effect hebben op de inkomenssituatie kunnen we zien als 'risico-momenten'. Zeker voor mensen met een laag inkomen. Van belang dus dat wij inzetten op het wegnemen van drempels (zorgen) en bijdragen aan het zo soepel mogelijk verlopen van overgangen. Rond een drietal sleutelmomenten (aanvraag uitkering, stap naar (deeltijd)werk en uitstroom uit de bijstand) ondersteunen wij inwoners extra bij veranderingen in hun inkomen. We maken met de inwoner een nieuw financieel overzicht en zorgen dat de inwoner bewust is van de consequenties van deze financiële wijzigingen. Dit doen wij samen met partners in de stad. Bij parttime werk kan Surplus worden ingezet om onzekerheid door teveel betaalmomenten te voorkomen en bij uitstroom uit de uitkering kan de inwoner nog 6 maanden voor terecht bij de regisseur voor vragen.
Daarnaast verkennen we verder welke mogelijkheden (in combinatie met bovenstaande actie) er zijn om stappen richting werk lonend te laten zijn.

Resultaat

√ Wegnemen van drempels;
√ Vergroten van succes bij 'overgangen';
√ Stimulans.

Planning

Eind 2020 is inzet gerealiseerd.

Trekker

Gemeente Arnhem

H. Investeren in kansrijk netwerk

Context

Het gebrek aan sociale en maatschappelijke integratie van inwoners, die financiële problemen hebben, belemmert hen uit armoede te komen en beter met armoede te kunnen omgaan, omdat er geen (emotionele of financiële) hulp of steun uit het netwerk wordt ervaren. Het helpen van elkaar wordt als waardevol ervaren.

Resultaat

√ Stimuleren en vergroten van het bereik van de steun van familie, vrienden, buren, wijk- en lokale initiatieven;
√ Inzetten op sterke sociale infrastructuur in de wijken die kwetsbaar zijn;
√ Faciliteren van voldoende (informele) ontmoetings- en vindplekken.

Planning

Start als de notitie Herijking sociale basis vastgesteld is.

Trekker

Gemeente Arnhem

Toelichting

Inwoners in een (langdurige) armoede situatie hebben vaak geen goed functionerend netwerk waarin zij hulp kunnen opbouwen en benutten. Investeren in dit zogenaamde sociaal kapitaal is dan ook belangrijk als het gaat om hulp en activering. Daarom gaan we sterker inzetten op sociale infrastructuur in de wijken die kwetsbaar zijn. Bijvoorbeeld door te zorgen voor voldoende ontmoetingsplekken en het faciliteren van initiatieven van bewoners.

4.3 Acties op: Arnhem zet in op het doorbreken van generatiearmoede

4.3.1 Verbindende acties bij het doorbreken van generatiearmoede

Een kind dat in een gezin met geldzorgen/ armoede opgroeit, heeft een grotere kans om op latere leeftijd in een vergelijkbare situatie terecht te komen. Dit komt mede doordat ouders in een dergelijke situatie niet in staat zijn om kinderen voldoende te begeleiden. Kinderen hebben als gevolg daarvan meer kans op bijvoorbeeld slechte gezondheid, ontwikkeling, multi-problematiek. Door kinderen gelijke kansen te bieden, hun ouders tijdig te bereiken en te ondersteunen, kunnen we deze vicieuze cirkel doorbreken.
In onderstaand tabel staan de acties weergegeven die we gezamenlijk organiseren:

Samenhangende acties doorbreken generatiearmoede (Armoede - Schulden - Werk)	Nr.
Programmaplan Doorbraak naar Werk	d.d. 3 juli 2019
Herijking Sociale Basis (Welzijn): gericht op ontmoeten, verbinden	d.d. juni 2020
Gezond en Fit	d.d. maart 2020
Landelijk programma Kansrijke start	-
Beleid Jeugdzorg	In ontwikkeling
Uitvoeringsagenda Schulddienstverlening:	d.d. juni 2020
• Sociaal Hospitaal Doorbraakmethode	6
• Jongeren	1, 2

4.3.2 Actie aanpassen en gerichte inzet instrumentarium vanuit de armoedeaanpak

I. Aanpassen schoolkostenregeling	
Context	Hoewel sommige scholen een goed voorbeeld zijn, blijkt de huidige schoolkostenregeling onvoldoende effectief bij het terugdringen van de schoolkosten en bij het bespreekbaar maken van het thema armoede in vooral het Voortgezet Onderwijs. Om gezinnen financieel beter te kunnen ondersteunen bij de toenemende schoolkosten, overwegen we daarom om met ingang van het schooljaar 2021 - 2022 de huidige regeling om te vormen tot een meer individuele regeling binnen bij de nieuwe GelrePas. Op deze manier krijgen de ouders meer keuzevrijheid waaraan ze het budget voor de schoolkosten aan uit kunnen geven. Het budget van de huidige Schoolkostenregeling voegen wij toe aan het budget GelrePas. Waar nodig adviseren wij gezinnen, in samenwerking met Stichting Leergeld om een goede keuze te maken bij de inzet. Samen armoede bestrijden betekent ook een goede samenwerking tussen de school, ouders en kinderen. Leerkrachten signaleren veel en zien wat kinderen nodig hebben. Zij kunnen laagdrempelig in gesprek met kinderen en hun ouders. De school kan zich inzetten om de schoolkosten beheersbaar te houden en voor laagdrempelige huiswerkbegeleiding. We gaan vanuit de portefeuille armoede en onderwijs, samen met Stichting Leergeld met de scholen en vooral met het Voortgezet Onderwijs, in gesprek over de mogelijkheden waarop zij ouders en kinderen kunnen informeren over hulp en ondersteuning. Ook het geven van financiële voorlichting aan kinderen is een onderdeel.
Resultaat	√ Stimuleren van gelijke kansen op ontwikkelen en meedoen in het onderwijs; √ Kosten voor gezinnen verlagen.
Planning	Met ingang van schooljaar 2021-2022 onderbrengen in de GelrePas.
Trekker	Gemeente Arnhem i.a.m. Leergeld

J. Gerichte aanvulling voor gezinnen met kinderen in het VO

Context	Uit de minimaeffectrapportage (MER) blijkt dat bijna alle onderzochte huishoudtypen voldoende inkomen hebben om de noodzakelijke basiskosten voor levensonderhoud en kosten om mee te kunnen doen, kunnen betalen. De uitzondering hierop is het tweeoudergezin waarvan de kinderen naar het Voortgezet Onderwijs gaan. Zij kunnen op bijna alle onderzochte inkomensniveaus de kosten voor sociale participatie niet betalen. Afhankelijk van het inkomensniveau komt het gezin meer of minder tekort. Dit tekort wordt veroorzaakt door het landelijke beleid. Vooral wanneer dit tekort langdurig is, ontstaat een zeer kwetsbare situatie.
Resultaat	√ We gaan gezinnen met een laag inkomen van 3 jaar of langer extra compenseren via de Individuele Inkomens Toelage (IIT).
Planning	Hiervoor is een Raadsbesluit nodig. We komen met een uitgewerkt voorstel, zie ook actie F.
Trekker	Gemeente Arnhem

K. Doorontwikkeling Kansrijk Opgroeien bij inzet op gelijke kansen

Context	Kansrijk Opgroeien is een samenstel van programma's die in de Arnhemse wijken zijn opgezet om extra ondersteuning te bieden aan Arnhemse kinderen in de leeftijd van 0-18 jaar die opgroeien in gezinnen met een langdurig laag besteedbaar inkomen (tot 130% van het sociaal minimum). De programma's zijn vormgegeven als een structurele, mensgerichte aanpak en kenmerken zich door een preventieve insteek, in die zin dat Kansrijk Opgroeien een bijdrage levert aan het doorbreken van de vicieuze cirkel van generatie armoede. Daarbij worden ook de partners in de wijk betrokken die zich al tot de kinderen verhouden, zoals scholen, Rijnstad, Pactum, Sportbedrijf, Rozet, jeugdartsen, het Consultatiebureau, etc. en uiteraard ook de sociale wijkteams. Thema's hebben bij voorkeur betrekking op leefgebieden waar kinderen in armoede het meeste risico hebben om met een achterstand geconfronteerd te worden: onderwijs, gezonde leefstijl, participatie en de gezinssituatie (opvoeding). Naast deze programma's op wijkniveau kent Kansrijk Opgroeien ook een stedelijk onderdeel. We zijn nu in de fase beland dat verkend kan worden of programmaonderdelen die zich op wijkniveau bewezen hebben zich lenen voor een wijkoverstijgende inzet.
Resultaat	√ Inventarisatie van de verschillende programma's binnen Kansrijk Opgroeien op wijkniveau. √ Verkenning van de mogelijkheden voor een bredere, wijkoverstijgende inzet van de programmaonderdelen die positief uit de hiervoor genoemde inventarisatie naar voren komen.
Planning	2021
Trekker	TLO

4.4 Acties op: Armoede staat niet op zich en vraagt brede integrale inspanning; samen met onze partners

Vanuit het perspectief van de inwoner vraagt de aanpak erom dat we de oorzaken en gevolgen van zijn of haar armoedesituatie integraal bezien en op maat tegemoet treden. Dit werd ook zichtbaar in de voorgaande actie. Hierom zien we toe dat de integrale armoedeaanpak ook samen met onze partners en inwoners verder wordt doorgevoerd.

L. Gebiedsgerichte sturing en wijkgerichte aanpak	
Context	Onze wijken zijn erg belangrijk in de aanpak van de armoedevraagstukken. Hier wonen de Arnhemmers, hier is bij uitstek de samenhang van vraagstukken zichtbaar. W&I, SWT en TLO staan in directe verbinding met de inwoners in de wijk. Ze weten hierdoor wat de wijk en de inwoner nodig heeft en kunnen op deze manier, vanuit hun gebied, een belangrijke rol innemen bij de samenwerking met het uitgebreide (armoede)netwerk van partners. Gezamenlijk vormen zij de eerste schil in de armoedeaanpak. Op gebiedsniveau worden doelstellingen, die aansluiten bij wat Arnhem wil bereiken, geformuleerd en vertaald naar de wijkgerichte aanpak. Niet elke wijk krijgt dan dezelfde kleur. We zetten onder meer in op: • Intensivering van de samenwerkingsdriehoek tussen de Teams Leefomgeving (TLO), Sociale Wijkteams (SWT) en Werk en Inkomen (W&I): • Driehoekgesprek SWT/ W&I/ inwoner; • Regelruimte in de wijk voor maatwerk bij de inwoner; • Financiële zelfstandigheid wordt integraal onderdeel van de gesprekken • Meer focus op het beperken van financiële instabiliteit bij de aanvraag uitkering, deeltijdwerk en uitstroom naar werk (nazorg). • Meer focus op en aandacht voor een gedragsgerichte benadering, waarbij de inwoner wordt ondersteund bij het doorbreken van niet-helpende gedragspatronen en het ontwikkelen van voor de financiële-, basis-, regie-, budget-sociale-, pedagogische en gezondheidsvaardigheden; • Hulp bij administratie inschakelen, bijvoorbeeld budgettraining, BooM, derdenbetaalregeling.
Resultaat	√ De (financiële) persoonlijke situatie van de inwoner wordt integraal en duurzaam aangepakt tussen partners.
Planning	Doorlopend
Trekker	Gemeente Arnhem, SWT, TLO

M. Vergroten van de gezamenlijke kracht met onze maatschappelijke partners

Context

In Arnhem zijn diverse organisaties die zich (vrijwillig) inzetten om inwoners met financiële problemen te ondersteunen, bijvoorbeeld op sport, cultuur, onderwijs, eenzaamheid, gezondheid. Deze organisaties zijn onmisbaar in de integrale armoedeaanpak. De initiatieven die zij ontplooien willen we koesteren. Tegelijkertijd willen we de onderlinge verbinding versterken, zodat deze een sterkere impact heeft op de armoedeaanpak in Arnhem. Dit met het doel om te zorgen dat:

- Er meer gezamenlijk bewustzijn komt over het armoedevraagstuk en wat eenieder in de aanpak kunnen bijdragen;
- De onderlinge samenwerking en aanpak wordt geïntensiveerd;
- Een goede informatie-uitwisseling plaatsvindt over hun aanbod/aanpak;
- Vraag en aanbod elkaar weten te vinden.
- Werkende armen beter in beeld te krijgen en beter te bereiken.

Wij zien ook dat enkele van onze zeer gewaardeerde kernpartners regelmatig kampen met vraagstukken rond financiering of huisvesting. Gezien het belang van deze partijen willen wij onderzoeken wat nodig en mogelijk is om hen te ondersteunen.

Resultaat

√ Verbinden van het netwerk: organiseren van netwerkmomenten, creëren van samenhang tussen de verschillende initiatieven, vraag en aanbod afstemmen, kennis en informatie delen.

√ Onderzoeken van andere manieren om maatschappelijke initiatieven te financieren: stimuleringsfonds, crowdfunding, alternatieve middelen (expertise, ruimte).

Planning

Uitkomsten onderzoek: Start 2020 - zomer 2021

Trekker

Gemeente Arnhem, in samenspraak met onder andere de Arnhemse Fondsen (Dullertsstichting, Stichting Sint Nicolai Broederschap, Stichting Het Burger en Nieuwe Weeshuis), Leergeld, Voedselbank, Kledingbank, Arnhemse Dialoog

N. Een inwonerspanel (met jong en oud) als belangrijke voedingsbron voor koers

Context

Onze Arnhemmers zelf hebben het beste zicht op vooroordelen, processen van uitsluiting, belemmeringen, kansen, toegankelijkheid van voorzieningen en de uitwerking van wet- en regelgeving. We willen inwoners structureel meer ruimte geven om samen de beste oplossingen te vinden, hen hebben we nodig.

Resultaat

√ Praktijkervaring in onze keuzes

Planning

Doorlopend

Trekker

Gemeente Arnhem

5 Financiën en Monitoring

5.1 Financiën

Voor zover het de armoede-portefeuille betreft, gaan we in de aanpak zoals deze is geschetst uit van het huidige financiële kader. We verwachten dat het uitvoeren van de acties in de uitvoeringsagenda passen binnen de huidige structurele armoedebegroting van 17 miljoen euro. De aanpak geeft echter handvatten voor eventuele extra inzet als het gaat om financiële ondersteuning en activering, passend bij de koers die we voorstaan. Deze extra inzet moet dan wel worden voorzien van aanvullende financiering (of prioriteitsstelling).
Binnen dit budget vallen Openeinderegelingen, subsidies en uitvoeringskosten. De openeinderelingen zijn regelingen waarvan je verplicht bent om bedragen toe te kennen aan de inwoners op het moment dat er aanvragen binnen komen die aan alle criteria voldoen. Ook als dit leidt tot budgetoverschrijdingen, zijn we verplicht om de bijdragen te verstrekken.

Armoederegelingen	Budget
Openeinderegelingen	
Bijzondere Bijstand	1.650.000
Gelrepas Arnhem	1.500.000
Individuele Inkomenstoeslag (IIT)	1.450.000
Collectieve Aanvullende Ziektekostenverzekering (CAZ)	2.200.000
Tegemoetkoming Meerkosten Chronisch Zieken en Gehandicapten	350.000
Peuterspeelzalen (korting Gelrepas)	45.000
Kwijtschelding lokale heffingen	2.400.000
Individuele Studietoeslag (IST)	120.000
Subsidies/activiteiten	
Formulieren Brigade/Thuisadministratie/Coaches	275.000
Schoolkostenregeling	240.000
Stadsagenda Arnhem omarmt	58.000
Maaltijdvoorziening ouderen	65.000
Kansrijk Opgroeien	1.169.000
Beschermingsbewind	
Beschermingsbewind (Bijzondere Bijstand)	3.900.000
Subtotaal	**15.422.000**
Armoedebestrijding Algemeen (uitvoering)	1.638.000
Totaal structureel armoedebudget	**17.060.000**

Armoedebestrijding algemeen. Dit onderdeel bevat de uitvoeringskosten vanuit Werk & Inkomen en Strategie, Beleid & Regie die worden toegerekend aan Armoede.

In de tabel is geen budget voor Arnhemse Jeugd Doet Mee opgenomen omdat dit bedrag van € 26.000 vanuit een externe partner wordt gefinancierd.

5.2 Monitoring

Armoede is onderdeel van de Monitor Doorbraak naar Werk. De verbondenheid met andere beleidsvelden zal zichtbaar zijn in deze monitor, omdat inwoners zonder voldoende inkomen of met problematische schulden een groot risico lopen om in Armoede te geraken. De monitor moet ons in staat stellen te sturen op (maatschappelijke) effecten in plaats alleen op input te sturen. De monitor leert ons waar we staan, geeft ons inzicht in wat werkt en wat niet, maakt duidelijk wat het effect is van onze inspanningen en laat zien welke resultaten we bereiken.

De monitor moet ons inzicht geven in de volgende aspecten:

Wat is de Arnhemse situatie?

Omdat Armoede niet alleen maar als financiële armoede wordt gezien, is een combinatie van verschillende beleidsonderdelen nodig om te duiden hoe met de armoedeproblematiek in Arnhem staat.
Het gaat dan om kengetallen op het gebied van:

- Financiën en inkomen;
- Schulddienstverlening;
- Kans op werk;
- Scholing en opleiding;
- Welzijn en gezondheid;
- Gezin en huisvesting.

Gebruik van regelingen

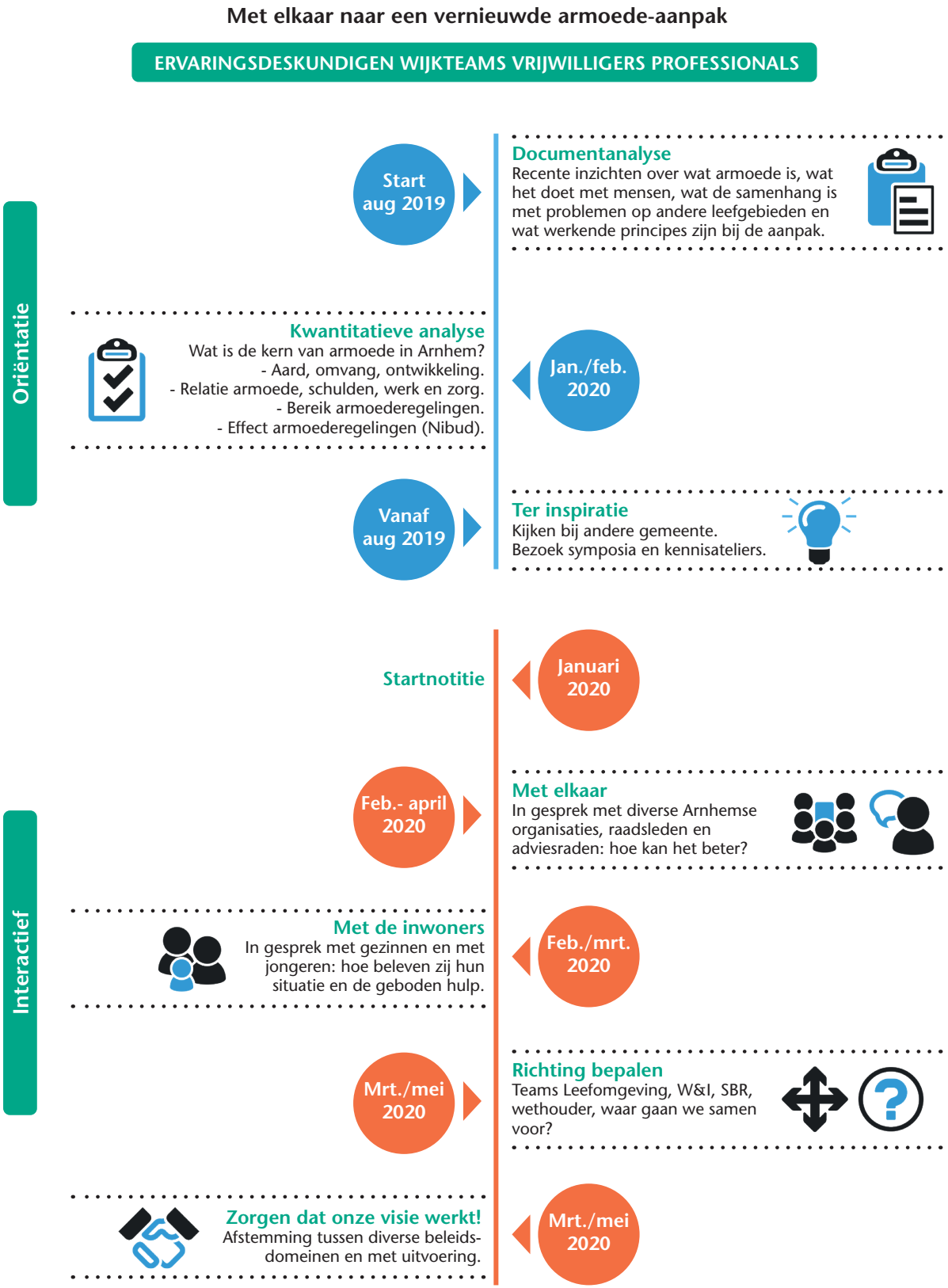
Meer en beter inzicht in het gebruik van zowel lokale- als landelijke inkomensondersteunende regelingen is de eerste stap om de Arnhemse situatie te monitoren. Belangrijk is om te weten wat de inkomstenbron van Arnhemmers is (bijvoorbeeld werk, bijstand, pensioen, WAO/WIA) en of dit inkomen toereikend is om te voldoen aan “niet-veel-maar-toereikend budget”.

Effect van voorzieningen

Meer inzicht in de situatie van Arnhem, Arnhemmers en het gebruik van regelingen moet ertoe leiden dat we beter kunnen sturen om meer inwoners uit de armoede te helpen.

Bijlage 1: Het proces

Hieronder treft u een schema aan van het proces dat doorlopen is om te komen tot een nieuwe nota van de Arnhemse armoedeaanpak.



Bijlage 2: Inzicht in de armoedeproblematiek in Arnhem

Arnhem heeft een brede kijk op de definitie armoede

Armoede in Nederland wordt ook wel omschreven als 'het niet volwaardig kunnen meedoen aan onze samenleving'. Dat wil zeggen dat je misschien wel een huis hebt en iedere dag te eten hebt, maar dat je geen geld over hebt om mee te kunnen doen. In de kern gaat armoede om het niet kunnen rondkomen als gevolg van structureel te weinig geld.

Als we spreken van financiële armoede gaan we uit van een 'niet-veel-maar-toereikend-budget' (SCP).

Het SCP definieert financiële armoede als een situatie waarin voor een langere periode te weinig financiële middelen beschikbaar zijn om te kunnen voorzien in de minimale noodzakelijke goederen en voorzieningen. Armoede wordt gemeten op basis van het jaarinkomen. Iemand wordt als 'arm' geclassificeerd als het jaarinkomen onder de armoedegrens blijft. Deze grens wordt door het SCP gebaseerd op een wetenschappelijke lijst met minimaal noodzakelijke goederen en voorzieningen, met de bijbehorende prijzen. Deze lijst is door het Nibud vastgesteld. Desondanks rekent het SCP, naast het 'noodzakelijke budget' ook met een 'niet-veel-maar-toereikendbudget'. Dit referentiebudget houdt ook rekening met een minimale vorm van ontspanning en sociale participatie, wat door veel mensen die in armoede leven als zeer wenselijk wordt ervaren.

Voor 2017 golden de volgende bedragen per maand voor het 'niet-veel-maar-toereikendbudget':

Alleenstaanden	€ 1135,-
Paar zonder kinderen	€ 1555,-
Paar met twee kinderen	€ 2100,-
Eenoudergezin met 1 kind	€ 1464,-
Eenoudergezin met 2 kinderen	€ 1691,-

Maar armoede gaat niet alleen om financiële schaarste. Armoede is een gebrek aan perspectief, sociale uitsluiting en bepaalde gedragspatronen. Een complexe situatie met minder persoonlijke competenties en minder kansen in het onderwijs, op de arbeidsmarkt, op een kansrijk netwerk, voor een gezonde leefstijl en een acceptabele woonsituatie.
Omdat het zoveel leefgebieden raakt, komen inwoners die het betreft vaak in een neerwaartse spiraal. Daarbij zorgt de chronische stress die deze situatie oplevert dat er minder denkkracht is en men geen zicht heeft op de langere termijn en zien we meer gezondheidsproblemen. Armoede wordt ook onbedoeld en ongemerkt doorgegeven van ouders op kinderen. Wie als kind langdurig met (financiële) armoede wordt geconfronteerd, loopt meer risico om op latere leeftijd in een vergelijkbare situatie terecht te komen.

Over wie gaat het?

Om een indruk te krijgen van de aard en omvang van armoede in Arnhem kijken we ten eerste naar de hoogte van het inkomen dat iemand te besteden heeft. Dat is immers een belangrijke indicator voor armoede. Inwoners met een structureel laag inkomen lopen een groter risico om in een armoedesituatie te (gaan) verkeren, zeker als dit lage inkomen lang aanhoudt. De doelgroep voor de Schulddienstverlening is veel breder: inwoners met een hoog inkomen kunnen ook tot de doelgroep behoren.

Omvang risico Armoede in Arnhem: minstens 1 jaar een laag inkomen

	Inkomen percentage van de Bijstandsnorm				
	Tot 101%	Tot 105%	Tot 110%	Tot 120%	Tot 130%
Aantal huishoudens	**8.500**	**10.500**	**12.500**	**15.000**	**17.100**
Aantal minderjarige kinderen	2.700	3.500	4.000	4.700	5.400
Inkomen uit werk	600	700	1.000	1.500	2.200
Inkomen als zelfstandige	700	800	800	900	1.000
Ander inkomen	7.200	9.000	10.700	12.400	14.000

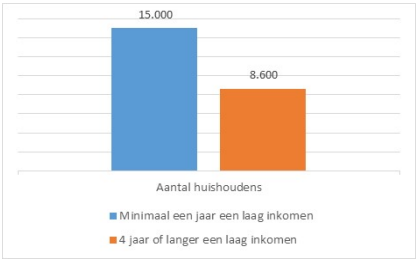
Bron CBS, 2020

Peildatum 1-1-2018
*Alleen inwoners met een volledig jaarinkomen en niet afhankelijk van studiefinanciering

- Op basis van hun structurele lage inkomen (minimaal een jaar een inkomen van 101% tot 130% van de bijstandsnorm) heeft 12% tot 25% van de Arnhemse huishoudens een hoger risico op armoede. Voor een deel van deze huishoudens (6% tot 16%) is de situatie van een laag inkomen langdurig, namelijk 4 jaar of langer.
- Het gaat niet alleen om huishoudens met een uitkering. Het gaat - voor een kleiner deel - ook om werknemers en zelfstandigen.
- Nog steeds veel kinderen groeien op in een gezin met een laag inkomen.
- Het risico op armoede komt in sommige wijken aanmerkelijk meer voor dan in andere wijken. Het risico is het grootst in Malburgen Zuid, Presikhaaf West, het Arnhemse Broek, Geitenkamp en Klarendal. Hier komen ook de sociaal culturele aspecten van armoede het meest voor.
- Het risico op langdurige armoede in Arnhem groeit.

1 op de 5

Arnhemse huishoudens heeft minimaal een jaar een laag inkomen*. **1 op 8** minimaal 4 jaar



Malburgen Oost-Zuid (39%)

Presikhaaf West (35%

Risico armoede het grootst in

Geitenkamp (40%)

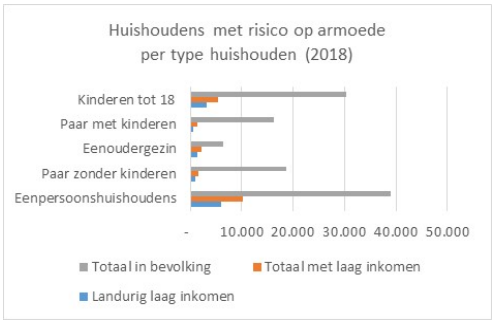
Arnhemse Broek (32%)

Klarendal (30%)

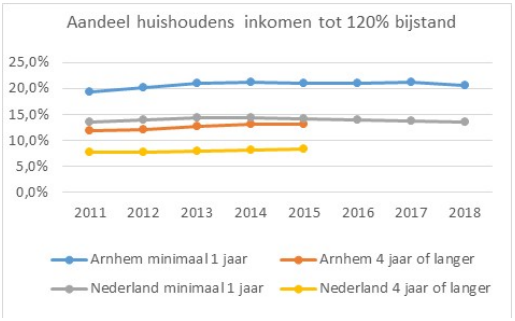
* 120% van de bijstandsnorm

Minimaal 4700 Arnhemse kinderen

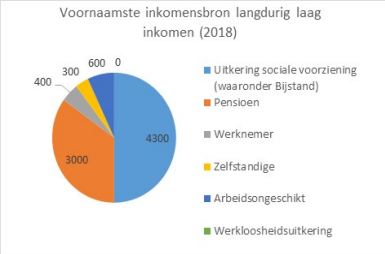
Groeien op in financiële schaarste.



Langdurig risico op armoede groeit



50% van de huishoudens met een langdurig laag inkomen heeft een **'uitkering sociale voorziening'** al voornaamste inkomensbron.



Bijna alle in Arnhem onderzochte huishoudtypen kunnen **Rondkomen** Voor zowel de basiskosten als de kosten voor sociale participatie **.

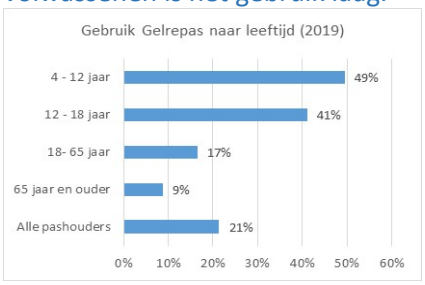
Paren met twee oudere kinderen kunnen op bijna alle onderzochte inkomensniveaus de kosten voor sociale participatie niet bekostigen. Voor alleenstaanden < 65 is de bestedingsruimte klein.

Bereik Arnhemse regelingen

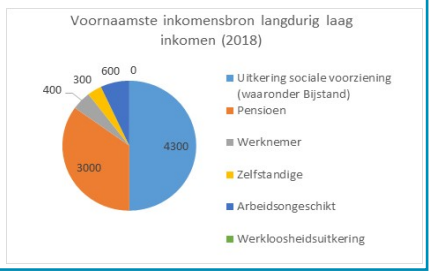
Ongeveer 80%
Van de inwoners met een laag inkomen maakt gebruik van een Arnhemse armoederegeling. Het *gebruik* van de GelrePas, vooral door volwassenen is overigens gering.

GelrePas

Ongeveer **20%** van de pashouders maakte er in 2019 gebruik van. Vooral bij volwassenen is het gebruik laag.



50% van de huishoudens met een langdurig laag inkomen heeft een **'uitkering sociale voorziening'** al voornaamste inkomensbron.



Armoede en schulden

45%
van de inwoners met een schuldregeling maakt gebruik van een armoederegeling.



10%
Van de inwoners met een armoederegeling heeft een schuldregeling.

**Minimaeffectrapportage Nibud, 2019. Hierbij is uitgegaan van alle uitgaven die als noodzakelijk kunnen worden beschouwd (Nibud), een pakket voor sociale participatie volgens het SCP, geen schulden en het gebruik van alle landelijke en Arnhemse armoederegelingen.

Armoede en zorg

Inwoners met een langdurig laag inkomen en of een uitkering maken opvallend meer dan gemiddeld gebruik van de (specialistische) geestelijke gezondheidszorg en andere vormen van zorg. Ongeveer **500** Arnhemmers die beschermd wonen, maken gebruik van een armoederegeling.

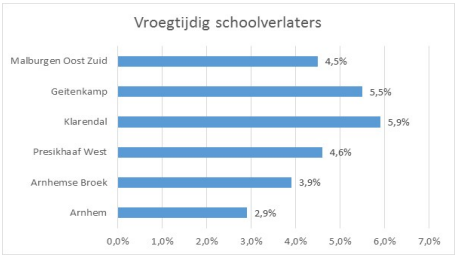
Laaggeletterdheid en armoede

8.000 tot 10.000
Arnhemmers kunnen onvoldoende lezen, schrijven, rekenen of met een computer omgaan. Zij zijn drie keer vaker afhankelijk van een uitkering. Naar schatting 19% van hen heeft financiële schaarste, ruim 6% langdurig.

80% van de huishoudens met een laag inkomen woont in een **huurwoning met huurtoeslag**. 17% heeft geen huurtoeslag. 3% heeft een eigen woning.

Arnhemse huishoudens met een laag inkomen zijn gemiddeld ruim 6% van hun inkomen kwijt aan **gas en elektra**.

In de financieel kwetsbare wijken is het % **vroegtijdig schoolverlaters** aanmerkelijk hoger dan gemiddeld



Effect van onze financiële ondersteuning

Uitkomen met inkomen

Eind 2019 hebben wij het Nibud gevraagd een minimaeffectrapportage voor Arnhem te maken. Hieruit blijkt dat Arnhemse huishoudens met een laag inkomen voor hun bestaanszekerheid voor een belangrijk deel afhankelijk zijn van de landelijke (toeslagen en kinderbijslag) én de Arnhemse inkomensregelingen (zie bijlage 3).

Bereik van onze regelingen

De gemeente Arnhem kent diverse regelingen voor Arnhemmers met een laag inkomen; om hen financieel tegemoet te komen én om ervoor te zorgen dat zij ondanks dit lage inkomen toch mee kunnen doen (zie Bijlage 4). We bereiken met onze gemeentelijke armoederegelingen een behoorlijk deel van deze huishoudens: ongeveer 80% van hen maakt gebruik van een Arnhemse armoederegeling. Opvallend is dat het gebruik van de GelrePas, vooral door volwassenen gering is.

Armoedeval

- We zien een uitstroomval alleen bij een alleenstaande die IIT ontvangt en uitstroomt naar een inkomen van 110 procent van de bijstandsnorm. Een uitstroomval ontstaat als een huishouden op een bepaald inkomensniveau minder overhoudt dan op bijstandsniveau.
- Een doorstroomval betekent dat een huishouden op een bepaald inkomensniveau minder overhoudt dan op het voorliggende, lagere inkomensniveau. Dit komt voor bij een paar zonder kinderen en een paar met oudere kinderen, bij wie het inkomen stijgt van 120 naar 130 procent van de bijstandsnorm en van 130 naar 140 procent. Dit wordt veroorzaakt door de afbouw van landelijke toeslagen, het wegvallen van het recht op de collectieve zorgverzekering en door het wegvallen van de GelrePas bij een inkomen boven 140 procent. Ook een alleenstaande oudere met een zorgvraag houdt op 120 procent meer over dan op 130 procent. Het wegvallen van de GelrePas is hier de belangrijkste oorzaak.

Bijlage 3: Samenvatting Minima-effectrapportage Arnhem (Nibud, 2019)

Deze minima-effectrapportage geeft weer wat het effect is van landelijke en lokale inkomensondersteunende regelingen op de financiële positie van huishoudens met een laag inkomen in de gemeente Arnhem.

Het doel van dit onderzoek is:

√ Inzicht te geven in de bestedingsruimte van de armste groepen in de gemeente;
√ Inzichtelijk maken welke groepen huishoudens in de gemeente goed profiteren van de verschillende (landelijke en lokale) inkomensondersteunende maatregelen en welke groepen minder goed;
√ Eventuele armoedevallen in kaart brengen.

De resultaten van de effectrapportage kunnen als basis dienen voor de verdere ontwikkeling van het minimabeleid van de gemeente Arnhem.

Uitgangspunten

In deze minima-effectrapportage is voor negen verschillende huishoudtypen de bestedingsruimte inzichtelijk gemaakt:
- Alleenstaande onder de AOW-gerechtigde leeftijd;
- Alleenstaande oudere (AOW-gerechtigd);
- Eenoudergezin met 2 jongere kinderen (3 en 5 jaar);
- Eenoudergezin met 2 oudere kinderen (12 en 16 jaar);
- Paar zonder kinderen Paar met 2 jongere kinderen (3 en 5 jaar);
- Paar met 2 oudere kinderen (12 en 16 jaar)
- Eenoudergezin met een zorgvraag;
- Alleenstaande oudere (AOW-gerechtigd) met een zorgvraag.

Voor elk van deze huishoudtypen is op vier inkomensniveaus een begroting gemaakt:
- De geldende bijstands/AOW-norm;
- 110 procent van de geldende bijstandsnorm;
- 120 procent van de geldende bijstandsnorm;
- 130 procent van de geldende bijstandsnorm.

Zo wordt voor de verschillende huishoudtypen op deze inkomensniveaus inzichtelijk wat het effect van landelijke en gemeentelijke maatregelen is op de bestedingsruimte.

Bij de uitgaven maken we onderscheid tussen uitgaven uit het basispakket en uitgaven voor sociale participatie:
- De uitgaven uit het basispakket zijn *alle uitgaven die als noodzakelijk kunnen worden beschouwd.*
- Het pakket voor sociale participatie is opgesteld in samenwerking met het Sociaal Cultureel Planbureau. Het gaat om uitgaven aan *contributies en abonnementen, bezoek ontvangen en op bezoek gaan, vakantie/uitgaan en recreatief vervoer.*

Resultaten

De financiële situatie van huishoudens
Alle onderzochte huishoudens hebben op de vier inkomensniveaus voldoende inkomsten om alle noodzakelijke uitgaven uit het basispakket te betalen zonder dat er tekorten ontstaan.
Wanneer ook naar *de bestedingen voor sociale participatie wordt gekeken, zien we dat het paar met twee oudere kinderen op drie van de vier onderzochte inkomensniveaus de maandbegroting niet rond kan krijgen.* Alleen op 120 procent is er een (klein) positief saldo.

Alleenstaanden onder de AOW-gerechtigde leeftijd en paren zonder kinderen kunnen de begroting wel rond krijgen, maar de *bestedingsruimte op 100 en 110 procent is klein*. Als deze huishoudens met extra (onvermijdbare) kosten te maken krijgt, kan dit al snel leiden tot een tekort.

Ouderen en eenoudergezinnen kunnen het *basispakket en de kosten voor sociale participatie goed bekostigen*. Dit *geldt ook als er sprake is van een zorgvraag*.
Ook bij *paren met jonge kinderen doen zich geen tekorten* voor als de kosten voor het basispakket en de kosten voor sociale participatie zijn gedaan.

Armoedeval
In dit rapport wordt onderscheid gemaakt in een uitstroomval en een doorstroomval.
Een uitstroomval ontstaat als een huishouden op een bepaald inkomensniveau minder overhoudt dan op bijstandsniveau. Van een doorstroomval is sprake als een huishouden op een bepaald inkomensniveau minder overhoudt dan op het voorliggende, lagere inkomensniveau.

Een *uitstroomval* zien we alleen bij een *alleenstaande die IIT ontvangt en uitstroomt naar een inkomen van 110 procent*. Dan is er geen recht meer op IIT en is de bestedingsruimte lager dan op 100 procent. Een alleenstaande met een bijstandsuitkering zonder IIT houdt één euro minder over dan een alleenstaande met een inkomen op 110 procent.

Een doorstroomval komt voor bij een paar zonder kinderen en een paar met oudere kinderen, waarvan het inkomen stijgt van 120 naar 130 procent. Dit wordt veroorzaakt door de afbouw van landelijke toeslagen, het wegvallen van het recht op de collectieve zorgverzekering en het wegvallen van voordelen van de GelrePas. Ook een alleenstaande oudere met een zorgvraag houdt op 120 procent meer over dan op 130 procent. Het wegvallen van de GelrePas is hier de belangrijkste oorzaak. Het gaat dan om de kosten voor sociale participatie én de kosten van de maaltijdvoorziening.

Als ook naar *een inkomen van 140 procent* wordt gekeken, zien we bij *paren met jonge kinderen* dat er bij een inkomen op 140 procent *minder bestedingsruimte* is dan op 130, 120 en 110 procent. Bij *paren met oudere kinderen* is er op 140 procent zelfs *minder bestedingsruimte dan op bijstandsniveau* (en is er dus sprake van een uitstroomval). Dit wordt veroorzaakt door het wegvallen van het recht op de GelrePas, die voor gezinnen met kinderen doorloopt tot 130 procent.

Positieve aspecten
De gemeente Arnhem kent voor alle soorten huishoudens verschillende vormen van inkomensondersteuning die een positief effect hebben op de bestedingsruimte van de inwoners.

Specifieke positieve aspecten:
De gemeente Arnhem biedt een collectieve zorgverzekering aan, waarmee huishoudens met een laag inkomen uitgebreider verzekerd zijn dan huishoudens met een gemiddelde verzekering. Voor huishoudens met hoge zorgkosten is er een pakket met afgekocht eigen risico.

Met de GelrePas creëert de gemeente Arnhem extra ruimte op de begroting voor deelname aan maatschappelijke en recreatieve activiteiten. Dit heeft een positief effect op de bestedingsruimte van huishoudens met een laag inkomen en het vergroot de kans dat huishoudens met een laag inkomen blijven participeren in de samenleving.

De gemeente zet sterk in op de ondersteuning van kinderen: Vanuit de GelrePas zijn diverse vergoedingen mogelijk, onder andere voor sport en het lidmaatschap van een vereniging. Dit is een extra stimulans om kinderen deel te laten nemen aan sportieve en culturele activiteiten. Daarnaast is een vergoeding mogelijk voor school gerelateerde kosten en via de Stichting Leergeld kunnen onder andere computers, fietsen en kosten voor schoolkampen en excursies vergoed worden.

Personen met een zorgvraag kunnen in de gemeente Arnhem in aanmerking komen voor verschillende vergoedingen. De eigen bijdrage CAK en de kosten van personenalarmering worden vergoed vanuit de collectieve zorgverzekering, voor de maaltijdvoorziening kan een korting worden verkregen via de GelrePas en aanvullend vervoer wordt vanuit de Wmo tegen een gereduceerd tarief aangeboden. Hiermee blijven de extra kosten als gevolg van de zorgvraag beperkt voor chronisch zieken in de gemeente.

In de gemeente Arnhem kunnen huishoudens onder de AOW-leeftijd met een inkomen tot 105 procent van de geldende bijstandsnorm in aanmerking komen voor een individuele inkomenstoeslag. Daarbij is het positief dat de gemeente Arnhem bij de hoogte van de individuele inkomenstoeslag rekening houdt met de gezinssamenstelling. Huishoudens met kinderen ontvangen een hoger bedrag dan alleenstaanden.

Aanbevelingen

Verminder niet-gebruik regelingen

De gemeente Arnhem kent een ruimhartig minimabeleid: bijna alle onderzochte huishoudtypen kunnen de maandbegroting rond krijgen, met uitzondering van het paar met oudere kinderen.
Echter, in de berekeningen is ervan uitgegaan dat alle aanspraken op landelijke en lokale regelingen zijn aangevraagd. Dat is niet voor ieder huishouden een vanzelfsprekendheid. De gemeente Arnhem kan het gebruik van *landelijke en lokale regelingen stimuleren door hieraan publiciteit te geven en de toegang tot deze regelingen te vereenvoudigen*. Een instrument dat in de gemeente Arnhem wordt ingezet is "Bereken uw recht". Hiermee worden bewoners gewezen op alle mogelijkheden die er zijn.

Ook voorlichting door intermediairs is vaak doeltreffend. Het is daarbij belangrijk dat de intermediairs bekend zijn met alle regelingen die de gemeente Arnhem te bieden heeft en dat zij ook continu op de hoogte worden gebracht van veranderingen in inkomensondersteunende maatregelen.

Stimuleer goed financieel beheer

Om rond te kunnen komen van een minimuminkomen is een goed financieel beheer van het huishouden noodzakelijk. Men reserveert om zo nodig grote uitgaven te kunnen doen voor de vervanging van inventaris. We gaan ervan uit dat het huishouden niet leent, zodat er niet nog extra kosten van rente en aflossing bijkomen. Veel huishoudens die van een minimum inkomen moeten rondkomen, voeren een goed financieel beheer, maar een deel ook niet. Voor deze huishoudens is het *aan te bevelen cursussen of begeleiding te organiseren*.

Help energielasten verlagen

Het is te verwachten dat de energielasten een groter deel van de woonlasten en daarmee van de totale begroting van minima gaan innemen. Daarnaast blijkt uit onderzoek dat juist minima vaak in minder goed geïsoleerde woningen wonen, waardoor ze ook een hoger verbruik dan gemiddeld hebben. Ook de toekomstige energietransitie zal de nodige kosten met zich meebrengen. Voor bewoners van een huurwoning is nog onduidelijk of de woningbouwcorporaties dit gaan doorberekenen aan hun huurders. Het Nibud adviseert de gemeente hier aandacht voor te hebben.

Huishoudens met een laag inkomen zouden *hulp van energieadviseurs of gratis/ goedkope energieboxen aangeboden* kunnen krijgen. Producten zoals ledlampen en isolatiefolies, waarvan de aanschafkosten voor deze doelgroep vaak te hoog zijn, terwijl ze een snelle terugverdientijd hebben, zijn dan het meest effectief. In de gemeente Arnhem lopen al verschillende pilots op dit gebied (zoals de inzet van energiecoaches).

Houd bij de berekening van de kwijtschelding rekening met overige belastingen

Om voor kwijtschelding van gemeentelijke heffingen en waterschapslasten in aanmerking te komen hanteren zowel *de gemeente als het waterschap een kwijtscheldingsnorm van 100 procent*. Dit is hoger dan de wettelijk voorgeschreven norm van 90 procent.
Voor beide (gemeente en waterschap) wordt de betalingscapaciteit apart berekend. Hiermee wordt ervan uitgegaan dat het huishouden tweemaal over de betalingscapaciteit beschikt, wat uiteraard niet zo is. De gemeente heeft de *mogelijkheid de betalingscapaciteit op een andere wijze te berekenen*: de regelgeving (Uitvoeringsregeling Invorderingswet 1990, URIW 1990) is zodanig dat bij de berekening van de betalingscapaciteit rekening kan worden gehouden met meerdere belastingaanslagen.

Overweeg het meest uitgebreide pakket van de collectieve zorgverzekering open te stellen voor alle minima

De gemeente Arnhem biedt inwoners met een laag inkomen (tot en met een inkomen van 120/130 procent van de geldende bijstandsnorm) een collectieve zorgverzekering aan. Het gaat om de basisverzekering plus een aanvullend pakket en een tandverzekering.

Deelnemers zijn met deze verzekering uitgebreider verzekerd dan huishoudens met een gemiddelde zorgverzekering. *Door deze uitgebreide verzekering zal het beroep op de bijzondere bijstand lager zijn, wat gunstig uitpakt voor de (uitvoerings)kosten van de gemeente*. Ook deelnemers aan de collectieve verzekering zijn beter af: zij krijgen een uitgebreid pakket aan medische kosten vergoed.
Bovendien is in de meest uitgebreide variant (GarantVerzorgd 3) ook het verplichte eigen risico meeverzekerd. Steeds vaker ontvangen belangengroeperingen signalen dat huishoudens zorg mijden, zodat zij hun eigen risico niet hoeven aan te spreken. Dit is een onwenselijke situatie. Het is daarom positief dat de gemeente Arnhem een pakket aanbiedt waarin het eigen risico is meeverzekerd.

Voor dit uitgebreide pakket gelden echter aanvullende specifieke voorwaarden. De gemeente zou kunnen overwegen het pakket aan te bieden aan alle inwoners met een minimuminkomen. Hierbij is het voor de gemeente van belang dat de kosten van de aanboden pakketten in balans zijn: de gemeentelijke bijdrage voor het pakket met afgekocht eigen risico moet niet veel hoger zijn dan de bijdrage voor de goedkopere verzekering, waardoor het voor (bijna) alle huishoudens aantrekkelijk wordt om het eigen risico mee te verzekeren, ongeacht de verwachting die men hierover heeft. Dit leidt tot onnodige hoge kosten voor de gemeente. In de ideale situatie ontstaat een soort zelfregulerend systeem, waarbij juist de huishoudens die veel zorg (denken) nodig (te) hebben, zullen kiezen voor een pakket met afgekocht eigen risico en de overige huishoudens niet.

Overweeg een ongedeeld budget voor de kosten van kinderen

De gemeente Arnhem zet sterk in op vergoeding van kosten van kinderen. Zo zijn er diverse vergoedingen vanuit de GelrePas, een vergoeding voor schoolkosten en de mogelijkheden die worden geboden door Stichting Leergeld en het Jeugdfonds Sport en Cultuur.
Om het gevoel van bestedingsvrijheid voor huishoudens te vergroten, zou de *gemeente kunnen werken met een ongedeeld budget voor zowel schoolkosten als kosten voor maatschappelijke participatie*. Dit zou de gemeente bijvoorbeeld kunnen realiseren, door via de GelrePas een vrij besteedbaar budget beschikbaar te stellen. In een dergelijke situatie zijn huishoudens vrij in de keuze in welke mate zij de tegemoetkomingen willen besteden aan schoolkosten en in welke mate aan sport- en culturele activiteiten.
Behalve dat een ongedeeld budget de bestedingsvrijheid vergroot, kan dit ook het niet-gebruik tegengaan. Te veel verschillende losse regelingen kan het voor inwoners onoverzichtelijk maken, met als ongewenst effect dat een groep huishoudens onterecht geen gebruik maakt van de mogelijkheden die er zijn.

Differentieer de individuele inkomenstoeslag

In de gemeente Arnhem kunnen huishoudens onder de AOW-gerechtigde leeftijd, die gedurende minimaal drie jaar een inkomen ontvangen van maximaal 105 procent van de geldende bijstandsnorm, in aanmerking komen voor een individuele inkomenstoeslag.
De tegemoetkoming heeft een gunstig effect op de bestedingsruimte van huishoudens die langdurig van een laag inkomen moeten rondkomen. Huishoudens met een laag inkomen en zeker de huishoudens die niet alle onvermijdbare uitgaven plus de uitgaven voor sociale participatie kunnen bekostigen (zie tabel 1), zullen als eerste bezuinigen op de reserveringsuitgaven, omdat deze niet elke maand terugkomen. Dit is een onwenselijke situatie; wanneer dit huishouden dan plotseling voor een grote uitgave komt te staan, zal het schulden moeten gaan maken. Het Nibud adviseert daarom om de regeling in stand te houden.
De hoogte van de IIT bedraagt voor paren een alleenstaande ouders 375 euro per jaar en voor alleenstaanden 260 euro per jaar. Er wordt daarmee onderscheid gemaakt tussen huishoudens met en zonder kinderen. Er wordt echter geen rekening gehouden met het aantal kinderen en de leeftijden van de kinderen.
Aangezien de kosten van (oudere) kinderen niet volledig gecompenseerd worden door kindgebonden toeslagen, zou de gemeente kunnen overwegen om per ten laste komend kind een extra bedrag toe te kennen. De gemeente kan zelfs nog een stap verder gaan door voor oudere kinderen een hogere toeslag te verstrekken dan voor jonge kinderen, omdat de kosten van oudere kinderen hoger liggen dan die van jonge kinderen.
Personen vanaf de AOW-gerechtigde leeftijd die langdurig van een laag inkomen moeten rondkomen krijgen geen toeslag. Dit is echter geen groot probleem omdat, zoals in tabel 1 te zien is, de AOW-gerechtigde huishoudens niet met tekorten op de begroting te maken hebben.
Hier staat tegenover dat ouderen een steeds groter deel van hun zorgkosten zelf moeten gaan betalen en dat zij meestal niet in staat zijn hun inkomen nog te verhogen. Het Nibud adviseert de gemeente hier in mogelijk toekomstig beleid rekening mee te houden.

Houd aandacht voor paren met oudere kinderen

Paren met oudere kinderen kunnen, ondanks de gemeentelijke ondersteuning, op bijna alle onderzochte inkomensniveaus de maandbegroting niet rond krijgen, als zij naast het basispakket de uitgaven voor sociale participatie willen bekostigen. Het Nibud adviseert de ondersteuning voor deze doelgroep voort te zetten en het bestaan van inkomensondersteunende regelingen voor gezinnen met (oudere) kinderen actief onder de aandacht te brengen. Ook verstrekkingen vanuit de individuele bijzondere bijstand (niet in dit onderzoek meegenomen) kunnen dergelijke gezinnen helpen om hun tekorten beperken. In dit laatste geval kunnen alleen noodzakelijke bijzondere kosten vergoed worden, maar het is zeker de moeite waard om ook dit extra onder de aandacht te brengen.

Dat paren (en met name paren met oudere kinderen) met tekorten te maken hebben, ziet het Nibud ook bij andere gemeenten en het blijkt ook uit onze landelijke koopkrachtberekeningen. Inzetten op de begeleiding naar werk van tenminste één van beide partners lijkt de eerste stap op weg uit de armoede. Bovendien blijkt een klein baantje van de andere partner veel meer op te leveren dan alleen het maandelijks bruto-inkomen: fiscaal houdt een stel meer over als beide partners parttime werken dan als één persoon fulltime werkt.

Echter, het blijft voor gemeenten een lastige opgave om alle tekorten te compenseren. *Een structurele oplossing zal, indien politiek gewenst, vanuit het Rijk moeten komen.*
Een aanzet hiervoor is gegeven in de Miljoenennota voor 2018: voor de bestrijding van armoede onder kinderen is landelijk 100 miljoen euro uitgetrokken, waarvan 85 miljoen naar de gemeenten is gegaan. Dit geld is onder meer bedoeld om schoolreisjes, sportles en muziekles voor kinderen uit arme gezinnen mogelijk te maken.
Bovendien is in het huidige regeerakkoord opgenomen dat het kabinet extra middelen beschikbaar stelt voor het voorkomen van schulden en de bestrijding van armoede, in het bijzonder onder kinderen: het kabinet stelt hiervoor 80 miljoen ter beschikking (30 miljoen in 2018 en 25 miljoen in 2019 en 2020). Het merendeel van de middelen (90 procent) zal via een decentralisatie-uitkering beschikbaar worden gesteld aan gemeenten

Bijlage 4: Gemeentelijke en landelijke inkomensondersteuning

Een inwoner kan gemeentelijke en landelijke inkomensondersteuning aanvragen.

De **gemeentelijke inkomensondersteuning** valt uiteen in:
1. Regelingen vanuit de Participatiewet
a. Bijzondere Bijstand;
b. GelrePas;
c. Individuele Inkomenstoeslag (ITT);
d. Individuele Studietoeslag (IST);
e. Collectieve aanvullende ziektekostenverzekering (CAZ);
f. Tegemoetkoming chronische ziekten en gehandicapten (MT-CZG).

2. Regelingen buiten de participatiewet
a. Kwijtschelden lokale heffingen;
b. Schoolkostenregeling;
c. Vergoeding kinderopvang en peuteropvang;
d. Vergoeding maaltijdvoorziening;
e. WMO-eigen bijdrage.

3. Maatschappelijke initiatieven (niet uitputtend!)
a. Arnhemse jeugd doet mee, Stichting Leergeld;
b. Voedselbank Arnhem;
c. Jeugdfonds Sport en Cultuur;
d. De Arnhemse Fondsen;
e. De Kledingbank;
f. De Speelstoet;
g. De Arnhemse Dialoog;
h. De Arnhemse Uitdaging.

De **landelijke inkomensondersteuning** valt uiteen in:
1. Landelijke heffingskortingen
a. Algemene heffingskorting;
b. Arbeidskorting;
c. Inkomensafhankelijke combinatiekorting;
d. Ouderenkorting en alleenstaande ouderenkorting.

2. Landelijke toeslagen
a. Zorgtoeslag;
b. Huurtoesla;
c. Kinderopvangtoeslag;
d. Kindgebonden budget;
e. Kinderbijslag;
f. Kwijtschelding (waterschap Rivierenland).

Bijlage 5: Toelichting vernieuwing GelrePas

Introductie

We willen dat al onze inwoners kunnen meedoen, ook in hun vrije tijd. Voor mensen met een laag inkomen is dit een stuk moeilijker. Een structureel laag inkomen belemmert het meedoen. Niet meedoen heeft een negatief effect op gedrag, gezondheid en (school)prestaties en vergroot de kans op armoede in de toekomst. Vooral voor kinderen kan opgroeien in een gezin met een laag inkomen ervoor zorgen dat zij onvoldoende kunnen meedoen op school en in hun vrije tijd (sport, cultuur, uitstapjes).

Met de GelrePas verlagen we al 25 jaar voor deze inwoners de financiële drempels voor deelname aan culturele, sportieve en recreatieve activiteiten. Hiermee willen we ontmoeting, zelfontplooiing en het welzijn van inwoners met een laag inkomen helpen bevorderen. Voor al onze inwoners met een inkomen tot 120% van de bijstandsnorm is de GelrePas beschikbaar. Voor gezinnen geldt een inkomensgrens van 130% van de bijstandsnorm. Dat was al zo en blijft ook zo.

We stellen vast dat de uitvoering van de GelrePas aan vernieuwing en modernisering toe is. Bovendien stellen we vast dat het bereik van de GelrePas weliswaar hoog is, echter dat het gebruik achterblijft bij onze verwachting. Het programma sluit niet altijd aan bij de belevingswereld inwoners. Het administratief proces is achterhaald, de pas is onvoldoende gebruiksvriendelijk voor zowel inwoners als aanbieders en het ontbreekt aan goede managementinformatie.

Daarom gaan samen met de regiogemeenten de GelrePas versterken. Enerzijds door de uitvoering te professionaliseren, te automatiseren en het gebruik van de pas te vergemakkelijken, anderzijds door in te zetten op het verbeteren van het inhoudelijke programma. Met de vernieuwde GelrePas denken wij dat het gebruik van de pas substantieel toeneemt en we meer maatwerk en keuzevrijheid realiseren.

In de tabel hieronder is het huidige gebruik van de GelrePas weergegeven.

Arnhem	Aantal unieke gebruikers					Totale besteding in €					Gem besteding per gebruiker in €			
	tot 12	12-18	18-65	65+	**Totaal**	tot 12	12-18	18-65	65+	**Totaal**	tot 12	12-18	18-65	65+
Sport	807	623	1.646	143	**3.219**	177.690	140.824	313.915	22.760	**655.189**	220	226	191	159
Sport en Cultuur	91	45	79	3	**218**	52.685	28.038	32.353	709	**113.785**	579	623	410	236
Sport + Overig	151	75	94	16	**336**	41.061	21.157	23.417	3.351	**88.986**	272	282	249	209
Sport + Cultuur + Overig	15	1	4	2	**22**	9.700	672	1.455	632	**12.459**	647	672	364	316
Cultuur	158	98	154	18	**428**	51.945	37.102	25.518	2.125	**116.690**	329	379	166	118
Cultuur + Overig	9	2	27	6	**44**	4.442	1.143	5.951	972	**12.508**	494	572	220	162
Overig	47	28	416	127	**618**	4.200	2.946	22.370	5.087	**34.603**	89	105	54	40
Totaal	1.278	872	2.420	315	**4.885**	341.723	231.882	424.979	35.636	**1.034.220**	267	266	176	113
Check (afronding						*341.726*	*231.887*	*424.982*	*35.638*	***1.034.233***				
Pashouders per 1-10-2019	2.584	2.123	14.624	3.586	**22.917**									
Aandeel gebruik/passen	49%	41%	17%	9%	**21%**									

Een GelrePas 2.0

Als het gaat om het verbeteren van de uitvoering en het gebruik van de pas hebben we als gemeenten de benodigde expertise onvoldoende in huis. Daarom zoeken we met de regiogemeenten via een aanbestedingsprocedure een externe partij. De aanbestedingsstrategie is door het college vastgesteld en is inmiddels in gang gezet.

Uitganspunt is meer gebruik van de pas en optimale efficiency. We willen de uitvoeringskosten van de pas zo laag mogelijk houden, daarom kiezen we voor digitalisering waar dat kan. Tegelijkertijd grijpen we de aanbesteding aan om de GelrePas qua aanbod meer aan te laten sluiten op de behoeften van onze inwoners: we maken het mogelijk dat inwoners meer dan voorheen zelf kunnen kiezen waar ze het bedrag op de pas willen voor inzetten. Daarnaast willen we zoveel mogelijk vergoedingen voor kosten van participatie onder brengen in de pas. Dit maakt het geheel van regelingen voor de inwoner overzichtelijker.

Wat is er met de nieuwe pas anders?

- *Meer Arnhemmers krijgen een pas.* De GelrePas 2.0 wordt ook beschikbaar gesteld voor kinderen in de leeftijd 0-4 jaar. Meedoen begint in Arnhem zo vroeg mogelijk en ook voor deze leeftijdsgroep zijn er veel activiteiten in Arnhem. Kinderen in een gezin met een laag inkomen willen we zo jong mogelijk ook laten mee doen. We gaan daarom werken met de volgende leeftijdscategorieën: 0 tot 4 jaar, 4 tot 12 jaar, 12 tot 18 jaar, 18 tot 65 jaar, 65 jaar en ouder.
- *Meer Arnhemmers weten dat en hoe ze de pas kunnen gebruiken:* de website voor de GelrePas 2.0 wordt een stuk gebruiksvriendelijker en toegankelijker, ook voor inwoners die minder taalvaardig zijn. Daarnaast gaan we met onze partners in de stad in gesprek (o.a. Stichting Leergeld, Jeugdfonds Sport en Cultuur, Rijnstad/Formulierenbrigade, Sociale Wijkteams en onze eigen mensen van Werk en Inkomen) om de pas onder de aandacht te brengen als een van de basisvoorzieningen voor inwoners met een laag inkomen om te kunnen blijven meedoen.
- *Meer programma in de wijken en heldere kaders voor het programma:* uitgangspunt bij het programma-aanbod is dat het bijdraagt aan sociale participatie. Inwoners moeten gemakkelijk en eenvoudig gebruik kunnen maken van dit aanbod, daarom zetten we vol in op een programma in de directe leefomgeving van onze inwoners.
- *Aanbod met korting.* De gemeente Arnhem streeft ernaar dat aanbieders binnen het GelrePas programma een korting geven op hun contributie, lesgeld of prijzen. Van de opdrachtnemer wordt verwacht dat hij zich hiervoor zal inspannen. Ook aanbieders die niet direct gericht zijn op sociale participatie en dus geen onderdeel uitmaken van het programma kunnen vanzelfsprekend aan GelrePashouders een korting bieden op hun producten en diensten. Bijvoorbeeld een opticien die korting geeft bij de aanschaf van een bril of lenzen. We verkennen de mogelijkheid dat ook deze aanbieders, afhankelijk van het product of de dienst, hun kortingsaanbod op de GelrePas website kenbaar kunnen maken. Uit de gesprekken met de inwoners horen we dat de behoefte om ook eens een keer iets nieuws te kunnen kopen, groot is. Aan de andere kant willen we niet aanzetten tot koopgedrag. Dus we zoeken hier naar een goede balans. De gemeenten willen wel vooraf toetsen of het product of de dienst passend is. Dus plaatsing van dit aanbod gebeurt altijd in overleg met de gemeenten.
- Uitgangspunt is dat we het *huidige programma-aanbod handhaven.* Wel is de opgaaf aan de marktpartij die het nieuwe passysteem gaat faciliteren, om met de huidige aanbieders in gesprek te gaan over de hoogte van de gereduceerde tarieven die zij hanteren bij gebruik/inzet van de GelrePas.
- *Persoonlijk tegoed.* De hoogte van het tegoed gaat verschillen per leeftijdscategorie. Op basis van uitgevoerde analyse van het gebruik en de analyse van het NIBUD hebben we er voor gekozen om een verdeling te maken gebaseerd op waar het meest nodig is. We willen volop de ontwikkelingskansen van kinderen en jongeren die opgroeien in een gezin met (zeer) beperkte financiële mogelijkheden stimuleren. Met deze nieuwe budgetvorm hebben inwoners meer keuzevrijheid en is meer maatwerk mogelijk.

In de onderstaande tabel is de hoogte van het tegoed per leeftijdscategorie aangegeven.

Wat	Leeftijdscategorieën				
	0-4	4-12	12-18	18-65	65+
Verwacht gebruik (%)	40%	60%	50%	20%	10%
Bedrag per pas per doelgroep	100	335	335	200	125

- *Vernieuwing van het programma.* Stapsgewijs gaan we het programma vernieuwen. Voor zover het sport en cultuur betreft, biedt het huidige programma voornamelijk sport en culturele activiteiten in verenigings- en cursusverband. We zien dat vormen van 'anders georganiseerde sport en cultuur' steeds belangrijker worden en dat het aandeel van vooral sporten via verenigingen afneemt. Zeker ook bij de doelgroep van de GelrePas. Andere mogelijkheden om te bewegen en om cultureel actief te zijn zoals buurtinitiatieven, sport en cultuur vanuit het welzijnswerk of onderwijs willen we daarom meer onder de aandacht brengen en stimuleren en dus gaan onderbrengen in het programma.
- *Digitaal tenzij* is het uitgangspunt. De GelrePas zal zoveel mogelijk in digitale vorm worden verstrekt. Maar ook hier geldt: een fysieke pas blijft mogelijk voor inwoners die digitaal beperkt of niet vaardig zijn. Het aanbod van activiteiten wat je kunt doen met de GelrePas komt op een website te staan. En iedere gebruiker kan straks op een persoonlijke pagina zien wat de hoogte is van het tegoed op een pas.
- *Schoolkosten:* mogelijk op de pas. We onderzoeken de mogelijkheid om de huidige schoolkostenregeling onder te brengen in de GelrePas. Kinderen en jongeren krijgen hiermee op de pas een extra tegoed dat zij kunnen inzetten voor school gerelateerde kosten. Hiermee denken we effectiever te kunnen zijn als het gaat om meedoen op school.
- *Diftar:* op de pas. De marktpartij wordt gevraagd afspraken te maken met de gemeente over de wens om in het kader van Diftar periodiek een extra tegoed op de pas te kunnen storten. Diftar wordt per 1 juli ingevoerd. In januari 2021 wordt per inwoner de balans opgemaakt van het variabele tarief. Voor minima is afgesproken dat zij een storttegoed krijgen van 23 zakken per jaar. Voor iedere minder aangeboden zak ontvangen zij 80 eurocent, dat wordt gestort op de pas.

(de) Weg uit armoede: werken aan perspectief

Er is duidelijk een samenhang tussen armoede en problemen op allerlei leefgebieden

Armoede is geen keuze het kan iedereen overkomen

Rondkomen met een laag inkomen vraagt veel vaardigheid

en dat hebben veel inwoners in deze situatie vaak juist niet

Armoede is een belangrijke risicofactor voor kindermishandeling en jeugd-criminaliteit

Risico op stress, sociaal isolement en depressie neemt toe

weinig vertrouwen
depressie
sociaal isolement
slechte gezondheid
stress
schaamte
verlies van regie
psychische problemen
geen perspectieven
veel zorgen
slecht slapen

minder denkvermogen
geen zicht op lange termijn
stress

GENERATIEARMOEDE

minder kansen
ontwikkeling
isolement
later minder kans op een baan
stress
hoger risico op armoede
welzijn



De gemeente heeft een stad voor ogen waarin alle Arnhemmers vrij en (financieel) zelfstandig kunnen deelnemen aan de samenleving. Een stad waarin alle Arnhemse inwoners perspectief hebben op een goede en gezonde toekomst. Daartoe zijn **3 AMBITIES** geformuleerd.

Bij de uitwerking van deze ambities werkt de gemeente samen met keten- en netwerkpartners, maar vooral met de inwoner zelf. We investeren in een integrale aanpak, in driehoeksgesprekken tussen de inwoner, W&I en SWT. Er is ook aandacht voor de ontwikkeling van vaardigheden van de inwoner, gericht op duurzame bestaanszekerheid.



AMBITIE

Financiële basis op orde

voldoende inkomen en toereikend budget

appel aan politiek om landelijke voorzieningen toe-reikend te maken

verlagen van woonlasten en energielasten

Gelre Pas +

nieuwe Gelrepas

open

betere toegang

inkomensondersteuning en voorzieningen

flexibele inzet en maatwerk



werken moet lonen

investeren in kansrijke netwerken



AMBITIE

Langdurige armoede voorkomen en beperken

een langdurig tekort leidt tot een neerwaartse spiraal

AMBITIE

Doorbreken van generatiearmoede

een kind dat opgroeit in armoede heeft grotere kans op achterstand in de maatschappij. Dat kan armoede in stand houden



gerichte compensatie voor gezinnen met kinderen in het VO

doorontwikkeling *kansrijk opgroeien*

actieve inzet onderwijs op gelijke kansen

schoolkosten op de Gelrepas

Gelre Pas + schoolkosten



We laten ons voeden door de inwoner zelf. Samen gaan we na welke oplossingen het beste bijdragen aan een duurzame oplossing.

Feiten

1 op de 5 Arnhemse huishoudens heeft minimaal 1 jaar een laag inkomen* (dat zijn 15.000 - 17.000 huishoudens)

1 op de 8 huishoudens heeft gedurende minimaal 4 jaar een laag inkomen

3500 gezinnen

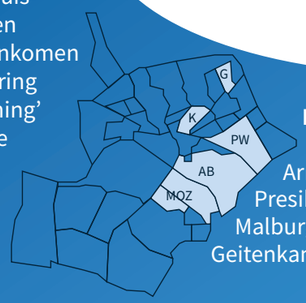
4700 kinderen

vooral paren met 2 oudere kinderen en alleenstaanden < 65 jaar komen niet rond

* een laag inkomen is maximaal 120% van bijstandsnorm

bijstand:
alleenstaande (21-65 jaar) € 1059,03
alleenstaande ouder (21-65 jaar) € 1059,03
gehuwden (21-65 jaar) € 1512,90

50% van de huis-houdens met een langdurig laag inkomen heeft een 'uitkering sociale voorziening' als voornaamste inkomstenbron



Risico op armoede is het grootst in
Klarendal - 30%
Arnhemse Broek - 32%
Presikhaaf West - 35%
Malburgen Oost-Zuid - 39%
Geitenkamp - 40%

In deze wijken is het aantal vroegtijdige schoolverlaters hoger dan gemiddeld

\+ Inwoners met een langdurig laag inkomen en/of uitkering maken opvallend meer gebruik van (specialistische) vormen van zorg en geestelijke gezondheidszorg.

45% van mensen met een schuldregeling maakt gebruik van armoederegeling

10% van mensen met een armoederegeling heeft een schuld-regeling

[Ongeveer 500 Arnhemmers die beschermd wonen, maken gebruik van een armoederegeling]

8000 - 10000 Arnhemers kunnen onvoldoende lezen, schrijven of rekenen. Ruim 19% van hen heeft financiële schaarste

GEMEENTE Arnhem

Bronvermelding

- CPB (mei 2020). Arbeidsmarkt: sterke daling gewerkte uren
- Gemeente Arnhem. Visie sociaal domein (2020, in wording).
- Gemeente Arnhem. Coalitieakkoord 2018 - 2022.
- Nibud (2020). Minima-effectrapportage gemeente Arnhem 2019
- SCP. Impact van de Corona maatregelen. Mei 2020
- Tilburg University, University of Bonn en IZa. https://www.tilburguniversity.edu/nl/actueel/nieuws/meer-nieuws/lage-inkomens-lijden-het-meest-onder-de-coronacrisis
- Visser (2019). Mechanismen van en interventies bij intergenerationele armoede. Rijksuniversiteit Groningen.
- VNG (mei 2020). Verslag Werkgroep Sociale Impact van de Coronacrisis.
- Werkgroep sociale impact (2020). Verslag Werkgroep Sociale Impact van de Coronacrisis.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2017). Weten is nog geen doen. Een realistische perspectief op redzaamheid.

BEHANDELRESULTAAT

I en M1 20 januari 2021

Arnhemse Aanpak Energiearmoede

Zaaknummer:	441703
Portefeuillehouder:	Wethouder Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Manders (AC), Pape (VVD), Van den Broek (CDA), Venhoek (D66), Simonis(GL), Bouma (PvdA), De Groot (Partij voor de Dieren), Zijlstra (ChristenUnie), Dilekci (Denk/ VA), Henzen (PVV) en Hobbelen (Arnhemse Ouderenpartij).

De fractie van de SP was niet vertegenwoordigd.

Verloop
Er zou gestart worden met de informatieve fase, echter vanwege het afmelden van de enige aangemelde inspreker is de raadskamer direct gestart met de meningsvorming 1.

Toezeggingen
De wethouder heeft toegezegd jaarlijks met een evaluatie te komen.

Moties en amendementen
Er zijn 5 fracties die een motie overwegen in te dienen:
- De fractie van de VVD overweegt een motie in te dienen over de dekking van het voorstel. De fractie kiest liever voor een dekking uit de armoedegelden dan uit het klimaatfonds
- De fracties van PvdD en D66 overwegen een motie in te dienen m.b.t. de looptijd van het proces. Zij opteren voor "sneller, directer en meer" energiecoaches.
- De fractie van de AOP overweegt een motie in te dienen m.b.t. inclusie-gedachte en het bereiken van niet Nederlandstalige inwoners.
- De fractie van de PvdA heeft een motie in beraad m.b.t. het lerende aspect ('citizen profiel')

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de meningsvorming 1 is afgerond en dat het voorstel doorgeleid kan worden naar de meningsvorming 2.

De griffier,

K. M. Vons

De voorzitter,

S. van Ommen

Vaststellen: "Arnhemse Aanpak Energiearmoede"

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.:	10 februari 2021
Zaaknummer:	441703
Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp

.

Aan de gemeenteraad, 4 februari 2021

Aanwezig: de raadsleden/ fractievolgers dhr. Eliëns (PvdD), dhr. Verdijk (AC), mevr. Pape (VVD), dhr. Bouma (PvdA), dhr. Van Iperen (D66), mevr. Hobbelen (AOP), dhr. Van den Broek (CDA), dhr. Becker (CU) en mevr. Simonis (GroenLinks).

Verloop
Op woensdag 3 februari zijn er in de meningsvorming 2 een 1 amendement en 1 motie behandeld.
- Amendement 21A04 "Sneller, directer en meer uit de energiearmoede" van D66, PvdA en PvdD.
- Motie 21M08 "Sneller, directer en meer uit de energiearmoede" van D66, PvdA, PvdD en GroenLinks.

Beide wijzigingsvoorstellen zullen ongewijzigd ingediend worden bij de besluitvormende vergadering.

Toezegging
- Wethouder Bouwkamp heeft toegezegd in de vergadering (M2) van 3 februari dat indien het raadsvoorstel "Arnhemse Aanpak Energiearmoede" wordt aangenomen, zij in de voorbereiding gaat kijken wat de beste manier is om dit in te regelen. Er is een inschatting gemaakt van de kosten en als blijkt dat er een methode is waarbij het financieel voordeliger kan, zodat er meer huishoudens geholpen kunnen worden, zij die kans altijd zal grijpen.

- De wethouder heeft toegezegd in de vergadering (M1) van 20 januari jaarlijks met een evaluatie te komen.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de M-2 fase is afgerond en het raadsvoorstel kan worden doorgeleid naar de besluitvormende vergadering.

De raadsadviseur, De voorzitter,

K. Vons S. van Ommen

Titel/onderwerp: # Ruimtelijke raamwerken velden 3 Noord en 23 Schuytgraaf

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Kirsten van Rijen
Portefeuillehouder:	Ronald Paping	Telefoonnr:	377 3583
		E-mailadres:	Kirsten.van.Rijen@arnhem.nl
Doel activiteit	Informerend (I) & Meningsvormend (M1)		
Toelichting	**Inhoud** Met het voorliggend raadsvoorstel wordt aan de raad twee ruimtelijk raamwerken aangeboden, namelijk voor de velden 3 Noord en 23 Schuytgraaf. In een ruimtelijke raamwerk zijn de kaders opgenomen voor de ontwikkeling van een veld. Het geeft richting aan de elementen die deze velden structureren en hierin is tevens de kwaliteit van het openbaar gebied verankerd. Het ruimtelijk raamwerk van veld 3 noord geeft ruimte aan 264 woningen en het raamwerk van veld 23 aan 23 kavels. **Twee kanttekeningen** In het raadsvoorstel staat beschreven dat er nog twee kanttekeningen zijn: er moet nog een vergunning worden afgegeven door de provincie om de overschrijding van de stikstofdepositie op te vangen in stikstofruimte die o.a. is ontstaan door de 100km-regeling. De andere kanttekening is dat er het risico bestaat dat er onvoldoende marktbehoefte is voor de grote kavels in veld 23. Er is geen overschrijding in de grondexploitatie voor Schuytgraaf. **Proces** De ruimtelijke raamwerken volgen op de reeds vastgelegde kaders in de grondexploitatie, exploitatieplan en het globale bestemmingsplan dat in 2011 voor Schuytgraaf is opgesteld. Na vaststelling van het ruimtelijk raamwerk wordt het bestemmingsplan in procedure gebracht en wordt de contractering met ontwikkelende partijen en corporaties voor de bouwblokken in veld 3 noord afgerond.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen of het voorstel kan worden doorgeleid naar de M2 of de besluitvormende vergadering.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	<u>Vergaderorde informatieve fase</u> De informatieve fase bestaat uit twee onderwerpen: 1. Een korte technische toelichting op het instrument 'Ruimtelijk raamwerk': wat is het en waarom beslist de raad daar nu over? Deze briefing gebeurt door de ambtelijke experts. 2. Een inspreker belt digitaal in. Zij krijgt de gelegenheid om in maximaal vijf minuten de raadskamer toe te spreken. Daarna kunnen fractievertegenwoordigers haar een aantal vragen stellen. <u>Vergaderorde M1</u> GEWIJZIGDE vergaderorde meningsvorming 1: Op 14 oktober 2020 besloot de Agendacommissie om de de vergaderorde in de raadskamers bij M1 vergaderingen aan te passen, er wordt in twee termijnen vergaderd. - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken.		

	Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.			
Bijlagen				

Raadsvoorstel "Ruimtelijke raamwerken velden 3 Noord en 23 Schuytgraaf"			
Bijlage 1 - ruimtelijke raamwerk veld 3 noord Schuytgraaf			
Bijlage 2 - ruimtelijk raamwerk veld 23 Schuytgraaf			
Bijlage 3 - maatregelencatalogus NIB (Natuurinclusief Bouwen Arnhem)			
Bijlage 4 - puntensysteem NIB (Natuurinclusief Bouwen Arnhem)			

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 527316

Onderwerp: Ruimtelijke raamwerken velden 3 Noord en 23 Schuytgraaf

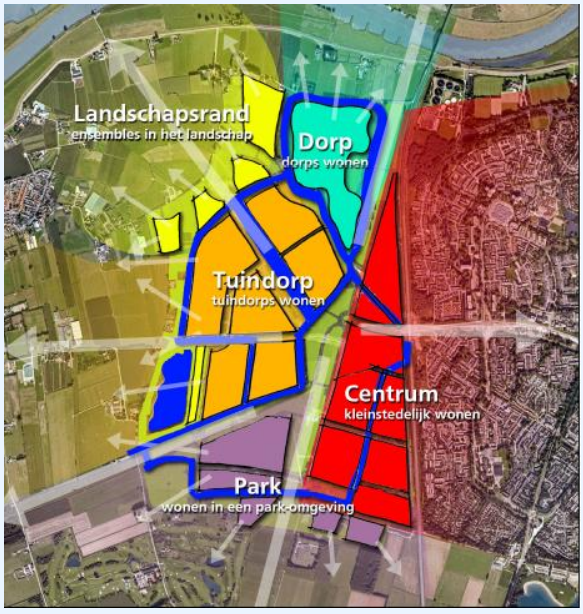
Voorstel

1. Het ruimtelijk raamwerk veld 3 Noord Schuytgraaf vast te stellen;
2. Het ruimtelijk raamwerk veld 23 Schuytgraaf vast te stellen.

Inleiding

Met het in 2019 uitgevoerde woningmarktonderzoek voor de regio Arnhem Nijmegen is nogmaals bevestigd dat er grote druk is op de woningmarkt in de regio. Het versneld tot ontwikkeling brengen van Schuytgraaf en de daarin gelegen bouwvelden is in dat kader belangrijk voor Arnhem.

In Schuytgraaf komen ongeveer 6500 woningen in 27 buurten, ook wel 'velden' genoemd. De kaders voor Schuytgraaf liggen vast in de grondexploitatie, het exploitatieplan en het globale bestemmingsplan dat in 2011 voor Schuytgraaf is opgesteld. Daarnaast zijn er voor de zuidelijke velden separate afspraken met Overbetuwe vastgelegd die op hoofdlijnen verwerkt zijn in het globale bestemmingsplan. Binnen deze kaders wordt veld voor veld aan een uitwerking gewerkt.



Bij de ontwikkeling van Schuytgraaf wordt gewerkt "van binnen naar buiten", zodat bouwwerkzaamheden telkens aan de randen plaatsvinden en niet in het hart van de wijk. Bovendien wordt getracht steeds een gedifferentieerd woningaanbod in verkoop te hebben. Dat bepaalt samen de volgorde van de ontwikkeling van velden.

De velden 23 aan de zuidzijde en 3 noord aan de noordzijde van Schuytgraaf zijn de volgende velden in Schuytgraaf die in ontwikkeling genomen worden.

Binnen de financiële en ruimtelijke kaders is tot een ruimtelijk raamwerk gekomen dat we hierbij aan uw raad voorleggen ter vaststelling. Voor veld 23 geldt specifiek dat ook de kaders die zijn vastgelegd in de overeenkomst met Overbetuwe "Waar Schuytgraaf en de Park elkaar ontmoeten" in acht zijn genomen. Deze afspraken gaan met name over de overgang van Schuytgraaf en Park Lingezegen en hebben onder andere betrekking op dichtheden en programmering.

Arnhem GEMEENTE

In totaal worden in de beide velden samen 287 woningen voorzien. Op basis van dit ruimtelijk raamwerk zal een bestemmingsplan in procedure worden gebracht voor deze twee velden.

Beoogd effect

De ontwikkeling van 287 woningen in Schuytgraaf.

Argumenten

1.1 *Het realiseren van woningbouw in de velden 3 noord en 23 draagt bij aan verdere ontwikkeling van de wijk Schuytgraaf.*

Het stedenbouwkundig concept van Schuytgraaf gaat uit van het principe van dorpjes in de Betuwe, die ingebed zijn in het bestaande landschap. In het totaal gaat het om 27 velden met circa 6500 woningen. Al die buurtjes samen vormen de wijk Schuytgraaf. Per buurtje wordt er gedifferentieerd in dichtheden. De velden in het centrum van de wijk, rondom het winkelcentrum, kennen de hoogste dichtheid terwijl de velden aan de rand lagere dichtheden kennen.

Ook in het aandeel sociale woningbouw per veld wordt gedifferentieerd. Met het vaststellen van het plan van aanpak woningbouw is voor geheel Schuytgraaf het uitgangspunt dat van de te verkopen gronden per 1-1-2019 minimaal 30% van de woningen als sociale huur wordt gerealiseerd. Het sociale woningbouwpercentage varieert daarbij per veld. Er zijn velden met een aandeel sociale huurwoningen boven de 50%, maar er zijn ook velden zonder sociale woningbouw. Voor veld 3 noord wordt uitgegaan van een programma van circa 30% sociale woningbouw. Veld 23 kent geen sociale woningbouw.

1.2 *Het ruimtelijk raamwerk van veld 3 noord geeft ruimte aan 264 woningen.*

Bij het ontwerp voor het plangebied van veld 3 noord wordt gebruik gemaakt van de hoofdopzet van Schuytgraaf, de woonvelden zijn ingebed in het landschap. Dat betekent in de uitwerking veel groen aan de randen rondom een veld en een hoge dichtheid in het veld zelf. Daarnaast vormt de bestaande landschappelijke structuur de basis voor de indeling en sfeer van de nieuw in te richten velden. De ligging en dichtheid van veld 3 noord zorgt voor een ruimtelijke opzet, die zowel aansluit op de structuur van veld 3 zuid als het landschappelijke karakter van de directe omgeving.

Het is de ambitie om van veld 3 een duurzaam veld te maken. Een veld met een aangenaam woonklimaat dat toekomstbestendig en klimaatadaptief is. Om dit te kunnen realiseren wordt voor veld 3 noord onder andere gekeken naar het gebruik van natuurlijke energiebronnen, herbruikbare materialen, toekomstbestendig waterbeheer, natuurinclusief bouwen maar ook het maken van aangename verblijfsplekken en goede verbindingen met de omgeving. Het veld wordt een veerkrachtige wijk, aantrekkelijk, bestendig en comfortabel.

Bij het ontwerp van het veld is onder andere aandacht besteed aan natuurinclusiviteit en hittestress. Om natuurinclusiviteit te borgen in het plan is het puntensysteem Natuurinclusief Bouwen in de gemeente Arnhem ontwikkeld dat als bijlage bij het ruimtelijk raamwerk is bijgevoegd en waar iedere deelontwikkeling aan dient te voldoen.

In het ruimtelijk raamwerk zitten minimaal 264 woningen, waarvan minimaal 82 sociale huurwoningen.

In het noorden van het veld bevindt zich boerderij De Kroon en het omliggende erf. Op deze locatie zijn 10 woningen voorzien. Op deze locatie willen we een dubbelbestemming opnemen in het bestemmingsplan (wonen/maatschappelijk). Hier kan een maatschappelijke woonvorm komen, waarbij gedacht kan worden aan dementerende ouderen. Indien de locatie de maatschappelijke invulling krijgt, tellen deze woningen in formele zin niet mee voor de aantallen in het veld. Om die reden zal het minimaal aantal woningen in het bestemmingsplan iets lager zijn dan het nu ingetekende aantal om te voorkomen dat belemmeringen worden opgenomen ten aanzien van deze ontwikkeling.

De onlangs door uw raad vastgestelde 11e herziening van het exploitatieplan gaat uit van 260 woningen waarvan 80 sociale huur voor veld 3 noord. In dit ruimtelijk raamwerk wordt uitgegaan van 264 woningen waarvan 10 maatschappelijk en 82 sociale huur. Dit zal in de 12e herziening worden opgenomen.

Zoals u in het ruimtelijk raamwerk kunt zien, is een deel van het sociale huurprogramma in gestapelde vorm ingetekend en een deel grondgebonden. De toepassing van meer appartementen in het veld zorgt voor een verstoring van de stedenbouwkundige opzet. Het bouwblok waar de appartementen reeds zijn gesitueerd heeft een extra grote diepte zodat er ruimte is voor parkeren op het binnenterrein. Bij de overige bouwblokken is deze extra diepte niet realiseerbaar waardoor er onvoldoende ruimte is om het parkeren zodanig op te lossen dat er voldoende woon- en verblijfskwaliteit blijft bestaan. De corporaties kunnen zich in deze invulling in het veld vinden.

Een verdere verdichting van het veld (appartementen in plaats van grondgebonden woningen) voor het marktsegment past niet binnen de financiële kaders van het veld. Bovendien zou dat betekenen dat meer parkeerplaatsen in de openbare ruimte in plaats van op eigen terrein moeten worden gerealiseerd. Dat kost ruimte, waardoor appartementen niet per definitie tot een hoger aantal woningen leidt.

1.3 Het ruimtelijk raamwerk van veld 23 geeft ruimte aan 23 kavels.

Over veld 23 zijn afspraken met Overbetuwe gemaakt toen de zuidelijke velden in 2011 aan Schuytgraaf zijn toegevoegd. Deze velden (23, 26 en 27) maakten oorspronkelijk geen deel uit van de opzet van de wijk en zijn in 2011 toegevoegd aan de ontwikkeling. Met Overbetuwe zijn destijds afspraken gemaakt over de overgang van stad naar Park Lingezegen in het document "Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten". In dit document is een indicatief woningbouwprogramma voor de zuidelijke velden vastgelegd, waarbij voor dit veld 23 vrije kavels zijn voorzien. Dit leidt tot een gemiddelde kavelgrootte van 900m2. Dit segment past goed in de behoefte aan wervende woonmilieus in Arnhem Zuid, zoals wij u ook ter uitvoering van de motie "Groener wonen is wervender wonen" van de fracties D66, CDA, ChristenUnie en VVD hebben gemeld in de raadsbrief van 9 januari 2019 en die ook in het woonbehoefte-onderzoek van eind 2019 is herbevestigd. Gesprekken met makelaars bevestigen deze behoefte en inmiddels hebben zich zonder enige promotie al circa 30 geïnteresseerden bij ons gemeld voor deze kavels.

Voor de velden 26 en 27 leiden de afspraken met Overbetuwe tot een indicatief programma van 45 en 70 grondgebonden woningen, met name tweekappers en vrijstaande woningen. Wij zijn, gezien de druk op de woningmarkt, voornemens om voor deze velden te onderzoeken welke verdichtingsmogelijkheden hier mogelijk zijn. Deze mogelijkheden zullen naar verwachting niet passen binnen de financiële kaders van Schuytgraaf en de afspraken met Overbetuwe en vragen daarom zorgvuldig onderzoek en overleg met Overbetuwe. Uiteraard komen we hierover ter besluitvorming bij u terug. Het college is echter van mening dat het beperkte aantal van 23 kavels in veld 23 voorziet in een marktbehoefte en dat om die reden geen verdichting en daarmee geen aanpassing van de kaders van Schuytgraaf en de afspraken met Overbetuwe benodigd is.

Bij het ontwerp voor veld 23 wordt ingezet op het versterken van de ruimtelijke opzet van het park. Hiermee wordt een aantrekkelijk woonlandschap gecreëerd. Dit betekent een ruimtelijk concept waar rood en groen in samenhang ontwikkeld worden. Gezien het beoogde programma voor veld 23 en de bijzondere ligging wordt bij dit veld ingezet op een ontwikkeling met een duidelijk groen karakter.

Kanttekeningen en risico's

1.1 De plannen voor veld 3 noord en veld 23 gezamenlijk overschrijden de stikstofnormering.

De plannen voor de velden 3 noord en 23 zorgen voor een beperkte overschrijding van de stikstofdepositie op de Natura 2000-gebieden. Hiervoor is een vergunning in het kader van de Wet natuurbescherming aangevraagd bij de provincie. In deze aanvraag wordt een beroep gedaan op het Stikstofregistratiesysteem (SSRS) waarin stikstofruimte vanuit onder andere de 100km-regeling is opgenomen. Besluitvorming van de provincie hierop wordt nog dit jaar voorzien. Mocht deze vergunning niet worden afgegeven dan bestaat het risico dat het bestemmingsplan niet in procedure kan worden gebracht. Het college verwacht dat de vergunning verleend zal worden.

2.1 Er is een risico dat er onvoldoende marktbehoefte is voor de grote kavels in veld 23.

Ondanks dat de behoefte aan grote kavels blijkt uit het woonbehoefte-onderzoek, de gesprekken met makelaars en de geïnteresseerden die zich reeds gemeld hebben, kan zich de situatie voordoen dat de kavels onvoldoende verkopen. Om die reden worden de kavels kamer voor kamer (ongeveer 5 kavels per keer) verkocht, zodat waar nodig de nog niet in verkoop genomen kavels kunnen worden herontwikkeld naar kleine kavels of woningen. Dit zal, indien aan de orde, wel afstemming met Overbetuwe vragen.

Participatie

Op de Schuytgraaf-brede bewonersavond in oktober 2019 is gesproken over de ruimtelijke raamwerken van de velden 3 noord en 23. Hier zijn geen bijzonderheden uit naar voren gekomen, behalve dat in de afgelopen jaren op vrijwel iedere bewonersavond wordt gevraagd wanneer de kavels van veld 23 op de markt komen. Ook bij het informatiecentrum Schuytgraaf zijn geen bijzonderheden binnengekomen over deze velden. Over veld 3 noord is inmiddels met een aantal claimhouders en met de gezamenlijke corporaties gesproken. Zij hebben vertrouwen in deze stedenbouwkundige opzet.

Financiën

De ruimtelijke raamwerken voor veld 23 en veld 3 noord passen binnen de kaders zoals vastgesteld voor deze velden in de grondexploitatie voor Schuytgraaf.

Uitvoering

Na vaststelling van het ruimtelijk raamwerk zal het bestemmingsplan in procedure worden gebracht en zal de contractering met ontwikkelende partijen (claimhouders) en corporaties voor de bouwblokken in veld 3 noord die als eerste in ontwikkeling worden genomen worden afgerond. Ook zal de verkoopdocumentatie voor veld 23 voor de kavels worden opgesteld. Naar verwachting vindt de start verkoop van de kavels plaats in november 2021 en de start bouw van de eerste bouwblokken in veld 3 noord begin 2022, uitgaande van een planning dat het ruimtelijk raamwerk in januari door uw raad wordt vastgesteld en dat direct daarna het bestemmingsplan in procedure wordt gebracht.

Omdat contractering en in procedure brengen van het bestemmingsplan zal worden opgestart nadat het ruimtelijk raamwerk door de raad is vastgesteld, ligt de besluitvorming hiervan op het kritische pad voor de ontwikkeling van deze velden.

Communicatie

Omdat vanwege corona geen bewonersbijeenkomsten kunnen worden georganiseerd, zijn we voornemens een digitale film te maken in plaats van de gebruikelijke bewonersavond. Daarin zal uiteraard ook aandacht worden besteed aan de ontwikkeling van de velden 3 noord en 23.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad:

- ruimtelijke raamwerk veld 3 noord Schuytgraaf
- ruimtelijk raamwerk veld 23 Schuytgraaf
- maatregelencatalogus NIB (Natuurinclusief Bouwen Arnhem)
- puntensysteem NIB (Natuurinclusief Bouwen Arnhem)

RAADSVOORSTEL

Besluit van

Zaaknummer 527316

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 24 november 2020, nummer: 527316;

gelet op artikel 192 van de Gemeentewet;

besluit:

1. Het ruimtelijk raamwerk veld 3 noord vast te stellen;
2. Het ruimtelijk raamwerk veld 23 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem



Locatie 3.1

Aantrekkelijk Bestendig Comfortabel

Ruimtelijk raamwerk Schuytgraaf Veld 3 noord

Locatie 3.1

Aantrekkelijk Bestendig Comfortabel

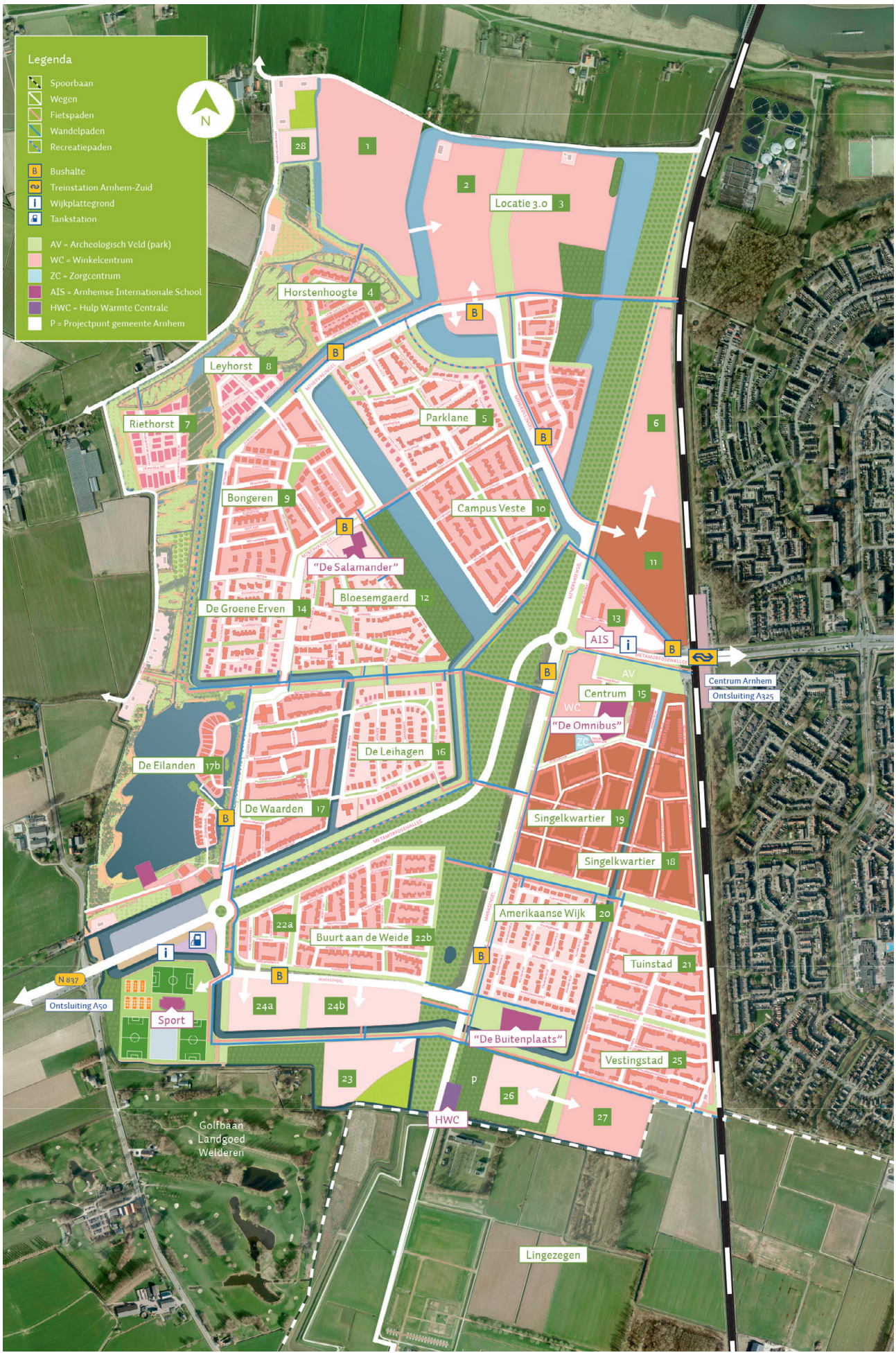
GEMEENTE Arnhem

November 2020

Ruimtelijk raamwerk Schuytgraaf Veld 3 noord

INHOUD

	INLEIDING	
	Aanleiding	7
	Rol Kwaliteitsteam	7
	Opbouw van het document	7
1.	**AMBITIE**	**9**
1.1	Ruimtelijke inpassing	11
1.2	Veerkrachtige wijk	14
1.3	Bouwstenen voor ontwikkeling	16
2.	**RUIMTELIJK RAAMWERK**	**19**
2.1	Ruimtelijk raamwerk	21
2.2	Groenstructuur	23
2.3	Verkeersstructuur	27
2.4	Parkeren	29
3.	**BEELDREGIE**	**31**
3.1	Structuur	33
3.2	Sferen	34
3.3	Materiaalgebruik	39
3.4	Natuurinclusief	40
3.5	Privé - openbaar	42
3.6	Openbaar gebied	43
4.	**VERKAVELING**	**45**
4.1	Voorbeeldverkaveling	47
4.2	Fasering	47


Legenda
Spoorbaan
Wegen
Fietspaden
Wandelpaden
Recreatiepaden
Bushalte
Treinstation Arnhem-Zuid
Wijkplattegrond
Tankstation
AV = Archeologisch Veld (park)
WC = Winkelcentrum
ZC = Zorgcentrum
AIS = Arnhemse Internationale School
HWC = Hulp Warmte Centrale
P = Projectpunt gemeente Arnhem
N
28
1
2
Locatie 3.0 3
Horstenhoogte 4
Leyhorst 8
Riethorst 7
Parklane 5
6
Bongeren 9
Campus Veste 10
11
"De Salamander"
Bloesemgaerd 12
De Groene Erven 14
13
AIS
Centrum Arnhem
Ontsluiting A325
AV
Centrum 15
WC
"De Omnibus"
ZC
De Leihagen 16
De Eilanden 17b
De Waarden 17
Singelkwartier 19
Singelkwartier 18
Amerikaanse Wijk 20
22a
Buurt aan de Weide 22b
Tuinstad 21
N 837
Ontsluiting A50
Sport
24a
24b
"De Buitenplaats"
Vestingstad 25
23
P
26
27
HWC
Golfbaan
Landgoed
Welderen
Lingezegen

INLEIDING

AANLEIDING

Voor u ligt het ruimtelijk raamwerk van veld 3 noord. In dit raamwerk zijn de kaders opgenomen voor de ontwikkeling van het veld. Het raamwerk geeft richting aan de elementen die deze velden structureren en hierin is tevens de kwaliteit van het openbaar gebied verankerd. Aanvullend op het raamwerk is de beeldregie vastgelegd, hiermee wordt de kwalitatieve uitstraling voor de bebouwing gewaarborgd. Het ruimtelijk raamwerk en de beeldregie zijn op elkaar afgestemd, zodat bebouwing en openbare ruimte tezamen een aantrekkelijke woonomgeving opleveren. In voorliggend document komen deze onderdelen samen.

ROL VAN HET KWALITEITSTEAM

Dit document dient gelezen te worden als een richtinggevend kader. De deeluitwerkingen worden, door de ontwikkelende partijen, in overleg met de gemeentelijk stedenbouwkundige opgesteld en uiteindelijk getoetst door het Kwaliteitsteam Schuytgraaf, conform de werkwijze van het kwaliteitsteam. Dit document vormt daarvoor het toetsingskader.

OPBOUW VAN HET DOCUMENT

In het document wordt eerst de ambitie beschreven, hier wordt ingegaan op de ruimtelijke context maar ook op de duurzaamheidsambities. Dit komt samen in de bouwstenen die de basis vormen voor de ruimtelijke hoofdopzet van het veld. Op basis hiervan worden in het ruimtelijk raamwerk en de beeldregie de kwalitatieve kaders voor de ontwikkeling vastgelegd.



1 Ambitie



hoofdgroenstructuur Schuytgraaf

1.1 RUIMTELIJKE INPASSING

Context
Om te zorgen voor een goede inbedding in de omgeving is het belangrijk om de authentieke waarden van de plek te borgen. Dit sluit goed aan bij het stedenbouwkundig concept van Schuytgraaf waarbij wordt uitgegaan van het principe van dorpjes in de Betuwe, die zijn ingebed in het bestaande landschap.
Voor veld 3 noord bestaat dit landschap enerzijds uit de watergang naast de Grote Weide met het populierenbos en anderzijds uit het park tussen veld 2 en 3. Aan de noordkant grenst het veld aan de Achterstraat welke de overgang naar de oeverwal vormt. De hier gelegen Rijndijk vormt de overgang naar de uiterwaarde van de Neder-Rijn. De zuidgrens van het gebied haakt aan op Veld 3 zuid. Hier loopt een doorgaande fietsverbinding tussen de 2 deelvelden door. Samen vormen de velden 1, 2 en 3 de noordkant van Schuytgraaf en de overgang van de wijk naar het rivierenlandschap.

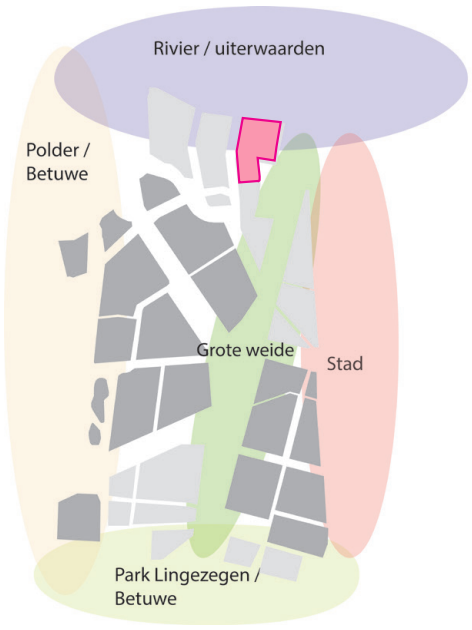
Programma
Voor veld 3 noord wordt uitgegaan van een programma van ongeveer 260 woningen. Met een oppervlakte van 7,5 hectare komt dit uit op een dichtheid van ongeveer 35 won/ha. Ongeveer 60% van het plangebied wordt uitgeefbaar, afhankelijk van de precieze ruimtelijke opzet en verdeling van woningtypen.

De beoogde dichtheid vraagt om innovatieve oplossingen om toch goed aan te sluiten bij de landschappelijke gebiedskarakteristieken en het duurzame karakter van veld 3. Voor een goede inpassing in de omgeving kan de dichtheid afnemen richting de luwe noordkant.

Zoals alle velden in Schuytgraaf heeft ook veld 3 een groene setting. Het water en groen in de nabije omgeving van het veld, zoals het populierenbos, de uiterwaarde aan de Drielse dijk en de ecozone, zorgen voor een groene inbedding van het veld en dragen daarmee bij aan het duurzame karakter.

Groenstructuur
De hoofdgroenstructuur van Schuytgraaf kenmerkt zich door een open en weids landschap. De verschillende woonvelden zijn ingebed in het onderliggende Betuws landschap. Deze landschappelijke hoofdplanstructuur zorgt niet alleen voor een goede inbedding in de Betuwe, maar zorgt tevens voor een optimale beleving hiervan. Het is de bedoeling dat voor alle woningen 'het groen om de hoek is'. De aanwezige landschappelijke kenmerken zijn de dragers van de stedenbouwkundige hoofdopzet van de wijk. Bestaande groenelementen en waterlopen (Eldensche Zeeg) worden daarbij zoveel mogelijk behouden. Een belangrijk onderdeel vormt het ontwerp van de lineaire ruimten in het plan; de groene ruimtes tussen de woonvelden. Deze opzet heeft ervoor gezorgd dat tussen de woonvelden telkens doorzichten naar het omgevende landschap worden geboden. Daarbij zijn bestaande landschappelijke elementen ingepast. De groenstructuur heeft ook een ecologische waarde; binnen het plangebied worden een droge en een natte ecologische verbindingszone gerealiseerd.

Veld 3 grenst aan de oostzijde aan de droge ecologische verbindingszone. De relatie met de landschappelijke hoofdstructuur zal ook aan deze zijde gemaakt worden. Het streven is om aan deze zijde het groen het plangebied binnen te halen door verbindingen te leggen met het populierenbos en/of de watergang.



landschapsstijlen in Schuytgraaf





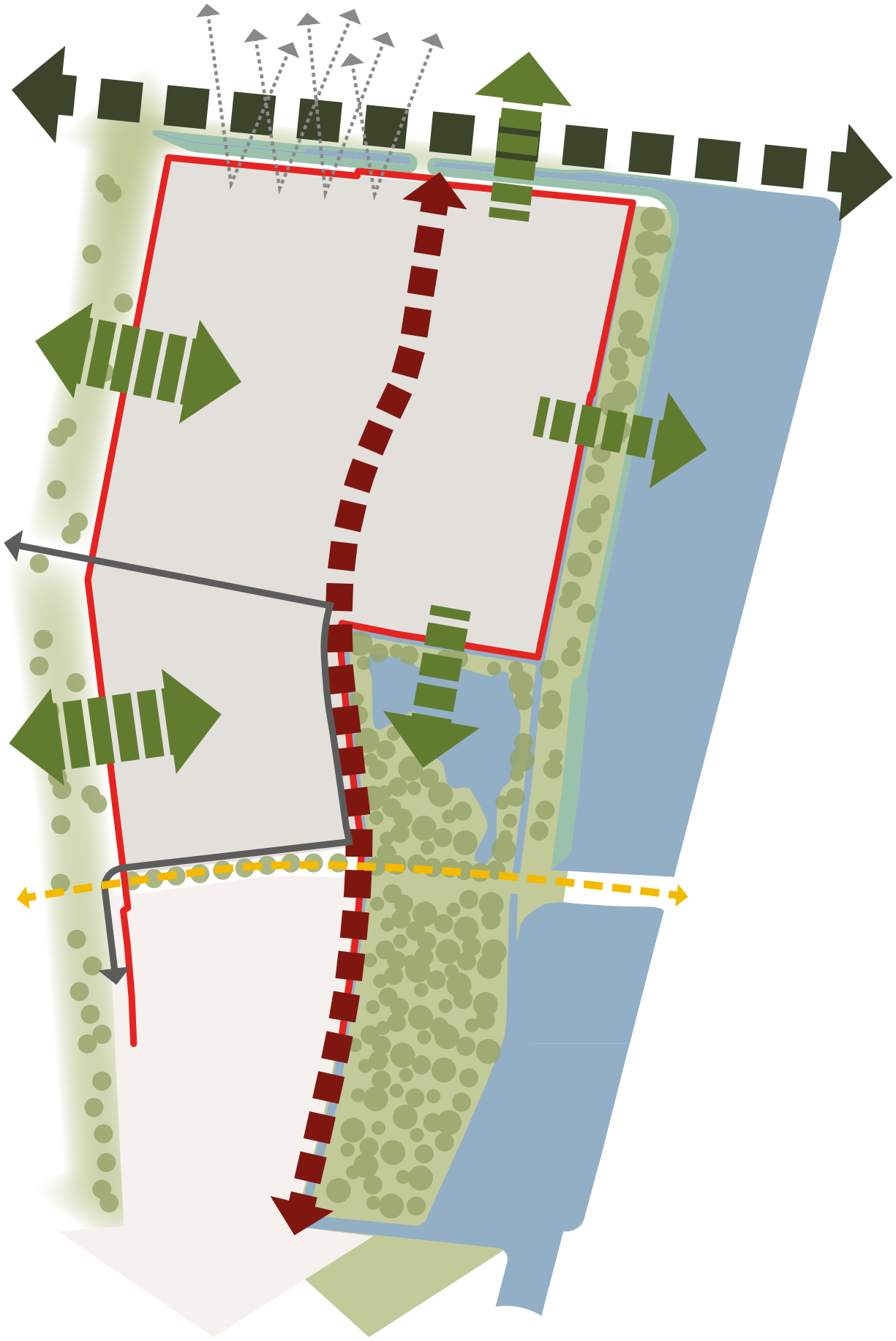


De landschappelijke kwaliteiten van de omliggende groenstructuren zoals de droge ecozone, het verblijfspark en de uiterwaarde zijn belangrijk voor de woonkwaliteit in het veld. Dit vraag om een oriëntatie van de ruimtelijke opzet op deze gebieden en een goede verankering van het plan in de omgeving. Het groen dient altijd "om de hoek" te liggen en zoveel mogelijk ervaarbaar te zijn. Voor veld 3 noord wordt dit uitgebreid door te kijken hoe het groen ook daadwerkelijk naar binnen gehaald kan worden. Dit vraagt om een nauwe afstemming met omgeving wat betreft de relatie tussen massa, hoogte en open ruimte.

Naast het groen naar binnenhalen in de stedenbouwkundige structuur, dus de openbare groene ruimte, wordt bij veld 3 noord met aandacht gekeken naar mogelijkheden om het particuliere groen (tuinen en erfgrenzen) in te bedden. Tezamen (openbaar en particulier groen) vormen zij de groenstructuur van veld 3 noord.

Ontsluiting
Veld 3 wordt voor het gemotoriseerd verkeer via de Winterdijk aangesloten op de Minervasingel. Voor veld 3 noord geldt dat er een verbinding is met veld 3 zuid via de Winterdijk en Oeverwal. Tevens wordt een nieuwe verbinding gerealiseerd met veld 2 om op drukke momenten een goede doorstroming te kunnen garanderen. Het veld wordt op deze manier vanaf 2 kanten ontsloten. Voor de ontsluiting binnen het veld is het de ambitie om te zorgen voor een goede ontsluiting met een zo beperkt mogelijke impact op het ruimtegebruik. Een optimale verbinding met de omgeving voor langzaam verkeer en een goede connectie met de OV-haltes is hierbij essentieel.

Geluid
De ligging nabij het spoor vraagt om maatregelen om de geluidsbelasting te verlagen. Langs het spoor zal hiervoor een geluidsscherm geplaatst worden, waarmee voor de meeste bebouwing een acceptabele geluidsbelasting wordt behaald. Er wordt nog nader bekeken of voor een deel van de bebouwing extra maatregelen getroffen dienen te worden.



1.2 VEERKRACHTIGE WIJK

Het is de ambitie om van veld 3 een duurzaam veld te maken. Een veld met een aangenaam woonklimaat dat toekomstbestendig en klimaat-adaptief is. Om dit te kunnen realiseren wordt voor veld 3 noord onder andere gekeken naar het gebruik van natuurlijke energiebronnen, herbruikbare materialen, toekomstbestendig waterbeheer, natuurinclusief bouwen maar ook het maken van aangename verblijfsplekken en goede verbindingen met de omgeving. Het veld wordt een veerkrachtige wijk, aantrekkelijk, bestendig en comfortabel. Dit alles wordt beschreven in de volgende ambities:



Innovatief
Door veld 3 noord te beschouwen als een proeftuin voor experimenten waarin mens en ecologie hand in hand gaan is het veld een voorloper op het gebied van duurzaamheid. Dit door te focussen op het ontwikkelen en delen van kennis, het creëren van economische vernieuwing, het stimuleren van vrije geesten en het ontginnen van nieuwe paden.



Energie
In veld 3 noord wordt stadswarmte toegepast. Aanvullend gebruiken we natuurlijke bronnen zoals wind, zon, water en bodem als voortdurende energie- en inspiratiebron. De ambitie is om een energie-neutrale wijk te realiseren. Hierbij gaat het om ambities en randvoorwaarden ten aanzien van energieproductie en -opslag, warmte, elektriciteit en gebruikskwaliteit. Door een zo passief mogelijke bouwwijze en klimaatbeheersing (tevens gebruik van natuurlijk licht, ventilatie, groen en zonwering) kan de warmte- en koude-vraag beperkt blijven en daardoor zijn minder of kleinere installaties nodig om te voorzien in warmte, koude en frisse lucht in een comfortabele duurzame woning.



Water & Groen
In Schuytgraaf ontwerpen we water-en groensystemen gericht op het zuiveren en onderhouden van onze leefomgeving. Het uitgangspunt is een klimaatadaptieve wijk die bestendig is ingericht en klimaatontwikkelingen zoals hitte, droogte en extreme regenbuien kan dragen. Dit komt de gezondheid van de bewoners ten goede. De ambitie is zo min mogelijk verharding en zoveel mogelijk groen in de wijk toe te passen, zowel openbaar als privé. Tevens is het de bedoeling om de biodiversiteit te verbeteren door bijvoorbeeld de bodempassages aan te leggen als kruidenrijke stroken. Het is belangrijk om te zorgen voor goede verbindingen met de groene omgeving, zowel vanuit belevingswaarde als door middel van daadwerkelijke langzaam verkeersverbindingen.

Mobiliteit
Met betrekking tot mobiliteit passen we systemen toe die bijdragen aan ons economische, ecologische en sociale welzijn. Dit betekent goede toegankelijkheid voor iedereen. Het veld moet goed aangetakt worden op de omgeving voor alle verkeersstromen (OV, auto, fiets en voetganger). Het is hierbij de ambitie om zoveel mogelijk in te zetten op voorzieningen voor voetganger, fietser en elektrisch vervoer. Dit door een intensief netwerk voor wandelen, fietsen, een goede connectie met het OV en het realiseren van e-laadfaciliteiten binnen de wijk. Waar mogelijk gebeurt parkeren in een groene sfeer met bijvoorbeeld open verharding en/of groene inpassing.



Materialen
We gebruiken en verwerken onze grondstoffen zodanig dat zij nooit verloren gaan. We produceren in voortdurende kringlopen. Voor veld 3 noord betekent dit het volgende:

Kies bij elke toepassing het juiste materiaal en zet in op een zo lang mogelijke levensduur van dat materiaal. Ontwerp geen eindproduct, maar ontwerp een gebouw dat kan veranderen, dat goed beheerd en onderhouden kan worden. Ontwerp daarbij een gebouw zodanig, dat het goed in elkaar te zetten is, maar ook goed te demonteren is. Alleen dan kunnen materialen goed opnieuw gebruikt worden, en wordt hun levensduur aanzienlijk langer. De materialen die in de gebouwen zijn gebruikt moeten dan na het einde van de levensduur weer kunnen worden hergebruikt.



Ontwerp natuurinclusief. Dit is het zodanig oprichten van bouwwerken en inrichten van de omgeving van de gebouwen, dat het van waarde is voor de natuur in de stad. Natuurinclusief bouwen heeft als doel om de biodiversiteit (de variatie aan soorten in een leefgebied) te behouden en te versterken. Hiervoor zijn natuurinclusieve bouwmaatregelen nodig zoals nestkasten voor dieren of de aanleg van tuinen, daken of gevels.

Randvoorwaarde voor de ontwikkeling is een grondstoffenpaspoort als dossier voor bewoner, zodat die weet hoe de materialen van zijn woning zijn geproduceerd en in welke mate ze herbruikbaar zijn. Daarnaast is de stikstofemmissie 0 % in de aanlegfase.

Sociaal
In veld 3 noord is ruimte voor ontmoeting en verblijf. Het ontwerp is gericht op en creëren van aangename verblijfsplekken die comfort bieden voor de gebruiker en uitnodigen tot ontmoeting, dit is waardevol voor de gezondheid van de bewoners.



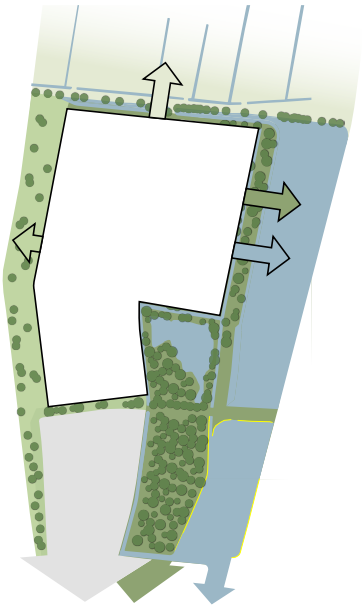
1.3 BOUWSTENEN VOOR ONTWIKKELING

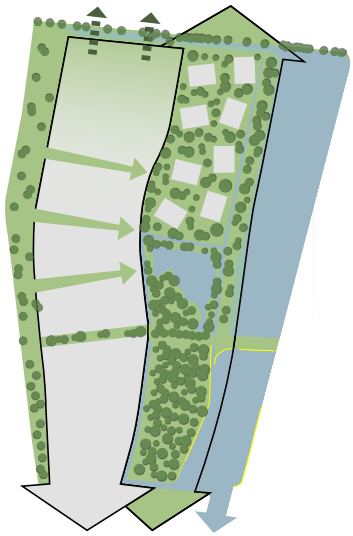
Bij het ontwerp voor het plangebied van veld 3 noord, wordt gebruik gemaakt van de hoofdopzet van Schuytgraaf, de woonvelden zijn ingebed in het landschap. Dat betekent in de uitwerking veel groen aan de randen rondom een veld en een hoge dichtheid in het veld zelf. Daarnaast vormt de bestaande landschappelijke structuur de basis voor de indeling en sfeer van de nieuw in te richten velden. De ligging en dichtheid van veld 3 noord zorgt voor een ruimtelijke opzet, die zowel aansluit op de structuur van veld 3 zuid als het landschappelijke karakter van de directe omgeving. Hieronder zijn de belangrijkste bouwstenen van deze opgave benoemd.

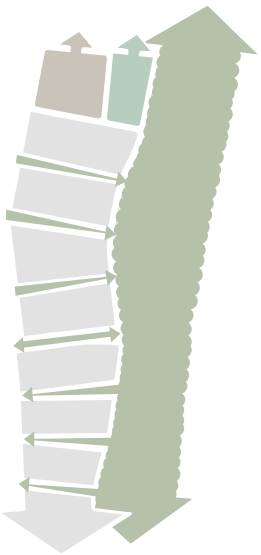
Groene randen
Het plangebied wordt begrensd door groene randen, namelijk het park tussen veld 2 en veld 3, de watergang aan de rand van de droge ecologische verbindingszone en het populierenbos aan de oostzijde. Aan de noordkant ligt, achter de Rijndijk, de uiterwaarde van de Neder-Rijn.

Relatie met groen
Uitgangspunt bij het ontwerp is het aanhaken op de omgeving door het groen aan de randen naar binnen te halen. Vanuit het park komen groene wiggen het woongebied in, terwijl aan de oostkant het bosgebied wordt doorgetrokken langs de watergang. Dit zorgt voor een bijzondere groene sfeer binnen het plan die aan de noordkant wordt versterkt door de landschappelijke uitstraling van de Achterstraat.

Sferen
Door de oriëntatie op de groene omgeving zijn 4 woonsferen te benoemen: wonen aan het park, wonen aan het erf, wonen aan de Achterstraat en wonen in het bos. Allen zijn overduidelijk gerelateerd aan de omgeving.



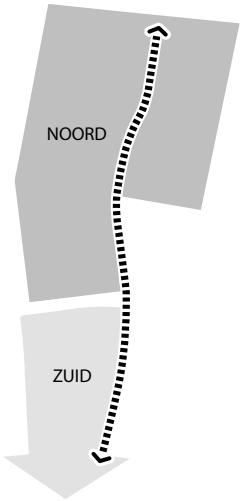


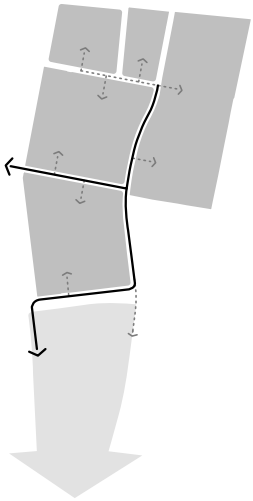


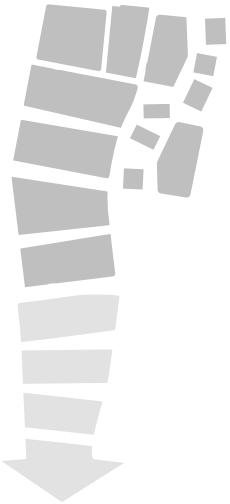
Ruggengraat
De centrale slingerende weg die voor eenheid zorgt in veld 3 zuid wordt als structuur doorgetrokken in veld 3 noord. Deze doorlopende lijn verbindt voor langzaamverkeer de 2 deelvelden met elkaar en zorgt voor eenheid en rust in de verkavelingsopzet. Het is de ruggengraat van het plan.

Ontsluiting
De ontsluitingsstructuur gaat uit van een centrale verdeler die bereikbaar is vanaf veld 2 en veld 3 zuid. De groene wiggen worden autovrij gehouden en in het noordelijke deel van het plangebied is de auto te gast.

Bouwvelden
De ruimtelijke opzet die ontstaat vanuit het voorgenoemde wordt verder onderverdeeld in bouwvelden die goed te verkavelen zijn. De velden worden zo ingedeeld dat een optimale relatie met de omgeving ontstaat. Voor de uitwerking is het essentieel dat er nog flexibiliteit zit in de precieze maatvoering.









2 Ruimtelijk raamwerk


8
7
6
9A
9C
5
3
9B
2
6
1
4

2.1 RUIMTELIJK RAAMWERK

Het ruimtelijk raamwerk is de drager waarmee de gewenste kwaliteit van de velden wordt verankerd. Hierin is de hoofdstructuur vastgelegd en zijn de belangrijkste structurerende elementen benoemd. In het raamwerk wordt enerzijds op een aantal plekken sterker gestuurd op (beeld)kwaliteit, maar anderzijds wordt binnen het raamwerk vrijheid gegeven bij de nadere uitwerking en invulling van het veld.

1. Zuidelijke entree
Het veld krijgt een entree bij de zuidelijke verbinding met veld 3 zuid. De weg maakt hier een bocht van 90 graden waardoor de oriëntatie veranderd van een blik over het park naar een blik op het bos. Bij de hoekbebouwing is het van belang dat deze een dubbele oriëntatie heeft en daarnaast zorgt voor een goede afstemming met de bebouwing van veld 3 zuid.

2. Westelijke entree
Tevens krijgt het veld een entree bij de westelijke verbinding met veld 2. De bebouwing aan beide zijden van de weg bepaalt de eerste indruk van het veld en vraagt daarom extra zorg in het ontwerp. Het beoogde programma met gestapelde bouw sluit goed aan bij de bijzondere positie.

3. Ruggengraat
Om de ruggengraat ook de uitstraling te geven die past bij een structurerende lijn wordt de aanliggende bebouwing georiënteerd op deze weg. Het profiel van de weg sluit aan bij de functie als hoofdlaan met een groene uitstraling. De ruggengraat is de verbindende lijn tussen veld 3 zuid en veld 3 noord. Dit is herkenbaar in de bebouwingsstructuur maar ook bij de inrichting van de openbare ruimte.

4. Oostelijke entree
Het veld krijgt een langzaamverkeer entree aan de zuid-oost zijde tussen veld 3 noord en veld 3 zuid. Deze verbinding zorgt voor de continuïteit van de ruggengraat. Dit wordt in de openbare ruimte ook zichtbaar gemaakt.

5. Groene wiggen
De groene wiggen zijn inprikkers vanuit het park waar plek is voor verblijven en ontmoeten. Deze wiggen worden volledig autovrij. De woningen komen aan de wig te liggen en vormen zo de wanden van de ruimte en zorgen daarmee voor geborgenheid en saamhorigheid.

6. Parkrand
De bouwvelden gelegen aan de rand van park hebben een duidelijke voorkant richting het park. Dit ter versterking van zowel de woonkwaliteit als de verblijfskwaliteit van de openbare ruimte.
Om het park optimaal te kunnen ervaren is de overgang tussen wijk en park autovrij gehouden. Bijzondere aandacht wordt daarom gevraagd voor de overgang tussen openbaar en privé aangezien hierdoor de daadwerkelijke parkrand wordt gevormd.

7. Wonen op het erf
Aan de Achterstraat is hoeve De Kroon gelegen. De omliggende gronden worden ontwikkeld in relatie met de hoeve. Ze krijgen de uitstraling en ruimtelijke opzet van een boerenerf.

8. Achterstraat
De Achterstraat is een karakteristieke landelijke weg met daaraan verspreid boerenhoeves en vrijstaande woningen. Het landelijke karakter van deze weg is het uitgangspunt bij de nieuwbouw die aan deze weg zal komen te liggen. Dit betekent duidelijke voorkanten naar de weg, een ruime en ontspannen verkavelingsopzet met vrijstaande woningen en een verspringing van de rooilijn.

9. Wonen in het bos
De woningen in het bos krijgen een groene uitstraling met een duidelijke oriëntatie op het omliggende landschap. Dit is herkenbaar in de verkavelingsopzet, duidelijke groene uitstraling van de woningen en de hoofdzakelijke groene inrichting van de kavels. Binnen het gebied liggen 3 woningtypes:

- (9A) boswoningen; dit zijn woningen in een blok van 3 of 4 met een vrije ligging in en oriëntatie op het groen. Door deze groene ligging kunnen de privé buitenruimte klein blijven.
- (9B) boskavels; dit zijn vrijstaande woningen en 2-onder-1 kapwoningen in een traditionele verkaveling in een groene setting. De kavels worden groen ingericht aansluitend bij de omgeving.
- (9C) parkpatio's: deze zijn gelegen aan de rand van het gebied nabij de ruggengraat. De patio's vormen een ensemble rondom een gezamenlijke ruimte en hebben een introvert karakter.



2.2 GROENSTRUCTUUR

Klimaatadaptieve wijk

Voor de toekomst van Schuytgraaf is het belangrijk dat de huidige ontwikkelingen ook bestendig en flexibel zijn bij klimaatveranderingen. De kans op wateroverlast, hitte en droogte neemt toe. Hierbij zorgen stortbuien en langdurige neerslag voor wateroverlast. Hitte raakt de gezondheid van kwetsbare mensen (ouderen, longpatiënten en jonge kinderen) en droogte kan flinke negatieve gevolgen hebben voor de openbare ruimte (verhardingen en groen). Een klimaatbestendige wijk ontstaat door een samenspel te creëren tussen de verschillende groene ruimtes: de openbare ruimte, de particuliere ruimte en de bebouwde ruimte.

Waar ruimte is voor bomen, de groene longen van de stad, worden deze toekomstbestendig aangeplant. Dit betekent dat er aandacht is voor voldoende groeimogelijkheden, zowel ondergronds als bovengronds, de juiste soortkeuze (klimaatbestendig), het planten op eindafstand en dat de bomen qua positie zoveel mogelijk schaduw werpen op de straten. Alle bomen worden met deze uitgangspunten geplaatst.

Om goed in te kunnen spelen op hevige buien is gekozen voor een ruimtelijke opzet, waarbij het water altijd goed kan worden afgevoerd. De verharding wordt zoveel mogelijk beperkt en waar mogelijk wordt open bestrating (grasbetonstenen of profielstenen) toegepast.

Aanvullend op de buitenruimte worden ook maatregelen met betrekking tot klimaatbestendigheid bij de bebouwing toegepast. Door natuurinclusief te bouwen wordt niet alleen bijgedragen aan de waterhuishouding van het plan maar de toepassing van groene daken of gevels heeft tevens een verkoelend effect. Daarnaast zijn deze ook zeer geschikt voor de leefomgeving van insecten en vogels. Het ontwikkelen van mens- en milieuvriendelijke woonmilieus biedt kansen om meer te vergroenen en verhardingen in de private en openbare ruimte tegen te gaan.





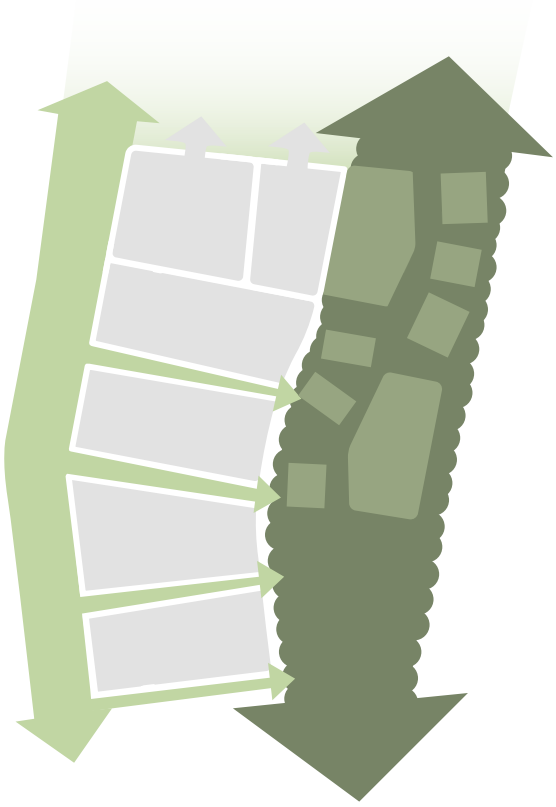








foto: Le Far West



Foto: Tilia Tuinontwerp , Ingmar Aafjes

Groene verbindingen

Binnen veld 3 noord zijn een aantal openbare groene ruimtes in het bijzonder te noemen:

Park met wiggen.
Tussen veld 2 en veld 3 noord ligt een groene zone die ingericht gaat worden als parkstrook. Bij de opzet van veld 3 noord zijn bewust groene wiggen vanuit het tussenliggende park doorgetrokken in veld 3, waardoor het park het veld ingetrokken wordt. De wiggen zijn west-oost georiënteerd, waardoor de verkoelende westenwind door het veld kan stromen.

Achterstraat.
De Achterstraat vormt de grens tussen bebouwing van veld 3 noord en de open weidse graslanden gelegen aan de voet van de dijk. De Achterstraat kan benut worden voor ommetjes door het groen.

Bosgebied doortrekken.
Aan de zuidoostzijde van het veld ligt een bestaand populierenbos. Dit bos biedt een kant en klaar decor dat vanuit verschillende hoeken van de wijk beleefbaar is. In de stedenbouwkundige opzet wordt dit bosgevoel naar het noorden doorgevoerd. De populieren zijn te groots en het beeld is te ruig om één op één door het woongebied te trekken. Daarom vormt het populierenbos een losstaand element waaruit kenmerken, zoals de ondergroei en bomen uit de onderlaag, terugkomen tussen de bouwblokken. Langs de waterkant zijn populieren wel toepasbaar.
Wonen in een boomrijke omgeving maakt het veld bestendig tegen klimaatsveranderingen. De bomen zorgen voor koelte en zuivere lucht. Het toepassen van weinig verharding komt piekopvang van hemelwater ten goede.

Natuurinclusief ontwikkelen

Tot voor kort waren stad en land vanuit het oogpunt van natuurwaarden twee gescheiden werelden. Dat is jammer, want de wijze waarop de mens het landschap vormgeeft, bepaalt in belangrijke mate het voorkomen van planten en dieren. Dat geldt ook voor het stedelijk gebied. Voor enkele soorten zijn onze steden en dorpen het belangrijkste leefgebied. Veld 3 noord ligt midden in het groen en waar mogelijk wordt het groen het gebied ingehaald. Door de nieuwbouw wordt het leefgebied van de dieren en insecten echter opgeknipt. Door natuurinclusief te bouwen wordt de biodiversiteit (de variatie aan soorten in een leefgebied) behouden en versterkt.

Natuurinclusief bouwen is het zodanig oprichten van bouwwerken en inrichten van de omgeving van de gebouwen, dat het van waarde is voor de natuur in de stad. Hiervoor zijn natuurinclusieve bouwmaatregelen nodig zoals nestkasten voor dieren of de aanleg van tuinen, daken of gevels.

Natuurinclusief bouwen klinkt ingewikkeld, maar in de praktijk valt dit mee, zowel financieel als bouwtechnisch. In basis komt het erop neer dat er gezorgd wordt voor nestgelegenheid en voedsel. Dit kan door op slimme plekken extra groen toe te voegen of in de woningen nestgelegenheden te bouwen. De insteek is dit te doen voor soorten die nu al in de directe omgeving leven zoals de gewone dwergvleermuis, gierzwaluw, huismus, zwarte roodstaart, egel, wilde bijen en vlinders.

Dit soort maatregelen dienen meegenomen te worden bij de ontwikkeling van de velden aangezien ze voor het behoud van deze soorten cruciaal zijn. Andere maatregelen van natuurinclusief bouwen zijn groene gevels (bijvoorbeeld als kopgevel) en groene of bruine daken. Dit zijn toepassingen die zowel voor de waterhuishouding als voor vogels en insecten van toegevoegde waarde zijn.

Onderdeel van een natuurinclusieve wijk is ook het vergroenen van het privé eigendom. Dit heeft te maken met bewustwording van de eigen bijdrage die bewoners kunnen leveren. Wanneer tuinen aaneengesloten grotendeels groen zijn ingericht levert dit een aanzienlijke bijdrage aan een prettig woonklimaat. Daarnaast kunnen woningen aan kopse kanten worden voorzien van gevelgroen die insecten en/of vogels voedsel en nestgelegenheid bied. Deze grote groene oppervlakken leveren een aanzienlijke waarde voor de groene beleving. Bij het plaatsen van een berging wordt natuurinclusiviteit de standaard. Dit kan door groene daken, wanden of het voorzien in nestgelegenheid.

Door natuurinclusief te bouwen is winst te behalen op meerdere vlakken:
- er ontstaat een betere balans in het ecosysteem, zoals vogels, vleermuizen en egels, die insecten eten en vlinders en bijen, die zorgen voor bestuiving van planten.
- het extra groen verhoogd de biodiversiteit en zorgt voor een aangenamer klimaat in de wijk: waterberging, koelte en zuivering van de lucht.
- een groene leefomgeving heeft een positief effect op de gezondheid van de mensen die wonen in de wijk.

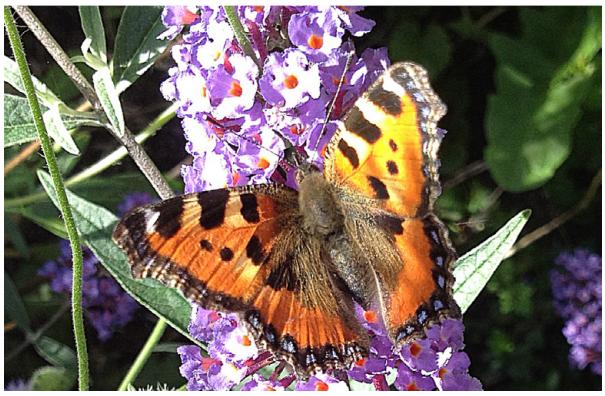
Om natuurinclusiviteit te borgen in het plan is het puntensysteem Natuurinclusief Bouwen in de gemeente Arnhem opgesteld dat als bijlage bij dit raamwerk is bijgevoegd en waar iedere deelontwikkeling aan dient te voldoen. Op deze manier creëren we een wijk die goed is voor mens en dier met een hoge woonkwaliteit.











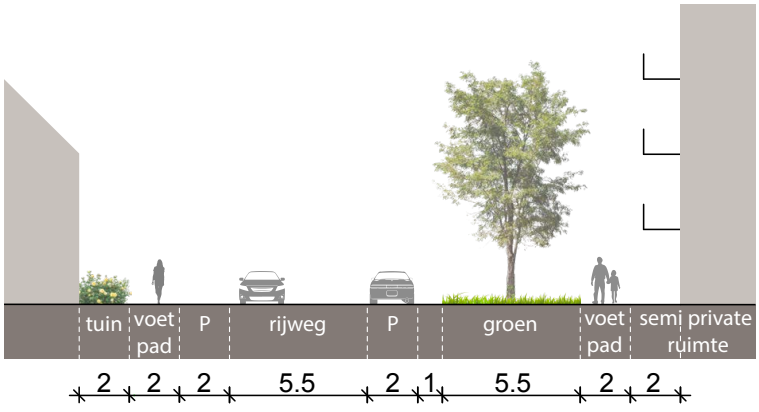

Hoofdontsluiting
Secundaire ontsluiting
Fietsverbinding
Langzaamverkeersverbinding

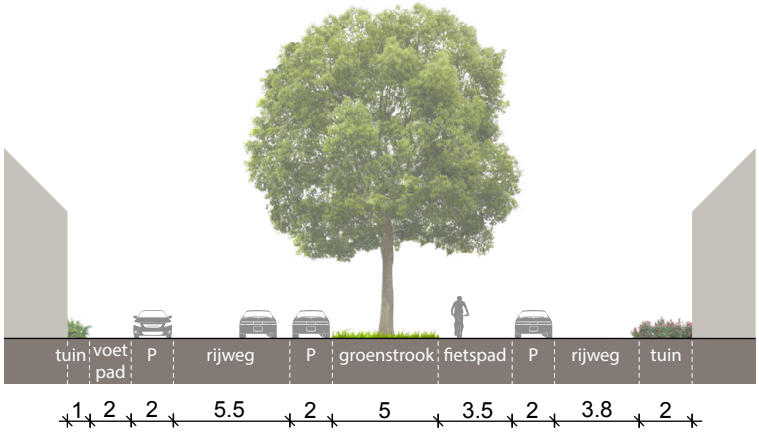
2.3 VERKEERSSTRUCTUUR

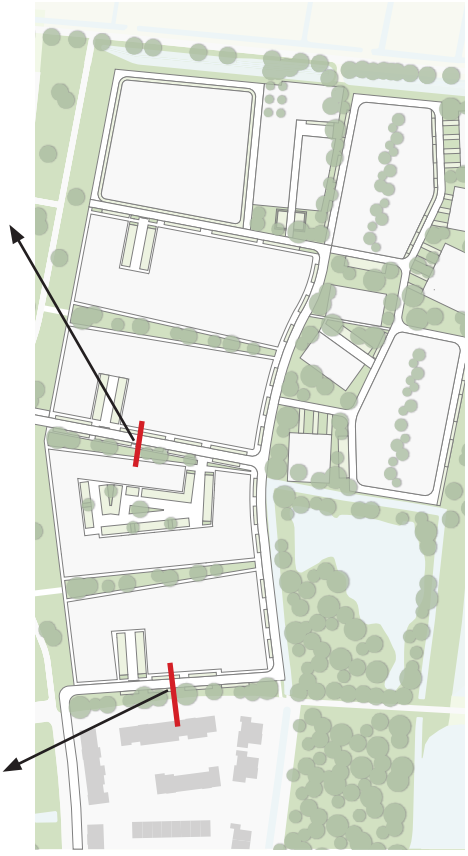
Veld 3 noord heeft een ruimtelijke opzet bestaande uit verschillende onderdelen. Vanuit het zuiden worden de wiggen van veld 3 zuid doorgetrokken terwijl aan de noordkant aansluiting wordt gezocht op de Achterstraat. Dit is duidelijk waarneembaar vanuit de verkeersstructuur. Het veld is ontsloten middels het doortrekken van de Oeverwal in Veld 3 zuid en vanuit het westen komt er een verbinding met veld 2 door het park. De ontsluiting vanuit het zuiden buigt direct af naar het oosten om vervolgens via de ruggengraat de verschillende deelgebieden te ontsluiten. Tevens is de ruggengraat aangesloten op de ontsluiting via veld 2. Het is de bedoeling dat de groene wiggen vrij worden gehouden van gemotoriseerd verkeer om het woonklimaat te versterken. Belangrijk is een goed netwerk van paden voor langzaam verkeer.
In het gebied grenzend aan de Achterstraat en in het bosgebied is het aantal autobewegingen relatief laag zodat in dit gebied de auto te gast zal zijn en de fietser en voetganger voorrang hebben.

Om te zorgen voor een ontspannen uitstraling zijn de wegprofielen aangepast op het gebruik. Hierdoor krijgen éénrichtingswegen een smaller profiel dan tweerichtingswegen en wordt de hoeveelheid verhardoppervlakte binnen het veld zoveel mogelijk beperkt. Dit komt ten gunste aan het groene raamwerk.

De doorgaande fietsroutes liggen net buiten het veld, zowel aan west- als zuidzijde. Vanaf deze beide lijnen worden verbindingen gemaakt met het plangebied en de rest van Arnhem. Voor voetgangers worden onder andere verbindingen met de Achterstraat, het parkgebied en de OV-haltes gerealiseerd. Dit gebeurt om het gebruik van langzaam verkeer te stimuleren.









2.4 PARKEREN

Het parkeren is een belangrijke factor om rekening mee te houden bij de ontwikkeling van veld 3 noord. Het parkeersysteem bestaat uit verschillende parkeeroplossingen passend bij het woonconcept. De wiggen hebben een parkeerkoffer binnen het bouwblok gecombineerd met parkeren op eigen terrein en langsparkeren. De boswoningen combineren parkeren op eigen terrein met clusters haaksparkeren en parkeren in de groene berm. Dit zijn plekken die zo onopvallend mogelijk worden vormgegeven middels verstevigd gras of grasbetonstroken.

Het erf heeft een groen omsloten parkeerkoffer en de woningen aan de achterstraat parkeren op eigen terrein aangevuld met plekken in de groene berm. Voor het parkeren is het de bedoeling om dit niet dominant in het straatbeeld aanwezig te laten zijn. De parkeerplaatsen worden daarom zo groen mogelijk ingericht, aansluitend op de inrichting van veld 3 zuid.

Bij de uitwerking van de verschillende bouwvelden, moet het aantal parkeerplaatsen per bouwveld voldoen aan de voor Schuytgraaf geldende parkeernorm. Het is niet de bedoeling dat eventuele parkeerproblemen naar toekomstige fases worden doorgeschoven. Dit betekent dat per bouwveld het benodigd aantal parkeerplekken binnen het bouwveld zelf zal moeten worden gerealiseerd. De assen van de weg vormen in principe de scheiding tussen twee "parkeereenheden". Uitzonderingen zijn bouwvelden waar aan de overzijde van de straat geen bebouwing staat. De parkeereenheden zijn hiernaast op de kaart weergegeven.


Verstevigd gras


Groene parkeerkoffer


Langsparkeren in grasberm



3 Beeldregie



3.1 STRUCTUUR VAN DE WIJK

Schuytgraaf wordt gezien als een verzameling dorpen in het groen met allemaal een eigen karakter. Voor het karakter van veld 3 zijn het duurzame thema en de landschappelijke ligging het uitgangspunt. Hiervoor geldt dat gestreefd wordt naar een toekomstbestendige aangename en groene woonomgeving.

Voor de beeldregie van het plan zijn de volgende aspecten van belang.

1. Structuur van de wijk
2. Sferen binnen het veld
3. Materiaalgebruik en detaillering
4. Natuurinclusief bouwen
5. Overgang tussen openbaar en privé
6. Inrichting van het openbaar gebied

Voor de noordelijke velden geldt dat zij de overgang vormen van het stedelijke gebied naar het rivierenlandschap. Het is de bedoeling hierbij dat de dichtheid verdund in noordelijke richting. Dit heeft ook invloed op de uitstraling. Voor veld 3 betekent dit een meer stedelijke uitstraling in het zuidelijke deel van veld 3 met een verloop naar een landelijk karakter voor de bebouwing aan de Achterstraat.

Wat betreft de stedenbouwkundige opzet is rekening gehouden met de aansluiting op het zuidelijke deel van veld 3. Voor de uitstraling is het ook de bedoeling om hierop aan te haken. De structuur van veld 3 noord bestaat uit 4 verschillende onderdelen die reageren op de omgeving. Deze onderdelen zijn:

- Wonen aan de groene wiggen
- Wonen in het bos
- Wonen aan de Achterstraat
- Wonen op het erf

De positionering en de ruimtelijke opzet van deze onderdelen vraagt om een specifieke uitstraling per deelgebied. Deze sferen worden hieronder afzonderlijk beschreven.











3.2 SFEREN BINNEN HET VELD

Wonen aan de groene wiggen

Bij stedenbouwkundige verkavelingen is het altijd een zoektocht om te komen tot de goede balans tussen samenhang en variatie. Ook voor veld 3 is dit aan de orde. De bebouwing aan de groene wiggen zoekt in volume en structuur aansluiting op de bebouwing in veld 3 zuid. Hier dient te worden gekeken naar ruimtelijke opbouw, kaprichting, kapverdraaiingen, begeleiding van de weg etc om zo te zorgen dat veld 3 als totaal een geheel gaat vormen. Een goede manier van aansluiting is door op dezelfde manier als in veld 3 zuid variatie aan te brengen in de gevel. Dit gebeurt door middel van het toepassen van kapverdraaiingen en kleuraccenten. Voor de ligging aan de groene wiggen is de overgang van privé naar openbaar de belangrijkste opgave. Het is de uitdaging om de woning zo maximaal mogelijk te oriënteren op de autovrije wiggen en daarbij de overgang van openbaar naar privé als geheel mee te ontwerpen. Een goede oplossing hiervoor zijn pergola's zoals toegepast in veld 3 zuid. Dit zorgt voor een aantrekkelijk samenhangend beeld en biedt ruimte voor een groene en natuurinclusieve invulling van de buitenruimte.

Wonen in het bos

Ten oosten van de ruggengraat bevindt zich het deelgebied "wonen in het bos". Binnen het deelgebied zijn 3 woningtypen gesitueerd die allen op een andere manier een relatie aan gaan met het bos en de groene omgeving. Het betreffen boskavels, boswoningen en bospatio's zoals beschreven bij het ruimtelijk raamwerk. Hierin is de overeenkomst dat voor alle woningen geldt dat er een oriëntatie van het wonen is op het groen en dat veel aandacht wordt besteed aan de landschappelijke inpassing van de woningen. Dit komt terug in de uiterlijke verschijningsvorm middels de vorm van het bouwvolume, de keuze van (natuurlijke) materialen, de groene inrichting van de kavels en de overgang tussen openbaar en privé. Zo hangen de allure en ruimtelijkheid van het deelgebied in grote mate af van de inrichting van de tuinen. Voor de boskavels geldt dat overzichtelijke tuinen met goed ingepaste beplanting in een losse setting bijdragen aan de landschappelijke groene uitstraling van dit gebied. Het toepassen van natuurlijke erfafscheidingen in de vorm van gemengde hagen en bomen op de kavels draagt bij aan de groene uitstraling. Voor de boswoningen met een kleine eigen buitenruimte is het belangrijk om nauwkeurig te kijken naar een fraaie en duidelijke begrenzing van het privé-domein zodat deze grens, naar verloop van tijd, niet verlegd kan worden. Dit kan enerzijds middels een duidelijke gebouwde afscheiding die onderdeel uitmaakt van het ontwerp van de woning of anderzijds middels lage bosschages die onderdeel vormen van het parkontwerp.





















Wonen aan de Achterstraat

De bebouwing aan de Achterstraat hee t door de ligging een bijzondere positie binnen h t plan. Hier sluit Schuytgraaf aan op het rivierenla dschap. Om het karakter van dit oude lint niet te ve storen wordt de bebouwing hier ingepast binnen de estaande karakeristiek van de hier aanwezige be ouwing. De inspiratie hiervoor wordt gevonden in e wederop-bouw boerderijen, veelal bes aand uit 1,5 laag met symmetrische kap. Door de ije ligging van de wo-ningen ontstaat er ruimte or bijzondere uitdrukking te geven aan de detaillering n erfinrichting aanslui-tend bij de Achterstraat.

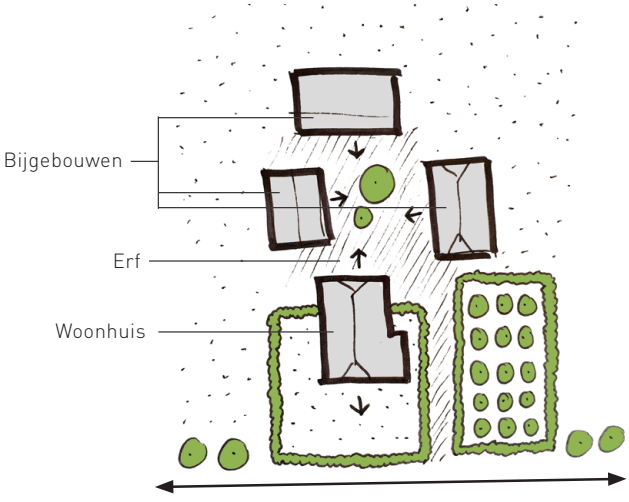
Wonen op het erf

Samen met hoeve de Kroon gaat de nieuwe bebouwing een ensemble vormen zoals op een boerenerf. Bij de oorspronkelijke traditionele opzet van een erf heeft de taakverdeling tussen de boer en boerin een belangrijke invloed gehad. Hierdoor worden de voor- en achterkant van het erf nog altijd door een denkbeeldige lijn tussen de verschillende gebouwen van elkaar gescheiden. Deze lijn kan globaal over het gehele erf worden doorgetrokken, waardoor de scheiding tussen het oorspronkelijke wonen (voor) en het oorspronkelijke werken (achter) goed zichtbaar wordt. De nieuwe bebouwing komt te liggen rondom een gezamenlijk erf en is hierop ook georiënteerd. Hierbij komt er een hiërarchie in bebouwing met een hoofdgebouw (boerderijwoning) en de (woon)schuren. Een belangrijk onderdeel van de ruimtelijk opzet is de erfbeplanting. Erven zijn de verbindende schakels die ervoor zorgen dat dieren zich in een gebied kunnen verplaatsen en leveren daarmee een belangrijke bijdrage aan de biodiversiteit. Een evenwichtig erf zorgt voor voedsel en beschutting zodat soorten kunnen overleven. Daarnaast draagt een erf met streekeigen landschapselementen bij aan de identiteit van de streek, in dit geval het kommenlandschap. Ook is in de beplanting een duidelijk onderscheid te zien tussen voor en achter. De voorzijde is onderdeel van het wonen met een siertuin, leibomen als zonwering en boomgaard en/of moestuin voor de voedselvoorziening. Dit gedeelte wordt omkaderd met een knip- en scheerheg van veldesdoorn of sleedoorn. Landschappelijke elementen die typisch op 'het achter' horen zijn houtsingels, geriefbosjes en struweelhaag (sleedoorn en hondsroos), oorspronkelijke voor de veekering. Door deze elementen op een eigentijdse manier toe te passen, met respect voor de omgeving en de erfopzet, ontstaat er een modern (boeren) woonerf.









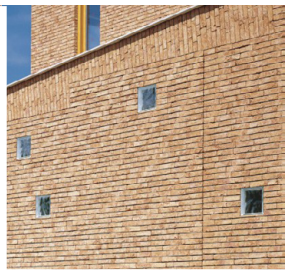




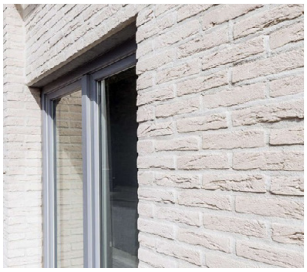


















3.3 MATERIAALGEBRUIK & DETAILLERING

Voor het gehele veld geldt dat materialen worden toegepast die hoogwaardig zijn en mooier worden naarmate ze verouderen. Hierbij wordt uitgegaan van duurzame, natuurlijke en niet giftige materialen met aandacht voor de herbruikbaarheid. De voorkeur gaat hierbij tevens uit naar lokale, streekgebonden materialen. Toepassing van kunststoffen, betonsteen, houtwolcementplaat en dergelijke in de buitengevel of op het dak horen daar niet bij. Het kleurgebruik aan de buitenzijde van de woningen is terughoudend en heeft een natuurlijke uitstraling. Lichte kleuren hebben de voorkeur in verband met hittestress.

De uitstraling wordt vooral bepaald door het uiterlijk van de toegepaste materialen. Dit geldt zowel voor het gevelmateriaal als voor de kozijnen. Essentieel hierbij is een zorgvuldige en bijzondere detaillering die past bij de keuze van de materialen.

Het toepassen van groene gevels en groene of bruine daken wordt gestimuleerd. Dit heeft een positief effect op de waterhuishouding, de natuurinclusiviteit, het tegengaan van hittestress en de groene, duurzame uitstraling van het veld. Daarom maakt dit ook onderdeel uit van het puntensysteem voor natuurinclusief bouwen

Circulair bouwen is een belangrijk thema bij de toepassing van materialen. Het is het uitgangspunt om grondstoffen zoveel mogelijk te hergebruiken. Dit betekent concreet dat per ontwikkeling minimaal 10% van de materialen bewezen circulair is. Bij hoogwaardig hergebruik is een gedetailleerd inzicht in de materiaalstromen van de gebouwen vereist. Bijvoorbeeld informatie over de hoeveelheden, kwaliteit en de herbruikbaarheid. Randvoorwaarde voor de ontwikkeling is daarom een grondstoffenpaspoort of materialenpaspoort als dossier voor bewoner, zodat die weet hoe de materialen van zijn woning zijn geproduceerd en in welke mate ze herbruikbaar zijn.

Naast het toepassen van herbruikbare materialen en het opnemen van de materialen in een materialenpaspoort is ook de toepassing van innovatieve duurzame oplossingen voor bijvoorbeeld energieopwekking of warmteopslag een manier om het duurzame karakter van de wijk uit te dragen. Door deze oplossingen mee te nemen in het ontwerp worden ze op een mooie manier geintegreerd in het geheel.









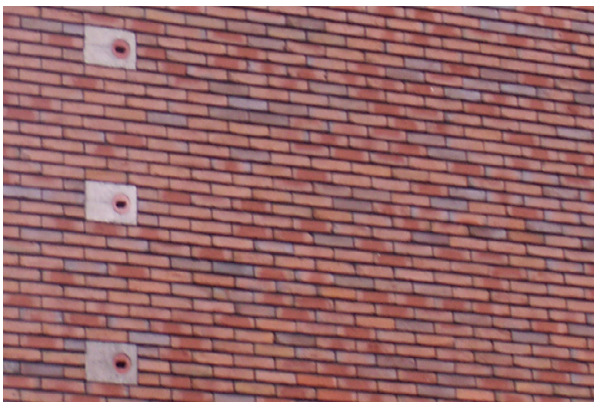


Foto: Bureau Waardenburg





Foto: Bureau Waardenburg





3.4 NATUURINCLUSIEF BOUWEN

Aanvullend op het materiaalgebruik is het de ambitie om zodanig te bouwen dat de wijk bijdraagt aan de lokale biodiversiteit en natuurwaarden. Daarom is natuurinclusief bouwen opgenomen in de uitgangspunten van de beeldregie. Hieronder wordt beschreven welke maatregelen genomen kunnen worden om de verschillende diersoorten te faciliteren. In de bijlage is het puntensysteem voor natuurinclusief bouwen toegevoegd waar iedere ontwikkeling aan getoetst zal worden.

Zwarte roodstaart
De zwarte roodstaart is een pioniersoort die een voorkeur heeft voor warme en droge plaatsen. De afgelopen 5 jaar zijn 69 waarnemingen verzameld in en rondom Schuytgraaf. De meeste waarnemingen hebben betrekking op zingende dieren en zijn daarmee indicatief voor een broedterritorium. Grootschalige nieuwbouwlocaties, zoals veld 3, zijn kansrijke broedlocaties. De soort maakt gebruik van nissen en holtes in gebouwen om in te broeden. Doorgaans verdwijnt de soort weer als het groen in een wijk zich verder ontwikkeld en het pionierstadium verdwijnt. Door het plaatsen van enkele nestkasten in het zuidelijk deel van het bouwveld, kan de soort hier voor langere tijd blijven.

Huismus
De huismus verblijft jaarrond in Nederland en is net als de gierzwaluw een koloniebroeder. Ze broeden in los kolonieverband onder dakpannen, in gaten en kieren in gebouwen of speciale mussenkasten. In tegenstelling tot de gierzwaluw is de inrichting van de directe omgeving van belang voor het vinden van zijn voedsel. Groene tuinen of pleintjes, liefst een beetje rommelig en voorzien van wat hagen of groenwanden om te schuilen vormen een geschikt leefgebied. In veld 3 is dit te vinden rondom de groene wiggen en bij het erf. Dit kan aangevuld worden met voorzieningen voor de huismus, zoals o.a. nestkasten op de daken van woningen.

Gewone dwergvleermuis
De gewone dwergvleermuis is een typische gebouwbewonende soort die zich geheel heeft aangepast aan de stedelijke omgeving. In de droge ecozone vindt hij zijn voedsel, dat voornamelijk bestaat uit muggen. Dwergvleermuizen hebben meerdere verblijfplaatsen die ze verspreidt door het jaar kunnen gebruiken, zogenaamde zomer-, paar-, winter- en kraamverblijfplaatsen. Spouwmuren voorzien in al deze verblijfplaatsen, maar stellen wel elk specifieke eisen. Een kraamverblijf is op zuidwesten georiënteerd (warm), terwijl een winterverblijf op het noordoosten is gesitueerd (kouder). Het maken van dergelijke inbouwverblijfplaatsen is maatwerk en kan goed toegepast worden in nieuwbouw. Zomer- en paarverblijven kunnen op woonhuizen aangebracht worden in de vorm van kasten. Ga daarbij uit van circa 5-10 stuks. Hiervan zijn verschillende types beschikbaar.





Egel
Het leefgebied van een egel varieert van 10-20 ha voor een vrouwtje en 20-40 ha voor een mannetje. Per nacht kan een egel enkele kilometers afleggen. Een schutting met een onderdoorgang van 15x15 cm is voldoende om de volgende tuin te bereiken en een strook groen van 1-2 meter in de tuin maakt het aantrekkelijk om voedsel en nestgelegenheid te vinden.

Wilde bijen en vlinders
Wilde bijen en vlinders hebben drachtplanten nodig voor voedsel. Bekend is dat hun voedselvoorzieningen in het buitengebied steeds meer zijn afgenomen en dat particuliere tuinen en bloemrijke bermen kansen bieden voor zowel voedsel als schuilgelegenheid. Door een groen lint van drachtplanten (bloemrijke bermen, groene gevels, drachtbomen, bloemen in de tuinen en op terrassen) in de wijk te creëren ontstaat leefruimte voor wilde bijen en vlinders.



- Gierzwaluw
- Groene gevels
- Wilde bijen en vlinders
- Huismus
- Egel
- Gewone dwergvleermuis









3.5 OVERGANG OPENBAAR-PRIVÉ

Een zorgvuldige uitvoering van de overgang van openbaar naar privé is van belang voor de gewenste ontspannen en duurzame uitstraling. Er wordt gestreefd naar een zachte groene overgang die bijdraagt aan een aangenaam woonklimaat en past bij het duurzame groene karakter van het veld. Daarbij worden ook inspanningen op eigen terrein gevraagd. Door de diversiteit in woningtypen is er geen universele manier van omgaan met de erfafscheidingen tussen de woningen. Uitgangspunt is wel dat in het gehele veld groene voortuinen worden toegepast met beplanting die bijdraagt aan natuurinclusiviteit. Voortuinen met een diepte tot 2,0m van gevel tot openbare ruimte moeten worden voorzien van voortuin met heesters en vaste planten en waar mogelijk gevelgroen. Het betreft kleine oppervlakken, maar door de collectiviteit kan een bloemrijk lint ontstaan die bewoners een hoge belevingswaarde geeft en extra's biedt voor insecten. Diepere voortuinen worden voorzien van gemengde hagen. Regel hierbij is continuïteit, dus hagen worden aangeplant bij een heel blok of een hele rij. Om een groen karakter te realiseren en te behouden wordt een maximale hoeveelheid verharding van de kavels van 50% vastgelegd. De overige 50% krijgt een groene natuurlijke inrichting

De erfafscheidingen naar het openbaar gebied bestaan uit gemengde hagen van landschappelijke mix. Bij de boskavels geldt dat alle erfafscheidingen groen worden uitgevoerd, ook degene tussen de woningen. Deze hebben een belangrijke bijdrage in het ecologische systeem omdat kleine zoogdieren zich langs deze afscheidingen kunnen verplaatsen en vogels hier kunnen schuilen, voeden en nestelen. Het verplaatsen langs de haag moet mogelijk worden gemaakt door onderdoorgangen tussen de tuinen aan te brengen. Als maatvoering kan de egel worden gehanteerd.

De bebouwing aan de randen van het veld wordt georiënteerd op de landschappelijke omgeving. Dit betekent dat de bebouwing in uitstraling en woonkwaliteit is gericht op het landschap. Daarnaast wordt het landschap zover mogelijk doorgetrokken de wijk in, waar mogelijk tot aan de voordeur. Op deze manier wordt een verweving gecreëerd van het woongebied met het omliggende landschap. Dit vraagt extra aandacht voor zowel het ontwerp van de bebouwing als de aanliggende tuinen.

3.6 OPENBARE RUIMTE

Samenhang
In een gefaseerd uitgevoerd plan, loert het gevaar van verrommeling in het straatbeeld. Een heldere, goed ontworpen en zorgvuldig en eenduidig gematerialiseerde openbare ruimte kan dan als bindende factor functioneren. Daarom wordt gekozen voor (bestratings-)materialen die in het hele veld worden toegepast en tevens aansluiten op de inrichting van veld 3 zuid. Hierbij wordt uitgegaan van een eenvoudige inrichting met duurzame materialen. Parkeervakken worden waar mogelijk in open verharding of versterkt gras uitgevoerd om het groen karakter van de wijk extra te benadrukken.

Woonstraten
De woonstraten in het veld zijn niet breder dan nodig en de verharding ligt (zo veel mogelijk) in één vlak. Er zullen dus geen trottoirbanden zijn, de verschillende gebruikstypen van de openbare ruimte worden helder door belijning en afwijkende steenformaten en verbanden.

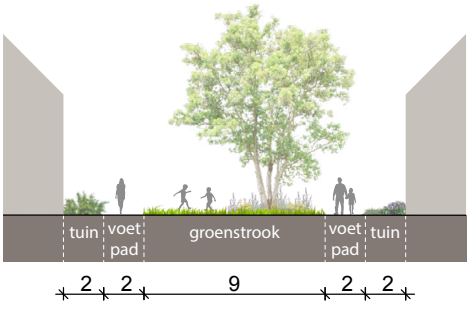
In het noorden van het plan is de auto te gast en wordt bestrating ingericht op het gebruik voor langzaam verkeer, aan de groene wiggen kan zelfs geen auto komen. Wanneer de situatie dat toelaat, worden de straten ingericht t.b.v. éénrichtingsverkeer zodat de hoeveelheid verharding beperkt kan blijven.

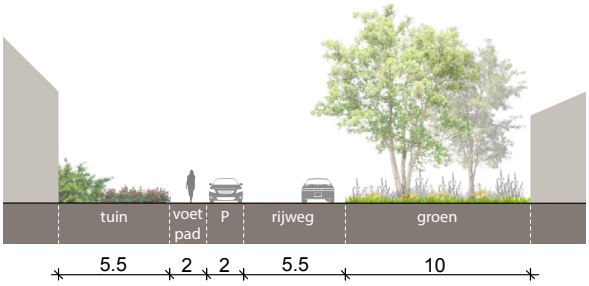


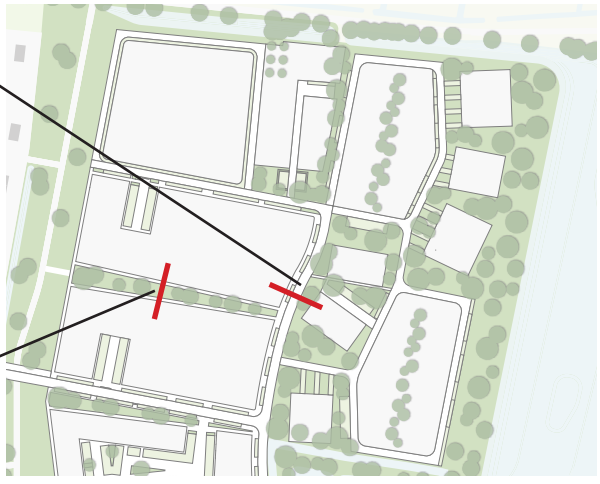












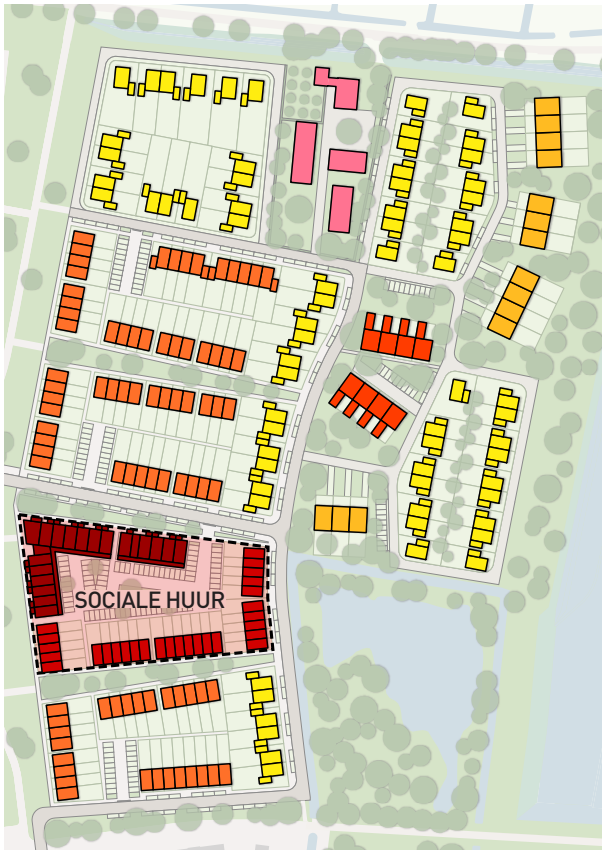


4 Verkaveling



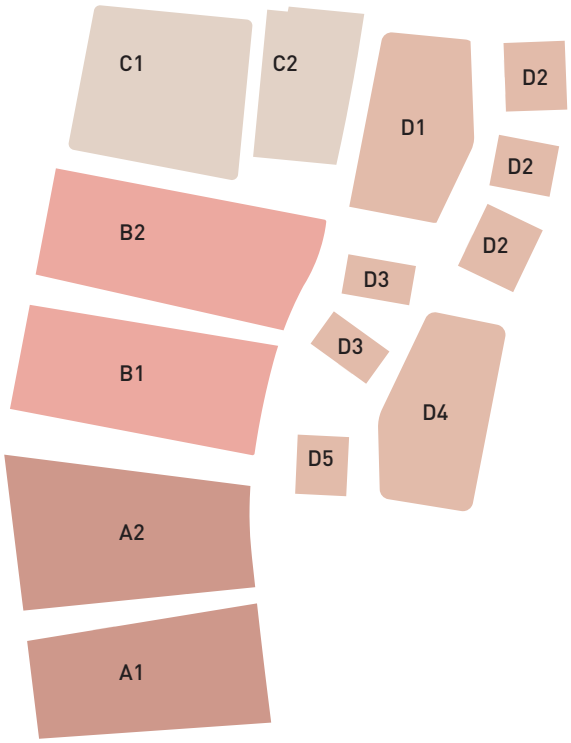
4.1 VOORBEELDVERKAVELING

Op basis van de hiervoor beschreven uitgangspunten is een proefverkaveling opgesteld die een mogelijke invulling geeft aan de ontwikkeling van het veld. Bij de configuratie van bouwvelden is flexibiliteit een van de belangrijkste uitganspunten geweest. De afmetingen van de velden zijn zodanig (bij voorkeur ca 50 m diep) dat de velden verschillende typen woningen kunnen accommoderen en er kan in de tijd ook gewisseld en gevarieerd worden. De voorbeeldverkaveling is dus slechts een indicatie van wat mogelijk is binnen deze verdeling in bouwvelden, er is ruimte voor andere invullingen.



4.2 BOUWVELDEN & FASERING

Een goede en logische faseerbaarheid van de ontwikkeling is belangrijk vanuit zowel de optiek van de ontwikkelende partijen (gemeente en ontwikkelaars) als de toekomstige bewoners. De ontwikkelende partijen hebben baat bij een logische bouwstroom en een flexibele fasering, die in kan spelen op de behoefte die er op dat moment is in de markt. Voor de bewoners is het zaak de ontwikkeling zo snel mogelijk af te ronden, het woongenot zo snel mogelijk op niveau te brengen en de overlast gedurende de bouw van de diverse fases te beperken.



GEMEENTE Arnhem

November 2020



de Boskamer

"Lommerijk wonen in De Park"

Ruimtelijk raamwerk Schuytgraaf veld 23



de Boskamer

"Lommerijk wonen in De Park"

GEMEENTE Arnhem

Oktober 2020

Ruimtelijk raamwerk Schuytgraaf veld 23



INHOUD

INLEIDING

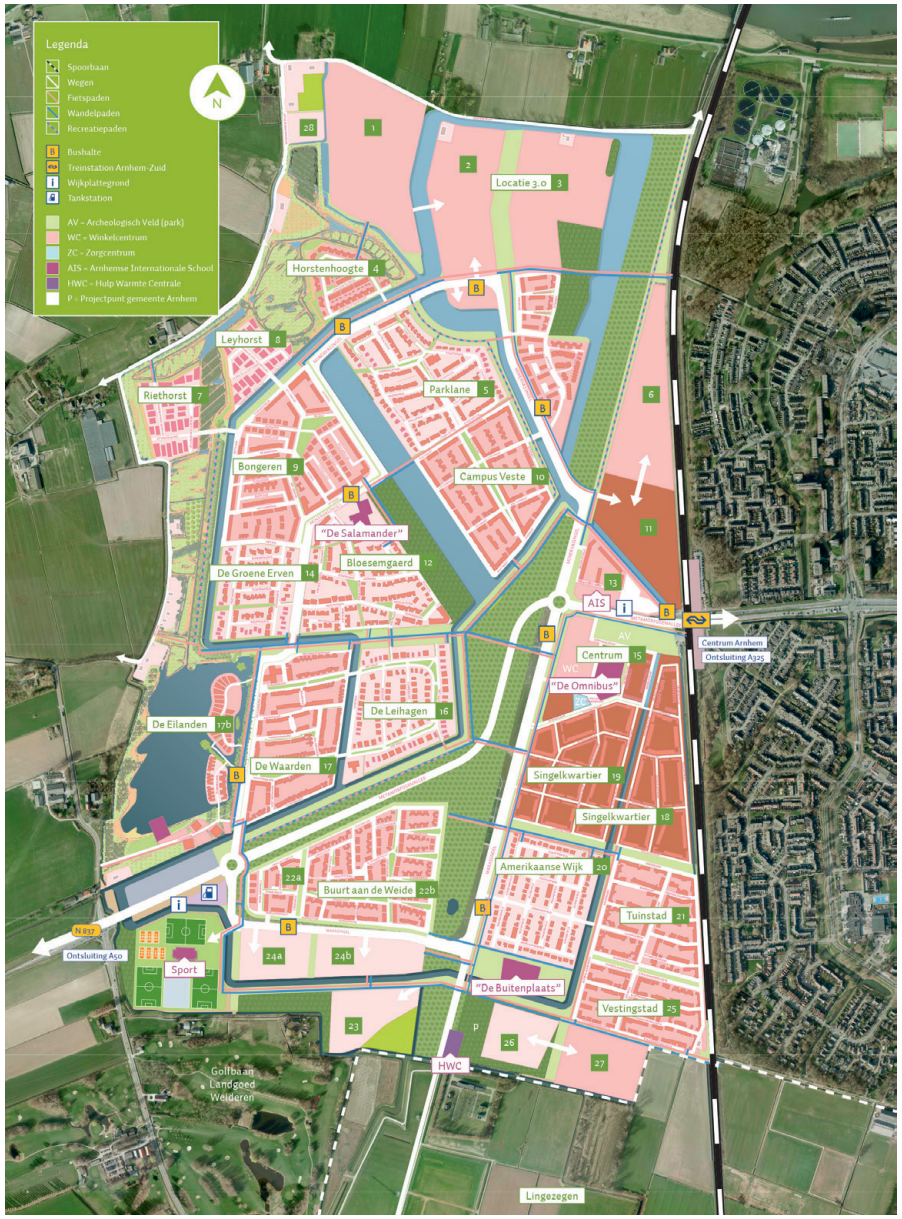
	Aanleiding	7
	Rol Kwaliteitsteam	7
	Opbouw van het document	7

1.	**AMBITIE**	
1.1	Context	10
1.2	Veerkrachtige wijk	12
1.3	Bouwstenen	14

2.	**RUIMTELIJK RAAMWERK**	
2.1	Groen raamwerk	19
2.2	Verkeersluwe straten	20
2.3	Bouwvlak	21
2.4	Maat tussen woningen	21
2.5	Bouwhoogte	22
2.6	Bouwvolume	22
2.7	Eenduidig hoofdvolume	23
2.8	Parkeren	23

3.	**BEELDREGIE**	
3.1	Dak	26
3.2	Materialen en details	27
3.3	Landschappelijke tuin	28

4.	**VERKAVELING**	
4.1	Voorbeeldverkaveling	33


Legenda
Spoorbaan
Wegen
Fietspaden
Wandelpaden
Recreatiepaden
Bushalte
Treinstation Arnhem-Zuid
Wijkplattegrond
Tankstation
AV = Archeologisch Veld (park)
WC = Winkelcentrum
ZC = Zorgcentrum
AIS = Arnhemse Internationale School
HWC = Hulp Warmte Centrale
P = Projectpunt gemeente Arnhem
N
28
1
2
Locatie 3.0 3
Horstenhoogte 4
Leyhorst 8
Rietхorst 7
Parklane 5
6
Bongeren 9
Campus Veste 10
"De Salamander"
11
Bloesemgaerd 12
De Groene Erven 14
13
AIS
Centrum 15
"De Omnibus"
Centrum Arnhem
Ontsluiting A325
De Eilanden 17b
De Leihagen 16
De Waarden 17
Singelkwartier 19
Singelkwartier 18
Amerikaanse Wijk 20
Buurt aan de Weide 22b
22a
Tuinstad 21
N 837
Ontsluiting A50
Sport
24a
24b
"De Buitenplaats"
Vestingstad 25
23
P
26
27
HWC
Golfbaan
Landgoed
Welderen
Lingezegen

INLEIDING

AANLEIDING

Voor u ligt het ruimtelijk raamwerk van veld 23. In dit raamwerk zijn de kaders opgenomen voor de ontwikkeling van het veld. Het raamwerk geeft richting aan de elementen die dit veld structureren en hierin is tevens de kwaliteit van het openbaar gebied verankerd. Aanvullend op het raamwerk is de beeldregie vastgelegd, hiermee wordt de kwalitatieve uitstraling voor de bebouwing gewaarborgd. Het ruimtelijk raamwerk en de beeldregie zijn op elkaar afgestemd, zodat bebouwing en openbare ruimte tezamen een aantrekkelijke woonomgeving opleveren. In voorliggend document komen deze onderdelen samen.

ROL VAN HET KWALITEITSTEAM

Dit document dient gelezen te worden als een richtinggevend kader. De deeluitwerkingen worden, door de ontwikkelende partijen, in overleg met de gemeentelijk stedenbouwkundige opgesteld en uiteindelijk getoetst door het Kwaliteitsteam Schuytgraaf, conform de werkwijze van het kwaliteitsteam. Dit document vormt daarvoor het toetsingskader.

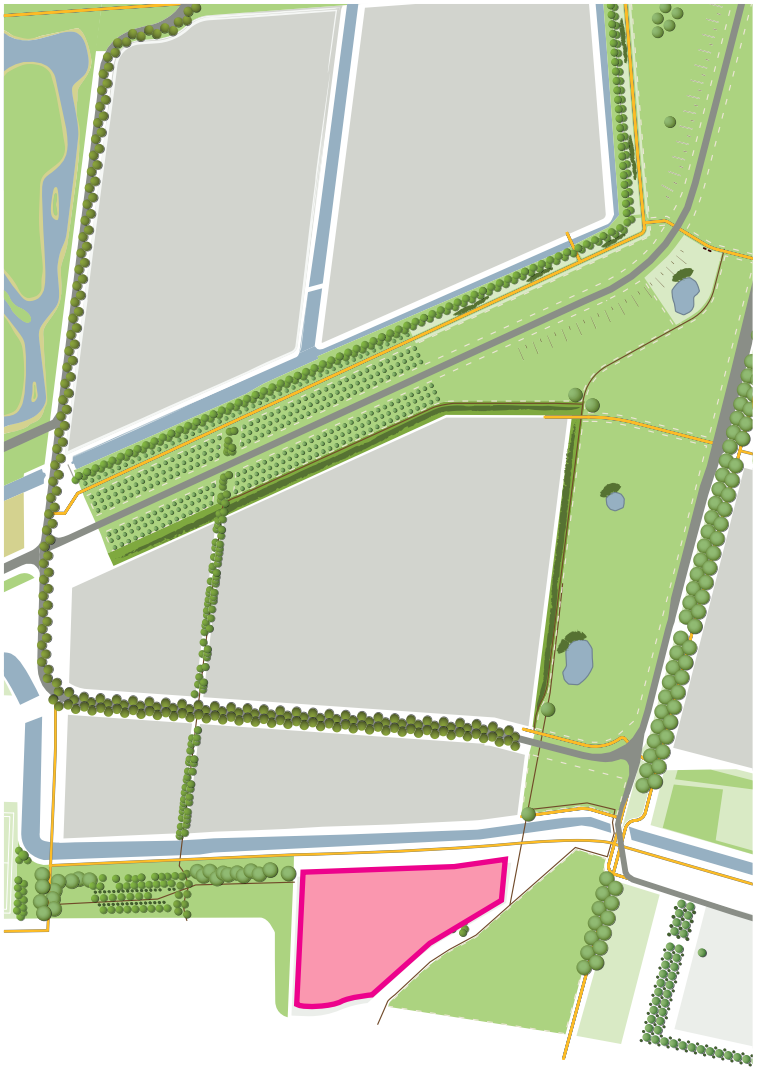
OPBOUW VAN HET DOCUMENT

In het document wordt eerst de ambitie beschreven, welke is opgebouwd uit de ruimtelijke context, de duurzaamheidsambitie en de bouwstenen voor het plan. Vervolgens komen de ruimtelijke raamwerk en de beeldregie aan de orde. Deze vormen samen de ruimtelijke toetsingskaders voor een kwalitatieve ontwikkeling van het veld 23.

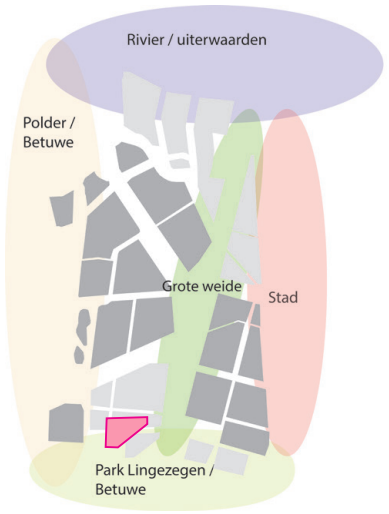




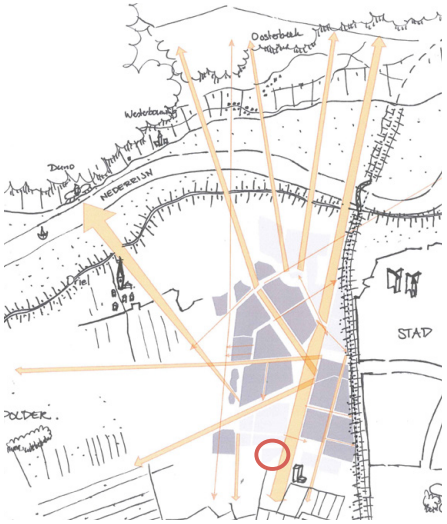
1 Ambitie



hoofdgroenstructuur Schuytgraaf



landschapsstijlen in Schuytgraaf



zicht op omliggend landschap

1.1 RUIMTELIJKE INPASSING

Context

Veld 23 is gelegen in de zone tussen het woongebied van Schuytgraaf en het landschap van Park Lingezegen. Het is de bedoeling dat hier een kwalitatief hoogwaardige overgangszone wordt gerealiseerd waar wijk en park op een optimale manier samen komen. Hieronder worden Schuytgraaf, Park Lingezegen en de opzet van de zuidelijke velden kort toegelicht.

Schuytgraaf

De stedenbouwkundig opzet van Schuytgraaf gaat uit van het principe van dorpjes in de Betuwe die ingebed zijn in het bestaande landschap. Hierbij is uitgegaan van een stoer onderliggend Betuws landschap waarop de hoofdplanstructuur is bepaald. Deze landschappelijke hoofdplanstructuur zorgt niet alleen voor een optimale inbedding in de Betuwe, maar zorgt tevens voor een optimale beleving hiervan. Het is de bedoeling dat voor alle woningen 'het groen om de hoek is'.

De aanwezige landschappelijke kenmerken zijn de dragers van de stedenbouwkundige hoofdopzet van de wijk. Bestaande groenelementen en waterlopen (Eldensche Zeeg) worden daarbij zoveel mogelijk in het plan opgenomen. Een belangrijk onderdeel vormt het ontwerp van de lineaire ruimten in het plan; de groene ruimtes tussen de woonvelden.

Deze opzet heeft ervoor gezorgd dat tussen de woonvelden telkens doorzichten naar het omgevende landschap worden geboden. Daarbij zijn bestaande landschappelijke elementen ingepast. De groenstructuur heeft ook een ecologische betekenis; binnen het plangebied wordt een droge en een natte ecologische verbindingszone gerealiseerd.

Park Lingezegen
Park Lingezegen is een ca.1500 ha groot regionaal park in aanleg tussen Arnhem en Nijmegen. De ontwikkeling van dit grote groengebied is een antwoord op de sterke groei van de steden en dorpen in dit gebied; het beoogd een sterke groene buffer te zijn in dit dynamische stedelijke gebied.

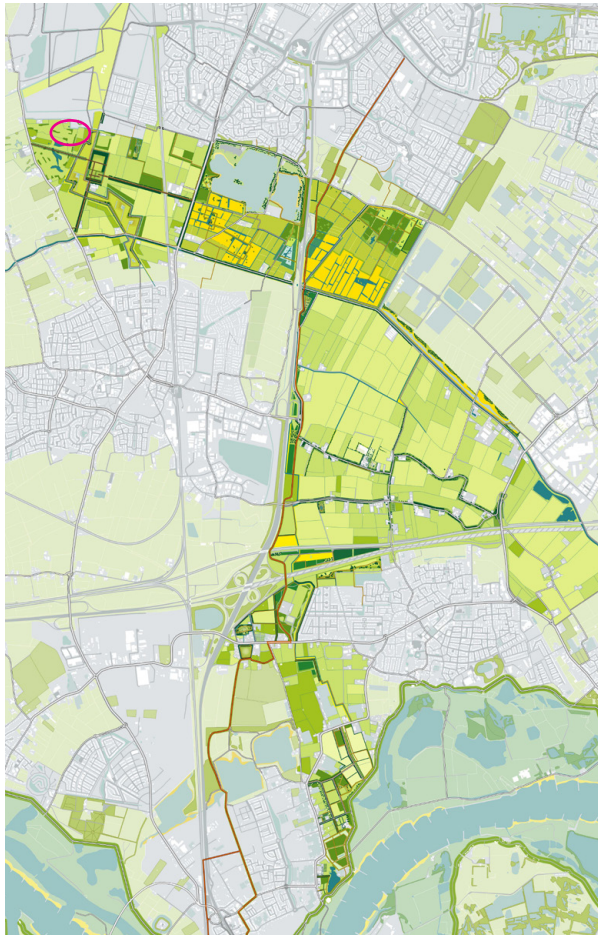
Het plan voorziet in de ontwikkeling van een omvangrijk natuur- en recreatiegebied geënt op de bestaande landschappelijke karakteristieken. Het Betuwse landschap vormt, in al zijn veelzijdigheid, de basis voor het park. Binnen Lingezegen worden verschillende deelgebieden onderscheiden. Tussen Schuytgraaf en Elst ligt het deelgebied De Park. Het ontwerp voor De Park heeft een hoofdopzet die bestaat uit het kasteelterrein met de lanen, het Romeinse lint en het mozaïeklandschap. Dit mozaïeklandschap is een gevarieerd landschap van bosblokken, houtsingels en boomgaarden afgewisseld met open ruimtes.

Zuidelijke Velden
Daar waar in andere delen van Schuytgraaf wordt gekozen voor tamelijk compacte woonvelden met het groen geconcentreerd in de omliggende 'hoofdgroenstructuur', geldt voor de zuidelijke velden dat deze worden ontwikkeld tot 'woonlandschappen'. Om die reden wordt voorgesteld om te werken met 'woonlandschappelijke bouwstenen' of woonlandschappelijke typologieën. Dit betekent dat binnen deze velden 'rood' en 'groen' in één samenhangend ruimtelijke concept worden ontwikkeld. Veld 23 is een van deze zuidelijke velden.

Hierbij geldt dat de opgave niet wordt benaderd als 'het vergroten van het woongebied van Schuytgraaf', maar vooral juist het 'vergroten van het Park Lingezegen'. Belangrijk hierbij is dat er over de grenzen heen wordt ontworpen. Van oudsher is er namelijk sprake van een kleinschalig en gevarieerd landschap; een landschapsmozaïek. Dit leidt er toe dat er verschillende structuren en lijnen zijn te vinden die doorlopen in beide werelden. Dergelijke structuren bieden waardevolle aanknopingspunten voor de planvorming van veld 23.
Dit betekent dat het landschapsmozaïek van De Park wordt doorgetrokken in het gehele veld. De woningbouw sluit aan op het mozaïek in zowel uitstraling, structuur als schaal zodat er een aantrekkelijk woonlandschap ontstaat.


doortrekken lijnen


vergroten De Park


Park Lingezegen

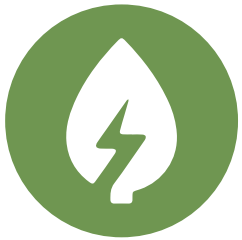
1.2 DUURZAAMHEID AMBITIES

Het is de ambitie om voor veld 23 een aangenaam woonklimaat te realiseren dat toekomstbestendig en klimaatadaptief is. Om dit voor elkaar te krijgen wordt onder andere gekeken naar het gebruik van natuurlijke energiebronnen, herbruikbare materialen, toekomstbestendig waterbeheer, natuurinclusief bouwen maar ook het maken van aangename verblijfsplekken en goede verbindingen met de omgeving. Het veld wordt een veerkrachtige buurt, aantrekkelijk, bestendig en comfortabel. Dit alles wordt beschreven in de volgende ambities:



WATER & GROEN

In Schuytgraaf ontwerpen we water-en groensystemen gericht op het zuiveren en onderhouden van onze leefomgeving. Het uitgangspunt is een klimaatadaptieve wijk die bestendig is ingericht en klimaatontwikkelingen zoals hitte, droogte en extreme regenbuien kan dragen. Dit komt de gezondheid van de bewoners ten goede. De ambitie is zo min mogelijk verharding en zoveel mogelijk groen in de wijk toe te passen, zowel openbaar als privé. Tevens is het de bedoeling om de biodiversiteit te verbeteren door bijvoorbeeld de bodempassages aan te leggen als kruidenrijke stroken. Het is belangrijk om te zorgen voor goede verbindingen met de groene omgeving, zowel vanuit belevingswaarde als door middel van daadwerkelijke langzaam verkeersverbindingen.



ENERGIE

In veld 23 wordt stadswarmte toegepast. Aanvullend gebruiken we natuurlijke bronnen zoals wind, zon, water en bodem als voortdurende energie- en inspiratiebron. De ambitie is om een energie-neutrale wijk te realiseren. Hierbij gaat het om ambities en randvoorwaarden ten aanzien van energieproductie en -opslag, warmte, elektriciteit en gebruikskwaliteit. Door een zo passief mogelijke bouwwijze en klimaatbeheersing (tevens gebruik van natuurlijk licht, ventilatie, groen en zonwering) kan de warmte- en koude-vraag beperkt blijven en daardoor zijn minder of kleinere installaties nodig om te voorzien in warmte, koude en frisse lucht in een comfortabele duurzame woning.



MATERIALEN

We gebruiken en verwerken onze grondstoffen zodanig dat zij nooit verloren gaan. We produceren in voortdurende kringlopen. Voor veld 23 betekent dit dat bij elke toepassing het juiste materiaal wordt gekozen en in wordt gezet op een zo lang mogelijke levensduur van dat materiaal. Ontwerp geen eindproduct, maar ontwerp een gebouw dat kan veranderen, dat goed beheerd en onderhouden kan worden.

Ontwerp natuurinclusief. Dit is het zodanig oprichten van bouwwerken en inrichten van de omgeving van de gebouwen, dat het van waarde is voor de natuur in de stad.



MOBILITEIT

Met betrekking tot mobiliteit passen we systemen toe die bijdragen aan ons economische, ecologische en sociale welzijn. Dit betekent goede toegankelijkheid voor iedereen. Het veld moet goed aangetakt worden op de omgeving voor alle verkeersstromen. Het is hierbij de ambitie om zoveel mogelijk in te zetten op voorzieningen voor voetganger en fietser. Dit door een intensief netwerk voor wandelen, fietsen en een goede connectie met het OV. Het openbare parkeren gebeurt in een groene sfeer met verstevigd gras.

1.3 BOUWSTENEN VOOR ONTWIKKELING

Bij het ontwerp voor veld 23, wordt ingezet op het versterken van de ruimtelijke opzet van het park. Hiermee wordt een aantrekkelijk woonlandschap gecreeërd. Dit betekent een ruimtelijk concept waar rood en groen in samenhang ontwikkeld worden. Gezien het beoogde programma voor veld 23 en de bijzondere ligging wordt bij dit veld ingezet op een ontwikkeling met een duidelijk groen karakter. Hieronder zijn de belangrijkste bouwstenen van de opgave van veld 23 benoemd.

Groene omgeving

Om het veld goed in te passen in de landschapsmozaïek structuur van De Park is als eerste gekeken naar de bestaande setting. De groene omgeving en de aanwezige groenstructuren in het veld (eendenpoel en paddenpoel) bieden een prachtig decor en vormen daarom de basis voor een goede inpassing.

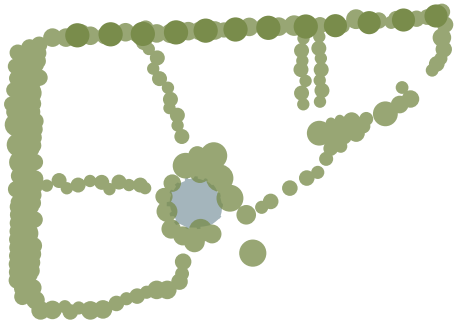
Groene casco

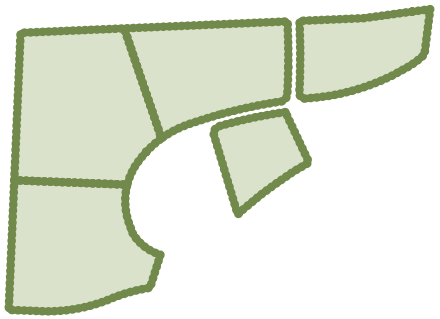
Als woonschappelijke typologie is "Boswonen" gekozen. Een sterk groen casco is hierbij essentieel. Dit casco wordt gevormd uit het bestaande groen dat wordt behouden en versterkt met nieuwe aanplant op specifiek aangeduide plekken. Op deze manier wordt de groene en bosrijke uitstraling verder verwezenlijkt.

Kamers

Het groene casco vormt 5 dudelijke kamers waarbinnen de kavels ontwikkeld worden. De kamers zorgen voor geborgenheid, privacy maar anderzijds ook juist verbondenheid per kamer. Het streven is om de kamers zo groen en landschappelijk mogelijk in te richten.

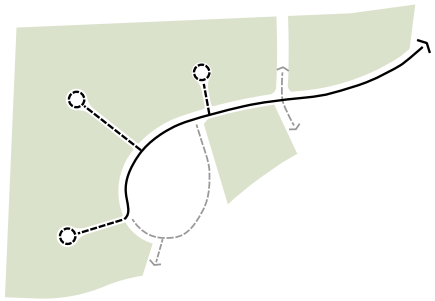






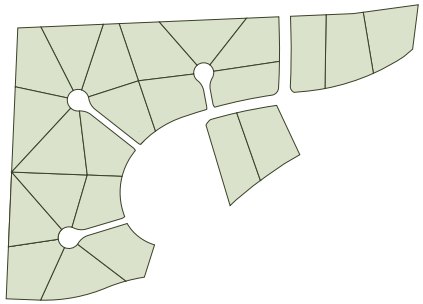
Ontsluiting

Gezien het gering aantal kavels kan de ontsluiting op een simpele manier opgelost worden. Een slinger het veld in met daarbij 3 inprikkers voor de grotere kamers. Voor de hulpdiensten wordt de slinger afgemaakt met een lus rondom de eendenpoel. Op deze manier kan de ontsluiting zo beperkt mogelijk blijven. Daarnaast wordt er gezorgd voor een goede verweving met de omgeving voor langzaam verkeer.



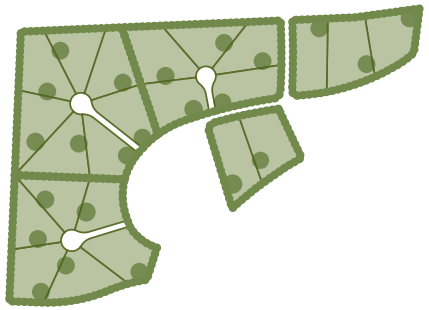
Kavels

De 5 kamers worden onderverdeeld in verschillende kavels. De 3 grotere kamers krijgen een stervormig patroon rondom de inprikker terwijl de overige 2 kamers met de kavels georiënteerd zijn op de slingerweg.



Vergroenen

Om het boskarakter extra kracht bij te zetten worden de kavels vergroend door hagen aan te planten tussen de kavels en door het plaatsen van een boom op ieder kavel. De bedoeling is dat hierdoor een sterk robuust groen raamwerk ontstaat dat het karakter van het veld bepaald en zorgt voor een excellent aangenaam woonklimaat.



2 Ruimtelijk raamwerk



Image Courtesy © Reiulf Ramstad Arkitekter



2.1 GROEN RAAMWERK



Groene setting

Het groene raamwerk voor de boskamers is opgebouwd uit verschillende groen elementen, te beginnen bij het aanwezige groen op en rondom het veld. Dit bestaat de eikenlaan, de bosschages rondom de eendenpoel en het struweel richting de golfbaan.



Groene randen

Het bestaande groen wordt aangevuld met nieuwe groene structuren aan de randen van het veld. Daarmee krijgt het veld een goede groene omzoming. De bestaande eikenlaan aan de noordzijde wordt aangevuld met een 2e laag (kleinere bomen en struiken) en 3e laag (zoomvegetatie). Dit principe wordt ingezet om een bosrand te creëren. In de ecozone worden boomgroepen (wilgen, iepen, populieren) toegevoegd. Hierdoor ontstaat een biotoop van open en besloten delen die interessant is voor de biodiversiteit.



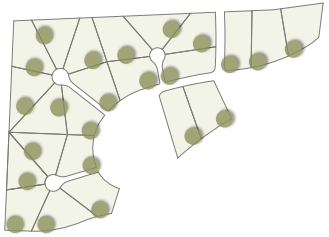
Groene kamers

De randen van de groene kamers worden beplant met gemengde hagen en struweel. De strakkere hagen komen aan de zijde van de toegangsweg en de bredere zones komen op drie plekken tussen de kamers. Deze struweelzone kan qua beeld en sortiment worden vergeleken met de houtwal langs de ecozone, maar zal compacter zijn zodat de privacy op de aangrenzende kavels is gegarandeerd. De hagen bestaan uit de soorten uit het struweel die geschoren kunnen worden tot een compacte gemengde haag.



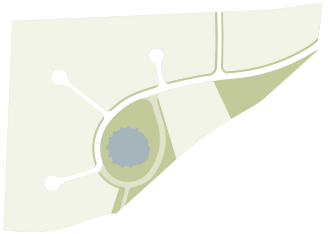
Groene erfgrenzen

Voor de erfgrenzen tussen de kavels zijn groene erfafscheidingen verplicht. Dit worden dezelfde hagen als de hiervoor beschreven hagen langs de toegangsweg. Zo krijgt iedere kavel een groene afkadering met hetzelfde gemengde sortiment die het karakter van wonen in het bos versterkt.



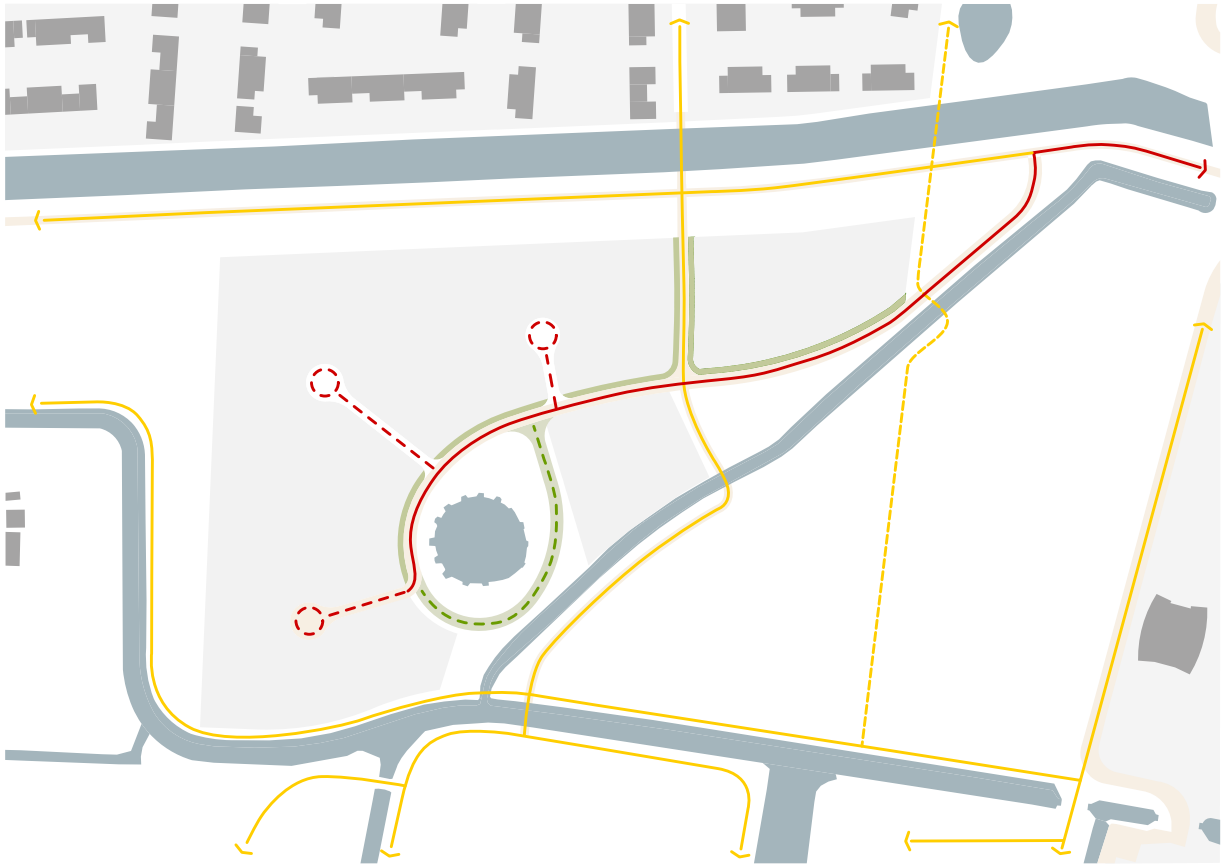
Groene kavels

Zoals bij de bouwstenen al aangegeven wordt op ieder kavel een boom geplant. De positionering wordt zorgvuldig gekozen om te zorgen voor een goed evenwicht met de totale groenstructuur.



Groene bermen

Als laatste krijgt ook de infrastructuur een groen karakter. Naast de smalle rijweg komt een groene berm die ook dient als parkeerstrook voor bezoekers en welke overloopt in de groene ruimte rondom de vijver.



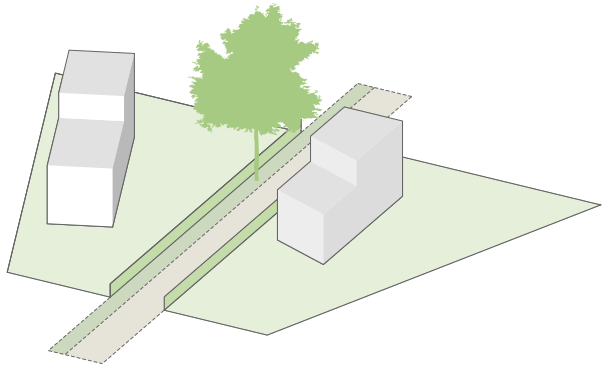
2.2 VERKEERSLUWE STRATEN

De verkeerskundige opzet van veld 23 is simpel, een ontsluitingsweg met inprikkers naar de boskamers. De weg in veld 23 is landschappelijk ingericht. De verharding is minimaal, zodat gras en bomen het beeld overheersen. Door het ontspannen karakter van de wijk zijn de wegen ingericht als 30km zone waar ook fietsers en wandelaars gebruik kunnen maken van dezelfde weg.

De straten in veld 23 zijn 6,5 meter breed, bestaande uit een verharde rijstrook van 4,5 meter verharding met aan 1-zijde een strook van ruim 2 meter gras.

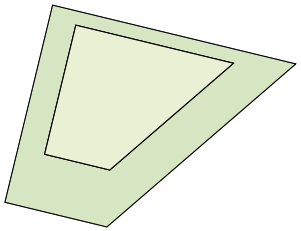
De openbare ruimte wordt begrensd door de hagen en de groene inrichting van de kavels.

Ieder kavel krijgt een inrit met een maximale breedte van 4 meter. Hoekkavels hebben, als uitzondering hierop, een extra mogelijkheid voor een doorgang naar de voordeur. De plaats van deze doorgang is vrij, in samenhang met het woning- en tuinontwerp.



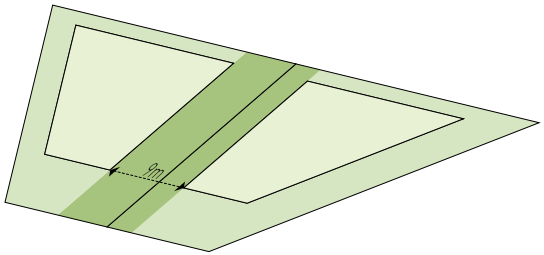
2.3 BOUWVLAK

Voor alle woningen geldt dat ze gelegen zijn in 1 van de 5 boskamers waardoor een parkachtige groene woonomgeving ontstaat. Vervolgens is er per kavel een bouwvlak aangegeven waarbinnen de woning gebouwd dient te worden. Van dit bouwvlak mag maximaal 180 m^2 bebouwd worden.



2.4 MAAT TUSSEN WONINGEN

De woningen hebben een vrije ligging op de kavel en staan als volume in de tuin. De ruime tuinen dragen bij aan de ruimtelijke opzet van veld 23 en maken deel uit van het grotere parkachtige landschap waarin de woningen zijn opgenomen.
Om dit te bereiken dient er voldoende ruimte tussen de woningen te bestaan. Hierbij geldt altijd een minimale afstand van 9 meter tussen 2 woningen.



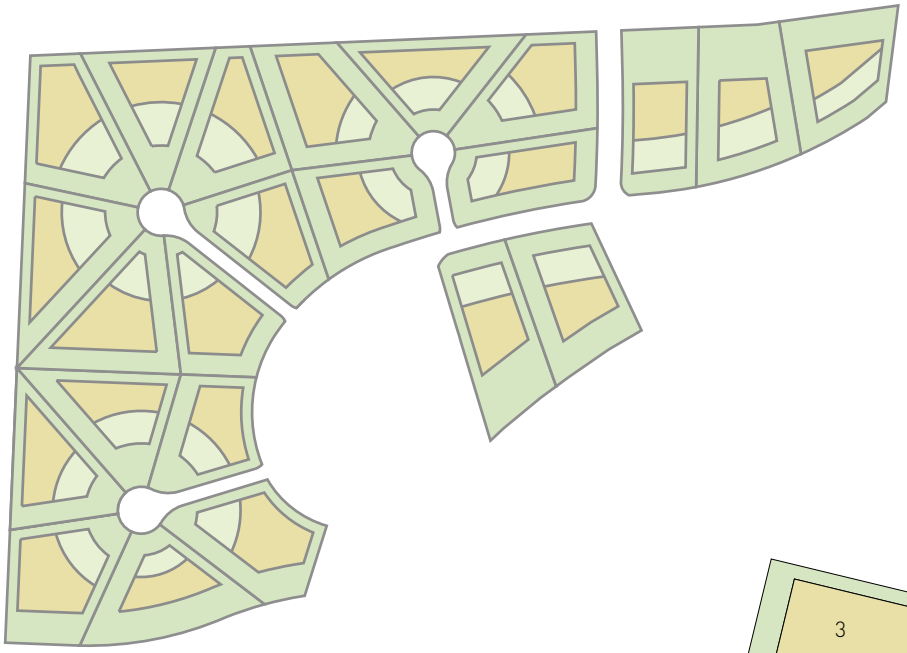


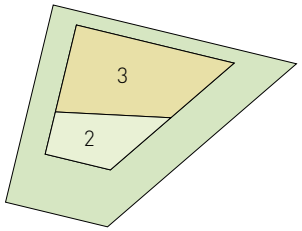
2.5 BOUWHOOGTE

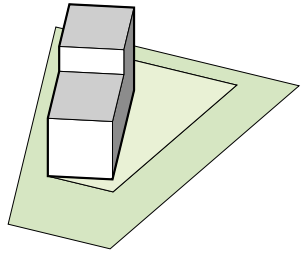
Het bouwvlak is opgedeeld in een zone van max 2 lagen (max 7m hoog) en een zone van 3 lagen (max 10 m hoog). De zone van 3 lagen ligt verder van de weg als de zone van 2 lagen. Dit om een ontspannen en groen straatbeeld te stimuleren.

2.6 BOUWVOLUME

Om een goede verhouding te vinden tussen bebouwing en open ruimte geldt een maximaal bouwvolume van 1.400 m^3. Dit volume past enerzijds bij de ruime opzet van het plan met grote kavels en zorgt er anderzijds voor dat er nog voldoende ruimte is om het boskarakter van het veld overeind te houden.





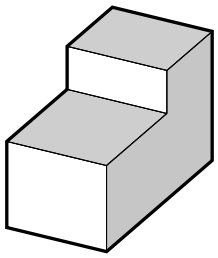


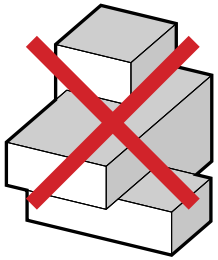
2.7 EENDUIDIG HOOFDVOLUME

De ruimtelijke parkachtige opzet van veld 23 wordt versterkt door een eenduidige hoofdvorm van de woning; hoe duidelijker deze vorm herkenbaar is, hoe beter het past in de groene boskamers. Met een eenduidige hoofdvorm wordt bedoeld een gebouw als compositorische eenheid waarin geen onderscheid gemaakt kan worden tussen hoofdvolume en aanbouwen.

Aan deze hoofdvorm kunnen in ondergeschikte architectonische elementen als erkers, trappen en balkons worden toegevoegd onder voor behoud dat de hoofdvorm herkenbaar en eenduidig blijft.

Een eenduidige hoofdvorm betekent niet dat er geen ruimte is voor een bijzondere vormentaal. De plannen zijn bij voorkeur eigentijds en innovatief maar wel altijd duidelijk in de beeldtaal.



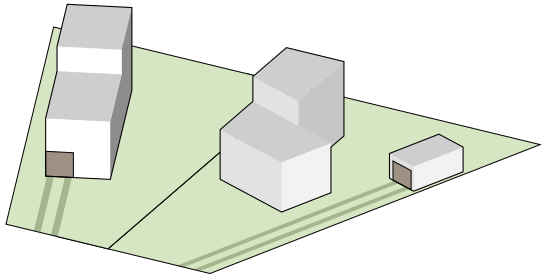


2.8 PARKEREN

Het parkeren van auto's wordt voor een groot deel op de kavels zelf opgelost. Op deze manier blijft het straatbeeld open en groen. Per kavel dienen er daarom twee parkeerplaatsen voorzien te worden in een garage en/of op de oprijlaan.

De garages zijn inpandig als onderdeel van het hoofdvolume of staan geheel los van de woning achter op de kavel. Een garage in het hoofdvolume waardeert de garage op tot een volwaardig onderdeel van de woning en laat de kavel zoveel mogelijk open. De garage achter op de kavel geeft vanaf de straat gezien diepte aan de tuin en levert een lange oprijlaan op.

Het bezoekersparkeren wordt opgelost in de grasstrook van 2 meter langs de ontsluitingsweg.









3 Uitstraling



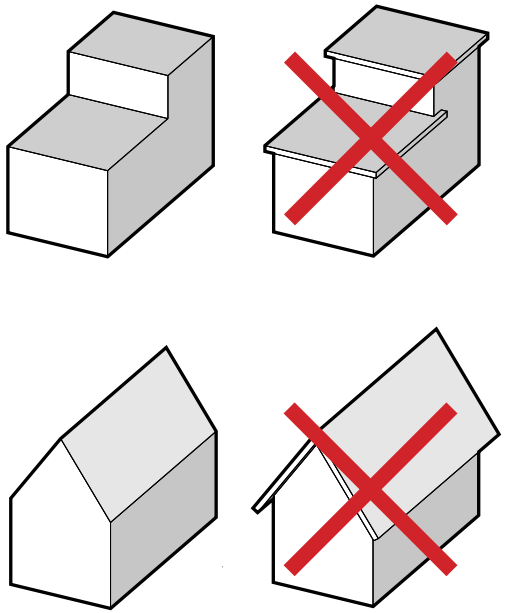






3.1 DAK

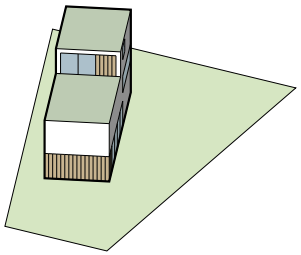
Daken zijn een van de meest beeldbepalende onderdelen van de architectuur van woningen. Binnen veld 23 zijn ze onderdeel van de eenduidige hoofdvorm en daarom zijn prominente overstekken, boeiboorden etc. niet passend bij de gewenste uitstraling. Doordat alleen een maximale helling is aangegeven zijn ook platte daken mogelijk. Bij toepassing van een kap is de dakhelling maximaal 65º en dient de kap te worden uitgevoerd als zadeldak, hier ook zonder overstek.



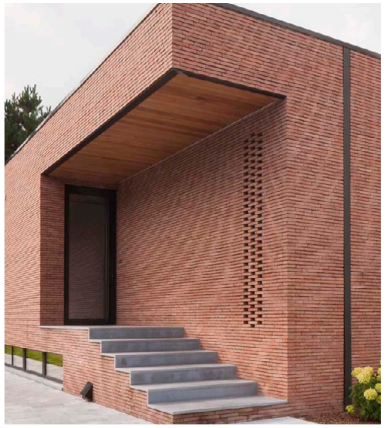
3.2 MATERIALEN EN DETAILS

Veld 23 heeft grote kavels waarbij ruimte is om ruime woningen te bouwen. Bij deze luxe landschappelijke opzet passen materialen die hoogwaardig zijn en mooier worden naarmate ze verouderen. Hierbij wordt gedacht aan duurzame, natuurlijke en niet giftige materialen met aandacht voor de herbruikbaarheid.
Toepassing van kunststoffen, betonsteen, houtwolcementplaat en dergelijke in de buitengevel of op het dak horen daar niet bij.

Het kleurgebruik aan de buitenzijde van de woningen is terughoudend, de uitstraling wordt vooral bepaald door het uiterlijk van de toegepaste materialen. Dit geldt zowel voor het gevelmateriaal als voor de kozijnen. Belangrijk hierbij is een zorgvuldige en bijzondere detaillering die past bij de keuze van de materialen.

























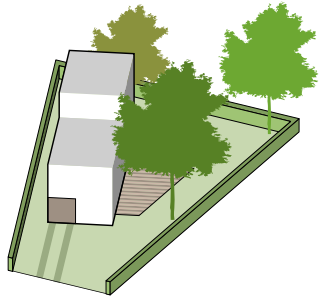


3.3 LANDSCHAPPELIJKE TUIN

De allure en ruimtelijkheid van het veld hangen in grote mate af van de inrichting van de tuinen. Overzichtelijke tuinen met goed ingepaste beplanting in een losse setting dragen bij aan de landschappelijke groene uitstraling van veld 23.

Door natuurlijke erfafscheidingen in de vorm van gemengde hagen in bescheiden hoogte wordt bovendien bereikt dat de som der tuinen meer is dan het geheel der delen.

Het ruimtelijk raamwerk legt op zich niets vast voor de inrichting van de tuin. Maar in overleg met het kwaliteitsteam Schuytgraaf kan worden gezocht naar landschappelijke en samenhangende oplossingen.















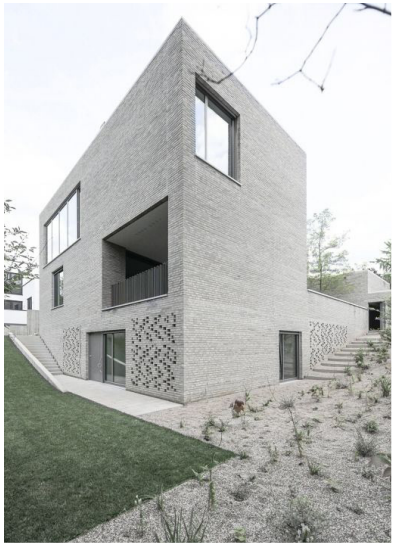


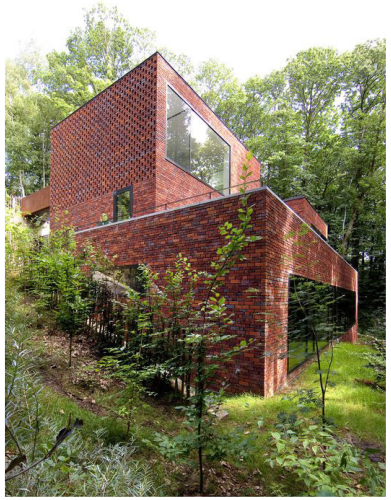
4 Verkaveling



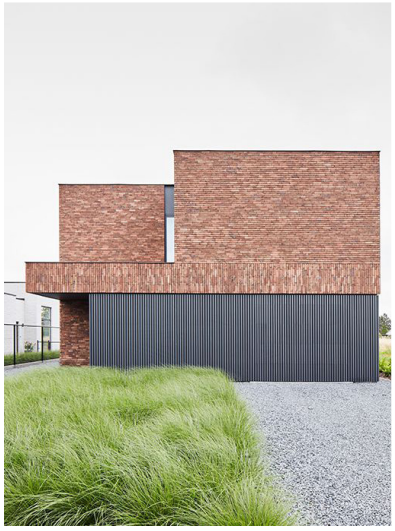
4.1 VOORBEELDVERKAVELING

Op basis van de hiervoor beschreven uitgangspunten is een voorbeeldverkaveling opgesteld die een mogelijke invulling geeft aan de ontwikkeling van het veld. Bij de configuratie van bouwvelden is flexibiliteit een belangrijk uitganspunten geweest. De voorbeeldverkaveling is het wensbeeld maar biedt wel nog ruimte voor andere invullingen. De ontspannen woonsfeer met een groene landschappelijke uitstraling blijft wel het uitgangspunt.



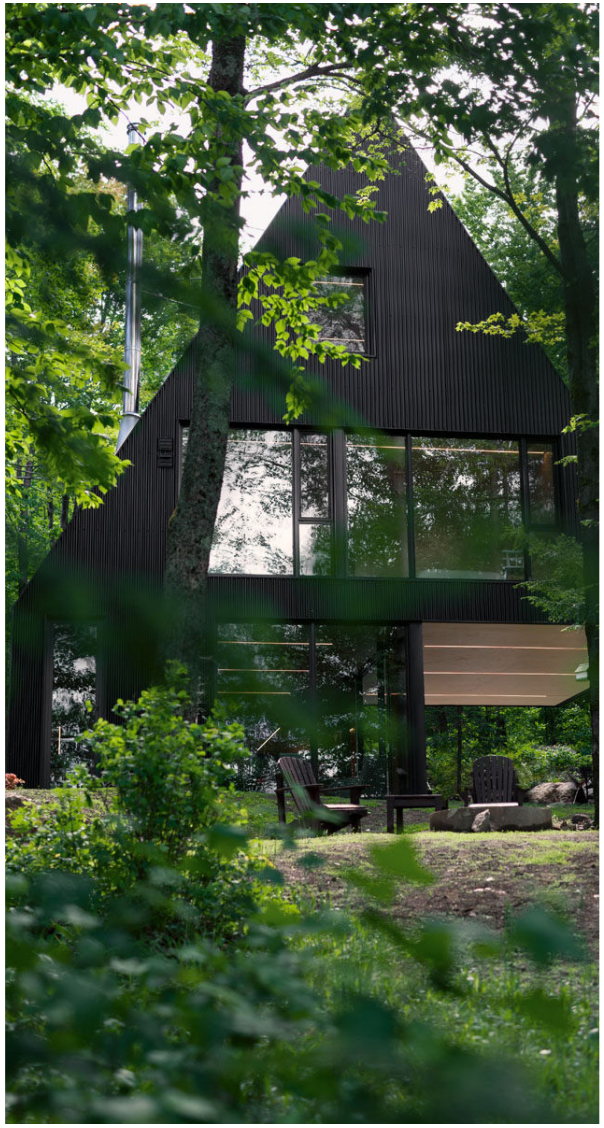




















BRONNEN BEELDMATERIAAL

Pagina 1:
Emma Sundh, geraadpleegd van http://emmasundh.com/category/torpet-pa-gotland/page/5/

Pagina 2:
Emma Sundh, geraadpleegd van http://emmasundh.com/category/torpet-pa-gotland/page/5/

Pagina 9:
Emma Sundh, geraadpleegd van http://emmasundh.com/category/torpet-pa-gotland/page/5/

Pagina 17:
Emma Sundh, geraadpleegd van http://emmasundh.com/category/torpet-pa-gotland/page/5/

Pagina 27:
Emma Sundh, geraadpleegd van http://emmasundh.com/category/torpet-pa-gotland/page/5/

Pagina 28:
Foto 1: Emma Sundh, geraadpleegd van http://emmasundh.com/category/torpet-pa-gotland/page/5/
Foto 2: Tim, 2017, geraadpleegd van https://upnord.nl/drie-mooiste-kustplaatsen-zweden/
Foto 3: Hemma hos Tommy Hilfiger. Gepubliceerd 5 februari 2019 Geschreven door Eva Broman , geraadpleegd van https://skonahem.com/category/inspirerande-hem/

Pagina 30:
Foto 1: Hemma hos Tommy Hilfiger. Gepubliceerd 5 februari 2019 Geschreven door Eva Broman , geraadpleegd van https://skonahem.com/category/inspirerande-hem/
Foto 2: Geraadpleegd van https://www.natuurlijknoorderpolder.nl/tijdlijn/
Foto 3: Geraadpleegd van https://www.eternit.nl/nl-nl

Pagina 31:
Foto 1: Geraadpleegd van http://agnova.eu/vlonderwoningen-aalsmeer-na-de-zomer-in-verkoop/

Pagina 33:
Emma Sundh, geraadpleegd van http://emmasundh.com/category/torpet-pa-gotland/page/5/

GEMEENTE Arnhem

Oktober 2020

Maatregelencatalogus Natuurinclusief Bouwen Arnhem

In deze Maatregelencatalogus staan maatregelen benoemd die in, aan en om het huis en in de openbaar toegankelijke ruimte kunnen worden toegepast om natuurinclusief te bouwen. Daardoor ontstaat niet alleen een geschikte leefomgeving voor mensen, maar juist ook voor dieren en planten. De basisprincipes zijn eenvoudig: dieren zoeken een plek om te broeden (bijvoorbeeld in een neststeen of -kast), ze zoeken beschutting (bijvoorbeeld in hoog gras of in hagen en struiken), ze moeten eten kunnen vinden (insecten, rupsen, bessen etc.) en het is fijn als er water beschikbaar is. Onderstaande maatregelen leveren, naast het vergroten van de biodiversiteit, vaak ook nog een heleboel andere voordelen op. Ze dragen bijvoorbeeld bij aan natuurbeleving en klimaatadaptatie. Samen bouwen we aan een groene stad.

De maatregelen zijn verdeeld in:

A. Verblijven voor gebouwbewonende soorten (neststenen)

A1. *Neststeen gierzwaluw* - 1 punt
A2. *Nestplaats huismus* - 1 neststeen/kast/pan = 1 punt, 5 meter verplaatste vogelschroot = 2 punten, 1 vogelvide = 2 punten
A3. *Neststeen (gewone dwerg)vleermuis* - 1 punt
A4. *Neststeen zwarte roodstaart* - 1 punt
A5. *Insectensteen* - 1 punt. Professioneel insectenhotel - 5 punten
A6. *Neststeen huiszwaluw* - 1 punt per neststeen met 2 kommetjes
A7. *Eigen initiatief: in overleg* - 1 tot 25 punten

B. Opstalgebonden maatregelen

Gevel/dak:

B1. *Groen plat dak* - 15 punten per 50m2 bij sedum, + 3 punten voor toevoeging grassen en kruiden, +3 punten voor toevoeging dwergheesters en/of struiken
B2. *Hellend sedumdak* - 15 punten per 50m2
B3. *Groene gevel* - 5 punten per gevel
B4. *Geveltuin* - 1 punt per tuintje
B5. *Beperken verlichting* - 1/3/5/10 ptn*
B6. *Eigen initiatief: in overleg* - 1 tot 25 punten

Tuin:

B7. *Groene haag als erfafscheiding* - per huis met 25% groene erfafscheiding 1 punt (huis met volledige groene erfafscheiding = 4 punten)
B8. *Egelpassages* - alle tuinen egelpasseerbaar d.m.v. groene erfafscheidingen/openingetjes = in totaal 1/3/5/10 punten*
B9. *1 inheemse boom van 2e of 3e orde grootte in tuin óf 3 struiken* - 3 punten
B10. *Beperkte verharding* - 1/3/5/10 punten* als hier in hele project rekening mee is gehouden
B11. *Eigen initiatief: in overleg* - 1 tot 25 punten

C. Bewustwordingsmaatregelen:

C1. *Aanleg groene voorbeeldtuin* - 3 punten
C2. *Tuinklaarpakket* - 2 punten x aantal bestelde natuurlijke tuinklaarpakketten
C3. *Faciliteren van tuinontwerpsessies* - 1 punt x aantal gegeven tuinontwerpsessies
C4. *Biodiversiteitspakket aanbieden* - 0.5 punt x aantal pakketjes
C5. *Eigen initiatief: in overleg* - 1 tot 25 punten

**Afhankelijk van grootte project (project met 1-10 woningen = 1 punt, 11-50 woningen = 3 punten, 51-100 woningen = 5 punten, >100 woningen = 10 punten).*

D. Omgevingsmaatregelen:

Verblijven voor niet-gebouwbewonende soorten (nestkasten):

D1. *Nestkast boomklever* - 1 punt
D2. *Nestkast grote bonte specht* - 1 punt
D3. *Nestkast steenuil* - 2 punten
D4. *Nestkast bosuil* - 2 punten
D5. *Vleermuiskast* - 1 punt
D6. *Nestkast ooievaar* - 25 punten
D7. *Eigen initiatief: in overleg* - 1 tot 25 punten

Groene omgevingsmaatregelen:

D8. *Toepassen extensief maaibeheer in hele projectgebied* - 5 punten
D9. *Vergroenen en verfraaien van bermen* - 5 punten per berm
D10. *Cluster van 3 inheemse bomen aanplanten of behouden* - 3 punten
D11. *Rij van >10 inheemse bomen aanplanten of behouden* - 10 punten
D12. *Takkenril/ stobbenwal* - 2 punten per 10 meter
D13. *Aanplant vogel- of vlinderbosje* - 3 punten per 25m2 inheemse struiken/bomen
D14. *Hagen aanplanten* - 5 punten per haag van minimaal 100 meter
D15. *Faunapassage* - 15/25 punten
D16. *Pocketpark (minipark) aanplanten* - 25 punten
D17. *Verbinden groenstructuren op zelfgekozen manier* - 5-25 punten
D18. *Beperkte verharding* - 10 punten
D19. *Geen buitenverlichting bij of op groen* - 10 punten
D20. *Eigen initiatief: in overleg* - 1 tot 25 punten

Blauwe omgevingsmaatregelen:

D21. *Natuurvriendelijke oevers* - 10 punten
D22. *Ecologische bodempassage of wadi* - 5-10 punten afhankelijk van grootte
D23. *Amfibieënpoel* - 25 punten
D24. *IJsvogelwand* - 15 punten, ijsvogelvriendelijke oever- 10 punten
D25. *Eigen initiatief: in overleg* - 1 tot 25 punten

A. VERBLIJVEN VOOR GEBOUWBEWONENDE SOORTEN

Bij nieuw- en herbouw zijn volop kansen voor het creëren van verblijfsplaatsen voor gebouwbewonende soorten. Neststenen zijn vaak zeer eenvoudig en tegen lage kosten in te passen.







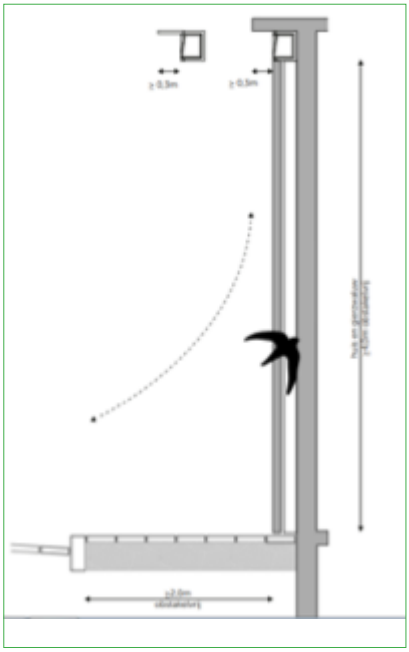
Bij een huis in het Waterkwartier in Nijmegen zijn 18 neststenen voor gierzwaluwen (zie maatregel A1) ingebouwd. De neststenen werden in eerste instantie bewoond door huismussen
(bron: Jochem Kühnen).

A1. Neststeen gierzwaluw

1 punt

Het kan jaren duren voordat een gierzwaluw een neststeen bezet. Tot het zover is vormt de neststeen een welkome broedplaats voor andere soorten. En als er eenmaal één steen door een gierzwaluw bezet raakt, zullen er snel meer volgen. Gierzwaluwen zijn immers koloniebroeders. Ze zijn erg trouw en keren generaties lang terug naar hetzelfde nest. De omgeving rondom de nestplaats is minder relevant, omdat de gierzwaluw zijn voedsel in de lucht vangt. Wel moeten er voldoende insecten zijn. Insecten worden aangetrokken door verschillende soorten inheemse planten te plaatsen die afwisselend bloeien.

Geschatte kosten (excl. btw): vanaf € 28,- per neststeen



Baten:

Biodiversiteit

- gierzwaluw en gastbewoners (vooral huismussen en spreeuwen maar ook koolmezen, zwarte roodstaartjes en zelfs boomkruipers)

Eisen en randvoorwaarden

Eis:	Plaats meerdere stenen (liefst 6-20 stuks) vlak bij elkaar. Oriëntatie Invliegopening op oostelijke of noordelijke richting
Hoogte/lengte:	Plaats de neststeen zo hoog mogelijk, minimaal op 4 meter hoog. De gierzwaluw broedt graag hoog, dus nesten kunnen tot 40 meter hoog worden ingemetseld.
Overige:	De invliegopeningen moeten minimaal 40cm van elkaar verwijderd zijn. Blinde, monotone zijkanten van gebouwen zijn het meest geschikt. Aanvliegroute van 2-4m onder de steen vrijhouden van obstakels (bomen, gebouwen, schoorstenen, vlaggenstokken, elektriciteitsdraden, naar buiten opendraaiende ramen, balkons, gevelbegroeiing).

Aanbevelingen





Gierzwaluwen geven geen overlast. Ze gebruiken weinig nestmateriaal en maken ook geen vieze strepen op de gevel. De inbouwstenen hoeven niet schoon gemaakt te worden.

Naast neststenen zijn er ook nestkasten. Hang ze bij elkaar en onder een dakgoot of overstek, zodat de temperatuur niet te ver kan oplopen.

Foto's links: Vivara Pro

Afbeelding boven: Nina Kopp, gemeente Amsterdam

Bron tekst: o.a. Mourmans-Leinders, M. (2004). Gierzwaluwen en nestkasten; (2005). Bouwen voor gierzwaluwen.

A2. Nestplaats huismus

1 neststeen/kast/pan = 1 punt, 5 meter verplaatste vogelschroot = 2 punten, 1 vogelvide = 2 punten

De huismus is een honkvaste en sociale vogel die jaarrond in groepen leeft. Er moet voldoende nestgelegenheid zijn voor een hele groep. De nestgelegenheden zijn alleen functioneel als in de nabije omgeving voldoende leefgebied aanwezig is en/of wordt gerealiseerd. Het is essentieel dat er binnen een afstand van vijf meter van de nestlocatie ten minste drie meter hoog opstaand groen aanwezig is. Bijvoorbeeld gevelgroen en/of een haag of (stekelige) struik. Ideaal zijn groene tuinen met hoge hagen of heesters, dichte struiken, rommel- en onkruidhoekjes, water en zanderige grond om een zandbad te nemen. Combineer dus het liefst met andere maatregelen die ten gunste zijn van het leefgebied van de huismus zoals ***'groene gevels' (B3), 'geveltuintjes' (B4) of 'groene erfafscheiding' (B7).***

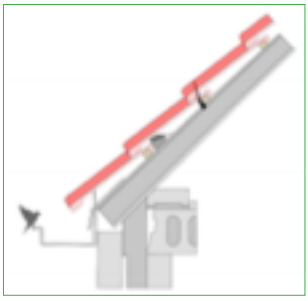
Baten:
Biodiversiteit
- huismus

Optie 1: Vogelschroot verplaatsen. Gebouw met minimaal 5 meter verplaatste vogelschroot = 2 punten
Breng vogelschroot aan bij de panlat waar de tweede pan aanhaakt. Zo kunnen de eerste twee panlatten dienen als broedlocatie voor huismussen.
Let op! Maatregel is alleen zinvol bij dakpannen waar dakbeschot toegankelijk is bij de eerste rij dakpannen (bijvoorbeeld holle pannen).

Geschatte kosten geen extra kosten

Eisen en randvoorwaarden

Eis:	Bij minimaal 5 meter lengte dak toepassen, maar bij voorkeur over de hele breedte van het huis.
Oriëntatie:	Noorden of oosten, zodat de temperatuur niet te ver kan oplopen.
Hoogte/lengte:	Hoogte tussen dakbeschot en dakpan (bij bolling) dient minimaal 7,5 centimeter te zijn.


Bron: gemeente Ede

Aanbevelingen
Om beschadiging van dampfolie te voorkomen, houten platen aanbrengen boven de gootplank.

Optie 2: Vogelvide(s). 1 vogelvide = 2 punten
Vogelvides zijn speciaal ontwikkelde mussennestkasten die onder de eerste rij dakpannen kunnen worden geplaatst in plaats van vogelschroot. De vogelvide kan over het algemeen zonder bouwkundige aanpassingen worden gemonteerd. Hij past onder vrijwel alle soorten dakpannen en op vrijwel alle soorten pannendaken.


De MONIER Vogelvide
Bron: Renovadak

Geschatte kosten (excl. btw): een vogelvide van 1 meter kost vanaf € 24,50.

Eisen en randvoorwaarden

Eis:	-
Oriëntatie:	Noorden of oosten, zodat de temperatuur niet te ver kan oplopen.
Hoogte/lengte:	1 vogelvide is een meter lang.

Bron tekst: gemeente Ede

Optie 3: Mussenstenen. 1 neststeen = 1 punt

Inmetselen van neststenen in de gevel of als dat niet mogelijk is plaatsen van mussenkasten aan de buitenmuur onder een overstek of dakgoot.

Geschatte kosten (excl. btw): vanaf € 24,- per neststeen

Eisen en randvoorwaarden

Eis:	Plaats meerdere stenen (bij voorkeur clusters van 6-20 nestgelegenheden, met invliegopening 34mm bij elkaar. Mussen broeden in kolonies.
Oriëntatie:	Noorden of oosten of in schaduw van dakgoot/overstek van 30cm, zodat de temperatuur niet te ver kan oplopen.
Hoogte/lengte:	Minimaal op 2 en maximaal op 15 meter hoog

Aanbevelingen





De nesten hoeven niet schoongemaakt te worden.
Voorbeeld nestkast en inbouwsteen huismus
bron: Vivara Pro

Optie 4: Nestpannen. 1 nestpan = 1 punt

Aanbrengen van nestpannen voor huismus op het dak.

Let op! Daken met dakisolatie zijn niet geschikt, het wordt onder de dakpannen te heet. Op niet-geïsoleerde daken van met name historische gebouwen kunnen nestpannen doorgaans wel worden toegepast.

Geschatte kosten onbekend

Eisen en randvoorwaarden

Eis:	Mussen broeden in kolonies, dus plaats bij voorkeur clusters van 6-20 nestpannen vlak bij elkaar.
Oriëntatie:	Noorden of oosten
Hoogte/lengte:	Minimaal op 2 en maximaal op 15 meter hoog

Aanbevelingen



Aanbevolen wordt om te inventariseren of in plaats van het plaatsen van nestpannen, het vogelschroot verplaatst kan worden of neststenen ingebouwd kunnen worden. Het vogelschroot verplaatsen is namelijk eenvoudiger en levert meer nestruimte op. Neststenen inbouwen in de gevel is vaak ook beter, omdat het onder de pannen te heet kan worden voor de mussen.

Bron tekst: o.a. gemeente Ede

A3. Neststeen / open stootvoeg / entreesteen (gewone dwerg)vleermuis

1 punt

De gewone dwergvleermuis komt vooral voor in gebieden met bebouwing nabij een groene omgeving. Ze verblijven op verschillende plekken, afhankelijk van de periode van het jaar en de functie (zoals winter- of kraamverblijfplaats). Het plaatsen van inmetselstenen of andere vleermuisvoorzieningen is van groot belang om deze en andere vleermuissoorten te helpen bij het bieden van een verblijfplaats.
Let op! Het punt is ook te behalen door op een andere manier ruimtes in het gebouw vrij te laten voor vleermuizen. Denk hierbij aan open stootvoegen (minimaal 1,5cm breed en 4cm hoog) of entreestenen om een niet-geïsoleerde spouwmuur of tussenspouw (ruimte tussen twee nieuwbouwwoningen) toegankelijk te maken. Of door ruimte achter de gevelbetimmering te laten of onder of in (dubbele) daklijsten ruimte te maken. Alle maatregelen t.b.v. vleermuizen genoemd op https://www.checklistgroenbouwen.nl/maatregelen/ tellen.
Let op! Rond verblijfplaatsen dient voldoende beschut en insectenrijk habitat aanwezig te zijn: voedsel voor de vleermuizen! Plant binnen het project dus ook inheemse bomen, struiken en bloemen waarin ook insecten voedsel zoeken en zich voortplanten.

Geschatte kosten (excl. btw): per inbouwsteen vanaf € 28,-
per entreesteen (om vleermuizen toegang te geven tot een spouwmuur) vanaf € 16,-

Baten:
Biodiversiteit
- (gewone dwerg) vleermuis

Eisen en randvoorwaarden

Eis:	Meerdere stenen per locatie heeft de voorkeur, eventueel aan elkaar geschakeld.
Oriëntatie:	Voorkeur voor de zonnige zuidwestzijde
Hoogte/lengte:	Tussen de vier meter (ondergrens) en vijftig meter (bovengrens) hoogte.
Overige:	De aanvliegroute naar de kast vrij houden, dus niet boven ramen inbouwen, geen bomen of struiken voor de muur laten groeien en geen zonwering of iets dergelijks. De kasten moeten vrij zijn van lichtverstoring.





Aanbevelingen

Foto 1: Deze inbouwsteen kan gebruikt worden in de spouw als schuilplaats voor één of enkele exemplaren of als paarplek. De inbouwsteen is ook geschikt als kraamverblijf, hiervoor moeten wel meerdere stenen aan elkaar geschakeld worden zodat er een grotere ruimte ontstaat. Hiervoor kan men links en/of rechts het houten schot wegnemen. De vleermuizen kunnen op deze manier van de ene naar de andere steen kruipen.

Foto 2: Deze entreesteen is gemaakt om vleermuizen toegang te geven tot een spouwmuur.

Waar vleermuizen zitten kan men uitwerpselen vinden. De inbouwstenen dus beter niet boven een deur, raam of balkon plaatsen.

Bron: Vivara Pro

A4. Neststeen zwarte roodstaart

1 punt

De zwarte roodstaart leeft het grootste deel van het jaar solitair of in paren en zingt vanaf een hoge zangpost. Het is cruciaal voor de zwarte roodstaart dat er in de omgeving van het nest open, zonnige, droge, niet ingerichte terreinen aanwezig zijn. De zwarte roodstaart heeft een voorkeur voor grootschalige nieuwbouw en houdt niet zo van een groene en begroeide omgeving. Behoud dus kleine stukjes braakland met korte vegetatie.



Geschatte kosten (excl. btw): vanaf € 20,- per inbouwsteen/kast

Baten:

Biodiversiteit

- zwarte roodstaart e.a. (bijvoorbeeld kwikstaart, roodborst, winterkoning, grauwe vliegenvanger)

Eisen en randvoorwaarden

Oriëntatie:	Noorden of oosten
Hoogte/lengte:	Plaats de nestkast of -steen boven de 3 meter hoogte

Aanbevelingen





De zwarte roodstaart is een insecteneter. Door deze maatregel te combineren met maatregelen die insecten trekken (zoals het planten van inheemse hagen, heesters, bloemen en planten), kan het succes van de nestkasten worden vergroot.

De zwarte roodstaart mijdt natte gebieden en gebieden met dichte en hoge gewassen.

Voorbeeldnestkast en neststeen zwarte roodstaart (bron: Vivara Pro)
Bron foto zwarte roodstaart: Pixabay
Bron Factsheet Zwarte Roodstaart, Vogelbescherming (2018)

A5. Insectensteen

1 punt. Professioneel insectenhotel - 5 punten

Inbouwstenen dragen bij aan een gezonde wilde bijen- en vlinderpopulatie in de stad. Bijen en vlinders zijn een belangrijke schakel in de voedselketen. Bij grotere projecten mag er als alternatief ook een groot insectenhotel met een oppervlakte van minimaal 1 m2. worden geplaatst op een zonnige, beschutte plek in de omgeving. Combineer met bijvoorbeeld **'groene gevels' (B3) of 'geveltuintjes' (B4).**

Geschatte kosten (excl. btw): vanaf € 28,- per neststeen

Baten:

Biodiversiteit

- wilde bijen, hommels, vlinders en allerlei andere insecten zoals spinnen, lieveheersbeestjes en oorwormen.

Eisen en randvoorwaarden

Oriëntatie:	Zonzijde: zuid, zuidoost, zuidwest, west. Beschut tegen regen en wind.
Hoogte/lengte:	Plaats stenen op minimaal 50 cm en maximaal 2m hoogte.
Beplantingseisen:	Dichtbij inheemse nectar- en stuifmeeldragende bloemen, planten en/of struiken.
Overige:	De neststenen kunnen zowel groepsgewijs als afzonderlijk aangebracht worden.

Aanbevelingen



Plaats insectenhotels op luwe, zonnige en bloemrijke plek (dus niet in de schaduw van een gebouw of boom!). Bijenhotels kunnen ook op het dak worden geplaatst.

Afbeeldingen: Vivara / Veldshop

A6. Neststeen huiszwaluw

1 punt per neststeen met 2 kommetjes

De huiszwaluw is een sociale vogel die in kolonies broedt. Vooral nabij open en waterrijk gebied, in de omgeving van allerlei typen gebouwen en bruggen, die voor de huiszwaluw als alternatieve rotspartijen kunnen dienen.

Geschatte kosten (excl. btw): vanaf € 19,- per steen met 2 kommetjes

Baten:

Biodiversiteit

- huiszwaluw

Eisen en randvoorwaarden

Oriëntatie:	De huiszwaluw heeft geen duidelijke voorkeur voor nestplekken op een bepaalde windrichting, maar gevels op het noordwesten zijn het minst favoriet.
Hoogte:	Plaats op minstens 4 en maximaal 10 meter hoog.
Overige:	Plaats onder een overstekende, liefst witte / wit geverfde dakrand. Plaats in ieder geval een deel van de nestkommetjes bij elkaar. Zorg voor een vrije aanvliegroute voor de zwaluwen naar het nest, dus geen hoge struiken of andere bebouwing vlakbij de nesten. Voor de huiszwaluw moet er water en klei in de buurt van de nestlocatie zijn.

Aanbevelingen





De zwarte roodstaart is een insecteneter. Door deze maatregel te combineren met maatregelen die insecten trekken (zoals het planten van inheemse hagen, heesters, bloemen en planten), kan het succes van de nestkasten worden vergroot.

De zwarte roodstaart mijdt natte gebieden en gebieden met dichte en hoge gewassen.

Voorbeeld kunstnest huiszwaluw

Bron: Vivara)
Bron: Vogelbescherming (2018), Factsheet Huiszwaluw

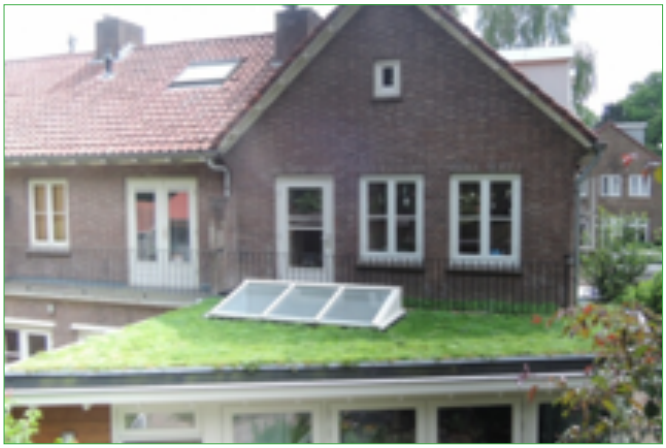
A7. Eigen initiatief: in overleg

1 punt

Er kan ook een eigen maatregel worden geformuleerd - voor één van bovenstaande soorten of voor een andere gebouw-bewonende soort. Zo zijn gebouwen hoger dan tachtig meter geschikt als broedplaats voor de slechtvalk. Het aantal punten wordt nader bepaald, in samenspraak met de gemeente.

B. OPSTALGEBONDEN MAATREGELEN

Met alleen het creëren van verblijfsplaatsen voor gebouwbewonende soorten zijn we er nog niet! Om dieren voldoende leefgebied te geven moeten er ook groene maatregelen worden getroffen in de directe omgeving van het gebouw.





Een groen dak in Arnhem West © Arnhem AAN /
Een net aangelegde geveltuin in het Spijkerkwartier © Marleen Michels

Ook in de tuin zijn volop opties: bijvoorbeeld groene hagen als erfafscheiding (B7), het realiseren van kleine openingetjes in die erfafscheiding voor de egel (B8), inheemse boompjes of struiken planten (B9) en de verharding beperken (B10).

Bij grotere projecten kunnen er ook punten gehaald worden met het bewust maken van toekomstige bewoners, zoals door als ontwikkelaar de nieuwe bewoner de mogelijkheid te geven een groene tuin mee te kopen (tuinontwerp, -ontwikkeling en -aanleg) en zo onderdeel te laten zijn van de hypotheek (zie categorie C). Volop mogelijkheden dus!

In de openbaar toegankelijke ruimte is ook van alles mogelijk, zoals de aanleg van nestkasten voor niet-gebouwbewonende soorten, het toepassen van extensief maaibeheer, het aanleggen van natuurvriendelijke oevers en nog veel meer (zie maatregelen in categorie D).

B. Gevel/Dak

B1. Groen plat dak

15 punten per 50m2 bij sedum, + 3 punten voor toevoeging grassen en kruiden, +3 punten voor toevoeging dwergheesters en/of struiken. Groene daken met inheemse grassen en kruiden bieden een prima plek voor allerlei dieren en planten en hebben legio andere voordelen.

De huiszwaluw is een sociale vogel die in kolonies broedt. Vooral nabij open en waterrijk gebied, in de omgeving van allerlei typen gebouwen en bruggen, die voor de huiszwaluw als alternatieve rotspartijen kunnen dienen.

Geschatte kosten (excl. btw): € 35,- tot € 80,- per m² voor een groen sedumdak tot € 50,- tot € 100, - per m² voor een meer intensief groen dak met struiken, planten en bomen. Bij een gemiddeld dakoppervlak (50 m2) kost een groen sedumdak dus tot € 4.000,-.

Baten:

Biodiversiteit

- Leefgebied voor wilde bijen, vlinders en vogels.

Klimaatverandering

- Een groen dak draagt flink bij aan infiltratie. Een win-win dus. Want ontwikkelaars zijn wettelijk verplicht om hemelwater op eigen terrein te verwerken.
- Verkoeling in en om het huis door verdamping
- Energiebesparing: in de zomer blijft het langer koel in huis, in de winter zorgt het groene dak er juist voor dat warmte in huis niet ontsnapt via het dak
- CO2-vastlegging

Natuurbeleving

- Het groene dak creëert een rustgevende en stress-verlagende omgeving

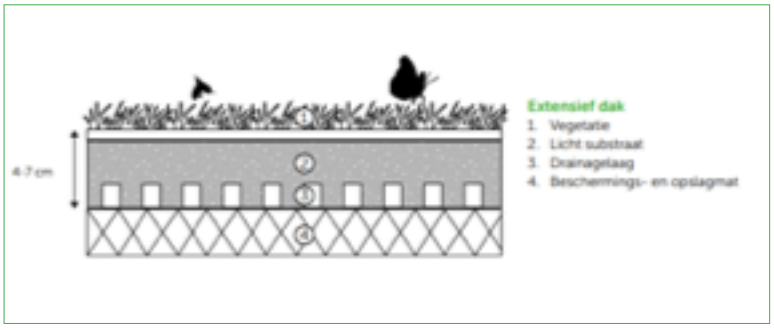
Overig

- Verhoging waarde onroerend goed
- Verbetering luchtkwaliteit (een groen dak bindt 1 kg fijnstof/m2)
- Zonnepanelen leveren een hoger rendement doordat ze minder heet worden
- Verdubbeling levensduur dak: de begroeiing beschermt het dakbedekkingsmateriaal tegen UV en zoninvloeden.

Eisen en randvoorwaarden

Eis:	De 50m2 moet bij voorkeur aaneengesloten te zijn (dus liever op het dak dan op schuurtjes).
Hoogte/lengte:	Hoe dikker de substraatlaag, hoe beter. Bij 5-7cm kan alleen sedum geplaatst worden, bij 7-15cm ook grassen/kruiden, bij 15-30cm ook dwergheesters en bij 30-50cm ook struiken. Wel aanpassen op de draagkracht van het dak.
Beplantingseisen:	Het dak dient aangeplant te worden met zo veel mogelijk verschillende soorten inheemse sedum, kruiden e.d. met variatie in bloeitijd.
Overige:	Een groendakopbouw bestaat uit een vegetatiemat met daaronder een substraat- en drainagelaag.

Aanbevelingen



Van het groene dak kan een echt ‘vogeldak’ worden gemaakt (op daken met een dakhelling tot maximaal 10 graden en daken die minstens 225 kg/m² gewicht kunnen dragen). Breng daarvoor voorzieningen aan als nestkasten en dood hout.

Extensieve groene daken hebben nauwelijks onderhoud nodig.

Afbeelding: Nina Kopp, gemeente Amsterdam

B2. Hellend sedumdak

15 punten per 50m²

Groen dak met leefgebied voor insecten. Extensieve groendaken zijn geschikt voor daken met een helling van soms wel 35°. Bij een hellingsgraad van meer dan 35° moeten speciale verankeringen worden voorzien.

Geschatte kosten (excl. btw): € 35,- tot € 80,- per m² voor een groen sedumdak. Bij een gemiddeld dakoppervlak (50 m²) dus tot € 4.000,-.

Baten:

Biodiversiteit

- Leefgebied voor wilde bijen, vlinders en vogels.

Klimaatverandering

- Een groen dak draagt flink bij aan infiltratie. Een win-win dus. Want ontwikkelaars zijn wettelijk verplicht om hemelwater op eigen terrein te verwerken.
- Verkoeling in en om het huis door verdamping
  Energiebesparing: in de zomer blijft het langer koel in huis, in de winter zorgt het groene dak er juist voor dat de warmte in huis niet ontsnapt via het dak
- CO2-vastlegging

Natuurbeleving

- Het groene dak creëert een rustgevende en stress-verlagende omgeving

Overig

- Verhoging waarde onroerend goed
- Verbetering luchtkwaliteit (een groen dak bindt 1 kg fijnstof/m2)
- Zonnepanelen leveren een hoger rendement doordat ze minder heet worden
- Verdubbeling levensduur dak: de begroeiing beschermt het dakbedekkingsmateriaal tegen UV en zoninvloeden.

Eisen en randvoorwaarden

Eis:	Om de volledige 15 punten te scoren moet 50m2 dak beplant zijn met zo veel mogelijk verschillende soorten sedum
Hoogte/lengte:	Dakhelling tot maximaal 45 graden.
Beplantingseisen:	Veel verschillende soorten sedum om een diversiteit in bloeitijd te creëren.
Overige:	Het draagvermogen van de dakconstructie dient minimaal 100 kg/m2 te bedragen.

Aanbevelingen



Hoe meer diversiteit aan soorten worden aangeplant, hoe meer insecten gebruik kunnen maken van het dak.
Gaat uitstekend samen met zonnepanelen.

Een sedumdak heeft een laag gewicht. Het is onderhoudsarm.

Ook op monumenten kan in overleg met een erfgoedadviseur een groen dak worden aangelegd als hiervoor een omgevingsvergunning is afgegeven.

Foto: groene daken in de wijk Nieuw-Monnikenhuizen in Arnhem © Anne Luijten, gemeente Arnhem

B3. Groene gevel

5 punten

Aanplant van beplanting die tegen de gevel groeit (al of niet op een losse constructie) op een muur met weinig of geen ramen.

Een groene gevel (een gevel die groenbedekt is) kan bestaan uit:
1. Zelfhechtende klimplanten, bijvoorbeeld klimop en driedelige wingerd;
2. Klimplanten die een steunconstructie nodig hebben om te groeien en klimmen, zoals blauwe regen, bosrank, kamperfoelie en wilde hop. Een rek voor klimplanten kan het best minimaal 6 cm van de muur worden geplaatst. Dit geeft voldoende ruimte en steun voor vogelnesten én volop groeiruimte voor de planten;
3. Een groene muur: planten groeien vanuit bakken aan de gevel of op een substraat dat aan de gevel is bevestigd. Bijvoorbeeld bitterzoet, heggerank, varen, kruiden.

Optie 1 & 2 (grondgebonden) hebben de voorkeur.

Geschatte kosten (excl. btw): tussen de € 50,- en € 350,- per vierkante meter (frames en beplanting).

Baten:

Biodiversiteit
- Huismussen en andere vogels (dekking, voedsel, nestgelegenheid), vleermuizen, vlinders, wilde bijen

Klimaatverandering
- Verbetert wateropvang en infiltratie
- Verkoeling in en om het huis door verdamping
- Energiebesparing dankzij natuurlijke isolatie
- CO2-vastlegging

Natuurbeleving
- De groene gevel creëert een rustgevende en stress-verlagende omgeving en verfraait het straatbeeld

Overig
- Verhoging waarde onroerend goed
- Verbetering luchtkwaliteit
- Minder geluidsoverlast

Eisen en randvoorwaarden

Eis:	De minimale eenheid is 3m breed, 2m hoog.
Hoogte/lengte:	De groene gevel moet zo worden aangelegd dat planten tot minimaal 2 meter hoog kunnen groeien.
Beplantingseisen:	De oriëntatie van de gevel (zon/schaduw) bepaalt welke soorten gevelbeplanting geschikt zijn. Gebruik vogel- en vlindervriendelijke klimplanten die bij voorkeur zelfvoorzienend zijn wat betreft water en voeding. Bijvoorbeeld klimop, bosrank, kamperfoelie, wilde hop, bruidsluier, wingerd, vuurdoorn, of clematis. Zie ook https://www.arnhemklimaatbestendig.nl/maatregelen/groene-gevels/

Aanbevelingen



Mussen houden ervan zich te verstoppen in hoog, gesloten gevelgroen. Kies bijvoorbeeld voor klimop (hedera). Klimop is een makkelijke plant die bijna overal groeit en weinig eisen stelt. In een mum van tijd heb je een groenblijvende gevel en tegelijkertijd een plek waar mussen en andere vogels veilig kunnen schuilen én kunnen eten van de heerlijke besjes. Bovendien kleurt hij het hele jaar door de tuin groen. Deze klimplant doet het overal goed, ook in kleine en schaduwrijke tuinen.

Afbeelding: Nina Kopp, gemeente Amsterdam

B4. Geveltuin

1 punt

Een geveltuin is beplanting die voor de gevel staat: een strook begroeide (openbare) ruimte, die gelegen is voor een bouwblok en onderhouden wordt door een bewoner of eigenaar van het pand. De beplanting is een bron van voedsel zoals nectar, stuifmeel of bessen, biedt nestgelegenheid voor vogels en kan ook functioneren als steppingstone tussen grotere groengebieden.

Geschatte kosten (excl. btw): vanaf € 50 per strekkende meter (grond, planten).

Baten:

Biodiversiteit

- Huismus, egel, vlinders, bijen

Klimaatverandering

- Verbetert wateropvang en infiltratie
- Verkoeling in en om het huis door verdamping
- Energiebesparing dankzij natuurlijke isolatie
- CO2-vastlegging

Natuurbeleving

- Zorgt voor een rustgevende en stress-verlagende omgeving en verfraait het straatbeeld

Overig

- Verhoging waarde onroerend goed
- Verbetering luchtkwaliteit
- Minder geluidsoverlast

Eisen en randvoorwaarden

Eis:	-
Hoogte/lengte:	Een goed functionerende geveltuin is ongeveer 45cm diep (ca 1,5 stoeptegel) en 120cm breed.
Beplantingseisen:	Kies voor vogel- en vlindervriendelijke klimmers en planten .

Aanbevelingen



Een geveltuin is de minst onderhoudsintensieve vorm van verticaal groen: bewatering en bemesting zijn nauwelijks nodig.

Afbeelding: Nina Kopp, gemeente Amsterdam

B5. Geen lichtuitstraling bouwblok dankzij vleermuis-vriendelijke verlichting of geen verlichting

1/3/5/10 ptn*

* Afhankelijk van grootte project (project met 1-10 woningen = 1 punt, 11-50 woningen = 3 punten, 51-100 woningen = 5 punten, >100 woningen = 10 punten).
Hoe minder verlichting wordt toegepast aan bebouwing, hoe beter het is voor vogels en vleermuizen. Als het weglaten van verlichting geen optie is moet vogel-en vleermuisvriendelijke verlichting toegepast worden. De volle punten worden verdiend als over het hele project aantoonbaar rekening gehouden is met het bepeerken van de lichtuitstraling.

Baten:

Biodiversiteit

- vleermuizen, vogels

Eisen en randvoorwaarden

Eis:	Als weglaten van buitenverlichting geen optie is, dan vleermuisvriendelijke verlichting plaatsen. Gebruik van bewegingsmelder. Tegengaan van uitstraling binnenverlichting (afscherming), zeker op plaatsen waar de bouwblokken grenzen aan groene omgeving (openbaar groen).
Overige:	Vogel- en vleermuisvriendelijke verlichting is verlichting met aangepast armatuur, waardoor geen uitstraling naar boven plaatsvindt, of speciale lampen zoals de LED Batlamp.

Aanbevelingen

Mussen houden ervan zich te verstoppen in hoog, gesloten gevelgroen. Kies bijvoorbeeld voor klimop (hedera). Klimop is een makkelijke plant die bijna overal groeit en weinig eisen stelt. In een mum van tijd heb je een groenblijvende gevel en tegelijkertijd een plek waar mussen en andere vogels veilig kunnen schuilen én kunnen eten van de heerlijke besjes. Bovendien kleurt hij het hele jaar door de tuin groen. Deze klimplant doet het overal goed, ook in kleine en schaduwrijke tuinen.



Afbeelding: gemeente Ede

B6. Eigen initiatief: in overleg

1 tot 25 punten

Er kan ook een eigen maatregel worden geformuleerd om gevels en/of daken geschikt te maken voor dieren, mits goed beargumenteerd hoe deze maatregel de biodiversiteit binnen het project vergroot. Bijvoorbeeld een bruin dak, bestaande uit zand met fijn puin, schelpen en steentjes en zeer geschikt als leefgebied voor de zwarte roodstaart en andere vogelsoorten. Het aantal punten wordt nader bepaald, in samenspraak met de gemeente.

B. Tuin

B7. Groene erfafscheiding

per huis met 25% groene hagen als erfafscheiding 1 punt (huis met volledige groene hagen als erfafscheiding = 4 punten)

Nieuwbouw: plant groene hagen aan als erfafscheiding.
Herbouw: vervang een 'harde' erfscheiding (een schutting, hekwerk of muur) door een groene haag.
Als alternatief mogen afscheidingen ook als takkenril worden uitgevoerd.
Groene klimplanten tegen omheining ipv haag is helft van de punten. Een gemengde haag (2 of meer soorten) is dubbele punten.

Geschatte kosten (excl. btw): Bij nieuwbouw is er normaal gesproken geen meerprijs voor natuurlijke erfafscheidingen t.o.v. een hekwerk of muur. De kosten zijn afhankelijk van het soort en de grootte. Volwassen hagen zijn duurder in aanschaf dan kleinere hagen die nog moeten groeien. Een groene erfafscheiding kun je al aanschaffen vanaf € 30 per meter.
Zie ook: https://klimaatklaar.nl/jij/leg-groene/
https://www.milieucentraal.nl/in-en-om-het-huis/tuinieren/tuinontwerp/haag-of-schutting-om-je-tuin/
https://www.arnhemklimaatbestendig.nl/maatregelen/groene-grens/

Baten:
Biodiversiteit
- Huismussen (schuilplek + voedsel in de vorm van besjes), egels (schuilplek, doorgang), insecten.

Klimaatverandering
- Een groene haag neemt regenwater op, vangt fijnstof uit de lucht en zorgt voor verkoeling in hete periodes.

Eisen en randvoorwaarden

Eis:	Als er geen ruimte is voor een haag, kan er gekozen worden voor groene klimplanten tegen een omheining. Bijvoorbeeld een hek van betongaas of een natuurlijk tuinscherm (wilgenhout) met begroeiing. Dit levert de helft van de punten van een groene haag op. Een gemengde haag (2 of meer soorten die aantrekkelijk zijn voor vlinders en insecten) is dubbele punten
Hoogte/lengte:	Hoogte van minsten 80 cm en breedte van minstens 50 cm.
Beplantingseisen:	Klimop (hedera), liguster, Spaanse aak, zuurbes, hulst, gele kornoelje, meidoorn, sleedoorn, taxus, beuk, haagbeuk of andere soorten die aantrekkelijk zijn voor vlinders en insecten (vrucht- en besdragende of nectarproducerende soorten).

Aanbevelingen



Afbeelding: gemeente Ede

B8. Egelpassages

alle tuinen egelpasseerbaar d.m.v. groene erfafscheidingen/peningetjes = in totaal 1/3/5/10 punten*

*Afhankelijk van grootte project (project met 1-10 woningen = 1 punt, 11-50 woningen = 3 punten, 51-100 woningen = 5 punten, >100 woningen = 10 punten).
Realiseren van minstens één opening in/onderaan schutting/hekwerk/haag per perceelscheiding tussen tuinen of aansluitend op openbaar groen. Om dit punt te halen moet elke perceelscheiding hiervan zijn voorzien.
Ook projectgebieden zonder tuinen kunnen dit punt behalen, door het realiseren van openingen in/onderaan schuttingen/hekwerken verspreid over het terrein.

Baten:

Biodiversiteit

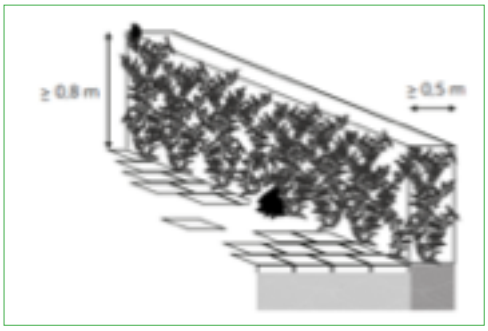
- Kleine fauna zoals egels

Eisen en randvoorwaarden

Eis:	Voor alle schuttingen binnen het project geldt: geef dieren een doorgang.
Hoogte/lengte:	Opening van minimaal 15 x 15 cm.
Overige:	Een egelsnelweg is van belang in woonwijken en overige projectgebieden waar voornamelijk 'harde' perceelscheidingen zijn zoals schuttingen.

Aanbevelingen

Zie de website van de egelwerkgroep voor meer tips en tricks voor egels: www.egelwerkgroep.com



Afbeelding: Nina Kopp, gemeente Amsterdam

B9. 1 inheemse boom van 2e of 3e orde grootte in tuin óf 3 verschillende soorten struiken

3 punten

Plaats minstens één boom of minstens 3 verschillende soorten struiken in de tuin.

Baten:

Biodiversiteit

- Vogels, vlinders, wilde bijen

Klimaatverandering

- Verbetert wateropvang en infiltratie
- verkoeling door verdamping en meer schaduw
- CO2-vastlegging, energiebesparing

Natuurbeleving

- Het groen creëert een rustgevende en stress-verlagende omgeving

Overig

- Verbetering luchtkwaliteit

Geschatte kosten boom 2e of 3e orde grootte: € vanaf 55 /stuk

Eisen en randvoorwaarden

Hoogte/lengte:	Boom met groeiplaats voor 25 jaar optimale groei
Beplantingseisen:	Inheemse fruit- of knopbomen of struiken. Bomen van de tweede en derde orde grootte (hoogte 8-15 meter volwasdom) zijn bijvoorbeeld gewone lijsterbes, krentenboompje, rode esdoorn, gele kornoelje, Chinese vernisboom of blazenboom, kersappel, zwarte kers, sierpeer, mispel. Aan te bevelen struiken zijn meidoorn, vuilboom, hazelaar, sleedoorn, Gelderse roos, sporkehout of andere soorten die aantrekkelijk zijn voor vlinders en insecten (vrucht- en besdragende of nectarproducerende soorten).
Overig:	Aanbevolen wordt om biologisch en duurzaam geteeld plantmateriaal toe te passen

B10. Groene gevel

1/3/5/10 punten* als hier in hele project rekening mee is gehouden

*Afhankelijk van grootte project (project met 1-10 woningen = 1 punt, 11-50 woningen = 3 punten, 51-100 woningen = 5 punten, >100 woningen = 10 punten).
Beperk de verharding in tuinen bij nieuwbouw. Vervanging van bestrating door inheems groen of waterpasserende verharding bij herbouw.
Punten worden gehaald als er over het gehele project aantoonbaar rekening gehouden is met het beperken van de verharding.

Geschatte kosten (half-)open verharding: € 64 - 100 /m2 (Provincie Gelderland, 2020). Er zijn weinig meerkosten voor waterpasserende verharding t.o.v. gesloten verharding.

Baten:

Biodiversiteit

- Insecten

Klimaatverandering

- Verbetert wateropvang en infiltratie
- verkoeling door verdamping

Aanbevelingen

Waar verharding gewenst is, ga voor:

- open verharding: het toepassen van bestrating met ruimte ertussen. Geschikt voor een terras, oprit of tuinpad (foto 1).
- halfverharding: grind, schelpen, of olivijn (een steen die CO2 uit de lucht haalt) laat het water door (foto 2).





Door stapstenen (open verharding) kan water beter weglopen © Le Far West / Halfverharding in de vorm van olivijn © Tinka Chabot

B11. Eigen initiatief: in overleg

1 tot 25 punten

Er kan ook een eigen maatregel worden geformuleerd om de tuin geschikt te maken voor dieren, mits goed beargumenteerd hoe deze maatregel de biodiversiteit binnen het project vergroot. Het aantal punten wordt nader bepaald, in samenspraak met de gemeente.

C. BEWUSTWORDING

C1. Aanleg groene voorbeeldtuin

3 punten

Maximaal 1 tuin per project. De tuin dient dusdanig ingericht te worden dat deze aantrekkelijk is voor insecten en vogels en met minimale verharding. Alle huurders/kopers krijgen bovendien een voorlichtingsfolder over de natuurinclusieve tuin bij de overdracht (voorbeeldfolder beschikbaar via de gemeente).

Eisen en randvoorwaarden

Beplantingseisen:	Aan minimaal 2 zijdes perceel een groene afscheiding en minstens 2 openingen voor egels. Minimaal 2 klimplanten, 1 boom 2e of 3e grootte en 3 struiken en meerdere vaste planten met een variatie aan bloeitijd.
Overige:	Plaats minstens 3 verschillende vogelhuisjes, zorg voor watervoorziening en leg een rommelhoekje van bladeren/stenen/takken aan. Voeg een informatiepaneel toe en/of brochures over de natuurinclusieve tuin (de gemeente heeft een voorbeeld).

Aanbevelingen

Arnhem Zoemt en Arnhem Klimaatbestendig kunnen advies geven / helpen met de aanleg.

C2. Tuinklaarpakket

2 punten

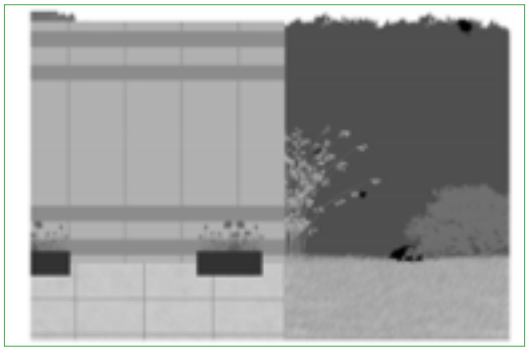
Met Tuinklaar wordt de tuin van een nieuwbouwwoning al binnen het reguliere bouwproces uitgevoerd, waardoor kopers bij oplevering een volledig aangelegde tuin hebben. Om de punten te halen moet hier minstens 1 optie voor een groene, natuurlijke tuin bijzitten. De tuin (tuinontwerp, - ontwikkeling en - aanleg) van een nieuwbouwwoning kan zo meegefinancierd worden in de hypotheek.

Eisen en randvoorwaarden

Eisen:	Er moet een optie zijn voor een tuinklaarpakket voor een groene, natuurlijke tuin. Deze optie moet beoordeeld en goedgekeurd worden door Arnhem Klimaatbestendig

Aanbevelingen

Arnhem Klimaatbestendig kan advies geven.



C3. Faciliteren van tuinontwerpsessies

1 punt x aantal gegeven tuinontwerpsessies

Per huishouden wordt een tuinontwerpsessie aangeboden van minstens 1 uur. De sessie is gericht op een groene tuininrichting met minimale verharding en aantrekkelijk voor insecten en vogels en afgestemd op de te realiseren opstallen. Alle huurders/kopers krijgen bovendien een voorlichtingsfolder over de natuurinclusieve tuin bij de overdracht.

Geschatte kosten: ongeveer € 75.- per uur. In een uur kan het volgende worden bereikt: het maken van een schets met een snelle indeling van de tuin en wat suggesties voor materialen en beplanting. Dan ligt er dus nog geen ontwerp. Het is een eerste idee, welke nog nader uitgewerkt moet worden door ontwerper of hovenier (als je echt een volledig ontwerp wil ben je zeker een dag bezig) (bron: Arnhem Klimaatbestendig, 2020).

Aanbevelingen
Arnhem Klimaatbestendig kan helpen met de organisatie hiervan.

C4. Biodiversiteitspakket aanbieden

0.5 punt x aantal pakketjes

Elk huishouden krijgt een biodiversiteitspakket. Dit pakket is verkrijgbaar bij het Natuurcentrum Arnhem of informeer bij de gemeente. Het bestaat uit een vogelhuisje gevuld met o.a. een inheems bloemmengsel voor in de (gevel)tuin/boompspiegel, een brochure over het groen aanleggen van de eigen tuin, een zoekkaart met bekende vogelsoorten en een boek over natuur in Schuytgraaf.

Geschatte kosten: ongeveer € 17.- per pakket.

Ten gunste van:
- ***Biodiversiteit*** *(via bewustwording bewoners)*
- ***Klimaatadaptatie*** *(via bewustwording bewoners)*

Aanbevelingen





Voorbeeld biodiversiteitspakketje

C5. Eigen initiatief: in overleg

1 tot 25 punten

Er kan ook een eigen maatregel worden geformuleerd die de bewustwording rond biodiversiteit en klimaatadaptatie bij (toekomstige) inwoners vergroot. Denk bijvoorbeeld aan het aanbieden van korting op inheems plantmateriaal aan bewoners. Het aantal punten wordt nader bepaald, in samenspraak met de gemeente.

D. OMGEVINGSGEBONDEN MAATREGELEN

De omgevingsgebonden maatregelen hebben betrekking op de buitenruimte van een project. We hebben ze verdeeld in verblijfsplaatsen, groene maatregelen en blauwe maatregelen.

Bij verblijfsplaatsen gaat het om nesten voor niet-gebouwgebonden soorten.

Bij groene maatregelen gaat het bijvoorbeeld om het aanplanten van bomen, takenrillen, groene hagen of vogel- en vlinderbosjes of het aanpassen van het maaibeheer. Als die maatregelen bestaande groenstructuren met elkaar verbinden is dat helemaal mooi.

Blauwe maatregelen zijn water-gerelateerd. Het nemen van blauwe maatregelen, zoals de aanleg van amfibieënpoelen, draagt flink bij aan het vergroten van de biodiversiteit in een gebied.



Wadi in Schaarsbergen © Marleen Michels

D. VERBLIJFSPLAATSEN VOOR NIET-GEBOUWGEBONDEN SOORTEN

D1. Nestkast boomklever

1 punt



Veel vogelsoorten, waaronder de boomklever, maken hun nest in boomholtes. Soortenrijke oudere bossen met loofbomen zijn uitstekend geschikt voor de boomklever. Boomklevers maken zelf geen holte. Ze zijn afhankelijk van natuurlijke holtes of verlaten spechtengaten, waarin ze hun nestopening precies op maat hakken of metselen met modder zodat grotere soorten er niet in kunnen. Deze zogeheten holenbroeders kunnen echter als alternatief ook gebruik maken van nestkasten. Die kasten moeten dan wel in een bosrijke omgeving hangen.

Geschatte kosten (excl. btw): vanaf € 20 per nestkast

Baten

Biodiversiteit *(via bewustwording bewoners)*

- *boomklever e.a. (mussen, mezen, bonte vliegenvanger).*

Eisen en randvoorwaarden

Eis:	Alleen nestkasten plaatsen in een omgeving met veel (oude loof)bomen.
Oriëntatie:	Oosten of noorden, of in ieder geval nooit in de zon.
Hoogte/lengte:	De nestkast op minimaal 2 meter hoogte op de gewenste plek hangen (boom, schutting, huis).
Overige:	Boomklevers broeden solitair, dus verspreid de nestgelegenheden.

Aanbevelingen



Voorbeeldnestkast boomklever (invliegopening 32mm) (bron: Vivara Pro)
Foto boomklever: Pixabay

D2. Nestkast grote bonte specht

1 punt

Veel vogelsoorten, waaronder de grote bonte specht, maken hun nest in boomholtes. De grote bonte specht broedt overal waar bomen zijn: in bos, park of tuin. Loofbossen en gemengde bossen met een diverse opbouw (jonge en oude bomen, dicht en open bos) zijn favoriet. Het nest wordt uitgehakt in een wat zachtere boomsoort, vanaf enkele meters hoogte aan te treffen. Deze zogeheten holenbroeders kunnen echter als alternatief ook gebruik maken van nestkasten.

Geschatte kosten (excl. btw): vanaf € 20 per nestkast

Baten:

Biodiversiteit

- grote bonte specht (de specht zal waarschijnlijk niet terugkeren naar dezelfde nestkast. De nestkast biedt dan prima broedgelegenheid voor andere vogels zoals boomklevers, spreeuwen en mezen)

Eisen en randvoorwaarden

Eis:	Alleen nestkasten plaatsen langs een bosrand of in het bos.
Oriëntatie	Vliegopening niet naar het zuid/westen
Hoogte/lengte:	De nestkast op minimaal 2 meter hoogte ophangen

Aanbevelingen





Voorbeeldnestkast (bron: Vivara Pro)

D3. Nestkast steenuil

2 punten

Veel vogelsoorten, waaronder de grote bonte specht, maken hun nest in boomholtes. De grote bonte specht broedt overal waar bomen zijn: in bos, park of tuin. Loofbossen en gemengde bossen met een diverse opbouw (jonge en oude bomen, dicht en open bos) zijn favoriet. Het nest wordt uitgehakt in een wat zachtere boomsoort, vanaf enkele meters hoogte aan te treffen. Deze zogeheten holenbroeders kunnen echter als alternatief ook gebruik maken van nestkasten.

Geschatte kosten (excl. btw): vanaf € 120 per nestkast

Baten:

Biodiversiteit

- steenuil (mees, spreeuw)

Eisen en randvoorwaarden

Eis:	Plaats nestkasten in kleinschalige (half)open cultuurlandschappen, bijvoorbeeld op (boeren) erven. Ophangen langs de bosrand aan een schuur, in een fruitboom of knotwilg of tegen de gevel van een gebouw. Laat een kast indien mogelijk in een boom steunen op een tak, de jonge uilen kunnen dan vanuit de kast de boom in lopen.
Oriëntatie	Schaduwzijde. Invliegopening dus niet op het zuidwesten/westen.
Hoogte/lengte:	De nestkast tussen de 1,5 en 6 meter hoogte ophangen
Overige:	Hang de kast niet boven water (bijv. sloot of kikkerpoel), de jongen zullen al in een vrij vroeg stadium de kast gaan verlaten en kunnen dan verdrinken. Vermijd locaties nabij (drukke) wegen. Leg altijd iets van nestmateriaal (bv. houtsnippers vermengd met turf of tuinaarde) in de nestkast (uilen maken namelijk zelf geen nest).

Aanbevelingen





bron: Vivara Pro

D4. Nestkast bosuil

2 punten

Veel vogelsoorten, waaronder de bosuil, maken hun nest in boomholtes. Deze zogeheten holenbroeders kunnen echter als alternatief ook gebruik maken van nestkasten.

Geschatte kosten (excl. btw): vanaf € 55 per nestkast

Baten:
Biodiversiteit
- bosuil (kauwen en holenduiven maken ook gebruik van deze nestkast)

Eisen en randvoorwaarden

Eis:	Plaats nestkasten in of aan bosrijk gebied.
Oriëntatie	Vliegopening niet op het zuiden/westen
Hoogte/lengte:	De nestkast op minimaal 4 meter hoogte ophangen .

Aanbevelingen



bron: Vivara Pro)

D5. Vleermuiskast

1 punt

Vleermuizen hebben baat bij jouw kast omdat je hiermee helpt hun netwerk van verblijfplaatsen in stand te houden. In gebieden met weinig groen zal wellicht alleen de gewone dwergvleermuis en mogelijk ook de ruige dwergvleermuis gebruik maken van de vleermuiskast, maar in groenere wijken en/of dichterbij parken of het buitengebied zijn ook soorten als gewone grootoorvleermuis, franjestaart en rosse vleermuis mogelijke gebruikers. Verrassingen (lees: andere soorten) zijn niet uit te sluiten.

Geschatte kosten (excl. btw): vanaf € 15 per nestkast

Baten:
Biodiversiteit
- Verschillende soorten vleermuizen

Eisen en randvoorwaarden

Eis:	Meer is beter. Eén vleermuiskast is goed, twee of meer is fantastisch.
Oriëntatie:	Voorkeur voor de zonnige zuidwestzijde
Hoogte/lengte:	Bevestig op minimaal 4 meter hoogte.
Overige:	Zorg voor minimaal 3 meter vliegruimte voor en onder de kast in verband met het aanvliegen. De kasten moeten vrij zijn van lichtverstoring.

Aanbevelingen
Vleermuizen kiezen graag de kast met de beste klimaatomstandigheden in die periode. In de kraamtijd, van half mei tot begin augustus, gebruiken de vrouwtjes vooral de warme kasten, daarbuiten graag koelere kasten. Hang dus meerdere kasten op verschillende windrichtingen of experimenteer eens met verschillende kleuren [donkere en lichte kasten].

D6. Nestkast ooievaar

25 punten

De ooievaar houdt van extensief beheerde weilanden en uiterwaarden.

Geschatte kosten (excl. btw): vanaf € 595,- per nest

Baten:
Biodiversiteit
- ooievaar



bron: Pixabay

D7. Eigen initiatief: in overleg

1 tot 25 punten

Er kan ook een eigen maatregel worden geformuleerd die een geschikte verblijfsplaats voor bepaalde vogels creëert binnen het project-terrein, mits goed beargumenteerd hoe deze maatregel de biodiversiteit binnen het project vergroot. Het aantal punten wordt nader bepaald, in samenspraak met de gemeente.

D. Groene maatregelen in de buitenruimte

D8. Toepassen extensief maaibeheer

5 punten als het standaard overal in het projectgebied wordt toegepast
(tenzij goed beargumenteerd waarom dit op bepaalde plekken niet kan/wenselijk is)

Deze beheermaatregel kan eenvoudig worden gerealiseerd door plekken als grasvelden, bermen, akkerranden en overhoekjes slechts 1-3x per jaar gefaseerd te maaien, het maaisel na enkele dagen af te voeren en spontane plantenontwikkeling zijn gang te laten gaan.

Geschatte kosten van gefaseerd gemaaid bloemrijk grasland: € 1,10 /m2 voor de aanleg, 0,15/m2 voor jaarlijks onderhoud (Provincie Gelderland, 2020)

Baten:

- ***Biodiversiteit*** kleine zoogdieren, vogels, insecten, inheemse vegetatie,
- ***Klimaatadaptatie:*** verlicht druk op riool, verbetering wateropvang en infiltratie, vertraagde waterafvoer, verkoeling door verdamping, meer schaduw,
- ***Klimaatmitigatie:*** CO2-vastlegging, energiebesparing
- ***Overig:*** verhoging waarde onroerend goed, verbetering water- en luchtkwaliteit, geluidsreductie, verhoging sociale cohesie, minder criminaliteit, bijdrage gezond leefklimaat

Kosten:
Geschatte kosten voor een volwassen boom van 20-25 cm doorsnee met draadkluit: € 200 tot 250,- /stuk
Geschatte kosten onderhoud per jaar: € 10 /stuk (Provincie Gelderland)

Extensief beheerde bermen in Malburgen © Mirjam Alexander

D9. Vergroenen en verfraaien van bermen

5 punten per berm

Veel bermen zijn nu nog onnodig verhard. Er kunnen A) groene bermen aangelegd worden of bestaande verharde bermen kunnen vergroend worden en vervolgens (deels) extensief beheerd. Nog beter is het B) als de berm gelijk geschikt wordt gemaakt voor afwatering. Voor beide maatregelen kunnen 5 punten verdiend worden per berm.

Geschatte kosten (excl. btw): vanaf € 120 per nestkast

Baten:

- ***Biodiversiteit*** kleine zoogdieren, vogels, insecten, inheemse vegetatie
- ***Klimaatadaptatie:*** verlicht druk op riool, verbetering wateropvang en infiltratie, vertraagde waterafvoer, verkoeling door verdamping
- ***Klimaatmitigatie:*** CO2-vastlegging
- ***Overig:*** verhoging waarde onroerend goed, verbetering water- en luchtkwaliteit, geluidsreductie, verhoging sociale cohesie, minder criminaliteit, bijdrage gezond leefklimaat

Geschatte kosten van:

** het vergroenen van bermenAanbevelingen*

Opschonen: € 7,50 /m2 (verwijderen + afvoeren verharding incl. zandfundatie)
Grondwerk: € 5,50 /m2 (leveren en aanbrengen teelgrond)
Vaste inheemse planten: € 30,00 /m2 (leveren en planten incl. grondbewerking)



** bermen geschikt maken voor afwatering (StAB Arnhem, 2017):*
€ 9,50 /m1 (verwijderen + afvoeren zode)
€ 20,00 /m1 (verwijderen en afvoeren zandgrond)
Bloemrijk gras: € 5,50 /m2



Foto's: StAB

Aanbevelingen -

D10. Cluster van 3 inheemse bomen aanplanten of behouden

3 punten

In clusters aanplanten/behouden van minimaal 3 inheemse bomen, zoals zomereik, wintereik, linde, berk, zwarte els, (haag)beuk, veldiep, zoete kers, gewone appel en/of lijsterbes.

Baten:

- ***Biodiversiteit*** kleine zoogdieren, vogels, insecten, inheemse vegetatie
- ***Klimaatadaptatie:*** verlicht druk op riool, verbetering wateropvang en infiltratie, vertraagde waterafvoer, verkoeling door verdamping
- ***Klimaatmitigatie:*** CO2-vastlegging
- ***Overig:*** verhoging waarde onroerend goed, verbetering water- en luchtkwaliteit, geluidsreductie, verhoging sociale cohesie, minder criminaliteit, bijdrage gezond leefklimaat

Aanbevelingen

Arnhem Klimaatbestendig kan helpen met de organisatie hiervan.

D11. Rij van >10 inheemse bomen aanplanten of behouden

15 punten

Aanplanten/behoud van minimaal 10 inheemse bomen in bomenrij of bomengroep, zoals zomereik, wintereik, linde, berk, zwarte els, (haag)beuk, veldiep, zoete kers, gewone appel en/of lijsterbes. Liefst meerdere soorten.

Baten & kosten: zie maatregel hierboven

Aanbevelingen

Er kan ook gekozen worden voor een boomgaard met >10 fruitbomen zoals appel, kers, peer, pruim en/of walnoot.

D12. Takkenril/ stobbenwal

2 punten per 10 meter

Realiseren van een takkenril en/of stobbenwal waarbij takken en stammen - al of niet in de loop van enkele jaren - gestapeld worden in een constructie van een dubbele rij met palen.

Baten:

- ***Biodiversiteit*** kleine zoogdieren (egel, woelmuis en bosmuis); vogels (winterkoninkje, roodborst en heggenmus), insecten ,

Aanbevelingen

Lengte 1,5m, waarvan 50cm in de grond; onderlinge afstand ongeveer 3m in de lengte van de ril en 1m in de breedte

D13. Aanplant vogel- of vlinderbosje

3 punten per 25m2 inheemse struiken/bomen

In clusters aanplanten/behouden van minimaal 3 inheemse bomen, zoals zomereik, wintereik, linde, berk, zwarte els, (haag)beuk, veldiep, zoete kers, gewone appel en/of lijsterbes.

Baten:

- ***Biodiversiteit*** kleine zoogdieren, vogels, vlinders en overige insecten, verbetering bodemkwaliteit
- ***Klimaatadaptatie:*** verlicht druk op riool, verbetering wateropvang en infiltratie, vertraagde waterafvoer, verkoeling en verdamping, meer schaduw
- ***Klimaatmitigatie:*** CO2-vastlegging
- ***Overig:*** verhoging waarde onroerend goed, verbetering water- en luchtkwaliteit, geluidsreductie, verhoging sociale cohesie, minder criminaliteit, bijdrage gezond leefklimaat

Kosten:

Geschatte kosten inheemse heesters: € 18/m²
Geschatte kosten onderhoud per jaar: € 1,60 /m² (Provincie Gelderland, 2020)

Aanbevelingen

Kies liefst voor verschillende nectarrijke of besdragende planten, waardoor een rijke variatie aan voedsel voor vlinders en vogels ontstaat: bijvoorbeeld lijsterbes, Gelderse roos, meidoorn, sleedoorn, hazelaar, vlier, hulst, taxus, egelantier, vuilboom en/of krentenboompje.
Als plantafstand kan 1,5 bij 1,5m worden gehanteerd. Plant soorten in groepjes van 5-7 stuks per soort om overgroei door sneller groeiende soorten te voorkomen. Na een paar jaar zal het bosje meer gesloten raken. Snoeien hoeft alleen wanneer takken problemen geven.

D14. Hagen aanplanten

5 punten per haag van minimaal 100 meter

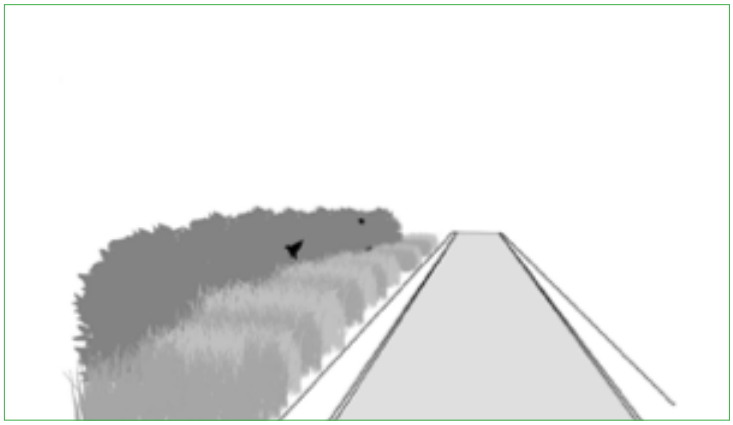
Baten:

- ***Biodiversiteit*** kleine zoogdieren, vogels, vlinders en overige insecten
- ***Klimaatadaptatie:*** verlicht druk op riool, verbetering wateropvang en infiltratie, vertraagde waterafvoer, verkoeling en verdamping
- ***Klimaatmitigatie:*** CO2-vastlegging
- ***Overig:*** verhoging waarde onroerend goed, verbetering water- en luchtkwaliteit, geluidsreductie, verhoging sociale cohesie, minder criminaliteit, bijdrage gezond leefklimaat

Kosten:

Geschatte kosten inheemse haagplanten: € 40 /m2
Geschatte kosten onderhoud per jaar: € 5,50 - 7 /m2 (Provincie Gelderland, 2020)

Aanbevelingen





Bron: Gemeente Ede

D15. Faunapassage

15/25 punten

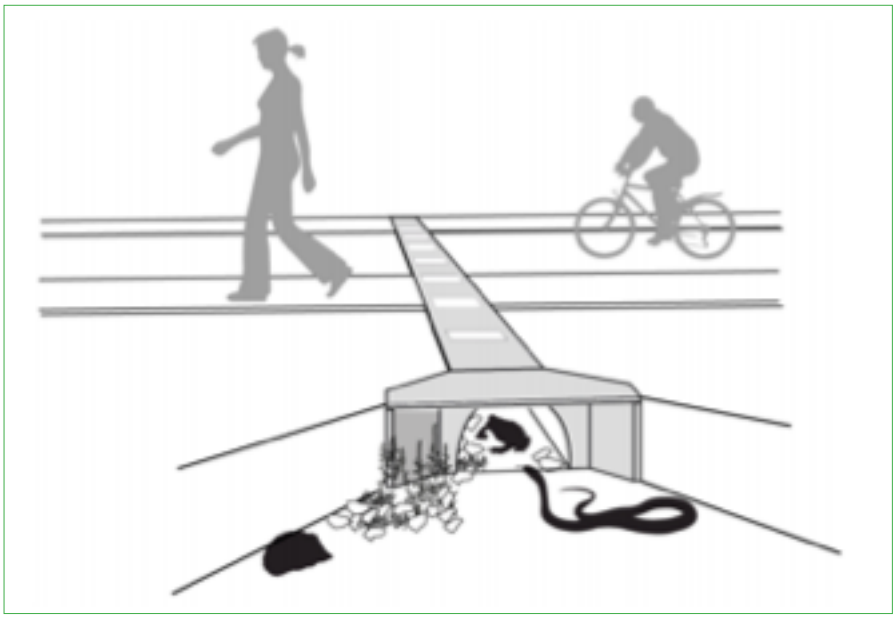
In en om de stad voelen veel dieren zich thuis. Om zich te kunnen verplaatsen is een goede ecologische (infra) structuur nodig, zonder barrières. Bij de aanleg of reconstructie van een weg kan gekozen worden om een faunapassage, in de vorm van een tunnel (15 punten) of brug over de weg (25 punten), aan te leggen. Ook kunnen hekken of andere obstakels weggehaald worden of toegankelijk worden gemaakt voor dieren (15 punten).

Baten:

- ***Biodiversiteit*** alle in de stad voorkomende dieren

Aanbevelingen

Ontwerp van een faunapassage betreft altijd maatwerk en moet in samenwerking met deskundige ecologen worden ontworpen.



Afbeelding: Nina Kopp, gemeente Amsterdam

D16. Pocketpark (minipark) aanplanten

25 punten

Belangrijkste kenmerk is dat wandelpaden, zitbankjes en stadsbomen (zoals iep en linde), op creatieve en harmonieuze wijze worden afgewisseld met (lage) inheemse struiken en/of kruiden. Minimaal 250m2.

Baten:

- ***Biodiversiteit*** insecten, kleine zoogdieren, vogels en amfibieën
- ***Klimaatadaptatie:*** verlicht druk op riool, verbetering wateropvang en infiltratie, vertraagde waterafvoer, verkoeling en verdamping
- ***Klimaatmitigatie:*** CO2-vastlegging
- ***Overig:*** verbetering water- en luchtkwaliteit, geluidsreductie, verhoging sociale cohesie, minder criminaliteit, bijdrage gezond leefklimaat

Aanbevelingen

Pocketpark 'De Poel' in Bemmel ligt tussen Arnhem en Nijmegen in park Lingezegen. Een voormalige vijver en tuin is omgevormd naar een parkje. Hier kan gewandeld en gespeeld worden en de natuur is volop aanwezig. Er zijn schelpenpaden aangelegd en ondom het eilandje met de treurwilg zijn speelaanleidingen van natuurlijk materiaal geplaatst.



Bron: SmitsRinsma

D17. Verbinden groenstructuren

5-25 punten

Fysiek verbinden van twee reeds bestaande groenstructuren op een zelf gekozen manier (maatwerk). Maatregel kan op vele manieren tot uitvoering worden gebracht. Reeds bestaande groenstructuren die verbonden kunnen worden zijn bijvoorbeeld: twee bosjes met een weiland ertussen worden verbonden door een haag (zie C8) of een strook extensief gemaaid gras (zie C2). Een wijk huizen kan verbonden worden met een groenstrook via een wadi (C12). Etc.

Baten:

- ***Biodiversiteit*** zoogdieren, vogels, amfibieën en insecten

D18. Beperkte verharding

10 punten

Tegengaan van betegeling. Waar het toch nodig is, gebruik halfverharding of natuurlijke verharding (houtsnippers of grind). Bij bijvoorbeeld voetpaden / loopverbindingen door het projectgebied en parkeervakken. Tussen de half groene verharding kunnen bloeiende planten en zaadvormers groeien die een voedselbron kunnen zijn voor insecten en vogels. Punten worden gehaald als er over het gehele project aantoonbaar rekening mee gehouden is met het beperken van de verharding.

Baten:

- ***Biodiversiteit*** insecten, kleine zoogdieren, vogels en amfibieën
- ***Klimaatadaptatie:*** verkoeling door verdamping, verlicht druk op riool, verbetering infiltratie, vertraagde waterafvoer

Kosten:

Geschatte kosten aanleg (half-)open verharding: € 36 tot 100,- per m2 (Provincie Gelderland, 2020, Stab, 2018)

Geschatte kosten onderhoud/jaar: € 0,18 - 0,30 /m2 (Provincie Gelderland, 2020)

D19. Geen buitenverlichting bij of op groen

10 punten

Het weglaten van verlichting is de beste maatregel voor vleermuizen en vogels zoals uilen. Vooral het weglaten van verlichting op plekken waar wegen of fietspaden kruisen met groenstructuren als een laan of een houtwal, is waardevol voor vleermuizen in verband met hun vliegroute. Als het weglaten van verlichting echt geen optie is, werk dan met vogel- en vleermuisvriendelijke straatverlichting:

- Intelligente verlichting met een bewegingsmelder
- Aangepaste armaturen, waarbij er minimale uittreding van licht is naar de omgeving en naar boven toe.
- Het toepassen van speciale lampen zoals de LED Batlamp.

Houd rekening met de lichtuittreding zodat de lampen alleen de straat verlichten en niet de omgeving.

D20. Geen buitenverlichting bij of op groen

1 tot 25 punten

Er kan ook een eigen groene omgevingsmaatregel worden geformuleerd, mits goed beargumenteerd hoe deze maatregel de biodiversiteit en/of klimaatbestendigheid binnen het project vergroot. Bruggen kunnen bijvoorbeeld zo ontworpen worden dat ook vleermuizen en huiszwaluwen hier een verblijfplaats in vinden. Het aantal punten wordt nader bepaald, in samenspraak met de gemeente.

D. Blauwe maatregelen in de buitenruimte

D21. Natuurvriendelijke oever

Het vervangen van beschoeiing door het aanleggen van natuurvriendelijke oevers in het hele gebied (waar mogelijk).

Baten:

- ***Biodiversiteit*** vissen, waterplanten, amfibieën en insecten

Aanbevelingen

Het talud dient zo flauw mogelijk te zijn om de plas-draszone zo groot mogelijk te maken. Minimaal wordt een verhouding van 1:3 aangehouden maar bij voorkeur een talud van 1:10.
Sloten en beken met een steile oever hebben een lage natuurwaarde en voeren het water snel af. Om de biodiversiteit te vergroten hebben deze oevers daarom de meeste prioriteit om aan te passen naar een natuurvriendelijke oever.
Maatregelen rond water, zoals natuurvriendelijke oevers, moeten door de gemeente altijd eerst afgestemd worden met het Waterschap. Een natuurvriendelijke oever betekent namelijk iets voor het onderhoud, waarvoor het Waterschap verantwoordelijk is.



Afbeelding: gemeente Ede

D22. Ecologische bodempassage of wadi

5-10 punten afhankelijk van grootte

Een wadi (waterdoorlating door infiltratie) is een beplante greppel of sloot met een waterdoorlatende bodem. Bij een wadisysteem stroomt het water van de daken en de wegen niet in het riool, maar via de bovengrondse goten en/of greppels in de wadi en vervolgens naar het grondwater in de bodem. Ecologische wadi's (dus wadi's die natuurlijk zijn ingericht en niet alleen uit gras bestaan) met hoog opgaande planten versterken de ecologische infrastructuur omdat ze dienstdoen als ecologische verbindingszone of steppingstone. Ze zorgen ook voor meer biodiversiteit. Wadi's zijn niet gewenst op klei (Presikhaaf, 't Broek, Arnhem-Zuid). Daar moet gekozen worden voor bodempassages (water wordt gefilterd en gaat dan niet naar beneden, de grond in, maar wordt ergens heengeleid, bijvoorbeeld naar oppervlaktewater).

Baten:

- ***Biodiversiteit*** kleine zoogdieren, vogels, amfibieën, vissen, vlinders, wilde bijen, inheemse vegetatie
- ***Klimaatadaptatie:*** verkoeling door verdamping, verlicht druk op riool, verbetering wateropvang, verbetering infiltratie, vertraagde waterafvoer
- ***Overig:*** verhoging waarde onroerend goed, verbetering waterkwaliteit, minder criminaliteit, bijdrage gezond leefklimaat

Aanbevelingen

Het talud dient zo flauw mogelijk te zijn om de plas-draszone zo groot mogelijk te maken. Minimaal wordt een verhouding van 1:3 aangehouden maar bij voorkeur een talud van 1:10.
Sloten en beken met een steile oever hebben een lage natuurwaarde en voeren het water snel af. Om de biodiversiteit te vergroten hebben deze oevers daarom de meeste prioriteit om aan te passen naar een natuurvriendelijke oever.
Maatregelen rond water, zoals natuurvriendelijke oevers, moeten door de gemeente altijd eerst afgestemd worden met het Waterschap. Een natuurvriendelijke oever betekent namelijk iets voor het onderhoud, waarvoor het Waterschap verantwoordelijk is.

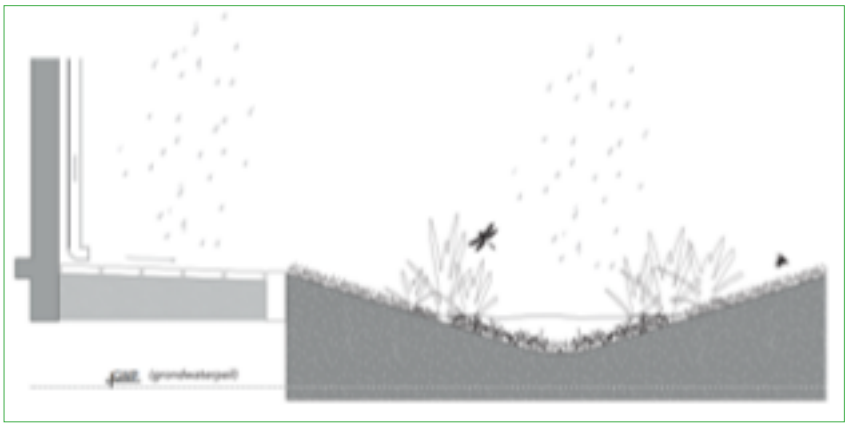
Kosten:

Geschatte kosten aanleg: 5 - 6 /m2.
Geschatte kosten onderhoud/jaar: 0,15 - 0,45 /m2 (Provincie Gelderland, 2020)

Aanbevelingen

Het is wenselijk om zo veel mogelijk dood hout, losse stenen en andere natuurlijke materialen aan te brengen die zorgen voor beschutting voor insecten, amfibieën en kleine zoogdieren. Denk voor de beplanting aan:

- Helofyten voor de natte zone: zwanenbloem, riet, mattenbies, grote lisdodde.
- Hoog opgaande plantensoorten voor de oever: wilgenroosje, moerasspirea, gewone kattenstaart, watermunt.
- Laag blijvende planten voor de droge zone: gewoon ereprijs, grasmuur, kruipend zenegroen, pinksterbloem.
- Struiken en bomen voor de droge zone: boswilg, els.



Afbeelding: Nina Kopp, gemeente Amsterdam

D23. Amfibieënpoel

25 punten
Minimaal 30 m².

Baten:

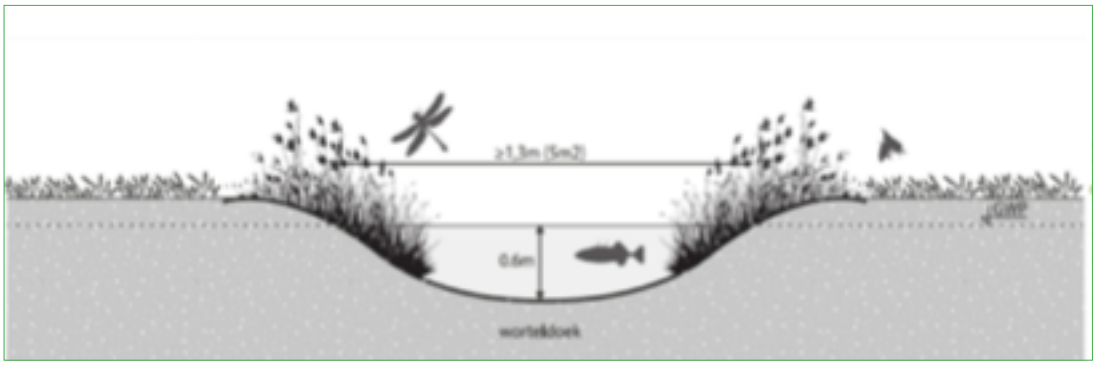
- ***Biodiversiteit*** boomkikker, heikikker, kamsalamander, insecten
- ***Klimaatadaptatie:*** verkoeling door verdamping

Eisen en randvoorwaarden

Oppervlakte:	Minimaal 30 m2 en maximaal 500 m2
Hoogte/lengte:	Niet dieper dan 2 meter onder het maaiveld.
Overige:	Noordoever talud zo flauw mogelijk maken, bij voorkeur 1:8 of 1:10 en het diepste punt moet zich op 50 cm onder de laagste grondwaterstand te bevinden. De poel moet natuurlijk te zijn en daarom onder de grondwaterstand liggen. Met deze maatregel wordt niet een vijver met een kunstmatige waterkerende laag bedoeld (zoals een beton of vijverfolie).

Aanbevelingen

Houd rekening met eventuele aanvullende gemeentelijke vergunningplicht bij het graven van een poel.
Van belang is dat er geen vissen worden uitgezet in de poel, dit komt niet ten goede van de biodiversiteit.
Poelen zijn bij voorkeur niet beschaduwd en liggen in grasland of enkele meters van de bosrand. Veel soorten profiteren van deze specifieke combinatie van water en groen.



Afbeelding: Nina Kopp, gemeente Amsterdam

D24. IJsvogelwand

15 punten, ijsvogelvriendelijke oever- 10 punten

Broedgelegenheid voor ijsvogels creëren door aanleg van een ijsvogelwand d.m.v. betonnen keerwand met gaten of steile natuurlijke wand langs beken, plassen en meren; en/of ijsvogelvriendelijke oever.

Baten:

- ***Biodiversiteit*** ijsvogels (de oever biedt ook schuilmogelijkheden voor eenden, meerkoeten en waterhoentjes)

Geschatte kosten: onbekend

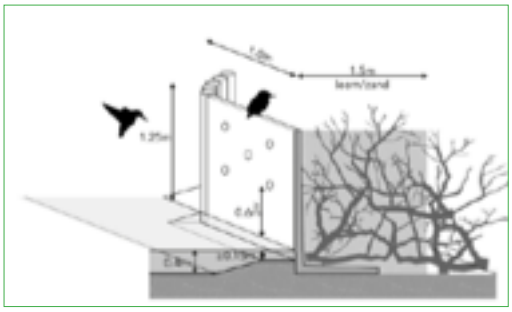
IJsvogelwand

Eisen en randvoorwaarden

Hoogte/lengte: Steilwand tussen 50 cm en 2 meter hoog en tussen de 1 en 3 meter breed.

Overige: IJsvogels graven zelf gangen in steile wandjes van zand of klei. Zo'n steile wand kan worden gemaakt door het afsteken van een stuk oever.
Of er kan een betonnen wand worden gebruikt. De wand liefst minimaal 1 meter boven het water laten uitsteken.
IJsvogels zijn schuwe vogels. Daarom alleen effectief als er niet teveel verstoring plaatsvindt. Liefst 25 meter van plekken af waar veel mensen komen, zoals wandelpaden en speelvelden. Of bijvoorbeeld met sleedoornstruweel afschermen.

Aanbevelingen



Bij voorkeur een tak in de wand steken die boven het water hangt. De maatregel wordt bij voorkeur gecombineerd met het aanleggen van een ijsvogelvriendelijke oever. Zie ook bijvoorbeeld: Harder J. 2012. IJsvogelhandleiding, aanleg, controle en onderhoud van ijsvogelwanden. Afbeelding: Nina Kopp, gemeente Amsterdam

IJsvogelvriendelijke oever: door aanplanten van struweel en bomen langs oppervlaktewater.

Eisen en randvoorwaarden

Hoogte/lengte: Minimale lengte van 20 meter

Beplantingseisen: Inheemse struweelvormers en houtige gewassen als wilgen en elzen

Overige: Struweelvormers of bomen binnen 1,5 meter van de oever van sloten of ander oppervlaktewater planten. Het doel is om hierdoor zowel beschutte plekken langs water te creëren, als het creëren van over het water hangende takken, die door ijsvogels gebruikt worden om te jagen.

D25. Eigen initiatief: in overleg

1 tot 25 punten

Er kan ook een eigen maatregel worden geformuleerd! Het aantal punten wordt nader bepaald, in samenspraak met de gemeentelijke ecoloog.

Bronnen:

Gemeente Amsterdam (2018). *Natuurinclusief bouwen en ontwerpen in twintig ideeën.*

Gemeente Ede (2020). *Maatregelencatalogus* https://www.ede-natuurlijk.nl/natuurinclusief

Provincie Gelderland (2020). *Hoe vergroenen we woonwijken? Meer ruimte voor biodiversiteit en klimaatadaptatie in woonwijken*. https://www.gelderland.nl/Natuur/Biodiversiteit-meer-groen-in-Gelderland

StAB, stichting Arnhemse bedrijventerreinen. (2017). Vergroening Arnhemse bedrijventerreinen. Catalogus. https://stab-arnhem.nl/wp-content/uploads/2018/10/Catalogus-vergroening.pdf

Puntensysteem Natuurinclusief Bouwen in Schuytgraaf

In Schuytgraaf word je omgeven door prachtige natuur. In én rondom de wijk. Hierdoor ontstaat een aantrekkelijke, gezonde en toekomstbestendige leefomgeving voor mens en dier. Dat komt mede omdat de natuur een volwaardige plek krijgt in bouwprojecten. Elk project(gebied) draagt bij aan een gezond functionerend stedelijk ecosysteem. Dit 'Puntensysteem Natuurinclusief Bouwen in Schuytgraaf' wordt ingezet als middel om dat te bereiken. Natuurinclusief bouwen draait enerzijds om het inbouwen van verblijfsplaatsen in woningen. Dit is noodzakelijk voor diersoorten die voor hun broedgelegenheid van gebouwen afhankelijk zijn, zoals de huismus en de gierzwaluw. Anderzijds gaat het om het toepassen van meer groen in de directe woonomgeving ter promotie van de biodiversiteit, klimaatbestendigheid en leefbaarheid van het gebied.

Ambitie en reikwijdte

Met dit puntensysteem streven we in Schuytgraaf in eerste instantie naar:

A) de instandhouding en versterking van het leefgebied van een aantal gebouwgebonden doelsoorten.
Dit doen we door verblijfsmogelijkheden te creëren in gebouwen en de omgeving geschikt te maken.
B) het behouden en versterken van de biodiversiteit in het algemeen, aan de hand van de doelsoorten benoemd in de Groenvisie (2017)[1].
Dit doen we door bijvoorbeeld het aanleggen van groene daken en gevels, het planten van bomen of het creëren van amfibieënpoelen.

Daarnaast dragen de maatregelen in het puntensysteem ook bij aan:
C) de klimaatbestendigheid van het gebied.
De aanleg van groen gaat hittestress en droogte tegen en helpt bij wateroverlast.
D) gezonde bewoners.
Natuurinclusief bouwen vergroot de levenskwaliteit van mensen, die gezonder en gelukkiger zijn wanneer ze omringd zijn door natuur.

Het puntensysteem geeft initiatiefnemers kaders voor natuurinclusief bouwen bij ruimtelijke projecten in Schuytgraaf. Er is gekozen voor een puntensysteem om de creativiteit en keuzevrijheid van ontwerpers te bevorderen. **Er moet altijd een minimaal aantal punten gehaald worden door verblijfsplaatsen in te bouwen én door groene maatregelen aan en om de woning(en) toe te passen. Welke maatregelen precies worden gekozen om de punten te behalen is aan de ontwikkelaar.**

1De gekozen doelsoorten zijn nadrukkelijk niet alleen bedreigde of beschermde soorten. We willen als gemeente vooral de grote rijkdom aan soorten in stand houden en gezonde ecosystemen creëren. De doelsoorten staan symbool voor een bepaalde kwaliteit van het gebied en vormen dus een referentie voor het gehele ecosysteem van dat gebied.

Borging

Het is van groot belang om de natuurinclusieve maatregelen vroegtijdig in de projecten mee te nemen. Daarvoor is het bijgevoegde 'Keuzeformulier Natuurinclusief Bouwen in Schuytgraaf' ontwikkeld (Bijlage A). Dit Keuzeformulier dient ingevuld te worden door de ontwikkelende partij(en), in overleg met de gemeentelijk stedenbouwkundige/landschapsontwerper. Het keuzeformulier is een leidraad: elk gebied heeft zijn eigen kenmerken en mogelijkheden. Om maatwerk te leveren is ecologische kennis nodig. Daarom is het bij grote projecten belangrijk dat er een ecologisch adviseur betrokken is.

Globale opzet puntensysteem

In het puntensysteem wordt onderscheid gemaakt tussen twee categorieën: verblijfsplaatsen voor gebouwbewonende soorten en groene maatregelen.
Het minimale aantal punten per project hangt af van het soort woningen dat gebouwd wordt; hoe luxer het soort woning, hoe meer punten behaald moeten worden. Minimaal 25% van deze punten moeten uit groene maatregelen komen. De rest kan behaald worden door het inbouwen van voorzieningen voor gebouwbewonende soorten.
Aan het puntensysteem is een Maatregelencatalogus gekoppeld. Deze catalogus bevat een uitwerking van de maatregelen waarmee punten kunnen worden behaald, zoals eisen en randvoorwaarden per maatregel. Bijvoorbeeld op welke richting en op welke hoogte neststenen moeten worden ingebouwd of welke soort planten het best gebruikt kan worden voor een groene gevel. Initiatiefnemers kunnen ook maatregelen nemen die niet in de Maatregelencatalogus staan. In dat geval wordt in overleg met de gemeente bepaald hoeveel punten de maatregel waard is.

Stappenplan

Het Puntensysteem Natuurinclusief Bouwen in Schuytgraaf volgt de volgende stappen om tot geschikte en voldoende natuurinclusieve maatregelen te komen (zie ook het Keuzeformulier in Bijlage A).

Stap 1. Punten bepalen

Het minimale aantal punten dat per project behaald moet worden hangt af van het soort woningen dat gebouwd wordt (zie tabel). Daarnaast geldt het volgende:

- Minimaal 25% van deze punten moeten uit groene maatregelen komen.
- De overige punten kunnen behaald worden door het inbouwen van voorzieningen voor gebouwbewonende soorten.
- Om te zorgen voor een gevarieerd aanbod van nestvoorzieningen en andere soortgroep-gebonden maatregelen geldt dat er voor meerdere soortgroepen maatregelen moeten worden genomen. Het precieze aantal is afhankelijk van het soort woningen dat gebouwd wordt (zie tabel).

Het aantal punten per maatregel is te vinden in Bijlage A.

	Sociale woningbouw (woningbouw co-operaties)	**Middensegment (commercieel huur/koop: rijtjeswoningen, grondgebonden woningen, appartementen)**	**Topsegment (2-kapper, vrijstaande woning, penthouse)**
Totaal aantal punten	Het aantal te (ver)bouwen woningen x 2.	Het aantal te (ver)bouwen woningen x 4.	Het aantal te (ver) bouwen woningen x 6.
Waarvan groene omgevingsmaatregelen	Minstens 25% van het totaal aantal punten	Minstens 25% van het totaal aantal punten en minstens 2 verschillende maatregelen	Minstens 25% van het totaal aantal punten en minstens 3 verschillende maatregelen
Minimum aantal soortgroepen	Min. 1 soortgroep	Min. 2 soortgroepen	Min. 3 soortgroepen

Stap 2. Maatregelen kiezen

Wanneer duidelijk is hoeveel punten er behaald moeten worden, kan de initiatiefnemer gaan kijken welke maatregelen hij/zij wil treffen om het desbetreffende aantal punten te behalen.

Categorie A: verblijfsplaatsen voor gebouwbewonende soorten

Zoals hierboven al is benoemd moet een deel van de punten worden behaald door verblijfsplaatsen voor gebouwbewonende soorten te creëren, bijvoorbeeld door het inbouwen van neststenen.

- Er kan gekozen worden voor neststenen voor de volgende doelsoorten: gierzwaluw, huiszwaluw, huismus, zwarte roodstaart, gewone dwergvleermuis, vlinders en bijen. De meeste neststenen zijn 1 punt waard.

Categorie B/C/D: groene maatregelen

De biodiversiteit wordt het meest vergroot als neststenen en groene maatregelen in en om het huis op de juiste manier met elkaar gecombineerd worden. Huismussen hebben bijvoorbeeld verblijfsplaatsen nodig in gebouwen, maar ook groene hagen om zich in te kunnen verstoppen. Naast de gebouwgebonden doelsoorten profiteren ook veel andere dieren van deze maatregelen. Denk bijvoorbeeld aan de egel. Daarom moet er ook een minimum aantal punten gehaald worden met groene maatregelen. De groene maatregelen zijn onderverdeeld in drie subcategorieën: B. Opstalgebonden, C. Bewustwording en D. Omgevingsgebonden.

- Voor opstalontwikkelaars gaat het primair om ***groene maatregelen aan en om de woning, zoals aan de gevel, op het dak, of in de tuin*** (categorie B). Bijvoorbeeld het mogelijk maken van groene gevels door het plaatsen van spandraden aan de muur (5 punten per gevel), het plaatsen van een groen dak (15 punten per 50m2) of het aanleggen van geveltuintjes (1 punt per tuintje).
- Met ***maatregelen die de bewustwording van de (toekomstige) bewoners op het gebied van biodiversiteit en klimaatadaptatie vergroten,*** kunnen ook nog een beperkt aantal punten worden verdiend (categorie C). Denk dan aan het aanbieden van gratis tuinadvies (1 punt per huishouden) of het uitreiken van biodiversiteitspakketten (0,5 punt per huishouden). Deze categorie is vooral relevant voor bepaalde grotere projecten waarvoor het moeilijk kan zijn om genoeg groene opstalgebonden maatregelen te implementeren om de noodzakelijke punten te halen (bijvoorbeeld door ruimtegebrek).
- Initiatieven die zich ook deels in de openbaar toegankelijke ruimte afspelen, kunnen tevens kiezen uit ***omgevingsgebonden maatregelen***. Bijvoorbeeld het toepassen van natuurvriendelijke oevers, het aanplanten/behouden van bomen. het plaatsen van nestkasten voor niet-gebouwbewonende soorten of het aanleggen van een amfibieënpoel of wadi (categorie D).

In Schuytgraaf, dat grenst aan het Poldergebied en het Rivierengebied, dragen groene maatregelen aan en om het huis en in de openbaar toegankelijke ruimte bij aan een groter leefgebied van de volgende doelsoorten:
Rivierengebied: *ijsvogel, (zwarte) ooievaar, bever, otter*
Poldergebied: *groene specht, boomklever, rietzanger, waterspitsmuis, kleine karekiet, rugstreeppad, hermelijn*
Doelsoorten die in beide gebieden voorkomen: steenuil, patrijs, kwartelkoning, ringslang, kamsalamander
Hoe dichterbij openbaar groen zoals stadsparken en andere grotere groenstroken, hoe belangrijker het is dat er niet alleen voor de gebouwgebonden soorten maatregelen worden getroffen maar ook voor de andere doelsoorten in dat specifieke gebied.

Alle mogelijke maatregelen en het aantal punten dat elke maatregel waard is, zijn te vinden in het bijgevoegde Keuzeformulier en zijn nader toegelicht in de Maatregelencatalogus. Om de creativiteit en keuzevrijheid van ontwerpers te bevorderen, kunnen in elke categorie ook maatregelen worden voorgesteld die niet in de Maatregelencatalogus vermeld staan, mits ze op overtuigende wijze bijdragen aan het vergroten van de biodiversiteit in het gebied. In overleg met de gemeente wordt dan het aantal punten bepaald.

Voor alle maatregelen geldt dat ze aantoonbaar:
- realiseerbaar zijn binnen de invloedsfeer van de uitvoerende partij;
- op deskundige wijze worden uitgevoerd;
- in goede staat moeten blijven en niet in een later stadium mogen worden weggehaald;
- zijn goedgekeurd door de gemeente Arnhem.

Stap 3. Registratie en presentatie maatregelen

Gekozen maatregelen worden geregistreerd via het 'Keuzeformulier Natuurinclusief Bouwen in Schuytgraaf' (bijgevoegd). Dit Keuzeformulier dient de volgende doelen:

- Het formulier kan voor het betreffende project gebruikt worden om een keuze te maken voor bepaalde maatregelen en gemakkelijk uit te rekenen hoeveel punten dat oplevert.
- De gemeente heeft een overzicht van de gekozen maatregelen en kan die vergelijken met de uiteindelijk getroffen maatregelen.
- Het geeft de mogelijkheid om projecten als voorbeeld en inspiratiebron te gebruiken voor andere projecten in Arnhem.

Rekenvoorbeelden

Voorbeeld 1 - topsegment

Een ontwikkelaar realiseert 12 vrijstaande woningen in het topsegment. Er moeten (12x6=) 72 punten gescoord moeten worden met maatregelen voor minimaal 3 soortgroepen. Hiervan moeten minimaal (72x.25=) 18 punten uit minstens 3 verschillende groene maatregelen komen.

A. VERBLIJFSPLAATSEN GEBOUWBEWONENDE SOORTEN

- Er worden in een hoge gevel 12 (deels geschakelde) verblijven voor vleermuizen (soortgroep 1) ingebouwd *(1 punt per verblijf = 12 punten).*
- In 2 woningen worden elk 10 neststenen voor huismussen (soortgroep 2) ingebouwd *(1 punt per verblijf = 20 punten).*
- Er worden 10 insectenstenen (soortgroep 3) ingebouwd vlakbij nectar- en stuifmeelrijk groen. *(1 punt per steen = 10 punten).*

B. GROENE OPSTALGEBONDEN MAATREGELEN

1. De ontwikkelaar zorgt dat van elk huis minimaal 25% van de erfafscheidingen uit groene hagen bestaan *(12 huizen met 25% groene hagen 12 punten).*
2. Alle tuinen zijn egelpasseerbaar (bonusssoortgroep) d.m.v. kleine openingetjes onderin de overige erfafscheidingen *(bij project van 10-50 woningen = 3 punten).*
3. Drie gevels worden geschikt gemaakt voor het hoog kunnen opgroeien van groen d.m.v. spandraden en aanplant klimop *(per gevel 5 punten = 15 punten).*

Hiermee behaalt de ontwikkelaar precies 72 punten waarvan 30 uit 3 verschillende groene maatregelen en voor 4 soortgroepen (vleermuis, vogel, zoogdier, insecten).

Voorbeeld 2 - middensegment

Een ontwikkelaar realiseert 80 grondgebonden woningen in het middensegment, waarvoor (80x4=) 320 punten gescoord moeten worden met maatregelen voor minimaal 2 soortgroepen.. Hiervan moeten minimaal (320x.25=) 80 punten uit minstens 2 verschillende groene omgevingsmaatregelen komen.

A. VERBLIJFSPLAATSEN GEBOUWBEWONENDE SOORTEN. Voor de nestvoorzieningen realiseert de ontwikkelaar:

- 20 vogelvides voor huismussen *(soortgroep 1, 2 punten per vide, dus 40 punten)*
- 60 neststenen voor gierzwaluwen *(4 hoge kopgevels op het noorden/oosten krijgen elk 15 neststenen) (1 punt per neststeen, dus 60 punten)*
- 10 neststenen voor de gewone dwergvleermuis *(sommige neststenen worden aan elkaar gekoppeld) (soortgroep 2, 1 punt per neststeen, dus 10 punten)*
- Bij een aantal woningen die grenzen aan het water worden nog 10 neststenen voor de huiszwaluw geplaatst. *(1 punt per neststeen, dus 10 punten)*

Totaal A 120 punten (nog 200 punten over).

B-D. GROENE MAATREGELEN. Voor de groene maatregelen realiseert de ontwikkelaar:

1. Groene hagen: 25% van de erfafscheidingen van elk huis zijn groene hagen (80 punten).
2. Over het hele project kan de egel vrij van tuin tot tuin wandelen via ofwel groene erfafscheidingen ofwel doorgangetjes in niet-groene erfafscheidingen (bonusssoortgroep, egelpassages bij project van 51-100 woningen = 5 punten).
3. De ontwikkelaar legt 4 simpele groene gevels aan van 3m breed met de mogelijkheid tot uitgroeien tot minstens 2m hoog (4 x 5 punten = 20 punten).
4. 4 woningen (elk 50m2 dak) krijgen een groen dak (4 x 15 = 60 punten).
5. Een bewustwordingscampagne: alle toekomstige bewoners krijgen een biodiversiteitspakket aangeboden (0.5x80 = 40 punten).

Totaal B 205 punten
Totaal A + B = 325 punten, 3 soortgroepen (zoogdier, vleermuis, vogel), 5 verschillende groene maatregelen.

BIJLAGE A. Keuzeformulier Natuurinclusief Bouwen in Schuytgraaf

Neem dit formulier mee bij afspraken met de gemeente.

Stap 1: Kruis het soort woning(en) aan dat u gaat bouwen en vul de tabel in

Zo weet u direct het aantal punten dat u in totaal moet behalen, hoeveel daarvan uit groene maatregelen moeten komen en voor hoeveel soortgroepen u minstens maatregelen moet nemen.

Soort woning(en) *(plaats een X bij juiste categorie(en))*:	○ Sociale woningbouw	○ Middensegment	○ Topsegment
Aantal woningen *(vul getal in)*:	… woningen	… woningen	… woningen
Totaal aantal te behalen punten:	… woningen x 2 = … punten	… woningen x 4 = … punten	… woningen x 6 = … punten
Minimale punten uit groene maatregelen (totaal aantal punten / 4 =):	… punten, verdeeld over minstens 1 groene maatregel	… punten, verdeeld over minstens 2 verschillende groene maatregelen	… punten, verdeeld over minstens 3 verschillende groene maatregelen
Min. aantal soortgroepen* waarvoor maatregelen moeten worden genomen:	1 soortgroep*	2 soortgroepen*	3 soortgroepen*

** vogels, vleermuizen, kleine zoogdieren, insecten, amfibieën/reptielen*

Als u stap 2-4 op de volgende pagina's heeft doorlopen, kunt u onderstaande tabel invullen:

Verblijfsplaatsen voor gebouwbewonende soorten	**Punten uit categorie A:**	----------	
Groene maatregelen	**Punten uit categorie B:**	----------	Min. 25% van totaal aantal punten moet komen uit groene maatregelen (categorie B en/of C en/of D). Bij woningen in het middensegment moeten er minstens 2 verschillende groene maatregelen genomen worden, bij het topsegment 3. Let op! Max. 1 maatregel uit Categorie C (bewustwording), tenzij overlegd met gemeente.
	Punten uit categorie C:	----------	
	Punten uit categorie D:	----------	
Totaal aantal punten:		----------	

Stap 2: Punten halen uit verblijfsplaatsen (Categorie A).

Het kiezen van verblijfsplaatsen gaat als volgt:

- Kruis in de meest linker column aan welke doelsoorten u kiest.
  - U kunt uw keuze bijvoorbeeld laten bepalen door welke soorten er in het gebied al veel voorkomen (maar dat hoeft niet!). Dit kan worden opgezocht via www.waarneming.nl.
  - Check ook altijd de Maatregelencatalogus. Daarin staat meer informatie over specifieke eisen en randvoorwaarden per soort/maatregel. Niet alle soorten zijn namelijk voor elk project geschikt. Dit hangt bijvoorbeeld af van de oriëntatie van de gevel en of het om hoogbouw of laagbouw gaat.
- In de tweede column staat hoeveel punten een verblijfsplaats voor die soort waard is.
- In de derde column ziet u welke belangrijkste gebieds-specifieke voorwaarden er zijn voor deze soort (voor een uitgebreidere toelichting, zie de
- Maatregelencatalogus).
- Bij sommige soorten wordt een minimum aantal verblijfsplaatsen per woning geadviseerd omdat deze dieren leven in groepen (column 4).
- In column 5 staat welke groene maatregelen u in stap 3 (Categorie B) zou kunnen kiezen om naast het aanbieden van nestgelegenheid ook de juiste
- leefomgeving voor deze soort te creëren binnen uw project. Dit verhoogt de effectiviteit van de maatregel.
- In de meest rechter column geeft u het aantal punten per soort aan dat u van plan bent te behalen.
- Onderaan kunt u het aantal punten bij elkaar optellen.

Keuze (X)	Categorie A. Verblijfsplaatsen. Welke doelsoorten kiest u voor uw project?				
	Maatregel	**Gebieds-specifieke eisen**	**Minimum #:**	**Advies voor Categorie B**	**Punten**
	A1. Gierzwaluw* *(1 neststeen = 1 punt)*	Plaats in hoge blinde gevel op noorden/oosten. Vrije aanvliegroute.	Koloniebroeder: *minstens* 6 stenen bij elkaar	B4. Geveltuintje	.....
	A2. Huismus* *(1 neststeen/pan = 1 punt, 1 vogelvide of 5m verplaatste vogelschroot = 2 punten)*	I.c.m. groene omgeving met hoge hagen/heesters.	Koloniebroeder: *minstens* 6 stenen bij elkaar	B3. Groene gevel en/of B8. Groene erfafscheiding	.....
	A3. Gewone dwergvleermuis* *(1 neststeen = 1 punt)*	Aanwezigheid vrije aanvliegroute	Liefst meerdere kasten bij elkaar, deels geschakeld	B5. Geen lichtuitstraling	.....
	A4. Zwarte roodstaart *(1 neststeen = 1 punt)*	Liefst bij bedrijventerreinen of grootschalige nieuwbouw	Leeft solitair: geen minimum aantal nodig	B1-2. Groene daken	.....
	A5. Bijen en vlinders *(1 neststeen = 1 punt; 1 groot bijenhotel = 5 punten)*	Dichtbij nectar- en stuifmeel-dragende planten	-	B1-2. Groene daken B4. Geveltuintje	.....
	A6. Huiszwaluw *(1 neststeen met 2 kommetjes= 1 punt)*	In open gebied, in de buurt van waterrijke plekken en al bestaande nesten	Plaats meerdere nestkommetjes bij elkaar	-	.....
	A7. Vrije maatregel: .....** *(1 tot 25 punten - ntb)*	Maatregel draagt overtuigend bij aan vergroten biodiversiteit		ntb	.....
	Totaal aantal punten:				.....

** In bepaalde gebieden is toepassing van verblijfsmaatregelen voor vleermuizen, gierzwaluwen en huismussen verplicht. **Vrije keuze: er kan een eigen maatregel worden geformuleerd. Hierbij moet een onderbouwing worden gegeven op welke wijze de maatregel bijdraagt aan biodiversiteit. Het aantal punten wordt in overleg met gemeente bepaald.*

Stap 3: Punten uit groene opstalgebonden maatregelen (Categorie B).
Selecteer in de onderstaande tabel welke opstalgebonden maatregelen u kiest. Houd daarbij rekening met de soorten die u in stap 2 heeft gekozen. Bekijk voordat u een keuze maakt altijd eerst de specifieke eisen en randvoorwaarden in de Maatregelencatalogus.

Keuze (X)	Categorie B. Opstalgebonden maatregelen (tuin, dak, gevel). Welke groene maatregelen (categorie B) kiest u?			
	Maatregel	**T.b.v.**	**Advies**	**Punten**
	GEVEL/DAK			
	B1. Groen plat dak *(per 50m2 15 punten + 3 punten voor toevoeging grassen en kruiden, +3 punten voor toevoeging dwergheesters en/of struiken)*	BIO (vlinder, vogel, wilde bij), KA, NB	Liefst op woning, niet op schuurtjes, en met zo veel mogelijk verschillende soorten sedum (bij plat dak liefst ook kruiden, (dwerg)heesters)	.....
	B2. Hellend sedumdak *(per 50m2 15 punten)*			.....
	B3. Groene gevel (tenminste 2m hoog & 3m breed) *(per gevel 5 punten)*	BIO (huismus, vlinder, wilde bij), KA, NB	Klimop (hedera), bruidsluier, wingerd, vuurdoorn, clematis, kamperfoelie, leifruit	.....
	B4. Geveltuin (tenminste 1m breed) *(per grondgebonden woning met geveltuintje 1 punt)*	BIO (huismus, vlinder, wilde bij), KA, NB	Inheemse vogel- en insectvriendelijke planten (veel bessen, nectar, stuifmeel)	.....
	B5. Vleermuisvriendelijke of geen verlichting *(bij alle woningen rekening houden met beperkte lichtuitstraling = in totaal 1/3/5/10 ptn*)*	BIO (vleermuis, vogel)	-	.....
	B6. Vrije maatregel:.....** *(1 tot 25 punten)*	BIO en/of KA en/of NB	Maatregel draagt overtuigend bij aan vergroten biodiversiteit/klimaatadaptatie.	.....
	TUIN			
	B7. Groene erfafscheiding *(per huis met 25% groene hagen als erfafscheiding 1 punt (huis met volledige groene erfafscheiding = 4 ptn). Groene klimplanten tegen omheining ipv haag is helft van de punten. Een gemengde haag (2 of meer soorten) is dubbele punten).*	BIO (huismus, vlinder, wilde bij), KA, NB	Klimop, liguster, Spaanse aak, zuurbes, hulst, gele kornoelje, meidoorn, (haag)beuk of andere vrucht- en besdragende of nectarproducerende soorten	.....
	B8. Egelpassages -> 'egelsnelweg' *(alle tuinen egelpasseerbaar d.m. v. groene erfafscheidingen/openingetjes = in totaal 1/3/5/10 punten*)*	BIO (egel), NB	opening van min. 13x13cm.	.....
	B9. Inheemse boom 2e/3e grootte of 3 struiken aanplanten in tuin *(1 boompje of 3 struiken = 3 punten)*	BIO (vogels, insecten), KA, NB	boom: bv. krentenboompje, gele kornoelje, kersappel, zwarte kers, sierpeer, mispel struik: meidoorn, vuilboom, hazelaar, sleedoorn	.....
	B10. Alleen noodzakelijke verharding in bv. (voor)tuinen, oprit *(1/3/5/10 punten* als hier in hele project rekening mee is gehouden)*	BIO, KA, NB	Waar verharding noodzakelijk is, zet in op waterdoorlatende verharding	.....
	B11. Vrije maatregel:.....** *(1 tot 25 punten)*	BIO en/of KA en/of NB		.....
	Totaal aantal punten:			.....

*BIO = biodiversiteit, KA = klimaatadaptatie NB = natuurbeleving. *Afhankelijk van grootte project (project met 1-10 woningen = 1 punt, 11-50 woningen = 3 punten, 51-100 woningen = 5 punten, >100 woningen = 10 punten). **Vrije keuze: er kan een eigen maatregel worden geformuleerd. Hierbij moet een onderbouwing worden gegeven op welke wijze de maatregel bijdraagt aan biodiversiteit en/of klimaatadaptatie. Het aantal punten wordt in overleg met gemeente bepaald.*

Stap 4: Punten uit groene bewustwordingsmaatregelen (Categorie C)

Selecteer in de onderstaande tabel welke bewustwordingsmaatregel(en) u treft, mits u hiervoor kiest. Meer informatie vindt u in de Maatregelencatalogus.

Keuze (X)	Categorie C. Bewustwording. Welke groene maatregelen (categorie B) kiest u?			
	Maatregel	**Ten behoeve van:**	**Advies:**	**Punten**
	C1. Aanleg groene voorbeeldtuin *(3 punten)*	BIO, KA, NB	I.s.m. *Arnhem Zoemt*	.....
	C2. Tuinklaarpakket *(2 punten x aantal bestelde natuurlijke tuinen)*	BIO, KA, NB	Ontwikkelaar geeft de nieuwe bewoner de optie een groene tuin mee te kopen en dit (tuinontwerp, -ontwikkeling en - aanleg) ook onderdeel te laten zijn van de hypotheek. I.s.m. *Arnhem Klimaatbestendig*	.....
	C3. Faciliteren van tuinontwerpsessies *(1 punt x aantal tuinontwerpsessies)*	BIO, KA, NB	Per huishouden wordt een tuinontwerpsessie aangeboden van minstens 1 uur. De sessie is gericht op een groene tuininrichting met minimale verharding en aantrekkelijk voor insecten en vogels. I.s.m. *Arnhem Klimaatbestendig*	.....
	C4. Biodiversiteitspakket aanbieden *(0.5 punt x aantal pakketjes)*	BIO, KA, NB	Vogelhuisje gevuld met o.a. inheems bloemmengsel en brochure over biodiversiteit; verkrijgbaar via gemeente.	.....
	C5. Vrije maatregel:.....* *(1 tot 25 punten, ntb)*	BIO/KA/NB		.....

*BIO = biodiversiteit, KA = klimaatadaptatie NB = natuurbeleving. *Vrije keuze: er kan een eigen maatregel worden geformuleerd. Hierbij moet een onderbouwing worden gegeven op welke wijze de maatregel bijdraagt aan biodiversiteit en/of klimaatadaptatie. Het aantal punten wordt in overleg met gemeente bepaald.*

Stap 5: Punten uit groene omgevingsgebonden maatregelen (Categorie D)
Speelt uw initiatief zich (ook) af in de openbaar toegankelijke ruimte? Kies dan uit de onderstaande maatregelen. Ook voor deze stap geldt: bekijk voordat u een keuze maakt altijd eerst de specifieke eisen en randvoorwaarden in de Maatregelencatalogus.

Keuze (X)	Categorie D. Omgevingsgebonden maatregelen: bedoelt voor ontwikkelaars die (ook) openbaar toegankelijke ruimte aanleggen.			
	Maatregel	**T.b.v.**	**Eisen**	**Punten**
	NESTEN VOOR NIET-GEBOUWBEWONENDE SOORTEN			
	D1. Nestkast voor de boomklever *(1 nestkast = 1 punt)*	BIO (boomklever)	Alleen nestkasten plaatsen in een omgeving met veel (oude loof)bomen	.....
	D2. Nestkast voor grote bonte specht *(1 nestkast = 1 punt)*	BIO (grote bonte specht, boomklever)	Alleen nestkasten plaatsen in een omgeving met veel bomen	.....
	D3. Nestkast voor steenuil *(1 nestkast = 2 punten)*	BIO (steenuil)	Plaats bij voorkeur op (boeren)erven. Max. 1 per 100m2	.....
	D4. Nestkast voor bosuil *(1 nestkast = 2 punten)*	BIO (bosuil)	Alleen nestkasten plaatsen in een omgeving met veel bomen	.....
	D5. Vleermuiskast *(1 nestkast = 1 punt)*	BIO (verschillende soorten vleermuizen)	Eén vleermuiskast is goed, twee of meer is fantastisch. Geen lichtverstoring.	
	D6. Nest voor ooievaar *(1 nest = 25 punten)*	BIO (ooievaar)	Dichtbij extensief beheerde weilanden en/of uiterwaarden.	.....
	D7. Vrije maatregel:.....* *(1 tot 25 punten, ntb)*			.....
	GROENE OPENBAAR TOEGANKELIJKE RUIMTE			
	D8. Extensief maaibeheer (standaard overal in het projectgebied toepassen tenzij goed beargumenteerd is waarom dit niet kan/ wenselijk is *(5 punten)*	BIO (hermelijn, waterspitsmuis, patrijs, rietzanger, kwartelkoning, vlinders, bijen), KA, NB	1-3x maaien en afvoeren per jaar, steeds 25% laten staan.	.....
	D9. Vergroenen en verfraaien van bermen *(3 punten per berm)*	BIO (vlinders, bijen), KA	A. verharde bermen vergroenen of; B. groene bermen geschikt maken voor afwatering	.....
	D10. Cluster van 3 inheemse bomen van 1e grootte aanplanten of behouden *(5 punten)*	BIO (vogels), KA, NB	Bijvoorbeeld wilg, zomer-/wintereik, linde, zachte/ruwe berk, zwarte els, zoete kers	.....
	D11. Rij van >10 inheemse bomen van 1e grootte aanplanten of behouden *(15 punten)*			.....
	D12. Takkenril/ stobbenwal aanleggen *(2 punten per takkenril van minstens 10m)*	BIO (hermelijn, rugstreeppad, ringslang, kamsalamander), NB		.....

	D13. Vogel- of vlinderbosje aanleggen *(3 punten per cluster van 25m2)*	BIO (huismus, vlinders), KA, NB	Bijvoorbeeld meidoorn, vuilboom, hazelaar, sleedoorn	……
	D14. Aanleg haag (minimale lengte 100 meter**)** *(5 punten per haag)*	BIO (huismus), KA, NB	Klimop (hedera), liguster, Spaanse aak, zuurbes, hulst, gele kornoelje, meidoorn, (haag)beuk, sleedoorn	……
	D15. Faunapassage *(15/25 punten per passage)*	BIO, NB		……
	D16. Pocketpark (minipark van min. 250m2) *(25 punten)*	BIO, KA, NB	Inheemse en klimaatbestendige soorten, liefst deels eetbaar	……
	D17. Verbinden groenstructuren op zelf gekozen manier *(5-25 punten)*	BIO, NB		……
	D18. Beperken verharding (in het hele projectgebied wordt hier aantoonbaar rekening mee gehouden (bij bv. parkeervakken) *(10 punten)*	BIO, KA		……
	D19. Geen buitenverlichting bij of op groen *(10 punten)*	BIO		
	D20. Vrije maatregel:……* *(1 tot 25 punten, ntb)*			
	BLAUWE OPENBAAR TOEGANKELIJKE RUIMTE			
	D21. Natuurvriendelijke oever (standaard toepassen bij alle oevers in het projectgebied tenzij goed beargumenteerd is waarom dit niet kan/niet wenselijk is) *(10 punten)*	BIO (rugstreeppad, ringslang, kamsalamander, patrijs, rietzanger, kleine karekiet, hermelijn, waterspitsmuis, bever, otter), NB	In overleg met Waterschap	……
	D22. Ecologische wadi of bodempassage *5-10 punten afhankelijk van grootte*	BIO (vlinders, bijen), KA, NB	Natuurlijke inrichting met kruiden en planten	……
	D23. Amfibieënpoel (minimaal 30 m2) (*1 poel = 25 punten*)	BIO (rugstreeppad, ringslang, kamsalamander), KA, NB		……
	D24. IJsvogelwand- of oever (*1 ijsvogelwand = 15 punten*) *(1 ijsvogelvriendelijke oever = 10 punten)*	BIO (ijsvogel)	Bij rivieren op zeer rustige locaties	……
	D25. Eigen initiatief: in overleg* *(1 tot 25 punten)*	?		……
	Totaal aantal punten:			……

BIO = biodiversiteit, KA = klimaatadaptatie NB = natuurbeleving
** Vrije keuze: in overleg met gemeente*

griffie

Van: planstructuur@inSchuytgraaf.nl
Verzonden: zaterdag 9 januari 2021 15:34
Aan: schuytgraaf; griffie
CC: schuytgraaf-elderveld; Ronald Paping; Cathelijne Bouwkamp
Onderwerp: Advies ruimtelijk raamwerk veld 23 en ruimtelijk raamwerk veld 3 noord

Geacht college, geachte leden van de gemeenteraad van Arnhem,

Met interesse hebben wij kennisgenomen van de ruimtelijke raamwerken voor veld 23 en veld 3 noord in Schuytgraaf. Met deze e-mail willen wij hierop reageren en onze constructieve opmerkingen aan u meegeven ter overweging.

Werkgroep planstructuur
De werkgroep Planstructuur bestaat momenteel uit vijf betrokken bewoners uit de wijk Schuytgraaf. De werkgroep kan gevraagd en ongevraagd adviezen geven aan de gemeente over de ruimtelijke inrichting van en ontwikkelingen in de wijk. De werkgroep is destijds opgericht door Wijkplatform Schuytgraaf en is na het opheffen van het Wijkplatform doorgegaan als zelfstandige werkgroep. Onlangs heeft de werkgroep na een oproep in Vierkrant inSchuytgraaf nieuwe leden gekregen.

Natuur en cultuurhistorie
In de ruimtelijke raamwerken is veel aandacht voor behoud van bestaande cultuurhistorische elementen (boerderij de Klomp en 2 oude jachtpoelen) en voor natuur. Al eerder hebben wij en de werkgroep Natuur en Milieu hier aandacht voor gevraagd. We zijn dan ook blij te zien dat deze adviezen zijn overgenomen.
De eis voor natuurinclusief bouwen draagt ons inziens bij aan het behoud en versterking van bepaalde diersoorten. Wij adviseren de natuurinclusiviteit in combinatie met de gestelde klimaatadaptieve maatregelen nog verder uit te werken in de plannen.

Duurzaamheid
Schuytgraaf profileert zich al jaren als duurzame wijk. De ontwikkeling leunt echter te veel op slechts de stadsverwarming. Ook de elektriciteitstransitie vraagt om het nemen van verantwoordelijkheid door de gemeente Arnhem. Om ons mooie landschap zoveel mogelijk te sparen voor ingrepen door windturbines en zonnevelden is het noodzaak om geen enkele woning meer te laten bouwen zonder optimaal belegd te laten zijn met zonnepanelen. Niet alleen voor de opwek van de energie van de woning zelf, maar een bijdrage laten leveren aan de energievraag van de stad. Het betreurt ons dan ook dat er nog steeds woningen worden gebouwd in Schuytgraaf met slechts een beperkt aantal zonnepanelen. Sterker nog, u staat zelfs (in delen van de wijk) het optimaal beleggen van zonnepanelen op het dak niet toe (uit navraag over bouwmogelijkheden in veld 2). Wij adviseren u verantwoordelijkheid te nemen en bij alle nieuwe woningen het optimaal gebruik van zonnepanelen mee te nemen in de voorwaarden.

Spelen
Spelen is in Schuytgraaf al jaren een ondergeschoven thema. Er is onvoldoende aandacht voor spelen als onderdeel van de sociale ontwikkeling van kinderen. In grote delen van de wijk ontbreekt het aan speelvoorzieningen dan wel zijn de voorzieningen karig. Trapveldjes of basketbalpleintjes voor jong en oud om sportief bezig te zijn, zijn ook een groot gemis. In de ruimtelijke raamwerken voor veld 3 Noord en veld 23 ontbreekt het thema spelen zelfs volledig. Schuytgraaf is een kinderrijke wijk en ook in deze twee buurten zullen weer veel kinderen komen te wonen. Het is in het belang van de ontwikkeling van deze kinderen dat zij voldoende en aansluitende speelmogelijkheden in de openbare ruimte aangeboden krijgen. Hierbij gaat het om zowel formele speelgelegenheden als de meer informele speelaanleidingen. Maar ook ruimte voor sportieve activiteiten zoals een trapveldje of een basketbalpleintje.
Op een later moment zullen wij u een uitgebreid advies geven over spelen in het reeds ontwikkelde deel van Schuytgraaf.

Advies

Samengevat adviseren wij u:

- de natuurinclusiviteit in combinatie met de gestelde klimaatadaptieve maatregelen nog verder uit te werken in de plannen;
- bij alle nieuw te bouwen woningen het optimaal gebruik van zonnepanelen mee te nemen als harde voorwaarde;
- in de nieuw te ontwikkelen buurten voldoende en gevarieerde speelgelegenheden te realiseren;
- deze adviezen op te nemen in de concept ruimtelijke raamwerken voor veld 3 noord en veld 23.

Met vriendelijke groet,

werkgroep Planstructuur Schuytgraaf
Ans Heg
Els Renjaan-Kersies
Nick Vriesen
Ariel Daniels
Thomas Meyer
Dennis Kramer

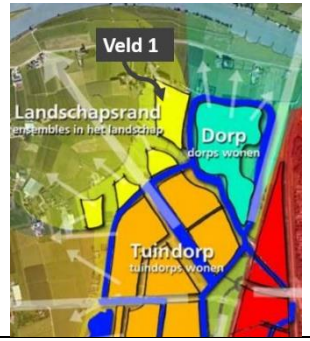


Virusvrij. www.avast.com

U ziet mij alleen in beeld, maar ik vertegenwoordig de stem van alle bewoners van de Achterstraat en Vogelenzangsestraat. Ook die van de 4e en 5e generatie autochtone bewoners die hier zijn opgegroeid. Zij die 25 jaar geleden zonder inspraak van de gemeente Heteren in handen van Arnhem zijn gekomen. Ze wonen allen om veld 1. Ook de plek wat het meest geroemd wordt om de biodiversiteit en landschappelijke kwaliteit.

Na 3 gesprekken met de gemeente zijn we oprecht geschokt door de antwoorden. Ook al was de sfeer van de gesprekken prettig en begripvol, we begrijpen niet dat de wethouder er niet alles aan doet om de bewoners tegemoet te komen aan het beeld dat hen 25 jaar lang voor ogen is gehouden. We hebben alternatieve voorstellen gedaan die van invloed zijn op het ruimtelijk raamwerk van de velden 3 en 23. Met enige aanpassing in die velden kunt u er voor zorgen dat en uw uitgangspunten voor verdichting en meer sociale huurwoningen en ook aan de beloften van ons wordt tegemoet gekomen.

Waar gaat het om? Wat hebben we ingebracht en hoe is er op gereageerd?

	Onderwerp en verwachting buurt	**Wat is ons voorstel van de buurt**	**Antwoord gemeente**
1	Een beeldkwaliteit waarbij veld 1 net als Leihorst, Riethorst **een ensemble in landschappelijk groen is**. Natuurbeleving, rust en ruimte en een passende overgang naar het aangrenzende polder- en rivierenlandschap; 	**Beeldkwaliteit behouden**. Maak veld 3 meer stedelijk met circulaire hoogbouw. Via veld 2 (waar is het dorpse karakter?!) overgang maken naar landschappelijk in veld 1. Veld 3 ligt namelijk langs verrommeling van hoge spoordijk en elektramasten. De nu getekende vrijstaande en 2 onder 1 kap woningen in veld 3 gaan daar tegenaan kijken (geluid, verdiept en verloren)?	Veld 3 is al verdicht, meer dan veld 1. Deze velden krijgen dorps karakter. We doen geen uitruil met een ander veld, elk veld staat op zichzelf. De raad beslist
2	Bestemming veld 1: 210 woningen, 10 hectare Dunne bebouwing	Hoe is 10 hectare berekend? Nog niet alles is verworven en 1a hoort niet bij 10 ha. Buurt heeft bezwaar gemaakt destijds tegen veld 1a. Voorstel van 300 woningen is een stijging van 40% en dat zijn wel héél erg veel woningen meer. Wij willen max 260. Zoek verdichting in veld 3	Het betreft 10 hectare en we mogen 30 woningen per hectare, dus 300 woningen, maar raad beslist.

3	Natte en droge ecologische zone versterken en verbinden tbv biodiversiteit 	Zo houden en nog meer benutten met natuurbeleving en aanplant van meer bomen. Verplaats de opgave van circulaire woningbouw voor grondgebonden woningen van veld 3 naar veld 1, waar echt sprake is van biodiversiteit	geen
4	20 woningen in rij 	Een verdubbeling vinden we al veel. Zoek de rijwoningen in hofvorm voor senioren met collectieve samenlevingsvormen en 1-2 persoons grondgebonden huishoudens, dat voegt ook toe aan meer differentiatie.	We denken aan ongeveer 100 woningen in rij
5a	0% sociale huur	De hoge 30% sociale huur die u voorstelt, zorgt voor verdichting en appartementen. We willen de beloofde doorkijk vanaf de rand als landschap en natuur behouden. Dat wordt met appartementen en hoge verdichting vertroebeld, om nog maar niet over de geluidsbelasting te spreken en aantasting van de ecologie. Sociale huur maakt ons niet uit als het maar niet voor extra verdichting zorgt. Waarom wel veld 1 maar niet veld 23 sociale huur, terwijl u die afspraak al 25 jaar met de bewoners heeft?!	We passen 30% toe want verdichting moet van raad, evenzo sociale huur. Veld 23 hebben we afspraak met gemeente Overbetuwe mee

5b		Voorstel om woonwagens in veld 1 te vestigen, komt uit de lucht vallen. We stellen veld 23a voor. Arnhem noord heeft relatief weinig woonwagens. Waarom én sociale huuropgave én woonwagens én hoogbouw allemaal in veld 1 realiseren? Voelt als pesten en afvalputje van Schuytgraaf. Hoe tellen de woonwagenplekken mee? Is het bovenop de 300? Als sociaal of koop of hoe? Gemeente legt ons in de mond alsof we tegen bewoners van sociale huurwoningen en woonwagenbewoners zijn, het tegendeel is waar, het gaat er ons om dat alles voor verdichting zorgt, meer geluid en meer aantasting van natuur. Wat dat betreft hebben we de minste moeite met een plek voor woonwagens.	Soort en telling kan alles zijn, kom niet aan de woonwagenbewoners. Fijn dat we hen kunnen huisvesten in veld 1. Veld 23a heeft oorspronkelijk bestemming park
6	Geen hoogbouw Lage nok- en goothoogte	Er is ons altijd verteld dat veld 1 geen appartementen en hoge woningen zou krijgen, juist om de landschappelijke waarde te benadrukken. We hebben bij de ontwikkeling van veld 4 bezwaar gemaakt tegen de bouw van appartementen en ook de nokhoogte. Ons is verzekerd dat er geen appartementen komen en zo ook voor veld 1. In het beeldkwaliteitsplan is zelfs voor veld 1 voorgesteld om woningen met een lage goot- en nok hoogte te ontwikkelen.	Appartementen onder de 15 meter vinden we geen hoogbouw

7	Behoud boerderij de Kroon en kenmerkende boerderij op nr. 16 	Blij dat de Kroon de bestemming krijgt voor senioren met dementie, beter dan drugsverslaafden. Niet blij met schrikbeeld van haast ingebouwde boerderij op nr. 16 op veld 2.	geen
8	bewonersparticipatie	Vele malen hebben we zelf actief gevraagd om inspraak. Wat houdt bewonersparticipatie voor u in? Waarom houdt U ons niet actief op de hoogte, en belooft meer dan alleen luisteren en informeren. Wil de gemeente wel dat we meedenken?	geen
9	Geen snelverkeer naar Achterstraat	Is altijd toegezegd dus zo houden	Ok, maar raad beslist
		Fietspad zo oostelijk mogelijk, langs waterkant	Voldoet niet aan behoefte van fietsers om kortste weg te nemen
10	natuurbeleving 	We willen geen druk recreatief veld recht achter onze woningen. We zouden graag de sloten langs de Achterstraat en om het natuurbelevings-veld verdiept en iets verbreedt zien, zodat het geen mogelijkheid biedt tot overspringen… Het niet kunnen verbreden of verdiepen is echt onzin, 3x per jaar wordt de oeverrand al afgegraven als onderhoud	Sloten verdiepen en verbreden niet mogelijk. Oevers hebben natuurwaarde en we willen ons bouwoppervlak hiermee niet verkleinen

Wat willen we naar voren brengen:

De wethouder vindt dat we te vroeg onze wensen kenbaar maken mbt veld 1. Wij zijn van mening dat als we dat nu niet doen, de velden 3 en 23 vastliggen en wij voor het blok worden gezet met de afspraken die de wethouder met de raad heeft gemaakt (meer sociale woningbouw)

De ambtenaren roffelen zich op de borst omdat er geen uitweg naar de Achterstraat wordt geboden. Dit is 25 jaar geleden al beloofd aan de Vogelenzangsestraat en Achterstraat, het zijn namelijk B-wegen met veel landbouwverkeer, daar past niet nog meer plaatselijk verkeer bij.

U vindt dat het fietspad niet oostelijk langs de waterrand gelegd kan worden. Wat een onzin antwoord, kijk even naar de kaart hoe de Achterstraat schuin wegloopt en hoeveel meter dit verder ligt, het lijkt ons juist heel logisch het langs het water te leggen ook gezien vanaf de Metamorfoselaan en een dwarsverbinding in veld 1 en het kost ook nog eens minder fietspadlengte.

Veld 23a kan geen andere bestemming krijgen? Veld 1a had ook de bestemming groen en is toch gewijzigd ondanks dat we bezwaar hebben gemaakt.
U wilt meer differentiatie, meer sociale huur- en koopwoningen, woonwagens en duurzame woningbouw voor de bewoners van Arnhem. Wij komen de gemeente tegemoet door mee te denken en alternatieven te bieden. Wij vragen ons af waarin u uw eigen bewoners tegemoet komt. Volgens onze gesprekspartners tot nu toe heeft u als gemeenteraad de macht in handen, we hopen dat u die met recht aan de autochtone bewoners toepast en onze voorstellen wel serieus onderzoekt.

De Schuytgraafse bewoners van de Achterstraat en Vogelenzangsestraat.

De punten op een rijtje waarop we reactie hebben gevraagd, zie ook de notities in de PPT-presentatie van gesprek met wethouder op 07012021

- **Communicatie**
  - Kunnen jullie ons pro-actief op de hoogte houden
  - Niet alleen luisteren maar ook wat met inbreng doen
  - Hoe denkt de gemeente vertrouwen te herstellen?
  - Waarom is een gemeentelijke afspraak van meer gewicht dan die met de autochtone bewoners
  - Hoe zorgt de gemeente ervoor bewoners eerder te informeren ook mbt besluiten die eerder zijn genomen en veranderen
    (op alles geen antwoord gehad, behalve in gesprek: we willen zeker luisteren)
- **Ruimtelijk raamwerk**
  - Van 0 naar 30% sociale woningbouw is erg veel
    (antwoord in gesprek: de gemeenteraad heeft zo besloten)
  - Waarom veld 23 geen sociale huur en veld 1 wel
    (antwoord in gesprek: omdat het een afspraak met de gemeente Overbetuwe is)
  - Van 210 woningen naar 300 (40% meer woningen) wij willen beperken tot 25%
  - Van geen hoogbouw naar wel appartementen
    (antwoord in gesprek: verdichting moet van raad)
  - Van 20 woningen in een rij naar 100 in een rij, verplaatst dat naar veld 3
  - Waarom geen uitruil tussen de velden nu de laatste velden aan bod komen en juist vlak ervoor nieuw gemeentelijk beleid is
  - Hoe is het aantal hectares gemeten? Wel/niet particulier terrein meegerekend?
  - Dorpse karakter in veld 2 is niet gerealiseerd en veld 3 wordt een ecologisch proeftuin, verplaats de woningbehoefte naar veld 3 en creëer natuurlijke overgang naar 2 en 1

  Kernvraag: waarin kunnen we meedenken en waarin niet
- **Beeldkwaliteitsplan**
  - In veld 1 is een ensemble in landschapsgroen beoogt alla Leihorst, Riethorst en Horstenhoogte, hoe gaat de gemeente dit realiseren
  - Waar komt woonwagenpark en recreatiegebied vandaan, vindt de gemeente dit passen bij de woon- en leefstijl van de autochtone bewoners? stond niet eerder in structuurvisie
  - Gemeente heeft opgave met differentiatie in woningen. Top dat de Kroon voor senioren wordt bestemd. Daar past laagbouw van seniorenwoningen in veld 1 goed bij
  - Agrarische structuren aan de randen?
  - Geleidelijke overgang naar Polderlandschap?
  - Stedenbouwkundige visie om niet twee dezelfde thema's naast elkaar te bouwen?
  - Natuurbeleving, rust en ruimte hoe wordt dit in het beeldkwaliteitsplan verwerkt?
  - Wat voor eigen karakter krijgt veld 1?
- **Overige vragen**
  - Vastleggen van belofte dat er geen snelverkeer naar Achterstraat komt
  - Fietspaden zo oostelijk mogelijk langs water
  - Recreatiegebied – groen- en natuurbeleving zonder uitnodiging om savonds en weekenden vol wijktoerisme
  - Biodiversiteit en natuur niet vertroebelen door appartementen en hoge woningen
  - Sloten niet overspringbaar maken (verdiepen, verbreden)
- **Voorstel:**
  - Woonwagenpark verplaatsen naar veld 23a
  - 100 meer sociale huurwoningen zoeken in circulaire groene woontorens aan rand veld 3 bij spoor

Antwoord mevrouw Knaapen:
Beste Tineke Otter, Freddie Coenders en Erik Klijn,

Hartelijk dank voor het prettige gesprek dat wethouder Ronald Paping, XXXX en ik met jullie hadden op donderdag 7 januari. We zijn nog bezig met de verdere ontwikkeling van veld 1, maar op jullie verzoek geef ik hierbij al een reactie op de door jullie tijdens dit gesprek genoemde punten.

Geen uitweg aan Achterstraat
Geen uitweg naar de Achterstraat (m.u.v. 4 particuliere velden v. Schaik)
Op dit moment is de gedachte in de proefverkaveling om alle woningen per auto te ontsluiten via veld 1 en vervolgens veld 2, dus overeenkomstig jullie wens. We verwachten dat we dit aan de raad gaan voorstellen, uiteraard kan de raad hier anders toe besluiten.

Fietspad langs watergang
Fietspad voorgesteld zo oostelijk mogelijk (langs watergang)
Het ruimtelijk raamwerk is een concept. Het nu getekende pad ten westen van Achterstraat 12 en 14 is ruimtelijk de meest centrale plek voor een fiets- en voetganger ontsluiting naar de Achterstraat. Een fiets-/voetpad aan de oostkant langs de watergang voldoet niet aan de behoefte van fiets- en voetgangers om de kortste weg te nemen.

Sloten – niet over te springen
Sloten: aan Achterstraat en erfafscheidingen bestaande bouw "niet overspringbaar"
De sloten zullen niet verder worden verbreed, want dit gaat ten koste van uitgeefbaar terrein en tast de natuurwaarden van de oevers aan. Uiteraard is het niet de bedoeling dat nieuwe bewoners via het eigen terrein van andere bewoners gaan lopen.

Geen vertroebeling biodiversiteit door hoogbouw
In de ecologische zones is een prachtige biodiversiteit die je met de bouw en juiste (bio ecologische invulling in veld 1) kunt versterken
Dan past er geen hoogbouw met meer dan twee lagen en een nokhoogte dat boven de 11 meter komt.
Het bestemmingsplan kent een maximale bouwhoogte van 15 meter: dat is het kader voor dit plan. Wij zien dit niet als hoogbouw. Of het maximum benut wordt hangt af van wat stedenbouwkundig passend is, waar de woningmarkt behoefte aan heeft en wat nodig is voor de door de gemeenteraad gewenste verdichting.

Sociale bouw bij veld 23
Verplaats woonwagenplek naar veld 23a
Het in jullie presentatie als 23a aangeduide veld is geen bebouwbaar veld, maar heeft de bestemming Groen - Landschap en Park. In de bespreking hebben jullie aangegeven dat de locatie die we nu in gedachte hebben voor woonwagens in veld 1 dermate ver van de Achterstraat af ligt, dat deze beoogde locatie voor jullie geen probleem is.

Volume 1-2 persoons huishoudens in veld 3
100 meer sociale huurwoningen in hoogbouw veld 3
Bij het ontwikkelen van de ruimtelijke raamwerken is uitgegaan van het stedenbouwkundig concept van Schuytgraaf; dorpjes in het Betuwse landschap die tezamen de wijk Schuytgraaf vormen. Elk dorpje heeft een eigen karakter wat zich uit in verschil in dichtheid, architectuur en

inrichting van de openbare ruimte. De identiteit wordt sterk gekoppeld aan de plek in de wijk; aan de rand van het buitengebied, aan het water, aan park Lingezegen, te midden van het veld of rond het winkelcentrum en het station. Hierdoor hebben de buurten rondom het winkelcentrum en het station een stedelijker karakter en is er meer gestapelde bouw dan in buurtjes die zich meer aan de randen bevinden.
Het ruimtelijk raamwerk voor veld 3 en 23 ligt op dit moment bij de raad ter besluitvorming. Het ruimtelijk raamwerk van veld 3 bevat een hogere dichtheid dan we op dit moment voor veld 1 beogen. Op basis van het stedenbouwkundige concept uit de vorige alinea past een verdere verdichting van veld 3 niet. Het is uiteraard aan de raad om hier uiteindelijk over te besluiten.

Kortom, op sommige punten kunnen we tegemoet komen aan jullie wensen, maar op een aantal andere punten verschillen we wellicht van mening. Zoals we op 7 januari hebben afgesproken, maken we in het vervolgproces de opmerkingen van jullie als aanwonenden inzichtelijk en geven wij die mee aan de raad. Het is aan de gemeenteraad erover te besluiten.

Met vriendelijke groet,

Projectmanager

Bereikbaar: maandag t/m donderdag

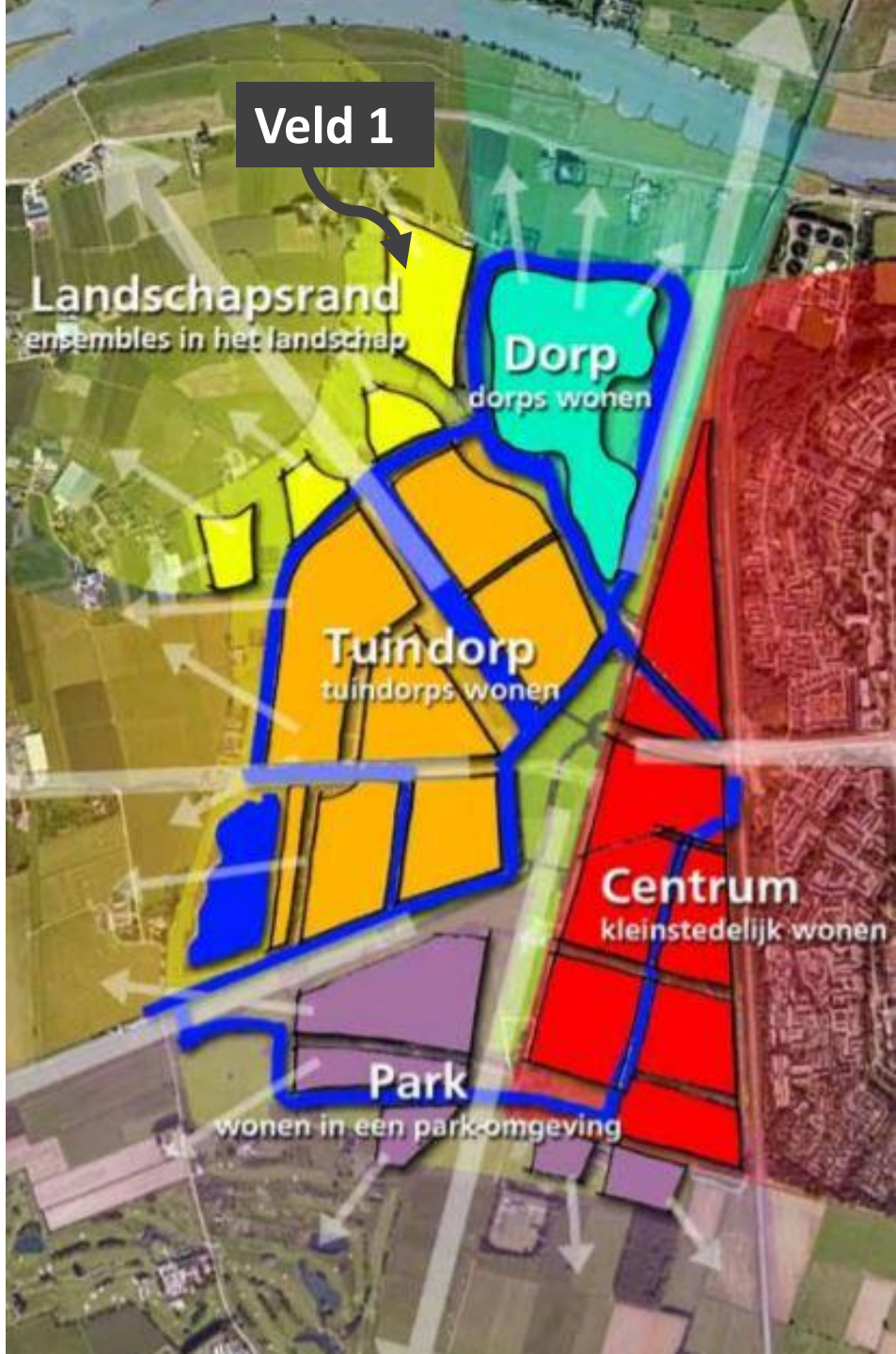


Conceptplan Schuytgraaf Dorpjes in de Betuwe

Beeld voor veld 1 en 2- en 3 noord: wonen in polderlandschap

Bespreekpunten 07 januari 2021

- Communicatie / participatie
- Bestemmingsplan
- Hoogbouw
- Woonwagenplek
- Openstaande vragen
- Wat vinden we belangrijk
- Voorstel alternatieven



Wonen aantal en soort



- Woningen
  - 215 woningen lage dichtheid
  - elke wijk eigen identiteit
  - geen sociale huur, geen appartementen
  - maximaal 20 woningen in rij
- Wonen
  - duurzaam en Betaalbaar
  - levensloopgeschikt
  - aantrekkelijk voor verschillende woonmilieus
- Basis ecologie : biodiversiteit



Veld 2
Schrikbeeld!

Bebouwing achter statige en karakteristieke boerderij aan Achterstraat nr. 16

Dorps karakter?!

Landschappelijk?!



Vragen

- Woonwagenplek
- Hoogbouw
- Extra hectares
- Grond noordzijde Achterstraat



Voorstel Landschapsrand

- Geen uitweg aan Achterstraat
- Fietspad langs watergang
- Sloten – niet over te springen
- Geen vertroebeling biodiversiteit door hoogbouw
- Sociale bouw bij veld23
- Volume 1-2 persoonshuishoudens in veld 3



veld 3
Groene gevels, Circulair en in de hoogte









Voorstel woonwagenlocatie veld 23a







MEMO

Datum : woensdag 10 februari 2021

Aan : Raadsleden

Van : Ronald Paping

Betreft : technische vragen ruimtelijk raamwerk veld 3noord en 23 Schuytgraaf

---

Tijdens de bespreking over het ruimtelijk raamwerk van veld 3noord en veld 23 van Schuytgraaf is een technische vraag gesteld over de maximale aantallen woningen in veld 23, 26 en 27 van Schuytgraaf.

In het raadsvoorstel wordt een indicatief programma genoemd voor de velden 23, 26 en 27 waarvan dit voor veld 23 inmiddels is uitgewerkt in het voorliggende ruimtelijk raamwerk.

Om enige duiding aan de aantallen te geven is het goed allereerst iets te duiden over hoe de velden 23, 26 en 27 in Schuytgraaf zijn ontstaan. In de oorspronkelijke plannen van Schuytgraaf waren de velden 23, 26 en 27 niet voorzien. Doordat gedurende het ontwikkelproces van Schuytgraaf de parkeernorm is opgehoogd, bleken de aantallen woningen die voorzien waren in Schuytgraaf niet meer binnen de beschikbare ruimte te kunnen worden gevonden. Om die reden is in 2010/2011 een traject opgestart met buurgemeente Overbetuwe om op de grens van beide gemeenten 3 extra velden toe te voegen om alsnog in de totale aantallen woningen van Schuytgraaf te kunnen voorzien.
Dit proces heeft geleidt tot een ruimtelijke document, genaamd "Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten". In dat document zijn onder andere indicatieve woningaantallen opgenomen voor de velden 22, 23, 24, 26 en 27 en richtlijnen over hoe deze ontwikkeling vorm kan krijgen.

Onderstaand een figuur uit dit document. Dit zijn de aantallen woningen die in het raadsvoorstel indicatief genoemd zijn.

Veld	Rijenwoningen	>Rijenwoningen	Vrije kavels	Appartementen	
22	206	210		17	433 won
24	70	103			173 won
23			23		23 won
26	20	20	5		45 won
27	50		20		70 won



woningaantallen zijn indicatief

Op basis van dit document en op basis van gesprekken die in het kader van het veegplan Bestemmingsplan uit 2017 zijn gevoerd met de gemeente Overbetuwe is dit in het vigerende bestemmingsplan uitgewerkt waarbij onder lid 5b van de specifieke regels is opgenomen:
Ter plaatse van de aanduidingen "overige zone: veld 23", "overige zone: veld 26" en "overige zone: veld 27" mag het totaal aantal te realiseren woningen niet meer bedragen dan 154". Dit is een vereenvoudiging van afspraken die daarvoor (vanaf 2011) in het bestemmingsplan waren vastgelegd.

Indien u instemt met de 23 kavels in veld 23, is er volgens het vigerende bestemmingsplan daarmee ruimte voor 154-23=131 woningen. Dit is 16 woningen meer dan de 70 + 45 die in het document “Waar Schuytgraaf en De Park elkaar ontmoeten” indicatief genoemd is

Uw college onderzoekt momenteel of een verdere verdichting ten opzichte van de genoemde aantallen mogelijk is, dus verdergaand dan het bestemmingsplan en de afspraken met Overbetuwe nu toestaan. Dit vraagt uiteraard zorgvuldige studie en overleg met Overbetuwe waarna dit ter besluitvorming aan u zal worden voorgelegd.

Ruimtelijke raamwerken velden 3 Noord en 23 Schuytgraaf

Zaaknummer:	527316
Portefeuillehouder:	R. Paping

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Van der Laak (AC), Greving (PvdA), Eppich (VVD), Prinsen (GL), Loor (D66), Zijlstra (CU), Hutten (CDA) en Van Plateringen (AOP).
De fracties van de SP, de PvdD en de PVV waren niet bij de beraadslaging aanwezig.

Bespreking
De beraadslaging bestond uit twee onderdelen: een informerende fase en een meningsvormende fase. In de informerende fase heeft mevrouw Van Rijen een technische briefing gegeven over het ruimtelijke raamwerk. Daarnaast heeft mevrouw Van Otter namens de buurt de fractievertegenwoordigers toegesproken.

In de meningsvormende fase hebben de aanwezige vertegenwoordigers van de fracties in het eerste termijn vragen gesteld aan de portefuillehouders en zijn die deels beantwoord.

Toezegging
Wethouder Paping zegt toe een intensiever participatietraject in te gaan met omwonenden van veld 1 dan gebruikelijk is bij andere velden van Schuytgraaf, omdat daar al omwonenden zijn, en daarbij uispraken van de Raad niet als dogma's te gebruiken.

Conclusie
Aan het einde van de bespreking heeft de voorzitter geconcludeerd dat de M1 behandeling nog niet is afgerond. Een vervolgbehandeling zal worden ingepland. Die zal starten met het vervolg van het eerste termijn van de wethouder.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

N. Wiggers